LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԿԱՅԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 1er Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4004

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՀՈԳ ՄԸ ԵՒՍ

— oo —

Երբ այնքան ուժգնօրէն կ'արծարծենք պատասխանատու ղեկավարութեան մը խնդիրը, Փարիզի մէջ, միայն տեղական հոգերը չէ որ նկատի ունինք։

Նոյն իսկ մէկդի դնելով ընդհ. ղեկավարութեան մը խնդիրը, որ մեր շօշափած հարցին մաս չի կազմեր, կան հոգեր որոնք վարիչ ձեռքերու կը սպասեն այստեղ, Փարիզի մէջ։

Օրինակ, ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին ոչ միայն Ալեքսանտրէթի շրջանէն, այլեւ ամբողջ Սուրիայէն։

Չենք ուզեր մանրամասնութիւններ յիշել։ Բայց, կը բաւէ կարդալ մարզպանին յատկանշական պատասխանը, Անթիլիասի կաթողիկոսարանին մէջ կատարուած ընդունելութեան առթիւ։

Հայ ներկայացուցիչները ուշադրութիւն կը հրաւիրեն ծէպէլը Մուսայի «եղերական կացութեան» մասին։ (Որքան գիտենք, հաւանական է որ նոյնիսկ այդ հայկական —եւ ֆրանսական— շրջանը իյնայ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ, ինչպէս ինկած է Ալեքսանտրէթի գաւառին մեծագոյն մասը)։

Մարզպանը ուշադրութեամբ լսելէ եւ բարեացակամ հաւաստիքներ ընծայելէ վերջ, հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէ, իբրեւ պատասխան.

— « Ձեր ակնարկած մտատանջութիւնը Սանճաքի հայութեան մասին՝ դիւանագիտութեան կը պատկանի, որուն համար դժբախտաբար բարեացակամ զգացումները բաւական չեն։ Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա բարեկամ մըն է Հայերուն, որոնք խաղաղութեան տարր մը կը կազմեն հովանաւորեալ երկրին մէջ»։

Ինչ կը հետեւի այս կարճ այլ վրդովիչ յայտարարութենէն, — հարցը «դիւանագիտութեան կը պատկանի, որուն համար դժբախտաբար, բարեացակամ զգացումները բաւական չեն»։

Ուրեմն մարզպանը ի՞նքն ալ վհատած, եթէ ոչ ձեռնթափ եղած է, նախատեսելով Ալեքսանտրէթի ամբողջ շրջանին Թուրքիոյ կցումը,— ճիշդ Ջեխոսլովաքիոյ Զուտէթեան շրջանին պէս։

Շատ ալ անհիմն չէ այս ենթադրութիւնը, երբ ուրիշ տեղեկութիւններ — մասնաւորապէս արաբական աղբիւրէ — կը հաւաստեն թէ ենկիւրի աչք ունի նոյնիսկ Հալէպի շրջանին վրայ։

Ինչո՞ւ չէ... Միշտ վարպետ քաղաքագէտ, Թուրքերը գիտեն օգտուիլ բոլոր առիթներէն։ Ահաւասիկ նպաստաւոր պատեհութիւն մը եւս,— Եւրոպայի ծանր տագնապը, որ ամէնէն աւելի կը գրաղեցնէ հոգատար իշխանութիւնը, Ֆրանսա։

Կարճ կապելով ենթադրութիւնները, դառնանք բուն հարցին։

Այստեղ, Փարիզի մէջ, ո՞ր իրաւասու իշխանութիւնը բանգործ ըրած եւ հետեւած է այս «եղերական կացութեան»։

Որքան գիտենք, Անթիլիասի կաթողիկոսութիւնը քանի մը շաբաթ առաջ ալ դիմած էր մարզպանին, օգնութիւն խնդրելով ստիպողաբար։

Անշուշտ մարզպանը դիմումներ կատարած է ուր որ անկ է։ Բայց, իր բերանացի յայտարարութիւնը չի՞ հաստատեր թէ կացութիւնը աւելի ծանրացած է այժմ ...

Բնականաբար մեր ձեռքը չէ մեր բաղձանքներուն յարմարցնել հոգատար իշխանութեան քաղաքականութիւնը, ներկայ լաբիւրինթոսին մէջ, ուր կայծ մը կրնայ բռնկցնել ամբողջ Եւրոպան։

Եւ սակայն, այս գիտակցութիւնը բաւակա՞ն է անկիւն մը քաշուելու եւ ամէն ինչ յանձնելու նախախնամութեան շնորհներուն։

Անհրաժեշտ չէ՞ աջ-ձախ իյնալ, եթէ ոչ կանխելու, գոնէ մեղմացնելու համար նոր եւ աւելի ծանր անակնկալներ։

Կը կարծենք թէ Փարիզի մէջ լայն տեղեկութիւններ առացած են, կացութեան ելեւէջներու մասին։

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը շարունակուի այս ճգնաժամը, եւ, յաջողութենէ յաջողութիւն գլորելով, հակառակորդը արդէն հասած է Մուսա լերան դուռները։

Արդ, այսքան երկար ժամանակաշրջանի մը մէջ, դուք իմացա՞ք որ եւ է փոփոխութիւն, տագնապին համապատասխան գործունէութիւն՝ այս Լոյս - Քաղաքին մէջ։

Այո՛, այս տագնապը աղմուկ չի վերցներ եւ ամէնէն իմաստուն ճամբան լուռ, խորհրդապահ աշխատանքն է։

Բայց կատարուա՞ծ է այդ աշխատանքը, համապատասխան լրջութեամբ։ Կը կատարուի՞ այսօր, երբ կացութիւնը առացած է «եղերական» հանգամանք։

Մենք մինչեւ այսօր ընդհանուր խորհրդակցութեան մը «պերճանքն» ալ չտեսանք, չորս պատի մէջ։

Ամբողջ Եւրոպան դիւանագէտ է կտրեր, իսկ մերինները կարծես մրցանիշ կոտրել կ'ուզեն, դառնալու համար պատկառելի ախոյեանները դաղտնի դիւանագիտութեան ...

Թող չըսեն թէ ամէն ինչ փորձուած է եւ թէ կացութիւնը բոլորովին անյոյս է։

Ամէնէն անճարն ալ միշտ կը յաջողի ելք մը գտնել, երբ հարցը կապ ունի ստուարաթիւ բազմութեանց ճակատագրին հետ։ Գոնէ կ'աշխատի, կը գործէ, գլուխը քարին կը զարնէ, ելք մը գտնելու համար։

Հայկական կոչուած Փարիզը, որ այնքան խրոխտ յաւակնութիւններ կը սնուցանէ, տեղի - անտեղի, ինչո՞ւ բացառութիւն պիտի կազմէր այս պարագային։

Ու վերջապէս տակաւին քանի՞ տարի մարզանքի շրջան մը պիտի բոլորէր, իրաւասու եւ պատասխանատու, գործօն ղեկավարութիւն մը ստեղծելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ՞ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ

Ուշագրաւ ծրագիրներ Լոնտոնի մէջ

Այժմ քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Լեհաստանի վրայ, որուն կացութիւնը փափուկ հանգամանք առած է վերջերս, իբրեւ հետեւանք Պերլինի քօղարկեալ սպառնալիքներուն։ Գերմանական եւ լեհական թերթերը կը շարունակեն ծանր մեղադրանքներ փոխանակել, եւ Լեհաստան շոգեկինդ յառաջ կը տանի իր զինուորական պատրաստութիւնները, ինչպէս հաղորդեր էինք երէկ։ Արդէն իսկ 42.000.000 զլոտի (մօտ 30 միլիոն տոլար) արձանագրուած է օդանաւային փոխառութեան համար, որուն պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի ապրիլ 5ին։

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարելով, քննեց Լեհաստանի կացութիւնը։ Ժողովը տեւեց 2ուկէս ժամ։ Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր հաւանական արշաւ մը Լեհաստանի դէմ, Գերմանիոյ կողմէ։ Միեւնոյն ատեն գումարուեցաւ նաեւ «ներքին պահլիճը», որ կը բաղկանայ գլխաւոր նախարարներէն եւ որ նիստի կը հրաւիրուի ամէն անգամ որ անհրաժեշտ կը դառնայ ծանրակշիռ որոշումներ տալ։

Պ. Չէմպըրլէն երէկ (ուրբաթ) յայտարարութիւն մը պիտի ընէր Լեհաստանի մասին։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Անգլիա հիմնովին փոխելով իր արտաքին քաղաքականութիւնը, որոշ յանձնառութեանց տակ պիտի մտնէ, պաշտպանելու համար Լեհաստանը եւ Ռումանիան։

Անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ պաշտպանողական զինակցութիւն մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ, որպէսզի Գերմանիա չկարենայ վերջին երկու երկիրներն ալ հասցնել Ջեխոսլովաքիոյ վիճակին։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին լեհական կառավարութեան հետ, սպասելով Լեհաստանի արտաքին նախարարին այցելութեան, որուն համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Գնդ. Պէք Լոնտոն պիտի հասնի երկուշաբթի օր։ Պիտի այցելէ նաեւ Թագաւորին, որուն հետ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախորդ վարչապետը, Լորտ Պոլտուին։

*** Լեհական ժամուլը կը շարունակէ լռութիւն պահել զինուորական շարժումներու մասին։ Գալով Անգլիոյ, առ այժմ մէկդի դրուած է պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը, նկատի առնելով ընդհանուր չկամութիւնը։ Երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, վարչապետը չուզեց յայտնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպայակոյտներու ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները։ Հարցումները կրկնուեցան տարբեր ձեւով, բայց Պ. Չէմպըրլէն նորէն մերժեց պատասխանել։ Այս անգամ հարցուցին թէ ֆրանսական կառավարութիւնը թելադրած չէ՞ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել։ Վարչապետը պատասխանեց.

— Ես չըսի թէ Ֆրանսացի նախարարը այդպիսի քննութիւն մը խնդրած են։ Ըսի թէ չեմ կրնար յայտնել անցած - դարձածը։

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ երկրապահ բանակը կրկնապատկուելով, պիտի հասնի 340.000ի։ Կը խորհուի հետզհետէ 500.000ի բարձրացնել այս թիւը։ Կը կարծուի թէ Անգլիա պիտի կրնայ ի հարկին 32 զօրաբաժին ղրկել Եւրոպա, առաջին առթիւ։

*** Իւկոսլավիոյ մէջ ալ մտահոգութիւնը կը սաստկանայ, գերման փոքրամասնութեանց հարցին առթիւ, որ միշտ կ'արծարծուի Պերլինի մէջ։

Հանրապետութեան Նախագահը պիտի մնա՞յ

Ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովին նախագահները Պ. Լըպրէնի դիմելով, խնդրեցին չպնդել իր մերժումին վրայ եւ թեկնածու ներկայանալ նախագահական վերընտրութեան համար։ Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ նախագահը վերջին պահուն կրնայ տեղի տալ ծերակոյտին մեծամասնութեան եւ ստուարաթիւ երեսփոխաններու բաղձանքին, որպէսզի նախագահական ընտրութեան շուրջն ալ պայքար մը չծագի, ներկայ փափուկ պարագաներուն մէջ։

Երկու թեկնածուներ, Պ. Պ. Ֆէօյլ եւ Փիէթրի, յայտարարեցին թէ ետ պիտի առնեն իրենց թեկնածութիւնը, եթէ Պ. Լըպրէն հաւանի թեկնածու ներկայանալ վերընտրութեան համար։ Իսկ Պ. Ֆէրնան Պուիսոն, երեսփ. ժողովին նախորդ նախագահը, կը պահէ իր թեկնածութիւնը։ Պ. Խաիօ պաշտօնապէս հերքեց այն լուրերը թէ թեկնածու է նախագահութեան։

*** Նախագահական ընտրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ չորեքշաբթի, Վերսայլի մէջ, ուր միացեալ նիստ պիտի գումարեն երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը, իբրեւ ազգ. ժողով։ Համաձայն 1875ի սահմանադրութեան, նոր նախագահը կ'ընտրուի առնուազն մէկ ամիս առաջ։ Պ. Լըպրէնի եօթնամեակը կը լրանայ մայիս 10ին։ Հետեւաբար իր յաջորդը 35 օր պիտի ունենայ, պատրաստուելու համար։

Ըստ սահմանադրութեան, նախագահը օրէնքներ կը հրատարակէ, կ'ապահովէ անոնց գործադրութիւնը, ունի ներում շնորհելու իրաւունք, գերագոյն հրամանատարն է բանակի։ Կրնայ լուծել երեսփ. ժողովը, խորհրդակցելով ծերակոյտին հետ, կը վաւերացնէ դաշնագիրները։ Չի կրնար պատերազմ հրատարակել առանց խորհրդարանին հաւանութեան։ Կրնայ ամբաստանութեան տակ առնուիլ միայն երեսփ. ժողովին կողմէ եւ դատուիլ միայն ծերակոյտին առջեւ։ Իր ստորագրութեան դիմացը միշտ պէտք է գտնուի նախարարի մը ստորագրութիւնը։ Տեսականօրէն նախագահին իրաւասութիւնները շատ լայն են, բայց գործնականին մէջ՝ շատ նեղ։

Ֆրանսա մինչեւ հիմա ունեցած է 14 նախագահներ։ Ամէնէն երիտասարդը եղած է Քազիմիր Փէրիէ, 46 տարեկան, իսկ ամէնէն տարեցը՝ Փոլ Տումէռ (74 տարեկան)։

— oo —

ՍՊԱՆԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ լրացած ըլլալով, Զօր. Ֆրանքօ ձեռնարկած է վերակազմելու ամբողջ երկիրը։ Այս առթիւ «մաքրագործումներ» ալ կը կատարուին եւ արդէն իսկ ձերբակալուած են բազմաթիւ կասկածելիներ։ Նոր իշխանութիւնը ամէն օր հրամանագիրներ կը հրատարակէ։ Մատրիտի նահանգին բոլոր կառավարական զինուորները եւ պաշտօնեաները 15 օր պայմանաժամ ստացան, ներկայանալու եւ իրենց անցեալ գործունէութիւնը արդարացնելու համար։ Հանրապետական բոլոր թերթերը խափանուեցան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ [illegible])

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

NOTA BENE

— • —

Ցասկոտ նամակ մը՝ ծրմնուէն, փրանսերէն.

— « Ձեր թերթի մարտ 14 թիւին մէջ հրատարակուած գրութիւն մը Ֆրանսերէնի թարգմանեցին ինծի։ Ի՞նչպէս թոյլ տուած էք որ ձեր թղթակիցը այդպիսի յիմարութիւններ գրէ մեր Զուիցերիոյ ժողովուրդին հանդէպ։ Եթէ ձեր թղթակիցը սահմանափակ է, թող գիտնայ որ այդ յատկութիւնը չի պատշաճիր Զուիցերիոյ ժողովուրդին։ Եթէ ձեր հոգը սպառապարած եւ խնամած է ձեր ազգակիցները, որոնց մեծ մասը կանոնաւոր թուղթեր չունին, շահախնդրութեան համար չէ, այլ մարդասիրական նպատակով մը

... Միանգամ ընդ միշտ իմացէք թէ Զուիցերիոյ ժողովուրդը միացեալ է և թէ մենք սովորութիւն չունինք շաբունակ ներքին կռիւներ յարուցանելու, ուրիշ ազգերու ձգած ըլլալով այդ բանը։ Եթէ Զուիցերիան այնքան նիւթապաշտ ըլլար եւ ժողովուրդը այնքան եսապաշտ, մենք երբեք օգնած պիտի չըլլայինք, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, ուրիշ ժողովուրդներու պատկանողներու որոնք դիմած են մեր սրտին»։

Նամակագիրը չեմ ճանչնար։ Կարծեմ տիկին մըն է։

Ամէն պարագայի մէջ, խորապէս կը ցաւիմ երբ այնքան դառնացած է «Ցառաջ»ի դէմ, որ մօտ 15 տարուան ընթացքին, երբեք մտքէն անցուցած չէ վիրաւորել Զուիցերիոյ ազնիւ եւ մարդասէր ժողովուրդը։

Արդ, պատիւ ունիմ յայտարարելու թէ ո՛վ որ իրեն թարգմանած է մարտ 14ի թղթակցութիւնը, լաւ չէ հասկցեր անոր իմաստը։

Ահաւասիկ այդ հատուածը, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է.

— « Փոքրիկ հողամասի մը վրայ սեղմուած, քանի մը տարբեր ցեղերու խառնուրդէն կազմուած ժողովուրդ մըն է Զուիցերիացին։ Շրջապատուած բարձրաբերձ լեռնաշղթաներով, այս ժողովուրդը չունի երեւակայութեան այն խոյանքը, հոգեկան այն թռիչքը զոր լայն ու անծայրածիր հորիզոնները կուտան մարդուս։ Սեղմուած նեղ ու խոր հովիտներու մէջ, ուր արեւուն ալ պատառը հանելը այս դարաշրջանին այնքան ծանր է, Զուիցերիացին եղած է դերազանցապէս նիւթապաշտ եւ անհաւատալի։ Զուիցերիական համայնքը անգամ ազդուած է այս մտայնութենէն, եւ մէկ համայնքէն միւսը, մէկ նահանգէն միւսը, նոյնիսկ մէկ քաղաքի երկու թաղամասերը իրարու կը նային օտարի աչքով։ Վերապահելով իրենց այնքան դեղեցիկ նշանաբանը « մէկը ամէնուն, ամէնը մէկուն համար »ը, արտաքին վտանգներու դիմագրաւելու համար »։

Թղթակցին տպաւորութիւնը շիտա՞կ է, ծո՞ւռ է,— այդ ուրիշ հարց։ Բայց գրուածքը իբրեւ ամբողջութիւն՝ երբեք չունի թարգմանութեան իմաստը։ Մանաւանդ անոր վերջին մասը լիովին կը հաստատէ նամակագրին հաւատքը։

Իբրեւ դարերով տառապած ժողովուրդ մը ոչ մէկը պիտի կրնար մեզի չափ խորապէս ըմբռնել պզտիկ եւ քաջարի ազգի մը հոգին։ Մանաւանդ անոր ներկայ տագնապը։

Անշուշտ այս բացատրութիւններն ալ սխալ չեն թարգմաներ։

ՎԱՀԷ

Ց. Գ.— Հայրենակից մըն ալ իր մասին կը գանգատի Պերճի կողմէ եղած անձնական ակնարկի մը դէմ (ամբողջը քսան տող էր, այսեր էինք միայն երկու բառ)։ Մեր թղթակցին կ'իյնայ ճշդել ծուռն ու շիտակը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— oo —

Սուրիոյ մարզպան Պ. Կապրիէլ Փիւօ Մարտ 23ին այցելեց Անթիլիասի կաթողիկոսարանը, ընկերակցութեամբ անձնական թիկնապահին եւ քաղաքական բաժնի գրասենեակի պետ Պ. Բըգքի։ Կաթողիկոսարանի մուտքին առջեւ, ոստիկան զինուորներու ջոկատ մը զինուորական պատիւներ ընծայեց Ն. Վսեմութեան։ Հայ սկաուտներու խումբ մը նոյնպէս պատիւներ ըրաւ։ Ինքնաշարժէն իջած ատեն, մարզպանը ընդունուեցաւ Լիբանանի երկու հայ երեսփոխաններուն, Ազգային Գաւառական եւ Քաղաքական ժողովներու անդամներուն եւ Դպրեվանքի ուսուցչութեան կողմէ։ Նուագախումբը նուագեց Ֆրանսական քայլերգը։

Ցարգելի հիւրը առաջնորդուեցաւ ուղղակի Վեհարան, որուն մուտքին առջեւ կաթողիկոսարան ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան եւ Կարոյեան արք.երը ընդունեցին զայն եւ ներկայացուցին Մեծունազարդ Հայրապետին։

Կաթողիկոսին կողմէ երեսփոխան ընկեր Թիւթիւնճեան բարի գալուստ մաղթեց Ն. Վսեմութեան եւ շնորհակալութիւն յայտնեց այցելութեան համար։

Յետոյ, դպրեվանքի ուսուցիչներէն Ներսէս վրդ. Ցարութիւնեան յանուն կաթողիկոսի կարդաց Ֆրանսերէն ուղերձ մը, որով շնորհակալութիւն կը յայտնէր կաթողիկոսարան տրուած այցելութեան համար եւ կը յիշեցնէր թէ Ն. Վսեմութեան հայրն ու եղբայրը թանկագին ծառայութիւններ մատուցած են հայ ժողովուրդին եւ արժանացած մեր անվերապահ երախտագիտութեան։ Ուղերձը այս առթիւ մարզպանին ուշադրութեան կը յանձնէր Սանճաքի եւ մասնաւորաբար Ճէպէլ Մուսայի հայութեան ողբերգական վիճակը։

Պ. Փիւօ պատասխանելով ուղերձին ըսաւ.

— « Շատ ուրախ եմ ինծի եղած այս ընդունելութեան համար, եւ զգածուած ձեր ցոյց տուած վերաբերմունքէն։ Մեր ընտանիքին համար արդէն աւանդական դարձած է համակրանքն ու սէրը հայութեան հանդէպ։ Ուրախութեամբ է որ կը տեսնեմ հայութեան վայելած հանգիստը՝ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը միշտ բարեկամական զգացումներ սնուցած է հայութեան հանդէպ եւ ուրախ է որ հայութիւնը լաւագոյնս գնահատած է այդ։ Մենք յաջողած ենք այս երկրի մէջ ապահովել բոլոր համայնքներու ազատութիւնն ու հանգիստը եւ ուրախ ենք որ հայ առաքելական եկեղեցին ալ գրաւած է իր արժանի տեղը։ Ձեր ակնարկած մտատանջութիւնը Սանճաքի հայութեան մասին՝ դիւանագիտութեան կը պատկանի, որուն համար, դժբախտաբար, բարեացակամ զգացումները բաւական չեն։ Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա բարեկամ մըն է Հայերուն, որոնք խաղաղութեան տարր մը կը կազմեն հովանաւորեալ երկրին մէջ »։

Մարզպանը հիւրասիրուեցաւ շամփանեայով։ Յետոյ հետաքրքրուեցաւ Կաթողիկոսարանի վիճակով եւ շինութիւններով։ Փոխանորդը հարկ եղած տեղեկութիւնները տուաւ։

Մօտ կէս ժամ մնալէ վերջ Կաթողիկոսարանին մէջ, Պ. Փիւօ հրաժեշտ առաւ, քանիցս լուսանկարուելէ վերջ կաթողիկոսին, Ընդհ. փոխանորդին եւ Լիբանանի հայութեան ներկայացուցիչներուն հետ։

— oo —

500.000 ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ պակաս մը կը զգացուի Գերմանիոյ մէջ։ Գործօն բազուկներու պակասը զգալի է մասնաւորապէս շինութեանց ճարտարարուեստին մէջ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌՈՒԼԻՍ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԱՆՍՏԳՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական եռուզեռի չափաւ է – դաւ անցնող եօթնեակը։ Դիւանագի – տական տենդագին գործունէութիւն, առեւտրական դաշնագիրներու կըն – քում, ձայնասփիւռ ճառեր ու պա – հանջներ, զինուորական պատրաս – տութիւններ ու վախեր նոր յարձա – կումներու դէմ կամ գրոհի նորանոր ծրագիրներ։ Եւ ի լրումն ամենայնի՝ աղղայնական դրօշի ծածանում Սառ – բիոսի վրայ։

Գերմանիոյ հարաւային արեւելեան ճակատի վրայ երեւութական կամ ժամանակաւոր հանդարտութիւն է։ Մարսելու շրջան է այժմ։ Մէկ տար – ուան մէջ գերման երկրի տարածու – թեան վրայ աւելցաւ 162,000 քառ. քիլոմեթր հողամաս եւ 68 միլիոն բը – նակչութեան թիւը բարձրացաւ 86 միլիոնի, այսինքն հաւասար՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բնակչութեանց միաց – եալ քանակին։ Գերմանական գրոհ – ները միշտ տեղի ունեցած են հանդ – րուան առ հանգրուան, որոշ ընդմի – ջումներով։ Չեխոսլովաքիոյ եւ Մէ – մէլի գրաւումէն ետք՝ այժմ ընդմի – ջումի, դադարի ժամանակաշրջան է։ Եւ այս պատճառով է որ քաղաքական ընդհանուր մթնոլորտէն խոյս տուած են, դէթ ժամանակաւորապէս, պատե – րազմի անմիջական վտանգին շշուկ – ները։ Հիթլէր իր առանձնարանը կը քաշուի, Պէրխթէսկատէնի մէջ, խոր – հրդածելու անցեալին ու ժամանող ապագային վրայ, մարաջախտ Կէօ – րինկ արձակուրդի կը մեկնի իտալա – կան երկնքի տակ եւ Տոքթ. Կէօպէլս Աթէնք կ՚երթայ, նոր ծրագիրներ ո – րոճալու համար։

Այս ժամանակաւոր դադարին մէջ ալ, սակայն, Գերմանիա յաջողեցաւ տանիլ խաղաղ յաղթանակ մը, որուն կարեւորութիւնը անհնարին է ստո – րագնահատել։ Գերմանեւռումանա – ռեւտրական դաշնագիրն է այդ, որ տրամաբանօրէն ստորագրուեցաւ Պուքրէշի մէջ։ Այս պայմանագրով Գերմանիա պիտի կրնայ օգտուիլ Ռումանիոյ երկրագործական, հանքային եւ քի – միական հարուստ արտադրութիւննե – րէն, փոխարէնը տալով ճարտարա – գործական մեքենաներ եւ ռումէն բա – նակին սպառազինման համար անհրա – ժեշտ նիւթեր։ Ճիշդ է, Ռումանիա պահպանեց իր անկախութիւնը եւ հո – ղային ամբողջութիւնը, բայց անու – րանալի է որ գերման ազդեցութիւնը այսուհետեւ զգալապէս պիտի աճի այս բարգաւաճ եւ ապագայ տնտեսա – կան հնարաւորութիւններով խիստ հարուստ երկրին մէջ, որ ցարդ կը հանդիսանար Լոնտոն-Փարիզ առանցքին արեւելեան պատուարը։ Տնտեսա – կան գերակայութիւնը իր ետեւէն կը բերէ նաեւ քաղաքական ազդեցու – թեան գերակայութիւն։ Ռումանիա պահելով հանդերձ իր անկախու – թիւնն ու սահմաններու անձեռնմխե – լիութիւնը, մեծ չափերով մտաւ գեր – ման տնտեսութեան հունին մէջ։

Այս իրողութեան ի տես՝ Անգլիա ո – րոշած է ինքն ալ առեւտրական պատ – ուիրակութիւն մը ղրկել Պուքրէշ եւ, նոր դաշնագրով մը, հակազդել գեր – ման տնտեսական թափանցումին դէ – պի արեւելք։ Անգլիական պատուի – րակութիւն մը արդէն Մոսկուայի մէջ բանակցեցաւ նորոգելու անգլեւխոր – հրդային դաշնագիրը եւ պարզուե – ցաւ, որ երկու երկիրներու միջեւ կան «լուրջ տարակարծութիւններ», որոնց լարման համար բանակցութիւնները պիտի փոխադրուին Լոնտոն եւ այն – տեղ պիտի շարունակուին։

Միւս կողմէ՝ Լոնտոն – Փարիզ ա – ռանցքը չյաջողեցաւ Գերմանիան օ – դակելու իր փորձին մէջ եւ նոյնիսկ գերման նոր գրոհի մը առաջքը առնե – լու մտքով ծրագրուած հաղղարարու – թեանց մասին ալ կարելի չեղաւ տե – սակէտներու նոյնութիւն առնել։ Վարշաւա ու Պուքրէշ առարկեցին, թէ տրամադիր չեն թոյլ թէ աղղարա – րութիւններով վտանգել իրենց յա – րաբերութիւնները Պերլինի հետ, որ – քան ատեն որ վստահ չեն ժողովրդա – վարութեանց— խմա՝ Անգլիոյ եւ Ֆր – րանսայի— զինուորական բացորոշ ա – ջակցութեան վրայ։ Եւ Անգլիա վա – րանեցաւ այդպիսի ծանր յանձնառու – թեան տակ մտնել։ Լոնտոնի աւան – դական գիծն է։ Ան կը խուսէ զին – ուորական յանձնառութիւններէ։ Նոյ – նիսկ Ֆրանսայի հանդէպ իր յանձնա – ռութիւնները ծանր կը ճնշեն իր վը – րայ, ուր մնաց որ Միջին ու Հարա – ւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ չալ – կէ այնպիսի պարտաւորութիւններ, որոնք կրնան վտանգել իր անծայրա – ծիր կայսրութեան շահերը, քանի որ այդ շահերը առաւելապէս Ասիոյ ու Ափրիկէի մէջ են ու ծովերու վրայ, ոչ թէ ցամաքային Եւրոպայի մէջ։

Անգլիա շատ յստակօրէն կը տեսնէ թէ ցամաքային Եւրոպայի մէջ վէր – քեր կան որ կը թարախոտին եւ հաք – ցեր կան որ կը հասուննան լուծման համար։ Օրինակ՝ Տանծիկի ու լեհա – կան Նրբանցքի կնճիռը, որ ուշ կամ կանուխ պիտի հարթուի, քանի որ գերման ճնշումը երեք կողմէն կը զգայ այժմ Վարշաւա։ Ի հարկէ Լե – հաստան Չեխիա չէ եւ կամ Տանծիկ Մէմէլի նման դիւրաւ կլանելի պա – տառ չէ. բայց Լեհերը իրենց կը գի – տակցին թէ վերջ ի վերջոյ պարտա – ւոր են տանելի կենցաղ առնելու ի – րենց մեծ դրացիին հետ ու կարգա – դրել վէճ մը, որ խոցելի վէրք կը բա – նայ իրենց ազգային մարմնին վրայ, իւրաքանչիւր մէջ տեղող կէս-զինուո – րական վիճակը այժմ բացայայտ նշան է, թէ Պերլինի եւ Վարշաւայի միջեւ պայթուցիկ նիւթեր կան, որոնց խա – փանումէն պիտի չահին ոչ միայն եր – կու վիճող կողմերը, այլ Եւրոպայի ընդհանուր խաղաղութեան դատը։

Աղդին, իտալեւֆրանսական ճակա – տի վրայ ջղայնութիւնը մասամբ փա – րատեցաւ Մուսոլինիի նշանաւոր ճա – ռով, որ արտաքնապէս թէեւ բուռն էր, բայց էապէս կը կրէր հաշտարար ոգի։ Մուսոլինի անուղղակի հրաւէր կը կարդայ Ֆրանսայի՝ բանակցելու 1935ի համաձայնագրի ընդունէն ծա – գած հարցերու մասին, որոնք կը վե – րաբերին գլխաւորապէս Թունուզի, Ճիպութիի եւ Սուէզի ջրանցքին։

Ոչ մէկ խօսք Նիսի, Քորսիքայի կամ Սավուայի մասին։ Հռոմի մէջ այս վերջին անուններու շուրջ յա – րուցուած աղմուկը սկիզբէն իսկ թե – թեւ էր ու անիմաստ։ Ոչ ոք լրջօրէն կրնար հաւատալ, թէ Փաշական կա – ռավարութիւնը իրապէս ծաւալական ձգտումներ կը հետապնդէ անվիճելի կերպով Ֆրանսական այս հողամասե – րու հանդէպ։

Բայց Դուչէին ճառը ցոյց տուաւ թէ նոյնիսկ Միջերկրականի արեւմտեան աւազանի մէջ իտալական պահանջ – ները Ֆրանսայէն՝ հողային ծաւալ – ման հանգամանք չունին, դատելով այդ ճառէն։ Բայց բուն իրականու – թիւնը անյայտ կը մնայ առակւէն։ Նորութիւն մը չէ ներկայացներ Թու – նուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը։ Ճիպութին աւելի բարդ խնդիր մըն է, իսկ Սուէզի ջրանցքի վարչութեան մէջ Իտալիա կ՚ուզէ ձայն ունենալ, քանի որ Սուէզէն նա – ւարկող պետութիւններու մէջ այժմ Անգլիայէն վերջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ։

Այս հարցերուն շուրջ դժուար չէ բանակցութեան մտնել ու վերահաս – տատել երկու երկիրներու բնական յարաբերութիւնները, որոնք ա՛յնքան սրուեցան լրագրական պայքարով ու բացայայտ քարոզութիւններով։

Իր այս պահանջները առաջադրելու ատեն Հռոմ կը կռթնի Պերլինի վրայ, ինչպէս ցարդ Պերլին կռթնեցաւ Հռո – մի վրայ եւ իրականացուց ոչ միայն Մեծն Գերմանիոյ երազը, այլ եւ ագը – րուհ դէպի Արեւելք տեւտոնեան հին ծրագիրը։ Մուսոլինիի ճառը անգամ մը եւս փաստեց թէ Պերլին-Հռոմ ա – ռանցքը իրականութիւն է եւ գործօն ուղղակ։ Ան այժմ մտած է «կեննա – կան տարածութեան» չահելու քաղա – քականութեան մէջ եւ առաջ կ՚ընթա – նայ անարգել ու անվարան։

Պերլին կ՚երթայ Ռումանիոյ ուղ – ղութեամբ, անտեսական ներթափան – ցումով, Իտալիա՝ դէպի Ափրիկէ եւ Ադրիականի մէջ դէպի Յուկոսլաւիա, նոյնպէս տնտեսական թափանցումով։ Գերճախօս է Մուսոլինիի յայտարա – րութիւնը այս կէտի մասին.— «Ոչ – խարհագրականօրէն, պատմականօ – րէն, քաղաքականօրէն եւ ռազմօրէն Միջերկրականը կենսական տարածու – թիւն մըն է Իտալիոյ համար։ Երբ մենք կ՚ըսենք Միջերկրականը, բնակա – նաբար անոր մէջ կ՚առնենք այն ծոցը, որ կը կոչուի Ադրիականը, որուն մէջ Իտալիոյ շահերը տիրական են, բայց ոչ մխտական՝ Սլաւներու շահերուն»։

Այսքա՞ն միայն։ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ իտալական քաղաքական ձգտումներ չկա՞ն։ Դէպի արեւելք յառաջխաղացումի մը միաց – եալ ծրագիր գոյութիւն չունի՞ Պերլի – նի ու Հռոմի մէջ։ Ինչո՞ւ թրքական մամուլը այնքան վրդովուած կ՚արձա – նագրէ Իտալիոյ դէմ։ 1915ի դաշնա – գրի իրաւունքներուն Իտալիա տէր չուզե՞ր կանգնիլ այսօր։ Հարցեր են ասոնք, որոնց պատասխանը պիտի տայ դէպքերու մօտալուտ զարգա – ցումը։

Այսօր որոշ է թէ Մատրիտի անձ – նատուութիւնը եւ Սպանիոյ ամփա – փումը զօր. Ֆրանքոյի մականին տակ կը քանդէ Փարիզը Հռոմէն հետա – ցնող խոշոր պատուարներէն մին։

Անկէ նմանապէս կը չահին ոչ միայն Եւրոպայի երկու մեծ ժողովուրդնե – րը, այլ եւ խաղաղութեան ընդհանուր դատը, որուն ա՛յնքան սատարեց վար – չապետ Տալատիէ, իր ուժգին ճառով եւ վճռական ազդարարութիւններով։

Ա. ԿԵՍԱՐ

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արտզ.— Ահա քաղ մասնա – նը ծորենացիին։

Այն ատենի Պարսից շխոթ կացու – թեան հետեւանքով՝ Հայաստանն ալ, երբեւ տեսակ մը Հարկատու Տիզրոնի արքունիքին, եւ այս՝ Հայ Նախարա – րական տուներուն կամ Նահապետու – թիւններու երկարամուս նախանձոր – դութեան պատճառաւ, պիտի չկրնար Մշտկայրին հիմը դնել, եթէ համե – մատական հանդարտութիւն մը չառ – ըէր մէկ կողմէ Պարսից եւ մեր ալ – խարհին, եւ միւս կողմէ Ցունաց եւ Պարսից միջեւ։

Արագօրէն ընթանա՛նք.— Վռամշա – պուհ Թագաւոր, Սահակ կաթողիկոս եւ Մեսրոպ վարդապետ գլուխ գլխի տուած կ՚ուզեն պատեհութենէն օգ – տուիլ եւ յատուկ նշանագրերով օժ – տել հայ լեզուն, ասոր եւ հելլէն տա – ռերով զայն գրելու դժուարութիւնն միանդամընդմիշտ ազատելու հա – մար։ Այսպէսիք կը բաւէր որ Մեսրոպ լիարուն գործունէութեամբ առաջա – րէզ իյնէր։ Շատ հաւանական է որ գիրերու գիւտը անոր սեւեռուն գա – ղափարն էր երկար ատենէ ի վեր, բայց բնականաբար քաղաքական կա – ցութիւնը այդ բաներուն նպաստաւոր չէր։ Չէ՞ որ հիմա, ո՛վ գիտէ, ինչ տղնուախոռ եւ ազգանուէր մտոքեր Երեւանի մէջ կը տապկուին իրենց ի – ղձալը եղող ազգային մշակոյթը լը – ման եւ Սթալինականութիւն կոչուած քառանկի վարդապետութեան մը ծա – ռայողներ եղած ըլլալով։

Ո՜հ, անկայունութեան կամ անկա – ցութեա՜ն մարգկօրէն երկրուն։

Հայկական գիրի հնատարութեան այս ծրագիրը գաղտնիք մը չէր։ Օ – տարներն ալ գիտէին թէ կաթողիկո – սը «պէտ անին» (ամէնէն գլխաւոր գործը) ըրած էր զայն, ջանադրու – թեամբ Մեսրոպի եւ ազդեցութեամբ արքային։ Քաղաքական իրաւախո – հութիւն մը ձեռք բերելու համար Պարսից եւ Ցունաց միջեւ, Վռամ Թա – գաւորին յանձնարարութեամբ Միջա – գետք գացած էր մեր Վռամշապուհը։ Հոն էր որ Հաբէլ անուն քահանայ մը (Ասորի) ներկայանալով խոստացաւ հայ լեզուի նշանագիրներ ընծել, յա – ւաաարելով թէ իր ազգական Դանիէլ եպիսկոպոսը երկար ատեն աշխատած է տառեր յարմարցնել եւ ձեւել հայ – կական բառերու արտասանութեան համաձայն։ Վռամշապուհ երբ Հա – յաստան դարձաւ, տեսաւ որ նոյն նը – պատակին համար բոլոր հայ եպիսկո – պոսները Սահակի եւ Մեսրոպի շուրջ հաւաքուած էին։ Թագաւորը Հաբէլէն խմացածը այդ ժողովին հաղորդեց։ Ան աւելի մեծ խթան մը եղաւ խորհր – դակցութիւններուն։ Վահրիճ անուն երէց մը փութացուցին Միջագետք Հաբէլի մօտ, որպէսզի նոր եւ լրա – ցուցիչ լուսաբանութիւններ առնէր։ Հաբէլ եւ Վահրիճ Դանիէլի մօտ գա – ցին, եւ այս վերջինը զանազան ձեւով տառեր ներկայացուց անոնց։ Վահ – րիճ, Հաբէլն ալ հետը, բերաւ յանձ – նեց զանոնք Սահակին եւ Մեսրոպին։ Լաւ մը վարժուեցան նախ իրենք, եւ աշակերտներ ալ հաւաքելով, մէկ եր – կու տարի վարժութիւն եղաւ այդ տա – ռերուն վրայ, բայց փորձը ցոյց տը – ւաւ որ անոնք բաւական եւ յարմար չէին առնոյդ հոլովել զհեգենայ բա – ռից եւ հայկականացն (Հայերէն բա – ռերուն հեգը ասուղապէս կատարել, դարձնել)։ Հետեւաբար ընդհատուե – ցաւ այդ «Մուրացածոյ գծագրութիւ – նը» (օտարէն առնուած տառերը)։

Եթէ հայկական յաճառութիւնը բա – նի մը օգտակար եղած է, ճէյշ այդ միջոցին պատահեցաւ։ Մեսրոպ ան – ձամբ քանի մը աշակերտներով Միջա – գետք իջաւ նոյն Դանիէլին մօտ, բայց նոր բան մը չգտնելով, անցաւ Եդե – սիա (Ուրֆա), որուն դիւանը (հին գիրքերու եւ ձեռագիրներու հաւաքա – ծոյ) նշանաւոր էր եւ վարին էր Պը – ղատոն անուն մէկը։ Պղատոն սիրով ընդունեց եւ ի՛նչ բան որ գիտէր հա – յերէն լեզուի մասին երբեւ այն ժա – մանակի ժամանցէտը կամ բանասէրը, հաղորդեց Մեսրոպին։ Երկուքը մէկ – տեղ աշխատեցան։ Պղատոնի օրինակ – ներուն վրայ ինկան, սիրա փոք հաշ – ցուցին, բայց ոչինչ գլխաւորելով օգտակար։ Ի վերջոյ Պղատոն յատուկ յանձնարարականով ղրկեց Մեսրոպը Սամոսի հինաւուրց գիտուններէն Ռ – ուփանոսի, խնդրելով որ գոհացնէ անոր փափաքը։ Աւա՜ղ, Ռուփանոս պաշտօնանք էր, բայց նոյն Սամոսի մէջ Հռոփանոս անունով աշակերտ մը ունէր ան, որուն ղրկեց Մեսրոպ, կացութիւնը պարզելով։ Բայց անօ – գուտ…։

Մնացեալը կը խորհիմ որ դուք ալ գիտէք, այն՝ թէ Մեսրոպ ինք ան – ձամբ թաղուեցաւ խոր աշխատանքի մէջ, այդ զանազան աղբիւ եւ սիրա – բուխ անձերէն ի հարկէ տարբեր օրի – նակներ, այսինքն գիրի ձեւեր ունէր ձեռը, զանոնք դիչերուան տքնու – թեամբ բաղդատեց, ստուգաբանեց, գիրի ճարտարապետ մը պէս։ Եւ այնքան տարուեցաւ այդ գաղափարէն եւ փորձերէն որ գիշեր մը երազին մէջ կամ նա ձեւերը՝ որոնց վրայ ինկած էր ցերեկները, եւ, ինչպէս կը պա – տմէն, ընդառ արթնցաւ եւ իսկոյն գրի առաւ երազած յարմարագոյն ձե – ւերը… Հայերէն գիրերը գտնուած է – ին։

Փա՜ռք Ազգային Մշակոյթին եւ մը – շակող սերունդին։

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԵՑԷՔ, ԹԷ ՈՉ …

Անցեալ շաբթու Շիշլիի (Պոլիս) Հալքէվիի տան մէջ տեղի ունեցաւ Թուրք Լեզուի եւ Ջագացումի Տարած – ման Միութեան բանախօսութիւնը։

Այս առթիւ խօսք առնելով, Միու – թեան անկարելի է։ Իսկ երբեք լողորեց «Ուլուսի» այն հրատարա – կութեան դէմ թէ Միութիւնը հիմ – նուած է Հայերու կողմէ։

— «Այս Միութիւնը հիմնուած է ոչ թէ Հայերու, այլ Թուրքերու կողմէ։ Մենք Հայ, Ցոյն եւ Հրեայ հայրենա – կից անունով բան մը չենք ճանչնար։ Թուրքիոյ հանրապետութեան անձնա – գիրը կրող ամէն մարդ իրարմէ ան – ջատել անկարելի է։ Իսկ երբեք ճիշդ չէ ընթացքը անոնց, որոնք թուրքերէն գիտնալով հանդերձ ուրիշ լեզուներ կը խօսին։ Այսպիսիները, որոնք թրքութիւնը չեն իւրացուցած, պիտի գայ օր մը որ լռութեամբ պիտի դատապարտուին»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ԴԱՌՆ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

ԳՈՒՐԳՐՆ.— Հայրենի քաղաքին հողերութիւններէն հեռու, օտար ու ա… հրապարակ աւուրերու տակ, եւ… յանձնուեցաւ, հոգեկան ստացած… ֆիզիքապէս քայքայուած ընկեր… Ցարութիւն Ճգնաւորեանը։

Հայրենիքէն մինչեւ Պոլիս, Ռումանիա, ամբողջ կեանք մը… ուած ու պրկուած ջիղերով։

Դեռ մանուկ հասակէն… էր իր մօրմէն, իսկ հայրը՝ … էր մենաստան մը ձգելու, իր … ան լքելով փոքրին Ցարութիւ… Բարեբախտաբար, միջավայրը… ան պիտի կազմաւորէր իր նկարա… րը՝ Երզնկան էր, ազգային … դաստիարակութեան, հայրենասիր… կան վսեմ ձգտումներով հարուստ մի… ջնկան։

Մանկական յիշողութիւններուն մէ… ղեռ անջնջելի կը մնան այն օրեր… Երզնկային հետ կապուած դէպքեր… դէմքեր, որոնք պահ մը այնքան … ւորեցին հայկական բարձրաւանդակ… Քեռին՝ (Ռուբէն Շիշմանեան) Տերեւ… մի անտակ լեռներէն, Սեպուհ … անմատչելի բարձունքներէն… լին ըմբոստութեան դրօշը։ Բարեւ… դէն ու Կիւմիւշխանէէն … կը կազմուէին միանալու անմահ… ուին։

Ահա այդպիսի օրերու … հնոցին մէջ հասակ կը նետէր Ճգն… ւորեանը։ Անիկա զէնքի ու … մարդը չեղաւ, կատարեց յեղափոխա… կան – ուսուցչական ծանր ու … տասխանատու դերը ու այդ յանձն… քով ալ դաստիարակուեցաւ բանաւ… կութեան՝ ըմբոստութիւնը զգալ… լէն վերջ։

Շարժումին ցաւալի վախճանը … պաշտելի Քեռիին կախաղանը … պարտութիւնը՝ չվհատեցուցին Եր… զնկացիները։ Անոնք ոչ միայն չվի… ճուեցան, այլ եւ նիւթական ծանր … հողութիւններու գնով՝ մեծացուցին Թուրք կառավարական պալատներ… լու դալրոցը ու շատ կարճ ժամա… կէն ազատեցին այդ առթիւ բանտ… լեցուած Հայերը, որոնց մէջ եւ … Ճգնաւորեանը։

Այլեւս Երզնկայի Թուրք ոստիկա… նութեան աչքէն փուշ դարձած Ճգն… ւորեանը՝ որոշեց հեռանալ իր սիրել… ծննդավայրէն, արցունքը աչքերո… մէջ։

Սիբերտորգի Սիւլէյման աղայի … րատանը, որ գրեթէ միակ կանոնաւո… հաղորդակցութեան կամուրջ էր Երզ… կայի ու Բաբերդի միջեւ, օր մը … բեկոյեան վերջալոյսին, մեր գիւ… իմ հայրենի չէն ու փարթամ անտ… հիւր բերաւ Ճգնաւորեանը։

Սիւլէյման աղան, Թուրք – մանկա… լական ոչինչ ունէր իր դէմքին վրա… Սեբերտորը, նախկին Հայկական … Գրիգորը, իսլամութիւնը ընդուն… հայկական գիւղ մըն էր, ու բար… պարկեշտ Սիւլէյման աղան, հին … հին բարեկամն էր իմ հայրենակա… ճամբա։ Բայց մեր ընտանիքը, Սիւ… լէյման աղայի անձէն աւելի, կապ… ուած էր անոր փոխադրած ճամբոր… ներուն։ Եւ ի՛նչ ճամբորդներ…

Չեմ կրնար առանց յուզումի վերյի… չել այդ օրերն ու Սիւլէյման աղայի … սքանչելի ճամբորդները, Երզնկայ… ընտրանին գրեթէ, ո՞ր մէկը յիշե… Դանիէլեան, Տէր Ստեփանեան, Լե…

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ բոլոր ծրագիրները յայտնի դարձան Մարզպետունուն, հէնց որ նա Ամրամի Տաւուշից հեռանալն ի – մացաւ։

— Ուրեմն մենք գործ չունե՞նք նրա ամրոցում, ասաց իշխանը թիկնապա – հին. առաւօտն արդէն պիտի հասնենք Ազատեւ։

— Դեռ արեւը չծագած կարող ենք Հասանի ջուրն անցնել, պատասխանեց թիկնապահը։

Նրանք պառկեցին մի քանի ժամ հանգիստ առնելու համար։

✕

Հետեւեալ առաւօտ, հազիւ արեւը հորիզոնից մի ասպարէզ բարձրացած, իշխանն ու իւր թիկնապահը Ազատեւի հովիտը հասան։

Դաշնակից ապստամբների վրաննե – րը բռնած էին հովիտի բոլոր տարա – ծութիւնը՝ սկսած Ազատեւի գետաբե – րանից մինչեւ մօտակայ լերան ստո – րոտը։ Հովիտի արեւելեան մասի վրայ զարկած էին Ուտիացոց ու Սե – ւորդեաց վրանները։ Նրանցից մի աս – պարէզ հեռու գտնւում էին Գարդման – ցիք ու Աղուանք։ Նրանց բոլորի վը – րանններն էլ շարուած էին կանոնաւոր ուղղութեամբ եւ ներկայացնում էին մի քանի ընդարձակ քառակուսիներ, որոնց իւրաքանչիւրի մէջտեղում գտնւում էր զօրավարի կամ իշխանի վրանը։ Բայց բանակի ոչ մի կողմից պատնէշ չկար դրուած. այդ նշան էր, որ զօրքը նպատակ չունէր այդտեղ երկար մնալու։

Նոր էին հասել եւ դաշնակից Ափ – խազցիները, որոնք եւ խառն ու ան – կանոն կերպով խփել էին իրանց վը – րանները դէպի Կուրը ձգւող դաշտա – վայրի վրայ։

Սեպտեմբերի այս ահագին պատ – րաստութիւնը տեսնելով՝ Մարզպե – տունի իշխանը զարմութեամբ բացա – կանչեց.

— Ինչպէ՞ս լաւ համախմբւում են՝ իրանք իրանց կործանելու համար։

— Չէիր սպասում այսպիսի կազ – մութեան, Տէ՛ր իմ, այնպէս չէ՞, հարցրեց Եզնիկը ժպտալով։

— Բնա՛ւ։ Թշնամականները միայն հարազատի դէմ են լաւ զինւում… կամ երբ հարկաւոր է լինում սեփա – կան երկիրը տանակոխ անել…։

— Բանակատղը պիտի մտնենք, այն – պէս չէ՞, հարցրեց թիկնապահը։

Իշխանը չպատասխանեց։ Նա ձիու սանձը քաշած եւ հաստատուն մի ծա – ռի առաջ կանգնած՝ դիտում էր բանակը, նրա տարածութիւնը, նոր զարկուող վրանների շուրջը տիրող շարժումը, մի խումբ հեծելազօրի վարժութիւնները եւ հովտի մի կող – մը հաւաքուած զօրքերի մկնդախաղը։

Երկար դիտելուց յետ, նա դարձաւ թիկնապահին.

— Տեսնո՞ւմ ես այն ընդարձակ վը – րանափակը, որի մէջտեղը զարկած է իշխանական վրանը։

— Ա՞յո, որի վրայ ծածանւում է երկգոյնեան դրօշակ։

— Այո՛, Ամրամ Սեպուհինն է այն. գնա՛, անցիր ուղղակի բանակի մի – ջով…

— Աւելի լաւ չէ՞ հովիտի եզերից մտնենալ։

— Ո՛չ, Սեւորդիները վայրենի մար – դիկ են. կարող են մինչեւ անգամ նե – տահարել։ Անցի՛ր բանակի միջով, բայց արարչաւ եւ առանց աջ ու ձախ նայելու. մտնելի՛ր իշխանի վրանին. նրա մօտ… Ճանաչո՞ւմ ես դու իշ – խանին։

— Ի՞նչպէս չէ. շատ անգամ եմ տե – սել։

— Հա՛. նրա մօտ եւ յայտնիր իմ կողմից, որ եկել եմ եւ կամենում եմ տեսնուել իւր հետ։ Ասա՛ որ կարեւոր գործի մասին է խօսելիքս։

— Կը հրամայե՞ս յայտնել իրան պատճառը, եթէ հարցնելու լինի։

— Ոչ. պատճառների մասին խօսե – լը քո գործը չէ. գնա՛, մի՛ ուշանար։

— Իսկոյն, Տէր իմ։ Այս ասելով Եզնիկը մտրակեց իւր ձին եւ արար – շաւ դէպի բանակն ուղղուեցաւ։

Իշխանի սպիտակած վրանափակը մի ընդարձակ քառակուսի էր, բաղկա – ցած չորս տասնեակ վրաններից, ո – րոնցից իւրաքանչիւր տասնեակը զար – կած էր միւսի հանդէպ երկչար ուղ – ղութեամբ։ Դրանց մէջտեղում գըտ – նւում էր Սեպուհի ընդարձակ վրանը, որի վրայ ծածանւում էր զօրավարա – կան դրօշը։ Վրանի ճակատը զարդար – ուած էր իշխանական զինանշանով, իսկ ներսը պատած կարմիր պատաս – ներով։ Վրանը վերամբառնող երրեակ սիւների վրայ, որոնք զարդարուած էին ոսկեձ փայլուն օղակներով, կախուած էին գեղեցիկ զէնքեր, այն է՝ արծաթապատ սրեր եւ վաղակա – ւորներ. գրուագազարդ վահաններ ու աղեղներ, նետալից կապարճներ, արծաթազարդ աղեղներ, իսկ վրանի մի անկիւնում յենուած էին կարճա – բուն մկունդներ ու գեղարդներ։

Իշխանական վրանի առաջ կանգնած էին զրահազգեստ պահակներ, երկա – թէ գլխանոցներով, երկար նիզակներ եւ ասպարներ ձեռքերնին։ Իսկ վրա – նի մէջ անցուդարձ էր անում Ցլիկ – Ամրամը, միայնակ եւ մտախոհ։

Սա մի բարձրահասակ եւ յաղթան – դամ աղամարդ էր, ամուր կազմուած – քով եւ խոշոր ու ազգեցիկ դէմքով։

Նրա լայն ճակատը, որ ծածկուած էր կնճիռներով, սուր ու թափանցող աչ – քերը, որոնց հովանաւորում էին թա – ւամազ եւ գրեթէ միաւորեալ յօնքերը, մեծ եւ արծուեռունգն քիթը, որ իջ – նում էր կարծես երկար ու թաւ ըն – չացքին եւ հարուստ, գորշախառն մո – րուքը, որ ծածկում էր պգնձէ լանջա – պանակի կէսը, տալիս էին նրան … լուրջ եւ մինչեւ անգամ ահարկու կեր – պարանք։ Նա ամբողջապէս զրահա – զգեստ էր։ Հագած ունէր պողպատէ հիւսուած վերտ, կրծքին՝ փայլուն լանջապանակ, կռներին՝ բազպաններ, ոտքերին՝ սռնապաններ, իսկ ազդրե – ծանր, արծաթապատ սուր։ Պողպատէ սաղաւարտը, որի վրայ փայլում էր … պգնձէ արծուաձեւ գագաթանակ եւ … րը զարդարուած էր սեւ, թաւամազ … ցցուններով, դրուած էր փոքրիկ սեղա – նի վրայ։

Ցանկարծ Սեպուհը լսեց մի վխտ … րանութեան շշուկ, որ տեղի էր ու – նենում իւր վրանի առաջ։

— Ո՞վ է այնտեղ, գոչեց նա եր – ռից հզօր ձայնով։

(Շար.)

…եան, Միքիկեան, Գօյաճեան, Ղա– զեան, Գազանճեան, Լիւլէճեան, …րեան, մանաւանդ Թորոսեան ու Թաշճեան, Մեզրէեան, եւայլն։

Բաբերդը, իմ ազատատենչ հայրենի գաւառիս հանճարեղ քաղաքը, բարձր լեռներու կարեւոր հանգոյցներէն մէկն էր, ու առեւտրական եռուն կեդրոն մըն էր։ Երզնկացի հայ առեւտրականին աչքերէն չէր վրիպած այս պարագան։ Սիւլէյման աղայի կարաւանը՝ կ'երթեւեկէր Բաբերդի շուկան ողողելով Երզնկայի բերքերով։ Երզնկացիները մեր քաղաքին գոյն ու համ կուտային իրենց գործունէութեամբ ու հրապարակային կեանք՝ իրենց պէսպիսի ու ձեռնարկներով։ Յ. Ճգնաւորեան անոնցմէ մէկն էր, բայց ազատութիւնը չէր բերած իրեն հետ։

Եթէ իր ծերութեանն իսկ, Գուգրէշի տարածքներուն վրայ, առատ կանուխէն մինչեւ կէս գիշեր, խոշոր հանրութիւն մը անութին տակ, հիւանդոտ կը պատճառէր իր աշխատասիրութեամբ, դիւրութեամբ կարելի է երեւակայել թէ ինչ եղած էր անոր երիտասարդութիւնը։

Բաբերդի Թուրք մեծահարուստ վաճառականներէն՝ Փիրէ Մէհմէտ էֆ.ի խորամանկ աչքերը՝ անմիջապէս նըշմարեցին զայն, իր վաճառատան մէջ առաւ ու տարիներով օգտուեցաւ անոր ընդունակութիւններէն։

Ճգնաւորեանին համար ալ՝ առաւել մը փրկութիւն դարձաւ այս պաշտօնը։ Զօրաւոր պաշտպանութեան մը տակ պատսպարուած, այլեւս կրնար հեգնել ռազմական հռետոր մոլլաները։

Յեղափոխական ատորերկրեայ գործունէութեան անդրանիկ օրեր էին, Բաբերդն ու գիւղերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդ չունէնալով լծուեր էին սրբազան գործին, Սասունին ու Զէյթունը ոգեւորութեան ու հպարտութեան անսահման աղբիւրներ էին դարձեր։ Ճգնաւորեանին համար ընդարձակ ասպարէզ մը կը բացուէր։

Մեր գիւղն ու մեր տունը՝ կամուրջ մըն էին Բաբերդ — Երզնկա ճամբուն վըրայ ու Սիւլէյման աղան, իր ներելի ու աններելի բեռներով, իր վստահելի ու կասկածելի ճամբորդներով՝ կը շարունակէր վարել իր կարաւանը։ Ճգնաւորեանը՝ արտաքնապէս Փիրէ Մէհմէտ էֆ.ի պաշտօնեան, ներքնապէս Դաշնակցութեան սուրհանդակը՝ հանգիստ այս տարածութիւններէն, համբերութեամբ մէջ մանուած, իսկ Թամբերուն մէջ յեղափոխական գրականութիւն փոխադրելով։ Ու ամէն անգամ, երբ հօրեղբօրս հետ կ'առանձնանար մեր ընդարձակ տան անմատչելի անկիւններէն մէկը, փոքրիկներս՝ արտասրտի կը սպասէինք, որ յանց վերջանայ ունկնդրութիւնը, ականջ դնելու համար երգահանդէսը…։

Ցանկալի երգող էր այն ժամանակ Ճգնաւորեանը, գիշեր ու ցերեկ ձայնով, ան ձեռքը կը փոխադրէր հայկական երգերը՝ Արարատի, Վարագի, Սիփանի, Գարահիսարի բարձունքները, ապա կ'անցնէր Արխանեանն ու Քեռիով կը փակէր երգահանդէսը։

Ունկնդիրնե՞րը,— բայց կարիք չկար դուրսէն մարդիկ հրաւիրելու, մեր տունը ինքնին համայնք մըն էր, 42 հոգիէ բաղկացեալ, իսկ եթէ պատահմամբ՝ հօրաքոյրներս ալ գտնուէին, արդէն հարիւրը անցնող բազմութիւն մը կը դառնայինք։

Յ. Ճգնաւորեանի Բաբերդ գործունէութիւնը վերջացաւ դէպքով մը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հայկական գործիչներէն Եղիշէ Թոփճեանը ձերբակալուեցաւ մեր գաւառին մէջ, մեր մօտերքը մէկ հայրենակիցին ձեռքով։ Կուսակցական պարտք դրուած էր շրջանին վրայ՝ բռնել մատնիչը։ Դաշնակցութիւնը հիմնական մտահոգութիւն մը ունէր այս առթիւ։ Բաբերդը, ինչպէս ըսի, հանգոյց մըն էր, ուրկէ կ'անցնէր Բարձր Հայք երկարող պողոտան։ Այդ ճամբով կ'երթեւեկէին Դաշնակցական մեծ ու փոքր գործիչները։

Կուսակցական մեքենան լարման մէջ էր դրուած։ Օրերը կ'անցնէին, բայց ոճրագործը չկար։ Հակառակ Դաշնակցութեան հետախոյզներուն վստահաբար տուած տեղեկութիւններուն, թէ ոճրագործը Բաբերդի սահմաններէն չէ հեռացած։

Նորահաս երիտասարդ մըն էի ու ի՞նչ խօսք որ մոլեռանդ Դաշնակցական։ Քուն ու դադար չունէինք, գիշերային անակնկալ ապատակումներով՝ կ'որոնէինք կասկածելի վայրերը ու ճանապարհներու եզերքներուն՝ յաճախ պատահած փոսերուն մէջ կուչ եկած, կը սրէինք մեր լսողութիւնը, ոտնաձայն մը, շշնջոց մը լսելու համար։

Յ. Ճգնաւորեանն ալ լծուած էր գործին։ Սկիզբէն իսկ, ան բոլոր ջանքերը ուղղած էր մէկ կէտի վրայ, լուրկ – մեջիկ հետեւած էր ոճրագործի շրջանակին շարժումներուն եւ ի վերջոյ յաջողած…

Վերջապէս ազատեցանք մղձաւանջէ մը։

Սահմանադրութիւն էր, Բաբերդը սկսեր էր նեղ գալ Ճգնաւորեանին, փոխադրուեցաւ Պոլիս։

Լքեց առեւտրական ասպարէզը, լծուեցաւ մշակութային աշխատանքներու։ Պոլսոյ պարբերականներուն ու դրատուններուն շրջան գործակալը դարձաւ ու մինչեւ Պոլսէն հեռանալը՝ տարաւ այդ տաժանելի գործը։

…Ներէ՛ ինծի, սիրելի Ճգնաւորեան, որ ափ մը հող ու մրմունջ մը աղօթք չկրցայ խառնել Թարմ հողակոյտիդ, եւ կ'ուզէի, պատգամ մը խունկ բերել քեզի Ս. Ներսէս Շնորհալիի բուրվառէն, ու կում մը ջուր՝ Ս. Լուսաւորչի աղբիւրէն, երկուքիս սիրած, երկուքիս պաշտած հայրենի վանքերէն…

Հողը Թող Թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր, աշխատանքի ու անազմուկ գործի արի ընկեր։

Գ. ԱՄԻՐԵԱՆ

*** Կուսակցական ասնակատարութեանց կարգին վերջերս տօնեցինք «Փետրուար 18»ը ընկերահամակ– րական խնճոյքով, որ տեղի ունեցաւ տեղ. եւ խանդավառ միթնոլորտի մը մէջ։

Օրուան ատենապետն էր ընկեր Աշոտ Խաչակեան եւ մինչեւ առաւօտեան ժամը 2 բոլոր ներկաները իրենց պարտականութիւնները կատարեցին ճառով, երգով կամ պարով։ Ընկեր Լ. Զորմխեան խանդավառ բանախօսութեամբ մը շեշտեց թէ «ամէն անկեղծ Հայ Դաշնակցական է»։

Քանի մը խօսք ալ շարաթ օրուան դասախօսական ժողովի մասին որ տեղի ունեցաւ Ակումբին մէջ։ Դասախօսն էր ընկեր Շաւարշ Միսաքեան, որ խնայաքէս չահեկան դասախօսութիւն մը ըրաւ, «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ Հայկական դատը»։

Քանի մը խօսքով դժբախտաբար կարելի չէ ամփոփել այս դասախօսութիւնը,— ուսումնասիրութիւն մը, որ իմ կարծիքով պէտք չէ սահմանափակուած ըլլայ միայն ընկերահամակրական շրջանակի մը մէջ, այլ եւ ըլլայ հրապարակային։

Ինչպէս ամէն առաջ, այս տարի եւս պիտի շարունակուի չահեկան դասախօսութիւններու շարք մը, Ակումբին մէջ։

Թղթակից

ՓԱՐԻԶ Ի ԽԱՐՍԽԱՐԶԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՌՈՄԷՆՎԻԼ.— Կապոյտ Խաչի տասնամեակի առթիւ, Ռոմէնվիլ – Մոնթրէօյ մասնաճիւղի ցերեկոյթ–պարահանդէսին եկած էին գաղութին գըրեթէ բոլոր անդամները։ Շուրջի քոյր մասնաճիւղերէն ալ ներկայացուցիչներ կային։

Օրուան նախագահ՝ Գ. Ս. Աղապալեան, քանի մը խօսքով պարզեց մասնաճիւղի կազմութեան եւ գործունէութեան պատկերը, ու վեր հանեց այն գնահատելի աշխատանքը որ կատարուած է Կապոյտ Խաչի կողմէ։ Այս առթիւ թելադրեց, որ բոլոր հայրենակիցները ուժ տան խաչուհիներուն, անոնց հաստատած դպրոցին, որպէսզի կարենան աւելի մեծ ծրագիրներ իրականացնել. ինչպէս՝ դըպրոցի սեփական հող եւ շէնք գնել։

Ընտրյ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս Գ. Լ. Զորմխեանի, որ գեղեցիկ ճառով մը Կապոյտ Խաչի հանդէպ իր համակրանքը յայտնելէ վերջ, մանրամասնօրէն բացատրեց հոգեկան եւ նիւթական պատճառները որոնք կը մղեն մեզ կազմակերպուելու բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր քանի մը տասն հայութիւնը կ'ապրի։

— «Ոչ ոք կը սորվէ մեզ, որ մենք մեր ինքնութիւնը պահենք,— թէեւ սայթաքելու պատճառներ չեն պակսիր — բայց մենք, դարձեալ ակամայ պահանջը կը զգանք իրարու մօտ գալու, հաւաքուելու, իրարմով յուսադրուելու։ Մեր ենթագիտակցութեան մէջ պէտք է փնտռել տոր պատճառները, եւ բոլոր մեր կազմակերպութիւնները արդիւնքն են այդ պահանջքին։ Ինքնապաշտպանութեան բնազդը զօրաւոր եղած է այս հաւեստ ժողովուրդին մէջ որ պէտք է այլեւս վզայ, թէ ինքը նուազ չարժեր քան Ֆրանսացին, Անգլիացին կամ Գեր–

մանացին։ Կապոյտ Խաչի բերած աշխատանքը ինքնապաշտպանութեան մեծ գործին՝ պէտք է գնահատուի բոլորին կողմէ, առանց նեղմտութեան եւ անխտրական ոգիով»։

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան դպրոցի աշակերտները իրենց խմբերգներով, արտասանութիւններով, մենախօսութիւններով։ Բոլորաբէս շնորհաւորելի է ուսուցչուհի Տիկին Ա. Փափազեանը, որ 2 — 3 ամսուան մէջ կրցած է այդքան առաջնցնել մեր պզտիկներուն։ Զրանսացի երիտասարդ ուսուցիչ մը պարեն վերջ, յաջողապէս երգեցին ու արտասանեցին Տիկին Լուսպարոնեան, Օր. Գարաժեան, Գ. Արծնեան։ Ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը զեկավարութեամբ Գ. Ե. Գրիգորեանի եւ իր տիկնոջ։

Ժամը 8ին սկսան եւրոպական պարերը եւ տեւեցին մինչեւ 11։ Սեղաններու շուրջ հաւաքուած հայրենակիցները ընտանեկան հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, քանի մը ժամուան համար մոռցան օրուան մտահոգութիւնները, եւ միեւնոյն ատեն օժանդակած եղան մեր Կապոյտ Խաչուհիներուն՝ որոնց կատարած աշխատանքը վեր է ամէն գնահատանքէ։

Յակոբ Արծնեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՏԷՍԻՆ, 27 Մարտ.— Մեր կոմիտէն եւս տօնեց փետրուարեան ժողովրդային ապստամբութեան 18րդ տարեդարձը, ընկերահամակրական խնճոյքով մը։

Շաբաթ իրիկուն, 25 մարտ, աշխատանքի օր մը ըլլալով հանդերձ, կարեւոր բազմութիւն մը եկած էր վերապրելու բոյր այդ յիշատակելի թըւականին։

Բացումը կատարեց ընկեր Վ. Հիւսեան, պարզելով հանդէսին նպատակը եւ հանգանակածները հրաւիրեց երգելու «Մեր Հայրենիքը»։ Յետոյ սկսաւ խնճոյքը։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ա. Միքայէլեան որ բոլոր սեղանները մասնակից դարձուց ընդհ. ոգեւորութեան ու զուարթութեան։

Եղան խմբական պարեր, խմբերգներ ու մեներգներ, օրհնութիւններու, տիկիններու եւ ընկերներու կողմէ։ Անոնք անց կ'առնեմ։ Ընկեր Յ. Մուրատեանի ձայնասփիւռը մերթ ընդ մերթ հայրենի չունչ կը սփռէր մեր հոգիներէն ներս, իր հայերէն գեղեցիկ երգերով։

Ապա խօսք տրուեցաւ ընկեր Վ. Իշխանեանի, որ խօսեցաւ իրեն յատուկ արտայայտութեամբ, լարուած ուշադրութեան մէջ պահելով ունկնդիրները։

Ընկերը բարձրացնելով Փետրուար 18ի ժողովրդային խոյանքի արժէքը, նոյնութիւն մը դրաւ Վարդանանց պատերազմի հետ։ Գանձացուց հայուն Թարուն ոյժերը, հայրենիքի գաղափարին ըմբռնումն ու ազգային գիտակցութեան արժանիքները։ Օրինակներ յիշեց պատմական անցքերէ, ինչպէս նաեւ ներկայ քաղաքական դէպքերէն, փաստելով թէ ազգերու պատմութեան մէջ դէպքերը կը կրկնուին, թէ ժողովուրդի մը քանակը նուազ արժէք ունի քան որակը եւ թէ ընդհանրապէս դէպքերու դասաւորման արդիւնք են, մանաւանդ ներկայիս, ազգերու պետական կազմակերպութիւնն ու կործանումը, ժողովուրդին ազգ. ըմբռնումներու ու ձգտումներուն առնչեր։ Եւ եզրակացուց.— «Քանի հայուն մէջ վառ կը մնայ փոխադրեան ըմբոստութեան ոգին, մեր անմահ հերոսներու եւ զոհերու յիշատակի պաշտամունքը, քանի ան փարած է հայրենիքի գաղափարին ու գիտէ գնահատել իր արժէքները, մենք վստահ ենք որ դարձեալ պիտի գայ այն օրը երբ մենք պիտի համախմբուինք մեր հայրենիքին մէջ, հոն երգելու համար «Մեր Հայրենիք»ը։

Խանդավառ ծափերու մէջ ընկերը վերջացուց իր խօսքը։ Խնճոյքը շարունակուեցաւ Թափ առած ու տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Կարգադիր յանձնախումբը անուղղի դրած էր խորոված խոզի հաւ մը, որ փոքրիկ հասոյթ մը ապահովեց, շահողն էր Գ. Նշան Գոտուքեան, որ 10 փրանք եւս նուիրեց։

Մեր շարքերը ընդունուած են նոր ընկերներ։

Գ. Յ. Պօյաճեան

ՆԱԽԿԻՆ ԹԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը կիրակի օր (26 մարտ) գումարեց իր տարեկան ընդհանուր ժողովը։ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնն ալ կը մասնակցէր ժողովին աշխատանքներուն, ինը պատգամաւորներով։

Ներկայ կացութեան հետեւանքով դիւրին էր երեւակայել թէ որ աստիճան կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէր այս համագումարը։

Ընդհ. քարտուղար Գ. Ցիւպուայի տեղեկագիրը եւ հայկական կոմիտէի գեկուցումը գրաւեցին ժողովի առաջին մասը, ուրկէ վերջ նախագահ Գ. Ֆուրնիէ ծանրացաւ բոլոր այն բարդ խնդիրներուն վրայ որոնք մաս կը կազմէին օրակարգին։ Ճաշի ընթացքին յարգելի նախագահը յիշեց հայկական կոմիտէի գործունէութիւնը եւ մասնաւորապար իրենց Ֆրանսացի ընկերներու բոլոր ձեռնարկներուն հանդէպ ցոյց տուած սերտ գործակցութիւնը, որոնք արժանացան խանդավառ ցոյցերու։

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ Գնդ. Կոթի, որ սատանեան է Լիկային յառաջիկայ յունիս 5ին դէպի Մօն Բլէմի զինուորական – դասախօսական պտոյտի առաջնորդութիւնը՝ հակիրճ կերպով բացատրեց այդ շրջանի ունեցած ռազմական կարեւորութիւնը, մեծ պատերազմին, քանի որ ինք եղած էր գլխաւոր դերակատարը, իբրեւ հրամանատար 57րդ զօրագունդին՝ շրջանին զինուորական գործողութեանց։

Հաւաքոյթը վերջացաւ նախագահ Գ. Ֆուրնիէի մէկ կուռ բանախօսութեամբ, որ կը շօշափէր օրուան հարցերը, ծանրանալով բոլոր այն դէպքերուն վրայ որոնք պատահեցան վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։ Բանախօսը դառնութեամբ արտայայտուեցաւ այն անհամար անձնազոհութեանց համար որոնք քսան տարի վերջ բոլորովին անօգուտ եղան, քանի որ այսօր բոլոր ժողովուրդները կրկին մերժուած անհուն անելի մը մէջ՝ անձկութեամբ կը նային ապառնոյն ապագային։ Ճառը վերջացաւ հետեւեալ խօսքերով.

— «Մեզի համար դաղտնիք մը չէ թէ բոլոր հաւանական զինակիցները մեր շարքերը չխառացուցած՝ մենք պիտի պարտաւորուինք կուրծք տալ թշնամիին առաջին գրոհին, բայց գաղտնիք մը պէտք չէ ըլլայ նմանապէս որ բոլոր հաւանական վտանգներու հանդէպ, բոլորս պատրաստ պիտի ըլլանք պաշտպանելու մեր երկիրը եւ մեր քաղաքակրթութիւնը»։

Զինուոր

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԿԸ ԲԱԺՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

Բարեգործականի կեդր. վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ զեկուցումը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Անդրադառնալով իր նախորդ տնօրինութեանց, Հայաստանի տրամադրելի վարկերուն նկատմամբ, Կեդր. Վարչ. ժողովը նոր եւ կարեւոր որոշումներ քուէարկեց իր վերջին նիստին մէջ, իւրացնելով պատկան յանձնաժողովներու եզրակացութիւնները։ Իր վերջին նիստին մէջ, արդէն որոշած էր բացառութիւն չընել Մելքոնեան Ֆոնտի մասին, որոշումը եւս անմիջականհաղորդելով առ որ անկ է։

Ա.— Երեւանի Համալսարանի հաշւոյն առկախ մնացած Մելքոնեան վարկէն 1000 անգլ. ոսկի տրամադրուած է ազգային, պատմական եւ գրական մեծարժէք հրատարակութեանց համար, յատուկ յանձնախումբի մը միջոցաւ։

Բ.— Երեւանի Համալսարանի Նուպարեան մրցանակի վարկէն 150 անգ. ոսկի պիտի յատկացուի քանի մը մըրցանակներու, ներկայ տարուան ընթացքին, ի նպաստ արժանաւոր ուսանողներու եւ հեղինակներու, իսկ 800 ոսկի Նուպարեան-Սաններու հիմնարկութեան պիտի տրամադրուի, որպէս բացառիկ պուրս մասնագէտ ուսանողներու կատարելագործման համար։

Գ.— Դարուհի Յակոբեան Մայրանոցի հաշւոյն տրամադրելի վարկէն 400 անգլ. ոսկի, յօգուտ որբուհիներու հոգատարութեան եւ օժտուած հայուհիներու դաստիարակութեան, ի յիշատակ Օր. Դարուհի Յակոբեանի։

Դ.— Բաց աստի, Յակոբեան հիմնադրամի օգտագործելի եկամուտներէն 800 անգլ. ոսկի պիտի յատկացուի Պէյրութի մէջ աղջկանց ցերեկեայ բարձրագոյն նախակրթարանի մը հաստատման, մասնագիտական բաժինով, որ պիտի կրէ Դարուհի Յակոբեան անունը։

Ե.— Զանազան հիմնադրամներու տրամադրելի եկամուտներէն եւս 868 անգլ. ոսկի միութեանս կրթական ձեռնարկներուն եւ 350 եւս իր երիտասարդական կազմակերպութեանց մշակութային ձեռնարկներուն պիտի գործածուի։

Զ.— Նուպարաշէնի յատուկ մնացեալ գումարէն 20.000 փրանք Կ. Պոլսի ազգ. Գալֆայեանը, դաւանական եկած գաղթականներու եւ որբերու պատսպարման համար, ինչպէս 5500 փրանք Թուրքիայէն գաղթած եւ Հալէպի շրջանին Գուպար – էլ – Գիլի գիւղը հաստատուած հայ հողագործ համայնքին տեղաւորման պէտքերուն համար։

Է.— Կրթական տրամադրելի վարկերէն 50 անգլ. ոսկիի բացառիկ նըպաստ մը Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Պէյրութի վարժարանին, նկատի առնելով սոյն Միաբանութեան նիւթական ներկայ դըժուարութիւնները։

«ԱՐԾԻՒ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԱՆԹԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Այս տարի եւս Փանթէօ – Քաշանի «Արծիւ»ն՝ ենթակոմիտէն լծուած է լուրջ աշխատանքի։ Վերջերս մեր կազմին վրայ աւելցան 7–8 հոգի։ Թիւի յաւելումէն զատ, կ'արժէ յիշել ուրիշ պարագայ մը,— Գաղափարական միութեան ստեղծումը, որ արդէն իր շուրջ բոլորած է մօտաւորապէս 15 — 20 պատանիներ, մանչ եւ աղջիկ։ Ասոնք ամէն կիրակի առաւօտ կը հետեւին մեր կարող ընկերներու դասաւանդութեանը եւ դասախօսութեանը, Կ. Խաչի սանուհիներուն հետ։

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Զաքարը, որին մեր երկու լրտեսները «գեղեցիկ» մականունն էին տըւել, մեր վրան մօտ հրաժեշտ տալով Սեմեոնովին, առանց յետ նայելու, արագ քայլերով ուղղուել է Սադովայա փողոցն ի վար, Թեքուել դէպի Ծագովաբրգի պողոտան եւ ապա իջել Նեւի ափը։ Գետափին, գերանների վրայ նստած է եղել մի մարդ, որ, ըստ երեւոյթին սպասելիս է եղել Զաքարին։ Անկարելի է եղել որոշել այդ մարդու արտաքինը, քանի որ մութ գիշեր էր եւ հեռուից երեւում էր նրա ուրուագիծը միայն՝ բարձրահասակ, նիհար եւ կորաքամակ։

Զաքարը մօտեցել եւ բարեւել է։ Սպասողը սկսել է բարձրաձայն կըշտամբել Զաքարին ուշանալու համար։ Անծանօթը եւ Զաքարը խօսել են հայերէն, բայց առաջինը յաճախ իր ռուսերէնի է փոխել։ Նրա ձայնը խռպոտ էր, խօսում էր անտարբեր մարդու նման եւ շունչը բռնում էր։ «Երեւի ծեր մարդ է»— եզրակացրել է լրտես Մակարովը։ Յետոյ երկուսը սկսել են խօսել ցած ձայնով եւ ապա բաժանուել են։ Հրաժեշտ տալու միջոցին, Զաքարը գըրպանից ինչ որ մի բան է հանել եւ, ըստ երեւոյթին, յանձնել անծանօթին։ Վերջինս ծածկել է Զաքարի ուսը եւ արագ կերպով չքացել մթութեան մէջ, գերանների յետեւը, ուստի եւ հնարաւոր չի եղել հետապնդել իրեն։ Զաքարը, մտախոհ, մի ժամի չափ նստել է գետափին, ապա քրթմնջելով եւ ձեռքը թօթվելով, շարժուել է դէպի ապանդանոցը եւ այնտեղից այլեւս դուրս չի եկել։

Յաջորդ առաւօտ քաղաքային ոստիկանապետը հեռախօսով հաղորդեց ինձ, որ երկաթուղու կայարանում ապրանքներ ընդունող պահեստապետ Ղազարեանցը սպանուած է անծանօթ ոճրագործի կողմից, որ կայարանից ոչ հեռու, ամայի մի փողոցում իտեսից վրայ հասնելով իր զոհին, դանակը խրել է նրա վիզը եւ անհետացել։

Սկզբում կասկածն ընկաւ Զաքարի (Մակարեանց) վրայ, որ սպանուածի կնոջ սիրահարն էր։ Բայց նրա անմեղութիւնը հաստատուեց այն բանով, որ մինչեւ առաւօտեան ժամը 8ը նա ոչխար է մորթել ապանդանոցում, իսկ այնուհետեւ, մինչեւ ժամը 9ը, միւս մսագործների հետ գըտնուել է թէյարանը, մինչդեռ սպանութիւնը կատարուել է ժամը 7.30ին։

Անմիջապէս ուղարկեցի իմ մարդկանց, որոնք մանրակրկիտ խուզարկութեան են ենթարկել Ղազարեանցի գրասենեակը երկաթուղու կայարանում, նրա բնակարանը եւ հանգուցեալի իրերը հիւանդանոցում։ Ղազարեանցի բաճկոնի գրպանից հանուած դրամապանակում գտնուեց մի փոքրիկ թղթի կտոր, վրան ինչ որ թուեր եւ մի քանի տող հայերէն գըրուած։

Ես էլ այդ ժամանակ հիւանդանոցումն էի, ուր տեղայ Ղազարեանցի հագնուած դիակը։ Նա բարձրահասակ էր, մօտ քառասուն տարեկան, թխադէմ, փոքրիկ մօրուքով, շատ նիհար, մաշուած դէմքով եւ, Թաքախտաւորի նման ընկած այտերով, շրթունքները սեղմուած։ Կիսաբաց ձախ աչքը նրա դէմքին տալիս էր զարմանքի արտայայտութիւն։

Գտնուած տոմսակը թարգմանուեց եւ քննութեան ենթարկուեց։ Դա մի ծածկագիր էր, որ վերաբերում էր երկաթուղային պահեստում գտնուող զէնքերին։ Մի շարք թուերի տակ գրուած էր «ատրճ», իսկ միւսների տակ «չաքար»։

Ակներեւ էր, որ դա այն ապրանքն էր, որի մասին խօսում էր Զաքարը։ Եւ իրօք, տոմսակի թուերով գտնուեցին երկու տակառներ շաքարով եւ չորս սնտուկներ սապոնով։ Այդ ապրանքների հետ կային ատրճանակներ եւ Տուլայի(*) գործարանի հրացաններ մասեր ու փամփուշտներ։

Անմիջապէս հետապնդեր ուղարկուեցին Տուլա, Բաքու եւ ուրիշ քաղաքներ եւ այդ տեղերում էլ ձեռք ձգուեցին բաւական քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք։

Ես, ոստիկանների ուղեկցութեամբ գնացի Ղարագեանցի բնակարանը, անձամբ խուզարկութիւն կատարելու համար։ Այնտեղ ինձ դիմաւորեց խոշոր կազմով, մօտ 30 տարեկան թխադէմ, գեղեցիկ, կարմրաթուշ եւ խոշոր, սեւ աչքերով, մի քիչ գռեհիկ մի հայուհի։ Նա աւելի շատ թողնում էր չփոթուած եւ վախեցած կնոջ քան թէ վշտից խորտակուած այրիի տպաւորութիւն, եւ իրեն շատ անյարմար էր զգում։ Բնակարանի խուզարկութիւնը արդիւնք չտուեց, բայց ռուս դըրացիների հարց ու փորձով կարելի եղաւ հաստատել, որ այդ կնոջը, ամուսնու բացակայութեանը յաճախ այցելում էր Զաքարը, որին երէկ երեկոյ հանգուցեալ Ղարագեանցը վռնդել է իր բնակարանից, իսկ կնոջն էլ ծեծել։

Հիմա մեզ մնում էր պարզել թէ ո՞ւմ հետ է խօսել նախորդ գիշերը Զաքարը գետի ափին, որովհետեւ իմ մէջ կասկած արթնացաւ, թէ արդեօք այդ անծանօթը չէ՞, որ Զաքարի դըրդումով սպանել է Ղարագեանցին։ Դրա համար Զաքարը կարող էր վճարած լինել ինձնից ստացած 100 րուբլին։ Սկսեցինք հսկել Զաքարի վրայ գիշեր ցերեկ, բայց գտնուած մարդկանց հետ Զաքարի հանդիպումները ուշագրաւ չէին, բացի մի ծեր նաւավարից, որի հետ Զաքարը կէս ժամ նստել էր մի ճաշարանում։

Երրորդ օրը, ինչպէս որ պայմանաւորուել էինք, ես գնացի Զաքարի հետ տեսակցութեան։ Անընդհատ անձրեւում էր եւ ես ու Սեմեոնովը ուղղուեցանք դէպի Նախիջեւան տանող ճանապարհը, ուր թրջուած Զաքարը արդէն սպասում էր մեզ։ Մտանք Բաղրեայս հրապարակի ռուսական թէյարանը, ուր մի առանձնասենեակ կար։ Երեքով նստեցինք սեղանի շուրջ՝ ես, Զաքարը եւ Սեմեոնովը։ Նկատելի էր, որ Զաքարը անհանգիստ է, յուզւում էր, ականջ էր դընում մեր առանձնասենեակին մօտեցող ամէն մէկ ոտնաձայնի եւ անտեղի պատասխաններ էր տալիս։ Երբ Ղարագեանցի սպանութեան մասին խօսք բացուեց, Զաքարի հայեացքը անհանգիստ դարձաւ եւ նա սկսեց աչքի տակից ինձ նայել։ Զրոյցը չէր կապւում եւ ես նրան նոր տեսակցութիւն նշանակեցի մէկ շաբաթ յետոյ։

Վ. Ա.

(3)

(Շար.)

(*) Տուլա քաղաքում է գտնւում Ռուսաստանի ամենամեծ պետական զինագործարանը։

Տալաթէի ճառը եւ Իտալիա

—— oo ——

Ամբողջ Իտալիան ունկնդրեց վարչապետ Տալատիէի ձայնասփիւռ ճառին, որ խոր տպաւորութիւն գործեց բոլորին վրայ։ Առանձնապէս ուշագրաւ էին վարչապետի ճառին հետեւեալ կէտերը —

Առաջին՝ ան ուժգնօրէն դատապարտեց այն սկզբունքները, որոնք կը ներշնչեն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքականութիւնը, այսինքն՝ «ազգերու յարաբերութիւնները հիմնուած են բիրտ ուժի վրայ» եւ «կենսական տարածութեան » անհրաժեշտութիւնը։ Երկրորդ՝ Իտալացիներ նկատեցին թէ վարչապետը աւելի խիստ էր Իտալիոյ քան Գերմանիոյ հանդէպ։ Մասնաւորապէս բուռն ու վճռական էր Պ. Տալատիէի ժխտումը, թէ դեկտեմբեր 17ի ծանուցագրին մէջ Իտալիա յիշած չէ Թունուզը, Ճիպութին ու Սուէզի ջրանցքը։ Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է Պ. Տալատիէի այն բացարձակ հաստատումը թէ Ֆրանսա ոչ թիզ մը հող եւ ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք պիտի զոհէ, եւ եթէ պարտաւորուի պաշտպանել զանոնք զէնքի ուժով, պիտի չվարանի պատերազմը ընդունելու։

Ընդհանրապէս յուսախաբութիւն առթած է վարչապետին ճառը։ Կը կարծուի թէ Իտալիոյ պատասխանը պիտի ըլլայ բուռն ու յարձակողական։ Բայց յուսալիցը այն է, որ Պ. Տալատիէ վերջնապէս փակած չէ բանակցութեան ամէն դուռ։ Հռոմի մէջ յուզում պատճառած է նաեւ վարչապետին այն հաստատումը, թէ Թունուզի մէջ Իտալացիները կը վայելեն ամէն կարգի ազատութիւններ եւ ոչ մէկ ճնշումի ենթակայ չեն։ Եթէ այդպէս է, կ՚ըսեն շատեր, այն ատեն ինչո՞ւ Թունուզէն Իտալացիներ կը փախչին ու կը վերադառնան Իտալիա։

*** Մուսոլինի, որ այժմ գիւղ մը քաշուած է, կարճ բանախօսութիւն մը կատարելով, բացատրեց թէ ինչպէս «փոշիացան ձախերու ապուշ եւ թշուառական մարգարէութիւնները, իտալացի ժողովուրդին կամեցողութեան եւ հաւատքին առջեւ», եւ աղաղակեց․

— « Իտալիա երբեք տրամադիր չէ բանտարկուելու Միջերկրականի մէջ»։

*** Պ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, խօսելով Պ. Տալատիէի ճառին վրայ, գայն նոր ապացոյց մը կը նկատէ Ֆրանսայի անհաշտութեան եւ ըմբռնողութեան՝ վերջնապէս փակելու կիսովին բացուած դուռը»։

— « Այլեւս ակներեւ է թէ Ֆրանսա չուզեր քննել ոչ հողի, ոչ ալ իրաւունքներու խնդիրը։ Ան կ՚ուզէ բաժնուիլ Իտալիայէն եւ բռնանալ իր «եղբայր» մէջ։ Ուրեմն պէտք է միշտ բաց եւ ծանրացած համարիլ Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց խնդիրը եւ անցնիլ ուրիշ նիւթերու, առանց սակայն մէկ վայրկեան աչքէ հեռացնելու զայն»։

Գերմանական թերթերն ալ քննելով ճառը, կ՚եզրակացնեն թէ «Ֆրանսա ծանր պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէ» եւ կը պաշտպանեն Իտալիոյ պահանջները։

Խ. Միութեան դերը Եւրոպայի մէջ

»»» · «««

Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէքի Լոնտոն այցելութեան, որ տեղի պիտի ունենայ այս օրերս, մեծ կարեւորութիւն կը տրուի քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ ամէն ջանք կը թափեն, պաշտպանողական պատուար մը հաստատելու համար Գերմանիոյ շուրջ, որպէսզի կարելի ըլլայ խափանել անոր յառաջ դրոհը։ Շատեր ճնշում գործ կը դնեն անգլիական դահլիճին վրայ, որպէսզի Մեծն Բրիտանիա ապահովէ Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հողային ամբողջականութիւնը։ Բայց այստեղ մէջ կը մտնէ Խ. Միութիւնը, որ իր դիրքով կոչուած է կարեւոր դեր խաղալու հակագերման պաշտպանողական ճակատին մէջ։ Լորտ Հալիֆաքս արդէն եռանդուն բանակցութիւն կը վարէ այս նպատակով Մոսկուայի հետ։ Փոքր պետութիւնները, ինչպէս Լեհաստան ու Ռումանիա, կը պահանջեն ոչ միայն երաշխիք գերման ծաւալականութեան դէմ, այլ եւ բարեկամ պետութեանց դէմ ալ կ՚ուզեն պաշտպանուիլ։ Այս պատճառով Ռուսիոյ դերը կնճռոտութիւններու տեղի տուած է։ Բայց Ֆրանսա եւ Անգլիա այն եզրակացութեան եկած չեն թէ Ռուսիան պէտք է դուրս ձգել Եւրոպայի գործերէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդային նախարար Կի լա Շամպրը բազմաթիւ ապաներու ընկերակցութեամբ պիտի այցելէ Լոնտոն եւ պիտի խորհրդակցի Անգլիոյ օդային նախարար Ուտտի հետ։ Պ. Լա Շամպրը պիտի այցելէ օդանաւ արտադրող գործարանները եւ պիտի քննէ օդանաւի նոր տեսակները։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ առեւտրական պատուիրակութիւնը Մոսկուայէն անցաւ Հելսինկֆորս (Ֆինլանտա), բանակցութիւններ կատարելու համար Ֆին կառավարութեան հետ։

ԼՈՆՏՈՆԻ դատարանը 9ական տարի բանտարկութեան դատապարտեց ԻՐԼ յեղափոխականներ, որոնք բռնուած էին ռումբ նետելու յանցանքով։ Ահաբեկչական գործունէութիւնը սաստկացած ըլլալով, նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Անգլիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

ՄԷՔՍԻ պատերազմական ատեանը 20 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Վիքթոր Սալմուցը, որ ամբաստանուած էր լրտեսութեան յանցանքով։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ շրջանակներու մէջ կ՚ըսեն թէ առեւտրական պատուիրակութեան պետ Հըտսըն Լոնտոն հրաւիրած է Խ. Միութեան արտաքին առեւտուրի գործավարը, Ա. Միկոյեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ համար պատրաստուած չորս սուզանաւերէն երկրորդը ջուրը իջեցուցին առջի օր, Քիլի մէջ։

ԵՕԹԸ ԼՐՏԵՍՆԵՐ, վեցը այր, մէկը կին, 21ական տարի թիապարտութեան դատապարտուեցան Պուքրէշի մէջ, իբրեւ «վտանգաւոր լրտեսներ»։ Երկուքը փախստական են։ Կը կարծուի թէ լրտեսութիւնը կատարուած է ի հաշիւ Հունգարիոյ։

ԱԹԷՆՔ հասաւ Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը։ Ետքոյ պիտի երթայ Հռոդոս (իտալական գաղթավայր) եւ Եգիպտոս։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ մեծ հրդեհ մը փճացուց օճառի գործարանը։ Այս առթիւ պայթեցաւ մազութի մթերանոցը։ Հինգ հոգի մեռան, վեց հոգի վիրաւորուեցան։

600 ՀՐԵԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ճամբայ ելան Ֆրանքֆուրթէն դէպի Ճենովա, մեկնելու Սինկափուր եւ Ծայր. Արեւելք։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՄԳԱՑՈՆ

Կազ. Վիէնի Հայ Տամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մ. Ճիւղին կողմէ

2 Ապրիլ կիրակի ժամը 2,30ին «Լաժակ» Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ Պ. Վ. ՀՈՎԻՒԵԱՆ — Կը խօսի՝ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, և գ. նուագ. արտասանութիւն։

Ընտանեկան խնջոյք-համերգ

Կազմակերպուած՝ Մարսէյլի ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահը

Ճոխ պիւֆէ, երգ, նուագ, պար, ճաւենթախաղ եւ խրախճանք։

Կը նախագահէ հայրենակից՝ ՓԱՅԼԱԿ ՍՈՆԱՈՒՐ

Հրաւիրուած են խօսք առնել հայրենակից Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Մուտք 3 ֆրանք

Հ.Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 1 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին Իսիի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին «Հայկլիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՕՆԻ «Զաւէն Դաւօ» խումբի ընկերական ժողովը՝ 2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 Cours Լաֆայէթ։

ԼԻՕՆԻ «Ժանաա-լեա» խումբին անդամները ժողովի կը հրաւիրուին 2 Ապրիլ, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 15, Quai Victor-Augagneur։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՎԻԷՆԻ Ասի ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 2 ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Ժաժակ ակումբը։ Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի, 2 Ապրիլ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, սովորական ճաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէն ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նոթր-Տամի պատանիներու ժողովը՝ 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական տեղը։ Կը խօսի ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։

Թատերական ներկայացում Առնուվիլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՌԱԶՄԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

2 Ապրիլ, կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Տալ կալմանի մէջ. կայարանին դիմացը

կը ներկայացուի տեղական ուժերով

ԹԱԼԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ԵՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մուտք 7 եւ 5 ֆր. անգործներու 3 ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսիլէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՔԷՈՒԿԹԱՇԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Գ. Ղազարոս Գանիէլեանի

«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

Ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք. 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

42, Rue de Paradis, Paris — (Métro Poissonnière)

Նախագահութեամբ սկաուտ ան միջազգային գրասենեակի տնօրէն

J. S. Wilsonի որ յատկապէս կուգայ Լոնտոնէն

ՆՈՒԱԳԱՒՈՐՈՒՄՔ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։ Տախտակներու մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի տարեդարձը

Կը տօնուի Վիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 1 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ռ. Ազատ. սրահին մէջ։

Կը նախագահէ՝ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՒՍԵԱՆ։ Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն, եւ հայկական պարեր, Կ. Խաչի դպրոցի սանուհիներու կողմէ։ Հանդէսէն վերջ խնջոյք, ճոխ պիւֆէ։ Մուտք 2 ֆրանք։

Պարահանդէս

Կազմակերպուած Լիոնի Պօլսի եւ Շրջ. Վերջ. Հայր. Միութեան կողմէ

1 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս։ Maison Wattelbledի «Lugdunum» շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոն։

Կը նուագէ Lugdunum «Jazz», զանազան պարերու յաջորդութեամբ։ Farandole acrobatique, bataille de boules, սէրփանթէն, քոթիյեոն։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 8 ֆրանք։

Դերասան Թագօշի թատր. ներկայացումներ

Վալանսի մէջ—. Նախաձեռնութեամբ Համախորհրդակցական Միութեան 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայկական թատերասրահին մէջ.

ՍԻՆԷՄԱՅԱԶԵՒ ՊԷՊՕ (10 գործ.)

կովկասեան երկսեռ պարողներ, Տառ

Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախորհրդակցական Միութեան Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ։ 2 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3ին։ Նոյնը։ Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին։ Նոյնը։

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացումներ

ԼԻՈՆ — Cinéma Monceyի մէջ, Երկուշ. 3 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 8,30ին

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ — Cinéma Palaceի մէջ 4 Ապրիլ, Երեք. երեկոյ ժամը 8,30ին

ՏԷՍԻՆ — Cinéma Noveltyի մէջ 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին

ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն), ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Genceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ։ (Կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Մուտք բոլոր տեղերու համար 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ՈՒՇԱԴԻՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թօքի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Տար Արտրա, 6 րիւ տէ Փըթիթ Մառի։ Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլալ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, 2 ապրիլ, Մարսէյլի Փրատոյի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ Դպրոցասէրի օրիորդներու կողմէ, ողբացեալ ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԱԼԹԱԶԱՐԵԱՆի յիշատակին։ Կը նախագահէ եւ կը խօսի Հոգ. Զգօն վարդապետ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AERO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 6, Rue Galilée - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒՋԱՆԴ

Ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի օրիորդներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԸ

Երգեն՝ Տիկ. Le Roy (Ազատեան) եւ Պ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Ցայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Յակոբեան, Օր. Ղազեան եւ Օր. Կոստանեան, Պ.Պ. Մ. Աղնաւուրեան, Մրստանեան, Թաթոսեան Արգար, վրացի Կինտօ եւ ուրիշներ։

ԸՆՏԻՐ ԺԱԶ — Carlo-Canti — ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք

ԽԱՂԱՐԻՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊԻՒՖԷ

Գեղարուես. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայր. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին

2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաշան, Ցիտանոյի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Մ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — Կը խօսի Ն. ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկին Ա. Յակոբեան (երգ), Օր. Հրանոյշ Գազազեան (պար), Օր. Աննիկ Գովէջեան (երգ), Պր. Ստեփան Դանիէլեան (երգ), Պր. Միհրան Գազանճեան (ջութակ), եւ Պր. Գարեգին (թառ)։ Աշակերտութիւնը կ՚երգէ ու կ՚արտասանէ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց.— Տանփէր Րոշըրոյէն առնել Րոպինսոնի գիծը ու իջնել Պանեօ կայարանը, որուն մօտն է Ցիտանոյի սրահը։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, նորաձեւութեամբ. որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ. Գոթիյեոն եւ թոմպոլա

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ նուագախումբի ARMANDINOյի օրքէսթր ճազին։

Մուտք՝ 10 ֆրանք։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74-51, 47-22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԵՂԻ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Աղաւնա Մոնթոլոնի եւ բիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) — Tél. PROV. 78-14

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անոյշ օղի, տաշտ ազանդերներով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ — (Ուտի) ԲԱՐՈՒՆԱԿ — (Քանոնի) ՀԱՅԿ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին ... Առողջարար ... Ախորժաբեր ... քիչ պատրաստուած ... Ծով ...

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 2 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4005

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՕՐՈՎ

— ∞ —

Ֆր. Կապոյտ Խաչը խնդրած էր մեզմէ «Յառաջ»ի այս թիւը տրամադրել իրենց, կազմակերպութեան տասնամեակին առթիւ, որ կը տօնուի այսօր, Փարիզի մէջ։ Այս առթիւ պատկերներ ալ պիտի հրատարակուէին։

Արդ, Կ. Խաչի անդամուհիներէն անոնք իսկ որ գրել ունին, կը նախընտրեն գործել քան թէ խօսիլ կամ գրել։ Եւ քանի որ ժամանակը կարճ ըլլալով կարելի չեղաւ ամբողջ Կ. Խաչով լեցնել թերթը, մեզի կ՚իյնայ լրացնել պակասը։

Ի՞նչ ըսէինք որ չէ ըսուած մինչեւ այսօր, այս ժողովրդանուէր եւ ծաւալուն կազմակերպութեան համար։

Ինքնաստեղծութիւն, նոր սերունդի փրկութիւն, հայ կիներու ազգային եւ ընկերային զարգացում, օգնութեան կայաններ։ Մէկ խօսքով՝ կենդանի եւ ծաղկազարդ շարժում մը, որ կ՚աճի մէկ տարիէն միւսը։

Դեռ նոր լրացուցած տասնամեակը, Կապոյտ Խաչը արդէն կը համրէ 1000–1200 անդամներ, ցանուած՝ Ֆրանսայի բոլոր գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։

Եւ այդ համրանքին 95 առ հարիւրը կիներ եւ աղջիկներ են, որոնց փառաւոր գործի մը որ ամէնէն աւելի կը համապատասխանէ իրենց կոչումին։ (Տարօրինակ՝ սրտառուչ նախանձախնդրութեամբ մը, Կ. Խաչը իր վարչական պաշտօններն անգամ վերապահած է անդամուհիներու, առանց բացառութեան)։

Արեւմն, հակառակ այնքան աժանելի պայմաններու, հայ կինը անգամ մը եւս կ՚արժեցնէ իր խորհելու, գործելու, կազմակերպելու եւ շարժում ստեղծելու անհման ընդունակութիւնները։ Տեսակ մը ինքնավարութիւն, որ այրերու բարեհաճութենէն կախուած չէ, այլ իր իսկ խանդավառ եւ շինարար աշխատանքէն, հաւատաւոր եւ յարատեւ գործունէութենէն։

Այսքանը միայն Թարմադեղ ծաղկեփունջ մը չէ՞ր արժեր, Ծաղկազարդի այս օրով…

Եւ հիմա որ բոլորած են առաջին տասնամեակը, ո՞ր մէկուն բերնէն պիտի լսէինք սրտագին աղաղակ մը.

— Թող դալար մնան ձեր ձեռքերը, մայրեր եւ քոյրեր, ինչպէս մեր հայրենի հողերուն, նոյնպէս այս խորթ ափերուն վրայ։

Ձեր հաւատքին եւ աշխատանքին շնորհիւ, շող մը եւս աւելցաւ նախկին Աղջանուէրներու եւ Դպրոցասէրներու համաստեղութեան վրայ, աւելի փառ, աւելի ծաւալուն եւ արդիական։ Մեր այս ցիրուցան եւ անտէր կացութեան մէջ, Կապոյտ Խաչն ալ ճառագայթ մըն է որ կը լուսաւորէ մեր ճամբան, փրկութեան համար։

Դուք ծափերու չսպասեցիք, բայց ահա մենք հրապարակաւ կը ծափահարենք ձեզ։ Ձեր գործը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Ֆրանսայի Հայ Կապոյտ Խաչը այսօր կը տօնէ իր տասը տարիները։

Մեր թափառական բազմութիւններուն բոլոր կայքերուն մէջ ներկայ է ան եւ իր գործը՝ ամէնուն ծանօթ։ Հայերէնի դասընթացքներ՝ մանուկներու համար, բուժարաններ՝ այցելու հիւանդներու համար, խնամատարութիւն՝ կարօտեալներու, օգնութեան կայաններ՝ արեւկարօտ մատղաշ սերունդին համար, եւ վերջապէս այս գործին կազմակերպութեան եւ վարչութեան համար մայրերու ժողովներ՝ իրենց եւս օգտակար, որովհետեւ կ՚ընտելանան ազգային հարցերուն ու ցաւերուն,— մայրերը սովորելով փրկել իրենց երեխաները՝ կը փրկեն նաեւ իրենք զիրենք, կը հայանան կամ կը թարմացնեն իրենց հայութիւնը։

Անցնինք, որ այս կազմակերպութիւնը, արմատ արձակած Ամերիկայի մէջ ու ջով ննտած հին աշխարհի վրայ, մէկն է մեր հայկական ամենամեծ կազմակերպութիւններէն, թերեւս երրորդը, եթէ ոչ երկրորդը։

Օրուան տօնին առթիւ երկու թելադրանքներ կը ծագին մտքիս մէջ,— առաջինը կը վերաբերի հայ կնոջ բարոյական յեղափոխութեան։ Իգական սեռը բանաստեղծութեան նիւթ չէ, ինչպէս է վարդը, ռոխակը, արշալոյսը։ Շատ բարդ կեանք մը ունի այս սեռը, ու գլխաւոր երեք կերպարանափոխութիւն,— նախ աղջիկ է, զարդ մը, յետոյ կին, մրցակից այրերուն, աշխատութեան մէջ բոլորովին հաւասար, ի վերջոյ մայր, որ կատարելութեան շրջանն է, երբ կը տիրապետէ բոլոր սեռերուն ու բոլոր տարիքներուն վրայ։ Եւ սակայն իգական սեռը յաճախ կը մատնուի հիւանդութեանց,— այդ հիւանդութիւններէն մէկն է զգայնոտութիւնը կամ կեղծութիւնը՝ երբեմն միջոց իր մանչուկը կամ աղջիկը ի՛ր իսկ կեանքը աղաւաղելու։ Եւ ի՛նչ ողբերգական խաղեր՝ տղուն այդ բնազդին համար։

Կապոյտ Խաչը կ՚աշխատի՞ հայ մայրերու դաստիարակութեամբ,— գիտեմ որ այդ աշխատանքը կարօտ է արտաքին օժանդակութեան։

Միւս թելադրանքս կը վերաբերի աշխատանքի տարբեր ձակատի մը,— Կ. Խաչը պէտք է տայ **monumental** գործ մը, որովհետեւ բոլոր օգնութեան կայաններէն եւ այցելու հիւանդներու բուժարաններէն ոչինչ կը մնայ վաղը, որպէսզի ներշնչէ եւ յաւերժացնէ այս մեծ կազմակերպութիւնը։ Մէկ ամիս ամառնային արձակուրդով, շաբաթը մէկ անգամ այցելութեան երթալով՝ կարելի չէ շատ բան փրկել։ Մենք հիւանդէն կը փրկենք լ՚ենչ որ ներքին դիմադրական ուժը կը շնորհէ մեզի, միւսները կ՚երթան խորշակին՝ ի՛նչ որ ալ ընենք։ Ու բոլոր հայերէնները կը մոռցուին՝ երբ երեխան կը մեծնայ,— դուք, մեծերդ, հիմա քիչ մը մոռցած չէ՞ք բուրքերէնը, որովհետեւ անգործածելի։

Ըսել կ՚ուզեմ, որ Կ. Խաչը քիչ մը շատ մանկապարտէզ կը խաղայ։ Եւ ես կ՚ուզեմ կը պահանջեմ պատմական եւ տեւական գործունէութիւն։ **Monument** մը նախ։ Վաղը Կ. Խաչէն ոչինչ կը յիշէ սերունդը, բայց Համազգայինը կ՚ապրի իր ճեմարանով, այդ մօնիւմանին տուած հունձքով։ Աղքատիկ Լիբանանը ազգային լումաներով հիմնեց արդիական ու մեծ հիւանդանոց մը Միջերկրականին ճայող բարձունքներուն վրայ, տեսակ մը երկրորդ Ս. Փրկիչ մը,— եւ այդ շէնքը յաւերժօրէն պիտի բարբառի իր գործով։ Կ. Խաչը ի՞նչ կը ձգէ յաւերժութեան։ Հանգուցեալ Դպրոցասէր Ընկերութիւնը կը ներշնչէ ու կը խօսի տակաւին այսօր իր հունձքով։ Իսկ Կ. Խա՞չը։

Այդ մասին պատրաստ ծրագիր մը, իմ կողմէս, յառաջիկային։ Այսօր ծափահարե՛նք Կ. Խաչը, ուրախանա՛նք որ տասը տարեկան է դարձեր, եւ վաղը աւելի կը մեծնայ ու կուտայ պատմական գործ մը, յաւերժական կոթող մը։

ԱՐԱԶ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԸ ԵԹԷ ՎՏԱՆԳՈՒԻ ԱՆՈՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

— ∞ —

Պ. Չէյմպրլէնի կարեւոր յայտարարութիւնները

Անգլիոյ վարչապետը շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփոխական ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Եւրոպայի քաղաքական տագնապին առթիւ։ Պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Մեծն Բրիտանիա զինուորական օգնութիւն պիտի հասցնէ Լեհաստանի, եթէ անոր անկախութիւնը վտանգուի Գերմանիոյ կողմէ, պայմանաւ որ Լեհերը իրենք պատրաստ ըլլան դիմադրելու։ Աւելցուց թէ Ֆրանսան ալ միեւնոյն դիրքը պիտի բռնէ։

Ահաւասիկ իր յայտարարութիւնը.

— «Ինչպէս ըսի այս առտու, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը որ եւ է պաշտօնական հաստատում չէ ստացած այն զրոյցներու մասին թէ որ եւ է յարձակում ծրագրուած է Լեհաստանի դէմ, հետեւաբար պէտք չէ ճիշդ համարել այդ զրոյցները։ Այս առթիւ ուրախ եմ որ առիթ կը ներկայանայ նորէն պարզելու կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը։ Մենք միշտ կողմնակից եղած ենք ազատ բանակցութիւններու միջոցաւ կարգադրելու ամէն վէճ որ կրնայ ծագիլ շահակիցներու միջեւ։ Մեր կարծիքով, բնական եւ արդար մեթոտն է այս, ամէն ուր որ վէճեր կը ծագին։ Կառավարութեան կարծիքով, պէտք չէ ըլլայ որ եւ է խնդիր որ չկրնայ լուծուիլ խաղաղօրէն, եւ մենք որ եւ է արդարացում չենք կրնար գտնել որ բանակցութեան մեթոտներուն տեղ հաստատուին բռնի ուժը կամ բռնութեան սպառնալիքները։

«Ինչպէս գիտէ ժողովը, այս միջոցին կարգ մը խորհրդակցութիւններ կը կատարուին միւս կառավարութեանց հետ։ Այդ խորհրդակցութեանց աւարտումէն առաջ, որպէսզի կատարելապէս յստակ ըլլայ Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան դիրքը, պարտք կը սեպեմ այժմէն տեղեկացնել,— եթէ կատարուի որ եւ է գործողութիւն որ կրնայ վտանգել Լեհական անկախութիւնը եւ Լեհական կառավարութիւնը կենսական համարի անոր դիմադրել իր ազգային ուժերով, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը ինքզինքը անմիջապէս պարտաւոր պիտի նկատէ Լեհաստանի ուժ տալ իր բոլոր միջոցներով։ Կառավարութիւնը այս իմաստով հաւաստիքներ տուած է Լեհական կառավարութեան։ Կրնամ աւելցնել թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը արտօնած է զիս բացորոշապէս յայտարարել թէ իր դիրքը յարեւնման է մեր դիրքին, այս հարցին մէջ։

Վարչապետին յայտարարութիւնը արժանացաւ ջերմ ծափերու։ Աշխատաւորական ներկայացուցիչն անգամ շեշտելով յայտարարութեան արժէքը, ըսաւ թէ «իր հետեւանքներով ամէնէն կարեւոր յայտարարութիւնն է որ կ՚ըլլայ քառորդ դարէ ի վեր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ»։ Այս առթիւ հարցուց թէ այս քաղաքականութիւնը առաջին քա՞յլն է կասեցնելու եւ զսպելու նախայարձակումը եւ թէ կառավարութիւնը կորովի միջոցներ ձեռք պիտի առնէ՞ այս քաղաքականութեան կապելու համար ուրիշ պետութիւններ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը, որպէսզի տասնեւյոթ գործակցութիւնը ապահովուի յանուն խաղաղութեան պաշտպանութեան»։

Վարչապետը պատասխանեց.

— «Յայտարարութիւնս բացորոշ կ՚երեւայ թէ ինչ որ ըսի կը վերաբերի միջանկեալ շրջանի մը։ Կառավարութիւնը կը խորհրդակցի զանազան օտար պետութեանց հետ, անշուշտ մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը։ Արտաքին նախարարը այս առտու իսկ տեսնուեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ եւ լիակատար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ։ Տարակոյս չունիմ թէ այն սկզբունքները որոնց համաձայն կը գործենք մենք, լիովին կը գնահատուին այդ կառավարութեան կողմէ։ Յառաջիկայ շաբթու կը սպասենք Լեհաստանի արտաքին նախարար Պ. Պէքի այցելութեան։ Այն ատեն պատեհութիւն պիտի ունենանք անոր հետ քննելու զանազան նոր միջոցներ որ կրնան ձեռք առնուիլ, աւելի լայն գործակցութիւնը ապահովելու համար ընդդէմ նախայարձակման, եթէ այդպիսի փորձ մը կատարուի, եւ անոր տեղ հաստատելու համար վիճաբանութեան աւելի բանաւոր եւ կանոնաւոր մեթոտը»։

Աշխատաւորական ներկայացուցիչը հարցումներ ուղղեց միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին։ Վարչապետը պատասխանեց թէ խորհրդաժողովի հարցը պարզապէս պատեհութեան խնդիր մըն է։ «Մենք որ եւ է տեսական կարծիք չունինք այդ մասին, եւ եթէ այդ մեթոտը յարմարագոյնը համարուի, պիտի չմերժենք ընդունիլ զայն։ Եթէ ուրիշ աւելի ազդու միջոցներ կան մեր նպատակին հասնելու համար, կրնանք հրաժարիլ խորհրդաժողովէն»։

Վարչապետը այս առթիւ անգամ մը եւս շեշտեց թէ զաղթապետութիւնները միշտ խրախոյս պահուած են ամբողջ անցուդարձին։

Ուրիշ աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ վարչապետը կրնա՞յ հաւաստիք տալ թէ այսուհետեւ «վարդապետական խոչընդոտներ» չկան Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Պ. Չէյմպրլէն պատասխանեց.

— Այո, չեմ վարաներ տալ այդ հաւաստիքը։

*** Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ՝ թէեւ վարչապետը Լեհաստանի համար տրուած երաշխաւորութիւնը յիշեց իբրեւ միջանկեալ շրջանի յանձնառութիւն, սակայն երաշխաւորութիւնը կրնայ գառնալ տեւական, երբ վերջանան բանակցութիւնները։ Այս նոր քաղաքականութիւնը կրնայ աւելի լայն յանձնառութեանց յանգիլ, երաշխաւորութիւն ապահովելով նաեւ Ռումանիոյ։ Պ. Չէյմպրլէն չյիշեց Տանցիկի եւ Լեհ. Նրբանցքի խնդիրները։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այդ խնդիրները կրնան կարգադրուիլ բանակցութիւններով. իսկ Վարշաւայի մէջ նոյնքան կենսական կը համարին Տանցիկի վէճը եւ գիտել կուտան որ եթէ ընդհարում պատահի, կրնայ վերածուիլ գերմանեւլեհ պատերազմի մը եւ այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա պարտաւոր են օգնելու Լեհաստանի։

— ∞ —

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութեան առթիւ, թեկնածուներու խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ խորհրդարանի շրջանակները։ Պ. Լէպրէնի տակաւին հաւ չէ առած իր վերընտրութեան մերժումը, մանաւանդ որ ընկերվարականները եւ մաս մը արմատականներ պայքար կը մղեն «ծերակոյտին առաջած թեկնածուին» դէմ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԱՆՁՆԱԳԻՐԸ ԱԶԱՏ,— «ՊԱՇՏՊԱՆԵԱԼ»

Էնի նահանգապետութիւնը հրամանագիր մը հրատարակած է որ կ՚ըսէ.—

Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն կը հաղորդուի թէ այսուհետեւ ազատ պիտի մնան օտարականներու անձնագիրէն (ինքնութեան թուղթ)։ Անոր փոխարէն պիտի ստանան մասնաւոր անձնագիր մը, որ կը կոչուի «Ֆրանսայի պաշտպանեալ»։ Այս թուղթը ենթակայ չէ եռամեայ վերանորոգման, բայց պիտի վճարուի 13 ֆրանքի տուրք մը, միանգամընդ միշտ։

Նոր անձնագիրը պիտի տրուի նահանգապետական վարչութեանց միջոցաւ, ենթակային բնակավայրի քաղաքապետութեան կողմէ կազմուած թղթածրարի մը վրայ։ Անոր համար պէտք է դրկել, բացի չորս լուսանկարներէ (աջ կողմէն, առանց գլխարկի), երկու անձնական նիշ (փիշ) եւ նախկին անձնագիրը։ 13 ֆրանքի տուրքը պէտք է վճարել ի հաշիւ թղթատարական չէքի (չէք փօսթալ 250–32)։

Այս նոր կարգադրութիւնը անմիջապէս գործադրելի ըլլալով, շահակիցները կը հրաւիրուին անյապաղ ներկայանալ իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեան, վերոյիշեալ պարտաւորութեանց ենթարկուելու համար։

«Պաշտպանեալ»ի անձնագիրը արժէք ունի Ֆրանսա բնակութեան ամբողջ ընթացքին, եւ անոր շնորհիւ տէրը կրնայ ճամբորդել Ֆրանսայի մէջ եւ բնակավայր փոխել առանց նախնական արտօնութեան։ Միայն մեկնումի եւ ժամանումի վիզան պէտք է արձանագրուի անձնագրին վրայ։

Եւ վերջապէս, Ֆրանսա բնակող Սուրիացիները եւ Լիբանանցիները այլեւս ենթակայ չեն օտարականներու վերաբերեալ աշխատանքի կանոնագրութեան եւ կրնան իրենց ուզած գործին կպչիլ, առանց նախնական արտօնութեան։

ԽՄԲ.— Պիտի ջանանք ուրիշ տեղեկութիւններ ալ ճարել այս շատ կարեւոր կարգադրութեան մասին, որուն առաջին պաշտօնական զեկուցումը կը հաղորդուի վաւաէն։

Ֆրանսայի հարսանեկան նուէրը Իրանի

»»» · «««

Իրանի գահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ, մօտերս մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Թէհրան, թանկագին նուէրներ տանելով։ Պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլար Պ. Էռիօ, բայց նկատի առնելով քաղաքական դէպքերը, չի կարծուիր որ երեսփ. ժողովին նախագահը կարենայ հեռանալ Փարիզէն։

Պատուիրակութիւնը ոչ միայն Ֆրանսայի շնորհաւորութիւնները պիտի յայտնէ բարեկամ ազգին, այլեւ թանկագին գոհարեղէններ պիտի յանձնէ իշխանական ամոլին։ Արդէն իսկ դէպի Թէհրան ճամբայ հանուած է սեղանի բիւրեղեայ սպաս մը, որուն մէջտեղը կը գտնուին լուսավառ զարդանօթ մը, իսկ չորս ծայրերը՝ ելեկտրական աշտանակներ, իբրեւ խաղալի ոգկոյզներ։ Զարդանօթին երկու կողմերը կան երկու բաժակներ, ծաղիկներ դնելու համար։ Վերջապէս, սեղանին մէջտեղը պիտի դրուին քառասունի չափ բիւրեղեայ թռչուններ եւ նոյնքան ծաղիկներ։ Հանդիսաւոր առիթներու մէջ այս հրաշակերտները Ֆրանսական ճարտարարուեստի մէկ ծաղկեփունջը պիտի ներկայացնեն կայսերական պալատին մէջ։

Իտալիա պիտի սպասէ…

Անգլիական կառավարութիւնը անմիջապէս Իտալիոյ հաղորդեց Լեհաստանի պաշտպանութեան մասին տրուած որոշումը։ Անգլիական դեսպանատան գործակատարը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Անգլիոյ որոշումը մեծ տպաւորութիւն գործեց Հռոմի մէջ։

Պ. Մուսոլինի ճառ մը խօսելով Քալապրիայի մէջ, անուղղակի պատասխանեց Պ. Տալատիէի ճառին։ Այս առթիւ ըսաւ.

— «Կիրակի օրուան ճառիս վերջը, շատ բան չունիմ ըսելիք։ Մենք չենք մոռնար, կը պատրաստուինք։ Մենք ապագայի մասին կը խորհինք տասնեակ տարիներով եւ հետեւաբար միշտ պատրաստ ենք սպասելու, իբրեւ ժողովուրդ մը որ ունի բազմաթիւ զէնքեր եւ ամուր սիրտ… Ալպեաններէն անդին կարգ մը տկարամիտներ իրենց բաղձանքները իրականութեան տեղ դնելով, առասպել մը հնարած են,— Իտալացի ժողովուրդը կը հեռանայ ֆաշական կարգուսարքէն։ Ձեր սուլոցները, ծակելով անոնց ականջներուն թմբուկը, պիտի հասկցնեն թէ ճիշդ հակառակն է ճշմարտութիւնը. (ամբոխը կը սուլէ)։ Ժողովուրդ եւ վարչաձեւ մէկ միութիւն կը կազմեն, ինչպէս որ մէկ միութիւն կը կազմեն զինեալ ուժերը եւ ժողովուրդը։ Եւ այս իտալացի ժողովուրդը պատրաստ է պայուսակը կռնակը նետելով պատերազմի երթալու, որովհետեւ, ինչպէս բոլոր երիտասարդ ժողովուրդները, ան չի վախնար ճակատամարտէն եւ վստահ է յաղթանակին վրայ»։

*** Իտալացիներու ներգաղթը կը շարունակուի Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Անցեալ օր Իզէրէն եւ վերին Ալպեաններէն ճամբայ ելան 500 Իտալացիներ, իրենց երկիրը վերադառնալու համար։ Ուրիշ 350 Իտալացիներ ալ մեկնեցան. իսկ հազար Իտալացիներ մասնաւոր կառախումբ մը հասան Շամպէռիէն։

Ընդհանուր վրդովում Գերմանիոյ մէջ

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը բնականաբար մեծ ուրախութիւն պատճառեց Լեհաստանի մէջ։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ յայտարարութիւնը միակողմանի ըլլալով, Լեհաստան պարտաւոր չէ օգնելու արեւմտեան պետութեանց, հետեւաբար Գերմանիա չի կրնար զայն հակառակ համարել 1934ի գերմանեւլեհական ոչ–յարձակման դաշինքին։

Գալով Գերմանիոյ, Պ. Չէյմպրլէնի յայտարարութիւնը ընդհանուր վրդովում պատճառեց, եւ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Հիթլէր անոր պիտի պատասխանէր երէկ իսկ, երբ ծովը պիտի իջեցնէին Գերմանիոյ նոր զրահաւորը, 35.000 թոն տարողութեամբ։

Պերլինի մամուլը Հիթլէրի ճառին կսպասէր, իր վայրոյթը յայտնելու համար Պ. Չէյմպրլէնի յայտարարութեան առթիւ։ Թերթերը միաբերան կ՚ըսեն թէ «Անգլիացիները կը փորձեն անվստահութիւն սերմանել Գերմանիոյ հանդէպ»։ Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը Անգլիոյ երաշխաւորութիւնը կը նկատէ «հինցած – մաշած խանութի ապրանք», եւ կ՚աւելցնէ.

— «Այս ամբողջ գործը սահմանուած է հաւաստցնելու փոքր պետութեանց թէ Անգլիա պատրաստ է գործելու։ Վերջին ամիսներու ընթացքին, ժողովր–

(Լաւրէտոս շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԼԵԶՈՒՆ

Qui va contre la langue,
Va contre le génie d'un peuple.
André Suarès

ԽՄԲ.— Այս խորհրդածութիւնները գրի առնուած են Կապոյտ խաչի տասնօրեակին առթիւ, որ այսօր ալ Փարիզի մէջ կը տօնուի, ինչպէս տօնուած է կամ պիտի տօնուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։

Ինչպէս յայտնի է, Կ. Խաչի հիմնական առաջադրութիւններէն մէկն ալ հայերէնի ուսուցումն է, իբրեւ գլխաւոր ազդակը սերունդի փրկութեան.—

Հարուստ էինք՝ եւ չէինք գիտեր։ Փարաւոնի գանձեր ունէինք՝ եւ կ'անգիտանայինք։ Այս գիւտին անակնկալ, սիգապանծ եւ սանձարձակ ստացուածին մէջ պիտի մկրտուէին բոլոր պատանիները որ հայ արիւնով՝ բայց պատմական Հայաստանէն հեռու բացին իրենց աչքերը։ Անկէ յետոյ՝ դիւրին է։ Այդ ճշմարտութեան սերտացումէն վերջ՝ վախ չկայ։

— Մեր Թագաւորական հարստութիւնը ո՞ր ծովէն դէպի որ ծովը կը տարածուի։

= Հող չէ առայժմ մեր հարստութիւնը, տղա՛ս։

— Ի՞նչքան մեծ է մեր բանակը, եւ ո՛րքան են հարուստ մեր ծովային, մեր օդային տորմիղները։

= Հող չէ առայժմ մեր հարստութիւնը, տղա՛ս։

— Ո՞ւր են վիթխարի գանձերը ուր կը պահուին ոսկի ձուլածոները մեր եւ կրին։

= Հող չէ առայժմ մեր հարստութիւնը, տղա՛ս։

— Ո՞ւր է հապա մեր հարստութիւնը, մեր մե՛ծ, մեր Փարաւոնի հարստութիւնը. ո՞ւր պահուած է։

= Մեր անկորնչելի հարստութիւնը, տղա՛ս, պահուած է այնպիսի միջնաբերդի մը մէջ որ ո՛չ մէկ բանակ, ո՛չ մէկ տորմիղ, գան օդերէն թէ ջուրերէն, չեն կրնար ոչնչացնել։

— Ինչո՞ւ։

= Միւսները՝ մարդերու գործ են. մերինը՝ Աստուծոյ։ Անոնց ուժը օդէն առնուած է, մերինը՝ երկինքէն։

— Կռուա՞ծ է ան երբեք. յաղթա՞ծ է։

= Տասնեւհինգ դարեր եւ աւելի՝ դիզուած են իր ճակտին, եւ յարաճուն ծաղկած է ան ու աւելի քան երբեք՝ երիտասարդ։ Արեւմուտքէն, արեւելքէն եկած անհարկու բանակներու կուրծք տուած է եւ ջարդ ու փշուր ըրած զանոնք իր միջնաբերդին ոտքերուն։ Ոչ մէկ աշխարհակալ կրցած է նուաճել մեր աշխարհակալը անհընաւ։

— Ի՞նչպէս է իր անունը, ի՞նչպէս...

= Մեր լեզուն, տղա՛ս, մեր լեզուն, բարբառը հայկազեան։ Վաչուկին Մաշտոցեան մէկ անգամ տարաւ Վարդանանց պատերազմը։ Մեր լեզուն մեծատքանչ, եթէ ոչ ամէն օր, տասնամեակը անգամ մը կը տանի նման ճակատամարտներ։

×

Ինչպէս բոլոր մեծ ուժերը՝ սանդածուած մարդէն ու հպատակ մարդուն, կը դառնան յետոյ մարդը հպատակեցնող բռնակալներ՝ լեզուն ալ դարձած աւելի կենսալիր քան ժամանակաշրջանի մը ժողովուրդը, խառնուած ազդեցութեան, բնութեան կերտուած տեղիք, եւ գոյներ, որ բան ճակատագրական, կ'ըլլայ ժողովուրդին ամբողջ կեանքը, լեզուն. այսպէս կը տեսնուին ժողովուրդներ, ~~~

ոեղծուածայինին, ինչ է որ կը պահէ վերածնունդներու գաղտնիքը։ Ինչ է որ կուտայ ազգերուն պատուէրներն ու օրէնքները տեւողութեան։ Արիւնը, լեռը, ձորն ու ձորակը, ծուռն ու ծըմակը չագախն են իր մարմնին։ Հոգի՞ն՝ երկինքէն է առած։

Հզօ՛ր ինքնակալ՝ իր արքենի մականին առջեւ կը խոնարհի՝ յաւերժութեան դէցուհին։

×

Եթէ լեռն ու դաշտը, անտառն ու գետը կազմաւորած են ձայնական լարերը, կոկորդը, եթէ ուղեղային ծալքերն են, այդ ծալքերու մտածումներն են որ դրոշմած են իրենց վէտվէտումներն ու դաշնակութիւնը այդ ձայներուն— այսպէս կ'ըսեն այսօր ուսեալ գիտնականները, բնախօսները — ապա ուրեմն, դարեր յետոյ, մարմին առած այդ նոյն վէտվէտումներն ու դաշնակութիւնը առակ են դարձած հրամայելու ուղեղային նոյն այդ ծալքերու աշխատանքին։

Եթէ, ժամանակին, Մտածումը հագաւ Լեզուին զգեստը, հիմա, այդ մոգական զգեստը ինքը կրնայ ժայթքեցնել Մտածումը։

Այդ իրերատեղծ միջենականութեան օրէնքովը բխած Բանն է որ կրնայ առնել հանճարի համբան։ Ցեղի մը արիւնովը ներկուած մտածումը երբ վրան առնէ օտար ցեղի մը քղամիդը՝ Մտածումը դուրս պիտի գայ՝ միշտ նուաղ հզօր, հարկադրաբար անկատար, ճակատագրականօրէն անատակ՝ հանճարեղ։ Հանճարական թեւերի կերպով իրագործուած իր սեփական լեզուին մէջէն բխած գործը՝ պիտի ունենայ գին չունեցող որակ մը, որմէ, կատարելապէս իրագործուած, օտար լեզուով մը երկնուած գործը՝ պիտի մնայ ընդ միշտ զրկուած։

Այսպէս կ'ուզեն աստուածները։

×

Այդ պատճառով է նաեւ որ անոնք իր սպասարկուներէն որ առաւելագոյն հարազատութեամբ կոչված են ու արժանակերտած, լեզուին սկուտներէն, տօհմիկ արտայայտութեանց ոսկին՝ հայկազնեան հանճարին դահլիճներուն մէջ պատուոյ առաջին տեղերը ունին, — Խորենացի, Կորիւն, Շնորհալի, Նարեկ, Քուչակ, Աբովեան, Երիմեան, Թումանեան, Թլկատինցի, Ահարոնեան, Կոմիտաս, Զարդարեան, Զարեհ, Բակունց... Լեզուն չորնայ ու բերանն առնուի Լօթը պորտով, մերազնեայ այն Թըլուատականներուն, իրենց մեծ ու պըղտիկ երէկուան ու այսօրուան հովանուներով, որոնք մութ ու կեղտ կը նետեն այդ սրբութիւններուն վըրայ։

×

Ինչքան լա՛ւ, ինչքան ճի՛շդ ըսուած է.— « Շարահիւսութեան (syntaxe) դէմ գործուած ոճիրը՝ ամէնէն գարշելին է, որ վաստթարագոյն հետեւանքները ունի. այդ այն բռնաբարութիւնն է (viol) որ հանճարը կը լլկէ։ Բառերուն դէմ գործուած ոճրափորձը նուազ ծանրակշիռ է՝ կը ազդեցնէ, կը մնայ գիծերը, լեզուն չի քանդեր։ Ան զգեստը կը կեղտոտէ, կը սպառնայ միսին, եւ մերթ կը պատռէ կաշին՝ չի հասնիր հոգիին »։

×

ՀԱՅ ԿՆՈՋ

Գրեթէ 15 տարի առաջ Պուքրէշի մէջ քանի մը հայ ժանկամարդ օրիորդներ միութիւն մը կազմեցին, որուն բուն նպատակը հայերէն խօսիլն էր, ընկերական կեանք մը ստեղծելու, զարգանալու կամ զուարճանալու համեստ ծրագրի մը շուրջ բոլորուած։

Սուրբ առաջին հարուածն էր որ կը մխուէր գաղթական Հայուն արդէն իսկ տառապած սրտին մէջ։

Ուրեմն հիմա մեր հարազատ, մեր հայրենի լեզուն խօսիլ սորվելու համա՞ր ալ պէտք էր պայքար մղել։

Նոր պայքար մը, ժամանակի եւ պայմաններու ցաւոտ պահանջը որ ալոդ դարմանումի կը կարօտէր։

1922էն, վերջին տարագրութեան առաջին շրջանէն սկսեալ, ողջամիտ հայ մամուլը եւ հայ անհատներ իրենց սառը բուն վէրքին վրայ դրին խոշոր, կանխատեսելով սպառնացող ահաւոր վտանգը, եւ մինչեւ այսօր եւս չարունակ ցոյց տալով այդ վըտանգը եւ մատնանշելով բոլոր կարելի միջոցները։

Ազգապահպանման լուրջ ցաւն էր որ յեղակարծօրէն, տարերային թափով մը ծնունդ առած էր ամէն տեղ, գաղթին հետ զուգահեռ։ Եւ գիտակից անհատներ, իւրաքանչիւրը իր տեղական պահանջներուն եւ պայմաններուն համաձայն՝ սկսան խորհիլ, սերունդի եւ ազգի պահպանման գործը կատարել զանազան ձեւերով։

Բայց այդ գործին մեծագոյն դերակատարը, ինչպէս միշտ՝ հայ կինը պիտի ըլլար գերագանցապէս։

Պէտք էր ոսկայն սթափեցնել զինքը եւ մղել դէպի գործ։

Մեծ դժբախտութիւններու ընթացքին յաճախ ընդարմացումը այնպէս կը կաշկանդէ մարդու միտքը եւ զգացումները, որ ան չի տեսներ իր դժբախտութեան պատճառները, որպէսզի կարենար զարմաններու մասին խորհիլ։

Բայց աւ ու տագնապի եւ տարագրութեան յուզած անպատմելի ցաւերու փոթորիկը դեռ չհանդարտած, նոր վէրքերը դեռ չսպիացած, վերանորոգուած կսկիծը դեռ սրտին՝ մօտէ եւ կամքի ընտրանին կազմեց բանակը, ուխտը նոր պայքարի զինուորեալներուն։

Տասը տարի առաջ, երբ Պ. Արշակ Ջամալեան Ամերիկայի Կ. Խաչի մասնաճիւղերը կազմեց Ֆրանսայի, Ռուսանիոյ, Պուլկարիոյ մէջ եւ ուրիշ տեղեր, խակոյն ծնունդ առաւ այդ ընտրանիին կորիզը, որ հետզհետէ ուճանալով եւ զարգանալով՝ այսօր միայն Ֆրանսայի մէջ 1500ը կ'անցնի անդամներու թիւը։

Տասը տարի առաջ եւ հիմա։

Գեղեցիկ եւ հանրանուէր այս գործին պատմականը չէ այս, այլ քանի մը իրական պատկերներ միայն։

Այցի գացէք օր մը մեր բազմաթիւ մասնաճիւղերէն մէկուն, ներկայ եղէք նիստերուն, հայերէնի դասընթացքներուն, տեսէք դարմանատուները։ Այցի եկէք օր մը մեր պատգ. ժողովներէն մէկուն, կամ Մանուկներու Օգնութիւնութեան մեր կայաններըը, եւ ճանչցէք հայ կինը։

Եւ տեսէք թէ գեղեցիկ պարտականութեան մը գիտակցութիւնը եւ անոր շորհակրութիւն մը ինչ հսկայ փոփոխութիւն առաջ բերեր է հայ կնոջ դիմագծին մէջ ընդհանրապէս, եւ ի՜նչ մեծ տարբերութիւն վերջին տասը տարիներու ընթացքին։

Կապոյտ կամ Գթութեան Խաչերը ճշմարիտ դպրոցներ եղան հայ կնոջ, հայ օրիորդին համար, ժանկապարտէզէն տակաւ հասնելով բարձրագոյն դասարանները։ Եւ անոնք կը ջանան բարձրանալ, միշտ աւելի գիտակցելով իրենց կատարելիք դերին, բարձրանալ իրագործելով իրենց Միութեան օգտակար նպատակները։ Եւ չարունակ բարձրանալ իրենց մտքի մակարդակով։

Նոյնիսկ հոգիւ տարրական ուսում առած հայ կինը, իր գործին հասատելով վստահ՝ այսօր յաճախ հեղինակաւոր կերպով կը վարէ գործը, կը կազմակերպէ ժողովներ, հանդէսներ, դասախօսութիւններ։ Հայ կինը, որ դեռ երէկ հաւաքոյթներու մէջ, նոյն իսկ ժողովներու առեն՝ ոչ թէ բառ ելլել, այլ մտքի պարզ փոխանակութենէ մը իսկ կը քաշուէր՝ արդէն սկսած է ազատօրէն արտայայտել իր կարծիքը որ եւ է հարցի շուրջ, վիճաբանիլ եւ պաշտպանել ջանալ իր համոզումները։ Եւ խօսիլ հանդէսներու մէջ։

Իսկ վարչութիւններու առենատուներուն եւ առենադպրուհիներուն տեղեկագրերը դէզեր է որ կը բարձրանան, առենագրութիւններու, հաշուետետրերու, գործին վերաբերեալ գրքոյկներու, ծրագիրներու դէզեր։ Տասնամեայ գրականութիւն մը Կ. Խաչեան մեր դպրոցին։

Հայ կինը, պահպանելով հանդերձ իր տան բոլոր առաքինութիւնները, հանրային կեանքի նուիրումի այս դպրոցին մէջ ինքն ալ կը դաստիարակուի։ Օգտակար հանդիսանալու իր ճիգին եւ կատարած գործին վայելած հոգեկան գոհունակութեան մէջ՝ իր նկարագիրն ալ հետզհետէ կը կերտուի եւ միշտ վերելքի եւ կատարելի հըմայքը կը վարէ զինքը անդիմադրելի մղումով մը։

Իր մէջ միշտ աւելի կը զօրանայ հանրային գործի նուիրուելու անհրաժեշտութիւնը, եւ անդուլ կը գործէ ժամանակի պահանջին համաձայն, յանուն հայ ընտանիքի անաղարտ պահպանման, հասցնելու համար զայն մեր հարազատ տունը, մեր հայրենիքը։ Հայ բեկորները կարելի եղածին չափ քիչ կորուստով հասցնելու համար ազատ նաւահանգիստը, ազատ եւ անկախ մեր հայրենիքը։

Թող ուրիշ կիներ միայն իրենց արդուզարդը, իրենց ապրուստը եւ իրենց հաճոյքները հոգան, թող իրենց եսովը միայն ապրին, ինչ փոյթ. Արդիական պահանջներով տոգորուած բուն հայ կինը մէկ մտահոգութիւն ունի,— ամէն գնով, ամէն զոհողութիւններով փրկել, պահպանել հայ նոր սերունդը ժանաւանդ։ Եւ հպարտ՝ իր կատարելիք առաքելութեան՝ աննկուն կամքով ան յառաջապահը կը հանդիսանայ այս նուիրական սկզբունքին։

Եւ վստահ որ իրն է յաղթանակը։

×

Իմացայ որ հիւանդացեր է Լուսիկը, հազիւ հինգուկէս տարեկան գեղեցիկ հայ աղջնակ մը։ Այցի եմ գացեր իրեն, բայց դեռ նոր եմ մտեր սենեակը՝

— Х. մօրաքոյր, Ամերիկայի մօրաքոյրս Գերմանացի՞ է։

— Ոչ։

— Ֆրանսացի՞ է։

— Ո՛չ, Լուսիկս։

— Անգլիացի՞ է, Իտալացի՞ է։

— Ո՛չ, ո՛չ, բայց ինչո՞ւ կը հարցնես, քանի որ գիտես թէ Հայ է։

— Նայէ՛, ես կարդացի ատոր առմսեր ղրկեցի երեք զարմիկներուս, շնորհաւորական գրեցի, բայց անոնք անգլիերէն գրուած տոմսեր ղրկեր են։ Ես Անգլիացի՞ եմ։

— Ուրեմն հայերէն չեն գիտեր անոնք։

— Մօրաքոյրս Հայ չէ՞։ Ի՞նչ տեսակ մայրիկ է որ հայերէն չէ սորվեցուցեր զաւակներուն։ Այսպէս բան կ'ըլլա՞յ։ Ինչո՞ւ ան ալ իմ մայրիկիս եւ ձեզի պէս չի սորվեցներ գրել կարդալ եւ շատ պատմութիւններ։

Կարճ դադարէ մը վերջ, ձայնը մեղմացնելով, յայտնապէս քաշուելով, հրեշտակային ժպիտով մը եւ հեշտալի ձայնով, շարունակեց.

— Քանի որ Պ. Վ. Ամերիկա պիտի երթայ, կը խնդրեմ իրմէ,— ես լաւ կ'ամչնամ, դուն ըսէ իրեն— որ իմ մօրաքրոջս տեսնէ՝ ըսէ որ հայերէն գրել սորվեցնէ անոնց, եթէ ոչ այլեւս պիտի չգրեմ...

Այսպէս ուրեմն մեր Միութիւնը իր բոլոր ձեռնարկներով կը ջանայ թափանցել հայ մօր հոգիին մէջ։ Ու հետեւանքները անթիւ են եւ խօսուն։

Հայկական յոյլոր դժբախտութիւններուն եւ ողբերգութիւններուն մէջ առկաւաթիւ ընտրեալներու նուիրումով ու յարատեւ ճիգը մեծագոյն խթաններէն կը կազմէ Կապոյտ Խաչին միշտ դէպի գործ, դէպի իրական եւ կենդանի գործ։

Բայց գործել ըստ Նիցչէի,— միշտ սալ, տա՛լ մօր մը Ամամ, առանց փաբրինուելու ակնկալութեան։

Մեծագոյն վարձատրութիւնը կատարուած գործն է։

ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՃԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԻՔ

ԱԿՆՑԻՆ

Աստուած ստեղծած է Ակնցին, իբր խառնելով ռոգնուական Հայ մըն ու անտոււն Հայ մը։

Միութիւն մըն է ան որ իր մէջ ունի աղնուական արիւն եւ յ'ափստակութեան ու երդիզողութեան արեւն։

Այդ միութեան պատուոյ նախագահը եղած է Սատանան։

Միութեան աշխատանքն համեստ ծը բարդացած է դիւական անձէրէ, իսկ ձախակողմը նոսր է ու կազմուած է վերացականներէ։

Հակառակ իր մէջ գտնուող անդամներու բազմութեան՝ Ակնցին ընդհանրապէս նիհար մարդ մըն է, խոշոր վլուխով։ Իր վրայ ամէնէն ծանր բանը իր գլուխն է, թէեւ անկէ շատ աւելի ծանր է իր քսակը, որուն ճնշումով միայն Ակնցիին գրպանը... ծակ է։

Ակնցիին ուղեղը ոսկեղէն է, անոր համար թէ ի՛նչու իր ամբողջ մտածումը ոսկի է։

Իր առաջին փափաքն է ըլլալ Ամիրա կամ անոր նման բան մը։ Եթէ չկրցաւ՝ կ'անցնի երկրորդ փափաքին — ըլլալ վաճառական։ Եթէ ան ալ չըլլաւ՝ կը գոհանայ ժամերավաճառութեամբ։ Իսկ եթէ այդ ալ չըլլաւ որ անգամ գրող կ'ըլլայ։ Քիչ հեղ կը պատահի որ գրող չկրնայ ըլլալ։ Ըսենք թէ պատահեցաւ՝ այն ժամանակ թէ՛ գրող կ'ըլլայ, թէ՛ ժամերավաճառ, այսինքն երկուքէն ալ մէյ մէկ քիչ։

Պէտք է խոստովանիլ որ ընդհանրապէս Ակնցին բանաստեղծ է ու անպատճառ իր քէմէրին մէջ ունի քարբահնչուն քնար մը, համակ ոսկի կամ համակ արծաթ։

Ան, իբրեւ ազնուական, կը սերի Անիի Ազատանիէն, Պոլսոյ Ամիրաներէն եւ Փարիզեցի իշխաններէն։ Իբրեւ բանաստեղծ կը սերի Գողթան երգիչներէն, հնդեւրոպական նուագածու ցիկաններէն եւ տրուպատուրներէն։ Իսկ իբրեւ գործի մարդ կը ցեղերի զաւակներուն։ Այսպէս բան կ'ըլլա՞յ։

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Մի Ռստանցի զինուոր, որ կամենում է ներկայանալ քեզ, Տէ՛ր, բայց չի կամենում վաղակաւորն ու վահանը ձգել, պատասխանեց պահապանը, մտնենալով վրանի մուտքին։

— Ո՞վ է այդ յանդուգը, թողէ՛ք որ գայ, հրամայեց Սեպուհը։

Եկողը Եզնիկն էր։ Նա իր երկաթարուն նիզակը յանձնեց պահապանին եւ ներս մտնելով վրանը, խոր գլուխ տուաւ իշխանին։

— Ո՞վ ես դու, հարցրեց Ամրամը, խրոխտ ձայնով։

— Մարզպետունեաց Գէորգ Մեծ իշխանի թիկնապահը, պատասխանեց Եզնիկը։

— Դու չգիտե՞ս որ իրաւունք չունիս սրով ու վահանով իշխանի վրանը մտնելու։

— Երբե՛ք հեռացրած չեմ ինձանից այս զէնքերը, Տէր իմ։

— Ուրեմն երբեք էլ բանբերի պաշտօն չե՞ս կատարած։

— Առաջին անգամն եմ կատարում եւ երկրորդ անգամ չպիտի կատարեմ, քանի որ հարկաւոր է դրա համար զինաթափ լինել, պատասխանեց Եզնիկը փոքր ինչ այլայլուած։

Սեպուհը ժպտաց։

— Ի՞նչ ունիս ինձ ասելու, հարցրեց նա։

— Իշխանը հրամայեց ինձ ասել, որ եկել է ձեր բանակը կարեւոր գործի համար եւ կամենում է խօսել Տէր Սեպուհի հետ։

— Գէորգ իշխանն այստե՞ղ, մեր բանակո՞ւմն է։

— Այստեղ. բանակից դուրս սպասում է քո պատասխանին։

— Գնա՛, ասա՛ թող շնորհ բերէ, պատուիրեց խկոյն Սեպուհը եւ ապա կանչելով պահապանին հրամայեց, որ յայտնէ իւր թիկնապահներին՝ ընդառաջել իշխանին։

Իսկոյն մի խումբ զրահաւորներ պատրաստ ձեռով աշտանակելով՝ դիմաւորեցին իշխան Մարզպետունուն բանակից դուրս եւ առաջնորդեցին նրան Սեպուհի վրանը։

— Ամէն մարդու կը սպասէի տեսնել իմ վրանում, բայց Մարզպետունեաց իշխանին, Թագաւորի զինակցին ու հաւատարիմին երբեք... ասաց Սեպուհը ջերմագին ողջունելով իշխանին եւ հրամցնելով նրան մի փոքրիկ եռոտանի աթոռ։

— Բարեբաղդաբար ես միշտ այնտեղ եմ, ուր ինձ չեն սպասում, ժըպտալով պատասխանեց իշխանը։

— Բարեբաղդաբա՞ր. ի՞նչ կը նշանակէ այդ։

— Կը նշանակէ թէ՝ երբեք չար գործի համար չեմ այցելում մեր բարեկամներին։

— Բարեկամներին, այո՛, բայց դու թշնամու վրանումն ես։

— Ո՛չ. Մարզպետունին հայ թշնամի չունի. նա այդպիսի թշնամի չէ ճանաչում։

— Իսկ Թագաւորի թշնամիները քո թշնամիները չե՞ն։

— Դու մի օր Թագաւորի բարեկամն էիր եւ դարձեալ բարեկամ կը լինես...

— Բարեկա՞մ... դժոխքը տանի նըրան... իմ սատանային հաշտութեան ձեռք կը պարզեմ, բայց նրան երբեք, ուժգին բացականչութեամբ ընդհատեց Սեպուհն իշխանին։

Մարզպետունին լռեց եւ մի տեսակ տարակուսական հայեացքով սկսաւ դիտել Սեպուհի դէմքը, որ այլայլուել էր յանկարծական յուզմունքից։

— Եթէ գիտենայի թէ պիտի վրդովեմ քեզ... այսքան երկար ճանապարհ չէի կտրիլ... մեղմ ու հանդարտ ձայնով նկատեց իշխանը։

— Թագաւորը հազիւ մի աւուր ճանապարհով հեռի է մեզանից, խօսել սկսաւ Սեպուհը՝ նոյնպէս մեղմութեամբ,— վաղը գուցէ մենք ճակատենք միմեանց դէմ. եթէ դու մեզ հաշտեցնելու համար ես եկել, ցաւում եմ, որ ապարդիւն աշխատանք ես յանձն առել։

— Ոստանում ոչ ոք չէր հաւատում թէ՝ Սեպուհ Ամրամը կարող է ապստամբել իւր Թագաւորից...

— Ես չեմ ապստամբել իմ Թագաւորից, ընդհատեց Սեպուհն իշխանին. յիշում ես թէ ի՛նչպէս անձնուիրաբար էի ծառայում նրան։ Քանի՛ քանի անգամ իւր ապստամբ կողմնակալների դէմ պատերազմեցի. քանի՛ վտանգաւոր կռիւների մէջ իւր անձը պաշտպանեցի, ի՛նչ հերոսութեամբ Շամշուլտէի վրայ իւր դրօշակը պարզեցի. ո՛ր մէկը յիշեմ...

— Եւ նա քեզ պարտական չմնաց. իշխան կարգեց ամբողջ Ուտիքի եւ Սեւորդեաց աշխարհի վրայ. հիւսիսային զօրքի հրամանատարութիւնը յանձնեց քեզ... Դու չպէտք է օգտուէիր քո ձեռքում ունեցած իշխանութիւնից եւ պատրաստ զօրքից ու ապստամբութեան դրօշակ բանալով՝ սուրդ ուղղէիր քո բարերարի եւ Թագաւորի դէմ։

— Երբեք իմ Թագաւորի, մի՛ ասիր այդ, այլ իմ անձնական թշնամու...

— Անձնական թշնամի՞... միթէ՞ Թագաւորը կարող է անձնական թշնամի լինել իւր պաշտօնակալին, նըկատեց իշխանը՝ իբրեւ թէ Սեպուհի խօսքերը չհասկանալով։

— Իշխա՛ն, եթէ դու ոչինչ չգիտես այն ամէնից, ինչ որ իմ մէջ թշնամութիւն է գրգռել դէպի Թագաւորը, ապա չատացիր այնքանով՝ ինչ որ ես քեզ ասացի. աւելին խօսել չեմ կարող։

— Ես չեմ կամենում որ շատ բան պատմես ինձ։ Գիտեմ թէ առհասարակ ի՛նչ պատահարներ են զրգռել մեր իշխաններին թշնամանալ Թագաւորին, կամ ապստամբել նրա դէմ...

— Գիտես, այնպէս չէ՞,— ընդհատեց յանկարծ Սեպուհը. փառամոլութիւն, շահասիրութիւն, ընչաքաղցութիւն. ի՞նչ ես կարծում, գտանցիր կը չէ՞, որ դրդել է ինձ թշնամանալ իմ Թագաւորին...

— Չգիտեմ. եւ ասացի թէ՝ չեմ էլ կամենում իմանալ. բայց կամենում եմ, որ դու ապստամբութեան դրօշը կը ամփոփես եւ Թագաւորից ընդհանած սուրը իւր պատեանը դարձնես։

— Այդ առաջարկի՞ք է քո կողմից իշխան։

— Ո՛չ, այլ չոկ խնդիր, ապաշխա[...]

(Շար.)

...ըսինք։ Բոլոր գործի կերպերը իրմէ կը սորվին։ Գաղերը, ժամանակին, աշխատութիւն ծախելու համար, դժուար յանձնարար կը գտնէ. մինչդեռ Ակնցիները իրենց յա...ներուն, շատ դիւրութեամբ, կը ծախեն գծովքը։

Հանճարեղ մարդուկ մըն է որ քար... տեղ մը ծնած ըլլալուն երբեք ...տեղ չի պատկեր։ Իր քաղեր ու ...երը գրեթէ միաժամանակ տեղի ... Գաղթելէն վերջն ալ ան ... կը թառի արծաթ ճիւղի մը ... թանաւոր՝ ոսկի պտուղներով։ Ակնցիին կծծիութիւնը առածի կարգ ...է։ Պոլսեցիի մը կողմէ գրուած ... մնացած, հին ազգաց պատմութեան գրքի մը մէջ կը պատահիմ ... նախադասութեան.

— «Ակնցին այնքան քաղ կծծի մը է ...է որ անոր ձեռքէն դրամ առնողներ են միայն որ կրցած են դասուել ...գաղանց կարգը եւ կապել յաղթութեան դափնեպսակ ու անմահութեան ... Յաճախ, հսկայազոր բա...ներ, տարիներով, պաշարած են Ակնցիին Ոսկեբերդը ու յետոյ ջախջախուած՝ ամօթալի պարտութեամբ։ Ակնցին կը մեծնայ միշտ սատմոք... իբր ունենալով։ Անոր համար է ...իր դրամը չուտեր, սակայն եթէ ...մը դրամ դնէք իր առջեւը, չի ...երբ ձեզ, ու բարեկամի դրամ է ...ով փառաւորապէս կ'ուտէ, այն ... համոյակատար է։

Ակնցին հպարտ է իր ազնուականութեամբ, ազնուականութեամբ, իր հազարամեայ տաղանդներով, մանաւանդ Ակնցի ըլլալով, սակայն, երբեք ... չէ իր դրամով։

Ուրանար դրամը, սակայն ուրացող կ'ուրանայ ի՛ր ունեցած դրամը։

...ր սեղանաւոր վհուկ է եղած ...ները, վէզիրները եւ անոնց ...ները վերածած է սասնոցներու։ Բոլոր դրամներուն հայրենիքը Ակնցիին գրպանն է։ Ասոր համար է որ աշխարհի ամէն տեսակ դրամները կը ...։ Այդ դրամները իրենք զիրենք պանդուխտ կը համարին, երբ Ակնցիին քսակին մէջ չեն։

Ակնցիին համար բա՛ն «Թուղթը ...ները անոնք են որ չեն կըր... տիրանալ քանի մը տրցակ թըղթադրամի։

X

...Ակնցին, Զատկի առթիւ նոր ... ու նոր կօշիկ առած ըլլայ իր ...ին համար, կ'ըսէ, անոր վազվզելը տեսնելով.
— Մէնչուկ, դիւրը գոցէ ու փէսն ...։
...կուգայ։ Հայրը կ'ըսէ.
— Շատ կու վազես. այախդապուդ (կօշիկդ) կու մաշի։
Մանչուկը կ'երթայ նստիլ աթոռի ... վրայ։ Այս անգամ Ակնցին կ'ըսէ.
— Մի նստիր, փանթօլդ (տափատդ) ... մաշի։
...ն կը շուարի ու կը հարցնէ.
— Զքալեմ ու չնստիմ, հապա ի՞նչ ...։
...կական պատասխան.
— Խելօք կեցիր։
...դան պատին տակ կը կենայ յան... պէս՝ չմաշեցնելու համար հա... ու կօշիկը։ Այսպէս «խելօք կը ...», սակայն խելօք չի մտածեր, ... իւրովի.
— Ո՞րքան իրաւունք ունին Պոլսեցի գաղնկերներս ըսելով.— «Ակնցի կծծի»։

Կը պատահի որ, քիչ վերջ, ներկայանան իր հօրը, քանի մը ազգայիններ, որոնք դուռ դուռ կը շրջէին, Հրեաներու համար հանգանակութիւն կատարելու։ Ակնցին կը պատուէ եկողները, կը մասնակցի հանգանակութեան։

Տղան ափ ի բերան կը մնայ ու կ'ըսէ հօրը.

— Զարմացանք ինչպէս ես, հայրիկ, սակայն ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մասնակցեցար հանգանակութեան։

Ակնցին կը պատասխանէ խոր լըջութեամբ.

— Մէնչուկ, կ'ուզեմ որ մեր ազգին աղքատը չիմար չիմար փէշս ու փէշն չվազէ, ծոյլ ծոյլ չի նստի ու չի մաշեցնէ իր շնորհքը։ Թող խելօք կենի ու մտածէ գործի, յառաջդիմութեան մասին։

X

Ամէն Ակնցի ծնած է Փետրուար 29–ին։ Մկրտուած է Փետրուար 29ին։ Ամուսնացած է Փետրուար 29ին։ Ու կը մեռնի Ակնցին, միշտ Փետրուար 29ին։ Ու այսպէս, իր բոլոր տարեդարձները կը կատարէ չորս տարին անգամ մը, եթէ անշուշտ յարմար տեսնէ։

X

Ակնցին եթէ մէկուն հետ թշնամանայ, էգ ուղտ մը կը գնէ եւ անոր կեր կուտայ, ուղտի կաթով սնանելու համար։ Շատ կը սիրէ նաեւ հնդկահաւի հաւկիթը, ինչպէս նաեւ սիրամարգին ձուերը։

Ակնցիին ճաշասեղանին վրայէն անցնող մրջիւնը իր ձեռքը պէտք է ունենայ բարի վարուց վկայական մը եւ երթուդարձի անցագիր մը։ Ու որովհետեւ մրջիւնները գործ չունին այդ կարգի թուղթերու հետ՝ աղէտի կը հանդիպին Ակնցիին ճաշասեղանին վրայէն իրենց փշրանք մը առած ժամանակը։ Փշրանքի մասին մտածող մեր Ակնցին սակայն մերթ ընդունակ է աղքաչէն առատաձեռնութեան։

Ֆիզիքական ուժի չհաւատող Ակնցին իր մէջ ունի կրկէս մը որուն վրայ կ'ըմբշամարտին գործի մարդը եւ բանաստեղծը։ Պայքարէն միշտ վիրաւոր դուրս ելլողը քերթողն է։ Անոր սըրտէն յաղթականօրէն կը վազէ արիւնը։ Ահա թէ ի՛նչու իր երգերը խորապէս խռովիչ են։

Խորհուրդ կուտամ ամէնուն՝ մըտնել Ակնցիին աչքը։ Ժամբան գիտնալու է սակայն։ Կարելի է անցնիլ իր կռնակէն, թեւերէն կամ վիզէն, հասնելու համար իր աչքին։ Մէկ տեղ կայ միայն ուրկէ կարելի չէ հասնիլ. ան ալ իր գրպանն է։ Անկէ անցնելով իր աչքը մտնեմ ըսողը, կը մնայ Ակնցիին... գրպանը։

Շատ բան կարելի է ըսել հայ ազգին պատկանող այս կարեւոր անդամի մասին։ Մենք սակայն բաւ կը համարինք այսքան նկարագրականը ու խօսքը կուտանք Հրեայի մը.

— Հիթլէր ու Մուսոլինի կը հալածեն մեզ, Արաբները կը սպաննեն մեզ, միւս ազգերէն շատեր կ'ատեն մեզ։ Միջնադարեան ողբերգութիւն մը կ'ապրինք։ Ու սակայն կը մխիթարուինք մտածելով որ յոռեգոյնէն դեռ շատ հեռու ենք։ Գիտէ՞ք ըսէք թէ մեր ցեղի վիճակէն աւելի յոռեգոյնը ի՞նչ կրնայ ըլլալ։ Ըսեմ։ Եթէ օրին մէկը մեծ պետութեան մը դիկտատորը ըլլայ Ակնցի մը, արտաքին գործերու Նախարարը Կեսարացի մը եւ ներքին գործերու Նախարարը Վանեցի մը, ահա այն ժամանակ է որ մեր մարիկը պիտի լայ։ Վանեցին մեզ խոհանոց կը լեցնէ ու մենէ քառասուն տեսակ կերակուր կը պատրաստէ եւ քառասուն հազար քրիստոնեայի կը կերցնէ։

Կեսարացին մեզ մարդու չի կերցներ, այլ ինքը հում հում կ'ուտէ, աղուխտ չինելով ու բարակ, բարակ ջարդելով։

Գալով Ակնցիին՝ ան խիղճ ունի. ո՛չ կ'ուտէ մեզ, ո՛չ ալ ուրիշին կը կերցնէ։ Կ'ընէ այնպէս մը՝ որ մենք, Հրեաներս ուտենք... իրար։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Զ.

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ

«Ամառ ձմեռ տարի եղան
Ալեւ խաւար միշտ աերաժան
Դաւիթ միմակ էր երկրի վրան
Հօրեղբօր տուն իր պղտոտան.
Ու անոր հին չմնաց Սառան
Իրեն համար մայր ու պաշտպան։
Սառան ինքը դժբախտ տկայն,
Որ՝ լամ չէր ծիշն իր մանկան։
Շատ կախարդներ, փաշակ, պաժկան
Ծանցանքն իրեն երկան գտան
Եւ արգանդն էր դեռ կուսական։
Մոռցաւ իր կարգը մայրական
Սրտին բուռու ծիլ ցանկութեան
«Զաւակ մ'ունեն Դաւիթէն տիտան
«Կարշենդ, առոյգ ու առնական»,
Եւ տուռու մը ինչպէս Եւան
— Երբ տունը չէր Ջէնով Օհան —
Սառան ուզեց դիւթել մանկան,
Հազար պչրանք օգուտ չեղան
Հազար դեւեր հոգին մտան,
Ու մերկ նստաւ մարմար գտան
Որ գայթակղի այն խեղճ տղան
Իր մարմինէն գեղաշուշան
Ու բուրմունքէն ամուլ կնկան։
—Դաւի՛թ, բառ, ջո՛ւր լից գլխիս
Արծաթ թասով դուն իմ չորս դիս.
Ձիւն լուացուեր ոսկեղ ամպիս.
Ինչո՞ւ ինձմէ այդպէս փախչիս,
Վարդաջրով օծուիմ, հանի՛ս,
Ալ մանուկ չե՛ս, եռացի՛ր զիս.
Կ'ուզեմ որ դուն հնազանդիս.
Զաւակ չունիմ, կ'այրի հոգիս։
Դաւիթ արբշիռ՝ աչքը փակեց
Իր դողահար բռունցքով մեծ,
— Դո՛ւն ի՛մ մա՛յրն ես, բացագանչեց,
Ու ե՛ս որդիդ, հազա՛ր անէծք։
Այս դէպքն իրեն շատ խոր ազդեց,
Ջուներ ընկեր փորձ ու տարեց,
Ահա՛, չար բախտը զինք ո՞ւր վանեց
Որբ ու անտուն իբրեւ մի խեց։
Ցուցեց մնալ այլեւս այնտեղ
Համակուած էր ցաւով անեղ
Առաւ մախաղն ու իր աղեղ,
Փախաւ հեռուն վաղքով անշեղ։
Կուրծքը կ'ուռէր դրափն ուժեղ
Երկու բաճակ կարծես այնտեղ
Կախուած մեղր ու կուզար նեղ,
Ինքը տիրող ու միշտ անմեղ։
Սառան կոզերով տենդահար
Անգին ամուլ դառն դողդղար,
Փետտեց մազերն գանգուր գալար,
Փերթեց մարմինն դ[illegible]ու պալար,
Կարծես եղած էր դիւահար։
Հուրը մահն չէր յագենար
Կրկնակ անբախտ՝ դառն կ'ողբար
Շառագունած ու դալկահար։
Եւ հեռուէն դեռ յամրաբար
Տեսու այրը — որ տուն կուգար,
Վախով, զգշմամբ փոթորկավար
Դողաց, կանչեց կատաղաբար
— Օհա՛ն, Օհա՛ն, Ջէնդ անզգամ
Վիճակս տես, գլխիս խառա՛ր.
Խտ լաց բերիր ինչպէս մի զառ
Գլխիս դարձաւ չարք հոգէառ։
Մեր տարին, թող հոն մնար.
Թող կործանէր արար աշխարհ։
Է՞ն էր պակաս ինձի զոյգ այր։
Մտաւ տան ներս էնպէս խոնարհ
Մ'րսեր հոգին է դիւահար։
Ու ան կ'ողբար լացով երկար
Կ'ուզէր իր տուն գլխին փուլ գար,
Կանի չկար իր ցաւին ճար։
— ...Չէ Սառա՛, ես չեմ հաւատար,
Ան հոս կ'ապրէր անմեղաբար
Մենք կը վայլենք իր հոր ամբար,
Ամէն ինչէն ազահաբար
Նոյնիսկ սուրբին արեւավառ
Իր Սառուն իրեն պիտ տար.
Ինչ պիտ ըսեն չէն ու օտար.
Հիմա եկեր անմտաբար
Հնարք պատմես շատ անյարմար,
Ինչո՞ւ զինքը հոս չա՛տ տեսար։
Դէ՛հ լա՛ւ, ելի՛ր դուն քեզ հոգ տար,
Դուն կը չինեմ ու չեմ թող տար։
Իմ տան պատուին զոց դուն յարմար,
Թէեւ գիտեմ զաղտնի չի գար,
Ու թէ դառնայ չեն գիմանար
Գարիող ու պատ հաստ շարէ շար
Դուն կը փացեմ ես ինձ համար ...։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

ՀԷՔԵԱԹ

Մի ծերունի պատմում էր. ես ամուսնացայ մի աղջկայ հետ. սենեակը վարդերով զարդարած՝ մենակ նըստում էի նրա հետ, աչք ու սիրտ նըրան կապած։ Երկար գիշերները ես չէի քնում, կատակում եւ սրախօսում էի, որպէսզի նրան հաճելի լինէի։ Մի գիշեր ասացի նրան.

— Բախտդ կարուկ էր եւ ճակատագիրդ աչքը արթուն հսկում էր, որ ինձ պէս երիտասարդ, խնամուած, աշխարհ տեսած մի ծերունու կին դարձար, որ շատ տաք ու սառն է կերել, վատ ու լաւ է տեսել, որ քո կենակցութեան արժանիքը գնահատել կարող է, կ'ատացուցանէ իր աչքը, ներողամիտ ու բարի կը լինի եւ քաղցր լեզուով կը խօսի հետդ։

Ես ու գիշեր ես կ'աշխատեմ սրտիդ աչքը գրաւել,
Նոյն իսկ եթէ վիրաւորես՝ կարող եմ իսկ համբերել,
Թութակի պէս թէ կերած շաքար լինի՝ ուրախ եմ,
Քաղցր կեանքս շաքարի տեղ քո սըրտունդին կը զոհեմ։

— Ինքնահաւան տաքգլուխ, թեթեւամիտ ու չարասիրտ մի երիտասարդի թակարդը չես ընկել, որ շարունակ փոխում է իր տրամադրութիւնը, գիշերները տուն չի գալիս եւ ամէն օր մի նոր սիրուհի է գտնում։

Հաւատարիմ լինել երբեք մի՛ սպասիր բլբուլից,
Նա մի վարդից միւսն է թռչում, շուտ ձանձրանում մի վարդից։

— Իսկ ծեր մարդիկ անց են կացնում խելքով, բարեկիրթ ձեւով, ոչ թէ մի յիմար երիտասարդի պէս։

Ընտրիր ծերին քեզ կենակից, որ այս կեանքից օգտուես,
Քեզ պէս մէկը եթէ գտնես՝ քաղցր օրդ կարճ կ'անես։

Դեռ այսպէս շատ բաներ ասացի, շարունակում էր ծերունին, եւ վըստահ էի, որ արդէն գրաւել եմ իր սիրտը եւ որ նա թեքուել է դէպի ինձ։

Յանկարծ կինս ցաւալի մի խոր ա՛խ քաշեց եւ ասաց.

— Այս քո բոլոր ասածներդ իմ խելքի կշռի նժարի մէջ չունին այն ծանրութիւնը, ինչ որ տարիներ առաջ դայեակիցս լսած մի հասարակ խօսքը, որ եթէ երիտասարդ կնոջ կողը նետահար լինի, աւելի լաւ է, քան ծեր ամուսին ունենալ։

Զահել կինը երբ նկատի ամուսնու մէջ ծերացած
Ցանկութիւնն ու սիրոյ տենչը ոչ թէ քնած, այլ մեռած,
Կը համոզուի, որ քնածին գուցէ լինի արթնացնել,
Իսկ մեռածին անկարելի նոյնիսկ հըրաշքով բժշկել։
Կինն ամուսնու մօտից երբ որ դժգոհած է արթնանում,
Ամէն տեսակ վէճ ու կռիւ այդտեղից է բարձրանում.
Ծերուկ մարդը երբ իր տեղից չի կարենում վեր կենալ,
Անմիտ բան է թէ մտածես նրա ձեռքը մի փայտ տալ։

Մի խօսքով, մենք համաձայնել չկարողացանք եւ խնդիրը բաժանման հասաւ։ Նորից ամուսնանալու ժամկէտը լրանալուց յետոյ, նրան տուին մի երիտասարդի, անձեռ, կոպիտ, դատարկաձեռն մի յիմարի եւ երիտասարդ կինը տանջուած էր նրանից կրել ամէն տեսակ տանջանքներ։ Այս բոլորը կրելով հանդերձ՝ նա աղօթում էր եւ ասում.

— Փառք քեզ, Տէր, որ ազատուել եմ նախկին տանջանքներից եւ մշտական բարիքի արժանացել։

Քեզ պէս մէկի հետ միասին դժոխքի մէջ այրուել
Լաւ է, քան թէ ուրիշի հետ արքայութիւն վայելել.
Գեղեցկուհու բերնից եկած սոխի հոտը զգուելի
Լաւ է, քան թէ մի տգեղի ձեռքի վարդը բուրալի։

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ. Աւագ Մ. Վարդանեան

ԾՈՄԻ ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼ 2–11 (ՄԷԿ ՕՐ)

(ԿՈՉ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԾՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ)

»»» · «««

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այսօր Ֆր. Կ. Խաչը կը տօնէ իր տասնամեակը։ Տասը տարուան բեղուն գործունէութիւն մը, որուն բոլոր ժամանակաշրջաններուն ծանօթ էք անշուշտ, կարդացած ըլլալով օրը օրին այս էջերուն մէջ անոր իւրաքանչիւր ձեռնարկին արձագանգը, — դպրոց, դարմանատուն, սանատորիումներու խումբեր, օգնութեան կայան, չքաւորներու եւ հիւանդ հայրենակիցներու օգնութիւն եւն.։ Մեր վայելած համակրութիւնը ժողովրդական լայն խաւերու մօտ ցայտուն ապացոյցն մըն է այն գնահատութեան որուն արժանացած է Ֆր. Կ. Խաչի գործը ու քաջալերուած այդ գնահատութենէն, մեր կազմակերպութիւնը ջանք չէ խնայած՝ միշտ աւելի լաւը, միշտ աւելի օգտակարը ընելու, իր պայմաններուն ներած չափով։

Այսօր արդէն հասած ենք ժողովրդականութեան ամէնէն ծանօթ միութիւններու առաջին շարքը։ Մեզի կը դիմեն ամէն անոնք որ ցաւ մը, կարօտութիւն մը, դժուարութիւն մը ունին։ Ծրջ. Վարչութիւնս կը ջանայ իր լաւագոյնը ընել բոլորը գոհացնելու համար, բայց ներկայ դժուարին օրերուն իր նիւթական ուժերէն վեր է այդ։ Գիտէք սակայն որ սրտցաւ ու համակիր հասարակութիւն մը ունի իրեն օգնութեան հասնող։ Ուստի անոր կը դիմէ ներկայ կոչով, կազմակերպելով ԾՈՄԻ ՇԱԲԱԹ մը Ապրիլ 2էն Ապրիլ 11, Աւագ շաբթուան եւ Զատկի երեք տօնական օրերուն ընթացքին, երբ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ուր մասնաճիւղեր ունի, իր անդամուհիները շնորհաւորական տոմսերով պիտի դիմեն ամէն հայկական օճախ, խնդրելով անոր նուէրը ՓՈԽԱՆ ԾՈՄԻ, յարմար օրին։

Վստահ ենք որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ բոլորդ անխտիր պիտի ուզէք զրկուիլ հաճոյքէ մը, ձեր փոքր ճոխերէն, նոյնիսկ անհրաժեշտէն, օգնութեան հասնելու համար թշուառ հայրենակիցներու, որոնց թիւը փոքր չէ դժբախտաբար եւ ձեզ դիմող մեր ընկերուհիները պիտի ուրախացնէք առիթ տալով անոնց մխիթարելու հիւանդ մը, խնդացնելու մանուկ մը, եւ անոր թոթովել տալու իր մայրենի լեզուն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ
ԾՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏ

(Թումաս – Մուրեյ)

Խաղաղութի՛ւն ձեզ, մեռած եղբայրներ.
Ռազմի դաշտերում դուք պառկում մեռաք,
Ձեր զէնք ու զրահ ձեզ դարձան պատանք.
Եւ արնոտ երկրից ամպը անցնելով
Թրջում է հանդարտ ձեզ իր արցունքով։

X

Մահը ընդունեց ձեզ իրա գրկում.
Կայծակից ճաքճքուած կաղնին բողբոջեց,
Գարնանը նորից դալարով ծածկուեց.
Բայց որ ձեր սրտեր զարկից դադրեցան
Էլ ո՞վ կը դարձնի նրանց տուն հայրական։
Մահը ընդունեց ձեզ իրա գրկում։

X

Անէ՛ծք եւ նզո՛վք մեր ոսոխներին,
Ցաւէտ դուք վըրէժ մեզ աւանդեցիք.
Եթէ, թուլասիրտ, այդ ուխտը դրժենք,
Թող շիրիմ լինին մեզ արնոտ դաշտեր
Ուր մենք կ'լեցնենք մեր սառն դիակներ։
Անէ՛ծք եւ նզո՛վք մեր ոսոխներին։

ԱՐՍԷՆ ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ՄՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մեր կիներն ընդհանրապէս շատ կը սիրեն իրենց երիտասարդութեան օրերուն վրայ խօսիլ, նման սնանկացածներուն, որ կը սիրեն շաբաթը գոնէ անգամ մը հին տետրակներն աչքէ անցունել։

Մեր կիներն սիրոյ քաղաքականութեան մէջ պաշտօնազուրկ նախարարներն են։

Ծերերու աչքն ձմեռ առեն ջերմոցներու մէջ բացուած ծաղիկներու կը նմանի. ամառուանին ոչ հոտն ունի եւ ոչ կեանքը։

Յ. Պարոնեան

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. Դ[illegible]ՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— - oo —

Ղարաքիլիսեցին Թաղեցին։ Այրին իսկոյն փոխեց իր բնակարանը եւ սկսեց յարաբերութիւն անել Զաքարի հետ, որ իր գործը ձգած, գնում էր այրիի մօտ բնակարանում գինու եւ օղու շիշերով։

Մեր տեսակցութեան չորրորդ օրը Զաքարը հեռախօսեց ինձ եւ տեսակցութիւն խնդրեց, միաժամանակ յիշեցնելով, որ ինքը առնելիք ունի ... մէջ գտնուած հրացանների համար։ Ես ուղարկեցի Սեմեոնովին, հրահանգելով նրան վճարել Զաքարին 40 րուբլի, որովհետեւ Զաքարի հաղորդած տեղեկութիւններով յայտնաբերուած էին 400 հրացաններ եւ ատրճանակներ։ Այդ վաստակը սա... ...ի, ճակատագրական եղաւ Զաքարի համար։ Սեմեոնովից դրամն ստանալուց յետոյ, նա անմիջապէս մտել էր գինետուն, խմիչքներ է գնել եւ գնացել Ղարաքիլիսեցի այրիի մօտ։ Այդ... երկուսն էլ հարբել են եւ Զաքարը երեւոյթին անկեղծութեան մի վայրկեանի մէջ, խոստովանել է, թէ ինքը կապ ունի գաղտնի ոստիկանութեան հետ։ Կինը, օգտուելով այն հանգամանքից, որ Զաքարի քունը տարել է, հարբած եւ գլխաբաց փողոց է դուրս վազել եւ սկսել է աղաղակել, թէ Զաքարը մատնիչ է, թէ նա է սպաննել իր ամուսնուն եւ հիմա էլ քնած է իր բնակարանում։ Կէս ժամ չանցած յայտնուել է մի Հայ, որ մտնելով այրիի բնակարանը իր դաշոյնը մինչեւ դաստակը խրել է քնած Զաքարի սիրտը եւ հեռացել։

Նաւավարին գտնելը դժուար չէր։ Պարզուեց որ Ղարաքիլիսեցին սպաննողը նա չէր, այլ իր որդին։ Զաքարը այդ «գործի» համար վճարել է հարիւր րուբլի, որ հայր ու որդի կիսել են իրենց մէջ։ Դատարանը երկուսին էլ կալանաւորի զգեստ հագցրեց եւ ուղարկեց դէպի հեռաւոր Սիբիր, հօրը՝ աքսոր, իսկ որդուն՝ տաժանակիր աշխատանքի։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՍԱԼՏՕՆ ԵՒ «ԱՏԱՂՁԱԳՈՐԾ» ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բարձրահասակ, բարեկազմ, մաքուր սափրուած, խարտեաշ, մօտ 26 տարեկան մի երիտասարդ էր Իվան Գէորգեվիչ Սալտանովը, որ Կերչից եկաւ Ռոստով–Դոն քաղաքը 1906ի Սեպտեմբերին։

Կերչում նա աշխատել էր գաղտնի ոստիկանութեան մէջ, Սալտօ կեղծ անունով։ Դրանից առաջ Սալտօն աշխատել էր շարունակ աշխատել էր թափառական, ցիրկերի մէջ իբրեւ ծաղրածու, բայց ինչ որ արկածով ոտքը կոտրելուց յետոյ վերջ էր տուել իր բեմական գործունէութեան։

Նա խելացի էր եւ ճարպիկ եւ իր նախկին արհեստից պահպանել էր մարդկանց գրաւելու ընդունակութիւնը, զուարճալի պատմութիւններ պատմելով։

Քաղաքից քաղաք փոխադրուելիս Սալտօն տեղական յեղափոխական կազմակերպութիւնից վերցնում էր յանձնարարականներ, շնորհիւ որոնց նոր տեղերում կարողանում էր անմիջապէս կապեր հաստատել յեղափոխական շրջանակների հետ։ Երբեմն նրան յաջողւում էր ձեռք ձգել տեղական յեղափոխական կազմակերպութեան կնիքը եւ այդ դէպքում նա կազմում էր իրեն համար այնպիսի յանձնարարականներ, որոնք հնարաւորութիւն էին տալիս իրեն մտնել յեղափոխական գաղտնի բնակարանները, նոյնիսկ մարտական խմբերի մէջ։ Սալտօն սիրում էր մանաւորապէս յայտնաբերել զէնքերի եւ ռումբերի պահեստները, ուսումնասիրելով գաղտնի ոստիկանութեան ձեռքի տակ եղած այն հասցէները, որոնք դեռ հետապնդուած չէին։

Ռոստովում, իր աշխատանքի սկըզբում Սալտօն ուշադրութիւն դարձրեց ինչ որ մի Հայի վրայ, Յովհաննէս անունով, ատաղձագործ, որ ապրում էր Ռոստովին կից Նախիջեւան քաղաքում։ Սալտօն մի քիչ ծանօթ էր հիւսնութեան արհեստին եւ գործ փնտռելու պատրուակով գնում է Յովհաննէսեանի մօտ ու խնդրում վարձել իրեն թէկուզ իբրեւ աշակերտ, մի փոր հացի եւ պառկելու համար մի անկիւնի փոխարէն։ Ատաղձագործը, սակայն, չի համաձայնւում օգտուել այդքան աժան աշխատանքից, եւ դըրանից Սալտօն եզրակացնում է, որ վարպետը չի ուզում անծանօթ մարդ առնել իր արհեստանոցը, թէեւ, ըստ երեւոյթին արհեստանոցում գործ շատ կայ։

Այն ժամանակ Սալտօն փոխում է իր գործելակերպը— ինքը քաղաքական գործիչ է, ապրում է կեղծ անցագրով, իշխանութիւնները փնտռում են իրեն եւ, ուրեմն, պէտք է պատսպարել իրեն։ Ու տեղն ու տեղը ցոյց է տալիս Յովհաննէսեանին Սոցիալիստ – Յեղափոխականների յանձնարարականը։ Ատաղձագործի տրամադրութիւնը իսկոյն փոխւում է։ Սալտօն ընդունւում է եւ շատ գոհ է թողնում իր գործատիրոջը իր եռանդուն աշխատանքով։ Բայց չէ՞ որ Սալտօն ոչ միայն աշկերտ է, այլ նաեւ քաղաքական գործիչ է եւ մօտ կողմից Հայ։ Երեկոները ատաղձագործը Սալտոյին տանում է գարեջրատուն եւ քաղաքական նիւթերի շուրջ երկարատեւ զրոյցներ ունենում նրա հետ։

Սալտօն գիտէ խօսել եւ զուարճացնել։ Քիչ քիչ բացւում է նաեւ ատաղձագործի լեզուն։ Նրա ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած է. Նա ինքն էլ անարժէք մէկը չէ, այլ անդամ Հայ մարտական կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան։

Օրուան ընթացքում Սալտօն աշխատում է։ Ներս է մտնում մի անծանօթ երիտասարդ, ըստ երեւոյթին յաճախորդ, ատաղձագործին չի բարեւում, այլ խնդրում է ցոյց տալ նմոյշներ։ «Բայց այս նմոյշները սրան չեն հետաքրքրում», մտածում է Սալտօն, որ եռանդով ցոյց է տալիս նմոյշները։ Յանկարծ երիտասարդը փոխում է իր զրոյցը հայերէնի, որ Սալտօն մի քիչ հասկանում է։

«Դուրս գնանք», ասում է այցելուն ատաղձագործին։ Բայց Յովհաննէսեանը այլ կերպ է լուծում հարցը, եւ յարմարուելով այցելուի ասածներին, նա հրամայում է աշկերտին անմիջապէս քաղաք իջնել եւ ապրանք բերել։

«Հըմ, ուրեմն սրանք ուզում են առանց վկաների խօսել», մտածում է իր մէջ Սալտօն, եւ թէեւ կ'ուզէր չհեռանալ խանութից, բայց, չի կարող մերժել գործատիրոջ պատուէրը։ «Գուցէ երեկոյեան վարպետի լեզուն բացուի», մխիթարում է ինքնիրեն Սալտօն, գնումներով քաղաքից վերադառնալիս։

Վ. Ա.

(4)

(Շար.)

դաշնակից երկիրները չափէն աւելի բառեր եւ բողոքի շարժումներ շռայլեցին։ Ահա թէ ինչու այս պղատոնական յայտարարութիւնները երբեք չեն կրնար խանգարել Գերմանիոյ ձեռնարկած վերակազմութիւնը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Պէտք է ծիծաղելի համարել այս փորձը»։

Գրեթէ բոլոր թերթերը այս առթիւ կը գրեն թէ Անգլիոյ ապահովութեան տեսչութիւնը (Ինթէլիճընս), «որուն դրամը կը ճարէ միջազգային հրէութիւնը, դաշնակցելով Բոլշէվիզմի հետ» — այժմ իր հակագերման պայքարը «դը-գուիչ սուտերէն հասցուցած է յուսահատական զինակցութեանց շրջանին, ներս առնելով նոյնիսկ բոլշեւիկները»։ Այս թերթերուն կարծիքով, հակագերման պայքարին երրորդ շրջանը պիտի ըլլայ «կանխարգել պատերազմը, Գերմանիան ջախջախելու եւ Վերսայլի դաշնագիրը վերակենդանացնելու համար»։

Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ Անգլիա «վտանգաւոր խաղ մը կը փորձէ խաղաղութեան հետ»։ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, յօդուած մը հրատարակելով պաշտօնաթերթին մէջ, ժողովրդավար պետութիւնները կը նմանցնէ «պզտիկ տղու մը որ սարսափահար կը վազէ մութ անտառի մը մէջ, եւ որովհետեւ կը վախնայ, կը բացագանչէ,— «Ես չեմ վախնար»։ Նախարարը Եւրոպայի ներկայ ողբերգութեան մեղքին մեծ մասը կը բարդէ «Նախագահ Ռուզվէլթի հրեայ խորհրդականներուն վրայ»։

— «Ո՞վ գիտէ անոնք ի՛նչ բաներ կը փսփսան իր ականջին։ Ամերիկան ինչո՞ւ խրար անցեր է Կեդր. Եւրոպայի անցուդարձէն։ Հրեաներն են մեղաւոր։ Եթէ վաղը նոր պատերազմ մը ծագի Եւրոպայի մէջ, այս աղաղակը պիտի լսուի ամբողջ աշխարհի մէջ,— «Հրեաներն են մեղաւոր»։ Անոնք պատերազմ կ'ուզեն եւ ամէն բան կ'ընեն, աշխարհը պատերազմի առաջնորդելու համար»։

Անգլիա զինուոր կը հաւաքէ

Անգլիոյ պատերազմական նախարարը «Ազգին կոչը երիտասարդութեան» խորագրով հրաւէր մը ուղղեց, որով պաշտօնապէս կը յայտնէ թէ Անգլիոյ երկրապահ բանակի կամաւորներու թիւը 130.000էն պիտի բարձրանայ 340 հազարի։ Արդէն ամէն տեղ սկսած է 210.000 նոր զինուորներու արձանագրութիւնը։ Կամաւորները կ'առնուին 18 — 25 տարեկաններէ։ Սպասում չկայ. անմիջապէս կը կոչուին զէնքի տակ ու կը կատարեն մարզանք եւ ուրիշ զինուորական պարտականութիւններ։

Այս բանակը թէեւ երկրապահ անունը կը կրէ, բայց անպատճառ Անգլիոյ մայր հողամասի վրայ չէ որ պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը։ Ի հարկին, այս բանակէն է որ զօրաբաժիններ պիտի ղրկուին Ֆրանսա եւ այլուր։

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ կը խորհին ի հարկին երկրապահ բանակի թիւը հասցնել մինչեւ կէս միլիոնի։

Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Սեւ ծով..

Գերմանիոյ տնտեսական նախարար Հէր Ֆունք ճառ մը խօսելով Ազգային դրամատան յանձնաժողովին առջեւ, ըսաւ.

— «Առաջնորդը դարձեալ յաջողեցաւ մեծցնել Գերմանիոյ ուժն ու կարողութիւնը եւ բարւոքեց գերման ժողովուրդի տնտեսական կացութիւնը։ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ վտանգի եւ խառնակութեան աղբիւրները խափանուած են այժմ եւ նոր կարգ ստեղծուած է։ Այսօր Գերմանիա աշխարհի ամէնէն մեծ ճարտարարուեստական երկիրն է։ Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Սեւ ծով մեծ տարածութիւնը այժմ կարելի է կազմակերպել, բոլոր պետութիւններուն համար ալ շահաւէտ եղանակով մը։ Ասոնցմէ զատ՝ նացի Գերմանիոյ եւ ֆաշական Իտալիոյ հոգեկան եւ քաղաքական գործակցութիւնը աստիճանաբար պիտի առաջնորդէ ստեղծելու տնտեսական սերտ միութիւն մը՝ երկու երկիրներուն միջեւ։

Պատերազմական վիճակ Մատրիտի մէջ

Զօր. Ֆրանքօ հրատարակեց հրամանագիր մը, որով Մատրիտ քաղաքը դրուեցաւ պատերազմական վիճակի տակ։ Մահապատիժ սահմանուած է բոլոր անոնց որ դարանակալ՝ պատահաներէ զէնք կ'արձակեն, կողոպուտ ու թալան կը կատարեն եւ կամ «ժողովուրդի բնական կեանքը կը խանգարեն»։ Զինուորական ատեանի կը նկատուին անոնք որ կ'անարգեն բանակի սպայ մը կամ զինուոր մը, կը տարածեն սուտ ու չարամիտ զրոյցներ, կը տպեն թռուցիկներ, կը խանգարեն ուտեստի բաշխումը, գործադուլ կը սարքեն կամ գործադուլի կը գրգռեն, առանց զինուորական իշխանութեան արտօնութեան ժողովներ կը գումարեն եւն.։ Քաղաքացիները պարտաւոր են 24 ժամուան ընթացքին յանձնել ամէն տեսակ զէնք ու պայթուցիկ։ 1936 յուլիսէն առդին գործուած բոլոր յանցանքները անխտիր պիտի դատուին զինուորական դատարաններու առջեւ։ Քաղաքին դիշերապահներուն հրաման տրուած է, որ կասկածելի մարդոց շարժումներու մասին տեղեկացնեն զինուորական իշխանութեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ միջեւ։ Բանակցութիւնները կը շարունակուէին չորս ամիսէ ի վեր։ Այս առթիւ մշակութային համաձայնութիւն մըն ալ կնքուեցաւ, եւ Պուքրէշի Ֆրանսական դեսպանատունը առաջին աստիճանի (ամպասատ) պիտի բարձրանայ երկուշաբթի օր։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ոճրագործ Վայտման եւ իր մեղսակիցը, Ռոժէ Միլիօն, որոնք ամբաստանուած են վեց սպանութիւններով։ Միւս երկու մեղսակիցներէն Ռոժէ Պլան դատապարտուեցաւ 20 ամիս բանտարկութեան, իսկ Քոլէթ Թրիքօ անպարտ արձակուեցաւ։ Սպաննուած Ամերիկացի պարուհիին ազգականները իբրեւ հատուցում պիտի ստանան 100.000 ֆրանք, փոխանակ 200.000ի։ Դատավճիռը արձակուած ատեն, բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ, օրինական թերութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով։ Քիչ մնաց որ դատավարութիւնը վերսկսէր։ Այս առթիւ ծանր լուտանքներ փոխանակուեցան,— «մարդակերներ» եւայլն։

Պ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Լոնտոնի նախորդ հիւպատոսը, որ Մոնթէ Քարլօ կը բնակի, տունէն բացակայ ըլլալով, առջի օր գողեր մտան եւ թռցուցին 800 հազար ֆրանքի գոհարեղէն, դրամ, արժեթուղթ եւն.։ Գողցուած թղթադրամներու գումարն է 300.000 ֆրանք, ոսկին՝ 45.000, արժեթուղթերը՝ 160 հազար։ Միայն մէկ գոհարեղէն կ'արժէր 135.000 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ծոյեան ընտանիքը եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց ցաւին, Արժ. Տէր ՎԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԾՈՅԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, 2 Ապրիլ, Մարսէյլի Փրատոյի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Դպրեցաւէրի որդւոյ, հինգրոհ կարմէ, ողբացեալ ԹԱԳՈՒՀԻ ՓԱԼԹԱԶՂԵԱՆի յիշատակին։ Կը նախագահէ եւ կը խօսի Հոգ. Զգօն վարդապետ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գարծ. ուսելցուցինք 60 թերթ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտօ, ուսելցուցինք 70 թերթ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Գարծ. ուսելցուցինք 20 թերթ։

ԼԻՈՆ.— Գարծ., ուսելցուցինք 10 թերթ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԺՈՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

27 ԱՊՐԻԼ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ։

Հ.Յ.Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը 4 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան սրահին մէջ» Գիտի դաս. խօսէ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ է քաղաքական կուսակցութիւնը»։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **6, Rue Galilée** - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻԻԶԱՆԴ**

Ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մամանճեւրի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու գաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱԶԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

Կ'երգեն՝ Տիկ **Le Roy** (Աղաալէկեան) եւ Գ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ծայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԻՒՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Յակոբեան, Օր. Գազազեան եւ Օր. Կասսանեան, Գ.Գ. Մ. Ազնաւորեան, Սրուանձտեան, Թաւիսթ Արգար, վրացի կինտօ եւ ուրիշներ։

ԸՆՏԻՐ ԺԱԶ — **Carlo-Canti** — ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք։

ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊՈՒՖԷ

Գեղարուեստ. բաժինը կը սկսի ցերեկ. ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսսի-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Գ. Ղազարոս Դանիէլեանի

«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք. 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ

2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

42, Rue de Paradis, Paris — (Métro Poissonnière)

Նախագահութեամբ սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն

J. S. Wilsonի որ յատկապէս կուգայ Լոնտոնէն

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑԱԳԻՐ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է Թախչերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ

19, Rue Blanche, Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, Դասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ, որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ, Գօթիյեան եւ թոմպոլա։ Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մ նակցութեամբ ծոչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին։

Մուտք՝ 10ֆրանք։

Ընտանեկան խնջոյք-հաւկթախաղ

կազմակերպուած՝ Մարսէյլի ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ արշալոյս

5, rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահը

ճոխ պիւֆէ, երգ, նուագ, պար, հաւկթախաղ եւ խրախճանք։

Կը նախագահէ հայրենակից՝ ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Հրաւիրուած են խօսք առնել հայրենակից Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Մուտք 3 ֆրանք

Դիրասան Թրագօշի բազեր. ներկայացումներ

Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախարբերդցիական Միութեան Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, 2 Ապրիլ, Կիրակի ժամը 3ին։ Նոյնը։

Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին։ Նոյնը։

ՍԻՆԷՄԱՅԱՋԵԻ ՊԷՊՕ (10 գործ.)

կովկասեան երկսեռ պարողներ, Թառ

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացումներ

ԼԻՈՆ — **Cinéma Moncey**ի մէջ, Երկուշ. 3 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 8,30ին

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ — **Cinéma Palace**ի մէջ 4 Ապրիլ. Երեք. երեկոյ ժամը 8,30ին

ՏԷՍԻՆ — **Cinéma Novelty**ի մէջ 7 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին

ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ Հ. ՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն), ՆԱԲՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱԲԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ։ (Կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Մուտք բոլոր տեղերու համար 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, **24 Rue St. Victor, Paris (5)**

Կը ներկայացուի

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ **ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ**Ի ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Պատմական տրամ 4ելեկոյ 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերին համար — Գ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՌԻԹԱյի դերին համար Ռուսական օփերայի երգչուհի — ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սետէֆեան, Օր. Գրէ-եան, Գ. Գ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահան, Ռ. Զարգարեան Մանրաշ, Մինէյեան, Տարօնեան, Սետէֆեան, Սարգիսեան, Եաղամնեան Կարապետեան, Տանտիկինեան եւ ուրիշներ։

Maquillage՝ սինէմայի արուեստագէտ Գ. Յակոբ Առաքէլեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն։

Իսկ հանդէսին օրը կէսէն։ Ծախուած տոմսակները թուագրուած են խուռնի տեղի չտալու համար։

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Գ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼի գրավաճառատունը, 5 Rue Mons. le Prince 6, «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն. 26 Rue de Trévise (9), Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges.

ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հար. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին

2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Թաշան, Ֆիսրանսէրի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — կը խօսի Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ
MARDI 4 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4006 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԱՆԹԱՐԳԵ՞Լ ԹԷ ՕՂԱԿ

— ∞ —

Այսպէս ուրեմն, Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը ձեռնարկած է յանկարծ գրեթէ աննախընթաց գործունէութեան մը, միացեալ ճակատ կազմելու համար նախայարձակման եւ բռնութեան դէմ։ Ուրիշ խօսքով՝ երկու դիկտատուրաններուն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ աշխարհակալութեան դէմ։

Առաջինը, Գերմանիա, իր վերջին յանդգնութիւններով խոր համոզութիւն պատճառեց ամբողջ աշխարհի մէջ (Չեխոսլովաքիա եւ Մէմէլ)։ Իսկ երկրորդը թէեւ աւելի զգոյշ կ'երեւայ, բայց տակաւին արտասանած չէ իր վերջին խօսքը, սպասելով լաւագոյն պատեհութեան մը։

Բրիտանական նոր քաղաքականութեան գլխաւոր կէտերը յայտնուեցան ուրբաթ օր, երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Չէյմպըլէնի կարճ յայտարարութեամբ, որ կ'ըսէր թէ Մեծն Բրիտանիա օգնութեան պիտի հասնի, եթէ վտանգուի Լեհաստանի անկախութիւնը եւ եթէ այս վերջինը պարտաւորուի դիմադրել։

Արդ, նոր յանձնառութեանց բուն հանգամանքը պիտի ճշդուի այս շաբթու, Լոնտոնի մէջ, ուր կը գտնուի Լեհաստանի արտաքին նախարարը, գնդ. Պէք։

Ուրեմն, սկզբունքը ընդունուած ըլլալով հանդերձ, մանրամասնութիւնները նոր պիտի ձեւակերպուին։ Մանաւանդ որ, խնդիրը այնքան ալ պարզ չէ։

Օրինակ, Մեծն Բրիտանիա օգնութիւն կը խոստանայ, բայց փոխադարձաբար ինքն ալ օգնութիւն կը սպասէ՞ Լոնտոնէն։

Յետոյ, Պ. Չէյմպըլէնի յայտարարութիւնը բացորոշապէս կը խօսի անկախութեան մասին, բայց չի շօշափեր միւս հարցը, Լեհաստանի հողային ամբողջութիւնը, ինչ որ տեղի կուտայ զանազան մեկնութեանց։

«Թայմզ» կը կարծէ թէ Անգլիոյ երաշխաւորութիւնը չի վերաբերիր հողային ամբողջութեան։ Ուրեմն Լոնտոն համաձա՞յն է որ Տանցիկը Գերմանիոյ յանձնուի, եթէ այս վերջինը հաւանի բռնութեան մեթոտին տեղ հաստատել բանակցութեանց եղանակը։

Եւ վերջապէս, Անգլիոյ վարչապետին ծրագիրը կ'ընդգրկէ ոչ միայն Ռումանիան, Եուկոսլաւիան եւ Թուրքիան, այլ եւ Խ. Միութիւնը։

Լեհաստան վերապահութիւն չունի առաջին երեք պետութեանց մասին։ Ընդհակառակն, փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մըն ալ կնքած է մանաւորապէս Ռումանիոյ հետ։ Բայց Խ. Միութեան պարագան բոլորովին տարբեր է։

Լեհաստան — ինչպէս եւ Ռումանիա — կը վախնայ որ եթէ Մոսկուան ալ կապուի միացեալ ճակատին, անհամութիւններ կըրնան ծագիլ պատերազմի պարագային, քանի որ խորհրդային զօրքերի հարկին իր երկիրը պիտի մտնէ։

Այս պարագան մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով, այլեւ իբրեւ գրգռիչ քայլ մը Գերմանիոյ դէմ, որուն հետ ոչ-յարձակման դաշինք մը ունի Վարշաւա։

Ահա փշոտ խնդիրներ, որոնք լայնօրէն պիտի քննուին Լոնտոնի մէջ, ոչ միայն Լեհաստանի, այլեւ միւս պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ։

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը զարմանազան լուրեր կը հրատարակեն։ Նոյնիսկ բօսներ կան թէ Անգլիա 30 միլիոն ոսկիի փոխ մը պիտի տրամադրէ Լեհաստանի, զօրացնելու համար անոր ազգային պաշտպանութիւնը։

Հաւաքական ապահովութեան նոր փորձ մըն է որ կը կատարէ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը, բոլորովին յուսահատած՝ նախորդ ծրագիրներէն եւ մանաւանդ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ (Ուշագրութի՞ւն ըրի՞ք որ այդ հաստատութեան անունն անգամ չի յիշուիր ամիսներէ ի վեր, մինչդեռ առաջ գոնէ դիմումներ կը կատարուէին, ժողովներ կը գումարուէին եւ բանաձեւեր կը քուէարկուէին...)։

Երկու դիկտատուրանները շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ ինչ հիմնական նպատակներ կը հետապնդէ Լոնտոն, աննախընթաց փոփոխութիւն մը կատարելով իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Արդարեւ, տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ Մեծն Բրիտանիա այնքան ընդարձակ յանձնառութիւններ կը ստանձնէ Եւրոպայի մէջ, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք։

Քանի մը տարի առաջ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը կը յայտարարէր թէ իրենց սահմանները կը հասնին Հռենոս։ Այն ատեն շատ ալ հաճոյք չպատճառեց այս յայտարարութիւնը։ Դեռ վերջերս նոր հօսանք մը ուժգնօրէն կ'ընդդիմանար նոյն իսկ Ֆրանսայի հանդէպ եղած յանձնառութեանց ընդարձակման դէմ։

Եւ ահա Չէյմպըլէն նոր եւ աւելի յանդուգն քայլ մը կ'առնէ, բրիտանական յանձնառութիւնները երկարելով մինչեւ Լեհաստան եւ Պալքանները եւ օգնութեան կանչելով նոյնիսկ Խ. Միութիւնը որուն հանդէպ նախապաշարումները նուազած չեն Լոնտոնի մէջ։ (Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսն անգամ անհրաժեշտ կը նկատէր Մոսկուայի գործակցութիւնը, յանուն խաղաղութեան...)։

Կը նշանակէ թէ Լոնտոն կ'ուզէ օղակ մը կազմել մանաւորապէս Գերմանիոյ շուրջը, իր իսկ շահերուն համար վտանգաւոր գտնելով անոր յարաճուն ծաւալումը, այն ալ բռնութեամբ։ Միեւնոյն ատեն շոգեկինդ յառաջ կը տանի իր վերազինումը, միլիոնաւոր փարկեր տրամադրելով, առանց վարանումի։

Ուշ՞ը, — տակաւին կանուխ է, այդ մասին խօսելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԱՆԳԼԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

»»» · «««

Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէք Լոնտոն հասաւ երէկ, երկուշաբթի, եւ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ անգլեւլեհական դաշինքին քննութեան։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը կարծեն թէ Լեհաստան եւս յանձնառութիւն պիտի ստանձնէ աջակցելու Անգլիոյ, երբ այս վերջնոյն կենսական շահերը վտանգուին, ինչպէս ըրած է 1921ի լեհեւֆրանսական դաշինքով։

Լեհեւանգլիական դաշինքը պիտի ծառայէ իբրեւ հիմ, անոր օրինակով նոր դաշինքներ կնքելու նաեւ Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հետ։ Ռումանիոյ դիրքը տակաւին վերջնականապէս ճշդուած չէ։ Այս շաբաթ Գուգբէնցէն Լոնտոն պիտի վերադառնայ դեսպան Թիլէա, որ իրեն հետ պիտի բերէ բացորոշ տեղեկութիւն՝ Գուգբէնցի կառավարութեան դիրքի մասին։ Կ'ըսուի նաեւ, թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան, որոնք փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր ունին արեւելքէն սպառնացող վտանգի մը հանդէպ, պիտի զինակցին արեւմուտքէն եկող ո եւ է վտանգի դէմ եւս։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ հարց կուտան թէ արդեօք Անգլիոյ տուած երաշխիքը Լեհաստանին կը վերաբերի՞ նաեւ Տանցիկին ու լեհական Նրբանցքին։ Տարակոյս չկայ թէ Անգլիա կը ջանայ այս դաշնակցութիւնը ընդարձակել եւ մէջը առնել նաեւ Խ. Միութիւնը։ Արդէն Թուրքիա, որ սերտ գործակիցն է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ, անվերապահ պատրաստակամութիւն յայտնած է մտնելու այս դաշինքին մէջ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Թուրքիա խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Սոֆիայի, այն ատեն երբ կը կարծուէր թէ Պուլկարիա Ռումանիոյ դէմ կացութենէն պիտի օգտուի եւ Տոպրուճան պիտի գրաւէ։ Թուրք կառավարութիւնը վճռաբար յայտնած է որ եթէ Պուլկարիա շարժի Ռումանիոյ դէմ, ինքն ալ զօրք պիտի մտցնէ Պուլկարիա, պաշտպանելու իր զինակիցը։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքու մօտերս Էնգիւրի պիտի երթայ։ Այս առթիւ պիտի պարզէ իր երկրին տրամադրութիւնները ռումէնեւպերման դաշնագրին եւ արտաքին ճնշումի հանդէպ։ Քաղաքական շրջանակները կը կարծեն, թէ Ռումանիա հաւատարիմ է Պալքանեան Համաձայնութեան եւ կ'ուզէ խաղաղ ապրիլ բոլորին հետ, բայց պիտի ընդդիմանայ որ եւ է բռնութեան։

*** Պերլինի լեհ դեսպան Լիփսքի, որ շաբաթ մը մնաց Վարշաւա, վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին՝ Պերլին։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ան ազդարարած է Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփի որ եթէ Գերմանիա փորձէ կցել Տանցիկը, Լեհաստան պիտի նկատէ իր անկախութիւնը վտանգուած եւ պիտի դիմադրէ զէնքով, պարտաւորեցնելով Անգլիան ու Ֆրանսան եւս, որ յարգեն իրենց յանձնառութիւնները։

Հիթլէրի գլխաւոր աջակից Հէր Հէս այժմ կը գտնուի Տանցիկի մէջ։ Լեհաստան բաւարար զինուորական ոյժ կեդրոնացուցած է «Ազատ քաղաքին» շրջակաները։ Լեհաստանի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Հիթլէր իր առաջարկին մեծագոյն սխալը պիտի գործէ, եթէ յարձակի Լեհերուն վրայ եւ այսպէս աշխարհը մխրճէ պատերազմի մէջ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Մեծն Բրիտանիա իր պաշտպանողական ցանցին մէջ պիտի առնէ նաեւ Ռումանիան, երաշխաւորելով անոր անկախութիւնը, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ։ Յետոյ հետզհետէ պիտի ընդլայնէ միացեալ ճակատը, անոր կապելով նաեւ Եուկոսլաւիան, Թուրքիան եւ Յունաստանը, մինչեւ անգամ Խ. Միութիւնը։ Երէկ Պ. Չէյմպըլէն նոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէր այս մասին։

Կը նշանակէ թէ Անգլիոյ վարչապետը լուրջ փոփոխութիւն մը կը կատարէ իր երկրին աւանդական քաղաքականութեան մէջ, անոր ռազմագիտական սահմանները երկարելով մինչեւ արեւելեան Եւրոպա, պայմանաւ որ Լեհերը, ինչպէս եւ միւսները յանձն առնեն պաշտպանել իրենց անկախութիւնը։

Անգլիոյ հանրային կարծիքը համակիր կ'երեւայ այս նոր քաղաքականութեան, իբրեւ նոր ձեւ մը հաւաքական ապահովութեան։ Ամէն պարագայի մէջ երկրին տրամադրութիւնները բացորոշապէս պիտի պարզուին այս շաբթու իսկ, երբ խորհրդարանը լայնօրէն պիտի քննէ միջազգային կացութիւնը։ Միայն մէկ հարցի մէջ բաւական դժուարութեանց պիտի հանդիպի Պ. Չէյմպըլէն, — աշխատաւորականները եւ ուրիշ կարգ մը ազդեցիկ երեսփոխաններ տակաւին համոզուած չեն թէ վարչապետը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է, Խ. Միութիւնն ալ կապելու համար «խաղաղութեան ճակատին»։ Պ. Չէյմպըլէն հակառակ չէ այս գործակցութեան, բայց Լեհաստան եւ Ռումանիա կը դժկամակին ընդունիլ այնպիսի կարգադրութիւններ որոնց վերջնական հետեւանքը կրնայ ըլլալ խորհրդային զօրքին երեւումը իրենց հողին վրայ, պատերազմի մը պարագային։

Խ. Միութիւնը առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնած է, զգալով Բերլինու լեզուէն։ Մոսկուայի մէջ կ'ընդունին թէ Պ. Չէյմպըլէնի յայտարարութիւնը շատ լուրջ դէպք մըն է, բայց «միայն ապագան կրնայ ցուցնել թէ իսկապէս փոխուա՞ծ է բրիտանական քաղաքականութիւնը»։

*** Մինչ այս մինչ այն, Հռոմի մէջ ալ խորհրդաւոր բանակցութիւններ կը կատարուին Իտալիոյ արտաքին նախարարին եւ բրիտանական դեսպանին միջեւ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Չէյմպըլէն կ'աշխատի սիրաշահիլ Մուսոլինին, որպէսզի ճնշում բանեցնէ Հիթլէրի վրայ, ինչպէս եղաւ Միւնիխի ատեն։

Իտալիոյ Առաջնորդը շաբաթ օր նոր ճառ մը խօսելով Նափոլիի մօտերը, հետեւեալ կարճ ակնարկը ուղղեց Իտալիոյ գաղթային տենչերու մասին.

— «Երբ բաւականաչափ տեղ չկայ բազմածին ժողովուրդի մը համար, մէկը պէտք է ճարէ զայն։ Կարելի չէ կասեցնել մեզ, որովհետեւ մեր վճռականութիւնը եւ մեր արիւնը աւելի մեծ արժէք ունին քան ուրիշ որ եւ է բան»։

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— •• —

Կ'իմանանք թէ այն հայ տարագիրները որ արտաքսումի դատապարտուած են, երկրէն դուրս պիտի չհանուին, երբ երթալիք տեղ չունին։ Այսպիսիներուն թուղթ մը կը տրուի, որուն համաձայն պարտաւոր են Փարիզի կամ գաւառի մէջ նշանակուած տեղ մը բնակիլ, եւ պարբերաբար ներկայանալ ոստիկանութեան։

*** Գաղթ. Ցանձնաժողովը վերջերս նոր յուշագիր մը ներկայացուցած է ձեռնհաս իշխանութեան, «անկանոն» Հայերու, արհեստաւորներու հարցին, ինչպէս եւ զինուորներու հպատակութեան մասին։

ՀԱԼԷՊՆ ՍԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱՆ...

Ինչպէս գիտել կուտայինք ուրբաթ օրուան խմբագրականով, չարաշուք լուրեր շրջան կ'ընեն ոչ միայն Սանճաքի, այլեւ Հալէպի մասին։

Պ. Փօլ տիւ Վէռ, «Կիլիկիոյ խաչելութեան» եւ «Ալեքսանտրէթի ալէտօ»ին անխոնջ հեղինակը, շաբաթ օր ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակած էր այս մասին, «Le Petit Bleu» թերթին մէջ (1 ապրիլ 1939)։ Այսօր կը թարգմանենք միայն հետեւեալ հատուածը, ամբողջութիւնը յետաձգելով յաջորդ համարի մը.

— Շարք մը տեղեկութիւններ, որոնց իւրաքանչիւրը վաւերականութեան տխուր հանգամանքն ունի, կը հաստատեն, վարչապետ Տալատիէի ազնուական ճառին յաջորդ օրն իսկ, թէ Թուրքերը իրենց զօրքը յառաջ պիտի մղեն Սանճաքին մէջ, որուն հիւսիսային մասը գրաւած են արդէն. յետոյ պիտի թափանցեն Անտիոքի մէջ, պիտի տարածուին Օրոնդէսի հարաւակողմը, հանելով Ալէվիներու երկիրը, եւ ֆրանսական բանակը հոն պիտի քաշուի իրենց առջեւ, առանց կռուելու։ Արդէն իսկ Սուրիոյ դրամատունը կ'ամփոփէ, կը կրճատէ իր մասնաճիւղերը մեծ փութաջանութեամբ։

«Այդ տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը քիչ յետոյ միեւնոյն յառաջխաղացութիւնը պիտի կատարեն Հալէպի նահանգին մէջ, եւ ֆրանսական բանակը նորէն հոն պիտի քաշուի իրենց առջեւ։

Այն ատեն Ֆրանսա կորսնցուցած պիտի ըլլայ Հալէպը, որ ունի 320,000 բնակիչ, ֆրանսական կայսրութեան ամենազեղեցիկ ոստանը, եւ Հալէպի հետ միասին՝ Սուրիոյ պաշտպանողական վերջին ցանցը»։

«Ֆիկառօ» եւս երէկ ահազանգ կը հնչեցնէր այս մասին։

*** «Սօն Փօսթա» հեռագրով մը խնդրած էր Հաթայի (Սանճաք) նախագահէն լուսաբանել հանրային կարծիքը լրագրական այն տեղեկութեան մասին թէ Հաթայ Թուրքիոյ պիտի կցուի։ Աւասիկ ստացած պատասխանը. —

— «Թերթերուն գրածը ճիշդ չէ։ Ներկայիս նման որոշում մը ծրագրուած չէ»։

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԻ ՎԱՂԸ

— ∞ —

Վաղը, չորեքշաբթի, պիտի կատարուի Հանրապետութեան նոր նախագահին ընտրութիւնը։ Կը կարծուի թէ ընտրութիւնը պիտի կեդրոնանայ Պ. Լըպրէնի վրայ, հակառակ ընկերվարականներու եւ ուրիշ ձախակողմեան հոսանքներու ընդդիմութեան։

Նախագահը, վարչապետը եւ երկու նախարարներ կիրակի օր Մոնթէլիմար գացին, նախկին նախագահ Լուպէի յիշատակարանին բացումը կատարելու համար։ Այս առթիւ թէ վարչապետին եւ թէ նախագահին խօսած ճառերէն կը հետեւի թէ Պ. Լըպրէն տրամադիր է թեկնածու ներկայանալու վերընտրութեան համար։

Այսպէս, նախագահը յիշեց Լուպէի հետեւեալ խօսքը.

— «Ես հոս (Էլիզէ) եկած չեմ իմ հաճոյքիս համար, եւ չեմ ուզեր ատկէ մեկնիլ ուրիշներուն հաճոյք պատճառելու համար»։ Նախագահը շատ յուզուած էր խօսած ատեն, մինչ բազմութիւնը կը ծափահարէր եւ կ'աղաղակէր.

— «Մնացէք նախագահական աթոռին վրայ»։

Նախագահը եւ վարչապետը փառաբանեցին Լուպէի արժանիքները, եւ ոգեկոչեցին անոր յիշատակը՝ յորդոր կարդալով «միութեան, կարգապահութեան եւ նոր զոհողութեանց»։

*** Պ. Լըպրէնի վերընտրութեան հակառակ են 156 ընկերվարական երեսփոխաններ եւ 14 ծերակուտականներ, 29 ընկերվարական-արմատական երեսփոխաններ եւն.։ Բայց եւ այնպէս մեծամասնութիւնը ապահովուած է, եթէ նախագահը իսկապէս հաւանի դնել իր թեկնածութիւնը։

*** Հանրապետութեան նախագահին տարեթոշակն է 3.600.000 ֆրանք (Պատերազմէն առաջ՝ 1.200.000 ոսկի ֆրանք էր)։ Բայց բոլոր ծախքերը իր վրայ ըլլալով եւ տարեկան 950.000 ֆրանք ալ տուրք հաշուելով, նախագահը բան չի կրնար աւելցնել։

Հիթլէր կը պնդէ եւ կը մեղադրէ...

»»» · «««

Շաբաթ օր, Համպուրկի մօտ ծովը իջեցուցին գերմանական նոր զրահաւոր մը, «Ֆոն Թիրփից»։ Այս առթիւ ալ ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր, բայց ձայնասփիւռը յանկարծ կանգ առաւ, եւ գերմանական երգ մը լսուեցաւ, ճառին սկիզբէն իսկ։ Պերլինի մէջ կ'ըսեն թէ անթելի մեքենավարը սխալ մը գործած էր, իսկ անգլիական թերթերը կը գրեն թէ բուն պատճառը ուրիշ բան է, — Հիթլէրի ճառը յանպատրաստից ըլլալով, իր խորհրդականները հարկ գտեր են ընդհատել ձայնասփիւռը, որպէսզի Առաջնորդը սխալ բաներ չըսէ, ճառատասանական թափի մը մէջ...

Հիթլէր իր ճառին մէջ նորէն մեղադրեց դաշնակից պետութիւնները, որոնք Վերսայլի դաշնագիրը պարտադրելով, կ'ուզէին «կործանել Գերմանիան»։ Յետոյ փառաբանեց Գերմանիոյ վերածնութիւնը 1933էն ասդին եւ յայտարարեց.

— «Գերման ժողովուրդը նախախնամութեան կողմէ ստեղծուած չէ կրաւորապէս հնազանդելու համար օրէնքի մը որ կը պատշաճի Անգլիացիներուն կամ Ֆրանսացիներուն։ Մենք այլեւս կախում չունինք ուրիշ պետութեանց եւ իրենց քաղաքագէտներուն բարի կամ չար կամքէն։ Երբ անգլիացի դիւանագէտ մը կ'ըսէ թէ չկայ խնդիր մը որ չկրնայ լուծուիլ քննութեամբ եւ անկեղծ բանակցութեամբ, ես պարզապէս կը պատասխանեմ. — Տասնըհինգ տարի ունէիք, այդպէս ընելու համար։ Մենք հիմա համոզուած ենք թէ ոչինչ պիտի ստանայինք ներսէն թէ դուրսէն, եթէ 15 տարի եւս սպասած ըլլայինք, մինչեւ որ ծընէր ծիծաղելի հաստատութիւնը բաւարար քաջութիւն ապահովէր,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԲ.

«Ի ՎԻՃԱԿԻ ՉԵՆՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՑՆԵԼՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ»

Կը թուի թէ ազատական վարչապետին պահպանողական Արտաքին նախարարը աւելի արտանց կը գնահատէր մեր պահանջները եւ կ'ընդունէր թէ մենք իրաւունք ունէինք անկախութիւն ստանալու։ Եթէ Գերագոյն Խորհուրդն ալ համաձայն է Լոյտ Ճորճի տեսակէտին թէ Հայերը իրաւունք չունին ամբողջ յոյսեր փայփայելու, այն ատեն Դաշնակիցները դառն հարուած մը տուած պիտի ըլլան հայ ժողովուրդին, գիտել կու տար Լորտ Քըրզըն։ Ամերիկան բուռն կերպով կը փափաքէր որ Տրապիզոնը մաս կազմէր Հայաստանին, բայց Հայաստան չի կրնար երբեք Տրապիզոնին տիրանալ, եթէ Էրզրումը պիտի տրուի Թուրքերուն։ Լորտ Քըրզըն չի հաւատար որ Իզմիրի կորուստին պատճառած «ցաւը ամոքելու» համար անհրաժեշտ է Էրզրումը Թուրքերուն ձգել։ Եթէ Դաշնակիցները իսկապէս կը փափաքին Հայաստան մը ստեղծել, ուրեմն պէտք է Հայերուն տան իրենց երկիրը ապրեցնելու բոլոր հնարաւորութիւնները։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը մտադիր էր այնպիսի սահմաններ գծել Հայաստանի համար որ ան կարենար յառաջդիմել ապագային։ Արտաքին նախարարը լաւ կը զգար որ ինք համակարծիք չէ իր վարչապետին հետ, բայց ստիպուած է իր տեսակէտները պարզել ո՛չ թէ իբրեւ անոր պաշտօնակիցը, այլ իբրեւ նախագահը Լոնտոնի խորհրդաժողովին։

Իտալիոյ պատուիրակն ալ պիտի թելադրէր աւելի իրատես քաղաքականութիւն մը վարել Հայաստանի հանդէպ՝ առնուազն հայ ժողովուրդին բարիքին համար։ Դաշնակիցները կ'ընդունին թէ իրենք զինուորական ուժ չեն կրնար ղրկել աշխարհի այդ մասը. ո՛չ կարելի է, ո՛չ ալ բաղձալի որ պետութիւնները աշխատին Հայաստանին վերադարձնել այն բոլորը զոր ան ունեցած է անցեալին մէջ։ Եթէ Դաշնակիցները Թուրքերուն զայրոյթը գրգռեն, անոնք դաշնագիրը պիտի չստորագրեն։ Թուրքիան պիտի վտարուի Թրակիայէն— սահմանագլուխը պիտի ըլլայ Չաթալճան — պիտի կորսնցնէ Իզմիրը եւ եթէ Էրզրումէն ալ զրկուի, այն ատեն կասկած չկայ որ պիտի մերժէ դաշնագիրը ստորագրել։ Ցաւոք, եթէ նոյնիսկ Էրզրումը իրենց ձեռքէն խլուի, Թուրքերը պիտի աշխատին անպայման ետ առնել զայն, իսկ Դաշնակիցները բոլորովին անկարող պիտի ըլլան կացութիւնը փրկելու։ Ըստ ոմանց կան թէ Հայաստանի հոգատարութիւնը պիտի յանձնուի Նորվեկիոյ. ուրեմն Նորվեկիան անգամ մը եւ՞ս պատեհութիւնը պիտի ունենայ Միջերկրականին տիրապետելու։ Դաշնակիցները կ'առաջարկեն Իզմիրն ու Թրակիան Յոյներուն յանձնել, քանի որ անոնք ճախճախիչ մեծամասնութիւն ունին այդ շրջաններուն մէջ. Սակայն դժբախտաբար Էրզրումի քաղաքագաւառին մէջ ալ ճախճախիչ մեծամասնութիւն ունին Թուրքերը։ Ինք (Նիթթի) Թուրքերուն «փաստաբանը» չէ, բայց եւ այնպէս կը փափաքի լաւագոյն ծառայել հայկական շահերուն եւ չուզեր որ անոնք հանել կացութեան մը մատնուին։

Լոյտ Ճորճն է որ խօսք պիտի առնէր դարձեալ, այս անգամ քիչ մը աւելի համարձակ եւ «վրան բաց» խոստովանութիւններ ընելու համար։ Երկրին վարչապետը կը ցաւի որ համակարծիք չէ ո՛չ Լորտ Քըրզընի, ո՛չ ալ Լոնտոնի խորհրդաժողովին հետ։ Ինք նախ կը մտածէ անոնց մասին որոնց բաժին ինկած է դաշնագիրներու պատրաստութեան հոգը ինչպէս նաեւ զանոնք գործադրել տալու պարտականութիւնը։ Մեծ պետութիւնները ստորագրած են բազմաթիւ դաշնագիրներ որոնց տրամադրութիւնները տակաւին պարտադրուած չեն։ Գերագոյն Խորհուրդը պէտք է լրջօրէն զբաղի այդ հարցով։ Իր կարծիքով դիւրին պիտի չըլլայ պարտադրել Վերսայլի դաշնագիրը. ուրեմն ճիշդ չէ որ ստորագրեն ուրիշ դաշնագիր մը եւս զոր պարտադրելու ո՛չ հնարաւորութիւն ունին իրենք, ո՛չ ալ նպատակ։ Հայերուն հանդէպ անարդարութիւն մը գործուած պիտի ըլլար, եթէ միայն թուղթի վրայ իրենց տրուէր հողամաս մը որուն ստացումին համար իրենց օժանդակելու որ եւ է նպատակ չունինք։ Դաշնակիցները կը խորհին դեռ քաղաքավար նամակներ ուղարկել նախագահ Ուիլսընին՝ ապահովելու համար Միացեալ Նահանգներու համակրանքն ու գործակցութիւնը ի նպաստ Հայերուն։ Կարելի է որոշ գումար մը հաւաքուի Ամերիկայի մէջ՝ Հայաստանի օժանդակութեան համար, բայց երբեք հաւանական չէ որ Ամերիկան երբեւիցէ զօրաբաժին ուղարկէ, Էրզրումը գրաւելու համար։ Եթէ Էրզրումը Հայերուն յանձնուի՝ Թուրքերը պիտի պատասխանեն զէնքով։ Դաշնակիցները ի՞նչ կրնան ընել այդ պարագային։ Պիտի շարունակեն իրարու հետեւէ խորհրդաժողովնե՞ր գումարել ու ծայրայատիկ նոտե՞ր ընելու համար որ ուզեցին քշքշերել «Մեծ Ցոյցը»։ Իր (Լոյտ Ճորճի) կարծիքով «Մեծ Ցոյցը», միայն «Մեծ Ջարդ» կը նշանակէ։ Թրակիան, Իզմիրն ու Պոլիսը տարբեր պատկեր կը ներկայացնեն, որովհետեւ այդ շրջանները քիչ-շատ Դաշնակիցներու հակակշիռին ենթակայ են եւ գրաւուած են ներկայիս։ Մեծ պետութիւնները ի վիճակի չեն զինուորական օգնութիւն հասցնելու Հայերուն։ Այդ առթիւ նախ Ֆրանսան ու Իտալիան դժուարութեամբ հաւանած էին զօրագունդեր ճամբայ հանել դէպի Պաթում։ Օգնելու պատրաստակամութիւնը չէ որ կը պակսի, այլ զինուոր չկայ։ Եթէ Էրզրումը Հայերուն պիտի յանձնուի, այդ պարագային զինուորական ուժը այնտեղ պիտի երթայ ո՛չ թէ Հայերուն օգնութիւն հասցնելու, այլ նոր հողամաս մը գրաւելու համար։ Հայաստանը լեռնոտ երկիր մըն է եւ, համաձայն զինուորական մասնագէտներու կարծիքին, վիթխարի բանակ մը անհրաժեշտ է Մ. Քէմալը ջախջախելու համար. իսկ Դաշնակիցները որ եւ է նպատակ չունին բանակ մը մէջտեղ բերելու։ Եւ ահա կ'առաջարկուի կնքել դաշնագիր մը որ կրնայ ունենալ սարսափելի հետեւանքներ զորս Դաշնակից պետութիւնները որ եւ է կերպով չեն ուզեր դիմաւորել։ Անարդար է խորհրդակցիլ դաշնագրի մը մասին, եթէ պետութիւնները պիտի խոստումին զայն գործադրել տալ չէ։ Կեղծ յոյսեր պէտք չէ տալ՝ դարերով հալածուած թշուառ ժողովուրդի մը, եթէ Դաշնակիցները բացարձակօրէն համոզուած են որ իրենք չեն կրնար իրականացնել այդ յոյսերը։ «Պատուաբեր քայլ մը առնուած պիտի չըլլայ Հայերուն հանդէպ, եթէ Էրզրումը իրենց յանձնուի կեղծ պատրուակներով, քանի որ յայտնի է թէ Դաշնակիցները ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ նամակ գրել նախագահ Ուիլսընին, խորհրդաժողով գումարել կամ կոչ ընել Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ինք (Լոյտ Ճորճ) վստահ է որ Անգլիոյ մէջ ոչ ոք պատասխանատուութիւն պիտի ստանձնէր նոյնիսկ մէկ միլիոն սթերլինի վարկ մը պահանջելու՝ Էրզրումը գրաւելու համար։ Հայերը իրենք ալ չեն կրնար գրաւել զայն. Էրզրումը Հայերուն տալ՝ կը նշանակէ պարզապէս զայրոյթ յարուցանել։ Լոյտ Ճորճ յայտնեց թէ Գերագոյն Խորհուրդը նկատի առնելով Դաշնակիցներու ծանր պարտականութիւնները ամենուրեք, պիտի չպնդէ տեսակէտի մը վրայ որ հակառակ է ցեղերու ինքնորոշման սկզբունքին։ Հետեւաբար ինք բացարձակօրէն համաձայն է Իտալիոյ պատուիրակին՝ Նիթթիի կարծիքին թէ Հայաստանի համար առաջարկուած սահմանները պէտք է վերագնահատումի ենթարկել։ Մնաց որ պատմական տեսակէտով, այդ սահմանները հայկական եղած են միմիայն այն օրերուն երբ Անգլիան կը պատկանէր Կալլէսի երկրին, իսկ Փոքր-Ասիան՝ Յոյներուն։

Վարչապետը յետոյ կ'առաջարկէ երկու թելադրութիւններ. առաջին— խորհրդաժողովը վերջնական որոշումի մը յանգելէ առաջ կը դիմէ նախագահ Ուիլսընի, հասկնալու համար թէ Ամերիկան տրամադի՞ր է գործակցելու Դաշնակիցներուն՝ Թրքական դաշնագիրը իր ներկայ ձեւին մէջ իրականացնելու համար։ Եթէ նախագահին պատասխանը դրական ըլլայ, այն ատեն Սան Ռէմոյի ժողովը կրնայ հետեւիլ Լոնտոնի մէջ նախապէս գումարուած խորհրդաժողովին բանաձեւին։ Սակայն անհրաժեշտ է ամէն պարագայի մէջ յիշեցնել Ուիլսընի թէ իր պատասխանը մեծ արժէք պիտի ունենայ եւ պիտի ազդէ դաշնագրին պարունակութեան վրայ։ Երկրորդ— ժամանակ շահելու եւ հոգատար պետութիւն մը ճարելու համար, Հայաստանը կը յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալութեան. մէկ-երկու տարի վերջ կ'որոշուի թէ ով պիտի ըլլայ հոգատարը։ Այդ ժամանակաշրջանը պատեհութիւն մը պիտի ընծայէ Դաշնակիցներուն տեսնելու համար թէ Հայաստանը ընդունա՞կ է պետութիւն մը հիմնելու եւ իր սահմանները պաշտպանելու, առանց արտաքին օժանդակութեան։

Անգլիոյ վարչապետին այս պատճառաբանութիւններուն որոնց համաձայն էր Ֆրանսայի պատուիրակը՝ Պէրթըլօ։ Այս՛ խնդիրը միայն էր գրուած չէր վերջանար. Դաշնակիցները մտահոգ էին Հայաստանի ապագայով։ Անպարկեշտութիւն էր արդարեւ Հայաստան մը ստեղծել թուղթի վրայ, առանց անոր տալու անհրաժեշտ ապահովութիւնները ու օժանդակութիւնը։ Վարչապետին թելադրութիւնները ընդունելի են։ Ամերիկա միշտ շահագրգռուած է Հայաստանով. Դաշնակիցները կ'ըսեն թէ Էրզրումը անհրաժեշտ է Հայերուն համար, իսկ Ամերիկան կը պնդէ որ Տրապիզոնն ալ պէտք է մաս կազմէ նոր պետութեան։ Բայց տրամադի՞ր է աջակցելու իր դաշնակիցներուն։ Եթէ Նախագահ Ուիլսընի պատասխանը ժխտական ըլլայ, միւս պետութիւնները իրենք իրենց ձեռքով պիտի լուծեն խնդիրը։ Հայաստանը Ազգերու Դաշնակցութեան առժամեայ խնամակալութեան յանձնելով, նոր կարգադրութիւններու մասին մտածելու ժամանակ պիտի ունենան։ Եւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս Մ. Քէմալի բանակներն ալ անհետանան ինքնիրեն. երկու տարուան մէջ ինչե՜ր կը պատահին։ Այս լուծումը ագահելի է արդարեւ։ Քանի որ Դաշնակիցները իրենց պայմանները պարտադրելու միջոց չունին ու Ամերիկայի պատասխանն ալ տակաւին շատ ջուր կը վերցնէ, ինք՝ յանուն Ֆրանսական պատուիրակութեան ստիպուած է ընդունիլ Լոյտ Ճորճի առաջարկները, թէեւ անոնք չեն լուծեր Էրզրումի հարցը։

Լորտ Քըրզըն դիտել կու տայ որ իր վարչապետը ուզած էր նաեւ իմանալ թէ Հայերը ի՞նչ օգնութիւն կ'ակնկալեն Դաշնակիցներէն։ Իր՝ Լորտ Քըրզընի կարծիքով Հայերը պիտի յայտնեն խորհրդաժողովին թէ իրենք բոլորովին պատրաստ են ամէն վտանգ աչք առնելու եւ իրենց պետութիւնը պաշտպանելու՝ առանց արտաքին աջակցութեան։ Գերագոյն Խորհուրդը համաձայն է որ Հայաստանն ալ դաշնագիրը ստորագրողներէն մէկը պիտի ըլլայ։ Հանրային կարծիքին վրայ ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի գործէ, եթէ Հայաստանը՝ այս խնդիրը կարգադրուած չըլլալուն համար, մերժէ ստորագրել դաշնագիրը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Վերջապէս աթենահայ գաղութը բախտը ունեցաւ վայելելու Մարտ 25ի օրը։ Մէկ կողմէ Հելլէն անկախութեան տարեդարձի օր, միւս կողմէ հայերէն գիրքի ցուցահանդէս։

Գաղութը՝ ամիսներէ ի վեր կը սպասէր այս օրուան, որովհետեւ բերնէ բերան լսուած էր արդէն, թէ խումբ մը բոլորովին նոր երիտասարդներ, գլխաւորութեամբ երէց երիտասարդներու, կը պատրաստուէին ցուցադրութեան հանելու հայկական արժէքները, գիրն ու գրականութիւնը։

Ու այդ իսկապէս բախտաւոր եւ պատուաւոր օրը եկաւ։

Մարտ 25։ Շաբաթ օր։ Արտակարգ եռուզեռ մը կայ Ֆիքսի կաթոլիկ Հայերու վարժարանի սրահին մէջ։ Օրեր առաջ պատրաստուած մասնաւոր բաժիններու մէջ կը տեղաւորուին արդէն հայերէն գիրքերը։ Երկսեռ երիտասարդները «Րաֆֆի» Միութեան, մրջիւններու նման կ'աշխատին, հսկողութեամբ Գ. Գրիգոր Գըլըճեանի, որ այս ձեռնարկին ոգին է ամբողջ, ու Կամսարական վարդապետին, որ Միութեան Նախագահն է։ Բոլորը բան մը ունին ընելիք։ Կազմակերպուած, առանց իրար խաչաձեւելու, առանց իրարու արգելք ըլլալու։

Կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին տեղի պիտի ունենայ պաշտօնական եւ հանդիսաւոր բացումը։

Հրաւիրուած են Թաղին պաշտօնական կազմակերպութիւններն ու քահանան, ինչպէս նաեւ զանազան օտար եւ աթենահայ անձնաւորութիւններ։

Ու կէս օր է արդէն։ Առաջնորդը հիւանդ ըլլալով, կը բացակայի, իր տեղը ներկայացուցիչ կարգելով Ֆիքսի քահանան, որ պիտի կատարէ եկեղեցական արարողութիւնը։

Բայց, եթէ կը ներէք, քիչ մը մանրամասնութիւն, որովհետեւ արդար է որ մասնաւոր կարեւորութեամբ դիտենք բոլոր կէտերը։

Սրահին ճակատը՝ երկու սուրբերու մեծադիր նկարն էր, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ։ Երկուքին ճիշդ մէջտեղը՝ Րաֆֆին, հայ միտքին յեղափոխիչն ու վերծանողը։ Ու ասոնց վերեւը Ցունաստանի թագաւորն ու վարչապետը, շղարշուած հելլէնական դրօշով։

Ակնարկ մը՝ պատերուն վրայ։ Բայց՝ նախ ճակատին հանդիպակաց պատը։

Ահա՛ Հայոց ազգին լռութեան դաստիարակուած գուսանը՝ Ա. Ահարոնեան, Ալիշան, անոնց մէջտեղն ալ տաղերգու Էռազոյնը, աջ ու ձախ Վարուժան, Թումանեան, քիչ մը անդին՝ Աբովեան, Ք. Քաթիպա, Սիամանթօ, Շիրվանզատէ, Դուրեան, Զարեան, Խասանճեան, եւ հուսկ ապա՝ Քուլիս Ալէփիս, «Արմէնիքի Մուսայի» թարգմանիչը։

Գ. Գ. Գըլըճեան կը բանայ օրուան պաշտօնական մասը, քանի մը խօսքով, որմէ վերջ կը սկսի եկեղեցական արարողութիւնը, որ կ'ունկնդրուի խոր լռութեան մէջ։ Կրօնական հանդիսութենէն վերջ Հոգեւոր Հովիւը կ'ընէ քանի մը պատշաճ խօսքեր։ Կը գովէ «Րաֆֆի» երիտասարդ միութիւնը, կը գովաբանէ ձեռնարկին քաջալեր հանդիսացողները, եւ կը հրաւիրէ ներկաները որպէսզի քաջալերեն ձեռնարկը, ինչպէս որ հարկ է։

Հուսկ ապա, կ'առաջարկէ միաբերան երգել «Հայր մեր»ը, որ կ'երգուի բոլորին կողմէ։

Գ. Գըլըճեան կը հրաւիրէ միութեան ատենադպիրը, Գ. Վազգէն Բամպակեանը, որ կը կարդայ գրաւոր ուղերձ մը։

Ու յետոյ արդէն բազմութիւնը ապառօրէն կը սկսի այցելել գիրքերու բաժինները, հետեւեալ կարգով՝

1.— Պատմական – բանասիրական — աշխարհագրական, ամէնէն ճոխ բաժիններէն մէկը, որուն մաս կազմող գիրքերը տրամադրած են Գ. Գըլըճեան, Կամսարական վարդապետ եւ Մ. Սամուէլեան։ Այս վերջինը առաջիններէն եղաւ, որ հրապարակ դրաւ հայերէն գիրքի ցուցահանդէսի մը ծրագիրը։ եւ մրջնան աշխատողներէն եւ գործակցողներէն, ձեռնարկին յաջողութիւնը ապահովելու համար։

2.— Վիպական, 3.— Բանաստեղծական, 4.— Թատերական, 5.— Գիտական – առողջապահական, 6.— Կրօնական – բարոյական, 7.— Կրթական – մանկավարժական – լեզուական, 8.— Երաժշտական, 9.— Պարբերական մամուլ։ Այս ինը բաժիններէն դուրս պէտք է հաշուել նաեւ՝ — Օտարներու Հայերու մասին՝ բաժինը, ուր ամփոփուած էին Ֆրանսերէն, Անգլիերէն, Գերմաներէն, Իտալերէն լեզուներով գրուած գործեր Հայոց մասին։ Կար նաեւ՝ գաղթահայ մամուլի բաժինը, Ցունահայ մամուլը, եւայլն։ Բազմաթիւ քարտէսներ եւ իւղանկարներ։ Տպագրութեան հայկական վարերը ցուցադրող մեծ քարտէս մը, որուն համար աշխատած էր Միութեան ատենապետը՝ Գ. Վարդգէս Ջիւրիւքճիւճեան՝ աջակցութեամբ Վազգէն Բամպակեանի։ Խոշոր ցուցատախտակ մը՝ 1939ին լոյս տեսնող հայերէն թերթերու եւ հանդէսներու տարիքը ցուցնող։

Վերջապէս՝ 1513ին տպագրուած Ուրբաթագիրքի կողքն ու առաջին էջը, ինչպէս նաեւ 400 — 500 տարուան հնութիւն ունեցող կրօնական գանձ մը մասունքներ։

Կ'արժէր տեսնել այցելութիւնը զունդագունդ երկսեռ խումբերու, ուխտատեղի դիմող երկիւղած հաւատացեալներու նման։

Կ'արժէր դիտել մեր հայրենակիցներուն դէմքերն ու աչքերը, որոնք կը խայտային ուրախութեամբ, ու ցնծային հրճուանքով։

Կ'արժէր մտիկ ընել մանաւանդ մեր հելլէն այցելուները, որոնք արտայայտ իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին Գ. Գըլըճեանին՝ մեկնելու ատեն։ «Արմէնիքի Մուսայի Թարգմանիչ բանաստեղծ՝ Գ. Քուլիս Ալէփիսին առանձին տեղ տրուած էր ցուցահանդէսին մէջ։ Եռոտանի մը, իր լուսանկարը եւ «Արմէնիքի Մուսան»։

Մարտ 25ին բացուած այս ձեռնարկը պիտի փակուէր Մարտ 26ի երեկոյեան (Կիրակի)։ Բայց ժողովուրդին պահանջին վրայ, կազմակերպիչները ստիպուեցան մէկ շաբաթ երկարաձգել ցուցահանդէսը։

Չմոռնամ ըսելու, որ մասնաւոր ժամեր տրամադրուած էին դպրոցական աշակերտներուն համար։ Եւ հիմա, որ ցուցահանդէսին փակումը պիտի ուշանայ, գեղեցիկ առիթ մը պիտի ըլլայ, որպէսզի բոլոր Թաղերու դպրոցականներն ու մեր հայրենակիցները կարենան մասնակցիլ՝ այցելելով հայերէն գիրքի ցուցահանդէսին, որ ստեղծած է խանդավառութեան եւ ազգային հպարտանքի մթնոլորտ մը։ Բազմաթիւ լուսանկարներ քաշուած են, որոնցմէ մաս մը պիտի աշխատինք ղրկել «Յառաջ»ին։

Փակելէ առաջ այս էջը, կ'ուզէի հրապարակաւ շնորհաւորել «Րաֆֆի» միութիւնը, անոր մրջնան անդամները, անոր հաւատաւոր վարչութիւնը որուն անդամները ցոյց տուին որ ընդունակ են համազգային շարժումներ գլխաւորելու։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Զարմանում եմ. Մարզպետունեաց Տէրը խնդրում, աղաչում է Սեպուհ Ամրամին... Այդպիսի խոնարհութիւն չեն ունեցել կարծեմ Մարզպետունի նախարարները... Արդեօք մի խորհրդաւոր գաղտնիք չկա՞յ թաքնուած այդ խնդրարկութեան մէջ։

— Լսի՛ր, Ամրամ Սեպուհ. Մարզպետունի նախարարները հպարտ էին աւելի քան քո նախահայրերը, բայց նրանց ժառանգը գերադասում է հայրենասիրութիւնը. միթէ՞ այդ մի արատ է նրա համար։

— Ոնա՛ւ. երանի նրան, ով կարող է անձնուիրաբար ծառայել հայրենիքին։

— Եւ ահա՛, հէնց այդ հայրենիքի շահն է, որ իմ հպարտ ճակատը խոնարհեցնում է քո առաջ։ Կարո՞ղ ես արհամարհել այս խոնարհութիւնը, կամ անարգ գաղտնիքներ որոնել նրա մէջ։

— Ո՛չ։

— Ուրեմն լսի՛ր ինձ. կակղացրու սրտիդ կարծրութիւնը եւ արգելի՛ր այն կռուրանը, որ տեղի պիտի ունենայ մի կամ երկու օրից յետոյ։

— Չեմ կարող։

— Ուրեմն Հայոց հազարաւոր մայրերը որդիներ են ծնել ցաւոք ու հեծութեամբ, մեծացրել են նրանց բազմամեայ տանջանքներով, որ դուք իշխաններդ մի օրուայ ընթացքում զոհէք այդ բոլորին ձեր անձնական կրքերի՞ն։

— Իսկ երբ նրանց տանում էք Հագարացոց դէմ, երբ նրանց մաշում է մահմեդականի սուրը, ինչո՞ւ այն ժամանակ եւ չէք յիշում հայ մայրերի ցաւն ու հեծութիւնը։

— Հայրենիքի թշնամու դէմ կռուելը, նրա ազատութեան համար մեռնելը՝ սրբազան պարտք է, այդ պարտքից ոչ ոք չպիտի փախչի. բայց եղբայրասպանութիւնը մի ոճիր է, Աստուծոյ եւ մարդկանցից անիծուած։

Ամրամը, որ խօսելու ժամանակ բարձրացել էր տեղից, նստեց նորէն եռոտանու վրայ եւ լուռ ու մտախոհ սկսաւ դիտել վրանի անկիւնին յենած գաղարդները։ Ապա մի վայրկեանից յետ ձեռքը դէպի ծնօտը տարաւ եւ իր հարուստ, երբաշեր մօրուքը շոյելով՝ մեղմ ձայնով ասաց.

— Տէ՛ր Մարզպետունի, շահաւոր խօսիլն աւելի հեշտ է, քան շահաւոր գործելը։ Ես չէի ցանկանալ չարագործի անուն վաստակել, բայց հանգամանքները չարագործ շինեցին ինձ։ Այսուհետեւ ես չպիտի մտածեմ թէ՝ ինչ է ասում աշխարհն ինձ համար. եւ միայն մի մարդու հաշիւ պիտի տամ. դա իմ ներքին մարդը, իմ խիղճն է...

— Այդ խիղճը թոյլ չի տալ քեզ, որ եղբարցդ կեանքը վտանգի ենթարկես։

— Մի՛ ընդհատիր, իմ խիղճը անելի բնական է ինձ։ Բայց այդ չէ խնդիրը. եթէ ես, մինչեւ անգամ, իմ արդար ցասումը ճնշեմ, իմ խիղճը բռնաբարեմ, դարձեալ չեմ կարող քո խնդիրը կատարել, որովհետեւ միայն ես չեմ, որ Թագաւորի դէմն եմ կանգնած, ինձ հետ են նաեւ Գարդմանայ եւ Ափխազիոյ իշխանները, իրանց դաշնակիցներով։

«Անշուշտ դու տեսար այս հովտի վրայ զարկած բազմաթիւ վրանները. այստեղ խմբուած են այն իշխանները, որոնք հին հաշիւներ ունեն Թագաւորի հետ վերջացնելու։ Եթէ ես ամփոփեմ Ուտիքացոց դրօշը, միեւնոյնն է, ինձ չեն հետեւիլ ո՛չ Սեւորդիները, ո՛չ Գարդմանացիք, ո՛չ Աղուանք, ո՛չ Տայոց իշխանը, ո՛չ Ափխազայ արքայորդին։

— Բէ՞ր իշխանը... Նա է՞լ այստեղ է։

— Այո՛, նա էլ այստեղ է... Հայոց Թագաւորի առհմական թշնամին։

— Որի հետ միացել ես դու,

— Այո՛, եւ երդուել եմ, ինչպէս նրան, նոյնպէս եւ միւս դաշնակիցներին, կռուել հետերնին միասին, մինչեւ իմ վերջին շունչը։

— Եւ եթէ հաշտուե՞ս։

— Այդ ժամանակ այդ բոլորի սուրը կը դարձնեմ միայն իմ անձի դէմ։ Այս է մեր պայմանը։

— Յիշածների մէջ, սիրելի Ամրամ, միայն Ափխազիոյ երիտասարդ իշխանն է, որ դժգոհ կը մնայ հաշտութիւնից, որովհետեւ նա եկել է կռուելու եւ աւերելու նպատակով։ Ինքդ աւացիր, որ նա Արքայի ոխակալ թշնամին է, եւ բնական է որ չկամենայ ձեռնունայն վերադառնալ իւր հօր մօտ։ Բայց միւս իշխաններն ընդդէմ չեն լինիլ, եթէ դու հաշտուես եւ արգիլես առաջիկայ կռուրանը։

— Իսկ Սեւադայ իշխա՞նը, նրա երկու որդինե՞րը, կատաղի Գարդմանացի՞ք, որոնք եկել են իրենց կոյր իշխանների վրէժը լուծելու Թագաւորից...

— Սեւադայ իշխանը ներեց Թագաւորին։

— Ի՞նչ, Սեւադան ներե՞ց, տեղից վեր թռչելով բացականչեց Ամրամը։

— Այո՛, ես նրա մօտ էի. նա ներեց եւ յետ կը կանչէ իւր զօրքերը, եթէ դու էլ վեհանձնաբար վայր դնես քո սուրը։

Բարկութեան հուրը ցոլաց Ամրամի աչքերում, նրա դէմքը այլայլուեցաւ եւ շունչը կարծես թէ բռնուեցաւ ինչպէս հնոցի մէջ խեղդուող բոցի ծուխը։

Նա մի քանի քայլ առաջ գնաց. ապա յետ դարձաւ եւ ապա կանգ առնելով իշխանի առաջ, հարցրեց կրկին.

— Եւ այդպէ՞ս, նա ուրեմն ներե՞ց... եւ զօրքերը յետ կը կանչէ, թէ ես հաշտուե՞մ...

— Այո՛, նա բոլորովին ներեց. նա յարգեց իմ խնդիրը, նա ապացուցեց որ սիրում է Հայրենիքը։

Ամրամը ձգեց իւր ձեռքը, բռնեց իշխանի թեւից եւ կամացուկ ձայնով ասաց.

— Այստեղ մեզ կարող են լսել, մտիր իմ առանձնարանը։

Այս ասելով նա առաջ անցաւ եւ ներքին վարագոյրը բանալով՝ մտաւ վրանի երկրորդ բաժանմունքը։ Իշխանը հետեւեց նրան։

— Այդ Սեւադան, այդ հպարտ Գարդմանացին, որ երդուել էր պատժել [illegible] դաշնէին, ի՞նչ բարիքներ է յուսում [illegible] հաշտուում Թագաւորի հետ, — [illegible] Սեպուհ Մարզպետունուն։

— Իւր անձի համար եւ ոչ մի [illegible], խնայում է իւր հայրենակիցների [illegible]րին։

(Շար.)

ՎԱՀԱՆ ՔՀՆՑ. ԽՈՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

...արապետ մեծարանքի հարկը չէ ...էն կը մղէ այս քանի մը հապճեպ, ...ոյ արտասուխ տողերը նուիրելու ...յ ալեփառ ուխտանշանակ նա– ...ն, որ դեռ այնքան առողջ կ'ե– ...ր իր ծննդավայրի կաղնիներուն ...ր ու կենսախայտ: Իր ...ն ճառագայթող կը ցայծքի ներշնչումի ...երէն մէկը հայկական սփիւռ– ...ի նոր սերունդին:

...ական մը, ծնած, Տրապիզոնի ...ակ Շանա գիւղը, — Օ– ...գծի Մեսրոպին պէս — ամէնէն ...րանց իր այն սերունդին, որուն հո– ...ւ բրնուած էր Սեւ ծովու փոթո– ...րով եւ Փոքր – Հայքի սարերը ...պուրակներու տեսքովը: ...ուսուցիչ, յեղափոխական խառ– ...որ նշաւակ դարձաւ Թր– ...ծով, ... հալածանքներուն, եւ նուազ ...նալու համար անոնցմէ, կրօ– ...որ դարձաւ: Հակառակ տարինե– ...պանտարկութեան, աքսորական ...մը տաժանքներուն, ուր որ ...մ միշտ սիրուած է ամէն դասա– ...ով, իբրեւ ուսուցիչ եւ իբր քահա– ..., Հայր Թէշկեանններու եւ Հայր ...ներու յաջորդող սերուն– ...լաւագոյն դէմքերէն էր, այն ...ղոնէն, որ Մախոխեանի պէս ...րան մեծ արուեստագէտներու եւ ...ականներու կողքին, տուած է ...ամէնէն յանդուգն յեղափոխա– ...ները: Իր ծննդավայրը եղած է ...զնը հելլէնական մշակոյթին Հա– ...ում մէջ ծաւալման, եւ Բիւզան– ...անկումէն տարիներ վերջ երբ ...ինար, Հայերը արդէն Փիզի– ...եւ բարոյական ձիրքերով օժ– ...տարր մըն էին, վերջին կոմ– ...ներու օրով:

...ական չէշտուած գիծ մը ու– ...ի Խոյեան քահանայ եւ զայն անայ– ...ղ պահեց, ուր որ ալ պաշտօնավա– ...գիծ մը զոր ունին քիչ մը Պոն– ...ցի Յոյնը, Հայը, Թուրք յիլուզակն ...Ու չապկեցայ, տեսնելով, առա– ...ն անգամ, Համազգային, ամէն դա– ...անքի պատկանողներու համախո– ...ւմը իր դագաղին շուրջը, իրենց ...ին յարգանքը ընծայելու համար: ...անդրանիկ զաւակը իբրեւ կամա– ...ր ամէն ինչ լքած՝ եկած էր ու հոս ...ծ: Թորլաքեանն ալ իր քրոջը զա– ...կը եղած էր:

Այն օրէն, որ կորսնցուց իր կեանքի ...ընկերուհին, փոխուած էր: Այս առ– ...թիւ կարճ նամակի մը մէջ — Թերեւս ...րջինը — կ'ըսէր.

— «Վաթսուն երկա՛ր տարիներու ...ակից եւ ըստ ամենայնի աջակից ...կից մը բաժնուիլը՝ կարծուածէն ...լի դժուարին թուեցաւ ինծ: Սա– ...ի օրհնեալ լինի Տիրոջ կամքը: Նա ...նդրտացաւ, ազատելով իր տառա– ...նքներէն»:

...իցուհիին մահը զգետնեց զինքը, ...նման սիրակցորդ աղաւնիներու, ...երէն մէկուն մահուընէն վերջ, ...ն ալ այլեւս չի վերապրիր ....

Վերջին անգամ տեսայ զինքը իր ...յրենակից Տարայեանի թաղման– ...հանդէսին, (Սօմի ճակատը ին– ...եղբօր՝ Հայկին զէնքի ընկերն ...Ուշագրաւը այն էր, որ մեծ մասը ...ղարկուողներուն, իր զէնքի ընկեր– ...էին, որոնք փութացած էին, մին– ...իսկ Թունուզէն, ու բոլոր Տրապի– զոնի հայ գաղութը: Բացակայ էին ա– նոնք որ ճակատէն չվերադարձողնե– րուն անձնազոհութեան շնորհիւ, ան– ուտանելի բարգաւաճեր էին հոս: Կ'անդրադառնամ թէ գաղափարական որ հոսանքին կը պատկանէր ան: Բայց արտասուէ էր, տեսնել, որ բոլոր իր ընկերները հոն էին, իրենց վերջին յարգանքը ընծայելու: Գերեզմանէն դարձին, հոգեհաց մը տեղի կ'ունե– նար, ծանօթ ճաշարանի մը մէջ: Թե– րեւս վերջին անգամն էր, որ Խոյեան քահանայ կը նախագահէր սեղանի մը, իր հայրենի պատգամը զրուցելու հայ աղոց, որոնց կողքին եղաւ միշտ եւ անոնց հետ ապրեցաւ: Հոն բաժակա– ճառեր արտասանուեցան, քառորդ դարու մը անցեալը ոգեկոչելով, ուր կողք կողքի էին ամէն հոսանքի մար– դիկ, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, բայց ինչ որ հոմերական պատկերի մը տիրական ու տպաւորիչ փայլը կու– տար այդ երեկոյ, Խոյեան քահանայի վեհաշուք դէմքն էր, նախկին կամա– ւորներու եւ Տրապիզոնցիներու սեղա– նին գլուխը, իբրեւ իր ցեղին լաւա– գոյն ապագային եւ կեանքին խորհր– դանշանը.

ՀԱՑԿԱԶՆ ՀԱՊԷՇԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Մարտ 26ի կիրակի օրը ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր տե– ղի ունեցաւ Ալֆորվիլի Ց. Կ. Կա– պոյտ Խաչի տարեկան ցերեկոյթ–պա– րահանդէսը, Մէզօն Ալֆորի նորակա– ռոյց ընդարձակ սրահներէն մէկուն մէջ, որ լեցուն էր: Տիրող տարրը՝ ե– րիտասարդութիւնն էր, ոչ միայն Ալ– ֆորվիլէն, այլեւ Պանեօյէն, Շավիլէն, Իթալիէն եւ Փարիզէն: Ց. Կ. Խաչի սաներու միութիւնները ուր ալ հաս– տատուած ըլլան, սերտ կապ մը ըս– տեղծած են իրարու մէջ եւ կ'օգնեն, կ'աջակցին իրարու:

Ժամը 4ին Կարիօ Քանթիի նուա– գախումբը գործի վրայ էր: Երիտա– սարդներ կը պարէին ուրախ եւ խան– դավառ, շարժելով օտար հանդիսա– տեսներուն հետաքրքրութիւնը:

Պարահանդէսն ունէր նաեւ իր գե– ղարուեստական բաժինը: Ս. Միու– թեան երգչախումբը Պ. Ս. Յովհան– նէսեանի ղեկավարութեամբ երգեց շարք մը երգեր քառաձայն, ցոյց տա– լով օր օրի աւելի յառաջդիմութիւն: Արտասանեցին Օր. Լուիզ Տ. Վար– դանեան՝ Վարուժանէն, Օր. Մանու– շակ Մարգարեան՝ Զ. Պլպուլէն, Պ. Ջոհրապ Մուրատեան, Գ. Ամիրալեան եւ ուրիշներ: Իսկ լէ Մուլինոյէն Օր. Միլոր Քուտոյեան երգեց իր այնքան հաճելի ձայնով: Բոլորն ալ գնահատ– ուեցան ջերմ ծափերով: Շավիլի «Րաֆֆի» խումբէն Պ. Փ. Փանոսեան եւ ընկերը կատարեցին զաւեշտ մը, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկա– ները:

Ծրաշան Խաչուհիները նկատի ունե– նալով օրուան պատեհութիւնը՝ պիւֆէն նշանակած էին շատ աժան: Ամէն ոք հնարաւորութիւն ունեցաւ վայելելու համեղ կերակուրները եւ գոհ մնաց: Աժան ըլլալով հանդերձ, վստահ ենք թէ միութեան շահ մը մնաց, որովհե– տեւ սեղան չկար որ պարապ ըլլար: Տեղի ունեցաւ նաեւ փոքրիկ բախտա– խաղ մը: Շահողները ընկերուհի Տ. Սնդրէասեանի կողմէ նուիրուած գե– ղեցիկ բարձերը ստացան մեծ գոհու– նակութեամբ:

Պարապ թիւերէն շատեր ունէին գր– ուած քառեակներ,— «Զեմ գիւլումս– ներ», առակներ եւ առածներ, ինչ որ հաճելի անակնկալ մըն էր: Ա– ճուրդ չկար: Պարահանդէսներու մէջ ժողովուրդը չի սիրեր աճուրդը:

Ալֆորվիլի պարահանդէսը շատ ա– ւելի հաջողութիւն կրնար ունե– նալ, սակայն վերջերս, քաղաքական կացութիւնը ազդած է մեծերուն վը– րայ:

Մեր մասնաճիւղը այս տարի մա– յիսին կը լրացնէ իր ալ 10ամեակը, ընդհանուր Կ. Խաչի կազմութեան հետ միասին:

Շնորհաւորելի են բոլոր այն ընկե– րուհիները, մանաւանդ համակիր ըն– կերները, որ կատարեցին մատակա– րարման դժուարին գործը, գոհ ձգե– լով բոլորը:

Օրինակելի էր կարգ ու կանոնը: Կը շնորհաւորենք կազմակերպողները:

Բարեկամ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած) — Մարտ 19ին Պուլվար Օտտօյի Հ. Կ. Խաչի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Մա– նուկներու օրը, Թաղիս ազգ. դպրո– ցին մէջ: Իսկապէս Մանուկի օր էր: ժամանակին խումբ – խումբ մանուկ– ները իրենց մայրերուն հետ կը փու– թային դպրոցը, տօնելու համար ի– րենց օրը: Վարագոյրին երկու կող– մերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆը– րանսական դրօշները, Կ. Խաչի խոր– հրդանիշով: Իսկ Խաչուհիները իրենց կարելին կ'ընէին հակելու կարգապա– հութեան: Դիւրին գործ չէր կառավա– րել 3—400 մանուկներ: Տօնին առ– թիւ հրաւիրուած էին ազգ. դպրոցի աշակերտները եւ բողոքականներու դպրոցի աշակերտները: Նախագահ ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան հանդէ– սը բացուած յայտարարեց Խաչուհի– ներու «Մեր հայրենիքով», յետոյ քա– ջալերական խօսքեր ուղղեց Խաչուհի– ներուն որոնք ամէն տարի տօնելով այս օրը, այսքան մանուկներ կը հա– մախմբեն մէկ յարկի տակ: Բողոքա– կաններու դպրոցի աշակերտները եր– գեցին «Ազատն աստուած այն օրից»: Քանի մը արտասանութիւններէ եւ եր– գերէ վերջ, հրաւիրուեցան ազգ. դպ– րոցի աշակերտները, որոնք սկսան «Հայ եղբարք» խմբերգով եւ ըրին քանի մը հայրենաշունչ արտասանու– թիւններ: Նաեւ ներկայացուցին զա– ւեշտ մը, «Ընտանեկան կրթութիւն»: Երկու դպրոցներու աշակերտներն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց պարտականութիւնները, շնորհիւ ի– րենց ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներուն: Կ. Խաչի սանուհիները երգեցին իրենց քայլերգը: Ապա խօսք տրուեցաւ օր– ուան բանախօսին, Պ. Լ. Համբար– ձումեանի, որ թելադրեց ըլլալ համե– րաշխ եւ հաւատաւոր:

Բանախօսութենէն վերջ կատարուե– ցաւ վիճակախաղը եւ շահեցան հե– տեւեալ թիւերը — 256, 261, 205, 300, 316, 362 եւ 303: Կը խնդրուի պարգեւ– ները ստանալ Տիկ. Ք. Արզումանեա– նէ):

Ամէնէն վերջը կարկանդակներ բաժ– նուեցան բողոքականներու դպրոցի 47 եւ ազգ. դպրոցի 84 աշակերտներուն: Միւս մանուկներուն ալ բաժին հան– ուեցաւ, թէեւ քիչ մը անկանոն, ո– րովհետեւ ներկաներու 100էն 80ը փոքրիկներ էին: Պէտք է ջերմապէս շնորհաւորել, Կ. Խաչի բոլոր անդա– մուհիները, որոնք չեն զլանար իրենց ջանքերը, բարոյական թէ նիւթական:

Թաղեցի

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ (Ցառաչ) — Հ. Յ. Դ. Վարուժան խումբը նախաձեռնած էր տօնելու փետրուար 18ի ապստամբու– թեան տարեդարձը: Գաղութիս հա– յութիւնը, գիտակից պատմական դէպքերու արժէքին, եկաւ իր ներկա– յութեամբ այս տարի եւս փայլ մը տալու սոյն տօնակատարութեան, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 19ին:

Հանդէսը բացաւ օրուան նախագահ ընկեր Յ. Անէմեան, որ գրաւոր ճա– ռով մը պարզեց փետր. 18ի իմաստը եւ յորդոր կարդաց բոլորին զօրավիգ կանգնիլ հայ դատին:

Նախագահին խօսքերուն յաջորդեց «Մեր հայրենիքը» յանկայս, որմէ վերջ Զ. Գասպարեան արտասանեց «Ու Արարատը»: Ընկեր Ա. Տէմիր– ճեան կարդաց գրաւոր կտոր մը, եւ Տիկին Հայկուհի Ճապուռեան երգեց «Մովը յոգնած»: Մանուկ Գրիգոր Գույումճեան արտասանեց Յ. Թու– մանեանի «Հէյ ջան հայրենիքս», գեղեցիկ կերպով: Լիոնէն մեր հայրե– նակից Պ. Վահրամ Շահրազեան քա– ղաքս գտնուելով՝ արտասանեց Ա. Ա– հարոնեանի «Ժամքը»: Իրեն յաջորդեց Գ. Մ. Ճապուռեանի մէկ փանթէզին, որմով վերջացաւ հանդէսին գեղար– ուեստական մասը: Քառորդ ժամ դա– դարէ վերջ, բուռն ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ Ընկ. Վ. Իշխանեան:

Անոնք որ արդէն լսած էին Իշ– խանեանը, անձկանօք կը սպասէին ա– նոր այս անգամուան սփոփարար խօս– քերուն, քանի որ քաղաքական այլա– զան դէպքերը, որ տեղի ունեցան մի– ջին եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, տակն ու վրայ ըրած էին աշխարհը, եւ վախ ալ կար որ... պատերազմ ծագի:

Ընկեր Իշխանեան խօսեցաւ մօտ մէկ ու կէս ժամ, եւ, վերլուծելով օր– ուան դէպքերը, ինչպէս նաեւ անդրա– դառնալով փետրուար 18ի ըմբոստու– թեան, յորդոր ուղղեց բոլորին որ հա– մախմբուին ազգային գերագոյն շա– հին շուրջ: Ինծ համար դժուար է այս ճառը ամփոփել, սակայն ըսեմ որ ընկեր Իշխանեան իր պերճախօսու– թեամբ հմայեց եւ գոհ թողուց հան– դիսականները:

Հանդէսը փակուեցաւ խանդավառ եւ յուսալից ներշնչումներով:

Սօս–Պարէտ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ձերբակալուե– ցան եւ դատուեցան 17 գերման, աւս– տրիական եւ զուտէթեան Հրեաներ, որոնք ապօրինի կերպով մտած էին Պաղեստին: Բոլորն ալ դատապար– տուեցան երեք ամիս բանտարկու– թեան եւ երկրէն արտաքսման:

ԶԼԻՆ կօշիկի հանրածանօթ գործա– րանատէր Պաթա օդանաւով հասաւ Լոնտոն, եւ, հարցման մը ի պատաս– խան, յայտարարեց թէ Չեխոսլովա– քիոյ մէջ իր գործարանները կը շա– րունակեն բանիլ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՆԱԿԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա– ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 Մարտ).

— «Քանի մը օր առաջ Եգիպտոսի հայ թերթերը ուրախալի լուր մը բե– րին իրենց գաղութի կեանքէն: Այն է՝ որ Գահիրէի Թեմական Ժողովը ընտ– րած է Քաղաքական նոր ժողով մը, ո– րուն մէջ մտած են թէ՛ Ռամկավար– ներ, թէ՛ Դաշնակցականներ, թէ՛ Հնչ– ակեաններ եւ թէ՛ չէզոքներ:

Ասիկա գաղթային եւ ազգային համերաշխ գործակցութեան երկրորդ փորձն է, զոր կ'ընէ Եգիպտահայ գա– ղութը վերջին երկու տարուան ըն– թացքին:

Առաջին փորձը ինչպէս յայտնի է, Թեմական Ժողովի ընտրութիւնն էր ատկէ մօտ երկու տարի առաջ, երբ Գահիրէի Դաշնակցականներն ու Ռամկավարները, փոխանակ ընտրա– կան պայքար մղելու իրարու դէմ, նախօրօք համաձայնեցան իրարու հետ թեկնածուներու մասին եւ միացեալ ցանկով մը հրապարակ եկան ու շա– հեցան ընտրութիւնը խաղաղ ու չի– նիչ մթնոլորտի մը մէջ: Քաղաքական Ժողովի ընտրութիւնն ալ երկրորդ փորձն է, զոր կ'ընեն Եգիպտոսի մեր հայրենակիցները՝ գեղեցիկ օրինակ մը տալով մեր միւս գաղութներուն, մանաւանդ Ամերիկահայ գաղութին, որ, դժբախտաբար, դեռ մինչեւ հիմա կը յամառի պառակտեալ վիճակի մէջ մնալ, հակառակ որ թէ՛ հայ եւ թէ՛ միջազգային կեանքի պայմանները միութիւն եւ համազգային համերաշխ գործակցութիւն կը պահանջեն հրա– մայաբար:

Միանգամայն իրաւացի էր մեր յար– գելի ընկեր Ս. Վրացեան, երբ Պոս– թընի հրապարակային ժողովի մէջ կը յայտարարէր, թէ ամերիկահայ գա– ղութը հիւանդ է, այլապէս ոչ այս– քան խորունկ կերպով պիտի պառակ– տուէր եւ ոչ ալ այսքան երկար ժա– մանակ պիտի մնար պառակտեալ վի– ճակի մէջ:

Ճիշդ է թէ, ամերիկահայ գաղու– թի հիւանդութեան ծանր շրջանը ան– ցած է արդէն եւ վերջին տարուան մէջ կը նկատուին նոյնիսկ անոր մօտա– լուտ առողջացման յոյսը ներշնչող որոշ նշաններ: Սակայն, հիւանդը, կ'երեւի թէ, տակաւին բաւականին մեծ խնամքի պէտք ունի, մինչեւ որ կարենայ ոտքի ելլել եւ կրկին մէկ ճակատով մասնակից դառնալ հայ ազգային կեանքին:

Ցաւալի է, որ գաղթային միու– թեան շուտափոյթ վերականգնման հա– մար եղած մեր ճիգերը մեր հակառա– կորդներու կողմէ ցարդ ընդունուե– ցան իբրեւ տկարութեան նշան, բայց ոչ իբրեւ ազգային կենսական շահերու ստիպողական թելադրանք: Բայց կ'ու– զենք հաւատալ, որ ժամանակը, վեր– ջապէս եկած է, որ մեր հակառա– կորդները հասկնան, թէ ոճիր է այս գաղութը պառակտեալ վիճակի մէջ պահելը եւ ոճիր է ոչ միայն ամերի– կահայութեան, այլ եւ ամբողջ հա– յութեան դէմ:

Եգիպտոսէն անգամ մը եւս մեզի հրահանգիչ օրինակ կը տրուի: Երանի թէ գէթ այս անգամ անոր հետեւելու առաջինութիւնն ու գիտակցութիւնն ըլլար ամերիկահայ գաղութի մէջ»:

Մէմէլը նաւակայանի կը վերածուի

Գերմանիա սկսած է Մէմէլը դարձնել զօրաւոր նաւակայան եւ ծովային ամրոց մը, Պալթիկի մէջ: Տանցիկ հասած լուրերու համաձայն, Մէմէլի մէջ կը գտնուին այժմ 12 սուզանաւեր եւ 2 թորփիլահալածներ: Շուտով այնտեղ պիտի կեդրոնացուին ուրիշ մարտանաւեր եւս: Մէմէլի նաւահանգիստը բաւա– կանաչափ խորունկ է եւ այնտեղ կրնան մտնել այժմ մինչեւ իսկ մեծ զրահա– ւորները: Մէմէլ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը ունի եւ կ'իշխէ ծովային առեւտուրին վրայ Լէնինկրատի, Քրոնշտատի, Հելսինկֆորսի, Սթոքհոլմի, Ռիկայի եւ Րէվալի: Կը կարծուի թէ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ պատե– րազմի մը պարագային՝ Մէմէլը պիտի ծառայէ առաւելապէս իբր սուզանա– ւերու թորփիլանաւերու կայան:

Խ. Միութեան վերջին մարդահամարը

Ինչպէս գրած էինք, Խ. Միութեան բնակչութեան թիւն է 170.126.000, համաձայն վերջին մարդահամարին: Այս առթիւ Մոսկուայի մարդահամարի դրասենեակին վարիչը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Խորհրդային առաջին մարդահամարին առեն, որ կատարուեցաւ միայն երկրի 3/4 մասին վրայ, ժողովուրդին թիւը կը հաշուէին 134.200.000: Երկ– րորդ մարդահամարին (1926) այս թիւը հասած էր 147 միլիոնի: Երրորդ մար– դահամարը (1937) չեղեալ հռչակուեցաւ, խանգարուած ըլլալով ժողովուրդի թշնամիներու կողմէ:

1920էն 1939 Խ. Միութեան ժողովուրդը աւելցած է 35.900.000 հոգի, այսինքն աւելի քան ամբողջ Լեհաստանի ժողովուրդը, որ 34.200.000 էր 1936ին:

1938ին մեծ քաղաքներու մէջ ծնունդներու թիւը աւելցած է մեծապէս, բաղդատելով 1936ի հետ: Մոսկուայի մէջ յաւելումը եղած է 69 առ հարիւր, Լէնինկրատի մէջ՝ 62, Բագուի մէջ՝ 39, (իսկ Երեւանի մէ՞ջ...): Մահերու թիւը պակսած է 40 առ հարիւր, բաղդատելով 1913ի հետ:

1938ին 27.800.000 հոգի կը պատկանէին բանուոր դասակարգին (1928ին 11.600.000 էր): Քաղաքացի բնակչութիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է, իբրեւ հետեւանք ճարտարարուեստութեան զարգացման: Մտաւորականներու թիւն է 9.5991.000: Այս բառը, ինտէլիգենցիա, շատ լայն իմաստ ունի եւ կը կ'ընդգրկէ բոլոր անոնք որ որոշ կրթութիւն ունին,— գիտուն, գրագէտ, ար– ուեստագէտ, պետական պաշտօնեաներ եւն.:

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ցանկարծ, Սադովայա փողոցում, Սալտօն նկատում է միեւնոյն երիտա– սարդին, որին թողել էր իրենց աք– հեստանոցում: Երիտասարդի ձեռքը ինչ որ կապոց կայ, իսկ գրպանը ու– ռել է նրան ինչ որ առարկայից: Սալ– տօն հետեւում է երիտասարդին, որ ...րագ քայլերով, ծանր ծրարը մէկ ձեռքից միւսը փոխանցելով, մտնում ...«Լա տաս» հիւրանոցը, ուր, ինչպէս յետոյ պարզուեց, նա բնակւում էր:

Երեք վազելով Սալտօն վերա– դառնում է արհեստանոցը, ուր իր վարպետը, աշկերտին տեսնելով, ա– ...ց յետ է ցատկում պատի տակ դըր– ուած գործիքներով լեցուն պահարա– նից. Սալտօն ուշի ուշով դիտում է պահարանի շուրջի յատակը եւ փոշու հետքերից եզրակացնում, որ պահա– րանը տեղից շարժուած է եղել: Վար– պետը յուզուած վիճակում է: Նա, ...ունելով որ իր առջեւ կանգնածը ոչ միայն աշկերտ այլ եւ յեղափոխա– կան ընկեր է, կտրուկ կերպով յար– ձակւում է Սալտօյի վրայ եւ հար– ցնում թէ ինչո՞ւ նա ալուէի պէս աչ– քերը յառել է յատակին, ամբողջ մէկ ժամ դուրսը թափառելուց յետոյ:

Սակայն «քաղաքական գործիչը» չի վիրաւորւում: Թող ինչքան ուզում է ղայրանայ իր վարպետը: Հաւանաբար այն երիտասարդը մի լաւ դաս է տուել վարպետին, Սալտօյի նման անծանօթ մէկին արհեստանոցը ընդունելու հա– մար:

Եղածը, սակայն, եղել է:

«Հիմա իմ ձեռքից չես ազատուի», մտածում է Սալտօն եւ միայն ցաւում է, որ չի կարող ճչալ այդ Հայի երե– սին՝ «ես ամէն ինչ գիտեմ» եւ տես– նել, թէ յեղափոխական կուսակցու– թեան այդ անդամը, այդ կոպիտ խօ– սող գործատէրը ինչպէս պիտի վախ– նայ:

Այլեւս ժամանակ կորցնելու պէտք չկայ, Սալտօն արդէն գիտէ ինչ որ պէտք է եւ կոպտութեանը կոպ– տութեամբ պատասխանելուց յետոյ, նա վրդովուած հեռանում է:

Նոյն երեկոյեան, Սալտօն պատ– մում է իր տեսածները գաղտնի ոստի– կանութեան պետին: Վերջինը գըտ– նում է, որ Սալտօն ժամանակից առաջ է հեռացել Յովհաննէսեանի մօտից: Բայց որովհետեւ խնդիրը զէնքի մա– սին էր, որ, կասկած կար թէ կարող է ուրիշ, անծանօթ ձեռքեր անցնել, ուստի որոշւում է «Լնդոն» հիւրանո– ցում ապրողների վրայ մի կարճատեւ հսկողութիւն կատարելուց յետոյ, հաշուեյարդարի ենթարկել այդ խըմ– բակը:

Առաջնակարգի արհեստանոցի խու– զարկութեան ժամանակ յայտնաբեր– ուեց պատի մէջ պահուած գաղտնի մի անուրկ, որ ծածկւում էր գործիքնե– րի պահարանով եւ որի մէջ կային բազմաթիւ ատրճանակներ ու փամ– փուշտներ: Հիւրանոցում ապրող երի– տասարդի սենեակի խուզարկութիւնը տուեց ինը ատրճանակներ իրենց փամփուշտներով:

Ակներեւ էր, որ պատրաստւում էր ահաբեկչական մի ձեռնարկ: Բայց ո՞ւմ դէմ: Եթէ Սալտօն աւելի երկար տեւէր իր դերում, նա թերեւս կ'ի– մանար եւ այդ մասին: Միւս կողմից, սակայն, Սալտօյի վիճակը սկսում էր վտանգաւոր դառնալ, նրան կարող էին կասկածել:

Բարեբախտաբար, ձերբակալուած երիտասարդի ծոցատետրի մէջ գըտ– նուեցին մի քանի հասցէներ, դրանց թւում նաեւ հասցէն ատրճանագործի, որին ներկայացուեց այդ ծրարիկը եւ բացատրուեց, թէ իր ձերբակալու– թեան պատճառը այդ է եղել: Յեղա– փոխականներն էլ, երբեմն, անզգոյշ էին լինում:

Ինչ վերաբերում է ձերբակալուած երիտասարդի ծոցատետրի միւս հաս– ցէների տէրերին, նրանք բոլորն էլ խուզարկուեցին եւ ազատ արձակուե– ցին, քանի որ իրենց ամբաստանող տուեալներ չգտնուեցին: Այնուամե– նայնիւ, նրանց վրայ հսկողութիւն հաստատուեց:

Մի քանի օր յետոյ, ատրճանակ, այդ հսկողութեան ենթարկուածներից երկուսը գրաւել էին մեր լրտեսների ուշադրութիւնը: Դրանցից մէկը, մօտ երկու ժամ գրօսնել էր պետական դը– րամատան շուրջը, իսկ միւսը, միեւ– նոյն ժամանակ մեկնել էր դէպի Բա– տայսկ երկաթուղային կայարանը, բայց ո՛չ թէ երկաթուղով, այլ եր– ձուղիով եւ Բատայսկում այցելել էր երկաթուղու պահապանին: Կէսօրին հսկողութեան ենթարկուածները մէ– կէն չքացել էին եւ ուստի լրտեսները հեռախօսով տեղեկացրել էին ոստի– կանատուն թէ՝ «ալդանքը կորաւ»:

Ժամը 2ին պետական դրամատան մօտ պահակ կեցած լրտեսը շտապով հեռախօսեց, թէ դրամով լեցուն պար– կերը փողոց հանելու ժամանակ, յան– կարծ երեւացել է զինուած մի խումբ, որի մէջ եւ վերը յիշատակուած երկու անձերը, կրակ է բացել պահակների վրայ, որոնցից երկուսին վիրաւորել եւ տապ դրամներով պարկերը յափշ– տակել ու կառքերով փախել է դէպի Բատայսկ:

Հետեւակ եւ հեծեալ ոստիկանների ճիգերով կարելի եղաւ ձերբակալել բոլոր աւազակներին եւ դրամը վերա– դարձնել դրամատուն: Այնուամենայ– նիւ այդ բռնագրաւումը երկու զոհեր խլեց մեզնից:

Պարզուեց, որ բոլոր ձերբակալ– ուածները եկել էին Բագուից եւ ան– դամ էին այնտեղի «Սեւ Ագռաւ» հրո– սախումբի (*): Այդ աւազակները նա– խապէս կապուած են եղել Բագուի Դաշնակցական կազմակերպութեան և այդ պատճառով էլ ծանօթ էին Յով– հաննէսեանին: Պարզուեց, որ Յով– հաննէսեանի եւ երիտասարդի ձերբա– կալութիւնից եւ նրանց զէնքերի գը– րաւումից յետոյ, ազատ մնացածնե– րը զէնք էին ձեռք բերել Բատայսկի երկաթուղային պահապանից:

(*) Ոչ թէ «Սեւ ագռաւ», այլ «Կա– ճաչ եարիւբեակ» էր կոչւում այդ հը– րոսախումբը, որ բաղկացած էր մի քանի տասնեակ անփորձ Դաշնակցա– կան մարտիկներից: Սրանք, Բագուի հայ-թաթարական կռիւների ընթաց– քում հայկական ինքնապաշտպանու– թեան խմբերի մէջ մասնակցելուց յե– տոյ, երբ կռիւները այլեւս վերջ էին գտել Բագւում, սկսեցին շահատա– կութիւններ անել՝ դրամ շորթել, կո– ղոպտել, առեւանգել եւայլն: Այդ շա– հատակութիւնները, սակայն, երկար չտեւեցին: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եռանդով հետապնդեց եւ հաշուեյար– դարի ենթարկեց այդ հրոսախումբը:

Վ. Ա.

(5)

(Շար.)

խնդիրները լուծելու համար։ Ամենայն հաւանականութեամբ յաւիտեան պի–տի սպառէինք։ Ժողովրդավար պետութիւնները ժողովուրդները բաժնած են առաջինի եւ ոչ – առաջինի դասերու։ Մենք այդպիսի բաժանումները կը թողունք Աստուծոյ »։

Առաջնորդը յետոյ հեգնեց միւս պետութեանց կայսերական քաղաքակա–նութիւնը, ուժգնօրէն պաշտպանելով Գերմանիոյ կենսական շահերը.

— « Երբ դաշնակիցները Եւրոպայի քարտէսը փոխեցին առանց նկատի առնելու օգտակարը, իրաւունքը, պատմական աւանդութիւնը կամ նոյնիսկ բանականութիւնը, մենք ուժ չունէինք արգիլելու այդ բանը։ Բայց երբ հիմա կը փորձեն օղակ մը կազմել մեր շուրջը, պարզապէս այսօրուան Գերմանիան կը շփոթեն նախապատերազմեան Գերմանիոյ հետ։ Ո՛վ որ կը կարծէ թէ պատրաստ է չագանակներ հանել կրակէն, մեծ պետութեանց համար, թող վստահ ըլլայ թէ պիտի այրէ իր մատները, (Ակնարկութիւն Լեհաստանի)։ Ես իմ կատարած գործերով մեծ ծառայութիւն մը մատուցի խաղաղութեան դատին։ Ատոր համար ալ, որոշած եմ Նիւրընպէրկի կուսակցական յառաջիկայ համագումարը կոչել «Խաղաղութեան համագումար»։ Գերմանիա միտք չունի անխտիր յարձակելու ուրիշ ժողովուրդներու վրայ։ Մեր ուզածն է զարգացնել մեր տնտեսական յարաբերութիւնները։ Մենք իրաւունք ունինք այդպէս ընելու եւ ես կը մերժեմ այս հարցին մէջ հրաման լսել որ եւ է եւրոպական կամ անդրեւրոպական դիւանագէտէ։ Ամէն պարագայի մէջ, Մեծն Գերմանիան պիտի չընդունի պաշարումի եւ ահաբեկման քաղաքականութիւն մը »։

Այստեղ ակնարկելով անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան, Հիթլէր բացատրեց թէ այդ ալ ապացոյց մըն է իր խաղաղասիրութեան ։

— « Բայց, եթէ Մեծն Բրիտանիա այդ բաղձանքը չունի, համաձայնու–թեան գործնական հիմը կը քանդուի։ Այն ատեն Գերմանիան դիւրաւ պիտի առնէ իր դասը։ Ոչ մէկ պետութիւն կրնայ գինաթափ ընել մեզ, որ եւ է խոստումով։ (Կը նշանակէ թէ Գերմանիա ի հարկին պիտի խզէ դաշինքը)։ Եւ եթէ որ եւ է ժողովուրդ մտքէն կ'անցընէ չափուիլ մեր ուժերուն հետ, գերման ժողովուրդը պատրաստ է որ եւ է ատեն ընդունելու մարտահրաւէրը։ Մեր բարեկամներն ալ ճիշդ մեզի պէս կը մտածեն. մանաւանդ այն պետութիւնը ո–րուն հետ կապուած ենք մտերմօր կապերով եւ որուն հետ պատրաստ ենք քալելու այսօր եւ յաւիտեան։ Այս առանցքը ամէնէն բնական գործիքն է աշխարհի մէջ։ Անիկա քաղաքական կապակցութիւն մըն է որ ծնաւ ոչ միայն բանականութենէն, այլեւ արդարութենէն եւ մանաւանդ իտէալէ մը։ Կը կարծեմ թէ ժամանակը հեռու չէ երբ պիտի հաստատուի որ ֆաշական Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ իտէալներուն միութիւնը բոլորովին տարբեր բան է Մեծն Բրիտանիոյ եւ Սթալինի բոլշեւիկ պետութեան միջեւ եղած համերաշխութենէն »։

Հիթլէր յետոյ ուրախութիւն յայտնեց ազգայնական Սպանիոյ յաղթանակին համար ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ քաղաքական կացութիւնը բաւական մեղմացած ըլլալով, մարզպանը կարգ մը տնօրինութիւններ կատարեց։ Այսպէս, Ալէքսանտրէթի շրջանին կառավարիչ նշանակեց, առժամաբար, ծանօթ ցեղապետ մը, Շէյխ Ագ–պաս։ Ճէպէլը Տրիւզի մէջ ալ առժամապէս Սուէյտայի վերաքննիչ ատեանին նախագահ նշանակեց Ֆրանսացի դատաւոր մը, իսկ Նախագահ ատեանին նախագահ՝ տեղացի մը։ Վերջապէս, նկատելով որ Սուրիոյ եւ Մեծն Լիբանանի դրամատան վերանորոգման խնդիրը առկախ կը մնայ, մարզպանը ի զօրու հռչակեց 1924 յունուար 23ի պայմանագիրը, որ կը լրանար 1939 մարտ 31ին։ Հաստատութիւնը պիտի կոչուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի դրամատուն։ Կը կարծուի թէ այս տնօրինութիւնները պիտի դիւրացնեն նոր դահլիճին կազմութիւնը։ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Դամասկոսի բոլշեւիկներու կեդրոնը խուզարկուած եւ «հակաֆրանսական արարքներ» կատարուած են, վարիչներէն մէկը ուշաթափ եղած է խարազանի տակ, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են եւայլն ։

ԷՆԿԻԼԻԶԻ «Ալըւս » թերթը բացառիկ թիւ մը հրատարակեց, նուիրուած՝ Մեծն Բրիտանիոյ։ Այս առթիւ Թուրքիոյ ուղղուած գրութիւն մը ունի Անգլիոյ արտաքին նախարարը

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ երկու նոր հրամանագիրներ հրատարակուե–ցան, զօրացնելով ոստիկանական հսկողութիւնը։ Այս առթիւ 60 նոր պաշտօնեաներ պիտի նշանակուին ։

ԵՕԹԸ ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ պայթեցան Լոնտոնի մէջ, շաբաթ առտու, 7 դաւադիրներու դատապարտութենէն հազիւ 24 ժամ վերջը, բանուկ պողոտաներու վրայ։ Ռումբերէն մէկը պայթեցաւ «Նիւզ Գրոնիքլ» թերթին խմբագրատան առջեւ, ջարդուփշուր ընելով ապակիները։ Ուրիշ ռումբ մը պայթեցաւ Հանդերձեղէնի խանութի մը առջեւ, փողոց թափելով շրջակայ հիւրանոցներու բնակիչները։ Հսկողութիւնը այնքան սաստկացած է որ, 12.000 յայտնի եւ հազար գաղտնի ոստիկաններ կը գործեն ամբողջ երկրին մէջ, երեւան հանելու համար իրլանտացի դաւադիրները ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ առեւտրական դաշնագիր մը կնքեցին ապրիլ 1ին Էնկիւրիի մէջ։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ Ամերիկայի տնտեսական առաջին թափանցումն է այս եւ կրնայ ծանր հարուած մը հասցնել Գերմանիոյ առեւտրական ծաւալման՝ Սեւ Ծովու մէջ։ Դաշնագիրը գործադրելի է մայիս 5ին եւ ի զօրու կը մնայ անսահման ժամանակով։ Երկու երկիրներէն մէկն ու մէկը երկու ամիս առաջ լուր տալով, դաշնագիրը վերջացած կրնայ նկատել 1939ին, 1940ին կամ 1941ին։ Այս թուականներէն վերջը, պէտք է լուր տալ 6 ամիս առաջ։

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԷՇԸ,Վայտման որ մահուան դատապարտուած է, նախ մերժեց, յետոյ ստորագրեց վերաքննութեան աղերսագիրը։ Դատապարտեալը մահախուցը առաջնորդուեցաւ միւս մահապարտին՝ Միլիոնի հետ, շղթայակապ։ Իր զոհերէն ամերիկացի պարուհի Ժան Տըվէնի ընտանիքը հեռագրով մերժեց ստանալ 120.000 ֆրանքի հատուցումը, պահանջելով որ ֆրանսական դատարանը վերահաստատէ իրենց աղջկան բարի համբաւը։ Միեւնոյն ատենը աղջկան հայրը արտօնութիւն խնդրած է ներկայ ըլլալու մահապարտին գըլ–խատման ...

ՃԱՓՈՆԱՑԻՆԵՐԸ գրաւեցին Փոթորիկի Կղզին, որ կը գտնուի բրիտանական Գոնկօի եւ ֆրանսական Հնդկաչինի միջեւ։ Այս կղզին շատ փոքր է, բայց ռազմագիտական կարեւորութիւն ունի, Հայնանի մօտիկ ըլլալուն պատճառով։ Ճափոնական բանակը գրաւեց նաեւ Նանչանկը, որ Քիանկի նահանգի մայրաքաղաքն է եւ կեդրոնական Չինաստանի գլխաւոր խարիսխը։ Ինը հարիւր տարիէ ի վեր առաջին անգամն է որ թշնամի բանակ մը կը մտնէ այս հողամասերէն ներս։ Նանչանկ ունի 1.250.000 բնակիչ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախորդ վարչապետը, զնդ. Սլավէք, անձնասպանութիւն փորձեց կիրակի օր, երկաթ մը ձգելով։ Վիճակը անյոյս է։ Պատերազմէն առաջ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդն էր եւ մասնակցեցաւ կռիւներուն ։

ՊԵԼԺԻՈՅ երեսփ. ընտրութիւնները կատարուեցան կիրակի օր։ Մեծամասնութիւն շահեցան կաթոլիկները եւ ազատականները։ Ընկերվարականները կորսնցուցին երկու աթոռ (68), համայնավարները շահեցան մէկ աթոռ (10), «Րէքսի» հոսանքը (ֆաշական), որ 20 աթոռ ունէր, շահեցաւ միայն 6 հատ. ։ Ընտրութեանց կը մասնակցէին 2.660.000 ընտրողներ ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ 11 մարտանաւերը, որոնք Թունուզ ապաստանած էին, վերադարձուեցան Զօր. Ֆրանքոյի։ Ամերիկա եւս ճանչցաւ նոր կառավարութիւնը։ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին։ Դատի յանձնուեցաւ ընկերվարական նախարար Պէսթէյրօ եւս, որ կարգադրած էր Մատրիտի անձնատուութիւնը ։

Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը. մէթրօ փլաս տ'Իթալի

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, նիւթ՝ «Դաշնակցութեան ազգային-հայկական դատը»։

Գալած

ՏԱՐՕՆԵՑԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը 4 Ապրիլ. երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հեճերկեան սրահին մէջ, պիտի դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԵՐԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ է քաղաքական կուսակցութիւնը»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Rue Geoffroy, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Ակումբի անդամ Գ. ՄԻՀՐԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի անտեսութիւնը»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Նոր սերունդին ամսագրին 3րդ թիւը, 16 էջ, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲ.՝ Վաղուան ընտրանին։ ԱՐՄԷՆ՝ Հայկական ճիգը։ ՄԻՆԱՍ ՋԵՐԱԶ՝ Պետրոս Դուրեանի մասին։ ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Քարացածները (հէքեաթ)։ Բանաստեղծութիւններ ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ, ՍՄԲԱՏ ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆԻ եւ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ։ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ՝ Հայկ. հարցի մասին։ Ա.՝ Հայոց գրականութեան պատմութիւն։ ՊԱՅՔԱՐ՝ Նոր սերունդ։ ՊԵՏՐՈՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Տիգրան Երկաթի օրինակը։ Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ՝ Հայերէն լեզուն, դասընթացք հայերէն լեզուի, յուշեր՝ Հայաստանէ եւ սփիւռքէ

Կը խնդրուի գործակալներէն իւրաքանչիւր հաշիւները փակել թիւ առ թիւ, իսկ բաժանորդներէն՝ փութացնել բաժնեգինները, հաշիւներու կանոնաւորութեան համար ։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2.50 ֆրանք։

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ.— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ՃԱՄԲԱՅ

Ամսագրին Մարտի թիւը (3) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Իրերու էութիւնը եւ կառավարելու արուեստը։ Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Արմէնիքի Մուսա։ ԶԱՐՄԷՆ՝ Արտեւ արձակ երգերէն։ ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ՝ Առաւօտ։ Յովհ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ Սասունցի Դաւիթը։ Բժ. Վ. ԲԱԼԱՍԱՆ՝ Երաժշտութիւն եւ առողջութիւն։ ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ՝ Աշուղ Սքանդար Օղլի։ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝ Հայ բեմը Փարիզի մէջ։ ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ՝ Մագաղաթներ ։

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ 46. Rue Richer, Paris (9)

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատան։

Գրաւուած օր Ապրիլ 29ին

Մարսէյլի «Վարանդեան» Կոմիտէն կազմակերպած է յարգանքի երեկոյթ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յիշատակին, իր մահուան հնգամեակին առթիւ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Փարիզի ենթակոմիտէի ... եղբօր ՎԱՀԱՆ ՔԷՀ ԽՈԴԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ, իր պարագաներուն։ Նոյնպէս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ անդամուհի Տիկ. Զապէլ Ալեքեանի եւ ընտանիքին, իրենց մօր, ԱՅՐԻ Տիկ. ՄԻՍ ԱՐԻԱՆԵԱՆի [illegible] առթիւ։

×

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐ [illegible] հայրենակցութեան [illegible] մը գտած են Տէր [illegible] Նանսի Ալթունեանի [illegible] հանգանակութենէն [illegible] մարը՝ 178 ֆր նուիրած են [illegible] Հայ Տիկնանց Միութեան որբերու եւ Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն։

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ – Հ. Յ. Դ. «Ան–տոք» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Վ. Խրիմեանի իր Տիկնոջ [illegible] եւ [illegible] քրոջ, փոքրիկին ՎԱՐՈՒԺ[illegible] [illegible] մահուան առթիւ։

×

Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Փ. Խրիմեանի եւ Գ. Վ. Խրիմեանի, իրենց միամեայ փոքրիկին ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՀԱՅ Երիտասարդաց Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Վ. Խրիմեանի, իրենց փոքրիկին՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ։

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր ընկերուհիներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Մարիցայ Բէքմէզեանի իր մօր ցաւալի մահուան առթիւ։

■

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խնդակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Նուշիկ Կարբեանի իրենց աղջիկ զաւակին ծննդեան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Մ. Նաճարեանին եւ պարագաներուն, իրենց զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ ։

×

Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Քրիստափոր» Կոմիտէն, իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Խորէն Զաքրեանին, իր մօտ 4 ամսական զաւկին ցաւալի մահուան առթիւ

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue [illegible] – PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 5 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4007

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԻՐԻ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՃՈՒՔ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

— ∞ —

Փարիզի «Լը Փըթի Պլէօ» թերթէն վերջը, աղնուապետական օրկան մը եւս, «Ֆիկարօ», երկուշաբթի օր փութացած էր աճապանք հնչեցնել Սուրիոյ անդամատման մասին, ակաղեմական ժէ-րոմ Թառոյի եւ իր եղբօրը՝ ժանի ստորագրութեան տակ։

Այս երկու եղբայրները, որոնք միշտ միասին կը ստորագրեն իրենց գրական թէ լրագրական հրատարակութիւնները, երկու տարի առաջ պտոյտ մը կատարած ըլլալով Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, լայնօրէն ուսումնասիրած են այդ շրջանին կացութիւնը։ Ատոր համար ալ, մեծ կշիռ կը ներկայացնէ իրենց խօսքը։ Եւ զարմանալի չէ որ Թուրք մամուլը գոհհիկ տողեր կը մրոտէ, երբ անոնք պարբերաբար երեւան կը հանեն Թրքական դաւերը։

Երկու թերթերուն մէջ ալ, Փօլ տիւ Վէօ եւ Թառօ եղբայրները նոյն չարաշուք վտանգն է որ կը մատնանշեն.— Թուրքերը տարածելով իրենց գրաւումը, պիտի մտնեն Անտիոք, եւ պիտի հասնին Ալէվիներու երկիրը, առանց դիմադրութեան հանդիպելու ֆրանսական զօրքին կողմէ։ Յետոյ յառաջխաղացութիւնը պիտի շարունակեն դէպի Հալէպ որ 320,000 բնակիչ ունի եւ կը կազմէ ոչ միայն «ֆրանսական կայսրութեան ամէնէն գեղեցիկ ոստանը», այլեւ «Սուրիոյ պաշտպանութեան վերջին ցանցը»։

Մինչ Պ. Փօլ տիւ Վէօ կը գոհանայ արձանագրելով իր քաղած տեղեկութիւնները, «որոնց իւրաքանչիւրը վաւերականութեան տխուր հանգամանքն ունի», Թառօ եղբայրները աւելի բաց կը խօսին.

— «Վաղը, երեքշաբթի (երէկ), եթէ հաւատանք Անգարայի թղթերուն եւ մեզի հասած տեղեկութեանց, Ալեքսանտրէթի խորհրդարանը պիտի հռչակէ իր կցումը Թուրքիոյ: 60,000 հոգինոց բանակ մը համախմբուած է սահմանագլուխին վրայ եւ միայն այդ ձեռնարկութեան կը սպասէ, Սանճաք մտնելու համար:

Դեռ աւելին: Հալէպի մէջ, որ ունի 320,000 բնակիչ, ուր Թուրքերը աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն, թրքասէր կոմիտէներ կը կազմակերպուին, հանրագրութիւններ հաւաքելու համար: Անմիջապէս որ Սանճաքը կցուի, այդ կոմիտէները պաշտօնապէս պիտի պահանջեն Թուրքիայէն աւելի յառաջ մղել իր զօրքը, փրկելու համար հարստահարեալ եղբայրները ... Թուրքերը խրախուսուած են գերմանական մեթոտներէ, եւ եթէ արագօրէն արգելք չդրուի, շատ լաւ պիտի յաջողին: Բարեկամօրէն թոյլ պիտի տա՞նք, անգամ մը եւս, որ դարձնեն այս նոր և չնդալից շարժումը: Եթէ կ'ուզենք խափանել զայն, մէկ վայրկեան իսկ պէտք չէ կորսնցնենք: Եւ պէտք է խափանել ամէն գնով»:

Եւ երկու եղբայրները կը բացատրեն թէ ինչու անհրաժեշտ է խափանել Թրքական նոր դաւը.

— «Թոյլ տալ որ Սանճաքը գրաւեն (առանց նոյն իսկ խօսելու Հալէպի մասին), կը նշանակէ կորսնցնել ամբողջ Սուրիան, եւ կորսնցնել անպատուութեամբ»:

«Կիլիկիոյ խաչելութեան» եւ «Ալեքսանտրէթի աղէտ»ին հեղինակն ալ կը բացատրէ պատճառները, անգամ մը եւս պարզելով Սանճաքին եւ Հալէպի ռազմագիտական եւ տնտեսական արժէքը։

Բայց լաւ է այստեղ ընդհատել քաղուածքները, քանի որ երկու գրութիւններն ալ պիտի հրատարակենք առանձին։

Պէտք ըսէք թէ երեքշաբթին անցաւ եւ բան մը չպատահեցաւ։ Բայց այդ յետաձգումը կրնա՞յ սփոփանք մը կազմել, երբ իրազեկ հեղինակութիւններ կը պնդեն թէ էնկիւրին իսկապէս չարաշուք խաղ մը կը սարքէ ե՛ւ Սանճաքի ե՛ւ Հալէպի նահանգին շուրջը, օգտուելով Ֆրանսայի բազմազան հոգերէն, ինչպէս եւ Փարիզի կարգ մը շրջանակներու բարեհաճութենէն։

Անշուշտ մեզի չի յնար գիտնալ կառավարութեան բոլոր տրամադրութիւնները։ Բայց, կը թուի թէ անոնք որ պաշտօն վարած են Կիլիկիոյ, Սուրիոյ, Լիբանանի կամ Պոլսոյ մէջ, մասնաւորապէս դժգոհ են արտաքին գործերու նախարարին բռնած դիրքէն։

Ինչպէս Պ. Փօլ տիւ Վէօ, անոնք ալ ուղղակի եւ հրապարակաւ, կամ «Միջերկրականի կոմիտէ»ին մէջ լրջօրէն կը մեղադրեն թէ Պ. Ժօռժ Պոնէ աղդու լեզու մը չգործածեց Թուրքիոյ հանդէպ, եւ շարունակ զիջումներ կատարեց, սկսելով Սանճաքի նոր սահմանադրութենէն։

Անշուշտ այս պարագաները գիտնալով է որ Թառօ եղբայրները հրապարակաւ կը հարցնեն վարչապետին թէ հովանաւորեալ Սուրիան ալ մաս կը կազմէ՞ ֆրանսական կայսրութեան, ինչպէս Ճիպութին, Թունուզը կամ Մարոքը։

— «Ո՞վ կրնայ կասկածիլ այդ մասին: Մենք հոն էինք դարեր առաջ, Թունուզի կամ Ֆէսի մէջ հաստատուելէ առաջ: Հզօրութիւնը պարզապէս պսակեց դարաւոր նիգ մը...

Երբ մեր վարչապետը կը յայտարարէ թէ մէկ թիզ անգամ պիտի չզիջէ մեր հողերէն, անոր մէջ կ'առնէ՞ Սուրիան ալ, թէ դուրս կը ձգէ զայն, որովհետեւ երբեք բացորոշ յայտարարութիւն մը չըրաւ այդ մասին»։

Վերջերս Սուրիոյ եւ Լիբանանի ֆրանսերէն թերթերը կը գրէին թէ բան մը փոխուած է ֆրանսական քաղաքականութեան մէջ։ Մենք որոշ տեղեկութիւններ չունինք այդ մասին։ Եւ եթէ հարկ ըլլար դատել Փարիզի պաշտօնական մամուլին բռնած դիրքէն — լռութիւն — պիտի ըսէինք թէ փոփոխութիւնը երեւութական է։

Ամէն պարագայի մէջ, մենք պարզած եղանք եղերական կացութեան մը պատկերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

— ∞ —

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Կարելի է պատմական համարել Մեծն Բրիտանիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստը, երբ վարչապետը մանրամասնօրէն պարզեց իր նոր քաղաքականութիւնը,— միացեալ ճակատ բոլոր խաղաղասէր պետութեանց, խափանելու համար Հիթլէրի համաշխարհային տիրապետութեան ձգտումները։ Ամբողջ ժողովը ծափահարեց վարչապետին յայտարարութիւնները։

Պ. Չէմպըրլէն այս առթիւ մասնաւորապէս շեշտեց թէ անհրաժեշտ էր հաւաքական ապահովութեան այս նոր քաղաքականութիւնը, որովհետեւ գերմանական կառավարութեան ընծայած հաւաստիքները «հովին տրուեցան բացարձակապէս»։

Վարչապետը նախ յիշեց իր ուրբաթ օրուան յայտարարութիւնը, որ նոր շրջան մը կը բանար բրիտանական քաղաքականութեան մէջ։ (Օգնութիւն Լեհաստանի, եթէ վտանգուի անոր անկախութիւնը)։ Եւ աւելցուց.

— «Անշուշտ այսքան կարեւոր յայտարարութիւն մը միայն սահմանային քանի մը պզտիկ միջադէպերու չի վերաբերիր, այլ աւելի մեծ դէպքերու որ կրնան զանուիլ սահմանային միջադէպի մը ետին, ինչպէս Լեհաստանի անկախութիւնը, եթէ վտանգուի։ Եւ եթէ վտանգուի, ես կասկած չունիմ թէ լեհ ժողովուրդը պիտի դիմադրէ ամէն յարձակման։ Յայտարարութիւնը կը նշանակէ թէ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնին Լեհաստանի»։

Յետոյ պատմելով Միւնիխի մէջ եղած խօսակցութիւնները, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ այն ատեն հաւաստիք տրուած էր իրեն եւ ամբողջ աշխարհի թէ գերմանական կառավարութիւնը երբեք չուզեր տիրապետել ուրիշ ցեղերու վրայ եւ թէ իր նպատակն է միացնել դրացի երկիրներու բոլոր Գերմանները։

— «Այս հաւաստիքները այժմ հովին տրուած են։ Ահա նոր իրողութիւնը որ բոլորովին քանդեց վստահութիւնը եւ ստիպեց որ բրիտ. կառավարութիւնը ձեռնարկէ մեծ փոփոխութեան մը։ Ճիշդ է որ այժմ ուրիշ պատճառներ մէջտեղ կը դրուին, պատմական եւայլն, ինչպէս եւ նախայարձակման վախեր՝ արդարացնելու համար այս կամ այն արարքը։ Այդ պատճառները կրնան աչքառնելի ըլլալ, բայց չեն համապատասխաներ նախապէս տրուած հաւաստիքներուն եւ անխուսափելի է որ անոնք տեղի կուտան կասկածներու եւ կը մղեն հարցնել թէ նոր ծաւալման մը պատճառներ պիտի չգտնե՞ն ճիշդ այս պահուն։ Ես չեմ պնդեր թէ այդ մարտահրաւէրը արձակուած է։ Որքան որ ալ է պաշտօնական յայտարարութիւն չէ եղած, այս կարգի գործողութիւն մը սահմանելու համար։ Բայց վերջին դէպքերու արդիւնքը զգացուեցաւ շահակից երկիրներու սահմաններէն ալ անդին, շատ աւելի հեռուն քան կը սպասէին անոնց հեղինակները։ Զափազանցութիւն չէ ըսել թէ հանրային կարծիքը խորապէս ցնցուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ։ Ես պատերազմի մարդը չեմ երբեք ինչպէս չէի անցեալ սեպտեմբերին։ Ես երբեք մոլեքս չէի անցըներ գերման մեծ ժողովուրդին վրայ նայիլ տարբեր աչքով քան կ'ուզէի որ ուրիշներ նայէին անգլիացի ժողովուրդին վրայ։ Դեռ վերջերս կը յայտարարէի թէ Անգլիա պէտք չէ որ եւ է անորոշ յանձնառութիւն ստանձնէ, գործադրելու համար չնախատեսուած պայմաններու մէջ։ Բայց, ինչ որ կ'ընենք այժմ, կը բաղկանայ ճշգրիտ յանձնառութենէ մը, որ պիտի գործադրուի որոշ պարագաներու մը մէջ,— եթէ փորձ մը կատարուի տիրապետելու համար աշխարհի վրայ, բռնի ուժով։ Եթէ այդ է գերմանական կառավարութեան քաղաքականութիւնը, բացորոշ է որ Լեհաստան միակ վտանգուած երկիրը պիտի չըլլայ։ Միւս կողմէ, միակ պարագայի մը մէջ սահմանափակուելով չէ որ մեր կողմէ Լեհաստանի տրուած հաւաստիքը կրնայ յարգուիլ։ Վերջին դէպքերը արտնեղութիւն, մտահոգութիւն եւ անստուգութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ բոլոր դրացի երկիրներուն մէջ, տեղի — անուղի։ Եթէ այս հողմկոծանք միայն ծուռ մեկնութեանց վրայ հիմնուած ըլլար, այն ատեն պետութեանց անկախութիւնը ապահովելու համար կնքուած բոլոր համաձայնութիւնները երբեք պիտի չգործադրուէին եւ Եւրոպան կրնար աստիճանաբար վերադառնալ սովորական հանդարտութեան։ Այն ատեն այդպիսի համաձայնութեանց գոյութիւնն անգամ կը մոռցուէր։ Թոյլ տուէք շեշտելու թէ՝ ինչ որ ալ ըլլայ այժմ կատարուած բանակցութեանց ելքը, այդ բանակցութիւնները որ եւ է պատճառաւ չեն տրամադրեր Գերմանիոյ դէմ, ցորչափ այդ երկիրը լաւ դրացի կը մնայ»։

Վարչապետը մասնաւորապէս պատասխանելով Խ. Միութեան մասին եղած հարցումներու, յայտարարեց.

— «Այսօր չեմ ուզեր յայտնել թէ ո՛ր կառավարութիւնները մօտաւոր ապագայի մը մէջ ցանկալի պիտի գտնեն — կամ պիտի չգտնեն— մեզի հետ խորհրդակցիլ կացութեան մասին. բայց կ'ուզէի ակնարկել Խորհրդային Ռուսաստանի, որովհետեւ գիտեմ թէ այդ պետութիւնը միշտ կը յիշուի ընդդիմադիր անդամներուն մէջ, որոնք կը հարցնեն թէ այսպէս կոչուած վարդապետական՝ գաղափարական տարբերութիւնները չե՞ն բաժներ մեզ։ Ես մէկ վայրկեան իսկ չեմ պնդեր թէ գաղափարական տարբերութիւններ չկան։ Բայց, ինչպէս ըսի ուրբաթ օր, մեր տեսակէտն այն է թէ՝ ինչ որ ալ ըլլան գաղափարական տարբերութիւնները, արժէք չունին այս կարգի հարցի մը մէջ։ Մեզի համար էականը մեր անկախութեան պահպանումն է։ Երբ կ'ըսեմ մեր անկախութիւնը, միայն մեր երկրի մասին չէ որ կը խօսիմ. ըսել կ'ուզեմ անկախութիւնը այն բոլոր պետութեանց որ կրնան նախայարձակման սպառնալիքին ենթարկուիլ։ Հետեւաբար, մենք սիրայօժար կ'ընդունինք ամէն երկրի գործակցութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ իր ներքին կարգուսարքը, ոչ թէ նախայարձակ ըլլալու նպատակով, այլ նախայարձակման դիմադրելու համար»։

Յետոյ Պ. Չէմպըրլէն գոհունակութեամբ շեշտեց թէ ամբողջ ազգը միացած է ոչ միայն հաւանութիւն յայտնելով իր ծրագրած քաղաքականութեան,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՅՍՕՐ

— ∞ —

Պ. Լըպրէօն դրաւ իր թեկնածութիւնը

— ∞ —

Նախագահական ընտրութիւնը կը կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, 5 ապրիլ։ Վարչապետը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Պ. Լէպրէօն հաւանած է իր թեկնածութիւնը դնել վերընտրութեան համար, «տեղի տալով բարեկամներու առնչումներուն»։ Այս յայտարարութեան վրայ, քանի մը թեկնածուներ հրաժարեցան, բայց իրենց թեկնածութիւնը կը պահեն Պ. Պ. Ժիւսթէն Կոտառ եւ Ֆ. Պուխոն։ Ընկերվարականները եւ համայնավարները հակառակ ըլլալով նախագահին վերընտրութեան, իրենց կարգին թեկնածուներ պիտի ներկայացնեն առաջին քուէարկութեան համար։ Կ'ըսուի թէ Պ. Լըպրէօն հաւանութիւն յայտնելով հանդերձ, տրամադիր չէ նախագահութեան երկրորդ եօթնամեակը լրացնելու, եւ կրնայ հրաժարիլ պատեհ ժամուն, երբ մեղմացած ըլլայ քաղաքական կացութիւնը։ Կը կարծուի թէ այդ պարագային թեկնածու պիտի ներկայանայ Պ. Տալատիէ։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, վարչապետը պիտի վերակազմէ դահլիճը, նախագահին ընտրութենէն վերջը, առաջին առթիւ դուրս ձգելով արտաքին նախարարը, Պ. Ժօրժ Պոնէ, որուն դիրքը խախտած է իբրեւ հետեւանք Միւնիխի համաձայնութեան խարտակման (ինչպէս եւ Սանճաքի հարցին հետեւանքով)։

*** Ազգ. ժողովը կը գումարուի այսօր, ժամը 2.30ին, Վերսայլի մէջ։ Ժողովը կը բաղկանայ 617 երեսփոխաններէ եւ 315 ծերակուտականներէ, բայց թափուր աթոռներ կան, եւ բացակաները կամ հիւանդներն ալ հաշուելով, չի կարծուիր որ քուէարկողներու թիւը 900էն աւելի ըլլայ։ Ժողովին պիտի նախագահէ ծերակոյտին նախագահը։ Բացման ճառէն վերջը պիտի ընտրուին 36 քուէհաշիւները։ Յետոյ վիճակ պիտի ձգուի, ընտրելու համար այբուբենի այն տառը որով քուէարկելու պիտի հրաւիրուին ժողովականները։ Այնուհետեւ անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի առաջին քուէարկութեան, որուն համար տրամադրուած է երկու ժամ։ Յետոյ կը կարդացուին քուէները։ Թեկնածուն պէտք է ստանայ բացարձակ մեծամասնութիւն։ Եթէ առաջին քուէարկութիւնը մխտական ըլլայ, երկրորդ, ի հարկին երրորդ քուէարկութիւն մը կը կատարուի։ Ընդհանրապէս ընտրութիւնը կը վերջանայ առաջին քուէարկութեամբ։ Պ. Լըպրէօն արդէն մեծամասնութիւն ապահոված ըլլալով, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ պիտի ընտրուի առաջին քուէարկութեամբ, մանաւանդ որ ծերակոյտը կուսակից է իրեն, բացի աննշան փոքրամասնութենէ մը (ընկերվարական, համայնավար եւն.)։

Նախկին վարչապետ Պ. Լէոն Պլում ձայնակցելով իր կուսակցութեան օրկանին, հրապարակաւ կը մեղադրէ Պ. Տալատիէն, իբրեւ հեղինակը Պ. Լըպրէօնի վերընտրութեան ծրագրին։

Պ. Լըպրէօնի վերընտրութեան պարագային, աւանդական թափօրը զանց պիտի առնուի։ Նախագահը ներկայ պիտի չըլլայ ազգ. ժողովին, Վերսայլի մէջ, այլ Էլիզէի պալատէն պիտի հետեւի ընտրական գործողութեանց։

Լեհաստանէն վերջ Ռումանիա եւ Թուրքիա

Թուքրէչէն կը հաստատեն թէ Կարոլ թագաւորը եւ իր կառավարութիւնը հաւանած են, որ անգլիական կառավարութիւնը երաշխաւորէ Ռումանիոյ անկախութիւնը՝ գերման նախայարձակման մը դէմ, ինչպէս ըրաւ Լեհաստանի հանդէպ։

Թուրքիոյ հետ կը կատարուին դիւանագիտական խօսակցութիւններ, որպէսզի ան արտօնէ դաշնակից նաւերու անցքը Տարտանէլէն, օգնութիւն հասցնելու համար Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի։

*** Էնկիւրիի «Ուլուս» թերթը, որ բացառիկ թիւ մը հրատարակած է Մեծն Բրիտանիոյ նուիրուած, մասնաւոր տեղ յատկացուցած է արտաքին նախարար Լորտ Հալիֆաքսի մէկ յօդուածին։ Անգլիացի նախարարը կ'ըսէ.

— «Անգլիա գիտէ, թէ Թուրքիոյ տեսակէտները միջազգային հարցերու մասին նոյն են, ինչ որ Անգլիոյ տեսակէտները, եւ թէ Թուրքիոյ ու Անգլիոյ շահերը ոչ մէկ տեղ իրարու չեն հակասեր։ Ուստի, բնական է որ Մեծն Բրիտանիա ամէն ջանք թափէ եւ աջակցի Թուրքիոյ վերակազմութեան, ըստ Թուրք կառավարութեան նախագծած ծրագրին։

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու կը գրէ.

— «Թէեւ մեր երկիրները (Անգլիա եւ Թուրքիա) կը գտնուին Եւրոպայի երկու հակադիր ծայրերուն մէջ, բայց մեր գործը համանման է։ Մինչ խաղաղասէր Մեծն Բրիտանիան կը կապէ մեզ իր նաւերով աշխարհի միւս մասերուն հետ, Թուրքիան ալ կը կապէ Եւրոպան Ասիոյ հետ։ Համոզուած եմ որ երկու երկիրները միացնող գործակցութիւնը, որ սկսաւ վերջին տարիներս, աւելի եւս պիտի զարգանայ ապագային»։

Իրաքի թագաւորը զոհ գնաց արկածի մը

Պաղտատէն կը հեռագրեն ապրիլ 4 թուականով.—

Կազի Ա. Թագաւորը մեռաւ այս գիշեր, զոհ երթալով ինքնաշարժի արկածի մը։ Թագաւորը ինք անձամբ վարելով կառքը, պալատ կը վերադառնար երբ, ժամը 23.30ին, կառքը արընթաց զարնուեցաւ ելեկտրական ձողի մը։ Վեհապետը անմիջապէս ուշաթափ ըլլալով, մեռաւ կէս գիշերին։ Գանկը խորտակուած եւ ուղեղը ջարդուփշուր եղած էր։

Կազի առաջին գահ նոր լրացուցած էր 27 տարին։ Հայրը, Ֆէյսալ թագաւոր յանկարծամահ եղած ըլլալով Զուիցերիոյ մէջ, անոր յաջորդեց 1933 Սեպտ. 9ին։ Ուրեմն թագաւոր էր հինգ տարիէ ի վեր։

Իրաքի նոր թագաւոր հռչակուեցաւ էմիր Ֆէյսալ, հանգուցեալ թագաւորին զաւակը, որ չորս տարեկան է։ Խնամակալ նշանակուեցաւ էմիր Ապտուլլահ։

Անգլիա եւ Իտալիա

Իտալական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ անգլ. գործակատարը արտաքին նախարար Չիանոյին հաղորդած է վարչապետ Չէմպըրլէնի յայտարարութեան պատճէնը, որով Մեծն Բրիտանիա կ'երաշխաւորէ Լեհաստանի անկախութիւնը։ Իտալական մամուլը կը գրաղի այս խնդրով, ինչպէս նաեւ Ֆրանքօ-իտալական վէճով։ Պ. Կայտա երկու յօդուած գրեց Թունուզի մասին։ «Փօփօլօ տի Ռոմա», անդրադառնալով Հիթլէրի ճառին, կը ձայնակցի անոր, պախարակելով Անգլիան թէ ուրիշի գործերուն կը միջամտէ, մինչ ինք թոյլ չի տար որ ուրիշներ խառնուին անգլիական գործերու մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԿԱՐԿԻՆԸ

Խօսելով Պալքանեան Համաձայնութեան Պուքրէշի խորհրդաժողովի մասին, մեր վերջին յօդուածին մէջ կը շեշտէինք կարեւոր իրողութիւն մը, այդ համաձայնութիւնը դարձած է, այլեւս, վերջին ու առաջին թումբը՝ «Դէպ ի Արեւելք» գրոհին առջեւ։

Ու կ'եզրակացնէինք, — Հռոմ-Պերլին առանցքը, Պուքրէշի խորհրդաժողովէն վերջ (թումբ կանգնել այդ գրոհին դէմ) պիտի աշխատի մէկ առ մէկ ջլատել ու իրեն ենթարկել այդ թումբը կազմող պետութիւնները՝ անարգել, անխռով ու անվարան շարունակելու համար իր ճամբան։

Տասն օրը բաւական եղաւ, որ մեր այս նախատեսութիւնը իրականանայ։

Փրակայի գրաւումը նախաբանն էր այդ քայլին։ Մերձենալ ու պարտադրել արագ ու անխնայ գրոհով մը, — Գերմանիոյ այս գործելակերպը անհրաժեշտ եղաւ մանաւանդ այն պատճառով, որ Սեպտեմբերէն ասդին մթնոլորտն ու տրամադրութիւնները շատ փոխուեցան։ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա սպառազինուեցան։ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը Առանցքին դէմ ելոյթներ ունեցաւ։ Ու փոքրերը խորհեցան թէ այլեւս սանձ մը կարելի պիտի ըլլայ դնել այն նժոյգին, որ «Գ. Ռայխ» կը կոչուի, եւ որ Հիւսիսային ծովէն Պալթիկ եւ Պալթիկէն մինչեւ Դանուբ ու գրեթէ Ադրիական եւ Սեւ Ծով տարածած է իր ոտքերը։

Ու մինչ Փրակայի գրաւումէն վերջ Արեւմուտքի երկու մեծ պետութիւնները նոր թափով մը իրար անցան, հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը կրկին հրապարակ դրին եւ սկսան արագ ու տենդոտ բանակցութիւններու՝ «միացեալ ճակատ» մը կազմելու համար, Գերմանիա, բնականաբար Հռոմի հետ համախորհուրդ, երկու օրուան մէջ երեք ծրագիր իրականացուց։

Առաջին, — քանի մը օրուան ընթացքին կազմուած այն կարծիքը թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի այս նոր ձեռնարկէն վերջ այլեւս Առանցքը տեղը ծանր կը նստի՝ ամլութեան մատնեց՝ ուժեղ ճնշումով մը պարտադրելով Ռումանիոյ որ իր գլխաւոր տնտեսութիւնը դնէ իր ղեկավարութեան տակ (նաեւ՝ Մէմէլի գրաւումը)։

Երկրորդ, — այս կերպով ապահովեց շատ մը նիւթեր, որոնց պէտք ունին մանաւանդ պատերազմի ընթացքին՝ ինք եւ Իտալիա։

Երրորդ, — անդամատեց Պալքանեան Համաձայնութիւնը, եւ, հետեւաբար, գրեթէ քայքայեց այն թումբը, որուն ակնարկեր էինք։

Արդէն սաղնապի մը մատնուած է Եուկոսլավիան ալ, գերման փոքրամասնութեանց խնդրով։ Կայ նաեւ Տալմաչիոյ պարագան (իտալական ցանկութիւն), խրուաթական հարց եւ նոյնիսկ Սերպերու հզօր հոսանք մը՝ ի նպաստ Առանցքին (Սթոյատինովիչ)։

Հարկ է ուշադրութեան առնել նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը։

Վերջին անգամ, երբ Փարիզ եւ Լոնտոն, հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը արծարծելով, ուզեցին հաւաքական յայտարարութիւն մը կատարել, Եուկոսլավիոյ անունը երբեք չյիշուեցաւ։ Չմոռնանք, որ Պալքանեան Համաձայնութեան ողնայարը այս երկիրն է, — աւելի ճիշդ՝ էր։ Որովհետեւ, եթէ Պալքանեան Համաձայնութիւնը առաջին թումբն է Առանցքին առջեւ, Եուկոսլավիան այդ թումբին առաջին (աշխարհագրական տեսակէտէն) եւ ամէնէն զօրաւոր մասն է։ Այս ճշմարտութիւնը կը խոստովանէր նաեւ Հիւսէյին Ճահիտ, — «Եուկոսլավիոյ ապահովութիւնը՝ մեր ալ ապահովութիւնն է»։

Այդ յայտարարութեան առթիւ, յիշուեցան նաեւ, պահ մը, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի անունները։

Ռումանիան, իր արքայական խորհուրդէն վերջ, համակերպեցաւ իր աշխարհագրական դիրքի պարտադրանքին։ Չէմպըլէյն, 28 Մարտին, «Ռումանիան յանձնուած չէ Գերմանիոյ» կ'ըսէր։ Էականը այդ չէ։ Այլ այն՝ որ Ռումանիա դադրած է քաղաքական անկախ ազդակ մը ըլլալէ՝ ինչպէս էր՝ մինչեւ Փրակայի գրաւումը։ Հետեւաբար՝ այլեւս չկայ՝ իբրեւ Պալքանեան Համաձայնութեան սարք։

Ցանկարծ «մոռացութեան» տրուեցաւ նաեւ Յունաստանի անունը։ Ուրիշ առիթով ալ մատնանշած ենք այս երկրին բացառիկ պայմանները։ Իրեն համար՝ Պալքանեան Ուխտը միայն մէկ արժէք ունի, — սանձել Պուլկարիան։ Այդ է պատճառը, որ, Ուխտէն անջատ, զինակցած է Թուրքիոյ հետ։ Եւ արտապալքանեան որեւէ յանձնառութեան տակ չուզեր մտնել։

Յիշեցինք այս երեք պետութիւնները, գալու համար Պալքանեան Համաձայնութեան չորրորդ տարրին, — Թուրքիոյ։

Արդ, Թուրքիա ոչ միայն վերապահ կամ զգոյշ չեղաւ, այլ, ընդհակառակն, ոտքով-ձեռքով մէջ ինկաւ։ Լոնտոնի Թուրք դեսպանը, Փրակայի գրաւումին յաջորդ օրը, այցելելով Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, «թուրք հանրապետական կառավարութեան անունով» յայտարարեց թէ՝ «Թուրքիա առանց վերապահութեան պիտի գործակցի Մեծն Բրիտանիոյ՝ երբ այս վերջինը որեւէ քայլ առնէ Գերմանիոյ դէմ»։

Երկու ճշդում ընենք այստեղ։ «Որ եւ է»ն իր մէջ ունի նաեւ «ի հարկին մենք ալ ձեզի հետ պիտի կռուինք»ի իմաստը։ Երկրորդ, եթէ «Գերմանիոյ դէմ» ըսած է, պատճառը այն է որ՝ առանց Գերմանիոյ իտալական վտանգը կը չքանայ, իսկ այդ օրերուն Լոնտոն ու Փարիզ եւս իրենց բոլոր յայտարարութիւններուն մէջ կը գործածէին «Գերմանիոյ դէմ» բացատրութիւնը, երբեք չյիշելով «Առանցք»ը

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, նաեւ իրենց այս դիրքերով, Պալքանեան Համաձայնութեան պետութիւնները անժխտելի ապացոյցը տուին թէ իրենցմէ ամէն մէկը անջատ անջատ կը գործէ ու միակամ չեն, քանի որ ամէն մէկը իր մորթի մասին մտահոգուած է։ Իսկ Թուրքիա, իր վերջին քայլով, անգամ մը եւս փաստեց թէ լուրջ պատճառներ ունի Առանցքին դէմ ըլլալու։ Այնքան լուրջ՝ որ անհրաժեշտ դառնայ ի հարկին կռուին մասնակցիլ։

Կը յիշուի թէ Միջերկրականի ալեկոծութեան օրերուն, Նիոնի խորհրդաժողովի առթիւ, Թուրքիա նոյնքան փութկոտ ու «անվերապահ» դիրք բռնեց Իտալիոյ դէմ։ «Ճիւմհուրիէթ», այն օրերուն, բացորոշապէս գրեց թէ «Թուրքիա պիտի գործակցի Անգլիոյ՝ եթէ այս վերջինը Իտալիոյ դէմ որ եւ է քայլ առնէ»։

Ուրեմն, այն օրէն ասդին Թուրքիոյ վախը ոչ միայն անհետացած չէ, այլ, ընդհակառակն, կրկնապատկուած է՝ եւ՝ Գերմանիոյ դէմ դիրք բռնելու հարկադրելով զինքը։

Ասով պէտք է բացատրել Թուրքիոյ փութկոտութիւնը՝ Պուլկարիան գոհացնելու մասին։ Ցամաքէն՝ իր ճամբան՝ կ'անցնի Պուլկարիայէն, որ կը շարունակէ պահանջող ու դժգոհ մնալ, դուրս մնալով պալք. ուխտէն։

Թուրքիա, գիտակ այս վերջինին հոյակապումին, միջպետական թումբին տակ (Պալքանեան Համաձայնութիւն), կ'ուզէ այժմ հողային արգելք մը ստեղծել իր առջեւ՝ Գերմանիոյ դէմ, որովհետեւ գիտակ է նաեւ այն միւս իրողութեան թէ՝ Գերմանիան, որ իր մէկ ոտքը Դանուբի վարի եզերքներն է հասցուցած՝ դժգոհ Պուլկարիոյ միջոցաւ կրնայ «արկած» մը ստեղծել։

Կրնայ պատահիլ, որ ճիշդ այս պատճառով, Թուրքիա, Աթէնք եւ Պուքրէշ — Թերեւս եւ Պելկրատ, — այս անգամ ի դերեւ չհանեն պուլկար վարչապետին այցելութիւնը Էնկիւրի, «խօսքին գործի անցնելով» — ինչպէս կը գրեն Թուրք եւ պուլկար թերթերը

Առիկա, սակայն, ապահովութիւն մը չէ ու չի կրնար ըլլալ։

Նիոնէն վերջ, Գերմանիոյ դէմ եւս դիրք բռնելով, Թուրքիա վերցուց ձեռնոցը եւ, ուշ կամ կանուխ, պիտի կրէ այդ քայլին հետեւանքները, որոնք առանց առոր ալ պիտի գային որդէն.

Գերմանիա ընդհ. պատերազմի փորձառութեամբը գիտէ թէ ինչ անփոխարինելի շտեմարան է Թուրքիան։ Ան գրեթէ հասած է Սեւ Ծով։ Եթէ պատահի որ Իտալիա նաեւ զինուորապէս գրաւէ Ալպանիան՝ կանգնելով Յունաստանի ուսին, Առանցքին դիրքերը, բացուած կարկինի մը նման, մօտեցած կ'ըլլան եղեր։ Նեղուցներուն, որ, ինչպէս բոլոր, մեկնուած կը մնան Սեւ Ծովէն Ռումանիան, իսկ Տարտանէլէն՝ Յունաստանը։ Իսկ թէ Վոսփոր եւ թէ Տարտանէլ կարելի է իջնել Պուլկարիայէն։

Ճիշդ է, որ այս հարցը լրջօրէն կը շահագրգռէ մանաւանդ Մեծն Բրիտանիան։ Ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս 1915ի դաշնագրով Իտալիոյ խոստացուած Փոքր Ասիոյ ափունքը։

Բայց, առիկա չի նշանակեր թէ Անգլիա, իր կարգին, «պատրաստ է գործակցելու Թուրքիոյ՝ եթէ այս վերջինը յարձակումի ենթարկուի»...

Մանաւանդ որ՝ Ալպիոնը գիտէ ուրիշին՝ բայց մանաւանդ իր բարեկամի հաշւոյն երրորդի մը հետ «համաձայնելու» կերպերը՝ իրեն եւս բաժին հանելով ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԷՆՎԵՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ.

Տխրահռչակ Թալէաթէն ետք, ահա եւ Օսմ. կայսրութեան յոխորտ սպարապետին վերջին օրերը, զոր «Յառաջ»ի ընթերցողները առիթն ունեցան կարդալու վերջին ամիսներու ընթացքին։

Այս անգամ «Հալէպը»ը չէ որ կը պատմէ, այլ իրենց դաշնակից գերման գրող մը, որ հազար կառք կ'ըլլայ հերոսի մը դիմագիծը տալու համար Էնվէրի։

Ժէօն-Թուրքերու այս չիացած զաւակը, հետաքրքրական բախտախնդիր մըն էր իրականին մէջ, զոր յեղափոխական ալիք մը մէկ օրէն միւսը ամէնէն տիրական դէմքը դարձուցած էր Սուլթաններու մայրաքաղաքին մէջ։ Երկար տարիներ ճնշուած կարմիր հրէշին լուծին տակ, Պոլսահայ հասարակութիւնը կարկանդակներով, ճառերով եւայլ զովացուցիչ ըմպելիներով կը դիմաւորէր Թուրք զինուորականը, որ Սելանիկէն կուգար ազատութեան եւ եղբայրութեան վառ խոստումներով...

Էնվէր՝ միջին հասակ, դաւադիր ընթացք մը բռնած է անճար ու բարեմիտ մարդոց հանդէպ, բայց իր ամբողջ գործունէութեան շրջանին վատօրէն կծկած ուժին առջեւէն...

Իր զէնքի ազիզ ընկերոջ՝ Ալպանացի Նիազի պէյին ետք, հետզհետէ դաւադրաբար կ'իյնան պատերազմական նախարար Նազըմ, Մահմուտ Շէվքէթ փաշա ու վերջապէս լուսամիտ գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտտին իշխանը։

Կիլիկիոյ կոտորածը կը հիասթափէ մեր ժողովուրդը, առանց երբեք զայն խելքի իր երազներէն...։ Արեւելեան նահանգներու մեր հայրենակիցները, — պապական զոհերը Թուրք էսպաղաին — Էնվէրի բանակին սիբայժամար կը տրամադրեն ծխախոտ, շաքար, պարէն, անկողին եւ բուրդէ զգեստ։ «Սէրասքէր»ին հաճոյ չի թըւիր սակայն Դաշնակցութեան ժխտական պատասխանը Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութեան։ «Կէօպէն»ի միջադէպէն ետք, երբ այլեւս այդ իրականութիւն կը դառնայ, մեր կաւէ հերոսը լուսագոյն առիթը կը համարի հայ ժողովուրդին դատը լուծել զրականեան միջոցներով։

Եւ ահա, Էնվէր գործի կը լծէ իր արբանեակներէն Նայիլը, Տօքթ. Նազըմը եւ [illegible] Պէհաէտտին Շաքիրը։ Պոնտոսցի Լազերէ, Չէչէններէ, Վրացի յելուզակներէ եւ բանտէն դիտմամբ արձակուած եղեռնագործներէ կը կազմուին «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի խումբերը, որոնք գաղտնաբար կը ղրկուին Կովկասի սահմաններէն ներս, երբ թէ ռուս բանակը նեղելու եւ ահաբեկելու համար։ Բայց երբ ցիրուցան, ջարդուած կոտոր, իրենց պոչին վրայ ետ կը դառնան, այս անգամ անոնք իրենց անզօր կատաղութիւնը կը թափեն հայ անզէն ու անպաշտպան ազգաբնակչութեան վրայ։

Բարեմիտ հայրենակիցներ կրնան պնդել թէ Էնվէր հակառակ եղած է սեղանահանութեան։ Իրականութիւնը բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ։ Բախտախնդիր զօրականը անշուշտ աւելի անկեղծ եղած է իր առելութեան մէջ, քան նոյնինքն մեծ դահճապետը։ Ոչ հայերէն բարեւ, ոչ ալ Ցուղայի համբոյր, այլ ան մեզի ներկայացած է իբրեւ հարազատ Թուրք, միջա դաժան դիմագիծներու տակ։

Զուէն աղջ. շատ լաւ յիշելու է այն ճգնաժամը, զոր անցուցած է պատերազմի սկիզբի տարին, երբ Էնվէր յաղթանակ օր մը երեսին կը շպրտէր Ճէվտէթի հեռագիրը։

— Պա՛շ Ռահիպ, կ'արտասար անճար պատրիարքի երեսին, Վանայ խռովարարներուն խրատ տուր որ կայսերական զօրքերուն վրայ զէնք չարձակեն, ապա թէ ոչ քեզ ալ Պոլսոյ ժողովուրդին հետ Տէր-Զօրի անապատները կը ղրկեմ...

Այս բոլորը շքադրամին մէկ երեսն է միայն։ Էնվէրի բովանդակ կեանքը պարտութիւն մը եղած է։ Նախ կը տեսնենք կաւէ հերոսը Լիբիոյ անապատը, Պենկազիի պատնէշներուն վըրայ, ուր կը լքէ իր դիրքը առաջին իսկ յախուռին...։ Կը տեսնենք Պալքանեան պատերազմին բոլոր ճակատներուն վրայ, երբ խուճապահար կը դիմէ իր երեկի նորաբերուն՝ Յոյներուն, Սերպերուն եւ Պուլկարներուն առջեւէն։ Վերջապէս, ընդհ. պատերազմին Տարտանէլի խրամներուն մէջ, Անափորթա եւ Արը-Պուրնու։ Արեւելեան ամբողջ ռազմադաշտերուն վըրայ։ Մինչ միեւնոյն երեւոյթը։ Եւ դեռ աւելին՝ մեր անտէրունջ ազգակիցներուն վրայ «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի ջոկերը արձակող այդ Էնվէրը, Սարը-Ղամիշի ճակատին վրայ լեղապատառ կը փախչի հայ վրէժխնդիր Փէտտայի գնդակներու տարափին տակ...

Էնվէր փրկա՞ծ էր Թուրքիան, այս անգամ կ'ուզէր եւ փրկել Մոնկոլիոյ իր ցեղակիցները, որոնք կը յաւակնէին Ճինկիզ-Խանի շառաւիղներն ըլլալ...

Գերման հեղինակը կը պատմէ իր զանազան ձեռնարկները, շոգեժակոյլով փախուստը, հիւանդութիւնը եւ բանտարկութիւնը (նորութիւն մը մեզի համար)։ Կը թուի թէ բոլշեւիկները այնքան երես չեն տուած իրեն, որովհետեւ ան իրենց ձեռքը գործիք դառնալէ աւելի, իր քաղաքական նըպատակները կը հետապնդէր։ Մահուան նկարագրութիւնը քիչ մը կը տարբերի Ազարպէկովի պատմութենէն։ Այնքան յաճախ լսած էինք այդ մասին, որ չէինք հաւատար, մինչեւ որ իր կինը՝ Նաճիէ իշխանուհին, «մէվլուտ» կարդալ տուաւ իր հոգւոյն համար։ Ձեկիստը զայն կը ներկայացնէր Պալճիվանի բարձունքին վրայ, կուռ կառքի մը մէջ ապաննուած, ապա [illegible] կորդուած թաղածի մը կըզմէ, ինչ որ ըլլայ, նոր հեղինակին պատմածէն յստակօրէն դուրս կը ցայտէ Էնվէրի կրօնամոլ, ամբարտաւան ու վառատենչ նկարագիրը, որ բացարձակապէս անպարտելի է։

Երկու Թչուա՞ռ արարած, — կարծես յաջողած ըլլար «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի վոհմակները դէմ դնել սպիտակ արջին, այս անգամ համաթուրանական ցնորքներով տարուած՝ շատ մը ջլուտ եւ սովահար Պամանճիներ հաւաքած գլխին, կը նկրտէր Տօն Քիշոթեան սուրը ճօճել Թաշքէնտի եւ Պուխարայի նախճախուտներուն մէջ...

Բայց թողունք որ քէմալականութիւնը իր դատաստանը ընէ Էնվէրի մասին։

1924ին, երբ խալիֆայութիւնը կը ջնջուէր Թուրքիոյ մէջ, Հնչակաւոր ձիատէր Աղա խան փափաք կը յայտնէ Մարգարէին փոխանորդութեան աթոռը վերահաստատուած տեսնել։ Նամակին հրատարակութիւնը ահա—

«ՅԱՌԱՋ»Ի 4000 ԹՈՒԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ. — «Յառաջ»ի 4000 թիւին երջանկաւոր առթիւ առաջին շարք մը շնորհաւորութիւններ. Ստորեւ երկու հատ, իբրեւ նմոյշ. Սրտագին շնորհակալութիւն բոլորին։

... Խմբագիր, հաճեցէք ընդունիլ խնդրեմ, սրտագին շնորհաւորութիւններս ձեր — մեր — սիրելի թերթին 4000րդ թիւին առթիւ

Կը շնորհաւորեմ «Յառաջ»ը, որ անհուն, անսահման խանդավառութեամբ, իբրեւ մեր տարագիր հայրենիքին մատուռ — հոգեկան պահպանութեան մըն եւ անոր զարգացման գլխաւոր ղեկավարը։

Կը շնորհաւորեմ «Յառաջ»ը մանաւանդ, իբրեւ մեր տարագիր եւ նոր բնակավայր ժողովուրդին, հաւատք յոյս եւ զօրութիւն ներշնչող՝ անմոռ սրտացաւ ու հաւատարիմ բարեկամը

... Իսկ իբրեւ գրական վաստակ 500էջնոց գիրքի հաշուով ուրեմն մենք այսօր կ'ունենանք ութ (8) հատոր գիրք։

— Ութ հատոր գիրք, այ... ինչ գրկանքներով ու զոհողութիւններով գրել, գրել 4000 էջ ...

Անփոխարինելի վաստակ, արդարեւ։

Եւ ամէն հայ մարդու խորունկ յարգանքին ու երախտագիտութեան արժանի։

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

×

«ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ»

Նոր նիւթ կը փնտռէի մտածելու, երբ կը հասնի բացեղէն «Յառաջ»ի 4000րդ թիւով։

Նախ կը ներէ «Յառաջ»ը որ կանուխ օրուան հոգերէն, նկատի ա...

...ւլին փոթորիկ կը յարուցանէ Պոլսոյ մէջ։ Կը ձերբակալուին «Իգդամ»ի խմբագրապետ Ահմէտ Ճէվտէթ, «Թանին»ին Հիւսէյին Ճահիտ, վերջապէս «Թէվհիտը Էֆքեար»ի Վէլիտ պէյ։ Մեծ հաւատարմութիւն կը ձեռնարկուի։ Հարց էր գիտնալ թէ Թուրք ժամուլը հանրապետական էր թէ սուլթանական...։ Ամէնէն աւելի վտանգի կ'ենթարկուի փառաբանական կաճառի նախագահ Լութֆի Ֆիքրի պէյ։ Դատավարութեան ընթացքին խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ Էնվէրի մէկ ձեռնարկը, որ կը հաստատէր Էնկիւրիի իշխանութիւնը [illegible] Վասըֆ պէյ հեռացուած [illegible] թիւնը կ'ընէ կաւէ հերոսին։

— Մեր մեծապանծ Ազատարար Կազի Մ. Քէմալի սապարէզ փոխելէ ետք, Էնվէր կոչուած այդ արբանեակը մինչեւ պատերազմական նախարարութեան բարձրացած, կատաղի բախտախնդիր մըն էր, որ Բոլշեւիկներու ձեռքը մատնելով Սուրբ Միջնաբերդը եւ Մարգարէին սրբավայրերը, դէպի կործանման անդունդը հասցուց Օսմ. կայսրութիւնը, բայց հալածեալ մարգարէի պահուն վրեժառու, բախտով խոյս տալով հայրենիքէն, վերջոյ իր չափ եւ սահման չճանչցող փառամոլութեան թաղն ու պատուհասը Պուխարայի սառնաշունչ աւազաններուն մէջ։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Իսկ նա պատմե՞ց քեզ, թէ ինչո՞ւ համար եմ սուր վերցրել ես։

— Պատմեց. ես բոլորը գիտեմ։

— Պատմեց. եւ դու բոլորը գիտե՞ս... — դայլայլթից կարծես խեղդուելով հարցրեց Ամրամը։

— Այո՛, բայց մի՛ վրդովուիր։

— Չվրդովուե՞մ. այդ ի՞մ ցանկութիւնից է կախուած. կարո՞ղ ես հրամայել ասուծին, որ նա չմռնչէ, երբ զարմանակալ սուրը ցցւում է իւր կողերի մէջ..

— Համբերութիւնը ամենազօրաւոր դեղն է...

— Ի՞նչ համբերութիւնից խօսելու ժամանակն է, Մարզպետունի իշխան... Ասում ես Սեւադան ներել է նրան. ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ուրեմն այդ ծերուկը դժոխք վառեց իմ սրտում, ինչո՞ւ իմ հոգու խաղաղութիւնը վրդովեց. ինչո՞ւ իմ կեանքը թունաւորեց... եթէ այսօր պիտի ներէր...։

— Երբ մարդու հոգին կուրանում է վրէժխնդրութեան կրքերից...

— Էլ ոչ մի խօսք, Մարզպետունի իշխան։ Սեւադան թող ներէ, նրա որդիքը թող ներեն, բոլոր աշխարհը ներէ, Ամրամ Սեպուհը չի ներիլ... Հաշտութի՞ւն... Ալտոնբէկաթի հե՞տ՝ երբեք... Եթէ կարողանամ, նոյնիսկ դժոխքի հետ կը միանամ այդ անարժան թագաւորին դահավիժէ կործանելու համար... Եթէ դու կարողանայիր մտնել իմ հոգեկան աշխարհը եւ տեսնել թէ՝ սանձարձակների ի՞նչ հրդեհ է վառւում այնտեղ, կը սոսկայիր, կը սարսափէիր...

— Եւ ահա հէնց այդ ժամանակն է, որ հերոսը եւ մեծ հայրենասէրը կարողանում է ապացուցանել թէ՝ իւր մայրը հասարակ ծնունդ չէ պարգեւել աշխարհին։

— Ամէնից հասարակ եւ ամէնից սինլքորը կարող է հանդուրժել այս անպատուութեանը. մեծ հոգին, ընդհակառակը, չի կարող տանել նրան։

— Սեւադան փոքրիկ մարդ չէ. Աշոտը կուրացրել է նրա երկու աչքերը, կուրացրել է եւ նրա որդուն. եւ սակայն նա մոռանում է այսօր այդ անփոխարինելի զրկանքը եւ ներում է անխիղճ փեսային՝ միայն Հայրենիքի սիրոյն համար։

— Աշոտը նրա աչքերն է կուրացրել, բայց իմ սիրտը։ Կոյր աչքը կարող է ներել, բայց կոյր սիրտը չի ներիլ... չի՛ կարող ներել։

— Բայց...

— Տէր Մարզպետունի, այն մարդը, որ գիտէ թէ թագաւորն ի՞նչ անարգանք է հասցրել իմ անուանը եւ սակայն խորհուրդ է տալիս ինձ հաշտուել նրա հետ, նա իմ թշնամին է։ Եթէ դու իմ վրանում չլինէիր, ես կը մենամարտէի քեզ հետ...

— Ուրեմն, ես իմ գործը վերջացրի... ասաց Մարզպետունի իշխանը եւ տեղից վեր կենալով ողջունեց Ամրամին եւ վրդովուած դուրս գնաց վրանից։

Հազիւ իշխանը ներքին մուտքից հեռացել էր մի քանի քայլ, Սեպուհը բարձրացրեց վարագոյրը եւ ձայն տըւաւ նրան.

— Տէ՛ր Մարզպետունի։

Իշխանը յետ դարձաւ եւ հարցրեց.

— Դու ինձ ուրիշ ասելիք ունի՞ս։

— Ես դեռ ոչինչ չեմ ասել քեզ, պատասխանեց Ամրամը։

Իշխանն ինքն իրան ուրախացաւ։ Նրա սրտում նոր յոյս ծագեց։ «Մի՛ գուցէ նա զղջայ իւր սաստ ընդդիմութեան համար. մի՛ գուցէ նա կամենում է յարգել իմ խնդիրը...», վայրկենապէս անցան այս մտքերը Մարզպետունու գլխով եւ նա յօժարութեամբ յետ դարձաւ եւ նորէն ներքին վրանը մտնելով հարցրեց.

— Ուրիշ ի՞նչ ունես ինձ ասելու։

— Նստի՛ր այստեղ մի վայրկեան, ասաց Սեպուհը ցոյց տալով իշխանին իւր մահճակալը։

Իշխանը նստեց։

— Տէր Մարզպետունի, եթէ դու եկել ես ինձ մօտ իբրեւ պատգամաւոր, ապա ուրեմն պէտք է լսես պատասխան տանես նրան, ով որ ուղարկել է քեզ, ասաց Սեպուհը։

— Ոչ ոք ինձ չէ ուղարկել։ Թագաւորը, ինչպէս գիտես, նոր է վերադառնում Եգերացոց աշխարհից. իսկ Ուտիքում եղած ժամանակ՝ ես նրան չեմ տեսել...

— Ես կարծում էի թէ գուցէ Թագուհին...

— Ոչ ա՛յ Թագուհին, եւ ո՛չ կաթողիկոսը... Ես ինքս տեսայ թէ՝ ինչ աւեր է սպառնում մեր աշխարհին։ Ամէն կողմ անցայ, ամէն ինչ դիտեցի. եւ վերջը որոշեցի գալ եւ խնդրել Հեզ երկուսիդ՝ քեզ եւ Սեւադային՝ խնայել եւ խղճալ ձեր բազմաչարչար Հայրենիքին...։ Սեւադայ իշխանը, շնորհակալ եմ, լսեց ինձ, մոռացաւ իւր վիշտը, իւր վրէժխնդրութիւնը... Դու էլ, ես հաւատացած եմ...

— Ոչ, Տէր Մարզպետունի, մի՛ հաւատար, ընդհատեց յանկարծ Սեպուհը. մի՛ հաւատար թէ ես կարող եմ քեզ լսել, թէ քո խօսքերը կարող են իմ սիրտը շարժել, թէ Ամրամ Սեպուհը կարող է Հայրենիքի համար մոռանալ...

— Ինչո՞ւ ուրեմն յետ դարձրիր ինձ. ես այդ համոզմունքով արդէն հեռանում էի քեզանից։

— Ցոյց տալու համար որ իմ սիրտը բա—նում քո առաջ, ցոյց տամ քեզ նրա ժահահոտ վէրքերը, որպէսզի թագաւորին հանդիպած ժամանակ՝ պատմես նրան թէ՝ Ամրամը ի՞նչու [illegible] սուրը մերկացրեց։

— Նա քեզ չի արդարացնիլ։

— Միթէ՞ ես սպասում եմ որ նա ինձ արդարացնէ...

— Ի՞նչու ուրեմն յայտնեմ նրան թէ՝ ի՞նչ պատճառով [illegible] սուրը մերկացրիր։

— Որպէսզի, եթէ Աստուած [illegible] յաջողէ եւ ես քո թագաւորի զօրութիւնը ջախջախեմ, երկիրն աւերեմ քաղաքները հրդեհեմ եւ նրա գանձ[illegible] թագը ապականութեան մէջ [illegible] կեմ, նա իմանայ թէ՝ ո՛ր անարգանքի վրէժը լուծեց Ամրամը իրանից...

— Այդ նա կ'իմանայ... Աստուած կ'իմանայ. բայց դու էլ իմացիր [illegible] այդպիսի անխիղճ գործերի [illegible] բոլոր աշխարհը պիտի քեզ անիծէ...

— Այդ անէծքները չեն [illegible] հոգին աւելի, քան որքան [illegible] նա այժմ ապերախտ թագաւորի [illegible] հասցրած անարգանքի պատճառով [illegible] Նոյնիսկ օրհնութիւններն [illegible] բուժել այն վէրքերը, որոնց [illegible] պատառում են այժմ իմ գոյութիւնը։ (Շար.)

...ուած չինք առած թէ քանի՜ երբորդ թէ-րթն հասած է, կանխելու համար զինք... պատուհանէրով մը ...։

Ցերեկը, մոռնալ օրուան տաղնապ-ները եւ իյնալ երբեմն «Գիրքերին» գիր-կը, քիչ մը սովորական չէ, բայց ունի... սրբութիւն հանոյք մը որ միայն կը զգայ ...նթական։

Եւ այս անգամ ժամանակն երբեմն ...այիր 4000 թիւերն են խնդրոյ առար-կայ, այնքան խօսուն եւ վառվռուն. ինչպէս առէք առաջ ալ իր տասնամ-...ակին ասթիւ, չկրցած էինք, թէ որ-...ան մեծ ու ծանր պարտականութիւն ...ած է իր ուսերուն վրայ եւ զոհո-...ւթիւն եւ աշխատանք՝ իր ամէն մէկ ...թիւ ծալքերուն մէջ, անշուշտ ինք ...այն գիտէ, իսկ իր արժէքն ու գնա-...տանքը հարկաւ կ՚իյնայ ընթերցող ...ժողովուրդին, որ տուած է արդէն եւ ...պիտի տայ գեռ հետզհետէ ապացոյցը ...միակ սիրելի ու ժողովրդական ...թերթին, կարդալով ու տարածելով ...ն ամենուրեք։

Ցառաջի մղած պայքարը այնքան ...ազմակողմանի է եւ կտրած ճամբան ...կարեւորը դեռ այնքան խորտու-...որ դիմանալը միայն յատուկ է ...անդրդուելի կամքի եւ յարատեւու-թեան։

Իսկ իր ուղղութիւնը ու նկարագիրը ...այնքան բարձր եւ գաղափարական են, ...ինծի չիյնար զայն պատկերացնել։ ...պէտք միայն ըսել թէ սիրած ըլլա-...լ ցեղին սիրտին եւ անոր ա-...րինով, «Ցառաջը կոչուած է ա-...ւանորդելու տարագիր բազմութիւն-...ներ վտարանդի սա մութ ու խորթ ...երուն վրայ։

Ցառաջ ոչ ոքի խունկ չի ծխեր, ...կատարած է ու համարձակ։ Իր ...երկու ձողերը որոշ է եւ մեկին, աղ-...թ չի նոր շունչով եւ կենդանի։ Իր ...թաղարդը նայուածքին ալ ոչ ոք չի ...խուսափիր։ Ան պահակն է մշտար-թուն։

Ծոր է իր հաւաքածոն եւ հմտալից՝ ...պայքարը։ Դպրոց է անուններու եւ ...պաշտօն ամենօրեայ՝ տարեցներու։

Ցառաջ կ՚երթայ միշտ յառաջ, ...միշտ աներկիւղ, սէր ու քաջ, ինչպէս ...ժողովուրդին ազատութեան շարքերուն։ Մենք «Ազատամարտիկներու եւ «Ցառաջամարտիկներու սերունդէն, արդէն ...այդ դրօշին երկրպագու, կուզանք ...ողջունել ձեռքն իրեն, մաղթելով նոր 4000ներ եւ նոյնքան նոր բաժանորդ-ներ...

ՄԻՇ-ՄԷ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ՅԱՐԱՆՔ ԱՃՈՒՐԴԻ ՀԱՆՈՒԱԾ

Հետեւեալ տեղեկութիւնը ծոյնու-թեամբ կ՚արտատպենք Ամերիկայի ...ընկերներու օրկանէն, պահելով ...ուղղագրութիւնը (Երիտասարդ Հայաստան, ...մարտ).

— Մարտ 7ին երեքշաբթի ցորեկ ...ամը 2.30ին Նիւ Եորքի շէրիֆի հըս-կողութեան տակ նախկին Բանուոր — ...այժմ Լրաբեր — թերթի օէշընը ...պարտքի համար աճուրդ) կատար-...ուեցաւ՝ նման ալան-թալանի, որուն ...կամ են հրէայ չահամոլներ։

«Լրաբեր»ի խմբագրութեան մեծա-...մասնի անդամները, որ միաժամա-...նակ Ցառաջեքեմական անդոյն կազմա-...կերպութեան ղեկավարներն են, ներ-կայ էին օճշընին։ Ներկայ էին նաեւ «Բանուոր» կամ «Լրաբեր» թերթի տպարանին կառավարական Պօնտով շէր — հօլտըրներէն (շահաբաժին ու-նեցող) ոմանք, որոնց դրամը այս պէնքրըբթսիին մէջ այրուեր վերջա-ցեր էր։ Այս զոհերէն երկու հոգի սոսկալի անէծքներ եւ հայհոյանքներ կը տեղացնէին Ցառաջդիմական կոչ-ուող անբարեխիղճներու հասցէին։

Պէնքրըփսիի (բաց եյլել) ընդհա-նուր գումարն է 29.000 տոլար, 3200 տոլարը մեքենաներու վրայ մորկէյճ էր, մնացած 25.800 տոլարը ազուած հոգի «Բանուոր»ի կամ այժմու կըսա-մեռ «Լրաբեր»ի տպարանին վրայ շա-հաբաժին ունեցող (պօնտհօլտըր) աշ-խատաւոր հօկ-խաններուն եւ նոյն այս թերթերուն աշխատող գործա-ւորներու չվճարուած օրավարձքերն են։

Արագատիպ տպագրող մեքենայի մորկէյճը եղած է 2500 տոլար, 700 տոլարն ալ լայնօթայփներու վրայի մորկէյճն է։

«Լրաբեր»ի պէնքրըփսին մաքրեց առանձնապէս աշխատաւոր Հայերու տուած գումարները եւ գործաւորնե-րու աշխատանքները...

Ըսենք նաեւ թէ՝ տպարանի անվճար վարձքը բարձրացուցեր են 600 տոլա-րի։

«Լրաբեր»ի մեքենաները ծախուե-ցան այսպէս.— Արագատիպ (տպա-գրող) մեքենան, որ գնուած էր 7000 տոլարով, ծախուեցաւ 2350 տոլարի։

Լայնօթայփ մօտէլ 8ը ծախուեցաւ 875 տոլարի։

Լայնօթայփ մօտէլ 5ը ծախուեցաւ 1125 տոլարի։

Լայնօթայփ մօտէլ 9ը ծախուեցաւ 350 տոլարի։

Միւս մնացած ինչ ինչ մեքենա-ներ, դոյքեր, գործիքներ բոլոր եղա-ծը միասին օէշընի սէյլը բռնեց 6489 08 տոլար, ըսել է թէ՝ պէնքրըփսի եղած գումարին մէկ հինգերորդը բռնած է սէյլին գումարը։

Այս անբարեխիղճ երեւոյթին պա-տասխանատու Մէլեան, Քէօսէեան, Գույումճեան, Գասպարեան եւ նման-ներ ներկայ էին առուծախին ու հո-գերնին իսկ չէր, որ իրենց խաբած ըն-կերներու աշխատանքը կ՚այրուէր՝ կ՚երթար։

Թէ ի՞նչ է այս անանկութեան բուն դաղտնիքը, յետոյ կ՚անդրադառնանք։ Թէ ի՞նչ նենգամիտ միջոցներով պի-տի սկսին թերթը ընթացնել, այդ մա-սին՝ յետոյ։

Օէշընին ներկայ հօկխա մը, որուն 275 տոլարը այրուեր էր, ինծ ըսաւ թէ՝ «Այս խարեբաներուն համար շատ դիւրին է հուք ըսել (բանել) նոր ձու-կեր. ծովին մէջ ձո՞ւկ չկայ... մեզի բռնեցին՝ կերան, միւսներն ալ կ՚իյ-նան սանոնց ուռկանին մէջ»...

Ն. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ Րուզվէլթ ստորագրեց ազգային պաշտպանութեան օրինագի-ծը, որ կը տրամադրէ 358 միլիոն տո-լարի ատիպողական վարկ մը յատկա-ցնել ազգ. պաշտպանութեան։ Ամե-րիկեան օդատորմիղի ուժը պիտի բարձրացուի 6000 օդանաւի, փոխա-նակ 5.500ի, ինչպէս որոշուած էր նախապէս։

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ Հայր մը եւ իր որ-դին գլխատուեցան, լրտեսութեան յանցանքով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԷԹԻԷՆ, (Ցառաջ), 26 Մարտ.— Նորակազմ Երիտ. Միութեան բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ Ինիօն Բէ-պլիքիլիքէնի մեծ սրահին մէջ։ Հակա-ռակ սրահի հեռաւորութեան եւ ձիւ-նախառն սոսկալի փոթորիկին, ազա-տը չյուսահատեցան եւ յետաձգելու որ եւ է խօսք նկատի չառնուեցաւ, հաւա-քուած ենք այսօրուան համար եւ պիտի ընենք։ Հանդէսը յայտարարուած էր երեկոյեան ժամը 8.30ին, սակայն ժա-մանակէն շատ առաջ, արդէն ազատ-ուածէն շատ աւելի բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, իսկ Ս. Շամոնի «Մասիս» ֆութպոլի խումբին տղաքը իրենց ամբողջ կազմով եկած էին՝ ի-րենց ժամանակցութիւնը բերելու իրենց քոյր միութեան։ Սրահին կարգադը-րութիւնը կատարեալ էր, տեղական գպրոցներու մէջ ուսում առած մեր տղաքը այսօր մեր եւ իրենց սանն էին։

«Մեր հայրենիք» խմբերգին հետ սկսաւ վարագոյրը բացուիլ։ Բեմը ամբողջ մթութեան մէջ էր եւ կը ներ-կայացնէր մեր հայրենի աւերակները ու անտառները։ Մէջտեղը կեցած՝ էր «Մայր Հայաստան»ը պատուեր եւ անոր ոտքերուն տակ վառող պէնկալեան լոյսը սարսուռ կ՚ազդէր դիտող աչքե-րուն։ Եւ ահա երիտասարդ մը մեր պաշտելի եռագոյնը բռնած խրոխտ քալուածքով բեմ կուգայ, կը պատռէ սեւ քօղը եւ այդ միջոցին ելեկտրա-կան արեւի կարմիր ճառագայթները կը բացուին քօղի տակէն, դուրս կու-գայ «Մայր Հայաստան», հագուած ճերմակ։ Երիտասարդը իր ձեռքի մե-տաքսեայ դրօշը կփռուի ձգելով Մայր Հայաստանի վրայ՝ կողքին կը կանգնի որպէս պահապան։ Ի տես այս տեսարանին ժողովուրդի յուզումի եւ ուրախութեան ինքնաբուխ ճիչերու եւ ծափերու տակ վարագոյրը կրկնակ անգամներ բանալ ու գոցել ստիպուե-ցան։

Վերջապէս բեմ եկաւ օրուան նա-խագահը, Գ. Հ. Սասունեան, 17—18 տարեկան պատանի մը, որ ըսաւ.— «Շնորհիւ շարք մը ազգայիններու գործօն աշխատանքին, պատիւը ունե-ցանք այսօր կազմակերպելու Հայ Երիտ. Միութիւն մը եւ այդ անունով ալ հրապարակ գալու հասատ հա-ւատքումը ունինք։ Մեր միութիւնը ա-մէն Հայու սրտին շատ մօտիկ պէտք է ըլլայ եւ ուրեմն ամէն կերպ պիտի ջանանք այդ միութեան անունին վա-յել կեցուածքով ձեր բոլորին գուր-գուրանքին եւ քաջալերանքին արժա-նի ըլլալ»։

Ցետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Արտասանութիւններ ըրին երիտասարդներ, Գ. Աբրահամեան, Հ. Մօզեան, Ս. Պիլեան, Մ. Մանուկ-եան։ Ս. Շամոնի երիտասարդներու կողմէն արտասանեց Գ. Խ. Աղօեան։ Ջութակը՝ «Ալ Այլուղս» երգեցին Գ. Սոխեան եւ Օր. Թ. Հաճի Պօղոսեան-ներ, որոնք բուռն ծափերու արժանա-ցան։ «Մայր Արաքսին» նուագեց Գ. Գ. Աբրահամեան։ Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգ, մեներգ։

Բեմ եկաւ օրուան բանախօսը՝ Գ. Կ. Խրայեան, որ խօսքը ժամանակա-պէս ուղղելով երիտասարդութեան, յիշեց անոնց պարտականութիւնները, ազգին մեծութիւնը, հայրենիքին բազդ-յութիւնը եւ անոր պահանջած զոհո-ղութիւնները, մէջբերումներ ըրաւ մեր մեծանուն բանաստեղծներէն եւ գրագէտներէն, հաստատելու համար մեր ազգին հին զարերէն ի վեր Արե-ւելքի քաղաքակրթութեան ջահակիր-ը ըլլալը։

Ս. Շամոնի Մասիս Երիտ. Միու-թեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Ա. Տէմիր-ճեան։

Այսպ բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը, յաջող կերպով, կուշտ ու կուռ խնդա-ցնելով ներկաները։

Հանդէսին բաժինը վերջացած ըլ-լալով, կէս գիշերէն յետոյ սկսաւ պա-րը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Ժո-ղովուրդը ցրուեցաւ գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ։

Նկատելով որ Հայ Երիտ. Միու-թեան տղայոց մէկ մասը հայերէն խօսիլ կամ խօսիլ չեն գիտեր, անդ-ւոյս հոգեւոր եւ կրթական պաշտօն-եայ, Հ. վրդ. Պօղոսասարեան հայե-րէն կարդալ կը սորվեցնէ տղայոց, ո-րուն համար արժանի է գնահատանքի։

Թղթակից

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստա-փոր» ենթակոմիտէն Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան յիշատակին տօնիւ երեկոյթ մը սարքած էր մարտ 25ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Բեմին վրայ դրուած էր Քրիստափո-րին նկարը, ծաղիկներով։

«Քրիստափոր» ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ ընկեր Ս. Մել-ոնեան հանդէսը բացուած յայտա-րարելով, առաջարկեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար յիշա-տակը մեր անմահ ընկերոջ։ «Հ. Յ. Դ. հիմնադիրները զոհուեցան, կամ մեռան յանուն ազատութեան գաղա-փարին, բայց մեզի կտակ մը մնացին, որուն համաձայն մեր կու-սակցութիւնը անոնց գծած ճամբան շարունակելով, այս օր 49 տարի է կայ ու կը մնայ իբրեւ հայ ժողովուր-դին կազմակերպուած ուժը»։

Ցետոյ ելոյթ ունեցաւ ընկեր Ջիլեան, որ «Մշակ բանուո-րն» վերջ խօսքը տուաւ բանախօս ընկեր Գ. Հիւսեանին։ Ընկերը ման-րամասնօրէն ներկայացուց Քրիստա-փոր Միքայէլեանի կեանքն ու գործը եւ վերջացուց Քրիստափորի մէկ խօսքով.— «Սիրեցէք իրար եւ միա-ցէք, որպէսզի արժանի ըլլաք ապա-գայ հայրենիքին»։ Ընկերներ եւ համ-կիրներ, պէտք է միշտ իրար սի-րել։ Քրիստափորի կտակը բարձր բռ-նելով, շարունակենք անոնց գծած ճամբան, որպէսզի արժանի ըլլանք ա-զատ եւ անկախ Հայաստանի։

Բանախօսութենէն վերջ ելոյթներու շարք խօսք տրուեցաւ ընկեր Գու-լումեանի, Մ. Թաշճեանի, Բժ. Համ-բարձումեանին, Ն. Մանուկեանի։ Արտասանեց Սամուէլ Բրուտեան, մե-ներգեց Ս. Ղազարեան, ընկեր Տիգ-րան Մանուկեան սրինգով նուագեց, իսկ երիտասարդ մը իր ձեռքի նուա-գով։ Ընկեր Խ. Բէյլիսեանի ձայնագի-րը կը հնչեցնէր հայերէն երգեր։ Եօթը հայ զինուորներ արձակուրդի առթիւ եկած ըլլալով, իրենցմէ ընկեր Գ. Պօ-ղոսեան փանթէզիններով եւ պարերով աւելցուց հանդէսին փայլը։

Նոյնպէս զինուոր Մ. Աւետեան մե-ներգեց։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ ժա-մը 1։ Շրջաններէն ալ եկած էին (Հայ-աստան ենթակոմիտէի, Վռամեան ենթակոմիտէի, Վարանդեան խումբի, Մարզպետ խումբի ընկերներ)։

Յակոբ Հացագործեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԸ

Վերջերս նորութիւն մը սարքուած էր Քալիֆորնիոյ երեք գլխաւոր քա-ղաքներուն մէջ «Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օր»։ (Մարտ 19, 26 եւ ապրիլ 2): Այս առթիւ «Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբա-գրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Արդարօրէն ըսուած է թէ ժո-ղովուրդի մը երկրորդ կառավարու-թիւնն է մամուլը։

Այս ասացուածքը կազմուած է այն ժողովուրդներուն համար, որոնք ու-նին իրենց սեփական կառավարու-թիւնները, եւ ոչ թէ անոնց համար որ չունին։

Մեր ժողովուրդը չունի սեփական կառավարութիւն, այս պարագային անոր առաջին կառավարութիւնը կը հանդիսանայ իր մամուլը։

Դժբախտաբար, հակառակ այս ճշ-մարտութեան, հայ ժողովուրդը հա-մեմատաբար պակաս կարեւորութիւն տուած է իր մամուլին, քան այլ քա-ղաքակիրթ ազգեր։ Այս է եղած պատ-ճառը, որ հայ մամուլը մեծ դժուա-րութեամբ կրցած է իր գոյութիւնը հաստատուն հիմերու վրայ դնել եւ շահնալ տեւական։

Ուշադրութեամբ դիտեցէք հայ մա-մուլի պատմութիւնը, եւ դուք դիւ-րութեամբ պիտի տեսնէք թէ, զան-ցառելի բացառութեամբ, սակը-ծուած բոլոր թերթերուն ալ կեանքը եղած է կարճատեւ։

Այսպիսի պայմաններու տակ, ի հարկէ մամուլը անկարող պիտի ըլլար գիրծ մնալ սայթաքումներէ եւ կա-տարել իր բարձր առաքելութիւնը լը-րիւ։

Անհրաժեշտ պիտի ըլլար ուրեմն ստեղծել հանրային հոսանք մը, որ յենարանը դառնար հայ մամուլին։ Այս պարտականութիւնը վերապահ-ուած էր գլխաւորապէս Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան, որ դառնալով իր ըս-տեղծած մամուլին յենարանը, հեա-րաւորութիւն տուաւ անոր պատրաս-տելու հանրային միտքը, առաջնորդե-լու հանրային կարծիքը եւ կատարե-լու իր առաքելութիւնը։

Այս պատճառով ալ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան մամուլը քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին ոչ միայն ցանց մը դարձաւ հայ կեանքի մէջ, այլ նաեւ անոր գոյութիւնը եղաւ տեւա-կան, ուր որ կամքէ անկախ պատ-ճառներով խափանուած չէ ան։ Նոյն պատճառով նաեւ ան մնաց իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ աստիճանա-կան զարգացումով՝ դարձաւ տիրա-պետողը հայ կեանքին մէջ։

Կարելի է համարձակօրէն ըսել թէ՝ հայ լրագրական կեանքի մէջ, ոչ մէկ հայ թերթ այնքան անսայթաք կեր-պով, կանոնաւոր ու տեւական եղած է, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութեան թերթերը։

Հայ լրագրական պատմութեան մէջ, ոչ մէկ թերթ այնքան համարձակօրէն եւ ճակատաբաց պայքարած է ժողո-վրդային նախապաշարումներու, յո-ռի սովորութեանց, մոլորութեանց եւ սայթաքումներու դէմ, որքան ըրած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան թերթերը։

Լրագրական պատմութեան մէջ, ոչ մէկ թերթ այնքան աշխատանք թափած է հայութիւնը հայ պահելու, ազգային ոգիով զայն դաստիարակե-լու եւ հիմնաւորելու հայ ազատագրա-կան դատը, որքան Հ. Յ. Դ. թերթե-րը, քաղաքական լայն կամ տագնա-պալի օրերուն մէջ, այնքան ժրաջանօ-րէն ու հետեւողականօրէն։

Եւ այսպէսով սատարելով նաեւ բո-տեղծումին ու զարգացման այն յե-ղափոխական կազմակերպութեան, որ ոչ միայն կրցած է դիմանալ ամենէն փոթորիկներու խորտակիչ հոսանքն-րուն, այլեւ իր բեղմնաւոր արգասիքն ծնունդ տուած է վիպապաշտութեներու սերունդի մը, որ իր սխրագործու-թեամբ ու քաջագործութեամբը մտա-ցուցած է հայ ժողովուրդը դիւցազ-նական ազգերու բնաւորիչէն՝ ներս սրբելով նաեւ անոր ճակատէն ստր-կութեան զազրելի մուրը։

Հայ լրագրական պատմութեան մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մամուլին էր վերապահուած, ժամանակի ընթաց-քին, ստեղծել գրական, գեղար-ուեստական եւ հրապարակագրական այն փառայեղ հոյլը, որ այժմ կը պարզէ մեր գրական եւ լրագրական անդաստանը»։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Բարեգործա-կանը սկսած է գաղութներու մէջ բաժնել Հայաստանի վերաբերեալ ասմարները։ Այս առթիւ դրկուած ցեկոյցը կը հաղորդէ նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

1.— Մելգոնեան հրատարակու-թեանց գործով զբաղուելու համար կազմուած է յանձնախումբ մը, մաս-նակցութեամբ Փրոֆ. Աճոնցի, Տ. Լե-ւոն Բաշալեանի, Տ. Լ. Կէբոսանի, Տ. Ա. Զօպանեանի եւ Արմենակ Պէյ Սա-գրգի։

2.— Այդ յանձնախումբին պատուա-կալ խորհրդական անուանուած են, իբրեւ Թղթակից, Գարեգին արք. Յովսէփեան (Նիւ Եորք), Հայր Ակին-եան (Վիէննա), եւ Հայր Հացունի (Վենետիկ)։

3.— Կազմուած է նաեւ Ազգապահ-պանումի յանձնախումբ մը, որ պի-տի ուսումնասիրէ ազգապահպանումի վերաբերեալ հարցերը եւ պիտի մշա-կէ գործնական եւ անմիջական ծրա-գիրներ, նիւթական կարելիութեանց սահմանին մէջ։ Այդ յանձնախումբին մաս կը կազմեն Գ. Գ. Գրիգոր Կէ-րակոսեան, Ա. Ճիւմպիւշեան, Ա. Զօ-պանեան, Ս. Սաղըրեան եւ Գիսակ Փափազեան։

4.— Օգնութեան յանձնաժողովի կողքին դպրոցական խնդիրներու հա-մար կրթական խորհրդական նշանակ-ուած են Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, Տիրան Վարդ. Ներսոյեան եւ Տ. Ցա-կոբ Տէր Ցակոբեան։

5.— Վերջապէս, Միութեանս Փա-րիզի տեղական կազմակերպութեանց մասին նոր ծրագիր մը պատրաս-տուած ըլլալով, այդ հիման վրայ Տեղ. Նոր մասնաժողովը կազմուած է։ Մասնաժողովը իր կողքին պիտի ունենայ յանձնախումբեր, միութեան Փարիզի կազմակերպութեան զանա-զան մարզերուն համար։

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

«ՄԱՑՐԻԿԸ»

Այդ ամբողջ ժամանակը Սալտօն, ...ինսամենալիւ, վերին աստիճանի ...գուած վիճակում էր, վախենալով, ...որ նրա դաւաճանութիւնը կարող է ...բացուել։

Այդ անորոշութիւնից ազատուելու ...համար, նա գնաց բանտը տեսակցելու ...իր նախկին վարպետի հետ։ Վերջինը ...յստական բարեկամաբար ընդունեց ...Սալտօնին, յայտարարելով որ ինքը ...զգում կասկածել է նրան, բայց այ-...ժմ գիտէ, որ իր ձերբակալութիւնը ...արդիւնք է անզգոյշ երիտասարդի ...յանցանքի։ Սալտօն շարունակեց ...այցելել նրան, տանելով ուտելիքներ ...եւ քաղաքային բամբասանքներ։

Մի անգամ, այդպիսի այցելութեան ...ընթացքում Սալտօն հանդիպում է մի ...տասը Հայուհու, որին Ցովհաննէս-...անց պահեց անձկաւ եւ ճարպիկ ...կերպով յանձնում է մի տոմսակ։ Սալտօն չէր կարող իմանալ թէ ինչ է ...գրած այդ տոմսակում, նա չի ու-զիցել ցոյց տալ թէ նկատել է տոմսա-կի յանձնումը, բայց, յաջորդ օրուա-նից պառուի վրայ զաղտնի լրտես-կան հսկողութիւն է հաստատում։

Այդ կինը առանց այդ էլ ուշադրու-թիւն էր գրաւում իր արտաքինով, հագուստով եւ յեղափոխականների հետ իր կապերով։ Բարձրահասակ եւ նիհար, այն իւրայատուկ սուկրտա նիհարութիւնով, որ յատուկ է Արե-ւելքի ծեր կանանց շատերին։ Նրա ծնկատը եզերուած էր չափազանց փայլուն ճերմակ մազերով, որոնք դուրս էին թափուած սեւ վարտակալի տակից, որ հանգոյցով կապուած էր ծնօտի տակ։ Ցօդնած, մաշած դէմքը ինչ որ մութ դեղնագոյն, գրեթէ սըր-ճագոյն, երանգով, խոր կնճիռներով ակօսուած, քթով ու անատամ բեր-նով լուսաւորուած նրա երիտասար-դութեան աւիւնը եւ փայլը պահած խոշոր, սեւ աչքերով։ Ձեռքերի եւ ոտքի միտքը փայլում էր այդ աչքերում։

Այդ կինը տեսնողը չէր կարող յետ չնայել, մանաւանդ որ նրա հագուստն էլ էր արտառոց։ Ոտքից գլուխ սե-ւերի մէջ, ձեռքում երկար մի գաւա-զան, նման վարդապետների եւ քահա-նաների կրած գաւազաններին, ոտքե-րին կօշտ, ծանր ոտնամաններ, որոնք սակայն արգելք չէին նրա չափազանց արագ, եռանդուն քայլուածքին։

Սալտօնի հետ բանտից վերադառ-նալու ժամանակ պառաւը, տեղեկա-նալով որ Սալտօն մօր կողմից հայ է, վրդովում է բռնում եւ պատմում, թէ ինքը մի հայ քահանայի այրի է եւ թէեւ արդէն գրեթէ ութսուն տարե-կան է, բայց մինչեւ իր վերջին շունչը պիտի աշխատի իր հայրենիքի հա-մար։ Ցովհաննէսեանի հանդէպ պա-ռաւը շատ էլ խղճահարութիւն չի ցոյց տուել, գտնելով որ Աստուած պատ-ժել է նրան իր հակահայրենասիրա-կան արարքի՝ այն է, կուսակցական զէնքերը աւազակներին ծախած լինե-լու համար։ Պառաւի խօսքերից Սալ-տօն, բնականաբար, եզրակացրել է թէ պառաւը մօտէն ծանօթ է զէնքերի փոխադրութեան եւ պահպանման գործին։ Պառաւը Սալտօնին իր մօտ չի հրաւիրել, բայց, մի անգամ փո-ղոցում հանդիպելով նրան, կանչել է իր մօտ եւ վճռական ու համոզեցու-ցիչ բառերով ասել է, որ նա պէտք է ձգէ բոլոր միւս յեղափոխական կազ-մակերպութիւնները, որոնք պորտա-պէտ աւազակախմբեր են եւ ծառայէ հայ ժողովուրդին, Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան միջոցով։

— Ինչպէս գու, տակ է պառաւը, — առողջ ու երիտասարդ, մինչեւ հի-մա չես մտել մեր կուսակցութեան մէջ։ Նայի՛ր ինձ։

Բայց Սալտօն անկեղծօրէն տարբեր կարծիք ունէր այդ մասին եւ իրեն ուշ էր համարում։ Հաղորդելով ինձ իր տպաւորութիւնները, Սալտօն ա-ւելացրեց, թէ պէտք է հեռու մնալ պառաւից, որովհետեւ նա շատ խո-րամանկ է, կասկածամիտ եւ սրատես, միաժամանակ անսահման կերպով նը-ւիրուած իր կուսակցութեան։

Եւ իրօք, գաւառական աշխատանք-ների մէջ նա պէտք է որ նկատուէր անփոխարինելի մէկը իր կուսակցու-թեան համար։ Եռանդը, խորաման-կութիւնը եւ զգուշութիւնը այդ կնո-ջը, որին «Մայրիկ» էին կոչում, հա-ւասար էր մոլեռանդ հաւատքին ոչ միայն դէպի հայ ազգային իտէալը, այլ եւ ամէն գնով, նոյնիսկ ահաբե-կումով պայքարելու եւ կուսակցու-թեան համար կռուի միջոցներ ձեռք բերելու։ Քիչերն էին այցելում նրան եւ այն էլ շատ կարճ ժամանակով։ Նա գրեթէ ոչինչ չէր ծախսում իրեն վրայ, թէեւ կուսակցութիւնը, ան-կասկած, դրամ չէր խնայում այդքան արժէքաւոր մի աշխատաւոր պահելու համար։ «Կուսակցութեան դրամը սուրբ է», ասում էր նա իր շրջանակի մէջ եւ ապրում էր գետնախնձորով, սոխով ու հացով։

Ամէն օր, կուսակցական գործով նա այցելում էր առնուազն երեք տե-ղեր, բայց երբեք չէր օգտւում ո՛չ կառքով, ո՛չ ելեկտրաքարշով։ Իր տնից դուրս գալուց յետոյ, նա ուշա-դրութեամբ շուրջն էր նայում, ստու-գելու համար թէ արդեօք հետապն-դում չկա՞յ, եւ ամենափոքրիկ կաս-կածելի մի բան նկատելով, յետ էր դառնում եւ այլեւս դուրս չէր գալիս։ Նա քայլում էր արագ, շատ շատ եւ անտեղեակ կերպով յետ էր նայում եւ դրանով դժուարացնում իրեն վրայ հսկողութիւնը։

Զնայած որ նրա վրայ հսկում էին լաւագոյն լրտեսները, պառաւը մէկէն ի մէկ աչքից կորաւ։ Այդ նշանակում էր որ կամ նա անկասկած մեկնել է Թաւ-րիզից, եւ կամ այլեւս տնից դուրս չէ գալիս հիւանդութեան պատճա-ռով։

Երկրորդ պարագայում հարց էր ծագում, թէ ի՞նչպէս է նա անում, քանի որ նրա մօտ ոչ ոք չէր գնում եւ մթերք չէր տանում։ Իսկ պառաւի ան-նկատ մեկնումը անյայտ ուղղու-թեամբ պիտի նկատուէր մեծ թերու-թիւն գաղտնի ոստիկանութեան պաշ-տօնեաների համար, քանի որ ակներեւ էր, որ նա մեկնած պիտի լինէր շա-րունակելու համար իր կուսակցական գործունէութիւնը մի այլ տեղում, ուր աչքի ընկած չէր եւ ուր կարող էր շատ բաներ անել ահաբեկչական կազ-մակերպութեան համար։

Ես վճռեցի այդ հանելուկի լուծու-մը յանձնել Լանիձէին (վրացի), որ, ի դէպ, նման էր Հայի, եւ հայիւ մէկ տարի ծառայած լինելով գաղտնի ոս-տիկանութեան մէջ, ուշադրութիւն էր գրաւել իր յանդգնութեամբ, հաս-տատակամութեամբ եւ խղճմիտ վե-րաբերմունքով դէպի գործը։ Ես նը-րան տուի գործելու կատարեալ ազա-տութիւն, պայմանով, սակայն, որ «չխայտառակուի», այսինքն կաս-կածներ չհրաւիրէ իրեն վրայ։

Վ. Ա.

(6)

(Շար.)

այլ եւ առաջադրուած նպատակին հասնելու վճռականութեամբ։» Կայսրութեան բոլոր երկիրները, ծովերէն անդին, մինչեւ հիմա մեր խաղաղասիրական ճիգերուն հետեւեցան այն ջերմ յոյսով թէ պիտի պսակուին յաջողութեամբ։ Բոլորն ալ հետզհետէ հասկցան թէ այլեւս չեն կրնար ապրիլ անախնկալի եւ կասկածի այն մթնոլորտին մէջ որմէ Եւրոպան տառապեցաւ վերջին ամիսներու ընթացքին։ Ես կը յուսամ թէ մեր ձեռնարկը, որ չէ վերջացած տակաւին, պիտի կազմէ անկիւնադարձ մը ոչ թէ պատերազմի ուղղութեամբ, որ ոչ մէկ օգուտ կը բերէ, ոչինչ կը բուժէ, ոչինչ կը լուծէ, այլ դէպի աւելի առողջ ուղղութիւն մը, ուր բանականութիւնը պիտի յաջորդէ բռնութեան եւ սպառնալիքներուն տեղ պիտի հաստատուին պաղարիւն եւ հիմնաւորուած փաստերը»։ (Բուռն ծափեր)։

*** Այս յայտարարութիւնները մեծ տպաւորութիւն գործեցին բոլոր երկիրներու մէջ, բացի անշուշտ Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն։ Գերմանական թերթերը կը շարունակեն անարգել Անգլիան, անոր վերագրելով պաշարման ծրագիրներ։ Պաշտօնական թերթ մը կ՚ազդարարէ թէ Գերմանիա պիտի չսպասէ, մինչեւ որ ցանցը նետուի իր գլխուն եւ դառնայ անխորտակելի։ Ուրիշ թերթ մը Չէյմպըրլէնի հովանոցը բաղդատելով Դամոկլէսի սուրին հետ, կը գրէ.

— «Մենք չենք կրնար մոռնալ այն խայտառակ սուտերը որով բրիտանական քաղաքականութիւնը կը բանայ իր նոր շրջանը։ Այսուհետեւ ինչպիսի ճառեր ալ խօսի Անգլիոյ վարչապետը, ճշմարտութիւնն այն է որ Չէյմպըրլէնի կառավարութիւնը բոլշեւիկութեան հետ գործակցելով, կը ջանայ պաշարել Գերմանիան»։

Իտալական թերթերն ալ խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ նոր քաղաքականութիւնը, չէզոքելով Առանցքին ամուր համերաշխութիւնը։

Իտալիա պիտի գրաւէ՞ Ալպանիան

— oo —

Ռիւթէրի Թղթակիցը կը հեռագրէ Հռոմէն.—

Համաձայն կարգ մը զրոյցներու, որ կը շրջին տասը օրէ ի վեր եւ բերանացի կը հերքուին պաշտօնական շրջանակներու կողմէ, իտալական զինուորներ ցամաք պիտի ելլեն Ալպանիոյ մէջ։ Այդ զրոյցները աստիճան մը հաստատուեցան այսօր, երբ իմացուեցաւ թէ զինուորական փոխադրանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Պարիի եւ Պրինտիզիի մէջ եւ թէ 20.000 զինուորներ համախմբուած են այդ շրջանին մէջ։ Կը կարծուի որ եթէ Իտալիա որ եւ է գործողութիւն կատարէ, ամէն պարագայի մէջ պիտի չարժի Զօկու թագաւորին կատարեալ հաւանութեամբ։ Ուրիշ խօսքով, Ալպանիա պիտի հաւանի դառնալ Իտալիոյ թեւարկութեան ենթակայ երկիր մը։

*** Իտալական թերթ մը, «Թէվէրէ» բացատրելով թէ Չէյմպըրլէն կը ձգտի պաշարել Գերմանիան եւ Իտալիան, կ՚եզրակացնէ թէ շուտով բրիտանական ցանցը պիտի փռուի նաեւ Եուկոսլաւիոյ եւ Ցունաստանի վրայ։ Այս առթիւ քարտէս մըն ալ կը հրատարակէ, որմէ կը հետեւի թէ Իտալիա ի հարկին ուժգնօրէն պիտի հակազդէ, Ալպանիոյ մէջ, ուր Անգլիա եւ Ֆրանսա դաւեր կը սարքեն եղեր։ Նշանակալից են թերթին հետեւեալ տողերն ալ.

— «Չէյմպըրլէնի դիւանագիտական գործողութիւնը կը նմանի հետազօտական պարաններ նետող նաւու մը։ Այդ նաւուն ղեկավարին կը յիշեցնենք, Հիթլէրի պերճիմաստ խօսքերէն վերջը, յոյն աշխարհագիր Ստրաբոնի ողջմտութիւնը։ Ստրաբոն, որ շատ լայն կը տեսնէր, հարկ դատած է խոհեմութեան խորհուրդներ գրի առնել այն նաւարկուներուն համար որ կը խիզախեն Ադրիականի մէջ... անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով հոն փչող հովերուն վրայ։ Թող Չէյմպըրլէնի նաւը նկատի առնէ Ստրաբոնի խորհուրդները եւ հանգիստ ձգէ այն խաղաղութիւնը որ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր կը տիրէ այդ ծովին մէջ ուր դերակշիռ են Իտալիոյ շահերը»։

Ի՞նչ արժեց սպանիական պատերազմը

Ապրիլ 1ին Զօր. Ֆրանքօ հրատարակեց պաշտօնական ցնկոյց մը, որով սպանիական պատերազմը վերջացած կը հռչակէր։ Այս պատերազմը տեւեց 989 օր։ Տեղեկագրի մը համաձայն պատերազմը արժած է 65 միլիառ ոսկի փէզէթա (22,750,000,000 տոլար), իսկ մարդկային կորուստը եղած է 1 միլիոն հինգ հարիւր հազար, որուն մէկ միլիոնը սպանեալ։ Երկու պատերազմող կողմերու՝ զինուորական վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ ճակատամարտներու մէջ սպաննուած են 800.000 հոգի։ Սպանիոյ մէկ վեցերորդը բառին բուն առումով քարուքանդ եղած է, իսկ քաղաքներուն 90 առ հարիւրը ենթարկուած է օդային ռմբակոծումներու։

Հալած չքացած է Սպանիոյ ազգային դրամատան ոսկի պահեստը, որ 1936 Յունիս 30ին կ՚արժէր 2.202 000.000 փէզէթա, իսկ արծաթի պահեստը կ՚արժէր մէկ միլիառ փէզէթա։ Սպանիոյ ազգային պարտքը այժմ բարձրացած է 25 միլիառ ոսկի փէզէթայի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգ. ժողովը որ ընտրուեցաւ անցեալ շաբթու, ապրիլ 3ին նիստ գումարելով, միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրեց Իսմէթ Ինէօնիւն։ Այս վերընտրութենէն վերջ, դահլիճը հրաժարեցաւ, բայց անմիջապէս վերակազմուեցաւ, առանց փոփոխութեան։ Միայն թէ երկու նոր նախարարութիւններ հաստատուեցան,— առեւտրական եւ հաղորդակցութեանց, որոնք նախապէս միացուած էին ազգ. տնտեսութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւններուն մէջ։

ՍՈՒՐԻՈՅ կացութեան մասին վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հրատարակեն ձախակողմեան թերթերը։ Ազգ. խմբակցութեան նախագահը հեռագիր մը ուղղելով Փարիզ, դառնօրէն կը դանդատի հողատար իշխանութեան ձեռք առած միջոցներուն դէմ։ Աւելի քան քսան օրէ ի վեր կարելի չէ եղած կազմել նոր դահլիճ։ Նոր դէպքեր պատահեցան Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ։ Քանի մը հարիւր արաբ երիտասարդներ աղմկալի ցոյցեր եւ աւերումներ կատարեցին եւ այս առթիւ շատեր վիրաւորուեցան։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ նոր արհեստներու վարժեցնելու համար կեդրոն մը բացուեցաւ Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ աշխատանքի նախարարին։ Այս առթիւ հրատարակուած տեղեկագրէ մը կը հետեւի թէ Փարիզի շրջանին մէջ գործազուրկներու 25 առ հարիւրէն աւելին 60 տարեկանէն վեր են, իսկ 45 առ հարիւրը՝ 50էն վեր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ դեսպանատան պաշտօնեայ մը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ քաղաքին մէջ, իբրեւ լրտես։ Այս պատիժը շատ թեթեւ կը նկատուի, ինչ որ նշան է թէ խստութիւններու շրջանը վերջ գտնելու վրայ է։ Մինչեւ հիմա այսպիսի յանցագործներ մահուան կը դատապարտուէին։ Գաղտնի կը պահուի դատապարտեալին անունը, ինչպէս եւ այն պետութիւնը որուն ի նպաստ կատարուած է լրտեսութիւնը։

ԻՏԱԼԱՑԻ աշխարհահռչակ երգիչ Պէնեամին Կիլի, 102 աստիճան ջերմութեամբ հիւանդ ըլլալով հանդերձ, երգեց Լոնտոնի մէջ, 8.010 հոգիի ներկայութեան, որպէսզի յուսախաբ չընէ իր երգահանդէսին ունկնդիրները։ Ետքը մարելով փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Իտալիոյ խորհրդարանը նիստի հրաւիրեց ապրիլ 15ին։

»»» · «««

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ վարչապետը Զագրէպ գնաց, բանակցելու համար Խրուաթներու վարիչ Մաչէքի հետ։ Զագրէպի մէջ է որ ընդիմադիր վարիչները համագումար ունեցան եւ ճշդեցին իրենց դիրքը Եուկոսլաւ կառավարութեան հանդէպ։ Խրուաթները անջատում չեն ուզեր, այլ կատարեալ ինքնավարութիւն, դաշնակցային հիման վրայ։ Եթէ գոհացում չստանան, այն ատեն պիտի մտածեն անջատման եւ բա. արձակ անկախութեան մասին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 av. d'Italieի, սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'իթալի

Կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» Կոմիտէին կողմէ

6 Ապրիլ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 9ին «Իսահակ» Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Ակումբի անդամ Գ. ՄԻՀՐԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի տնտեսութիւնը»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» · «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939։ Գին 30 Ֆրանք։ Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին։ Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ (Ստալինեան Սահմանադրութեան առթիւ)։ Հրատ. Հ. Յ. Դ. Արեւ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէի։ Մաքուր տպագրութիւն, ընտիր թուղթ, էջ 55։ Գին 5 Ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԻՉ Ա. ԸՌՀՄՈՒՐԱՑԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ Salle Gaveauի մէջ

Նախագահութեամբ՝ Գ. ԱՄԻՍԷ ԿԱՍԹՈՒԻԻ

Սօսք պիտի առնեն երաժշտագէտներ, գրագէտներ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։ Պիտի մասնակցին մեր սիրուած բոլոր արուեստագէտները։ Յարգանքի իրենց արտայայտութիւնը պիտի բերեն նաեւ, Շահմուրատեանի երբեմնի օտար արուեստագէտ ընկերներէն երգիչներ (Օփերայէն եւ ՕփերաՔոմիքէն)։ Մանրամասնութիւններ մօտ օրէն։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի ղեկավարութեամբ

Studios Wackerի մէջ, 69 Rue de Douai (Place Clichy)

Դաշնակի, ջութակի, երգի, սոլֆէժի եւայլն մասնաւոր ու խմբական դասեր՝ կարող հայ ուսուցիչներու կողմէ։

Արձանագրութեանց համար դիմել, ամէն առաւօտ ժամը 10—12, Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի, 142 bis Av. Ed. Vaillant, Boulogne Seine, իսկ Շաբաթ օրերը ժամը 2—4 Studio Wacker։

Կիրակի 14 Մայիս 1939, ժամը 15ին

Mutualitéի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Տիգրան Չուհաճեանի այս անմահ երաժշտական ստեղծագործութիւնը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, ժնծանուն երգահանին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։ Ընդհանուրի պահանջին վրայ, Մայիս 14ին պիտի կրկնուի միեւնոյն կազմով եւ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ թարգմանութեամբ՝ որ ամէն կերպով կը գերազանցէ թուրքերէն բնագիրը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր եկմտացոյցը կը ներկայացնէ 26 միլիոն ավելին մուտք, որ ելքէն պակաս է մէկ միլիոն։

ԵՕԹԸ ԻՐԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐ ծանր պատիժներու դատապարտուեցան Լոնտոնի մէջ, իբրեւ ահաբեկիչներ։ Գլխաւոր ամբաստանեալը դատապարտուեցաւ 10 տարի թիապարտութեան։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կառավարութիւնը պայման դրաւ որ Սպանիոյ փախստականները եւ ուրիշ տարագիրներ բաւականաչափ դրամ ունենան, ներս ընդունելու համար։ Այս խստութեան պատճառը այն է որ 300.000 գործազուրկներ կան Մեքսիկայի մէջ եւ շատ մը Մեքսիկացիներ չեն կրնար իրենց հայրենիքը դառնալ, գործ չգտնելով։

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

ՏԷՍԻՆ — Cinéma Noveltyի մէջ 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ՝ ԳԵՂԱՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱՆԸ, Abel Canceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները .... Թանին ծարէմին մէջ։ (Դէս մաս անընդհատ խնդալ)։

Մուտք բոլոր անձերու համար 5 Ֆր., փոքրիկներու 2 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յովհաննէս եւ Գրիգոր Գասաբեկեաններու եւ պարագաներուն իրենց սիրելի որդւոյն եւ եղբօրորդւոյն՝ փոքրիկ ՇՆՈՐՀԻԿ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆԻ դառնագին մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 9 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, եւ.... րիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille, Փարիզ փակագիր

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dauphine — PARIS (1)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԽՕՍՈՒՆԵՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 6 Avril 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. [redacted]   Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ   ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՕՍ

»»» · «««

Բառ քառն է, պարզելու համար կացութիւն մը որ երթալով կը խճճուի։ Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ լոյսը քաոսէն կը ծնի։ Ի՞նչ կրնայ ծագիլ այս քաղաքական քաոսէն, ուր խրած են օրուան աշխարհակալները, եւք մը գտնելու համար։ Եւ ո՞ր մէկ ճակատին վրայ ...

Ջանանք ամփոփել գլխաւոր դէպքերը.—

1. Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը յանդուգն փորձ մը կը կատարէ, միացեալ ճակատ յարդարելու համար Գերմանիոյ դէմ, սկսելով Լեհաստանէն, որուն արտաքին նախարարը Լոնտոն կը գտնուի երկուշաբթի օրէն ի վեր։ Բրիտանական ծրագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ ուրիշ երկիրներ,— Թուրքիա, Խ. Միութիւնը, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան։

2. Արդ, Լոնտոնի բանակցութիւնները հազիւ սկսած, Լեհաստան լուրջ վարանումներ կը ցուցնէ, չուզելով փոխադարձաբար օգնութիւն խոստանալ Անգլիոյ եւ բոլորովին կոնակ դարձնել Գերմանիոյ։

3. Միեւնոյն պահուն, Իտալիա զինուորական շարժումներ կը կատարէ դէպի Ալպանիա եւ այլուր։

4. Միայն այս իրողութիւնը արդէն իսկ իրարանցումի մատնած է Եուկոսլաւիան եւ Յունաստանը, թերեւս ալ Ռումանիան։ Եւ երեքն ալ կը վարանին յարիլ բրիտանական ծրագրին, չուզելով գրգռել Գերմանիան եւ Իտալիան (Առանցքը)։

5. Ինչպէս Վարշաւայի եւ Պուքրէշի, նոյնպէս Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ լուրջ հատանք մը նպատակայարմար չի գտներ որ Մոսկուան ալ մասնակցի ծրագրուած հակադրման ցանցին։

6. Թուրքիա, որ ատենէ մը ի վեր միշտ պատրաստ է Անգլիոյ ջուրին երթալու, կը սակարկէ իր աջակցութիւնը, փոխարինութիւններ պահանջելով Աղեքսանտրէթի եւ Հալէպի շրջաններուն մէջ։ Ուրիշ խօսքով՝ կցում։ (Սուրիոյ մէջ անշուշտ ափոփանքով պիտի լսեն վերջին լուրը,— Ֆրանսական յանձնաժողով մը եւ նոր զինուորներու առաքումը դէպ ի Աղեքսանտրէթ)։

7. Գերմանիոյ մէջ արդէն իսկ ռազմաշունչ փոթորիկ մը պայթած է Անգլիոյ դէմ, յիշեցնելով նախապատերազմեան օրերը։

Մէկ խօսքով, չօգնելնուդ կ'նայ դիւանագիտական կաթսան, ի խնդիր խաղաղութեան կամ պատերազմի։

Շ.

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

— oo —

Երէկ, չորեքշաբթի, կատարուեցաւ նոր նախագահին ընտրութիւնը։

Վերջին պահուն Պ. Պուիսոն ալ իր թեկնածութիւնը ետ առած ըլլալով, Պ. Լըպրէնի հետ միակ թեկնածու կը մնար Պ. Ժիւաթէն Կոտար։ Այս վերջինը մերժեց ետ առնել իր թեկնածութիւնը, հակասահմանադրական գտնելով արդի նախագահին վերընտրութիւնը։ Մարաջախտ Փէթէն ալ մերժեց դնել իր թեկնածութիւնը։ Համայնավարները ձեւի համար թեկնածու ներկայացուցած էին Պ. Մարսէլ Քաշէնը, իսկ ընկերվարականները՝ Պ. Պէտուսը։

Մէկ խօսքով, արդէն իսկ ապահովուած էր Պ. Լըպրէնի վերընտրութիւնը, բացարձակ մեծամասնութեամբ, ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը։

Քուէարկութենէն առաջ, ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ Պ. Լըպրէն պիտի շահի 500 — 550 քուէ, ինչ որ կարեւոր թիւ մը կը կազմէ, բացարձակ մեծամասնութիւնը հաշուելով 460։ Պ. Լըպրէն 1932ին ընտրուած էր 633 ձայնով։ Նախագահին վերընտրութեան մէջ ամէնէն կարեւոր դերը վերապահուած էր ծերակոյտին, որուն գրեթէ 312 անդամներ կուսակից էին իրեն, բացի երկու համայնավարներէ, 15 ընկերվարականներէ եւ ուրիշ քանի մը ծերակուտականներէ։

Ընտրութիւնը կատարուեցաւ աւանդական հանդիսաւորութեամբ։ 5000 Ալիոն պահակներ կը հսկէին բարեկարգութեան։ Մասնաւոր կառախումբեր անդամները կ'երթեւեկէին Փարիզէն Վերսայլ։ Ճաշարանները առատ ուտելիք ամբարած էին, բացառիկ սեղաններ սարքելով։

*** Ազգ. ժողովը չորրորդ անգամն է որ կը գումարուի 1920էն ի վեր։ Կասթոն Տումէրկ ընտրուեցաւ 1924ին, Փօլ Տումէր՝ 1931ին, Լըպրէն՝ 1932ին. Բացառիկ նիստ մըն ալ գումարեց 1928ին, վաւերացնելու համար Փուանքարէի ելմտական ծրագիրը՝ ի խնդիր ֆրանքին փրկութեան։

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

— oo —

Ամբոխը սպաննեց Մուսուլի անգլ. հիւպատոսը

— oo —

Երէկ հաղորդած էինք Իրաքի երիտասարդ թագաւորին՝ Կազի Ա.ի եղերական մահը, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի արկածի մը։ Թագաւորը ինք վարելով ինքնաշարժը, կէս գիշերին կառքը զարնուած էր ելեկտրական ձողի մը։ Գանկը ջախջախուած ըլլալով, կարելի չեղաւ փրկել թագաւորին կեանքը եւ անմիջապէս թագաւոր հռչակուեցաւ իր զաւակը, որ չորս տարեկան է։ Խնամակալութիւնը պիտի վարէ խնամակալ մը։

Նոյն օրը ուրիշ եղերական դէպք մը եւս պատահեցաւ։

Մուսուլի մէջ, երբ իմացուեցաւ թագաւորին մահը, ամբոխը սկսաւ ճչալ.

— Անգլիացիները սպաննեցի՛ն մեր թագաւորը։

Եւ անմիջապէս յարձակելով անգլիական հիւպատոսարանին վրայ, սպաննեց հիւպատոսը, որ հանդարտութեան յորդոր կը կարդար, եւ յետոյ կրակի տուաւ շէնքը։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց չորս Արաբներ, որոնք անմիջապէս պիտի դատուին։ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ երկրին մէջ։ Կառավարութիւնը փութաց իր ցաւակցութիւնը յայտնել բրիտանական կառավարութեան։

Արկածահար թագաւորին պատանութիւնը անցած է Պէտէվիներու վրաններուն մէջ, ուր կը գտնուէր իր հայրը, գնդ. Լորընսի հետ, կռուելով Թուրքերուն դէմ։ Ինքն էր որ կատարեց Մուսուլի նաւթագծին բացումը (1200 մղոն)։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՆՉ ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ...

— oo —

ԻՏԱԼԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

200,000 զինուոր դէպի Ալպանիա ?

Մինչ Լոնտոնի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին անգլիական կառավարութեան եւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին միջեւ, Իտալիա խորհրդաւոր շարժումներ կը կատարէ, երեւութապէս դէպի Ալպանիա։

Երէկուան լուրերը կ'ըսէին թէ 20.000 զինուորներ կը սպասեն Պարիի եւ Պրինտիզիի մէջ, կազմ եւ պատրաստ շոգենաւ նստելու։ Վերջին լուրերու համաձայն, զինուորներու թիւը շատ աւելի մեծ է, 200.000։

Ո՞ւր պիտի փոխադրուի այս բանակը։ Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն զինուորական շարժումներու վերաբերեալ տեղեկութիւնները. բայց արժանահաւատ աղբիւրներ այնպիսի մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն որ կարելի չէ կասկածիլ։ Նոյն իսկ պնդողներ կան թէ զօրքին մէկ մասը արդէն իսկ ճամբայ ելած է։ Բայց ո՞ւր... «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ անպատճառ Ալպանիոյ սահմանուած նկատել զանոնք։ «Չի՞ կրնար ըլլալ որ փոխադրանաւերը ուղղուին դէպի ուրիշ նաւահանգիստներ։ Օրինակ՝ դէպի Հապո՞ս, Լիբիա՞։ Կամ դէպի անծանօ՞թը »։

Հռոմի ալպանական դեսպանը, որ դեռ նոր պաշտօնի կոչուած էր, անակնկալ կերպով Թիրանա վերադարձաւ երեքշաբթի օր, Իտալիոյ զինուորական փոխադրութեանց լուրին վրայ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ իտալական կառավարութիւնը կարգ մը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը եւ իր մասնաւոր շահերը Ալպանիոյ մէջ։ Կը կարծուի թէ իտալական զօրքին մէկ մասը ցամաք ելած է Սազէնօ կղզին, որ կը գտնուի Ալպանիոյ դիմացը, Վալոնայի ծոցին մէջ։

1927ին դաշնագրով, «պաշտպանողական անյեղլի զինակցութիւն մը» կնքուած էր Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ։ Այդ օրէն ասդին Իտալիա մեծագումար դրամ փոխ տուած է Զօկու թագաւորին։ Դաշնագրին տրամադրութեամբ, երկու երկիրները փոխադարձաբար պիտի օգնեն իրարու, եթէ վտանգ սպառնայ մէկուն կամ միւսին անկախութեան։ Ալպանիոյ անկախութիւնը երաշխաւորուած է նաեւ Եուկոսլաւիոյ կողմէ, թէեւ պայմանագրութիւնը չհրատարակուեցաւ (1937)։

Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան վտանգ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կ'ենթադրեն թէ Իտալիա կ'ուզէ փոփոխութիւն մը կատարել իտալեւալպանական դաշնագրին մէջ, իրեն վերապահելով վճռել թէ երբ լրջօրէն վտանգուած են Ալպանիոյ շահերը, անոր օգնութեան հասնելու համար։ Ուրիշ խօսքով, Ալպանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կախում պիտի ունենայ Իտալիայէն։ Այդ ենթադրութիւնը հիմնաւոր կ'երեւայ անոր համար որ Անգլիա ջանքեր կը թափէ Եուկոսլաւիան ալ հակադրման միացեալ ճակատին կապելու համար։ Արդ, մօտ մէկ միլիոն Ալպանացիներ կը գտնուին Եուկոսլաւիոյ մէջ, ինչ որ անկարեւոր պարագայ մը չէ։

*** Հռոմի անգլիական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, զանազան հարցերու եւ մասնաւորապէս Ալպանիոյ մասին։

Լոնտոնի մէջ մեծ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն Իտալիոյ զինուորական շարժումներուն լուրը, այլեւ սա պարագան,— Իտալիոյ պատերազմական նախարարութիւնը Հռոմէն Թրէնթօ փոխադրած է Ալպեան զօրաբանակին կեդրոնը։

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն կարծիքն այն է թէ Իտալիա վճռած է թոյլ չտալ որ Ադրիականի երկու պետութիւնները, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան իյնան Չէմպըրլէնի ծրագրած հակադրման ցանցին մէջ։ Եթէ իտալական զօրքը Ալպանիա մտնէ, կրնայ կեդրոնանալ Եուկոսլաւիոյ հարաւային դրան առջեւ, իսկ Թրէնթօ, իբրեւ ալպեան զօրաբանակին նոր կեդրոնը, կ'իյնայ Եուկոսլաւիոյ հիւսիսային սահմանին մօտ, լուրջ սպառնալիք մը կազմելով։

Աւելորդ է բացատրել թէ Եուկոսլաւիա իր աշխարհագրական դիրքը նկատի առնելով, կը վարանի որոշ դիրք բռնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ։ Հիմա որ Իտալիա զօրք համախմբած է, Եուկոսլաւիա հաւանաբար վերջնապէս պիտի մերժէ յարիլ Չէմպըրլէնի սարքած հակադրման ճակատին։ Անշուշտ Յունաստան ալ իր օրինակին պիտի հետեւի։

Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Ռումանիան ալ կը վարանի գործօն զինակից մը դառնալ Գերմանիոյ դէմ, յարելով անգլիական ծրագրին։ Թէեւ Ռումանիա կ'ուզէ երաշխաւորութիւն ապահովել Հունգարիոյ դէմ, բայց կը վախնայ թշնամի դարձնել զայն, մասնակցելով անգլիական ճակատին։

Ինչ կը վերաբերի Լեհաստանի, տակաւին անորոշ է Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութեանց ելքը։ Թէեւ Պ. Չէմպըրլէն պաշտօնապէս աջակցութիւն խոստացաւ Լեհաստանի, բայց կ'ըսուի թէ այս վերջին պետութեան արտաքին նախարարը իր անգլիացի պաշտօնակցին հետ խօսած ատեն, խնդրեր է որ Մեծն Բրիտանիա երաշխաւորէ նաեւ Լիթուանիոյ անկախութիւնը, փոխադարձ օգնութիւն խոստանալէ առաջ։ Ցետոյ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դժուարութիւններ ծագած են նաեւ Տանցիկի եւ Լեհական Նրբանցքի մասին։ Հաւանական է որ Լեհաստան կռուի երկուքին համար ալ, մինչդեռ Լոնտոնի մէջ կը խորհին երաշխաւորութենէն դուրս ձգել այդ երկու շրջանները, ինչպէս եւ Լիթուանիան, որուն անկախութիւնը կենսական է Լեհաստանի համար։

*** Անգլիական կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը կատարէ նաեւ Թուրքիոյ հետ, ի հարկին իր տրամադրութեան տակ ունենալու համար Նեղուցները։ Բայց Թուրքերը փոխարինութիւն կը պահանջեն, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ՀԱԼԷՊԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ։

— oo —

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ մտան Մանչուրիա, յարձակելով պահականոցներուն վրայ։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Ճափոնի մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՀԵՐՔԷ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ ՇՐՋԱԾ ԼՈՒՐԵՐԸ

— oo —

Ֆրանսական մանդատը մը դէպի Աղեքսանտրէթ

« Յառաջ » օրը օրին հաղորդեց այն տեղեկութիւնները որ կը շրջէին Սանճաքի եւ նոյնիսկ Հալէպի կցման մասին, քաղելով Ֆրանսական աղբիւրներէ։

Երէկ ստացանք Պէյրութի վերջին թղթաբերը (Մարտ 29 եւ 30), ուր կը կարդանք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Դամասկոսի «Քրոնիկ» թերթը (28 մարտ) կը հրատարակէ Անտիոքի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը.—

Կ'իմանամ թէ վերջնականապէս կարգադրուած է Սանճաքի կցման հարցը։ Սանճաքը այլեւս Թուրքիոյ մէկ նահանգը կը կազմէ եւ Անգարայի խորհրդարանին մէջ պիտի ունենայ երկու երեսփոխան, որոնք պիտի ըլլան Թայֆուր Սէօքմէն (Հաթայի նախագահը) եւ Տոքթ. Մէլէք (վարչապետը)։

Քանի մը օրէն պիտի յայտարարուի թուրք կառավարութեան որոշումը։

Գնդապետ Քօլէ, մարզպանութեան Սանճաքի պատուիրակը, երէկ վերադարձաւ Պէյրութէն, ուր բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած է մարզպանին հետ։

*** «Էնի Կիւն» (26 մարտ) կը հաղորդէ թէ Թայֆուր Սէօքմէն Հալէպի կողմէ երեսփոխանութեան թեկնածու ներկայացուած է Անթալիայէն. Տոքթ. Մէլէքն ալ՝ Այնթապէն։

*** «Քրոնիկ» այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ հետեւեալ հեռագիրը.—

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ, 27 (Գերման գործակալութիւն).— Վաղը, երեքշաբթի, Անտիոքի մէջ պիտի հռչակուի Հաթայի վերջնական կցումը Թուրքիոյ, կը գրէ «Վագըթ»։

*** Անտիոքի տեղեկատու գիւանին պետն ալ Պէյրութ եկաւ եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ մարզպանին հետ։ Հարիւրապետը այս առաւօտ վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին։

Հաւաս գործակալութիւնը հետեւեալ հերքումը հաղորդեց.

— « Պատասխանատու շրջանակները խոր զարմանքով ընդունեցին այն լուրը, որուն համաձայն Անգարայի կառավարութիւնը հրաւիրած է Հաթայի խորհրդարանը՝ քուէարկելու Հաթայի կցումը Թուրքիոյ։ Այս լուրը, որ ըլլըջարկութեան հանուած է միտքերը պղտորելու եւ թիւրիմացութիւններ յարուցանելու համար, բացարձակապէս սխալ է։ Այդ լուրին նպատակն է Անգարայի կառավարութեան դէմ պարձնել հարեւան ու բարեկամ ժողովուրդները, որոնց հետ Թուրքիա ինքզինք կապուած կը զգայ արեւելեան սերտ բարեկամութեան մը կապերով։ Հաթայ անկախ պետութիւն մըն է, ճանչցուած միջազգային կերպով եւ վեհապետութիւնը երաշխաւորուած է մեծ պետութեանց կողմէ »։

Հարցը այն է որ ամէնէն առաջ թուրք թերթերը հաղորդեցին կցման լուրը։ Այսպէս, Պոլսոյ «Էնի Սապահ» թերթը կը գրէր հետեւեալ խորագրին տակ.

— « Հաթայ կը միանայ մայր հայրենիքին» (27 մարտ).—

ԷՆԿԻՒՐԻ 26.— Հաթայի ժողովը իր վաղուան նիստին մէջ շատ կարեւոր որոշում մը պիտի ըլլայ։ Այդ տարաձայնութիւնը կը զօրանայ անով որ Հաթայի նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն եւ վարչապետ Տոքթ. Մէլէք Հալէպի կողմէ երեսփ. թեկնածու նշանակուած են։

Էնկիւրիի պաշտօնական շրջանակները թէեւ պաշտօնապէս չեն հաստատեր այս լուրը, սակայն կը յիշեն թէ այդ դէպքերու բնական հետեւանքը պիտի ըլլայ։ Նախորդ երեսփ. ժողովին անդամ Թայֆուր, Սանճաքի նախագահ ընտրուելէն վերջն ալ երեսփոխանութենէ չէր հրաժարած։ Միայն թէ երկու ամիսը մէկ ժողովէն արտօնագիր կը ստանար։ Հաթայի ժողովին վաղուան որոշումէն վերջ, հաւանաբար Թայֆուր եւ Մէլէք Էնկիւրի գան։

ՋԱՆԱԶԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

*** « Մաթէն »ի մէջ կը կարդանք.—

Կը հերքուին այն լուրերը թէ Թուրքիա կը խորհի բռնութիւն մը կատարել Աղեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը, որ այժմ կը բանակցի Ֆրանսայի հետ, ամենադոյզն մտադրութիւնը չունի զահավիժեցնելու դէպքերը։

ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ, ՈՐ ԵՒ Է ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՑ ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՄԸ ՂՐԿԵԼ ԱՂԵՔՍԱՆՏՐԷԹ ԵՒ ԶՕՐԱՑՆԵԼ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՀԱԿԱԶՕՐՔԸ ՈՐ ԱՅԺՄ ԿԸ ՀԱՍՆԻ 1500ի։

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 4 թուականով.—

Անատոլուի գործակալութիւնը արտօնուած է հերքելու ֆրանսական թերթի մը այն տեղեկութիւնը թէ 60.000 թուրք զինուորներ համախմբուած են սահմանագլուխին վրայ, գրաւելու համար Սանճաքը, անմիջապէս որ այդ երկրին խորհրդարանը հռչակէ իր կցումը Թուրքիոյ։ Գործակալութիւնը կը հերքէ նաեւ այն լուրը թէ թրքասէր կոմիտէներ կազմուած են Հալէպի մէջ, որպէսզի խնդրեն Թուրքիայէն որ Սանճաքը գրաւող զօրքը յառաջանայ մինչեւ Հալէպ։

*** Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը նիստ գումարեց առջի օր, եւ մասնաւորապէս զբաղեցաւ Սուրիոյ խնդիրներով։ Այս առթիւ խօսք առին շատ մը ժողովականներ, որոնց կարգին նախորդ արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպօս։ Որոշուեցաւ օրակարգ անցընել ֆրանքօսուրիական դաշինքը եւ արտաքին նախարարը լսել մայիս 13ին։ Համայնավար երեսփոխանները պարզելով Սուրիոյ կացութեան ծանրութիւնը եւ ծանրկելով հողատար իշխանութեան կողմէ ձեռք առնուած խստութիւնները, պահանջեցին փութացնել դաշնագրին վաւերացումը։ Նախկին նախարար Պ. Վիէնօ բացատրեց թէ Սուրիոյ կացութեան ծանրացումը հետեւանք է դաշնագրին չվաւերացուելուն։ (Ինքն է հեղինակը ֆրանքօսուրիական դաշնագրին)։ Պ. Վիէնօ եզրակացուց.

— « Աչքի առջեւ ունենալով մեր սուրիական քաղաքականութեան անորոշութիւնը, եւ Թուրքիոյ ու Իտալիոյ բռնած դիրքը, արտաքին գործերու յանձնաժողովը ծանր պատասխանատուութեան մը տակ պիտի իյնայ, եթէ չկատարէ իր պարտականութիւնը»։

Այս յայտարարութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց եւ նոյնիսկ Պ. Ֆլանտէն խոստովանեցաւ թէ անհրաժեշտ է համաձայնութեան մը յանգիլ։

*** Ֆրանսական զօրքը Հալէպն ալ գրաւեց (28 մարտ), ինչպէս գրաւած էր Դամասկոսը, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը։ Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՈԼԻՍ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՏՆՏԵՍԱՊԷՍ

—— ∞ ——

Իբրեւ հետեւանք այլազան ու ծանր տուրքերուն, ինչպէս նաեւ ամէն ինչ պետականացնելու մարմաջին, Պոլիս անտեսապէս կը հիւծի տարուէ տարի, օր մըն ալ մեռնելու համար:

Ինչպէս բացատրած էի ասկէ առաջ, Բերայի եւ Ղալաթիոյ բանուկ պողոտաներուն վրայ խանութ մը ճարելու համար, ժամանակին տրուած էին մինչեւ 10-15 հազար ոսկի տալ բացէն, կամ ինչպէս կ'ըսեն Թուրքերը՝ հավա փարասը (օդի դրամ) ցնծալ: Այնքա՛ն հազուագիւտ էր պարապ խանութը:

Հիմա՞ : «Օդի դրամ» չեն ուզեր, շատ աժան վարձք ալ կ'առաջարկեն, բայց վարձող չկայ: Եւ այս պատճառաւ, ամէն կողմ աչքի կը զարնէ ահաւոր վերատառութիւնը Քիրալըք (վարձու):

×

Ի հարկէ միամտութիւն է ըսել որ Թուրք մամուլը պարզէ այս ցաւը, այսինքն խոստովանի թէ պետական տնտեսական գրութիւնը կործանումի կը տանի երկիրը, փճացնելով առեւտուրը: Բայց թերթերը եթէ կը զգուշանան պատճառը յիշելէ, միւս կողմէ երբեմն երբեմն փախցուկ կ'ընեն եւ կը պատկերացնեն տխրող կացութիւնը, հոգ չէ թէ շատ աղօտ կերպով: Այլ խօսքով, կը լուսաբանեն իրականութիւնը, առանց մեկնելու, առանց պատճառները պարզելու: Բայց լուսանկարին նայելով ալ կարելի է շատ բան հասկնալ:

Այս տեսակ լուսանկար մըն է որ կուտայ «Ճումհուրիէթ»ի աշխատակիցներէն Սալահատտին Կիւնկէօր, այդ թերթի 16 Փետր. 1939ի թիւին մէջ: Թարգմանեմ կարեւոր մասերը, յայտնելով թէ տեսարանը տեղի կ'ունենայ Բերայի մէջ.

— Ձերմակ ներկուած վաճառատուն մը կար հոս: Ի՞նչ եղաւ:

— Մուհալլէպիճի (անուշեղէնի) խանութ եղած է…

— Հապա սա հո՞ղը, որուն շուրջը տախտակներով եզերուած է:

— Նոր կաթնավաճառատուն մը կը յացուի հոն…

— Անլիւնի ժանիֆաթուրայի վաճառատո՞ւնը:

— Սնանկացած (թօփ աթմըշ) ըլլալու է… Զնայի՞ս, տեղը աղանդերի կրպակ մը բացուած է:

Շատ ետ մի երթաք, Բերայի պողոտայի հինգ–վեց տարի առաջուան քարտէսը եթէ միտք պահած էք, այսօր անկարելի է որ անով գտնէք ձեր փնտռած տեղը: Բերայի պողոտան կը փոխուի, հին խանութները գրեթէ ամէն օր տարբեր կերպարանքով կը ներկայանան ձեզի:

Ժամանակին, մասնաւորապէս կնոջ եւ այր մարդու դերձակատուներու շատութիւնը աչքի կը զարնէր Բերայի մէջ: Ոսկերչական արուեստի, ման–րանկարչութեան ամէնէն հազուագիւտ օրինակները հո՛ն կը ցուցադրուէին:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, արդեօք անո՞ր համար որ մարդ յագնութիւն առնելու պէտք չէր զգար, 2-3ի ՁԵՐ ՀԱՍՆԵՐ ՍՐՃԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ:

Անցամ մըն ալ այսօրուան պողոտան դիտենք: Ամէն քայլափոխի՝ կար, պանիր մածուն, իւղ ծախող խանութներ… Բերան կարծես վերածուած է հսկայ ագարակի մը… Ցետոյ՝ աղանդերի կրպակներ, մեծ ու փոքր գարեջրատուններ: Իսկ պատմութեան ոչ մէկ շրջանին տեսնուած էին այդքան շատ աճուշավաճառներ:

Այս անուշավաճառները ուրիշ մըտայնութիւն մըն ալ ունին. իրիկուանները կը դառնան մէկ մէկ ճաշարան: Այլ իրարու կը յաջորդեն հաւու ջուրի ապուր, պաղ միս, փիլաւ…

Մինչ աղանդերի կրպակները փթթակի նման հռուցեր ունին, ՃԱՇԱՐԱՆՆԵՐԸ ՃԱՆՃ ԿՈՐՍԱՆ:

Անցեալ օր ընկեր մը կը պատմէր.

— Ապարանջան մը պիտի առնէի կնոջս համար. ոչ ոսկիէ հաստ ապարանջաններէն… Պտտեցայ Բերայի բոլոր մեծ ոսկերչատուններէն, չկրցայ գտնել: Բոլորը սա պատասխանը տուին.

— ԱՅԼԵՒՍ ՈՍԿԻԻ ՎՐԱՅ ԳՈՐԾ ՉԸՆՔ ԸՆԵՐ: ՊԱՏՐԱՍՏ ԻՆՉ ՈՐ ՈՒՆԻՆՔ, ԱՆ ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ:

Բերայի ոսկերիչները, որոնք հնամինչերն են հաստ ապարանջանի նորոյթին, կ'երեւի թէ իրենք չհաւնեցան իրենց հնարածին:

×

Քիչ մը երկար եղաւ մէջբերումը, բայց անհրաժեշտ էր, որովհետեւ հաղուադէպօրէն կը հանդիպինք այսքան խոսուն խոստովանութեանց:

Արդարեւ, վերլուծեցէք այդ գրութիւնը, եւ հոն պիտի տեսնէք թրքական տնտեսութեան կատարեալ պատկերը, իր այնքան սեւ գիծերովը:

Արդարեւ, երբ ինք Թուրքը կը խոստովանի թէ՝ դեռ երէկ հազիւ 2-3 ճաշարան կար Բերայի պողոտային վրայ, իսկ այսօր ամէն կողմ ճաշարան կը տեսնես, կը նշանակէ թէ այդ առաջնակարգ շուկան կորսնցուցած է իր փայլուն դիրքը եւ դարձած է երկրորդ Սիրքէճի մը (թրքական թաղ մը), լեցուն՝ աղտոտ ճաշարաններով:

Ինչո՞ւ այս կերպարանափոխումը, ինչո՞ւ Գօն Մարշէներու եւ այլ շքեղ վաճառատուններու փոխարէն կը տեսնէք աղանդերի կրպակներ, կաթի ու մածունի խանութներ, որոնք ժամանակին չէին համարձակեր երեւիլ այդ արիստոկրատական պողոտային վրայ:

Ինչո՞ւ ճաշարանները «ՃԱՆՃ ԿՈՐՍԱՆ», մինչ աղանդերի կրպակները փեթակի նման լեցուն են մաղոզ եղող յաճախորդներով:

Պատճառները երկու են, մէկը միւսէն աւելի յատկանշական:

Առաջին՝ ներկայ զարհուրելի պայմաններուն մէջ, անկարելի է մեծ վաճառատուն պահել: Բացի ծանր տուրքերէն, օրին մէկը պաշտօնեայ մը կուգայ եւ 10, 20 կամ 30 հազար ոսկի տուգանքի կ'ենթարկէ քեզ, առանց պատրուակով: Իսկ պատրուակը չի պակսիր, փառք Քէմալի: Եթէ թերթ մըն ալ չգտնեն, կ'ըսեն թէ «երկու տոմար» կը պահես, «տոմար» նկատելով պարզ տետրակ մը ուր ի հարկէ ֆրանսերէն, յունարէն կամ հայերէն կը գրես վաճառումներդ, այս թուրքերէն գրել տալու համար պաշտօնական տոմարիդ մէջ:

Եւ կամ, վերջապէս, բուն տոմարին մէջ շօխալ մը կը գտնեն:

Դեռ վերջերս, դուրսէն Թուրք երեսփոխան մը կը ներկայանայ Օրոզդի-պաք վաճառատան տնօրէնին, եւ 2000 ոսկի կաշառք կ'ուզէ, սպառնալով հակառակ պարագային կառավարութեան իմացնել թէ հաշիւները անկանոն են:

Վախի ոեւէ բան չունենալով, օտարազգի տնօրէնը լուր կուտայ ոստիկանութեան եւ խաչագողը կը բռնուի յանցանքի վրայ, ճիշդ այն միջոցին՝ երբ կը գրպանէր թղթադրամները, որոնց թիւերը նախապէս արձանագրած էր ոստիկանութիւնը.

Խաչագողը ձերբակալուելով դատարանի յանձնուեցաւ: Ցանցանքը ակներեւ է եւ պատիժն ալ անխուսափելի էր, չէ՞: Բայց, հակառակ ոստիկաններու վկայութեան եւ ընդհանուր դատախազի պահանջին, Պատժական Դ. Ատեանը անպարտ արձակեց ամբաստանեալ Լութֆին. («Սօն Փօսթա», 19 Փետր. 1939):

Հիմա եկէք եւ մեծ վաճառատուն պահեցէք: Պարզ է որ բոլորը կը փակեն, չկրնալով գործել եւ մանաւանդ շահիլ:

Երկրորդ պատճառը այն է որ, ժողովուրդը աղքատացած է եւ չի կրնար սուղ բաներ գնել: Ասոր համար է որ, փոխանակ ճաշարան երթալու եւ 50 ղրշ. ծախսելու, աղանդերի կրպակ մը կը մտնէ եւ 5 ղրշ.նոց ուտելիք մը (կտոր մը հաց ու պանիր) կը նետէ որկորը: Այսինքն՝ կը խաբէ ըստամոքսը:

Ահա թէ ինչո՞ւ ճաշարանները «ճանճ կ'որսան»

Ողբերգութիւն մըն ալ՝ ոսկերիչներու պարագան: Թուրք խմբագիրը այնպէս կը ցուցնէ թէ ոսկերիչները չեն հաւնած իրենց իսկ հնարած նորոյթին: Մինչդեռ, ոսկի չունին որ բանին եւ ապարանջան շինեն: Կառավարութիւնը: ամէն բանի կարգին, հոյլ ոսկին ալ գրաւած է: Հատարակ մատանի մը շինելու համար, ստիպուած են հազարումէկ տեղ դիմել եւ սրտերով ժամավաճառ ըլլալ:

Հապա արհեստներու շատութի՞ւնը:

Թրքական արհեստի բուռը տեղ մըն է, ուր կ'երթան միայն անգործները: Երեք-չորս ղրշ. կուտաս, սուրճ մը կամ թէյ մը կը խմես, եւ որը իրիկուն կ'ըլլաս հոն, միաժամանակ օրուան թերթերը կարդալով:

Արդ, թրքական թաղերը լեցնող այս ֆախվէխանէները գացին ողողեցին նոյնիսկ Բերան, որ Պոլսոյ ամէնէն շքեղ պողոտան է եւ ժամանակին կը փայլէր այնքան մեծ ու հարուստ վաճառատուներով:

Ալ հասկցէք թէ ո՞ր աստիճանին հասած է թշուառութիւնը:

Եւ ամբողջ քաղաքի մը մէջ, որ հիմա իսկ Թուրքիոյ իրական մայրաքաղաքը կը կազմէ եւ պետական հարկերուն ամենամեծ մասը կը վճարէ:

Երբ Պոլիսը կը մեռնի այսպէս, կրնաք երեւակայել վիճակը արդէն իսկ մեռած միւս քաղաքներուն:

Դ.Է.Տ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»» · «««

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէկ աշխատակիցը, որ վերջերս ապրած է Իտալիոյ մէջ, գրած է հետեւեալ ուշագրաւ յօդուածը.—

— «Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ինքնատպութիւնը տեղ չունի: Ես բացարձակապէս կը մերժեմ ինքնատիպ ըլլալ, եթէ այդ ինքնատպութիւնը իմ երկրիս վնաս կուգայ: Արտաքին քաղաքականութիւնը երբեք ինքնատիպ չէ, ան կը ճշդորոշուի աշխարհագրական, պատմական, տնտեսական իրողութիւններու որոշ տուեալներով»:

Ժամանակակից քաղաքագէտները լաւ կ'ընեն, որ սերտեն վերի նախադասութիւնները: Բայց ամէնէն շատ պանոնք սերտելու պէտք ունի այն մարդը, որ զանոնք արտասանած է: Այդ մարդն է Մուսոլինին, որ այդ խօսքերը ըսած է 1923ին եւ 1924ին:

Իր իսկ գրած դեղագրին չհետեւիլը պատճառ դարձած է, որ Դուչէն ինքզինք գտնէ այժմեան վիճակին մէջ: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ինքնատիպ ըլլալ փորձելով — հաւ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ թոյլ տալով իր նախարարներուն, որ վորձեն ինքնատիպ ըլլալ — ան առաջնորդած է Իտալիան այնպիսի կացութեան մը, որ օրէ օր յարաճուն մտահոգութեամբ ու սարսափով կը համակէ իր ժողովուրդը:

Իտալիոյ մէջ այսօր չկայ մտածող անհատ մը, որ ցնցուած չըլլայ Եւրոպայի վերջին դէպքերէն եւ իր երկրին գործակցութենէն առանց հեղինակին Սետաւ: Մեծամասնութիւնը կը մտածէ թէ արմատապէս սխալ է այն արտաքին քաղաքականութիւնը, որուն վրայ ոչ միայն ներողամտութեամբ նայած են, այլ ծափահարած են զայն եւ կամ գործակցած անոր, որպէսզի Իտալիոյ շահերուն վնասելու աստիճան փոփոխութեան ենթարկէ Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը:

Կոմս Չիանոյի արտաքին նախարար պաշտօնէն առաջ՝ Իտալիոյ վարած միջազգային քաղաքականութիւնը կատարելապէս հակառակն է Իտալիոյ աւանդական քաղաքականութեան: Աւանդական ըսելով՝ պէտք է հասկնալ այն քաղաքականութիւնը, զոր Իտալիա տարած է յաջողութեամբ՝ իր ազգային միութիւնը գլուխ բերելէ մինչեւ քանի մը տարիներ առաջ:

Այդ քաղաքականութիւնը, որ երբեմն արհամարհական ձեւով «սպասողական» կոչուած է, իրականին մէջ եղած է աւելի քան գործօն: Հակադիր ույժերը հաւասարակշռելու քաղաքականութիւնն էր այդ, զոր բոլոր մեծ պետութիւնները հարկադրուած են կիրարկելու, եթէ կ'ուզեն վերապրիլ այս աշխարհի բարդ մրցումին մէջ: Այդ քաղաքականութիւնը կը ձգտէր իր ծանրութիւնը նետել կշիռին որ կողմը որ պէտք ըլլար, փոխն ի փոխ, որպէսզի հաւասարակշռութիւնը պահպանուէր եւ ճօճանակը չհակէր այս կամ այն կողմ, այլ մէջտեղը մնար:

Իտալիոյ համար միշտ ալ երկու հաւանական վտանգներ գոյութիւն ունեցած են: Մին՝ Եւրոպայի եւ միւսը՝ Միջերկրականի մէջ: Ցամաքային Եւրոպային տիրապետելու փորձի մը պէտք էր ընդդիմանալ նոյնքան, որքան ծովերուն իշխելու տենչի մը:

Իտալիոյ աչքերը կրնային շեղուիլ դէպի հարաւ, բայց իմաստ չկար կայսրութիւն մը ստեղծելու մէջ, եթէ անոր ճամբաները ապահովուած չէին: Տան մը յառաջակողմը գեղեցիկ պարտէզ մը ըլլալը անիմաստ է, եթէ ետեւի դուռը բաց է ներս գալ ուզողին առջեւ.

Եթէ մենք ըմբռնենք այս երկու հիմնական չափանիշները,— Իտալիոյ վախը Եւրոպայի մէջ բռնատիրութեան եւ Միջերկրականի մէջ տիրապետութեան (անշուշտ երկու գօտիներուն մէջ ալ տարածուելու, ծաւալելու բուռն բաղձանքը սրտին) — այն ատեն դիւրին կ'ըլլայ բացատրել ականջալուր փոփոխութիւնները քաղաքական այն ճակատին, որ կը յատկանշէր Իտալիոյ դիւանագիտութիւնը 1870էն ի վեր: Այս փոփոխութիւնները իրականին մէջ գործելու եղանակներ են, նպատակը մնացած է նոյնը:

Առաջին փոփոխութիւնը տեղի ունեցաւ 1882ին եւ ուղղակի հետեւանքն էր Ֆրանսայի կողմէ Թունուզի գրաւման: Այս դէպքէն առաջ Իտալիոյ յարաբերութիւնները սքանչելի էին Ֆրանսայի հետ, որուն երախտապարտ էր ան՝ Նափոլէոն Գ.ի կողմէ տրուած օժանդակութեան համար՝ իր ազատագրական պայքարին:

Բայց Ֆրանսայի ազդեցութեան աճումը Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ եւ այն հողամասին վրայ, որուն Իտալիա ինք աչք տնկած էր, բաւական եղաւ որ երախտագիտութեան ամէն զգացում մարի: Ֆրանսայի գործունէութիւնը Միջերկրականի մէջ աւելի մեծ սպառնալիք թուեցաւ քան ո եւ է պետութեան ազդեցութիւնը ցամաքային Եւրոպայի մէջ, եւ Իտալիոյ պատասխանը եղաւ առոր՝ մտնել Եռեակ Զինակցութեան մէջ

Ցաջորդ փոփոխութիւնը տեղի ունեցաւ 1914ին, երբ Իտալիա, լքելով Գերմանիան ու Աւստրիան, չէզոքութիւն յայտարարեց: Արդէն մինչեւ այդ՝ Իտալիա բաւական փոխած էր իր դիրքը կեդրոնական պետութեանց հանդէպ: Գերմանիոյ սուր ճօճելը եւ միջամուխ ըլլալու փորձերը Մարոքի գործերուն, մանաւանդ Աւստրիոյ ծաւալման ծրագիրները Պալքաններու մէջ համոզեցին Իտալիան, թէ հաւասարակշռութեան նժարը վտանգաւոր կերպով կը հակի դէպի իր դաշնակիցներու կողմը: Նժարը շտկելու համար՝ 1915ին ան միացաւ հակառակորդ կողմին:

Ճշմարտութեան մէկ մասն է միայն ըսել, թէ միանալով դաշնակիցներուն՝ Իտալիա պարզապէս ինքզինք ծախեց ամէնէն բարձր վճարողին: Կեդրոնական պետութիւններն ալ առնուազն առաջարկած էին ոչ պակաս: Իտալիա արդարացուց իր դաւաճանութիւնը՝ Աւստրիոյ ծաւալականութեամբ դէպի Սերպիա, ինչ որ ուղղակի սպառնալիք մըն էր իր կենսական շահերուն եւ աւելի զօրաւոր շարժառիթ մը, քան գաղութներ ստանալու ենթադրական խոստումը:

Դաշնակիցներու յաղթանակը ազատեց Իտալիան այդ սպառնալիքէն. բայց անոր փոխարէն ուրիշ մը երեւան եկաւ, — Ֆրանսայի գերակայութիւնը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Այժմ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կրկէսէն դուրս նետուելէն վերջ, Ֆրանսայի դէմն էր որ Իտալիա [illegible] իր ծանրութիւնը:

Այս շրջանը տեւեց 1922էն, երբ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ եկաւ, մինչեւ 1934, երբ ան զօրաշարժով ըրաւ խափանելու Նացիական ապստամբութիւնը Աւստրիոյ մէջ: Այդ տարիներուն՝ Դուչէն վարեց ամբողջովին ուղղափառ քաղաքականութիւնը, ինչպէս յայտարարած էր առաջին օրէն իսկ: Եւրոպայի մէջ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու քաղաքականութիւն էր այդ, որ խափանուած էր Գերմանիոյ պարտութեամբ եւ աւստրիական կայսրութեան անհետացումով:

Եւ ճօճանակը սկսած էր արդէն հակիլ միւս կողմը: Իտալիա միայն Ֆրանսայէն ետ էր եւ Անգլիայէն առաջ ըմբռնելու թէ ինչ պիտի նշանակէր Հիթլէր Եւրոպայի համար: Գերմանիոյ որոշումը օդատորմիղ շինելու եւ սպառազինութիւն հաստատելու նշաններ էին, զոր Մուսոլինի յստակօրէն գիտցաւ կարդալ: [illegible] Իտալիոյ նախապատերազմեան քաղաքագէտները կարդացած էին [illegible] ղէր ճառերը եւ աւստրիական վէճ[illegible]:

Իտալիա առանց պատասխանելու [illegible] սպառնալիքին, Պրէննէրի վրայ զօրաշարժով եւ Ֆրանսայի [illegible] մօտենալով, որուն արդիւնքը եղաւ Հռոմի համաձայնութիւնը, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ նախաձեռնութեամբ Շթրեզայի խորհրդաժողովը: Անգամ մը եւս Իտալիա Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը շտկելու իր պատմական դերն էր որ կը կատարէր.

Բայց այս միջոցին՝ Իտալիա [illegible] ընդգրկուեցաւ Եթովպիոյ սխալ հաշուած արկածախնդրութեամբ: Այժմ արդէն տարակոյս չկայ, թէ Իտալիա չէր նախատեսած իր այս քայլին հետեւանքները Եւրոպայի մէջ: Իսկ իր զգայութը այս հետեւանքներուն հանդէպ [illegible] մըն չինք, որ հիմնապէս փոխեց իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս պարագան պատճառ դարձաւ որ կոտրի Իտալիան Ֆրանսային մօտեցնող շարժումը եւ զայն նետէ ուժգնօրէն Գերմանիոյ բազուկներուն մէջ:

Հոգեբանական տեսակէտէն՝ [illegible] դիւրին է ըմբռնել Պերլին – Հռոմ առանցքին ստեղծումը: 1936ին, երբ այդ առանցքի մասին կը բանակցէին, երկու կողմերն ալ բարեկամաբար սահմանադրուած չէին, այլ երկուքն ալ լիարժէք գործակցութիւնը կը փնտռէին: Առանցքը Իտալիան կը հեռացնէր իր աւանդական քաղաքականութենէն ու իր իրական շահերէն, զոր լաւ չէր տեսներ ան՝ կուրացած ըլլալով զայրոյթէ եւ կատաղութենէ: Մէկէ աւելի ցնցումներ պէտք էին որ անոր աչքերը բացուէին: — Առաջինը Անշլուսն էր, երկրորդը՝ Սուդեթական տագնապը:

Այսօր Իտալիա կը գտնուի դէմ յանդիման այնպիսի մրցակիցի մը Եւրոպայի մէջ, որուն բաղդատմամբ Միջերկրականի մէջ անգլօ-ֆրանսական երեւակայական գերակայութեան [illegible] պարզ ցնորք մըն է: Գերմանական սահմանագլուխը միայն 100 մղոն հեռու է Ադրիականէն եւ քանի մը ժամէն կրնայ Թրիեսթէն [illegible] հասողութեան սահմանին մէջ ըլլալ: Տան յառաջակողմի սահմանները բացուած են մինչեւ տան պատերուն. Իտալական պատմութեան մէջ [illegible] զուգահեռը գտնելու համար պէտք է ետ երթալ մինչեւ 1914, միայն [illegible]

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

～— ∞ —～

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Բայց եթէ կարողանայիր մի վայրկեան սառը ուղեղով դատել. եթէ երիտասարդական անփորձ եռանդը տեղի տար խոհեմութեան եւ իմաստութեան… Եթէ վրէժխնդրութեան փոխարէն վառուէր քո սիրտը հայրենիքի սիրով… Այն ժամանակ, հաւատացած եմ, չէիր կամենալ մի կնոջ պատճառով հայրենեաց դաւաճանի անունը վաստակել:

Սեպուհը մօտեցաւ իշխանին, իւր հրավառ հայեացքն ուղղեց նրա աչքերին եւ ներքին յուզմունքից դողացող ձայնով ասաց.

—Մի կնոջ պատճառո՞վ ասացիր… Օ՜հ, ինչպէ՜ս կը կամենայի որ մենք մի անծանօթ դաշտի վրայ լինէինք եւ եւ այդ խօսքը լսէի քեզանից այն տեղ եւ ոչ թէ իմ վրանում… Հաւատա՛ ինձ, Մարզպետունի իշխան, որքան էլ դու հզօր, որքան էլ քաջամարտիկ, բայց ես իմ սրով կը պատռէի քո կուրծքը, եթէ նա մինչեւ անգամ ծածկուած լինէր պողպատէ լանջապանով… Դու կարողանում ես ասել մի լիբ այն արարածին, որ իմ տան թագուհին, իմ սրտի աստուածուհին էր մինչեւ այսօր…:

— Ների՛ր ինձ, սիրելի Ամրամ, ես չէի կամենում քեզ վիրաւորել, ոչ էլ «մի կին» ասելով՝ ուզում էի Աստղիկ իշխանուհուն նուաստացնել…

— Լռի՛ր, աղաչում եմ քեզ. մի՛ յիշիր նրա անունը, գոնէ մի՛ յիշիր իմ առաջ, մի՛ խօսիր նուաստութեան մասին, ես կարող եմ խելագարուել… ընդհատեց իշխան Ամրամը, ներքին յուզմունքից բոլորովին այլայլուելով.

— Ես պէտք է կրկին եւ կրկին անգամ ներողութիւն խնդրեմ քո վրանը մտնելուս համար, մեղմ ձայնով ասաց Մարզպետունին:

Սեպուհը չպատասխանեց: Նա վըրդովուած սկսաւ անցուդարձ անել վրանում եւ ձեռքը մերթընդմերթ դէպի ճակատը տանելով՝ շփել նրան, աշխատելով կարծես իւր ուղեղը ծանրաբեռնող մտածութիւնները ցրել:

Անցան մի քանի վայրկեաններ: Լուռ էին երկուսն էլ: Վրանի մէջ լսւում էր միայն Սեպուհի խուլ քայլատրոփը:

Իշխանն աչքերը Ամրամի վրայ յառած, հետեւում էր նրա քայլերին եւ միեւնոյն ժամանակ մտածում թէ՝ ի՞նչպէս անէ որ իւր այցելութիւնն ապարդիւն չանցնի: Նա պարզ տեսնում էր, որ իւր խօսքերն ազդեցութիւն չեն անում Սեպուհի վրայ. բայց եւ այնպէս՝ չէր յուսահատւում: Նրա ծանր էր գալիս մանաւանդ այն, որ յաւառ Սեւադային համոզելուց յետոյ, ձեռնունայն պիտի վերադառնար Ցլիկ-Ամրամից: Նա չէր կարողանում հաշտուել այն մտքի հետ, թէ խելք ու սիրտ ունեցող աղամարդը կարող է ընդհանուր Հայրենիքը զոհել իւր անձնական չնչին հաճոյքին, իւր վըրէժխնդրութեանը: Այս պատճառով էլ նա աշխատում էր որ Ամրամի զայրոյթն իջնէ եւ ինքը նորից սկսէ խօսել նրա հետ:

Վերջապէս Սեպուհը նստեց իւր սահմակալի ծայրին եւ կարծես վըրդովմունքից յոգնած, լուռ ու անթարթ աչքով սկսաւ նայել վրանի մուտքին:

— Ամրամ Սեպուհ, ի՞նչ անուն կը տայիր այն մարդուն, որ մի քանի վայրկեան տաքնալու համար՝ հրդեհէր իւր տունը, հարցրեց յանկարծ իշխանը, չսպասելով Սեպուհի խօսելուն:

— Խելագար կ'անուանէի… պատասխանեց վերջինս՝ առանց աչքերը վրանի մուտքից հեռացնելու:

— Ես կարծում եմ մեզանից ամէն մէկի խեղճական տունը եւ հարազատ ապաստանարանը ապահով Հայրենիքն է: Եթէ մենք մեր անձնական, մեր անցողական հաճոյքի համար վտանգում ենք նրա խաղաղութիւնը, նմանում ենք այն մարդուն, որ իւր մարմինը տաքացնելու համար վառում է իւր տունը, չմտածելով թէ երբ այդ կրակը հանգչի, երբ յարկի սիւները մոխիր դառնան, ինքը պիտի մնայ անտուն, անապաստան, միշտ հալածական ղառնաշունչ հողմերից, կամ թէ արեւի կիզիչ ճառագայթներից…

— Այդ այդպէս է, պատասխանեց Սեպուհը իշխանին դառնալով. բայց կայ այնպիսի սահմանմանք, որ երբ պաշարում է մարդուն, այն ժամանակ սեփական տունը հրդեհելն անհրաժեշտ է դառնում: Մենք ամէն բանից առաջ մարդ ենք, մսից եւ արիւնից կազմուած: Եթէ խորեմ այս սուրը կուրծքիդ մէջ եւ տե՛ս թէ մահուան տագնապը կը պաշարէ՞ քեզ, թէ ոչ:

— Կը պաշարէ: Բայց հէնց այդ տագնապի մէջ հոգիս ուրախութեամբ կը բաժնուի իմ մարմնից, երբ մտածեմ թէ մեռնում եմ Հայրենիքի համար:

· Իսկ երբ դաշոյնը ցցուի հոգո՞յդ մէջ. երբ ինքը հոգին տանջանքների մատնուի՞…

— Եթէ դու սիրտ եւ զգացում ունիս, եթէ քո երակներում ազնուական արիւն է հոսում, անկարելի է որ քո հոգին աւելի չտանջուի այն ժամանակ, երբ տեսնես թէ՝ քո ձեռքով առաջնորդած է հասել Հայրենիքին, բռնաւորուել է եղբարցդ արիւնը, վըտանգուել է պետական գահը եւ քո յաջ արած ճանապարհով մտել է Թըշնամին, որ աւերում է հայրենի երկիրը…:

— Գիտե՞ս ինչ կայ, Տէր Մարզպետունի:

— Ասա՛, լսում եմ:

— Դու Ցունաց դպրութեան ծանօթ ես ինձանից աւելի: Ասում են որ Թագաւորի հետ Բիւզանդիոն գնացած ժամանակ՝ կայսեր արքունիքում զարմացել էին քո յունագիտութեան վըրայ: Ճշմարի՞տ է այս թէ ոչ:

— Ճշմարիտ է. բայց դու ինչո՞ւ համար ես իմ յունագիտութիւնը յիշում:

— Ի՞նչու համար, ասեմ: Դու չե՞ս կարդացել Հոմերոսը:

— Ինչպէս չէ. Նրա հեղինակութիւններից շատը բերան գիտեմ.

— Ուրեմն գիտես թէ՝ ինչո՞ւ Տրովադան կործանուեցաւ, եւ ինչո՞ւ նրա պարիսպների տակ բազմաթիւ յոյն զօրավարներ իրանց բիւրաւոր զօրքերով ջարդուեցան:

— Գիտեմ. մի կնոջ, մի Հեղինէի անհաւատարմութեան պատճառով:

— Ո՛չ, սխալւում ես, մի գաւառացի Պարիսի պատճառով:

Ես այդպէս չեմ հասկանում Հոմերոսը:

(Շար.)

ԷԼԻԶԷԻ ՊԱԼԱՏԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԹՈՇԱԿԸ

Էլիզէ պալատը, ուր կը բնակին Հանրապետութեան նախագահները, շինուած է 1718ին, կոմս Էվրէօի կողմէ։ Շինութիւնը արժած է 30.000 ոսկի։ Այդ ժամանակները Փարիզը կը հասնէր հազիւ Ֆոբուր Սէնթ Օնորէ, իսկ Շան Էլիզէն՝ խոպան անտառ մը, Սէն Օնորէէն ի վեր երկարող Քուր ..., զոր շինել տուած էր Մարի դը Մէտիսիս։

Այս պալատին մէջ բնակեցաւ ամէնէն առաջ հռչակաւոր տիկին Փոմփատուր, որու մահէն ետք՝ իր եղբայրը։ Լուդովիկոս ԺԵ. յաճախ կ'այցելէր տիկին Փոմփատուրի յիշատակը նորոգելու իր սրտին մէջ, բայց ... Փարիզի հետ սիրոյ կապ ըստեղծելէ ետք, մոռցաւ Էլիզէն։ 1776ին Էլիզէի պալատը, որուն տիրացած էր դրամատէր Պօժոն, ծախուեցաւ Լուդովիկոս ԺԶ.ի, որմէ վերջ այնտեղ բնակեցաւ տիկին տը Պուրպոն, որու պատճառով ալ շէնքը կոչուեցաւ ժամանակ մը «Էլիզէ-Պուրպոն»։ Ֆրանսական յեղափոխութեան առեն այս պալատին փայլը մարեցաւ, ժամանակ մը վերածուեցաւ զբօսավայրի Լունա Փարքի նման։

Սակայն 1803ին Միւրա գնեց զայն, ... տարի վերջ ծախեց Նափոլէոնի, ... Նափոլէոն եւ Ժոզէֆին մնացին այնտեղ։ Ցետոյ փոխադրուեցան Թիւիլըրի։ Բայց Վաթերլոյի ճակատամարտէն ետք այս պալատին մէջ էր որ ան ստորագրեց իր հրաժարումը Ֆրանսայի գահէն։

Այս պալատը ժամանակ մը եղած է ... օտար հիւրերու ընդունարան։ Ալեքսանդր Ա. ցարը այնտեղ հիւրասիրուեցաւ, ինչպէս նաեւ Սուլթան ... Ալի, Սպանիոյ Քրիստինէ թագուհին, Թունուզի պէյը եւն.։

1847ին պալատին կից Սեպաստիանի ապարանքին մէջ սոսկալի ոճիր մը գործուեցաւ։ Այս ոճիրը այնքան յուզեց հանրային կարծիքը, որ կառավարութիւնը որոշեց քանդել այդ հիւղակը, որ քանդուեցաւ եւ միացուեցաւ Էլիզէ պալատին։

1848ին առաջին նախագահ Լուի Նափոլէոն այնտեղ բնակեցաւ։ 1851ին այս շէնքին մէջն էր որ մինչ մեծ սրահին մէջ ... ներքնասենեակներու մէջ գաղտնի կը սարքուէր Լուի Նափոլէոնը կայսր հռչակելու։ Տասնեւհինգ տարի վերջ՝ դարձեալ բարձր հիւրերու համար իբր ընդունարան կը գործածուէր ան. Այնտեղ իջեւանեցաւ Ֆրանց Եոզէֆ կայսրը, երբ այցելեց Փարիզ։ Երրորդ Հանրապետութեան ժամանակ էր, որ Էլիզէ պալատը եղաւ նախագահներու բնակարան։ Առաջին անգամ 1873ին այնտեղ բնակեցաւ զօր. Մաք Մահոն նախագահը։

*** «Փառի-Սուար» կը գրէ թէ Հանրապետութեան նախագահը 3 միլիոն 600.000 ֆրանք տարեթոշակ ունի, բայց իրականին մէջ բան չի կրնար աւելցնել, ամէն ծախք իր վրայ ըլլալով։ (Պատերազմէն առաջ՝ 1 միլիոն 200.000 ֆրանք ոսկեդրամ)։ Ներկայ թոշակը մեծ գումար մը չէ, երբ լսենք թէ Նափոլէոն Ա., Լուդովիկոս ԺԸ., Կարոլոս Ժ. եւ Նափոլէոն Գ. կը ստանային տարեկան 25 միլիոն ոսկի ֆրանք։

Հանրապետութեան նախագահը ունի 23 սպասաւորներ, որոնց տարեկան ծախքն է 300.000 ֆրանք։ Իբրեւ կալուածական եւ ելեկտրական տուրք կը վճարէ տարեկան 950.000 ֆրանք։ Երեք չքեղ ինքնաշարժներու տարեկան ծախքն է 65.000 ֆրանք։ Ճամբորդութեան առեն նախագահը ինքն է որ կը վճարէ մասնաւոր կառախումբին ծախքը, եւ աւելին, եթէ թղթակիցներ ալ տանի իրեն հետ։ Այս ծախքերը արդէն կը կազմեն 1ուկէս միլիոնի գումար մը, առանց հաշուելու հասարակ ..., բարեկամներու ընդունելութեան եւն. ծախքերը։

Դարձեալ նախագահին վրայ կ'իյնան երեք ապարանքներուն, Էլիզէի, Ռամպուլէի կամ Վիզիլի մէջ տարուած ընդունելութեանց եւ հացկերոյթներու ծախքերը։ Եթէ պատահի որ, նախարարական խորհուրդ մը երկար տեւէ եւ նախագահը ճաշի վար դնէ մասնակցողները, եթէ հիւրասիրէ դեսպաններ կամ երեսփոխաններ, կամ պարահանդէս մը սարքէ կամ չքեղ ընդունելութիւն մը՝ ի պատիւ օտար վեհապետի մը, նորէն ինքն է որ կը վճարէ։ Ցետոյ կան բազմաթիւ նուէրներ, ... մրցանակներ, տօնածառ, Կարմիր Խաչին՝ Ձատկի առթիւ իր 2200 սաներուն եւն.։ Այնպէս որ, բոլորովին սխալ չէ Փուանքարէի մէկ մտերմական խօսքը.

— «Շատ գոհ եմ որ Էլիզէի պալատէն մեկնեցայ նոյնքան աղքատ որքան էի հոն գացած ատեն»։

...առաջնորդութեամբ որ այն ատենուան ... վտանգը այժմ գերմանական է։

Այս է հետեւանքը արտաքին քաղաքականութեան մէջ ինքնատիպ ըլլալու։ Եւ Իտալացիները սկսած են ըմբռնել այս։ Միակ խնդիրը այն է, թէ այժմ իրենց կառավարութիւնը կրնա՞յ ետ դառնալ այն ճամբէն, որուն վրայ այնքան յառաջացած է՝ բարձրաբարբառ ինքնավստահութեամբ մը։ «Երես փրկելու» խնդիրը չէ միայն. Գերմանիոյ ուժը այնքան ահաւոր կերպով աճած է, որ Իտալիա այժմ պարտաւորուած է վարանիլ՝ անոր ընդդիմանալու համար, եթէ ուզէ ընդդիմանալ։ Մուսոլինի ըսաւ թէ ... անանցանելի է։ Բայց արեւմտեան կողմերը աւելի դիւրաբեկ ու ... կան, իսկ իր հիւսիսային ... քանի մը վայրկեան հեռաւորութեան վրայ օդային կայաններ կան։

Անկասկած է որ Ֆրանսայի հետ բնական յարաբերութեանց վերահաստատումը անհրաժեշտ նախաքայլն է Իտալիոյ համար քաղաքականութեան ուեւէ փոփոխութեան մը։ Այս նպատակին կարելի չէ հասնիլ սակայն զիջումներով, որոնք միայն կը տկարացնեն ժողովրդապետութիւնները ռազմապէս կամ կը նուազեցնեն անոնց հմայքը Ափրիկէի եւ աշխարհի աչքին։ Սխալ է ենթադրել թէ երկիրներու բարեկամութիւնը կարելի է գնել։ Եթէ Իտալիա օր մը լքէ Առանցքը, այդ պիտի ըլլայ միմիայն անոր համար որ իր շահերը այդպէս կը պահանջեն։ Շատ շատ մեր ընելիքը այն պիտի ըլլայ, որ լսենք, ինչպէս ըրած ենք միշտ, անոր օրինաւոր պահանջները եւ գանգատները, որպէսզի հնարաւորութիւն տանք իրեն վերադառնալու առողջ քաղաքականութեան մը սկզբունքներուն։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Անցորդ մը կը պատմէ —

Պուլկարիոյ հայութեան ընդհ. թիւն է 25.000, մեծ մասով համեստ աշխատաւորներ։ Ամէնքն ալ անտեսապէս գոհացուցիչ վիճակ ունին։

Մայրաքաղաք Սոֆիայի հայութեան թիւն է 6000։ Սոֆիայի Հայոց եկեղեցին՝ Սինոդին պատկանող հողերու շրջանակին մէջ գտնուելով, կառավարութիւնը զայն գնեց եւ Հայոց տրամադրեց ուրիշ հող մը, ձրի։

Հայերը այդ հողին վրայ կառուցին իրենց ազգային տունը, ուր ամփոփուած են՝ եկեղեցի, դպրոց, առաջնորդարան եւայլն։ Գէորգ-Մեսրոպ ճեմարանը այժմ միացած է երեք կարգ ունեցող ազգ. նախակրթարանին, որ Եովակիմեան անունը կը կրէ, ի յարգանս Առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Եովակիմեանի, որ իր յոբելեանին առթիւ գոյացած ամբողջ գումարը, 200 հազար լէյ, յատկացուցած էր դպրոցին։

Հայոց միջոցներով ազգ. տուրք հաւաքելը շատ դժուար ըլլալով, կառավարութիւնը պետական հարկին վրայ հարիւրին 15ի յաւելում մը ըրած է եւ գանձելով կը յանձնէ պատկան համայնքներուն։

Անկէ գոյացած գումարը լայնօրէն կը բաւէ դպրոցի պէտքերուն եւ մասամբ կը յատկացուի շէնքէն մնացած պարտքերուն։

Պուլկար կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը շատ բարեացակամ վերաբերում ունին Հայոց մասին։

ԻՐԱՆ

Թէհրանի եկեղեցական վարչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է (19 մարտ).—

Ցայտնում ենք ի գիտութիւն Թէհրանի հայ յարգելի հասարակութեան, որ համաձայն երկրի օրէնքի, ամուսնութիւնները Թէհրանում պիտի կատարուեն Սար Դաֆտարի, այսինքն ամուսնական եւ ապահարզանի պաշտօնական մատեանը վարող քահանայի գիտութեամբ եւ մասնակցութեամբ։ Բոլոր պսակները, որ կատարուեն առանց նկատի ունենալու այս կարգադրութիւնը, բացի անվաւեր լինելուց, ենթակայ են պատժի։ Պատժւում են արդարադատութեան կողմից, թէ պսակողը եւ թէ պսակւողները։

Պսակուել ցանկացողները պատասխանատւութեան տակ չընկնելու համար պարտաւոր են վաղօրօք դիմել արձանագրութեան պաշտօնական Մատեանի վարիչ՝ Տէր Յովհաննէս քահանայ Հաճեանին՝ տեղեկանալու ամուսնութեան եկեղեցական եւ օրինական պահանջների մասին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս մասնաճիւղը կազմուեցաւ 1936ին։ Խումբ մը տիկիններ գնահատելով Կ. Խաչի ծաւալուն գործունէութիւնը, խօսք կը հրաւիրեն Մարսէյլի ընկերուհիներէն՝ Տիկիններ Թիպրիթեան եւ Սէքէնկիւլեան, որոնք ընդառաջ կ'երթան նախաձեռնող տիկիններու փափաքին եւ 1936 Յունուար 6ին առաջին ժողովը կը գումարեն. Վարչութիւնը կ'ընտրուի հետեւեալներէ.— Տիկիններ Էլիզ Վառնաճեան, Աննա Շալճեան, Լուսնթագ Գանտիկեան, Ազատուհի Զօրպաճեան, Էլիզ Դուիթեան, Սիրարփի Մերտինեան, Օր. Հայկուհի Պօյաճեան։ Սկզբնական դժուարութիւնները երբեք չվհատեցուցին կազմակերպիչները։

Իրենց առաջին գործը եղաւ սարքել հրապարակային դասախօսութիւններ։ Ունեցան դասախօսներ՝ Տիկին Թիպրիթեան, Տիկին Բօյատեան, Գ. Գ. Շաւարշ Միսաքեան, Հայկ Սէքէնկիւլեան եւ Տօքթ. Շ. Նարդունի։ Հետզհետէ կազմակերպուեցան նաեւ հանդէսներ, երեկոյթներ, ընկերահամակրական հաւաքոյթներ, որոնք ոչ միայն բարոյական, այլեւ նիւթական շահեր ապահովեցին։

Հ. Կ. Խաչի առաջին նպատակներէն մին ըլլալով չքաւոր հիւանդներու օգնել, 1936ի տարեշրջանին գոյացած 4925 ֆրանք հասոյթին մեծ մասը յատկացուեցաւ սոյն նպատակին։ Սէն Ժէրոմէն զատ հիւանդներ խնամուեցան նաեւ Լէ գ'Օլիվի, Սարտանի եւ Նոթր Տամի մէջ։ Ձատկի տօնական օրերուն Գոնսէփսիոն հիւանդանոցի հիւանդներուն ընկերուհիներու ձեռամբ բաշխուեցաւ հաւկիթ եւ անուշեղէն։ Անկէ դուրս Փարիզի եւ Մարսէյլի ձեռնարկած գործերուն օժանդակեցին ամէն անգամ 30 — 50 տոմս գնելով։ «Մանուկներու Օրօրան», օժանդակութեան կայանին իրենց վրայ դրուած նիւթական օժանդակութիւնը լրիւ լիովին։

1937ին սնտուկը մնացած էր 550 ֆրանք, հարկ էր կրկնապատկել հասոյթի միջոցները, ուստի անհրաժեշտ նկատուեցաւ հանդէսներու մնայուն վայր մը ապահովել։ Քանիցս դիմուեցաւ թաղին Maison de Quartierի վարչութեան, որ սրահը իրենց տրամադրէ։ Երկու-երեք անգամ շատ չնչին վարձքով կարելի եղաւ երեկոյթներ տալ, բայց ի վերջոյ այդ դիւրութիւնն ալ խնայուեցաւ զանազան արգելքներով։ Միւս կողմէ անդամուհիներէն շատեր տեղափոխուելով, գործը մնաց քանի մը հոգիի վրայ եւ կարելի չեղաւ հաւաքոյթներ կազմակերպել։ Այն ատեն գործը սահմանափակուեցաւ երկու վիճակախաղով, մէկ թէյասեղանով եւ մէկ ... հանդէսով։

Օգնութեան գործը շարունակելով, մասնաճիւղը իբր ազգային պարտականութիւն, ամէն տարի ծաղկեպսակներով մասնակցեցաւ Ապրիլեան սգատօներու եւ ամառնային օդափոխութեան կայանին։ Օժանդակեց նաեւ «Հայ Արի»ներու ճամբարին։

Փարիզի կեդր. վարչութեան հետ միշտ կապ պահելով, վճարած է իր վրայ դրուած տարեկան 400 ֆրանք սակը։ 1937 – 38 տարեշրջանին իրենց մնայուն գործը եղած է պահել Նոթր Տամ տը Գոնսոլասիոնի հայերէնի դասընթացքը, որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուի եւ ուսուցչուհւոյն թոշակը կանոնաւոր կը վճարուի։

Նոթր Տամի ընկերուհիներու խումբ մը մաս կը կազմէր Սէն Ժէրոմի մասնաճիւղին։ Վերջին տարեշրջանին անդամներու գոհացուցիչ թիւը եւ Կ. Խաչի բերած օգտակարութիւնը նկատի առնելով՝ Մարսէյլի մասնաճիւղը ճանչցաւ եւ վաւերացուց իբրեւ առանձին մասնաճիւղ, որով Սէն Ժէրոմ զրկուեցաւ Նոթր Տամի դասընթացքին հովանաւորութենէն։

Ներկայիս անդամուհիներուն թիւն է 44։ Ունեցած են ընդամէնը 42 վարչական եւ հինգ ընդհ. ժողովներ։ Հիւանդներու դարմանումի համար ապահովուած է մնայուն բժիշկ մը, շատ աննշան վճարումով մը։ Նոյնպէս վարչութեան միջոցաւ կարօտ հիւանդներ ձրի կը դարմանուին՝ Ֆրանսացի մայրապետներու մանուկներու դարմանատան մը մէջ։

Օգնութեան գործէն զատ ունին հետեւեալ ծրագիրները որոնք պիտի իրագործուին յառաջիկայ տարեշրջանին.—

Ա.— Կ. Խաչի թեւին տակ կազմակերպել աւելի երիտասարդ եւ կենսունակ ուժեր — սանուհիներու միութիւն։ Պուլվար Օտտօ, Գօժոն, Սէն Լու, Սէնթ Անթուան արդէն ունին 20 – 35 սանուհիներ որոնք միշտ օժանդակ են իրենց մասնաճիւղի գործերուն։ Սէն Ժէրոմի մէջ ստուար թիւ մը կը կազմեն երիտասարդուհիները, որոնք դժբախտաբար ոչ մէկ միութեան չեն մասնակցիր, զրկուած՝ հայկական կեանքէ։

Բ.— Սանուհիներու դաստիարակչական հաւաքոյթներու համար նշանակել մնայուն դասախօս-կազմակերպիչ մը, որ կարող ըլլայ տալ ոչ միայն Կ. Խաչի գործերու, այլեւ տնտեսագիտութեան, մայրութեան, առողջաբանութեան եւ մանաւանդ հայրենասիրական-բժշկական? նիւթերու ծանօթութիւն եւ վարժութիւն։

Գ.— Ապահովել թաղին մէջ մնայուն սրահ մը որ յատկացուի վերոյիշեալ նպատակներուն։

Այս ճիգերուն իբրեւ լրացուցիչ, տեղ տանք նաեւ թուանշաններուն.—

Մասնաճիւղը ունեցած է 1936 տարեշրջանին մուտք՝ 4925 եւ 3252 ֆր. ելք։ 1937էն մինչեւ 1938 Մայիս մուտք 1960 եւ ելք՝ 3092 ֆրանք։ 1938ի Գ. եւ Բ. եռամսեայ մուտք՝ 2244 եւ 1137 ելք։

Ընդհանուր մուտք՝ երեք տարուան մէջ՝ 9129 եւ ելք ունեցած է 7482 ֆրանք։ Սնտուկը պատրաստ դրամ ունի ներկայիս՝ 1841 ֆրանք։

Մաղթենք որ Սէն Ժէրոմի գաղութը զօրավիգ հանդիսանալով Կ. Խաչին, իրագործուէին տիկիններու առաջադրած ծրագիրները։

Ռեբեկա Միրզաեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՍԿՈՒԹԻՒՆԸ Ի՞ՆՉ Է

Թուրքերէն Թանի խմբագրապետը կը գրէ այս խորագրով խմբագրական մը մէջ.

— «Նախկին գերման կայսրութիւնը «Տրանկ Նախ Օսթէն» (Դրոհ Դէպի Արեւելք) անունը տուած դէպի Արեւելք երկարելու քաղաքականութիւնը ունէր։ Այս քաղաքականութեան ճամբուն վրայ Օսմանեան կայսրութիւնը կը գտնուէր։ Գերմանները իրենց այս քաղաքականութեան իբր մէկ անհրաժեշտութիւնը շինած էին Պաղտատի երկաթուղին։ Եւ այս քաղաքականութեան իրականացումը՝ վտանգի մէջ կը դնէր Օսմ. կայսրութեան կեանքն ու անկախութիւնը։

Նոր Գերմանիան ալ նախկին կայսրութեան այս խոյանքը իւրացուցած ըլլալու պարագան մեր մէջը միշտ մտահոգութեան աղբիւր մը եղած է։ Երբ Աւստրիան առնուեցաւ, արդեօք «դէպի Արեւե՞լք կ'իջնեն» ըսելով իրար անցանք։ Երբ Չեխոսլովաքիան գրաւուեցաւ, նոյն վախով ներքին տագնապ մը զգացինք։ Երբ դէպի Պալքանները ուղղուեցաւ, այլեւս այս քաղաքականութիւնը հաստատուելուն հաւատացողի մը պէս եղանք։

Վիէննայի մէջ «Սիւթա Փրէսս» անունով քարոզչութեան գործակալութիւն մը կայ։ Ամբողջ Պալքանեան երկիրներուն եւ այս կարգին Թուրք մամուլին ալ Գերմանիոյ մասին քարոզչութեան գիրեր կը ղրկէ։ Այս գործակալութիւնը, այս անգամ Պալքանեան երկիրներու յատուկ սպասարկութիւն մը հաստատեց եւ այդ սպասարկութեան անունով հրատարակած առաջին գրքոյկն ալ երէկ մեր տպարանը հասաւ։

Այս գրքոյկին մէջ մեր աչքին զարկաւ «Տրանկ Նախ Օսթէն»ին խնդիրը ի՞նչ է» խորագրով գրութիւն մը, որուն սկզբնաւորութեանը կ'ըսուի.

«Արեւմուտքի մէջ իբր թէ զգացուած ենթադրուած պատերազմի վտանգը ցոյց կը տրուի Գերմանիոյ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի հետ ունեցած քաղաքականութիւնը, որ կը շփոթուի նախ քան ընդհանուր պատերազմ Գերմանիոյ «Դէպի Արեւելք» քաղաքականութեանը հետ։ Այս հակումը՝ պատերազմի սերմերով լեցուն իրական մղձաւանջ մը կը ստեղծէ։ Այս մղձաւանջը անհետացնելու համար, պէտք է լուսաբանել այս քաղաքականութիւնը»։

Ցետոյ, գրութեան շարունակութեանը մէջ այս քաղաքականութեան անցեալի բովերուն մէկ ամփոփումը կատարուելէ եւ այս բաղձանքը իբր Աւստրիոյ մէկ խոյանը ցոյց տրուելէ վերջ, սապէս կը վերջանայ.

— Իսկական Գերմանիան ո՛չ մէկ ատեն տենչ մը չէ արտայայտած հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մասին։ Պիզմարք Պալքանեան թերակղզին համար Փոմերանիացի զինուոր մը իսկ չէր ուզեր զոհել։ Վիլհէլմ Բ.ի արեւելեան քաղաքականութիւնը անձնական հանգամանք ունէր։ Ահա այս պատճառաւ թէ՛ Պուքրէշն ու Աթէնքը, եւ թէ «փատիշահ»ը կը պաշտպանէր։ Գալով այսօրուան Գերմանիոյ, անոր հետապնդած ցեղային սեռութիւնն ու օտար ազգերու միացմանը ձգտող նախկին «դէպի Արեւելք» քաղաքականութիւնը չեն կրնար հաշտուիլ իրարու հետ։ Գերմանիոյ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ ունեցած գործունէութիւնը քննած ատեն, պէտք է աչքի առջեւ ունենալ սակայն։ Նոր Չեխոսլովաքիոյ դէպքը բոլորովին տարբեր բան մըն է եւ Դանուբի աւազանին նկարագիրը անոր տարբեր գոյն մը կուտայ»։

Այս գրութիւնը, որ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի ազգերուն ցոյց տուած մտահոգութիւնը փարատելու կը ձգտի, կը սիրենք յուսալ եւ բաղձալ թէ այսօրուան Գերմանիոյ իսկական քաղաքականութեան մէկ արտայայտութիւնն ըլլայ, եւ ոչ թէ ձօնուած հաշիշ մը՝ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի ազգերը քունի մէջ ճմլելու համար։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— — oo — —

Լանիձէն շատ շոյուած զգաց իրեն, երբ տեղեկացաւ որ պառաւը, որին լրտեսները «Ազատուհի» անունն էին տուել, «ուրիշ ապրանք» է, իբրեւ ...ակցութեան համար զէնք փոխադրող։ Միեւնոյն ժամանակ նրան զգուշացրին Լանիձէին, որ չլինի թէ նա միամտաբար թոյլ տայ իրեն քաղաքի սահմաններից դուրս տանելու, քանի որ յեղափոխականները սովորութիւն էին դարձրել ամայի տեղեր տանել ան... լրտեսներին եւ սպանել։

Լանիձէն պիտի կապ պահէր գլխաւոր լրտեսի հետ, եւ եթէ պէտք լինէր գիշերով նրա տունը գնար, ... ոստիկանութեան դրա... ...։

Հայուհու բնակած տնակի մօտ կար ... ճաշարան-գինետուն։ Լանիձէն, առանց երկար բարակ մտածելու, վարձուեց իբրեւ սպասարկու ճաշարանում, իբրեւ վարձ ստանալով ուտելիք, շէնքի վերին յարկի սենեակը եւ յաճախորդների շնորհակալութիւնը։ Ցերեկը նա անընդհատ դիտում էր տնակը եւ երկրորդ օրը յանկարծ նկատում է մի կառք, որի կառապանը, ըստ երեւոյթին, Հայ էր։ Կառքի մէջ մարդ չկար, այլ մի մեծ զամբիւղ, որ կառապանը զգուշութեամբ քարշ է տալիս մինչեւ դարպասը։ Զանգահարելուց յետոյ Հայը իր մտրակի կոթով մի քանի անգամ հարուածում է դուռը, որ բացւում է եւ Լանիձէն, կռացած որսի հետքը գտնող որսորդի ուրախութեամբ տեսնում է պառաւին՝ «Ազատուհուն»։

Հիւանդ ձեւանալով Լանիձէն բարձրանում է իր սենեակը «աշխատելու», այսինքն հսկելու, քանի որ իր սենեակի պատուհանը գալիս էր ճիշդ «Ազատուհի» տնակի դրան դիմաց։ Գլուխը եւ ծնօտը կապելով եւ ընդունելով տառապող հիւանդի տեսք, հաւատացնելու համար ճաշարանատիրոջ թէ ինքը հիւանդ է, Լանիձէն վճռում է պատուհանի առջեւ սպասել հետագայ դէպքերին։

Լանիձէն այսպէս է հաշիւ անում. կառապանը գիտէր պայմանական նշանը, քանի զանգ տալուց յետոյ ծեծեց դուռը. Հայուհին բարեւեց նրան ծանօթ մարդու պէս. եթէ մեծ զամբիւղով բերուածը կուսակցութեան համար մի կարեւոր բան է, ուրեմն պառաւը պէտք է որ մէկն ու մէկին լուր տայ, եւ կամ մէկն ու մէկը նրա մօտ պէտք է գայ։ Կէսօրից յետոյ ժամը մօտաւորապէս 5ն է, երբ Լանիձէն սկսում է իր հսկումը։ Ժամերն անցնում են եւ վերջապէս Լանիձէն ննջում է գիշերային լռութեան մէջ։

Պառաւի տան դրան ճռոցը արթնացնում է նրան, ինչպէս որ ամենաթեթեւ աղմուկը արթնացնում է սպասումի լարուած զգացումով քնած մարդկանց։ Մթութեան մէջ նա ճանաչում է «Ազատուհուն», որ դուրս գալով եւ շուրջը նայելով արագ կերպով քայլում է փողոցն ի վար։ Մէկ ակնթարթում լրտեսը գլխի փաթթոցը նետելով եւ, անաղմուկ քայլելու համար կրկնակօշիկները հանելով, իջնում է փողոց։

Նախիջեւանի ամայի փողոցներում հնչում են արագ քայլերը «Ազատուհի», որ վստահ կերպով գնում է դէպի Դոնի գետափը եւ մտնում գլխաւոր մուտքը մի տան, որի դուռը փակ չէր։ Տունը պատկանում է մի հարուստ պաշտօնեայ Հայի, Կարապետ անունով։ Մի քիչ յետոյ պառաւը նոյն ճանապարհով քայլելով այցելում է ուրիշ երկու անձերի, եւ վերադառնում է տուն։

Ինչպէս յետոյ պարզուեց, այդ անձերից մէկը երկաթուղային պաշտօնեայ էր, իսկ միւսը՝ ուսուցչուհի։

Լանիձէն դիմում է գլխաւոր լրտեսի մօտ։ Նրանք վճռում են որ «Ազատուհի» դարձել է «գիշերային թռչուն» եւ ուստի պէտք է որ Լանիձէն մնայ ճաշարանում եւ շարունակէ իր գիշերային հսկողութիւնը։

Դժուար օրեր են սկսւում Լանիձէի եւ նրան օգնելու համար նշանակուած երկու ուրիշ լրտեսների համար։

Գիշերային հսկողութիւնը միշտ բարդ է եւ ապահով չէ, որովհետեւ մթութեան մէջ լրտեսն ինքը կարող է լրտեսուել եւ թակարդ ընկնել։ Ներկայ դէպքում հսկողութիւնը դժուարանում էր նաեւ «Ազատուհու» անխոնջ եռանդով. նա մինչեւ լոյս զանազան տեղեր էր այցելում եւ այցելուներ ընդունում։ Պառաւի վրայ հսկողութիւնը յաջողուեց յայտնաբերել մի ամբողջ խմբակ, որ զբաղած էր զէնքի փոխադրութեամբ դէպի Կովկաս եւ Թուրքիա, իսկ նրա բնակարանի խուզարկութեան ժամանակ գտնուեց վերը յիշատակուած խոշոր զամբիւղը ռուսական բանակի հրացանների փամփուշտներով լեցուն(*)։

Ծերութեան պատճառով պառաւը չձերբակալուեց, ինչ որ նրան անկեղծ կերպով վշտացրեց։ Նա ուզում էր, ինչպէս ինձ էր ասում, բաժնել ճակատագիրը իր համախոհների, որոնք տուժել էին պայքարելով արդար դատի համար։ Պառաւը համոզուած ազգայնական էր։ Նրա կարծիքով ամէն մէկ Հայ, իր ամբողջ կեանքում, ... մանկութիւնից մինչեւ խոր ծերութիւն, պարտաւոր էր օգնել Դաշնակցականներին, եթէ ինքը այդ կուսակցութեան պատկանելու բախտը չի ունեցել։ Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էին բոցավառւում նրա, տակաւին գեղեցիկ աչքերը, երբ նա յայտարարեց.

— Երբ մարդ սիրում է իր ժողովուրդը, նա զոհաբերում է ամէն, ամէն ինչ, եւ մահը ազատութեան համար, գերագոյն երջանկութիւնն է։ Իսկ ով այդպէս սիրել չի կարող, աւելի լաւ է, որ չապրի։

Այն կուսակցութիւնը, որի մասին այդպիսի ոգեւորութեամբ էր խօսում այդ նուիրուած Հայուհին, հիմնուած է 1890ին, Թիֆլիզում, մի խումբ հայ ուսանողականների, գլխաւորապէս Մոսկուայի եւ Պետերբուրգի ուսանողների ձեռքով։ Այդ կուսակցութիւնը, համախմբելով մինչեւ այդ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական կազմակերպութիւնների շարքերը, ընդունեց Դաշնակցութիւն անունը, որ հայերէն նշանակում է միութիւն, դաշնակցութիւն, իսկ կուսակցութեան անդամներն էլ կոչւում էին Դաշնակցականներ, այսինքն դաշնակիցներ։ Այդ Դաշնակցութեան նպատակն էր պայքարել թրքական իշխանութեան դէմ, Թուրքիայում ապրող Հայերի ազատական դրութեան համար։

(*)1906ին, հայ-թաթարական ընդհարումների ժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ քանակութեամբ զէնք էր մտցնում Կովկաս Ռուսաստանից։ Ռոստով եւ Նոր Նախիջեւանը զէնքի փոխադրութեան գլխաւոր կայաններից էին։

(7)

Վ. Ա.

(Շար.)

Հայ զինուորներուն փրանս. հպատակութիւնը

Երէկ ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Հ. Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը վերջերս կարգ մը դիմումներ կատարած է եւ կը հետապնդէ զանոնք, Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն կացութեան մասին։

Այդ դիմումներէն մին կը վերաբերէր իրենց զինուորական գործօն ծառայութիւնը լրացուցած հայ երիտասարդներուն ֆրանսական հպատակութեան հարցին։ Ի պատասխան իր խնդրագրին, Պատերազմական նախարարութիւնը յանձնաժողովին ուղարկած է պատճէնը ղատական նախարարութեան կողմէ արտաքին նախարարութեան ուղղուած պաշտօնագրի մը որ կ'ըսէ։

— « Անցեալ հոկտեմբերին իրենց զինուորական ծառայութիւնը լրացուցած եւ արձակուած երիտասարդ զինուորներուն մեծամասնութիւնը արդէն ստացած են իրենց ֆրանսական հպատակութեան թուղթերը, եւ շատ քիչ թուով խնդրագիրներ միայն, որոնց թուղթերը ամբողջ չեն, լուծում ստացած չեն տակաւին։ Այդ խնդրագիրները հպատակութեան դիւանէն կը քննուին առաջնութեան իրաւունքով, եւ միջոցներ ձեռք առնուած են որպէսզի անոնցմէ անոնք որ լրացուցիչ տեղեկութիւններու պահանջի առարկայ են, աչքէ չհեռացուին »։

Հ. Գ. Կ. Յանձնաժողովը կը հրաւիրէ ուրեմն խնդրոյ առարկայ Հայերը որ փութով ներկայացնեն իրենցմէ պահանջուած լրացուցիչ տեղեկութիւնները։ Իսկ եթէ կան այնպիսիներ, թէ Փարիզ եւ թէ գաւառները, որոնք դժուարութեանց կը հանդիպին իրենց ֆրանսական հպատակութեան հարցին մէջ, դիմելու են Հ. Գ. Կ. Յանձնաժողովին, 15 բիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ։

Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակներուն

Կիրակի օր հրատարակեր էինք Էնի (Ain) նահանգապետին պաշտօնական զեկոյցը, որ կը ծանուցանէր թէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակները այսուհետեւ պիտի համարուին «Ֆրանսացի պաշտպանեալ», ազատ՝ անձնագիրէ (ինքնութեան թուղթ), եւ պիտի վճարեն միայն 13 ֆրանք եւն.։

Ի պատասխան մեզի ուղղուած հարցումներու, կը յայտարարենք թէ այս որոշումը տրուած է փետրուար 2ին, եւ արդէն կը գործադրուի Փարիզի մէջ։

Շատեր «Ցառաջ»էն իմանալով լուրը, դիմած են ուղղակի ոստիկանական վերատեսչութեան, որ հաստատած է նոր կարգադրութիւնը եւ անմիջապէս յանձնած համապատասխան թուղթը՝ փոխան 13 ֆրանքի։

Ինչպէս գաւառի, նոյնպէս Փարիզի մէջ կան թաղային ոստիկանութեան վարչութիւններ որոնք տակաւին հրահանգ չեն ստացած։ Այս պարագան պէտք չէ տեղի տայ թիւրիմացութեանց։

Անգլիա պիտի զինէ Ռումանիան

Թուրքիոյ մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդական Պըթլըրի այն յայտարարութիւնը թէ Անգլիա պատրաստ է գոհացնելու Ռումանիոյ սպառազինութեան պահանջները։ «Երբ Անգլիա մտադրէ գործի լծուիլ, խիստ լաւ կը լծուի։ Ան գիտէ որ կայսրութիւնը կը վտանգուի, եթէ նախայարձակ պետութիւն մը սպառնայ Սեւ ծովուն եւ Տարտանէլին։ Այս պատճառով է որ արթնցած է Անգլիան ու գործի ձեռնարկած», յայտարարեց քաղաքագէտ մը Թուրքիոյ մէջ։ Լուր կը հասնի նաեւ թէ Լոնտոն պաշտօնապէս հարցում ուղղած է Թուրքիոյ կառավարութեան, թէ ինչ են իր զինուորման պէտքերը։

Մօտերս անգլիական կարեւոր պատուիրակութիւն մը կը սպասուի Թուրքիոյ, նախագահութեամբ կառավարութեան գլխաւոր խորհրդականին։ Կը կարծուի թէ Անգլիա մասնաւորապէս պիտի օգնէ Ռումանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց զօրացման։

Գերման եւ իտալական թերթերը կրակ կը տեղան

Գերման թերթերը սանձարձակ յարձակումներ կը գործեն վարչապետ Չէմպըրլէնի եւ արտաքին նախարար Հըլիֆաքսի վրայ, մեղադրելով զանոնք թէ կը ջանան Գերմանիան զինուորական օղակի մէջ առնել։

« Գերմանիա սորված է անցեալին նուազ ուշադրութիւն ընծայել անգլիացի նախարարներուն խօսքերուն քան անոնց գործերուն։ Եւ ի՞նչ է այդ գործը։ Օղակել Գերմանիան, այն սուտ վստահութիւնը ներշնչելով թէ Անգլիոյ կազմած ապահովութեան դաշինքներէն Գերմանիա վախնալու պատճառ չունի։ Մենք պիտի չմոռնանք այն անամօթ սուտերը, որոնք կը յատկանշեն բրիտանական քաղաքականութիւնը։ Իրողութիւնը այն է, որ, ինչ ճառեր ալ խօսին Չէմպըրլէն ու իր նախարարները, Անգլիա բոլշեւիզմի հետ ձեռք ձեռքի կը փորձէ շղթայել Գերմանիան »։ «Պէրլինէր Լոքալանձայկէր» այս տողերէն վերջը կ'աւելցնէ թէ Հիթլէրի ճառը բացորոշապէս կը ցուցնէ որ Գերմանիա պիտի գործէ, եթէ զինք օղակելու փորձ ընեն։ «Փոքր պետութիւնները իրենց մասնիր պիտի այրեն, եթէ ուզեն մեծերուն համար շագանակ հանել կրակէն։ Գերմանիա պատրաստ է իր ուժով չափուելու ո եւ է մէկուն հետ։

« Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» կ'ըսէ, թէ պէտք չէ խաբուիլ Լոնտոնի քաղաքագէտներուն անուշ խօսքերէն եւ պէտք է տեսնել, թէ ժողովրդավար պետութիւնները կը ջանան օղակել Գերմանիան։

*** Վարչապետ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները երեսփ. ժողովին մէջ խորունկ տպաւորութիւն գործեցին Իտալիոյ մէջ։ Ասոր պատճառները երկուք են. առաջին՝ Անգլիա կը փոխէ հիմնովին իր արտաքին քաղաքականութիւնը եւ գործ կ'ընէ իր ուանդական կղզիացումէն. երկրորդ Լեհաստանի տրուած երաշխիքը ժամանակաւոր չէ, այլ տեւական։ Իտալական մամուլը կը յանձնարարէ այն բոլոր պետութիւններուն որ պիտի գործակցին Անգլիոյ, զգոյշ ըլլալ, որպէսզի վերջը չզղջան։ Պ. Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, կը գրէ.

— « Իտալեւթիական բարեկամութեան անունով՝ մենք ո եւ է խորհուրդ չենք ուզեր տալ, բայց կը յիշեցնենք անցեալը։ Թո՛ղ Լեհաստան յիշէ, թէ ի՛նչ արժէք ունեցաւ այն երաշխիքը, զոր տուած էին Ֆրանսա եւ Ռուսիա Չեխոսլովաքիային։ Թող Լեհերը յիշեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վստահողները ի՛նչ վիճակի հասան. Թո՛ղ յիշեն Եթովպիոյ Նէկիւսը, Զանկ Քայ Շէքը Չինաստանը՝ Նէկրինի Սպանիան»։

« Լավորօ Ֆաշիստա » «Տարածուիլ կամ պայթիլ» խորագրին տակ կը բացատրէ, թէ Իտալիա չի կրնար Միջերկրականի մէջ բանտարկուած մնալ։ Ան կը պնդէ թէ Միջերկրականի մէջ որ կողմ ալ դառնայ Իտալիան, մէկ կողմը կը գտնէ Սուէզը եւ միւս կողմը Ճիպրալթարը, որոնց կ'իշխէ Անգլիան։

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՊԱՏԺԷ ԱՆԳԼԻԱՆ»

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ գերմանական մամուլը երբեք այսքան մոլեգին լեզու մը գործածած չէր Անգլիոյ դէմ, Մեծ Պատերազմէն ի վեր։ Հիթլէրական շրջանակներու մէջ բացէ ի բաց կը լսուի պատերազմի շրջանին անէծքը,— «Աստուած պատժէ Անգլիան»։ Գերմանիոյ շատ մը պանդոկներուն, սրճարաններուն, փողոցներուն եւ ճաշարաններուն մէջ այլեւս չեն երեւար «Լոնտոն» եւ «Անգլիա» բառերը։ Հիթլէրական քարոզութեանց մեքենան մոլեգնօրէն լարուած է Անգլիոյ դէմ։ Կուսակցութեան պաշտօնական օրգանը ծաղրանկար մը հրատարակեց, որ Չէմպըրլէնը կը ներկայացնէ հովանոցը բռնած լեհ վարանոտ զօրավարի մը գլխուն վրայ։ Քիչ անդին, ջրակոյտին մէջ կանգնած են Շուշնիկ, Պենէշ, Նէկրին եւ Նէկիւսը եւ կը փսփսան.

— « Պիտի չհաւատաք, բայց մենք բոլորս ալ թրջեցանք այդ հովանոցին տակ »։

«Անկրիֆ», քարոզութեանց նախարարին պաշտօնաթերթը, շատ աւելի յառաջ երթալով, կը գրէ.

— « Մենք միշտ զգացած ենք թէ Մեծն Բրիտանիան կը գտնուի այն ազգերին եւ ազգին մէջ ուր քալելու հարկադրուած ենք։ Բրիտանիան կա՛մ այսօր լեզու կը գտնէ մեզի հետ, եւ կամ վերջին կապերը ալ կը խորտակուին։ Եւ այն ատեն Գերմանիոյ մէջ պիտի չգտնուի չուն մը որ.փչրանք մը բնդունի Բրիտանիայէն »։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը. մէթրօ փլաս տ'Իթալի։

Կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական գաւառը»։

ԳԱՆԵԼՕ ԲԱԼԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին. իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Լոլէթի ընկերները 9 Ապրիլ. Յ. Կ. խաչի ճանդէսէն վերջ. ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Ակիւծ Գեւօ» խումբի ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ. 281 քուռ Լաֆայէթ կարեւոր օրակարգ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արուսեակ Խօսրովեան 200 ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան փոխան ծաղկեպսակի, ՏԷՐ ՎԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 6 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille. Կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայաստանի գրականութեան Մատենաշարի Բ. թիւը. (հին ուղղագրութեամբ)

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Հեղինակին նկարով եւ կենսագրութեամբ։

Նոյն Մատենաշարի Ա. թիւը

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին հատոր՝ 7.50 ֆրանք։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris— 6e. կամ Ս. Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris— 9e.։

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹՌԻՆԵՐ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 7 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4009

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՅ ԽՕՍՔ

ԹԱՐԽՆՇԱՆ ՍԹԱՓՈՒՄԸ

»»» · «««

Մխիթարական լուր մը հրատարակեր էինք երէկ,— կառավարութիւնը որոշած է մարտանաւ մը եւ նոր զինուոր ղրկել Ալեքսանտրէթի շրջանը, կանխելու համար անակնկալ դէպքեր: Ուրիշ լուրով, թոյլ չտալու որ Թուրքիա առնու մը կցէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը, իջնելով մինչեւ Հալէպ:

Ինչո՞ւ ծածկենք.— Լուրը մխիթարական է միայն երեւութապէս, ինչպէս կը հաստատեն ֆրանսական թերթերն ալ:

Իրականին մէջ, համաձայնութիւն գոյացած է չարաբաստիկ Սանճաքը յանձնելու Թուրքիոյ: Եւ կցումը պիտի կատարուէր անխուսափելի այս երեքշաբթի օր (4 ապրիլ), երբ արտաքին նախարարը ստիպուեցաւ յետաձգել, նկատի առնելով զօրաւոր բողոքներ՝ մանաւանդ իսկ Թերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի շրջանակներէն:

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւնները կը շարունակուին, ձեւ մը գտնելու համար:

Այսուհետեւ, տագնապը ոչ թէ անհետացած, այլ մեղմացած է ժամանակապէս:

Կառավարութիւնը յանձնաւ մը եւ զօրամաս մը փութացնելով, անշուշտ կ'ուզէ սանձել Թրքական ախորժակները, որոնք միայն «Հաթայով» (Սանճաք) չեն գոհանար, այլ կը ձգտին Հալէպն ալ անցնիլ, մինչեւ 20 քիլոմեթր, եւ դէպ ի Ճէզիրէ (Իրաքի սահմանագլուխին վրայ):

Ինչպէս առիթը ունեցած ենք բացատրելու, Թուրքիա կ'ուզէ օգտուիլ Ֆրանսայի բազմազբաղ վիճակէն, իրականացնելու համար իր ծրագիր մը: Եւ քաջալերանքներ ալ կը ստանայ, այս ուղղութեան վրայ:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ առաջին անգամ Լոնտոնի թերթերն էին որ երեւան հանեցին Թուրքիոյ գիտումները՝ Ալեքսանտրէթի եւ Հալէպի շրջաններու մասին:

Զարմանալի չէ այս պարագան, քանի որ Անգլիա երկար ատենէ ի վեր կը բանակցի Թուրքիոյ հետ, զայն ամրապէս՝ կապելու համար իր ցանցին:

Վերջերս աւելի գունաւորուեցան այս բանակցութիւնները, երբ Լոնտոն յղացաւ միացեալ ճակատի ծրագիրը, աջակցութեան ապահովելով Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիան:

Այս վերջինը ամէնէն առաջ փութաց հաւանութիւն յայտնել անգլիական ծրագրին, իր կարգին լուրջ մտահոգութիւններ ունենալով ապագայի մասին:

Բայց Թուրքերը վարպետ փաստաբաններ են: Անգլիական ծրագիրը գլուխ հանելու համար, անհրաժեշտ է տրամադրելի ունենալ Նեղուցները, Տարտանէլ թէ Վոսփոր:

Արդ, Ինկիլթերի կրնա՞ր փախցնել այս թանկագին պատեհութիւնը, թէ Անգլիոյ բարեկամութիւնը շահելու եւ թէ նոր աւար մը ձեռք ձգելու համար:

Եւ ձեռնարկեց սակարկութեան,— Համաձայն եմ, Նեղուցներն ալ կը տրամադրեմ, պայմանաւ որ իբրեւ փոխարինութիւն ինծի տրուի «Հաթայ»ը եւ Հալէպի շրջանը:

Եթէ մեր տեղեկութիւնները թերի չեն, Սանճաքի հարցին մէջ ի վեր Մեծն Բրիտանիան էր որ յառաջ քշեց անուշի կապելու քաղաքականութիւնը:

Եւ Ֆրանսա հարկադրուեցաւ տեղի տալ, նոյնիսկ մէկդի դնելով Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ կնքուած յանձնառութիւնը եւ ուրիշ հանդիսաւոր խոստումներ:

Երկու երկիրները, Ֆրանսա եւ Թուրքիա, հաւասար քանակութեամբ զօրք պիտի պահէին վիճելի շրջանին մէջ, մինչեւ սահմանադրութեան հաչակումը եւ նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

Իրականին մէջ, Թուրքիան էր որ տիրապար տեղաւորուեցաւ, գործադրել տալով Թրքական բոլոր օրէնքները, իսկ հոգատար իշխանութիւնը աստիճանաբար նահանջեց, յանձն առնելով մինչեւ անգամ կցումը:

Այս վերջին համաձայնութիւնը դեռ անցեալ շաբթու էր որ երեւան հանուեցաւ, եւ կը կարծուի թէ այստեղ ալ անգլօ-թրքական բանակցութիւններն են որ դեր կատարած են, փորձանք մը չունենալու համար...

Բարեբախտաբար, վերջին պահուն Փարիզի մէջ ալ սթափեցան, եւ կը թուի թէ կառավարութիւնը ժամանակ շահելով, պիտի կրնայ աւելի բանաւոր ելք մը գտնել:

Ինչպէս այնքան հմտօրէն կը բացատրեն բազմաթիւ ականատես դէմքեր, նոյնինքն զօր. Տիւֆիէօ, Կիլիկիոյ երբեմնի հրամանատարը, Սանճաքի, Հալէպի եւ առ հասարակ Սուրիոյ խնդիրը ամէն բանէ առաջ Ֆրանսայի հետ կապ ունի, թէ տնտեսական եւ թէ ռազմագիտական տեսակէտով: «Հովանաւորեալ» ժողովուրդները վերջը կուգան:

Դժբախտաբար, ինչպէս Կիլիկիոյ ողբերգութեան պարագային, այս անգամ ալ Փարիզի մէջ տեսակ մը նախապաշարում գոյութիւն ունի,— սոուսրաթիւ զօրք պէտք է, պահելու համար վիճելի շրջանակները: Եւ քանի որ Եւրոպան խառնակ է, Ֆրանսա չի ուզեր նոր պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Այս մտավախութեան դէմ ամէնէն առաջ կը բողոքեն օրուան ռազմագէտները,— անոնք որ ծառայած են Կիլիկիոյ, Սուրիոյ եւ առ հասարակ Արեւելքի մէջ:

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ անոնց տեսակէտը, եւ հոգատար իշխանութիւնը աւելի կորովի դիրք մը բռնելով, պիտի կրնայ խափանել նոր աղէտ մը:

Աղէտ՝ ոչ միայն հովանաւորեալ ժողովուրդներուն, այլեւ Ֆրանսայի համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

ԼՈՆՏՈՆ 30,000,000 ՈՍԿԻ ԿՈՒՏԱՅ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ

—— oo ——

Անգլիական եւ լեհական կառավարութիւնները կատարեալ համաձայնութեան մը յանգեցան չորեքշաբթի օր, պաշտպանողական դաշինքի մը մասին, իբրեւ լրացուցիչ մաս անգլօ-ֆրանսական զինակցութեան, կասեցնելու համար գերմանական գրոհը: Գ. Չէմպըրլէն երէկ մանրամասնութիւններ պիտի հաղորդէր այս մասին:

Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Գնդ. Պէք Փորթսմութ գնաց, աչքէ անցընելու համար բրիտանական նաւատորմը: Ցետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանին հետ:

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական իրապէկ խմբագիրը, խօսելով անգլօ-լեհական համաձայնութեան վրայ, դիտել կուտայ թէ Գնդ. Պէք բանակցութիւնները վարած է չափման հնարամտութեամբ եւ ճարտարութեամբ:

— Թէեւ ան փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքած է Անգլիոյ հետ, բայց կրնայ ըսել Պերլինի թէ դաշինքը գործադրելի պիտի ըլլայ միայն այն ատեն երբ Լեհաստան պահանջէ, թէ որ եւ է անդարմանելի բան ստորագրուած չէ եւ թէ վերապահած է իր ազատութիւնը, բանակցելու համար Գերմանիոյ հետ: Հետեւաբար, Գերմանիա նեղանալու պատճառ չունի: Վերջապէս, Գնդ. Պէք կրնայ աւելցնել թէ ինք յարած չէ Գերմանիան Կեդր. Եւրոպայի մէջ պաշարելու քաղաքականութեան, քանի որ — գոնէ առ այժմ — դեռ համաձայնութիւն գոյացած չէ Ռումանիոյ հետ: Կը թուի թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը իր երկար տեսակցութեանց ընթացքին, քանիցս ըսած է Անգլիոյ վարիչներուն թէ առ այժմ պէտք չէ գրգռել գերման հսկան, այս վերջինը լայն զօրաշարժ մը կատարած ըլլալով լեհական սահմանին վրայ: Գնդ. Պէք 30.000.000 սթերլինի վարկ մը ապահոված է Լոնտոնի մէջ, այսինքն մօտ 4 միլիառ ֆրանք, յանձն առնելով զայն ծախսել սպառազինութեանց եւ ազգ. պաշտպանութեան: Գալով իր Փարիզի ճամբորդութեան, տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 20 — 25ին: Գնդ. Պէք պիտի գայ բանակցելու համար ֆրանքօ-լեհական հաչակաւոր փոխառութեան երրորդ չարքի մասին, որ կը կազմէ աւելի քան մէկ միլիառ ֆրանքի գումար մը եւ որուն գործածութեան համար նոյն երաշխիքները պիտի ընծայէ ինչ որ Անգլիոյ: Նախարարը միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ պիտի վարէ ֆրանքօ-լեհական դաշինքին ընդարձակման մասին, ի նախատեսութիւն իտալական յարձակումի մը՝ Ֆրանսայի դէմ:

Գնդ. Պէք բացորոշապէս յայտնած ըլլալով թէ չուզեր չփում ունենալ Ռուսաստանի հետ, այժմ Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ է որ բանակցութիւններ պիտի կատարուին, աջակցութեան համաձայնութիւններ կնքելու համար: Կը թուի թէ Ռումանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները երէկ դադար մը հանդիպած են Լոնտոնի մէջ: Մինչեւ անգամ կարգ մը շրջանակներ կասկածելի կը գտնեն Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը Լոնտոն եւ Փարիզ»:

Ցօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ մտահոգութիւնը չէ փարատած Անգլիոյ բարձր շրջանակներուն մէջ, ուր չեն կասկածիր թէ Գերմանիա ամէն բան պիտի փորձէ, նորէն երբ կապելու համար Լեհաստանը:

Լոնտոնի բարձր շրջանակներուն մէջ ստացուած լուրերու համաձայն, Գերմանիա ահարեկման լայն միջոցներ ձեռք առած է Լեհաստանի դէմ, զինուորական պատրաստութիւններ կատարելով արեւելեան շրջանին մէջ: Վեց օրէ ի վեր Պրանտէնպուրկի եւ Շլեզիոյ պահակազօրքերը պատրաստ էին առ-պարէզ նետուելու: Զօրք եւ ռազմանիւթ կեդրոնացուած էր Օտէրի գծին ետեւը, այսինքն ամրութեանց այն գծին վրայ որ կ'երկարի Ֆիւրսթէնպէրկէն Ռաթիպոր, որ արգիլեալ շրջան մը կը կազմէ: Կը թուի թէ ռազմանիւթի ստորերկրեայ մթերանոցները այժմ կը լեցուին այնպէս ինչպէս պատերազմի պարագային: Գերմանական բազմաթիւ քաղաքներու մէջ զինուորական համախմբումներ տեղի կ'ունենան:

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտերը կը խորհրդակցին Թիրոլի մէջ

—— oo ——

Մինչ Իտալիոյ նաւային եւ ցամաքային ուժերը խորհրդաւոր շարժումներ կը կատարեն դէպի Ալպանիա եւ գերմանական մամուլը չանթեր կը տեղայ Անգլիոյ դէմ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտներուն պետերը խորհրդակցութիւններ կը կատարեն Թիրոլի շրջանին մէջ: Պաշտօնական զեկոյց մը հաղորդեց թէ Զօր. Քայթէլ, գերմանական բանակին սպարապետը եւ Զօր. Ալպէրթօ Փարիանի, Իտալիոյ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, խօսակցութիւններ ունեցան չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի: Ուրիշ աղբիւրներէ կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի եւ Հիթլէր վերջին օրերս շարունակ կը խորհրդակցէին հեռաձայնով: Երկու երկիրներու քաղաքական եւ զինուորական վարիչներուն այս արտասովոր գործունէութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա վճռած են ընդդիմանալ անգլօ-ֆրանսական ծրագրին, որ կը ձգտի հակագերման ցանց մը կազմել արեւելեան եւ հարաւային – արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Իտալիոյ դէմ ցոյցեր կատարուած են Թիրանայի մէջ (Ալպանիա): Միեւնոյն ատեն Իտալիոյ նաւային եւ զինուորական ուժերը կը շարունակեն համախմբուիլ Պարիի եւ Պրինտիզիի մէջ, կազմ եւ պատրաստ՝ անմիջապէս միջամտելու:

Ժընեւի ալպանական տեղեկատու դիւանը զեկոյց մը հրատարակելով, կը հերքէ այն լուրերը թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու որ եւ է տնօրինութիւն որ կրնայ վնասել Ալպանիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան:

Իտալական թերթերն ալ նոյն ուժգնութեամբ կը հարուածեն Անգլիան: Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ:

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԴԷՊՔԵՐ ՄՈՒՍԱ ՏԱՂԻ ՄԷՋ

—— oo ——

Հայ երիտասարդները զինուոր կ'առնուին

—— oo ——

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Սանճաքի Հայերը ծանր մտահոգութեան մը մատնուած են, իմացած ըլլալով որ այդ շրջանը պիտի կցուի Թուրքիոյ: «Ինքնավար» շրջանին խորհրդարանը նոյնութեամբ ընդունած ըլլալով Թրքական օրէնքները, ինչպէս եւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, անմիջապէս զինուոր հաչակած է 18 — 40 տարեկան բոլոր Հայերը: Այս առթիւ արգիլուած է Հայերուն մեկնումը եւ յանձնարարուած է գնդ. Քոլէի որ անցագիր չտայ:

Վտանգաւոր կացութեան մը մատնուած է նաեւ բուն հայկական շրջանը, — Մուսա Տաղ, որ կը գտնուի ֆրանսական ազդեցութեան շրջանակին մէջ: Թրքական իշխանութիւնը ուզած է ձերբակալել հայ կաթոլիկ վարդապետը, որ խուսափելով պաշարուեր է տունի մը մէջ, բայց բարեբախտաբար յաջողեր է Հալէպ հասնիլ լեռնային ճամբաներով: Թուրք-ոստիկան – զինուորներ մտեր են հայկական շրջանին, ժողովուրդը վինաթափ ընելու եւ յետոյ խաղաղօրէն գրաւելու համար: Մեծ քանակութեամբ զէնք փոխադրուած է այդ շրջանին մօտերը:

Ֆրանսական մամուլը եւ Սանճաքի հարցը

Զօր. Տիւֆիէօ, Կիլիկիոյ գրաւման բանակին հրամանատարը, երէկ շատ կարեւոր գրութիւն մը հրատարակած էր «Ֆիկարօ»ի մէջ, հետեւեալ խորագրով.— «ՍՈՒՐԻԱՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍՆ Է ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ»:

Ցօդուածագիրը, որ անդամ է Միջերկրականի կոմիտէին, յիշելով Ալեքսանտրէթի շրջանին ողբալի կացութիւնը, Ֆրանսացի սպայի մը սպանութիւնը եւ ուրիշ պարագաներ, անհրաժեշտ կը գտնէ Սանճաքին եւ ամբողջ Սուրիոյ պաշտպանութիւնը, թէ ռազմագիտական եւ թէ տնտեսական պատճառներով: Այս առթիւ պարզելով Ֆրանսայի ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային ուժերուն առաւելութիւնները, կ'առաջարկէ օգտագործել նաեւ Ալէվիները, Չէրքէզները, Տիւրզիները, ֆրանսացի սպաներու հրամանատարութեան տակ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այս կարեւոր յօդուածին թարգմանութիւնը կը յետաձգենք ուրիշ թիւի մը:

*** Սէն – Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, երէկ իր հերթական քրոնիկը յատկացուցած էր «երեք դաշնագիրներու որ կը զբաղեցնեն Եւրոպայի դիւանագիտական շրջանակները»: Առաջինը՝ Մոնթրէօյի համաձայնութիւնն է, Տարտանէլի մասին, երկրորդը՝ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը Ալեքսանտրէթի մասին, երրորդը՝ Նիոնի համաձայնութիւնը Միջերկրականի ապահովութեան մասին:

Ցօդուածագիրը կը բացատրէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը սնանկացած ըլլալով, Անգլիա «փոխանակ կասկածելու Ռուսաստանէն, կը ջանայ անոր աջակցութիւնը ապահովել, ուժ տալու համար Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, բայց անհրաժեշտ է որ Թուրքերը հաւանին այս առթիւ Նեղուցներու պայմանագրին մէջ ծակելիք փոփոխութեանց »:

— «Արդ, Թուրքերը ունին խնդիր մը որ շատ կը շահագրգռէ զիրենք եւ զոր կը հետապնդեն յամառօրէն: ԱՅԴ ԽՆԴԻՐՆ Է՝ ԵՏ ԱՌՆԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ, ՈՐ ԿՐՆԱՅ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԽԱՅԾ ՄԸ ԸԼԼԱԼ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՏԵՒԷՆ ԱԶՔ ՈՒՆԻՆ ՀԱԼԷՊԻ ԵՒ ՃԷԶԻՐԷԻ ՎՐԱՅ: Իսկ այս երկրամասերը կը պատկանին Սուրիոյ, որ կը գտնուի Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ »:

Գ. Սէն – Պրիս յետոյ յիշելով 1937 մայիս 29ի ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան տրամադրութիւնները, կը պատմէ թէ Սանճաքի խորհրդարանը քուէարկած է Թրքական օրէնքները եւ գրամը եւ գործնապէս մաքսային միութիւն հաստատած Թուրքիոյ հետ...

— «Մէկ օրէն միւսը, այդ խորհրդարանը կրնայ պահանջել կատարեալ միացում Թուրքիոյ հետ: Ինկիլթերի վարիչները, որոնց տրամադրութիւնները շօշափած ենք, կը թուի թէ կարելի եղածին չափ կը զգուշանան գերմանական մեթոտներուն հետեւելէ, արագ լուծում մը բաղձալով հանդերձ: Մենք բանակցութիւններ կը կատարենք, եւ այդ բանակցութեանց ուժ տալու համար, յածանաւ մը եւ 1500 զինուոր կը ղրկենք Ալեքսանտրէթ»:

Երէկ կիսապաշտօնական «Թան»ը եւ ուրիշ թերթեր ալ արձանագրած էին ֆրանսական մարտանաւի մը եւ 1500 զինուորներու առաքումը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԸՊՐԷՕՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—— oo ——

Հանրապետութեան նախագահ Գ. Լըպրէօն վերընտրուեցաւ 506 ձայնով, 910ի վրայ, որոնց վեցը սպիտակ քուէ: 1932ին ընտրուած էր 777ի վրայ 633 ձայնով: Ընկերվարական թեկնածուն՝ Պէտաւս, շահեցաւ 151 քուէ (բոլորն ալ իր ընկերները), բոլշեւիկ թեկնածուն, Մարսէլ Քաշէն՝ 72 (նոյնպէս), Գ. Էռիօ՝ 65, ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտառ՝ 50, երեսփ. ժողովի նախկին նախագահ Պուիսոն՝ 16, ծովային նախկին նախարար Գ. Փիէթրի՝ 10, հողագործական նախարար Գ. Քէօյլ՝ 7:

Հանրապետութեան 14 նախագահներէն Գ. Լըպրէօն առաջինն է որ երկրորդ անգամ կ'ընտրուի, եթէ չհաշուենք Ժիւլ Կրէվին, որ վերընտրուեցաւ 1885ին, բայց երկու տարի վերջը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ, Պատուոյ Լեգէոնի տաճատուրին առթիւ ծագած փոթորիկին հետեւանքով, (խարդախութիւնը սարքած էր իր մէկ ազգականը): Հաւանական չէ որ Գ. Լըպրէօն լրացնէ իր երկրորդ եօթնամեակը, որ կը սկսի մայիս 10ին: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ պիտի հրաժարի, երբ կացութիւնը մեղմանայ:

Նախագահին վերընտրութիւնը պաշտօնապէս իրեն հաղորդուեցաւ ծերակոյտի նախագահին եւ վարչապետին կողմէ: Աւանդական ձեւակերպութիւնը կատարուեցաւ երէկ: Թերթերը կը ցաւին որ կարելի չեղաւ ազգային միութիւնը իրականացնել այս ընտրութեան վրայ, եւ ազգ. ժողովը գրեթէ երկուքի բաժնուեցաւ:

Երբ Ազգ. ժողովին նախագահը հաղորդեց ընտրութեան արդիւնքը, աջակողմեանները ջերմապէս ծափահարեցին, իսկ ձախերը աղաղակեցին.

— Կը պահանջենք հրաժարիլ, հրաժարիլ...

Այս առթիւ լուտանքներ փոխանակուեցան: Ձախերը կը պոռային աջերուն,— «Պերլին գացէք»: Իսկ այս վերջինները պատասխանեցին.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

—— ∞ ——

ՄՕՏ ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԵՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՖՐԷԶՆՕ, 20 ՄԱՐՏ.— Մարտ 19ի Կիրակի ցերեկին, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ աննախընթաց շուքով տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ քաղաքիս ամենալայն սրահներէն՝ Նորակառոյց Memorial New Auditorium-ի ընդարձակ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ «Ասպարէզ»ի Ծխական Մարմնին, եւ օժանդակութեամբ այս շրջանի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէներուն, Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Ցեղակրօն Ուխտերուն, ու նմանը քիչ անգամ տեսնուած հոծ բազմութեան մը— մօտ 2000 հոգի— մասնակցութեամբ:

Բեմին աջ ու ձախ կողմերը շքեղօրէն կը ծածանէին ամերիկեան Աստղազարդը եւ հայկական Եռագոյնը: Իսկ բեմին կեդրոնը զարդարուած էր վեց ոտք բարձրութեամբ գեղեցիկ եւ մեծադիր նկար մը, ուր կը բարձրանար լուսաւոր ջահ մը, որուն ոսկեփայլ ցոլքերուն մէջէն կը շողային «Հայրենիք» Օրաթերթ, Ամսագիր, Ուիքլի եւ «Ասպարէզ» մեծատառ անունները:

Դուրսը, սրահին մուտքին դրան առջեւ տասնեակ մը օրիորդներ, գեղեցիկ հագուած եւ ժպտադէմ, ներս յորդող բազմութեան կուրծքը կը զարդարէին գողտրիկ ժապաւէններով, «Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օր»:

Հանդէսը բացուեցաւ ամերիկեան ազգային երգով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս, առաջնորդութեամբ երգչուհի Օր. Ալիս Աւագեանի:

Օրուան ատենապետ փաստաբան ընկեր Մանուկ Համբարձումեան իր բացման ճառին մէջ ըսաւ.

— «Հաւաքուած ենք այստեղ տօնելու Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրը: Դաշնակցութիւնը իր կազմութենէն ի վեր գործածած է թէ՛ զէնքը եւ թէ՛ գրիչը, երկու անհրաժեշտ ազդակներ հայ ցեղի գոյութեան պահպանման: Հայը պէտք ունէր երէկ, ունի եւ այսօր զէնքի եւ ռումբի հերոսին եւ գրչի ու սուրի տիտանին: Այսօր մեր հոգեւոր արժէքներուն գնահատման օրն է, անոնց, որոնք չունին կենդանութիւն առուին մեր ցեղին, Քրիստափորէն մինչեւ Զարդարեան եւ Համաստեղէն մինչեւ Ուիլիըմ Սարոյեան. Երկիւղածօրէն խոնարհենք մեր գլուխները մեր նահատակ գրագէտներու խնկելի յիշատակին առջեւ, եւ սրտագին ողջունենք անոնց արժանաւոր յաջորդները— մեր նորածիլ հանճարները»: (Ժողովուրդը յոտնկայս կը յայտնէ իր յարգանքը եւ հիացումը).

Առաջին խօսողն էր «Ասպարէզ»ի խմբագիր ընկեր Յ. Ամատունին, որ ըսաւ.

— «Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրուան տօնակատարութիւնը աննախընթաց է հայ կեանքի պատմութեան մէջ: Բաղձալի է որ օր մը հայութիւնը տօնէ ամբողջ հայ մամուլի օրը: Անվիճելի փաստ է որ այսօր Հ. Յ. Դ. Մամուլին վերապահուած է մեր ստեղծագործութեան շինիչ աշխատանքը, եւ Հ. Յ. Դ. Մամուլը կը կազմէ հայ մամուլին երկու երրորդը: Եւ Հ. Յ. Դ. Մամուլը միակ անկաշառ եւ հզօր զէնքն է մեր իրականութեան մէջ: Ուժ տանք այդ մամուլին, որպէսզի կարողանայ յաջողութեամբ տանիլ մեր ազատագրական պայքարը:

Երկրորդ եւ գլխաւոր ատենախօսն էր «Հայրենիք»ներու աշխատակից Լէմփաճեան.

— «Հայաստանի Հանրապետութիւնը դեռ երկու տարեկան մանուկ մըն էր, երբ կարմիր հորդաները խուժեցին վրան եւ բզիկ բզիկ ըրին զայն: Եւ ահա 18 երկար տարիներէ ի վեր Հայաստանի ժողովուրդը կը զալարուի արեան ճապաղիքներուն մէջ. իսկ անոր վերջին երկու տարուան կրած ողբերգութիւնը աննախընթաց է ազգերու պատմութեան մէջ: Բոլշեւիկը արեան ծարաւի է եւ անխնայ կը կոտորէ իր զաւակները՝ Խանճեան, Տէր Գաբրիէլեան, Ամատունի, Շահվերդեան, Զօրեանց, Բակունց եւ հարիւրաւոր այլ մտաւորականներ զոհ գացին բոլշեւիզմի գնդակին, եւ աւելի քան 300,000 Հայեր, այսօր իրենց խորտակուած կեանքը քաշ կուտան Սիպերիոյ խորքը: Ոճրագործ բոլշեւիկներ արիւնոտ ձեռքը բարձրացուցին Կաթողիկոսին վրայ, եւ մահացուցին զայն իր Վեհարանին մէջ: Բայց մի՛ յուսահատիր, տարագիր հայութիւն, եւ ես ձեզ կը վստահեցնեմ, որ այսօր Հայաստանի ժողովուրդը, հակառակ իր գլխուն իջած զարհուրելի հարուածներուն, կը մնայ հոգիով ազգայնական: Այսօր Դաշնակցութեան գաղափարաբանութիւնը ոեւէ ժամանակէ աւելի խոր դրոշմուած է Հայաստանի ժողովուրդի սրտին մէջ: Իսկ դուն, վտարանդի հայութիւն, դուն ալ ունիս քու պատուաւոր դերը, թէեւ ստորադասեալ ու թափառական, դուն գիտցար գնահատել ու պահպանել քու հոգեւոր Հայաստանը, քու մշակութային արժէքները, որուն կենդանի եւ վառ օրինակն է այսօր, «Հայրենիք» Ամսագրի շքեղ հրատարակութիւնը: Առանց «Հ.» ամսագրի, անհետ կորած պիտի ըլլար մեր մօտաւոր անցեալի փառահեղ պատմութիւնը: «Հ.» Ամսագիրը տարագիր հայութեան սրտին մէջ կենդանի պահեց հոգեւոր Հայաստանը, եւ մշակութային արժէքներ եւ գրական հանճարներ նուիրեց հայ ժողովուրդին: Եւ վաղը, երբ կը ծագի մեր ազատութեան արշալոյսը, տարագիր հայութիւնը իր հետ առած «Հ.» Ամսագրի պանծալի հատորները, կը տանի սրբազան Մասիսին, եւ ներելի հպարտութեամբ կ՚ըսէ.— «Ես կատարեցի իմ պարտքը, եւ ահա քեզ կը նուիրեմ իմ թանկագին հոգեւոր արժէքները»:

Երրորդ խօսողն էր տաղանդաւոր փաստաբան եւ հռետոր Գ. Արամ Սարոյեան.

— «Ամէն մարդ ունի իր ազգային զգացումները: Ես կոյր չունիմ, ես կը պատկանիմ հայ ժողովուրդին: Հայ ժողովուրդը գիտէ գնահատել իր ճշմարիտ եւ իրական արժէքները, իր զէնքի, մտքի եւ գրիչի հերոսները. Զարմանք խօսք է թէ Հայը բոլշեւիկ է: Ո՛չ, ճշմարիտ Հայը չի կրնար բոլշեւիկ ըլլալ, որովհետեւ անիկա իր սրտին մէջ կը կրէ իր ազգային կրակը, կը սիրէ իր եկեղեցին, իր մշակութային արժէքները, կը գուրգուրայ իր ազգային սրբութեանց վրայ, եւ կը պաշտէ իր սրբազան գիրն ու գրականութիւնը:

«Այսօր հաւաքուած ենք հոս տօնելու Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրը, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միակ կուսակցութիւնն է, որ յաջողած է հայ ժողովուրդին նուիրել զէնքի, մտքի եւ գրչի բազմաթիւ հսկաներ: Այսօրուան տօնը իր բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական օժանդակութեամբ պէտք է յաջողութեամբ պսակուի, արժեցնելու համար իր մեծ անունը: «Հայրենիք» օրաթերթը ձեզի ազգային-քաղաքական սնունդ կուտայ, «Հայրենիք» Ամսագիրը գրական տաղանդներ, իսկ Ուիքլին մեր նոր սերունդը ազգային ոգիով կը դաստիարակէ եւ հայ կը պահէ: Ես թէեւ փաստաբան եմ, բայց նաեւ վաճառական, հետեւաբար գործնական մարդ եմ: Խօսքէն աւելի գործին կը հաւատամ, եւ անմիջապէս կ՚անցնիմ գործի, իմ կողմէ կը նուիրեմ 200 տոլար»: (խանդավառ ծափեր):

Գ. Արամ Սարոյեան իր նուէրը բաժնեց հետեւեալ ձեւով. 50 տոլար «Հ.» պարբերաթերթին, 50 տոլար Ամսագրին, 50 տոլար «Ուիքլի»ին, 25 տոլար Ամսագրին համար գրական մրցանակ եւ 25 տոլար ալ «Ուիքլի»ի գրական մրցանակ: Տէր եւ Տիկին Լեւոն-Սոֆիա Ցակոբեան նուիրեցին 50 տոլար, Ֆրէզնոյի Հ. Կ. Խաչը 60 տոլար, Գ. Արփաքսադ Սեդրակեան 25 տոլար: Ներկայ հասարակութիւնը բերաւ իր մասնակցութիւնը 20. 15. 10 եւ 5 եւն. տոլարով: Ընդամէնը կէս ժամուան մէջ նուիրատուութենէ եւ բաժանորդագրութենէ գոյացաւ մօտ 1000 տոլար:

Երիտասարդ գրագէտ Ուիլեըմ Սարոյեան հայերէն լեզուով իր շնորհակալութիւնը եւ անսահման ուրախութիւնը յայտնեց այս մեծ տօնին առթիւ, յետոյ կարդաց իր դրաւոր անգլիերէն ուղերձը: Ահաւասիկ թարգմանութիւնը.

— «Ձեզ կրնար յայտնել թէ որքան զգածուած եմ այն պատիւին համար, զոր կ՚ունենամ ձեզի հետ միասին պանծալով այսօր, այս հանդէսին: Սկիզբէն իսկ պէտք է յայտնեմ թէ ինծի համար աւելի բնական պիտի ըլլար փախչիլ ճառախօսութենէ, բայց ԱՅՍ առիթով, ինծի համար իրական հաճոյք մըն է ձեզ հետ գտնուիլ:

Ես միշտ պիտի յիշեմ այս հաւաքոյթը իբրեւ մեծապէս կարեւոր դէպք մը մեզ համար: Եւ միշտ հպարտութեամբ պիտի յիշեմ այս ունկնդիր հասարակութիւնը, որովհետեւ ինծի համար ան կենդանի խորհրդանիշն է հայ ժողովուրդի աչալուրջ հսկողութեան եւ զօրութեան:

Երբ ժողովուրդ մը բաժնուած է իր մայր երկրէն, ան մատնուած է իր իսկութիւնը կորսնցնելու վտանգին: Ժողովուրդի մը իսկութիւնն է իր մշակոյթը,— իր ապրելու փորձառութեան նրբացումն ու ազնուացումը— որ տարիներու ընթացքին կը բարձրացնէ զայն սովորական վիճակէ մը պատուաւոր, արժանաւոր եւ տոկուն աստիճանի մը:

Աշխարհի վրայ չկայ մշակոյթ մը զոր այսօր աշխարհ կրնայ կորսնցնել, եւ մանաւանդ, գէթ ինծի համար, Հայերու սքանչելի մշակոյթը

Մշակոյթներ իրար կը բարձրացնեն եւ բոլոր մշակոյթները կը կազմեն միակ ցեղի մը կենցաղը: Բարին կամեցող եւ գործող ցեղ մը: Այսպէս, մեր նոր հայրենիքի, Ամերիկայի երիտասարդ մշակոյթը կը բարձրացնէ աւելի հին մշակոյթը որ կայ մեզմէ ամէն մէկուն մէջ, իբրեւ Հայերու: Այս պատճառով, եթէ մենք կորսնցնենք մեր իսկութիւնը եւ մեր մշակոյթը, Ամերիկա պիտի կորսնցնէ մէկ մասը այն տարրին, որ ակն ու աղբիւրն է իր ուժին ու բարոյականին:

Իբրեւ ապրող, աճող ժողովուրդ մը, մենք պարտաւոր ենք ոչ միայն պահպանելու մեր մշակոյթը, այլեւ տարածելու զայն: Մշակոյթը պարզապէս գիտնալիք բան մը չէ. աւելի շատ՝ հաւատք մըն է այն, որով կ՚ապրինք: Գանձ մըն է այն, որ փոխ տրուած է մեզ մեր ցեղին կողմէ եւ մեր ՊԱՐՏՔՆ է մեր ցեղին ու աշխարհին՝ պահպանել ու տարածել զայն— կենդանի պահել:

Ո՛չ մէկ մշակոյթ կրնայ ապրիլ արդէն գրուած գրքերու, ստեղծուած երաժշտութեան, երգուած երգերու, նկարուած նկարներու եւ կամ լաւ կեանքի մը յիշատակութեան մէջ: Մշակոյթը անմիջական, ներկայ բան մըն է եւ ան պէտք է տոգորուի ապրելու նոր ուժով:

Հպարտ եմ որ աշխարհի մէջ ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ ճակատագրական արկած, պատմական ոչ մէկ անգթութիւն, քաղաքական ոչ մէկ խարէութիւն, եւ կամ մարդկայնական ոչ մէկ դաւաճանութիւն յաջողած են ջնջել հայ ժողովուրդին մէջ իր մշակոյթը, իր սէրը արդարութեան եւ ատելութիւնը անիրաւութեան համար:

Մենք միայն ԹՈՒՈՎ փոքր ժողովուրդ մըն ենք:

Հայ սիրտը տակաւին հուժկու է եւ աննուաճելի:

Իբրեւ մէկը որ բախտաւորութիւնն ունի մէկ անդամը ըլլալու այս ցեղին, գիտեմ թէ ես միայն ինծի համար չէ որ կը խօսիմ:

ԳԻՏԵՄ թէ կը խօսիմ բոլոր իրական Հայերուն համար:

Պատերազմը, զոր մղած ենք, միշտ եղած է լաւ պատերազմ, եւ գիտեմ թէ մենք միշտ պիտի մղենք այդ պատերազմը պատուով, հպարտութեամբ եւ արժանապատուութեամբ:

Կը վերջացնեմ կրկնելով խօսքս՝ թէ հպարտ եմ այսօր ձեզ հետ գտնուելով»:

Գեղարուեստական բաժինն ալ շատ յաջող անցաւ:

Ա. Ս. ԽԱՆՏԻԿԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

(ՔՈՅՐԸ ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՎՌԱՄԵԱՆԻ)

Հայ ուսուցիչ, հայ դերասան, հայ նկարիչ, այս երեքն ալ որպէս թէ ուխտած ըլլային ընդհանրապէս եղերական մահ մը ունենալու:

Հայ ուսուցիչը եւ հայ դերասանը քիչ բացառութեամբ կը մեռնին թշուառութեան մէջ, մեծ մասամբ հիւանդանոցի մը անկիւնը, ողջ ողջ թաղուած լքումէն ու թախիծէն: Մօտ տասը տարի առաջ էր որ Օտեսայի մէջ յետին զրկանքի եւ անօթութեան մէջ մեռեր էր իմ յարգելի եւ վաստակաւոր ուսուցիչս, գրեթէ 86 — 87 տարեկան այն ազնիւ մարդը, որուն բոլոր կեանքը նուիրում մը եղած էր, անվերջ հալածանքի եւ տառապանքի իր ճամբուն վրայ:

Իսկ հայ արուեստագէ՞տը, իր մահն ալ արտակարգ, թերեւս մահուան մէջ արուեստագէտ եւ կամ արուեստագէտի մահով:

Ռումանիա էի, երբ լսեցի նկարիչ Փիլիպոսեանի մահը, փողոցին մէջ, անօթութենէ եւ չքաւորութենէ նուաղած:

Իսկ նկարիչ Հրանտ Ալեանաքի մահուան գոյժը դեռ հազիւ 3 — 4 ամիս առաջ էր, այնքան յեղակարծօրէն բաժնուած՝ իր համակիրներու եւ գնահատողներու շրջանակէն: Եւ մնացած մեր մինակը:

Եւ ահա մարտ 2ի առաւօտեան ժամը 2.40ին Օփիթալ Քոշէնի մէջ Օր. Խոժէնի Դերձակեան յաւիտենապէս կը փակէ աչքերը, մինչ տակաւին 14 ժամ առաջ, մինչ ժիր եւ աշխոյժ՝ իր սովորական առնուազն եօթը ութն անգամուան ելեւէջն է ըրեր Rue des Ecoles, թիւ 41ի իր վեցերորդ յարկի սենեակէն: Բժշկական նախնական դարմանները անօգուտ կ՚անցնին, իսկոյն կը փոխադրուի հիւանդանոց, բայց կէս գիշերն անցած կը շիջի, ինք մինակը, բոլորովին օտար տեղ մը, օտարներու մէջ: Գէթ իր ձեղնայարկի փոքրիկ, հիւրասէր սենեակին մտերիմ շունչին սփոփանքէն ալ զրկուեցաւ, այն մտերիմ շունչին ուր տասնեւհինգ տարիներ ապրեր էր շարունակ, Գերմանիայէն գալէն ի վեր:

Ո՞վ փակեց իր աչքերը: Ան կը հաւատար որ իր մօտն էին միշտ, իրեն հետ էին իր մայրը եւ իր պաշտելի եղբօր՝ Վռամեանին հոգիները, կը խօսէր անոնց հետ: Հաւատացեալ մըն էր. անհասանելի գերագոյն խորհուրդին, եւ թերեւս կեանքի այդ սրբազան րոպէին ալ անոնց հետ էր եւ մինակ չզգաց ինքզինքը:

Վերջին անգամ իրեն հետ էի փետրուար 19ի կիրակին, կէսօրէն վերջ: Երբեք այդչափ շարունակ խօսած չէինք իր եղբօրը մասին. երբեք այդքան ցաւով արձագանգած չէր իր սենեակը: Նոյն գիշերը փետրուար 18ի, ժողովրդական ազատատենչ արդար պոռթկումի այդ յիշատակին նուիրուած տօնակատարութեան գացինք Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահը: Հանդէսի բոլոր տեւողութեան միջոցին ան վերացած էր վշտով, յարգանքով, խանդավառութեամբ եւ հաւատքով: Ինչպէս սրտանց շնորհակալ եղաւ որ այդ հայրենաշունչ եւ հարազատ մթնոլորտին մէջ տարած էի զինք: Այնտեղ էր որ իր եղբօրը յարգողներէն շատ շատերու ծանօթացաւ նոյն գիշերը:

Կէս գիշերը անցած էր, երբ բաժնուեցանք, նորէն տեսնուելու խոստումով...

Պոլիս, Բերայի գերմանական բարձրագոյն վարժարանը առաջին ոսկի շքանշանով աւարտելէ վերջ, 1900ին մայրը եւ ինքը գացած են Գերմանիա, Կեսարեանի 7 — 9 տարեկան երկու տղոցը հետ որոնք այնտեղ պիտի ստանային իրենց կրթութիւնը: Տարի մը Հայտէլպէրկ մնալով՝ անցած են Միւնիխ: Խոժէնին լրջօրէն նուիրուած է նկարչութեան եւ քսանեւերեք տարի ապրած է այնտեղ, գերմանացի թէ հայ արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու լաւագոյն շրջանակի մը մէջ, գնահատուած որպէս կարող նկարչուհի, portraitiste մանաւանդ:

Գերմանիան իր երկրորդ հայրենիքը եղած է, ապրելով իր գեղարուեստին, երաժշտութեան եւ մշակոյթին լաւագոյն մթնոլորտին մէջ: Ուրիշ շրջաններու ճաշակելով նաեւ նիւթական զրկանքի դառնութիւնը, բայց ոչ մէկ բան կրցած է կաշկանդել իր կենսունակ եւ կորովալի ոգին:

Մայրը, տարիներով սպասելէ վերջ իր միակ տղուն կրկին տեսնելու ծագոյն երջանկութեան՝ [...] նոր եղերական մահը, եւ յուսախաբ կեանքին ու կարօտը սրտին, [...] նի մը տարի վերջ փակած էր աչքերը: Իր վերջին բառերը տղուն անունը [...] դած էին, երեք անգամ:

Այս աւելի փափաք յայտնած որ, իր մահէն վերջ մարմինն [...] եւ իր մոխիրները տանին նետեն [...] նայ լիճը, մօտիկ ըլլալու համար [...] զաւկին: Հանգստանալու համար այն տեղ, այն հողին վրայ որուն ազատագրական պայքարին նուիրուեցաւ իր զաւակը. կարծելով թերեւս [...] զաւկին մարմինն ալ հոն նետած [...] պաննելէ վերջ:

Այդ կարօտակէզ աճիւնները [...] մայրիկին՝ դեռ կը սպասեն Գերմանիոյ մէջ...

Մօրը մահէն վերջ, Խոժէնին եկած է Փարիզ, թէ ֆրանսական նկարչական արուեստը մօտէն ճանչնալու, թէ իր քանի մը ազգականներուն մօտ միանգամայն աւելի հոծ [...] թեան մը մէջ գտնուելու համար:

1914ի վերջերն սկսած մեր [...] սիրալիր թղթակցութիւնը, որ [...] աւելի սերտօրէն շարունակուեցաւ մեր անվերադարձ կորուստի մեծ ողբերգութեան օրերուն՝ վերջ [...] Փարիզ:

Մեր առաջին հանդիպումը ողբերգութիւն մը համակ: Իրարու նայեցանք երկար եւ լուռ, ոչ մէկ խօսք [...]

Երբ առաջին անգամ Լուվրի թանգարանը գացի, այնտեղ տեսայ զինք [...] իտալական բաժնին մօտ, կը նկարէր Վէլասքուէզի, 16—17րդ դարու սպանիացի նշանաւոր դիմանկարիչին՝ մէկ գլուխ գործոցը:

Իր արուեստէն դուրս կեանքը կարծես խորթ էր իրեն համար եւ [illegible]:

Արուեստագէտի իր հոգեկան փոթորումէն եւ ապրումներէն դուրս գեղեցկութեան մարմնացումն էր պարզապէս: Իր համեստ սենեակը ժամադրավայրն էր հայ թէ օտար ուսանողուհիներու, արուեստագէտներու, կը բաժնէր ինչ որ ունէր, ինքզինք յարատեւօրէն զրկելով:

Խոժէնի Փարիզի մէջ ճանչցաւ կեանքի դառնութիւնը, երբ հարուստ ազգականները կանոնաւորաբար [...] ճարէին ապրելու չափ դրամ, բան չէր մնար իրեն: Եւ անօգուտ [...] ու եւ է բարեկամական խորհուրդ [...] դիտողութիւն: Եւ այսպէս տարիներով շարունակ:

Աղաւնիներն ու ճնճղուկներն [...] կամ կը լեցուէին իր պզտիկ պատուհանը, որպէսզի կերակրուին. Այնչափ մտերմացեր էին իրեն որ, միայն չէին փախչեր՝ այլ [...] ճռուողիւնով կուգային փոքրիկ [...] տուղամին սեմին վրայ եւ մինչեւ սենեակը կը յառաջանային [...]

Վերջին հինգ վեց տարիները, [...] լոր նկարիչներու մեծ մասին նման ինքն ալ անգործ էր, եւ [...] կը տառապէր, չկրնալով ապրիլ իր սիրած արուեստին շունչին մէջ: Կ՚ապրէր միայն ուրիշներու հոգերը թեթեւցնելու եւ թռչուններուն հետ [...]

Չէ՞ որ եղբայրը յաճախ գրած էր [...] իրեն.

— «Ուր որ արեւակէզ հայ երիտասարդ մը եւ խոստմնալից հայ [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

—— ∞ ——

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իսկ հին Յոյներն այդպէս էին հասկանում: «Հեղինէն մի կին է, ասում էին նրանք. իսկ կինը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ նոյնինքն թուլութիւնը, որին առաքինութիւնն ու մոլութիւնը միատեսակ են գրաւում: Ազնիւ տղամարդի պարտականութիւնն է ոչ թէ օգուտ քաղել կնոջ թուլութիւնից, այլ խնամել նրան եւ պաշտպանել, մանաւանդ եթէ նա կարօտ է պաշտպանութեան: Պարիսը հակառակը գործեց, նա դաւաճանեց իւր հիւրընկալ Մենելաւոսին, հրապուրեց նրա կնոջը՝ Աստղիկ դիցուհուց ստացած կիթառի նուագներով, եւ փախցրեց նրան Տրովադա:

«Այս պատճառով ահա՛ Յունաց քաջերը ոտքի կանգնեցան. բիւրաւոր զօրքերով դիմեցին Պոնտոս. տասը տարի շարունակ պաշարեցին Փրիամոսի Ոստանը, առան նրան եւ հիմնայատակ արին, որպէսզի դրանով լուծեն վրէժն այն անպատուութեան, որ դաւաճան Պարիսը հասցրել էր Յոյն թագաւորի ընտանիքին՝ հիւրասիրութեան սուրբ օրէնքը պղծելով: Մեզանից երկու հազար տարի առաջ մարդիկ ընտանիքի պատիւն անարգող հելլէններից այդ ձեւով էին իրանց վրէժը լուծում եւ երկու հազար տարուց յետոյ դարձեալ նոյն ձեւով պիտի լուծեն: Ի՞նչ կարծիք ունիս դու այս մասին:

— Ես մի Հեղինէի պատճառով նոյնիսկ տասը յոյնի արիւն չէի թափիլ, ո՛ւր մնաց թէ բիւրաւոր յոյների, զօրականների, թագաւորների...:

— Հա՞, ուրեմն դու մեծ մարդ ես... Բայց Յունաստանը քեզ պէս չմտածեց: Նա ասեց. «Եթէ այսօր Պարիսին թողնենք անպատիժ, վաղն էլ Հեկտորը կը գայ... ուրեմն լաւ է որ անդրանիկ հարուածն իջեցնենք անդրանիկ յանցաւորի գլխին...»:

— Եւ դու ուրեմն արդարացնում ես բիւրաւոր մարդկանց կոտորածը մի մարդու պատճառո՞վ:

— Պատուի պատճառով...

— Եւ դու նոյնը կարող ես անե՞լ:

— Նոյնը պիտի անեմ. պարտաւոր եմ անել:

— Եւ հանգիստ սրտով կը նայես կռուի այն դաշտին, ուր Եգերացի նիզակները կը պատառոտեն հայ կտրիճների կուրծքը, ուր փայլուն սրերը կը կտրեն նրանց գլուխները, ուր հայ զօրքը իւր դրօշակի պատիւը փրկելու համար կը կռուէ անհաւասար եւ կը կոտորուի անընդհատ... Իսկ թափուող արիւնը, թաւալող դիակները, մեռնողների անէծքը, վիրաւորների հառաչանքը չե՞ն կարող քո սիրտը. մանաւանդ երբ մտածես թէ՝ այդ բոլորը լինում է մի կնոջ համար...:

— Լռի՛ր, Տէ՛ր Մարզպետունի: Դու խօսում ես ինչպէս մի արեղայ. բայց ես զինուորական եմ...:

— Ամրամ Սեպուհ, դու մոռանում ես քեզ, յանկարծ տեղից վեր թռչելով բացականչեց իշխանը. դու պարտաւոր ես զանազանել հայրենասէրն արեղայից:

— Ներողութիւն, Տէր Մարզպետունի. ես արեղայ բառը գործ դրի խաղաղասէրի մտքով. Ամրամն անծանօթ չէ Մարզպետունեաց ժառանգի քաջութեան:

Իշխանն ըստ երեւոյթին հանգստացաւ եւ նորէն նստեց մահճակալի վրայ:

— Ասացիր որ պատերազմի արհաւիրքները պիտի կեղեքեն իմ սիրտը, եթէ մտածեմ թէ այդ բոլորը լինում են մի կնոջ պատճառով... խօսել շարունակեց նորէն Ամրամը.— Այդպէս է, իշխան, պիտի կեղեքեն, եթէ հայրենասիրութեան մի կայծ գոնէ մնացել է իմ սրտի մէջ... Բայց եթէ վերջին կայծն էլ մարած է արդէն, եթէ իմ սիրտը բաբախում է միայն վրէժխնդրութեան համա՞ր...

— Դու ուրեմն արժանի չես քաջի եւ զինուորի անուն կրելու, վրդովուած նկատեց Մարզպետունին:

— Ես չեմ նեղանում այդ խօսքից: Ես պարտաւոր եմ յարգել Տէր Մարզպետունու [illegible] ու [illegible]... բայց պիտի դառնամ նորէն Հոմերոսին: Աքիլլէսը ոչ միայն քաջ, այլեւ դիւցազն էր, այնպէս չէ՞, իշխան:

— Այո՛:

— Յունաց հերոսների մէջ ո՞վ էր նրան հաւասար:

— Ոչ ոք:

— Նա միակն էր, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Եւ սակայն նա երկար ժամանակ իւր նաւի մէջ անգործ նստած, հանգիստ սրտով նայում էր Հեկտորի յաղթանակներին. տեսնում էր թէ ինչպէ՛ս Տրոյացիք ջարդում էին իւր հայրենակիցներին, հրդեհում էին Յունաց նաւերը, անպատւում էին նրանց դիակները. տեսնում էր թէ ինչպէ՛ս դառն Հելլէնացիք կծկուել էին ծովեզրի վրայ եւ Տրովական [illegible] յաղթանակում էր ամէն տեղ: Նա գիտէր որ լոկ իւր դաշտում երեւալը նոր շունչ ու հոգի կը տար Յոյներին, վերջ կը դնէր նրանց կոտորածին, բայց նա տեղից չէր շարժւում, կռուի դաշտը չէր իջնում... Ի՞նչ էր պատճառը. ինչո՞ւ իւր եղբայրների կոտորածը չէր յուզում նրան:

Իշխանը լուռ էր:

— Պատճառը դարձեալ նոյնպէս մի նախատինք... յարեց Ամրամը.— [...] կամեմնոն արքան, Յունաց զօրապետութեան գլխաւորը, խլել էր Աքիլլէսից Բրիսէիս սիրուհին, որ նրան իբր մրցանակ էր տրուած Տրոյական աւարից: Աքիլլէսը չկարողացաւ ներել այդ նախատինքը. Նա իւր [...] պատանի մէջ դրաւ... Նա յետ [...] ցաւ պատերազմից եւ մի Բրիսէիսի պատճառով հազարաւոր Յոյներ [...] կոտորուեցան: Այժմ դու կամենում [...] որ Ամրամ Սեպուհը աւելի մեծ ու [...] աւելի քաջ լինի քան թեսալիացի [...] դիւցազն Աքիլլէ՞սը:

— Չէ՞ր կամենալ նրանից աւելի մեծ եւ աւելի քաջ հռչակուել:

— Կը կամենայի...

— Ուրեմն մոռացի՛ր քեզ հասցրած նախատինքը ի սէր Հայրենիքի եւ դու աւելի մեծ կը լինես քան Աքիլլէսը:

— Ինձ ընդհատում ես. կը կամենայի, բայց չեմ կարող. բնութիւնն [...] է քարացնում մարդու սիրտն [...] սի դէպքում... Ես յանցաւոր [...]

— Ուրեմն ի՞նչ ես որոշել [...]

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԹԱԼԱՆԸ

X

ԿՄԲ.— Առջի օր արտատպեր էինք Ամերիկայի Հնչակեաններու թեր- թին՝ «Երիտասարդ Հայաստան»ի խմբագրութիւնը Մոսկուա «Բանուոր»ի լրագրին անանկութեան մասին։ Այդ թերթը հետեւեալ նոր յայտնու- թիւնները կը հրատարակէ այս մա- սին «Հայ բոլշեւիկները եւ Հայրե- նակցականները».—

Մարտ 7ին «Էրաբերդ»ի տպարանը [illegible] սէյֆը ենթարկուեցաւ, բաց ու- [illegible] 29.000 տոլար։

«Էրաբերդ»ի պէճբրբիսին կը թուի [illegible] ըլլալ Հայրենակցականներուն. «Էրաբերդ»ի պէճբրբիսին ձեւաւորող [illegible] մէջ պատասխանատու է [illegible] Հօկի քարտուղար Նշանաւոր Գասպարեանը։

Գասպարեանի ձեռքէն անցեր են [illegible], Մալաթիոյ, Ցաղթի, Եօզղա- [illegible] եւ գեռ միւս Հայրենակցականնե- րու Խորհրդային Հայաստան ղրկուե- լիք ապաքրուած տոլարները ու չեն [illegible] չեն չինարարեր համանուն Հայրենակցականներու նորակառոյց [illegible]։

Անոնք կը կարծեն ու կ'ըսեն ալ թէ՝ [illegible] միջոցաւ Նիւ Եօրքէն Հայաս- տան ղրկուելիք Հայրենակցականնե- րու գումարներէն 10.000 տոլարի մօտ [illegible] մը Հայաստան չհասնելու հե- տեւանքով կը մնայ եղեր Նիւ Եօրք։

Այսպիսի մարդոց կարծիքը անօ- [illegible] բան մը չէ։ Եթէ տրուած գու- մարները չեն ղրկուած Հայաստան, [illegible] պէտք մնային Նիւ Եօրք։

Անոնք կը պահանջեն տեսնել թէ՝ [illegible] օճղըճի ենթարկուած [illegible] մի ինչ որ գերբնական [illegible] նորէն կը դառնան հին տե- [illegible] ո՞վ գիտէ, գուցէ։

Ամէն ինչ ալ որ ըլլայ, 29.000 տո- լար բացին մէջ այրուած են նաեւ ա- նոնք որոնք որ թելադրուած իրենց [illegible] մասն Հայրենակցա- կաններու մէջ եւ մեծ աշխատանք

թափեցին Հայրենակցականներու գանձերը դարձնել Նիւ Եօրքի Հօկին՝ որ ղրկուէին Հայաստան …

Միայն այսքանը չէ։ Նոյն այս պա- տասխանատու գործակատարներէն ո- մանք գնեցին պօնտեր եւ դարձան «Բանուոր»ի բաժնետէրերը. առանց դրամը ծխաց նման ափ մը վառօդի. իսկ իրենք որ պատճառ եղած էին 300ի մօտ միամիտ աշխատաւորնե- րուն «Բանուոր»ին համար գոհել հա- րիւրներ եւ դառնալ չեղ — եղբայրներ —բաժնետէր— այդ խեղճերու չարա- չար աշխատանքով խնայուած դրա- մարկղն ալ մոխրացան, անյայտա- ցան։

Մենք պէտք ունինք մանրամասնօ- րէն ծանրանալ մի այլ երեւոյթի վը- րայ, ուր գործաւորի իրաւանց մա- սին խօսելու արժանաւորն, կոմու- նիստական? Թերթի մը գործաւորնե- րու իրաւունքները պէճբրբիսով բա- ցը կը հանուին, ու դեռ նոյն այս մարդիկը հանրութեան առջեւ երես կ'ունենան թերթ հանել եւ խօսիլ գոր- ծաւորներու, աշխատաւորներու ի- րաւանց մասին։

Անոնք պէճբրբիսիէն ազատած են հայերէն մեքենաներու երեք տառա- ները եւ այդ մեքենաները զետեղած օտար տպարանի մը պատկանող յատ- կացուցիչ մը վրայ, դրաշար Մերի- քանեանի միջոցաւ դուրս կը բերեն «Էրաբերդ»ը, դարձեալ ճառելու աշ- խատաւորներու իրաւանց մասին, դարձեալ խաբելու, դարձեալ միա- միտցնելու եւ դարձեալ կեղեքելու հայ աշխատաւորութիւնը։

Մեզ կը թուի թէ՝ ինքզինքին Յա- ռաջդիմական անուանողները կամ կոյր են եւ կամ բթացած յեղափոխա- կաններ, որ չեն ուզեր տեսնել իրենց առաջնորդներուն սկզբունքային զեղ- ծարարութիւնը։

Մոռնանք Հայրենակցականնե- րուն։

Առնենք Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան 3500 տոլարի Հայաստան առաքումը՝ Հօկի քարտուղար Գաս- պարեանի միջոցաւ։

Ակը անծանօթ լուր մը դուրս ար- ւին թէ՝ մեքենաները անցեր են Ռուսաստան, բայց կորսուեր են Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ։

Եթէ եղածը հագուստ կամ զարդե- ղէն ըլլար, կարելի էր ըսել թէ Խոր- հրդային Միութեան սահմանին վրայ մաքսի պաշտօնեաները փորձուեր են իւրացնել այդ բաները, ի՞հ դա էլ աշխարհի ցանկութիւն է եւ կրնայ պատահիլ, բայց քանի որ ղրկուածը մեքենաներ են, մեքենան ոչ մէկ ժամանակ եւ ոչ ոքի կողմէն կրնայ իւրացուիլ կամ կորսուիլ։

Մեզ կը թուի թէ՝ Ամերիկայի Հօ- կիբը, որ այժմ դարձեր են Յառաջ- դիմական?, իրենց յատուկ նենգա- միտ միջոցներով Խորհրդային երկիր- ները կը նսեմացնեն, երբ կարծիքը կուտան թէ՝ մեքենաները կորսուեր են Խորհրդային Միութեան սահման- ներուն մէջ։

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութիւ- նը պէտք է բռնէ Հօկի քարտուղար Գասպարեանի օձիքը եւ քաշէ դատա- րան, առանց մէկ վայրկեան իսկ կանգ առնելու։

Պէտք է նշենք որ ռուսիոյ ընկերու- թիւն երբ մեքենաներ կ'ուղարկէ ռուս- ցէ երկիր, այդ մեքենաները ապա- հովուած կ'ըլլան կրակի, վնասի կամ կորուստի դէմ։

Դրամը առաքող Գասպարեանը պէտք է բռնել պատասխանատու եւ պահանջել դրամը։

Պիզնիսի աշխարհին մէջ ոչ մէկ ըն- կերութիւն Ամերհօկի նման գործառ- նութիւն կ'ընէ։ Եթէ 3500 տոլարը տրուած է Զուիցերիական կամ գեր- մանական կամ ամերիկեան ընկերու- թիւնը, անոնց յանձնառութիւնը կը լինի յատակ եւ ոչ թէ Գասպարեանի գրած 2 խաղալիք նամակներու պէս, որոնք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ քնացը- նել, միամտացնել Մալաթիոյ Կրթա- սիրաց Ընկերութիւնը։

Դրամը եւ կամ մեքենաները ուղիղ Հայաստան։ Իսկ եթէ դրամը կը գըտ- նուի Նիւ Եօրք, պէտք է յանձնել ան- րոջ։

Ի՞նչ եղաւ Եօզկատի Հայրենակցա- կանի գումարը որ Հօկի լուծարքի օ- րերուն յանձնուեցաւ քարտուղար Գասպարեանին։

Ցաղթ գիւղի 3000 տոլարը որ Փրո- վիտենսէն գաղթեց Նիւ Եօրք Հօկիա- ոփ մը ձեռքով։ Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, որ այդ գումարը հանգչէր Նիւ Եօրքի պանքաներէն մէկուն մէջ՝ քան որ չուէր երբեւ թէ Հայաստան։

Ամերիկայի Հայրենակցականները եթէ հետաքրքրուին, պէտք է անց- նալի Հօկեան յանձնառութիւնները, ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ Հօկի լու- ծարքի բուն պատճառը եւ իրենց ան- գործութեան դատապարտուելուն՝ ինչպէս նաեւ Խորհրդային Հայաս- տանի կողմանէ Հայրենակցականները անտեսելուն իրական եւ իսկական պատճառը։

Կ'անդրադառնանք դեռ։

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ

[illegible] տեսնես՝ օգնէ՝ փրկէ ամէն կեր- [illegible], քանի որ առայժմ քու սեփական [illegible] վրայ չես կրնար քու պարտա- կանութիւնդ կատարել քու ազգիդ եւ Հայրենիքիդ հանդէպ »։

Եւ ջոյլը լռեց կատարեց իր պարտ- [illegible] մինչեւ վերջին շունչը։

Գսան եւ չորս ժամէն աւելի է որ [illegible] է բան կերած չէ եղեր՝ երբ կան- [illegible] առաջին բժիշկը հարցուցեր է թէ ինչ կերած էր նախորդ իրիկունը։ [illegible] հանգերձադարանը պարապ գտեր [illegible] Միայն իր հագած հագուստներն [illegible] մնացեր։

Փարիզի մէջ քիչերը մօտէն ճանչ- [illegible] են զինքը։ Վերջերս մանաւանդ [illegible] կ'ապրէր ընկերութիւններէ, [illegible] թէ գեղարուեստական։ [illegible] խիստ սակաւաթիւ են անոնք որ [illegible] կրցան ճանչնալ եւ ըմբռնել [illegible] կարենալ արժանաւոր գնահա- [illegible] համար իր ճշմարիտ արուես- [illegible] հոգին։

Երբորդութիւն մը բաղդատած։ [illegible] Գերմանիա, ինքը Ֆրանսա, [illegible]…, Հայաստանի ո՞ր ձորին [illegible] ո՞ր դաշտին մէջ, ո՞ր գետին [illegible] փնտռել իր աճիւնները։

Իսկ չօժէնին մեռաւ թռչունի մը [illegible], բռնաւոր եւ միայնակ։

[illegible] հայ քոյրիկ։

ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ԽԱՌԻՋ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՓԱՆԷԶ.— Հակառակ զանազան հանդէսներու՝ շրջանիս հայութենէն կոկիկ բազմութիւն մը կիրակի օր լե- ցուցած էր Քաչանի սրահը։ Օրուան նախագահը, Ս. Գարակէօզեան իր բացման խօսքին մէջ ծանրացաւ այն լացառական երեւոյթին վրայ, որ ե- րեւան եկած էր վերջերս։ (Ախ մը մարդիկ կ'ուզեն պառակտել շրջանը, առանձին դպրոց բանալու պատրուա- կով)։ Այս առթիւ ցաւ յայտնեց որ այնքան համերաշխ եւ օրինակելի գա- ղութի մը կրթական գործը պիտի խանգարուէր քմահաճոյքի մը հա- մար, բայց ժողովուրդի ողջամիտ տարրը չուրացաւ այս միութեան ար- ժէքը որ իր հոսե ունէր տասը ար- դիւնաւոր տարիներ։ Այս միութեան հայերէնի ուսուցման եւ զարգացման գործը, առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ Փարիզի եւ իր բոլոր շրջաններու մէջ լուցուած հինգշաբթի օրուան դասըն- թացքներու շարքին։ Եկեղեցւոյ Հա- գաբարձութիւնը այս առթիւ վարչու- թեան ուղղած է գնահատական նա- մակ, նկատի ունենալով խթման դի- չերուան Գիրք կարդացող աշակերտ- ներու մէջ մերիններուն գտած յաջո- ղութիւնը։ Թելադրեց որ դէչ օրինակ չդառնանք մեր պզտիկներուն առջեւ, հայերէն լեզուի հարցին մէջ անգամ առեղծելով բաժանում եւ անիմաստ պայքար։

Մեր սիրելի Անահիտ Գավէզեանը՝ իր շնորհալի ձայնով մեներգեց զա- նազան կտորներ ծափեր խլելով։ Ա- շակերտները արտասանեցին եւ եր- գեցին։ Ուրախառիթ պարագայ մըն էր, որ անոնք բոլորը առանց բացա- ռութեան ունէին հայերէնի հարազատ շեշտը, նոյնիսկ մանուկներու թոթո- վանքներուն մէջ շունչ մը կար։ Մեծ հաճոյքով ունկնդրեցինք Տարոն Տօ- նիկեանի եւ Ալիս Գէորգեանի երկար արտասանութիւնները, յստակ եւ սա- հուն։

Ցեառյ խօսք առաւ Նշան Պէշիկ- թաշլեան։ Բանախօսը կ'ուզէր որ չմոռնայի հետզհետէ ամէնուն մէջ Հա- յու դիմացկունութեան ոգին։ Իւրա- քանչիւր դաւառի հայ արժէքները պէտք է երեւան գան, երբ շրջապատ- ուած ենք զանազան վտանգներով՝ ո- րոնք կը սպառնան այդ ազգային ա- ռաքինութիւններուն։ Մենք իրարու մօտ սեղմուած պիտի ապրեցնենք մեր կինսունակ ուժերը՝ որոնք Հայու- թեան սեփական յատկանիշը կը կազ- մեն։ Այս առթիւ յիշեց Օրէգեօ աշ- խատող Տարօնցի Աւէի Մկրէ անու- նով Հայու մը արկածը, որ խանձած է արեւէն եւ կը զալարուի աշխա- տանքի ծանրութեան տակ, բայց իր հայ մարդու ներքին ուժգնութիւնը միշտ եղած է զօրեղ եւ այդ ուժը իր մէջ կը դառնայ առիւծ, երբ իր ան- րօղ նախատինքը կը հասնի անոր հայ արժանապատուութեան։ Ամէն վը- տանգ աչք առնելով, Մկրէ կը շպր- տէ դայն մէկդի իր կայնեղ թեւերով եւ կը գոռայ անոր երեսին.

— « Ձիմ հայ անուն կ'ուզիմ պա- հիմ, ինով ապրիմ, ինով լէ մեռ- նիմ »։

Անուրջը խանդավառ պահ մը ըս- տեղծեց։ Նշանը տարաւ դայն ճար- տարօրէն, անակնկալ մըն էր երբ կը գնեցանար 515 Ֆրանքով։ Մեր միու- թեան բոլորանուէր ծնողքները Պ. Պ. Կարպիս Գէորգեան, Աղլաղանեան, Տիկին Քըլեան նստուած էին աս- պարէզ իրենց առատ ժամանակցու- թեամբ։ Այս ինքնաբուխ ցոյցը ան- գամ մը եւս կուգար հաստատելու միութեան հանդէպ ժողովուրդի հա- մակրանքը։

Վերջին պահուն համակիր դերա- սան Պ. Վաղինակ Ալթունեան արտա- սանեց եւ երգեց, իսկ Ձար Ոգիէն ներ- կայացուց յուզիչ պատկեր մը՝ որ կը լրացնէր հանդէսը գեղեցիկ տպաւո- րութիւններով։

Թղթակից

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 2 Ապրիլ.— Փրոֆ. Շէ- րիտճեանի նախագահութեամբ Ժընե- ւի հայ գաղութը դարձեալ հաւաք- ուած էր տօնելու Մշակոյթի Օրը, եւ Պ. Ա. Ջօպանեանի գրական գործու- նէութեան յիսնամեակը։

Ցայտագրին առաջին մասը յատ- կացուցած էր Մշակոյթի օրուան. Փրոֆ. Կոաէլ, սահուն հայերէնով մը խօսեցաւ Հայ լեզուին անցեալին ու ներկային մասին։ Հմուտ լեզուաբա- նը, քննելէ վերջ գրաբարին ծնուն- դը եւ հոլովոյթը, պարզեց այն ազ- դակները որոնք առիթողական դար- ձուցին գրաբարին փոխանակումը աշխարհաբարով։ Բանախօսը ընդգը- ծեց հետեւեալ յատկանշական կէտը,

— գրաբարը սկիզբէն ի վեր յայտ- նուեցաւ իբրեւ կատարեալ լեզու մը Ս. Գիրքին թարգմանութեամբ։ Մինչ աշխարհաբարը, մինչեւ այսօր իր վերջնական ձեւը չէ առած ու ենթա- կայ է շարունակական փոփոխու- թիւններու, քերականական ու լեզ- ուական տեսակէտով։ (ԽՄԲ.— Ճիշդ չէ այս տեսակէտը)։

Պ. Ա. Ջօպանեանի վրայ ուսում- նասիրութիւն մը կատարած էր Պ. Նիկոլեան, ուսանող դպրութեանց։ Ներկայացուց յոբելեարին կեանքն ու գործը, մանաւորապէս հայկական դատին եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւնը Ֆրանսերէն գրու- թիւններով եւ թարգմանութիւննե- րով։ Արտասանուեցան Ջօպանեանի բանաստեղծութիւններէն, Որբերը, Վերյիշում, Ծովուն, ինչպէս նաեւ անոր ունեցած ընթերցումը Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուին։

Գեղարուեստական բաժինին կը մաս- նակցէին Պ. Կոաէլ իր երգչախում- բով, Օր. Ա. Փէյնիրեան, որ դաշ- նակի վրայ նուագեց կտոր մը Շու- մանէն, Յ. Զաքքեան ջութակով յա- ջողութեամբ թարգմանեց Բրահմսէն սոնաթ մը եւ Բախէն Prélude մը։

Ամէն տեսակէտով յաջող հանդէս մը։ Բոլոր աշխատակիցները, մա- նաւորապէս կազմակերպիչ Պ. Ս. Փափազեան, արժանի են ջերմ շնոր- հաւորութեանց։

Յ. Գ.

«ՄՈՄԻ ՕՐԸ» ԵԹԷ ՁԵԶ ՊԻՏԻ ՁԸՐ- ՆԷ ՊՏՈՒՂԷ ՄԸ, ԱՆՈՒՇԵՂԷՆԷ ՄԸ, ՋԱՑՆ ՆՈՒԻՐԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՔ ԱՂ- ՔԱՏԻԿ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԸ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խոր- հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա- գրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Աղէտներուն եւ մղձաւանջնե- րուն առջեւ պահ մը կը թուլցնեն ժո- ղովուրդները իրենց ներքին վէճերը։ Ամփոփուելու, սեղմուելու պէտք կը զգան, ու իրենց կիրքերը կը մոռնան պահ մը։

Աննիրաղը երբ կը մօտենայ քաղա- քին դրան՝ Հռոմը ստիպուած է իր ներսի կռիւները մեղմացնել։ Թշնա- մին, վտանգը միայն այն ատեն ան- դէր կը դառնան՝ երբ ժողովուրդ մը կը գտնէն հոգեպէս ամուր։

Շրջանը՝ ուր կ'ապրինք՝ ճակատա- գրական պահ մըն է հայ ժողովուրդին համար։ Մղձաւանջ մը չոքած է անոր հոգիին վրայ, ու անստուգութիւն մը իր վաղը կը ծածկէ իրմէ։

Այն պուտ մը հրճուանքը որ տրուեր էր իրեն վերանորոգ հայրենիքի մը ճիղերուն առջեւ, կարծես շատ տեւ- նուեցաւ։ Անորոշ, անստայգ ու մը- տահոգիչ են լուրերը որ հայ հայրե- նիքէն կուգան, ու անոր վաղը աւելի առեղծուածային կը թուի։ Խորտակ- ուեցաւ ստեղծագործ թափը որ սկսած էր հոն ու հայ շունչը որ սկսած էր հաստատել ի հեճուկս աշխարհին։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը՝ երբ ներսէն փը- լուզում մը չփոթութեան մատնէ մեր հայրենիքը եւս, կամ դուրսէն վտանգ մը անոր սահմաններուն մօտենայ։

Վարդագոյն չէ նաեւ գաղութներու վիճակը։ Պառակտումի ալիքը որ գրե- թէ բոլորին վրայէն անցաւ՝ ընդար- մացուցած, նոյնիսկ ամլացուցած է զանոնք։ Ամէն մէկը խոցուած է ներ- սէն, աղկաղկ ու անզօր՝ ուծացման վտանգին դէմ որ արդէն կը հնձէ իր դտած որոը։ Ազգային վարչական մի- ութենէ յաճախ զուրկ, անկարող են միանալ նաեւ մշակութային ճիգերու համար։ Երբեմն համերաշխութեան ա- լիք մը կ'անցնի տօնէ տօն, բայց ան այ կը սմքի շուտով։ Հայը հայ պահե- լու մասին անգամ չեն կրնար գիրար հասկնալ, ու փխրուն է յաճախ ար-

արժէքի ու մտքի կապը եւս՝ որովհե- տեւ աւելի ուժեղ են ուրիշ կիրքերը։ Ու չմոռնանք որ ամէն գաղութ իր տարբեր հոգերը եւս ունի. օրինական դժուարութիւններ, կամ սեղմումներ օտարներուն նկատմամբ այլեւս ա- վորական բան են ամէն տեղ. Հայը խորթ կ'երեւի սովորական օտարի մը նման, նոյնիսկ այն երկիրներուն մէջ որոնց դատին համար հայ արիւն վա- զեց…

Ու որպէսզի պատկերը աւելի լրիւ ըլլայ՝ յիշենք նաեւ դժխեմ վիճակը հայ եկեղեցիին։ Էջմիածինը դիտա- պաստ, ու այլեւս անզօր իր հեղինա- կութիւնը տարածելու սփիւռքի վրայ, իսկ արտասահմանի մէջ տեղ տեղ եր- կուքի ճեղքուած հայ եկեղեցին, իւ- րաքանչիւր հատուած իրար առնելով մահու չափ։ Ու ոչ մէկ հեղինակու- թիւն որ կարենայ կամուրջ մը դառ- նալ։

Այս դառն պատկերը պէտք չէ՞ որ սթափեցնէ մեզ։ Գիտենք, դեռ տեղ տեղ կը ճնշէ պառակտիչ ոգին՝ որ հայ գաղութները ճմլեց, եւ որ հա- ւանաբար դեռ փորձէ եղբայր եղբօր դէմ լարելու։ Բայց չկա՞ն արդեօք մարդիկ տարբեր հոսանքներու մէջ ո- րոնք առաւթուր ըլլան նախապաշա- րումները, երկնուած կրքոտ վէճերը պահ մը մոռնան, ու տրամադիր ըլլան զիրար այլեւս հասկնալու դոնէ մեծ հարցերու շուրջ որոնք վէճ չեն վեր- ցներ։

Երբ վտանգը կը մօտենայ ժողո- վուրդի մը՝ ոճի՞ր է ներքին անհաս- կացողութեանց անձնատուր մնալ։ Աւելէն քշուեցան այն ազգերը ի սպառ որոնք վտանգի պահուն Աստուծոյ ըն- նութեան մասին կը վիճէին ներսը, կամ ժամուն մէջ պատկեր կախելու եւ չկախելու։

Ապագան պիտի անիծէ մեզ եթէ ի վիճակի չըլլանք մեծ մղձաւանջի մը պահուն թողելու պզտիկ կիրքերը»։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք»ի մէջ Պ. Հայկ Շահ- պազեան կը գրէ Հայաստանի մէջ վերջերս գնդակահարուած Շահպազ- եանի մասին.—

« Հայրենիք »ի լուրերուն բաժնին մէջ յիշուած երեք ամբաստանեալ «զեղծարարներէն մէկը Ֆաղէր Յա- րութիւն Շահպազեանը եղբայրս է։

Դեռ երկու տարի առաջ էր, որ ինծմէ քանի մը տոլար ուզեց կով մը առնելու համար, որով պիտի կարո- ղանար իր զաւակներուն կաթ կեր- ցնել։ Այսօր ալ կը գնդակահարուի «զեղծարարութեան» յանցանքով, իբր թէ իւրացուցած ըլլար 27.000 տոլարի հսկայ գումար մը։

Ինքը ծնած էր Նիկոմիդիոյ գիւղե- րէն Գուրզպէյլէն։ Իր ամբողջ ուս- մունքը մէկ տարի գիւղական դպրոց յաճախելն էր։

Մոլի քողոքական ըլլալուն լոկ Ա- ւետարան եւ կրօնական գրութիւններ կը կարդար։

Ինծ անհաւատալի կը թուի թէ ինչ- պէս տղէտ մէկը այդպէս հսկայ մեթո- ւանոցի մը հաշուապահի օգնական կ'ըլլայ, քանի որ 27.000 տոլարը զեղ- ծանելու համար առնուազն հինգ մի- լիոն տոլարի մթերք պէտք է ըլլար իր տրամադրութեան տակ, որպէսզի գոնէ կէս առ 100 կարելի ըլլար զեղ- ծել։ Ամենայետին զեղծարարն ան- գամ չի համարձակիր այդպէս հսկայ զեղծարարութեան մը, այն ալ երկու- ս տրուած շրջանի մը մէջ։

Իմ համոզումս այն է որ եղբայրս փորձած է իր զաւակները Աւետարա- նով դաստիարակել, ինչ որ գիւրին չէ կարմիր երկրին մէջ, եւ բոլշեւիկ պահեճները մահուամբ են պատժած զայն իբր թէ «զեղծարարութեան» ը- րած ըլլալուն համար։

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՌՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— - օօ —

Եւ իրօք, Թրքական իշխանութեան [illegible] անհրաժեշտ կայսերի էր եւ [illegible] էր այնտեղ, որ Թուրքերը [illegible] կերպով բնաջնջում էին [illegible] գիւղերի ազգաբնակութիւնը, [illegible] մինչեւ ծերե- րը (*)։

1905ից սկսած կուսակցութիւնը, [illegible] հասատարիմ մնալ իր [illegible] հիմնական նպատակին, [illegible] է ռուս յեղափոխական կուս- [illegible], գլխաւորապէս Սո- [illegible] յեղափոխականներին եւ բո- [illegible] է Ռոստովում, Նոր Նախի- [illegible] եւ այլ քաղաքներում ուժեղ կազմակերպութիւններ, որոնք լայն

քարոզութիւն կատարելով, նիւթա- կան միջոցներ եւ զէնք էին ձեռք բե- րում Թուրքիայ սահմաններում գոր- ծող մարտական խմբերի համար։ Այդ խմբերի արշաւանքները կազմում են ընդարձակ պատմութիւն, նրանց մա- սին հիւսուած են նոյնիսկ ժողովրդա- կան երգեր, որոնց մէջ փառաբանւում են քաջութիւնն ու յանդգնութիւնը խմբերի հրամանատարների։ Դրանց մէջ ամէնից աչքի ընկածներն են Ան- դրանիկ, Քեռին, Դրօն, Խէչօն եւ ու- րիշները։ Ժողովրդի մէջ վառ է մա- նաւանդ յիշողութիւնը այն մասին, թէ ինչպէս յեղափոխական զօրախում- բը կռուելով Հայերին անչափ վնաս- ներ հասցրած կիսավայրենի քրդական մաւրիկ ցեղի հետ, ամբողջապէս բը- նաջնջել է այդ ցեղը, յետոյ, թէ ինչ- պէս Դաշնակցականները Պոլսի մէջ, օրը ցերեկով, գրաւել են Թրքական պետական դրամատունը (Օսմանեան բանկը) եւ այնտեղից թելադրել են ի- րենց պայմանները Թուրք կառավա- րութեան, ըստ որում, խնդիրը կար- գադրուել է շնորհիւ ռուսական դես- պանի միջամտութեան… Բայց այդ բոլորը եղել է շա՜տ վաղուց, 1906էց առաջ…

Թուրքաստանի եւ Պարսկաստանի սահմաններում ապաստան եւ յենա- կէտ ունեցող հայկական այդ խում- բերի յարձակումները Թուրքերի վը- րայ բարդացրին միջազգային յարա- բերութիւնները եւ կուսակցութիւնը սկսեց հետապնդուիլ ռուսական կա- ռավարութեան կողմից։ Ռուս կառա- վարութիւնը բռնագրաւեց հայ եկե- ղեցական կալուածները, որովհետեւ պարզուեց որ հայ հոգեւորականու- թիւնը զէնք եւ դրամ է հայթայթում կուսակցութեան, ծածկում է հետա- պնդուածներին եւ առհասարակ ամէն կերպ օգնում յեղափոխականներին*)։

Հայ հոգեւորականութեան դէմ ուղ- ղուած հալածանքները այնպիսի դըժ- գոհութիւն առաջ բերին, որ կուսակ- ցութիւնը դիմեց ահաբեկման, սպան- նելով բազմաթիւ ռուս պաշտօնեա- ներ, Կովկասի ռուս վարչութեան բարձր պաշտօնեաներից սկսած մին- չեւ խոնարհները։

Կովկասի փոխարքայ Վորոնցով- Դաշկովը ըմբռնեց ստեղծուած կա- ցութիւնը եւ եզրակացրեց, թէ չի կա- րող իր գոյութիւնը պահել մի իշխա- նութիւն, որ այդպիսի սրուած յարա- բերութիւններ է ստեղծել մի ամբողջ ժողովրդի հետ, որ իր հոգեւորակա- նութեան դէմ ուղղուած հալածանքը նկատում է իբրեւ կրօնական հալա- ծանք ուղղուած իրեն դէմ։ Վորոնցով- Դաշկովը վճռեց կարգադրել այդ հար- ցը։ Եկեղեցական կալուածները վե- րադարձուեցին ըստ պատկանելւոյն եւ այնուհետեւ հակակառավարական արարքներով ամբաստանուողները բա- կսեցին ենթարկուել սովորական օրի- նական հետապնդման։

Թուրքիոյ դէմ պատերազմը ցոյց տուեց օրինապահութիւնը հայ ժողո- վուրդի, որ արիութեամբ կռուեց եւ թափեց իր արիւնը կողք կողքի ռուս զինուորի հետ։ Իր քաջութիւնով հըռ- չակուեց մանաւանդ Դաշնակցական կամաւորական դնդերի հրամանա- տար, վերը յիշատակուած Դրօն, որ անցնելով Թրքական բանակի թիկուն- քը, ծանր հարուածներ էր հասցնում Թուրքերին։

Չի կարելի լռութեամբ անցնիլ նա- եւ այն, որ Հայաստանի անկախու- թեան հռչակումից յետոյ, հայկական կառավարութիւնը, որ բաղկացած էր գլխաւորապէս Դաշնակցականներից, լայնօրէն բացաւ Հայաստանի դռները ունկուսակցական տարրերի առաջ մը- տաւորականութեան եւ սպայութեան առջեւ, որոնք պաշտօններ էլ ստացան, նոյնիսկ պատասխանատու գիրքերի վրայ։

Վ. Ա.

(Վերջ)

(*) Ցարական գաղտնի ոստիկանու- թեան տեղեկութիւնները ճիշդ չեն այս կէտում։ Հայ հոգեւորականու- թիւնը ոչ զէնք ու դրամ է հայթայ- թել, ոչ էլ հայ յեղափոխականներին պատսպարել ցարական իշխանութեան հետապնդումներից։ Հայ յեղափոխա- կան շարժման շատ պատասխանատու անձինք են բերել անհատ հոգե- ւորականներ, որոնց անունը յարգան- քով պահել է յեղափոխութեան պատ- մութիւնը, բայց իր ամբողջութեամբ հայ եկեղեցին եւ հայ հոգեւորակա- նութիւնը ոչ թէ հայ յեղափոխական շարժման հետ, այլ նրա դէմ են եղել։

(*) Ցարական գաղտնի ոստիկանու- թեան տեղեկութիւնները պակասում է այս կէտում։ Հայ եղանակը [illegible] հայ բոլշեւիկ [illegible], որոնց առեղծուածով Թուր- քերը հայերի՝ քաղաքականութիւն [illegible]։

Տէր եւ Տիկին ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՆ- ԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երրորդ զաւկին՝ ՆԻԳՕԼի։
Գուսէնվիլ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

— Մոսկուա գացէք, հոն է ձեր տեղը ․

Ձախերը ջերմապէս ծափահարեցին խօսքը։ Գ. Լըպրէօնի վերընտրութիւնը պարտութիւն մը կը համարուի ժողովրդական ճակատին համար, որուն ընտրելին էր Եռիօ ։

Իբրեւ զուարճալիք ըսենք որ քանի մը «չքեղ եւ աննախընթաց» թեկնածութիւններ ալ դրուած էին․ Այսպէս, դեղագործ մը, որ 50 տարիէ ի վեր ուրիշ գործով չէր զբաղած, Վերսայլ գնաց, կուրծքը զարդարած՝ զանազան շքանշաններով։ Մարդը ոստիկաններէն արտօնութիւն խնդրեց պալատ մտնելու եւ ճառ մը խօսելու, ինչպէս եւ 2000 քուէթուղթեր բաժնելու։ Ոստիկանները արգիլեցին, իսկ դեղագործը բերանը աւրած ըլլալով, ուղղակի պահականոց առաջնորդուեցաւ ։

Ուրիշ թեկնածու մը, Լօփ, որ «անվրիպելի մեթոտ մը գտեր է պատերազմը արգիլելու», նոյնպէս ճամբուեցաւ։ Իսկ երրորդ մը ձերբակալուեցաւ, վրան ատրճանակ մը գտնուած ըլլալով։

Նախագահին վերընտրութիւնը լաւ տպաւորութիւն ձգեց արտասահմանի, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Գերմանիա եւ Իտալիա ասոր դժգոհ չեն երեւար ։

Խոստում՝ ճառի մը համար

Անգլիոյ ծովային նախարարը, Լորտ Սթէնհօփ, ամիս մը առաջ ճառ մը խօսելով մտերմական շրջանակի մը մէջ, հետեւեալ խօսքերը կ'արտասանէ․

— «Շատերը անտեղեակ են որ հոս պէտք էր ըլլային, բացակայ են։ Դժբախտաբար, անհրաժեշտ դարձած է հրաման տալ նաւատորմին թնդանօթաձիգներուն որ իրենց գործին գլուխը գտնուին, հակօդային թնդանօթներուն մօտ»։

Այս խօսքերը ուժեղ տպաւորութիւն գործեցին Անգլիոյ մէջ, անմիջապէս հրատարակուելով խմբագրատուններու պատերուն վրայ։ Ուրեմն յանկարծ ծանրացա՞ծ էր միջազգային կացութիւնը։ Բարեբախտաբար բրիտանական մամուլը չհրատարակեց ճառը, Գ. Չէմպըրլէնի յանձնարարութեամբ․ սակայն ատոր հանրային կարծիքը իմացած էր լուրը։

Ծովային նախարարը վարչապետին ներկայանալով, անկեղծօրէն խոստովանեցաւ թէ ճառը պատրաստած չէր, թէ իր միտքն էր հասկցնել թէ բրիտանական տորմիղը կազմ եւ պատրաստ է, բայց չկրցաւ լաւ բացատրել։ Վարչապետը այս բացատրութիւնը բաւական համարելով, լուսաբանութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովին մէջ։ Ծովային նախկին նախարարը պահանջեց հրաժարեցնել Լորտ Սթէնհօփը։ Այս վերջինը Լորտերու ժողովին մէջ ալ խոստովանեցաւ իր մեղքը, ցաւ յայտնելով ։

Զրոյց կը շրջի թէ նախարարը պիտի հրաժարի ։

Սուրիա կը պահանջէ վաւերացնել դաշնագիրը

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն․—

Դամասկոսէն կը հաղորդեն, թէ նախկին նախարար մը՝ Ճապրի պէյ Հէսսպիինի ուղղած է վարչապետ Տալատիէի, արտաքին նախարար Պոնէի եւ ուրիշ Ֆրանսական ազդեցիկ դէմքերու, պահանջելով որ Ֆրանսական կառավարութիւնը վաւերացնէ սուրիական դաշնագիրը։ Ան պահանջած է նաեւ որ հոգատար պետութիւնը գադրեցնէ ապօրինի քայլերը, այլապէս Սուրիա որոշած է ամէն միջոցի դիմել, ձեռք բերելու համար իր անկախութիւնը ։

Դամասկոսի երկրորդական դպրոցներու աշակերտները ժողով մը գումարեցին եւ որոշեցին որ Սուրիա կցուի Իրաքի, ինչպէս եւ սուրիական ֆէսը փոխարինուի Իրաքեան գլխանոցով։ Հալէպի մէջ գործադուլը կը շարունակուի։ Արգիլուած է տուներէն դուրս ելլել իրիկունը ։

Գերմանիոյ յախուռն պահանջները

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Գերմանիա չեղեալ պիտի հռչակէ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութիւնը, եթէ Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէք որ եւ է զինուորական դաշինք կնքէ անգլ. կառավարութեան հետ։ Այսպիսի քայլ մը պարզ ցոյց մը աւելի իմաստ պիտի չունենայ, որովհետեւ Գերմանիա շատ ետ կը մնայ նաւային ոյժի տեսակէտէ, բաղդատելով Անգլիոյ հետ։ Գերմանացիներու մէջ ո եւ է տրամադրութիւն չկայ անմիջական զինուորական արշաւանք կատարելու Լեհաստանի դէմ։ Ընդհակառակն, պիտի աշխատին աւելի մեղմ միջոցներով յօժարեցնել Լեհաստանը եւ ստիպել որ վերջ տայ իր ընդդիմութեան։ Անոնք կը մտածեն թէ Լեհաստան երկար չի կրնար դիմանալ զինեալ բանակ պահելու լարուած կացութեան մէջ, որովհետեւ ելմտական վիճակը ծանր է։ Յաջորդ քանի մը ամիսները պիտի ըլլան ջղագրգռութեան վիճակի շրջան մը, ուր գերման փոքրամասնութիւնները ամէն նեղութիւն պիտի պատճառեն Լեհերուն։ Գերման մամուլը, սակայն, թշնամական յարձակումներ կը գործէ Լեհաստանի վրայ եւ նոյնիսկ գնդ. Պէքը կը նմանցնէ Չեխոսլովաքիոյ նախկին նախագահ Պէնէշին։ Թերթերը կը գրեն նաեւ թէ Լեհաստան իր անկախութիւնը պիտի յանձնէ Անգլիոյ ձեռքը, եթէ զինակցութիւն կնքէ անոր հետ։

Ի՞նչ կը խորհին շահակից երկիրները

ԹՈՒՐՔԻԱ

Անգարայի մէջ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառեց վարչապետ Չէմպըրլէնի ճառը երեսփ. ժողովին մէջ։ Քաղաքական շրջանակները կը հաւատան թէ Անգլիա յաջողած է խաղաղասէր պետութիւնները համախմբել իր շուրջ։ Թուրք թերթերը կ'ողջունեն այն հաւաստիքը թէ աջակցութիւն պիտի տրուի ոչ միայն Լեհաստանի, այլեւ արեւելեան Եւրոպայի ո եւ է մէկ երկրին, որ կ'ենթարկուի նախայարձակման։ Անոնք կ'ըսեն, թէ փոքր երկիրներու անկախութիւնը պահպանելու անգլօ-ֆրանսական նախաձեռնութիւնը աննախընթաց դարաշրջան մը կը բանայ Եւրոպայի պատմութեան մէջ ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Լեհական մամուլը ընդհանուր գոհունակութիւն կ'արձանագրէ Չէմպըրլէնի ծրագրին հանդէպ։Մասնաւոր ուշադրութիւն դրուած են այն հաւաստիքները թէ արտաքին նախարար Հալիֆաքս կը խորհրդակցի Խ. Միութեան հետ, զայն եւս կապելու համար նորակազմ դաշնակցութեան ։

Լեհական թերթերը միաբերան կոչ կ'ուղղեն լեհ ժողովուրդին, որ անսասան մնայ եւ զօրավիգ հանդիսանայ ազգային պաշտպանութեան։ Ազգային կուսակցութեան պետ Քովալսքի ճառ մը խօսելով ըսաւ․

— «Եթէ եւրոպական նոր պատերազմ մը ծագի, տարբեր պիտի ըլլայ, ինչպէս 1914ին, գերման ծաւալականութեան պատճառով։ Գերմանիա սկսած է այժմ իր գրոհը դէպի արեւելք եւ Լեհաստան պէտք է պատուար կանգնի ատոր դէմ։ Եթէ Գերմանիա նոր քայլ մը եւս առնէ դէպի Արեւելք, պէտք է կասեցնել զայն սուրով։ Լեհաստան պատրաստ է մտնելու պատերազմի՝ ոչ միայն պաշտպանելու համար իր շահերը, այլեւ թոյլ չտալու որ Գերմանիա տիրապետէ Եւրոպային։ Մենք չենք մտածեր օգնել Գերմանիան, այլ պարզապէս ապրիլ։ Եթէ իրաւունքի հարց կայ, այն ատեն թող Գերմանները յիշեն թէ 1.500.000 Լեհեր կան Գերմանիոյ մէջ»։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ, ՌՈՒՄԱՆԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Եուկոսլավիոյ թերթերը հրատարակեցին Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները, բայց կը զգուշանան բացորոշ կարծիք յայտնելէ։ Խորհրդարանի շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ վարչապետին այս քայլով Մեծն Բրիտանիոյ հմայքը բարձրացած է ամէնուրեք։

Հունգար մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի գնդ. Պէքի բանակցութեանց՝ Լոնտոնի մէջ, եւ յոյս կը յայտնէ, թէ Լեհաստան, որ վստահելի բարեկամն է Հունգարիոյ, ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ որ հարթուի Ռումանիոյ եւ իր միջեւ եղած հողային վէճը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԴԻՍԵՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը. մէթրօ փլաս տ'Իթալի

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական գաւառը»։

ԳԱՆՆԵՏ ՓԱԼԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Լօրէթի ընկերները 9 Ապրիլ, Տ. Կ. Խաչի ցանդէսէն վերջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՕՆԻ «Առիւծ Գեւօ» խմբի ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 251 րիւ Լաֆայէթ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 10 Ապրիլ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Հրապարակային բանախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէին կողմէ

10 Ապրիլ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 1 Place Grenette սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները եւ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

Մուտքը ազատ է։

Խնջոյք պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէին կողմէ

8 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8ին «Լուսակ» Ակումբին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ընտանեկան խնջոյք—պարահանդէս

կազմակերպուած Լիոնի Թարծր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ

9 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն

Ճոխ պիւֆէ. արեւելեան նուագ. երգ, պար, հաւկթախաղ եւլն.։

Կը հրաւիրուի լիոնահայութիւնը անխտիր։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

ՖՐ ԿԱԳՈՑՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

8 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Խրիմեան ակումբին մէջ

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ. Կը նուագէ Գ ՇՄԱՒՈՆ Մուտքը ազատ է

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Շամոնի Մասնաճիւղը կը տօնէ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի 9 Ապրիլ, ժամը 3ին Մայթ. եկեղ. սրահին մէջ

Կը նախագահէ Տիկ. Հ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ Կը խօսի ընկ. Վ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՌԸՆԱԺ — Օրզար Խաչատուրեանի զաւակները (Տարօնցի) կը ծանուցանեն թէ Կիրակի 9 Ապրիլ, Ս. Զատկի առթիւ, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ Պատարագ-հոգեհանգիստ իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

×

Տէր եւ Տիկին Աստիկ եւ Զաւէն Աշճեաններ կը ծանուցանեն իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն թէ՝ իրենց սիրելի մօր Տիկին ԵՐԱՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆի (որ մեռած է 1938 Մարտ 13ին, Պոլիս) մահուան տարելիցին առթիւ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ—պատարագ, 12 Ապրիլ, Կիրակի, Ս. Զատկի օրը, Սէն Լուի Ս. Գէորգ մատրան մէջ։ Այս առթիւ յիշատակութիւնը պիտի կատարուի իրենց հանգուցեալ հայրերուն՝ Միհրան Աշճեանի եւ Կարապետ Կարապետեանի, իրենց քոյրերուն՝ Զարուհի Աշճեանի, Ովսաննա Իսճէեանի, իրենց քեռայրին՝ Երուանդ Իսճէեանի ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքներուն բոլոր ննջեցեալներուն ։

×

ՄԻՐԷՊԷԼ — Վ. Գամպէրեան կը ծանուցանէ թէ 9 Ապրիլ Ս. Զատկի կիրակի օրը, տեղի կ'ունենայ պատարագ — հոգեհանգիստ, Լիոնի մատրան մէջ, իր ծնողաց յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամներ։

Ռումանիոյ մամուլը մանրամասնօրէն կ'արձանագրէ Լոնտոնի դիւանագիտական աշխատանքները եւ այն կարծիքը կը յայտնէ, թէ տագնապի գագաթնակէտը անցած է արդէն։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ յոյսը կը տիրէ թէ Անգլիոյ երաշխիքը Լեհաստանին կ'ապահովէ փոքր պետութիւններու անկախութիւնը Եւրոպայի մէջ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդային նախարար Կի լա Շամպր Լոնտոնի մէջ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ օդային նախարարին հետ։ Կը կարծուի թէ այս առթիւ քննուած է պատերազմի մը ժամանակ անգլօ-ֆրանսական ուժերը միացնելու եւ մէկ գլխաւոր հրամանատարի ենթարկելու հարցը ։

ԻՐԱՔԻ կառավարութեան Փարիզի գործակատար նշանակուեցաւ Մուվաֆֆաք պէյ էլ Ալուսի, նախկին տնօրէն Պաղտատի իրաւաբանական վարժարանին եւ ընդհ. հիւպատոս Պէյրութի եւ Պոմպէյի։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ հիթլէրական շարքերուն մէկ պիտի առնուին տասը տարեկանէն սկսեալ, իբրեւ անդամ երիտասարդական կազմակերպութեան, որ ամենամեծն է ամբողջ աշխարհի մէջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 100.000 աղջիկներ պիտի մարզուին մեքենական արօրներ վարելու համար, որպէսզի կարելի ըլլայ նոյնքան երիտասարդներ յատկացնել ազգ. պաշտպանութեան ։

ԻՐԱՔԻ թագաւորին թաղումը կատարուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Դագաղին ետեւէն կ'երթային 100.000 քաղաքացիներ։ Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնապէս ցաւակցութիւն յայտնելով Մուսուլի անգլիական հիւպատոսին սպանութեան համար, յանձն առաւ հատուցում վճարել անոր ընտանիքին եւ վերաշինել հրկիզուած հիւպատոսարանը ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ որ Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս օդանաւով անցնի ամբութեանց գծին վերեւ, Գահիրէ իջնելու համար։ Տոքթ. Կէօպէլս օդանաւ պիտի նստի Հռոդոսէն, ուղղակի թռիչք մը կատարելով, ընկերակցութեամբ տասը գերման պաշտօնատարներու ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Խմբագրատուն կը հաւիրուի գեր ձակ Գ. Պատատար Գաստսարեան, Մանիապէ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Ցննիկ Գուրուեան եւ զաւակունք իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վարդան Խրիմեանի (ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ) իրենց փոքրիկ ՎԱՐՈՒԺԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Իսի լէ Մուլինօ 5 Ապրիլ 939

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Միթրան Նուպարեանի եւ իր պարագաներուն՝ փոքրիկն ԳԵՂՈՒՀԻ ՆՈՃԱՐԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՇԻՐԱԿ ՕՂԻԻ ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐ

Մարսէյլի եւ Լիոնի մէջ, գրաւոր յայտարարութիւններու համաձայն «Շիրակ»ի Ընկերութիւնը պարգեւատրութեան վիճակահանութիւն մը կազմակերպած էր, 100 շահող թիւերու յատկացնելով 100 շիշ «Շիրակ», վիճակահանութիւնը կատարուած ըլլալով, կը շահին հետեւեալ 100 թիւերը.—

105 322 335 339 400 406 463 47[illegible]
741 742 743 746 754 755 759 762 77[illegible]
776 1343 1350 1533 1562 1615 16[illegible]
1659 1861 1881 1926 1946 2097 20[illegible]
2109 2123 2137 2226 2246 2312 23[illegible]
2452 2460 3055 3080 3091 3101 3[illegible]
3156 3585 3607 3721 3724 3748 38[illegible]
3902 4519 4582 4584 4683 4693 4[illegible]
4732 4897 4987 4997 5101 5232 52[illegible]
5301 5725 5914 5992 5998 6253 62[illegible]
6350 6397 6464 6851 6961 7167 750[illegible]
7509 7512 7602 7607 7903 7999 810[illegible]
8194 8329 8400 8913 9117 9232 94[illegible]
9500 9780 9781 9902 9912։

Շահողները իրենց պարգեւը ստանալու համար թուագրուած ծանուցումով կը հրաւիրուին ներկայանալ

Grande Distillerie du Parc
1, Bd. Onfroy (Le Prado), MARSEILLE
Իսկ Լիոնի մէջ դիմել՝
D. N. Bahadourian
32, Rue de Sévigné, LYON

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 8 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4010

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

?

Վարդապէս խուլէն պատոյս կը պատճառեն օրուան դէպքերը, մէկը միւսէն ցնցողիչ եւ սպառնալից։

Չեխոսլովաքիոյ դրլրդացին գրաւումէն հազիւ մէկ ամիս վերջը, մինչ յեսն Բրիտանիա Ֆրանսա ծրագիրներ կ'որոճար միացեալ ճակատ մը կազմելու եւ «ազդարարականները» խափանելու համար, ճիշդ այն պահուն երբ փոխադարձ աջակցութեան դաշնակցութիւն մը կը սարքէր Լեհաստանի հետ, ահա նորոյն անակնկալը, — Իտալական արշաւանք դէպ ի Ալպանիա։

Իրականին մէջ, անակնկալ մը չէ որ տեղի կ'ունենայ, աշխարհի ամէնէն ապայոյզ մէկ ժամուն։

Քանի մը օրէ ի վեր, արդէն լուրեր կը հասնէին Իտալիոյ զինուորական պատրաստութեանց մասին։ Հինգշաբթի օր աւելի ծանրացաւ կացութիւնը, անտարակոյս որ Հռոմ բացարձակ լռութիւն կը պահէր, մամուլի լեզուն անգամ [illegible]։ Եւ Անգլիոյ վարչապետը հաղորդուեցաւ պաշտօնական յայտարարութիւն մը ուղղել երեսփ. ժողովին։ Կարճ դեկուցում մը որ ծանրակշիռ հանգամանք ունէր իր այնքան զգոյշ արտայայտութեամբ։

[illegible]

[illegible] Ալպանիոյ սարքած ճակատին։ Առանց այս արշաւանքին ալ, արդէն մտահոգութեան մատնուած էին Եուկոսլաւիա, Ռումանիա եւ Յունաստան։

Կալով բուն Միջերկրականի հարցին — անգլօ-իտալական մրցակցութիւն — անկորդ է գուշակութիւններ կատարել։ Դէպքերու զարգացման ընթացքն է որ պիտի տայ [illegible]։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔ ԴԷՊԻ ԱԼՊԱՆԻԱ

Իտալական կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց երէկ, ուրբաթ.

— «Վերջին օրերս, եւ մինչ յառաջ կ'երթային բանակցութիւնները իտալական կառավարութեան եւ Զոկու թագաւորին միջեւ, նոր եւ աւելի սերտ համաձայնութիւն մը կնքելու համար, Թիրանայի մէջ եւ այլուր տեղի ունեցան [illegible]

[illegible]

Այս պաշտօնական զեկոյցը խոր յուզում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Պալքաններու մէջ։

*** Ալպանիա ունի 28.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 1.250.000 բնակիչ։ Ծամաքային սահմաններուն երկայնութիւնն է 734 քիլոմեթր, երկաթուղիները՝ 39 քիլոմեթր։ Բանակը՝ 16.400 հոգի, մէջն ըլլալով թագաւորին անձնապահ գունդը։ Բանակը ունի 1300 սպայ, 14.500 հրացան, 360 [illegible], 92 թնդանօթ, 12 հրասայլ եւ երկու օդանաւ։ Պատերազմի պարագային Ալպանիա կրնայ հանել 80 — 100.000 զինուոր, բայց անհրաժեշտ [illegible] չունի։

»»» · «««

Դաղար չկայ Մայիս 1ին

Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Աշխատաւորի Դաշնակցութիւնը որոշեց դադար չկատարել Մայիս 1ին։ Այս որոշումը տրուեցաւ հինգշաբթի օր, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ։

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼՊԱՆԻ՛ԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ

— ∞ —

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ՏՈՒՐԱՑՑՈՅԻ ՄԷՋ

— ∞ —

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնները

Այլեւս տարակոյս չկայ թէ Իտալիան ալ իր կարգին անակնկալ մը պիտի սարքէ Ալպանիոյ գլխուն, հետեւողութեամբ Գերմանիոյ, որ «հովանաւորեալ» երկրի մը վերածեց Չեխոսլովաքիան։ Նոյն իսկ երէկ գրոյց կը հասնէր Պերլինի մէջ՝ թէ իտալական զօրքը Ալպանիա պիտի մտնէ ուրբաթ օր։ Այս առթիւ գերմանական թերթերը նորէն կը յարձակին Անգլիոյ վրայ, յայտարարելով թէ Միջերկրականը եւ Ադրիականը կենսական տարածութիւն մը կը կազմեն Իտալիոյ համար եւ թէ «Իտալիոյ կենսական շահերն են որ կը [illegible]

[illegible]

ԽՈՒՃԱՊ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

— ∞ —

Ի՞նչպէս փախաւ հայ կաթողիկ առաջնորդը

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ալեքսանտրէթի շրջանին ժողովուրդը խոր մտահոգութեան մատնուած է,իմացած ըլլալով թէ Սանճաքը թուրքիոյ պիտի կցուի։ Այս առթիւ հրատարակեր էինք շարք մը ծանրակշիռ տեղեկութիւններ։

Պէյրութի Ազդակէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Սանճաքի կցումը այլեւս կը նկատուի անխուսափելի։ Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան թէ սուրիական այդ հողամասը, եթէ ոչ — թուրք մեծամասնութեամբ, պիտի կցուի Թուրքիոյ։ Նախանշանները կ'երեւին արդէն այն անտանելի կացութեան՝ որուն պիտի ենթարկուի բնակչութիւնը, կցումէն ետք։

Այսպէս թէ այնպէս, մինչեւ հիմա կարելի էր Սանճաք մտնել ու ելլել պարզ լէսէ — փասէով մը։ Հիմա այդ թուղթը առնելու համար հարկ է վճարել 3 — 4 սուրիական ոսկիի գումար մը։ Ցամաք գրոյց կը հասնի թէ շուտով պիտի վերնայ այդ դրութիւնն ալ եւ պիտի հաստատուի անցագիրի դրութիւնը՝ 30 — 35 ս. ոսկի ծախքով։

[illegible]

ՔՈՒՐՔԻՈՅ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարներ [illegible]

[illegible]

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՈՒԱՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

— oo —

Անստուգութիւնը կը շարունակուի։ Քաղաքական եռուզեռը եւ ներհակ շահերու հակադրութենէն ծագած պայքարները պղտորած են Եւրոպայի մթնոլորտը, ընդհանուր անհանգստութիւն պատճառելով բոլորին։

Ի՞նչ պիտի ընէ Գերմանիան վաղը։ Ի՞նչ պիտի ընէ Իտալիան, որ Ֆրանսայի վճռական «երբեք»ին առջեւ կը զայրանայ եւ կը խլրտի։ Ի՞նչ ծրագիրներ կը մշակուին ու ի՞նչ պայթուցիկներ կը զարգնուին կեդրոնական ու հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ուր կացութիւնը մռայլ է ու վրդովիչ։

Սեպտեմբերէն ի վեր քաղաքական տագնապը երբեք ա՛յսքան խտացած չէր եւ Պերլին-Հռոմ առանցքի ու ժողովրդավար պետութեանց յարաբերութիւնները՝ երբեք ա՛յսքան լարուած չէին։ Կը թուի թէ այլեւս իրարու լեզու չեն հասկնար Միւնիխի մէջ «խաղաղութիւն» կերտող չորս մեծերը եւ, ինչպէս կը յայտարարէ վարչապետ Չէյմպըլէն, Միւնիխը քամիին տրուած է, իր հետ տանելով նաեւ գերման-ֆրանսական նշանաւոր յայտարարութիւնը, ստորագրուած արտաքին նախարարներ Պոնէի եւ Ռիպպէնթրոփի միջեւ։

Վարչապետ Տալատիէի ճառը, որուն խմբագրական բառը չափուած կշռուած է եւ որ անուրանալի մէկ ապացոյցը կը կազմէ Ֆրանսայի պետական ղեկավարութեան նրբամտութեան ու պաղարիւնին, իր հրաշալի «ոչ» կարեւորութեամբ արտայայտութիւնն է տիրող մտահոգութեան, բովանդակ Եւրոպայի մէջ։ Հիթլէրի ճառը՝ մութ եւ սպառնացայտ, կ'աւելցնէ Եւրոպայի վրայ յածող ամպերու ծանրութիւնը։ Իսկ Չէյմպըլէնի պատմական յայտարարութիւնը խորհրդարանին մէջ, թէ Մեծն Բրիտանիա կ'երաշխաւորէ Լեհաստանի անկախութիւնը, ոչ միայն նշան է կացութեան ողբերգականութեան, այլեւ կը բանայ դարագլուխ մը Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Եւ Լոնտոն կը շարունակէ մնալ դիւանագիտական բուռն հանգոյցներու ու անդադրում եռուզեռի կեդրոնը։ Երեսփ. ժողովին Ապրիլ 3ի նիստը յիշատակելի պիտի մնայ անգլիական տարեգրութեանց մէջ, իր ծանրակշիռ որոշումներով եւ այնտեղ պարզուած յատկանշական տեսարաններով։ Հոն էր, որ վարչապետ բացորոշապէս յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա հիմնովին յեղաշրջած է իր արտաքին քաղաքականութիւնը, թէ ան եռանդ ու ջանք չի խնայեր իրարու մօտեցնելու մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւնները, որոնք կը վախնան արտաքին յարձակումներէ, թէ Անգլիա պիտի չվարանի իր երաշխիքը տալու բոլոր անոնց, որոնք կը գործակցին իրեն, եւ թէ այսուհետեւ բրիտանական արտաքին քաղաքականութեան մեկնակէտն է՝ պատուար կանգնիլ որ եւ է նոր ծաւալականութեան դէմ։

Ապրիլ 3ի նիստին մէջ էր, որ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքական կեանքի բոլոր յայտնի ղեկավարները. կառավարական կամ ընդդիմադիր, խօսք առին ու մէկ մարդու նման կանգնեցան վարչապետին կողքին, ազգային միութեան դմայլելի ու սրտառուչ տեսարան մը պարզելով աշխարհին առջեւ.

Այնտեղ էր, որ վարչապետը չվարանեցաւ ըսել թէ կործանուած է վստահութիւնը Միւնիխի հանդէպ, թէ լուրջ կասկածներ ունի որ Գերմանիա կը ձգտի համաշխարհային գերակայութեան կամ տիրապետութեան, եւ թէ այդպիսի տիրապետութեան ամէն փորձ այսուհետեւ պիտի լախէ Անգլիոյ ու իր աջակիցներու դիմաւ ընդդիմութեան։

Այսպիսի վճռական յայտարարութիւններով վարչապետը պատերազմի դաշտ չէ որ կ'իջնէ։ Ան տակաւին խաղաղասէր է, ինչպէս էր երէկ, Միւնիխի մէջ։ Բայց ան կը զգուշացնէ Գերմանիան, որ չկրկնէ 1914ի սխալը, սին երազներ չհիւսէ բրիտանական չէզոքութեան մասին եւ չփորձէ Եւրոպան մխրճել նոր պատերազմի մը անդարմանելի աղէտին մէջ։

Կացութեան փափկութիւնը կը ըդգացուի նոյն թափով ու լրջութեամբ նաեւ այստեղ, Մանշի այս կողմը։ Եթէ Ֆրանսական ժողովուրդը հոգեկան կերպարանափոխութեան մը ենթարկուած չըլլար եւ անոր աչքերը լուացուած չըլլային Զէխոսլովաքիոյ անհետացումէն, անհնարին պիտի ըլլար որ երկու օրուան մէջ խորհրդարանը լիազօրութիւններ շնորհէր Տալատիէի կառավարութեան։ Աւելին։ Եթէ քաղաքական հորիզոնը մթամած չըլլար, բոլորը անխտիր թոյլ պիտի տային, որ Հանրապետութեան նախագահը, եօթ տարուան անբասիր ծառայութենէ մը ետք, վերադառնար իր անձնական կեանքին ու հանգիստին, որուն այնքան արդարօրէն արժանացած էր։ Բայց ահա՛ բոլորը մէկ կը համախմբուին իր շուրջ, կը խնդրեն որ հաւանի իր թեկնածութիւնը դնել վերընտրութեան համար։ Եւ ան կը հաւանի, որպէսզի երկրին խըլնայէ ընտրական պայքարի մը անախորժ տպաւորութիւնը, եւ մանաւանդ փայլուն փաստ մը եւս տայ արտաքին աշխարհին, թէ «Ֆրանսա երբեք այսքան միացեալ, այսքան վըճռական, ոչ ալ այսքան զօրաւոր եղած է», ինչպէս ըսաւ Տալատիէ իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ։

Մեծն Բրիտանիա փոխած է իր քաղաքականութիւնը արմատապէս։ Ան դուրս եկած է կղզիացման, «փառահեղ չէզոքացումի» իր աւանդական ուղիէն եւ գործօն կերպով մտած՝ ցամաքային Եւրոպայի պայքարներուն մէջ։ Այս երկիրը, որ կայսերական այնքան ընդարձակ շահեր ունի աշխարհի ամէն մասերուն մէջ եւ կ'իշխէ ծովէն ու ցամաքէն երկրագունդի ամէնէն բանուկ ճամբաներուն վրայ, դեռ երէկ կը վարանէր ստանձնել պաշտօնական յանձնառութիւններ նոյն իսկ երկրի հանդէպ եւ նոյնիսկ շատ կը զոհէր Ֆրանսային տրուած երաշխիքը։ Ան յարդ, տասնեակ ժամերուն ու վարանումներէ ետք, յանձն առած էր պաշտպանել միմիայն Ֆրանսան ու Պելճիքան՝ արտաքին յարձակումի դէմ, եւ զինակցածօրէն Թուրքիայի ու Եգիպտոսի հետ՝ Միջերկրականի ու Սուէզի սիրոյն։

Այսօ՞ր։ Ահա կ'ապահովէ նաեւ Հոլանտայի, Զուիցերիոյ եւ Լեհաստանի անկախութիւնները։ Աւելին. ան պատրաստ է երաշխաւորելու Ռումանիոյ, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ անկախութիւնները եւ եւ նոյնիսկ գործակցելու Խ. Միութեան հետ, հակառակ այս վերջինին հանդէպ տիրող բուռն վերապահութեան։ Արդէն երեք օր Լոնտոնի մէջ բանակցութիւն տեղի ունեցաւ արտաքին նախարար Պէքի եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ, ճշդորոշելու անգլօ-ֆրանսա-լեհական փոխադարձ պաշտպանութեան դաշինքին մանրամասնութիւնները։ Միշդ է, որ Լեհաստանի դիրքը այնքան է փափուկ, որ չի կրնար ժողովրդավար պետութեանց կողմը անցնելով թըշնամական ճակատ յարդարել Գերմանիոյ հանդէպ, որ իր անմիջական դրացին է եւ մանաւանդ անհարկու թափով կրնայ գրոհ տալ իր վրայ։

Բայց այս պարագան բնաւ արժէքէ չէ զրկած անգլօ-լեհական համաձայնութիւնը, որուն նախատեսուած է ծրագրեալ դաշնակցութեան մէջ։ Օրէ օր ձեւ ու մարմին առնող պատուարը յարձակողական չէ, այլ պաշտպանողական։ Ան ուղղուած չէ առանձնապէս Գերմանիոյ դէմ, ինչպէս ըսաւ ինքը՝ Չէյմպըլէն։ Ան ուղղուած է ոեւէ նախայարձակ պետութեան դէմ, որ կը փորձէ բռնի ուժով խանգարել այսօրուան դրսեւորումը։ Բաց դուռ ձգուած է հարթելու ոեւէ վէճ խաղաղ բանակցութեանց եւ փոխադարձ համաձայնութեանց ճամբով։ Վարշաւ կրնայ Տանծիկի կամ Նրբանցքի վէճերը լուծել Պերլինի հետ, ինչպէս Պուքրէշ՝ Թրանսիլվանիոյ կնճիռը Պուտափէշտի հետ, կամ Տոպրուճայի խնդիրը Սոֆիայի հետ։ Հռոմ կրնայ բանակցիլ Փարիզի հետ ու իր պահանջներուն գոհացումը փնտռել խաղաղ միջոցներով։

Լոնտոնի ստեղծած պաշտպանողական պատնէշը այս ելքերը չի խափաներ։ Անոր էական, գլխաւոր նպատակն է կանխարգիլել նախայարձակումը, նոր Զէխիաներ չստեղծել։ Եւ երբ նկատի ունենանք, որ այսօր հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ միայն Գերմանիան է որ ի վիճակի է, ուժ ունի, թերեւս նաեւ նախագծեալ ծրագիր, այդպիսի նոր նախայարձակումներ ու գրոհներ փորձելու, այն ատեն չենք կրնար այն եզրակացութեան չյանգիլ, թէ Լոնտոնի հիւսած ոստայնը Գերմանիոյ շուրջն է իրապէս։

Այստեղ է կացութեան ծանրութեան կեդրոնը։ Ասոր համար է, որ գերման մամուլը մոլեգին աղմուկ մը կը բարձրացնէ բրիտանական ղեկավարութեան դէմ ու կը սպառնայ, թէ Պերլին երբեք պիտի չհանդուրժէ զինքը օղակելու անգլօ-ֆրանսական փորձին։ Եւ այս ջղային աղմուկին կը ձայնակցի իտալական մամուլը, որ ամիսներէ ի վեր բոց կը փչէ Ֆրանսայի հասցէին, առանց յարդ. որոշապէս կարենալ ըսելու, թէ իրապէս ինչ է ուզածը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԿԱՅԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս անգամ Պելճիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները սովորական պայմանաժամէն առաջ տեղի ունեցան, անկարելի ըլլալով կազմել Երեսփ. Ժողովին վստահութիւնը վայելող դահլիճ մը, տոքթ. Մարթէնսի խնդրին առաջ բերած վէճերուն հետեւանքով։

Մարթէնսի խնդրի մասին «Յառաջ» ժամանակին առած էր պէտք եղած լուսաբանութիւնները։ Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ՝ ընդհանուր պատերազմին, երբ գերման բանակը գրաւեց Պելճիոյ հողամասը, տոքթ. Մարթէնս, անջատողական ձգտում ունեցող ֆլաման քանի մը գաղափարակից ընկերներու հետ միացաւ Գերմաններուն, եւ թըշնամական դիրք մը բռնեց իր երկրին հանդէպ։ Զինադադարէն վերջ, հայրենիքին դաւաճանները մահուան դատապարտուեցան, ի մէջ այլոց նաեւ տոքթ. Մարթէնսը, որ այն միջոցին Հոլանտա ապաստանած էր։

Անցողակի ըսենք թէ՝ տեղական օրէնքին համաձայն, Պելճիոյ մէջ մահապարտները պատիժը չեն կրեր, այլ ցմահ կը բանտարկուին, եւ կը զրկուին իրենց քաղաքական ու անհատական բոլոր իրաւունքներէն, այսինքն՝ կը համարուին ասոկ կենդանի մեռեալներ։ Հրապարակաւ կը պատժեն մահապարտին պատկերը, զայն կախաղանի վրայ դնելով։

Լեզուական ու ցեղային խնդիրներու տեւական տագնապը մեղմացնելու եւ երկրին մէջ ներքին համերաշխութիւն յառաջ բերելու համար, խորհրդարանը ասկէ առաջ ներում շնորհեց պատերազմի ատեն թշնամիին հետ գործակցողներուն, պայմանաւ որ անոնք երբեք իրաւունք չունենան երեսփոխան ընտրուելու, եւ պաշտօնի կոչուելու հանրային որեւէ հաստատութեան մէջ։

Տոքթ. Մարթէնս իր կարգին օգտուելով ընդհանուր ներումէն, երկիր վերադարձաւ։ Վերջերս, երբ Կանի մէջ ֆլամաններու յատուկ բըժշկական կաճառ մը հիմնուեցաւ, իբրեւ թեկնածու ներկայացաւ նաեւ Տոքթ. Մարթէնս Սփաաքի դահլիճը, ֆլաման հատուածին մէջ խաղաղում առաջ բերելու նպատակով, ընդառաջ գնաց Մարթէնսի թեկնածութեան եւ թագաւորին վաւերացման ենթարկեց անոր ընտրութիւնը։

Այս անուանումը, մեծ դժգոհութիւն առաջ բերաւ ժողովուրդին մէջ, եւ խնդիրը արձագանգ գտնելով Երեսփ. Ժողովին մէջ, տեղի տուաւ բուռն քննադատութեանց։ Սփաաքի կառավարութիւնը սնդեց իր տեսակէտին վրայ եւ վստահութեան խընդիր յարուցանելով, հազիւ քանի մը ձայներու մեծամասնութիւն շահեցաւ։ Սակայն դժգոհութիւնը հետզհետէ ծաւալեցաւ եւ երկրին մէջ ծայր տուին բուռն բողոքներ եւ աղմկարար ցոյցեր, մասնաւորապէս նախկին պատերազմիկներու կողմէ։ Անոնցմէ քանի մը տաք-գլուխներ փողոցին մէջ յարձակում գործեցին Սփաաքի վրայ եւ բռունցքի հարուածներ իջեցուցին անոր գլխուն։

Այս ներքին խռովութիւնները ի վերջոյ յանգեցան դահլիճին հրաժարման։ Այնուհետեւ, համերաշխ ու կայուն կառավարութիւն մը կազմելու ամէն փորձ ձախողութեան մատնուեցաւ, այնպէս որ թագաւորը ստիպուեցաւ լուծել Երեսփ. Ժողովը եւ ձեռնարկել նոր ընտրութիւններու։

Երեք շաբաթէ ի վեր կուսակցութիւնները լծուած էին ընտրական բուռն պայքարի մը, եւ շատ կը վախցուէր խռովութիւններէ։ Վերջապէս այս Կիրակի տեղի ունեցան ընտրութիւնները։ Տակաւին ընտրութիւններ չսկսած, լուր տարածուեցաւ թէ Տոքթ. Մարթէնս հրաժարած է իր պաշտօնէն, ինչ որ մասամբ մեղմացուց կիրքերը եւ խաղաղարար հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցան քուէարկութիւնները։

Ահաւասիկ ընտրութեանց արդիւնքը.— Կաթոլիկներ 73 աթոռ, (շահած 10), ընկերվարականներ 64 (կորուստ 6), ազատականներ 33 (շահ 10), ազգ.—ֆլամաններ 17 (շահ 1), համայնավարներ 9 (անփոփոխ), Ռէքսեր 4 (կորուստ 17)։

Ինչպէս կը տեսնուի, օրուան յաղթականներն են կաթոլիկները եւ ազատականները, իսկ պարտեալները՝ Ռէքսերը, որոնք 17 աթոռ կը կորսնցնեն։

Պելճ ժողովուրդը եւ մամուլը մեծ գոհունակութեամբ ողջունեցին ընտրութեանց արդիւնքը, որ կը խափանէ անջատողական ամէն շարժում։ Մասնաւոր ուրախութիւն պատճառած է Ռէքս կուսակցութեան (ֆաշական) ջախջախիչ պարտութիւնը, որ մենատիրական ձգտումներ ունի եւ բնոյթով հակառակորդ է օտարականներուն, մասնաւորապէս Հրեաներուն։

Հ. ՏԷՐՈՍԵԱՆ

Պերլին – Հռոմ առանցքը գործեց յարդ, կայծակի արագութեամբ ու անակնկալօրէն զարնելու մեթոտով, եւ յաջողեցաւ։ Այժմ Լոնտոն – Փարիզ առանցքը կը ձգտի օղակել, երկաթէ պատուարով շրջապատել այդ առանցքը, որպէսզի անզօր ըլլայ շարժելու։

Եւ որպէսզի նորակազմ այս պատուարը, Լոնտոնէն մինչեւ Պոլիս ու Մոսկուա, ազդու ու պատկառելի դառնայ, Անգլիա իր վերազինումը յառաջ կը տանի աննախընթաց թափով մը, ինչպէս Ֆրանսա, լաւ մրջիւնի նման կ'աշխատի իր ազգային պաշտպանութեան պատնէշներուն մէջ։

Երկու կողմերու այս պատրաստութիւնն է, երկու կողմերու այսպէս ուժով ըլլալն է որ այսօր չափով մը խաղաղութիւն կը ներշնչէ Եւրոպայի ապագայի մասին։ Որովհետեւ, կեանքի անհասկնալի հեգնութեամբ մը, երկու կողմերու այս պատրաստ ըլլալը այսօր կը հեռացնէ պատերազմի անմիջական վտանգը։ Վա՜յ եթէ մէկ կողմը տկար ըլլար։ Ուժեղը կը յարձակէր, կը բզքտէր անվարան։

Լոնտոն աչք առած է պատերազմի վտանգը. ան ուժեղ է։ Ասոր համար է որ պատնէշ կը կառուցանէ։ Եւ այս պատնէշը կառուցանելու աշխատանքի շարունակութիւնն է, այսօր ալ, Չէյմպըլէնի խաղաղեցման հիմնական քաղաքականութեան, որմէ յուսահատած չէ այս «երիտասարդ» ծերունին։

Ա. ԿԵՍԱՐ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արազ.— Քանի որ Հայ գրերուն եւ անոնց գիւտին վրայ բաւական հանգամանօրէն խօսուեցաւ, ... չէ կարծեմ վերջացնել այս վէճը թուաբերելով լեզուին յատուկ նշանները.— Այսպէս՝ ինչ կը տեսնուի իբրեւ գրուած, մէկ նշանը կը կոչուի գիր (écriture), որ կը հնչուի իբրեւ գիր, իբրեւ հատ գիր՝ կը կոչուի տառ ... իբրեւ նախանիւթ լեզուի) — ... ։ Ինչ որ յատուկ է նշաններու թէ իբրեւ գիր, թէ իբրեւ տառ կոչուի՝ Ոչանագիր (caractères), որ կը հեգուի երկու տառ միասին, կը կոչուի վանկ (syllabe) մեր նախնիք, ըստ յունականին ... չած են «օժանդակ» կամ ... Սեւադաններու կամ վանկերու ... սայթաք շարունակութիւնը կը կոչուի աթուրայ, որ կը նշանակէ «կապ», այսինքն իւրաքանչիւր բառի վանկէ կազմուիլը ցոյց կու տայ, ինչպէս սատանաւոր տողի մը ... ներուն չափը կը կոչուի ամասալ ..., որ կարծեմ ծանօթ է ձեզի ... բաւ՝ հայերէնի ամբաւ շնորհ...

Ունինք գործածական՝ ... անփոփոխ, որ կուգայ ... փոխել բայէն, որ առանձին չի ... ծածուիր։ Դժբախտաբար ... ալ մոռցուելու վրայ է։ Պէտք է ... նուաստագիր ըլլալ, որ այս կերպ ... ապացումներ երթալով կ'աղաւաղեն լեզուն։ Մեր դասարանը թող ... գիր ըլլայ, թէ կարելի՞ էր ... ները այնքան վսեմօրէն Մօն-... նկարագրել առանց հայերէնի ... չափող վրձինին, որ իր փխարինը չունի ... բառերու հեգուին մէջ։

Անուշագրութիւնը որքան մեծ ծիծաղելի սխալներու կը տանի ... ամէնուն յայտնի է։ Ասոր երեւոյթ մէկ փորձառութիւնն պատմեմ ... որպէսզի դաս մը աւելի ըլլայ ... շութեան համար։ — Գրատախտակին վրայ գրեցի «զարեղէն նկանակ», եւ ձեր դասարանէն մէկը, որ ... հրջանաւարտ է, հրաւիրեցի ըսելու թէ այս երկու բառերը ի՞նչ կը նշանակեն։ Պատասխան.— Կարծեմ առաջին բառին առաջին գիրը պէտք ըլլայ է։ Նկանա՞կ ինչ ըսել է — ... անմիջապէս՝ հաց ըսել է։ Պատասխանեց.— Ուրեմն... քարէ շինուած հաց։ Ըսի.— Ինչ տարօրինակ բան քարէ հաց կ'ըլլա՞յ միթէ։ ... մէկ անգամ եղաւ. երբ Թուրքն ... եւրոպային անապատներուն մէջ ... ու աւազ կերցուցին մեզի։ Մէկ ... ամ կ'ըլլայ, կրկնեցի։ Բարեբաստաբար հարկ եղաւ կարճ կապել ... պատրաստուէի քարող մըն ալ ... ի պէտս քաղաքակրթութեան, ... Սամիկոն մասը վեր առնելով ... — Գարիէ շինուած հաց։ Չէ՞։ Եւ ... ղեղեցիկ կազմութիւն։ Եղեն ... մըն է որ բանի մը իւէ՞ նիւթէ կ... չէ շինուած ըլլալը կը ցուցնէ, ... որ անշուշտ իր ի գիրը ե գիրի ... փոխէ (ա յօդակապին տեղ) ... կորսուի, քանի որ մաանիկը ... ի գիրով կը սկսի։ Այսպէս ... կարեղէն, ինչպէս գարեջուր, ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— oo —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Պատերազմել. ուրիշ միջոց ես չգիտեմ անարժան արքային պատժելու համար։ Աշոտ-Երկաթը կենդանի չպիտի վերադառնայ իւր Ոստանը։ Ես որոշել եմ այդպէս եւ այդպէս պիտի լինի։

— Չե՞ս վախենում որ դու լինես առաջին զոհը։

— Այդ միեւնոյն է. կամ ես, կամ նա. մեզանից մէկը պիտի մեռնի. երկուսը միասին Աստուծոյ լոյսը չպիտի վայելեն։

— Իսկ երբ դու միայնակ մնաս, կարծում ես թէ ուրախութեա՞մբ պիտի վայելես այդ լոյսը։

— Ոչ, ինձ համար այլեւս ուրախութիւն չկայ. իմ ուրախութիւնը դառնացաւ իմ չուրջ այժմ դժոխքն է թագաւորում... Երբեք, Տէր Մարզպետունի, երբեք չէի ցանկանալ որ նոյնիսկ իմ թշնամին տանջուէր նոյն ցաւերով, որով այժմ Ամրամ Սեպուհն է տանջւում։ Դա ցաւերից ամենաանտանելին է. դա Աստուծոյ անէծքը, դա յաւիտենականի պատիժն է....։

«Դու ինձ ճանաչում ես. ինձ ճանաչում են բոլոր Հայերը։ Ամէնքն էլ ինձ Ցլիկ-Ամրամ են կոչում, բայց ոչ իմ չարութեան, կամ անգթութեան, այլ իմ ուժի եւ քաջութեան համար։ «Դու եղել ես ինձ հետ պատերազմներում. գիտես թէ որքան աներկիւղ էի ես, որքա՜ն անհարկու եւ կործանիչ իմ թշնամիների համար։ Բայց հայ ժողովրդի, իմ եղբայրների հետ ես մնակցելիս, ո՞վ է եղել աւելի հեզ, աւելի բարի, աւելի սիրող եւ անձնուէր քան Ցլիկ-Ամրամը։ Տեսնո՞ւմ ես իմ մէջ մի ամենափոքր չարութիւն դէպի իմ ազգակիցը, դէպի ամէն մի մարդ, որ Հայ անունն էր կրում... Հարկաւ, ոչ։ Բայց այժմ ես դարձել եմ մի վայրագ գազան. որտեղ մէջ վառւում է չարութեան դժոխքը... էլ չեմ զանազանում թէ՝ ո՞րն է Հայը եւ ո՞րն է օտարը. իմ աչքերը պտրում են միայն մի մարդու, դա Աշոտ Երկաթն է. հոգիս ձգտում է միայն մի գործի, դա վրէժխնդրութիւնն է... անզգոյշ, մահացու վրէժխնդրութիւնը... Եւ ամէն մի պատճառ, որ ուշացնում է այդ վրէժխնդրութեան ժամը, ես կամենում եմ սրով ու հուրով վանել... Եւ այժմ դու ինձ հաշտութի՞ւն ես առաջարկում. դու ինձ խնդրում ես ներե՞լ նրան... Ներել այնպէս, ինչպէս որ ներեց Սեւադա՞ն... եւ զարմանում ես որ իւր սեւութիւնից, իւր զուրկ աչքերից զրկուած մարդը մոռանում է սեւութիւնը եւ ներում չարագործին, իսկ ես չեմ ներում...։ Օ՛հ, ի՞նչ անեմ. ի՞նչպէս հասկացնեմ քեզ թէ՝ ո՛րքան տարբեր է իմ վիճակը Սեւադայի վիճակից... Համեցէք եւ իմ զոյգ աչքերը. առէք ինձանից իմ իշխանութիւնը, իմ հարստութիւնը, իմ կալուածները, բոլոր անձնական բարիքները. բայց վերադարձրէք ինձ այն ինչ որ Աշոտը խլեց ինձանից. վերադարձրէք ինձ իմ պատիւը, իմ Աստղիկը... Կարո՞ղ էք այդ անել...։

«Օ՛հ, ո՛րքան ծանր, ո՛րքան անտանելի է այս....։

Ամրամը, որ խօսելու միջոցին բարձրացել էր տեղից՝ նորէն ընկաւ մահճակալի վրայ, յուզմունքից դողդոջ եւ գլուխը ձեռքերի մէջ բռնելով՝ սկսաւ ծանր շունչ քաշել.

Լռութիւն տիրեց վրանում։ Ձէր խօսում եւ Մարզպետունին. նա էլ խորասուզուած էր մտածմունքների մէջ։

Անցան մի քանի վայրկեաններ։ Ցանկարծ ձիաների խրխնջիւն լսուեցաւ վրաններից դուրս եւ մի պահապան ներս մտնելով յայտնեց, որ Բէք իշխանը գալիս է Սեպուհին այցելելու։

Երկու խօսակիցները միաժամանակ բարձրացրին գլուխները։ Երբ պահապանը դուրս գնաց, Մարզպետունին վեր կացաւ տեղից եւ ձեռքը դէպի Ամրամը պարզելով յուսահատ ձայնով ասաց.

— Մնաս բարեաւ, բարեկամ. երեւի հաճելի չէր Աստծուն՝ խնայել այս անգամ՝ մեր ժողովրդին, այդ պատճառով նա քո սիրտը կարծրացրեց, բայց դէպի քեզ ունեցած իմ պարտքը ես կատարեցի, իմ խիղճն այլեւս չի տանջիլ ինձ։ Մնում է այժմ կատարել դէպի ազգն ու թագաւորն ունեցած իմ պարտքը եւ ես կ'երթամ այն կատարելու։

— Երթաս բարեաւ։ Այս վայրկեանից մենք հակառակորդներ ենք։ Ես չեմ նեղանալ, որ դու պաշտպանես քո թագաւորին, այլ կը յարգեմ քեզ մինչեւ անգամ այն վայրկեանին, երբ դու նրան պաշտպանելու համար՝ քո սուրը կը մխես իմ կրծքի մէջ...Բայց կը ցանկանայի, որ Մարզպետունեաց ազնուական ժառանգը պաշտպան լինէր աւելի ազնուասիրտ թագաւորի...

— Ինչ արած, Աշոտ – Երկաթն է այժմ գահի վրայ, իսկ ես գահի խոնարհ ծառան եմ։ Մնաս բարեաւ։

Այս ասելով Գէորգ իշխանը սեղմեց Ամրամի աջը եւ տխուր սրտով դուրս գնաց վրանից։

Ամրամը ճանապարհ դրաւ նրան մինչեւ միւս վրանի մուտքը։ Այդտեղ Մարզպետունին պատահեց Ափխազաց որքայազն Բէր իշխանին։ Սա մի նըրբակազմ, բարձրահասակ եւ գեղեցիկ երիտասարդ էր, եւ հինգ նոր ... ինելով՝ պատրաստուած էր ... վրանը։

Իշխանը յառեց իւր աչքերը ... տատարդի վրայ. մի ծանր հոգեկան ... յափեց նրան ոտից մինչեւ գլուխ ... առանց ողջունելու անցաւ։

«Գէտք հոտ. են առել թշնամիները ... ները եւ հաւաքուել ինչպէս ... ներ... Սպասեցէք, կը տեսնենք ... օր ձեզ հետ»... շշնջաց իւր ... Գէորգ իշխանը եւ դառն ժպիտը ... բանին՝ աշտանակեց իւր ... հեռացաւ։

Եղնիկը հետեւեց նրան։

ԺԲ.

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՎԱԽՃԱՆ

Աշոտ արքայի բանակը, որ ... բայէս կազմուած էր ... թագաւորի հեծելազօրքից, ... մօտենում էր Հայոց ... յառաջապահ գնդերը ... ղէն այն հովտին, ուր ... Սեւորդեաց անտառները ... Հաշահան Երամը, իւր ... Զօրաթափի վտակը ... հանգստանալու կայք ... մէջ։

ՏԻՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վերջերս հազուադէպ են դարձած հանդէսներ ուր 5 — 600 հայրենակիցներ լեցնեն սրահը, լիառատ ծափեր, խանդավառ մնան մինչեւ ուշ գիշեր, ստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը, մեծագոյն վարձատրութիւնն է ատ կազմակերպող հանդէսները սարքող միութիւններու համար։

Կիրակի օր Տ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ծրագրած անդամուհիները չէին կրնար գանգատիլ «մեր ժողովուրդէն» որ մոռցնել տուաւ իրենց բոլոր յոգնութիւնը։ Անոնք առաւօտէն ի վեր մէկ կողմէ տոմսակ ծախելէն, կամ իբրեւ սիրող դերասանուհիներ փորձի կը վազէին, իրենք թէ ցերեկ ու ձեռք ձեռքի կը պատրաստէին այն բոլոր համեղ ուտելիքները որ աւարի տրուեցան բազմութեան կողմէ, — քանի մը ժամուան մէջ։

Ալրօ Քլիւպի ընդարձակ եւ գեղեցիկ սրահը լեցուած էր ծայրէ ծայր, երբ օրուան նախագահը, Տիկին Շ. Մխսաքեան բացաւ հանդէսը, յանուն Շրջ. Վարչութեան։

— «Տասը տարուան ծրագրի ու յաջող աշխատանքի մը վաստակն է որ կը տօնէ այսօր Տր. Կ. Խաչը, ու կրնայ է ըսել արդար հպարտութեամբ. Այս տօնակատարութեան նախագահելու եւ բանախօսելու պատիւը վերապահելով Շրջ. վարչութեան, Փարիզի մասնաճիւղը ուզած է նշան մը տալ անոր, — այսօր տօնն է բոլոր անդամուհիներուն, ամէնէն համեստին, ամէնէն անծանօթին, անոնց որ զատարի մը անկիւնը լուռ մնջիկ կ'աշխատին եւ նոյնիսկ անոնց որ միայն իրենց անդամավճարներով կրցած են աջակցիլ այս մեծ շէնքին կառուցման»։

Ծնող իրենց մէջ 17 տարի առաջ մեր գաղութը նկատ հաստատուեցաւ Ֆրանսա եւ երբ 5— 6 տարի վերջ իր անհատական պայմանները քիչ շատ նպաստաւոր վիճակ մը առին, անմիջապէս ձեռնարկեց իր ազգային — հանրային կեանքին կազմակերպման։ Հետզհետէ ծնունդ առին զանազան միութիւններ, Մարզական, Բարեգործական, Հայրենակցական թէ Մշակութային, ու անոնց կարգին Տր. Կ. Խաչը, որուն տասը տարուան գործունէութիւնը ոչ ոքի համար անծանօթ է այսօր։

Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին իր խօսքը վերջացուց այսպէս.

— Այդ գործունէութիւնը իրապէս պարծանքն է այսօր մեր բոլորին, քանի որ Տ. Կ. Խաչը հասած է հանգրուան մը ուրկէ կրնայ հետ նայիլ խոր գոհունակութեամբ եւ դէպի առաջ մեծ վստահութեամբ»։

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Է. Բիւզանդ, նոյնպէս անդամ Շրջ. վարչութեան, որ պերճախօս ճառով մը պանծացուց Տր. Կ. Խաչի գործը։ Այս առթիւ յիշեց այն թերահաւատութիւնը ուր գործի ձեռնարկեց նոր միութիւնը, թերահաւատութիւն մը որ հազիւ քանի մը ամսուան կեանք կը նախատեսէր անոր։

— «Բայց ան չյուսահատեցաւ այդ կանխակալ տրամադրութիւններէն, ու լի ու լի վարձատրուեցան իր աննկուն կամքը եւ յարատեւութիւնը, քանի որ այսօր 1200ի կը հասնի իր անդամուհիներու թիւը, տասնեակներու՝ իր դասընթացքները։ Սանտանուհիներու միութիւնները հարիւրաւոր պատանիներ համախմբած են իրարու քով, հայկական շունչով ու ոգիով թրծելու համար զանոնք։ Իր լսարանները եւ դարմանատունները օրհնութիւն են մեր չքաւոր մանուկներուն եւ հիւանդներուն համար»։

Բանախօսուհին կոչ ըրաւ բոլոր հայ կիներուն լեցնել շարքերը Կապոյտ Խաչին, չէ՞ որ ան միակ կանացի համազգային մեծ կազմակերպութիւն է, նուիրուած մասնաւորապէս հայ կնոջ հանրային դաստիարակութեան։

Վաստակաւոր բժիշկ Վ. Թորգոմեան, որ հակառակ իր տարիներու ծանր բեռին միշտ կը հետաքրքրուի հանրային շարժումներով, հրաւիրուեցաւ քանի մը խօսք ըսելու։ Ցարգելի հիւրը գնահատեց հայ կնոջ տարած աշխատանքը այնքան բազմազան ձեւով,— դպրոց, դարմանատուն, աղքատախնամութեան կայան, Սան - Սանուհիներու խումբեր, այլեւ քաջալերական բառերով կոչով եւ յարատեւութիւն մաղթեց եւ թելադրեց բոլորին որ աջակից հանդիսանան այնքան ազգօգուտ մեծ գործի մը։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին մը յաջորդեց բանախօսութիւններուն։ Երկու կատակերգութիւններ «Գործարանին երկրաչափը» եւ «Դիւ...ին ու Ագռաւները» ներկայացուեցան մասնաճիւղի անդամուհիներուն եւ համակիր սիրող պատանիներու կողմէ։ Ղեկավարութեամբ Գ— Ս. Թորոսեանի, Տիկիններ Աղապապեան, Ցակոբեան, Ցասմիկ Սայլանճեան, Օր. Գիլճեան եւ Օր. Սոնա Հանըմեան, եւ երկու սիրուն աղջնակներ, ինչպէս Գ. Գ. Ցակոբեան, Տարօնեան ու զոյգ մը պատանիներ ճարտարօրէն կատարեցին իրենց դերը, հաճելի զբօսանք մը տարածելով սրահին մէջ։ Գնահատելի էր մասնաւորաբար այն ճիգը որով անոնք ջանացեր էին գոհ ձգել հանդիսականները։ Տիկին Ա. Պարթեւեան իր արուեստագէտ ամուսնոյն ընկերակցութեամբ նուագեց երեք կտորներ, որոնց վերջինը, «Հայրիկ հայրիկ» այնքան զգացումով ու յուզումով վարակեց սրահը։ Գ. Մէհթէրեանի երգերը, «Ո՜հ ինչ անուշ»ը, «Վարդը» եւ «Կարապի երգ»ը, այս անգամ եւս մեծ հաճոյքով լսուեցան։ Տիկին Լուիզ Լը Բուա (Աղապեկեան), երկար ատեն հեռացած մեր հանդէսներէն, մեզի բերաւ ուրիշ երեք սիրուած կտորներ «Պարուն ա'», «Հով արէք սարեր ջան» եւ «Սիրեցի» (Ա. Պարթեւեանի)։

Երեկոյթին «Քլուն» հայկական հարսնիքն էր կազմակերպուած Գ. Միշա Արզումանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ Քարիստ Աբգարի, վրացի Կինտօին, Տիկին Ցակոբեանի, Սայլանճեանի, Օր. Գազանճեանի եւ ուրիշ երիտասարդ ուժերու։ Այդ այնքան գեղեցիկ թիւը մեզ որ բեմին վրայ կարելի չեղաւ տեսնել եւ շատեր զրկուեցան, հարսանեկան սեղանը շրջապատողներու ետեւ մնալով։

Պարող զոյգեր Կարիօ - Քանթիի ոգեւորիչ նուագով մինչեւ կէս գիշեր թնդացուցին սրահը, իսկ Փարիզի մասնաճիւղին անդամուհիները հակառակ իրենց յոգնութեան խնդումերես շնորհակալութիւն կը յայտնեն մեկնող հիւրերուն, շատերը հանրային դէմքեր (որոնց կարգին Գ. Ա. Զօպանեան), որոնք եկած էին անձամբ շնորհաւորելու Տր. Կ. Խաչի տասնամեակը։

Ա. Ա.

...հաս (դարիէ հասիկ), ինչպէս կ'ըսենք՝ ցորենահատ։ Կը տեսնէք, ի՛նչպէս կը զգաք անուշադրութիւնը, որ մեր մեղքը չաղուել կուտայ հայց խօսելու համար... Այդ տեսակ վարժութիւններ Թուրքերը միայն ունին, որոնք իրենց այդ վարպետութիւնները փոխանցած են Եւրոպացիներուն, չէ՞, որ իրենք համաժողովներով հռչակեցին, թէ Եւրոպացիք քաղաքակրթութիւնը իրենց կը պարտին, եւ ոչ մէկ եւրոպացի գիտնական մարդ պատասխան տուաւ։ Չէ՞ որ հիմա Եւրոպայի բոլոր գիտնականները դիւանագէտ դարձած են եւ ըստ այնմ կ'ուղղեն իրենց գրիչը։

Բայց այնչափ բաներ ունինք սովրելիք որ։ Այս չափն ալ բաւինք մեր ...ագրութիւնը մարզելու համար։ Արաղին անխոով կեցուածքը ցոյց կուտայ, թէ... լեզուական դաստիարակութենէ շատ հեռի չեն այս ըսուածները։

Վճարել զկենցաղս,— երկու բառերն ալ ծանօթ են մեզի, հետեւաբար իրաւունք ունիմ հարցնելու, թէ ի՞նչ կը հասկնաք։ Պէտք է միշտ սա ճշմարտութիւնը աչքի առջեւ ունենանք, որ մեր հին գրականը հայերէն ուղղակի համեմատութեամբ մեր նոր գրականին մօտիկ է։ Ընդհակառակն, Ֆրանսերէնը, որ ահագին չափերով ծնունդ է լատիներէնի եւ յունարէնի, որքան հարիւրէն հարիւր մօտեցած է իր ակը, այսինքն զուտ լատիներէնը (որ մնաց յունարէնը) գրեթէ անծանօթ, անհմանալի է բոլոր միջակ, հետեւաբար ամենամեծ ֆրանսախօս մարդերուն։ Մերը այնպէս չէ, ըսինք արդէն։

Ուրեմն, «վճարել զկենցաղս» ի՞նչ կը հասկնաք։ Ուզքի է արդէն Արտաշադի, նաեւ Վազգէն, որոնք զբօսագնաց ախոյեաններու պէս պատրաստ են կարծես վստահ վստահ (գոնէ մզոն) արշաւելու։ Կ'ըսեն.— Վերջացնել այս կեանքը, այսինքն մեռնիլ։ Ապրիք, տղաք։ — վճարելին մէջ կայ արդէն «վերջ», ինչպէս ուրիշ առեն մը ըսինք, թէ «վճիռ»ին մէջ կայ «վերջ»։

Ուրեմն վճիռ մը.— Այսօրուան հասար վերջ։

ՅԱՐԱԶ

ՄԻ ԾԽԷՔ ՄԷԿ ՕՐ, ՄԻ ԽՄԷՔ ՄԷԿ ՕՐ, ՄԻ ԽԱՂԱՔ ՄԷԿ ՕՐ, ԱՅԴ ԱՆՆՇԱՆ ԶՐԿԱՆՔՈՎ ՔԱՆԻ՛ ՔԱՆԻ՛ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐ ԿՐՆԱՔ ԽՆԱՄԵԼ։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ՓՈԽԱՆՈՐԴԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան Գ. Կաբրիէլ Փիւօ վերջերս Անթիլիասի կաթողիկոսարանը այցելելով ընդունուած էր մեծ պատիւներով։ Այս առթիւ Ներսէս Վրդ. Ցարութիւնեան [illegible] ուղերձը կարդացած է, յանուն կաթող. ընդհ. փոխանորդին.

— Ձեր բարձր ներկայութիւնը մեր հաստատութեան մէջ՝ հաճելի առիթ մըն է մեզի համար յայտնելու Ձեր անձին՝ իբրեւ Ֆրանսայի դեսպան եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի մարզպան, մեր մեծարանքը, ինչպէս նաեւ մեր խորունկ համակրութիւնը։

Ընտանեկան աւանդութեամբ դուք հայերու մեծ բարեկամ մըն էք։ Ձեր հայրը, Համիտեան ջարդերուն ժամանակ եղած է Ֆրանսական խիղճը ներկայացնողներէն մէկը, այն խիղճը որ ընդվզեցաւ ի նպաստ դարին ամէնէն հին քրիստոնեայ ժողովուրդներէն մէկուն, որ հարստահարուած եւ հալածուած էր յանուն արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքին։

Նոյնպէս Ձեր եղբայրը պատերազմի ժամանակ և պատերազմէն վերջ փայլուն կերպով պաշտպանեց հայկական դատը։

Հայ ժողովուրդը, որուն մտաւորական ընտրանին տոգորուած է Ֆրանսական քաղաքակրթութեան սկզբունքներով, բազմաթիւ անգամներ կոչ ըրաւ Ֆրանսայի պաշտպանութեան։ Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին հազարաւոր Հայեր ծառայեցին Ֆրանսական դրօշին տակ, որպէսզի իրաւունքն ու արդարութիւնը տիրեն ամենուրեք։

Դժբախտաբար հայ ժողովուրդը չկրցաւ օգտուիլ յաղթանակէն եւ վտարուելով իր նախնիքներու երկրէն, 150,000 Հայեր ապաստան գտան այս երկիրներուն մէջ, վեհանձն Ֆրանսայի հովանիին տակ։

Երախտապարտ ընդունեցանք Լիբանանցի եւ Սուրիացի ժողովուրդներուն կողմէ, որոնք միեւնոյն լուծի տակ տառապած էին։

Մեր ժողովուրդը կը վայելէ այսօր քաղաքացիի բոլոր իրաւունքները, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութեանց յատուկ սահմանադրութեան հիման վրայ կրօնական եւ մշակութային բոլոր առանձնաշնորհները։ Այսպէս է որ կրցանք վերստին ստեղծել մեր կրօնական եւ մշակութային հաստատութիւնները մեր նոր հայրենիքներուն մէջ, որոնց օրինաւոր եւ խաղաղասէր քաղաքացիներն ենք։

Մեր հայրենակիցները հոս եկան իբրեւ փախստական, ունենալով իբր դրամագլուխ միայն իրենց նախաձեռնութիւնն ու ազգային պատմական մշակոյթը։ Շնորհիւ տեղական իշխանութեանց պաշտպանութեան, անոնք ցոյց տուին, քիչ ժամանակի ընթացքին, իրենց օգտակարութիւնը այս երկրին բարգաւաճման, մասնակցելով իրենց ճարտարարուեստով ու վաճառականութեամբ, ինչպէս նաեւ իրենց մշակութային հաստատութեանց կազմակերպութեամբ, միեւնոյն ատեն իրենց մասնակցութիւնը բերելով երկրի ազգային կեանքին։

Մենք, նոյնիսկ, կրցանք ունենալ մեր հաստատութիւնը շնորհիւ մեր հայրենակիցներու առատաձեռն նուէրներուն եւ հոգածութեանը իշխանութեանց, որոնք միշտ արտօնեցին նոր շինութիւններու ձեռնարկել եւ կազմակերպել մեր դպրեվանքն ու զանազան սպասարկութիւնները, որոնց վկան էք դուք այսօր։

Մեր Կաթողիկոսարանը Հայաստանի կրօնական կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը եղած է, եւ դարեր շարունակ իր աթոռը ունեցած է Կիլիկիոյ մէջ, որմէ տխուր յիշատակ մը կը պահենք մեր սրտին մէջ։

Այժմ հինգ եպիսկոպոսական թեմեր ունինք իրենց կազմակերպութիւններով։ Մեր հաստատութիւնը ոչ միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերուն կեդրոնն է, այլեւ մեր եկեղեցական սահմանադրութեամբ իսկ հայ եկեղեցւոյ հաւատացեալներուն հոգեւոր իշխանութիւնը։ Այս իշխանութիւնը կը կիրարկուի համայնական կանոնագրի խնդիրներուն մէջ և բարեգործական միութեանց ու դպրոցական բոլոր հաստատութեանց հովանաւորութեամբ։

Վստահ ենք որ ձեր ներկայութիւնը մեզի պիտի թոյլատրէ ոչ միայն շարունակել, այլ աւելի հաստատուն հիմերու վրայ դնել այս առանձնաշնորհները, մեր ժողովուրդին բարեքին համար եւ ի խնդիր յառաջդիմութեանը, այն երկիրներուն, որոնց խաղաղութիւնը եւ բարգաւաճութիւնը սերտօրէն կապուած են իրենց բնակչութեանց բոլոր տարրերուն համաձայնական կեանքին ազատ արտայայտութեան հետ։

Թոյլ տուէք այսուհանդերձ, Վսեմափառ Տէր, ձեզի յանձնել մեր մտահոգութիւնները՝ վերջերս Սանճաքի վերապահուած ճակատագրին համար, քանի որ Սանճաքի ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը կը կազմեն մեր 30,000 հայրենակիցները։ Ձեր բարեացակամ ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մասնաւորաբար Մուսա — Տաղի Հայերուն ճակատագրին վրայ, որոնք իրենց լեռներուն մէջ կ'ապրին հին ժամանակներէ ի վեր։ Անոնք դժուարին կացութեան մէջ պիտի գտնուին այն պարագային՝ երբ այդ շրջանը զրկուի ֆրանսական պաշտպանութենէ։ Այդ Հայերու անունով, որոնք ընդհանուր պատերազմին ընթացքին փրկուեցան ֆրանսական նաւատորմին կողմէ, կը խնդրենք ձեզմէ որ բարեհաճիք անոնց արդար երկիւղը հանդարտեցնելու ատակ միջոցներ ձեռք առնել։

Ձեր անձին եւ Ֆրանսայի հանդէպ մեր եւ մեր ժողովուրդին ունեցած վստահութիւնը յայտնելով, Բարձալէն կը խնդրենք իր պաշտպանութիւնը շնորհել մեր բարձր առաքելութեան մէջ կատարեալ յաջողութեան համար, ի շահ Ֆրանսայի եւ հովանաւորեալ երկիրներու»։

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ի ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ինչպէս յայտնի է «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն, Զատկի յաջորդ կիրակին, կովկասահայ ծանօթ մեկենասուհի Տիկին Ա. Բուդաղեան, «Միթիւալիթէ»ի սրահին մէջ կը բեմադրէ «Օշին Պայլ»ը։

Շանթի այս գործը, հրատարակուած 7 — 8 տարի առաջ, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է իր ատենին։ Լիբանանի հայ գաղութը արդէն իսկ վայելած է, իսկ փարիզահայ հասարակութիւնը դեռ նոր պատեհութիւն պիտի ունենայ զայն տեսնելու բեմի վրայ։

Ներկայացման կը մասնակցին փարիզահայ գաղութէն նոր եւ կենսունակ ուժեր, որոնք ամէն ջանք եւ զոհողութիւն ի գործ կը դնեն, իրենց երէցներուն պակասը զգալի չդարձնելու համար...։ Մեծ մասամբ գիւղացին են։ Անկէնէն, Սեւրէն, Գուա-Քոլոմպէն, ամիսներէ ի վեր փորձի կուգան, հայ թատրոնին ջահը վառ պահելու համար։ Տիկին Ա. Բուդաղեան եռանդով փարած է գործին։ «Օշին Պայլ»ի բեմադրութեան նախապատրաստութիւնները արդէն քանի մը տարուան պատմութիւն ունին։

Տիկին Ա. Բուդաղեան զանց չէ ըրած բեմական պաճուճանքն եւ հագուստ-կապուստը։ Միշտ բծախնդիր, ան խղճմտօրէն պատրաստած, ուսումնասիրած է բիւզանդական կահերը, հանդերձներն ու զարդանկարները, հարազատօրէն վերապատկերացնելու համար Կիլիկիոյ վերջին շրջանին մթնոլորտը։

«Օշին Պայլ»ի պատմա - գեղարուեստական արժէքի մասին բնականաբար կարծիքները կրնան տարբերիլ։ Իրականին մէջ, Շանթի այս երկը զերծ չէ ցնցող տեսարաններէ, ինչ որ կը նպաստէ վառ պահելու գեղարուեստական հասարակութեան հետաքրքրութիւնը։ Թատերախաղին նիւթը կ'ընդգրկէ Կիլիկիոյ օրհասական շրջանը, այնքան հարուստ անակնկալներով, ապրումներով եւ ընդոդնալից իրադարձութիւններով։

Լ. Շանթ յօրինած է թատերախաղին հերոսը «Օշին պատկերի իւրոյ», ինչ որ կատարելապէս կը համապատասխանէ հայրենասէր պետական գործիչի մը բնորոշին։ Օշին Պայլ ի վերջոյ կը խաչուի իր խոժակի ճամբուն վրայ։ Ծանօթ դերասան Ա. Գմրքեան ամէն հոգ մէկդի ձգած է, լաւագոյն կերպով տալու համար Լեւոն Դ.ի դժուար խնամակալին դիմագծութիւնը։ Տիկին Ա. Արղութեան, որ կ'անձնաւորէ Իրիթայի դերը, անշուշտ սկզբնական շրջանին ինքզինք պատ. անծանօթ արուեստի մը պահանջներուն առջեւ, բայց հիմա արդէն մտած առեղծուածային իշխանուհիին մորթին տակ, կը խոստանայ յաջողութիւն մը ըլլալ մայրենի բեմին վրայ։ Վերջապէս, ահա եւ Գ. Տէրմիքեան, մեր նորահաս «Քերոբաւարդ աբրահայր»ը, որ պատանի Լեւոն Դ.ի ուսուցիչն՝ Հօլկամի դերով, լաւագոյն պատեհութեան սպասած է արտայայտելու իր անձնէն եւ կրակոտ խառնուածքին բոլոր երանգները։

Այս հապճեպ տողերը անտարակոյս բաւ են, այսօր, ուրուագիծ մը տալու համար «Օշին Պայլ»ի մասին։ Ցառաջիկային կը վերապահեմ աւելի լայնօրէն խօսիլ իր գրական գեղարուեստական յատկանիշներուն վրայ։

Փարիզահայ հասարակութեան կը մնայ խուռներամ քաջալերել այս յանդուգն ձեռնարկը։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Փետրուար 18ի տօնակատարութեան հանդէսէն վերջ ընկեր Վ. Իշխանեան տուաւ երեք դասախօսութիւններ Գ. Թաղապետարանի մասնաժողովարանին մէջ, հետեւեալ նիւթերու շուրջ — Ա.— Ինչո՞ւ [illegible] է Թուրքիա։ Բ.— Ընկերային եւ քաղաքական շարժումներ։ Գ.— Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն։

Երեք դասախօսութիւններն ալ նոյնքան հետաքրքրական, լայնօրէն կատարեց մեր երիտասարդ ընկերը։ Ամէն անգամ սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր։ Այս առթիւ ընկերը պէտք եղած լուսաբանութիւնները տուաւ տրուած հարցումներուն։

Ընկեր Իշխանեան ներկայ եղաւ մեր ընկերական ժողովներուն եւ զեկուցումներ տուաւ զանազան նիւթերու շուրջ։ Ցաջորդաբար այցելեց Փոն ար Շէրիւի, Սէն Մօրիս, Նէօվիլ, եւ ժողովներ ունեցաւ տեղ. խումբերուն հետ։ Լիոնի մէջ կազմուեցաւ նաեւ Հ. Յ. Դ. Երիտ. միութիւն մը, ղեկավարութեամբ կարող ընկերոջ մը, զանոնք կուսակցականօրէն դաստիարակելու համար։

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք Դաշնակցութեան համակիր եւ ազգային գաղափարներով տոգորուած հայրենակիցներու, որպէսզի իրենց զաւակները անդամագրեն Երիտ. Միութեան։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՁՈՌՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԻՈՆ.— Կարգ մը նախկին հօկեաններ եւ բոլշեւիկներ, որոնց անունները զանց կ'առնեմ, Թուրքերէն «Նասրէտտին Հօճա»ն պիտի ներկայացնեն ապրիլ 8ին Միթիւալիթէի սրահին մէջ։ Այս առթիւ շնորհալից ազդուկով նոյնիսկ Ֆրանսերէն թռուցիկներով կը հրաւիրեն գաղութը ներկայ ըլլալ նոյն թատերախաղին։

Այդ մարդիկը, Պոլսոյ «Ինճէ սազ»ի սիրահարներ եւ թրքական վառ յարքերու ախոյեաններ, որ դեռ երէկ հայրենասիրութիւնը իրենց մենաշնորհը դարձուցեր էին, ի՞նչ շուտ մոռցան Ն. Հայաստանը եւ «Հայաստանասիրութիւնը»։

Լաւ կ'ըլլար որ այդ ներկայացման հրաւիրէին նաեւ Թուրք հեռագրական գործակալութիւնը, որպէսզի արձագանգ հասնէր մինչեւ Անգարա, եւ Թուրք մամուլը առիթ ունենար անգամ մը եւս յիշելու թէ, հայ «վաթանտաշներ»ը լաւագոյն տարածիչներէն են թրքական մշակոյթին եւ լեզուին։ Անշուշտ այս առթիւ անգամ մը եւս պիտի կրկնեն թէ Հայերը Թուրքերուն հետ լաւ կ'ապրէին, եթէ անպիտան Դաշնակները չգրգռէին մեզի դէմ, անկախութիւն ուզելու համար։

Երբ տարին կը խօսինք թրքական վայրագութեանց մասին, ի՞նչ պիտի պատասխանեն մեզի, կարդալով պատերուն վրայ փակցուած խոշոր թռուցիկները, պատկերազարդ «ֆէօքլօրով» եւայլն։ Մինչեւ ե՞րբ այս ապուշութիւնները։

Հայորդի

ՏԷՍԻՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՏԷՍԻՆ.- Ինչպէս ծանօթ է, 1929-էն ի վեր կը գործէր Եկեղեցասէր Տիկնանց միութիւն մը, նպատակ ունենալով գաղութս եկեղեցիի մը տէր դարձնել։ Տասը տարուան դժնդակ եւ համբերատար ջանքերէ վերջ, ժողովուրդին լումաներով կարելի եղաւ եկեղեցի մը ունենալ՝ Ս. Աստուածածին, վաւերացուած կառավարութենէն։

Նկատելով որ պատշաճ է եկեղեցին մատակարարել այրերու միջոցաւ, Տիկ. Միութեան աջակից եւ գերագաս մարմին կազմուած է, չէզոք եւ աւանդապահ անձերէ։ Այդ մարմինը արտօնագիր ստացած է փետրուար 13 թուակիր, «Տէսինի Առաք. ուղղափառ Հայոց Կրօն. ընկերակցութիւն» անունով։ Ընկերակցութեան վարչական կազմը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Արմենակ Ոսկանեան՝ նախագահ, Գարեգին Տէր Վահանեան՝ ատենադպիր, Ցակոբ Գոստանեան՝ գանձապահ, Սահակ Տէր Սահակեան՝ խորհրդական, Ցովհաննէս Զիլինկիրեան՝ խորհրդական։

Արդ, Կրօն. ընկերակցութիւնս կոչ կ'ընէ Տէսինի գաղութին, բոլորուիլ իր շուրջը, որպէսզի եկեղեցին բաղձալի վիճակին հասնի, իր նպատակին ծառայէ եւ միութեան կապ մը հանդիսանայ։

(Կնիք)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Ե. Տարի։

Թիւ 52 (Ցունուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Մի՛ համբուրէք մանուկները՝ Տոքթ. Բ. Նազարեան։ Խիրդը բուժելի է (Hygea): Պատուաստ կեղծմաշկին դէմ՝ Տոքթ. Լ. Գրիգորեան։ Լնդաշարաւ՝ Տոքթ. Ա. Գրիգորեան։ Ի՞նչպէս սնուցանել հիւծախտաւորները՝ Տոքթ. Լուի Թիբու։ Աւուր՝ Ե. Հիսայեան։ Ի՞նչպէս [illegible] յղութիւնը՝ Տոքթ. Վ. Զիլինկիրեան։ Բնութեան ազդարարութիւնները՝ Տոքթ. Գ. Սերոբեան։ Երբ ջերմ ունիք՝ Տոքթ. Գ. Ալթունեան։ Գարեջուրը՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան։ Հարցարան։

Թիւ 53 (Փետրուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խիրդը արգանդի բերնին վրայ՝ Տոքթ. Ե. Գաբրիէլեան։ Որպէսզի երեխաները չհիւանդանան՝ Տոքթ. Մառի Փարմանթիէ։ Ի՞նչպէս պէտք է քնանալ՝ Տոքթ. Հէրիքօ։ Ճաշելու գիտութիւնը՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան։ Ի՞նչպէս սնուցանել ծերերը՝ Տոքթ. Գ. Ֆէրրէ։ Հերարեկութիւն՝ Տոքթ. Գ. Ալթունեան։ Էգզէմա եւ դարմանը՝ Տոքթ. Փիէր Վալէ։ Ներելի՞ է մահը փութացնել՝ Փ. Սանասար։ Հարցարան։

Թիւ 54 (Մարտ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Կրնա՞նք սուրճ խմել առանց անպատեհութեան՝ Տոքթ. Գ. Քօլոլեան։ Ի՞նչպէս գործածել ակռայի խոզանակը՝ Տոքթ. Գ. Այվազեան։ Աստուածածնայ կաթը՝ Վ. Մելքոնեան։ Ի՞նչ կերցնել՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան։ Հոգ տարէք քթին՝ Տոքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան։ Էլուկ կամ կայծոռիկ՝ Տոքթ. Գ. Սերոբեան։ Խմորում եւ մածնոյ կաթ՝ Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան։ Քիմիական պատերազմ՝ Տոքթ. Վ. Զիլինկիրեան։ Ցօդացաւը եւ դարմանը՝ Տոքթ. Կ. Կէօվճեան։ Կոպերու բորբոքումը՝ Տոքթ. Տէր-Դաւթեան։ Հարցարան։

×

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ (Նշխարներ Ասա Փազարէն), գրեց Վարդան Եղիշէեան, 256 էջ, տպ. Փարիզ 1939, Տէր Ցակոբեան տպարան։ Գին 15 ֆրանք։ Արտասահման՝ 20 ֆր., Ամերիկա 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել H. Agonéyan, 10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France։

Մոսկուայի 'խրատները' Լեհերուն

«Ծանօթ է որ Մոսկուայի մէջ երեւցաւ կարեւոր յօդուած մը, որ կ'արտայայտէ խորհրդային կառավարութեան տեսակէտները՝ Եւրոպայի ներկայ կացութեան հանդէպ։ Ցօդուածը նախ կոչ կ'ուղղէ Լեհերուն, որ լքեն չէզոքութեան եւ հաւասարակշռութեան խարխուլ ու անորոշ քաղաքականութիւնը եւ մտնեն նոյնիսկ Եւրոպայէն դուրս եղած [illegible] պաշտպանելու սահմանուած խմբակցութեան մէջ։ «Ինչ որ անհրաժեշտ է այժմ, ոչ թէ այս կամ այն պետութիւնը նախայարձակումի դէմ պաշտպանելու դաշինքն է, այլ ստեղծումը հաւաքական ապահովութեան մը, որ երաշխաւորէ մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւնները»։ Այս տողերը կը նշանակեն, թէ Ս. Միութիւնը տակաւին կը հետապնդէ այն քաղաքականութիւնը, զոր կը վարէր Ազգաժողովին մէջ, այսինքն ապահովութեան դաշինքներ կնքել գլխաւորաբար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, որուն կրնան մասնակցիլ նաեւ Լեհաստան եւ Ռումանիա։ Ռուսիա այժմ կը դժկամակի երաշխաւորել Լեհաստանի անկախութիւնը, պահանջելով որ իր ալ հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորեն մեծ պետութիւնները, նոյնիսկ Արեւելքի մէջ՝ Ճափոնի դէմ։

Յօդուածագրին կարծիքով, Իտալիոյ նպատակն է ամբողջովին իր տիրապետութեան տակ առնել Ալպանիան: Լոնտոնի մէջ կը կասկածին թէ Իտալիա գրաւելով Տուրացցօն, Վալոնան եւն. եւ զօրք ցամաք հանելով Ալպանիա, կ'ուզէ ստիպել որ Անգլիա ինք խզէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը:

ԱՆԳԼԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

— oo —

Խ. Միութիւնը եւ Եուկոսլավիա

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Լեհաստանի հետ կնքուած զինակցութեան մասին, համախորհուրդ՝ լեհ արտաքին նախարարին հետ.

— « Գ. Պէքի հետ կատարուած խօսակցութիւնները կ'ընդգրկէին լայն ասպարէզ մը եւ ցոյց տուին թէ երկու կառավարութիւնները կատարելապէս համաձայն են կարգ մը ընդհանուր սկզբունքներու մասին: Եզրակացուցինք թէ երկու ազգերը պատրաստ են մնայուն եւ փոխադարձ համաձայնութիւն մը կնքելու, փոխարինելու համար ներկայ ժամանակաւոր եւ միակողմանի հաւաստիքը որ տրուեցաւ բրիտանական կառավարութեան կողմէ: Սպասելով մնայուն համաձայնութեան կնքումին, Գ. Պէք հաւաստիք ընծայեց բրիտանական կառավարութեան թէ լեհական կառավարութիւնը ինքզինքը պարտաւոր կը նկատէ օգնութեան հասնելու բրիտանական կառավարութեան, ճիշդ այն պայմաններով որ սահմանուած են մեր կողմէ Լեհաստանի տրուած ժամանակաւոր ապահովութեան մէջ: Ինչպէս ժամանակաւոր ապահովութիւնը, մնայուն համաձայնութիւնն ալ ուղղուած չէ ուրիշ որ եւ է պետութեան դէմ, այլ կը ձգտի փոխադարձ աջակցութիւն ընծայել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Լեհաստանի, եթէ որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի սպառնալիք ըլլայ իրենցմէ մէկուն անկախութեան դէմ: Համաձայնութիւն գոյացաւ թէ կարգ մը խնդիրներ, մէջն ըլլալով այդ աջակցութեան եղանակներու ճշգրիտ սահմանումը, կը կարօտին աւելի խոր քննութեան մը, մնայուն համաձայնութեան կնքումէն առաջ: Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ թէ այս կարգադրութիւնները պէտք չէ արգիլեն հանդիսանան երկու կառավարութեանց՝ համաձայնութիւններ կնքելու համար ուրիշ պետութեանց հետ, յանուն խաղաղութեան ընդհանուր շահերուն ».

Վարչապետը այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ առեւտրական պատուիրակութեան այցելութեան մասին՝ Վարշաւա, Մոսկուա եւն.:

Ընդդիմադիրները այս առթիւ ալ հարցումներ տեղացուցին. Մէկը ուզեց գիտնալ թէ մօտաւոր թուական մը որոշուա՞ծ է, խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար Անգլիոյ եւ Լեհաստանի սպայակոյտներուն միջեւ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի: Վարչապետը պատասխանեց թէ չի կրնար որոշ հաւաստիք տալ այդ մասին: «Բայց կրնաք վստահ ըլլալ թէ երբ համաձայնութիւնը կնքուի, կամ սպասելով անոր ստորագրութեան, մենք ձեռք պիտի առնենք բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ազդու դարձնելու համար զայն»:

Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, Գ. Չէմպըրլէն մերժեց ճշդել թէ ուրիշ ո՛ր կառավարութեանց հետ բանակցութիւններ կը կատարուին այս միջոցին: Բայց հաւաստեց թէ արտաքին նախարարը պիտի շարունակէ սերտ յարաբերութիւններ պահել խորհրդային դեսպանին հետ, Զատկի արձակուրդին առթիւ, «թէեւ չեմ կրնար խոստանալ թէ զայն պիտի տեսնէ ամէն օր»:

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա կը խորհին ամէն բանէ առաջ թոյլ չտալ որ Եուկոսլավիա միանայ Լոնտոնի կազմած միացեալ ճակատին: Կ'ըսուի նոյն իսկ թէ երկու պետութեանց սպայակոյտները կը խորհին դէպի Պալքանները քշել նախքան Սերպիան, անջատելով Խրուաթիան եւ Սլովէնիան:

*** Ալպանիոյ հաւանական գրաւման լուրը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց նաեւ Թուրքիոյ մէջ: Պալքանեան պետութիւնները պիտի հարկադրուին զինուորական միջոցներ ձեռք առնել, եթէ իտալական զօրքը գրաւէ Ալպանիան:

Ռումանիոյ արտ. նախարարը Պերլին կ'այցելէ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գ. Գաֆէնքու հաստատեց թէ հրաւէր առացած է Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփէն մեկնելու Պերլին Ապրիլ 18ին: Շատ հաւանական է որ Գ. Գաֆէնքու Պերլինէն մեկնի Ապրիլ 19ին Պրիւքսէլ, Լոնտոն ու Փարիզ:

Երբ Պուքրէշի մէջ ստորագրուեցաւ գերմանեւռումեան առեւտրական դաշնագիրը, Հունգարները եւ Պուլկարները մտածեցին թէ Գերմանիա այլեւս ո եւ է ճնշում գործ չի դնեն Ռումանիոյ վրայ՝ Պուլկարիոյ կամ Հունգարիոյ հողային պահանջները գոհացնելու համար: Բայց վերջերս Պուլկարիա գործօն քայլեր առած է, դիմած է Պերլին եւ վարչապետ Քէօսէ-Իվանով այնտեղ պիտի այցելէ շուտով:

Հունգարական թերթ մըն ալ կը գրէ, թէ անգլիական կառավարութիւնը յայտնած է Պուքրէշի կառավարութեան, թէ Անգլիա կ'երաշխաւորէ Ռումանիոյ անկախութիւնը, պայմանով որ ան հողային զիջումներ ընէ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ:

Զանազան տեսակէտներ

Գերմանական մամուլը ցաւալի կը գտնէ Գնդ. Պէքի այցելութեան յաջողութիւնը, պգուշացնելով Լեհաստանը: Տանցիկի նացիներու օրկանը կը գրէ թէ անըմբռնելի է որ Լեհաստան ինկած ըլլայ անգլիական որոգայթին մէջ եւ մասնակցի Գերմանիան օղակելու շարժումին, զոր Հիթլէր այնքան ուժգնօրէն դատապարտած է: «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» կ'ըսէ, թէ Անգլիա ոչ ուժը, ոչ ալ յարմարութիւնները ունի զինուորական աջակցութիւն տալու Լեհաստանին՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, եւ Լեհաստան պիտի չզղջայ՝ անոր գիրկը իյնալուն համար: Տոքթ. Կէօպէլսի օրկանը՝ «Անկրիֆ» կը կրկնէ նախապատերազմեան հռչակաւոր յանկերգը՝ «Աստուած պատուհասէ Անգլիան»: Այժմ այս ասացուածքը այնքան ժողովրդական դարձած է, որ ամէն մարդ տասնեակ իրար բարեւած ատեն կ'ըսէ.— «Աստուած պատժէ Անգլիան», փոխանակ «բարի լոյս եւ Աստուծոյ բարին»:

Լիտական մամուլը կը գրէ թէ Գերմանիա կը ջանայ կղզիացնել Լեհաստանը արեւելքի մէջ: Չորեքշաբթի օր գնդ. Պէք Լոնտոնէն հեռաձայնով կարեւոր խօսակցութիւն մը ունեցած է Վարշաւա՝ սպայակոյտի պետ մարաջախտ Սմիկլի – Ռիձիին հետ: Վարշաւայի մէջ մտահոգ են որ Լիթուանիա չէզոքութիւն յայտարարած է, իսկ Սլովաքիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը Պերլին գացած են: Կ'ըսուի նաեւ թէ Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձին առթիւ, ապրիլ 20ին, Պերլինի մէջ տեղի պիտի ունենայ զինուորական հսկայ թափոր մը, որուն հրաւիրուած են Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Լաթվիոյ եւ Էսթոնիոյ ներկայացուցիչները եւ զինուորական կցորդները: Կ'ըսուի նաեւ որ Հունգարիա անընդհատ կ'ուժեղացնէ իր զինուորական պատրաստութիւնները ռումանական սահմանագլուխին վրայ:

Իտալական մամուլը նոյն տեսակէտները կ'արտայայտէ, ինչ որ գերման մամուլը: Քաղաքական շրջանակներու ուշադրութիւնը սեւեռած է Լոնտոնէն հասնող լուրերու վրայ: Թերթերը կը գրեն, թէ Անգլիա դժուարութիւններու հանդիպած է Լեհերու հետ բանակցութեանց մէջ, եւ թէ դժուարութիւններ յարուցած են նաեւ Ռումանիա, Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա՝ Անգլիոյ ծրագրին միանալու խնդրին հանդէպ: «Րէճիմէ Ֆաշիսթա» կը գրէ.— « Այն բանակցութիւնները, որ առաջ կը կարծուէր թէ պարզ յայտարարութեամբ մը պիտի վերջանան, այժմ կը յանգին իրական զինակցութեան մը Անգլիոյ գլխաւորութեամբ, միահեծան պետութեանց դէմ: Բայց այս աշխատանքը աւարտելու ժամանակ պիտի չտրուի անոնց: Իտալական եւ գերմանական ուժը պիտի խորտակէ զայն »:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Լօրէթի ընկերները 9 Ապրիլ, Ց. Կ. խաչի թանդէսէն վերջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 10 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին «Դուրբէն» գինետանը: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հրապարակային դասախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէին կողմէ

10 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 1 Place Grenette սրահին մէջ

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները եւ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»:

Մուտքը ազատ է:

Խնջոյք-հաւաքոյթ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէին կողմէ

8 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9ին «Եաժակ» ակումբին մէջ

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ընտանեկան խնջոյք—հաւաքոյթ

կազմակերպուած Լիոնի Թարգմ Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն

Ճոխ պիւֆէ, արեւելեան նուագ, երգ, պար, հաւկիթախաղ եւյն.

Կը հրաւիրուի լիոնահայութիւնը անխտիր: Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

ՖՐ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

8 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Խրիմեան ակումբին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ: Կը նուագէ Գ. ՇԱԻՐՆ Մուտքը ազատ է

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Շամոնի Մասնաճիւղը կը տօնէ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի 9 Ապրիլ, ժամը 3ին Մալթ Կրէթ. սրահին մէջ

Կը նախագահէ Տիկ. Հ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՌԸՆԱԺ.— Օրգար Թոլատուրեանեւ զաւակները (Մարսէյ) կը ծանուցանեն թէ Կիրակի 9 Ապրիլ, Ս. Զատկի առթիւ, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ Պատարագ-հոգեհանգիստ իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր Տիկին ՔՆԱՐՈՒՀ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Աստիկ եւ Զաւէն Աշճեաններ կը ծանուցանեն իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն թէ՝ իրենց սիրելի մօր Տիկին ԵՐԱՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆի (որ մեռած է 1938 Մարտ 13ին, Պոլիս) մահուան տարելիցին առթիւ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ, 12 Ապրիլ, Կիրակի, Ս. Զատկի օրը, Սէն Լուի Ս. Գէորգ մատրան մէջ: Այս առթիւ յիշատակութիւնը պիտի կատարուի իրենց հանգուցեալ հայրերուն՝ Միհրան Աշճեանի եւ Կարապետ Կարապետեանի, իրենց քոյրերուն՝ Զարուհի Աշճեանի, Ովսաննա Ինճէեանի, իրենց քեռայրին՝ Երուանդ Ինճէեանի ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքներուն բոլոր ննջեցեալներուն:

×

ՄԻՐԷՊԷԼ.— Վ. Գամպէրեան կը ծանուցանէ թէ 9 Ապրիլ Ս. Զատկի կիրակի օրը, տեղի կ'ունենայ պատարագ — հոգեհանգիստ, Լիոնի մատրան մէջ, իր ծնողաց յիշատակին: Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՍԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը նոր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ազգային պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ հաղորդեց թէ զինուորութեան տարիքը այսուհետեւ պիտի ըլլայ մինչեւ 60, փոխանակ 48ի, նկատի առնելով միջազգային կացութեան բարդացումը: 48 — 60 տարեկան բոլոր այն այրերը որ չեն կրնար ծառայել իբրեւ զինուոր, պիտի տեղաւորուին «օժանդակ աշխատանքի վաշտերուն» մէջ, որ նոր հաստատուեցաւ: Նոր կարգադրութեամբ Զուիցերիա 60.000 նոր զինուոր պիտի ունենայ: Կիներն ու աղջիկներն ալ զանազան աշխատանքներու պիտի յատկացուին, թէ այրերուն տեղը լեցնելու եւ թէ առողջապահական, կրթական եւ հողագործական ծառայութիւններ կատարելու համար: Կառավարութիւնը մէկ միլիառ 615 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ խորհրդարանէն, ազգ. պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար, նոր ամրութիւններ շինելով, ռազմամթերքը եւ օդանաւերը աւելցնելով եւայլն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քարոզչութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս Գահիրէ հասաւ անցի օր, օդանաւ նստելով Հռոդոսէն: Եգիպտական կառավարութիւնը խնդրեց նախարարէն որ եւ է յայտարարութիւն չընել մամուլին: Մարաջախտ Կէօրինկ ալ ափրիկեան Տրիպոլիս գնաց:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ապստամբ Արաբները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով սրբազան պատերազմի կը հրաւիրեն այրերը եւ կիները, մասնաւորապէս ուսանողները, կռուելու համար «Սիոնական – անգլիական անհատականներուն դէմ»: Յայտարարութիւնը այս առթիւ հատուածներ կը յիշէ Գուրանէն, մանաւանդ այն տողերը որ երանութիւն կը խոստանան «Ջիհատի» մէջ սպաննուած հաւատացեալներուն: Թերթերը կը գրեն թէ մօտերս Պաղեստին պիտի հասնի Ֆէվզի Գավուքճի, 1936ի ապստամբութեան ղեկավարը:

700 ՀՐԵԱՆԵՐ, որոնք Չեխոսլովաքիայէն վտարուած ըլլալով յունական նաւ մը նստած էին Պաղեստին երթալու համար, չկրցան ցամաք ելլել: Նաւը Կրետէ գնաց անտէր ճամբորդներով:

ՊԵՐԼԻՆԻ վիճակագրական դիւանը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Մեծն Գերմանիա այժմ ունի 250.000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 86.200.000 բնակիչ: Բոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Մէմէլի կցումով Գերմանիա շահեցաւ 17.000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 7 միլիոն բնակիչ:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱՅԻ խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ նորակազմ նացի կուսակցութիւնը առաջաւ 10.000 ձայն եւ յաջողեցաւ ընտրել 3 երեսփոխան:

«ՎԷՄ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Վէմ»ի ԻԴ. թիւով լրացաւ չորրորդ տարեշրջանը: Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց բաժնեգինը, փութան փակել իրենց հաշիւները, որպէսզի կարենանք շարունակել առաքումը 5րդ տարեշրջանին:

Դրամական առաքումները ընել հետեւեալ հասցէին՝

S. Ter Tovmassian, 79 bis, Rue des Chesneaux, Montmorency (S. et O.):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Խ. Հրատարակչական կը նուիրուի ... Գ. Գաղատար Գարդասարեան, Մոդնիսայի

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 9 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4011 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԸ ԳԻՇԵՐԱՆՑ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼՈՎ ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓ ՏԱՐԱԾԵՑ

170 մարտանաւ, 400 օդանաւ, 35—100,000 զինուոր...

Չորս նաւահանգիստներէն երկուքը, Տուրացցօ եւ Վալօնա կործանեցան

Ուրբաթ օր (7 ապրիլ), պաշտօնական զեկոյցէն անմիջապէս վերջը, զոր հրատարակեր էինք երէկ, իտալական նաւատորմը եւ օդատորմիղը սկսան անխնայ ռմբակոծել Ալպանիոյ նաւահանգիստները, զօրք ցամաք հանելու համար։ Ռմբակոծութիւնը տեղի ունեցաւ գիշերանց, ահուսարսափ տարածելով ժողովուրդին մէջ։ Օրեր առաջ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած ըլլալով, Ալպանացիները կրակի մէջ ինկան ծովէն, օդէն եւ ցամաքէն։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ 400 իտալական օդանաւեր կը սաւառնէին Ալպանիոյ վրայ, (որ ունի միայն երկու հատ), իսկ ծովուն բացերը համախմբուած էին 170 — 175 մարտանաւեր։ Բանակի թիւի մասին ալ հակասական լուրեր կը հրչեն,— 35 հազարէն մինչեւ հարիւր հազար։

Հակառակ այս ահռելի պատրաստութեանց, Ալպանացիները սկսան դիմադրել առաջին ժամէն իսկ, ինչպէս յանձնարարած էր Զոկու Թագաւորը։

Ընդհանուր յարձակումէն առաջ, իտալական օդանաւերը յայտարարութիւններ ձգեցին, սպառնալով անողորմաբար զարնել, եթէ անձնատուր չըլլան։ Հակառակ այս սպառնալիքին, Ալպանացիները շարունակեցին դիմադրութիւնը եւ քանի մը անգամ ետ մղեցին իտալական յարձակումը։ Ուրբաթ կէսօրէն վերջը, մարտանաւերու եւ օդանաւերու ահռելի կրակին տակ ինկան Ալպանիոյ չորս նաւահանգիստները,— Տուրացցօ, Վալօնա, Սան Ճիովաննի տի Մէտուա եւ Սանթի Գուարանթա։ Եւ իտալական զօրքը ցամաք ելլելով, յառաջացաւ մինչեւ տասը մղոն, մինչ Ալպանացիները կը կռուէին թիզ առ թիզ։ Թագաւորը պատուիրած էր դիմադրել «մինչեւ արեան վերջին կաթիլը»։ Քաղաքացի կամաւորներ կ'օգնէին Ալպանիոյ զինեալ պահակներուն եւ նոյնքին դաւառներէն ալ բազմաթիւ լեռնականներ դաշտ իջած էին, իրենց հրացաններով։ Ալպանական կանոնաւոր զինուորներուն թիւը կը հասնէր 4000ի, իտալական 35.000 կամ 100.000ին դիմաց։

Ալպանիոյ կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը, որոնք միաձայնութեամբ մերժեր էին իտալական վերջնագիրը, արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առած էին Թիրանայէն հեռանալու համար (հեռագրի մը համաձայն էլպասան քաշուած են արդէն)։

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու նաւահանգիստներ, Վալօնա եւ Տուրացցօ քարուքանդ եղած են արդէն։ Տուրացցօ ռմբակոծուեցաւ վեց անգամ, չորսը՝ ծովէն, երկուքը՝ օդէն։

Ալպանացիները կ'ըսեն թէ իտալական զօրքը վեց անգամ ետ մղուեցաւ, երբ կը փորձէր Տուրացցօ ելլել։ Միայն եօթներորդ անգամին, երբ քաղաքը աւերակներու վերածուած էր, Իտալացիները յաջողեցան քաղաքին կեդրոնը հասնիլ եւ յառաջ խաղալ դէպ ի ներս։ Ալպանական կառավարութիւնը վճռած է իր ամբողջ ուժը հաւաքել, դիմադրութիւնը շարունակելու համար, ինչպէս կը հաստատեն արտասահմանի ալպանական դեսպանները եւ տարագիր երեւելիներ։ Փարիզի ալպանական դեսպանատունը կը հերքէ այն լուրերը թէ Իտալացիները յարձակումի ենթարկուած են եւ կամ Տուրացցոյի բանտարկեալները արձակուած են, Իտալացիներուն դէմ կռուելու համար։

Մանրամասնութիւններ կը պակսին իտալական վերջնագրի մասին. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ իտալական կառավարութեան դրած պայմանները այնքան ծանր էին որ Ալպանիա հարկադրուած էր մերժել, պահելու համար իր գերիշխանութիւնը եւ անկախութիւնը։

Իտալիոյ օդանաւային յարձակումը սկսաւ ճիշդ այն պահուն երբ Ալպանիոյ Թագաւորը, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը ժողովի նստեր էին, ելք մը գտնելու համար։ Իտալական 170 մարտանաւերէն 75 մօտեցան Սանթի Գուարանթայի, 40ը կեցան Վալօնայի առջեւ, 38ը՝ Տուրացցօ, 28ը Սան Ճիովաննի տի Մէտուա, իսկ մնացը՝ Գիւթիփալա։ Զօրք ցամաք հանելու առաջին փորձերը կատարուեցան առտուն կանուխ, ծովային ռմբակոծութիւններով որոնց ամէնէն սարսափելիները տեղի ունեցան Տուրացցոյի եւ Վալօնայի դէմ։ Զինուոր հանելու փորձերուն կը դիմադրէին Ալպանիոյ ոստիկան — զինուորները, որոնք նախ յաջողեցան կեցնել կամ դէպ ի ծով քշել Իտալացիները։ Այդ միջոցին էր որ իտալական 400 օդանաւերն ալ երեւցան. հազարաւոր թռուցիկներ վար նետելով եւ սպառնալիքներ տեղալով։ Իրիկուան դէմ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ալպանական պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելած է դէպի Հռոմ, զինադադար խնդրելու համար։

— oo —

ՏԱՐԱԳԻՐ ԱԼՊԱՆԱՑԻՆԵՐ կոչեր հրատարակեցին Փարիզի մէջ, իտալական արշաւանքին դէմ, յանձն առնելով կռուիլ մինչեւ մահ։ Ալպանիոյ նախկին վարչապետն ալ հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, ազդարարելով թէ ալպանացի ժողովուրդը գերագոյն զոհողութիւնը պիտի կրէ, մահը նախընտրելով անպատուութենէն։ «Հինգ դար առաջ, արիւնաթաթախ ձեռքերը կը պատկանէին ասիացի բարբարոսներուն։ Քսաներորդ դարուն ալ դո՞ւք էք որ ա — րեւմուտքի բարբարոսները պիտի դառնաք յանուն իտալացի ժողովուրդին։ Ձեզ ուզեր հաւատալ, մինչեւ որ տեղի չունենան եղերական եւ անդարմանելի դէպքեր»։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Թագուհին (հունգար կոմսուհի մը), որ դեռ նոր զաւակ մը ծնած էր, Յունաստան ապաստանեցաւ, իբրեւ հետեւանք Իտալիոյ զինուորական գործողութեանց։ Թագուհին հիւանդ է եւ ճամբորդութիւնը կատարեց մասնաւոր ինքնաշարժով մը, դէպի Սելանիկ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԳԱՀԵՍՏԻ ՍՊԱՆԵՐԸ զէնքի տակ առնուեցան, մասնաւոր հրամանագրով մը։ Իրազեկներ 30.000 կը հաշուեն անոնց թիւը։

ԶԱՏԿԱԿԱՆ արձակուրդի առթիւ «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

60,000 իտալական զօրք Հռոդոսի մէջ

Աւելորդ է ըսել թէ իտալական արշաւանքը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Եւրոպայի, բայց մասնաւորապէս Պալքանեան երկիրներու մէջ։ Առաջին առթիւ մտահոգութեան մատնուեցան Յունաստան եւ Եուկոսլավիա, թէեւ իտալական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ այս վերջինը սկիզբէն ի վեր տեղեակ էր Իտալիոյ ծրագիրներուն, որը օրին լուր տրուած ըլլալով։

Զինուորական գործողութիւններէն անմիջապէս վերջը Հռոմի անգլիական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, բացատրութիւններ պահանջեց։ Իսկ Լոնտոնի մէջ վարչապետը արձակուրդի գացած ըլլալով, արտաքին նախարարը անմիջապէս հեռաձայնին գլուխը անցաւ, կացութիւնը պարզելու համար։ Երէկ լուր կար թէ Չէյմպըրլէն կարճ պիտի կապէ արձակուրդը։ Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ։ Արտաքին նախարարը յաջորդաբար տեսակցութիւններ ունեցաւ Լոնտոնի ամերիկեան, ֆրանսական, խորհրդային, թրքական, յունական, ռումանական եւ ալպանական դեսպաններուն հետ։ (Փարիզի մէջ ալ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ Անգլիոյ եւ միւս պետութեանց դեսպաններուն հետ)։

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, այս ամառ երկու անգամ, ապրիլ 4ին եւ 5ին իտալական կառավարութիւնը իմացուցեր է անգլիական կառավարութեան թէ չուզեր փոխել Ալպանիոյ մէջ հաստատուած դրութիւնը եւ թէ նախապէս Ալպանիոյ ներկայացուած ծրագիրը երբեք չի ձգտիր նուազեցնել այդ երկրին գերիշխանութիւնը կամ ամբողջութիւնը։

Այս առթիւ անգլիական կառավարութիւնը հասկցուցեր է թէ ո՛ր եւ է փոփոխութիւն Ալպանիոյ դրութեան մէջ՝ պիտի համարուի բացորոշ դրժում 1937 յունուար 2ի անգլօ-իտալական համաձայնութեան, քանի որ Մուսոլինի եւս ընդունած էր թէ Ադրիականը մաս կը կազմէ Միջերկրականի շրջանին։ Արդ, իտալական արշաւանքը այժմ վեր ի վայր կը հրչէ այս համաձայնութիւնը։ Կարծողներ կան թէ Մուսոլինի կ'ուզէ որ Անգլիա ինք չեղեալ նկատէ զայն։

Մտահոգութիւնը շատ աւելի խոր է պալքանեան երկիրներուն մէջ, որոնք արդէն պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առած են, պատրաստ գտնուելու համար որ եւ է անակնկալի առջեւ։ Այս մտահոգութիւնը բացորոշ կ'երեւայ ոչ միայն պալքանեան շրջանակներու խօսակցութիւններէն, այլեւ Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերուն հրատարակութիւններէն։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Հռոմ — Պերլին առանցքը կ'ուզէ ահաբեկել մասնաւորապէս Յունաստանը եւ Եուկոսլավիան, իբրեւ անմիջական դրացիները Ալպանիոյ, որպէսզի միաքէ չանցընեն միանալ Չէյմպըրլէնի սարքած միացեալ ճակատին։ Ուշագրաւ է որ իտալական արշաւանքը տեղի ունեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտերու նախագահներուն խորհրդակցութենէն անմիջապէս վերջը։ Կը նշանակէ Մուսոլինի շարժած է Հիթլէրի հաւանութիւնը ստանալէ վերջը։ Կիսապաշտօնական «Թանս»ը կը գրէ այս առթիւ.

— «Կը թուի թէ Իտալիա, անշուշտ կատարելապէս համախորհուրդ Գերմանիոյ հետ, ուզած է զահավիժել դէպքերը Պալքաններու մէջ, կանխելու համար բրիտանական դիւանագիտութիւնը, ի խնդիր արեւելեան ամուր պատուարի մը՝ Պալթիկ ծովէն մինչեւ Սեւ ծով, եւ դէպի հարաւ — արեւելք, պալքանեան երկիրները։ Կարելի չէ ուրիշ կերպով բացատրել իտալական գործողութիւնը»։

Նոյն թերթին կարծիքով, Գերմանիա եւ Իտալիա ծրագիր մը կազմած են Եւրոպայի գերակայութեան համար։ Գերմանիա իրեն վերապահած է առիւծի բաժինը, կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպա, մէջն ըլլալով Դանուբի հովիտը, իսկ Իտալիոյ վերապահելով Պալքանեան երկիրները, «որոնք աւելի դժուար կրնան նուաճուիլ, աւելի մեծ վտանգներ կը ներկայացնեն այսքան ընդարձակ ծրագրի մը գործադրիչներուն համար»։ Աւելի բաց խօսելով, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան օրկանը կ'ենթադրէ թէ Ալպանիոյ գրաւումը կը կազմէ «ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԵՐԿԱՐԱՇՈՒՆՉ ԳՐՈՀԻ ՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ ԴԷՊԻ ԵԳԷԱԿԱՆ ԾՈՎ, ՁՈՒԳԸՆԹԱՑ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳՐՈՀԻՆ ԴԷՊ Ի ՍԵՒ ԾՈՎ, ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋԷՆ, ինչ որ եթէ յաջողի, պիտի ապահովէ Իտալիոյ գերակշռութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Այդ պարագային տեւական վտանգ մը պիտի ծագի Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կայսերական ճամբաներուն ապահովութեան համար»։

Փարիզի արմատական օրկանին՝ «Լ'Էօվռ»ի աշխատակիցը աւելի սեւ կը տեսնէ կացութիւնը, Ալպանիոյ գրաւումը անմիջական վտանգ մը համարելով Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ համար, իբրեւ նոր եւ աւելի ծանրակշիռ ոտնձգութիւն մը Պալքաններու մէջ։ Այս օրկանն ալ կը հաստատէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա դէպ ի արեւելք արշաւն է որ յառաջ կը տանին հետեւողականօրէն եւ թէ Ադրիականը արդէն իսկ դարձած է իտալական լիճ մը։ Դարձեալ նոյն աղբիւրին համաձայն, դեռ Սթոյատինովիչի օրով համաձայնութիւն գոյացած է Իտալիոյ հետ, Ալպանիան բաժնելու եւ Շքոտրան Եուկոսլավիոյ կցելու համար։ Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ Եուկոսլավիա նախապէս տեղեկութիւն ունէր իտալական ծրագիրներէն, թէեւ կասկածողներ կան թէ այդ երկիրն իսկ բաժանման ենթակայ է (Սերպեր, Սլովէններ, Խրուաթներ)։

Յունաստանի կացութիւնը շատ աւելի ծանր է, մանաւանդ որ Քորֆու կղզին ալ հեռու չէ իտալական մարտանաւերու հասողութենէն։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ԻՏԱԼԻԱ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Բ. էջ)

ԶԱՏԻԿ ԵՒ ԱՐԻՒՆ

— oo —

...Ի՞նչ գրէինք Զատիկ օրով, երբ նորէն արիւն կը հոսի Եւրոպայի հողին վրայ, այս անգամ դէպի արեւելք,— Ալպանիա։ Երբ նորէն անճար ժողովուրդ մըն է որ կ'իյնայ վիթխարի ուժերու զրոհին տակ, ասպարէզ բանալու համար միջազգային աշխարհակալութեանց։

Ազգեցութեան պայքար, տիրապետութեան ձգտում, «կենսական տարածութիւն» — կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։ Հետեւանքը նոյնն է,— մեծերը պիտի չափուին իրարու հետ, դաւեր պիտի լարեն փոխադարձաբար, տկարները գլխուն վերեւ, անոնց մարմնին վրայ, զրոհ տալու համար մինչեւ հոն ուր կրնայ հասնիլ իրենց ուժը։

Այս անգամ զրոհը տեղի կ'ունենայ դէպ ի արեւելք, ոչ միայն պղտորելով Միջերկրականի ջուրերը, այլեւ ամպեր դիզելով արեւելեան երկնակամարին վրայ։

Նոր խաչելութի՞ւն թէ յարութիւն պիտի ծնի այս մռայլ եւ արիւնաթաթախ Զատիկէն...

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ

Հռոմի պաշտօնական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ իտալական զօրքը Թիրանա (Ալպանիոյ մայրաքաղաքը) մտաւ երէկ, շաբաթ, առտուան ժամը 9.30ին։

Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի դէպի հարաւ, նոր քաղաքներու գրաւումով։ Զոկու Թագաւորը էլպասան գնաց կառավարութեան անդամներուն հետ (32 քիլոմեթր Թիրանայէն, դէպ ի հարաւ — արեւելք, յունական սահմանագլուխին վրայ։ Կռիւները կը շարունակուին Վալօնայի փողոցներուն մէջ։ Աթէնքէն լուրեր կը հաղորդեն թէ Իտալացիները ամէն դիմադրութիւն կը խորտակեն զնդացիրներու կրակին տակ։ Իտալական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Թագաւորին եւ կառավարութեան փախուստէն վերջը բանտարկեալները փողոց թափած են, ահուսարսափ մատնելով քաղաքի եւ աւարի տալով նոյնիսկ Թագաւորին պալատը։ Գահ մը իտալական դեսպանատունն ալ վտանգուած էր, բայց բանակը օգնութեան հասնելով վերահաստատեց բարեկարգութիւնը։

Ուրիշ զեկոյցի մը համաձայն, առաջին օրը Ալպանացիները ունեցած են 40 սպաննեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ, Իտալացիները՝ 25 սպաննեալ եւ 60 վիրաւոր։

Վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ Թուրքիա եւս խոր մտահոգութեան մատնուած է Ալպանիոյ գրաւման եւ Իտալիոյ յառաջխաղացութեան հետեւանքով։

Արտասահմանի Թուրք ուսանողները Պոլիս կանչուեցան։

Իտալիա կ'արդարացնէ իր ձեռնարկը

Մինչ զինուորական գործողութիւնները յառաջ կը տարուէին, իտալական մամուլը իր կարգին շանթեր կը տեղար Ալպանիոյ դէմ, արդարացնելու համար կատարուած յարձակումը։ Թերթերը հերքելով զանազան զրոյցներ, կ'ըսեն թէ միջազգային մամուլը նորէն սկսած է սուտեր տարածել, ինչպէս Եթովպիոյ պատերազմին առեն։ Օդանաւերէն վար նետուած թռուցիկներն ալ յանկարծ կը մեղադրեն Ալպանիոյ Թագաւորը եւ կառավարութիւնը։ Ահա նմոյշ մը.

— «Մի հաւատաք այն կառավարութեան որ կը հարստահարէ ձեզ եւ որ կ'ուզէ անօգուտ արիւնահեղութեան մը մատնել ձեզ։ Իտալական զօրքը ձեր երկիրը պիտի մնայ այնքան որքան անհրաժեշտ է բարեկարգութիւնը, արդարութիւնը եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար»։

Օդանաւերուն յանձնարարուած չէր ռումբ նետել բազմամարդ կեդրոններու վրայ։

Գ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, արդարացնելով կատարուած գործողութիւնը, կ'ըսէ թէ Իտալացիները յառաջ խաղացին ի պատասխան «Զոկու Թագաւորին լուծին տակ տառապող ալպանացի հայրենասէրներու, պաշտպանելու համար Իտալացիներու կեանքը եւ ստացուածքը սպառնացող հրոսախումբերու դէմ»։ Այս առթիւ խստօրէն կը դատապարտէ Զոկու Թագաւորը, իբրեւ «բռնակալ աւազակապետ մը»։ Յետոյ զարմանազան բաներ կը պատմէ Ալպանիոյ մէջ տիրող կացութեան մասին։ «Վերջերս Զոկու Թագաւորը իտալական կառավարութենէն խնդրեց աւելի աջակցութիւն եւ պաշտպանութիւն ընծայել իրեն եւ զինուոր ղրկել, պաշտպանելու համար Ալպանիոյ կարգ մը կէտերը։ Բայց վերջին պահուն իտալական կառավարութիւնը իմացաւ թէ այդ ուժը Թագաւորին կողմէ պիտի գործածուէր խելագար արկածախնդրութիւն մը կատարելու դէպ ի Քոսովա, Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխին մօտ, խանգարելու համար Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հանդարտութիւնը եւ սերտալից գործակցութիւնը։ Իտալիա վճռապէս մերժած ըլլալով այս առաջարկը, Թագաւորը եւ իր հետեւորդները կատղեցան եւ իրենց վրէժը թափեցին Ալպանիա բնակող Իտալացիներուն եւ իտալասէր Ալպանացիներուն վրայ։ Իտալական կառավարութիւնը պատասխանատուութեան հրաւիրեց Թագաւորը եւ ջանաց վերջ տալ այս անհանդուրժելի կացութեան, երաշխաւորութիւններ ստանալով թէ Իտալացիներուն եւ թէ Ալպանացիներուն համար։ Թագաւորը խուսափեցաւ խաղաղաբար փորձերէն եւ խրեցաւ նոր ու կասկածելի դաւերու մէջ»։

Հեղինակաւոր թերթ մը, «Լավօրօ Ֆաշիստա», բացէ ի բաց կը գրէ թէ Իտալիա գործի ձեռնարկեց պաշտպանելու համար իր կայսրութեան կենսական շահերը։ «Նկատի առնելով յառաջիկան լարումը պետութեանց երկու խմբակցութիւններու, Իտալիա անհրաժեշտ նկատեց զօրացնել իր կապերը եւ ռազմագիտական դիրքը Ալպանիոյ մէջ»։ Այս առթիւ ֆաշական օրկանը կը մեղադրէ ժողովրդավար պետութիւնները, գիտել տալով թէ անոնց զինակցութեան քաղաքականութիւնը պարզապէս հողային ծաւալման կը ձգտի։

— «Երբ ժողովրդավար պետութիւնները կ'ընդարձակեն կամ կը փորձեն ընդարձակել իրենց սահմանները Եւրոպայի եւ Ափրիկէի բոլոր շրջաններուն մէջ, նոյնիսկ հոն ուր իրական եւ բնական շահեր չունին, Իտալիա իր իսկ ապահովութեան համար չի կրնար զանց առնել Ադրիականի հանդիպակաց ափը։ Մուսոլինի իրաւունք ունէր սպասելու որ իր զինակիցը լքովին ըմբռնէր այս կարգադրութիւնը»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԳ.

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑԵՐ ԿՈՒՂՂԵՆ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ

Միլրան, Ֆրանսայի վարչապետը, իսկոյն կարծելով ըմբռնել Հայաստանի կցուած օրագրին դէմ եղած նախատրամադրութիւնը շատ ալ զօրաւոր չէ, գիտնալ կուտայ թէ Լօյտ Ճորճ քաղաքը հայերուն յանձնելու առաջարկութեան մասին խօսելով նաւահանգիստ, կը խոստովանի թէ Դաշնակիցները ի վիճակի չեն օգնելու հայ ժողովուրդին այդ ծրագրին իրագործման համար: Ուրեմն ի՞նչ նպատակ կը հետապնդեն իրենք: Կամ այն է որ Դաշնակիցները պիտի հիմնեն բառաւոր, խեղճ ու մօտ Հայաստան մը— որուն մաս պիտի կազմէ Կարինը — եւ միեւնոյն ժամանակ պիտի ընդունին Ամերիկեան հովանաւորութիւնը նորանկախ պետութեան հովանաւորութիւնը: Եւ կամ, պարզապէս թուղթի վրայ պիտի ստեղծեն Հայաստանը՝ առանց ապահովելու անոր գոյութիւնը: Անկասկած, խորհրդաժողովը անզգայուն կացութեան մը մատնուած է, կը շեշտէ Միլրան: Հայաստանը պարապ ռազմական ընշա՞ն մը պիտի ըլլայ թրքական դաշտավայրին մէջ: Վերագոյն խորհուրդին հասած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ Յոյները շատ աւելի մեծ դժուարութիւններու կը բախին Թրակիոյ մէջ. միեւնոյն բանը կարելի է ըսել Կիլիկիոյ համար: Բայց եւ այնպէս, հակառակ այդ խոչընդոտներուն, Դաշնակից պետութիւնները կը փափաքին որ Թուրքիոյ դաշնագիրն ալ կնքուի համաձայն արդարութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքներուն: Ինք (Միլրան) յոյս ունի թէ Ամերիկան իր քաղաքական ուղեգիծը ճշդելէ առաջ նկատի պիտի ունենայ այն խոչընդոտները որոնց հիման վրայ պատրաստուած են նախորդ դաշնագիրները: Թրքական դաշնագիրը տկար է շատ մը տեսակէտներով, իսկ Հայկական հարցը ամէնէն տկար կէտն է անոր մէջ: «Անկախ ձգել Հայաստանի ճակատագիրը՝ կը նշանակէ վտանգել Թրքական դաշնագիրը ամբողջութեամբ»: Փափաքելի չէ երբեք որ իրենք Թուրքերուն ներկայացնեն դաշնագիր մը որուն մէջ «խոշոր բաց մը կայ»: Լոնտոնի խորհրդաժողովը երկար վարանումներէ եւ հայկական հարցին հետ առնչութիւն ունեցող պարագաները խղճամտօրէն քննութեան մը ենթարկելէ վերջ, համոզուած էր այն եզրակացութեան թէ Կարինը պէտք է մաս կազմէր ապագայ Հայաստանին: Այդ որոշումը անխուսափելի էր, ինչպէս գիտնալ կուտար Անգլիոյ վարչապետը. եւ սակայն լուծման ձեւ մըն էր: Իր կարծիքով Դաշնակիցները «Հայկական հարցը լուծած չէին ըլլար, եթէ ստեղծէին պետութիւն մը առանց Կարինին»: Բացի այդ, «երբեք յանձնառելի չէ որ իրենք առկախ ու անստոյգ վիճակի մէջ պահեն հայ ժողովուրդի ճակատագիրը՝ սպասելով Միացեալ Նահանգներու նախագահին որոշման»:

Միլրանի այս ճառէն վերջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ լորտ Քըրզըն հաւաստիքներ կուտայ խորհրդաժողովին թէ Հայերը «բաւականաչափ միջոցներ ունին իրենց պետութիւնը պաշտպանելու»: Ո՞վ տուած էր իրեն այդ «գաղտնիք» լուրը. Դաշնակցութի՞ւնը, Անդրանի՞կը, Ո՛չ. հապա՞... Պօղոս Նուպար փաշան.. Եթէ յափշտակութիւն չկայ Լօյտ Ճորճի վկայութեան մէջ, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը փաշային խօսքէն «գուրգ չէր ըլլար» ու առանց վերապահութեան կը հաւատար անոր: Միեւնոյն ժամանակ, կը թուի թէ, փաշան շատ ալ տեղ չունէր վարչապետին սրտին մէջ. ապացոյց՝ այն խայթերը զորս այս վերջինը կ'արձակէ Ազգ. Պատուիրակութեան նախագահին դէմ:

— Պօղոս Նուպար լաւ յարաբերութիւններ մշակած էր Սուլթաններուն հետ եւ անոնց շնորհներով դիզած էր խոշոր հարստութիւն մը, կը գրէ Լօյտ Ճորճ: Սակայն եւ այնպէս ան հաւատարիմ մնացած էր իր ժողովուրդին հանդէպ եւ իր կարելիութիւններու սահմանին մէջ ծառայեց անոր, թէեւ վարպետօրէն խուսափեցաւ այն բոլոր գրգռութիւններէն որոնք կրնային իր անունն ալ աւելցնել— իբրեւ նոր զոհ մը— այն ահարկու շարքին որով իր հայրենակիցները ենթացուցին Քրիստոնէական կրօնքին համար նահատակուած Հայերու ազնուական լեգէոնին շարքերը: Առեւտուրի մէջ իր ունեցած ընդունակութիւնը բացարձակօրէն բաւեցաւ, երբ ան ստանձնեց հայրենասէրի դերը: Երբ իրեն հարցուցինք այն մանրամասն տեղեկութիւնները որոնք թոյլ պիտի տային Դաշնակից ղեկավարներուն՝ գնահատելու Անկախ հայկական պետութիւն մը ստեղծելու կարելիութիւնները, փաշան մեզի տուաւ ո՛չ թէ վստահելի թուանշաններ, այլ ներկայացուց գունագեղ քմայքներ հայ մարտիկներու համբաւին եւ անոնց ներքնական առաքինութիւններուն մասին. իր մարտիկները ռազմադաշտ պիտի վազէին յանկարծ, կը բաւէր միայն որ Դաշնակիցները հայթայթէին անհրաժեշտ զէնքերը, Լորտ Քըրզըն լսել– հայն կը հաւատար անոր յայտարարութիւններուն եւ վիճակագրութիւններուն: Հարցումի մը պատասխանելու կամ տարակոյս մը փարատելու համար, լորտ Քըրզըն կ'ըսէր— «Պօղոսը կը հաւատէ որ...»: Թուրքերը գրաւած էին Կարինի բերդերը. անհրաժեշտ էր հոն առնել զայն, եթէ հայկական Անկախ պետութիւն մը պիտի հիմնուէր. բայց ո՞վ հոն պիտի առնէր. հարցնելու պէտք կա՞յ... Հայերը, անշուշտ. ո՞վ ըսաւ որ անոնք ի վիճակի էին այդ ահարկու ամրոցը գրաւելու. փաշան ապահովցուցեր էր զինք թէ Հայերը կրնային ընել այդ բանը: Հսկայ բանակի մը պէտք կայ սահմաններուն վրայ հսկողութիւն կատարելու եւ ամէն յարձակումի դէմ պաշտպանուելու համար: Բանակ կա՞ր. օ՛հ, Պօղոսը վստահ էր թէ պետութիւնը ստեղծուելուն պէս Հայերը աշխարհի չորս ծագերէն պիտի գային բոլորուիլ անոր դրօշին շուրջ: Լորտ Քըրզըն շատ կը նեղանար երբ տարակոյսներ կը յայտնուէին սրտոտ հայ ղեկավարին փաստերուն կամ թուանշաններուն մասին: Արեւելքը ճանչցող մէկու մը համար իր պարզամտութիւնը չափազանց ապշեցուցիչ էր»:

Այս կէտէ հետեւանքէն ու յարձակողականէն վերջ, վարչապետը քաղուածք մը կը ներկայացնէ այն յայտարարութիւններէն զորս Պօղոս Նուպար փաշան ըրած էր խորհրդաժողովին առջեւ:

Լորտ Քըրզըն ժողովի հրաւիրեց զինք, կը գրէ Լօյտ Ճորճ «փարատելու համար այն լուրջ կասկածները զորս յայտնած էի՝ Հայերու կարողութեանց մասին. անոնք կրնայի՞ն Հայաստանէն վտարել Քեմալի բանակները— առանց Դաշնակիցներու օժանդակութեան— իբրեւ առաջին քայլ անկախ պետութեան մը ստեղծումին: Լօյտ Ճորճ կը խոստովանի թէ ինք հաւատք չունէր այդ մասին, նկսեալ այն վայրկեանէն երբ Ամերիկան կը հրաժարէր՝ հոգատարութիւնը ստանձնելու համար իր Նախագահին կողմէ տրուած խոստումէն:

Լորտ Քըրզըն, ապացուցանելու համար թէ Հայերը «բոլորովին պատրաստ են ամէն վտանգ դիմագրաւելու եւ պաշտպանելու իրենց պետութիւնը առանց արտաքին աջակցութեան», կը հրաւիրէ Պօղոս Նուպար փաշան որպէսզի ներկայացնէ իր գաւոր: Ահա թէ Դաշնակիցները ինչպէս հարցաքննած էին Ազգ. Պատուիրակութեան ողբացեալ նախագահը.—

Նիթթի քանի մը բառերով կը բացատրէ թէ Գերագոյն Խորհուրդը կը փափաքի կարգ մը հարցումներ ուղղել հայկական պատուիրակութեան. Այդ հարցումներուն գլխաւորներն են հետեւեալները.—

Ա.— Հայաստան պատրա՞ստ է պաշտպանելու իր սահմանները եւ կ'ուզէ՞ որ Կարինն ալ մաս կազմէ այդ սահմաններուն:

Բ.— Հայաստան կրնա՞յ վերակազմել իր բանակը եւ կրնա՞յ միջոցներ ճարել պետութեան ապահովութեան համար:

Լօյտ Ճորճ երրորդ հարցում մը եւս կ'ուղղէ փաշային—Հայերը ի վիճակի՞ են վերագրաւելու Կարինը որ այժմ Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի եւ կրնա՞ն այդ բերդաքաղաքին տիրանալ:

Պօղոս Նուպար փաշա կը յայտարարէ որ ինք տարակոյս չունի թէ Հայերը կրնան Կարինի մէջ հաստատուիլ եւ ապահովել իրենց դիրքը այնտեղ: Իրենք արդէն Երեւանի մէջ ունին բանակ մը որուն զինուորները պատերազմին ամբողջ տեւողութեան կռուելով՝ ապացոյցը տուած են իրենց մարտական արժանիքներուն: Հայերը պատրաստ են կռուելու դարձեալ՝ հոն ստանալու համար Կարինը, որ անհրաժեշտօրէն պէտք է մաս կազմէ նորաստեղծ հանրապետութեան: Հայկական բանակը իր մէջ կը համրէ ոչ նուազ քան 15.000 զինուոր, բայց հայ ժողովուրդը կրնայ, առանց դժուարութեան 40.000 զինուոր եւս համախմբել, եթէ միայն Դաշնակիցները յանձն առնեն ճարել անհրաժեշտ ռազմամթերքն ու զինուորական կազմածները: Հայ զինուորը կօշիկ չունի, զէնք չունի, բայց եւ այնպէս ոչինչ կրնայ ուրանալ անոր արժանիքները: Հայերը կռուած են Ֆրանսական դրօշին տակ՝ Ֆրանսայի մէջ, Պաղեստինի մէջ կամ այլուր եւ արժանացած են ամենաբարձր գովասանքներու: Մարաշի ճակատին ալ անոնց դրուատիքը ըրած է: Հայերը կռուած են նոյնպէս ռուսական բանակին մէջ եւ Յեղափոխութենէն ու Ռուսիոյ քայքայումէն վերջ իրենք տարած են պատերազմին ամբողջ բեռը՝ Կովկասեան ճակատին վրայ: Փաշան վստահ է որ եթէ իրենք ռազմանիւթ եւ զինուորական պիտոյքներ ունենան, պիտի յաջողին գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք բերել: Բոլոր ազդեր ունին այժմ, բայց անհրաժեշտ է որ Դաշնակից զինուորականներ ալ աջակցին իրենց: Համաձայն իր (փաշային) տեղեկութիւններուն 5–10.000 կամաւորներ պատրաստ կը սպասեն Ամերիկայի մէջ՝ Կիլիկիա մեկնելու համար: Ինք որեւէ կասկած չունի թէ ասկաւին հազարաւորներ — Միացեալ Նահանգներու մէջ— պիտի խառնուին հայկական բանակին շարքերը: Ինչ կը վերաբերի Կարինին, այդ քաղաքը պէտք է անպայման մաս կազմէ Հայաստանին:

Լօյտ Ճորճ կը բացատրէ Պօղոս Նուպարին թէ Դաշնակիցները դժուար կացութեան մը մատնուած են՝ ստանձնած յանձնառութեանց տակ մտած ըլլալով Գերմանիոյ հանդէպ կամ ուրիշ ճակատներու վրայ: Եթէ Կարինը Հայերուն պիտի տրուի դաշնագրով, պէտք չէ մոռնալ որ բերդաքաղաքը այժմ Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի: Ենթադրելով որ Թուրքիա մերժեց յանձնել զայն, ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն Հայերը— պիտի սպասե՞ն որ Դաշնակիցնե՞րը իրենց օժանդակեն քաղաքը գրաւելու համար թէ ընդհակառակը իրենք իրենց միջոցներով պիտի ճակատին Թուրքերուն դէմ: Պօղոս Նուպար փաշա կ'ընդունի թէ Մեծ պետութիւնները սարսափելի դժուարութիւններու հանդիպած են եւ գիտէ որ անոնք բանակներ չեն կրնար տրամադրել Հայերուն: Բնականաբար Հայաստան ջերմօրէն կը փափաքի որ Դաշնակիցները զինուորական օգնութիւն հասցնեն իրեն, սակայն իր կարծիքով անհրաժեշտ չէ այդ օգնութիւնը: Պատերազմին մասնակցող հայ զինուորները այժմ տուն վերադարձած են, բայց դիւրին է նոր զօրակոչ մը ընել ու հաւաքել 5—6000նոց ուժ մը: Կասկած չկայ որ Մ. Քեմալ մեծ թիւով Թուրքեր ունի իր տրամադրութեան տակ, բայց անոր զինուորներուն մարտական արժէքը չի հաւասարիր հայ զինուորին ունեցած արժանիքներուն եւ կռուելու ընդունակութեան:

Նիթթի կը հարցնէ թէ քանի՞ Հայ կայ Կարինի մէջ:

Պօղոս Նուպար կը պատասխանէ թէ Հայերուն մեծ մասը սպաննուած կամ տարագրուած են, սակայն եթէ Կարինը Հայաստանին կցուի, այն ատեն Կիլիկիոյ ինչպէս նաեւ հոս հոն ցրուած բոլոր Հայերը այնտեղ պիտի վերադառնան:

Լօյտ Ճորճ նորէն կը կրկնէ իր հարցումը.— եթէ Կարնոյ նահանգը դաշնագրով ձեզի տանք, պիտի սպասե՞ք որ Մեծ պետութիւնները օգնութեան հասնին՝ ձեր իշխանութիւնը հաստատելու համար: Պօղոս Նուպար մէկ պատասխան ունի— Հայաստան Դաշնակիցներու աջակցութեան պէտք ունենալով հանդերձ, որեւէ յոյս չի կրնար ունենալ այդ աջակցութիւնը ստանալու: Հակառակ ատոր Հայերը բոլորովին ի վիճակի են Կարինը գրաւելու:

Նիթթի կը զարմանայ թէ Հայերը իրենց սահմանափակ ուժերով ի՞նչպէս կրնան արգիլել նոր ջարդ մը: Պօղոս Նուպար կը հաւկցնէ թէ ջարդուելիք Հայ չէ մնացած. 1914ին Թուրքերը Հայկական հարցը լուծելու նպատակով համատարած սպանդ մը կազմակերպեցին: Լօյտ Ճորճ կը հարցնէ թէ վերջին 50 կամ 100 տարիներու մէջ Հայերը որեւէ ատեն մեծամասնութիւն ունեցա՞ծ են Կարինի նահանգին մէջ:

Պօղոս Նուպար հաստատական պատասխան կուտայ,— Հայերը մեծամասնութիւն ունէին թէ Կարինի եւ թէ միւս վիլայէթներուն մէջ:

— Թուանշաններ ունի՞ք ձեր յայտարարութիւնը փաստելու համար, կը հարցնէ դարձեալ վարչապետը:

— Կը բերեմ եթէ պէտք ունիք, կը պատասխանէ փաշան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԼՈՒԱԻՆ ԱԿԸ

(Աւանդավէպ)

Կանանչ եւ ծաղկաւէտ մարգին եզրը, քարքարոտ պզտիկ շրջանակի մը ծոցէն՝ կը գլգլայ հանդարտօրէն պզտիկ ու վճիտ ակը պաղուկին: Ջուրը ակօսելով առուակներու, եզերքու, մարգի հոտաւէտ խոտ ցանցերը եւ կլորակ խորութեան մը մէջ հաւաքուելով՝ կը կազմէ սիրուն լճակ մը, ուր գորտեր կը կրկնեն երջանկօրէն, ձայն ձայնի տուած ու կ'օրօրեն ամառնային ռոմանտիկ գիշերներու զաղջ լռութիւնը: Եւ քաղաքին հիւսիս արեւմուտքի պարիսպին մօտակայ թաղերը կ'ունկնդրեն հիացումով, սարսուռով, երբ ծեր մամիկ մը հառաչանքներով կը սկսի պատմել անյիշատակ ժամանակներ առաջ կատարուած այս խիստ սրտաշարժ ու պատկերալից դրուագը:

Տարուան մէջ, ուխտագնացութեան օր մը որոշած է աւանդապահ հայ կինը: Ս. Եղիայի պահքի երկուշաբթին կ'երթան խումբերով, առտուն շատ կանուխ: Պարիսպներու հսկայական շուքերը մինչեւ կէսօր թարմ զովութեան մէջ կը պահեն ուխտաւորները՝ որոնք միայն կիներ են, եւ ամէն ազգէ: Կը լուացուին ակին անոյշ ու պաղ ջուրովը եւ կ'աղերսեն, Տիգրանակերտի գաւառաբարբառով.

Ղէրութիւն, ազկէկութիւն.
Նշի մէջ սպտկութիւն.
Նաան հատ՝ կարմրութիւն
Հոս ըծծի. տուն աղքաս.
Դուքան՝ փեսիս:

Ցունիսի արեւին տակ գեղնոտած արտերը ոսկեզօծ ալիքներ կուտան: Գորտերը կը կրկնեն անձանձիր, լուսանցիկ նունուֆարներ քաղցր ու անբաւրթ կը ժպտին լճին ծաղկենկար մակերեսին վրայ: Պառաւին ակը կը ցնծայ, կը գլգլայ: Եւ մեծ ու պզտիկ քարերու շրջանակին մէջ կը նմանի նայող, աժոյն աչքի մը որ կը փղձկի յանկարծ, կ'ուզէ պատմել իր անհնարին չարչարանքը, իր անգութ մահը, եւ իր անխորտակելի կամքին բարոյական ուժը բարբարոս դահիճներուն դէմ:

✕

Քաղաքի Հռոմի դռնէն դուրս, դէպի հիւսիս, անծայրածիր արտերն ի վեր, Թթենիներու, դեղձիներու պարտէզներուն քովիկը, ճամբու մօտ, անշուք խրճիթի մը մէջ կը բնակէր պառաւ մը իր ծաղկատի թոռնուհիին հետ: Ձմեռը օճախին մօտ մամիկը ջահրակ կը մանէր, աղջնակը ասեղնագործութիւն կ'ընէր: Ցերեկ հաւատարմօրէն կը հսկէր դրան մօտ: Ուխտը մըն ալ ունէին, որ ամէն տարի ջուխտ կը ծնէր, կ'ապրէին ուրախ:

Աղուոր էր պառաւի թոռնուհին հեզահամբոյր, բարի. Գարնան՝ երբ արեւը կը տաքնար, ծառերը կը ձիւնային եւ խոտը կը բարձրանար արածելու կը տանէր զանոնք բաց դաշտերուն մէջ: Ուխտան ծաղիկի պէս գողտրիկ էր, աչքերը բաց ու լոյս, այտերը վարդ ու բոյր կը սփռէին Ամէն օր հասակ կը նետէր, կը գեղեցկանար: Պառաւը անյագ աչքերով կը դիտէր զայն ու կը տխրէր. իր փորձառու գլուխը գիտէր թէ, երբ աղջիկը մեծնայ՝ հողն ալ հետը կը մեծնայ: Եւ աչքերը կը խոնաւնային:

Առանց անոր, ինք զուսցած կոյս մը, անպէտ գանգուած մը, անարժէք իր մըն էր: Այդ ղողդոջուն դալար ոստին տակ կը շնչէր, կ'ողբերգէր: Հողին յոյզ ու եռանդ, սէր ու կեանք կը ստեղծէր: Պառաւը կ'աղօթէր իր Աստուծոյն գիշեր ցերեկ: Կ'աղօթէր որ, չար աչքերէն պահէ իր մէկ հատիկը:

Գարնանավերջի ծիծղան օր մը չաղ ու չոր կը մաղուէր երկինքէն հասուն ու յանկուցիչ հրապոյր մը կը զինովցնէր միջոցը: Ամէն կողմ երգ ու ծաղիկ, դեղ ու շնորհ: Պառաւի նորատի թոռնուհին կ'արածէ գառները, որ կը կրծէին քըքումն ու անմոռուկը, առւոյտն ու թրթնջուկը կը քալէր ան հասունցած արտերու մօտէն: Հովը քնքշօրէն կը շոյէր իր երկար մազերը, ականջին փսփսալով քաղցր ու փաղաքուշ բառեր: Բնութեան հրաշագեղ տեսիլներէն մէկն ալ ինք էր— անթեւ հրեշտակ անմեղութեան ու բարութեան պսակներով:

Այդ օրը, շատ հեռու տեղ մը համբաւթի հոտուն վտակներուն գլուխը տարաւ գառները: Երկու ասպետականներ հոն կեցեր՝ կը ջրէին իրենց ձիերը: Հետախուզող աչքերով դիտեցին զինքը, եւ խօսեցան անհասկնալի լեզու մը: Աղջիկը շփոթեցաւ, վախցաւ: Շտապեց հեռանալ փութով Խանակի չեղած պէս սուր էր անոնց զգաչուտ նայուածքը, ցանկութեան բոլոր մեղքերով: Դէմքով եւ հոգիով սեւ այս մարդիկը վայրագ արտայայտութիւն մը ունէին՝ որմէ զուրկ էր բոլոր էութեամբ: Եւ գառները աղջիկը ձգած՝ վազեց այծեամի արագութեամբ:

Երբ հեռուէն նշմարեց իր տխրեցի խրճիթը, սիրտ առաւ, եւ կամաց կամաց ետին դարձաւ: Զինուորները կը հետապնդէին զինքը: Այծերը հաւաքել դարձեալ վազեց այնքան խուճապով որ արդէն քրտինք մտած էր, իր մամիկին քով հասաւ, պատմեց բարգուշակ հանդիպումը եւ իր անհանգստացուցիչ երկիւղները:

Մամիկը լսեց ու տրտմեցաւ: Մթ[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այստեղ, գետի ափին բանակած նրանք զբաղուած էին մօտալուտ յարձակման պատրաստութեամբ: Մի քանի օր էր ինչ Զօրագետի կուսական անտառները մերկանում էին իրանց լազմամեայ զարդերից:

Հինաւուրց մայրիներն ու կաղամախիները սրաբերան տապարների հարուածներին չդիմանալով՝ ահագին ճարճատմամբ խոնարհւում, ընկնում էին, ինչպէս մեռնող հսկաներ եւ իրանց ծանրամարմին բուների տակ ճնշում եւ ջարդում մատաղ ծառերն ու ընձիւղները: Մօտակայ գիւղերից հաւաքուած եզանց լուծերով շարունակ դէպի Կուրի ափն էին կրում հսկայական գերաններ: Այդտեղ լաստագործ Եգերացիք ուռենու դալար ոստերից հիւսած լախտերով կապկպում, միացնում էին այդ գերանները եւ նրանցից մեծամեծ լաստեր կազմելով՝ ջրեան իջեցնում:

Երբ լաստերի թիւը մի քանի տասնեակների հասաւ, լաստավարներն սկսան միացնել այդ բոլորը պարաններով եւ հետզհետէ դէպի հանդիպակաց ափը ձգել:

Այսպիսով լաստ լաստի միացնելով եւ ամէնը միասին գետափի վրայ ցցած բիրերին կապելով՝ կազմեցին մի ապահով կամուրջ, որի վրայով հեծելազօրն սկսաւ հետզհետէ հայկական սահմանն անցնել:

Շատով հասաւ եւ Աշոտ Թագաւորը Եգերացոց վերջապահ գնդերով: Միօրեայ հանգստութիւնից յետ նա հանդէս արաւ իւր զօրքերին: Մի քանի հազարից կազմուած հեծելախմբերը բռնեցին գետափի ամբողջութեամբ ձգւող դաշտավայրը բազմաթիւ շարքերով, որոնցից իւրաքանչիւրին առաջնորդում էր մի իշխանազն զօրավար:

Այդտեղ էին Եգերացիք, Խաղտիացիք, Քուրջալցիք, Մկրեւցիք, Ապազւյիք եւ Ճորոխի ձորահովտում բնակող քաջերը: Նրանց միացել էին նաեւ Տայոց նահանգի հայ հեծելախմբերը: Այսպիսով Թագաւորն առաջնորդում էր մի հզօր բանակի, որին, ըստ երեւոյթին, չպիտի կարենային դիմադրել ապստամբները: Դրանք բոլորն էլ հուժկու, յաղթանդամ եւ քաջամարտիկ զօրականներ էին, ամէնքն էլ հագած երկաթէ զրահներ եւ պաշտպանուած երկաթագամ յանճապաններով, թիկնապահ տախտակներով, խոշոր եւ ահարկու սաղաւարտներով եւ երկաթէ դիմակալներով: Նրանք զինուած էին միաժամանակ թէ՛ աղեղներով ու սուսերներով, որոնց հեռուից ձգում էին թշնամու վրայ եւ թէ երկար նիզակներով, որոնցով կռւում էին հակառակորդի հետ՝ մօտեցած ժամանակ: Ունէին թեթեւ վահաններ եւ ծանր, քառակուսի ասպարներ. զինուած էին սրերով եւ վաղակատրերով: Կային եւ նետաձիգ գնդեր, որոնք կռւում էին լայնալիճ աղեղներով եւ թունաւոր նետերով.

Հանդէս կազմելով զօրքին իւր սահմանի վրայ, Թագաւորը կամեցաւ հաւատանալ թէ՝ արդեօք այդ հեծելազօրը իւր արտաքին կազմութեան եւ ռոհարկու տեսքին համեմատ ունի՞ նաեւ ռազմական հմտութիւն եւ կարո՞ղ է Ուտիացոց ու Սեւորդաց զօրութիւնն ընկճել:

Տեղի ունեցող փորձերը համոզեցին Թագաւորին՝ թէ Եգերացիք արժանի էին իրենց հռչակին: Նա ուրախ էր որ Աբխազաց այդ տոհմական թշնամիներով պիտի կարողանար կրկին մի խրատական դաս տալ Բէր իշխանին, որ Աբխազիայից եկել էր Ուտիք՝ իւր ապստամբ իշխաններին օգնելու համար:

Սակայն չնայելով այդ բոլորին, չնայելով եւ այն յաջողութեանը, որին հանդիպեց արքան Եգերացոց երկրում՝ ստանալով նրա Թագաւորից օգնական զօրք այնպիսի մի ժամանակ, երբ ինքը մնացել էր մենակ եւ կարօտ սրտացաւ բարեկամի օգնութեան, այնուամենայնիւ, մի ներքին տխրութիւն ճնշում էր նրա սիրտը:

Այն միտքը՝ թէ ինքը մտնում է իւր երկիրը օտար զօրքերով եւ մտնում է իւրայինների դէմ կռուելու համար, տանջում էր նրան սաստիկ: Բացի հայ զօրաց կոտորածը, որ տեղի պիտի ունենար անշուշտ թէ յաղթութեան եւ թէ պարտութեան դէպքում եւ որի մասին մտածելն անգամ վիշտ էր պատճառում նրան, Թագաւորը ճնշւում էր նաեւ ամօթից այն մասին՝ որ ինքը մենակ էր, որ իւր մօտ չկային գէթ մի քանի հայ իշխաններ, որոնք իւր Վանանդացի թիկնապահների հետ միասին արքայական շքախումբը կազմէին: Նա ամաչում էր Եգերացի իշխաններից եւ նոյնիսկ նրանց զօրքերից: Բայց աշխատում էր միշտ ուրախ երեւալ եւ դէմքի վրայ ժպիտ ունենալ:

Թագաւորին անհանգստացնում էր նաեւ այն միտքը թէ՝ ինչո՞ւ մինչեւ այն Մարզպետունին չերեւաց: Ի՞նչ դրութեան մէջ էր արդեօք երկիրը. նոր խռովութիւն հօ չէ՞ր փրթել մի տեղ, կամ որեւէ յարձակում չէ՞ր եղել իւր բերդերի վրայ:

Զօրահանդէսը վերջացնելուց եւ վրանը վերադառնալուց յետ՝ Թագաւորն զբաղուած էր այդ մտքերով, երբ իւր բարապանը, որ Վանանդացի հաւատարիմներից մէկն էր, ներս մտնելով՝ յայտնեց Գէորգ Մարզպետունու գալուստը:

Թագաւորն ուրախութիւնից վեր թռաւ տեղից, կարծես մի նոր եւ մեծ զօրութիւն օգնութեան հասաւ իրան վտանգի վայրկեանին:

— Ո՞ւր է, կանչիր այստեղ, հրամայեց նա իսկոյն եւ ուրախ անհամբերութեամբ սկսաւ անցուդարձ անել վրանում:

Մարզպետունին ներս մտաւ եւ ողջունեց արքային խոնարհութեամբ, վերջինս, սակայն, գրկեց նրան իբր պէս շատ տարիներից ի վեր չտեսած իւր մի սիրելուն:

— Ոչ ոք իւր կեանքում այսքան անհամբեր չէ սպասել քեզ, իշխան, ինչպէս որ այժմ սպասում էի ես,— ասաց Թագաւորը ժպտալով— Որտե՞ղ էիր եւ ի՞նչպէս հասար այստեղ. ի՞նչ [illegible] Նախ ես թէ՞ զօրք ունիս հետդ. ի՞նչ դրութեան մէջ են մեր գաւառները [illegible] բար եւ եւս սկսաւ հարցեր անել [illegible] գաւառը եւ ապա նստելով [illegible] վրայ՝ իշխանին էլ առաջարկեց [illegible] սելու:— Անշուշտ յոգնած ես, [illegible] աւ, հանգստացիր, յետոյ կը [illegible] յարեց նա, բայց առանց իւր [illegible] կան հայեացքը իշխանից [illegible]

(Շար.)

...ամենամեծերու մէջ ամբողջ դիւցազն ...անցուց։ Արհաւրոտ պատկեր— ...ժամանակ գործած՝ խոցուածքին ...։ Ջարդեր էր աշխարհը։ ...ին ու լուսուն արթնցուց աղջի— ...Անոր հանդերձեղէնի պզտիկ կա— ...թեւին տակն առած՝ միասին ...րայ ինկան դէպ ի հիւսիս արե—

...Օրեան լուռ ծառուղիներէ, ծաղ— ...ձորակներէ։ Բարձրացան խն— ...ր բլուրներ՝ ուր արշալոյսը ...փունջեր կը թափէ, եւ հեռուն ...ովերին մէջ Տիգրիսը կապոյտ ...եններ կը ձգէ։

...մը իջան։ Նորածագ արեւուն ...ծխաններու ծուխը կը ծառա— ...երդիկներուն վրայ։ Կեանքը ...էր կարմրաթուշ հարսեր ու ...կներ աղբիւր կ'երթային, մշակը ...դէմքով արտն ու այգին կ'ուղ— ...էր։

...ծանքը խաղաղ էր հոն եւ ազատ։ ...ւոր հին եւ վստահելի բարեկամ ...ունէր, բազմանդամ ընտանիքի մը ...ուտէրը։ Անոր յանձնեց աղջիկը, ...ժամանակի մը համար, իբրեւ ա— ...մինչեւ որ չարը անցնէր։

...Երկուոր մթներ էր, երբ վերա— ...Սոսկաց մէկէն, իր հինա— ...խրճիթը պաշարուած գտաւ։ ...էր որ եկեր էին աղջիկը տա— ...Զառամը լայն շունչ մը առաւ։ ...նախազգուշակներ էր վտանգը։ ...րներէն երկուքը զինուորեցին ...ու խօսեցան։

...խտաւոր աստղի տակ ծնած էր ...պատիկ պառաւին թոռը։ Ահա ...ւ եւ երջանկութեան լոյսը, ի— ...գլխաւորն էր, որուն նուէր ...ուած էր աղջիկը։

...առաւ մերժեց։ Հարստութիւն եւ ...լլին հրապուրեր զինքը։ Օտարը ...ող եւ խորթ էր իրեն։

...սպառնալիք անօգուտ ան— ...Զառամը կը մնար անդրդուելի։ ...չվախցուց զինքը։ Իր պարտա— ...ութիւնը կատարած էր։ Ապահո— ...աղջկան վիճակը, հանգիստ ...մեռնիլ։

...տարացին հետ օտարականները ...եկան։ Ձեռնունայն մեկնիլը կը ...նէր զիրենք։ Գազանացած է— ...Մոլեգնօրէն յարձակեցան, գե— ...փոսցին անտէր պառաւը, եւ ...ցին զայն ...

..Կ'ըսեն թէ, քարերու առաջին ...ւածովն իսկ կը պայթի պառա— ...ւրող սրտիկը։ Անոր պուտիկ մը ...ն ալ մը կը ձեւանայ քարե— ...մէջտեղը, միշտահոս եւ անոյշ։ ...ծանի փուշերուն մէջ ինկած ճեր— ...վարդի մը, ցօղաթուրմ ու անու— ...։ Կը նմանի պճլտուն, ժպտող ...մը, որ կը փղձկի յանկարծ, եւ ...ամբողջ աշխարհին պատմել ...անլուր տանջանքները, իր անո— ...մահը, եւ իր յաւիտենապէս ...հոգիին զմայլելի կորովը։

...Տիգրանակերտցի մայրերը ...աղջիկներ թուխ ու տժգոյն, ...տիրեր, կը բաւէր միայն մէկ ...լուացուիլ պառաւին ակին ...։ Մկրտուիլ անոր օրհնուած ...ով, եւ խնդրել անկէ.

...-թիւն ազնուութիւն,
...մէջ ողիտանութիւն,
...հատ կարմրութիւն
...՝ իմի տուն՝ աղջկանն
...՝ փեսին :

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՀԱՒԱՏՔԸ

Կրօնքը մարդուն էութիւնն իսկ է, — թողութեան կարօտ ու դժգոհանք մահուան դէմ։

Այս վերջինը իր մէջ ծնունդ առած է հաւատքի մը թէ կեանքը կ'ընդհատուի, եւ ոչ թէ կը վերջանայ։

Ու Աստուծոյ գաղափարը, որ ժխտելու անողոք իրականութեան պտուղն է, մարդուն կողմէ վերածուած է կեանքի տեւականութեան խորհրդանշանին.

Հաւկիթին պաշտամունքը, հին հին դարերուն, կը բացատրուի անով, որ մարդիկ կը կարծէին թէ աշխարհը հաւկիթէ մըն է ելած։ Ու այդ տօնը կը կապէին բնութեան վերածնունդին,— գարնան։

Հին արձանագրութիւններ կը վըկայեն թէ Քրիստոսի խաչելութիւնը տեղի ունեցած է ձմրան եղանակին. Բայց, քրիստոնէութիւնը զայն համադրած է գարնան հետ, ու ժամանակի ընթացքին անոր կցած է նաեւ հաւկիթը գունաւոր,— այնպէս՝ ինչպէս նախաքրիստոնէական շրջանին։

Կրօնական հաւատքը ուրիշ բան չէ, ուրեմն, բայց եթէ մարդուն հզօր տենչանքը՝ կեանքը վերանորոգուած տեսնելու։

Տենչանք մը, որ հաւատքի փոխուած է իր կողմէ։ Ու, քան դարերէ ի վեր, յատկանշուած է Յարութեան տօնով։

Առանց այդ հաւատքին՝ կեանքը պիտի կորսնցնէր իր ստեղծագործական ուժը, եւ պիտի մերկանար ոգիի ու յաւիտենականութեան գեղեցկութիւններէն։

Երկրային ո՞ր արքան, արուեստագէտը կամ ժողովուրդը պիտի կարենար այնքան հզօր թափով կառուցանել կամ ստեղծագործել, եթէ իր մէջ չունենար մասնիկ մը այդ հաւատքէն։

Այնքան ատեն որ տեւականութեան կամ յարութեան հաւատքը («Քրիստոսը») կենդանի է մարդու մը կամ ժողովուրդի մը մէջ, այդ մարդուն կամ այդ ժողովուրդին կեանքը իր մէջ կը կրէ մաս մը՝ յաւիտենականութենէն ու մանաւանդ յարութեան մը կարելիութենէն։

Ու նոյն հաւատքը, մարդկային կեանքի ամբողջ տեւողութեան, այնքան հզօր է եղած, որ Պատմութիւնը անւականօրէն կրկնած է ինքզինքը, հակառակ ժամանակին անողոք հարուածներուն։

Եգիպտոս ջանաց խոյս տալ այդ հարուածէն։ Վկայ՝ իր բուրգերը։ Բայց, ի՞նչ մնաց իր քաղաքակրթութենէն,— մումիաները իր երբեմնի փարաւոններուն։

Բաբելոն աւելի բախտաւոր չեղաւ։ Հոն ուր երբեմն շքեղ պալատներ էին կառուցուած, եւ առկախ պարտէզներու բուրումը կը տիրէր, այսօր աւերակներ կան միայն, ու Հէքեաթը Շամիրամի։

Նաեւ՝ Մեծն Աղեքսանդրի փառքն անցաւոր։ Ան հասաւ մինչեւ «ծայրն աշխարհի»։ Իր մտածումը բարձրացաւ «երկինքէն վեր»։ Եւ այդ անդուգական զօրավարը եւս ունեցաւ այն պատրանքը թէ իր գործը վերջ պիտի չունենայ։ Բայց, ինկաւ նաեւ Աղեքսանդրը, ու իր հետ տապալեցաւ իր կայսրութիւնը։

Նոյն վախճանը ունեցաւ Հայաստ ու Երկաթեայ Հռոմը, որուն տիրակալութիւնը «սուրի ու օրէնքի» վրայ էր հիմնուած։ «Յաւիտենական քաղաքը» — յաղթանակութեան չքնաղը կայ նաեւ այս բացատրութեան մէջ։ Վէսուվը, իր մոխրակոյտերով, ու մանաւանդ իր անմար ծուխով՝ հեգնանքովն է ժամանակին՝ մարդկային տիրակալութիւններուն դէմ։ .

Այո, ամէն ինչ պիտի թառամի ժամանակին հետ։ Վասնզի, անոր սուրը աւելի հզօր է, քան սուրը մարդուն։

Ու կեանքին օրէնքը աւելի հզօր է, քան՝ օրէնքը մարդկային։

Ինչ որ պիտի մնայ, սակայն, անխախտ ու անխափան, վերանորոգումն է ու «յարութիւնը»։ Իսկ անոր սիւնը խարիսխը՝ հաւատքը։

Ժողովուրդները կրնան պարտուիլ հակառամարտներու մէջ։ Կոտորուիլ նոյնիսկ։ Դառնալ ենթակայ՝ ուրիշ ժողովուրդներու կամ տիրապետութեանց։ Բայց, անոնք չեն մեռնիր, եթէ իրենց մէջ հզօր ըլլայ հաւատքը երկու ճշմարտութիւններու,— անցնալի տիրակալութիւններուն նման՝ նաեւ այսօրուան տիրակալութեանց անխուսափելի վախճանը, եւ «չարչարեալներու» յարութեան նոյնքան անխուսափելի օրէնքը։

Եկեղեցիին զօղանջը, Զատկի առաւօտուն, իր էութեան մէջ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հաստատ ու մեկին զանգահարումը, քաղաքներու վերեւ, այս ճշմարտութիւններուն։

Այդ զանգակները,— մետաղեայ ըլլան թէ գաղափարական, հնչեցնել, տեւապէս հնչեցնել զանոնք ...

Մանաւանդ մեր այս վայրավատին կայքի օրերուն։

Ա՛, խորապէս ապաւորուած է, հոգիիս ծալքերուն մէջ, գունագեղ այն ճառագայթը որ մեր գիւղաքաղաքի լայնանիստ եկեղեցիին խորանին կոնակէն կ'իջնէր մինչեւ պորտը գաւիթին, պատռելով առճարին մթութիւնը

Մեր պատմութեան մթաստուեր գմբէթին տակ՝ յոյսի նոյն ճառագայթը շողացած է միշտ։

Ու հայ ժողովուրդի յամառ կերպով քրիստոնեայ մնալուն մէջ իսկ՝ չեղին յարութեան մասին «հայ քրիստոնէ»ին նոյնքան յամառ հաւատքը գտած եմ ես ...

Բայց՝ հաւատք,— եւ ոչ թէ «Տէր, ողորմեա՛ »...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԵՐ ՔԱՂ ՔԻ ՁԱՏԻԿԸ

Երէկ Զատկի խթում էր։

Իրիկուան դէմ, ներսի առնի դիտանագէտ բարեկամիս հանդիպեցայ։ Բերանը բացաւ։ Ես ալ ականջներս ցցեցի։ Բայց դարձեալ լսեցի։

— Նորէն Զատիկ եկաւ...

- Մեր ծնունդներն ալ կ'երթան... կորսուիլ ժամանակի անդունդին ծոցը։

— Ցեղիդ մէջ ապուշ եւ վարձուած դիւանագէտներ ունենալուդ՝ այս վիճակին հասանք ... ա՛խ, խա...

— Բարեւ չառած, նորէն բանդիտութեան սկսար . .

— Քեզի պէս բերանաբաց հիացողներուն երեսէն է որ կը տառապինք այսօր օտարութեան մէջ... ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար՝ եթէ Թուրքին հետ լեզու ...

Բարեբախտաբար, փողոցին մէջ գտնուելնուս՝ քովէս անցնող դէր մարդ մը փորովը հրեց զիս... առանց գիտումի եւ առանց ներողութիւն խնդրելու։ Ուրախ եղայ... ինչու որ, բարեկամիս նախադասութեան վերջը չլսեցի։

Տուն հասայ թէ չէ, սկսայ «ոչինչ է պիտոյ վասն բանից այդորիկ տալ քեզ պատասխանի» Սեղրակ — Միսակին գիրքը կարդալ։ Աւուր պատշաճի։

×

Այս առաւօտ Զատիկ է։ Փողոցը լեցուն է բազմութեամբ։ Արեւը ժանգերուն դպրոցի զողայլին պէս տաքցուցեր է մթնոլորտը։

Այս երկիրը այն տեսակ վայր մըն է որ, Սիկիլիացիներ եւ Մալթացիներ կը վխտան իրենց թուական առաւելութեամբ։ Քրիստոնեայ են՝ Քրիստոսը զարմացնելու աստիճան։ Կրօնասէր են՝ պապը ապշեցնելու աստիճան։ Ծանօթ կամ անծանօթ կ'ողջագուրուին, բաւական է որ եւրոպական գլխարկ ունենայ մէկը թառին վրայ ...

Ես ալ, նոր լաթերս հագած, ծառուղիին վրայ քէֆ կ'ընեմ՝ արեւը եւ բազմութիւնը դիտելով։ Սիրտս դող կ'ելէ, երբ դիւանագէտ բարեկամիս նմանող մէկուն կը հանդիպիմ։

Կը յառաջանամ ծով բազմութեան մէջէն՝ անցեալս աչքիս առջեւ եւ ներկաս գլխուս վրայ։

Կը հանդիպիմ կաթոլիկ բարեկամի մը, որ անկեղծ զգացումներով Հայ մըն է միանգամայն։

— Ո՞ւր այսպէս, կ'ըսեմ։

— Եկեղեցի... (ժամն կիտիյորըմ)։

— Աստուած ձայնդ լսէ։

— Դուն չե՞ս գար։

— Ո՛չ։

— Ինչո՞ւ։

— Տէր — Ներսէսեան Ցարութիւն էֆէնտին կը ներկայանայ վերջը։ Մեր համակրելի երաժշտապետն է անիկա, որուն խօսք եմ տուած Ս. Կարապետի ստմբերգութիւններուն մասնակցելու համար այս առաւօտ։

— Այլահ չոզ չէքտիրմէսին սանա, պու կիւն սէնտէ պիր չէյ վար ... Թու ... Թու ... Թու ... Թու... (Աստուած թող չտայ քաշել չտայ քեզի, այսօր քեզի բան մըն է պատահեր — մէջս բնակող չար ոգին հանելու գիտումով — Թու... Թու... Թու...)։

Ու գացի կոթնելու ծառի մը բունին, անցնող դարձող բազմութեան մէջէն ծանօթ մը նշմարելու համար։

Ոչ ոք կը ճանչնամ, բոլորն ալ մտերիմ դէմքեր են կարծես։

Սա դիմացէն անցնող մարդուն եւրոպական գլխարկը հանելով... մասվի՝ տեղը ֆէս մը գնտեղեցի ... ճիշդ եւ ճիշդ մեր Ազարենց Հաննուկին նըմանեցաւ։ Երկարաւստակ, օխար զուլաճնոց կարմիր գօտի մը մէջքին, սեւ փողկապի մը ծայրերը հովին տըւած, ֆէսն ալ խմանին վրայ ծուռ նստեցուցած։ Սա միւսն ալ Արապաճի Յըլլաին է կարծես... ձեռքերը ետին կապած, իրանը դէպի առաջ՝ վա՞ր մը պահա եան պագան նայուածքով։

Ալ Աստան կը գտնուիմ հիմա։

Ամենայնատին տնանկը նոյնիսկ, նոր բան մը ունի իր վրայ։ Սիւլիւկին տըղան խորհեր խորհեր եւ Զատկի առթիւ ֆէսին նոր փիսակիւլ մըն է գներ։

Ահաւասիկ Սիմիթճի Եպիսը։ Իր մուհալլէպիճիի բոլոր կազմածներով դէպք է գրաւեր կլոէնենց Մէյտանը եւ կը պոռայ։ «Տաս փարայի չատ չա՜տ... քառն փարայի դահա չա՜տ»։

Խումբ մը պզտիկներ, ներկուած հաւկիթ բռնելէն եւ փարաելէն կասկարմիր շրթունքներով՝ մէյ մէկ պընակ մուհալլէպի անյագօրէն կը լափեն, կաթին կամ ռուպին մնացորդը լիզելով բծախնդիր հոգածութեամբ։

Քիչ մը անդին կոկիչը։ Թիթեղէ կլոր ափսէ մը ութ մասի բաժնած՝ պահարը — պիպէռլի մաճուն կը ծախէ։

Ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն առթողը հաւկթախաղն է։ Քիթաւոր Գօզոսը հինգ հարիւրէն աւելի հաւկիթ ունի գեղէն բերած, վեցական շարեր է տասը կարգի վրայ եւ տխոյեան կը փնտռէ։ Սիրողները, ըստ բախտի, մէյ մէկ հատ կը վերցնեն կարգին երկու ծայրերէն ու կը սկսին զարնել։ Ով որ յաղթող ունենայ դիմացկուն հաւկիթ մը, խաղը կը շահի եւ հաւկիթն ալ կը հաշակուի «ճէնէկի մէջէ ելած»։ Ամէն մարդ կը վախնայ այդ կլռկման հաւկիթէն։

Փողոցը լեցուն կ'ըլլայ ճռուողուն եւ անհագ երիտասարդութեամբ մը։

Իսկ տարիքոտները փողոցէ փողոց Զատիկ շնորհաւորելու կը պտտին։ Ամէն տուն պատրաստած է մենծերուն համար մախարնա — չէքէր ու լոխում։ Պզտիկներուն համար չամիչլէպլէպի, կարմիր հաւկիթ եւ խաչ։

Սրբոտրամնի Արշակը ճամպայ խաղալու համար չուան է լարեր խաչաձեւ ձողերու ծայրը եւ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետին պաշտպանութիւնը հայցելով՝ Նալլը — Խանի ջորիներուն պէս, տտուիկ, տտուիկ, Թըմըր — Թրքըր, յետոյքը համաչափ խաղցնելով՝ վեր կը բարձրանայ չուանափոյթ ու երկու ձողերուն զիրար խաչաձեւած կէտին վրայ կը նստի եւ կը դիտէ հանդիսականները հպարտութեամբ, յետոյ խօսքի կը բռնուի իր հոպիւսին, «պապաջան խաբտաչ»ին հետ, որուն Աստղ Փազարցիները միշտ լիկ անուն կուտան։

Առաջին օրը այսպէս կ'անցնի։ Տեսակ մը պինովութեան եւ ինքնամոռացումի մէջ։

Երկրորդ օրը, հեռաւոր ազգականներու ձեռք — պագի կ'երթան։

Տանիքէց քահանաները կ'աճապարին վերջացնել «կուտ» նյլիկ ծուխերուն տնօրհնէքը։ Ինչու որ, երկրորդ օրէն ետքը տեղի ունեցող արաբողութիւնները կրնան վիրաւորել գիւղագդամութիւնը ասնուողն հինգ ղուրիշ տալու կարողութիւն ունեցող «յանախորդներուն»։ Բոլորովին աղքատները ուր, տասը, նոյնիսկ քսան սը վերջ կ'արժանանան տէրտէրին այցելութեան .

Երրորդ օրը ըմբշամարտութիւն տեղի կ'ունենայ, կամ բողոքականներուն գերեզմանին առընթեր Թափուր հողին վրայ եւ կամ Ղըզըլ — Գէլիկի արտին մէջ։

Աստ — Փազարցի արական սեռը վեր ի վերոյ փէյլիվանութեան սիրահար պատակարգ մըն է։ Ձափազանց կը սիրէ Տաճիկներուն կամ Զէքէքներուն հետ չափուիլ եւ... յաղթել։ Անոնց Ալի, Տուրմուշ, Հասան, Մըստըը, Իպրէս, Ասլան—պէյ, Քէլ — Օսման ըմբիշներուն դիմաց ունին՝ Աղ — Գոյինը, Լավոն, Լեւոն պէյը, Քըստըրենց Հաննէսը, Թաթոնց Եսաֆը, Տան — Տըրլին, Միհրանիկը։ Կոխանենց Ըռափայէլը։

Դպրոցական աշակերտները բնաւ չեն սիրեր երրորդ օրը։ Ցաջորդ առաւօտ կանուխ դպրոց երթալ կայ։

Մենք ալ Կեդրոնականցի ընկերներով, Զատկի երրորդ օր մը, Սախտարին Քենէրը Ալթունին դէյլէն գացինք քէֆ ընելու, լանտոն արապաներով։

Սրճարանին մանչը, Ոըռխայէն տըղան, խոիր մը փռեց գետինը ու մենք անդաւորուեցանք վրան։

Օղիին շիշերը եկան փըրդըլաններով, ւղած վարունգներուն, փիազներուն, քէօֆտէներուն հետ միասին եւ Իգմիթցի Գառնիկին լաթէռնան սկսաւ գործի։

Մեր սքանչելի ընկերներէն՝ Տատուրը (բանաստեղծ Ահարոնին եղբայրը) օղի չէր սիրեր... գրեսցի ըլլալը ապացուցանելու համար։ Ալ կը խմէր... պիէռ։ Որուն ընկերակից ալ գտնուեցաւ Վահրամ Գումայեանը։

— Ծօ՛, սըւոր պիրա՞ չըսեն, հոգիդ կոծիմ, հոգիդ, Տատո՛ւր։

Տատուրը, իր համակրելի եւ մեղմ չատ սաստ ինքնագիտակցութեան հաւած գլուխով, յարատեւ անո՛ւշ ժըպիտ մը երեսին՝ կը պատասխանէր։

— Լռե՛ց...

Մեր Գառնիկին մեքենական երգեհոնը իր եօթը տեսակ Ջիֆթէ — Թէլլիներով դէմ դիմաց կը հանէր Էրզն ու Փիլիկը, Փափազն ու Եղիշը, անգին Սախարին — Քէնէրցիք գլուխնիս հաւաքուած՝ մեզ կը դիտէին հիացումով։

×

Ծառին կոթնած՝ որքան մնացի՝ չեմ գիտեր։ Միայն ինծի այնպէս թուեցաւ թէ, կաթոլիկ բարեկամիս ձայնը դարձեալ լսեցի։

— (Թուրքերէն) Դուն տակաւին հո՞ս ես։

— Խմէ՛, ծօ՛, Տատուր... հոգիդ կոծիմ, հոգի՛դ... դարձուր ծօ՛ Գառնիկ, աչկըդ սիրեմ աչկըդ ....

— (Բարեկամս ափ ի բերան)։ Եթէ այս վիճակը այսօր ալ շարունակուի, գացը Մանուպա (Թունիզիա«Փըկինչ»ը) կ'երթաս դուն ...

— Տաս փարայի չատ չա՜տ...քառն փարայի դահա չա՜տ...

— Թու... Թու... Թու... Թու....

— Գահարըը մաճո՛ւն... չամիչ լէպլէպո՛ւ ... խաչ-միխաչ... Տէր Ողջայէ՛լ... արապա — մարապա ... չիվի — միվի... լաստիկ — մաստիկ... ?րպրր — պէլիկ .. փէյլիվա՛ն ... Քըստըը Հաննէ՛ս... ոչինչ է պիտո՛յ .. Ծամպայ — Արշակ... Խլտէ՛ն ... Կոմի՛կ... Հաճի Միրակա՛ն... Վայվու.. Քէօթո՛չ....

Օր մը վերջ, դէմս ելլող Հայը կը հարցնէր.— Անցած ըլլայ, պարոն ... հիւա՞նդ էիր։

— Ո՛չ բնաւ։

— Բլէժանը։

— Այո՛, գերյուզականութեան նոպայէ մը կը տառապէի ...

ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Արտատպուած՝ մեր աշխատակցին (ծանօթ նաեւ Տովասար անունով) «Աստուածարեալ Քաղաքը»ն, որ լոյս տեսաւ երէկ։

ԶԱՏԿԻՆ ԹԷ ԾՆՈՒՆԴԻՆ ԾՈՄՈՎ ԿԱՄ ՈՐ ԵՒ Է ՁՐԿԱՆՔՈՎ ՕԳՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ՆՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ։ ԱՀԱ ՁՐ. Կ. ԹԱՍԸ, ՏՈՒԷՔ ՍՐՏԱԲՈՒԽ ՁԵՐ ՆՈՒԷՐԸ ։

«ԾԱՌԱՅ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱՒ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏՎԸՆ ԵՒ ՍՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— oo —

ԼԱՒ ԱՂՋԻԿԸ,—

...ան — քսան երկու տարեկան կոյս ...ն էր, բարձր եւ թիկնեղ մարմնով, ...նեղ բայց համակրելի դիմագծով։ ...նը ինծ անծանօթ մնաց, «Լաւ աղջիկը» կ'ըսէին բոլոր գիւղացիները եւ ալ զինքը այդ անունով կը ...նչէր։ Որբացած հօրմէ եւ մօր— ...որբացած ազգականներէ ու պա— ...ներէ, կ'ապրէր աղքատ ընտանիքի մը տան մէջ. ինքն իր հաշւոյն։ ...րացկանութիւն չէր ըներ, կ'աշխատէր ու կ'ապրէր։ Գարունին հետ ...ւրս կ'ելլէր, դաշտերն ու լեռները ... ոտքին տակն էին, աշունին ցուր— ...ին հետ տուն կը մտնէր։ Գարունը՝ ...նազան բանջարեղէններ՝ անխտոն, ...արծիլ, սինձ, շախ—բողկ հաւաքելով առոր անոր կը ծախէր ցորենով, ...երով եւ դրամով։ Ծաղուած ար— ...ւրէն հաւկիթ կը հաւաքէր, կը ծեծէր եւ մաքուր ցորեն կը հանէր. ահա իր ապրուստին միակ աղբիւրը։

Մաքուր ու անթերի կը հագնէր. գունաւոր, փայլուն գոյնով շըջազգեստ մը հագին, որուն վրայ շարք շարք կախուած էին ուլունքներ, որոնք արեւուն ցոլքերուն տակ կը փայլէին աղամանդներու պէս։ Վիզէն կախուած ունէր երեք շարք եւ ամէն մէկ շարք 10—15 ոսկիներ. նոյնպէս երեք շարք խիտ ոսկիներ ճակատին վրայ. առանց ճիշդ ոսկիներ չէին. ոսկեգոյն եւ ոսկի մեծութեամբ թիթեղներ էին։ Մէկ խօսքով մարմինը կը լողար այդ ուլունքներու եւ ոսկիներու ծփանքին տակ։ Առաջին անգամ զինքը տեսնող անծանօթ մը պիտի կարծէր թէ՝ հարուստի մը կամ կինն է, կամ աղջիկը։

Ես այդ գիւղը նոր եկած էի, այդ աղջիկը տեսայ իր ամբողջ շքեղութեան մէջ. արտակարգ շքեղութիւն մը. հաւատալս չէր գար։ Գիւղացի աղջիկ մը այդքա՞ն փարթամ հագուի եւ այդքա՞ն ոսկիներ իր կուրծքին ու ճակատին վրայ ազատօրէն կրէ,— բացառիկ երեւոյթ մըն էր։ Գոլուածքը, շարժուձեւը հեռուէն շատ պայծառ էին։ Ու շատ հպարտ էր։ Իսկապէս կ'արժէ— կը մտածէի— այդքա՞ն շքեղութեան տակ ունենալ համապատասխան հպարտութիւն։ Եթէ դէմքի գեղեցկութիւնը համապատասխանէր իր արտաքին շքեղութեան, ուղիղ ու ձիգ հասակին, կը յուսայի թէ՝ շատ մը երիտասարդներու մէջ կռուախնձոր մը պիտի դառնար։ Ի վերջոյ իմացայ որ այդ աղջիկը համր է եղած.— «Լաւ աղջիկը» կ'ըսէին իրեն. համրութեան միացած էր քիչ թեթեւութիւնը եւ դէմքի բաւական տգեղութիւնը։

Լաւ աղջիկը սիրահարուած էր ինծի, իբրեւ նոր օտարական եւ քիչ մը լաւ հագուած. երիտասարդ տարիքի մէջ։ Իր ճոխ արդուզարդովը պըճնուած, շարունակ ինծի կը հետեւէր. ձեռքով, գլխով, աչքերու շարժումներով բացարձակապէս կը յայտնէր թէ զիս պիտի առնէ. իրարու հետ պիտի ամուսնանանք, քահանան մեզ պիտի պսակէ։ Ես նախ կը ճնշուէի անոր այդքան բաց արտայայտութիւններէն, խոյս կուտայի, բայց ինքը յամառօրէն կը հետապնդէր զիս։ Շատ անգամ կը յանդիմանէի զինքը, կը վռնտէի, սակայն անօգուտ կը դառնային ամէնն ալ։ Ի վերջոյ գիւղացիները պատուիրեցին որ կարեւորութիւն չտամ։

— «Լաւ աղջիկը» բոլոր նոր եկած եւ արտաքնապէս փայլուն երեւցող մարդոց այդպէս ըրած է, սիրահարած է, ամուսնանալ ուզած է։ Երբ ուրիշ մը գայ, քու օձիքդ կը ձգէ։

Ժամանակ մը վերջ քաղաքացի մը եկաւ գիւղը առեւտուրի համար։ Լաւ աղջիկը զիս լքած նորեկին կը հետապնդէր աւելի ուժգին թափով, աւելի համեղուն, որովհետեւ նորեկը կարմիր, կանանչ, փայլուն կտորներ, ուլունքներ, հայելիներ կը ծախէր։ Ես ազատած էի։ Օրը օրերուն, տարի տարիներուն յաջորդեց։ Լաւ աղջիկը իր երազուն կեանքի թարմութիւնը պահեց. օրէ օր բան մը, գործ մը կ'աւելցնէր իր կեղծ զարդարանքներուն վրայ, օրէ օր նոր սէր մը հետապնդելու ետեւէն էր։ Մէկէն յուսահատ, մերժուած՝ ուրիշի մը կը դառնար։ Փլած երազին, կարօտին ու սիրոյն կը յաջորդէր նոր մը, անծանօթ մը։ Սակայն բոլորէն լքուած, արհամարհուած մնաց։

Գիւղի հարսանիքները իրենց ճոխութեամբ կուգային ու կ'անցնէին։ Երբ իրեն ծանօթ ու հասակակից աղջիկներ հարսի քօղին տակ, երիտասարդի մը ձեռք առած, քահանային օրհնութիւնը ստանալով տուն կը դառնային, իր մէջ եփ կուգար էգի բարկ զգացումը։ Անծանօթ հոսանք մը կը սողար իր երակներուն մէջ։ Ու այսպէս բոլոր անցնող տարիներուն հետ իրմէ շատ փոքրիկ աղջիկներ շարան, շարան հարսնութեան քօղին տակ կը մտնէին, կ'արդարացուէին ու օր մը մանուկի մը ճիչը կը լսուէր անոնց մայրական գրկին մէջ։ Ու տեսնէր այս ամէնը, բայց նորէն նոյնը կը մնար։

Տարիները կը ծանրանային իր վըրայ, եւ այդ յաւելումին զուգահեռ մարմնին վրայ բան մը կ'աւելնար կամ բան մը կը պակսէր։ Դէմքին խորշոմները մեծցած, բլուրի մը ողորկ երեսին վրայ բացուած առուի ճեղքուածքի ձեւը կ'առնէին։ Աչքերը իրենց թարմ նայուածքը կորսնցուցած դէպի ներս, խորը մտած էին։ Ճերմակը նստած էր մազերուն վրայ։ Ուղիղ ու ձիգ հասակը պզտիկ մը դէպի առաջ կքած էր։

Մէկ բան չէր փոխուեր— իր աշխատանքի ձեւն էր. ան գարունին հետ դուրսը, դաշտերն ու լեռներն էր. իր հաւաքած բարիքը շալկած գիւղ կը մտնէր, տանիքի մը կտուրին տակ անխտոնին թեփը, ծեծած ցորենին յարդը թեթեւ հովին առջեւ կը մաքրէր։

Մէկ բան չէր փոխուեր— իր արդուզարդի բծախնդրութիւնը։ Ալ ու ալուան հագած, դուրս կուգար մասնակցելու բոլոր հարսանիքներուն։ Բոլոր նոր հարսերու կարմիր խինան իր ձեռքն ալ պիտի կարմրցնէր։

Իր մէջ աւելցած էր սեռին հանդէպ ունեցած արհամարհանքն ու ատելութիւնը։ Գիւղի բոլոր հարսերն ու աղջիկները կը հեգնէր։ Բոլորին պակասութիւնները, ձեւերը, ազեղ կողմերը հարազատ նմանութեամբ կեղծելով կը ծաղրէր. այդ ամէնը իր առաւելութիւններուն հետ բաղդատութեամբ կը դնէր։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(Շար.)

(1)

ԹԻՒՆՆԵՐ ՏԵՍԱԾ Է ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՍ, ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ. ԱՅՍՊԷՍ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 60.000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԱԾ ԵՆ ՀՌՈԴՈՍ ԿՂԶԻՆ: «Ինչո՞ւ համար, կը հարցնէ «Լ'Էօվր», Սպանիո՞յ, Սուրիո՞յ, Պաղեստինի՞ թէ Եգիպտոսի համար»: Այս առթիւ արձանագրելով կարգ մը չոնդալից զրոյցներ, թերթը կ'աւելցնէ թէ Աթէնքի մէջ լրջօրէն կը վախնան գերմանեւիտալական միացեալ գրոհէ մը դէպ ի արեւելք: «Երէկ Պերլինէն մեզի կը հաւաստէին թէ խորհրդաւոր հրամաններ տրուած են ամէն կողմ եւ չատերը կը փափաքին թէ կացութիւնը չափազանց տագնապալից է»: Նոյնպէս լուր կը շրջի թէ Պուլկարիա պիտի օգտուի առիթէն, եւր մը ճարելու համար դէպի Եգէական, անշուշտ ի վնաս Յունաստանի:

Յունաստանի դահլիճը բացառիկ նիստ գումարեց, քննելու համար կացութիւնը: Վարչապետը տեսակցութիւններ ունեցաւ Աթէնքի ֆրանսական, անգլիական, իտալական, թրքական, լեհական եւն. դեսպաններուն հետ:

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Պոլիս հասաւ Էնկիւրիէն: Կ'ըսուի թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ Պոլիս գացած է առերողաբար:

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ռուսական չորս թորփիլանաւեր գիշերանց անցեր են Վոսփորէն, Միջերկրական երթալու համար:

Ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անգամ ալ գերմանական մամուլը փոխադարձաբար կը պաշտպանէ իտալական արշաւանքը, չէշտելով Գերմանիոյ գինակցին կենսական շահերը Ադրիականի եւ Միջերկրականի մէջ:

Սպանիան ալ միացաւ հակաբոլշեւիկ ուխտին

Սպանիական կառավարութիւնը պաշտօնական գեկոյց մը հրատարակեց ապրիլ 7ին, ծանուցանելով թէ միացած է հակաբոլշեւիկ ուխտին: Զեկոյցը կ'ըսէ.

— «Համայնավարութիւնը, որ քաղաքացիական պատերազմը սարքեց Սպանիոյ մէջ, վերջնապէս պարտուեցաւ ռազմադաշտին վրայ, բայց ազգային կառավարութիւնը, հաստատելու համար իր պաշտպանողական դիրքը բոլշեւիկեան վտանգին հանդէպ, միացած է հակաբոլշեւիկ դաշինքին: Այս միացման առնչութիւնը ստորագրուեցաւ Պուրկոսի մէջ, արտաքին նախարարին, իտալական, գերմանական եւ ճափոնական դեսպաններուն կողմէ»:

Ինչպէս կը յիշուի, այս ուխտը կնքուած է 1936 նոյեմբերին, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ:

«Լեհաստան Անգլիոյ արբանեակն է»

Անգլեւլեհական դաշինքը դայրոյթ եւ հեգնանք յառաջ բերած է Գերմանիոյ մէջ: Մամուլը կ'ըսէ թէ այդ դաշնագիրը բոլորովին անիմաստ է, քանի որ Գերմանիա որ եւ է յարձակողական ծրագիր չունի Լեհաստանի հանդէպ: «Այդ դաշնագիրը պարզապէս Անգլիոյ մէկ արտայայտութիւնն է՝ օղակելու Գերմանիան»: Արտաքին նախարար Ռիպպենթրոփ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհական դեսպանին հետ: Թերթերը կ'ըսեն թէ Լեհաստան դարձած է Անգլիոյ արբանեակը եւ թէ գերմանեւլեհական դաշինքը (1934) իր ուժը կորսնցուցած է:

«Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր» կը գրէ — «Այսպիսի դաշնագիրներ անարժէք են, որովհետեւ ո՞վ է որ կը մտածէ յարձակիլ Անգլիոյ վրայ: Ընդհակառակն, Անգլիան է որ կը ծրագրէ վնաս հասցնել Գերմանիոյ, եւ պիտի ձախողի, քանի որ Գերմանացիները այլեւս չեն վախնար Վերսայլի այս քաղաքականութենէն»

«Պէտք բնաջնջենք թշնամին»

Խ. Միութեան պատերազմական փոխ-գործավար Մէխլիս ճառ մը խօսեցաւ Քիէվի մէջ եւ ըսաւ.

— «Մենք վախ չունինք որ եւ է սպառնալիքէ եւ պէտք չենք տեսներ խուճապի ու սարսափի մթնոլորտ ստեղծել, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ երկիրներ՝ իրենց համար զինակիցներ փնտռելով կամ զօրաշարժ կատարելով: Մեր ընկերվարական հայրենիքը կատարելապէս պաշտպանուած է պողպատով ու ամրակուռ պարիսպներով, եւ մենք պատրաստ ենք բնաջնջելու թշնամին մեր հողամասերուն վրայ, պատերազմի առաջին իսկ պահուն, յարձակողականի նախաձեռնութիւնը միշտ պահելով մեր ձեռքին մէջ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ վարիչ տոքթ. Մաչէք յայտարարեց — «Քսան տարուան մէջ առաջին անգամն է որ խրուաթական հարցը լուծումի չիտակ ճամբուն մէջ է: Միակ դժուարութիւնը Խրուաթիոյ եւ Սերպիոյ սահմաններու ճշդումն է, մանաւանդ Պոսնիոյ մէջ, ուր խառն կ'ապրին երկու ցեղերը: Բայց այս գործն ալ յոյս ունինք գլուխ հանելու յաջողութեամբ»:

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ հովանաւոր Ֆոն Նէօյրաթ հասաւ իր պաշտօնատեղին՝ Փրակա, զինուորական համազգեստով: Բարի գալուստի ճառեր խօսեցան չեխ քաղաքապետը եւ ուրիշներ: Ֆոն Նէօյրաթ ըսաւ թէ ամէն ջանք պիտի թափէ որ Պոհեմիա եւ Մորավիա «երջանիկ կեանք մը վայելեն գերման հովանաւորութեան տակ»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ Վաֆտ կուսակցութիւնը կը մեղադրէ Անգլիան թէ կը միջամտէ երկրին ներքին գործերուն եւ թէ վարչապետ Մահմուտ փաշա իշխանութեան վրայ կը մնայ պարզապէս անգլիական դեսպանին պահանջով, ոչ թէ Թագաւորին բաղձանքով:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը, որ Լոնտոն գացած էր Անգլիոյ հետ զինակցութիւն կնքելու համար, Վարշաւա վերադարձաւ առերողաբար, իբրեւ Հիւանդութեան պատրուակով...

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը 1550 կաղապարել դիմակներ ղրկած է Եւրոպա, անցեալ օգոստոսէն ի վեր, ամերիկեան դեսպանատուններու պաշտօնեաներուն համար, իբրեւ զգուշական միջոց:

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Թամամ Արզումանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մարգրիտ Արզումանեան եւ զաւակունք կը ծանուցանեն թէ 10 Ապրիլ, Երկուշաբթի օր, Մեռելոցի առթիւ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ իրենց իրենց սիրելի որդւոյն եւ ամուսնոյն՝ հանգուցեալ ՍԱՐԳԻՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԹՈՒՂԹԱՏԵՏՐ

Տ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Ապրիլ 12ին, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, նիստ կարեւոր օրակարգ, ամփոփական հաշուեքատեղին. Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Մասնաճիւղի կողմէն պիտի յարգուի...

Գ. Գ. Արամ, Հայկ եւ Գրիգոր Փայրամեան եղբայրներ 75 ֆրանք կը նուիրեն, Զատկի առթիւ, Յ. Կապոյտ Խաչի որբերուն.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Մաննիկ եւ Վահան Մեծատուրեան, իրենց մօր՝ Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆի յիշատակին կը նուիրեն 50 ֆրանք Յ. Կապոյտ Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին եւ 50 ֆրանք Հաասզգայինի Շավիլի Մասնաճիւղին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ — MERCREDI 12 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4012

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Իտալական արշաւանքը Ալպանիոյ վրայ տեղի ունեցաւ աւագ ուրբաթ օր։ Անշուշտ ամփ մը լեռնականներու քաջութիւնը չէր կրնար կասեցնել հարիւրաւոր թնդանօթներու, հրասայլերու եւ օդանաւերու զմոխային գլուխը։ Եւ ալպանական քաղաքները ինկան իրարու ետեւէ, 48 ժամուան մէջ, թէեւ յուսահատական դիմադրութեան փորձեր կը շարունակուին զանազան կէտերու վրայ։

Եւ այժմ բոլորին ուշադրութիւնը դարձած է Լոնտոն, ուր կատարուել երկանք մըն է որ տեղի կ'ունենայ, ելք մը գտնելու համար։

Փոքրիկ Ալպանիոյ փրկութեան խնդիրը չէ որ կը քննեն Մեծն Բրիտանիոյ մէջ այլ բուն իսկ բրիտանական աշխարհակալութեան ապառնացող վտանգը՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Այս մտահոգութեան հետեւանքն է Լոնտոնի նոր ծրագիրն ալ,— պաշտպանել Յունաստանի եւ Թուրքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, ի հարկին գինակցութիւն մը կնքելով, մինչ հաւանաբար Ֆրանսայի հետ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս նոր տագնապին մէջ մեծէն վճռական դերը կ'իյնայ Թուրքիոյ, ոչ միայն իբրեւ անդամ Պալքանեան Համաձայնութեան եւ ամբ ու պաշտպանը Նեղուցներուն, այլեւ իբրեւ ասիական պետութիւն։ Այս առթիւ շինծոյլից հաշիւներ ալ կ'ընեն, Թուրքիան ապարէջ նկատելով, պէտք կրնայ գլուխն անցնիլ 100 միլիոննոց բանակի մը, պալքանցի եւ ասիացի, ճակատելու համար գինակցորներուն դէմ։

Ամէն պարագայի մէջ, ան այժմ ապառողական շրջան է եւ շատ բան կախում ունի Անգլիոյ խորհրդարանին վաղուան բացառիկ նիստէն, ուր վարչապետը պիտի պարզէ իր նոր քաղաքականութիւնը։

ԼՈՒՐՋ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Շատ բան կախում ունի իր դիրքէն

Ինչպէս հաղորդած էինք արդէն, Ալպանիոյ գրաւումը ընդհանուր յուզում պատճառեց նաեւ Թուրքիոյ մէջ, ուր լրջօրէն կը կասկածին Իտալիոյ ապագայ ծրագիրներէն։

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու, որ Թեհրան պիտի երթար իբրեւ ներկայացուցիչ Թրքական պետութեան, Իրանի գահաժառանգին հարսանիքին առթիւ, ետ կեցաւ իր ուղեւորութենէն։ Նախարարը երկարօրէն խորհրդակցելով Ռումանիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ շաբաթ օր Պոլիս փութացած էր, անմիջապէս Էնգիւրի վերադարձաւ, մասնակցելու համար նախարարական արտակարգ նիստին։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած խորհրդակցութեան, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Միայն ամփոփական ցնկայց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ երկու նախարարները համաձայնութեան յանգեցան պալքանեան քաղաքականութեան մասին։ Ռումանացի նախարարը, Գ. Գաֆենքու, ըսելով թէ որ եւ է քանակցութիւն չկատարուեցաւ, այլ պարզապէս հաստատուեցաւ երկու պետութեանց գաղափարներուն եւ զգացումներուն համերաշխութիւնը, «ձեւքի ուժղին սեղմումով մը»։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, փոխադարձաբար պաշտպանելու համար Պալքանեան երկիրներու անկախութիւնը։

«Թայմզ» կը գրէ թէ այս տեսակցութիւնը անհրաժեշտ էր ոչ միայն Ալպանիոյ գրաւման հետեւանքով, այլեւ անոր համար որ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը մօտերս Պերլին պիտի երթայ եւ կ'ուզէր մօտէն իմանալ Թուրքիոյ տեսակէտը։ Լոնտոնի թերթն ալ կը հաստատէ թէ Թուրքիոյ մէջ խորապէս կը մտնեն միջազգային կացութեան ծանրացումը՝ Ալպանիոյ գրաւումէն վերջ։ Եւ կը սպասեն որ մեծ պետութիւնները, մասնաւորապէս Անգլիա նախաձեռնութիւնն առանձնէ կանխարգել միջոցներ տնօրինելու, փոքր պետութեանց պաշտպանութեան համար։ Էնկիւրիի մէջ շատ համակիր են Անգլիոյ, բայց միւս կողմէ չեն ուզեր վշտացնել Գերմանիան, որ կը գնէ Թուրքիոյ ամբողջ արտադրութեանց 3/5ը։

Վոսփորը եւ Փոքր Ասիա՞ն ալ վտանգուած

«Թան»ի Հռոմի թղթակիցը, որ նախապէս Պոլսոյ թղթակիցն էր, կը գրէ թէ Հռոմի մէջ տակաւին չեն խօսիր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէպ ի Սեւ Ծով եւ Եգէական արշաւի մը մասին, «բայց, օտար դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, երբեք անկարելի չեն գտներ որ օր մը երկու միահեծան պետութիւնները գէպ ի Արեւելք իրենց զուգընթաց յառաջխաղացութեան մէջ, իրարու հանդիպին Վոսփորի ափերուն վրայ։ Ահա թէ ինչու կը հետեւցնեն թէ ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ Թուրքիոյ դիրքն է որ կը տիրապետէ կացութեան վրայ։ Մինչեւ վերջին ժամանակներս Հռոմի եւ Անգարայի յարաբերութիւնները լաւ էին եւ վստահութեամբ տոգորուած։ Բայց, մեծ պատերազմէն ի վեր, Թուրք ազգայնականութիւնը չափազանց զգայուն ըլլալով իտալական ձգտումներու մասին, Անգարայի մէջ կ'ըմբռնեն թէ Ալպանիոյ գրաւումով Իտալիա կրնայ տիրապետել Պալքաններու մէջ եւ իր կամքը պարտադրել։ Հետեւաբար, հաւանական է որ իտալական արշաւանքը շատ խոր տպաւորութիւն թողած է մինչեւ Վոսփոր եւ Փոքր Ասիա։ Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիոյ դերը վճռական ազդակ մը պիտի դառնայ ներկայ կացութեան մէջ։

*** Թուրք թերթերը բուռն ցայրոյթ կը յայտնեն Ալպանիոյ գրաւման մասին, երկար յօդուածներ տպելով եւ խստօրէն դատապարտելով «երկու միլիոնցիներու ընչաքաղցութիւնը որ յաջորդաբար կ'ընկղմէ փոքր պետութիւնները», բայց կը վախնայ յարձակիլ Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն վրայ։ Եւ յոյս կը յայտնեն թէ մանրանկար Ալպանիան իր հերոսական դիմադրութեամբ պիտի փրկէ եթէ ոչ անկախութիւնը, գոնէ պատիւը։

«Ենի Սապահ»ի մէջ Հիւսէյին Ճահիտ կը գրէ թէ իտալական արշաւը ոչ մէկ արդարացում չունի եւ կրնայ տեղի տալ ընդհարումի մը զոր դժուար է նախատեսել։ «Պ. Մուսոլինի անշուշտ կը խորհի ուրիշ երկիրներ ալ նուաճել»։ Թուրք յօդուածագրին կարծիքով Ալպանիոյ մէջ ցամաք հանուած իտալական զօրքը կը կազմէ յառաջապահը այն զինեալ ուժերուն որ պիտի փորձեն ստրկացնել Պալքանեան երկիրները։ Եւ կ'եզրակացնէ թէ Պալքաններու փրկութեան միակ ելքն է անքակտելի համաձայնութիւն մը կնքել։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ Կ'ԸՆԾԱՅԷ, ԲԱՅՑ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Բրիտանական Խորհրդարանին բացառիկ նիստը

Իտալական բանակը իրարու ետեւէ գրաւելով Ալպանիոյ բոլոր քաղաքները, անմիջապէս ժամանակաւոր վարչութիւն մը հաստատեց Թիրանայի մէջ, մասնակցութեամբ իտալասէր Ալպանացիներու։ Այս վարչական կոմիտէին անխափան ձայնատփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, հետեւեալ բովանդակութեամբ։

— «Քսանըվեց տարիէ ի վեր մենք նոր վարչութիւն մը ունինք Ալպանիոյ մէջ եւ ապացուցինք թէ անկարող ենք մենք մեզ կառավարելու։ Առաջնորդին կողմէ (Մուսոլինի) ղրկուած բանակը մեր երկիրը կուգայ իբրեւ բարեկամ եւ ոչ թէ իբրեւ թշնամի։ Սիրեցեալ Դուչէ (Առաջնորդ), դուք բազմաթիւ զոհողութիւններ կատարեցիք մեզի համար։ Դուք մեզ ալ փրկեցիք բազմաթիւ վտանգներէ, եւ ասոր համար է որ ձեզի կը դիմենք, դուք որ ամենակարող էք եւ որմէ իրաւունք չունինք բան մը պահանջելու։ Ձեզմէ, Դուչէ, ձեզմէ որ ամէն բան տուիք մեզի, կը խնդրենք փրկել ալպանացի ժողովուրդը»։

Մուսոլինի Թիրանա կը ղրկուէր կիրակի եւ երկուշաբթի, բայց չգնաց, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։ Իրեն տեղ գնաց փեսան, արտաքին նախարար Կոմս Չիանօ, որ սակայն անմիջապէս Հռոմ վերադարձաւ, դարձեալ իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան։

Արդարեւ, դիւանագիտական մեքենան անընդհատ կը բանէր ուրբաթ օրէն ի վեր, երբ տեղի ունեցաւ իտալական արշաւանքը։ Փարիզ, Լոնտոն, Հռոմ, Պերլին, Ուաշինկթըն բոլոր պատասխանատու անձերը անվերջ ժողովներ կը գումարէին, եւ դեսպանները գլուխ քերելու ժամանակ չունէին։ Իրարանցումը մասնաւորապէս ուժգին կը զգացնէր Պալքանեան երկիրներուն եւ Թուրքիոյ մէջ, ուր նախարարները բացառիկ նիստեր գումարեցին, միեւնոյն ատեն զինուորական միջոցներ ձեռք առնելով։ Անշուշտ ծանրութեան կեդրոնը նորէն Լոնտոնն էր։ Պ. Չէմպըրլէն կարճ կապելով իր արձակուրդը, անմիջապէս Լոնտոն վերադարձաւ, նախագահելու համար նախարարական ժողովին։

Կիրակի օր Լոնտոնի իտալական դեսպանատան գործակատարը երեք անգամ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին կողմէ։ Երրորդ տեսակցութենէն վերջը ցնկայց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ լորտ Հալիֆաքս առանց որ եւ է երկդիմութեան գործակատարին ուշադրութեան յանձնեց կացութեան ծանրութիւնը։ Գործակատարը վճռապէս հաւաստիքներ ընծայեց թէ Ալպանիոյ գործողութիւնը խիստ սահմանափակ հանգամանք ունի։ Այս յայտարարութենէն կը հետեւէր թէ գործողութիւնը պիտի սահմանափակուի Ալպանիոյ մէջ։ Մինչդեռ ընդհ. կարծիքն այն է թէ Ալպանիոյ գրաւումը նախաքայլ մը, մեկնակէտ մըն է, եւ ոչ թէ վերջակէտ մը։

Իբրեւ արդիւնք երեք օրուան դիւանագիտական տենդագին գործունէութեան, Անգլիոյ խորհրդարանը բացառաբար նիստի հրաւիրուեցաւ վաղը, հինգշաբթի, լսելու համար վարչապետին յայտարարութիւնները՝ Անգլիոյ ծրագրած պաշտպանողական միջոցներու մասին։ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին այն մարտանաւերը որ օտար նաւահանգիստներ կը գտնուէին, մեկնեցան երկուշաբթի օր, անծանօթ ուղղութեամբ։ Մալթայի ծովեզերեայ մարտկոցները եւ հակօդային պաշտպանութեան միջոցները կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ դրուեցան (Մալթա 45 մղոն հեռու է Սիկիլիոյ իտալական կայանէն)։ Անգլիոյ պատերազմական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով թերթերուն, խնդրեց լուրեր չհրատարակել պաշտպանողական գործողութեանց մասին։

Անգլիական տորմիղի շարժումներու մասին շինծոյլից զրոյցներ շրջան ըլլալով, ծովակալութիւնը հերքեց թէ մարտանաւերը կը համախմբուին Քորֆուի առջեւ, Ալպանիոյ դիմացը։ Այս լուրերուն մէկ պատճառն ալ այն էր որ շատեր կը կարծեն թէ Մուսոլինի Քորֆուն ալ պիտի գրաւէ, Ալպանիոյ մէջ իր գերքը ամրապնդելէ վերջը, զօրացնելու համար Իտալիոյ տիրապետութիւնը Ադրիականի մուտքին առջեւ։ Իրողութիւնը այն է որ Անգլիա կը զգուշանայ գրգռիչ քայլերէ, որովհետեւ վախ կայ որ եթէ Անգլիացիները գրաւեն Քորֆուն, իբրեւ նաւակայան, այն ատեն Իտալիա կրնայ մինչեւ Սելանիկ իջնել։ Իտալական թերթերը չեն վարանիր ակնարկութիւններ ուղղել այս իմաստով։

Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին բոլոր սպաները եւ նաւաստիները հրահանգ ստացան իրենց պաշտօնին գլուխ անցնելու անմիջապէս։ Անոնք որ արձակուրդ ստացած էին, անմիջապէս վերադարձան իրենց մարտանաւերը։ Այս միջոցները ձեռք առնուած են նախ իտալական արշաւը կասեցնելու, յետոյ կազմ եւ պատրաստ գտնուելու համար, եթէ Մուսոլինի չուզէ կանգ առնել։

Մինչ այս մինչ այն, իտալական կառավարութիւնը փութաց հաւաստիքներ ընծայել անգլիական կառավարութեան թէ՝ ոչ Քորֆուն գրաւելու միտք ունի, ոչ ալ յարձակելու Յունաստանի վրայ։ Նոյնիմաստ հաւաստիքներ արուեցան հելլէնական կառավարութեան։ Այս առթիւ վարչապետ Մէթաքսաս հետեւեալ ձայնասփիւռ ցնկայցը հաղորդեց երկուշաբթի օր։

— «Հելլէն ժողովուրդին. փարատելու համար ամէն անձկութիւն, կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ բոլոր անհրաժեշտ տարրերը ունի հաւաստելու թէ երկրին անկախութիւնը եւ ամբողջութիւնը բացարձակապէս ապահովուած են։ Հելլէն ժողովուրդը կրնայ հանդարտօրէն իր գործերով զբաղիլ, այն վստահութեամբ թէ իր կառավարութիւնը կը հսկէ իր ապահովութեան եւ պատիւին վրայ»։

Իտալական կառավարութեան հաւաստիքը երէկ իսկ հրատարակուեցաւ յունական թերթերուն մէջ։ Փարիզի անգլիական դեսպանը նոյն հաւաստիքները հաղորդեց նաեւ ֆրանսական կառավարութեան, որ նոյնպէս արտակարգ

(Շարունակութիւնը Դ. էջ)

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Հռոդոսի մէջ

«Թան»ի թղթակիցը նկարագրելով Սուրիոյ եւ ուրիշ իսլամական երկիրներու մէջ ծագած յուզումը, կ'ըսէ թէ այդ շրջանակներուն մէջ ուշադրութիւն գրաւած են Իտալիոյ վերջին պատրաստութիւնները արեւելեան Միջերկրականի մէջ,— հետեւակազօրքի ստուարաթիւ զօրամասի մը հաստատումը Հռոդոսի մէջ, պահեստի զօրամասերու կեդրոնացումը Երկոտասան կղզիներու մէջ, օդանաւային ուժերու յաւելումը, եօթը թորփիլահալածներէ եւ տասնեակ մը սուզանաւերէ բաղկացած իտալական նաւաբաժնի մը համախմբումը Հռոդոսի իտալական ջուրերու մէջ, արքիպեղագոսի իտալական բոլոր կղզիներու զինուորումը։ Հռոդոս քաղաքին դաշտ, Լերոսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ ոչ - զինուորներու բացարձակապէս արգիլուած է մօտենալ եւ նաւային երթեւեկը դադրած է այդ կղզիներուն միջեւ։ Ոչ մէկ օտարական կ'ընդունուի։

Վերջին 48 ժամուան ընթացքին Իտալացիները նոր զինուորներ ղրկած են Հռոդոս եւ Երկոտասան կղզիները։

*** «Էնթրանսիժան»ի քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ Ալպանիոյ գրաւումով Իտալիա կ'անդամալուծէ Յունաստանը, ձեռք կ'երկարէ Պուլկարիոյ Մակեդոնիոյ մէջէն եւ կը զօրացնէ Սոֆիայի ճնշումը Ռումանիոյ վրայ։ «Դէյլի Թելեկրաֆ»ի համաձայն,— Իտալիա այժմ կը գտնուի Սելանիկի եւ Պոլսոյ ճամբուն վրայ։ Մինչ Գերմանիա սպասելի ժամուն կը սպառնէ Ռումանիան ստրկացնելու եւ փութապէս Սեւ Ծով հասնելու համար, Իտալիա կը պատրաստուի Եգէականի իջնելու։

«Թուրքիա, որ չէ մոռցած Իտալիոյ տենչերը Ատանայի, Ատալիայի, Ալեքսանտրէթի եւ Ծովակալ Իզմիրի մասին բնականաբար կը վախնայ որ Ռոտոսի կողմը կը դառնան այդ ցանկութիւնները»։

Ալպանիոյ գրաւման շնորհիւ Իտալիա այսուհետեւ կրնայ փակել Օթրանթոյի Ջրանցքը, կոթնելով Սանթի-Քուարանթայի եւ Վալոնայի խարիսխներուն վրայ եւ այլուր գործածել իր նաւային ուժը, փոխանակ բազմաթիւ մարտանաւեր անշարժութեան դատապարտելու Ադրիականի պաշտպանութեան համար։

Ի՞նչ վերջնագիր ուղղուած էր Ալպանիոյ

Ալպանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ արշաւանքէն առաջ Իտալիա հետեւեալ վերջնագիրը ուղղած էր Ալպանիոյ, որուն թագաւորը, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը մերժեցին ընդունիլ։—

1 Իրաւունք զօրք ցամաք հանելու որ եւ է ատեն եւ որ եւ է վայրի մէջ։

2 Իտալիոյ զինուորական իշխանութեանց հսկողութեան յանձնել Ալպանիոյ բոլոր ամրութիւնները, ճամբաները, կամուրջները, նաւահանգիստները եւն.։

3 Ալպանիա բնակող Իտալացիներուն տալ քաղաքացիական այն բոլոր իրաւունքները զոր կը վայելեն Ալպանացիները, մէջն ըլլալով երեսփոխան, նախարար եւն. դառնալու իրաւունքը։

4 — Ջնջել Ալպանիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը, արտասահմանի ալպանական շահերուն պաշտպանութիւնը յանձնուած ըլլալով Իտալիոյ դեսպաններուն եւ հիւպատոսներուն։

5.— Իտալացի ընդհ. քարտուղարներ նշանակել բոլոր նախարարութեանց մէջ։

6 — Թիրանայի իտալական դեսպանը անդամ պիտի ըլլայ ալպանական կառավարութեան, եւ փոխադարձաբար Հռոմի ալպանական դեսպանը պիտի անդամակցի Ֆաշական կառավարութեան։

Զոկու թագաւորն ալ Սելանիկ ապաստանեցաւ

Ալպանիոյ թագուհին հագիւ Սելանիկ իջած՝ իր նորածին զաւկին հետ, Զոկու թագաւորն ալ եկաւ հասաւ, քանի մը շաբաթ մնալու ծրագրով։ Իտալական կառավարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակեց փախստական թագաւորը, որ պիտի դատուի զինուորական ատեանի մը առջեւ, իբրեւ հայրենադաւ։ Պարգեւ խոստացուած է գայն բռնողին։

Զոկուի կարծիքով, Իտալիա հողեր պիտի գրաւէ մինչեւ Սելանիկ, իսկ Գերմանիա բաժին պիտի ստանայ Ռումանիայէն եւ Եուկոսլավիայէն։ Թագաւորը արտօնուեցաւ միայն մէկ յայտարարութիւն ընելու, իբրեւ կոչ մը իր ժողովուրդին.

— «Մենք կը նախընտրենք մեռնիլ, անչափահաս մանուկներէն մինչեւ ամէնէն տարէց ողամարդիկը, ապացուցանելու համար թէ մենք ծախու չենք հաներ մեր անկախութիւնը»։

Մինչեւ թագուհի Ճէրալտինի ապաքինումը թագաւորը պիտի հաստատուի Վոլոյի շրջանին մէջ, Փորթարիա, Օաէլ Թէօքսէնիա, հռչակաւոր Աքիլլէսի ծննդավայրին մօտ։ Իր հետեւորդները կը բաղկանան 105 անձերէ, որոնց 25ը պիտի մնան Վոլօ, իսկ 80ը Լարիսա։

Ընտանեկան նպաստի յաւելումը

Մարտ 21 թուակիր հրամանագիր մը, որ հրատարակուած է պաշտօնաթերթի մարտ 22 թիւին մէջ, 1938 նոյեմբեր 12ի հրամանագիր - օրէնքին համաձայն, Սէնի նահանգին ընտանեկան նպաստներու (Allocations familiales) նուազագոյն չափը որոշուած է հետեւեալ համեմատութեամբ, սկսելով 1939 ապրիլ 1էն.—

Առաջին զաւկին համար օրական 3, ամսական 75 ֆրանք։

Երկրորդ զաւկին համար՝ օրական 6, ամսական 150 ֆրանք։

Երրորդէն սկսելով իւրաքանչիւր զաւկի համար օրական 9, ամսական 225 ֆրանք։

Հետեւաբար, ծնողքին հոգածութեան կարօտ մէկ զաւկի համար՝ օրական 3, ամսական 75 ֆրանք։ Երկու զաւկի համար՝ օրական 9, ամսական 225։ Երեք զաւակներու համար՝ օրական 18, ամսական 450։ Իսկ երեքէն վեր իւրաքանչիւր զաւկի համար օրական 9, ամսական 225 ֆրանք։

Գալով գործազուրկներուն, ամսական սակը 30 օրուան վրայ բաժնուած ըլլալով, օրական համեմատութիւնը պիտի ըլլայ — մէկ զաւկի համար 2.50, փոխանակ 2ի։ Երկու զաւկի համար՝ օրական 7.50, փոխան 5.33ի։ Երեք զաւակներու համար՝ օրական 15 ֆրանք, փոխան 10.33ի։ Իսկ երեք զաւակէն վեր՝ իւրաքանչիւրին համար 7.50, փոխան 5.33 ֆրանքի։

»»» • «««

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Իտալիա դրօշի տակ առած է 200.000 նոր զինուորներ։ Իրազեկներու կարծիքով, Իտալիա այժմ զէնքի տակ ունի 950.000 զինուորներ։

ԿԵՑՑԷ՛ ԱՆԹԻԼԻԱՍԸ

—— oo ——

(ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿ ՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մոսկով – Թուրանը մուրճի բիրահեաւ հարուած մըն էր տուեր ալեւոր էջ–միածնայ գահին, որ զայն ճզմեր, ռափակցրեր է Տիգրանեան շրջանից անացած մաշած ոսկեդրամի մը նը–ման:

Թուրան – Մոսկովը, դասակարգա–յին իր հասու մանգաղը խրեր է կա–մուպաշտ Տաթեւի մէջքին, որ ցաւից այնպէս կը մըզմըզայ, ինչպէս քար–հացենու կոճղը, կացինն իր բերանն առած:

Սեւանայ կղզու վրայ Հին Աստուած–ները՝ կոլխոզի գոգնոցները կապած՝ լուծարքի են ենթարկեր Քրիստոսն եւ փոխարէն նոր մը հաներ են խաչե–լութեան վրայ, նորէն եբրայական ցեղից: Ստամբոլի մէջ, Գումգափուի թաղին, Անգարայի ձեռքերը՝ անտե–սանելի թելերով Մարիօնէթ կը խաղ–ցնեն, մինչ Տաւրոսից՝ հարի Մասիս, Արմաշից հարի Աղթամար, Հռոմկլա–յից հարի Սիս, Հայոց հաւատքն ու հոգին կը մխան դեռ, փոշիացած կը–մախքներու չեղջակոյտերուն վրա–յէն:

Քառորդ դար առաջ չորս ընտրանի վաչաներ՝ Սայիտ Հալիմ մը, Էնվէր մը, Թալաաթ մը, եւ Ճամիլա մը, կալաղակիրի համետ դերին իջնա–լով, հայ ազգի մորթուած դիակն ի–րենց ուսերուն վերամբարձ՝ Հայկա–կան բարձրաւանդակից վար բերին ու ընթաղ նետեցին Միջագետքի աւազ–ներուն վրան: Այդ գագաղին ետեւէն կը թաչէր ծերացած ազատր հաւք մը, որ սիւրիական դաշտերը կտրելով, կլաւից ալեկոծ՝ քանի մը հեղ երկնուց մէջ շուռ եկաւ եւ կտուցն արիւնոտ, միրտը խոցոտ ինկաւ Անթիլիասի մօ–տերը:

Կիլիկիոյ Հայոց Սիսական Կաթո–ղիկոսութիւնն էր այդ:

X

Ընդհանուր պատերազմին հետ ան–ցաւ եւ ալխարհաւեր մրրիկը: Մարդ–կութիւնն համօրէն կորսնցուց շատ բան, իսկ մենք՝ կորսւինք ամէն ինչ:

Երբ սկսեց Հայաստանի բարձրա–ւանդակէն կարմիր Ջրհեղեղի տեղա–տուութիւնը, Մշոյ դաշտերուն մէջ զտան բիւրաւոր մշակներու դիակներ, որոնց տակաւին գոց մնացած անմխ–ափերուն մէջ՝ սերմըցու ցորենը ծիլ տուեր եւ մատներու արանքից դուրս նետուեր էր: Ճարբերդի մէջ Աստ–ուածարանութեան փրոֆեսորներու ճիզքուած գանկերը Սուրբ Գրքի ա–րիւնոտ էջերուն վրան դեռ հակած կը մնային: Այս համատարած մեռելու–թեան մէջ գեղիւղի մը թեւթափը լսուեցաւ: Հայ հոգու հեւքն էր այդ: Մեր ապրելու կամքի մարտահրաւէրն էր՝ մահու աշխարհին ուղղուած: Եւ այդ գեղիւղի հեւքից շողամպ երկ–նուց մէջ ծերպ մը բացուեցաւ, ուրկէ խարկ արեւ մը զարկաւ Այրարատի ա–րեւելեան կողին, ու վերապրող հայ հոգիները այդ ազատութեան արեւին մէջ լողացին:

Բայց այդ եւս կարճ տեւեց, որով–

Անգարայի ջոլքէն գալէր կաղկանձել սկսան, հիւսիսի սոճալսե–րէն սուսերներ ելան ու իջան մեր վոքրիկ երկրի վրայ, եւ ալզեամուղ–ջը վերստին պատեց մեր աշխարհը: Մեր խլեակները նորէն քշուեցան աշ–խարհի չորս ծագերու չորս հողմե–րուն հետ, տեղ մը օտարոտի, մի այլ տեղ անբաղձալի, տեղ մը անհիւրըն–կալ, մի ուրիշ տեղ ծծող ու մոլորե–ցնող:

Միջազգային քաղաքականութեան աղտոտ հրապարակին վրայ հայու–թիւնը վերածուեցաւ տախտի ժեխի, մրուրի, տիրող ազգերու խղճմտան–քին նստած: Ամէն ոք իր գլխուն ճար մը նայեց, իր կեանքին կայան մը փնտռեց

Հարաւի քամին, որ Հայաստանի կլիմային միշտ բարեբեր եղած էր, այս անգամ աղնիւ գտնուեցաւ, ու մեր մեծագոյն զանգուածը տեղաւոր–ուեցաւ հարաւի երկիրը, Սիւրիա:

Դեռ հաղիւ արիւնը ցամքեր էր մեր մորթին վրայէն, եւ ահա քրտինքն սկսեց ծորիլ անկէ: Երբ մեր մկոզն իր մէջէն վանեց սարսափը, յոյսը ա–նապատի աղբիւրի նման ծծեց մեր սիրտերէն եւ հայութիւնն համօրէն, կոտորուած՝ Թուրքէն, լքուած՝ Եւ–րոպայէն, գաւուած ու ծախուած՝ Մոսկուայէն, գլուխը խոնարհեց ու իր թեւերը պարզեց Հայաստանի Ա–րագիլին նման ուրիշ ուռենիներու վրայ, ուրիշ նոր բոյներ շինել սկը–սեց:

Ամերիկայի մէջ ամենահանգիստ չունեցը քաշեց ան եւ Էմփայր Սթէյթի ուսապարակին մօտ, իր անուան երկար ..եանը գետնելով, անոր ստուերին տակ տեղաւորուեց: Ու հազիւ հան–գստացած՝ մէջտեղ հանեց Թրքական մանիանը ունայկական բէնոտութիւ–նը իր հոգեկան ուրոյն ապրումները չարունակելու համար:

Իտալիայի մէջ ան Աղբիականէն դրուա մը ջուր եւ բուռ մը հող հայ–ցեց եւ զայն Նոր–Արաքս մկրտելով՝ փռեց իր հայկական գործերը Գարիի կանաչ–կանաչ բլուրներուն վրայ:

Յունաստանի հայ գաղթականը, դէպի Աթէնք մտնող ճամբուն եզրին, վարէն Ակրոպոլիսին նայող քարայր մը նշմարեց եւ զայն անասուններէ լքուած որջ մը կարծելով՝ Սոկրատի րանտի այդ իմաստութեան տաղա–ւարին քովերը, իր խրճիթները շի–նեց, ներսը ճրագը վառեց եւ «Սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց» եր–գեց հոգեթով:

Ֆրանսայի մէջ սոլ Էթրանժէի (ազատ օտարական) տեղատարափ լուսանքի տակ, ան իր հիւղակները կանգնեց արեւուն յանդիման: Եւ երբ երեխան օրօրոցին մէջ ճըլըլաց, «ճիվ լա Ֆրանս» թոթովել սորվեցուց անոր:

Սիւրիոյ մէջ՝ փինիկեցի վաճա–ռականի արահետներէն քալելով՝ մեր Շանթերն ու Աղբալեանները երե–սունեւվեց գոհարներ իրենց ծոցը առած սովըրած հոգածութեամբ Լիբանանի բարձունքն ելան, Մես–րոպեան կանթեղն անկէ վառելու:

Շատախի մեր հերոս Շաղոյեանը մէկ ձեռքը բարեկամաբար բեդուի–նին երկարած, միւսով քար տաշեց Վասպուրականի իր արծուիկներուն բոյն շինելու համար:

Սասնոյ անձնուէր զաւակը, Մու–շեղն, հայ ազատամարտի ուղիներուն վրայ քամոտած (յոգնած) իր ռտքե–րով, Բերիոյ մէջ նստեց՝ յուսալով որ Ծովասարի հովը պիտի հասնի հոն՝ իր բաց կուրծքն ու ճակատը լը–զելու համար:

Ամէն բան իր կարգին մտաւ: Մենք նոր կարգերուն համակերպե–ցանք: Եւ անդորրութիւն տիրեց: Դա–ժան ճակատագրի ճարճատիւնը հե–ռացաւ, նուաղեց:

Կարնոյ մէջ Իպէկ աղան հայ անե–րէն քալած թանկարժէք գորգերով իր գրասենյակ համեստ յարդարեց:

Ֆորտի հայ գործաւորն Թուրքերէն աղատուած իր կինը Գարոլկաստանի եւ Հնդկաստանի վրայով Ամերիկա բերել տուաւ եւ վերստին ծոցը մը–տաւ, Մայր Անահտայ գլխատ խոր–հրդով:

Ծնորհապաշի Աթաթուրքը իր Արեւելքը հանճարեղ գիւտէն Հայոց մը–շակոյթին եւս քանի մը ճառագայթ–ներ տուաւ ու զայն որպէս ծաղկե–փունջ հայ ազգի դագաղին մօտ դը–րաւ:

Վանայ մէջ Ծանքի պատուելին իր մերեղակի բաղձած ղէն շալաթեց, եւ անոր մէջէն Գայդըլը վար ինկաւ, ու Թուրք ռատիկանին հետ Սարդուրի բերդին նստելով, երկուքը միասին Նայիր – Ուրարտուի հին սիրտը ծըն–ցին՝ «թուրք ցեղի» քաղաքակրթու–թիւնը ցուցադրելու համար:

Գրիւքէշի եւ Գուլբէշի մէջ, հայ վաճառականները Նոր Տարուայ գի–շերին իւնէ սագի վրան «ու պի պէնէ ի պի փաթրիա» երգեցին լատիներէն լատերով՝ «որտեղ հաց, էն տեղ կաց»:

Եւ համայն հայութիւնը «դոհա–նամք զքէն...» ի» աղօթքով իր քաղա–քական անհիքք – տալիքի առմարը տրեց.

Միջագետքի մէջ մեր բիւրաւոր նա–հատակներու կմախքները ապառա–ցան ու չփոշացին, անապատի ան–դորրութիւնը վրդովելով:

Բայց ոչ ոք լսեց այդ խլրտոցը եւ ոչ ոք մտածեց հաւաքել զանոնք եւ տեղ մը ամփոփել:

Զարմանալի է որ մոռցան նոյնիսկ անոնք, որոնք պէտք չէ մոռնային: Իսկ զարմանագոյնն այն է, որ յիշե–ցին անոնք, որոնցմէ քիչ կ'ակնկալ–ուէր

Եւ ահա այդ աղնիւ, այդ սրբացաւ գործը՝ մեր նահատակներու ոսկորնե–րու հաւաքումը ստանձներ է Անթի–լիասը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Սիսական Աթոռը: Կեցցէ Անթիլիաս:

Հայ եկեղեցին կատարեց իր պարտ–քը: Այժմ ժողովուրդին կը մնայ վը–ճարել իր բարոյական եւ նիւթական չմչայած տուրքը:

Մատո՞ւռ մը՝ թէ՞ տապանակ մը: Ճոպարձա՞ն մը, թէ՞ յիշատակարան մը:

Որ մէկն ալ լինի, ամբողջ հայու–թիւնը պէտք է իր լուման նուիրէ, որովհետեւ այդ ոսկորներու մէջն է հայ ցեղի ազնուագոյն ածիւնը, մեր ակրը, մեր յարգանքը, մեր արիւնը, մեր յոյսը եւ թո՛ղ ներուի ինձ չըսեմ նաեւ մեր վրէժը:

Հետեւաբար, այդ դամբանը պէտք է լինի արժանի ձեւակերտ հայ ու–րոյն ճարտարապետական ոգիին՝ ճշմարիտ պատկերը գրոշմելով մեր ազատ ժողովրդի հոգւոյն:

Երանի թէ նա լինէր նաեւ մարմար –

X

ՄԻ ՁԼԱՆԱՔ ՁԵՐ ԼՈՒՄԱՆ «ՄՈՄԻ ՕՐ»Ը: ԽՆԴԱՑՈՒՑԷՔ ՁԵԶ ԴԻՄՈՂ–ՆԵՐԸ, ԵՐՋԱՆԿԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ա–ՆՈՆՑ ՁԵՌՔՈՎ ԹՇՈՒԱՌ ՄԸ:

«ԾԻԾԵՌՆԱԿԸ» ԿՏԱՒԻ ՎՐԱՅ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Նկարչի աշխատանոցին մէ՞ջ եմ թէ գիւթական լիճերու ափունքը: Ջու–րերու հանդարտութիւններ առաջս, լեռներու անդորրութիւններ դէմս ու երկինքնե՞րը, երկինքնե՞ր վրաս, լոյսի, գոյնի, պահերու եւ ամպագար–գութեան զանազանութիւններով: Ու դեռ նաւակներ, տնակներ, կանգնած ձկնորսներ, գեղջկուհիներ: Եւ մա–նաւանդ Բանաստեղծութիւնը որ կ'անցնի, կ'երգէ, կը հառաչէ, կը պտտկայ այս բոլորին մէջ:

Բանաստեղծութիւնը: Ահա յաւեր–ժական դիցուհին, ահա մոլորեցող կոյսը, ահա Աստուածամայրը բոլոր ամբողջ հոգիներուն, ահա Բանաս–տեղծութիւնը իր բազմաշնորհ ներ–կայութեամբ կը թրթռայ այստեղ, ամէն ուրեք, եւ այն ամէն տեղերը ուր տաղանդին բոցը կը կանգնէ խո–րան ու զմբէթ:

Գոյները խօսքեր են, խօսքերու ամ–բողջութիւնը քնարներ, երաժշտու–թիւն, անհուն լարերով եւ իմաստու–թեամբ:

Զարեհ Մութաֆեան իր նկարներով վերարտադրած է Իտալիան, Զուիցե–րիան ու հոգեկան Հայաստանը:

Ու աչքեր:

Աչքի, արով եւ հոգիի նկարիչն է ան. Մոգական քնարերգու մը որ վըր–ձիններր թաթխեր է իր ուղեղին ու սրտին մէջ՝ պատկերագարդելով հա–մանուագային տեսիլները հեքիաթա–կան լեռներու, լիճերու, խալական երգերու, երկինքներու եւ արմենա–կան կարօտներու, կռունկներու:

Եթերներ որոնք խորունկէն կը թր–թռան, ձայներ ու լոյսեր որոնք ի–րենց շարժումը կը մատուցանեն:

Երգի ու երազի վսեմ պահեր. վեր–ջալոյսներ: Աստուածադիր վերջա–լոյսներ, անդորրացող վերնաշխարհի մը մէջ, հուրերու եւ ամպերու տա–ճարական խառնուրդի մը մէջ:

Ու ջուրե՛ր, ջուրե՛ր, ջուրե՛ր: Ծով, լիճ կամ գետ ուր կը մկրտուին մեր հոգիները ինչպէս աւազաններուն մէջ բանաստեղծութեան:

Ու դէմքեր, ան ի՛նչ խօսուն աչքե–րով, միտքով լեցուն, իմացականու–թեամբ յորդուն դէմքեր – հոգիով լուլի աչքերով որոնց նայուածքը կը սուզի մեր ներաշխարհին ալքերուն մէջ: Աչքե՞ր են ասոնք թէ կեանքեր, թէ պատմութիւններ: Կոյսի, քաղա–քացիի, գիւղացիի աչքեր Ու մա–նաւանդ ասոնք, Աստուած իմ, սա արմենական աչքերը, սա Քրաֆթ Գո–նարի հայ որբերուն աչքերը որոնց հայրենարաղձութեան, գեղեցկու–թեան, արտմութեան, երազին, ընկ–ճումին եւ յիշատակաց պեղումին սիրտ չի կրնար դիմանալ:

Վեց որբեր են, մին կը նուագէ ու միւսները կ'երգեն.

« Անդ շիւիր քո բոյնը
Հայրենի կտուրի տակ »:

(«Ծիծեռնակ»)

Եւ այս բոլորը ի՛նչ ներշնչումի հա–րազատութեամբ, ինչ մաքուր նորու–թեամբ եւ ինչպիսի բիւրեղացեալ բանահիւսութեամբ:

Կը զգաս որ նկարիչին ուժական տաղանդը հրաբխային պայթում մըն է ունեցած կտաւին վրայ, ցոլացնելու համար արմենական կարօտախտին ցնցումները:

Որբերէն երեքը նստած են: Ձախէն առաջինը գլխահակ է ու բերանը փա–կած: Ներքին փոթորիկով մը միայն կ'ընկերակցի երգին: Մտայլութեան քօղի մը տակ ընկճուած է ան. աչքե–րուն մէջ տխրութիւնը թանձրացեր է: Հոգին արդէն իսկ կնճիռներ ունի. յիշողութիւնը այդ ակօսներուն մէջ կ'ինչեր կը փորէ: Մէջտեղը նստողը ընքը նկարիչն է, երգին նշխարը բեր–նին մէջ ու երգին իմաստը իր աչքե–րուն խորը տարածուած: Երրորդը նստողներէն, դասական տիպարը հայ որբին, խանձուած ու հիւծած դէմ–քով, գրկանքի սաղմոսներով: Կիթա–ռը նուագող որբը կանգնած է դրեթէ կեդրոնական մասին մէջ, նայուածքը սեւեռած հեռուն: Ոտնի խռհուն վի–ճակ մը: Մատները կը խաղան գոր–ծիքին վրայ ու մտածումը կ'ոլորէ գործողութեան մը մէջ: Ձախ կողմը, քովնտի, կանգնած են երկու որբ տղաք, ամբողջովին մաս–նակից երգեցողութեան: Առաջինը երգիչի մը դերին մէջ, իսկ երկրորդը, գեղեցկադէմ, բազուկները տա–րած իր ընկերոջ ու նուագողին վը–րայ, մտերմական մթնոլորտ մը ստեղծելով պատկերին մէջ:

Ու երգը որ ունկնդրելի է եւ նուա–գը որ լսելի է:

Արմենական կիսախորտակ մազեր, սեւ յօնքեր ու աչքե՛ր, աչքե՛ր..
«Անդ շիւիր քո բոյնը
Հայրենի կտուրի տակ »:

Բոլորը կ'երգեն: Ամէն ինչ կ'երգէ: Գոյները կ'երգեն:

Եւ ծիծեռնակը որ կը թեւածէ, ան–տեսանելի, պատկերին մէջ:

Ու սրտերը կը թեւածեն, ծիծեռ–նակին ետեւէն: Թոր ու տխուր է կան–չը երգին.

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՞ւր, ինձ ասա՛,
Թռչում ես այդպէս արագ:
Ա՛խ, բռնիր, ծիծեռնակ,
Նրանց տեղը Աշտարակ.
Անդ շիւիր քո բոյնը,
Հայրենի կտուրի տակ »:

Դոգոխեանցի վիշտը բիւրապատ–կուած է հիմա, մեր կեանքով, այս նկարին մէջ: Ճակատագրէն նոր խորք ու նկարիչէն նոր ճախրանք է ընդու–նած «Ծիծեռնակ»ը:

X

Բանաստեղծ է նկարիչ Մութաֆ–եանը ու մտաւորական: Արուեստա–գէտ:

Իր նկարներուն մէջ երեւան կը բե–րէ հրեշտակային հոգի մը ու մերթ սատանայի մը պէս չի ճանչնար ոչ մէկ դժուարութիւն: Օրինակ, սա սե–ւազգեստ գեղուհին որ սեւ շղարշի մը մէջ է: Ու հագուստին սեւութիւնը եւ ծխամած շղարշին սեւութիւնը իրա–րու վրայ, այնքան որոշ են ու զա–նազանելի:

Ահա գլուխը Իտալացի բանաստեղծ Անճիլինիի, որուն մէջ հովմէական գեղ մը կայ, մե կոցով եւ անա–կընութեամբ:

Ահա կէս հայէշ ու կէս հայ պա–տանեակը, կարծես երկու ցեղերու վիշտը լեցուցած իր խոշոր աչքերուն մէջ:

Ահա Իտալացի չուտիկ աղջիկ մը որ ծռած է ու բերանը դրած աղբիւրի մը ծորակին, զովացնելով իր արեւառայ ծարաւը:

Ահա գեղեցիկ կիներ ու կիսակ միրկ մարմիններ, Նուբբ աղջիկներ ու հոլանի պատկերներ ...

Եւ սակայն մեր հոգին, կրկին, իր գեղը կը դարձնէ դէպի որբերուն դէպի «Ծիծեռնակ»ին, արտահայտ–ութեան այս արմենական նկարին

Զարեհ Մութաֆեան նկարիչն է զարունի, մեծ յոյսերու, լոյսերու եւ յայտնութեան:

Հոգի մը ունի ան, գեղուն քնարեր–գութիւնով, միտք մը յորդուն մտա–ծումով եւ ձեռք մը որ սեղմուած է Մուսայի կողմէ:

Ծանօթացաւութեան անգուսպ սէ–րն է իմս, այս վաւերական արուես–տագէտին հանդէպ որ իտալացի եւ գուիցերիացի նկարչական քննադա–տներու գնահատութիւնները ընդունած է ու հիմա հետաքրքրած Ֆրանսայի քննադատները իր երկու նկարներով որոնք ցուցադրուած են Անկախներու մեծ նկարահանդէսին մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԶՐԿՈՒԻԼ ՓՈՔՐԻԿ ՀԱ–ՃՈՅՔԷ ՄԸ, ԵՐԲ ԱՆՈՎ ՊԻՏԻ ԿԸ–ՆԱՔ ՕԳՆԵԼ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻՆ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՏՏԻՍ ԱԲԷԲԱ.— Պատերազմի եւ անոր յաջորդող պատճառներու բե–րումով՝ Ատտիս Աբեպայի հայ գա–ղութը վերջին 2 — 3 տարիներու ըն–թացքին ազգային կեանքի մէջ դա–դարեցաւ, բայց հիմա սկսած է վե–րազարթումի նշաններ ցոյց տալ։ Սյապէս անցեալ տարի «Ապրիլ 24»ի հանդէսը կատարեց, վերանորոգեց իր ազգ. ուխտը: Այսպէս հիմը դրաւ Մշակոյթի Օրուան տօնին:

Հիմա ալ Ցանձնախումբի մը կողմէ պատրաստուեցաւ Եթովպահայ գա–ղութի յատուկ նոր «սահմանադրու–թիւն» մը, որ պահանջուած էր ի–տալական կառավարութեան կողմէ: Մշակուած Նախագիծը հաստատուե–ցաւ 25 փորձառու անձերէ կազմուած ժողովէ մը: Նոյն յանձնախումբի պաշտօն տրուեցաւ «Եթովպահայ գա–ղութի Սահմանադրութեան» համա–պատասխան ներքին կանոնագիր մը պատրաստել:

Այս երկու հիմնական կանոնագրու–թիւնները մատուցուեցան պաշտօ–նէութեան, որ հաստատեց եթով–պահայ գաղութին իրաւական դը–րութիւնը:

Եթովպահայ գաղթային ժողովը իր քուէարկութեամբ անդամներու տեղ ընտրեց նորերը: Ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Արամ Թերզեան (Ամերիկեան գեղարուեստ–ական Ա. Թարգման), Վահան Սըր–մէեան (Հալէպի առաջնորդին եղբայ–րը) եւ Խաչիկ Ալէմշահ (առեւտրա–կան, եղբայրը երաժշտապետ Գուր–գէն Ալէմշահի):

Այս անդամներով զօրացած՝ գաղ–թային ժողովը սկսաւ իր կանոնա–ւոր նիստերուն: Անմիջապէս կազմեց իր կեդրոնական Հոգաբարձութիւն մը

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

—— oo ——

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այստեղ նկել եմ միայնակ, Մե–ծափառ Տէր, պատասխանեց Մարզ–պետունին, աթոռակի վրայ նստելով. — միակ թիկնապահս Աղոտեից վե–րադարձրի Գարգման՝ Վահրամ բեր–դակալը իւր Վանանդացի հաւատա–րիմներով այստեղ հրաւիրելու հա–մար....

— Ի՞նչպէս, Վահրամ բերդակալը, ընդհատեց Թագաւորը անհանգստու–թեամբ. Ի՞նչպէս կարող է նա գալ այստեղ. ո՞վ պիտի յանձնէ Գարդ–մանը. չէ՞ որ Սեւադան նստած է այնտեղ իւր զօրքով եւ կարող է մեքենայութիւններ նիւթել....:

Մարզպետունին սկսաւ այնուհետեւ մանրամասն պատմել Թագաւորին իւր ճանապարհորդութեան պատմու–թիւնը՝ սկսած այն օրից, որ ինքը Գարդմանեաց ձորամը բաժանուել

էր արքայից մինչեւ այն վայրկեանը, որ վերադարձաւ նորէն նրա մօտ:

Նա նկարագրեց երկրի դրութիւնը այնպէս, ինչպէս որ տեսել էր. յայտ–նեց Սեւադա իշխանին եւ Ցլիկ–Ամրա–մին արած իւր այցելութիւնը, նրա նպատակը. տեղեկութիւններ տուաւ ապստամբութեան առաջին շարժա–ռիթների, նրա ծաւալման եւ ապս–տամբների ունեցած ուժի եւ ռազմա–կան ծրագիրների մասին:

Միով բանիւ հաղորդեց Թագաւո–րին այն ամէնը, ինչ որ կարեւոր էր նրան գիտենալ իւր առաջիկայ արշա–ւանքը յաջողութեամբ պսակելու կամ վերահաս վտանգից խուսափելու հա–մար: Բայց չյայտնեց նրան ոչինչ ա–պստամբութեան ներքին շարժառիթ–ների մասին:

Թագաւորն ուշադրութեամբ լսում էր իշխանին, առանց սակայն ամենա–փոքր դժգոհութեան նշոյլ երեւցնե–լու իւր դէմքի վրայ: Նա լսում էր այդ ամէնն այնպէս, ինչպէս կը լսէր ամէն մի սովորական եւ երկրի դըր–բաղդութեան հետ ոչ մի կապ չունե–ցող պատմութիւն:

Բայց նրա սիրտը հանգիստ չէր: Իշխանը թէպէտ չյայտնեց նրան Սե–ւադայի կամ Ամրամի իրան յայտնած գաղտնիքները, բայց Թագաւորը գու–շակում էր որ Մարզպետունին գիտէ անշուշտ մի բան այդ գաղտնիքներից եւ որ նա խնամքով ծածկում է այդ իրանից:

Երբ վերջինս աւարտեց իւր պատ–մութիւնը, Թագաւորը վեր կացաւ տեղից եւ սկսաւ լուռ անցուդարձ ա–նել վրանի մէջ: Նրան յայտնի էին Ամրամի ապստամբութեան իսկական պատճառները, բայց յայտնի չէր այն, թէ Մարզպետունին ի՞նչ չափ է ծա–նօթ այդ պատճառներին: Ուստի ինքն իրան մտածում էր թէ՝ արդեօք խօ–սե՞լ այդ մասին իշխանի հետ. բա–նա՞յ նրա առաջ հին վէրքերը եւ դի–մե՞լ նրա մտերմական օգնութեանը՝ այդ վէրքերը ալքեղանելով ծածկելու համար, թէ՞ անխթար պահպանէ դրա

իւր արքայական վեհութիւնը...

Առաջին դէպքում նա կ'ունենար մի հաւատարիմ խորհրդական, որ կ'օգ–նէր իրան տագնապի ժամանակ թէ գործով եւ թէ խորհուրդներով. իսկ երկրորդ դէպքում՝ նա ազատ կը լի–նէր այն մտատանջութիւնից թէ՝ նը–սաստացրել է իրան իւր ստորադրեալ մի պաշտօնեայի առաջ:

Նա հպարտ էր եւ անընկճելի: Նա կարող էր կործանուել, բայց կըրա–նա՞լ— երբե՛ք. այդ պատճառով իւր նրկար մտածութիւններից յետոյ նա եկաւ դարձեալ այն որոշման, որի վրայ էր այդ մտածութիւնից առաջ, այն է՝ չխօսել գաղտնիքների մասին ոչինչ եւ անհրկիւղ դիմաւորել իւր ճակատագրին....:

— Եւ այդպէս. մենք ուրեմն վաղ առաւօտ ճանապարհ կ'ընկնենք դէպի Սղստեւ, խօսեց Թագաւորը իշխանի հետ.— Եթէ ապստամբները չեն կա–մենում յաղթեցնել իրանց, պէտք է այդ նեղութիւնը մենք յանձն առ–նենք: Իմ հեծելազօրը կարող է կռուի մտնել նաեւ յաղնած ժամանակ:

— Բայց եւ այնպէս պէտք է խու–սափել գաղտնի կամ անակաս յար–ձակման ենթարկուելուց. ահրա–

ժեշտ է հետամուտներ ուղարկել թշնամու շարժումը դիտելու համար, նկատեց Մարզպետունին:

— Իմ հետամուտները վաղուց ար–դէն ապստամբների բանակումն են. Նրանցից երկուսը երեք օր առաջ ե–կան եւ յայտնեցին, որ Ամրամի ծա–կամուտները ապասում են ինձ Կող–բայրքի մօտ, Կուրի շամբուտներում: Այդ պատճառով էլ բանակը ես այս կողմից անցրի: Տակաւին Աղուտեւ չհա–սած՝ ինձ լուր կը բերեն միւսները թշնամու վերջին դիտաւորութեան մասին:

— Պատերազմի համար ի՞նչ ծրա–գիր ունի կազմած Արքան, հարցրեց իշխանը:

— Յարձակողական: Ճակատել ան–կարելի է, պատասխանեց Թագաւո–րը: Այդ պատճառով էլ պէտք է խոյս տալ լեռնավայրում թշնամուն պա–տահելուց: Մեր հեծելազօրն անշուշտ կը յաղթանակէ, եթէ պատերազմէ ՝ ընձակ դաշտի վրայ:

Նոյն օրը եւեթ Թագաւորը խորհր–դի հրաւիրեց Եգերացի իշխաններին եւ նրանց ու Մարզպետունու հետ միասին որոշեց հետեւեալ առաւօտ իսկ առաջ վարել բանակը դէպի Ա–

ղստեւ:

Եւ այդպէս էլ արին: Հետեւեալ օրը, դեռ կէսօր չեղած, արքայական զօրքն անցաւ Կողբայ ջուրը եւ ..... վիստ առաւ մերձակայ լերան ստորոտում: Այնտեղ հանդիպեց արքային Վահրամ Սեպուհը իւր Վանանդացի հաւատարիմներով: Նա յայտնեց միւսին թշնամին հեռի է իրանցից մի միայն կէս ժամուայ ճանապարհ, եւ թէ նա սպասում է արքային երբէ կռուի վրայ: Այսինքն բանակի մի բաժինը բանել է Աղստեւի արեւմտեան ափը, արքայական զօրքէ յարձակումը իւր վրայ դարձնելու համար: Իսկ երկրորդ բաժինը ծածկուել է մերձակայ շամբուտներում. իսկ երրորդը՝ հանդիպակաց լերան անտառներում: Եւ այդ այն նպատակով, որ երբ արքայական բանակը ընդհարուի առաջին բաժնի հետ, միւս երկուսը հասնեն ետեւից եւ շրջապատեն բանակը չորս կողմից:

Սեպուհի բերած տեղեկութիւնները հաստատեցին նաեւ արքայի հետամուտները:

...անդ Հիւսիսային առեւտրակա-
...ն մը։

Թովպահայ գաղթային ժողովը իր ...ւնար ուշադրութեան առարկայ ...ձուց Հայ նոր սերունդի դաստիարակութեան գործը։ Այդ գործին վերա... ու ազգ. վարժարանին ...ն է Հայր Վահան վրդ. Ցով- ...նեանը (Մխիթարեան Ուխ- ...նէն) ... Ուսուցչուհին է Օր. Սրբուհի ...ն ... Մարմնամարզի ու- ...ն է Փաքէֆի Մխիթարեան վարժարանին ընթացաւարտ մը, Պ. Վա-...ն Սէֆէրճիպաշեան, իսկ երգեցողութեան՝ «Գողթան» երգչախումբին ...րէ Պ. Հմայեակ Փանոսեան։

Թովպահայ գաղութի ղեկավար ...րմնի վերակազմութեան կապակ-...ցութեամբ, կ'արժէ հետեւեալ կէտը ...ր հանել.—

«Սահմանադրութեան» նախագի-...ծ կազմողները երկու հիմնական բա-...ւնքներէ ղեկավարուած են,— Ա. ...Թովպահայ գաղութը իր ամբողջու-...թեան մէջ տէրն է այս երկրի հա-...յ ...թեան բարոյական ու նիւթական ...ստացուածքին, Բ. ոչ մէկ խտրու-...թիւն կը դրուի զանազան յարանուա-...նութիւններու պատկանող անհատնե-...ու կամ բնամիջներու միջեւ, դա-...ւանքը խղճի գործ նկատելով։ Գա-...ղութը իր ամբողջութեամբ Հայ է եւ ...կազմէ միութիւն մը, ուստի եւ ա-...մէն ալ կրնան մասնակցիլ գաղթա-...յին գործերուն եւ ընտրել ու ընտ-...րուիլ ըստ նոր կանոնագրի։ Անհրա-...ժեշտ է մատնանշել, որ այս վերջինը ...մէկ բանով չէ չեզոքած մեր դարաւոր ...ազգային աւանդութիւններէն։

Հ. Բաքալեան

ՎԱՀԱՆ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ

Համզուցեալ Վահան քահանայ ...ին մասին հետեւեալ տեղեկու-...թիւնները կը հաղորդէ իրազեկ հայ ...ձից մը.—

Հանգուցեալը սիրուած քահանայ ...մը եղած է Տրապիզոնի մէջ, ուր ա-...ռաջնորդական փոխանորդի պաշտօն ...ած է բարեխղճութեամբ։ Առկէ ...ն ջերմ մասնակցութիւն ունեցած ...է 1893 — 94ին Տրապիզոնի մէջ ...կազմուած Կրթասիրաց Ընկերու-...թեան, որուն նպատակն էր շրջակայ ...գիւղերու կրթական մակարդակը ...բարձրացնել եւ գիւղատնտեսական ...ոգի մը հաստատել։ Դպրոցին հի-...մը դրուեցաւ արդէն կարճ միջոցի ...մէջ եւ 1895ի աշնան դասաւանդու-...թիւնը պիտի սկսէին, երբ թրքա-...կան աւերիչ թաթը տակն ու վրայ ը-...րաւ ամէն մշակութային ձեռնարկ։

...ներու կրթական պահանջները ...ին վրայ ուսումնասիրելու հա-...մար մասնաւոր յանձնախումբ մը ...ին ամառը այցելեց շրջակայ գիւ-...ղեր։ Այդ յանձնախումբին կը մաս-...նակցէին Յովսէփ քահանայ, Ցարու-...թիւն Շահրիկեան եւ ուսուցիչ Յով-...հաննէս Գըլըզեան։ Այդ անմեղ այ-...ցելութիւնը սակայն, 1895 սեպտ. ...ին կոտորածին յետոյ կազմուած ...զինուորական ատեանին պատրուակ ...տուաւ երեւակայական մեղադ-...րանքներ յերիւրելու եւ ծանր պա-...տիժներու դատապարտելու անոր ան-...դամակցողները։

Վահան քահանայ, սակայն ու-...րիշ մահացու յանցանք մըն ալ կա-...տարած էր։ Կոտորածին օրը Մախոխ-...եաններու տունը գտնուելով, նեղս-...

...խուժող գաղթական ամբոխին դէ-...մագրաւ էր իր վրան մշտապէս կրած ...տարբեանակը կրակելով եւ ի վերջոյ ...զինուորական ջոկատէ մը «գերի» բռնուած էր։

«Հայկական ապստամբութիւններ»ուն ...նոց զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց զայն։ Պատիժը յետոյ ցկեանս բանտարկութեան փոխարկուեցաւ։

Օսմանեան պատերազմի յանձնուելով ...ջակայ ...հանուեցաւ ...ազատելով Պոլիս փոխադրուեցաւ եւ Պնալը կղզիի հոգեւոր հովիւ կարգուեցաւ։ Հոն երկար տարիներ պաշտօնավարեց խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ։

1922ին ստիպուեցաւ սակայն տեղ ձգելով հեռանալ Պոլսէն, որովհետեւ իբրեւ հայրենակից Թոփալեանի, Ծիվանչիրի ահաբեկման դատին մէջ անոր վկայութիւնը վճռական դեր կատարած ըլլալով անձնապէս վտանգուած էր։

Ա.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հայ արիներու նոր հաւաքատեղիին բացումը կատարելու համար, Անգլիայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած էր, սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն Պ. Ուիլսըն, իր քարտուղարը Պ. Սատընտի հետ։

Հայկական եռագոյնի երիզներով գոցուած էր մուտքի դուռը, Mr. Wilson իր հետ ունենալով Արիներու միութեան նախագահ զօր. Կորկանեանը, կատարեց բացումը կտրելով երիզները։ Հաւաքատեղին (42, Rue de Paradis), բաղկացած է հինգ բաժիններէ, որոնք զարդարուած եւ կահաւորուած են հայ արիներու աշխատանքով։

Անոնք շաբաթներով աշխատած էին ձեւի դնելու իւրաքանչիւր խումբ իր յատուկ բաժինը։ Հայկական եռագոյնը կը տիրապետէր ամէն տեղ, սկաուտական խորհրդանշաններ չինուած էին նոյն գոյներով։ Ցարդելի հիւրը կ'այցելէ իր հետեւորդներով, իւրաքանչիւր սրահ։ Անոր գայլուկները, իրենց խմբապետներով բարեւի կեցած, կ'երգեն իրենց հայերէն երգը։ Վերջին պահուն համախմբուեցան բոլորը ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր ընդհ. պետ Տոքթ. Գուրգէն Մէծատուրեան, ներկայացուց Mr. Wilsonը՝ յաջորդը Hubert Martinի, որ Հայ Արիներու հօրեղբայրը կը կոչուէր, եւ անցեալ տարի մեռած էր մեծ վիշտ պատճառելով արիներու շրջանակին։ Պ. Ուիլսըն գնահատական խօսքեր ըրաւ հայ տղաքներու ձեռներէցութեան եւ ընդունակութեան մասին, յիշելով Հնդկաստանի Կալկաթա քաղաքին մէջ հանդիպած հայ ուսանողներուն յաջողութիւններ որոնք շատերու հիացումին արժանացած էին։ Ամէնէն լաւ խումբը Հայերունն էր, եւ յաճախ առաջնութիւնը կը շահէին, մարզանքի, լողալու եւ սկաուտական բոլոր ձեռնարկներու մէջ։ Փափաքելի է որ այս հաւաքավայրը դառնայ կեդրոն մը բոլոր հայ արիներու շինարար աշխատանքին։ Ցետոյ կատարուեցաւ Capyի դպրոցին հետեւող եւ մեծ յաջողութեամբ լրացած երեք խմբապետներու վկայականներու բաշխումը։ (Աւչեան, Զօ-խուրեան, Նուպար Պօյաճեան եւ Փանոս Փանոսեան)։ Իսկ գայլիկներու՝ խմբապետուհին, Օր. Շուշանիկ Մեծատուրեան եւ Փանոսփանոսեան աջակցութեամբ հանդիսացան «Հայաստանի զաւակներ» շղթաները, ստացուած համար։ Բոլոր արիները ու գայլիկները ոտքի կանգնած երգեցին «Աստուծ նահատակը»։ Հիւրերը անգամ մըն ալ յայտնելով իրենց գոհունակութիւնը, առօրեայ կեանքէն, ազգային ձայներէն մեծ նուագուած դէպի Կալկաթա ուր հրաւիրուած էին զանազան կաղմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։ Ատենապետն հայր Պրոֆ. Պէպէմանեան, Ծ. Վրդ. Նշանեան, Ֆրանս. սկաուտներու կողմէ կոմս Սարթիի փոխանորդը, Marc Sagnier, Համբարձումեանի կողմէ Պ. Վ. Եարճանեան եւն.։ Սեղանատան սեղանի մը շուրջ նախ խօսք առաւ հայ արիներու ընդհ. պետը, շնորհակալութիւն յայտնելով անոնց որ եկած էին յարգել հայ արիներու միութեան տասնամեակի առթիւ սարքուած սեղանը եւ ըսաւ.— «1924էն ի վեր այնքան դժուարութեանց դէմ մաքառելէ ետք, այսօր տասնամեակի մը բոլոր կարելի յաջողութիւններով բեռնաւոր կ'ընանք բաց ճակատով խոստանալ անսայթաք քալել սկաուտութեան ուղիէն, ջանալով ներշնչել հայ մանուկներուն իրենց ազգային գիտակցութիւնը եւ հայ երիտասարդի պարտականութիւնը»։

Սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն Պ. Ուիլսըն կրկին յիշելով Հնդկաստանի եւ Անգլիոյ մէջ ունեցած իր յարաբերութիւնները Հայերու հետ, մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ անոնց յաջողութեան մասին եւ խոստացաւ իր կարելին հլանալ օգտակար ըլլալու հայ արիներու բոլոր ձեռնարկներուն, ինչպէս եղած էր իր նախորդը։

Կարճ ուղերձներէ եւ մաղթանքներէ վերջ հրաւիրեալները վերադարձան Արիներու միութեան նոր կեդրոնատեղին, ուր այցելութեան եկած էին շատ մը ծնողներ եւ բարեկամներ գնահատելու կատարուած աշխատանքը։ Հայ Արիներու միութեան կեդրոնավայրի մը բացումն ու հացկերոյթը եւ այս առթիւ տարուած աշխատանքը ամէն հաւասարէ կու տան լաւատես ըլլալու այս միութեան ապագային։ Անոնք ունին պատրաստուած ծրագիր մը դաստիարակութիւններու՝ Հայոց պատմութեան, հայ լեզուի եւ գրականութեան շուրջ։ Ցաջողութիւն եւ յաջողութիւն։

Ն. Կ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ԱՐՄԵՆՈՒՇ »

ԳՈՒՑՕ — «Սունդուկեան» թատերախումբի առաջին տարեշրջանի 4րդ ներկայացումը կազմեց Գ. Չ. Մելոյեանի «Արմէնուշ» տաամը՝ 5 արար, նախաձեռնութեամբ «Արարատ» միութեան եւ մասնակցութեամբ Սունդուկեան թատերախումբի, ի նպաստ դպրոցին։

Թատերախումբի լաւագոյն ուժերը ընտրուած էին, որպէսզի ներկայացումը կատարուէր կարելի հաջողութեամբ։ Տեխնիկական ալ կատարեալ էր, երկար փորձերէ վերջ կիրակի օր, 2 Ապրիլ, բեմադրուեցաւ «Արմէնուշ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեանի, Հ. Ց. Դ. «Բագրեւանդ—Շահապաղ» ակումբին մէջ, Սընոս։

Երեկոն հասարակութիւնը գրաւած էր նստարանները։ Ուշ մնացողները ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ։ Ա. Գ. Մեսումենց նախ գործը ներկայացուց հակիրճ։ Ուրախալի ժողովուրդը ուշադրութեամբ հետեւեցաւ խաղին եւ լաւ ըմբռնէ բովանդակութիւնը, իւրաքանչիւր գործողութեան առանձին բացատրութիւններ տալու կատարողական խաղարկութեան։ Թէեւ բոլոր ներկայացողները սիրողներ էին, բայց ներկայացումը սկիզբէն մինչեւ վերջաւորութիւնը անցաւ շատ յաջող։ Բոլորն ալ իրենց բաժինները լաւ սերտած էին։ Խաղը ինքնին այնքան հետաքրքրական էր որ ժողովուրդն ալ անշշուկ կը հետեւէր անցքերուն։ Ներկաները ուշադրութեամբ եւ լարուած կ'ունկնդրէին եւ շատերու աչքերը թրջած էին։

Կ'արժէ «Արմէնուշ» ը ընդհանրացնել, մեր այս թափառական եւ անտուն միջավայրին մէջ, ուր կրնայ խթան մը հանդիսանալ, նոր սերունդէն մինչեւ մեծերը։ Մանաւանդ բեմական մեծ դժուարութիւններ ալ չունի, քանի որ հեղինակը ֆրանսերէն վերամշակած է հայ բեմի համար, մասնաւոր խնամքով։

Գլխաւոր դերը կատարեց տիկին Ն. Յոնէլեան (Արմէնուշ), Օսկարի դերը Կ. Տոնէլեան, Տիկին Միւլլէրը՝ տիկ. Սիրուն Հալլաճեան, Տիկին Վոլֆը Տիկին Սաթենիկ Հալաճեան, Հէօպ-նէրի դերը՝ Գ. Հալաճեան, Տոքթ. Վոլֆը Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեան, իսկ ծառան Օր. Զ. Նշիկեան, եւ յուշարար Ա. Քէնտրեան։ Բոլորն ալ լաւ խաղարկութեամբ ապրեցուցին իրենց դերերը եւ ներկաները ամէնքն ալ գոհ էին։

Բեմական յարդարանքի համար մասնաւոր աշխատանք տարած էր ճարտարապետ - ելեկտրագէտ Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեան։ Իսկ երաժշտապէտ Ա. Գ. Մեսումենց մեղեդիներ սարքեց ըլլալով, բեմի ետեւէն ի ընկերանար Արմէնուշի երգերուն, ջութակով մեղմօրէն։ Այս բոլորը մեծապէս նպաստեցին բեմադրութեան։

Ընդհանուր հասոյթը՝ 292 ֆրանք։

Սունդուկեան թատերախումբը եւ Արարատ միութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն թատերագիր Պ. Ղեւոնդ Մելոյեանի, որ սիրով տրամադրեց «Արմէնուշ»ի բեմադրութիւնը, ի նպաստ դպրոցին, ամէն իրաւունք հրաժարելով։

Զալկարացի

ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ՆՈՒԷՐԸ ՁԵԶ ԴԻՄՈՂ Կ. ԽԱՉՈՒՀԻԻՆ. ՁԱՏԿԻ ՏՕՆԸ ՈՒՐԱԽԱՆԱԼՈՒ ԵՒ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼՈՒ ԱՌԻԹ Է։

ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ալի Րիզա Սէյֆի «Ծիմհուրիյէթ»ի մէջ կը սկսի պատմել յիշատակներ ծովային վարժարանի անդրանիկ շրջանէն, օգտուելով անգլիացի հեղինակի մը, Չարլս Մաք Ֆէրլէնի մէկ գիրքէն։ Անգլիացին այդ շրջանին (1848) այցելեր է ծովային վարժարանը, որ հիմնուած էր Գասըմ Փաշայի Նաւարանին վերեւ գտնուող նաւային հիւանդանոցին վայրը։ 1848ին ծովային նախարարն էր Տահիր Հա-...մէլ փաշա, որ ուզեց ընդարձակել վարժարանը։ Չարլս Մաք Ֆէրլէն կը պատմէ թէ շինութիւնները յանձնուած էին Հայերու, բոլոր որմնադիրները, հիւսները, կահագործները, ներկարարները, զարդանկարիչները հայ էին։

Ասպուհլմէճիտ գահ բարձրացած ատենը ուզեց ճարտարարուեստը զարգացնել երկրին մէջ. մեքենաներ ծախուեցան. Իզմիթ, Հէրէքէ, Զէյթին-պուրնու գործարաններ բացուեցան, ախպար ագարակներ հաստատուեցան, եւ այս բոլոր ձեռնարկներուն գլուխը կը գտնուէին Տատեանները, Պարութճըպաշըներուն ընտանիքը, որ մեծ շուքով կը ճամբորդէին Եւրոպա, իբրեւ թէ Օսմ. կայսրը իրենց ըլլային, ու հարիւրաւոր, հազարաւոր մասնագէտներ ու բանուորներ բերած էին Գերմանիայէն, Պելճիքայէն, Ամերիկայէն, Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն։ «Բարենորոգմանց-Թանզիմաթի շրջանին մէկ ողբալի գլուխն է այս», կը գրէ Ալի Րիզա Սէյֆի։ Անգլիացին կ'ըսէ թէ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ ճարտարապետները, ճարտարագէտները, յանձնառուները Հայեր էին ամէն տեղ եւ ընկեր էին հայ սեղանաւորներու, անոնց հետ կը բաժնէին շահերը։ Այս սեղանաւորները պարտական կ'ընէին Թուրք փաշաները եւ Թուրք հաստատութիւնները։

ՑԻՇԵՑԷՔ ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ «ՄՈՄԻ» ՕՐԸ, ԶՄՈՌՆԱԼՈՎ ԱՆՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի Ազդակը Սանճաքի խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (31 Մարտ.)

— «Երբ անցեալ տարի, գիտակ համբային օրէնքի պարտականութեանց, օրը օրին կ'արձանագրէինք Սանճաքի Հայերուն վրայ գործադրուած ճնշումները եւ մանաւանդ կ'ազդարարէինք չհաւատալ Թրքական փայփայանքներուն ու եղբայրական զեղումներուն, գտնուեցաւ պաշտօնակից մը որ սրբազան պարտք համարեց քայլ առ քայլ հետեւիլ մեզի եւ պատասխանել մեր իւրաքանչիւր բառին։ Միաժամանակ մեզ ամբաստանեց վայրերան, կացութիւնը գիտամամբ սեւցնող եւ ժողովուրդը սրտադողի մղող։

Ի՞նչ եղաւ յետոյ։— Անխուսափելին։ Մեր նոյն պաշտօնակիցը ոչ միայն դադրեցուց իր ներման պաշտպանողականը, այլ եւ ձեռնարկեց հակաթուրք այնպիսի յարձակողականի մը, որ մեր խամծել տուաւ ամէն մարդու։

Բազմաթիւ այլ խմբագրականներու եւ լուրերու կարգին, ահա վերջին առաջնորդողը (29 Մարտ), «Սանճաքի նոր տագնապը» վերնագրով։ Ցայտնելէ յետոյ թէ «արդար մտահոգութիւններ եւ խուճապ տեղծուեցաւ շատերու մտքին մէջ», իբրեւ հետեւանք թրքական օրէնքներու կիրարկման, կ'աւելցնէ.

— «Թուրքիոյ օրինակին հետեւելով, Սանճաքի իշխանութիւնները կը դնեն զանազան տուրքեր, որոնք օրինական կողոպուտի խանգամանքը ունին։ Այսպէս է՝ օրինակ՝ որ բոլշեւիկներու կարծեցած մէկ մասը վար կը դրուի զանազան անուններու տակ, իսկ ժողովուրդին առեւտրական եւ ունեւոր դասակարգին կը պարտադրուի «բարեգործական» վճարել անդամաւուրք եւ այլ «նուէր»ներ, խալք էվիներու ցուցմունքին վրայ։ Զվճարողները զանազան ձեռքերթանց կամ խալամաճներու հեթակայ կ'ըլլան անշուշտ»։

Անցնելով Հայերու մասնաւոր կացութեան, մեր պաշտօնակիցը կը հրատարակէ վերջերս ստացած իր լուրերը.

«Քէսապի եւ Սուէտիոյ շրջաններուն մէջ կը բացուին խալք էվիի ակումբներ եւ Հայերը կը հրաւիրուին անդամակցելու։ Անդամակցիլ ուզողներ կամ անշուշտ, «յարմարելու» համար նոր պայմաններուն. բայց եւ ...

[illegible]

«Այս լուրերը ... Թէեւ այդ ...

Օրէնք այս պահուն, երբ կը հր-... յաղթանակ Սանճաքի ... եւ ...

Այո, ըմբռնեցինք, հայու դէմ գործուած այդ թրքական խժդժութեանց ծանրութիւնը բաւական եղաւ, որ հայ թերթ մը «լռելու հրաւիրէ մեզ եւ ձեռնակի վրայ սեւով չարէ աս ան... սուգ...

— «Ճիշդ որոշ է ուրեմն, որ Ազդակ լծուած է հակասանճաքեան պայքարի մը, գրգռուած փաշական մուտ ուժերէ։ Իշխանութիւնը յետադարձ քաղուած մը թող ընէ իր անցեալին վրայ եւ լաւ ալ այս։ Զարգացումէն չպիտի ըլլար, եթէ ընէինք որ Գաղթականներու (Գէսապ) այժմու կառավարական բէժիմը աննպաստ է տան դաշնակ կառավարականութեան»։

Կը լսե՞ք։ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ վարչաձեւը նախընտրելի է եղեր «Դաշնակ վարչականութենէն»։ Այսինքն, Սանճաքի Հայերը փառք տալու են Թէ-ալին որ զիրենք ազատեց եւ վերջ տուաւ «Դաշնակ վարչականութեան»։ Իսկ ոտքը պէտք պագնեն իմէյին, եթէ այդ շրջանը կցելով՝ բոլորովին վերջացուց այդ «վտանգը»...։

Ու բացն է ՀԱՅ թերթ մը։ Այն ալ ...յնպիսի ատեն մը, երբ, բացի «հալածանքներէ ու խառնութիւններէ» եւ հայ աղջիկներու առեւանգումի դէպքերէն, ինչպէս կը տեղեկացնէ ամփոփ օրկանը, վաղը կրնան ծագիլ աւելի ծանր ու ցնցող աղէտներ»։

ՁԵՐ ՆՈՒԷՐԸ ՓՈԽԱՆ «ՄՈՄԻ» ԿԸ ԽՆԴԱՑՆԷ ՈՐԲ ՄԸ, ԱՅՐԻ ՄԸ ԿԱՄ ՀԻՒԱՆԴ ՄԸ, ՄԻ ԶՐԿԷՔ ԶԱՆՈՆՔ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— oo —

— Վա՜, ծերացեր ես, կոմակդ կուզ, հագերդ ճերմակ, տարիքդ շատ, քեզ «որդ չաւննեը» շատ անգամ կ'ըսէին ...ին ձեւերով ու շարժումներով։ Կը ...կնար այդ ամէնը, կը բարկանար ...ու կը վրդովուէր, իր առելութեան ...ղմը կը թափէր բառղին կնոջ, հար-...ին ու աղջկան վրայ։ Շատերուն մեծ ...ը անհնալը, ձեռքէն գործ չիգալը. ...ւլ ըլլալը, անպատճառ պակասու-...թիւն մը ունենալը կը հեղնէր։ Գտած ...ակատութիւնները բոլորն ալ ճիշդ, ...ուրն ալ ճշմարիտ էին։ Այս հան-...գամանքը՝ իր եւ գիւղի հարսներուն ...ու աղջիկներուն մէջ փոխադարձ ա-...տելութիւն մը յառաջ բերած էր, եւ ...վերջինները իրենց այրերը կը դգու-...ցնէին. բռնելով.

— «Քա՛ մարդ, այդ լալ աղջկան ...բանը մի բանար, վեց գիւղին մէջ ...բանք ու խայտառակ կ'ընէ։

Ու այսպէս Լալ Աղջիկը իր որդար վրէժը կ'առնէր զինքը արհամարհողներուն հարսներէն, աղջիկներէն՝ իր սեռակիցներէն։ Բուռն վրդովումով մը կ'առնէր գեղեցիկները, գեղեցիկ արդուզարդ ունեցողները։ Իր ատելութիւնը նախանձէն կուգար եւ ինչո՞ւ չնախանձէր, ամէնը իրենց կարմիր կանանչ բախտին կ'երթային, հարս կ'ըլլային, հարսանեկան փայլուն քօղը իրենց ետեւէն կը ձգուէր, ինքը այս ամէնէն զրկուած էր։ Դժբախտ իրականութեան գիտակցած էր, մատներով լեզուն ցոյց կուտար եւ աչքերը երկինք վերցուցած կընար հասկցնել.— «Ես համր եմ, Աստուած ըրած է»։

Աչքինչով էր մեղաւոր, միայն խօսելու էր կը տարբերէր իր սեռակիցներէն, մնացածներուն մէջ ամէնուն ալ հաւասար, թերեւս անոնցմէ վէճ մը գերազա։ Բայց ինքը ամուսնութեան կարօտով մնաց մինչեւ վերջը, այդ մարդու պէտք բազուկներու պրկումներուն կարօտը ունեցաւ, օ-րօրոցի մը առջեւ նստելու, մանուկ մը օրօրելու գոհունակութեան անմատչելի եղաւ, դժբախտ ծնաւ, երազով ապրեցաւ եւ այդ երազին կարօտով մեռաւ։

Օ Ձ Ի Կ Կ Ա Տ Ա Ն

Ի ծնէ կոյր մը. Թոմաանց գերդաստանէն, իմ տեսած օրերուս քառասունը անց մէկն էր։ Օրը անգամ մը զինքը տեսնելու կ'երթայի։ Անհանգած կ'ըլլար Ս. Մինասի մատուռին պատին կամ արտգիւղի մեծ ծառին շուքին տակ։ Իսկ ձմեռները զինք կը տեսնէի Զախալենց ձիթհանի մեծ չէնքին մէջ, ուր տաք էր եւ բազմութիւնը շատ։

Ամառը տօթէն նեղուած չուք ու զով տեղերը կ'ընտրէր նստելու։ Ս. Մինասի մատուռը եւ արտգիւղի ծառը շատ մօտ էին իրարու, անոնց քովէն կը հոսէր փոքրիկ զուլալ առուակ մը եւ տասուակ մը։ Խոհուն ու մտածկոտ մտքի կուտար ծառերուն վրայ թառած ազգի ազգի թռչուններու ձայներուն եւ հոսող ջուրերու կչկչալուն, աչքերը միապաղաղ սեւցած հեռուն անթարթ, անշշուկ համակ լռութիւն կտրած էր։ Երբեմն վայրի ցուլի նման գլուխը հակառակ կողմը կը շրջէր ուսկից կուգար ոտքի մը ձայնը. դէմքին ջիղերը կը պրկէր, կը կեդրոնանար, ձայնին տէրը ճանչնալու ճիգ կ'ընէր։ Իրեն մօտեցողին խօսքին ձայնէն եկողին ով ըլլալը ճանչնալը սովորական բան մըն էր. ինքը կ'աշխատէր քալուածքի ձայնէն ճանչնալ. իսկապէս կը ճանչնար։ Կը ճանչնար զիս նոյնիսկ ոտքիս ձայնէն ու շչուելէն։

— Բարե՛ւ Օձիկ Կատայ, ի՞նչ կ'ընես։

— Բարեւ Օ..., նստեր եմ, առուին ջուրը այսօր շատցած է, ձիւնհալոց կայ, գարունը մօտ է, արտգիլները եկած են, վայրի սագերը շատցած են, սարեակները իրար անցած են, իրենց բոյները կը նորոգեն, նոր տեղ, նոր տուն պիտի ըլլան, սերունդ պիտի հասցնեն, ի՞նչ լաւ է, ի՞նչ երջանիկ են թռչունները...

Ցետոյ կը լռէր, գլուխը քարշ կուտար վար, երեսին կնճիռները կը շատնային, թեթեւ կարմրութիւն մը, լուրթ քօղին մը կ'օղողէր խորշոմած ճակատը, կուրծքի վանդակը թեթեւ մը կ'ուռէր ու կ'իջնէր, յուզմունքի նոպայ մը կ'անցընէր։

— «Բոյները կը նորոգեն, նոր տեղ, նոր բոյն կը շինեն, սերունդ պիտի հասցնեն. ի՜նչ լաւ է...։

Շրթունքին տակէն կրկնեց միեւնոյն խօսքը, այս անգամ աւելի ցած, աւելի տխուր շեշտով մը։ Ես կը հասկնայի այդ բոլորը, թէեւ կ'աշխատէր իր վրդովումը գաղտնի պահել, սակայն ես կրցած էի հասկնալ զայն։ Խորունկ էին Օձիկ Կատային հոգեկան տառապանքները՝ իր բոլոր անհաւասարութեամբ։ Գարունն է եկած, տարագնաց թռչունները, արտգիլները, վայրի սագերը, սարեակները եկած են վերստին, բոյներու նորոգութեան սկսեր են։ Ցախ, մացառ, տերեւ հաւաքելով նոր բոյն կը շինեն, կը ճլվլան, կը կըչկըչան, առատապէս, անհանգիստ շարժումներով, թռչունքներով նոր կեանքեր, նոր էակներ պատրաստելու աշխատանքին են լծուեր սրբազան գոհունակութեամբ։

Օձիկ Կատան քանի՛ քանի՛ գարուններ տեսած է։ Ցեսած է այդ թռչուններու բոյնը, խաղաղ աշխատանքը, քանի՛ քանի՛ անգամներ արտգիլին կափ-կափը, վայրի սագերու կրկտոցը լսած է...։ Եկած են անոնք, բոյն շինած, հաւկիթ ածած, ձագ հանած ու ապա թռցուցած, կեանքի վայելքը մթոշխնելու կարելիութենէն զրկուած, շատ ու շատ գարուններ բոլորած, չոր գլուխ եկած, չոր գլուխ երթալու դատապարտուած։ Մարմաւոր աչքի տեսողութենէն ի սպառ զրկուած է, իր տեսողութիւնը հոգին չունի, բնութեան գեղեցկութիւնը վայելելու քաղցրութիւնը չունի, բայց հոգին ու զգացումներուն աչքերը զօրաւոր են եւ թերեւս աւելի զօրաւոր քան բոլորին՝ որոնց աչքը խաւար չի ճանչնար։ Ուժի մը խլրտումը, զօրաւոր բնազդի մը շարժումը կը զգայ իր երակներէն ներս, խորհրդաւոր տաքութիւն մը բարկ արեւու տաքութեան նման կ'ուռճանայ, հեւք կ'առնէ։ Անոնք բոլորը կը լսեն, կը զգեն, կը խոնարհին երեւոյթի մը առջեւ, չարաղէտ երեւոյթ մը, որ կուգայ իր հետ, մօրը արգանդէն պղծուած օրուան հետ— ի ծնէ կուրութիւն։

(2) Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

միջոցներ ձեռք առած է, Միջերկրականի ապահովութեան համար։ Նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ 24 ժամ առաջ, երէկ, փոխանակ չորեքշաբթիի, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին. Արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ լեհական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ, Ռումանիոյ պաշտպանութեան մասին։ Իրազեկներ կը հաստատեն թէ Անգլիա չուզեր իր պաշտպանութիւնը երկարել մինչեւ Ռումանիա, այդ հոգը ձգելով Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան վրայ։ Բայց Լոնտոն մասնաւորապէս շահագրգռուած է Թուրքիոյ տրամադրութեամբ եւ կ՚ուզէ այդ երկիրն ալ իր պաշտպանութեան տակ առնել, ինչպէս Յունաստանը։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նախարարական խորհուրդը իր օրակարգին վրայ ունի պաշտպանողական դաշինքի մը կնքումը՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ։

Ամէն պարագայի մէջ, մտահոգութիւնը չէ փարատած տակաւին, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն։ Մնաց որ, շատ քիչեր կը հաւատան զանազան հաւաստիքներու, Միւնիխի փորձէն վերջը։

*** Բրիտանական դահլիճը երկուշաբթի օր լայնօրէն քննելով կացութիւնը, որոշեց ուժգին բողոքագիր մը ուղղել իտալական կառավարութեան։ Բոլոր նախարարները համաձայնեցան այս կէտի մասին, ոչ թէ իրաւական նկատումներով, այլ մանաւանդ այն հետեւանքներով որ կրնայ ունենալ Ալպանիոյ գրաւումը Եւրոպայի ընդհանուր կացութեան վրայ։

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ բացառիկ ժողովներ գումարեցին ազգային պաշտպանութեան խորհուրդները, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար։ Փարիզի ժողովը տեւեց երկու ժամ, նախագահութեամբ վարչապետին, որ միեւնոյն ատեն ազգ. պաշտպանութեան նախարարն է։

Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա

Կիսապաշտօնական «Թան»ը, որ ընդհանրապէս պաղարիւն է, երեք օրէ ի վերահազանգ կը հնչեցնէ իր խմբագրականներով, հասկցնելու համար թէ Իտալիա պիտի չսահմանափակուի Ալպանիոյ գրաւումով.

— «Այլեւս բացորոշ է իտալական ռազմախաղը։ Ան ոչ միայն կը ձգտի դէպի Սելանիկ եւ Եգէական իջնել, ապահովելու համար արեւելեան Միջերկրականի տիրապետութիւնը, այլեւ պայթել Եուկոսլավիան, անջատելով զայն Պալքանեան Համաձայնութեան միւս պետութիւններէն եւ կզզիացնելով Ռումանիան, որպէսզի դիւրացնէ գերմանական գրոհը դէպ ի այդ երկրին բնական հարստութիւնները եւ դէպի Սեւ Ծով»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն Եուկոսլավիոյ վերապահ դիրքը։ Երեւոյթներէն դատելով, ան լռելայն հաւանած է Ալպանիոյ գրաւման, ինչպէս Իտալիոյ ազդեցութեան տակ։ Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական խմբագիրը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, կը կարծէ թէ Մուսոլինի պիտի չխնայէ նոյնիսկ Եուկոսլավիոյ, որ պիտի բաժնուի երեք մասի,— Նախկին Սերպիան պիտի մնայ ինքնավար, Տալմաչիան պիտի անցնի Իտալիոյ, Սլովէնիան՝ Գերմանիոյ։ Նոյն յօդուածագրին կարծիքով, Ռումանիան ալ անշարժութեան դատապարտուած ըլլալով, Պուլկարիա պիտի կրնայ ետ առնել ոչ միայն Տոպրուճան, այլեւ Տէտէ Աղաճը…

Միւս կողմէ, իտալական թերթերը խրատներ կու տան Թուրքիոյ, որպէսզի գործիք չդառնայ միւս պետութեանց։ Զրոյցի մը համաձայն, գերմանական կառավարութիւնն ալ ազդարարութիւններ ուղղած է Ռումանիոյ արտաքին նախարարին, որ Պոլիս գացած եւ բանակցութիւններ վարած էր Թուրքիոյ հետ.

Կը հաստատուի թէ Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Ենիկիւղի պիտի այցելէ, Գերմանիա վերադառնալէ առաջ։ Ինչպէս կը յիշուի, Տոքթ. Կէօպէլս Փէշթա, Աթէնք եւ Հռոդոս այցելելէ վերջ, Եգիպտոս գացած էր։ Լուրեր կը շրջին նաեւ Կէօրինկի այցելութեան մասին։

Ենիկիւղի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ Թուրքիա երբեք պիտի չմիանայ Հռոմ — Պերլին առանցքին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ, Պ. ԿԱՊՐԻԷԼ Փիւօ, որ Փարիզ կուգայ ցամաքի ճամբով, 15 օր մնալու համար, Ենկիւրի հանդիպելով հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ թրքական կառավարութեան կողմէ։ Մարզպանը յայտարարեց թէ կացութիւնը խաղաղած է Սուրիոյ մէջ, նոր դահլիճին կազմութենէն ի վեր։ Ենկիւրի կը գտնուի նաեւ Սանճաքի պատուիրակը, Գնդ. Քոլէ։

ԻՐԱՆԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ ամուսնութեան առթիւ Փարիզէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Թէհրան, նախագահութեամբ Զօր. Վէկանի։ Գահաժառանգը Եգիպտոսէն իրեն վերադարձաւ եգիպտական նաւով մը, որուն իրենց ջուրերուն մէջ հետեւեցան իտալական, ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւեր։ Հարսնիքը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 21ին։

ՀԻԹԼԷՐԻ ծննդեան 50ամեակին առթիւ, Պուլկարիայէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Պերլին, բաղկացած՝ ելմտական եւ հաղորդակցութեանց նախարարներէն, երեսփ. ժողովի նախագահէն, սպայակոյտի պետէն, օդաօրմիղի վարիչէն, ծովային հրամանատարէն եւ Սոֆիայի քաղաքապետէն։ Թուրքիայէն ալ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ, նախագահութեամբ ընդհ. սպայակոյտի պետին՝ Զօր. Ասըմ Կիւնտիւզի։ Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 19 անդամներէ, որոնց մէջ կը գտնուին հինգ երեսփոխան — զօրավարներ, խումբ մը երեսփոխաններ եւ ուրիշ երեւելիներ։

ԹԻՐԱՆԱՅԻ գրաւումէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի իր փեսային միջոցաւ 190.000 ոսկի ֆրանք ղրկեց, բաժնուելու համար աղքատներուն։ Իտալական իշխանութիւնը արդէն իսկ ձեռնարկած է Ալպանիոյ վերակազմութեան, ֆաշական դրութեամբ։ Կ՚ըսուի թէ հարիւր հազար զինուոր կեդրոնացած է երկրին մէջ, որ եւ է դիմադրութիւն խորտակելու համար։ Զօկու թագաւորը միասին տարած է պետութեան ոսկի պահեստը, 80.000 տոլար։

ՉԵԿԱՑԻՆ արիւնարբու վարիչը, Եժով, որ ջրային տեսչութեան գործավար նշանակուած էր անցեալ տարի, այդ պաշտօնէն ալ քշուեցաւ ապրիլ 10ին, նոր հրամանագրով մը։ — Լրտես մը մահուան դատապարտուեցաւ Քիէվի մէջ։

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ընկերութեան գործադիր կոմիտէն մասնաւոր նիստ մը գումարեց Լոնտոնի մէջ, քննելու համար Ալպանիոյ գրաւման հետեւանքները։ Ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կ՚ըսէ թէ «ամբողջ իսլամական աշխարհը օգնութեան պիտի հասնի, եթէ Ալպանիա դիմադրէ»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կառավարութիւնը իրաւունք ունի բռնագրաւելու անհատական փոխադրութեան բոլոր միջոցները,— ինքնաշարժ, հեծելանիւ, ձի, կառք, եւն. ինչպէս եւ անթելի գործիքները, զօրաշարժի կամ ստիպողական պարագաներու մէջ։ Հրամանագիրը կ՚արտօնէ նաեւ ազգ. պաշտպանութեան յատկացնել փոխադրութեանց բոլոր պաշտօնեաները, մինչեւ 60 տարեկանը։

ՊԱՊԸ Զատկի առթիւ քարոզ մը խօսեցաւ 40.000 ունկնդիրներու առջեւ, յանուն աշխարհի խաղաղութեան։ Անշուշտ քարոզը լատիներէն էր, բայց անմիջապէս թարգմանուելով լսուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի։ Պապը յայտարարեց թէ խաղաղութիւնը չի կրնար հաստատուիլ, երբ ազգերը իրար են հասկնար եւ «հանդիսաւորապէս կնքուած դաշինքներ եւ խոստումներ կորսնցուցած են իրենց սրբութիւնը եւ իմաստը։ Խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ առանց բարեկարգութեան, ոչ ալ բարեկարգութիւն՝ առանց արդարութեան»։ Եզրակացնելով Պիոս ԺԲ. յորդորեց հաւատարիմ մնալ տրուած խոստումին։ Ցեղոյ պատուգամ ներելով օրհնեց հաւատացեալները։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՍՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին **Mutualité**ի մեծ սրահին մէջ, **24 Rue St. Victor, Paris (5)**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ **ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ** ԳԼԽԱ-ԳՈՐԾՈՑԸ

“ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ”

Պատմական տրամ Կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերը կը կատարէ՝ **Պ. Ա. ԳԸՐԻԳԵԱՆ** **ՌԻԹԱՅի** դերը կը կատարէ՝ Ռումէկան օփերայի երգչուհի **ԻՐՄԱՆՈՒՀԻ ԱՐԹԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ**

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սեւէֆեան, Օր. Գլըճեան, Պ. Պ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահեան, Ռ. Զարդարեան Մանրաշ, Մինէլեան, Տարօնեան, Սեւէֆեան, Սարգիսեան, Սողոմոնեան, Կարապետեան, Տանտիկինեան եւ ուրիշներ։

Maquillage՝ ծրնծմայի արուեստագէտ Պ. Յակոբ Առաքելեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն։

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, **17 Rue Dameame (13)**, «ԵՓԱՓԱՏ»ի խմբագրատունը, **4 Rue Saulnier (9)**, **Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**ի գրավաճառատունը, **51 Rue Mons. le Prince (6)**, «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, **26 Rue de Trévise (9)**, Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges։ ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ:

Իսկ հանդէսին օրը կէշէն։ Ծախուած տոմսակները թուագրուած են իրեն զամի տեղի չառալու համար։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մ. Թինասեան» կոմիտէի ընկերաքաղաքական դասախօսութիւնը 12 Ապրիլ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Ռ. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱԹԸԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 14 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաշարանին։

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 13 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը խօսի Գնդ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը»։

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, **Salle des Fêtes**ի մէջ

30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ M' PATENOTRE DESNOYERԻ

(Անկ Նի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Փ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ. Մ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ. Ա. ՁԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), ժամը 6 — 12 պարահանդէս։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

14րդ տարեկան ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ՀԱՆՐԻ ՄԱՐԹԻԻ, անդամ Սկաուտական Միջազգային Կոմիտէին

Կիր. 30 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, 7 rue du Fg. Poissonnière

Métro: Bonne Nouvelle Մուտք 10 եւ 7.50 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8 rue Bossuet Բարեգործականի Տան մէջ

Խնամուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։ Մուտք 6 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Ապրիլ 12ին, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, խիստ կարեւոր օրակարգ, սովորական հաւաքատեղին։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի։

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱԹԸԼՈՆԳԻ Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը 13 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Av. d'Argenteuil, Asnières

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ասարեանէ 100 Ֆր., իրենց աղջկան Սիրվարդ Ասարեանի քառասունքին առթիւ։ Տէր եւ Տիկ. Վասարանցիէ 50 Ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, Տիկ. Լուսաբեր Պօղոսեանի մահուան առթիւ։

ԾԱԽՈՒ Է Նպարավաճառի խանութ մը, գինետուն, ծառայութեան մեկնելու պատճառաւ։ Դիմել Պ. ԵԶԵԿԻԷԼ ՄԻՆԱՍԵԱՆի, 13, Rue du Pourtour, Clamart, (Seine).

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1939ի 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր, Փոյի մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 166.997 թիւը

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք. — 1.010.514, 971.517, 1.246.227, 1.214.090:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք — 1.234.348, 343.731, 526.822, 1.013.315, 1.146.163, 604.169:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրքանչիւրը շահեցաւ 200.000 ֆրանք.— 1.354.181, 842.644, 1.366.570, 925 370, 682.429, 074.524:

19061, 05157, 89273, 79507, 00325 եւ 16324 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։

02812, 34075, 10370, 29795, 42713 եւ 12114 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։

1404, 3007, 7969, 1016, 2345 եւ 0863 վերջացող թիւերը շահեցան 20 հազար ֆրանք.

397 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք։

932 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։

959 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք։

63 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։

7 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 13 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4013 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՊԱՅՔԱՐ ՀՈՂԻ ԵՒ ՋՈՒՐԻ

Ուրեմն, անգամ մը եւս կը գտնուինք խռովայոյզ, արկածալի խորապէս վրդովիչ կացութեան մը առջեւ: Նոյնքան եթէ ոչ աւելի ծանրակշիռ, որքան 1938 Սեպտեմբերին:

Պատերա՞զմ: Ոչ այս անգամ ալ, քանի որ... պատրաստութիւնները լրացած չեն տակաւին, հակառակ փոխադարձ յոխորտանքներուն:

Ոչ գուշակութիւններ կատարելու, ոչ ալ վճիռներ արձակելու յաւակնութիւն ունինք: Պարզապէս դէպքերու վերլուծումն է որ այս տրամաբանական եզրակացութեան կը տանի մեզ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին:

Ի՞նչ կը տեսնենք, իբրեւ հիմնական երեւոյթ, օրուան լուրերու գարհուրելի, աննախընթաց ժխորին մէջ:

Պայքար ազդեցութեան եւ գերակշռութեան, հողի եւ ջուրի, հին աւարներու ապահովութեան եւ նորերու ապահովման:

Արդ, քանի այս վիթխարի եւ պայթուցիկ պայքարը կը մղուի սահմաններու, ակարներու գլխուն, վախ չկայ պատերազմի:

Անցեալ Սեպտեմբերին, չորս Մեծերը գլուխ գլխի տուին եւ կարմիր մատիտը ձեռք առած՝ «վերակազմեցին» Չեխոսլովաքիան: Թեւատեցին, կլորցուցին զայն, գոհացնելու համար Գերմանիան: Առիթէն օգտուեցան ուրիշ երկու դրացիներ ալ, Հունգարիա եւ Լեհաստան, իրենց բաժինը կորզելով տաք-տաք:

Եւ խաղաղութիւնը «փրկուեցաւ»: Լաւատեսներ կը կարծէին թէ Եւրոպան այլեւս պիտի կրնայ հանգիստ շունչ քաշել, գոնէ երկար ատենի մը համար:

Վեց ամիս չանցած, նորէն «փոթորկարեր հողմունք»:

Ի՞նչ էր պատահած: Հռոմ-Պերլին առանցքը նորէն կը խըլրտէր. Գերմանիա կը տրտնջար թէ արեւմտեան պետութիւնները — «այսպէս կոչուած ժողովրդապետութիւնները» — դաւեր կը լարեն պաշարելու համար Առանցքը: Եւ առտու մը Սլովաքիան անկախութիւն հռչակեց, Պերլինի խորհուրդով, քանի՛չորս ժամ վերջն ալ գերմանական բանակը Չեխիա արշաւեց, իր թեւարկութեան տակ առնելով Պոհեմիան եւ Մորավիան: Միւս երկու դրացիները, Լեհաստան եւ Հունգարիա նորէն օգտուեցան առիթէն, իրենց միջեւ բաժնելու համար Կարպաթեան Ուկրայնան (Ռութէնիա):

Աղէ՛տ: Պատերա՞զմ: Ո՞ր գերագոյն շահերուն համար:

Եւ «ժողովրդապետութիւնները» գոհացան բողոքագիրներ ղրկելով, միեւնոյն ատեն ծրագիրներ որոճալով, կասեցնելու համար գերմանական գրոհը:

Հիթլեր նորէն լուռ քաշուեցաւ, այս անգամ յառաջ մղելով իր զինակիցը, Մուսոլինին: Եւ այս վերջինը սկսաւ ուղղակի-անուղղակի սպառնալիքներ ուղղել Ֆրանսայի դէմ, առանց բացորոշապէս ճշդելու իր պահանջները: Ֆրանսայի վարչապետը հրապարակաւ կրկնելով «ոչ մէկ թիզ հող»ի ազդարարութիւնը, միեւնոյն ատեն ուզեց իմանալ թէ իսկապէս ի՛նչ է Հռոմի ուզածը:

— «Մենք վարժուած ենք տասնեակ տարիներով սպասելու», պատասխանեցին Հռոմէն: Ու մինչ կը կարծուէր թէ իտալական սպառնալիքը պարպուած է, ահա նոր անակնկալը — գրաւում Ալպանիոյ, աւագ ուրբաթ օրով:

Փակագիծ մը.— Կարգ մը թերթեր սրտառուչ վրդովումով մը կը յիշեն այս պարագան: Կիսապաշտօնական «Թան»ը կը գրէր իր աւելի Ցի խմբագրականին մէջ.— «Վայրագ ոմրակոծումը Ալպանիոյ ծովեզերեայ քաղաքներուն, աւագ ուրբաթ օրով, որ ինքնամփոփումի օր մըն է ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհին համար»:

Կարելի չէ՞ր քիչ մըն ալ Հայոց պատմութիւն թղթատել, այս առթիւ, ճշդելու համար պահուն երբ Թուրքիան անգամ դարձեր է թանկագին զինակից մը եւ վճռական ազդակ մը խաղաղութեան համար, չարաբաստիկ Սանճաքն իսկ հալալ համարուելու աստիճան:

Շեղեցանք նիւթէն: Ալպանիոյ գրաւումն ալ փոթորիկ մը պայթեցուց արեւելքէն արեւմուտք: — Ա՛լ չափը անցաւ: Ո՞ւր կանգ պիտի առնեն այս մարդիկը: Անարդարութի՛ւն, բռնութի՛ւն: Փոքր ժողովուրդներու արիւնով, անոնց անբաւ հողերով ու հարստութիւններով յղփացած Թուրքն անգամ դարձաւ պաշտպան պզտիկ ժողովուրդներու:

Ալպանիան գնաց ինչպէս Չեխիան, ինչպէս Եթովպիան: Այդ մասին չէ որ կը վիճին Մեծերը:

Բուն տագնապը, հիմնական հարցը ուրիշ բան է,— ո՞ւր կանգ պիտի առնեն Հիթլեր եւ Մուսոլինի: Այսպէս յաջորդաբար գրոհ տալով, դաշնագիրներ պատռելով, հողեր եւ ջուրեր գրաւելով անոնք ի վերջոյ պիտի չվտանգե՞ն բուն կայսերական շահերը, ցամաքի թէ ծովու վրայ:

Փա՛ստ,— կարդացէք օրուան լուրերը: Պ. Չէմպըրլէն, որ քանի մը օրէ ի վեր հովանոցը մէկդի դրած՝ գաւազան կը գործածէ, նորէն սկսեր է բանակցիլ Մուսոլինիի հետ, դարձեալ անուշի կապելու, չարը խափանելու համար: «Վա՛յ պարտուածներուն» — այս անգամ Ալպանիա — բայց ո՛ղջ մնայ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը:

Չափազանցնե՞նք: Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը իր նոր քաղաքականութիւնը պիտի պարզէ այսօր իսկ: Բայց, օրուան լուրերը արդէն բաւական լոյս կը ցանեն իր մտադրութեանց մասին: Ալպանիոյ գրաւումէն վերջն ալ, Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ խզուած չեն նկատեր անգլեւիտալական համաձայնութիւնը: Ընդհակառակն, կը մտածեն թէ այդ խզումը եթէ իրենց կողմէ յայտարարուի, Մուսոլինի կրնայ գրգռուիլ եւ նոր անակնկալներ սարքել, դէպի Քորֆու կամ Եգէականի: (Լոնտոնի յունական դեսպանը լուրջ վախեր յայտնած է Կէլլիպօլուի մասին):

Դեռ աւելի նշանակալից երեւոյթներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՄՊՐԼԷՆ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍԱԿԱՐԿԷ...

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Բրիտանական տագնապը Մալթայի առջեւ

Քաղաքական աշխարհը անհամբերութեամբ կը սպասէ Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութեանց, այսօր, հինգշաբթի:

Կը թուի թէ Պ. Չէմպըրլէն փոխանակ սպառնալից խօսքեր արտասանելու, նորէն միջին ճամբայ մը պիտի փորձէ, սիրաշահելու համար Մուսոլինին. Արդարեւ, երկու օրէ ի վեր յամառօրէն կը խօսուի նոր բանակցութեանց մասին: Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ Պ. Չէմպըրլէն անձնական նամակ մը ուղղած է Իտալիոյ Առաջնորդին, հաշտարար ելք մը գտնելու համար:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արդէն իսկ բանակցութիւններ կը կատարուին երկու երկիրներուն միջեւ: Հակառակ Ալպանիոյ գրաւման, Անգլիոյ վարչապետը կ՚ուզէ յուսահատական փորձ մը կատարել, պահպանելու համար խաղաղութիւնը Միջերկրականի մէջ եւ այլուր: Պ. Չէմպըրլէն իր ծրագիրը պարզած է թագաւորին, առջի օր, երբ թէյի հրաւիրուած էր: Խօսակցութիւնը տեւած է աւելի քան մէկ ժամ: Այդ ծրագրին համաձայն, Անգլիա պիտի առաջարկէ որ Իտալիա յանձն առնէ յարգել Յունաստանի անկախութիւնը եւ Սպանիայէն ետ կանչել իր կամաւորները, «յաղթանակի զօրահանդէս» մըն սարքելէ վերջ Մատրիտի մէջ, հաւանաբար մայիս 2ին: Ուրեմն Անգլիա աչք պիտի գոցէ Ալպանիոյ գրաւման, չգրգռելու համար Մուսոլինին: Չէմպըրլէն մինչեւ անգամ կը յուսայ Իտալիան իր կողմը քաշել, ճեղքելով կամ թուլցնելով Հռոմ-Պերլին առանցքը, անգլեւիտալական համաձայնութեան հիման վրայ:

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ դահլիճին անդամներէն ոմանք եւ մասնաւորապէս արտաքին նախարարը չեն հաւատար վարչապետին այս լաւատեսութեան եւ հակառակ են կարկտան կարգադրութեանց: Անոնց կարծիքով, կարելի չէ վստահիլ Մուսոլինիի հաւաստիքներուն՝ Յունաստանի կամ ուրիշ երկիրներու մասին, քանի որ մէջտեղն է Ալպանիոյ գրաւումը: Անոնք միեւնոյն ատեն կը յիշեն Սպանիոյ պարագան, դիտել տալով թէ Մուսոլինի խոստացած էր ետ քաշել իտալացի կամաւորները, քաղաքացիական պատերազմէն վերջը, բայց չկատարեց իր խոստումը:

Ինչ կը վերաբերի Յունաստանի անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան մասին տրուած խոստումներուն, իտալական մամուլը բացորոշապէս կ՚ազդարարէ թէ այդ հաւաստիքը պայմանաւոր է: Ուրիշ խօսքով, Իտալիա պիտի չհանդուրժէ որ Յունաստանի նաւահանգիստները իբրեւ խարիսխ ծառայեն բրիտանական մարտանաւերու, կամ Յունաստան մասնակցի Հռոմ-Պերլին Առանցքին դէմ սարքուած ճակատին:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է հետեւեալ ազդարարութիւնը, որ ուղղուած է Յունաստանի, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ անուղղակի ալ՝ Եուկոսլաւիոյ.

— Իտալիա Ալպանիան պիտի օգտագործէ իբրեւ մեկնակէտ՝ դէպի Ծովակալ եւ Սեւ Ծով, եթէ պալքանեան պետութիւնները յարին բրիտանական ծրագրին՝ պաշտպանողական ճակատ մը ստեղծելու համար, ինչպէս եղաւ Լեհաստանի հետ: Իտալիա ոչ Յունաստանի, Թուրքիոյ կամ Ռումանիոյ կը սպառնայ, ոչ ալ Եուկոսլավիոյ: Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա թոյլ պիտի չտայ որ Յունաստան եւ Թուրքիա օտար մարտանաւերու տրամադրութեան տակ դնեն իրենց նաւահանգիստները:

Հռոմի կիսապաշտօնական շրջանակներէն հաղորդուած այս ազդարարութիւնը կը հաստատեն իտալական թերթերն ալ: «Քորրիէրէ Փատանօ» կը յիշեցնէ թէ Պուքրէշ, Անգարա եւ Աթէնք, որոնք կոչուած են ապահովելու Եգէականի եւ Նեղուցներու խաղաղութիւնը, պարտաւոր են դէպքերու ընթացքը ըմբռնել ճիշդ այնպէս ինչպէս Պելկրատ: «Այսպէս», Ալպանիան, որ այժմ իտալական դարձած է, կրնայ ոչ միայն իբրեւ պատուար ծառայել Ադրիականի մէջ, այլեւ իբրեւ խարիսխ՝ դէպի Եգէական եւ Սեւ Ծով խոյանալու: Բաց խօսինք,— պզտիկ պետութիւնները պէտք է լրջօրէն մտածեն, կուրաբար տրամադրուելէ առաջ այն պետութեանց որոնցմէ ուրիշ բան չեն կրնար յուսալ բայց եթէ մահ: Անոնք, նկատի առնելով իրենց ներքին կարգուսարքը, որ եւ է պատճառ չունին Եւրոպայի ժողովրդապետութեանց պատգամաբերի ապերախտ դերը կատարելու»:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փարիզի մէջ որոշ մտահոգութիւն պատճառած է Անգլիոյ ձգձգումը՝ զինուորական օգնութիւն խոստանալու համար Յունաստանի: Այստեղ կը կարծեն թէ Մուսոլինիի անձնական հաւաստիքը՝ Յունաստանի անկախութեան մասին՝ թմրեցուցիչ ազդեցութիւն մը գործած է Անգլիոյ վարչապետին վրայ, որ այժմ կը վարանի հրապարակաւ երաշխաւորութիւն ընծայել Յունաստանի: Կը կարծուի թէ Պ. Չէմպըրլէն պիտի գոհանայ մասնակի հաւաստիքներ ընծայելով, այն ալ եթէ Յունաստան յարձակման ենթարկուի: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը երէկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, իմանալու համար Անգլիոյ բուն տեսակէտը:

Հռոմ եւ Պերլին կրակ կը տեղան

Մինչ այս մինչ այն, Պերլինի եւ Հռոմի թերթերը կը շարունակեն ուժգնօրէն ճակել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, դիտել տալով թէ ան կը ձգտի «բոլշեւիկեցնել» Եւրոպան: Անոնք կ՚ազդարարեն թէ Առանցքը պատրաստ է որ եւ է պատահականութեան հանդէպ: Այս առթիւ մասնաւորապէս կը ծանրանան Յունաստանի եւ Թուրքիոյ վրայ: Հեղինակաւոր թերթ մը կը գրէ թէ «պաշտպանողական շարժումը ցնորք մըն է» առանց Եուկոսլավիոյ, որ կը նախընտրէ բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ: Հռոմի եւ Պերլինի մէջ Թուրքիան ալ կորսուած կը համարուի հակահիթլէրական շարժման համար:

Գերմանական թերթերը նոր տագնապին պատասխանատու կը հռչակեն Անգլիան, Ֆրանսան եւ «Ջղագար խաչակիր Րոզվէլթը», անոնց իբրարանցումը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԽՌՈՎՔ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Քանի մը օրուան մէջ՝ 200 հոգի մեկնած

«Ազդակ» ին մէջ կը կարդանք.—

Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին բազմաթիւ ընտանիքներ մեկնած են, Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանելով. Մեկնողները արտօնուած են միայն տանելու անձնական գոյքերը, ինչպէս նաեւ 25 թրքական ոսկի, իւրաքանչիւր անձի համար: Վար կը դրուին աւելի դրամները, ինչպէս նաեւ արծաթեղէնները:

Մեկնողները խիստ խուզարկութեան կ՚ենթարկուին, այն ալ բազմաթիւ անգամներ: Այնպէս որ կարգ մը ընտանիքներ հազիւ երկու օրէն կրցած են Հալէպ հասնիլ, երբ սովորական տեւողութիւնը 3 ժամ է: Պատճառը այն է որ, Թուրք պաշտօնեաները բազմաթիւ կէտերու վրայ վար դրած են դաղթականները եւ ժամերով խուզարկած անոնց պայուսակները:

Կացութիւնը անտանելի դարձած է, որովհետեւ ամբողջ Սանճաքը վերածուած է հսկայ պահականոցի մը, ուր կը վխտան ամէն տեսակ գործակալներ, սկսեալ պաշտօնական ոստիկաններէն մինչեւ գաղտնի ոստիկանները եւ ամէն ազգէ լրտեսները, որոնք Պոլսէն խուժած են հոն: Այնպէս որ, գրեթէ ամէն մարդու ետին կ՚երկարի խորհրդաւոր շուք մը, կը հետապնդեն ոչ միայն այրերը, այլ եւ կիները:

Թուրքերը զոհ են Հայերու մեկնումէն եւ յատկապէս վրդովիչ զրոյցներ կը տարածեն, սաստկացնելու համար արտագաղթը: Մասնաւորաբար Մարտ 26ի եւ 27ի օրերը շատ յուզումնալից եղած են, որովհետեւ լուր տարածուած էր թէ Մարտ 28ին Սանճաք պիտի այցելէ Մարաջախտ Ֆէվզի Չագմաք եւ հանդիսաւորապէս պիտի յայտարարէ կցումը:

Բայց ամէնէն աւելի վրդովիչ է Սուէտիոյ վիճակը, որովհետեւ այդ շրջանի Հայերը միջոց չունին գաղթելու: Միւս կողմէ, չեն կրնար ալ մնալ, քանի որ Թուրք հրոսակները անկարելի կը դարձնեն անոնց կեանքը:

Թուրք զինուորներ Ճէպէլը Մուսայի շուրջ

Ուրիշ աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն (Առաւօտ).

— Վերջին օրերը, Սանճաքի կացութիւնը խիստ վրդովիչ դարձած է: Ժողովուրդը օրէ օր կը սպասէ ծանրակշիռ դէպքերու: Հայերէն վերջ, քրիստոնեայ միւս համայնքներն ալ պատրաստութիւն կը տեսնեն ժամ առաջ հեռանալու անկէ. Օտար ընկերութիւններ աստիճանաբար կառավարութեան ձեռքը կ՚անցնին: Ելեկտրական եւ նաւահանգիստի ընկերութիւնները շուտով պիտի փոխանցուին կառավարութեան: Սուրիական դրամատունը վերջնականապէս փակուած է եւ հաշիւները փոխանցուած են թրքական Կեդր. Դրամատան, «Էջ-աէ փաաչ»ները, որոնք նախապէս կրնային նորոգուիլ՝ այժմ մէկ ճամբորդութեան համար միայն կրնան ծառայել:

Ժողովուրդը խիստ անտանելի կացութեան մէջ կ՚ապրի: Հաւաքոյթները բացարձակապէս արգիլուած են: Փողոցներուն մէջ իսկ արգիլուած է քանի մը հոգի միասին քալել: Ալեքսանտրէթ քաղաքին մէջ, գաղտնի ոստիկաններու թիւը 160ի հասած է:

Անցեալ Ուրբաթ, Ալեքսանտրէթի մաքսատան մօտը հաստատուած թրքական ջոկատը անծանօթ ուղղութեամբ մեկնած է գիշերանց:

Մարտ 25ին, Սանճաքի Ֆրանսական զինուորները ռազմափորձի մասնակցելու համար Իտլիպ պիտի մեկնէին: Պահեստի սպաներն ալ կանչուած են մասնակցելու այս ռազմափորձերուն: Պահեստի սպաներու ընտանիքները լեաէ փաաէ կը հանեն մեկնելու համար: Այս երեւոյթը մեծ յուզում եւ կասկածներ յառաջ բերած է ժողովուրդին մէջ:

Մուսա Լերան ծովեզերեայ շրջանները, ինչպէս նաեւ Օրտուի կողմերը մեծ թիւով թրքական զինուորներ կեդրոնացած են եւ խիստ հսկողութիւն կը կատարեն: Ճէպէլ Մուսայի բնակչութեան հրահանգուած է զէնքերը յանձնել: Քէսապի շրջաններուն մէջ Հայք եկեղեցիներ բացուած են եւ բնակչութիւնը հրաւիրուած է անդամագրուելու:

Ամբողջ Սանճաքի մէջ յամառ զրոյց կը շրջի թէ, Սուէտիոյ ծոցին մօտերը սուզանաւ մը տեսնուած է, սակայն կարելի չէ եղած ստուգել անոր իտալական կամ գերմանական ըլլալը: Սուզանաւին երեւումը պատճառ դարձած է որ մօտիկ երեք օր ու գիշեր խիստ հսկողութիւն կատարուի յիշեալ շրջանին մէջ:

Թուրքերու բերնին մէջ շատ յաճախ կը լսուի Հալէպի անունը: «Հալէպը մերն էր», կ՚ըսեն անոնք: Կցումը, որ տեղի պիտի ունենար մարտի վերջերը, տակաւին անորոշ է: Շատեր այն կարծիքը կը յայտնեն թէ, Թուրքերը ուրիշ պահանջներ ալ ներկայացուցած են եւ Սանճաքը Թուրքիոյ կցելու համար կը սպասեն այդ պահանջներու կարգադրման:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ ազգ. ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը: Այս առթիւ վարչապետը, Տօքթ. Րէֆիք Սայտամ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չէ կրած: Հաւատարիմ՝ իր բարեկամութեանց, զինակցութեանց, խոստումին եւ ստորագրութեան, Թուրքիա կը շարունակէ խաղաղութեան ծառայել նոյն հաւատքով: Միջազգային խռովութեանց առջեւ, Թուրքիա կը պահէ եւ պիտի ջանայ իր բոլոր ուժով պահել իր բարեկամական յարաբերութիւնները բոլոր պետութեանց հետ, մեծ թէ փոքր, նոյն սիրով եւ հաւատարմութեամբ: Այնպիսի ժամանակի մը մէջ երբ գաղափարները եւ շահերը իրարու կը բախին այնքան ուժգնութեամբ, ոչ մէկ վարդապետութիւն, ոչ մէկ շահախնդրութիւն չեն կրնար Թուրքիան շեղեցնել խաղաղութեան ճամբէն: Մեր կառավարութիւնը երբեք պիտի չկատարէ որ եւ է գործ որ կրնայ վտանգել ազգին կեանքը եւ բարօրութիւնը, եթէ մեր բարեացակամութիւնը, մեր անկեղծ եւ բարեկամական չէզոքութիւնը բոլոր պետութեանց հետ ուղղակի կամ անուղղակի չենթարկուի բռնութեան փորձի մը»:

Վարչապետը այս առթիւ շեշտեց թէ կառավարութիւնը աչալուրջ կը հսկէ, ձեռք առնելով բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, դիմագրաւելու համար որ եւ է վտանգ: «Հպարտութեամբ կը յայտարարեմ թէ Թուրքիա, շնորհիւ իր բանակին, ի վիճակի է վանելու որ եւ է նախայարձակման վտանգ»:

Ժողովը կառավարութեան վստահութիւն յայտնեց միաձայնութեամբ: (Ներկայ էին 389 երեսփոխաններ):

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

18 Մարտ, 1939

Ծանօթ ճշմարտութիւն է, որ ժամանակակից քաղաքակիրթ երկրներում հանրային կարծիքը քաղաքական մեծ ույժ է։ Նա խորտակում է անհատների— նոյնիսկ շատ ակնառու — կեանքը, եթէ նրա գործունէութիւնն ու կենցաղը չեն համապատասխանում հանրային շահերին ու քաղաքական մաքրութեան ըմբռնումներին։ Նա տապալում է ամբողջ կառավարութիւններ, եթէ նրանք գանց են առնում օրէնքն ու արդարութիւնը, եթէ զոհում են ազգային ու պետական շահերը իրենց անձնական շահերին։ Բայց եւ հանրային կարծիքը ստեղծում է անհատական ու հասարակական փառքեր, եթէ նոյն իսկ նոքա չեն աղմկում հրապարակը եւ, համեստօրէն անձնատուր եղած իրենց նուիրումին, լուռ ու մունջ ստեղծագործում են նորանոր արժէքներ, արոնք մղում են հասարակութիւնը դէպի յառաջադիմութիւն, դէպի լոյսի բարձունքները։ Մի խօսքով՝ հանրային կարծիքը՝ աշխարհի թագուհին է» (Պասկալ)։

Բայց հանրային կարծիքը ինքնաբոյս եւ ինքնուրոյն գործօն չէ կեանքի մէջ. նա պատրաստւում ու կազմակերպւում է բազմաթիւ միջոցներով եւ տարածւում է հազարաւոր աներեւոյթ ուղիներով։ Այսուհանդերձ կան մի շարք միջոցներ, որոնք հրապարակային դեր են կատարում հանրային կարծիքի կազմակերպման ու տարածման մէջ։ Այդ միջոցների մէջ առաջնակարգ ու հեղինակաւոր մամուլն է, պարբերական մամուլը, — «չորրորդ մեծ պետութիւնը»։

Պարբերական մամուլի ազդեցութիւնը,— մանաւանդ երբ խօսքը ազատ է եւ անկաշկանդ, ինչպէս ժողովրդապետական երկրներում,— շատ մեծ է, շատ խոր եւ համարեա անմիջական։ Մամուլի խօսքը արձագանգում է աշխարհի ամենահեռաւոր ծայրերում ու թողնում անջնջելի տպաւորութիւն։ Մի խօսքով, մամուլի բարոյական հեղինակութիւնը հանրային կարծիքի ձեւաւորման մէջ անմրցելի է։ Իրաւամբ ասուած է մամուլի մասին՝— «նա իմ կարծիքը հանրութեան, առանց ո եւ է մէկի նպաստութեան»։

Ահա՛ թէ ինչու քաղաքակիրթ երկրներում, կառավարութիւնները ունեն մամուլի իրենց պաշտօնական ու կիսապաշտօնական օրգանները, այլ եւ ամէն մի դասակարգ, ամէն մի քաղաքական հոսանք ներկայացնող կազմակերպութիւն եւ նոյնիսկ զանազան մեծ ու փոքր խմբակցութիւններ՝ տնտեսական, ելմտական, կրօնական եւայլն, ունին մամուլի իրենց յատուկ օրգանները, որոնք նպատակ ունին պաշտպանելու նրանց առանձնայատուկ շահերը ու գրաւելու հանրային կարծիքի համակրանքն ու վստահութիւնը դէպի այդ կազմակերպութիւններն ու նրանց ձեռնարկները։

Նոյն կոչումն ու նոյն դերն են կատարում, թէեւ աւելի նուազ չափով, գրականութիւնն ու արուեստը, հրապարակային արտայայտութիւնները... միտինգները, համագումարները, դասախօսութիւնները, խորհր[illegible]ուհներ. դասարաններում արտասանուած ճառերը եւայլն։

Մեր օրերում ստեղծուել է մի նոր միջոց, դա՝ ռադիոն է (ձայնասփիւռը), որ արագօրէն տարածւում է եւ ժողովրդականանում եւ որ կախարդիչ ազդեցութիւն ունի ժողովրդական զանգուածների մտքի ու զգացմունքների կերպարանաւորման եւ ուղղութեան վրայ։

Յետպատերազմեան շրջանում մի շարք երկիրներում տեղի ունեցան պետական յեղաշրջումներ եւ ստեղծուեցին դիկտատուրական կարգեր։ Այդ նոր իշխանութիւնները, որ հանդէս էին եկել առանց ժողովրդական ազատ ընտրութեան, ձգտելով գրաւել ժողովրդական լայն խաւերի վստահութիւնն ու ստեղծել իրենց համար նպաստաւոր հանրային կարծիք, ամենից առաջ ենթարկեցին պարբերական մամուլը իրենց անմիջական հսկողութեան ու ղեկավարութեան։ Տեղ-տեղ հիմնուեցին նոյն իսկ քարոզչութեանց (պրոպագանդ) նախարարութիւններ, որոնք իրենց հսկողութեան տակ առին երկրի ամբողջ մամուլը եւ առհասարակ խօսքն ու գիրը։ Ազատ մամուլը այդ երկիրներում անհետացաւ եւ նրա տեղ բռնեց կառավարական մամուլը, որ պարտականութիւն ունէր պաշտպանելու նոր իշխանութիւններն ու նրանց քաղաքական գիծը, տարածելու նրանց գաղափարաբանութիւնը։

×

Իրանը իր վերածնունդից առաջ, կարելի է ասել, որ չունէր մամուլ յատուկ իմաստով։ Նրա դերն ու ազդեցութիւնն էլ շատ սահմանափակ էր, քանզի ժողովուրդը խարխափում էր տգիտութեան խաւարի մէջ. գրագիտութեան տարածողները միայն հոգեւորականներն էին, չկային բաւարար թւով աշխարհիկ դպրոցներ եւ այլ կրթական հաստատութիւններ։ Պետական ու հանրային կեանքն ալ ընթանում էր շատ միապաղաղ, գորշ, առօրեայ մանր հոգերի մէջ։

Նոր Իրանում, ներկայ Շահի օրօք միայն, մամուլը հետզհետէ աշխուժացաւ, կենդանացաւ ու մտաւ իր դերի մէջ։

Մեծագոյն բարենորոգումները, մանաւանդ նրանք, որ շօշափում էին Իրանի ժողովրդի դարաւոր, նահապետական կենցաղի կարգերը, ինչպէս տղամարդկանց ու կանանց ըզգեստի փոփոխումն էր ու եւրոպականացումը, թերեւս, գժտութիւններ հանդիպէր, եթէ մամուլը զօրավիգ չլինէր այդ բարենորոգումներին.

Իրանի մամուլի զարգացման եւ յառաջդիմութեան մեծ զարկ տուին նաեւ այն լայն կրթական ձեռնարկները, որ տեղի ունեցան վերջին քսանամեակում։

Մի գաղափար տալու համար այդ մարզում կատարուած նուաճումների մասին, բերենք պաշտօնական տուեալները վերջին ուսումնական տարւայ շրջանաւարտների թւի մասին։

Տարրական դպրոցները աւարտեցին՝ 15.967 աշակերտ-ուհիներ։

Երկրորդականները՝ 1.048 աշակերտ-ուհիներ.

Վարժապետանոցները՝ 270 հոգի։

Թէհրանի համալսարանը իր բոլոր մասնաճիւղերում՝ 287 հոգի, ուրեմն երկիրը մի տարուայ մէջ տուել է կրթութիւն ստացած երեխաներ ու երիտասարդներ՝ 17.572 հոգի։

Իրանի կառավարութիւնը այս 20 տարւայ ընթացքում այնքա՛ն կլանուած է եղել պետ. իշխանութիւնը նոր հիմերով կազմակերպելու հոգերով եւ մի շարք առաջնակարգ բարենորոգումների ու շինարարական աշխատանքներով, որ ի վիճակի չէ եղել անդրադառնալու հանրային կարծիքի կազմակերպութեան խնդրին։ Եւ միայն այսօր է, որ ձեռնամուխ է եղել այդ գործին եւս։

Եւ հասկանալի էլ է։

Իրողութիւն է, որ բարենորոգչական մեծագործ պատմական պահերում կեանքի բարեփոխութիւնը սկսւում է արտաքին, նիւթական ձեւերից ու կարգերից, որպէս զի հետագային այդ շօշափելի ձեւերը լցուեն նոր բովանդակութեամբ, նոր գաղափարներով, նոր հոգեբանութեամբ։ Ուրիշ խօսքով, նախ տեղի է ունենում նիւթական յեղաշրջում եւ ապա հոգե-բարոյական բարեշրջում։ Այդպէս էլ եղաւ Իրանում։

Այսօր Իրանը ապրում է իր կեանքի յեղաշրջման, իր պատմական զարգացման շրջանի երկրորդ պահը։

Այսօր մեծ ուշադրութիւն է դարձուած առաջ բերելու ժողովրդական լայն խաւերի մէջ մտաւոր եւ բարոյական յեղաշրջում։

Եւ ինչպէս միշտ, այս շարժման սկիզբը դրել է եւ օրուայ նշանախօսքն էլ տուել ինքը Շահը։

Ամէնից առաջ պէտք է զարգացնել եւ այժմ տալ ազգին ու հայրենիքին անձնուիրաբար եւ ինքնամոռացութեամբ ծառայելու գաղափարին։

Պէտք է, որ ժողովուրդը ըմբռնի եւ իւրացնի այն գաղափարը թէ բոլոր կատարուած բարենորոգումները մի նպատակ են հետապնդել, այն է՝ ժողովրդի յառաջդիմութեան ու երջանկութեան, պետութեան զօրացման եւ անկախութեան։

Պէտք է, վերջապէս, կրթել ու դաստիարակել նոր սերունդը, մանաւանդ հասունացած երիտասարդութիւնը արդիական ոգիով եւ ներշնչել հայրենիքի ապագայի պատասխանատուութեան զգացումը։

Ահա այս նպատակներով է, որ վերջերս կազմակերպուեցաւ կեդրոնական մարմին մը, վարչապետին նախագահութեամբ ու բաղկացած նախարարներից, ականաւոր հանրային եւ կրթական գործիչներից եւ յանձնարարուեցաւ մշակել ու գործադրութեան դնել այն բոլոր միջոցները որ անհրաժեշտ են կազմակերպելու երկրի հանրային կարծիքը եւ տալու նրան բաղձալի ուղղութիւն։

Այդ մարմինը մեծ եռանդով աշխատում է, նա բաժանուած է մի շարք մասնախմբերի, որոնց համար մշակւում են յատուկ կանոնագրեր ու գործունէութեան ծրագիր։

Մի գաղափար տալու համար այդ աշխատանքների բնոյթի ու բովանդակութեան մասին, յիշատակենք միայն մի քանի ձեռնարկներ, որոնք ծրագրուած են եւ արդէն գործադրութեան են դրւում զանազան մասնաժողովների կողմից։

Առաջին տեղը բռնում են այն բարենորոգումները, որոնք պիտի ձեռք առնուին բարելաւելու տպարանական գործը։ Այս նպատակով պիտի կազմակերպուին յատուկ դասընթացքներ պատրաստելու համար հմուտ տպագրիչներ եւ տպարանական գործի այլ աշխատաւորներ ու գործաւորներ։ Մէջլիսի (խորհրդարանի) այսօր եւս արդէն հսկայ տպարանը, օժտուած նորագոյն կատարելագործուած մեքենաներով եւ յարմարութիւններով, պիտի դառնի այնպիսի պայմանների մէջ, որ ի վիճակի լինի բաւարարելու մամուլի պահանջներին։ Պատրաստուած լրագրողներ ունենալու համար որոշուած է համալսարանի գրական մասնաճիւղին կից հիմնել լրագրութեան դասընթացքներ։ Մամուլի համար մշակել նոր կանոններ եւ օրէնքներ։

Երաժշտութեան ու թատրոնի կըրթիչ նշանակութիւնը նկատի ունենալով, հիմնել երաժշտանոցներ (կոնսերվատորիա), իսկ թատրոնական գործը բարելաւելու նպատակով, որոշուած է մշակել նոր կանոնագիր ու ծրագիր դերասանական դպրոցի համար։

Մասնաւոր ուշադրութիւն է դարձուած հրապարակային դասախօսութիւնների կազմակերպութեան վրայ մայրաքաղաքում ու գաւառներում։ Գործի են կանչուած նախարարները, համալսարանի պրոֆէսօրները, յայտնի գրագէտները եւայլն։

Դասախօսութիւնների շարքը մայրաքաղաքում բացաւ արդարադատութեան նախարար Տօքթ. Մատին Դաֆտարին, փետրուար 2ին։ Այդ դասախօսութեանը ներկայ էին մայրաքաղաքի մտաւորականութեան ընտրանին, նախարարները եւ ուսանողութեան մեծ բազմութիւն, այդ դասախօսութիւնը շատ շահեկան էր եւ արժէ կանգ առնել գէթ նրա էական մասերի ամփոփ բովանդակութեան վրայ։

ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

ՇԱՆԿԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹՆ ԱԼ ԱՐԹՆՑԱՒ

Դու խելօք հաշուով վաճառական ես,
Կ'ասեն դու միլք, փող, ապրանք շատ ունես.
Բայց քո փողէդ շահ չունի Հայաստան,
Թո՛ւ իմ քու ալ, փողիդ ալ վրան···

ՇԱՆԿԱՅ, 15 Մարտ.— Այս տողերը գրեց մեր մեծ բանաստեղծ Գամառ-Քաթիպան՝ Ռափայէլ Պատկանեանը, մի քանի տասնեակ տարի առաջ, լալով հայ հարուստների անտարբերութեան վրայ, դէպի իր ազգը եւ ազգային մշակոյթը։

Այսօր պատկերը բոլորովին փոխուած է։ Հայ ազգն ալ տեսնելով կեանքի բովից, նոր սերունդների միջից դուրս եկան բացառութիւններ՝ նաեւ հայ հարուստ դասակարգի մէջ։

Այդպիսին է Շանկայի հայ գաղութին բարերարը, Պ. Հայկ Աստուրեան, Գահիրէցի։

Մօտ 10 տարի առաջ Պ. Հայկ եկաւ Շանկայ եւ առեւտրական գործ բացաւ։ Շատերը այդ ձեռնարկին կասկածով էին նայում, բայց նա հաստատ քայլերով առաջ էր մղում իրեն գործը, հաւատով նրա յաջողութեան։

Եւ այսօր Պ. Հայկ Աստուրեան՝ Շանկայի մէջ, միլիոնէրների շարքումն է դասուած։

Աշխոյժ, ազգասէր, Պ. Հայկ Աստուրեանը ինկաւ մի հայ գաղութ, որ օտարանալու դատապարտուած էր, եւ իր առաջին գործը եղաւ արթնցնել զայն։ Այդ բանին նպաստեց Ծայր. Արեւելքի երիտասարդ հովիւը, Ասողիկ վարդապետ որ իր քարոզների մէջ արծարծում էր ինքնապահպանման խնդիրը։ Պ. Հայկ Աստուրեանը, նախ վարձեց մի մեծ բնակարան հարկ եղած արտօնութիւնները ստացաւ կառավարութիւնից եւ բացաւ «Հայոց Տան» դռները Հայերի առաջ, «Շանկայի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւն»։

Այդ ընկերութիւնը միաժամանակ «Հայոց Տունն էր»։

Հայոց Տունը նախ միացրեց Շանկայի՝ բաժան, բաժան Հայերը, քով քովի բերելու եւ ստեղծեց այն միութիւնը, որ այժմ կոչւում է «Շանկայի Հայութիւն»։

Մինչ այդ, մի բուռ հայ երիտասարդներ ունէին իրենց «Հայ Երիտասարդական Միութիւնը»։ Անոնց նպատակն էր որ եւ է ազգօգուտ գործով զբաղել, սակայն հմուտ ղեկավարի բացակայութեան պատճառով, դրանց փոքրիկ հասակը, առանց ղեկի, տատանւում էր կեանքի ալիքների մէջ։ Պէտք է յարգանքով վերաբերուել այդ խմբակը պահպանող եւ առաջնորդող երիտասարդ Վարդան Զաքարեանին, որ մի կերպով պահպանեց այդ խմբակը մինչեւ «Հայոց Տան» հիմնարկութիւնը։ Այժմ միանալով, այդ երիտասարդները զարմանալի յառաջդիմութիւններ են ցոյց տալիս ազգային մշակութային գործում։

Շանկայի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը հիմնուեցաւ անցեալ տարի յունիս ամսին։ Դեռ տարին չէ լրացած, բայց արդիւնքները անուրանալի են։

«Հայոց Տան» մէջ է եւ Ակումբը, որ բաց է ամէն օր Հայերի առաջ առաւօտեան ժամը 9էն մինչ գիշերուան ժամը 12ը։

Դա մի ժողովատեղի նման է։ Ոմը գալիս է ընթերցարան հայ թերթերը կարդալու, ուրիշները գալիս են խաղասենեակում, օգտակար եւ միտքը զարգացնող խաղերով զբաղելու, ոմանք գալիս են պինգ-պօնգ խաղալու եւայլն, իսկ շատեր ալ գալիս են իրենց թատերական փորձերն անելու։ Երգեցիկ խումբը հաւաքւում է խմբերգներ եւ մեներգներ պատրաստելու, ոմանք ալ գալիս են արտասանութիւններ փորձելու եւայլն։

Հայ ոգին Շանկայում զարթել է եւ մեծ եռանդով առաջ է մղւում, այն եռ ու զեռն է տիրում այժմ մեզ մօտ, ինչպէս 90ական թուականներին Կովկասի Հայերի մէջ։ Յիշում եմ այդ թուականները, երբ 1895ի Հայաստանի կոտորածի ժամանակ, լինելով մօտ 15 — 16 տարեկան պատանի, մի քանի ընկերների հետ, որոշեցինք թողնել դպրոցը, այդ ժամանակ Թիֆլիզի Ներսէսեան դպրոցի 4րդ դասարանի աշակերտն էի եւ փախչել, գնալ Հայաստան զէնքը ձեռքին, ազատել Հայաստանը քրդական յարձակումներից, Սուլթան Համիտի ստեղծած դժոխքից...

Երազ օրեր..., ո՜րքան քաղցր է այժմ յիշել այս վառ տենչը, որ այն օրերը վառում էր հայ միտքը, հայ գիտակցութիւնը եւ անվերջ սէրը դէպի մեր թշուառ, արիւնաթաթախ հայրենիքը ...

Ահա նոյն եռ ու զեռն է տիրում այժմ Շանկայի Հայոց Տան մէջ.

Ընկերութիւնը հիմնեց նոր դպրոց ուր ուսանում են շաբաթը երկու օր հայ երիտասարդութիւնը, իսկ մի օր կիրակի օրերը ցերեկը դպրոցական մանուկները, որոնք անսպասելի յառաջդիմութիւն են ցոյց տալիս հայ լեզուն սովրելու։

Մեծ պահանջ է զգացւում պատշաճ մատենադարան ունենալու։ Այսօր կոչ եմ անում հայ հեղինակներին եւ հայ հրատարակիչներին շլլանալ իրենց օժանդակութիւնը ցոյց տալու մեզ, նուիրելով մեր գրադարանին մի օրինակ իրենց հրատարակութիւններից։

Այսպէս է վիճակուած հայ գրողին եւ հայ հրատարակչին,— հայ ազգը ձեռքանից զոհողութիւն է պահանջում, մի զլանաք այդ անկիւն երբ հարցը կոչելու վառանդի առաջ կանգնած Հեռաւոր Արեւելքի հայ գաղթականութիւնն է, որ երազում է հայ գիրը ունենալու մասին եւ այդ բանի մեծ կարիք է զգում։

Մատենադարան կազմելը մեծ ծախք է պահանջում եւ մենք գնահատում ենք այս հարցը բարձրացնել Պ. Հայկ Աստուրեանի առաջ, որ նոյնիսկ 10.000 տեղական տոլարներ նուիրեց Շանկայում եւ այդ գումարը պիտի հասցնի 35.000ի, իրեն ծանօթների շրջանում հանգանակելով։

Գրելու բան շատ կայ, ամէնը մի թղթակցութեան մէջ չի կարելի ամփոփել, մնացեալը յաջորդ թղթակցութեանց մէջ։

Գրքերի նուէրները կը խնդրենք ուղարկել հետեւեալ հասցէով՝ Armenian Relief Society, 269 Rute Maresca, Shanghai, Mr. L. Sarkissian։

Պատրաստւում ենք՝ «Սասունցի Դաւիթի հազարամեակը Մայիսի [illegible], իսկ Մայիսի 28ին Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը տօնելու։

Լ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ը

Անցեալ օր գնացել էի «Օշին Պայլի» փորձին։ Գիտէի որ մեր տաղանդաւոր եւ մեծ գեղարուեստագէտ՝ Լեւոն Շանթի այդ գեղեցիկ գործը, որ ունի մարդկային կիրքերի բախումներ եւ նրանց հակադրութեանց վրայ հիմնուած՝ աքանչելի հոգեբանական [illegible] տեսարաններ, որոնցից ամէն մէկը, ինքնին, մի հրաշալի պատկեր է, որ պիտի դիւթէ հասարակութիւնը իր գեղեցկութեամբ — գիտէի — սակայն, որ այդ թատերախաղը պիտի ներկայացուէր տեղական հայ դերասանների ուժերով, առանց գեղարուեստականներու մասնակցութեան եւ վախ ունէի յաջողութեան համար։ Բայց մեծ եղաւ զարմանքս եւ մանաւանդ գոհունակութիւնս երբ տեսայ, որ այդ խումբը շնորհիւ թէ իրենց շնորհներուն ու բնական ձիրքերուն թէ Տիկին Ա. Բ[illegible]ղաքեանի մեծ աշխատանքին, պիտի յաջողին. Խոհուն, մտածկոտ ու [illegible], անձնուէր հայրենասէրի տիպար, ուղղամիտ եւ — որ գլխաւորն է — անխարդախ ու անկեղծ քաղաքական գործիչ դերը Օշին Պայլի յաջող պիտի տայ Պ. Գմբէթեանը որ բնածին շնորհքին աւելանում է եւ իր ձայնը եւ Շանթի հայերէնի անվ[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Նորից խորհուրդ կայացաւ Թագաւորի մօտ։ Վերջինս առաջարկեց զօրապետներին՝ խորամանկութեան դիմել թշնամուն իր թաքստից հանելու համար, այսինքն յետ նահանջել մի քանի ասպարէզ, ցոյց տալու համար թէ իբր արքան կամենում է անցնել Ուտիք հակառակ ճանապարհով։ Այս միջոցը կը ստիպէր ապստամբներին թողել իրանց դիրքերը եւ հետեւել թագաւորին։

Այն ժամանակ արքայական զօրքը նորէն կը դառնար եւ կը յարձակուէր նրանց վրայ։ Այդ անսպաս յարձակումը կը շփոթէր թշնամուն եւ կը ստիպէր նրանց փախչել։

Այս խորհրդին հաւանեցին ամէնքը, բայց բարւոք համարեցին նահանջը յետաձգել մի օր, որպէսզի եթէ հեծելազօրն ստիպուած լինէր յանկարծ վերադառնալու եւ յարձակուած գործելու, գոնէ յոգնած չլինէր եւ կարողանար զօրեղ դիմադրութեան թափն ընկճել։

Բայց որովհետեւ լեռան ստորոտը, ուր այդ միջոցին հանգստանում էր զօրքը, զուրկ էր անակնկալ յարձակման ժամանակ պաշտպանուելու յարմարութիւնից, ուստի որոշեցին անցնել մօտակայ կիրճը եւ գիշերել լեռան լանջին գտնուող ընդարձակ, բայց աւերակ մի բերդի մէջ։

Այդ բերդը, որ «Աւերակ» անունը կրում էր վաղ ժամանակներից ի վեր եւ որը երկրի իշխաններից ոչ ոք չէր նորոգում ռազմական անյարմար դիրք ունենալու պատճառով, ընկած էր Կողբայ լեռան լեռնալանջ սարերից մէկի վրայ եւ գրաւում էր ընդարձակ տարածութիւն։ Նրա կիսաւեր պարիսպներն ու աշտարակները, որոնք տխուր տպաւորութիւն էին անում տեսնողի վրայ, տակաւին պարունակում էին իրանց մէջ բազմաթիւ տներ ու մարտկոցներ, որոնք կարող էին պիտանի լինել բնակութեան համար։ Բայց որովհետեւ թըշնամու սուրն անխնայ մաշել էր մի օր այնտեղի բնակիչներին, ուստի ոչ ոք այլեւս բնակութիւն չէր հաստատել այնտեղ, վախենալով բերդի փակուած դրութիւնից։ Նրա ետեւից աստիճանաբար բարձրանում էին կոհակաւոր լեռները, որոնք ճանապարհ չունէին իրանց վրայ եւ հետեւաբար անմատչելի էին թէ ետեւից պաշարող թշնամուն եւ թէ բերդից դուրս փախչել ուզողին։ Իսկ առաջից ձգւում էր մի անդնդի խորաձոր, որ ծածկուած էր թաւուտներով, ժայռերով ու խորափիտներով։ Այդ ձորը մտնելու եւ բերդը բարձրանալու միակ ճանապարհը երկու ցածուն լեռների կիրճն էր, դէպի որը դիմում էր թագաւորը, իշխանների ընկերակցութեամբ, որպէսզի զօրքի համար գիշերային կայան որոնէ։

Աւերակ բերդը տեսնելուն պէս Եգերացի իշխաններն ամենապատեհաւոր տեղը համարեցին այն, մտածելով մանաւանդ, որ բերդի շինութիւնները կը պատսպարէին իրանց աշնանային գիշերուայ ցրտից։ Մարզպետունին ու Վահրամ Սեպուհն, ընդհակառակը, վտանգաւոր էին համարում այնտեղ գիշերելը, առարկելով թէ՝ թշնամին կարող է գիշերանց գալ եւ կիրճի բերանը փակելով՝ բանտարկել իրանց բերդի կամ նոյնիսկ ձորի մէջ.

Թագաւորը համամիտ էր իւր հաւատարիմների հետ. բայց կամենալով շնորհ անել օտար զինակիցներին եւ դրանով նրանց ինքնասիրութիւնը գգուել, մանաւանդ որ չէր կարծում թէ՝ թշնամին կարող է գիշերանց իւր դիրքերը ձգել եւ իրանց դէմ արշաւել, համաձայնեցաւ Եգերացի իշխանների հետ։

Սեպուհն ու Մարզպետունին չհակառակեցին արքային, բայց մի գաղտնի երկիւղ սկսաւ անհանգստացնել նրանց։

Երեկոյեան դէմ հեծելազօրը հետզհետէ կիրճը մտնելով, սկսաւ դէպի աւերակ բերդը բարձրանալ։ Այդտեղ հասաւ եւ թագաւորը իւր եւ Եգերացի իշխաններով։ Կրճի բերանում թողեցին պահնորդների մի խումբ, որ անձամբ պիտի հսկէր դիրքը եւ թըշնամու մօտենալը նկատելուն պէս իմաց տար իշխաններին։

Քիչ ժամանակից յետ աւերակ բերդը կենդանութիւն առաւ։ Ամէն կողմ սկսան կրակներ վառել, խարոյկներ բորբոքել. իսկ զօրքը իւր ձիանը դարմանելուց յետոյ, սկսաւ արքայի նուիրած ոչխարները փողոտել։ Պատերազմի նախատօնը համեղ ընթրիքով կատարելու հրամանը տուել էր ինքը թագաւորը։

Բացի այդ նա կարգադրել էր որ իշխանները իւր հետ միասին վայելեն ընթրիքը։ Նա ուրախ տրամադրութեան մէջ էր. եւ այդ հանգամանքը համարւում էր մօտալուտ յաջողութեան նշան։

Անցան ընթրիքի եւ զուարճութեան ժամերը. կրակները մարեցին եւ թագաւորից սկսած մինչեւ վերջին զօրականը ամէնքն էլ քնոյ գիրկը մըտան։ Անքուն էին միայն դէտ կարգուած պահապանները եւ թագաւորի թիկնապահներից նրանք, որոնք հերթով պահպանութիւն էին անում արքայի վրանին։

Աւերակ բերդի շուրջը խոր լռութիւն էր տիրում։ Միայն կուրծ սպառող ձիաների փռնչոցը, կամ մեծանց ընդհարուող նժոյգների խրխինջներն էր, որ մերթ ընդ մերթ ընդհատում էր այդ լռութիւնը։

Քուն չէր մտնում, սակայն, իշխան Մարզպետունու աչքերին։ Սկզբում, արդարեւ, նա մի փոքր նիրհեց։ Բայց կռուող ձիաների մի աղմուկից արթնանալով, այլեւս չկարողացաւ քնել։ Իշխանին անհանգստացնում էր տակաւին այն կասկածը, որ զօրքի աւերակ բերդում գիշերելու պատճառով պաշարել էր նրան. նա վախենում էր ապստամբների անակնկալ յարձակումից եւ այդ երկիւղն անտեղի չէր։ Արձակ դաշտի մէջ, արդարեւ, ապստամբները չէին կարող չափուել արքայական բանակին, բայց խորափիտներով եւ գահավէժներով պատած այս բերդի մէջ նրանք կարող էին պաշարել այդ զօրքը եւ չարաչար հարուածել նրան։

Երկար այս ու այն կողմը շրջուելուց յետ, իշխանը վեր կացաւ անկողնից եւ այծենակաշը վրան առնելով՝ դուրս եկաւ ցածուն տնակից, որի մէջ պառկած էր ինքն։ [illegible] նոյնպէս, որ գտնւում էր նրա մօտ, վեր թռաւ տեղից եւ հետեւեց իշխանին։

— Ո՞ւր, Տէր իմ, հարցրեց նա աչքերը տրորելով։

(Շար.)

...ներհնձելի արտասանութիւնը ։

...Յիչեն Ա. Արզումեանց որ արդէն ...ծանօթ օժտուած երգչուհի է, ...գեղարուեստական շը-նորհներից եւ որի հայ բեմի վրայ ...անգամ երեւալը Ռիթմայի դերում, գիտ մեծ-ամենը— ունի բոլոր տուեալնե-րը ... խաղալ ... Ռիթմա-յի ... ու լրիւ պատկերը — ան-վերծանելիութեան խոր զգա-... փոխ ընդ փոխ իր ամբողջ ...տարուող կնոջ, որ Օչին սիրոյն իր կանացի խարդա-խութիւններով պիտի քողարկէ իր ...զգացումները դէպի իրեն ...գրաւուած իշխանները ։

...Հայկամ իշխան, ունի ...խաղ, սիրուն առոգանու-թիւն եւ գեղարուեստական խառ-նուածք ։

...դերում Գ. Սարաֆեանը ...իր ընկնում իր Հանգիստ,ժամանակ ...բնական խաղով ու կեցուած-քով ... պիտի լինի ան-... մանաւանդ բեմի վրայ զգես-տաւորուած։ Երիտասարդ իշխանն-...ները կը հնչէին խրոխտ ու վճ-ռական ... ու մեծ հայրենասէր-... զգացումով, իսկ 17 տարեկան ...Թագաւորը, որ իրեն արքայ է ...աշխատում է իր ...ձայնին տալ իր անկիրք ...թեանց խորութեան եւ ...թեանց համապատաս-... ։

Նախատարար առիթ չունեցայ ...մէկ դերակատարներ-...ւ եւ գեղակատարուհիներին ...

...անդամներ, որ նրանք որոնք կ'ուզե-... մի քանի ժամ գոնէ ապրել հայ ...անցեալով պատկերաւոր — ...մեծ գեղարուեստագէտ՝ ...Շանթի փայլուն տաղանդով եւ ...նրա համայնք, գեղե-...լեզուով պէտք է ...այդ գուարճութիւնը ստանալ ...ապրիլ 16ին ։

...կը լինի նաեւ ըստ արժանւոյն ...յարգանքի ու արդար հա-...Լեւոն Շանթին իր ...առիթով, որ եւ ...Գալլնը բեմադրելու միտքը ։

...տեսակէտից միանգամայն գո-...է Տիկին Ա. Բուռաղեանի անս-...նը եւ յաճախ վճռականու-թիւնը, որով նա յանձն է առել այդ ...ձեռնարկը եւ առաւ երկու ...շարունակ աշխատում է այդ ...վրայ, ի մի բերելով տարբեր ...ու տարբեր քաղաքական հո-...պատկանող դերասանները ...երգողները։ Պատիւ եւ այդ վեր-...որոնք գովելի գիտակցու-...ունեցան մի կողմ թողնել բո-...իրենց բաժանող տարբեր մտայ-...թիւնները ու գաղափարները, հա-...միացան, սիրով եւ ...պատրաստութեամբ սպասաւորելու ...մի կենդանի առաջ որի անու-...ն է «գեղարուեստ» ։

ՅԻԳ. ԲԷԳՃԱՆԵԱՆ

ԲԱՑԹԻ ԼՍԱՐԱՆ

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի իրիկուն տեղի ունեցաւ Րաֆֆի Լսարանի հերթական դասախօսութիւնը։ Այս անգամ վերջնութիւնս հրաւիրած էր Գ. Վահան Փափազեան։

Նախագահուհին երեկոյթը բացաւ ներկայացնելով յարգելի դասախօսը, բացատրեց Պոլսոյ Ազգային Սահմանադրութեան կարեւոր դերը հայ ժողովուրդի վերածնութեան մէջ։

— Ժողովուրդի մը վերածնունդը երբեք չի կատարուիր յանկարծակի, ըսաւ Գ. Փափազեան։ Սխալ է այն կարծիքը, թէ յեղափոխութիւնները կատարուած են անմիջականօրէն, ընդհակառակն անոնք ունեցած են պատրաստութեան երկար շրջան եւ հասուննալով, օր մը յանկարծակի պոռթկացած։

Մեզմէ մշակոյթով աւելի բարձր ազգեր ունեցած են գրագէտներ ու փիլիսոփաներ, որոնք պատրաստած են միտքերը։ Այս գրագէտներն ու փիլիսոփաները մտած են ժողովուրդին մէջ, ապրած են անոնց հետ, ականատես եղած անոնց ցաւերուն, աշխատած՝ միտքերը լուսաւորել, սորվեցուցած՝ պահանջել եւ մղած՝ գործնական աշխատանքի։ Հայ ժողովուրդը բաժնուած էր երկու հատուածի, Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ։ Արեւելահայերը աւելի բախտաւոր կացութեան մէջ էին բաղդատմամբ Թրքահայերուն, Ռուսիան ըլլալով մշակոյթով եւ քաղաքակրթութեամբ աւելի բարձր մակարդակի վրայ քան Թուրքիա եւ շնորհիւ այս վիճակին՝ Արեւելահայութիւնը կրցաւ տալ Ստեփաննոս Նազարեանցի, Խաչ. Աբով-եանի, Միք. Նալբանդեանցի պէս մարդիկ։ Թուրքիոյ տիրակալութեան տակ եղած հայութիւնը շատ դժուարաւ եւ դանդաղ կը յառաջդիմէր, պատճառն այն էր որ բռնակալ պետութիւնը շատ խիստ եւ բրտօրէն կը կառավարէր։ Միւս կողմէ ժողովուրդը յանձնուած էր հայ ամիրաներու խնամակալութեան Պոլսոյ մէջ, իսկ գաւառը՝ չորպաճիներու, որոնց թիկունքը հայ կղերականութիւնը կը կազմէր։ Անոնք կը ղեկավարէին ժողովուրդը, իրենց իշխանութիւնը կը ստանային Թուրք կառավարութենէն։ Այս էր կացութիւնը ներքին ճակատի վրայ։

Եթէ քննենք հայութեան վիճակը արտաքին ճակատի վրայ, պիտի տեսնենք որ մինչեւ «Թանզիմաթ» գրեթէ տարբերութիւն չունէր։ Օրինակ՝ Հայ մը իրաւունք չունէր ձիու կամ իշու մը վրայ նստած Թրքական փողոցէ մը անցնելու, սեփական կալուած ունենալու։ Նոյնիսկ ամուսնութիւնը գաւառներու մէջ գրեթէ արտօնուած եւ կանոնագրուած էր վերին իշխանութեանց կողմէ, առանց նկատի առնելու ընտանեկան, քաղաքացիական եւ ազգային իրաւունքները։ Ցեղոյ ահռելի տուրք դրուած էր ժողովուրդին վրայ։

Ամիրաները շնորհիւ իրենց հարստութեան, կրնային իրենց զաւակները ղրկել բարձրագոյն վարժարաններ եւ նոյնիսկ մինչեւ Եւրոպա, տալ լուրջ դաստիարակութիւն։ Եւրոպա ուսում առած երիտասարդները երբ Պոլիս վերադարձան, բոլորովին փոխուած էին՝ ապրած ըլլալով Ֆրանսական յեղափոխութեան շունչին տակ։Այս երիտասարդները տեսան որ Հայերը ամէն կերպով ճնշուած էին եւ դարձած տեսակ մը ստրուկներ, ու ըմբոստացան իրենց ծնողքներուն դէմ։ Սկսաւ խուլ պայքար։ Մէջտեղ եկաւ երիտասարդ խումբ մը՝ առաջնորդութեամբ Գր. Օտեանի, Նահապետ Ռուսինեանի, Սերվիչէնի, Նար-պասանճեանի եւ Փէշտիմալճեանի, որոնք ձեռնարկեցին հանրային աշխատանքի, սկսելով մղելով Ամիրաներու եւ կղերականներու աքրապետութեան դէմ։ Ամանք գացին գաւառները, ինչպէս Խրիմեան, որ հիմնեց տպարան, դպրոցներ։ Կապեր հաստատեցին եւ շնորհիւ իրենց Եւրոպայի մէջ ստացած կրթութեան է որ կրցան ամիրաներու ու կղերին իրաւունքները սահմանափակել։ Բայց այդ առաջնորդները ամէն ջանք թափեցին՝ արգելք հանդիսանալու համար, դիմեցին մինչեւ Թուրք կառավարութեան։

Հակառակ այդ բոլորին, երիտասարդները յաջողեցան սանձ մը դնել Պատրիարքի իրաւասութեանց եւ մէջտեղ նետեցին Ազգ. սահմանադրութեան ծրագիրը։ Այս ծրագիրը քանի անգամներ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ, նոյնիսկ Թուրք կառավարութիւնը պահանջեց որ արգիլուի, առարկելով որ այդ ծրագիրը պետութեան մէջ պետութիւն մը կը ստեղծէ։ Ժողովուրդը բաժնուեցաւ երկու մասի, Խաւարամիտներ եւ Լուսաւորականներ։ Խաւարամիտները տեսնելով որ ժողովուրդն ալ Լուսաւորեալներու հետ իրենց դէմ դիրք կը բռնէ, դիմեց Թուրք կառավարութեան որ առարկելով վերոյիշեալ պատճառը, արգելք մշակել այնպիսի սահմանադրութեան մը որ չհակառէ եղած դրութեան։

Երիտասարդները յաջողեցան հրաժարեցնել Ցակոբոս Պատրիարքը, ստեղծելով զօրաւոր պայքար իրենց սարքած ժողովներով եւ մանաւանդ մամուլով։ Եւ անոր տեղ ընտրեցին Սարգիս պատրիարքը, որ իրենց գաղափարակից էր, բայց չուշտ ան ալ ըմբոստացաւ երիտասարդներու դէմ։ Մինչ այդ, այս վերջինները չափազանց զօրացած էին եւ 1862ին վերջնականապէս խմբագրեցին սահմանադրութիւնը՝ բաղկացած 99 յօդուածներէ եւ ճանչցուած Թուրք կառավարութեան կողմէ։

Սահմանադրութեան հռչակումը ամենամեծ աղդակը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդին արթննալուն։ Այսինքն ժողովուրդը առացաւ իրաւունքներ միւսներուն պէս եւ եղաւ հաւասար ամիրաներուն։ Ցեղափոխութիւն եղաւ ամէն բանի մէջ եւ հանդէսները որ կատարուեցան այս առթիւ, հրճուանքը որ ժողովուրդը զգաց, թէեւ քիչ մը չափազանցուած, բայց այդ շրջանին համար ամենամեծ գրգիռը եղան հայութեան ու մեր եկեղեցին դարձաւ ժողովրդավար․ժողովուրդը եկեղեցական արարողութիւններէ վերջ ազգային երգեր կ'երգէր։

Երբ Հասարակական երիտասարդները յաջողեցաւ շնորհիւ իրենց գրչին, անոնք իրենց կեդրոնը փոխադրեցին գաւառ։ Կ'առէին Պոլիսը։ Երբ գաւառի ժողովուրդը իրենց եռին ունեցան, անոնք պարտադրեցին Պոլսոյ իրենց տեսակէտները։

Բայց Պոլսեցիները շատ բռնկած էին․

Անոնց առաւ պայքար մը որ տեւեց 2—3 տարի, նախ Երուսաղէմի դէմ, պատճառաբանելով որ միայն իրենց իրաւունք ունին ղեկավարելու։ Երիտասարդները Երուսաղէմի ազնութեամբ մեծ պայքարներէ վերջ ընդունիլ տուին Սահմանադրութիւնը։

Հոս դասախօսը մէջբերումներ կատարեց սահմանադրութեան քանի մը կարեւոր գլուխներէն, որոնք շատ ազդեցութիւնը կը կրէին Ֆրանսական սահմանադրութեան։ Ազգային Երեսփ. ժողովը պիտի կազմուէր գաւառի 40 ներկայացուցիչներէն, 20 եկեղեցականներէ, իսկ մնացածը Պոլիսէն։ Բայց կարելի չեղաւ իրագործել, որովհետեւ գաւառէն շատ դժուար էր Պոլիս գալ։ Ժողովներ գումարուեցան գաւառները. Սահման. հռչակումէն վերջ ընտրութիւնները սկսան։ Նոյնիսկ Սարգիս պատրիարքը ըմբոստացաւ որ «Երիտասարդներու կողմէ ընտրուած էր», ըսելով թէ եկեղեցական բան մը կ'ուզէին քաղաքական դարձնել։ Միայն Խրիմեանն էր որ երիտասարդութեան պէս կը խորհէր, Սահմանադրութիւնը միայն քաղաքական չէր, այլ ունէր մշակութային եւ դաստիարակական իրաւունքներ. Անոր շնորհիւ հայ ժողովուրդը կրնար ինքն իրեն դատաւոր ըլլալ։ Միայն մեծ խնդիրներու համար կը դիմէր բարձրագոյն դատարանը։

Այդ օրերուն կազմուեցաւ Միացեալ Ընկերութիւնը, դպրոցներ բացաւ, Վասպուրական, Կարին եւ միւս հայաբնակ գաւառներու մէջ մինչեւ Կիլիկիա։

Այսպիսով դպրոցները կը պատրաստէին երկու տեսակ սերունդ։ Դպրոցները Լոթանաաւանական թուականներուն լուսամիտ գաղափարներ ունեցող տարրերով օժտուած, գաւառաբարբառին աշակերտները լուսամիտ ոգիով եւ նպաստեցին հայ ժողովուրդի շարժման։

Խրիմեան երբ տեսաւ որ սահմանադրութիւնը եղած էր միայն Պոլսոյ համար եւ ոչինչ գաւառի համար, ըմբոստացաւ ու հանդիսաւոր ժողովի մը մէջ յայտարարեց թէ կ'ուզէր գաւառը Պոլիսէն անջատել։

Դպրոցներու մէջ պատրաստուած երիտասարդութիւնը հասկցաւ թէ ինքը ազատ Հայ է, շնորհիւ սահմանադրութեան։ Մինչ այդ, հայ ժողովուրդը խնդրագիրներ միայն կու տար, հիմա սկսաւ պահանջներ դնել, եւ երբ տեսաւ որ գրաւոր պահանջները բաւարար չէին, ըմբռնեց թէ անհրաժեշտ էր պայքարիլ։ Եւրոպայի երիտասարդները մեծ ազդեցութիւն ունեցան գաւառի կազմակերպութիւններուն վրայ։ Բայց ազգային ամէն ինչ արգիլուեցաւ, երիտասարդութիւնը աւելի ուժով սկսաւ գաղտնի աշխատիլ։ Ցեղափոխական երգերը ձեռքէ ձեռք կը խլէին։ Ուրիշներ եկան Ռուսիայէն։ Ցեղոյ հատան Րաֆֆիի գրուածքները եւ այս ձեւով սկսաւ գաղտնի գործունէութիւնը։

Գրեթէ միութիւն չկար Պոլսոյ եւ գաւառի միջեւ, մինչեւ Սահմանադրութիւնը։ Բայց անոր հռչակումէն ետք, Պոլիսը տեղեկութիւն ունէր գաւառի ամէն անցուդարձերէն, եւ կամաց կամաց պէտքն զգաց միանալու, եւ Զէյթունի կռիւներուն ժամանակ ան կը խորհէր դիմել մինչեւ Եւրոպա։

Շնորհիւ սահմանադրութեան, ժողովրդի կրթական մակարդակը բարձրացաւ եւ ինքնավար դարձաւ։ Կարգապահութեան բնազդը զարգացաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուսաբեր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 Մարտ)

— «Օրիէնթ — Նախիրյբըն երկշաբաթաթերթը, որուն հետաքրքրութեան առարկան կը կազմեն՝ ինչպէս կը յէշուի իր կողքին վրայ՝ «քաղաքականութիւնը, առեւտրական-գիտական խնդիրներ եւ մշակոյթը» բոլոր արեւելեան երկիրներու մէջ՝ Եգիպտոս, Թուրքիա Արաբիա, Հնդկաստան եւն.,մինչեւ իսկ Հայթայ, կը ձգտի՝ նպաստել Գերմանիոյ ոչ միայն տնտեսական, այլեւ քաղաքական յարաբերութիւններու զարգացման այդ Երկիրներու հետ։ Բնական է որ ան պիտի ջանար համակրանք ստեղծել Գերմանիոյ հանդէպ, ուրեմն եւ պիտի խուսափէր, մանաւանդ այսօրուան պայմաններուն մէջ, այնպիսի տեղեկատուութենէ եւ լուսաբանութիւններէ, որոնք կրնային անախորժ ըլլալ անոնց։

Զնայելով ատոր, սակայն, երկշաբաթաթերթիս վերջին թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակուած է («Թուրքիոյ նաւագնացութեան խնդիրներ»), որ՝ հակառակ իր արտայայտութեանց մեղմ եղանակին՝ անկարող է վարագուրել Թուրքիոյ ներկայ տնտեսութեան ցաւոտ կողմերը։

Թուրք Հանրապետութեան առաջին 15 տարիները,— կ'ըսուի այդ յօդուածին մէջ,— ամէն բանէ առաջ յատկանշուած էին երկաթուղային ցանցին ընդլայնումով։ Երկրի մը հաղորդակցութեան զարգացման այս պահանջին գոհացում տալէ ետքը միայն կարելի եղաւ խորհիլ յարմար վայրերու մէջ ճարտարարուեստային ձեռնարկներ հաստատելու մասին։ Հետագային երեւան եկաւ, որ այդ ձեռնարկներուն հետ կապուած ծախքերը— ի մասնաւոր արտասահմանէն հայթայթուած նիւթերու համար— մեծ աւելի մեծ քանակութեամբ բնական արտադրութիւններու պէտքը կը զգային։ Իրաւ է, Թուրքիոյ արտածումը, որ ներածման հարկադրական սահմանափակումին հետեւանքով իջած էր, վերստին բարձրանալ սկսաւ, բայց հոդ ալ շուտով երեւան եկան փոխադրութեան կարգ մը դժուարութիւններ։ Այսպէս, մինչ Թրքական արտածման մէկ մասը— հանքային արտադրութիւնները— կանոնաւորապէս ամբողջ տարուան վրայ կը բաժնուի, միւս՝ կարեւորագոյն մասը— երկրագործական արտադրութիւնները, որ կը ստացուի ընդամէնը քանի մը շաբթուան մէջ,— պէտք ունի արագ փոխադրութեան։

Այդ անհաւասար բաժանումը սակաւ աւելի զգալի կը դառնայ, վասնզի Թուրքիոյ ունեցած նաւերուն թիւը այնքան փոքր է, որ չի բաւեր մինչեւ իսկ իր ծովեզերեայ սպասարկութեան։ Ամբողջ արտածումը, այսպէսով, կը կատարուի օտար նաւերու միջոցով. Ու եթէ հաշուի առնուի, որ տարուան այն եղանակին, երբ Թուրքիոյ արտածումը իր բարձրագոյն աստիճանին կը հասնի, այդ նաւերը նոյն գործով ուրիշ տեղ ըզբաղած են, այն ատեն պարզ կ'ըլլայ, թէ որքա՜ն դժուար է Թուրքիոյ համար զէթ մասամբ կանոնաւորել իր արտածման գործը։

Այդ նկատումով է ահա՝ որ Թուրքիա իր հնգամեայ ծրագրի կապակցութեամբ՝ մանրամասն քննութեան ենթարկած է նաւայինութեան խնդիրը։ Կրնայ ըլլալ, հարկաւ, որ Թուրքիա ապագային իր արտադրութիւնները սեփական նաւերով արտածելու կարելիութիւնը ունենայ. բայց մինչ այդ ան միշտ պէտք պիտի ունենայ օտար նաւային ընկերութեանց օգնութեանը դիմելու։ Ատոր համար ալ, սակայն, առաջնորդաբար անհրաժեշտ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ մեծ նաւահանգիստները— Տրապիզոն, Պոլիս, Իզմիր, Մերսին եւ վերջերս Թուրքերու արամադրութեան տակ դրուած Ալեքսանդրէթ — օժտել ապրանքներու այնպիսի մթերանոցներով, որ օտար նաւերը ամբողջ տարուան ընթացքին արտածելու նիւթ ունենան։ Հանքային արտադրութիւնները եւս պէտք է կեդրոնացուած ըլլան այնպիսի վայրերու մէջ, որոնք մատչելի են երթեւեկող նաւերուն։ Ատկէ ալ ուրիշ պահանջ մը կը ծագի, այն է՝ կանոնաւորել ծովեզերեայ նաւագնացութիւնը այնպէս, որ կարելի ըլլայ ապրանքները փոքր նաւահանգիստներէն եւ արտադրութեան վայրերէն կեդրոնացնել գլխաւոր նաւահանգիստներու մէջ։

Այսպէս է նաեւ, որ կրնայ արժէքաւորուիլ շինութեան մէջ գտնուող Իրան—Տրապիզոն ճանապարհը. ապա թէ ոչ՝ Իրանէն եկած ապրանքները պիտի մատնուին նոյն ճակատագրին, որ ցարդ վիճակուած էր տեղականներուն։ Արդարեւ, Թրքական նաւահանգիստները տակաւին չափազանց անկազմակերպ են՝ գոհացնել կարենալու համար մօտիկ ապագային ծագելիք պահանջները »։

1877 — 78ին ռուսեւթրքական պատերազմին ժամանակ սկսան կազմուիլ գաղտնի ընկերութիւններ, ու տեսնելով Թուրքերու եւ Քիւրտերու կատարած չարիքները, խորհեցան իրենք եւս զինուիլ ու այսպէսով ծայր տուաւ հայ ազատագրական շարժումը։

Մեր ազգային վերածնունդը շատ յան կը պարտի այն երիտասարդ գիտակից մտաւորականութեան, որուն զոհողութիւններն ու յարատեւ ճիգերն է որ ծնունդ տուին ազգ. Սահմանադրութեան, դառնալով պսակուած հայ ժողովրդի զարթօնքին։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՑ ԳԱՍՏԱՐԱՆՆԵՐ շինելու համար 270.000.000 Ֆրանքի նոր գումար մը յատկացուեցաւ։ Այս գումարին կէսը կառավարութիւնը պիտի ճարէ, կէսը՝ Փարիզի քաղաքապետութիւնը։ Պատսպարաններու շինութիւնը պէտք է լրանայ 18 ամիսէն։ Վիթխարի պատսպարան մը պիտի շինուի Կոան Պուլվարին տակ, 17.000 խորանարդ մեթր տարածութեամբ։ Ուրիշներ պիտի շինուին էթուալի, Տանֆէռ — Ռոշռոյի, Օփերայի, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիքի, Օթէլ տը Վիլի, Փորթ տէ Լիլայի, Լամարք-Կոլէնքուրի, Փլաս տէ Ապպէսի, Փլաս Փիկալի եւ Պրէնվրնիւի մեթրոներու կայարաններուն մէջ։ Արդէն պատրաստ են երկու պատսպարաններ Փլաս տէ Ֆէթի եւ Մէզոն Պլանշի կայարաններուն մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

—— oo ——

...ւր է ... ջուրի արեւէն եւ լոյ-... եւ ուրեմն դատապարտուած ...Մեղուէ կեանքի բոլոր լոյսերէն ...բոլոր արեւներէն— վայելքներէն. ...անարգար եղած է եւ մաս-... իր եղբայրները խղճի ...հասկցող մարդեր, ոչ մէկը ...էր կարդալ անոր մէջ խլրտող ...ուժին պատգամը, որ բնու-... իր առեղծագործութեան օրը ...գրած էր հոն։ ...էր, չէր ամուսնացած, աւելի ...չէին ամուսնացուցած, քանի ...էր։

...Կատան ճիշդ այս պատճառով ...կուսար ծառի թռչուններուն, ...եկած էին նոր կեանք կերտե-... վանդակին թեթեւօրէն ...գաղտնիքը հոս էր։ ...սիրէր մինչեւ այս մարդուն ...կամ եւ իրեն կ'երթայ

Ս. Մինասի պառւին չուքին տակ, կամ լնքը կուգար, լուռ ու մունջ կը նըստէր դպրոցի դրան մօտ իր մասնաւոր անկիւնը։ Ցաղաղ համբերութեամբ մտիկ կուտար տղոց դասերուն եւ բոլոր խօսուածներուն եւ կարդացուածներուն։ Բարացած լռութիւն էր, պատշաճութիւնը յարգելու ձեւերը գիտէր, չէր խօսեր, մտիկ կուտար։

Եւ երբեմն իր լռութիւնը կ'ընդհատէր։ երկու — երեքական թիւերու բազմապատկութեան արդիւնքը կը հարցնէր— «Տեսէք, տղա՛ք, շատ եւ անսխալ ըրէք՝ Օձիկ Կատան հոս է»․․․։ Տղաքը ամէնն ալ գիտէին որ ան իրենցմէ արագ եւ անսխալ կրնար ընել։ Արտակարգ ընդունակութիւն տէր, երկու — երեքական թիւերու բազմապատկութեան արդիւնքը մըտքով հաշուելով անմիջապէս կ'ըսէր բոլորովին անսխալ։ Բոլոր հաշիւնե-րուն մէջը լաւ կ'ըմբռնէր ու պատասխանները ճշդութեամբ կը հանէր.

Հին ու Նոր Ուխտերու պատմութիւնը գրեթէ բառ առ բառ գոց գիտէր։

Գիւղին մարդիկը— մեծն ու փոքրը կը ճանչնար, տուները, ճամբաները, խորգ ու բարդերը, գալարը, արտերը, անոնց հեռաւորութիւնը, որու պատկանիլը, ինչ կարգի արդիւնաբեր ըլլալը։ Մասնագէտ կենդանագէտ էր, լաւ ու ցեղային կովը, եզը, ձին շատ լաւ կրնար ջոկել ձեռքի շօշափումներով։ Գիւղական տնտեսականներու անթերի կը կատարէր։ Զմեռը՝ մութ, ցախ օրերուն, ուշ գիշերներուն Զախալենց ձիթհանէն տուն դառնալու պահուն իմ առաջնորդս էր, ձեռքի գաւազանով եւ ոտքերու շօշափումով մութը, ապահով ճամբան կը գտնէր ու կ'ըսէր,— «Հետեւէ ինծի, հոս դիր ոտքդ, ալ ծուռ, ուղիղ եկուր», եւայլն։ Առանց անոր առաջնորդութեան գիւղի նեղ, ցեխոտ փողոցներուն մէջ ցեխի թաթխուած ըլլալս կուգայի։ Անոր հետ ապահով էի։

Ինչո՞ւ մարդ էր․․․։

Այսպէս կ'ընդունէին բոլոր գիւղացիները, ամէնուն խորհուրդ մը կուտար, շատ իմաստուն, շատ օգտակար։ Ահա ճիշդ այս հանգամանքները գիւ այս մարդուն կապած էին։ Բաւական բարեկեցիկ եւ բազմանդամ ընտանիքի մը կը պատկանէր։ Երկու եղբայրներ ունէր որոնք ամուսնացած, զաւակներու տէր էին։ Ուկիան էր բուն անունը, բայց բոլոր գիւղացիները Օձիկ Կատայ կը կոչէին։

Մտքիս մէջ որոշում մը կ'որոճայի․ կ'ուզէի զայն իրեն յայտնել, սակայն խղճահարութիւն պէս բան մը զիս կը ճնշէր։ Որոշումս ինծմէն արդար ու անգին էր, սակայն այս մարդուն բոլոր արժանիքներն ու կատարելութիւնները աչքի առջեւ բերելով, գինքը կերպ մը հեղնած ու արհամարհած պիտի ըլլայի։

Օր մը չկրցայ համբերել, Օձիկ Կատային արամադրութիւնը լաւ էր. գոհունակութեան արբշռանք մը ունէր, սիրով ու քաղցրութեամբ կողքին տեղ տուաւ որ նստիմ։Երկար բարակ յառաջաբանի պէտքը չտեսայ, հեռուէն հեռու հասկցնելու միջոցին չփնտռեցի, ուղղակի ըսի.

— «Օձիկ Կատայ, եկուր՝ քեզ ամուսնացնենք Լալ Աղջկան հետ, հը՞, ինչ կ'ըսես։

Պատահեր է որ, պայծառ ու գեղեցիկ օրուան մէկ պահուն, անակնկալօրէն երկինքը փոթորկի. ամպերը արագ վազքով գան ու ծածկեն երկնակամարի կապոյտը, լանթի հարուածներ տեղան ամէն ուղղութեամբ ու անձրեւ հեղեղ։ Օձիկ Կատային այս հարցումս այդ անակնկալ փոթորիկը պայթեցուց անոր մէջ։ Հարցումիս առաջին գիրը չարտասանած, անոր հոգին խաղաղ էր։ Երեսին յատուկ ու պայծառ ժպիտ մը կը խաղար, աչքերը հեզութեամբ վեր վար կը լքէր,— համակ հանդարտութիւն էր։ Զարգաջէտ հարցումս խոռվեց զինքը, ահաւոր փոթորիկ դարձաւ, վայրի ցուլի նման գլուխը վեր ցցեց, աչքի միակ ճերմակ թռուած գունդը սրտակարգ կերպարանք առաւ, երեսի խորշոմները ուռեցան, լճակի մը վրայ բարձրացող ալիքներու նման, դէմքը կապուեցաւ, սեւցաւ։ Այս տեսարանէն սարսափած էի, բաղձիս վրայ զղջացած ու խեղճացած։ Հարցումս ետ առնել անկարելի էր, բաժն էի տեղամ մը։ Հարուածը տուած էի, ամէն բան տնօրուած էր, փոթորիկը պայթած էր։ Բոլոր հասակովը ցցուեցաւ ամբիա, ձեռքը օդին մէջ շարժեց, իր ճամբուն ուղղութիւնը գտաւ ոտքերուն շօշափումով, հեռացաւ մօտէս արհամարհական ձեւով մը։ Հազիւ կրցայ լսել իր միակ խօսքը.

— «Դուք ողջ աչք ունեցողներդ առէք Լալ Աղջիկը։

Խզուեցաւ ի սպառ մեր յարաբերութիւնը։ Զախալենց ձիթհանը, Ս. Մինասի պառւին տակը եւ Արագիլի մեծ ծառին շուքը չէին երբեք Օձիկ Կատային չհանդիպելու, անոր հոգւոյն մէջ նոր վէրք մը չաւելցնելու մտահոգութեամբ։

Գիւղէն ի սպառ բաժնուելու հար-կին տակ կը գտնուէի, չհաշտուեցաւ հետս, իր ներքը պահեց այն ցաւը որ ես դրած էի հոն։

Շատ օրեր անցած են այդ օրէն, բայց ես մոռցած չեմ զինքը, դեռ աչքիս առջեւն է անոր վրդովուած կերպարանքը, դեռ ականջիս կը հնչէ անոր բողոքի ձայնը.

— «Դուք ողջ աչք ունեցողներդ առէք Լալ Աղջիկը»։

(3)

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

համարելով ոչ թէ ուժի, այլ տկարութեան ապացոյց։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Միջերկրականի մասին կնքուած անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը խախտուած է ոչ թէ Ալպանիոյ գրաւումով, այլ վերջին 48 ժամուան մէջ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ սարքուած խրախանքումով։

Լրագրական խաչակրութեան հետ զուգընթաց կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները, թէ Գերմանիոյ եւ թէ Իտալիոյ մէջ։ Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց կարգ մը դասերու զօրակոչը։ Թէեւ թուանշաններ չեն յիշուիր այս առթիւ, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա այժմ կազմ եւ պատրաստ ունի 1.250.000 — 1.400.000 զինուոր, 300 հազար հոգի եւս զէնքի տակ առնուած ըլլալով։ Գերմանիան ալ կը շարունակէ զինուոր եւ ռազմանիւթ համախմբել լեհական սահմանագլուխին վրայ։ Իսկ Լեհաստան երեքշաբթի օր դրօշի տակ հրաւիրեց պահեստիններու վեց դասեր, իբրեւ զգուշական խիզոյ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զին. պատրաստութիւնները

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, մշակելու համար զինուորական պատրաստութեանց առնչողական ծրագիրները։ Նախարարները երէկ ալ նիստ գումարեցին, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, վաւերացնելու համար այդ ծրագիրները։ Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, ինչպէս կը պահանջէ ազգային պաշտպանութեան շահը։ Ուշագրաւ է որ անակնկալ կերպով Փարիզ եկաւ Պուրկոսի ֆրանսական դեսպանը, մարաջախտ Փէթէն։ Ծերունի մարաջախտը տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ վարչապետին հետ։ Թերթերը կը գրեն թէ մարաջախտը ծանրակշիռ տեղեկութիւններ հաղորդած է Սպանիոյ միջազգային կացութեան մասին, հաստատելով թէ այդ երկիրը կը գտնուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ։

Արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի խորհրդարանին, ռումանական եւն. դեսպաններուն հետ։ Փարիզի մէջ ալ կը խոստովանին թէ ծրագրուած միացեալ ճակատին մէջ պիտի չկրնայ մտնել Ռումանիա — եթէ նոյնիսկ Յունաստան եւ Թուրքիա մտնեն — որովհետեւ Անգլիա տրամադիր չէ երաշխաւորութիւն ընծայելու այդ երկրին։

Նախարարական խորհուրդին մէջ Պ. Տալատիէ տեղեկութիւններ հաղորդեց զինուորական պատրաստութեանց մասին եւ չեշտեց թէ անհրաժեշտ են դեռ ուրիշ միջոցներ, մանաւանդ ծովային ճակատին վրայ, արդիւնաւորապէս գործակցելու համար բրիտանական տորմիղին հետ։ Վարչապետը տեսակցութիւններ ունեցաւ ամերիկեան դեսպանին եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարին հետ, որ Փարիզ եկած էր առիթողաբար։ Վարչապետը տեսակցեցաւ նաեւ նախկին նախարար Պ. Լուի Մառէնի հետ։

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը նիստի հրաւիրուեցաւ առիթողաբար։

Նոյն գաղտնապահութիւնը կը տիրէ նաեւ Անգլիոյ պատրաստութեանց մասին։ Վստահելի տեղեկութեանց համաձայն, Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը համախմբուած է Մալթայի առջեւ։ Գաղնատինի ջուրերը գտնուող մարտանաւերն ալ հրաման ստացան համախմբուելու Միջերկրականի մէջ որոշուած վայրը։

Փարիզի մէջ սրտնեղութեամբ կը դիտեն որ Անգլիա տակաւին կը ձգձգէ պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը։ Այս առթիւ կը հարցնեն թէ Անգլիա ինչպէս պիտի արժեցնէ իր խոստացած երաշխաւորութիւնները, քանի որ բաւականաչափ զինուոր չունի։ Փարիզի մէջ դժգոհ են նաեւ անոր համար որ Անգլիա լուրջ ձեռնարկներ չի կատարեր, Խ. Միութիւնն ալ միացեալ ճակատին մէջ առնելու համար։ Թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան չեն ուզեր որ խորհրդային զինուորներ մտնեն իրենց հողը, թէեւ տրամադիր են ռուսական ռազմանիւթ ստանալու։ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ռուսական արջը զրգռուած է, տեսնելով որ իր դրացիները զէնքը դրած են քաշտ ոչխարի մը տեղ։

Ալպանիոյ սահմանադիր ժողովը

Ալպանիոյ «վարչական կոմիտէն» (առժամեայ կառավարութիւն) հեռագիր մը ուղղեց բոլոր դեսպանութեանց, անոնց հաղորդելով կատարուած փոփոխութիւնը եւ յանձնարարելով զգուշանալ որ եւ է քաղաքական գործունէութենէ։ Կոմիտէն երէկ նիստի հրաւիրած էր Ալպանիոյ սահմանադիր ժողովը, մշակելու համար նոր սահմանադրութիւնը։ Պատգամաւորներ նշանակուած են բոլոր գաւառներէն, 5էն 15 համեմատութեամբ, համաձայն իւրաքանչիւր նահանգի բնակչութեան թիւին։ Ներկայացուցիչներ պիտի ունենան բոլոր եօրեւելիները, ինչպէս եւ ժողովրդային խաւերը։

*** Իտալական մեքենայարժ զօրամաս մը հասաւ յունական սահմանագլուխ։ Կռիւները կը շարունակուին լեռնային շրջաններու մէջ, իբրեւ յուսահատական փորձ։ Արտասահմանի ալպանական շրջանակներուն մէջ 10.000 կը հաշուեն դիմադրողներուն թիւը։

*** Ալպանիոյ թագուհին, որ Սելանիկ ապաստանած էր իր նորածին զաւկին հետ, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, վիճակը ծանրացած ըլլալով։ Թագաւորը կը հսկէ իր սնարին վրայ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ որոշեց 28 նոր սուզանաւեր շինել։ Պիտի շինուի նաեւ նոր զրահաւոր մը, 40.000 թոն տարողութեամբ։

ԴՈՒՔ Ի ԻՐԱՆ ճամբայ ելաւ զօր. Վէկան, մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ, ներկայ ըլլալու համար դահաժառանգին հարսնիքին։ Այս առթիւ թանկագին նուէրներ ալ ղրկուած են։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ կառավարութիւնը զօրաշարժ հրատարակեց, նկատի առնելով միջազգային կացութեան ծանրացումը։ Այս առթիւ հրատարակուած արքայական հրամանագիրը կ'ըսէ թէ «ներկայ պարագաները պատերազմի մը տանող մը կը ներկայացնեն»։ Զինուորներ ղրկուեցան սահմանագլուխներու պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ քաշուեցաւ Հունգարիա եւ Փէրու։ Հետղհետէ կը պարպուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, դառնալով Ազգաժողով մը առանց ազգի, ինչպէս դիտել կուտայ «Մաթէն»։

ՔԵՆԹՐԳՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ, որ Աթէնք գացած էր, Պոլիս պիտի հասնի այսօր, հինգշաբթի։ Այս առթիւ պիտի այցելէ օրթոտոքս պատրիարքին։

ԳՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարար Գաֆէնքու Պոլսէն վերադարձաւ լաւատես տրամադրութիւններով։ Կարոլ թագաւորը, զինքը ունկնդրութեան ընդունելէ ետք, արքայաժողով պիտի գումարէ եւ պիտի ճշդէ Ռումանիոյ դիրքը։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մօտերս Հռոմ պիտի այցելեն եւ կարեւոր խորհրդակցութիւն պիտի ունենան Մուսոլինիի ու Կոմս Չիանոյի հետ։ Այնուհետեւ պիտի անցնին Պերլին։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը յայտնեց Լոնտոնի դահլիճին, թէ Իտալիա նոր զինուորներ կը համախմբէ Լիբիա։ Լոնտոնի եգիպտական դեսպանը Գահիրէ կանչուեցաւ, որպէսզի լայն տեղեկութիւններ տայ կայսերական պաշտպանութեան կոմիտէի ձեռք առած միջոցներու մասին։

ԱԼԲԱՆԻՈՅ գրաւումով Իտալիա կը տիրանայ քարիւղի հանքերու, որոնք մինչեւ 1938 կ'արտադրէին տարեկան մօտ 100.000 թոն չզտուած քարիւղ։ Այժմ այս արտադրութիւնը պիտի բարձրանայ տարեկան 300.000 թոնի։ Վալոնայէն քարիւղի խողովակներ կը հոսեցնեն զայն Իտալիա։

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ որ Տոքթ. Կէօպէլս Հռոդոսէն Պոլիս թռչի օդանաւով, քանի որ, արգիլուած է Տարտանէլի եւ Եգէականի թրքական ամրութիւններու վրայէն սաւառնիլ։ Տոքթ. Կէօպէլս ստիպուեցաւ Թուրքիա երթալ Սելանիկի ճամբով։ Պիտի մնայ երկու օր։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՍՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris (5)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

"ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ"

Պատմական տրամ 4 արարուածով 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերը կը կատարէ՝ Պ. Ա. ԳԱՐԻԿԵԱՆ ՌԻԹԱՅԻ դերը կը կատարէ՝ Ռուսական օփերայի երգչուհի ԻՓՍԱՆԻՈՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սեւէփեան, Օր. Գլըճեան, Պ. Պ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահեան, Ռ. Զարդարեան Մաթոսչ, Միքէլեան, Տարօնեան, Սեւէփեան, Սարգիսեան, Սաղաթճեան, Կարապետեան, Տամատիկեան եւ ուրիշներ։

Maquillage՝ օփերայի արուեստագէտ Պ. Յակոբ Առաքէլեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն։

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ գրավաճառատունը, 51 Rue Mons. le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9), Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie. ատիրէք ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges։ ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ։

Իսկ հանդէսին օրը կիշէն։ Ծախուած տոմսակները թուագրուած են խնդ դուռի առջի չտալու համար։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՕԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 14 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9,ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Երգ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Ուրբաթ, 14 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանը։

«ՌՈՍԹՈՄ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 13 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Cadet սրճարանին վերնայարկը. Մէթրօ Cadet։

Կը խօսի Գնդ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը»։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 14 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse. Մարսէյլ՝ կը դասախօսէ Պ. Վ. ՆՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ակնայ Անտառներոր»։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Զ. Ռ. Մ.ի ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրբաթ, 14 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին պետական թատրոնին վերնայարկը

Գեղարուեստական բաժին՝ կը նուագէ Զ. Ռ. Մ.ի Արաքս երգչախումբը

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մուտքը Ազատ է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Զ. Ռ. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 Ապրիլ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Գ. Թագաւորեանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Կը խօսին Տիկ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՀՌՈՎԻՆԱՐ ՏԸՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Պ. Ա. ՄԻՆԱՍԵԱՆ (երգ), կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, Madame S. Ajacques (ջութակ), Mlle Fernande Cournaud (դաշնակ) Մախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Այս Կիրակի առաւօտ Լիոնի մատրան մէջ (69, Ռիւ Լուի Պլան) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նահատակաց յիշատակին։

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ

30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի

(Անկէնի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Գ. ՔԸԼԱՅՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ. Մ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ. Ա. ՋԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), ժամը 6 — 12 պարահանդէս։

Ձոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։ Մուտք՝ 10 Ֆր., փոքրիկներու 5։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Չէնկիլէրի Հայր. Միութեան Իգական բաժինը կը ծանուցանէ թէ Չէնկիլէրի նոր կիրակիի աւանդական տօնախմբութեան առթիւ, 16 Ապրիլ, կիրակի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ Ալֆորվիլի եւ այլուր մեռած բոլոր Չէնկիլէրցիներու յիշատակին։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Չէկիլէրի Հայր. Միութեան Իգական բաժնի կողմէ։ 15 ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8-30ին, 1 Պուլըվար Գարնօ, Հայ Ակումբի սրահին մէջ։

Տեղի պիտի ունենան՝ հայերէն արտասանութիւններ, սիրուն եւ հաճելի անակնկալներ Պ. Սուրէն Սարգիսեանէ։

Կը ներկայացուի « ԳԱՒԱԹ ՄԸ ԹԷՅ » (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ (թէյ եւ կարկանդակ միասին) մեծերու 2 եւ փոքրիկներու 1 Ֆր.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8. rue Bossuet Բարեգործականի Տան մէջ

Ճոխ պատրաստուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։ Մուտք 6 ֆրանք։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ

Շաբաթ 15 Ապրիլ, 1939 երեկոյեան ժամը 9ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 rue Bossuet

Կը նախագահէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Խօսք պիտի առնեն՝ Տ. Տիրան Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆ, Գ. ԽՐԱԿՈՍԵԱՆ եւ Օ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Կ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, Ա. ԱԼՊԱՆ, Փ. Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Մախքերու մա նակցութիւն 2 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում

Ֆր. Հ. Կաչի Տէսինի Մասնաճիւղի կողմէ իր տասնամեայ տարեդարձին առթիւ

Ղեկավարութեամբ Ժընեւէն նոր ժամանած դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆի, Մասնակցութեամբ Տիկ. Ա. ՔՈՉԱՐԵԱՆի եւ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու

16 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ ՈՐԴԵՍՊԱՆԸ

ԵՒ ԳԸՍՊԱՐԸ ՄԵՌԱՒ (զաւեշտ, հեղ. Քոչարեան)

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹԵՐԹԵՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	815 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 14 Avril 1939

ԺԵ. ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4014 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՆՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՑ ԱԼԵԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ

— oo

Խաղաղութիւնը փրկելու գերագոյն փորձ մը եւս, անցեալ ամիսներու ճգնաժամէն վերջ:

Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է, այս անգամ, քանի որ ուղղակի կը սպառնայ երկու արեւմտեան պետութեանց՝ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կայսերական շահերուն :

Անցեալ տարի, չեխական տագնապին առթիւ, ծովու խնդիր Միջերկրականը շատ հեռու էր Փրակայէն, եւ անգլեւիտալական համաձայնութիւնն ալ որոշ ապահովութիւն կը ներշնչէր : Միւս կողմէ, սպանիական պատերազմը վերջացած չէր տակաւին, եւ, ինչքան ալ յոռետես, Լոնտոն կը յուսար թէ Իտալիա պարտութիւնը այլուր հեղինացուցած ըլլալով, ի վիճակի չէ անակնկալ մը սարքելու Միջերկրականի մէջ :

Այս բոլոր հաշիւները վար ի վայր շրջուեցան, երբ Գերմանիա յաղթեց Չեխոսլովաքիոյ թեւարեկ պետութիւնն ալ, ինչպէս եւ ... մէյր, եւ «նախաձեռնութեան» կարգը յանձնեց Հռոմի :

Եւ մինչ կը կարծուէր թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, Իտալիան եւ Ֆրանսան մօտեցնելու եւ զանազան վիճելի խնդիրներ լուծելու համար, Մուսոլինի նոր սամբ մը պայթեցուց,— արշաւ դէպ ի Ալպանիա եւ կցում, 24 ժամուան մէջ :

Այնուհետեւ սկսաւ Հռոմի յաջորդ գործողութեանց շուրջ զանազան ծրագիրներուն: Այս անգամ բուն իսկ Միջերկրականն էր որ կ'այլայլէր, թէեւ փոթորիկը պայթած ըլլար Ադրիականի մէջ: Միջերկրականը՝ ամենայայտ հաւաքողութեամբ, — ով թէ ցամաք: Եգէականէն մինչեւ Տարանէլ ու Վոսփոր :

Զարմանալի չէ, երբ նոյնիսկ ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ գրաւումով՝ Հռոմ - Պերլին առանցքին շուքն է որ կը յածի Տարտանէլի վրայ:

Դեռ ուրիշ պարագայ մը, ... Առանցքը ճնշելու համար կատարուած փորձերուն, իրողութիւն է որ Հռոմ եւ Պերլին միշտ կը գործեն համախորհուրդ: Երբեմն մեղմ, երբեմն շանդաց, բայց միշտ միասին :

Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, որուն համար կ'ըսեն թէ շատ կապեր ունի Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն հետ, երէկ զարմանալի բաներ կը պատմէր այդ գործակցութեան մասին:

Տիկինը կը գրէ թէ Մուսոլինի եւ Հիթլէր անընդհատ հաղորդակցութեան մէջ են իրարու հետ, եւ յաճախ հեռաձայնին գլուխը կ'անցնին, մանաւանդ այս օրերս:

Իր պատմութեան համաձայն, Մուսոլինի վախը յայտնած է Անգլիոյ դիրքին առթիւ, բայց Հիթլէր խրախուսած է զայն, հետեւեալ սպառնալիքը թելադրելով.— Զօրաշարժ կատարել, միեւնոյն ատեն յայտարարել հաւատարմութիւնը ընծայելով իր խաղաղասիրութեան մասին: Եւ այս խաղն է որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր..

Անկէ չենք ճշդել թէ ո՛րքան ստոյգ է այս պատմութիւնը: Այս պատմութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ Առանցքը ոչ թէ տկարացած, այլ զօրացած է, միշտ հակամէտ՝ յախուռն խաղեր սարքելու, յանուն օրուան բանաձեւին.—«Կենսական տարածութիւն»:

Արդ, այս խաղերը կատարելու քանի մը առեղծուած են Պալքաններուն մէջ:

Իրողութիւն է որ Պերլին կը սպառնայ ցամաքէն, Ռումանիոյ վրայէն, իջնելու համար դէպի Սեւ Ծով, իսկ Հռոմ արդէն իր ազդեցութեան տակ առած ըլլալով Եուկոսլավիան, կրնայ իջնել Եգէական, Սելանիկ:

Ուրեմն, երկու զինակիցներուն դիրքը զօրաւոր է թէ ռազմագիտական եւ թէ քաղաքական տեսակէտով :

Ապացոյցը կը տեսնենք արդէն.— մինչ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա կը ջանան միացեալ ճակատ կազմել Պալքաններուն մէջ, Թուրքիան ալ յառաջ քաշելով, այդ պետութիւններէն իւրաքանչիւրը կը փորձէ պահել իր գործելու ազատութիւնը: Ուրիշ խօսքով, չուզեր գրգռել Գերմանիան կամ Իտալիան, յայտնապէս դիրք բռնելով անոնց հանդէպ, ինչպէս կը թելադրէ Լոնտոն :

Բոլորովին անհիմն չեն այս հինգ պետութեանց մտավախութիւնները :

Օրինակ, Ռումանիան կը տեսնէ որ Անգլիա ի վիճակի չէ զինուորական օգնութիւն հասցնելու: Ֆրանսան ալ, թէեւ զօրք ունի, բայց շատ հեռու է եւ աւելի մեծ հոգերով ծանրաբեռնուած : Ուրեմն, եթէ անձնատուր ըլլայ անգլեւֆրանսական ճակատին, Գերմանիան կրնայ դաշոյն մը խրել կողէն, ուղղակի կամ Հունգարիոյ միջոցաւ :

Յունաստան եւ Թուրքիա եւս կը գտնուին նոյնքան վրդովիչ պարագաներու առջեւ, քանի որ առաջինը արդէն սահմանակից դարձաւ Իտալիոյ, իբրեւ հետեւանք Ալպանիոյ գրաւման, իսկ երկրորդը տարիներէ ի վեր անձկութեամբ կը դիտէ Իտալիոյ ռազմական պատրաստութիւնները՝ Երկոտասան կղզիներուն եւ մանաւանդ Հռոդոսի մէջ :

Եուկոսլավիոյ մասին խօսեցանք արդէն: Կը մնայ Պուլկարիան, որ հողային պահանջներ ունենալով իր դրացիներէն, անոնց իրագործումը կը յուսայ ոչ թէ Լոնտոն - Փարիզէն, այլ Հռոմ-Պերլինէն. Արդարեւ, այդ պարտուած երկիրը երբեք այնքան նպաստաւոր դիրքի մը մէջ գտնուած չէր որքան այսօր :

Ո՞ւր պիտի յանգի այս ընդհանուր ալեկոծութիւնը ...

Կիսապաշտօնական «Թան»ը կ'ազդարարէր երէկ.— «Ներկայ պարագաներուն մէջ, պատերազմը պէտք է նկատել կարելիութիւն մը »:

Կարելին՝ անխուսափելի չի նշանակեր, բայց կ'ապացուցանէ ալեկոծութեան ծանրութիւնը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— — oo

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

— oo —

Անգարա կը վարանի որոշ դիրք բռնել

Երէկ, հինգշաբթի, վճռական յայտարարութիւններ ըրին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները, Պ. Պ. Տալատիէ եւ Չէմպըրլէն, առաջինը՝ հրապարակաւ, երկրորդը՝ երեսփ. ժողովին մէջ:

Պ. Տալատիէի յայտարարութիւնը վերջին պահուն որոշուեցաւ նախարարական խորհուրդին մէջ եւ կարճ էր, իբրեւ լրացուցիչ մասը Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութեան: Երկու վարչապետներն ալ մանաւանդ շեշտեցին թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի երաշխաւորեն Միջերկրականի պետութեանց անկախութիւնը՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ նախայարձակման դէմ: Երկու կառավարութիւնները որոշ համաձայնութեան յանգած են Ռումանիոյ տրուելիք աջակցութեան մասին: Նոյն յանձնառութիւնը նաեւ Թուրքիոյ հանդէպ, բայց քիչ մը աւելի տարտամ: Իրազեկներու կարծիքով, Թուրքիոյ մասին որոշ վերապահում կը տիրէ անոր համար որ այդ երկիրը զինակից ըլլալով Խ. Միութեան, չի կրնար նոր յանձնառութեան տակ մտնել առանց Ռուսիոյ հաւանութեան, եւ կամ առանց անոր ալ մասնակցութեան: Լոնտոնի Թրքական դեսպանատան գործակատարը շարունակ Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը կը հանդիպի, յանձնարարութիւններ հաղորդելու կամ ստանալու համար: Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն համոզումն ունին թէ Թուրքիոյ ամէն բանէ առաջ կը վախնայ որ եւ է գործողութեան յանձնառու ըլլալ Եւրոպայի մէջ, առանց Ռուսիոյ մասնակցութեան: Ուստի, անհրաժեշտ կը համարուի որ Պ. Չէմպըրլէն փութացնէ Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները: Արդ, հակառակ աշխատաւորականներուն տրուած հաւաստիքներու, կը թուի թէ Պ. Չէմպըրլէն ոչ թէ կը փութացնէ, այլ կը ձգձգէ անգլեւխորհրդային համաձայնութեան կնքումը: Այս պատճառով է որ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանն ալ շարունակ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կը դիմէ, առանց գործնական արդիւնքի մը յանգելու: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիա կ'ուզէ որ Խ. Միութիւնը երաշխաւորէ Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Թուրքիոյ եւն. անկախութիւնը, բայց կը դժկամակի փոխադարձ յանձնառութիւններ ստանձնել Մոսկուայի հանդէպ :

*** Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութեանց խմասը կարելի է ամփոփել այսպէս .—

1.— Ալպանական խնդիրը պէտք է փակուած համարել. — 2. Իտալիա պարտաւոր է քաշել իր կամաւորները Սպանիայէն.— 3. Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'երաշխաւորեն Յունաստանի եւ Թուրքիոյ անկախութիւնը.— 4. [illegible]

Ինչպէս Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ, այս անգամ ալ վարչապետը կծու խօսքեր արտասանեց միջազգային օրէնքներու բռնաբարման մասին : Անգլիոյ ընդդիմադիրները կը մեղադրեն թէ վարչապետը տակաւին կը հաւատայ Մուսոլինիի խոստումներուն, նոր բանակցութիւններ կատարելով: Վերջին լուրերու համաձայն, Իտալիոյ Առաջնորդը խոստացած է նա քաշել Սպանիոյ խաղաղցի կամաւորները, Մայիս 2էն 12, «յաղթանակի զօրահանդէս մը» սարքել վերջ Մատրիտի մէջ : Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը այս մասին ալ ակնարկներ կը պարունակէր, ինչ որ կը նշանակէ թէ խզուած չի նկատեր անգլեւիտալական համաձայնութիւնը :

Անորոշութիւն Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մասին

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատրաստ ըլլալով հանդերձ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ անկախութիւնը երաշխաւորելու, համաձայնած չեն Ռումանիոյ մասին: Ֆրանսա կը պահանջէ որ Անգլիա յանձնառութիւն ստանձնէ նաեւ Ռումանիոյ մասին, ինչպէս ըրաւ Լեհաստանի համար , բայց Լոնտոն կը դժկամակի, մանաւանդ առարկելով թէ Պուքրէշ չուզեր ռուսական զօրք տեսնել իր հողին վրայ: Այս կացութեան առջեւ, Խ. Միութիւնն ալ երեւէ ձգուած վիճակ մը ունենալով, արտնեղած է եւ չուզեր մտնել Չէմպըրլէնի ծրագրած միակողմանի ցանցին մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, Ռումանիոյ խնդիրը հետզհետէ կը ծանրանայ: Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շրջած լուրերու համաձայն, Լոնտոնի ռումանական դեսպանը հաղորդած է անգլիական կառավարութեան թէ իր երկիրը տեղի պիտի տայ Հռոմ – Պերլինի պահանջներուն առջեւ, եթէ զինուորական աջակցութեան խոստում չստանայ Անգլիայէն: Կացութիւնը աւելի ծանր կը թուի անոր համար որ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին պիտի երթայ մօտերս: Լոնտոնի մէջ կը վախնան որ այս այցելութեան ատեն նախարարը պիտի հարկադրուի մերժել Ռումանիոյ մասնակցութիւնը Անգլիոյ սարքած միացեալ ճակատին: Այնպէս որ, Անգլիոյ կը մնայ ամէն միջոց փորձել, իր ցանցին կապելու համար Ռումանիան, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով Գերմանիան :

Նոյնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ Եուկոսլավիոյ դիրքը: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ այդ երկրին նախորդ վարչապետը, Սթոյատինովիչ, ամիսներ առաջ, Կոնտ Չիանոյի հետ որսի գացած ատեն, գաղտնօրէն համաձայնած էր վերակազմելու Պալքաններու քարտէսը: Այդ համաձայնութեամբ, Իտալիա պիտի գրաւէր Ալպանիան, Եուկոսլավիա՝ Սելանիկը եւ Մակեդոնիոյ այն մասը որ իրեն վերապահուած էր Վերսայլի դաշնագրով: Գալով Պուլկարիոյ, ան ալ Տոպրուճան պիտի առնէր Ռումանիայէն, եւ Տէտէ Աղաճը՝ Յունաստանէն :

Այս պատմութիւնը կը հաստատէ Եուկոսլավիոյ ժողովրդային կուսակցութեան նախագահը, Եովանովիչ, Ալպանիոյ գրաւումը պարզապէս մեկնակէտ մը համարելով Իտալիոյ համար: Ահա թէ ինչու վերապահ դիրք մը բռնած է Եուկոսլավիա, Ալպանիոյ գրաւումէն ի վեր:

*** «Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Գո —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— o —

Նախարարական խորհուրդը վերջին նիստին մէջ վաւերացուց ներքին նախարարին պատրաստած երեք հրամանագիր օրէնքները՝ օտարականներու պարտականութեանց մասին :

Օրէնքներէն առաջինը կը վերաբերի օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքի հարցին :

Կառավարութիւնը կ'ուզէ հսկողութեան տակ առնել օտարականներու ընկերակցութիւնները, որպէսզի այս վերջինները քաղաքական ցոյցեր չկատարեն Ֆրանսական հողին վրայ :

Երկրորդ եւ երրորդ օրէնքները կը վերաբերին օտարականներու զինուորական եւ հանրային ծառայութեանց, զօրաշարժի պարագային:

1938 յուլիս 11ի օրէնքով, որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին յուլիս 13ի թիւին մէջ, նախատեսուած են ազգին ընդհանուր կազմակերպութեան պայմանները՝ պատերազմի պարագային: Օրէնքին առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ ազգին ռազմական պատրաստութեան ձեռնարկելու հրաման կրնայ տրուիլ արտաքին տագնապի մը ատեն, երբ կացութիւնը լարուած է եւ պարագաները կը պահանջեն խաղաղութեան շրջանի կազմակերպութենէն անցնիլ պատերազմի շրջանի կազմակերպութեան: Օրէնքին 14րդ յօդուածին տրամադրութեամբ, ամէն Ֆրանսացի կամ Ֆրանսական հպատակ որ 18 տարեկանէն վեր է եւ զէնքի տակ չէ առնուած, կրնայ ծառայութեան կոչուիլ, գործածուելու համար պետական կամ հանրային վարչութեանց մէջ, կամ յօգուտ ազգին բանող հաստատութեանց մէջ», ստանալով ձեռնհաս իշխանութեան կողմէ արոշուած աշխատավարձք մը :

Օտարականներու պարագան նախատեսուած է օրէնքին 19րդ յօդուածով, որուն համաձայն առաջին յօդուածով նախատեսուած պարագաներու մէջ — երբ արտաքին կացութիւնը լարուած է — մասնաւոր հրամանագիրներով պիտի որոշուին այն պայմանները որոնցմով օտար հպատակներն ալ կրնան իրենց գործակցութիւնը ընծայել վերը յիշուած վարչութեանց եւ հաստատութեանց, իրենց գրաւոր դիմումին վրայ :

Մէկ խօսքով, զօրաշարժի պարագային օտարականները ոչ միայն զինուորութեան պիտի կանչուին, այլեւ պարտաւորիչ աշխատանքի (այս վերջինը՝ որոշ դասերու համար):

Երեք նոր հրամանագիրներուն մանրամասնութիւնները կը հաղորդենք երբ հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԿԻՐԷ ԵՐԿԻՐ

— — oo —

ՖՐԱՆՍԱ.— Պահեստի սպաները կանչուեցան: Արձակուրդով մեկնողները հրաման ստացած են վերադառնալու: Միջերկրականի նաւատորմիղը շարժման մէջ դրուած է: Իբրեւ արդիւնք շարթուան ընթացքին ձեռք առնուած միջոցներու, Ֆրանսա ի վիճակի է դիմագրաւելու որ եւ է յարձակման: Իրազեկները կը հաշուեն թէ մինչեւ այս շաբթուան վերջը Ֆրանսա կազմ եւ պատրաստ պիտի ունենայ աւելի քան մէկ միլիոն զինուոր: Մաժինոյի գիծը լիովին ամրացած է: Այս մասնակի զօրաշարժը կը կատարուի խիստ խորհրդապահութեամբ, այնպէս որ հանրութիւնը բան չի տեսներ անցուդարձէն: Մէկզի դրուած է պատերուն վրայ փակցուած ազդերով զօրակոչ յայտարարելու հին դրութիւնը, որ կը տիրապետէր անցեալ սեպտեմբերին, չեխական տագնապին առթիւ: Զինուորները կը կանչուին հեռագրով, թղթատարով կամ սուրհանդակներով (Նիւ Եորք Հէրըլտ):

ԻՏԱԼԻԱ.— Նոր ուժեր փոխադրուեցան Ալպանիա, մեծ մասը օդանաւերով: Զինուորական նոր դասեր զէնքի տակ կանչուեցան: Իտալիոյ բանակին թիւը այժմ կը հասնի 1.500.000ի: «Լ'Էօվր» կը գրէ թէ Պերլինի յանձնարարութեան վրայ Հռոմ անցեալ երկուշաբթի օր անմիջապէս դրօշի տակ առաւ 380 հազար նոր զինուորներ, ինչպէս եւ 60.000 հոգի Լիբիոյ մէջ, այնպէս որ Իտալիա այժմ կազմ եւ պատրաստ ունի 1.540.000 հոգի :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Զինուորական համախմբումները կը շարունակուին լեհական սահմանագլուխին վրայ :

ՍՊԱՆԻԱ.— Ֆրանսական սահմանագլուխին վրայ եւ յատկապէս Սան — Թանտէրի մէջ զինուորական համախմբումներ կը կատարուին: Զրոյց կը շրջի թէ իտալական նոր զօրք ցամաք հանուած է Գատիքս :

ԹՈՒՐՔԻԱ.— Վարչապետ Սայտամ յայտարարեց թէ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, զօրացնելու համար ազգային պաշտպանութիւնը :

ԼԵՀԱՍՏԱՆ.— 1912ի եւ 1917ի պահեստիները հրաման ստացան պատրաստ ըլլալու, չորս շաբաթուան ծառայութեան համար :

ՀՈԼԱՆՏԱ.— Զէնքի տակ առաւ 20.000 նոր զինուորներ, եւ աւելցուց սահմանագլուխի ուժերը: Ծովեզերքի պաշտպանութեան համար ալ միջոցներ ձեռք առնուեցան:

ԲԵԼՃԻՔԱ.— Սահմանապահ զինուորները աւելցուց: Միջոցներ ձեռք առնուած է Քոնկոյի պաշտպանութեան համար :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ.—1907ի եւ 1908ի դասերը զէնքի տակ կանչուեցան, ալպանական սահմանագլուխին երկայնքը :

Գերմանիոյ պահանջները Լեհաստանէն

Պերլինի լեհական դեսպանը Վարշաւա գնաց, իրեն հետ տանելով Գերմանիոյ հինգ պահանջները, որոնք են.—

1.— Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց հարցին լուծումը :

2.— Տանցիկի կցումը Գերմանիոյ :

3.— Արեւելեան Փրուսիայէն Գերմանիա կառուցանել ինքնաշարժի ճամբայ մը, լեհական Նրբանցքին մէջէն :

4.— Գերմանաբնակ որոշ վայրերը վերադարձնել Գերմանիոյ : (Ակնարկութիւն Վերին Շլեզիոյ):

5.— Ուրիշ կարգ մը զիջումներ :

Գերմանիա պիտի սպասէ Լեհաստանի պատասխանին, առանց առայժմ որ եւ է շարժում կատարելու: Բայց լեհական սահմանագլուխի վրայ զօրք համախմբելու գործողութիւնները կը շարունակուին :

»»» . «««

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Պելկրատի կամ Պուքրէշի մէջ: Պելկրատի ռումանական դեսպանը իր երկիրը գնաց, մանրամասնութիւնները կարգադրելու համար :

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ՕՏԱՐԸ...

Համաձայն որոշ ծրագրի մը, Թուրք «կառավարութիւնը կը շարունակէ «գնել» օտար մենաշնորհեալ ընկերութիւնները: Արդէն ձեռք անցուցած է մեծ մասը, սկսեալ Անատոլուի եւ Ադանայի երկաթուղիներէն մինչեւ Պոլսոյ ելեկտրական հանրակառքի եւ Թինչլի ընկերութիւնները: Մնացածներուն օրերն ալ համրուած են:

Կասկած չկայ թէ եղածը շատ շահաւոր գործ մըն է: Որովհետեւ, կառավարութեան ըրածը գնում չէ, այլ լացէ ի բաց բռնագրաւում:

Նախ՝ շատ չնչին գին մը կ'որոշէ, յաճախ իրականին մէկ տասներորդը կամ քսաներորդը:

Երկրորդ՝ այս չնչին գինն ալ կանխիկ չի տար, այլ 20, 30, երբեմն 50 տարուան պայմանով կը վերածէ, համաձայն գումարի քանակին: Այս ձեւով, հասարակութիւնը կը բանեցնէ եւ գոյանալիք շահին մէկ մասը կուտայ նախկին օտար տէրերուն:

Երկար պիտի ըլլար ներկայացնել բոլոր գնումները: Միայն յիշենք Պոլսոյ հանրակառքի եւ Թինչլի ընկերութեանց գնումը, որ կատարուեցաւ վերջերս, առաջինը՝ 1,570,000, երկրորդը՝ 175,000 թրքական թղթադրամ ոսկիի:

Անդրադառնալով այս գնումներուն, «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէր գիտել կուտար, «Պայրամի նուէր Պոլսոյ» յատկանշական վերնագրով.

— «Հանրօգուտ նախարար Ալի Չէթինքայա իբրեւ Պայրամի գեղեցիկ նուէր մը տուաւ Պոլսոյ ժողովուրդին:

«Թինչլի ընկերութիւնը՝ իր բոլոր մենաշնորհի իրաւունքներովը, փապուղիովը, վակոններովը, գետնուղիներովը, մթերանոցի պատրաստ կազմածներովը, ելեկտրական ուժի կործարանովը, կայարաններովը եւ փառաշուք Մեթրոյ խանովը, գնուեցաւ 175,000 ոսկիի նման համեմատաբար փոքր գումարով մը, ինչ որ իրապէս մեծ յաջողութիւն մըն է: Աւելի արժէքաւոր նուէր մը չէր կրնար տրուիլ Պոլսոյ ժողովուրդին.

«Հասկնալու համար թէ Ալի Չէթինքայա որքան աժան առաւ Թինչլի ընկերութիւնը, կը բաւէ յիշել որ միայն Մեթրոյ խանը 400,000 ոսկի կ'արժէ» («Ճիւմհուրիէթ», 4 Փետր. 1939):

Հիանալի չէ՞ հաշիւը: Թուրքը 175,000 ոսկիով ձեռք կ'անցընէ ընկերութիւն մը, որուն միայն մէկ շէնքը (Մեթրօ խան) կ'արժէ 400,000 ոսկի: Ուրեմն բոլորովին ձրի կը բանանայ մնացեալ գոյքերը, որոնց թըւումն մասանցը կ'ընէ Թուրք խմբագիրը — «մենաշնորհի բոլոր իրաւունքները, փապուղին, վակոնները, գետնուղիները, մթերանոցներու կազմածները, ելեկտրական գործարանը եւ կայարանները»:

Եւ այդ չնչին 175,000 ոսկին ալ կանխիկ չի տար, այլ ապառիկ...,

Այնպէս որ խմբագիրը իրաւունք ունի ցնծալու թէ Պոլսոյ ժողովուրդը Պայրամի հիանալի նուէր մը ստացաւ:

Բայց դարձնենք շքադրամը միւս երեսը տեսնելու համար: Ժողովուրդը, որուն անունով կ'ըլլան այս բոլոր նուէրները, իրապէս կ'օգտուի՞ նոսցմէ.

Աւելի պարզ խօսինք: Գործնականին մէջ, ո՞րը աւելի շահաւոր է ժողովուրդին համար, գծին օտար, թէ թրքական շահագործումը:

Եթէ ես պատասխանեմ, եթէ ըսեմ թէ այս բոլոր կողոպուտները կը հարստացնեն պետական գանձը, բայց ժողովուրդին միայն վնաս կը պատճառեն, թերեւս չհաւատաք: Հետեւաբար, խօսքը կուտամ Թուրքին, այն ալ «Պայրամի նուէր»ին առթիւ ծափ զարնող «Ճիւմհուրիէթ»ի, մեզի պատմելու համար Պոլսոյ Ջուրի ընկերութեան պատմութիւնը:

Չորս տարի առաջ, նոյն դայթակղական պայմաններով բռնագրաւուեցաւ Պոլսոյ Ջուրի ընկերութիւնը, որ Թէրքոսի ընկերութիւն կը կոչուի, համանուն լիճին համար: Գրաւումը կատարեց Նշանաւոր քաղաքապետ կուսակալ Մուհիտտին, որ ներկայիս դատի տակ է բազմաթիւ զեղծումներով, եւ սոր համար փառաբանուեցաւ մամուլին կողմէ: Պզտիկ բան չէր եղածը: Ֆրանսական ընկերութիւն մը, որ ժողովուրդը «կը կողոպտէր» եւ գիտնամբ ջուր չտալով պատճառ կը հանդիսանար հրդեհներու ծաւալման եւ հետեւաբար քաղաքին փճացման, «տէփ» կ'ըլլար եւ անոր կուգար թրքական վարչութիւն մը (քաղաքապետութիւնը), որ կը խոստանար ոչ միայն շատցնել ջուրը, այլեւ աժան ջուր հայթայթել աղքատներուն, ամիսը միայն 65 դրշ.ի փոխարէն:

Տեսնելու էիք թերթերուն ցնծութիւնը Անգորայի լոյս կ'ըլլէր, ազատեցանք Թէրքոսի փորձանքէ (պէլա): Այլեւս առատ ու աժան ջուր պիտի ունենանք: Այլեւս հրդեհը մոխիրի պիտի չվերածէ մեր գեղեցիկ քաղաքը՝ պարզապէս ջուրի պակասին հետեւանքով

Որովհետեւ, ամէն անգամ որ կրակ ծագէր եւ ահագին թիւով տուներ այրէին, թերթերը միշտ կը գանգատէին թէ հրշէջ գունդը քաջութեամբ կործեց, բայց ի՛նչ ընէր որ ծորակներուն մէջ ջուր չկար.... Այլ խօսքով, Ֆրանսացին կը մեղադրուէր իբրեւ տեսակ մը... հրձիգ:

Թէրքոսի գնումով, ահա կ'անհետանար այս աղէտը: Միաժամանակ, Թուրքը առատ ու աժան ջուր կ'ունենար: Եւ, ուրիշներու կարգին, «Ճիւմհուրիէթ» կը փութար խանդավառօրէն շնորհաւորելու քաղաքապետ Մուհիտտինը, անոր հասցէին կրկնելով թրքական ծանօթ խօսքը.

— Ջուրի նման մաքուր ըլլաս (սու կիպի աքի՛կ օլասըն):

Իրականացա՞ն այս յոյսերը: Ամենեւին.

Նախ՝ մարդը որուն կ'ընէին մաքրութեան մաքրամաքուր մաղթանքը, այսօր դարձած է ամէնէն աղտոտ ախարածը, աւելի քան տասը տեսակ ստոր քի համար դատի տակ առնուած ըլլալով: Եւ մեղքին մէկ հասն ալ Էայլկածն է— Բանկալթիի մեր գերեզմանատան դայթակղութիւնը:

Երկրորդ, հրդեհը շարունակեց աւերել Պոլիսը: Եւ աւելի մեծ չափերով: Ահա ամէնէն վերջինը, որ մոխիր դարձուց Սուլթան Համամը, Պոլսոյ ամէնէն բանուկ շուկան, 12 միլիոն ոսկի վնաս պատճառելով:

Եւ թերթերը նորէն կրկնեցին ծանօթ յանկերգը— ջուր չկար...:

Բայց աւելի հետաքրքրական է ժողովուրդի պարագան: Ոչ միայն աղքատները չկրցան ամսական 65 դրուշով ունենալ խոստացուած ջուրը, այլեւ ունեւորները տախպունցան նախկին վճարումին եռապատիկը, կրկնապատիկը ընել:

Ես չեմ այսպէս ըսողը, այլ բուն ինքը Թուրքը:

Արդարեւ, «Թերքոսը քաղաքապետութեան անցնելէ վերջ» վերնագրով յօդուածի մը մէջ «Ճիւմհուրիէթ» կ'ըսէ.

— «Կը գանգատինք քաղաքի ջուրին [illegible] նին ցաւ մըն է, որ «ինչպէս» պիտի վճարուի նոր քաղաքապետ կուսակալին շնորհիւ: Կարծես չըսէք աւելցա, հիմա նոր պանգարտ մը առջեւ կը գտնուինք: Ջուրի վարչութիւնը քաղաքապետութեան անցնելէն յետոյ, յաճախորդներուն վճարած գումարները բարձրացած են: Չենք կրնար ենթադրել թէ Ընկերութիւնը պակաս դրամ կ'առնէր ժողովուրդէն, ներկայ յաւելումը անոր համար է որ Քաղաքապետութիւնը լրիւ դրամ կ'առնէ» («Ճիւմհուրիէթ», 14 Մարտ 1939):

Այսքանը կը բաւէ մեր ըսածը հաստատելու համար, քանի որ Թուրք թերթը կը խոստովանի թէ՝

1. Ջուրը անբաւական է.
2. Հինէն աւելի սուղ է:

Այսինքն, Ֆրանսական ընկերութեան տեղ ըլլալը ոչ միայն բարիք չբերաւ, այլ եւ չարիք պատճառեց:

Բայց աւելին կայ: Թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ նամակ մը, ղրկուած ընթերցողի մը կողմէ որ «Իօթը յարկով ափարթըմանի մը տէրն է», այսինքն զիւքի ու հարստութեան տէր Թուրք մը:

— «Տասը տարի, կ'ըսէ նամակագիրը, ամսական հինգ ոսկիի հաշուով տարեկան 50—60 ոսկի ջուրի դրամ կուտայի: Մինչդեռ Թէրքոսը Քաղաքապետութեան անցնելէ վերջ, այս չափը աւելցաւ: 1936ին վճարեցի 104 ոսկի, 1937ին եւ 38ին՝ 165ական ոսկի: Այս տարի ալ 300 ոսկի պիտի տամ, քանի որ առաջին մասնավճարը 72 ոսկի նշանակուած է: Այս վիճակը անհանդուրժելի է» («Ճիւմհուրիէթ», Նոյն թիւը):

×

Թուանշանները այնքան պերճախօս են, որ աւելորդ կը դարձնեն որեւէ խորհրդածութիւն: Ամբողջ տասը տարի, այսինքն ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՎ, Թուրքը իր հսկայ շէնքին ջուրին համար տարեկան կը վճարէ միայն 50—60 ոսկի: Բաղդատ տարին իսկ, այսինքն թրքական վարչութեան օրով, վճարումը մօտաւորապէս կը կրկնապատկուի, 1939ին ալ եռապատկուելու, վեցապատկուելու համար:

Եւ Թուրքը, որուն հաւատացուցած էին թէ կատարուած բռնագրաւումը յարգերաք պիտի ըլլայ իրեն, զինքը պիտի փրկէ օտար շահագործումէն, կը ստիպուի հրապարակաւ պոռթկալ.

— «Այս վիճակը անհանդուրժելի է...»:

Ո՛վ գիտէ ինչեր կ'ըսէ ներանց: Ուղղակի կը հայհոյէ: Վերջ ի վերջոյ շահը ամէն բանէ վեր է, եւ երբ մէկը կը ստիպուի հինգ, վեց անգամ աւելի [illegible] կը [illegible] դու պատուիրեցեր» հայհոյելու համար:

Դ.Է.Տ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

— oo —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դասախօսը նախ շօշափեց ընդհանուր խնդիրներ, Իրանի յառաջդիմութեան ցայտուն պատկերը եւ ապա պարզեց այն նպատակները, որոնց հետամուտ է լինելու, «հանրային կարծիքը կազմակերպող կեդրոնական Մարմինը» (L'Office central d'orientation de l'opinion publique»): Ահա՛ այդ դասախօսութեան ամփոփումը.

— «Կար ժամանակ, երբ ազգութիւնը բնորոշւում էին իբրեւ մարդկանց մի խմբակցութիւն, որ ապրում է մի հողամասի վրայ, որ ունի մի ցեղային ծագում ու մի ընդհանուր կրօն եւ խօսում է միեւնոյն լեզուով: Ազգութեան այս բնորոշման մէջ ոմանք շեշտը դնում էին ցեղային ծագումի, իսկ ոմանք ալ ազգի ընդհանուր անցեալի վրայ, որի յիշատակները եւ աւանդները կազմում են երկրի պատմութիւնը: Բայց այս բոլոր բնորոշումները թերի են: Ժամանակի ընթացքին ազգութեան գաղափարը իր հոլովոյթի մէջ հասաւ 19րդ դարի վերջերին մի բնորոշման, որ աւելի [illegible] ըստ որի ազգութիւն կազմելու համար պէտք է ապրել մի հողամասի վրայ եւ ունենալ ընդհանուր շահեր, որոնց ամբողջութիւնը կապում է ազգաբնակութեան բոլոր անդամներին իրարու հետ, ստեղծում համերաշխութիւն նրանց միջեւ եւ կազմում մի անկախ ազգային միաւոր, որ պարտադրում է իր կամքը:

19րդ դարում տեղի ունեցաւ մի [illegible] դա՝ անհատի իրաւունքների զարգացման հոլովոյթն էր ի հաշիւ հաւաքականութեան իրաւասութեանց, անհատը երբեմն աւելի գերադաս էր համարւում, քան [illegible]

20րդ դարում, եւ մանաւանդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ, անհատի այս ըմբռնումի մէջ տեղի ունեցաւ մի կատարեալ յեղաշրջում. այժմ ձգտում են պետութիւնը դնել ամէն բանից վեր: Անհատը պիտի ձգտի լուծուել պետութեան մէջ, եւ ամէն անգամ երբ պետութեան եւ անհատի միջեւ ծագում է բախում, անհատի շահերն են, որ պիտի ստորադասուին պետութեան շահերից. վերջինս է, որ պիտի գերիշխէ»:

Այս յառաջաբանից յետոյ դասախօսը անցաւ Իրանին:

— «Իրանը ունեցել է փայլուն անցեալ եւ միշտ կազմել է ազգութիւն, որովհետեւ միշտ ունեցել է իր հողամասը, իր լեզուն, կրօնը ու մշա[illegible] չական տարրերն ու յատկանիշները: Բայց արդեօ՞ք միշտ ալ մեր ազգային [illegible] իր վիճակով համապատասխանել է ազգութեան ժամանակակից ըմբռնումին:

— «Ձեզ կարծում, ասում է դասախօսը, որովհետեւ միջին դարից մինչեւ վերջին ժամանակները մեր ազգային հաւաքականութեան անդամները չեն ունեցել փոխադարձ կենդանի շփում եւ ունեցել են շատ քիչ ընդհանուր շահեր, քանզի չկային հաղորդակցութեան դիւրին եւ ապահով միջոցներ, ամբողջ գաւառներ կտրուած էին իրարից եւ ապրել են իրենց ուրոյն կեանքով: Աւելացրէ՛ք նաեւ այն, որ կառավարութիւնը— կէս-աւատական— չի ունեցել ուղղակի եւ անմիջական կապ ու յարաբերութիւն ժողովուրդի հետ: Ահա՛ մի հանգամանք, որ չափազանց նպաստել է ժողովուրդի անտարբերութեան հանդէպ պետութեան, որի հետեւանքով ալ ժողովուրդը թերացել է իր ընկերային պարտականութիւններից մէջ: Այս տեսակէտից շատ բնորոշ է այն երեւոյթը, որ այդ օրերին ժողովուրդը հարկ (tribut) էր վճարում եւ ոչ թէ տուրք (impot), քանզի ժողովրդից գանձուած գումարները չէին ծախսւում նրա կարիքների համար: Զօրքը, օրինակ, որի հաւաքումը եղել է շատ պակասաւոր, մի ծանր բեռ էր, որից մարդիկ աշխատում էին ամէն կերպ ազատել, ձգելով դայն ուրիշների վրայ:

«Այդ օրերին ամէն մէկը, զբաղելով իր առօրեայ փոքրիկ գործերով եւ ապրելով շատ սահմանափակ շրջանակում, չի ունեցել այլ ձգտում, քան իր անձնական շահերի ապահովութիւնը: Այս հանգամանքը շատ թուլացրել է մեր երկիրն ու նրա կառավարութիւնը, իսկ այդ թուլութիւնը, անելով ամբողջ 19րդ դարում, առիթ է տուել օտար պետութիւններին միջամտելու մեր ներքին կեանքի մէջ եւ հետապնդել իրենց սեփական շահերը, դաւելով իրարու եւ մեր դէմ. Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ համաշխարհային պատերազմը: Եւ եթէ աստուածային նախախնամութիւնը 1920ին (1299 թ. պարսկ. տոմարով) պարգեւէր մեզ Ռզան, որ փրկեց մեզ այն անդունդից, որի եզերքին մենք կանգնած էինք, եւ չգիտեմ, թէ մենք այսօր ո՞ւր կը լինէինք:

«1299 թ. (19 տարի առաջ. Ց. Թ.) մեր փրկութիւնը սկսաւ մեր ներքին կեանքի վերակազմութեան աշխատանքներով, իսկ վերջին 6 — 7 տարում դրուեցան մեր ընկերային կեանքի նոր հիմքերը: Եւ բառ իս, այն մեծ օրը, երբ դրուեցաւ մեր ազգային բարոյական միութեան հիմքը, դա այն օրն էր, երբ հռչակուեցաւ պարտադիր զինուորութիւնը, որովհետեւ դա ամենաբարձր ձեւն է ընկերային համերաշխութեան քաղաքացիների միջեւ, որովհետեւ նա ստորեցնում է հաւաքականօրէն պաշտպանելու հայրենիքը վտանգի ժամանակ:

«Այնուհետեւ հաղորդակցութեան ճանապարհների շինութիւնը,— որոնք կտրում են երկիրը ծայրից ծայր եւ որոնց իրագործումը պահանջեց այնքան ճիգ ու ջանք,— մօտեցրեց գաւառները իրար եւ զարգացրեց ժողովրդի մէջ իր ազգային միութեան գիտակցութիւնը: Նոյնպէս եւ [illegible] բի հաւասար բաշխումը քաղաք[illegible] ների միջեւ առանց անձի կամ [illegible] կարգի խտրութեան եւ ապա [illegible] գործադրութիւնը հէնց իր ժողո[illegible] կարիքների համար, աւելի եւս [illegible] րացրին ազգային միութեան կապ[illegible] մը, որ առաջներում գոյութիւն [illegible] նէր մեր երկրում: Վերջապէս, [illegible] իրանեան երկաթուղային կառ[illegible] մը հանդիսացաւ Իրանի ժողո[illegible] կենտրոնացման ամենաուժ[illegible] ապացոյցը: Բայց այս բոլորի սիասին ազգը պիտի ունենայ ընդհանուր իտէալ, որ խորտակէ մարդոց եսասիրութիւնները եւ [illegible] րանդում ազգային միութեան [illegible] մի բան եւս, որ անցեալում մենք ունեցել եւ որի բացակայութիւնը [illegible] շրջում է հանդիսացել մեր ազգ[illegible] միութեան»:

Այս դասախօսը, անցնելով [illegible] նիւթի վերջին մասին, հարցնում [illegible]

— «Իսկ ի՞նչ բան է [illegible] կարծիքի ղեկավարումը [illegible] կանգի խնդի՞ր է: Երբեմն կառա[illegible] կան կառավարութիւնը պէտք [illegible] ... [illegible] կի վրայ է. ով աչքեր ունի, նա [illegible] նում է, ով ականջներ ունի, [illegible]

20րդ դարը դրել է բոլոր [illegible] թիւնների վրայ նոր պարտականու[illegible] թիւններ եւ նոր պատասխանատուու[illegible] թիւններ եւ դրանցից մէկն է՝ [illegible] րային կարծիքի ղեկավարութիւնը [illegible] շահերի [illegible]

«Հասարակութեան մէջ կարող [illegible] լինել տրամադրութիւններ որոնք [illegible] պատասխանատու են ազգային միութեան [illegible] առողջ զարգացման զարգացման համար, բայց եւ կարող են լինել կար[illegible] [illegible] թիւնը: Պետութիւնը պարտաւոր [illegible] այժ տալ առաջիններին ու պայքարել երկրորդների դէմ: Աւելին, Պետութիւնը չի կարող բաւարարուել [illegible] նով, որ բարենորոգումներ է մտցնում, նա պէտք ունի նաեւ պատրաստելու միտքերը, ըմբռնելու [illegible] անհրաժեշտութիւնն եւ արժէքը [illegible] նպատակին իրագործման [illegible] պէտք է որ ազգի բոլոր կենդանի [illegible] մերը շարժման մէջ դրուին առաջ[illegible] [illegible] կառավարողների եւ կառավար[illegible] ուղների միջեւ փոխադարձ համագործակցութիւն — համախոհութիւն [illegible] իրական շահերի: Մենք ապրում [illegible] մի ժամանակ, երբ ուրիշների փորձառութիւնները թոյլ են տալիս [illegible] [illegible] զգուշանալ, որպէսզի մեր [illegible] ազգութիւնը: Մենք տեսնում [illegible] թէ ինչպէս որոշ երկրներում [illegible] յօժանումները առաջ են բերում [illegible] ռմութիւններ ու վտանգում այդ [illegible] երկրների ներքին կեանքը: Ահա թէ [illegible] մի պետութիւն, որ աչալուրջ [illegible] պարտաւոր է պայքարել այն [illegible] դէմ, որ բաժանում է երկիրը [illegible] գործացնել այն ամէնը, ինչ որ [illegible] տում է նրա միացման: Մեր [illegible] տակն է Նոր թափ տալ մեր ազգ[illegible] րգւյն եւ մի ուղղութիւն [illegible] յին մտքին, ստեղծելով նոր [illegible] Միակողմն է հանդիսանում [illegible] գործ ուժերի աղբիւրը, նրա միջ[illegible] է երկիրը յայտնաբերում իր [illegible] Նա պիտի հիմնուած լինի մի հաստ[illegible] տուն ու մշտական խաչալի վրա [illegible] խաչալը ընկերային կեանքում [illegible] է, ինչ որ սէրը անհատական կեան[illegible] քում: Մեր մեծ բանաստեղծ Մա[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Անհանգիստ եմ, Եղնիկ, քնել չկարողացայ. կամենում եմ դէպի ձորի բերանն իջնել, ասաց իշխանը:

—Ինձ եւս թոյլ տուէք հետեւել ձեզ:

— Չէ՛, այս երկու օրը դու բաւական յոգնեցար. պառկի՛ր եւ հանգստացի՛ր. վաղը շատ գործ ունիս կատարելու, ասաց իշխանը:

— Ո՛չ, Տէր իմ, ես այլեւս յոգնած չեմ. թոյլ տուէք ինձ հետեւել ձեզ:

Իշխանը չընդդիմացաւ եւ նրանք միասին դուրս գնացին տնակից:

Աշնանային ցուրտ գիշեր էր. բայց երկինքը պարզ էր եւ աստղազարդ. լուսինը հանդարտ սահում էր երկնակամարի վրայ եւ իր արծաթեայ շողերով պայծառ լուսաւորում շըրջակայ լեռները, ժայռերն ու գահավէժները եւ լայնադիր բերդի կիսաւեր ղինութիւնները, որոնք այդ բարձր աւերակներից վեր ելնելով, կարծես նրանց սպառնում էին իրենց ահռելի լռութեամբ, ներկայացնում էին մի խորհրդաւոր եւ երկիւղ ազդող տեսարան:

Բերդի ներսն ու դուրսը խումբ խումբ պառկած էին զօրքերը, այծենակաշիների մէջ փաթթուած եւ զէնքերը պայուսակների կամ թամբերի վրայ դրած: Ձիաները նոյնպէս խմբերով, կամ զատ զատ կապուած՝ սպառում էին իրենց կուրը ախորժանօք. իսկ պահապանները, երկար նիզակները ճօճելով, անցուդարձ էին անում աւերակների առաջ եւ կամ հողակոյտի զառիվայրի վրայ, որտեղից անցնում էր կիրճը տանող ճանապարհը: Հեռաւոր աւերակների միջից լսւում էր բուի կոծինչը, որ այդ խաղաղական ժամին ծանր տպաւորութիւն էր անում այծեան եզրների վրայ:

Իշխանն ու Եղնիկն անցան քնած խմբի միջից կամացուկ քայլերով: Արթնացողներ չեղան. միայն պահապաններից մի քանիսը ձայն տուին հեռուից ու պատասխան առնելով՝ լռեցին: Բանակատեղից անցնելով՝ լուռ գնացին իջան նրանք:

— Շա՞տ պիտի հեռանանք բանակից, Տէր իմ, հարցրեց Եղնիկը:

— Ոչ, կ'երթանք կիրճի բերանը եւ կը վերադառնանք, պատասխանեց իշխանը.— կամենում եմ տեսնել թէ՝ մեր պահապանները հսկո՞ւմ են կիրճին, թէ՞ քնած են արդէն:

Այս խօսքերը դեռ չէր աւարտել Մարզպետունին, երբ յանկարծ կիրճի կողմից հեռուից մի աղմուկ լսուեցաւ:

— Այս ի՞նչ է, կարծես պահապանները կռւում են, ասաց իշխանը ու կանգ առաւ:

— Դէպի մեզ հեծեալներ են գալիս, Տէր իմ. ովքե՞ր են սրանք, կասկածաւոր եղանակով հարցրեց Եղնիկը:

Եւ իրաւ այդ վայրկեանին հեծեալների մի խումբ սրարշաւ դէպի խորաձորը խուժեց:

— Մեր պահապաններն են, ասաց իշխանը եւ մի յանկարծահաս երկիւղ ցնցեց նրան:

— Ուրեմն թշնամին մօտենում է, զուշակեց Եղնիկը:

Իշխանը չպատասխանեց, այլ դէպի հեծեալները յառաջանալով՝ բարձր ձայնով հարցրեց.

— Պահապաննե՛ր, ո՞ւր էք դիմում:

— Թշնամին այստեղ, մեր առջեւն է, Տէր, պատասխանեց պահապաններից պետը եւ կանգ առաւ իշխանի առաջ:

— Թշնամի՞ն, հարցրեց իշխանը, կարծես չհաւատալով իւր ականջներին, կամ կամենալով ուրիշ բան լսել բօթաբեր զօրականից:

— Այո՛, թշնամին, կրկնեց վերջինս. նրա զնդերը կրճի մուտքը փակեցին:

Իշխանն սաստ կայծակնահար եղաւ: Նրա կասկածները մարմին էին առել:

— Ի՞նչպէս հասան նրանք այդտեղ. միթէ՞ աւելի վաղ չկարողացաք նկատել, որ լուր տայիք մեզ, հարցրեց իշխանը վայրկենական լռութիւնից յետ:

— Ո՛չ, Տէր իմ, գաշտի վրայ մենք չտեսանք նրանց:

— Ի՞նչպէս թէ չտեսաք. ուրեմն երկնքի՞ց իջան.

— Ծիչդ որ երկնքից: Կրճի բերանը փակող լեռան բարձունքից խուժեցին:

Իշխանը մնաց շուարած:

— Շտապենք զօրքը ոտի կանգնեցնել, Տէր իմ, կամացուկ ձայնով ասաց Եղնիկը

— Աւելորդ է. ապստամբներն այս կողմը չեն անցնիլ. նրանք մեր անզգուշութիւնը լսեցին, նկատեց Մարզպետունին եւ հանդարտ քայլերով յետ դարձաւ դէպի բերդը:

Եւ արդարեւ՝ փախստական պահապաններին հալածողներ չեղան: Ամբաստի զօրքը շատացել էր կրճի բերանը փակելով: Նա այժմ կարող էր նստել այդտեղ հանգիստ կերպով եւ սպասել հակառակորդի անձնատուր լինելուն:

Գէորգ իշխանը հասնելով Թագաւորի վրանին, կանգ առաւ այդտեղ: Նա չէր վստահանում մտնել եւ արթնացնել նրան:

— «Սեւադայի գուշակութիւնը կատարուեց,— մտածում էր ինքն իրան Մարզպետունին— Աստուած այս անկամ պատժեց յանցաւորին. ի զուր էինք մենք աշխատում փախչել նրա արդարութիւնից. այդ արդարութիւնն հասաւ եւ մատնեց մեզ թշնամուն...»:

Բայց պահնորդ խմբի քայլառութիւններից զօրականներից շատերին: Թշնամու գալստեան լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեց ամէն կողմ եւ մի քանի վայրկեանից [illegible] ռաքի հանեց թէ՝ զօրքը եւ թէ զօրավարները:

Աղմուկն ու շշուկը զարթեցրեց եւ Թագաւորին: Այն ժամանակ [illegible] ներս մտաւ Գէորգ իշխանը եւ յայտնեց նրան տխուր նորութիւնը:

— Ի զէն ուրեմն... գոչեց Թագաւորը եւ վեր թռաւ տեղից: Նա շտապ ծածկեց սաղաւարտը եւ սուրը [illegible] կամեցաւ դուրս թռչել

— Ի զուր է շտապելդ, Տէր արքայ, թշնամին չէ յառաջանում դէպի մեզ, նա նստած է կրճի բերանում, հանդիստ ձայնով ասաց իշխանը:

— Ի՞նչ եղանակով ես խօսում, Մարզպետունի իշխան. քնոյ մէ՞ջ ես, [illegible] դես, նկատեց Թագաւորը, [illegible] տարմի դանդաղկոտութիւնը տեսնելով:

(Շար.

ԶՕՐ. ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԱՆԱՐԳԵ՞Ր Է ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ

...— Զօր. Քեազիմ Գարապէքիր ... «Հայաստանի յաղթականը», որ ... հայոցութեան տակ պահ... մասնաւոր ... երբեմն ... յայտարարութիւն մը ... Թանի ... թերթի մէջ։ Այս հրատարակութիւն փոքրիկ յարուցած է ... հետաքրքրութեան մէջ, ... տեղի ... ծիժհուրիյէթ)։—

... յայտարարութեանց մէջ յայտ... կարծիքներն ու գոր... մասցուածքները համալսարանականներու շրջանակին մէջ հա... մաթած են։ Այս երիտասարդներէն կազմուած 20 — 25 ... խումբ մը բոլոր թերթերու ... արտօնելով, ի մէջ ... յայտարարած են։

Մեր աչքերուն արցունքները ... մեր սրտերուն մոր... չկայ ..., մեր առջեւը նոր ... Ներ ... ամենալին ... Քեազիմ Գարապէքիր... «Թանի» մէջ լոյս տե... յայտարարութիւնը Թուրք երիտասարդութեան սրտնեղութիւն պատճառած է եւ մեր սրտերուն դաշոյնի ... մը մխրճած։ Միայն ... տեղի ունեցած հրատարակութիւնը, որ մեր ... յուզումներուն, ... անոր երիտասարդութեան ու մամուլին վրայ ..., մեր բոլոր զգացումները ... եւ մեր ամբողջ հու... կը մերժենք։ Թուրք երիտասարդութիւնը ամէն վայրկեան ... է փակելու այն շրթները ... կ'երկարեն իր սրբացուած Աթաթիւրքին եւ անոր սկզբունքներ... Անոր նուիրական մարմնին առ... մեր կատարած երդումը, մեր սր... պիտի ըլլայ, պիտի գործենք»։

... գործակալութիւնն ալ ... կու տայ համալսարանականներու այս շարժումը։

... 3 ապրիլ, 20 — 25 համալսարանականներ նախ «Թան» թերթին, ... միւս թերթերուն խմբագրատուները երթալով, վերջերս «Թան»

... է... Խօջալը այն Թալիա... է որ փչում է բոլոր չղթան... այն բոցն է, որ լափում ու շըղ... է խաւարը։ Որպէս զի առեղ... մեր ազգային նոր մշակոյթը, ... մշակոյթը, մենք ... չարժ ... մէջ դնել դպրո... ք. գրականութիւնը, երա... կենդանի խօսքը, ... »։

... զ տախտը պարզում ու ... է այդ միջոցներից ... գիրն ու նշանակութիւնը ... կարծիքի մշակման ու կազ... գործում եւ վերջացնում ... խօսքը, կոչ անելով երիտասարդութեան։

— «Թող բոցավառ սրին ձեր սրտե... մեր սրբազան կրակը, սէրը ... հայրենիք եւ նրա մեծ պետը»։

ՑՈՎՍէՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

...մերթի մէջ հրատարակուած կարգ մը գրութիւններուն դէմ բողոքած են։ Այս յայտարարութիւնը հետեւեալը կ'ըսէ.

«Այն ... Աթաթիւրքի յիշատակը խիստ կենդանի կերպով կ'ապրի մեր սրտերուն մէջ եւ մեր աչքերուն արցունքը դեռ չէ չորցած, այս կերպ գրութեանց հրատարակութիւնը տգեղ կը գտնենք եւ կը մերժենք։ Մենք քէմալական վարչաձեւին երիտասարդներն ենք եւ կը պահանջենք որ յարգուի մեր Ազատարարին յիշատակը»։

«Թան» թերթը, այս դիմումը նկատի առնելով, իրենց խոստացած է թէ պիտի հրաժարի այս յայտարարութիւններ հրատարակելէ։ Բողոքի այս արտայայտութիւնը պարզապէս ... կատարուած եւ ոչ մէկ միջադէպ տեղի ունեցած է։

*** Անգարայէն կ'իմացնեն թէ, Հալէպի խորհրդարանական խմբակցութեան նիստին մէջ, շատ մը անդամներ խօսք առնելով, Ցաւիտենական Գետին բարձր յիշատակին դէմ գործ տրուած յարգանքի պակասին համար իրենց ցաւը յայտնած են։ «Թան»ի մէջ երեւցած հրատարակութիւնները բուռն կերպով քննադատուած են։ Այս բուռն արտայայտութիւններէն վերջ, Զօր. Քեազիմ Գարապէքիր խօսք առնելով բացատրութիւններ տուած եւ ըսած է թէ յանուն յիշեալ թերթին իրեն կարգ մը հարցումներ եղած են, բայց իր տուած պատասխաններուն մէջ գիտական հանգամանքէ աւելի բան մը չէ հետապնդուած եւ աւելցուցած է թէ յարգանք եւ սէր ունի Թուրք ազգին Ազատարարին եւ Յաւիտենական Պետ Աթաթիւրքի հանդէպ։

Այս նիստին խօսք առած է նաեւ վարչապետ Տոքթ. Րէֆիք Սայտամ։ Իմրակին այս նիստը խիստ բուռն անցած եւ ժամը 15 — 20 տեւած է։ Այս հարցի շուրջ խօսք առնողներէ ոմանց պահանջին վրայ, այս տգեղ հրատարակութեամբ առաջ եկած կացութիւնը քննելու համար, խնդիրը կուսակցութեան վարչ. ժողովին յղուած է։

... կ'իմացնէ թէ, Աթաթիւրքի նուիրական յիշատակին դէմ «Թան» թերթին մէջ կատարուած տգեղ հրատարակութիւնները ինչպէս երկրին ամէն կողմը, Անգարայի մէջ եւս ընդհանուր ցասում մը առթած են։

«Ժողովրդականութեան հաւաքոյթին մէջ խօսք առնողներէն մէկը այս հրատարակութիւնը կատարող թերթին յաջորդ օրուան թիւին մէջ լոյս տեսնելիք յայտարարութեանց մէկ պատճէնը սկսած է կարդալ եւ առաջ եկած ջղագրգիռ մթնոլորտին մէջ կարելի չէ եղած մինչեւ վերջը կարդալ գրութիւնը։ Բայց Քեազիմ Գարապէքիր ըսած է որ ամբողջութիւնը կարդացուի, որպէսզի պարզուի թէ ինքը սարքուած արարքի մը դէմ յանդիման կանգնած է, այսպիսի դիրքի մը մէջ հիւնելու համար գինքը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՆ ԱԼ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ

Հիթլէրի աջակից Հէս հրատարակեց հրամանագիր մը, որ կը հրահանգէ թէ ամէն գերման մանչ ու աղջիկ, տասը տարեկան ըլլալուն պէս, պարտաւոր է միանալ հիթլէրական երիտասարդական շարքերուն։ Անոնք պիտի մնան անդամ այս կազմակերպութեան, մինչեւ 18 տարեկան հասակը, անկէ վերջ անմիջապէս եւ ինքնաբերաբար պիտի մանեն զինուորական կամ աշխատաւորական կազմակերպութեանց մէջ։

Հիթլէրական երիտասարդական կազմակերպութիւնը կազմուած է 1927ին եւ նացի (հիթլէրական) դասանանք ունի։ Մինչեւ այժմ անոր անդամակցութիւնը կամաւոր էր։ Այժմ պարտաւորիչ կը դառնայ նոր հրամանագրով. Այն ծնողքները, որոնք չեն անդամագրեր իրենց զաւակները այս կազմակերպութեան, պիտի ենթարկուին տուգանքի եւ բանտարկութեան։ Հիթլէրական երիտասարդական կազմակերպութեան պետն է Պալտուր Ֆոն Շիրախ, որ 32 տարեկան է։

Ֆոն Շիրախ յայտարարեց թէ Հիթլէրական երիտասարդական կազմակերպութիւնը ամենամեծն է աշխարհի մէջ։ «Գերմանիոյ նոր սերունդը կանուխէն պիտի սկսի դաստիարակուիլ նացիական շարժման մէջ եւ ծառայել իր երկրին՝ այդ ոգիով»։

Այս կազմակերպութեան անդամ տղաներուն կը սորվեցնեն հրաձգութիւն եւ մարզանք, 12 տարեկանէն սկսեալ։ Թէ մանչերը եւ թէ աղջիկները մասնաւոր տարազներ ... ։ Անոնցմէ ընդունակները կը գրկուին Ադոլֆ Հիթլէրեան Դպրոցները որոնց նպատակն է յառաջացնել նացի վարիչներ պատրաստել։

Այս հրամանագրէն կրնան օգտուիլ գերմանահպատակ Ձեխերը, Լեհերը եւ Դանիացիները, բայց հրամանագիրը պարտաւորիչ չէ անոնց համար։ Հրեաներուն արգիլուած է մտնել երիտասարդական կազմակերպութեան մէջ։

Նոր հրամանագրով ամէն գերմանացի հիթլէրական կը դառնայ 10 տարեկանէն մինչեւ 18 տարեկանը։ 18 տարեկանին կը կաշուի մեց ... բու մէջ, այնուհետեւ ալ երկու տարի՝ բանակին մէջ։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինի մէջ այժմ կան 100.000 հրեաներ։ Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ՝ 320.000, 1933ին Հրեաներու թիւն էր 520.000։ Գիւղերէն եւ փոքր քաղաքներէն Հրեաները կը պաղթեն դէպի ..., որովհետեւ փոքր տեղերու մէջ անոնց համար ստեղծուած է անտանելի կացութիւն։ Արտագաղթը կը շարունակուի։ Երկրէն կը փախչին գլխաւորաբար մանուկներն ու երիտասարդները։

Պերլինի մէջ հրէական հաստատութիւնները եւ մասնաւորական գործունէութեան կեդրոնները փակուած են։ Գոյութենէ դադրած են այն երկու վարժապետանոցները, որոնք 70 տարիներէ ի վեր բարապեներ կը պատրաստէին Հրեաներուն համար։ Դադրած է նոյնպէս այն միակ հրէական թերթը, որ կրօնական մխիթարութիւն կը հայթայթէր համայնքին։

Արտագաղթի համար եւս բազմաթիւ դժուարութիւններ ստեղծուած են. նախ՝ մեկնողները պարտաւոր են հրաժարիլ իրենց ստացուածքէն, չեն կրնար դրամ տանիլ իրենց հետ. երկրորդ՝ անցագրի եւ ուրիշ երկարա... անցնին կեդրոնացման կայաններու մէջ համախմբուածները ազատ կը բողոքն միայն այն պարագային, երբ պիտի հեռանան երկրէն

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՐՆԵՐԸ

Խորհրդային մամուլը զայրոյթ կը յայտնէ «Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի փառատիրութեանց հանդէպ, երկու աւազակներ, որոնց խոստումներուն ո եւ է հաւատք կարելի չէ ընծայել»։ Միաժամանակ ուրախութեամբ կը նկատէ Մոսկուայի մամուլը որ Լոնտոն ու Փարիզ սկսած են գիտակցիլ վերի ճշմարտութեան։ «Միջերկրականի մէջ գործուած բարբարոս գրոհը ցոյց տուաւ, թէ միակ ապահովութիւնը հաւաքական երաշխիքի դրութիւնն է այն յիլուզակներուն դէմ, որոնք խաղաղ փոքր ազգերը լուծի տակ կ'առնեն, յօղուտ իրենց ծաւալականութեան եւ անձնական փառատիրութեան։ Լէհեւանգլիական դաշինքը բաւարար չէ։ Անգլիա կընայ նման երաշխիք տալ Ռումանիայի, բայց բաւարար չէ։ Այժմ որոշ է որ Թուրքիա, Ռումանիա եւ Խ. Միութիւնը պէտք է կազմեն պաշտպանողական խմբակցութիւն մը, որ միայն կրնայ խափանել նախայարձակումները եւ անդառնալի թեան հաստատուի կանգնեցնել»։

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Փրավտա» կ'ըսէ թէ Սպանիոյ դրա... ..., որովհետեւ առաջ չը... Խտալիա կ'իշխէ Պալքաններուն։ Միւս կողմէ Իտալիա զօրք կը ղրկէ Սպանիա, որպէսզի այդ կողմէն սպառնայ Ֆրանսայի։ «Փրավտա» կը ըսէ թէ Պերլին — Հռոմ առանցքը որոշած է խանգարել Եւրոպայան, թէեւ յայտնի չէ տակաւին թէ ինչպէս պիտի բաժնեն անոնք Եւրոպան իրենց միջեւ։ Կառավարական օրկանը, «Իզվեստիա» կը գրէ, թէ Մեծն Բրիտանիա միայն այն ատեն եւ միայն այն վայրերու մէջ զօրծնական քայլեր պիտի առնէ, երբ իր կենսական շահերը վտանգուած տեսնէ։

ԶԱՑՆԵՐ ԳՕԻՍՈՒԷՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՋԻ ՕՐԸ

ՎԻԷՆ.— Այս տարի Ֆր. Կ. Խաչի օրը տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ, վաւերացուած ըլլալով անոր ... ։

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր։ Ժամը 9ին հանդէսին նախագահը, Հայր Կ. Տէրմոյեան օրուան պատշաճ խօսքերով բացաւ հանդէսը։

Օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան շատ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պարզեց պատմական եւ ընկերային կարեւորութիւն այդ մեր քոյր կազմակերպութեան։ Ապա ... տեսու գեղարուեստական բաժինը Արտասանեցին փոքրիկն Աստուր Մաղաքեան, Գ. Րաֆֆի Ուզունեան եւ ընկեր Մովսէս Կարապետեան։ Պարեցին Կասպոյս Խաչի սանուհիները, երգք հայկական պարեր, տիկին Ա. Նաչինեանի ղեկավարութեամբ։ Զոյգերգ մը երգեցին օրիորդներ Մարի Նաճարեան եւ Մարիա Մուրատեան։ Օր. Ալիս Մկրեան երգեց «Պարզիր Աղբիւրը»։

Այս տարի մեր խաչուհիները իրենք իրենց պարտադրած էին ուրիշ զոհողութիւն մը եւս.— Ծոմապահութիւն։ Ամէն անդամուհի այդ առթիւ բրաւ նուէր մը (10 ֆրանք), ոչ անդամներն ալ մասնակցեցան այդ ձեռնարկին եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 365 ֆրանք գումարը։ Ժամը 11էն վերջ սկսաւ խնջոյքը, տեւելով մինչեւ առաւօտեան ժամը 4։

*** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը երկու տարի է որ կը տօնէ ապրիլեան պահանջատէրի տարեդարձը։ Անցեալ տարի հրաւէր ուղղած էր բոլոր կազմակերպութեանց եւ միութեանց, որպէսզի տօնակատարութիւնը ստանար ընդհ. ... պատասխանեցին այդ հրաւէրին, ո... առարկութիւններով։ Այս տարի, կիրակի 2 ապրիլ «Ֆամակ» սրահին մէջ տօնուեցաւ նահատակներու յիշատակը (նոյն օրը Թամկավարներու սրահին մէջ տեղի կ'ունենար «Արշին մալ Ալանի» ներկայացումը)։ Հայր Կ. Տէրմոյեան, իբրեւ նախագահ եւ բանախօսը բացատրեցին սպասօնին նշանակութիւնը։ Ընթացին օրուան պատշաճ արտասանութիւններ (Գ. Գ. Ղեւոնդ Տէրոյեան, Րաֆֆի Ուզունեան, Ցակոբ ... եան կարդաց ուղերձ մը։

Այս առթիւ կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը ի նպաստ Անթիլիասի յուշարձանին եւ գոյացաւ 410 ֆր.։ ... հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի։

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան որ մէկ ժամէ աւելի խօսեցաւ, իրեն յատուկ համոզիչ եւ դիւրահասկնալի ոճով, թէ մեր նահատակները ինկան, բայց անոնք անմահ կ'ապրին, ցուցնելու համար միջի միութեան եւ հայրենիքի ճամբան։

Կ.Հ.

ՇԱՎԻԼԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

— օ —

ՇԱՎԻԼ.— Սիրելի հայրենակիցներ, ժամանակէ մը ի վեր Շավիլի մէջ կազմուած է «Րաֆֆի» հայ դեղարուեստասիրաց երկսեռ միութիւնը, որ միակ նպատակ ունի մեր նորահաս սերունդը հայ պահել, սերցնելով անոր հայկական մշակոյթը եւ գեղարուեստը։ Մօտաւորապէս 8 — 9 ամիսներէ ի վեր միութիւնս ունի իր երգի, պարի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքը, շաբաթը մէկ իրիկուն,

հմուտ ուսուցիչի մը ղեկավարութեամբ։ Շավիլի մեր վերջին հանդէսներուն ներկայ եղած ո եւ է հայրենակից անշուշտ զգաց թէ մեր հայկական երգերը եւ պարերը ինչ խանդավառութիւն յառաջ բերած են երիտասարդներու մէջ։

Ցառաջիկային պիտի ունենանք թատերասիրաց ճիւղ մը նաեւ, հայերէն լեզուի դասընթացք մը, եւ կը մտածենք հաստատել գրադարան մը եւ այսպէս հետզհետէ ընդարձակել մեր գործունէութիւնը գաղութիս մէջ։

Արդ, ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Շավիլի եւ շրջականներու հայ ծնողքներուն,— եթէ կ'ուզէք որ ձեր նորահաս զաւակները, մանչ թէ աղջիկ, կապուած մնան ձեզի հետ, հասկնան ձեր լեզուն եւ հասկցուին ձեզմէ, եթէ կը փափաքիք որ անոնք, հեռու մնան պարասրահներու, խաղատուներրու եւ սինեմաներու ապականիչ եւ ապազգայնացնող մթնոլորտէն, եթէ վերջապէս կ'ուզէք որ ձեր սիրած զաւակները ըլլան բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս առողջ իսկական Հայեր, առանց վարանումի եւ վստահութեամբ յանձնեցէք զանոնք «Րաֆֆի»ի խնամքին, շատ քիչ ժամանակէն պիտի տեսնէք յաջող արդիւնքը։

Արձանագրութեան համար ամէն շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դիմել Շավիլի մանկապարտէզի սրահը։

Վարչութիւն

ԻՐՐԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.—

«Շահին» շոգենաւը հայ երեւելի հարուստներէն Մարուքէ Իրրանոսեանի սեփականութիւնն է եւ գործածուած է Անկախութեան պատերազմի ատեն։ Ցետոյ Մարուքէ Իրրանոսեան իսլամացած եւ մեռած է առանց ժառանգորդի, ու անոր թողօններուն մէջ գտնուած է նաեւ «Շահին» շոգենաւը։ Բայց Իրրանոսեան շոգենաւային Թօմանոյի Ընկերութիւն անունով ընկերութիւն մը կազմուեցաւ եւ այս շոգենաւին սեփականատէր ներկայանալով, կառավարութենէն 350 հազար լիրա պահանջեց։

Բացուեցաւ դատը, տեւեց տարիներ, եւ վերջապէս դատարանը տըւաւ վերջնական իր այս վճիռը.— «Հաստատուած ըլլալով որ շոգենաւը Մարուքէ Իրրանոսեանի անձնական գոյքն է եւ ընկերութիւնը անոր մահուընէ վերջը կազմուած է, այս շոգենաւը պետական գանձուն ինկած է անոր միւս գոյքերուն պէս»։

Ընկերութիւնը 1920ին բացաւ այս դատը յուսալով որ հաստատուած պիտի առնէ կառավարութենէն։ Ընկերութեան ներկայացուցիչին յայտնուեցաւ որ եթէ պետական գանձէն պահանջ մը ունի՝ այս դրամը պիտի վճարուի իրեն, եթէ դատարանի մը առջեւ հաստատէ։

... արքեպիսկոպոսին դէմ (Անգլիոյ կաթողիկոսը) յայտարարութիւն մը հրատարակեցին Գերմանիոյ լուտերական կամ աւետարանական եկեղեցիներու 11 հիթլէրական եպիսկոպոսները, զայն մեղադրելով իբրեւ գինակից Մոսկուայի։ Ցայտարարութիւնը բողոքելով Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսին վերջին կոչին դէմ, որ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիները կը հրաւիրէ միանալ հաւաքաբար գործելու համար հիթլէրական վտանգին դէմ, կ'ըսէ թէ քրիստոնէութիւնը եւ յուդայականութիւնը անհաշտելի են, իսկ եկեղեցին եւ պետութիւնը անբաժանելի։ Ցայտարարութիւնը հռոմէական կաթոլիկութիւնը եւ համաշխարհային բողոքականութիւնը կը նկատէ այլասերումը քրիստոնէութեան։ Բողոքողները այս առթիւ ծրագիր մը մշակած են, հետեւեալ առաջադրութիւններով.— 1. Ստեղծել կաճառ մը, վանելու համար հրէական ազդեցութիւնը գերման ժողովուրդին եկեղեցական կեանքէն.— 2. Կեդրոնական կաճառ մը հաստատել, պայքարելու համար այն զեղծումներուն դէմ որ կը կատարուին կրօնի անունով՝ ի խնդիր քաղաքական նպատակներու եւն.։ Այս առթիւ իրենց «անկեղծ» հաւատարմութիւնը կը յայտնեն բոլոր Գերմաններու Առաջնորդին»։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱՒ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— oo —

ԱՄԱՂԸ

... գիւղացի, Զախալենց գեր... զաւակը, մօտ 30 տարե... կարճահասակ, մէկ ոտքը քիչ ... կաղ.

... անթերի, անմազ, ան... երես մը։ Քրմզի շալը (գօտի) ... անգամ մէջքին փաթթած, ո... ծայրերուն տակ կը հանգչէր ծը... եւ ծխամորճը։ Գլխին գը... կարմիր ֆէսը եւ երբեք չորս ... փաթթուած Երկզայի գոյնզ... ։ Բուրդէ սեւ, գմակաւոր ... մը, և հագած էր նոյն... սեւ բուրդէ չինուած կոճիկ մը ... յատուկ թառմած ... երես մ'ունէր Այլ մար... տակ գտնուող այս ... առաջին անգամ հանդիպող ... մը այն կարծիքը պիտի ու... թէ՝ կամ ապուշի մըն է եւ

կամ կին մը որ այլ մարդու զգեստները հագնելու նախասիրութիւնը ունի. վերջինն էր ճիշդը։ Ամաղը իսկապէս կին մըն էր, բայց կնոջ հանգամանքէն խորշելով, այր մարդ ըլլալու, այր մարդուն տարազին տակ երեւալու փափաք մը ունէր։

Դուրսը՝ գիւղական աշխատանքներուն, այր մարդու աշխատանքներուն կը լծուէր։ Գիւղին մէջ այր մարդոց հետ կը նստէր կ'ելլէր, հարսանիքներուն այր մարդոց բազմութեան կը խառնուէր, երիտասարդներու ընկերակցութեանց կը մասնակցէր, երիտասարդի հովեր կ'առնէր։ Գիւղական այր մարդոց վէճերուն ու կռիւներուն կը մասնակցէր, էրիկմարդու կեցուածք կ'առնէր։ Գուսալուն, խօսելուն եւ նոյնիսկ հայհոյելուն մէջ առնականութիւն կը մացնէր։ Գիւղական ծառերուն մէջ այլերու հա

ւաքոյթներուն, անոնց բոլոր խօսակցութիւններուն կը մասնակցէր այրութեան բոլոր իրաւունքներով, անոնց հետ հաւասար կատակներ կ'ընէր ամէն տեսակ նիւթերու շուրջ։ Հետաքրքրական էր զինքը տեսնել այր մարդոց մէջ ծխամորճը բերանը, ծխախոտի ծուխը դուրս կուտար որոշ գոհունակութեամբ մը։ Միայն անունին հանդէպ անտարբեր էր, բոլորը զինքը Ամաղ — Արմաղան կը կոչէին։ Անունէն չէր վշտանար, իր կին ըլլալու հանգամանքը որոշողը միայն իր անունն էր։

Ամաղ քիչ մը կաղ ըլլալով քալած ատեն մարմինը դէպ աջ շրջելու ձեւ մը կ'առնէր։ Հակառակ ասոր, արագ ու հպարտ կը քալէր, ընդհանրապէս պակասաւոր մարդիկ շատ հպարտ կ'ըլլան, արհամարհող եւ հեգնոտ բնութիւն մը կ'ունենան։ Ամաղ կ'ատէր կիներու հետ շփում ունենալը, կը խուսափէր անոնցմէ, անոնք ալ ցուրտ, աւելի ճիշդը այր մարդու հանդէպ ունեցած վերաբերում մը ցոյց կուտային։ Գիւղին մէջ շատ կիներ ու հարսներ Ամաղի կին ըլլալու հանգամանքը չէին գիտեր, այր մարդ գիտէին եւ անկէ ալ կը վախնային։

Ամաղին իմ առաջին հանդիպումս եւ զայն ճանչնալս այնքան տպաւորիչ եղած էր որ դեռ չեմ մոռցած։

Ծանօթ երիտասարդի մը հարսնիքի օրն էր, փեսային երիտասարդ հետե... րոյթ մը սարքած էին, ես ալ անոնց մէջ էի, իբրեւ երիտասարդ եւ մանաւանդ փեսային շատ սրտակից մտերիմը։ Հացկերոյթին Ամաղն ալ կար։ Օղին գլուխները տաքցուցած էր, երիտասարդները անսանձ դարձած էին— կատակներ, սրախօսութիւններ, իրարու կը յաջորդէին, ամէն մէկը բան մը ունէր ըսելիք իր երիտասարդական եռանդն ու զգացումները զովացնելու համար, երիտասարդական գաղտնիքներ որ դուրս կը յորդէր ապառաժներու մէջէն յորդող վիժող ջուրի նման։ Օղին կեծծիք չէ սիրեր, անոր ամէն մի կաթիլը՝ մարդու ներսը ծածկուած գաղտնիքը դուրս թափելու յատկութիւնն ունի։ Գաղտնիքներ պահող կափարիչը, խցիկը վեր վերցնելով եւ հոն ամբարուած, կուտակուած բոլոր խորհուրդները բաց սրտեւ կը հանէ։ Երիտասարդները՝ ամէն բան ըսելու, խոստովանելու մարմաջ մը ունէին,

կապուած էին, յանկարծ արձակուեցան։ Ամէն մէկը իր սիրային հովուերգութիւնը, արկածախնդրութիւնը պատմելու փութկոտութիւն մը ունէր, ամէն մէկն իր հոգւոյն մէջ սիրոյ տաճար մը ունէր աղջկան մը համար, որուն մէջ կը պահէր անոր

... ու երանաւէտ կարօտը, սիրած ու պաշտած աղջկան էութիւնը՝ տաճարի ... խորքին մէջ պահուած կենաց հացին նման, կամ ինչպէս տաճարի սկիհին մէջ պահուած նշխար։ Վստահ սիրոյ այս քաղցր փոթորկումներուն մէջ ես ալ իմ բաժին փոթորիկը ունէի։ Սարերկրեայ սահանք մը որ հողի մը շերտին տակ կը խըռի, կը շարժի, այնպէս ալ իմ մէջ այդ զգացումը կը շարժէր կը ցնցէր զիս, կը խռովէր բոլոր էութիւնս, բայց ես բանի կը զսպէի զայն, կը զսպէի ուժգին թափով։ Պարտաւոր էի այդպէս ընել պաշտօնիս, դիրքիս պատճառով, յորչափ ըլլալու գիւղի նահապետական հասկացողութիւնը

եւ հանրային կարծիքը։ Այս պարագան կը դառնացնէր հոգիս ու էութիւնս։

Մեր մէջ միայն անտարբեր էր մեր ընկերակից եւ սեղանակից Ամաղը։ Կը խմէր եւ կ'ուտէր, անընդհատ կը ծխէր եւ իր ծուխի ըմբոստ քուլաներրուն հետ երբեմն տարօրինակ ու հեգնական ծիծաղներ կ'արձակէր եւ շատ անգամ ալ որոշ ... ... կ'ընէր այս կամ այն երիտասարդին սիրած աղջկան մասին։ Ու իսկապէս այդ բոպէին կրցայ հասկնալ Ամաղին այր մարդ չըլլալուն եւ կին մարդ ըլլալուն տարօրինակ հանգամանքը։

Ժամերը կ'անցնէին, երկար չանցաւ Ամաղին այս անտարբերութիւնը, յանկարծ համակ լռութիւն եւ հանդարտութիւն դարձաւ, անոր յաջոր... տխուր ու վշտահար կեցուածք մը։

(4)

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

լիս այցելած առեն, համաձայնութիւն գոյացած է որ Թուրքիա Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցները բանայ օտար մարտանաւերու եւ փոխադրանաւերու առջեւ, օգնութիւն հասցնելու համար Ռումանիոյ։ Ուրիշ խօսքով, բրիտանական տորմիղը եւ ռազմական փոխադրանաւերը պիտի կրնան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն ։

Ֆրանսական թերթերը դառնօրէն կը գանգատին թէ Անգլիա տակաւին կը ձգձգէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ պատերազմի պարագային Ֆրանսա պիտի կրէ առաջին շրջանի ամբողջ ծանրութիւնը։

Մոսկուայի ժամուքը մինչեւ վերապահ է Անգլիոյ հանդէպ, եւ կը մեղադրէ նաեւ Ֆրանսայի անորոշ դիրքը։ «Ժուռնալ տը Մոսկու» հեգնութեամբ գիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի դիրքը ի վերջոյ պիտի յայտնուի իբրեւ «յետ — դրութիւն մը Չէմպըրլէնի յայտարարութեանց»։

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ գրաւումով այժմ «Հռոմ — Պերլին առանցքին շուքն է որ կ'երեւայ Տարտանէլի վրայ»։

Ալպանիոյ թագը Իտալիոյ յանձնուեցաւ

Ալպանիոյ Սահմանադիր Ժողովը գումարուեցաւ ապրիլ 12ին, Թիրանայի մէջ, եւ միաձայնութեամբ որոշեց երկրին թագը յանձնել Իտալիոյ Թագաւորին եւ անոր ժառանգորդներուն, իբրեւ հետեւանք երկու թագաւորութեանց միացման։ Այս կերպով Իտալիա կը շահի նոր երկիր մը, 10.629 քառ. մղոն տարածութեամբ եւ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդով։ Եթովպիոյ գրաւումով Իտալիոյ Թագաւորը ստացաւ կայսերական տիտղոս, ինչպէս Անգլիոյ Թագաւորը ստացած էր ժամանակին, Հնդկաստանի գրաւումով ։

Ալպանիա պիտի պահէ իր դրօշը եւ պիտի ունենայ սեփական կառավարութիւն մը, տեսականօրէն ինքնավար։ Սահմանադիր ժողովին կը մասնակցէին 120 հատընտիր պատգամաւորներ, Ալպանիոյ տասը նահանգներէն։ Այս առթիւ իտալական կառավարութիւնը նոյն իսկ օդանաւեր տրամադրած էր պատգամաւորներուն։ Կը նախագահէր Ալպանիոյ առժամեայ վարչութեան պետը, Փիաֆէր Իփի, որ ճառով մը ծաղկեց Ալպանիոյ 25 տարուան վարչութեան չարիքները եւ յայտարարեց թէ բոլոր Ալպանացիները ցնծութեամբ կ'ողջունեն երկրին վերածնունդը՝ առաջնորդութեամբ եւ պաշտպանութեամբ Իտալիոյ։ Նախագահը այս առթիւ պանծացուց Մուսոլինին, իբրեւ աշխարհի մեծագոյն դէմքերէն մէկը, աւելի բարձր քան Աննիբալը եւ Կեսարը։«Իտալիոյ ուժը ամէնէն ապահով պաշտպանութիւնն է Ալպանիոյ սահմաններուն։ Այսպէս մենք կը վայելենք ընդհ. պաշտպանութիւն, ազգային միութիւն եւ գերիշխանութիւն։ Ալպանիա կը պահէ Իսքէնտէրի դրօշը, որ պիտի ծածանի իտալական դրօշին հետ։ Մենք պիտի ունենանք արդիական երկիր մը, շնորհիւ իտալական մեծ կառավարութեան »։

Ժողովը առանց վիճաբանութեան քուէարկեց չորս հիմնական որոշումներ —

1. Ջնջուած են նախկին կարգուսարքը եւ սահմանադրութիւնը ։

2. Սահմանադիր ժողովը կը նշանակէ նոր կառավարութիւն մը, բոլոր իրաւասութիւններով

3. Բոլոր Ալպանացիները մղուելով Առաջնորդին եւ Փաշական Իտալիոյ դերը՝ Ալպանիոյ զարգացման եւ բարօրութեան համար, կ'որոշեն երկրին կեանքը եւ ճակատագիրը կապել Իտալիոյ հետ։ Այս առթիւ համաձայնութիւններ պիտի կնքուին ։

Չորրորդ որոշումը կը վերաբերի Ալպանիոյ թագին, ինչպէս գրած ենք վերը ։

Նոր դահլիճին վարչապետն է Շէվքէթ Վէրլաչի, որ միեւնոյն ատեն պիտի վարէ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նիստ գումարելով, լսեց վարչապետին եւ արտաքին նախարարին զեկուցումները՝ քաղաքական կացութեան եւ զինուորական պատրաստութեանց մասին։ Երեսփ. Ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբն ալ նիստ գումարեց, լսելու համար իր նախագահին զեկուցումը։ Արտաքին նախարարը ներկայ չէր այս նիստին եւ պիտի լսուի յաջորդ անգամ։ Ձախակողմեան թերթերը այս առթիւ ալ կը պահանջեն որ Պ. Պոնէ արձակուի արտաքին նախարարութենէն, իբրեւ անկարող ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը շնորհակալութեան գիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, որ Աթէնքի իտալական դեսպանատան գործակատարին միջոցաւ հաղորդած էր թէ Իտալիա «բացարձակապէս պիտի յարգէ Յունաստանի հողային ամբողջութիւնը»։ Աթէնքի թերթերն ալ ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնեն այս առթիւ ։

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նախարարութիւնը որոշեց այսուհետեւ որ եւ է տեղեկութիւն չհրատարակել օդանաւերու շարժումներու մասին։ Նոյն որոշումը առած է նաեւ ծովային նախարարութիւնը։

ՀԻԹԼԷՐԻ դէմ մահափորձ մը սարքուած էր, կ'ըսէ անգլերէն թերթ մը, մարտ 31ին, երբ Առաջնորդը ծովը պիտի իջեցնէր «Թիրփից» զրահաւորը։ Հիթլէրի ժամանումէն քիչ առաջ, գաղտնի ոստիկաններ ձերբակալեցին երկու Չեխեր, որոնք զինուած էին ինքնաշարժ ատրճանակներով։ Ուրիշ երկու մեղսակիցներ յաջողեր են Հոլանտա փախչիլ ։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ չորս նոր ռումբեր պայթեցուցին, երեքը Լոնտոնի, մէկը Պըրմինկէմի մէջ։ Մարդկային կորուստ չկայ, բայց աննկարագրելի խուճապ մը ծագեցաւ երկու քաղաքներուն մէջ, խանգարելով երթեւեկը ։

ՏՈՔԹ. ԿԷՕՊԷԼՍ, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Պոլիս հասնելով, ընդունուեցաւ գերմանական հիւպատոսին եւ քաղաքին փոխ — կուսակալին կողմէ։ Նախարարը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել։ Միայն ըսաւ թէ ուրբաթ օր Գերմանիա պիտի վերադառնայ, առանց Անգարա հանդիպելու։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ներքին նախարարը հրամանագրով մը լուծեց յայտարարեց պուլկար ազգային ընկերվարական (Նացի) կուսակցութիւնը, պատճառաբանելով թէ կը ձգտի փոխել երկրին կարգուսարքը եւ տապալել կառավարութիւնը ։

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ մէջ մեծ յուզում կը տիրէ։ Ժողովուրդը կը համախմբուի թերթերու խմբագրատուներուն առջեւ եւ կ'ուզէ իմանալ ամէնէն վերջին լուրերը։ Մամուլը ենթարկուած է խիստ գրաքննութեան։ Եուկոսլավիոյ վարչապետը Զագրէպ չգնաց, ինչպէս կը սպասուէր, բայց Խրուաթներու զեկավար Պ. Մաչէք Պելկրատ մեկնեցաւ, բանակցելու համար կառավարութեան հետ՝ խրուաթական ինքնավարութեան մասին։

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ արաբ ղեկավարներ խորհրդակցութիւն կը կատարեն Պաղեստինի հարցին շուրջ։ Այս խորհրդակցութեան կը մասնակցին Լոնտոնի եգիպտական ցեսպանը, Իրաքի արտաքին նախարարը Եգիպտոսի վարչապետը, Թագաւորին դիւանապետը եւ Արաբիայէն էմիր Ֆայսալ։ Կը կարծուի թէ այս հաւաքոյթը պիտի որոշէ թելադրել Պաղեստինի Արաբներուն, որ ընդունին անգլիական ծրագիրը, որոշ փոփոխութիւններով։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կառավարութիւնը որոշեց թոյլ տալ, որ ապրիլ ամսուան ընթացքին հազար Հրեաներ ներգաղթեն Պաղեստին ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, Շքոտրայի շրջականները եւ Տէպրէի հարաւակողմը կռիւներ տեղի կ'ունենան ալպանական հրոսախումբերու եւ Իտալացիներու միջեւ։ Եուկոսլաւ թերթերը, որոնք Զատկի տօներուն առթիւ լոյս չէին տեսներ երեք օրէ ի վեր, սկսան հրատարակուիլ։ Անոնց ընդհանուր կարծիքն է, թէ Իտալիա պիտի յարգէ Եուկոսլաւիոյ անկախութիւնը։ Կը հերքուի այն զրոյցը, թէ Գերմանիա զինուորական ույժ կը համախմբէ Եուկոսլաւ սահմանագլուխին վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris (5)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

"ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ"

Պատմական տրամ Կիլիկիոյ 14րդ. դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼի դերը կը կատարէ՝ Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ՌԻԹԱՅի դերը կը կատարէ՝ Ռուսական օփերայի երգչուհի ԻՄԱՆՈՒԷԼ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սեւէքեան, Օր. Գըրճեան, Պ. Պ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահան, Ռ. Զարգարեան, Մաճրաշ, Միճէլեան, Տարօնեան, Սեւէքեան, Սարգիսեան, Սողոմոնեան, Կարապետեան, Տանտիկեան եւ ուրիշներ։

Maquillage՝ ախէժայի արուեստագէտ Պ. Յակոբ Առաքելեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն։

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9 Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԻ գրավաճառատունը, 51 Rue Mons le Prince (6). «ՇԻՐԱԿ» Նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9; Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie. սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges։ ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ։

Իսկ հանդէսին օրը կիչէն։ Ծախուած տոմսակները թուագրուած են խճո զումի տեղի չտալու համար։

Պ. Գրիգոր Հիւրմիւզեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քիլիմճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Վերժին Թաթարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Իզմիրլեան եւ զաւակը (Պոլիս), Այրի Տիկին Ֆիլօր Իզմիրլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Հայկանուշ Հիւրմիւզեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Այրի Տիկին Սուլթան Հիւրմիւզեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Թոպէնսոն Հայթայեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Շիրինեան (Դամասկոս), Տէր եւ Տիկին Արշակ Հիւրմիւզեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արթաքի Իզմիրլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մ. Իզմիրլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քացախեան (Քան), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նազարեան եւ զաւակունք (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Յարէթ Նեֆեան եւ զաւակը (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Վահան Նէվշէհիրլեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Միսաք Դաւիթեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Քիլիմճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՃԻՀԱՆ ՀԻՒՐՄԻՒԶԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 12ին, իր բնակարանին մէջ 13, Rue Henri Barbusse, (Nanterre), 66 տարեկան հասակին ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 14 ապրիլ, Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Նանթէռի Sainte - Geneviève – Saint – Maurice եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՐ-ԿՈՒՐՊՈՒԱՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 14 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Երջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Ուրբաթ, 14 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանը։

ՍՈՒՐԱՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին վարանդեան սրահին մէջ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ 1938 եւ 39ի անդամատետրով։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 14 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կը դասախօսէ Պ. Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ակնայ Անտուններ»։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ջ. Ռ. Մ.ի ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրբաթ, 14 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին պետական թատրոնին վերնայարկը

Գեղարուեստական բաժին՝ կը նուագէ Ջ. Ռ. Մ.ի Արազս երգչախումբը

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ջ. Ռ. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Կը խօսին Տիկ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՅՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ.), Պ. Ա. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ (երգ), կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, Madame S. Ajacques (ջութակ), Mlle Fernande Cournaud (դաշնակ)։ Ծախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Այս Կիրակի առաւօտ Լիոնի մատրան մէջ (69, Ռիւ Լուի Պլան) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նահատակաց յիշատակին։

Ընկերական խնջոյք եւ ճաշկերոյթ

Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբին կողմէ

17 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. ՍԻՄՈՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ խանութին մէջ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէկիէլէրի Հայր. Միութեան Իգական բաժնի կողմէ։ 15 ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 1 Պուլըվար Գարնօ, Հայ Ակումբի սրահին մէջ։

Տեղի պիտի ունենան՝ հայերէն արտասանութիւններ, սիրուն եւ հաճելի անակնկալներ Պ. Սուրէն Սարգիսեանէ։

Կը ներկայացուի « ԳԱՒԱԹ ՄԸ ԹԷՅ » (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ (թէյ եւ կարկանդակ միասին) մեծերու 2 եւ փոքրիկներու 1 Ֆր.

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ 30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի (Անկէնի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Գ. ԲՈՒԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ. Մ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ. Ա. ՋԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), ժամը 6 — 12 պարահանդէս։

Ձախ եւ զուարթամտելի պիւֆէ։ Մուտք՝ 10 Ֆր., փոքրիկներու

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Կառ տիւ Նոռէն շոգեկառք՝ ժամը 14-35 եւ 15։

Ընտանեկան խնջոյք—ճաշկերոյթ

Կազմակերպուած Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկ. Մարսէյլի մասնաճիւղի կողմէ։ 16 ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, «Շահրիկեան» սրահ, 5. Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

Հաճելի անակնկալներ, նուագախառն խրախճանք, ինչպէս նաեւ տոմսակի հաւկթախաղ ։

Ձախ պիւֆէ։ Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Զատկի առթիւ սարքուած ձու խաղը ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (Մէթրօ Blanche

7 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,45ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ՒԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄՈՂՕՆԻ ՕՋԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՅԵԱՆ. Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Տիկ. ԱԼԹԸՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՏԱՐՈՆԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Ս. ՅԷՅԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ. ՊԵՏԻԿ, ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիւքսի Ցաշարանը, 24 ռիւ ԱԷն Լազար. Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Hatchergatian, 50 rue St. Georges։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8. rue Bossuet Բարեգործականի Տան մէջ

ընտիր Ջազպենտ. խնամուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։ Մուտք 6 ֆրանք

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 15 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4015 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵԹԷ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿՐԵՆ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԵՆ...

...երէկ արդիւնք դիւանագիտական տենդագին գործունէութեան մը որ ...կը յիշեցնէ 1914ի նախընթաց օրերը, Փարիզ եւ Լոնտոն միաժամանակ ...յայտարարեցին ծանրակշիռ յանձնառութիւններ,— անմիջապէս օգնութեան ...հասնիլ, եթէ Յունաստան եւ Ռումանիա յարձակման ենթարկուին եւ ...կան համարին դիմադրել »:

...է բացատրութեան այս ձեւը,— « եթէ կենսական համարին դիմա-...»

Առաջին անգամ, Լեհաստանի հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ ...Անգլիոյ ...ը գործածեց այս բանաձեւը. Ուրեմն, բոլոր կ'ուզեն ...օգնութիւն պիտի ընծայուի ա՛յն պարագային, երբ վտանգուած երկի-...ր ...ճակատիլ, պահպանելու համար իր անկախութիւնը (ընդհանրա-...պէս բառն է որ կը յիշուի պաշտօնական յայտարարութեանց մէջ, առանց ...ային ամբողջութեան»):

Ինչպէս կը յիշուի, Գերմանիա Չեխոսլովաքիան գրաւեց անոր նախագա-...հին ...համաձայնութիւն մը: Ուրիշ խօսքով, ... այն ...ութիւնը ձեւով թէ Փրակա ինքն էր որ Գերմանիոյ պաշտպանութեան ...խնդրեց:

Արդ, եթէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի երաշխաւորութեան արժանացած եր-...կիրները Լեհաստան, Ռումանիա եւ Յունաստան —, սպառնալիքի ենթար-...կուելով հանգիստ յարմար չնկատեն դիմադրել, նախընտրեն բանակցիլ եւ ...համաձայնիլ, այն ատեն յանձնառութիւնը չեղեա՞լ պիտի համարուի:

Չէ որ երեք երկիրներն ալ, ինչպէս եւ Եուկոսլավիան, ուղղակի կամ անուղղակի սահմանակից ըլլալով Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ, կրնան միշտ ...ել Չեխոսլովաքիոյ եւ Ալպանիոյ օրինակութիւնները ...

Ուրիշ ճնշում մը՝ Թուրքիոյ պարագան

Դեռ մինչեւ չորեքշաբթի երկու վարչապետներուն յայտարարութենէն առաջ, ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Յունաստանէն վերջ անմիջական երաշխաւորութեան կը կարօտի Թուրքիան: Եւ ահա վերջին պահուն այդ երկիրը մէկդի կը դնեն, նախապատուութիւն տալով Ռումանիոյ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի ճնշումին վրայ :

Կը նշանակէ թէ վտանգը աւելի մօտ է Ռումանիոյ, քան Թուրքիոյ, քանի ...Պերլին ...ուած է նախ այդ ճամբան հարթել, Սեւ ծով իջնելու համար, ...թէ Հռոմ ալ ուզէ Եգէական իջնել, Յունաստանի գլխուն վրայ:

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ բանակցութիւնները կը շարունակ-...ին Թուրքիոյ հետ, այդ երկիրն ալ երաշխաւորութեան ցանցին մէջ առնելու ...համար Նոյնիսկ հաւանական կը համարուի որ Պ. Չէմպըրլէն մասնաւոր յայտարարութիւն մը ընէ այս մասին, յառաջիկայ երեքշաբթի օր, երբ խորհրդարանը կը բացուի պաշտօնապէս :

Այսպէս կամ այնպէս, Փարիզ եւ Լոնտոն անհանգիստ վիճակ մըն է որ կը կատարեն, կասեցնելու համար հիթլէրական եւ ֆաշական յառաջխաղացութիւնը իրենց կայսերական ճամբաներուն վրայ, ծովային թէ ցամաքային:

Շ.

«Անխիղճ, գազանային, ընչաքաղց»

47,000,000 ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ ԵՒ 80 ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆ...

Գերման մամուլը կը շարունակէ իր անսանձ յարձակումները Անգլիոյ դէմ Գերմանիոյ Աշխատանքի ճակատի վարիչ տոքթ. Լէյ, որ քանի մը շաբաթ առաջ Լոնտոն այցելած էր առեւտրական բանակցութեանց համար, փրփուր կը տեղայ .

— « Անգլիոյ մէջ ատելութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ խելապառութեան ...ած է: Անգլիական կառավարութիւնը, որ կը բխի վախկոտութենէ, ջղայնութենէ եւ նախանձէ, կարեկցութիւն միայն պիտի արթնցնէր մեր մէջ, եթէ ...ոխի ու պիղծ ըլլար: Մարդ պիտի խնդար ատոր վրայ, եթէ սակայն ...մանէր, թէ այդ ատելութիւնը անգամ մը աշխարհը մխրճեց մեծ պատերազմին մէջ: Ո՞վ էր որ վճարեց Վերսայլի դաշնագրին պարտադրած տուգանքները,— գերման ժողովուրդը եւ գերման աշխատաւորը: Որո՞ւ գաղթավայրերը յափշտակեցին,— Գերմանիոյ: Որո՞ւ գործարանները կողոպտեցին,— գերման ժողովուրդին: Որո՞ւ կովերը, ոչխարը, խոզերն ու եզերը յափշտակեցին,— գերման ժողովուրդին: Հաշտութեան շնական դաշնագրի ...ստորագրութեամբ ո՞վ մնաց անգործ,— գերման աշխատաւորը: Ո՞վ նուաստացուցիչ պաշարման ենթարկուեցաւ,— գերման ժողովուրդը: Պատմականօրէն եւ ...աշխարհի տեսակէտէն Անգլիա նորեկ մըն է Եւրոպայի մէջ: Բացի անկէ որ 2000 տարի առաջ ան ենթարկուած էր հռոմէական տիրապետութեան, Անգլիա ...մնացած էր անծանօթ ու մութ մէկ մասը երկրագունդին: Մենք՝ Գերմանացիներս հպարտօրէն կը յայտարարենք թէ մինչ Գերմանիա ունի հազար տարուան փառաւոր պատմութիւն մը եւ մշակոյթ մը, Վիլհէլմ Յաղթականն էր որ ...բերաւ Անգլիա եւ սանձեց բրիտանական պատմութիւնը: Անգլիոյ մեթոտները անխիղճ են, ընչաքաղց, գազանային, բռնապետական: Ով որ ընդդիմանայ՝ բրտօրէն կը հարուածուի: Ով որ իր իրաւունքը ուզէ, ռումբով կը պատասխանուի: Անգլիա հարուստ շահու մըն է, որ ինքն իրեն աշխարհի ստրկացնելու հովը տուած է: Ան կ'ատէ մեզ, որովհետեւ կը վախնայ մեզմէ: ...կ'ատէ մեզ, որովհետեւ մենք գիտենք ճշմարտութիւնը իր մասին: Մենք ոչինչ կը պահանջենք Անգլիայէն: Գիտենք այս. բայց կ'ուզենք որ Անգլիա եւս գիտնայ, թէ 1914ի Գերմանիան փոխուած է»:

«Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէր» կը գրէ.

« Երկրագունդ Գերմանիոյ համար չկայ մնայուն տարածք մը, որ խոստանայ մեր գոյութեան պայմանները: Չկայ ուժի հաւասարակշռութիւն մը, որովհետեւ գերման կամքին առջեւ ամէն ինչ կը փոխուի տարուէ տարի: Այսօր 47 միլիոն Անգլիացիները կ'իշխեն այնպիսի հողամասերու վրայ, որ 140 անգամ մեծ են քան Անգլիան: 40 միլիոն Ֆրանսացիներ կ'իշխեն Ֆրանսայէն 21 անգամ ընդարձակ հողամասերու վրայ: Ութ միլիոն Հոլանտացիներ ունին հողամաս մը, որ 60 անգամ մեծ է իրենց երկրէն: Եւ 8 միլիոն Պելժեր ունին գաղթավայրեր որ 80 անգամ մեծ են Պելճիքայէն: Նացի Գերմանիան կ'ըսէ թէ ուժերու հաւասարակշռութիւնը այն ատեն իմաստ մը կ'ունենայ, երբ 80 միլիոն գերման ժողովուրդը համապատասխան հողամասերու կը տիրանայ »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ

ԵՐԿՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Թուրքիոյ մասին ալ

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրին հինգշաբթի օր, առաջինը՝ մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ, երկրորդը՝ երեսփ. ժողովին մէջ:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, երկու պետութիւններն ալ յանձն կ'առնեն օգնութեան հասնիլ Յունաստանի եւ Ռումանիոյ, եթէ անոնք յարձակում կրեն եւ անհրաժեշտ սեպեն դիմադրել: (Յունաստանի պարագան արդէն ճշդուած էր, իսկ Թուրքիոյ փոխարէն վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացաւ Ռումանիոյ մասին, Ֆրանսայի ճնշումին վրայ: Դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին դեռ, Թուրքիոյ մասին ալ նոյն յանձնառութիւնը յայտարարելու համար):

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեան մէջ նախ յիշեց թէ Մարտ 29ին արդէն պարզած էր Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը :

— « Այն ատեն ըսի թէ Եւրոպան վտանգի մէջ է եւ թէ Ֆրանսա վճռած ըլլալով խաղաղութիւնը պահպանել ազատութեամբ եւ պատուով, նախ պարտաւոր է զօրացնել իր սեփական պաշտպանութիւնը եւ ուժեղցնել համերաշխութեան կապերը բոլոր այն ժողովուրդներուն հետ որ վճռած են դիմադրել նախայարձակման: Այդ օրէն ի վեր կը գործենք այս ուղղութեամբ, առանց բռնանալի արտայայտութեանց եւ սնամէջ գրգռութեանց: Այս գործը արդիւնաւոր ըլլալու համար, ոչ ճառի կը կարօտի, ոչ ալ սպառնալիքներու: Ահա թէ ինչո՛ւ ձեռք առինք զինուորական միջոցներ որոնք Ֆրանսայի եւ կայսրութեան սահմանագլուխները կը պաշտպանեն որ եւ է անակնկալի առջեւ»:

Այս առթիւ վարչապետը ջերմապէս շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այն զինուորներուն, նաւաստիներուն եւ օդաչուներուն որ միացան իրենց զօրագունդերուն, օդանաւերուն եւ մարտանաւերուն, «բոլոր անոնց որ կը նպաստեն ամրապնդելու իրենց երկրին ապահովութիւնը»: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց աշխատաւորներուն, եւ յարգանք՝ ամբողջ ժողովուրդին, որ «հիանալի օրինակ մը ընծայեց հանդարտամտութեան եւ վճռականութեան »:

Յետոյ պատմեց թէ կառավարութիւնը միաժամանակ շարունակեց դիւանագիտական աշխատանքները, ապահովելու համար խաղաղութիւնը :

— « Մենք սերտական յարաբերութեան մէջ ենք Մեծն Բրիտանիոյ, Մ. Նահանգներու, Ռուսիոյ, Լեհաստանի եւ Պալքանեան Համաձայնութեան կառավարութեանց հետ: Մեր նպատակն է կազմակերպել անհրաժեշտ գործակցութիւնը այն բոլոր ազգերուն միջեւ որ ժամ չեն անցըներ սպառնալ ո եւ է ժողովուրդի կենսական շահերուն, երբեք չեն մերժեր ուղղամտօրէն քննել արդի խնդիրները եւ վճռած են ընդդիմանալ տիրապետութեան որ եւ է փորձի: Մեր սերտ եւ խորունկ գործակցութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ հետ՝ երբեք այնքան ուժեղ չէ եղած որքան այսօր: Ֆրանսա եւ Լեհաստան փոխադարձաբար, ուղղակի եւ անմիջականօրէն կ'երաշխաւորեն իրար, որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի սպառնալիքի դէմ որ կրնայ վնասել իրենց կենսական շահերուն »:

Վարչապետին բուն յայտարարութիւնը հետեւեալն էր, որ ստուգապէս կը համապատասխանէ Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութեան.

— « Ֆրանսական կառավարութիւնը ամենամեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ խափանելու որ եւ է փոփոխութիւն որ կը պարտադրուի բռնութեամբ կամ սպառնալիքով Միջերկրականի եւ Պալքանեան թերակղզիին մէջ հաստատուած գոյավիճակին: Նկատի առնելով այն մասնաւոր մտահոգութիւնները որոնց տեղի տուին վերջին շաբաթներու դէպքերը, Ֆրանսական կառավարութիւնը Ռումանիոյ եւ Յունաստանի ընծայեց մասնաւոր հաւաստիք մը՝ թէ այն պարագային երբ գործողութիւն մը կատարուի որ բացորոշապէս կը սպառնայ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի անկախութեան եւ որուն ռումանական կամ յունական կառավարութիւնը կենսական կը համարի դիմադրել իր ազգային ուժերով, Ֆրանսական կառավարութիւնը ինքզինքը պարտաւոր պիտի նկատէ անմիջապէս իր բոլոր կարելի օժանդակութիւնը տրամադրելու: Բրիտանական կառավարութիւնն ալ նոյն դիրքը բռնած է »:

Պ. Տալատիէ շեշտեց, այս յայտարարութենէն վերջ.

— Մեր դեսպանները այսօր իսկ այս յայտարարութիւնը պիտի հաղորդեն բոլոր շահակից պետութեանց եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ »:

Վարչապետին յայտարարութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ այնքան վտանգաւոր հանգամանք մը կը ներկայացնէ միջազգային կացութիւնը: Իսկ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ կը հեգնեն զայն, ինչպէս Պ. Չէմպըրլէնի ճառը, իբրեւ «ճարտասանական մարզանք »:

Չէմպըրլէն խզուած չի նկատեր Անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը

Աւելի երկար խօսեցաւ Անգլիոյ վարչապետը, նոյնպէս շեշտելով թէ կառավարութիւնը երբեք պիտի չհանդուրժէ որ Միջերկրականի եւ Պալքաններու գոյավիճակը խախտի բռնութեամբ կամ սպառնալիքով: Եւ ազդարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի, եթէ Ռումանիա եւ Յունաստան յարձակման ենթարկուին եւ հարկադրուին դիմադրել: Այս առթիւ աւելցուց թէ կառավարութեան որոշումը հաղորդուած է գաղթապետութեանց, ուրիշ կառավարութեանց «եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ, որուն հետ յարաբերութիւնները Անգլիոյ կառավարութեան հետ՝ ծանօթ են բոլորին»:

Անցնելով Ալպանիոյ գրաւման, վարչապետը պարզեց իտալական արշաւանքին հանգամանքները, «դէպք մը որ ընդհանուր անձկութիւն պատճառեց ամբողջ Եւրոպայի մէջ»: Յետոյ հաստատեց թէ Իտալիա վերջնագիր մը ուղ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԵՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Փոխադարձաբար Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ զանոնք

Ֆրանսայի օտարականներու վերաբերեալ երեք հրամանագիր – օրէնքները, որոնց մասին գրած էինք երէկ, պիտի հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ, եւ կամ որոշ կէտեր գաղտնի պիտի պահուին, համաձայն կառավարութեան ստացած լիազօրութեանց :

Ֆրանսայի մէջ կան աւելի քան երեք միլիոն օտարականներ: («Մաթէն» կը հաշուէ չորս միլիոն):

Թերթերը կը գրեն թէ առաջին հրամանագիր – օրէնքը, որ կը վերաբերի օտար ընկերակցութեանց, մասնաւորապէս նկատի ունի Ալզաս – Լորէնի շրջանը, ուրկէ որ հիթլէրական եւ ֆաշական ձեռնարկներ չկատարեն: Երկրորդը կը վերաբերի պատերազմի ժամանակ օտարականները ռազմամթերքի գործարաններու եւ ազգային պաշտպանութեան աշխատանքներու մէջ օգտագործելու իրաւասութեան. իսկ երրորդը կը տրամադրէ կազմակերպել բանուորական վաշտեր զինուորական վարչութեանց տակ՝ ճամբաներ, օդանաւի կայաններ եւ ռազմագիտական գիծեր շինելու համար: Այս օրէնքին գլխաւոր նպատակն է գործի դնել այժմ Ֆրանսայի կեդրոնացման կայաններու մէջ գտնուող 300.000 սպանացի մարտիկներու մէկ մասը :

*** Անցեալ օր միջնախարարական խորհուրդ մը գումարուեցաւ պատերազմական պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Պ. Տալատիէի: Ժողովը զբաղեցաւ օտարականներու մասին մշակուած երեք հրամանագիր – օրէնքներով:

Թերթերը կը գրեն թէ վերջին երկու հրամանագիրները շատ մեծ կարեւորութիւն ունին, քանի որ կը տրամադրեն օգտագործել Ֆրանսա հաստատուած օտարականները: Մեծ պատերազմի ընթացքին, 1914 — 1918 Ֆրանսա ծառայութեան հրաւիրեց 800.000 օտարականներ, լեցնելու համար զօրաշարժի հետեւանքով յառաջ եկած բացը: Այժմ շատ աւելի ստուարաթիւ օտարականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, հետեւաբար կառավարութիւնը կ'ուզէ ճշդել անոնց օգտագործման պայմանները :

Կատարուած խորհրդակցութիւններէն կը հետեւի թէ Ֆրանսա իր պաշտպանութեան տակ պիտի առնէ այն բոլոր օտարականները որ հայրենիք չունին կամ զրկուած են հպատակութենէ, փոխադարձաբար պահանջելով կարգ մը ծառայութիւններ: Այս առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով կազմական կանոնագիր մը (սթաթիւ) պիտի մշակուի այդ կարգի օտարականներուն համար, վերջնապէս ճշդելով անոնց իրաւական վիճակը : Ինչպէս յայտնի է, այս կարգի օտարականները իրենց հպատակութիւնը կորսնցուցած են իբրեւ հետեւանք զինուորական կամ քաղաքական դէպքերու: Մինչեւ հիմա այս շարքին գլուխը կը գտնուէին Հայերը եւ Ռուսները: Այժմ անոնց վրայ աւելցած են Աւստրիացիներ, Չեխեր եւն.: Կան ալ որ տակաւին կորսնցուցած չեն իրենց հպատակութիւնը, բայց չեն կրնար իրենց երկիրը վերադառնալ, ինչպէս հակաֆաշականներն ու հակահիթլէրականները, Սպանիոյ հանրապետականները եւն.:

Պաշտօնական շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա պատրաստ է ոչ միայն ասպնջականութիւն, այլեւ մասնաւոր պաշտպանութիւն ընծայելու այս օտարականներուն, քանի որ անոնք այլեւս չեն կրնար դիմել իրենց հիւպատոսներուն: Այս պաշտպանութեան փոխարէն, օտարականները պիտի ենթարկուին զանազան պարտաւորութեանց, երկրին պաշտպանութեան համար :

Պատերազմական եւ գաղութային նախարարները կը քննեն ուրիշ փափուկ խնդիր մը,— այս օտարականները ի՞նչպէս տեղաւորել ֆրանսական բանակին մէջ: Այս խնդիրը ծագեցաւ անցեալ շաբթու, երբ խումբ մը չեխ սպաներ դիմում կատարեցին, ֆրանսական բանակին մէջ ծառայելու համար :

*** Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին կողմէ Սէնի նահանգապետութեան հաղորդուած տեղեկագրի մը համաձայն, նահանգին մէջ գործազրկութեան նպաստ կը ստանան 15.486 օտարականներ, որոնց 1692ը կիներ են: Այս թիւը կը ներկայացնէ նահանգին նպաստընկալ գործազուրկներուն 7.9 առ հարիւրը: Նպաստընկալներուն մէջ կան 5489 Իտալացիներ, 2179 Ռուսեր, 1898 Լեհեր, 1643 Սպանիացիներ, 1034 Պելժեր, 896 Հայեր, 122 Յոյներ, 42 Պուլկարներ, 40 Վրացիներ, 136 Թուրքեր (անշուշտ մեծ մասը Հայեր, քանի որ ուրիշ տեղ մը Թուրքերու թիւը նշանակած են 7) եւն.:

Նոր տո՞ւրք ալ պիտի հաստատուի

Միւս կողմէ, երեսփ. ժողովին ներկայացուած է օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ մասնաւոր տուրք մը գանձել Ֆրանսա հաստատուած օտարականներէն, թեթեւցնելու համար այն ծախքերը զոր կը կատարեն քաղաքապետական եւ նահանգային իշխանութիւնները, ընկերային եւ բժշկական օգնութեան համար: Օրինագիծը կը պահանջէ յաւելուածական տուրք մը գանձել օտարականներէն: Տարեկան սակը պիտի որոշուի մասնաւոր հրամանագրով մը: Այն օտար ընկերութիւնները որոնց գրամագլուխին կէսէն աւելին ֆրանսական չէ, կամ որոնց վարչութիւնը մեծ մասով օտարականներէ կը բաղկանայ, տուրքի ենթակայ պիտի ըլլան, եթէ քուէարկուի այս օրինագիծը :

Մասնագէտներ կը կարծեն թէ այս օրինագիծը դժուար թէ քուէարկուի իր ներկայ ձեւին մէջ, քանի որ Ֆրանսա միջազգային դաշնագիրներ կնքած է զանազան պետութեանց հետ, ընկերային օգնութեան համար :

Հակաֆրանսական ցոյցեր Իտալիոյ մէջ

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց ապրիլ 13ին, նախագահութեամբ Մուսոլինիի եւ վաւերացուց Ալպանիոյ կցումը: Այս առթիւ Առաջնորդը ճառ մը խօսելով, ազդարարեց.

— « Բարեկամ ժողովուրդներուն կը վերապահենք բարեկամական վերաբերում. իսկ թշնամի ժողովուրդներուն դէմ պիտի բռնենք թշնամութեան յստակ եւ վճռական դիրք մը: Թող աշխարհ հանգիստ ձգէ մեզ: Ամէն պարագայի մէջ, թող աշխարհը գիտնայ թէ վաղը ինչպէս երէկ, ինչպէս միշտ, մենք յառաջ պիտի երթանք շիտ – շիտակ»:

Ճառը դուրսէն կը լսուէր ձայնասփիւռով, եւ ամբոխը կ'աղաղակէր.

— « Դէպի Թունուզ, դէպի Փարի՛զ, անկցի՛ Ֆրանսան»:

*** Միեւնոյն օրը օդանաւային յարձակման դէմ փորձեր կատարուեցան Հռոմի մէջ: Տրուած ազդանշանին վրայ, ժողովուրդը ստորերկրեայ պատսպարանները ապաստանեցաւ: Վատիկանն անգամ ստիպուեցաւ համակերպիլ եղած կարգադրութեանց:

»»» · «««

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ կը սկսի այսօր, ապրիլ 15էն 16ի գիշերը: Չմոռնաք մէկ ժամ յառաջ առնել ձեր ժամացոյցը :

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ՕՏԱՐԸ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ողբերգութենէն յետոյ՝ զաւեշտ։

Նամակագիրը կը պատմէ թէ քաղաքապետութեան ջուրի վարչութեան դիմած է՝ վերջ տալու համար այդ «անհանդուրժելի կացութեան»։

— Անպատճառ տեղէ մը ջուր կը փախչի, կը պատասխանեն։

— «Պաշտօնեաներ գալով քննեցին ամէն կողմը, բայց բան մը չգտան»։

Ուրեմն փախչողը ջուրը չէր...։ Բայց պատասխա՞ն կը պակսի Թրքական իշխանութեան։ Երկրորդ դիմումին առթիւ, կ'ըսեն թէ «1938ը շատ տաք եղաւ, զովանալու համար տուշ ըրած են վարձակալները եւ ատոր համար է որ շատ ջուր սպառած է»։

— «Մինչդեռ, դիտել կու տայ նամակագիրը, վարձակալներէն հինգը ամառանոց գացած էին, եւ ափարթըմանը գրեթէ պարապ էր»։

Երբ այս պարագան կը յայտնէ, Ջուրի վարչութիւնը ուրիշ պատճառաբանութիւն մը կը յարմարցնէ. «Նախկին ընկերութեան օրով, ջուրին ճնշումը քիչ էր, *մինչդեռ հիմա շատ է։ Արդ, վարժութեան բերումով, լուացուողները հինին չափ կը բանան ծորակները եւ բնականաբար աւելի ջուր կը վազէ»։*

Լսեցէք տան տիրոջ պատասխանը.

— «Մինչդեռ, մեր ափարթմանը ջուրի մասնաւոր ամբար մը ունի։ Ջուրը ինչ ճնշումով ալ գայ, ծորակը բացուած ատեն, ՆՈՅՆ ՈՅԺՈՎ ԿԸ ՎԱԶԷ։ Ուրեմն ուժը նոյնն է, ինչ որ էր երէկ»։

Մասնագիտական փաստերը սպառելէ վերջ, ջուրի վարչութիւնը այս անգամ քաղաքականի կը վերածէ խնդիրը։

— «Նախապէս Պոլսոյ ժողովուրդը շատ ջուր չէր գործածեր։ Հիմա, թերեւս իբրեւ հետեւանք քաղաքակրթական եւ առողջապահական պահանջներու զարգացման, *ջուրի սպառումը աւելցած է»։*

Նամակագիրը, «եղերե՞ր» նման հեգնական յաւելուածներով մէջբերելէ յետոյ այս «քաղաքակրթական» պատճառաբանութիւնը, կ'եզրակացնէ.

«Մէկ խօսքով, սա ջուրի ծախքին պատճառաւ, ապշեցած կը շարունակենք կացութիւն մը, որ անել է եւ յանուր կերպով դիւրութեամբ չի կրնար բացատրուիլ»։

Իր կարգին, «Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրութիւնն ալ ուշագրաւ խորհրդածութիւններ կ'ընէ.

«Մեր ընթերցողին նամակը կը պարունակէ իրողութիւններ զոր դժուար է խեղաթիւրել, եւ ուշագրաւ է այն թուանշաններուն չափ, որոնք կը պարզեն Ընկերութեան և Ջուրի վարչութեան շրջաններու տարբերութիւնը։

«Ջուր չկայ. գէշ բան։ Եղածին դրամն ալ տեղադար կ'աւելցնեն։ Այս ալ գէշ։ *Առաջին գէշութեան փարատումը թերեւս քիչ մը ժամանակի կը կարօտի. բայց երկրորդը սրբագրելու համար ժամանակ անցընելու չէ։ Որքան շուտ՝ այնքան աղէկ»։*

X

Հասկնալու համար այս խօսքերուն կարեւորութիւնը, մոռնալու չէ որ անոնք կ'արտասանուին երկրի մը մէջ, ուր բերան բանալը մահացու մեղք է։ Ալ կրնաք երեւակայել թէ ինչ կը խորհի ժողովուրդը եւ մանաւանդ ինչե՛ր պիտի ըսէր, եթէ ազատ ըլլար։ Բայց ի զուր պիտի սպասել.

— Օտարին ձեռքէն յափշտակեցիք տասնեակ տարիներու աշխատանքին պտուղը, բայց դո՛ւք ճաշակեցիք, պարարտ թոշակներ ստանալով եւ հազարներ գրպանելով ձեռքի տակէ։ Գալով մեզի, մեր կացութիւնը շատ աւելի գէշցաւ եւ այսօր ստիպուած ենք բացէն գումարներ վճարել՝ ձեր անյագ ախորժակը գոհացնելու համար...։

Եւ այս գանգատը կ'ըլլայ անխտիր բոլոր ձեռնարկներուն համար։ Ուր որ պետութիւնը խոթեց քիթը, քիթ մերանը դարձուց գործը, ինչպէս կ'ըսեն։

Ամէնէն առաջ կրկնապատիկ, յաճախ եռապատիկ դարձուց պաշտօնէութեան թիւը, պաշտպանեալներ ու յանձնարարուածներ տեղաւորելով։

Օրինակ, ինչպէս գրուեցաւ պաշտօնապէս, Տէնիզպանք հաստատութենէն ճիշդ 130 հոգի դուրս հանուեցան վերջերս ծանօթ զեղծումներուն առթիւ կատարուած քննութեանց հետեւանքով։

Իբրեւ զեղծարա՞ր հանուեցան։ Ո՛չ, իբրեւ աւելորդ, *քանի որ բացարձակ մեծամասնութեամբ* խնամի ծառայողներ են։

Արդ, նոյն վիճակը կը տիրէ բոլոր ազգայնացուած հաստատութեանց մէջ։ Ինչ որ օտարը կ'ընէր, օրինակ, 100 հոգիով, թուրք պետութիւնը կ'ընէ առնուազն 200 հոգիով։

Ետոյ, այս աւելորդ պաշտօնեաները աւելորդ ալ թոշակներ կը ստանան։ Եթէ օտարը, օրինակ, 50 ոսկի ամսական կու տար, թուրք պետութիւնը կու տայ 100, 200, նոյնիսկ 300 ոսկի։

Այսպէս եղաւ նաեւ Ջուրի վարչութեան մէջ։ Ջուրի նման յորդեցան պաշտօնեաները եւ թոշակները, եւ բնականաբար ջուրի նման ալ դրամ գնաց։ Օրինակ, կուսակալի եւ քաղաքապետի իր թոշակներէն զատ, Մուհիտտին ամսական 200 ոսկի կը ստանար Ջուրի վարչութենէն։ *Ո՛ր գործին համար. պարզապէս իբրեւ* հագգը հուզուր *(ներկայութեան դրամ)։ Ամիսը անգամ մը կը նախագահէր— կամ չէր նախագահեր— Ջուրի վարչութեան ժողովին եւ կը դրպանէր այդ գումարը։*

Ժողովուրդը այս պարագան իմացաւ միայն վերջերս, երբ նոր քաղաքապետ — կուսակալը՝ տոքթ. Լութֆի, հրաժարեցաւ ստանալէ այդ յաւելուածական ամսականը, *եւ թերթերը ներկայացուցին իբր հայրենասիրական քայլ մը...։*

Երբ կուսակալ — քաղաքապետ մը, հակառակ 1200 ոսկի ամսական ունենալուն, օգէն 200 ալ կ'առնէ Ջուրի վարչութենէն, բնականաբար կարելի չըլլար զոցել բացը եւ աւելի դրամ կը կանձուի բաժանորդներէն։ Որովհետեւ, քաղաքապետէն զատ կան բազմաթիւ ուրիշներ որ նոյն ձեւով կը կողոպտեն դանձը։

Կարեւոր կէտ մըն ալ։

Օտարը, իբրեւ մասնաւոր ընկերութիւն, շահագրգռուած է յաճախորդները գոհացնելով։ *Ամենափոքր բողոք մը՝ թէ աւելի դրամ գանձուած է, եւ խնդրոյ առարկայ պաշտօնեան կը պատժուէր։ Իսկ եթէ զաղրեցնէր* բաժանորդագրութիւնը, *ընկերու*թիւնը իրար կ'անցնէր։ *Ջէ՞ որ շահը կը պակսէր։*

Պետական վարչութիւնը չունի այդ նկատումները եւ հետեւաբար հոգածութիւնը։ Պաշտօնեաները ուզածնուն պէս կը նշանակեն սպառումը։ Վա՛յ քեզի, եթէ բողոքես։ Ցաջորդ օրը կը կտրեն ջուրը։ *Անոնց հո՞գը թէ այս ձեւով պիտի պակսի հասոյթը։ Մարդիկը ամսականաւոր են եւ կանխիկ պիտի ստանան իրենց թոշակները, հասոյթը շատ ըլլայ թէ քիչ։*

Եւ վերջապէս, մասնաւոր ընկերութեան դէմ կրնայիր դատարան դիմել *եւ հատուցում պահանջել. մինչդեռ պետական վարչութեան դէմ չեն կրնար։ Այսինքն թէ դատ բանալ իսկ,* անպայման պիտի կորսնցնէ։

Դիտմամբ չեմ յարուցաներ կազմակերպութեան պակասի *կէտը, որ աչքառու կողմնակալութեան չվերագրուի։ Ապա թէ ոչ, այդ բոլոր անպատեհութեանց կարգին, կարելի էր ըսել նաեւ թէ Թուրքը չի կրնար կազմակերպել ու մանաւանդ արդիւնաւոր դարձնել ձեռնարկներ, որոնք ամէն բանէ առաջ գիտական կարողութիւն ու բարեխղճութիւն կը պահանջեն։ Պետականացում՝ այո՛, բայց ո՛չ* սպառտանաջի, *այն ալ թուրք պաշտօնեայի մտայնութեամբ։ Իսկ գըլխարկ փոխելով, օրէնքներ ընդօրինակելով կարելի չէ փոխել մտայնութիւնը։ Այն ալ մէկ օրէն միւսը, «հարուածային կարգով», ինչպէս կ'ըսեն բոլշեւիկները.*

Արդիւնքը մէջտեղն է։ Հայերէն յետոյ քշեցին օտարը, հայկականներու նման բռնագրաւեցին նաեւ եւրոպական ընկերութեանց ինչքերը. բայց թուրք ժողովուրդը, որուն անունով կատարեցին այդ բոլոր կողոպուտները, չի կրնար կրկնել իսկ իր իրական յանկերգը.

— Էսկի թաս, էսկի համամ *(ոչինչ փոխուած է կացութենէն)։*

Ընդհակառակն, կարօտով կը յիշէ օտարը, որ ցերեկով պոռալով թէ՝ կացութիւնը անհանդուրժելի *դարձաւ այն օրէն ասդին, երբ Թո՛ւրքը ձեռք դրաւ գործին վրայ։*

Տեսակ մը Հիւկոյեան արձագանգ.

— Թուրքին անցած տեղը խոտ չի բուսնիր...։

ԴԷՏ

ԽՕ՞ՂԱ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ

Տարիներ առաջ Հայաստանի կառավարութիւնը «Սունդուկեան» անունը տուած էր Երեւանի մէկ փողոցին, ի պատիւ «Պէպօ»յի հանճարեղ հեղինակ Գաբրիէլ Սունդուկեանի։ «Խ. Հայաստան» (24 փետրուար) կը հաղորդէ թէ Հայկական Գեր. Խորհուրդը փոխած է անունը, 27 փետրուար 1939 թուակիր հետեւեալ հրամանագրով.

«Բաւարարել Սպանդարեան շրջանի (շրջան) աշխատաւորութիւնը ու Երեւանի քաղխորհուրդի միջնորդութիւնը եւ Սունդուկեան փողոցը վերանուանել «Սթալինի պողոտայ»։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ
ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէքի Լոնտոն այցելութեան եւ անգլիւլեհական համաձայնութեան առթիւ, Տէյլի Թէլէկրաֆի իրազեկ աշխատակիցը կը գրէ.—

Գնդ. Պէքի այցելութիւնը Լոնտոն որոշուած էր նախ քան Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը Գերմանիոյ կողմէ։ Այս այցելութիւնը արդիւնք էր այն փափաքին, զոր Անգլիա եւ Լեհաստան կը սնուցանէին՝ երկու երկիրները իրարու մօտեցնելու աւելի սերտ կերպով, թէ՛ քաղաքականապէս եւ թէ՛ տնտեսապէս։ Վերջին 3—4 շաբաթներու դէպքերը աւելի բարձրացուցին այս ճամբորդութեան արժէքը, որովհետեւ եւրոպական ապահովութեան ցանցին մէջ, ուր կը թաւալի անգլիական դիւանագիտութիւնը, Լեհաստանի կենսական դեր կ'իյնայ։

Դիւրին չէ, հարեւանցի ակնարկով մը, ըմբռնել Լեհաստանի վերջին տարիներուն բռնած ընթացքը եւ ցոյց տուած դիրքը՝ ուրիշ պետութիւններու հանդէպ։

Լեհաստան ոեւէ մէկէն աւելի վըտանգուած է վերածնող նացի Գերմանիայէն, որովհետեւ իր մէջ ունի գերման կարեւոր փոքրամասնութիւն մը եւ հողամաս մը, որ երկուքի կը բաժնէ Գերմանիան։ Նոյնիսկ դեռ Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անցնելէն առաջ, սակաւաթիւ Գերմաններ միայն կը հաւատային թէ Վերսայլի դաշնագրին գծած գերմանեւլեհական սահմանները մնայուն են։ Ջուտէթեան հարցը հրապարակ դըրուելէն դեռ շատ առաջ՝ ընդհանուր կերպով ընդունուած էր, թէ Գերմանիա օր մը պիտի պահանջէ վերաքննել հողային այն կարգադրութիւնը, որ արեւելեան Փրուսիան բաժնած էր Գերմանիոյ մնացեալ մասէն։

Այդ պարագաներուն տակ՝ խելքի մօտ էր կարծել, թէ Լեհաստան, եւրոպական ուրիշ ոեւէ երկրէ մը աւելի, պիտի ընդդիմանար գերման ծաւալականութեան դէպի Արեւելք։ Սակայն, Սեպտեմբերի տագնապին ատեն, Լեհաստան հետեւեցաւ Գերմանիոյ եւ իր բաժինը առաւ անդամահատուած Չեխոսլովաքիայէն։

Լեհաստանի մտածողութիւնը կարենալ ըմբռնելու համար պէտք է ետ երթալ, մինչեւ նացի վարչակարգի հաստատման առաջին օրերը՝ Գերմանիոյ մէջ։ Լեհաստան առաջին երկիրն էր Եւրոպայի մէջ, որ հասկցաւ նշանակութիւնը այն ազգայնական վերածնունդին, զոր Հիթլէր յառաջ բերաւ։ 1933ին, նոյնպէս 1936ին, երբ Գերմանիա վերազինեց Հռենոսեան շրջանը, Լեհաստան պատրաստ էր մտնելու արգելիչ պատերազմի մը։ Երկու պարագային ալ Ֆրանսա յետս ընկրկեցաւ.

Ֆրանսայի մերժումը արգելիչ պատերազմ մղելու Գերմանիոյ դէմ՝ բաւեց Լեհաստանը, որ ինքնիրեն հետ հաշիւ նստի եւ իր դիրքը վերաքննէ։ Մինակը՝ չէր կրնար դիմադրել Գերմանիոյ։ Միւս կողմէ՝ չէր ուզեր դաշնակցիլ Խ. Միութեան հետ, որովհետեւ, եթէ դաշնակցէր, գերմանեւռուսական պատերազմը պիտի մղուէր իր երկրին մէջ, երկրորդ անգամ վերջին քառորդ դարու ընթացքին։ Անկէ զատ, կը վախնար որ կարմիր բանակը, անգամ մը լեհական հողը ոտք կոխելէ ետք Գերմաններուն դիմադրելու պատրուակին տակ, դուրս պիտի չելլէր կամ գիւղացիները ու բանուորները ըմբոստութեան պիտի մղէր՝ տապալելու համար եղած վարչակարգը։

Սեղմուած յեղափոխական Ռուսիոյ եւ յեղափոխական Գերմանիոյ միջեւ, Լեհաստան չէր կրնար վստահիլ իր երկու դրացիներուն ալ։ Ան կը վախնար որ համայնավարութիւնը եւ հիթլէրականութիւնը կռիւ կը մղեն իր հողամասերուն վրայ, ան կը վախնար նաեւ որ իր երկու մեծ դրացիները կրնան օր մը իրարու հետ համաձայնիլ՝ Լեհաստանի հաշւոյն։ Երբ 1934ին Գ. Պարթու հրաւիրեց Լեհաստանը անդամակցելու «Արեւելեան Լոքարնոյին»՝ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ հետ միասին, Ֆրանսայի երաշխիքին տակ, ան մերժեց, որովհետեւ եթէ ընդունէր, պարտաւորուած պիտի ըլլար կարմիր բանակներուն ճամբայ տալ իր հողերուն մէջէն։

Իր դժուարութիւններէն ելք մը գտնելու փնտռտուքին մէջ, Լեհաստան նախընտրեց չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, ինչպէս Պելճիքան։ 1932ին ան կնքած էր ոչ-յարձակման դաշինք մը Ռուսիոյ հետ, 1934ին ատոր վրայ աւելցուց Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշնագիր մը, 10 տարուան տեւողութեամբ։ Արդէն դաշնակցած էր Ռումանիոյ հետ։ Եւ իր քաղաքականութեան նպատակն էր «Պալթիկէն Սեւ ծով առանցքով» չէզոքութեան պատուար մը կանգնել Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։

Երբ գերմանեւչեխ բախումը տիրականօրէն հրապարակ եկաւ եւրոպական քաղաքականութեան ասպարէզին մէջ, Լեհաստան մասնաւոր վտանգ մը տեսաւ իրեն համար՝ այդ բախումին մէջ։ Չեխոսլովաքիա միացած էր Խ. Ռուսիոյ հետ, բայց այս վերջինը իր զինական օգնութիւնը կրնար հասցնել, զօրք ու ռազմանիւթ ղրկելով միայն լեհական կամ ռումանական հողամասերու մէջէն։ Եթէ ռուսական բանակները բռնէին հարաւային Լեհաստանի ճամբան, անտարակոյս Գերմանները ալ պիտի մտնէին լեհական հողամասերէն ներս։ Այսպէս՝ Լեհաստան դարձեալ ռազմադաշտ պիտի դառնար Գերմաններուն եւ Ռուսներուն։

Ասկէ զատ՝ Լեհաստան քանի մը տարիէ ի վեր ինքն ալ վէճի մէջ էր Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Ասիկա Թէշէնի լեհ փոքրամասնութեան վերաբերեալ վէճն էր, որ կուգար նոյնիսկ նախապատերազմեան օրերէն։

Աւստրօ-Հունգարիոյ կայսրութեան մէջ Չեխերը Ռուսաստանին կը նայէին եւ անկէ կը սպասէին իրենց ազատագրումը, մինչ Լեհերը, որոնք մասամբ կ'ապրէին Փեթերսպուրկի բիրտ տիրապետութեան եւ մասամբ ալ Վիեննայի մեղմ մականին տակ, ուժգնօրէն հակառուս էին։ Հին մրցակցութիւնը, որ ուռճացած էր սահմանային վէճով եւ այն փոխադարձ ամբաստանութեամբ, թէ իրարու երկիրներուն մէջ երկուքն ալ անջատական շարժումներ կը հրահրեն, թունաւորած էր լեհ-չեխական յարաբերութիւնները։

Եթէ Լեհաստան վստահ ըլլար Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ դիրքին հանդէպ, թերեւս բանէր Չեխոսլովաքիոյ կողմը։ Իրաւ ալ, լեհական հանրային կարծիքէն մեծ [illegible] մը կը ջատագովէր Չեխոսլովաքիոյ հետ վէճը կարգադրել խաղաղութեամբ եւ միասին ծառանալ գերման [illegible] դէմ.

Գնդ. Պէք հակառակ Չեխերուն [illegible] բռնած տեսակէտին։ Նախատեսելով Չեխոսլովաքիոյ լքումը արեւմտեան պետութիւններէն, ան վախցաւ, որ Լեհաստան, որ երկար [illegible] ունէր Գերմանիոյ հետ եւ իրեն [illegible] պաշտպանութեան բնական միջոցները, մինակ կը մնար գերման յարձակման առջեւ։ Ան աշխատեցաւ Չեխոսլովաքիոյ անդամահատման ատեն, Ռութէնիան եւս անջատել [illegible] սահմանակցիլ Հունգարիոյ հետ եւ [illegible] կանգնել գերման յառաջխաղացման դէպի արեւելք։

Չեխոսլովաքիոյ վրայ գերման [illegible] դիրքը տիրական դառնալէ ետք Միւնիխի համաձայնութենէն յետոյ, Լեհաստան ինքզինք գտաւ նոր [illegible] մը առջեւ։ Գերմանիա ժամանակ [illegible] Ռութէնիոյ 500.000 [illegible] բնակիչները գործածելու իբրեւ [illegible] բոյն՝ քարոզութիւն մղելու Լեհաստանի վեց միլիոն Ուկրայնացիներուն [illegible] Խ. Միութեան սահմաններուն [illegible] ապրող 25 միլիոն Ուկրայնացիներու մէջ։ Հասարակաց վտանգին առջեւ Լեհաստան եւ Ռուսիա իրարու մօտեցան, եւ իրենց յարաբերութիւնները բարւոքեցին կնքելով դաշնագիր մը, որ լայնօրէն կ'ընդարձակէր երկու երկիրներու փոխադարձ առեւտուրը։

Մարտի կէսերուն պատահած դէպքերը լեհական ժողովուրդը արթնցուցին, թէ վտանգի մէջ են. Գերմանիա, Բոհեմիան իր «հովանաւորութեան» տակ առնելով եւ Սլովաքիոյ իր տիրապետութիւնը տարածելով դէպի Լեհաստանի հիւսիսը եւ հարաւը։ Ռումանիա պարտաւորուեցաւ իր տնտեսութիւնը ենթարկել Գերմանիոյ, մեծ չափերով։ Միակ մխիթարականը այն էր որ Հունգարիա գրաւած էր Ռութէնիան եւ այս կերպով [illegible] տարած ուկրայնական քարոզութիւն[illegible], որ մինչ այն Պերլինէն կ'առնէր իր ներշնչումը։

Բայց Լեհաստանի դէմ ցցուած սպառնալիքները՝ վտանգը [illegible] ունեցաւ լեհ երկրին մէջ։ Տարիներէ ի վեր կառավարութիւնը [illegible] յարձակումներու կ'ենթարկուէր ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան շուրջ, աջ ու ձախ ընդդիմադիրներու կողմէ, եւ հակառակորդները [illegible] խանութեան վրայ կը յաջողէր [illegible] մէկը միւսին դէմ լարելով։

Մէկ կողմէ գիւղացիական ընկերվար Վիթոս, որ գեղջկական [illegible] մէջ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, կը յարձակէր կառավարութեան վրայ, թէ կը վարէ [illegible] քաղաքականութիւն [illegible] Գերմանիոյ հանդէպ, իսկ ներքին կեանքի մէջ՝ կը դժկամակի հողային [illegible] գիւղացիներուն բաժնել [illegible] հողամասերը։ Միւս կողմէ՝ ազգային արմատականները կ'ուզէին կազմել ամբողջական վարչաձեւ մը եւ սերտ կապուիլ Գերմանիոյ հետ։ Այսօր Գ. Վիթոս առաջարկած է կառավարութեան իր ծառայութիւնները [illegible] պաշտպանութեան [illegible] վրայ, իսկ ազգային արմատականները [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ջեմ քնել մնաւ եւ չէի կարող քընել. ես այս դժբաղդութեան սպասում էի ամէն վայրկեան։

— Ի՞նչ դժբաղդութիւն... Առաջի՞ն անգամն ենք յարձակման հանդիպում։

— Ո՛չ, Տէր Արքայ. բայց մեր այժմեան դիրքը...

— Դատարկ խօսքեր են,— ընդհատեց Թագաւորը, չկամենալով ոեւէ դիտողութիւն լսել իւր ընտրած դիրքի մասին,— գնա՛ յայտնիր իշխաններին պատրաստուել իսկոյն յարձակման։

Իշխանն անխօս դուրս գնաց վրանից եւ յայտնեց պետերին արքայի հրամանը։

Մի քանի վայրկեանում զօրքը պատրաստուեցաւ։ Բայց ի՞նչ յարձակում կարող էր գործել հեծելազօրը այդ զառիվայրների վրայ կամ խորափիտների մէջ։ Նրան հարկաւոր էր ընդարձակ դաշտ, լայնադիր ճանապարհ. մինչդեռ նա իւր առաջ ունէր միայն մի խորաձոր եւ մի փակուած կիրճ։

Իշխաններն ու զօրքի պետերն եկան Թագաւորի մօտ խորհրդի.

— Յարձակումն անհրաժեշտ է, չպէտք է հանգստանալու ժամանակ տալ թշնամուն, ասաց Թագաւորն իշխաններին.— եթէ վաղուան սպասենք, ապստամբները լեռան բարձունքները կը գրաւեն եւ մեզ երկու կողմից կը պաշարեն։ Այն ժամանակ կռուելն աւելի կը դժուարանայ։

— Մենք անծանօթ ենք մեր այժմեան դիրքին ու շրջականերին, — ասացին Եզերացի իշխանները, հետեւապէս գիշերանց թշնամու դէմ գնալ չենք կարող։ Թողէք առաւօտը բացուի, այնուհետեւ կը գործենք, ինչ որ բարւոք կը համարէք։ Այժմեանից, սակայն, կարող ենք հետազօտել մեր շուրջը, արշալոյսը բացուելուց գործել սկսենք։

Գէորգ իշխանն ու Վահրամ Սեպուհը նոյնպէս այդ կարծիքին էին։ Թագաւորն ստիպուած էր զիջանել իշխանների պահանջին՝ անօգուտ կռիւ տալուց չանելու համար։

Բայց որոշուեցաւ որ Վահրամ Սեպուհն ու Եզերացի մի իշխան գնան իսկոյն իրանց թիկնապահներով լըրտեսել դիրքերը հետազօտելու։ Եթէ դաշտը ելնելու ճանապարհ գտնէին, ուրեմն կը հանէին զօրքն այդ տեղից եւ այդպիսով վտանգը կը հեռացնէին. իսկ եթէ ճանապարհ չգտնէին, այնուհետեւ պիտի կռուէին՝ պաշարման չենթարկուելու համար.

Արեւելքը հազիւ սկսել էր շառագունել, երբ Վահրամն ու Եզերացի իշխանը վերադարձան իրանց թիկնապահներով եւ յայտնեցին Թագաւորին ու իշխաններին հետազօտութեան արդիւնքը։

— Մենք փակուած ենք ամէն կողմից, ասաց Սեպուհը. այս դիրքից լեռը չունի իւր վրայ ոչ մի անցք. Եթէ մենք ինքներս ճանապարհ բանանք՝ թաւուտը կտրատելով, դարձեալ հեծելազօրն անցնել չէ կարող, որովհետեւ լեռան եռեւ սարոտը ծածկուած է ժայռերով ու խոխոմներով։ Մեր ետքից բարձրացող այս լեռները նոյնպէս խափանում են ճանապարհը, բայց որոնք հետզհետէ բարձրանալով՝ միանում են ուրիշ լեռների հետ։ Միակ ելքը այն կիրճն է, որի առաջը բռնած է թշնամին։ Մեզ մնում է նետաձիգների գունդը հանել կրճի բարձրութիւնների վրայ եւ այդտեղից, անընդհատ նետաձգութեամբ, վանել ճանապարհը փակողներին։ Բուցէ այս միջոցով հնար ունենանք թշնամու շարքերը չփոթել եւ մի քանի գունդ հեծելազօր դաշտը դուրս հանել...։

— Բայց դրա համար օրեր են հարկաւոր, ընդհատեց Սեպուհին նրան ընկերացող իշխանը։

— Ամբողջ շաբաթով կարող ենք նետաձիգներին պարապեցնել այդտեղ, նկատեց Թագաւորը. մենք նետերի մեծ պաշար ունենք։

— Այո՛, Տէր, նետերի պաշար ունենք, կրկնեց իշխանը, բայց ջուր չունենք։

— Ի՞նչպէս թէ ջուր չունենք։

— Այո՛, այդպէս է, հաստատեց Սեպուհը, այս շրջականերում չկայ ոչ առու եւ ոչ աղբիւր։ Միակ վտակը, որից զօրքը ջուր առաւ երէկ, կրճի բերանից դէպի այս խորաձորն է իջնում. իսկ նրա ընթացքը թշնամին արդէն դէպի դաշտն է շրջել։

—Անկարելի է որ այս լեռներում ուրիշ ջուր չգտնէք, կրկնեց Թագաւորը։

— Ամէն կողմը շրջեցինք, ամէն տեղ պրպտեցինք, մինչեւ անգամ անձրեւաջուր չտեսանք, պատասխանեց Եզերացի իշխանը։

— Ուրեմն կորած ենք... գոչեցին միաբերան նրա ընկերները։

Թագաւորը չուարած սկսաւ իւր շուրջը նայել։

— Ի՞նչ պիտի անենք, Տէր, հարցրեց երիտասարդ Եզերացիներից մինը։

— Այն, ինչ որ պարտաւոր ենք, պատասխանեց Թագաւորը խաղաղ ձայնով։

— Բայց ի՞նչ ենք պարտաւոր, կրկնեց Եզերացի իշխանը։

— Հայերն այսպիսի դէպքում կռւում են... Եզերացիք չգիտեմ թէ ինչ են անում... նկատեց Թագաւորը կամենալով կշտամբել անժամանակ երկ[illegible] սասաւորին։

— Ոչ մի ազգի հեծելազօր, Արքայ, չի կռւում լեռների եւ նեղ ձորակների մէջ, պատասխանեց Եզերացի առաջնորդը, կամենալով իւր ընկերների պատիւը պաշտպանել։

Թագաւորը չպատասխանեց նրան, այլ դառնալով Մարզպետունի իշխանին եւ Վահրամ Սեպուհին՝ հրամայեց.

— Գնացէք եւ ի մի խմբեցէք վայրկեանին բոլոր Վանանդացիներին եւ Տայոց հեծեալներին, ասացէք որ Թագաւորը պիտի առաջնորդէ նրանց— եւ թէ մի քանի վայրկեանից մենք պիտի յարձակուենք մեզ պաշարող ապստամբների վրայ։

Իշխանն ու Սեպուհը դուրս գնացին իսկոյն, իսկ Եզերացի պետերը մնացին կանգնած։

Թագաւորը մի քանի վայրկեան անդ ու դարձ արաւ նրանց առաջ եւ ապա առաջնորդ իշխանին դառնալով ասաց.

(Մնաց)

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

…ստէյթն ձախիռ կը գրէ Եէնի Սա–…ի մէջ, հետեւեալ խորագիրին …տակ·

…ԱՆԻՈՅ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ …ՄԱՆՆԵՐԸ ՑԱՐԴ ԻՐԵՆՑ ԵՐ–…ԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՀԱՄԵՄԱՏԱԲԱՐ …ՆԸ ԵՒ ՎՏԱՆԳԷ ՀԵՌՈՒ ԷԻՆ։ …, ԻՐԵՆՑ ՔԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ Ե–…ԸՆ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ԱՆՀԱՆ–…ԼՆՈՂ ԳՐԱՑԻ ՄԸ, ՈՐ ՈՒԺԷ …ԲԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՄԸ ՉԻ ՃԱՆՉ–…

« Չեխոսլովաքիայէն յետոյ Ալ–…պա… Արդարեւ, երկու «խաղըն–…», իրարու վայել անպատկառու–… մը փոքր ազգերը կը կլլեն : …որ ձայն հանող չկայ, ինչո՞ւ …կլլեն։ Միայն թէ, այս անգամ …պէս կ'երեւի որ, Ալպանիա, եթէ …իր անկախութիւնն ու կեանքը, …ն իր պատիւն ու արժանապատ–…ւի ալ պիտի կրնայ փրկել։ Երբ …ով առաւելն Թիրանայի սատիր–…պատասխանատուութիւնները, Ալպա–…նիան պիտի խուսափի …իր–…ն դէմ իրեն համար կարելի …դիմադրութիւնը ցոյց տալէ :

…յանի էր թէ Իտալիա մասնաւոր …ազդեցութիւն մը ունէր Ալպա–…նիոյ վրայ. Հոս գերակշիռ ազդե–…ցութիւն մը եւ ուժ մը ձեռք բերած …կարելի էր առիկա ատրիճան մը …որովհետեւ եթէ Ալ–…պանիոյ ծովեզերքը Թշնամիի մը …գանուելու ըլլար, պատերազմի …ծովակայլին մեծ վտանգ մը կը–…սպառնայ Իտալիոյ համար։ Բայց …այսպիսի հաւանականութիւն …մէկ կողմ վանած էր արդէն։ Ալ–…պանիոյ կողմէ անոր ոչ մէկ վնաս …գալ։ Այսպէս ըլլալով հան–…, Իտալիոյ Ալպանիան գրաւելու …նպատակը, ոչ մէկ կերպով ներելի …պատճառ մը եւ անիրաւութիւն մըն …է։

Այս կարգի յարձակումներու պա–…տմական անփոխական դարձած յան–…կարծել կը յանենք.— Ալպա–…կ նոյն հրասակները կամ ընդվզող …հոն գտնուած Իտալացի–…կեանքը վտանգած են եւ Իտալ…պատասխանատուութիւնը այս …ցոյց կատարելու եւ զինուոր զրկելու …ստիպուեր է։ Ո եւ է կերպով չկրցայ …թէ, խնդրին քաղաքական եւ …թեան տեսակէտէ ներկայա–…ցած ողբերգութեանն ու լրջու–…թիւնը ի տես, ինչու պէտք տես–…ած է այս տղայական խօսքերուն …աշխարհի վրայ ոչ մէկը պի–…ի խաբուէր։ Մարդ, երբ իր բազու–կին եւ ուժին վստահելով յաղթական շարժումի մը կը ձեռնարկէ, գոնէ, իր շարժումին ամբողջ պատասխա–նատուութիւնը բացայայտօրէն ըն–դունելու տոկալութիւնը պէտք է ցոյց տայ :

Իտալիոյ Ալպանիոյ վրայ ռազ դը–նելը մենք երկու տեսակէտէ ցաւով կը դիմաւորենք։ Առաջին մէկն է, ի տես ալպանացի ազգին կեանքի եւ անկախութեան իրաւունքէ զրկուե–լուն, մարդկային եւ քաղաքակիրթ զգացում մը ներշնչուած ցաւն ու ընդվզումը, իսկ միւսը մեր զգացած այն ցաւն է, որ առաջ կուգայ Իտա–լիոյ այս յարձակումը, ուշ կամ կա–նուխ ծագելիք ընդհ. պատերազմի մը առաջին պայթած գնդակը համարե–լէն. Որովհետեւ, հակառակ անոր որ ցարդ գոյութիւն ունեցող Ալպանիոյ վարչաձեւը ամէն կերպով կ'երաշխա–ւորէր Իտալիոյ ապահովութիւնը, Տուչէին այսքանով չբաւականանալով հալքանեան թերակղզիին մէկ ծայրը խոյական դրօշ պարզելը՝ միմիայն յարձակողական նպատակով մը կը–նայ բացատրուիլ :

Միջա Գերլին – Հռոմ առանցքէն միայն մէկուն հազուադէպօրէն մեծ եւ փառապանծ յաջողութիւնները, հաւանաբար, աշխարհի նախանձը շարժած էր։ Գուցէ, Տուչէն ալ, իր ծեծաշուք զինակից Ֆիւհրէրէն ետ մնացած չըլլալը ցոյց տալու համար, դ'ուզէ ծափ հաւաքել։ Բայց իտալա–կան ողբերգութիւնը միմիայն այս–պիսի ցոյցի փառասիրութեամբ մը չի կրնար բացատրուիլ :

Իտալիոյ Գալքաններու վրայ քայլ նետելը երկու կերպով կրնանք բա–ցատրել։ Ասիկա՝ կամ իր զինակից Գերմանիոյ ճամբան կտրելու փափա–քէն առաջ կրնայ գալ, կամ իր հաշ–ւոյն Գալքանները ազդեցութեանը կամ ուղղակի տիրապետութեանը տակ առնելու երազին արդիւնքը կըր–նայ ըլլալ։ Օրին մէկը, գուցէ եւ–կուսիւ հրասակները, գուցէ նոյէն հրասակները անպատշաճ արարքներ կատարելով իտալահպատակներու կեանքը եթէ վտանգելու ըլլան, նա–խորդ Ալպանիոյ հողերուն վրայ գտ–նուող իտալ. ուժերը փութով օգնու–թեան կը հասնին եւ այս կերպով Գալքաններու մէկ մասն ալ կ'օժտեն քաղաքակրթութեան բարիքներով :

Կարգ մը հեռագրեր իմացուցին թէ, Եուկոսլաւիա ոչ մէկ առարկու–թիւն ունի Իտալիոյ Ալպանիան գրա–ւելուն դէմ։ Ձենք գիտեր թէ որ աս–տիճան պէտք է հաւատալ ասոր։ Ի–տալիա Եուկոսլաւիոյ ի՞նչպիսի ա–պահովութիւններ կրնայ տալ որ ա–նոր խիստ բնական առարկութիւննե–րուն առաջքը առնել յաջողի :

Ոչ թէ ապահովութեան, այլ պայ–մանադրութեանց ու դաշնագրերու անգամ ամէն պահ կացութեան հա–մաձայն պատռուած մէկ շրջանին, շատ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, խօսքի եւ նոյնիսկ գրութեան կարեւորու–թիւն չտալով, տրամաբանութեան անհրաժեշտութեանց մասին խորհիլ : Իսկ տրամաբանութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ Ալպանիոյ մէջ տեղաւորուած Իտալիա մը Գալքանեան մարմնին մէջ սատած փուշ մըն է։ Գալքանները, մինչեւ հիմա իրենց երկիրներուն մէջ համեմատաբար ապահով եւ վտանգէ հեռու էին։ Հիմա, իրենց պարտէզ–նորուն եզերքը կը տեղաւորուի ան–հանգստացնող դրացի մը որ ուժէ տարբեր իրաւունք չի ճանչնար։ Այլ–եւս գալքանցիները իրենց արտերը, իրենց պատուհանը, ընտանեկան օ–ճախները պաշտպանող հրասակներուն փէկուլեանն ու անդորրութեանը, գիշեր ու ցերեկ ստիպուած են ուշա–դրութիւն ընելու, եթէ այս ուշա–դրութիւնը օգուտ մը կրնայ ունենալ։

Այսպիսի հաւանականութեան մը, եւ թէ շատ զօրաւոր հաւանակա–նութեան մը ի տես, կը զարմանանք թէ Եուկոսլաւիա ի՞նչպէս հաւանութիւն ցոյց տուած կրնայ ըլլալ։ Նոյնպէս ստիպուած ենք խոստովանիլ որ, խելք չկրցանք հասցնել Անգլիոյ վար–չապետին այն խօսքերուն թէ՝ Անգ–լիա ոչ մէկ շահ ունի Ալպանիոյ մէջ։ Արդեօք Անգլիոյ «շահ» բառը «իր աչք տնկած տեղե՞րը» կը նշանակէ։ Եթէ Անգլիա Ալպանիան գրաւելու միտք չունի, այն ատեն արդարու–թեան, իրաւունքի, ազգերու ինքնա–վարութեան ու անկախութեան նման պաշտպանականները կ'անհետանան, ու վերջապէս, երբ Ալպանիոյ գրա–ւումը համաշխարհային պատերազմի մը ճամբայ բանալը անհրաժեշտ դար–ձնէ, Անգլիա ի՞նչպէս կրնայ շահա–գրգռութիւն ցոյց չէ տալ ասոր։ Արդեօք Գալքաններու մէջ առաջ գա–լիք բոցերը՝ հաւանականութենէ զո՞րս է որ մինչեւ Բրիտանական կղզիները չերկարին :

…ները. ըմբռնած ըլլալով Գերմանիոյ …րութիւնները, կանգնած են …պաշտպանութեան կողքին.

…նաստան, զալիք օրերուն հա–…, մեծ դրամագլուխ մը ունի, — …նորոգ ազգային ոգին։ Եւրո–…մէջ Լեհերէն աւելի հայրենա–…ն եւ իրենց ազգային անկախու–…թեան համար ամէն զոհողութիւն աչք …ող ժողովուրդ չկայ։ Եթէ Հիթ–…ր իր ծաւալականութեան երազնե–…ն մէջ, մեջին դարուն դէպի արե–…լք խուժող տեւտոնեան ասպետնե–…ուն ոգիկան ժառանգն է, Լեհերն ալ …ցած չեն թէ իրենց նախնիքներն …որ խափանեցին անոնց յառաջ–…խաղացութիւնը դէպի արեւելք :

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԽՆԴԻՐ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, Ա–ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ–ՐՈՎ ԹՂԹԱԿԻՑ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ

Համաձայն Թուժանահայ Միու–թեան Կեդր. վարչութեան եւ Թեմա–կան Խորհուրդի խառն նիստին մէջ առնուած որոշման՝ Թեմական առաջ–նորդը եւ Թուժանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Գ. Գր. Ջամպաքճեան եւ անդամներէն Գ. Ն. Խլեպնիկեան, ներկայացան Ներքին գործերու փոխ – նախարար եւ Գուքրէշի ոստիկանական վերատե–սուչ զօր. Կապրիէլ Մարինէսքուի Թուժանահայ Միութեան անունով յի–շատակագիր մը յանձնելու Նանսէն–եաններու համար սահմանուած նոր սարեսակերուն մասին եւ խնդրելու որ եթէ կարելի չէ այդ տարեսակերը բոլորովին ջնջել՝ գոնէ ամէն մէկ ան–հատի նիւթական կարողութեան հա–մեմատ ճշդուին սակերը, փոխանակ տեւորական անունով ճանչցուած բոլոր անհատներէն 10.000 լէյ գան–ձելու տարեկան :

Գ. Նախարարը բարեացակամու–թեամբ մտիկ ընելէ վերջ պատուիրա–կութեան բերանացի բացատրութիւն–ները եւս՝ ձեռնհաս պաշտօնատարնե–րու իսկ ներկայութեան, նպաստաւոր մակագրութիւն մը կատարեց Թուժա–նահայ Միութեան յիշատակագրին վրայ, համապատասխան օրկաննե–րուն յանձնելով նկատառումը ման–րամասնութիւններուն :

*** Թուժանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Գ. Գր. Ջամպաքճեան եւ ատենադպիր Գ. Ց. Ճ. Սիրունի, Հանրային Ապահովու–թեան պաշտօնատունը գացին ձեռն–հաս դիւանին հետ ճշդելու համար այն ձեւակերպութիւնները որ ան–հրաժեշտ են հայ տարագիրներու ըն–ծայուած բարեացակամութիւնը կա–րելի դարձնելու համար, առանց չե–ղելու անշուշտ օրէնքին հիմնական սկզբունքներէն։

Սոյն տեսակցութեան պահուն ճըշ–դուած կէտերու հիման վրայ՝ Թու–ժանահայ Միութեան կեդր. վարչու–թիւնը շրջաբերական մը ուղղեց Թու–ժանիոյ հայ թաղականութիւններուն, պահանջելով անոնցմէ ցանկը :

ա) Փոքր հայ առեւտրականներուն, եւ իրենց վճարած տարեկան տուր–քին՝ համաձայն տուրքի ատենագրու–թեան կամ համարժէք փաստաթուղ–թի մը :

բ) Ստորադաս պաշտօնեաներուն եւ անոնց ստացած ամսաթոշակին լստ համապատասխան տուրքի վարչու–թենէ ստացուած փաստաթուղթի մը իրենց թոշակին մասին։

գ) Գործադուրկներուն եւ չքաւոր–ներուն, ամէն մէկ թաղականութեան պատասխանատուութեան տակ :

Ստացուած ցանկերը ընդհանուր ցուցակով մը Թուժանահայ Միու–թեան կեդր. վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ պատկանեալ իշխանու–թիւններուն՝ ըստ այնմ կատարելու համար սակերու բաշխումը, օրէնքին նախատեսութեանց սահմաններուն մէջ։

Մինչ այդ, Միութեան պատուիրա–կութեան դիմումին վրայ, Հանրային Ապահովութեան տեսչութիւնը հրա–հանգ տուաւ գաւառներու յետաձգելու գանձումը սակերուն :

*** Թուժանահայ Միութիւնը իր ձեռնարկները կը շարունակէ պատ–կանեալ նախարարութեանց մօտ՝ ա–ռաջին հերթին ապահովելու համար Նանսէնեաններու աշխատանքի իրա–ւունքը եւ անոնց գիրծ կացուցումը օ–տարականներու 20 առ հարիւր սակի սեղմումէն, մանաւանդ որ կառավա–րութիւնը ինքն իսկ սովորական օտա–րականի կարգը չդասելով այլեւս զա–նոնք ենթարկած է նոր տարեսակե–րուն, որոնք կը գանձուին միմիայն օտար կանոնաւոր հպատակութիւն մը չունեցող ու ռումանահպատակներէն։

388.000 ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

Պոլսոյ նախորդ քաղաքապետին կողմէ, 388.000 ոսկիի դատ մը բաց–ուած էր, որուն համար Պատրիարքին կողմէ պատուիրակութիւն մը ղըր–կուած էր Էնկիւրի, վարչապետու–թեան, բերանացի ու գրաւոր բա–ցատրելով այս պահանջքին գոյու–թեան իրաւունք չունենալը։ Խնդրին քննութիւնը յանձնուած էր Նիմտա–կան գործավարութեան։ Այս քննու–թիւնը կատարուած ժամանակ, դատը ապրիլի կիսուն յետաձգուած էր, Սա–մաթիոյ … Պատրիարքարանը … ուղղելու տեղ՝ փոխանորդին՝ դրկուած ըլլալուն համար։ Խնդիրը տակաւին դատարան չէ յանձնուած, այլ առ այժմ քննիչ դատաւորին առ–ջեւ թեր ու դէմ կ'արտայայտուին կողմերը։ Մինչեւ յառաջիկայ նիստ, յուսալի է որ արդիւնք տայ պատուի–րակութեան կողմէ կատարուած դի–մումը, կը գրեն Պոլսոյ թերթերը։

Ինչպէս կը տեսնէք, ահագին խանը տարի տալով չեն գոհացած, ակռայի վարձք ալ կը պահանջեն :

«LES ETRANGERS DE FRANCE à LEUR DEUXIEME PATRIE»

Այս անունով ընկերակցութիւն մը կազմուած է Փարիզի մէջ (55 Rue la Bruyère), որ ապացուցանելու համար Ֆրանսա բնակող օտարականներու հաւատարմութիւնը, որոշած է հան–գանակութիւն կատարել, օդատոր–մըիկ մը նուիրելու համար իրենց երկրորդ հայրենիքին, (մէկ օդատոր–մըիկը կը բաղկանայ 8 — 12 օդանա–ւերէ)։

Այս առթիւ կազմուած պատուոյ կոմիտէին նախագահն է Mr. Lucien Rossoutrot, երեսփոխան Փարիզի եւ նախագահը երեսփ. ժողովի օդանա–ւային յանձնախումբին։ Կոմիտէին անդամ են բոլոր օդանաւային նախ–կին նախարարները, զօրավարները եւ բարձրաստիճան սպաները, օդանա–ւային գերագոյն խորհուրդին ան–դամները, ականաւոր օդանաւորդներ եւն.։ Վարիչ կոմիտէին նախագահն է M. G. D. Raffalovichi: Կազմուած է նաեւ մարմին մը պրոպագանտի հա–մար, որ պիտի ունենայ զանազան բաժիններ։

Կազմակերպութիւնը ոսկի, արծաթ եւ պրոնզեայ շքանշաններ պիտի բաշ–խէ արժանաւորներուն։ Կոմիտէն ամ–բողջ գործունէութիւնը ենթակայ է շահակից նախարարութեանց հսկո–ղութեան։

Օդանաւերու ընտրութիւնը եւ գը–նումը պիտի կատարէ օդանաւային նախարարութիւնը։ Այս առթիւ մաս–նաւոր հրաւէր մը ուղղուած է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Երէկ, ուրբաթ ընդունելութիւն մը սարքուած էր, ի ներկա–յութեան պետական նախարարու–թեանց ներկայացուցիչներուն։ Օդա–նաւային նախարարութեան ժամուլի վարչութիւնը այս ընդունելութեան շարժանկարները քաշեց :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻԻ.— Հ. Յ. Դաշ–նակցութեան Լիոնի «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէին կարգադրութեամբ, Փոն տը Շէրիի «Մուրատ» խումբը կազմակերպած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, որ տեղի ունե–ցաւ մարտ 26ին կիրակի կէսօրէ վերջ, «Օթէլ տը Ֆրանս»ի սրահը։

Ժամանակէն առաջ երկսեռ բազ–մութիւն մը լեցուած էր սրահը։ Շա–տեր ոտքի վրայ մնացին։ Օրուան բա–նախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մօտ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ Հայաս–տանի, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին քաղա–քականութեան մասին։ Բանախօսը փաստացի պարզեց հայրենիքի ներ–կայ վիճակը, ինչպէս եւ միջազգային կացութիւնը։ Բանախօսութենէն վերջ, ունեցանք ընկերահամակրական հան–դիպում մը, ուր ընկեր Իշխանեան կրկին խօսեցաւ մեր պարտականու–թիւններու մասին։ Այս առթիւ գոհա–ցում տուաւ բոլոր մեր հարցումներ հայրենակիցներուն։ Այս հաւաքոյթի ընթացքին կազմուեցաւ երիտասար–դական միութիւն մը եւ օժանդակ մարմին մը։ Ընկեր Իշխանեան զանա–զան թելադրութիւններ ըրաւ։

Յաջորդ կիրակի Լիոնի Շրջ. կոմի–տէին կարգադրութեամբ մեր քաղա–քը եկաւ ընկեր Կ. Տայեան եւ դրա–մական նորակազմ միութեամբ, բանա–խօսութիւն մը ըրաւ։ Այս առթիւ մեր շարքերուն վրայ աւելցան քանի մը յնկեր։

Կը յուսանք թէ Լիոնի շրջ. կոմի–տէն աւելի յաճախ պիտի կա–տարէ այսպիսի շինիչ ձեռնարկներ, որոնց այնքան կը կարօտի այս հա–մեստ գաղութը :

Հ. Պ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մխիթարեան նախկին աշակերտնե–րու Փութպոլի խումբը, որ այնքան յաջողութիւններ ձեռք բերած էր անց–եալ տարի, այս տարի ալ եզանակի սկիզբէն ի վեր կը կատարէ իր չարա–թական մրցումները։ Պէտք է խոստո–վանիլ որ առաջին երկու ամիսները անցեալ տարուան յաջողութիւնները չեն տուած խումբին, միշտ խաղացո–ղի պակասին պատճառով։ Սակայն յետոյ նոր քանի մը խաղացողներով խումբը ինքզինքը գտած է, իսկ հիմա ամիս մըն է որ կը ներկայանայ դաշ–տի վրայ դրեթէ կատարեալ կազմով, եւ ամիս մըն է որ իրարու ետեւէ չորս յաղթանակ շահած է։ Դեռ անցեալ կիրակի ծանր պարտութեան մը մատ–նած էր Bourgetի եւ Electro mecaniqueի գործաւոր խումբը։ Յուսանք որ այս–պէս կը շարունակէ :

Մխիթարեան խումբին դրեթէ վերջնական կազմը հիմա հետեւեալն է — Ա. Գալէնտէրեան, Գ. Կարմիր Մօրուքեան, Է. Դիցեան, Ս. Տարօն–եան, Լ. Տանտիկինեան, Աֆանաս–եան, Ս. Նիկողոսեան, Գ. Գզրեան, Գայըշեան եւ Ց. Պետրոսեան :

Հ. Տ.

Լրագրական ճակատամարտը

Գերման մամուլը Թոյն կը փսխէ անգլիական քաղաքականութեան հան–դէպ։ Ահա քանի մը վերնագիրներ, իբրեւ նմոյշ.—

— Ժողովրդապետական անմտութեան գլուխ գործոց մը ։

— Անգլիա կը ծրագրէ իր նաւերը զրկել Հաւճական կայսրութեան ջուրերը։

— Ի՞նչու Չէյմպըրլէն ձկնորսութիւնը ձգեց եւ Լոնտոն վազեց։ (Կ'ակնար–կէ արձակուրդին, որ կէս մնաց)։

— Անգլիա եւ Ֆրանսա ո եւ է գործ չունին Ալպանիոյ մէջ։

— Պատերազմի համար ջղային հոգեվիճակ ժողովրդապետութեանց մէջ ։ Հանդարտութիւն Իտալիոյ մէջ։

— Խորամանկեցներ խաղաղութեան դէմ ։

— Անգլիացի հրձիգներու վտանգաւոր խաղը ։

— Իշխանութեան տենչ՝ պաշտպանութիւն ընծայելու կեղծ քօղին տակ։

Գերման մամուլը միաբերան կ'աղաղակէ թէ Ադրիականը եւ Միջերկրա–կանը «կենսական տարածութիւն» են Իտալիոյ համար ։

Ֆրանսական թերթերը դառն կերպով կը դժգոհին, թէ ժողովրդապետու–թիւնները ծանր կացութեան մը մատնուած են։

«Փարի Միտի» կը գրէ. «Ընդդիմութիւնը կը կազմակերպուի։ Անգլիա պիտի ապահովէ Յունաստանի անկախութիւնը, նոյնը պիտի ընէ նաեւ Ռու–մանիոյ։ Երջանի՜կ Յունաստան — եթէ միայն Անգլիա բանակ մը ունենար եւ Իտալիան ալ իր խոստումը պահէր »։

« Փըթի Ժուրնալ » կը գրէ թէ Իտալիոյ մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն որ ուրիշ բան է յարձակիլ Ալպանիոյ վրայ, ուրիշ բան՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Յունաս–տանի եւ Թուրքիոյ վրայ։

« Մաթէն » կը պահանջէ վերջ տալ վարանումի քաղաքականութեան եւ ստեղծել զինուորական մէկ հրամանատարութիւն։

Գ. Պլում կը պահանջէ, որ Ֆրանսական խորհրդարանը անմիջապէս նիս–տի հրաւիրուի ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— ∞ —

Բոլորովին փոխուած էր ան։ Կը …էր անընդհատ։ Երբեմն խուլ հա–…ռանքներ՝ քարայրներու մէջ ար–…ձագանգող ձայներու նման դուրս կը …գոյութիւն իր մէջէն, բոլորովին …տարբեր ակնարկներ կը յառէր իր …մօտը գտնուող երիտասարդներուն …երեսին, ակնարկները երկաթէ գա–…ւերու նման կը մխէր անոնց աչքերէն …ներս Արտերը լառաչուած, կարմիր …ճիւղ դարձած էին։ Շատ մեղմ եւ …սառնազական նայուածքով կը հե–…տեւեցնէի այս փոփոխութիւնը եւ ո–…րոշ եզրակացութիւն մը չէի կրնար …հանել։

Ի՞նչու փոխուեցաւ Ամաղը…

Հարցումը եա իմ մէջ քանիցս կրկ–…նած էի, ամէն առեն ալ երեւոյթը …անծանօթ ու անորոշ կը մնար ։ …ուշ հեծկլտուքի մը, սիրտ ճմլող լացի ձայնի մը հետ Ամաղին աչքերէն արցունքի ջինջ շիթեր սկսան թափիլ.

Ամաղը կուլար, խորապէս դառ–նացած

Բոլորս ալ դարձած զինքը մը – խիթարելու բառ չէինք կրնար գըտ–նել .

— Ինչո՞ւ կուլաս, Ամաղ, հարցու–ցի կարեկից կերպով ։

— Ոչի՛նչ, այնպէս լացս եկաւ եւ աչքերը մէկ մէկ արցունքոտ լեճ, ա–ւելի արդահատելի ու աւելի խղճալի ըրին անոր երեւոյթը։

— Ինչո՞ւ կուլաս, նորէն հարց տը–ւի աւելի հետաքրքիր, աւելի կարե–կից ։

Հարցումս, հետաքրքրութիւնս եւ կարեկցութիւնս աւելի կը ճնշէին զինքը, աւելի լալկան դարձուցին։

Լացաւ, շատ լացաւ, այնքան որ ջարդուած ու փշրուած մարմնով ին–կաւ աղոց մէկուն ծունկերուն, ուզեց այդ կերպով պահ մը հանգստանալ ։ Նորունկ քուն մը մտաւ։ Մեր մէջէն չարաճճի երիտասարդ մը առանց քաշուելու, քրքիջով մը ըսաւ — «Ա–մաղն ալ կ'ուզէ հարս ըլլալ անպատ–ճառ » ։

Բոլորս ալ ծիծաղեցանք այս ան–սպասելի սրախօսութեան վրայ։

Ծիծաղեցայ…։ Ծիծաղին յաջոր–դեց խորունկ մտմտուք մը։ Ամաղը՝ մէկ երկու ժամ է լեց մեր բոլորին մէջ վառառող սիրոյ կրակին ճար–ճատիւնները։ Տեսա՞ւ թէ ի՞նչպէս ա–մէն մէկս մէկ մէկ աղջկան հուրքովը այրուած հոգիներու տէրն ենք։ Այս ամէնը կակղեցուցին – մաշեցին իր սրտին կարծրացած այն մասը ուր բնութիւնը սիրոյ մը, կարօտի մը փոքրիկ հատիկը զետեղած է։ Ծիլ արձակեց այդ հատիկը։ Ցնցուեցաւ Ամաղի հոգեկան ամբողջ կառուց–ուածքը։ Լացաւ։

Ամաղը կատարեալ ու անթերի կին էր, օժտուած կնոջ բոլոր Ֆիզիքական ու բարոյական պահանջներով։ Իսկ մեր այդ սրտոտ մթնոլորտը՝ քայր սրտերը հալեցնելու հանդամանք ու–նէր։ Մեր մթնոլորտը՝ մեր խօսած–ները, սիրոյ ու կարօտի մեր բաց արտայայտութիւնները ցնցած էին Ա–մաղի հոգին ու սիրտը եւ անոր մէջ արթնցուցած էին կին մարդու թա–քուն զգացումները։

Ամաղը լացաւ, այդ լացը անոր նոր զգացումին առաջին պոռթկումն էր։

Շատ ճիշդ էր մեր երիտասարդ ըն–կերոջ ըսածը.

— Ամաղն ալ կ'ուզէ հարս ըլլալ։

Կ'ուզէր ալ ու ալուան հագնիլ. կ'ուզէր քողի մը չքեղութեան տակէն զիտել երիտասարդի մը այրութիւնը, կ'ուզէր իր շուրջը տեսնել տհօլ–զուռնային զիլ ու խրախտ ձայնը ։ Վերջապէս կ'ուզէր անցնիլ այն կա–մուրջէն ուսկից անցած են եւ կ'անց–նին իր սեռակիցները։

×

Լալ Աղջիկը, Օձիկ Կատան, Ամա–ղը։ Երեքն ալ բնութեան կի–սատ խորթ զաւակները, համր, կոյր, կաղ, երրորդութիւն մը, որ բնութե–նէն չէինառած իրենցֆիզիքական կա–տարելութիւնները՝ այնքանը որքան ունէին իրենց սեռակիցները։ Սանա–ւանդ նահապետական գիւղը շատ ա–պերախտ, շատ անարդար եղած էր ա–նոնց հանդէպ։ Կիսատ մարդեր ու պէտք էր որ կիսատ ու թերի կապ–ուէին կեանքին ու կիսատ ու թերի վայելէին կեանքի սատա զեղումնե–րը։ Ո՛չ ոք սիրտ չէր ըներ հարցնել եւ հասկնալ թէ՝ անոնց եւ իրենց աշ–խարհի տարբերութիւնը մեծ ան–ջրպետ մը չէր, այլ շատ աննշան բա–ցառութիւններ՝ համրութիւն, կու–րութիւն եւ կաղութիւն։

— «Դուք ողջ աչք ունեցողներդ ա–ռէք Լալ Աղջիկը»…

Լախտի հաւասար այս հարուածը՝ Օձիկ Կատան ուժգին կերպով նետած էր երեսիս— ողջ աչք ունեցողիս, երբ ես Լալ Աղջիկը կը կամենայի իրեն ։ Լալ Աղջիկը օրերով թափառեցաւ բո–լորս, երազուն, քաղցր սիրոյ կարօ–տով մը գինովցած։ Ամաղը՝ այն–պիսի բաղէի մը երբ բուռ մը երի–տասարդներ սիրոյ եւ պաշտամունքի խնկարկութիւնը կ'ալրէինք, իր մէջ ալ առկայծեց սեռային այն կրա–կը որու սէր անունը կուտանք ։ — Կեանքի եկան եւ այդ կեանքի կարօ–տէն մեռան։

(Վերջ) Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ղած էր Ալպանիոյ, որ մերժած էր զայն եւ ապրիլ 6ին կոչ մը ուղղած էր անգլիական կառավարութեան, որպէսզի կարենայ փորձէ փրկելու համար փոքր երկիր մը :

— « Ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքը անգամ մը եւս խորապէս ցընցուեցաւ այս բռնութեան առջեւ։ Անշուշտ մեր երկրին եւ առ հասարակ ամբողջ աշխարհի զգացած տպաւորութիւնը այն է թէ Իտալիոյ այս ձեռնարկը, հեռու՝ խաղաղութիւնը ապահովելէ, անխուսափելի կերպով պիտի դառնայ պատճառ նոր անհանգստութեանց եւ միջազգային ձգտումի աճման։ Ալբանիան անշուշտ մաս կը կազմէ Միջերկրականի։ Եւ իտալական կառավարութիւնը չի կրնար պնդել թէ բրիտանական կառավարութիւնը շահագրգռուած չէ այս հարցով։ Ինչ որ ալ ըլլայ կացութեան մասնագիտական կողմը, բրիտանական կառավարութեան համար չափազանց դժուար է Ալպանիոյ անցուդարձը հաշտեցնել միջազգային գերիշխանութեան պահպանման հետ, ինչպէս սահմանուած է անգլօ-իտալական համաձայնութեամբ։ Միայն Ալպանիոյ ապագան չէ որ վտանգուեցաւ, անհանգստութեան սաստիկ նշաններ յայտնուեցան ոչ միայն յարակից երկիրներու, այլեւ այն երկիրներուն մէջ որ կը գտնուին Միջերկրականի շրջանին եւ Պալքաններու մէջ»։

Վարչապետը այս առթիւ պատմեց թէ Զատկի կիրակի առտուն կառավարութիւնը իմացած էր Աթէնքի իր դեսպանէն թէ Իտալիա կը խորհի գրաւել Քորֆուն ։

— « Այս լուրը հաստատուեցաւ կիրակի օր, երբ Լոնտոնի յունական դեսպանը կը տեսակցէր արտաքին նախարարին հետ։ Այդ տեսակցութենէն վերջն էր որ Լորտ Հալիֆաքս քանի մը անգամ տեսնուեցաւ Լոնտոնի իտալական դեսպանատան գործակատարին հետ, որ հաւաստեց թէ Իտալիա երբեք այդպիսի մտադրութիւն չունի »։

Գ. Չէմպըրլէն յետոյ անցնելով սպանիական հարցին, յիշեց իտալական կառավարութեան ընծայած հաւաստիքները ։

— « Իտալիոյ վարչապետը հաստատեց թէ բոլոր իտալացի կամաւորները պիտի քաշուին Սպանիայէն, յաղթական թափօրէն վերջը, որ պիտի կատարուի Մատրիտի մէջ։ Ապրիլ 9ին Կոմս Չիանօ հաւաստեց մեր դեսպանին թէ իտալական բոլոր օդանաւերը եւ օդաչուները պիտի մեկնին զօրքին հետ միաժամանակ։ Բրիտանական կառավարութիւնը արձանագրեց այս հաւաստիքները »։

Եւ մինչ ընդդիմադիրները կը սպասէին որ վարչապետը խզուած հռչակէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, Գ. Չէմպըրլէն յայտարարեց․

— « Այս անցուդարձը չէ փոխած իմ այն համոզումս թէ ճիշդ էր կառավարութեան քաղաքականութիւնը, երբ մէկ տարի առաջ կը ստորագրէր անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը։ Ես ուրախութեամբ կը տեսնեմ բարեկամական զգացումներու վերահաստատումը Իտալիոյ եւ մեր ժողովուրդին միջեւ, որ կրնայ նպաստել ընդհանուր խաղաղութեան։ Ես անկեղծօրէն կը խոստովանիմ խոր յուսախաբութիւնս իտալական կառավարութեան կատարած գործողութեան առջեւ, որ ստուեր մը ձգեց իր յանձնառութեանց վրայ եւ անշուշտ շատեր պիտի ըսեն թէ համաձայնութիւնը պէտք է վերջացած նկատել։ Ես այդպէս չեմ խորհիր։ Ո եւ է մարդ որ իր պատասխանատուութեանց գիտակցութիւնն ունի, չի կրնար, այսպիսի օրերու մէջ, թեթեւօրէն տալ որոշում մը որ կրնայ աւելցնել միջազգային ձգտումը։ Ես անկեղծօրէն կը հաւատամ թէ ընդհանուր բաղձանք մը պիտի ծագի, մանաւանդ ներկայ անկայուն կացութեան մէջ, գործադրելու համաձայնութեան միւս յօդուածները։ Բնականաբար, երբեւ հետեւանք վերջին պէպքերու, իտալական կառավարութեան կ'իյնայ ապացուցանել թէ ինքն ալ ունի այս բաղձանքը»։

Ընդդիմադիրները կարծելով թէ ճառը վերջացած է, մտահոգութիւն յայտնեցին որ Ա. Միութիւնը դուրս ձգուած է։ Վարչապետը շարունակեց․

— « Եթէ Ա. Միութիւնը չյիշեցի, այդ չի նշանակեր թէ մենք սերտ յարաբերութիւն չունինք այդ երկրի ներկայացուցիչներուն հետ։ Մենք ստիպուած ենք նկատի առնել ոչ միայն ինչ որ կ'ուզենք ընել, այլեւ ինչ որ ուրիշները պատրաստ են ընելու։ Կը խնդրեմ ժողովէն հաւատալ թէ՝ առանց որ եւ է նախապաշարման, առանց գաղափարական կանխակալ կարծիքներու, մենք պիտի ջանանք մեր ամբողջ կամեցողութեամբ համախմբել այն ուժերը որ տակաւին կուսակից են խաղաղութեան »։

Գ. Չէմպըրլէն ճառը վերջացուց անգամ մը եւս յիշեցնելով թէ անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ «ոչ միայն մենք մեզ պաշտպանելու, այլեւ մեր դերը կատարելու համար, դիրք բռնելով անոնց հետ որ վճռած են դիմադրել նախայարձակման կամ իրենց ազատութիւնը կորսնցնելու սպառնալիքին առջեւ»։

Եուկոսլաւիա միշտ մտահոգ

Անգլիական կառավարութիւնը զինուորական անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առաւ, նկատելով որ Իտալիա կարեւոր համախմբումներ կատարած է Ճիպուլթարի շրջակաները եւ Լիբիոյ մէջ՝ եգիպտական սահմանագլուխին վրայ ։

Եւրոպայի մէջ ամէնէն շատ մտահոգութեան մատնուած երկիրը այժմ Եուկոսլավիան է։ Պելկրատի մէջ չեն ժխտեր թէ Գերմանիա զինուոր կեդրոնացուցած է Աւստրիոյ սահմանագլուխի վրայ։ Թէեւ Պերլին տակաւին ո եւ է պահանջ ներկայացուցած չէ, բայց Պելկրատի մէջ կը կարծեն թէ այդ պահանջը կրնայ դրուիլ որ եւ է առեն։ Անգլիոյ մէջ չեն կարծեր, որ Գերմանիա դէպքերուն դահավէժ ընթացք տայ գոնէ Ապրիլ 20էն առաջ, երբ տեղի պիտի ունենայ Հիթլէրի ծննդեան յիսնամեակի տօնակատարութիւնը։ Փարիզի մէջ կը մտածեն թէ ընդհակառակն, Պերլին անակնկալ հարուած մը եւս պիտի սարքէ, որպէսզի Հիթլէրի տարեդարձը յաւերժացնէ պատմական մեծ դէպքով մը։

Եուկոսլաւիոյ մէջ ազգային միութիւն հաստատուած է եւ վերջ դրած Խրուաթներու եւ Սերպերու երկարատեւ վէճը։ Կըսուի թէ այս երկիրը իր հարստութիւններով մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ Գերմանիոյ համար, որ անցեալ տարի Եուկոսլաւիայէն ներածած է 380.000 թոն պոքսիդ (ասկէ կը շինեն ալիւմինիոմը), 49.000 թոն պղինձ եւ 74.000 թոն անագ։ Եուկոսլաւիա անցեալ տարի արտադրած է մեծաքանակ ոսկի, 47.000 թոն զինկ եւ 4.500 թոն ծարիր (անթիմոն)։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ Անգլիոյ ապսպրեց 58 վայրաշարժ, մէկ միլիոն սթեռլին արժէքով, որ պիտի վճարուի անգլիական կառավարութեան բացած 16 միլիոնի վարկէն ։

ԿԱԹԸ աժանցած ըլլալով, 2 ֆրանքի պիտի ծախուի կիրակի օրէն սկսեալ։

ՍՈՒՐԻՈՅ մարզպանը Փարիզ հասաւ եւ անմիջապէս ներկայացաւ արտաքին նախարարին, անհրաժեշտ տեղեկութիւնները հաղորդելու համար իր կատարած ուսումնասիրութեանց մասին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն լուրերը թէ խորհրդային մարտանաւեր եւ սկանակիր նաւեր անցած են Վոսփորի նեղուցէն, Ցուպաստան երթալու համար ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԸ սպանիական ջուրերը պիտի երթայ այս օրերս, պտոյտ մը կատարելով ամբողջ մէկ ամիս։ Պերլինէն կը հաղորդեն թէ այս պտոյտը շատոնց ծրագրուած էր ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ընելով խորհրդարանին մէջ, հաւաստեց թէ կառավարութիւնը պիտի յարգէ Ռումանիոյ սահմանները, բայց կը պահանջէ որ Ռումանիան ալ փախադարձաբար լուծէ փոքրամասնութեանց խնդիրը։ Ռումանական զօրքը, որ մինչեւ հիմա 30 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր հունգարական սահմանագլուխէն, փոխադրուեցաւ սահմանին մօտերը ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris (5

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

"ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ"

Պատմական տրամ Կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերը կը կատարէ՝ Պ. Ա. ԳՄԲԵԹԵԱՆ ՌԻԹԱՅԻ դերը կը կատարէ՝ Ռուսահայ օփերայի երգչուհի ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սեւէփեան, Օր. Գլըճեան, Գ. Գ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահան, Ռ. Զայդարեան, Մանրաշ, Միճէլեան, Տարօնեան, Սեւէփեան, Սարգիսեան, Սողոմոնեան, Կարապետեան, Տանտիկինեան եւ ուրիշներ։

Maquillage՝ սինէմայի դրուեստագէտ Գ. Յակոբ Առաքէլեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն։

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9) Գ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԻ գրավաճառատունը, 5 Rue Mons. le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9); Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges։ ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ։

Իսկ հանդէսին օրը կիշէն։ Նախուած տոմսակները թուագրուած են. խնդրուի տեղի չտալու համար։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

«ՌԱՖՖԻ» խումբի բոլոր ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 17 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաշարանին։

Գաւառ

ՊՈՄՕՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին վարանդեան սրահին մէջ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին. ներկայանալ 1938 եւ 39ի անդամատոմսով։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Շաբաթ երեկոյ 15 Ապրիլ, գպրոցի սրահին մէջ։

ՀԱՆԴԻՍ ԱՐԱՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ՐԱՖՖԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մայիս. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,45ին. Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ձ. Ռ. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Գ. Թադալիտարա՝ ի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Գ. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Կը խօսին Տիկ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ Գ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՀՌՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Գ. Ա. ԿԻՆՏԻՍԵԱՆ (երգ), կ'արտասանեն՝ Գ.Գ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, Madame S. Ajacques (ջութակ), Mlle Fernande Cournaud (դաշնակ) Մանուկներու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ — Այս կիրակի առաւօտ Լիոնի մատրան մէջ (69, Ռիւ Լուի Պլան) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նահատակաց յիշատակին։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ձ. Ռ. Մ.ի ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

16 Ապրիլ. կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը խօսի Գ. ԹԱԳՒՈՐ ՅԵՎԱԶԵԱՆ (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն)

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ընկերական խնջոյք եւ ճաշկերոյթ

Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբին կողմէ

17 Ապրիլ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ խանութին մէջ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնիլէի Հայր. Միութեան Իգական բաժնի կողմէ։ 15 ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8-30ին, 1 Պուլվար Գարնօ, Հայ Ակումբի սրահին մէջ։

Տեղի պիտի ունենան՝ հայերէն արտասանութիւններ, սիրուն եւ հաճելի անակնկալներ Գ. Սուրէն Սարգիսեանէ ։

Կը ներկայացուի « ԳՈՒԱԹ ՄԸ ԹԷՅ » (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ (թէյ եւ կարկանդակ միասին) մեծերու 2 եւ փոքրիկներու 1 ֆր.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Զէնիլէի Հայր. Միութեան Իգական բաժինը կը ծանուցանէ թէ Զէնիլէի նոր կիրակիի աւանդական տօնախմբութեան առթիւ, 16 Ապրիլ, կիրակի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ Ալֆորվիլի եւ այլուր մեռած բոլոր Զէնիլէցիներու յիշատակին ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար գրել՝ H. AGONEYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

Ընտանեկան խնջոյք—ճաշկերոյթ

Կազմակերպուած Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկ. Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։ 16 ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, «Շահրիկեան » սրահը, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

Հաճելի անակնկալներ, նուագախառն խրախճանք, ինչպէս նաեւ աւանդական հաւկթախաղ ։

Ձրի պիւֆէ։ Մանուկները մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ — Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Զատկի առթիւ սարքուած վիճակախաղը ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8, rue Bossuet Բարեգործականի Տան մէջ

Ընտիր Օրքէսթր։ Խնամուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։ Մուտք 6 ֆրանք

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ 30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERS (Անկէնի քաղաքապետ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ. Մ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ. Ա. ՉԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն) ժամը 6 — 12 պարահանդէս։

Ձրի եւ գիւրամատչելի պիւֆէ։ Մուտք՝ 10 ֆր., փոքրիկներու ...

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Կառ տիւ Նոռէն շոգեկառք՝ ժամը 14-35 եւ 16։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապրիլ 16ին, Նոր Կիրակիի առաւօտուն, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ, ինչպէս նաեւ արուարձանի եկեղեցիներուն մէջ համընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Հայաստանեայց Ընդհանրական Հայրապետին, երջանկայիշատակ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսի, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի Ս. Աթոռոյն Պատրիարք Տ. Թորգոմ Սրբ. Արքեպիսկոպոսի հոգիներուն համար, առաջին՝ մահուան տարելիցին եւ երկրորդին քառասունքին առթիւ ։ Պատարագ՝ ժամը 10ին։ Հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարուի Ս. Պատարագի ընթացքին (եւ ոչ թէ յետ Պատարագի)։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Գ. Ա. Գալֆաեան (Փավիյոն Սու Պուա) 35 ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի ֆոնտին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Վ... ... իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. ... Պետրոսեանի, որ 50 ֆր. ... Զ. որբի ամիս

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ... «Քրիստափոր» Կոմիտէն՝ ... բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՅԱԿՈԲ ... ԿԱԿԱՐԵԱՆԻ եւ պարագաներուն ... ... ՏԻԿԻՆ ԳԱՄԷԼԻԱ ... ԿԱՐԵԱՆԻ ցաւալի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն նաեւ Ֆր. Կ. Խաչի ... Մասնաճիւղը

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ... կործիչներու պատրաստութեան ... դասախօսութիւնը յառաջիկայ ... բաթ օր, 15 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Բարեգործականի ... մէջ։

Դասախօս՝ Պ. ԱՍՍՏՈՒՐ ... Նիւթը՝ Կ. Խաչի ծրագիրը եւ ... ղովարարութիւն ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵՒԵՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 16 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4016

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՌ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ...

Ոչ ազատ երկիր ունինք, ոչ ալ վարչապետ կամ դեսպան, որ կրնայի յայտարարութիւն մը ուղղէր այս օրերս, «ի հոգեւոր մխիթարութիւն»։

Աշխարհ կը սարսի, եւ ծիծեռնակներն անգամ չեն համարձակիր շիւղ մը թռցնել մեր միեւնոյն հայրենիքէն, որ ն'ե. կայ ն'ե. չկայ...

Բայց, ո՛ղջ մնայ Մոսկուան։ Քանի որ ան ալ մաս պիտի կազմէ լնտանի եւ Փարիզի մէջ ծրագրուած միացեալ ճակատին, ուրեմն իրանի՛ մեզի։ Մեր հայրենիքն ալ կը գտնուի խաղաղութեան ճակատին վրայ, հոգ չէ թէ մոռցած ըլլայ մեզ։

Արդ, քանի որ հայրենիքը լուռ է միշտ եւ շատ հեռու, իսկ մենք, այսպէս ցիրուցան, կը գտնուինք միջազգային ալեկոծութեան ամէնէն վտանգաւոր ափերուն վրայ, ճառ մըն ալ մենք խօսինք Մենք մեզի, մեր հոգերուն, պարտականութեանց եւ աշխատանքներու մասին։

Ոչ վարչապետական է մեր բանլիքը, ոչ ալ վարդապետական։ Պարզապէս «պիտանի գիտելիք»— ինչպէս տարիներէ ի վեր, — առանց ինքնապաշտպանութեան։

Վերջերս պարզ սեպեր էինք բացատրել թէ ի՛նչքան եղերական կրնար ըլլալ մեր կացութիւնը, անցեալ սեպտեմբերին, եթէ պատերազմ ծագէր։ Եղերական՝ անոր համար որ անտէր, անգլուխ հօտի մը կերպարանքն ունէինք, այդ ճակատագրական օրերուն։

Անոէր եւ անգլուխ՝ այսօր ալ, երբ շատ աւելի վրդովիչ է կացութիւնը։ Երբ հզօր հսկաներ գերագոյն փորձ մը կը կատարեն, խաղաղութիւնը փրկելու համար։

«Վտանգը անցած է», պիտի ըսեն բանգէտներ։ Հակահիթլէրական եւ հակաֆաշական ուժերը կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, անձնելու համար որ եւ է նոր յարձակում։ Շուտով Մոսկուան եւ Աղարան ալ կը յարին միացեալ ճակատին, իսկ հեռաւոր Ամերիկան չարունակ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ, իր նախադասին ըսելով։

Երանի, երանի՛ թէ ճիշդ ըլլային այս բարեմիտ եզրակացութիւնները, եւ խաղաղութիւնը տիրաբար վերահաստատուէր, փոխանակ աշխարհասասան պատերազմի մը.մղձաւանջը, որ անհա տարիներէ ի վեր կը լլկէ միտքերը...

Բայց, ո՞ր իմաստունը պիտի կրնար վճիռներ արձակել այս մասին։

Օրուան հզօրները իրենք անգամ չեն համարձակիր այդքան վճռական հաւաստիքներ ընծայել։ Եւ մտահոգութիւնը այնքան խոր է, որ անոնք ստիպուած են անկարելին փորձել, յետաձգելու, եթէ ոչ խափանելու համար փոթորիկին պայթումը։

Ուրիշներ, աւելի կամ պակաս լաւատես, կը կարծեն թէ կացութիւնը այսպէս պիտի շարունակուի մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր։

Իսկ սեպտեմբերէն վե՞րջը։ Կամ եթէ անակնկալ մը հոս պայթի Սեպտեմբերէն առա՞ջ։

Բայց, ինչո՞ւ անպատճառ փոթորիկի մը սպասել, մեր տունը կարգի դնելու համար գոնէ այստեղ, Ֆրանսայի մէջ։

Դեռ երէկ հասած տարագիրներ գլուխ գլխի տուած, կը կազմակերպուին, պատրաստ գտնուելու եւ զանազան փորձանքներ կանխելու համար։

Աւելի բախտաւորներ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին կացութեան ելեւէջներուն, եթէ ոչ բան մը շահելու, գոնէ եղածը չկորսնցնելու համար։

Եւ կան տարրեր ալ, որ աւելի սեւ օրեր նախատեսելով իրենց ապաստանած երկրին մէջ, կապեր, յարաբերութիւններ կը հաստատեն, բարեկամութիւն ապահովելու փորձեր կը կատարեն։

Իսկ մե՞նք,— ո՛րքան տրորուեցաւ, մաշեցաւ այս բացագանչութիւնը։

Իսկ մե՞նք, որ արդէն բոլորած՝ տարագրութեան, օտարութեան 15 տարիները, կը յուսակնինք աւելի բան սորված, սերտած ըլլալ...

Ո՞ւր են ապացոյցները մեր արթնութեան, գիտակցութեան, իմաստութեան։

Ցաշեղ էինք եւ ցաշեղ ալ կը մնանք, ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ։

Կը թուի թէ կ'ապրինք ուրիշ աշխարհի մը մէջ, բոլորովին հեռու՝ որ եւ է փորձանքէ, իբրեւ ապաւէն ունենալով բանկալը եւ չուկան։ Եւ կամ հիւրընկալ պետութեանց ամենազօր հովանին։

Քարտէսներ կը փոխուին, ժողովուրդներ կը տրորուին, աշխարհակալ ուժեր ասպարէզ կը կարդան փոխադարձաբար։ Եւ մենք համրանքներ ունինք այդ փոթորկաձայն ամպերուն տակ, ամէնէն արկածալի ափերուն վրայ։

Ո՞ւր է մեր կեդրոնական գլուխը, այս երկրին մէջ, դիմաւորելու համար անակնկալը, աննախատեսելին։ Գոնէ ինքնապաշտպանութեան միջոցները կազմակերպելու համար սպառնացող կրակին դէմ։

Խուճա՞պ։ Ընդհանրական։ Գալիքը նախատեսել եւ անոր համեմատ կազմակերպուիլ՝ չի նշանակեր խուճապի մատնուիլ։

Բուն խուճապը պիտի սկսի այն ատեն, երբ դէպքերը գահավիժին եւ մենք մնացած ըլլանք այս անփառունակ վիճակին մէջ։

Ահա կը տեսնէք, մեծ թէ փոքր անձնատուր եղած են աննախընթաց պատրաստութեանց, հանդարտօրէն դիմագրաւելու համար գալիքը։

Մե՞նք եղանք միակ խելացին, այսպէս անվերջ յօրանջելու համար, խրած՝ երանաւէտ թմրութեան մը մէջ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԶԻՆԱԿՑԻՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼՈՎ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկել խորհրդային իշխանութեան հետ, օդանաւային զինակցութիւն մը կնքելու համար։ Այս նպատակով հրահանգներ ղրկուած են Մոսկուայի անգլիական դեսպանին, ուրբաթ օր, որպէսզի անյապաղ ձեռնարկէ բանակցութեանց։ Դեսպանը երէկ առտու առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, իսկ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանն ալ այցելեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին։

Բրիտանական ծրագրին համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը պիտի գործակցին իբրեւ զինակիցներ, դիմադրելու համար երրորդ պետութեան մը յարձակողական գործողութեանց։ Վերջերս Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին այդ պետութիւնները առարկութիւններ ըրած էին Մոսկուայի մասնակցութեան դէմ, մասնաւորապէս անյարմար գտնելով խորհրդային զօրքին երեւումը իրենց հողին վրայ։ Կը կարծուի թէ Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային ծրագիրը պիտի հարթէ այս դժուարութիւնները, իսկ միւս կողմէ աւելի պիտի զօրանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի փոխադարձ աջակցութեան երաշխաւորութիւնը՝ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հանդէպ։ Գլխաւոր դժուարութիւնը հարթուած ըլլալով, կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ Խ. Միութեան հետ, որպէսզի այս վերջինը հում նիւթեր եւ ռազմամթերք ճարէ վտանգուած պետութեանց։

Այս առթիւ մասնագէտներ կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը օդանաւային կարեւոր կայաններ ունի արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, մէկ ժամ բաղդատաբար շատ մօտ՝ Գերմանիոյ գլխաւոր կայաններուն։ Եթէ յարձակում կատարուի Լեհաստանի կամ Ռումանիոյ դէմ, առանց տեղի տրուած ըլլալու, խորհրդային օդատորմիղը պիտի գործակցի Գերմանիոյ դէմ, առանց սաւառնաթիւ զինուոր թափելու Լեհաստան կամ Ռումանիա։ Կը կարծուի թէ ի վերջոյ այս ճակատին պիտի միանայ նաեւ Թուրքիա։

Նորագոյն տեղեկագիրներու համաձայն, որ հրատարակուած են Լոնտոնի թերթերուն մէջ, Անգլիա ունի 7100 օդանաւ, Ֆրանսա՝ 2700, Խ. Միութիւնը՝ 5000, Լեհաստան՝ 1500, Ռումանիա՝ 600, Եուկոսլաւիա՝ 300։ Գումար՝ 17.200։ Անգլիա եւ Ֆրանսա խաղաղութեան ատեն կրնան արտադրել ամսական 700 օդանաւ։

Միւս պետութիւններէն Գերմանիա ունի 9800 օդանաւ, Իտալիա՝ 4000, Ճափոն՝ 3100։ Գումար՝ 16.900։ Այս երեք պետութիւնները միասին կրնան արտադրել ամիսը 900 օդանաւ։

Եւ վերջապէս Պուլկարիա ունի 50 օդանաւ, իսկ Թուրքիա՝ 500։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները յառաջ կը տարուին արագօրէն, անոր անկախութեան համար ալ երաշխաւորութիւն ընծայելու եւ զայն միացեալ ճակատին կապելու համար։ Անգլիա եւ Ֆրանսա մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայեն թէ Թուրքիոյ եւ թէ Ռուսիոյ մասնակցութեան։ Բանակցութիւնները յաջող ընթացքի մէջ են երկու պետութեանց հետ ալ։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի խորհրդային եւ թրքական դեսպաններուն հետ։

ԹՈՒՐՔԻ'Ն ԱԼ ՅԱՌԱՋ ՊԻՏԻ Ք ՇՈՒԻ

Աւելորդ է ըսել թէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը կենսական կը համարուի այս ճակատին մէջ, որպէսզի ռուսական մարտանաւերը կարենան Միջերկրական իջնել Նեղուցներէն, կամ անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը Սեւ ծով մտնեն, ի հարկին։

Միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կը կատարուին Պուլկարիոյ հետ, որ մինչեւ հիմա կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը, հողային պահանջներ ունենալով իր դրացիներէն։ Այս փոքր պետութիւնը կրնայ վճռական դեր կատարել պատերազմի պարագային, ինչպէս եղաւ 1914ին։ Առանց իր մասնակցութեան, պալքանեան ճակատը խախուտ կը համարուի։ Ասոր համար ալ, քաղաքական շրջանակներու մէջ ծրագիրներ կ'որոճան, գոնէ Տոպրուճայի խնդիրը կարգադրելու համար։ Այս առթիւ կարեւոր դեր մը կը վերագրուի Թուրքիոյ, իբրեւ միջնորդ ծառայելու համար Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ։

Պուլկարիոյ երեսփ. ժողովին մէջ յուզումնալից վիճաբանութիւններ կատարուեցան առջի օր։ Ընդդիմադիրները նեղացուցիչ հարցապնդումներ ուղղեցին կառավարութեան, բայց այս վերջինը յետաձգում պահանջած ըլլալով, զայրացան եւ ատեն քալեցին։

*** Թուրք թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն Պ. Պ. Տալատիէի եւ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները, խոշոր խորագիրներ շարելով։ Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հանրային կարծիքը գոհ է Յունաստանի եւ Ռումանիոյ տրուած երաշխաւորութիւններէն, բայց որոշ վերապահում կը տիրէ բուն Թուրքիոյ մասնակցութեան մասին։ «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ Թուրքիա չի կրնար դիրք բռնել, մինչեւ որ ճշգրիտ կացութեան մը առջեւ գտնուի։

Թրքական բոլոր թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն իտալական ժամուլին դէմ, որ կ'ազդարարէր չմտնել Անգլիոյ սարքած ճակատին մէջ, «այլապէս Իտալիոյ ծաւալումը անդառնալի կերպով պիտի հասնի Սեւծով և Եգէականն»։

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.

— «Կարգ մը իտալական թերթեր կը համարձակին իրենց ուժէն վեր բաներ գործածել Թուրքիոյ դէմ։ Մենք ժամավաճառ պիտի չըլլանք իրենց բացատրելու այդ լեզուէն ծագելիք վտանգին սահմանը»։

Ուրիշ թերթ մը, «Վագըթ», շեշտելով թէ Թուրքիա կուսակից է ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան, իր կրակոտ խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ ազդարարութեամբ.

— «Մեր իտալացի բարեկամները լաւ կ'ընեն որ փոխեն իրենց լեզուն\, որովհետեւ մենք մեր չէզոքութիւնը պարտական չենք Իտալիոյ օդանաւերուն կամ ո եւ է մէկուն հաւաստիքներուն եւ երաշխաւորութեանց։ Թուրքերը միայն մէկ երաշխաւորութիւն ունին — Թրքական բանակը։ Մենք միշտ աչքի առջեւ ունինք Իտալիոյ կողմէ Ալպանիոյ տրուած երաշխաւորութիւնը»։

Ի՞նչ պիտի ըլլան Ճէպէլը Մուսայի Հայերը

Սուրիոյ թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Սանճաքի կցումը յետաձգուած կամ գրեթէ մէկդի դրուած է, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսական կառավարութեան բռնած դիրքին։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ Թուրքիա առանց հրաժարելու իր պահանջներէն, կը ջանայ գոհացում ստանալ խաղաղօրէն։

*** «Սանճաքի եւ Ճէպէլի Մուսայի Հայերու պարագան» խորագիրով խմբագրականի մը մէջ, Պ. Ժորժ Ֆարէս, Դամասկոսի «Էքօ տը Սիրի» թերթին խմբագրապետը, գիտել կուտայ արդար դատողութեամբ.

— «Պարագայ մը կայ որ պէտք է գրաւէ Ֆրանսական իշխանութեանց ուշադրութիւնը։ Քէսապի եւ սա նշանաւոր Ճէպէլ Մուսայի մէջ կը գտնուին 10.000ի մօտ Հայեր, որոնց միակ ոճիրն է մնալ այն դիրքերուն վրայ զոր ժառանգած են իրենց պապերէն։

Ճէպէլը Մուսայի Հայերը երէկուան գաղթականներ չեն, այլ Կիլիկիոյ Հայերուն նման հոն կը գտնուին դարերէ ի վեր։ Թրքական գրաւումի նախօրեակին, անոնք միացան Սանճաքի Արաբներուն՝ պաշտպանուելու համար օտար ամէն արշաւանքի դէմ։ Բայց անցեալ Եուլիսի քաղաքականութիւնը այնպէս մը ըրաւ որ Հայերը եւ Արաբները դառնան պարզ ու անկարող հանդիսատեսները այդ շրջանի ողբալի դէպքերուն։

Ներկայիս աւելորդ է դատել այդ ժամանակի Ֆրանսական քաղաքականութիւնը։ Մերկ իրականութիւնը այն է որ, ոչ Ճէպէլ Մուսայի քաջարի Հայերը, ոչ ալ արաբ տարրը չգտնուեցան այնպիսի վիճակի մը մէջ որ կարենային պաշտպանել իրենց պապենական ինչքը։ Եւ Թուրքերը գրաւեցին Սանճաքը առանց գնդակ մը արձակելու։

Բայց կայ ուրիշ իրողութիւն մը որ կրնայ եղերական հետեւանքներ ունենալ։ Այդ Հայերը, զուրկ պաշտպանութեան միջոցներէ եւ իրենց երկիրը դարաւոր թշնամիին յանձնելու տեսնալով, Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ չթելադրուեցան իսկ լքելու իրենց շրջանը եւ ապաստանելու Սուրիա կամ Լիբանան։ Անոնք կը մնան տակաւին հոն։

Այդ դժբախտները միայն մէկ բան կը պահանջեն.— Պաշտպանուիլ՝ եթէ տակաւին ժամանակ կայ, ի հարկին ստանալ պաշտպանութեան բոլոր միջոցները՝ ընդդէմ յարձակման արդիական միջոցներուն։ Եւ կամ՝ լքել դիրքը անհամեմատօրէն աւելի ուժեղ թշնամիին առջեւ եւ գաղթել, ի խնդիր նոր հայրենիքի մը։

Անոնց պարագան յուզիչ է։ Անոնք ոչինչ ըրած են, այս վիճակին արժանի ըլլալու համար։ Անոնք արդէն շատ բան տեսած են Թուրքերու հետ իրենց դրացնութեան ժամանակ՝ Թուրքիոյ մէջ, Կիլիկիոյ մէջ։

Եթէ Սանճաքը անկախ կը գտնայ մինչեւ յաւագոյն օրեր, թող անոր խնայուին նոր, ձրի ու աւելորդ զոհեր։ Հայկական ողիսականը պէտք չունի եղերական նոր դրուագներու»։

*** Սուրիայէն կը հաղորդեն թէ Թուրքերը վերջերս սաստկացուցած են հակաֆրանսական քարոզութիւնը եւ յայտնապէս գրգռութիւն կը սերմանեն Ջեզիրէ Տաղրի մէջ։ Թուրքիա 35.000 զինուոր կեդրոնացուցած է Քիլիսի, Այնթապի եւ Ճարապլուսի շրջաններուն մէջ։ Սանճաքի թրքական զօրքը վերջերս ջոկատներ ղրկած էր դէպի Գըրըքխան եւ Պէյլանի բարձունքը, սահմանային շրջանները, երբ Ֆրանսա որոշեց օգնական ուժ հասցնել, վերջին պահուն։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Թերթերը փոխարինութիւն կը պահանջեն

Երէկ ընդարձակ տեղեկութիւններ հաղորդած էինք Ֆրանսայի օտարականներու մասին մշակուած նոր հրամանագիրներու մասին։

Կիսապաշտօնական «Թան»ը խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, զայն կը քննէ զանազան տեսակէտներով,— ներքին ապահովութիւն, օգտագործում ազգ. պաշտպանութեան համար, ատրճանական ձուլում եւն.։ Այս առթիւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքի մասին.

— «Նոր հրամանագիրներէն մին կը վերաբերի օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքին հակողութեան։ Կառավարութիւնը չի կրնար հանրապետութեան հողին վրայ թոյլատրել գոյութիւնը աւելի կամ պակաս գաղափարական քարոզութեան կեդրոններու այնպիսի անձերու կողմէ որոնք մեզմէ չեն, ի սպաս ազգային շահերու որոնք մեզի չեն պատկանիր։ Ֆրանսայի ընկերակցութեան օրէնքը հաստատուած չէ իբրեւ ապաւէն կամ ժարագոյր ծառայելու այս կարգի կասկածելի գործունէութեանց, ստիպողական էր լեցնել պակաս մը որ երկար ատենէ ի վեր հաստատուած է մեր օրէնքներուն մէջ և այն տրամադրութիւնները որ մօտերս պիտի հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ, գլալապէս պիտի հանգստացնեն հանրային վրդովուած կարծիքը»։

Թերթը յետոյ շօշափելով օտարականներու իրաւական վիճակը Ֆրանսայի պատերազմական պահանջներուն պատշաճեցնելու խնդիրը, դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա հաստատուած օտարականները պարտաւոր են, իբրեւ փոխարինութիւն իրենց վայելած հիւրընկալութեան, իրենց լիակատար աջակցութիւնն ընծայել, եթէ վտանգուած է իրենց ապաստանած երկիրը։

— «Բացորոշ է թէ այս օտարականներու մեծ մասին քաղաքական փախստականի եւ հայրենազուրկի հանգամանքը շատ աւելի կը դիւրացնէ իրենց օգտագործումը, եթէ անոնք փոխանակ արտաքսուելու կամ աքսորուելու, կը պահանջուէին մեր կարգ մը խռովայոյզ դրացիներուն կողմէ։ Ոչ մէկ տարակոյս որ միջազգային օրէնքով անոնք մեզի համար կրնան ընել ինչ որ կ'ուզեն եւ մենք անոնց համար կրնանք ընել ինչ որ կ'ուզենք։ Այս չի նշանակեր՝ թէ խնդիրը մասնաւոր շրջահայեցութիւն չի պահանջեր եւ այս առթիւ որ եւ է ծայրայեղութիւն սխալ պիտի ըլլար, անոնց զինուորութեան ծառայութեանց նոր հրամանագիրներու գործադրութեան ատեն։ Բայց եւ այնպէս, ոչ մէկը պիտի կրնար առարկել թէ մեր հիւրերը կրնան եւ պէտք է պարտաւորիչ կերպով եւ լայնօրէն օգտագործուին, լեցնելու համար մեր աշխատաւոր ձեռքերու զօրաշարժին հետեւանքով գոյացած բացը, մանաւանդ հողագործութեան մասին, նոյնիսկ ուղղակի ազգ. պաշտպանութեան հետ կապուած աշխատանքներ-

(Շար. 4րդ էջ. Ընդհանուր խմբագրական. Տեսէ՛ք 4րդ էջը)

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆՈՐԱՀԱՍ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բնութիւնն ալ իր ինքնախաբէութիւնները, վրիպակները ունի։ Իր շռայլ բեղմնաւորութեան, իր անհաշիւ պտղաբերութեան ընթացքին, յաճախ կը յանգի ամուլ, կաղկանդ արդիւնքներու. Ծաղիկներ կան, որոնց պտուղները խակութեան սահմանը անկարող են անցնիլ։ Հազիւ կազմուած՝ այդ թերաւարտ միրգերը կը դռանան, կը թափին։ Թերեւս յափազանց անհամբեր, այդ բոյսերը աճապարանքը ունին ժամանակէն առաջ պտղելու, ծաղկելու։ Եւ իրենց աղքատ աւիշը կանխահասօրէն կը սպառեն, դեռ կենսական իր կոչումը չլրացուցած։ Կան ալ տեսակներ, բուսական, կենդանական աշխարհէն, որ չեն գիտեր ինչ թաքուն պատճառաբանութեամբ, դատապարտուած են միշտ մեռելածին պտուղներ ի լոյս ընծայելու։

Գրողներ կան,— մեծ մասով երիտասարդ— երբեմն տարեց, բայց միշտ թեկնածու՝ յանդուգն տաղաչափութեան բարձր արուեստին,— որոնք կը յիշեցնեն բնութեան այդ անմիտ կատակները։ Սեղանիս վրայ ունիմ, «բանաստեղծական» գրքոյկներու նմոյշներ,— չորս հովերու բերած աշնանային տերեւներ,— որոնք վաղահասօրէն ծնած ըլլալու, կամ կանխահասօրէն մեռած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգեն։

Անշուշտ ժամանակը չի մոռնար հաշուեյարդարը այդ թղթեղէն յաւակնոտութիւններուն, այդ ուռճացեալ քերթողութեանց, ի՞նչ հարկ ընդմիջելու իր գործը։ Այսուհանդերձ, այդ տժգոյն էջերէն մերթ ընդ մերթ փախած տարտամ խոստում մը, գիծ մը,— պղտոր աւազին մէջ մոլորած ոսկի ձկնիկին նման,— կը նշուլէ յանկարծ ու պատճառ կ'ըլլայ որ չուզենք մեղսակցիլ անագորոյն ժամանակին, ու խրախոյսի քանի բառեր փնտռենք անոնց հասցէին։

Արուեստի մէջ սակայն նուազագոյն բարութիւնը եթէ կարծիքը վերապահելն է, առաւելագոյն բարութիւնը անշուշտ ճակատ ճակտի, անկաշառ արտայայտութիւնն է։ Այս գիրքը երեւութապէս կրնայ անագորոյն թուիլ, բայց իրապէս կը ջանայ ծառայել թէ՛ մարդուն, թէ՛ արուեստին։

Սեղանիս վրայ սպասող քնարաշունչ այս գրքոյկները քիչ մը կը նմանին բոյրի այն սրուակներուն, որոնք լեցուած են ներկուած ջուրով։ Այս տպաւորութիւնս թէեւ բիրտ, բայց տուն կուտայ քանի մը ընդհանուր խորհրդածութեանց, բարեկամական թելադրանքներու։

Անտարակոյս, ինքզինք արտայայտել ուզելու ազատութիւնը մէկն է մարդկային ամէնէն անբռնաբարելի իրաւունքներէն։ Անտառին մէջ ամէն թռչուն ազատ է երգելու, ու ամէն էակ՝ նոյնքան ազատ՝ իր բառը, չեշտը նետելու կեանքի խաժամուժին, գրական ժխորին մէջ։ Բայց գեղարուեստական այն վիթխարի անցեալը, գրական այն անհուն ժառանգութիւնը, որ այսօրուան մարդուն տրուած է վայելել, յառաջ բերած է մեր մօտ զգայութեան, հասկացողութեան, ճաշակի, գրական հոտառութեան այնչափ նուրբ, դժուարահաճ աստիճան մը, որ այլեւս հեշտօրէն չի խաբուիր իր ընտրութիւններուն մէջ, ոչ ալ կը տառամի իր դատումներու ընթացքին։ Գրական արտադրութիւններու հեղեղէն «բազում են կոչեցեալք, սակաւ են ընտրեալք»։ Այսօր ուրեմն որեւէ կերպով ուշադրութիւն գրաւելու, ինքզինքը պարտադրելու համար աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ինքնատպութիւն մը, շնորհ մը, անձնական դրոշմ մը, որեւէ զարտուղութիւն մը երեւան բերել ու արժեցնել։ Գործունէութեան ամէն ասպարէզի, բայց մանաւանդ գրական մարզի վրայ, այո՛, ճեղքելու ու յայտնելու միակ պայմանն է, միջակէն, սովորականէն, ծանօթէն, ընթացիկէն դուրս,— եթէ ոչ բարձր դէթ խոտորնակ փորձի մը, յայտնութեան մը տպաւորութիւնը գործել։ Լաւագոյն է չարտայայտուիլ ընաւ, քան թէ կրկնել ու յանկերգել «արդէն ըսուած», «արդէն իմացուած» հասարակ տեղիքներ։ Արուեստը մեղք, ապիկարութիւն կը նկատէ հետեւակութիւնը բոլոր անոնց որ կոխոտուած ճամբաները կը մաշեն, ու կը կրկնեն ուրիշները, կամ իրենք զիրենք։

Ափսո՛ս, սեղանիս վրայ դալկացող գարնանամուտի այդ հապճեպ բողբոջները, կամ աշնանավերջի տհաս գրքոյկները ոչինչ կը բերեն մեր գրական ժառանգութեան։ Զուրկ ինքնուրոյն բոյրէ, անոնք հին, փոշեպատ դարակներու բոյրերը կը հոտին. կը յիշեցնեն արդէն մեռած շրջանի մը մթնոլորտը։ Իրենց ծիրը կը տարածուի Ալիշանէն մինչեւ Վարուժան։ Անոնք դեռ նախապաշարումը ունին յանգի ու չափի, քնքոյշ բառերու, դասական ածականներու, վիպապաշտ պատկերներու։ Յետամնաց կրկներեւոյթները կայ ու չկայ ժամանակի մը։

Բանաստեղծութիւնը ձեւական ամէն մտահոգութենէ, տաղաչափական ամէն կանոնէ առաջ հոգեկան տրամադրութեան հարց է։ Երբ գրագէտ մը ի բնէ ընդունակ եղած է, կամ մշակած է իր մէջ քնարական զգայութիւնը,— արձակ գրէ կամ չափածոյ, իր գրութիւնը կրնայ բանաստեղծական ըլլալ։ Զարդարեանի արձակին մէջ շատ աւելի քնարերգութիւն կայ քան Գոլանճեանի, Փանոսեանի ոտանաւորներուն մէջ։

Ապա ուրեմն բանաստեղծութեան սեռը փորձող որեւէ հեղինակ յայտնատեսութիւնը, զգայնութիւնը ունենալու է այդ բնածին հակումին, «բանաստեղծական բնազդին»։ Կը թուի թէ բուն իսկ այդ յայտնատեսութիւնը կը պակսի բոլոր այն գրողներուն որ կաւէ սափորներ միայն գիտեն շինել ու անկարող են զայն լեցնելու ինքնաբուխ նեկտարով։

Բայց առ ի չգոյէ այդ ներքին ձայնին, որ կ'առաջնորդէ մարդը դէպի իր կոչումին, իր լրումին, անհրաժեշտ է գէթ կառչիլ քանի մը սկզբունքներու։

Նախ, բանաստեղծութեան թեկնածու որեւէ գրող ի բնէ տարուած ըլլալ աշխարհը դիտելու կոյս, եթէ կարելի է ըսել մանկական աչքերով։ Ըսել կ'ուզեմ թէ բանաստեղծականութիւնը հոգեկան վիճակն է մարդու մը, որ կարծէք նոր կը ծնի բոլորովին նորոգեալ աշխարհի մը մէջ. իրմով կը սկսի աշխարհը, եւ ամէն բանի յայտնութիւնը։ Եւ այդ է պատճառը որ իրապէս ճշմարիտ ու կենդանի բանաստեղծութիւնը բաբախուն է միամիտ հիացումով, մանկական յափշտակութեամբ, ինքնամոռաց ու ինքնաբուխ անկեղծութեամբ։

Բայց քերթողական արուեստի ակնաղբիւրը եթէ հոգեկան այդ նախնականութեան մէջն է, հոգ չի վերջանար անշուշտ։ Այդ յատկութիւնը պէտք է լրացնել մասամբ ըմբոստական ոգիով խառնուածքի, որ գերազանցապէս երիտասարդական է։

Այսինքն բանաստեղծը, իր արտայայտութեան զեղումին անձնատուր, գիտնալու է տեսնել, արհամարհել ամէն տաղաչափական, լեզուական կարգապահութիւն, որ սանձ մը կրնայ դնել իր յուզումին ու խորհրդածութեան։ Պէտք է սկսիլ ուրանալով ու մերժելով, եւ ոչ թէ դաւանելով ու հպատակելով։ Օրէնքը, կանոնը, ձեւը եւ ոճը պէտք է ցայտեն մարդու ներսէն իսկ, իր ներշնչումի թափէն, իր հոգեկան կշռոյթէն եւ ոչ թէ պարտադրուին անոր արտաքին հարկադրանքով, յանուն օրինապահութեան, յանուն գեղագիտական այս կամ այն վարդապետութեան։

Ինչ որ կը բանաձեւենք, ատոնք քերթողական կոչումի առաջին փուլերն են, նախապայմանները՝ որ կ'ապահովեն արուեստի ԻՆՔՆԵԿՈՒԹԻՒՆԸ (spontanéité) եւ ԻՆՔՆԱՏՊՈՒԹԻՒՆԸ (originalité)։ Մէկ խօսքով անհատական դրոշմը։

Այնուհետեւ կը սկսի մեծագոյն գործը, դժուարինը՝ որ ոչ սկիզբ ունի, ոչ վախճան։ Անիկա բանաստեղծի ԻՆՔՆԱՄՇԱԿՈՒՄՆ Է, գրելէ առաջ ու գրելէ վերջը, ու շարունակաբար…

Որո՞նք են խառնուածքի հասունութեան միջոցները. ի՞նչ ազդեցութիւններ կրնան խմորել անոր եսը, առանց զայն խաթարելու։ Ո՞ւր փնտռելու է անիկա իր արուեստի զարգացումը՝ համաձայն իր անհատականութեան սեւեռումին։—

Ասոնք հարցեր են, զոր ոչ մէկ քննադատ ի վիճակի է սահմանելու։ Իւրաքանչիւր գրող ինք գիտնալու է որոշել իր վարպետները, եւ իր հոգեկան սնունդը։

Անշուշտ այդ ինքնամշակումը ԳՐՔՈՒՆԱԿ ըլլալէ աւելի ըլլալու է ԿԵՆՍՈՒՆԱԿ, եթէ թոյլատրելի է ըսել. բանաստեղծը իր ներքին պատուհանները բանալու է առաւելապէս աշխարհի լոյսերուն, ստուերներուն ու խաւարին. բայց անուրանալի է որ այդ կենդանի շփումը կ'ամբողջանայ գիտակից ընթերցումով։

Երիտասարդ բանաստեղծները, իրենց առաջին ճիչերը չարձակած, կը կարօտին երկարաշունչ ու խելացի ընթերցումներու։ Թոթովանքի, աշուղական տաղերգութեան շրջանը փակուած է այլեւս։ Բանաստեղծութիւնը իր ետին ունի ոսկեդարեր, հանճարներու երկնակամարը, հեքիաթունակ հորիզոններ, սրբազան դպրոցներ՝ որոնք մեհեաններն են քերթողական մոգութեանց։ Այս դիւթական աշխարհէն ներս ի՞նչպէս ներելի է մուտ գործել չափածոյ անճարակութիւններով եւ հնաբոյր բանահիւսութեամբ։

Այո, կարդալ. բայց մանաւանդ ծանօթ ըլլալ կարդալու արուեստին։ Ընթերցումը կրնայ հաւասարապէս կատարելագործել մարդը կամ զայն բթացնել նայած թէ ինչ մեթոտով կը տարուի ան։ Ընթերցումը ընտրողութեան, չափակշիռի (dosage) եւ անդրադարձութեան հարց է բնականաբար ու որեւէ մարդուն կը պարտադրէ որոշ մտային կարգապահութիւն։

Երիտասարդ բանաստեղծներ, թափանցել մեծ քերթողներու հոգիէն ներս, անձնատուր ըլլալ անոնց խառնուածքին, արբենալ ու թմբիլ արուեստով,— ահա էական պարտականութիւնը գրելէ առաջ, նախափորձերէ շատ առաջ։ Մեր հեղինակները գարնանային անձրեւին նման կը բեղմնաւորեն մեր հողը. մտերմանալ անոնց, կը նմանի հոգեկան osmoseի մը, որ մեզ կը ճոխացնէ մեր «եսով» իսկ։

Ունեցէք լռելու եւ համբերելու առաքինութիւնը. թողուցէք որ ձեր քերթուածները բիւրեղանան ձեր էութեան խորը, ինչպէս մարգարիտը՝ ոստրէին միսին մէջ։ Ով որ ըսելու արժանի խօսք մը ունի, զայն ըսելու առիթը պիտի գտնէ ուշ կամ կանուխ։ Ինչո՞ւ արտորալ

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ ԽՈՏԵՐԸ

Աշխարհը հանդէսի մէջ է եւ օդին մէջ ծաղկեր են թիւրաւոր ժպիտներ։

Անտառին մէջ թափառելով հասեր եմ լճակին եզերքը ուր կայթատօն կայ։ Ծառազայթները, ջուրին վրայ, կը պարեն ոսկի աղջիկներու նման, արծաթէ սանտալներով։

Կղզիին գմբէթին վրայ կ'եփի երաժշտութիւն մը։ Ծառերուն ճիւղերը ձայնագրութեան գիծեր են ու թռչունները նօթեր։ Երգերու ջրվէժները կը թափին լճակին մէջ։

Ճերմակ ծաղիկներով հարսնացած ծառերը ներքին պարի մը մէջ են։ Ծառերը իրենց սրունքները կամ թեւերը երկարած են դէպի ջրափը։

Լոյսերը կը թրթռան ծնծղաներու պէս, կը հնչեն զանգակներու պէս, կը բաբախեն սիրտերու պէս։

Անտեսանելի մատներ կը դաշնակահարեն ջուրին մակերեսին վրայ ու արծաթէ կաթիլներ կը պսպղան անդադար։

Յարութեան տօնն է։

Ամէն իրի մէջէն կը ճչէ կեանքը, վերանորոգ խանդավառութեամբ։

— Ապրի՛լ, ապրի՛լ, պայքարի՛լ, յաղթանակե՛լ, ճաշակե՛լ, արբենա՛լ…

Գորտերը ակմբուեր են ու կ'արբենան լոյսի գինիներով։

Կարապները կը սահին ալիքներու մէջ՝ կարծես քաշելով պերճանաւը անտեսանելի աստուածուհիի մը։

Նաւակները կ'երազեն։ Թափուր օրօրոցներ են որոնք կը սպասեն մանուկ հոգիներու։

Քարը, հողը, որդն ու բզէզը ջերմութիւն ունին, խնդութիւն ունին, կոչնական են, յարուցեալ են ու կ'աղաղակեն։

Ամէ՛ն, ամէ՛ն տեղ է կեանքին ճիչը, անզուսպ կանչը, որ կը փոխուի հեզահոս երգի մը, երկար ու անայլ երգի մը որ լի է իմաստութեամբ, ներդաշնակութեամբ.

— Շնչե՛լ, տեսնե՛լ, լսե՛լ, լուսազարդուե՛լ…

Կապոյտ երկինքը կը թաւալի նոր յոյսերով եւ մաքուր ամպերու գեղանկարչութեամբ։

Ծառերուն աղջիկ հոգին՝ սիրուհի կ'ըլլայ ու սիրուհին՝ մայր։

Անպարագիծ լռութեան ու խաղաղութեան մէջ մեծ հանդէսը հեզահեւ կը շքեղանայ։

Տօնն է գարնան, լոյսին, գոյներուն եւ երգերուն։ Տօնն է հրաշքին, յոյսերուն եւ Յարութեան։

Լոյսի բրաբիոններ կ'իյնան վերէն, լճակին վրայ։

Ու նորանշան լոյս մը եթերին մէջ։ Եւ այդ լոյսին մէջ Յիսուսը, ինքն ալ լոյս, կը թեւածէ վեր.

Անիկա շնորհալի է մաքուր ժպիտի մը նման, սիրելի է լոյսի մը նման եւ սրբազան՝ շուշանի մը պէս։

Կը վերանայ Յիսուս, իբրեւ ճառանշէ խաչ, ելած լոյսի ծովէ մը, կ'երթայ շողերու ովկէան մը։

Կը թափին իր քղանցքէն ծաղիկներ, աղաւնիներ եւ ճառայլներ։

Արեւը մօտեցած է հորիզոնին ու կը հնչէ իբր զանգը մայր տաճարի մը։

Ոսկի աղջիկները դեռ կը պարեն ջուրերուն վրայ։ Կ'անցնին բոյլեր լճակին մէջէն։ Վարդակարմիր բոցերը կը տարածուին եւ սիւք մը կրակները կ'արծարծէ ձայնելով։

— Փա՛ռք հրաշափառ Յարութեան։

Մտածումի եւ երազանքի հսկաները կը միանան մէջս ու զիս կը տանին ափերէ ափեր։

Շուքեր կ'անցնին երկնքի պատուհանին վրայէն։ Մեծ խաչի մը շուքը կը գծագրուի երկնակամարին վրայ։

Ծառերը կը հագնին խորհուրդին քօղերը ու ճամբայ կ'ելլեն՝ իրարու մօտենալու համար։ Աստղեր կայ ու ցափունք։

Կը քալեմ անտառին մէջէն ու կը զգամ որ կը ճեղքեմ անձկութեան ալիքները.

Վերջին անգամ, անկիւնէ մը, կը լսեմ սիւքին մեղմ ձայնը.

— Փա՛ռք հրաշափառ Յարութեան։

X

Կը կենամ. ձայն մը կայ, փոքրիկ ու արտայոյզ ձայն մը, ոտքերուս քովը։ Կը ծռիմ ու մօտիկ կ'ըննեմ։ Խոտ մըն է որ կ'ըսէ իր քովի եղբօրը.

— Աղբարիկ, կը վախնամ…

— Ի՞նչու կը վախնաս.

— Տխրութեա՞ն ժամու մը մէջ ենք թէ ուրախութեան…

— Երկուքին համար ալ միշտ զօրաւոր պատճառներ կան…

— Ի՞նչ անըմբռնելի բան է կեանքը…

— Լաւ կ'ըլլա եթէ ուրախանաս։

— Ահ, չեմ կրնար, աղբարիկ…

— Ուրախ բաներու մասին մտածէ։

— Փորձեմ, փորձեմ…

— Մի մոռնար որ վաղը դարձեալ լուսաւոր պիտի ունենանք։

— Վա՞ղը, վա՞ղը, ըսիր…։ Ա՜հ, սոսկալի բառ մըն է այդ։

— Յոյս կայ այդ բառին մէջ։

— Նաեւ մահ։

— Եղբայր, վատութիւն է տխրիլ յարութեան տօնի օրով։

— Եւ սակայն դուն ալ տխուր ես։ Կը դողայ ձայնդ եւ առաւօտուն քեզ պիտի գտնեմ արցունքներու մէջ։

— Կը զառանցես դուն։

— Կը զառանցեն անոնք որ շատ ուրախ են կամ շատ տխուր։

— Ես ուրախութենէս կուլամ

— Իսկ ես տխրութենէս կը ժպտիմ

— Ի՞նչ բանէ կը վախնաս դուն

— Վաղուան մահէն։ Միշտ կեանքիս վտանգի մէջ կը զգամ։

— Ի՞նչ է, սակայն, իմ ու քու կեանքը։ Խոտի կեանք։

— Եւ սակայն կեանք է ան։ Ամէն կեանք անոյշ է, անխորաչափելի կերպով անոյշ։

Ի՞նչ կ'երեւակայես ու կը վախնաս։

— Կը թուի թէ երկաթէ հսկայ գործիքներ պիտի անցնին վրայէս։

— Ա՜հ, որքան վախկոտ ես։

Իսկ դուն ո՞րքան զուրկ ես երեւակայութենէ։

— Տրամաբանութիւնս զօրաւոր է սակայն։

— Տրամաբանութիւն ունի՞նք մենք

— Ճիշդ է որ դուն չունիս։

— Եկուր աղօթենք։

— Ո՛չ, եկուր ուրախ կանչեր արձակենք։

Ու երկու եղբայր խոտերը իրար գրկեցին եւ սկսան աղաղակել անդադար.

— Փա՛ռք հրաշափառ Յարութեան…

— Փա՛ռք հրաշափառ Յարութեան…

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Լեւոն Շանթի այս ողբերգութիւ… նը մարմին կ'առնէ հետզհետէ բեմի վրայ եւ փարիզահայ հասարակութեան է վիճակուած ուրեմն, առաջին անգամ զայն տեսնելու բախտը.

Լապորաթուար ժողովի սրահում է որ կ'երթամ ներկայ ըլլալ … երիտասարդ … փորձերուն՝ որ այսօր պիտի կատա… ցանեն մեր առաջ Կիլիկեան թագաւորութեան ԺԴ. դարը եւ թերեւս … ամբողջ պատմութեան ողբերգութիւ… նը։ Սարսուռը կ'անցնի երակներէս … տեսնելով թէ ինչպէս — բնութեան տարրերուն պէս — պատմութիւնը վերակրկնուի անընդհատ, թէ ին… դեռ մինչեւ այսօր հայութիւնը կ… լեկածի նոյն ներքին ու … պայքարներով եւ կ'ողբա ճչալ.

— Հայ երիտասարդ, սերտէ՛ պատմութիւնը, նուիրական պարտք … ցիդիդ … , բուռական են … ները …

X

Հայաստան։ Իր աջը Արեւելք … ձախը՝ Արեւմուտք։ Եւ ամբողջ պատմութեան ընթացքին՝ ահա հարցը … ,… յենուլ, արեւելքի՞ն թէ արեւմուտքին։

Առաջինին հետ՝ երկրորդի բանակ… ներն են սպառնական, երկրորդի … հետ՝ առաջինի բանակներն են դրան առաջ։ Ինչպիսի հրաշք է արդէն որ մինչեւ հիմա ապրեր է Հայը, մի… իրեն շրջապատող այդ հզօրագոյն … ղեկավարութիւններէն չառներու փոր… իսկ չկայ այսօր աշխարհին վրայ։

Եւ երբ կը բռնէր է ամէն յո… ճղնաժամի պահուն երբ մայր երկիրը … ահագին է այլեւս բարբարոս ցեղերու … միաժամանակ դրօշներուն տակ … իշխանները … քայլեր … վերի Մեծ Կիլիկիական, … մտեցիր … լեռնամուտքին։ Կարճ ժամանակի մէջ հայ շինարար ոգին ստեղծեր է արդէն նոր մշակոյթ մը, որ կը կոչուի կի…

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Կոստանդին թագաւորն ինձ ուղեկցելիս յայտնեց, թէ Եգերացի իշխանների մէջ ամէնից ընտիր եւ ամէնից քաջարի անձինքներին է գիտակից կարգել ինձ եւ թէ ամէնից աներկիւղ զօրագնդերն է յանձնել այդ քաջերի ձեռքը։ Ես չեմ պահանջում որ դուք ինձ օգնէք այս ծանր վայրկեանին. կեանքը թանկ պարգեւ է, ի՞նչպէս կարող էք վտանգի ենթարկել նրան… Բայց պահանջում եմ, որ ձեր աշխարհը վերադառնալուց յետ յայտնէք քաջազն արքային, թէ իւր իշխանները Հայոց ապստամբների դէմ ճակատել չկարողացան… Այդքանով արդէն Կոստանդին թագաւորը կարող է իւր իշխանների քաջութեան չափը որոշել։

Այս ասելով թագաւորը դուրս գնաց վրանից։ Եգերացի իշխանի վրայ ծանր ազդեցութիւն արին այդ խօսքերը։ Նրանք շուարած նայում էին միմեանց՝ առանց խօսել կամ տրտունջ յայտնել կարողանալու։

— Այս անպատուութիւնը մենք պիտի տանե՞նք… հարցրեց վերջապէս երիտասարդ իշխաններից մէկը իւրանց առաջնորդին։

— Ո՛վ չի կարող տանել, պէտք վերցնէ իւր գունդը եւ հետեւէ Հայոց թագաւորին, ծանրութեամբ նկատեց առաջնորդը։

Բայց ոչ ոք չպատասխանեց նրան, որովհետեւ այդպիսի յանդուգն ձեռնարկութեան ոչ ոք էլ չէր կամենում մասնակցել։

Իսկ Աշոտ արքան վրանից ելնելով՝ պատրաստ գտաւ արդէն Վանանդացոց ու Տայոց քաջերին, որոնց գլուխ էին անցել Մարզպետունի իշխանը եւ Վահրամ Սեպուհը։

Թագաւորն աշտանակեց իսկոյն իւր սպապարիկ նժոյգը եւ առաջ անցնելով՝ բարձր ձայնով գոչեց.

— Քաջե՛ր, ո՞վ է կամենում ձեզանից կռուել եւ մեռնել թագաւորի հետ միասին։

— Մենք ամէնքս… գոռացին միաբերան հայ կտրիճները եւ նրանց ձայնի արձագանքը որոտաց հեռաւոր լեռներում.

— Ո՛ն ուրեմն, յառա՜ջ, գոչեց թագաւորը եւ սուրը հանելով դիմեց թշնամու կողմը։

Հեծելազօրը հետեւեց նրան։

Ապստամբներից մի խումբ յառաջացել էր արդէն մինչեւ ձորի բերանը եւ դիտում էր հեռուից արքայական բանակի շարժումը։ Երբ նա հեծեալների այս գունդը տեսաւ, սկսաւ դէպի կիրճի ներսը նահանջել.

Թագաւորը իւր զօրքով հասաւ նրա ետեւից ինչպէս մի փոթորիկ եւ ընդհարուեցաւ հետը կիրճի մէջտեղը։ Արքայի նպատակն էր յանկարծակիի բերելով՝ փախուստ դարձնել այդ խումբը եւ այդպիսով շփոթել կիրճի բերանը փակող զօրքերին։ Վանանդացիք ու Տայեցիք կռուել սկսան կատաղաբար։ Նրանք ձիաներով կոխկռտում եւ երկար նիզակներով շամփրում էին անզօր հետեւակներին, որոնք կռւում էին միայն կարճ սրերով։ Ընդհարումը տեւեց հազիւ կէս ժամ. որովհետեւ արքայականների յարձակումն այնպէս անակնկալ եւ բախումն այնքան զօրաւոր էր, որ ապստամբների խումբը երկար դիմադրել չկարողացաւ։ Մի քանի տասնեակ զոհեր տալուց յետոյ նա թիկունքը դարձրեց եւ փախաւ։ Արքայականները յաղթական աղաղակով սկսան հալածել նրանց։

Թւում էր թէ՝ բաղդը ժպտում է թագաւորին։ Կրճի բերանը հասնելուց՝ փախստականները դէպի լեռան լանջերը ցրուեցան։ Արքայի հեծելազօրն ընկաւ նոր հանդիպող գնդերի վրայ, որոնք արդէն շփոթուած էին թէ՛ փախստականների եւ թէ՛ հալածողների աղաղակից եւ սկսաւ սաստկապէս հարուածել նրանց։ Ընդհարումը երկար չէր տեւելու. այդ գնդերը նոյնպէս փախուստ պիտի տային՝ մաքրելով կիրճը արքայական զօրքի առաջ. բայց յանկարծ հասան այդտեղ Սեպուհ Ցլիկ-Ամրամը եւ Գարդմանայ Դաւիթ իշխանը, նստած ամեհի նժոյգների վրայ եւ շրջապատուած մէկը կատաղի Սեպուհներով եւ միւսը՝ հզօր Գարդմանացիներով, որոնք եւ վայրկենապէս կռուի կերպարանքը փոխեցին։ Ամրամ Սեպուհը խրախոյս կարդաց իւր քաջերին եւ սուսերամերկ ընկաւ արքայական զօրքի վրայ։ Նրա ձայնը որոտում էր կրճի մէջ, ինչպէս գարնանային հեղեղի շառաչ եւ այդ ձայնին հետեւում էր բազմամբոխ զօրքի աղաղակը։ Նոյնպիսի հզօր գոչիւնով խրախուսել սկսան իրանց գնդերին Թագաւորն ու Մարզպետունի իշխանը եւ մարտիկները երկու կողմից սկսան ընդհարուել նոր ուժով եւ աւելի կատաղաբար։

Գնդերից ոչ մէկը տեղի չէր տալիս միւսին։ Արքայականներն աշխատում էին վանել հակառակորդներին կրճի միջից, իսկ վերջինները ճգնում էին յետ մղել նրանց դէպի խորաձորը։

Այդպիսով միմեանց դէմ խիզախելով եւ շարունակ անձուկ կրճի մէջ խառնուելով՝ փակւում էր հեծելազօրի ճանապարհը։ Արքայականների դրութիւնը ծանրանում էր. նրանք յարձակուել չէին կարողանում եւ իրանց շուրջը գտնող հետեւակների դէմ մարտնչելու համար՝ ստիպուած էին ձգել երկարարուն նիզակները եւ կռուել միայն սրերով։ Այդ դրութեան մէջ դարձեալ նրանք աննահանջ խիզախում էին ապստամբների դէմ։ Եւ չնայելով որ վերջինների թիւը հետզհետէ աճում էր, իրանցը ընդհակառակը, նուազում էր, այնուամենայնիւ արքայականները կանգնած էին այդ հզօր հեղեղի առաջ ինչպէս անսասան մի հողաթումբ եւ կռւում էին յուսահատ կատաղութեամբ։

Բայց յանկարծ աջակողմեան լեռնալանջից սկսաւ տեղալ նրանց վրայ նետերի սաստիկ մի տարափ։

Այդ Ափխազների գործն էր։ Բէր իշխանը տեսնելով արքայականների յամառ դիմադրութիւնը եւ այն կոտորածը, որ նրանք անում էին նրա դաշնակից զօրքի մէջ, հանեց լեռնալանջի վրայ իւր նետաձիգ զօրագունդը եւ սկսաւ այնտեղից հարուածել նրանց նետերով։ Եւ որովհետեւ նրանք մի կողմից էին հարուածում, ուստի արքայականները ասպարափակ անելու հնար չունենալով (քանի որ աջ ձեռքով սուրն էին կրում եւ ձախով ասպարը) մնացին երկու կրակի մէջ։

(Շար.)

...կան Թագաւորութիւն: Բայց յա– ...տնական ու Ճակատագրական ...ամութիւնը կը վերակերտուի եւ ...ող. Այս անգամ Սելճուքներն ու ...Մամլուքներն են որ պիտի ...քանդել ու կողոպտել այս մշա– ...ը կիլիկեան փոքրիկ Հայաստա– ...նը

...երկպառակութիւնն ու պայքարն ...ինքեր են ուրեմն հայ իշխա– ...ան ընտանիքներուն միջեւ: Գա– ...անկախութիւնը ամէն գնով, թէ ...կեանքով ու կրօնքով դաւա– ...արեւմուտքին: Գասմական ճըգ– ...մը այս պահուն ահա երեւան ...գեղին ուժը: Եւ Օշին Գայլի– ...ն որ օժտուած են ցեղային այն ...ւթեամբ որ գիտէ — ...գահաւորել Ոգին՝ կը նշանակէ ...ցնել ամբողջութիւնը Ուրեմն ...րել ֆիզիքականը՝ փրկելու ...ր ոգին. ...՝ ցեղային անմահու– ...ան

×

...Օշին Գայլը ինք նստած է սե– ...աջեւ, Կոռիկոսի իր ծովա– ...արեւյատ ամրոցին մէջ եւ ...Հայոց պատմութիւ– ...երկրին իշխանները կուգան ...յանձնելու պետութեան իշ– ...ութիւնը, Լեւոն Թագաւորը դեռ ...ահաս է:

...Շանթի ստեղծագործական ...թիւններուն ամբողջութիւնն ...Գայլի անձնաւորութիւնը: ...ն՝ որուն հոգին ճառագայթ ...՝ անհատը իրականացնող ...: Այն իրատես ի– ...՝ որ եղան բոլոր հայ մե– ...ները ու գիտցան գործել իրենց ...րով, որովհետեւ ցեղը ապրի:

...չէ՞ որ կեանքի մէջ ճա– ...պիտի փշրուի. մինչեւ ...կեանքի ամբողջ խաւարը դառնայ ...լոյս: Ուրեմն ճակատա– ...ն Օշին Գայլի ողբերգա– ...վճռուած է.

...եւ Թէոֆան: Արմէն իշխանու– ...երակներուն մէջ կը հոսի հնա– ...արքայական արիւնը: Ով որ մօ– ...ուած է Շանթի գրական մը– ...ներուն, պիտի ...նկատած է թէ հեղինակը անձ– ...իր փնտռէ կինը, մասնա– ...հայ կինը: Եւ կինը միշտ կը ...կինը միշտ քողարկուած է ...աջեւ.

...վերջապէս հայ կինը՝ որուն ...թիւնը սէր է, պայքարը՝ յե– ...եւ գործը՝ իմաստութիւն: ...բայնի պահպանած ոգին՝ ո– ...կը պարփակէ մեր լինելութեան ...: Որովհետեւ որքան ...շէնքը կերտած ըլլայ իր ...կոթողներուն վը– ...այդ կոթողները կերտողն ու ...միշտ մայրն է:

...աւարտել ուրեմն, որ այս եր– ...հոգիներուն համար, պատ– ...միասին կառուցանելու անհա– ...թախտաւորութեան գրաւոր, իրելով ու խառնուելով ընդհանրական կեանքի պարտականութիւններուն՝ ստեղծեցին սեփական դժոխքը.

Հայ լեռնարնակ ոգին ինկաւ տափարակներու ցեխին մէջ — որ կը կոչուի քաղաքականութիւն — եւ դատապարտուեցաւ կորուստի :

×

Ահա թրթռացումներու եւ մաքառումի մէկ քանին, երբ ներկայ եմ Օշին Գայլի ընդհանուր փորձերուն :

Որպիսի՜ հրճուանք, տեսնել բոլոր այս երիտասարդ ուժերը որոնք կուգան գիտակցութեամբ ու խանդավառութեամբ, նաեւ զոհողութիւններով՝ ծառայելու ազգային մշակոյթի բարձրագոյն արտայայտութեանը՝ բեմին.

Եւ կա՞յ արտայայտութիւն սրսկելու համար այն անսպառ կորովը, բեմականութեան ու խաղարկութեան այն արտակարգ ըմբռնումը, այն ապին որ երեւան կը բերէ անընդհատ մեր ալիտակազմ բեմադրիչը, հայ բեմի հնամեայ բարեկամը :

Փարիզահայ մշակութային միութիւններուն կը մնայ, Օշին Գայլի բեմադրութեան այս պատեհութեան առթիւ, լըջօրէն մտածել ազգային բեմի վերստեղծման մասին: Մեծ մայրաքաղաքին մէջ ամենայնէն աղքատ ազգութիւնը իր թատրոնն ունի: Ինչու հայ հասարակութիւնը չկարենայ, գոնէ ամիսը մէկ անգամ, մտնել իր գեղարուեստի տաճարը եւ հաղորդուիլ սեփական մշակոյթով եւ ոգիով

Բազմադարեան ժամանակով կորսնցուցեր ենք ամէն ինչ, մնացեր է միայն մշակոյթը: Հայ ժողովուրդը գոյութիւն ունի եւ կանգնած է լաւագոյն ժողովուրդներու կողքին՝ իր մշակոյթով :

Ապրեցնե՛նք այդ մշակոյթը :

ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՍԵԶԱՆ

Ֆրանսայի թանգարանները մասնաւոր ցուցահանդէսներով, ու թղթատարական նախապատրաստութիւնն ալ համակարգութիւններով կը տօնեն ծննդեան հարիւրամեակը արդի նկարչութեան մեծագոյն առաջնորդին, որ Սէզան անունին տակ, իր բովանդակ գանութիւններուն մէջէն, փիլիսոփայօրէն ու խոյալին սեւեռած մաքզուր ներամփոփ ոգիով, հասաւ յաւմահու մեծութեան :

Այդ մեծութիւնը պտուղն էր ամէն ծաղրանք արհամարհող անտեղիտալի կամքին, որ պատուանդաններու վրայ բազմեցուց բոլոր օժտուածները :

Առանց կամքի ուժին, Սէզան պիտի մնար անկասկած, զգալով մարդկութեան անըմբռնելի յաւակնութիւնը, որ երէկ, անտարբերութեան եւ հեգնանքի առարկայ ըրած էր զինքը, իբրեւ «ինքզինք արտայայտելու անկարող նկարիչ», մինչ այս օր, Ֆրանսայի փառքը եւ տաճարիններուն զարդը վերջին հանճարը կը նկատէ զինքը :

Եթէ Սէզան պահ մը կարենար գլուխը վերցնել, լսել ու կարդալ թերթերուն մէջ գրուածքները, պատէր ու տեսնէր թէ ինչպէս թանգարաններուն ու մեծ նկարահաւաքները, հսկայ գումարներով ձեռքէ ձեռք կը խլեն իր նկարները, որոնց երբեք չէին նայեր ժամանակին իբրեւ երեխայական թըթխումներ, որոնք միշտ մերժուած էին սալոններու նկարչութեան մասնաճիւղ ժիւրիէն, եւ որոնցմէ չէր կըցած քանի մը հատ իսկ ծախել այս օրուան գիներուն մէկ հազարերորդովն ալ, որքան պիտի ծիծաղէր, ու որքան պիտի խղճար մարդկութեան վրայ, կրկնելով իրեններէն հետ «խեղճ մարդկութիւն, յաւիտենական յիմարութիւնդ» խօսքը, որ այնքան ճիշդ տեղը գործածած էր տարբեր առաըէզի մէջ, ուրիշ մեծ հոլանդական մը՝ Կրուէնպախ:

Մեծերու կեանքերուն վրայ հաստատուած իրողութիւն մըն է որ, արուեստի մէջ որքան ուժեղ եւ առանձնայատուկ ըլլայ անհատականութիւնը, այնքան հեռու կը մնայ արուեստագէտը հասարակութեան հասկացողութենէն : Ժողովրդականութեան մէջ չեն ինկած ինքնատիպ տաղանդներն ու հանճարները:

Սէզան՝ յաւիտենական դէպքը իր անձէն եւ իր գործէն, կը գանգատէր միշտ իր զգացումները կարենալ չկարենալ յանձնելուն համար եւ կը նախանձէր Մոնէէն որ «ամբողջովին աչք մըն է»: Այս խօսքը կը մատնէ հոգեկան պայքարը մը, լուրջ ու անխոնջ աշխատող մը, որ, բնութեան մէջ նոր երեւոյթներ ու գոյներու նոր յարաբերութիւններ որոնելու տենչ նկած է միշտ, արտայայտելու համար ռոմանթիք ոգին եւ plain-airին հանդէպ զգացած հակակրանքը :

Սէզանի համար նկարելը, գծել եւ վերլուծել գիտնալուն յաջորդող գործողութիւն մըն է, որ կը թելադրուի արդէն: Գիտենք թէ, երբ սիրտը յուզուի, կը տեսնէ ձեւով մը՝ որ բոլորովին տարբեր է իրերու արտաքին երեւոյթը միայն տեսնողէն: Այդ յուզումը, որ Սէզանի «պզտիկ զգայութիւնն» է, տուաւ իրեն տեսողութիւն մը եւ ոճ մը, որով բնութիւնը կը մեկնէ հակէ զգալի եռանկիւնաձեւ վրձնումով: Մեկնելու այս ձեւին մէջ, իր ժամանակի մտաւորականները փարատոնֆ մը գտան եւ բնին. «Բնութիւնը, իր խորքին մէջ, կառուցուած է խորանարդներով ու կոնաձեւերով»: Այս խօսքը, թէեւ տարօրինակ՝ իբրեւ իմաստ, ճշմարտութեան հիմ մը ունի, եւ, ինչպէս բոլոր ճշմարտութիւնները որ կը յայտնուին ուշ կամ կանուխ, իր յայտնութիւնը գտաւ աղաղայապաշտութեան եւ խորանարդապաշտութեան մէջ, ու չաւտալ եղաւ անոնց հարազատ յեղուն :

Սէզան տպաւորապաշտ(1) չէ: Տըպաւորապաշտութեան հիմը դրած էր Մոնէ: Ինք ոչինչ ունէր աւելցնելիք: Սէզանի գլխաւոր մտահոգութիւնն էր արժէքներու(2) ուսումնասիրութիւնը: Իրմէ առաջ նոյն բանն ըրած էր Ռամպրանտ: Այն տարբերութեամբ՝ որ Ռամպրանտ սթիլիզէ(3) կ'ընէ արժէքը որ իր բանաստեղծութիւնն է, մինչ Սէզան, կը հանէ առարկան ցոլացումներու պատճառած գոյներու շառէն եւ կը նկարէ զայն զուտ գունական կերպարանով, տալու համար իւրաքանչիւր առարկային գունական կառուցում մը: Բայց Սէզան մնաց միշտ ինքնատիպ հաճարող մը, յատկապէս անկենդան բնութեան մէջ, ուր նկարչական երեւութական աղքատութեան կը միանայ խոր հարստութիւն մը :

Սէզանի պատրաստած գեղագիտական յեղաշրջութիւնը դանդաղ յառաջացաւ, բայց մեծ եղաւ, ու ինչպէս միշտ՝ մեծ եղան նաեւ իրեն սըրբուած հալածանքներն ու ծաղրանքները, որոնց դիմադրեց այն հազուագիւտ ուժով որ կ'ունենան ստրուկներու վրայ տիրապետելով դար մը սահեծելու համար ծնած բացառիկ կարողութիւնները :

ՋԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.—(1) Տպաւորապաշտ կամ plain-airի նկարչութիւն կը կոչուին այն նկարչութիւնները, որոնք բնութեան վրայ օդին ու լոյսին ըրած ազդեցութիւններն ու հակազդեցութիւնները կ'ուսումնասիրեն, իւրաքանչիւր նկարիչի տպաւորող զգայնութեան համաձայնութեան մէջ:

(2) Նկարչութեան մէջ արժէք (valeur) կը կոչուի, առարկաներուն իրենց միջավայրէն ստացած գոյներու յարաբերութիւնը :

(3) Սթիլիզէ ընել՝ կը նշանակէ զգալի մանրամասնութիւնները վերածել տեսանելի գիծերու կամ գիծերու ճարտարապետականութեան :

ԵՐԶՆԿԱ – ԿԱՐԻՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Անգարայէն կ'իմացնեն թէ, երկաթուղիի շինութիւնները մեծ թափով կը շարունակուին: Տիւրպէքիր–Էրզրում գծին 60 — 70 քիլոմեթրնոց մէկ մասը այս տարի պիտի բանեցուի: Իսկ 212 քիլոմեթրի հասնող Երզնկա – Էրզրում գիծը յառաջիկայ տարեան կարելի պիտի ըլլայ բանեցնել: Այս կերպով Թուրքիոյ երկաթուղիները 6718էն 7000 քիլոմեթրի հասած պիտի ըլլան :

Երկաթուղիներու ընդհ. տեսչութեան 1939ի նիւթացոյցը անցեալ տարուան բաղդատմամբ, 3.340.000 ոսկի աւելի է :

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Է.

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Խորակուած առիւծի պէս
Բնաց ինկաւ շամբ ու պարտէզ.
Տղմուտն եղաւ իր ասպարէզ,
Տրդատ Արքան էր ինքը կարծես՝
Վարազաքաղ ան հեռատես :
Կ'որսար լորեր, հաւքեր պէսպէս,
Հոլինգուկներ խեռ անհրես,
Շատ անարժան իր անուան վէս:
Երկար օրեր ան խղճահար՝
Իր չգործած մեղքին համար,
Կը թափառէր միշտ սարէ սար,
Ազնուորի պէս ապաշխար:
Ու բնածին չարը յայտ գար
Խղճին պէս բայց ջղագար.
« Ինչո՞ւ ինքը առիթ ըլլար
Անոր մեղքին այն ապիկար »:
Ու լսեցին դուռ — դրացի,
Թէ՝ Դաւիթը այն քաջարի.
Փճացնէ կորեկ գարի
Ու կը սպաննէ ինչ ձեռքն անցնի:
Բարի կին մըն ալ անուանի՝
(Որ եղած էր հէք սիրուհի
Առիւծաձեւ սեգ Մհերի
Երբ ան ազատ էր, ամուրի).
Ունէր հոն արտ մը կորեկի
Ան ալ մեծ չէր հօթը կորի.
Ասպատակուած երկար տարի
Նարծես, նման աշնան կալի :
Պառաւը կանչեց, ջիջոցք լեցի.
— « Կորեկ արտի՞ս կ'ընես յայտնի
Թէ ժառանգն ես դուն տմարդի,
Առիւծաձեւ Մեծ Մհերի ,
Դուն անարժան անպէտ սրտի.
Գլուխս գա՛յ ու քեզ տանի » :
Դեռ ի՞նչ խօսքեր կծու, աղի,
Հազար անէծք մէկ ոտակի :
Վերջն ալ սրտով քաղցր ու բարի
Դաւիթն կանչեց զայ բնակի
Երդիքին տակ իր մեկուսի
Ու խրատեց մարդոց գաղտնի :
— « Ի՞նչ ես ինկեր խենդ ու խելառ
Մարտի կատուի պէս անդադար :
Լէցիր տուն արջառ, դուար
Ըրածներդ քեզ չեն յարմար
Իսկոր Սասուն քեզմէ յուսար
Կ'ըլլաս իրենց Ազատարար :
Թէ որս կ'ուզես, վայրի ոչխար
Եզնիկ, քարայծ, բազմահազար
Գնա՛ հեռուն քու հօրը սար :
Ան կը տիրէր արար աշխարհ
Վեր Ծծմակէն մինչ Սեւասար
Իւն էր ամբողջ եւ Որսասար :
Բայց մահէն վերջ անմխիթար
Զբ վնարեց քու հօրեղբայր
Եօթը տարի տուրք ու վարձկալ
Մսրայ Մելիքին անարդար :
Սեւ գար այն օր, Մսրայ Մելիք
Եկաւ արեց սար ու շէնլիք
Առաւ տարաւ, ազգիկ կնիք
Գերի վարեց մեծ ու պզտիկ :
Երբ ան չըգան այնպէս չարիք
Մահ, սով բերաւ Մսրայ Մելիք
Ու կործանեց սրբատեղիք
Գարտաղրեց իշխան ինքինք :
Ձը լմնցայ, լա՛ւ որդի,
Այդ թշնամին եղերելի
Հիմա մարդ մը ղրկեր մեզի
— Կոզբադինը — գետի՛ն անցնի,
Որ չափչըփէ արծաթ ոսկի.
Տուրքեր զանձէ ապօրինի,
Կոթըդ տունը պիտ դատարկուի,
Թէ չըլլաս տէր դուն քեզի :
Մշոյգի պէս անաստն հուժկու
Իւղիթ դարձաւ դեւ տեսարկու,
Դիշեց տեսիլքն ազերսարկու,
Յոռոցաւ խաղերը խեռ տղու
Արտին արեւ մը տեսնելու
Բոյացաւ տուն վճիռ տալու
Այն մեծ կամքով արի մարդու
Քառասուն սերունդ իր պապերու :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

ՀԷՔԵԱԹ

Մի քանի իշխանաւորների հետ նաւով ճամբորդում էինք, մեր նաւի յետեւում մի նաւակ ընկղմւեց եւ նրա մէջ գտնուող երկու եղբայրներ ջրի որձանքի մէջ ընկան :

Իշխանաւորներից մէկն ասաց.

— Այն նաւաստը, որ նրանց երկուսին էլ ազատի, իւրաքանչիւրի համար յիսուն դինար նուէր կը տամ :

Նաւաստիներից մէկը մէկին ազատեց, իսկ միւսը խեղդուեց :

— Մի՞թէ երկրորդի մէջ կեանք չէր մնացել, որ դու դանդաղեցրիր քո ջանութիւնը նրան ազատելու համար, հարցրի ես:

Նաւաստը ծիծաղեց եւ ասաց .

— Դու ճիշդ նկատեցիր, ես աւելի աշխատեցի սրան ազատել, որովհետեւ սա մի անգամ անապատում ինձ հանդիպած ժամանակ նստեցրել է իր ուղտի վրայ, մինչդեռ միւսից փոքր ժամանակս հարուածներ եմ ստացել :

— Ճիշդ է ասել Աստուած, որ ով լաւութիւն է անում, անում է իր հոգու համար, նոյն բանի համար է անում նաեւ վատութիւն անողը, ասացի ես.

Թէ կարող ես, վատ արարքով մէկի սիրտը մի՛ խոցիր,
Այդ ճամբի մէջ կը հանդիպիս սուր փշերի, իմացի՛ր.
Դու աշխատիր մերձաւորիդ նեղ օրերին միշտ օգնել,
Ձէ՞ որ մի օր դու կարող ես սուր կարիքի մէջ լինել :

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ. բնագրից՝ Ա.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱԿԸՆԹԱՑՈՒԹԻՒՆ, Նիկողոս Սարաֆեանի, քերթուածներ, գեղատիպ հատորը, գին 25 ֆրանք, արտասահմ. 30: Դիմել հեղինակին՝ 20, Ave. du Petit Parc, Vincennes (Seine) եւ Մ. Պարսամեանին, 46, Rue Richer :

ՇԱՆԹԻ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

— oo —

Այս տարի լրանում է մեր վաստակաւոր գրողի եւ մեծատաղանդ թատերագիր Լեւոն Շանթի 70ամեակը: ...առիթ էր որ Տիկին Աննա Բու– ...որոնց Փարիզում բեմադրել ...վերջին գործը, «Օշին Պայլ», ...մեծ յաջողութեամբ ներկայացուած է Պէյրութի մէջ)

...յանդգնութիւն չունիմ ...մասին գրական ուսումնասիրութիւն գրելու: Ցոյց ունիմ այդ ...ուրիշները:

...միայն նրա մասին մի քանի կենսագրական տեղեկութիւններ

...Ներկայելով Շանթի գործունէութեան հանգրուանները, ես մի առանձին ...եւ պատկառանք եմ ըզգացել նրա անձնուէր կեանքը լի ...յանուն իր սիրած հայ– ...եւ ազգի:

...Պոլիս 1869ին եւ ուսում ըստացած Էջմիածին Գէորգեան ճեմարանում. Նա լաւ էր ճանաչում Կովկասը եւ Պոլիսը. Երկուսն ալ հաւասարապէս սիրելի էին նրան ու հա– ...նրա համար գոյութիւն չունէին այն խոր բաժանումները որ բաժանում էին հայութեան այդ երկու հատուածների մէջ:

...ուզում էր, որ վերանան նրանց ...բաժանող խոչընդոտները ու ...մի հայութիւն հպարտ իր փառաւոր անցեալով ու գիտակից իր ապագայի:

Ես բախտ եմ ունեցել հանդիպել Շանթին, երբ նա նոր էր եկել Գերմանիայից, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած: Նա դեռ շատ երիտասարդ էր. բայց արդէն յայտնի էր իբրեւ բանաստեղծ, հեղինակ գեղեցիկ քնարական բանաստեղծութիւնների, մի քերթուածի, «Լերան աղջիկը», եւ մի շարք վէպերի՝ Պոլսի եւ Կովկասի կեանքից «Ինչպէս էին երթիս», «Դարձ», «Սրալ Օրեր», «Դերասանուհի», «Դրսեցիները» եւայլն:

Նրանց հմայքը եւ նորութիւնը նախ՝ աչքանչելի բանաստեղծական լեզուն էր, երկրորդ՝ հերոսները, մանաւանդ հերոսուհիները բոլորովին նոր յատակութեամբ էին պատկերանում կովկասահայ ընթերցողի առաջեւ: Իրանց սովորական բնական շըրջանակի մէջ, առօրեայ ձգտումներով եւ ապրումներով:

Շանթը եկել էր Կովկաս վառ յոյսերով՝ գրելու, աշխատելու, օգտակար լինելու:

Աւա՜ղ, ժամանակները շատ վատ էին. Հայկական դպրոցները մնում էին փակ. Թիֆլիսի փողոցներում հայերէն խօսք չէր լսւում. Խուզարկութեան ժամանակ Հայաստանի քարտէզը գտած տանն բանտ էին քշում ...:

Տխրահռչակ Վելիչկօ (ռուս պաշտօնական թերթի խմբագիրը) եւ նրա նմանները, ազատ համարձակ հայհոյում էին Հային, օգտուելով ամէն առիթից :

Ի՞նչ պիտի անէր երիտասարդ Շանթը այդ պայմաններում: Նա շատ դառն ապրումներ է ունենում եւ նա ասում էր՝

— «Երբեմն գրիչը ընկնում է ձեռքիցս. ո՞ւմ համար գրեմ, ո՞վ պիտի կարդայ գրածս եւ ինչո՞ւ գրեմ»:

Այդ շրջանին է վերաբերում նրա հետեւեալ փոքրիկ բանաստեղծութիւնը.

ԻՆՉՈՒ

«Ինչո՞ւ կը գրես», հարց կուտան ինծի,
Ու ես զարմացած կը նայիմ իրենց:
Ինչո՞ւ կը գոռայ թափով առիւծի,
Ալեկոծ ծովը խուժառ ժայռին մերձ.
Ինչ հեզամրմունջ վտակը ինչո՞ւ
Իր թարմ կարկաչը կ'ուլբէ առուշ,
Երբ անփոյթ, կայտառ ու զուարթաչու
Առաջ կը գայի նազանքով քնքուշ.
Ո՞վ կը հարցընէ հաւուն ջրվէժին
Թէ ինչո՞ւ անդուլ կը հանէ շառաչ,
Մինչ անպ բարձունքէն անդունդ կը խուժին
Փրփուր կոհակներ յորդ ու կարկառաչ.
Իսկ դո՞ւն, քու վրայ հարցեր թափեցին
Երբ ուժգին թափը խինդ ու կըսկիծի
Երգի մը փարած սրտէդ դուրս յորդեց:
Բայց կը հարցընեն այդ ինչում ինծի.
Ու ես զարմացած կը նայիմ իրենց»:

Այստեղ է ահա Շանթի ոչ միայն զարմանքի, այլ եւ դառնութեան աղբիւրները խինդ ու կսկիծը երգի մը փարած նրա սրտից դուրս են յորդում — որովհետեւ չեն կարող չյորդել— նրան հարցնում են «ինչո՞ւ կը գրես»:

Զարմանալու հարց չէր սա միայն, այլեւ դաժան, որովհետեւ Շանթը շուտով համոզուեցաւ, որ գրելով չի կարող ապրել. Հարկաւոր է մի օժանդակ զբաղում ապրելու համար: Եւ հնարաւորութիւն գտաւ անցնելու նորից Եւրոպա, ուր եւ սրբազան է սովորել հաշուապահութիւն, եւ մի առժամանակ զբաղւում դրանով: Բարեբախտաբար ոչ երկար: Գալիս են 1904—5 թուականները, երբ ազատութեան շունչը փչում է նաեւ Կովկասի վրայ: Հայոց դպրոցները վերաբացւում են, կեանքը սկսում է եռալ եւ Շանթի առջեւ լայն ասպարէզ է բացւում ուսուցչի, գրագէտի եւ մանկավարժի:

Յովհաննէս Թումանեանի «Վերնատունը» նոր կերպով վերակազմ է իր նիստերը, նախագահութեամբ պատկառելի նահապետ՝ Ղազարոս Աղայեանի եւ մասնակցութեամբ հայ գրագէտների: Նոր բացուած դպրոցների համար դասագրքեր եւ ընթերցանութեան գրքեր են հարկաւոր : Շանթը, Յովհ. Թումանեանը եւ Ստ. Լիսիցեանը լայն մասնակցութիւն են ցոյց տալիս նոր լոյս տեսած «Հասկեր» մանկական ամսագրի եւ դարձնում են դա օրինակելի թէ նիւթերի ընտրութեամբ, թէ մանկավարժական եւ գեղարուեստական նուրբ ճաշակով: Նոյն խմբով նրանք ձեռնարկում են նոր դասագրքերի հրատարակութեան, «Լուսաբեր», ուր՝ Շանթը առաջին գործ է կատարում եւ ցոյց տալիս իրեն իբրեւ հմուտ մանկավարժ եւ նուրբ արուեստագէտ :

Եռուն գործունէութիւնից յետոյ, Շանթը սովորութիւն ունէր միշտ քաշուել իր ընտանիքի հետ Եւրոպա եւ գրել հեռու հայրենի միջավայրից:

Եւ ահա երեւան են գալիս մի շարք դրամներ, մէկը միւսից արժէքաւոր, — «Հին Աստուածներ», «Կայսրը», «Շղթայուածը», «Ինկած բերդի իշխանուհին», որով Շանթը ցոյց է տալիս իրեն իբրեւ մի գրագէտ բոլորովին եւրոպական իմաստով: Այժմ նա չէր կարող գանգատել, թէ ընթերցող չունի: «Հին Աստուածները» Կովկասում անհաւքին յաջողութիւն ունեցաւ: Բազմաթիւ անգամ բեմադրուեցաւ Կովկասի քաղաքներում, նոյնիսկ թարգմանուեցաւ ռուսերէնի եւ բեմադրուեցաւ Բաքու, ռուսական խմբի կողմից:

1918ին Հայաստանի անկախութեան հռչակումով Շանթը վերադառնում է Երեւան, (թողնելով ընտանիքը արտասահման), եւ նետւում է պետական գործունէութեան մէջ, նախ իբրեւ Հայաստանի խորհրդարանի փոխ նախագահ եւ ապա իբրեւ Մոսկուա ղրկուած պատուիրակութեան նախագահ: 1921ին երբ Երեւանը գրաււում է մեծամասնականների կողմից, Շանթը բազմաթիւ հայ մտաւորականների հետ բանտ է նետւում, ուր սպասում էր իր հերթին մահանալու Չեկայի ձեռքէն, երբ փետրուարեան յեղաշրջումի շնորհիւ ազատւում է բանտից եւ անցնում Իրան: Այստեղից նա անցնում է Եւրոպա, ուր նրան սպասում է նրա կինը— երեք զաւակներով— նրա կեանքի անզուգական ընկերը, որի անձնուիրութիւնը հնարաւոր էր դարձնում նրան ամբողջապէս նուիրուել իր սիրած աշխատանքին: Այդ անյայտ հերոսուհին, որ դաժան տարիներ է ապրել մէն մենակ կորուստ ամուսնուց եւ մայր երկրից, ամբողջ ընտանիքի լուծը իր թոյլ ուսերին առած, օտարութեան ծովի մէջ:

Ահա մի նոր հոգ,— հայ կրթել նոր սերունդը եւ նրան յանձնել հայ մշակոյթի վառած ջահը: Եւ Շանթը ձեռնարկում է Նիկոլ Աղբալեանի եւ միւս մտաւորականների հետ մի առաջնակարգ դպրոց հիմնել ճեմարանի անունով եւ բարձրագոյն մասնագիտական լսարաններով, Պէյրութում, ուր ապաւինել են հայութեան բեկորները: Այդ դժուարին գործը յաջողւել է փայլուն կերպով, շնորհիւ Շանթի եւ մեր մտաւորականների անձնուիրութեան, որոնք չէին կանգնում ոչ մի զրկանքի առջեւ եւ բաւականանում էին չնչին վարձատրութեամբ:

Լինելով փայլուն գեղարուեստագէտ համամարդկային իմաստով, նուրբ գրագէտ, տաղանդաւոր մանկավարժ, Շանթը ամփոփել է իր մէջ մարդկային հոգու լաւագոյն յատկութիւնները, հասնելով մաքի եւ հոգու բարձունքներին, որին ձգտում են միշտ նրա լաւագոյն հերոսները— եւ դառնալով այդպիսով օրինակելի իր կեանքով ու գործով ամբողջ հայ երիտասարդութեան համար:

ՀԵՂԻՆԷ ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ

րու համար ։

** Թունդ ազգայնական թերթ մը, «Լը Ժուռ», իր կարգին շօշափելով այս հարցը, կը գրէ թէ աւելի քան 3.500.000 օտարականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, առանց հաշուելու անոնք որ դեռ նոր քաղաքացի դարձան, Պլումի ծո – ղովրդական ճակատին օրով։ Առանց հաշուելու նաեւ այն 400.000 Սպանիա – ցիները որ խճողուած են կեդրոնացման կայաններու մէջ։ «Այս 3.500.000 օ– տարականներուն մօտ կէս միլիոնը կը բնակին Փարիզ։ Միայն Սէնի նահանգին մէջ 15000 օտարականներ գործազրկութեան նպաստ կը ստանան։ Եթէ այս համեմատութիւնը ճիշդ է, ամբողջ երկրին մէջ գործազուրկ օտարականներու թիւը պէտք է անցնի 100.000ը։ Ֆրանսան, որուն աղբիւրները արտաքին տագ– նապի այս օրերուն հազիւ կը բաւեն իր ազգային պաշտպանութեան պէտքե – րուն, խելապէս մինչեւ ուր՞ մակաբոյծներու այս բանակն ալ կերակրելու, յաւելուածաբար։ Չի՞ բաւեր գործազուրկ Ֆրանսացիներուն միայն օգնել։ Այն միլիոնները եւ միլիառները որ տրամադրուած են օտար գործազուրկնե – րուն եւ Սպանիոյ փախստականներուն, աւելի բանաւոր, աւելի փրկարար չէ՞ յատկացնել սպառազինութիւններ գնելու կամ շինելու »։

Թերթը այս առթիւ շնորհաւորելով աշխատանքի նախարարին իրաւասու– թեանց ընդլայնումը, կը պահանջէ օտար գործաւորները արձանագրել, ո– րոշ աշխատանքներ կատարել տալու համար, իսկ անբաղձալի կամ անպէտ օ– տարականները հեռացնել, համախորհուրդ ներքին նախարարին հետ։

** Խումբ մը երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ, որոնց մէջ կը գըտ– նուին նաեւ նախկին նախարար Գ. Մութէ, խմբակցութիւն մը կազմեցին Փա– րիզի մէջ,— « Օտար կամաւորներ Ֆրանսական ազգին պաշտպանութեան հա– մար»։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ կազմակեր– պութիւնը որ եւ է քաղաքական կամ ցեղային նպատակ չի հետապնդեր, այլ պիտի աշխատի օտար լաւագոյն տարրերը համախմբել իբրեւ կամաւորներ, պաշտպանելու համար Ֆրանսան, քաղաքակրթութիւնը եւ խաղաղութիւնը ։ Կեդրոնը՝ 44 Rue de Lisbonne:

Ալպանիոյ կցումը վերջացաւ

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը ապրիլ 14ին վերջնապէս վաւերա – ցուց Ալպանիոյ կցման օրինագիծը, որ պիտի ներկայացուի խորհրդարանին ։ Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի արտաքին նախարարը։

Օրինագիծը կը բաղկանայ երկու յօդուածներէ, որոնց առաջինը կ'ըսէ թէ Իտալիոյ թագաւորը ընդունած ըլլալով Ալպանիոյ թագը, իրեն եւ իր յաջորդ– ներուն համար կը ստանձնէ հետեւեալ տիտղոսը.—«Թագաւոր Իտալիոյ և Ալ– պանիոյ, կայսր Եթովպիոյ»։ Երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ թէ Ալպանիոյ մէջ թա– գաւորին ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ զօրավար մը, որ պիտի նստի Թի – րանա։

Ալպանիայէն 30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Հռոմ, մասնակցելու համար խորհրդարանի նիստին։ Պատուիրակութեան նախա – գահն է Ալպանիոյ նոր վարչապետը, որուն պաշտօն յանձնուած է Ալպանիոյ թագը ընծայել Իտալիոյ թագաւորին։ Խորհրդարանին նիստը ձայնասփիւռով պիտի հաղորդուի ամէն կողմ։ Հռոմի մէջ երեւութապէս կ'անտեսեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն յայտարարութիւնները,իբրեւ նիւթ պատմու– թեան։ Թերթերը կը դոհանան նորէն յիշեցնելով թէ Անգլիա շահեր չունի Ադրիականի մէջ եւ կը մեղադրեն որ Չէյմպըլէն հաւատք ընծայած է Յու – նաստանի մասին շրջած վրդովիչ զրոյցներու։ Այս տրամաբանութեամբ, ա – նոնք վաանգաւոր կը գտնեն Ռումանիոյ եւ Յունաստանի տրուած երաշխաւո– րութիւնները ։

*** Զօրու թագաւորին վեց քոյրերը հեռացան Ալպանիայէն, գործ փըն– տռելու համար, քանի որ իրենց եղբայրը շատ քիչ դրամ կրցած է փոխադրել։

Գերմանիա Սպանիոյ կողքին

Գերման թերթերը արհամարհանքով ու նախատինքներով արձանագրեցին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ տրուած պաշտօնական երաշխիքը Յունաստանի եւ Ռումանիոյ։ Անոնք կ'ըսեն , թէ Անգլիա կը հարկադրէ որ փոքր ազգերը գան ու ապաստանին Չէյմպըլէնի հովանոցին տակ,անձրեւի մը դէմ որ գոյու– թիւն չունի։ Գերմանիա պիտի չհանդուրժէ որ յաջողի Լոնտոնի քաղաքակա – նութիւնը,— «օղակել» Գերմանիան։ Առօր ապացոյցը կ'երեւայ Սպանիոյ մէջ, ուրկէ իտալական զօրամասերը պիտի չմեկնին, ինչպէս կը յուսան Անգլիացի– ները։ Գերման մամուլը առաջին անգամ ըլլալով կ'ըսէ , թէ Պերլին պիտի ա – ջակցի որ Սպանիա փորձէ տիրանալ Ճիպրալթարի, գործածէ սպանիական Մարոքը Ֆրանսական Ափրիկէի գաղթավայրերուն դէմ եւ ամրացնէ Պիրէն– եան սահմանագլուխը։ «Սպանիա գիտէ թէ որոնք են իր բարեկամները եւ ուր կը գտնուին իր թշնամիները »։

*** Պերլինէն պաշտօնապէս կը հաստատեն թէ գերմանական տորմիղ մը ապրիլ 18ին պտոյտ մը պիտի կատարէ օտար ջուրերու մէջ, հանդիպելով Սպանիոյ եւ Փորթուկալի նաւահանգիստները։ Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ այս նաւատորմը կը բաղկանայ 40 մարտանաւերէ, մեծ թէ փոքր։ Այս միջո– ցին խորհրդաւոր շարժումներ տեղի կ'ունենան Ճիպրալթարի շրջակաները, ցամաքի կողմէն, ինչ որ Անգլիոյ ուշադրութիւնը գրաւած է։ Կ'ըսուի թէ Մատրիտի «յաղթանակի զօրահանդէսը», որ տեղի պիտի ունենար մայիս 7ին, յետաձգուած է 15ին ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈԶՎԷԼԹ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Ամերիկա պիտի ճակատի ուժգնօրէն, եթէ որ եւ է վտանգ սպառնայ ո եւ է ամերիկեան ազգի անկախութեան։ Մ. Նահանգները անտեսապէս պիտի օգնեն ամերիկեան որ եւ է հանրապետութեան, եթէ անձկութեան մատնուի եւ պիտի պաշտպանեն Քանատան։ Նախագահը այս առթիւ դատապարտելով այն պետութիւնները որ իրենց ճակատագիրը վարելու համար «Հոներու եւ Վանտալներու մեթոտնե– րուն կը դիմեն», յայտարարեց.— « Մենք ալ շահ ունինք համաշխարհային գործերուն մէջ»։ Եւ կոչ մը ուղղեց բոլոր խաղաղասէր պետութեանց գոր – ծակցութեան ։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿԷՕՐԻՆԿ վերադառնալով Լիպիայէն, Հռոմ գնաց, ուր մաս– նաւոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Մուսոլինիի հետ։ Իտալիոյ եւ Գեր– մանիոյ սպայակոյտները նոր խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենան այս օրերս ։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ալպանիոյ գրաւման դէմ բողոքի ցոյցեր կատարուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Դամաս– կոսի մէջ 30.000 հոգի համախմբուեցան մզկիթին առջեւ եւ բուռն ճառեր խօ– սեցան Իտալիոյ դէմ։ Այս առթիւ թափօր մը կազմուեցաւ, ուր ամբոխը կ'ա– ղաղակէր.— «Մէկ Աստուած կայ եւ Մուսոլինի անոր թշնամին է»։ Նոյնիմաստ ճառեր խօսուեցան Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ։ Մամուլը կը յանձնարարէ իտա– լական ապրանք չգնել ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ, հասած լուրերու համաձայն Չեկային երբեմնի վարիչը , Եժով, ձերբակալուած է, նաւային գործավար Ֆրինովսկիի հետ, որ նոյնպէս նախկին չէկիստ մըն է։ Եժովի անունով կոչուած քաղաքին հին անունը վե– րահաստատուեցաւ, այս առթիւ ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբ ըմբոստութեան ղեկավարներէն Արէֆ Ապտիւլ Րա – զիք, անգլիացի ոստիկաններէն հետապնդուելով, իր յիսուն հետեւորդներով ապաստանեցաւ Սուրիա, ուր Ֆրանսացիները զինաթափեցին զանոնք ու արգե– լափակեցին ։

ՊԱՐՈՒՀԻ ՄԸ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ Ֆրանսայէն, Հռոմ – Պերլին – Թոքիօ առանցքը խորհրդանշող գօտի մը կապած ըլլալով Պիգալի մէջ։ Տիկինը բո– ղոքեց, ըսելով թէ Փարիզի մէջ ալ «Փարիզ – Լոնտոն – Նիւ Եորք» գօտի մը կապած էր ...

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dumeme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameune, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԱՊՐԻԼ
MARDI 18 Avril 1939

15ՐԴ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4017

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐԷՆ ԱԼԵԿՈԾՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթէն կիրակի հազիւ քիչ մը սփոփուած, քաղաքական աշխարհը դարձեալ մատնուած է ծանր ալեկոծութեան մը, այս կը բխի հետեւեալ պարագաներէն.—

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վճռական դիրքը՝ խափանելու համար որ եւ է նոր յարձակում, միացեալ ճակատ մը կազմելով արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք մինչեւ Մոսկուա եւ Անգարա ։

Նախագահ Ռուզվելթի ողբաձայն կոչը Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի, փրկելու համար խաղաղութիւնը ։

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բացասական դիրքը՝ այդ կոչին առթիւ, աւելի յստակ պահելով ուժգնութեամբ։ (Մինչ Պերլին չանթեր կ'արձակէ, Հռոմ խոր լռութիւն մը կը պահէ)։

Սպասելով Պերլինի եւ Հռոմի պատասխանին, փութանք ըսել թէ կացութեան ծանրացման ապացոյց մը կը կազմեն, նաեւ, այս երկրին ձեռք առած միջոցները, եւ մասնաւորապէս օտարականներու մասին հրատարակուած երկու հրամանները։

Առաջին անգամ է որ, այս ազատ երկրին մէջ, այնքան խիստ եւ կանխահոգ տրամադրութիւններ կը հրամանագրուին, օտարականներու պարտականութեանց եւ իրաւունքներու մասին։

Այդ հրամանագիրներուն առաջինը — զինուորագրութիւն 20էն մինչեւ 48 տարեկան — եթէ հետեւանք է բացառիկ տագնապի մը, երկրորդը՝ ընկերակցութեանց իրաւունքի սահմանափակում, վեր ի վայր կը շրջէ օտարական կազմակերպութեանց սովորական կեանքը ։

Արդարեւ, այդ օրէնքով լուծուած կ'ըլլան ոչ միայն քաղաքական կուսակցութիւնները, այլեւ ուրիշ ամէն կարգի կազմակերպութիւններ ։

Լաւ կը խօսինք յաջորդիւ, այս նոր կացութեան մասին։

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

20ԷՆ 48 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ

»»» · «««

ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻՆ

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր, 16 ապրիլ, հրատարակեց երկու նոր հրամանագիրներ՝ օտարականներու պարտականութեանց մասին ։

ԲՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ, ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆՔ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՏՐԵԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ ԶԱՆՈՆՔ, ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԶՄԱՏՆՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ։

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Առաջին հրամանագիրը յիշելով նախընթաց օրէնքները, կը ներկայացնէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.—

ՅՕԴ. 1.— 18էն 40 տարեկան ամէն օտարական կրնայ, խաղաղութեան շրջանին իսկ, զինուորութեան պայմանագրութիւն մը կնքել ֆրանսական զօրաբանակի մը մէջ, համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին 61րդ յօդուածով նշանակուած պայմաններուն, որ փոփոխուած են 1931 յունիս 24ի, 1932 փետրուար 6ի եւ 1939 մարտ 20 օրէնքներով ։

ՅՕԴ. 2.— Այն օտարականները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւս օտարականները որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, ենթակայ են 1938 յուլիս 1 ի օրէնքով Ֆրանսացիներու պարտադրուած բոլոր պարտաւորութեանց, որ կը վերաբերի ազգին կազմակերպութեան՝ պատերազմի ժամանակ։ Անոնք կրնան ենթարկուիլ անհատական կամ հաւաքական, ընդհանուր կամ տեղական պարտաւորիչ ծառայութեանց (réquisition), հիմնուած՝ ազգութեան, տարիքի կամ արհեստի վրայ ։

ՅՕԴ. 3.— Այն արու օտարականները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւսները որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, 20էն մինչեւ 48 տարեկանը պարտաւոր են, զինուորագրութեան օրէնքին մէջ նշանակուած պայմաններով, խաղաղութեան շրջանէն իսկ, Ֆրանսայի զինուորական իշխանութեանց տրամադրել, Ֆրանսացիներու պարտադրուած զինուորութեան հաւասար տեւողութեամբ, պարտաւորիչ ծառայութիւններ (prestations), որոնց հանգամանքը եւ կործադրութեան եղանակները սահմանուած են հրամանագրով ։

Ֆրանսական զօրաբանակի մը մէջ կատարուելիք ծառայութեանց (համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին Գ. յօդուածին), կամ պայմանագրով կնքուած զինուորութեան (համաձայն 1831 մարտ 9ի օրէնքին կամ 1928 մարտ 31ի օրէնքին 64րդ յօդուածին) տեւողութիւնը ի զօրու է վերի յօդուածով պարտադրուած ծառայութեանց տեւողութեան համար ։

ՅՕԴ. 4.— Այն օտարականները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւս օտարականները որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, պարտաւոր են հպատակիլ Բ. եւ Գ. յօդուածներով տրամադրուած պարտաւորութեանց, այդ մասին իրենց ուղղուած զեկուցման օրն իսկ, եւ ենթակայ են նոյն յօդուածներով նախատեսուած պատիժներուն, եթէ չհեռանան Ֆրանսայէն, տանց մեկնելու մաքի, այդ զեկուցումով նշանակուած պայմանաժամին մէջ ։

ՅՕԴ. 5.— Այն օտարականները որ ենթակայ չեն Բ. եւ Գ. յօդուածներով տրուած պարտաւորութեանց, կրնան զինուորութեան մասնաւոր յանձնառութիւն ընել, համաձայն պատերազմի առեն ազգին կազմակերպութեան վերաբերեալ օրէնքին 18րդ յօդուածին ։

ՅՕԴ. 6.— Ներկայ հրամանագրին տրամադրութիւնները արգելք չեն գործադրելու այն տրամադրութիւնները որ նախատեսուած են օտարականներու վերաբերեալ ընդհ. կանոնագրին մէջ, խաղաղութեան թէ պատերազմի առեն, կառավարութիւնը կրնայ այդ օտարականներուն արգիլել բնակութիւնը երկրին զանազան մասերուն մէջ կամ բնակութիւն պարտադրել որոշ վայրի մը մէջ ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԸ ՀԻԹԼԵՐԻ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ

– – ◦ –

«ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱ՞Ք ՉՅԱՐՁԱԿԻԼ»... (կը յիշէ երեսուն երկիրներ) ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ, ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐԱՆ

— — ∞ —

Ոչ-յարձակման շրջան մը տասը կամ քսանըհինգ տարի

— ∞ —

Շաբաթ օր, մինչ կացութիւնը երեւութապէս մեղմացած կը համարուէր, Փարիզի ամերիկեան դեսպանը կառավարութեան յանձնեց պատճէնը նախագահ Ռուզվէլթի կողմէ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի ուղղուած մասնաւոր նամակի մը։ Այս նամակին հրատարակութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց թէ իսկապէս գերագոյն փորձ մըն է որ կը կատարուի, խաղաղութիւնը փրկելու համար։

Նամակը խմբագրուած էր Մ. Նահանգներու նախագահին եւ արտաքին նախարարին կողմէ, ուրբաթ օր, եւ ուղղակի Պերլին եւ Հռոմ ղրկուած։ Փարիզի ամերիկեան դեսպանը անոր պատճէնը Ֆրանսական կառավարութեան յանձնեց շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին։ Այս գիրը աւելի վճռական չեշտով մը խմբագրուած է քան այն որ ղրկուեցաւ անցեալ սեպտ.-ին։ Թերթերը հրատարակելով նախագահին կոչը, միեւնոյն ատեն հաղորդեցին թէ քանի մը ժամ վերջը ամերիկեան նաւատորմին 2/3ը հրաման ստացաւ անմիջապէս Խաղաղական Ովկիանոս մեկնելու, փոխանակ Ատլանտեանի մէջ սպասելու Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին համար ։

Նախագահ Ռուզվէլթի գիրը համակուած է խոր մտահոգութեամբ, պատերազմի վտանգներու մասին.

— « Վստահ եմ թէ կ'ըմբռնէք որ ամբողջ աշխարհի մէջ հարիւրաւոր միլիոններով մարդկային էակներ այսօր կ'ապրին նոր պատերազմի մը կամ նոյնիսկ շարք մը պատերազմներու տեւական երկիւղին տակ։ Այս երկիւղին գոյութիւնը եւ այդպիսի ընդհարումի մը կարելիութիւնը ծանր հոգ մը կը կազմեն Մ. Նահանգներուն ժողովուրդին համար որուն անունով կը խօսիմ. ինչպէս պէտք է մտահոգութիւն պատճառեն նաեւ բովանդակ արեւմտ. կիսագունդի միւս ժողովուրդներուն։ Անոնք բոլորն ալ գիտեն թէ որ եւ է մեծ պատերազմ մը, նոյնիսկ եթէ սահմանափակուի ուրիշ ցամաքամասերու վրայ, ծանրապէս պիտի ճնշէ իրենց վրայ ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, ինչպէս եւ գալիք սերունդներուն վրայ

Ես նախընթաց առիթով մը դիմած եմ ձեզի, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային խնդիրները խաղաղ մեթոտներով կարգադրելու համար, առանց զէնքի դիմելու։ Բայց կը թուի թէ դէպքերու ընթացքը շրջած է դէպի զէնքի սպառնալիքը Եթէ այսպիսի սպառնալիքները շարունակուին, անխուսափելի կը թուի թէ աշխարհի մեծ մասը պիտի մատնուի ընդհանուր կործանումի մը։ Եւ ամբողջ աշխարհը պիտի տուժէ, պիտի տուժեն յաղթական ազգեր, պարտեալ ազգեր թէ չէզոք ազգեր։ Ես կը մերժեմ հաւատալ թէ աշխարհ անպատճառ դատապարտուած է այսպիսի ճակատագրի մը։ Ընդհակառակն, բացորոշ է թէ մեծ ժողովուրդներու վարիչները կարողութիւնն ունին իրենց ժողովուրդները փրկելու վերահաս աղէտէն։ Բացորոշ է նոյնպէս թէ ժողովուրդները իրենք ալ մտքով եւ սրտով կը բաղձան որ վերջ գտնեն իրենց վախերը ։

Դժբախտաբար, հարկ է աչքի առջեւ բերել վերջին դէպքերը ։

Երեք ազգեր Եւրոպայի մէջ եւ մէկ ալ Ափրիկէի մէջ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը։ Անդին, Ծայր. Արեւելքի մէջ ուրիշ անկախ ազգի մը մէկ ընդարձակ տարածութիւնը գրաւուած է դրացի պետութեան մը կողմէ։ Համաձայն կարգ մը լուրերու, որ կը յուսանք թէ ճիշդ չեն, նախայարձակման ուրիշ գործողութիւններ կը ծրագրուին ուրիշ անկախ ազգերու դէմ։ Բաց խօսելով, հետզհետէ կը մօտենայ այն օրը երբ այս կացութիւնը պիտի վերջանայ աղէտով մը, մինչեւ որ բանաւոր միջոց մը չգտնուի ։

ՊԷՏՔ ՉԷ ՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԸԼԼԱՅ

« Դուք բազմիցս հաւաստած էք թէ ոչ ձեր, ոչ ալ իտալացի (կամ գերման) ժողովուրդը պատերազմ կ'ուզէ։ Եթէ ճիշդ է այս, պէտք չէ որ պատերազմ ըլլայ. Աշխարհի մէջ ոչ մէկ բան կրնայ համոզել ժողովուրդները թէ ո եւ է կառավարութիւն իրաւունք կամ պէտք ունի պատերազմի հետեւանքները կրել տալու իր սեփական ժողովուրդին կամ ուրիշ ժողովուրդի, բացի իր երկրին պաշտպանութեան պարագայէն։ Այս յայտարարութիւնն ընելով, մենք Ամերիկացիներս ոչ եսասիրութեամբ կը խօսինք, ոչ վախով եւ ոչ ալ տկարութեամբ, այլ իբրեւ պետական մարդ եւ ի սէր մարդկութեան։ Ես միշտ այն համոզումն ունիմ թէ միջազգային խնդիրները կրնան լուծուիլ խորհրդակցական սեղանի մը շուրջը։ Հետեւաբար, երբ խաղաղ քննութիւն մը կը կատարուի, շահակիցներէն մէկը չի կրնար պատասխանել թէ զէնքը վար պիտի չդնէ, մինչեւ որ նախապէս հաւաստիք չստանայ թէ որոշումը իրեն նպաստաւոր պիտի ըլլայ։ Խորհրդակց. ժողովներու ինչպէս դատարաններու մէջ, անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր կողմ քննութեան մտնէ ուղղամտօրէն, այն համոզումով թէ շօշափելի արդարութիւն մը յառաջ պիտի գայ իւրաքանչիւրին համար, ու սովորութիւն է եւ անհրաժեշտ՝ որ իւրաքանչիւրը ժողովասրահին դրան առջեւ ձգէ իր զէնքերը ։

Ես համոզուած եմ թէ տեւողական խաղաղութեան դատը մեծապէս յառաջդիմած պիտի ըլլար, եթէ աշխարհի ազգերը բացէիբաց յայտարարութիւն մը ստանային կառավարութեանց ներկայ եւ ապագայ քաղաքականութեան մասին ։

Որովհետեւ Մ. Նահանգները, իբրեւ արեւմտեան կիսագունդի ազգերէն մէկը, մաս չունին Եւրոպայի մէջ ծագած ներկայ վէճերուն մէջ, կը կարծեմ թէ պատշաճ կը համարիք այդպիսի յայտարարութիւն մը ընել ինծի, իբրեւ

(Մնացեալը շարունակութիւնը երկրորդ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՎԵՐԱՊԱՀ

— ∞ —

Կը թուի թէ «ո՛չ» պիտի պատասխանեն

Նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ բոլոր այն երկիրներուն մէջ որ կը կասկածին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գաղտնի առաջադրութիւններէն։ Մոսկուայի թերթերն անգամ ջերմապէս կը գնահատեն այս ձեռնարկը, որուն յաջողութիւնը կախում ունի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ տալիք պատասխանէն ։

Արդ, բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ Պերլին եւ Հռոմ ժխտական պատասխան պիտի տան, ինչ որ խորապէս պիտի ծանրացնէ կացութիւնը։

Այսպէս, Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը բացորոշապէս կը հասկցնէ թէ Հիթլէրի պատասխանը պիտի ըլլայ անվրիպելի եւ կծու «ոչ» մը։ Թերթը կը մեղադրէ Ռուզվէլթը իբրեւ գործիք Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշարողական շարժման եւ կը յայտարարէ թէ Գերմանիա եւ Կեցը. Եւրոպայի միւս պետութիւնները խորին անվստահութեամբ կը դիտեն այս մեթոտները ։

— « Կը թուի թէ նախագահ Ռուզվէլթ կը կարծէ թէ իր անցեալը իրաւունք կուտայ «պարկեշտ միջնորդի» դերը կատարելու ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն միջեւ... բայց Կեցը. Եւրոպան եւ մասնաւորապէս Գերմանիա չափէն աւելի փորձառութիւն ունին ամերիկացի դիւանագէտներու քարոզախօսական յայտարարութեանց մասին։ Ռուզվէլթ ինքն իսկ տարիներով համերաշխ եղած է Գերմանիոյ գաղափարական հակառակորդներուն եւ մասնաւորապէս բոլշեւիկութեան կեդրոնին հետ որ թշնամին է մշակոյթի։ Ան ոչ մէկ միջոց զանց չառաւ անմխարանութիւն սերմանելու համար Եւրոպայի մէջ եւ անվերջ դժուարութիւններ հանեց եւ մեղադրանքներ ուղղեց բոլոր անոնց դէմ որ տրամադիր էին հաշտարար քաղաքականութիւն մը վարելու»։

«Ֆոլքիշէր Պէոպախթէր», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, Ռուզվէլթի նախաձեռնութիւնը կը կոչէ «վստահամբաւ ռազմախաղ, Ուիլսընեան դրութեամբ»։ Եւ կ'աւելցնէ.— «Ուիլսըն գաղափարապաշտ մըն էր եւ իբրեւ այդպիսին՝ գիւղին որս մը Ամերիկայի Թղանոթի վաճառականներուն համար։ Ռուզվէլթի առաջարկը կ'ապացուցանէ թէ Ամերիկա կ'ուզէ անամօթաբար խառնուիլ Եւրոպայի քաղաքական գործերուն »։

Ուրիշ հեղինակաւոր թերթ մը, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ», կ'աղդարարէ բացէ ի բաց.

— « Բացորոշ իրողութիւնն եմենեւմն է Եւրոպայի մէջ,— տակաւին կատարելիք վերաքննութիւններ կան. կան դեռ կարեւոր ազգային խնդիրներ եւ տնտեսական շատ ծանրակշիռ կացութիւններ որ պէտք է կարգադրուին նոր հասկացողութեամբ։ Այս պայմաններուն մէջ, խնդիր չի կրնար ըլլալ գոյավիճակի պահպանման մասին, ոչ այստեղ, ոչ ալ որ եւ է տեղ ուր կ'երայ կեանքը։ Բայց Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են ընդդիմանալ այն վերաքննութեանց որ նպաստաւոր են միաեծեան պետութեանց. այն ատեն կը մնայ մէկ կարելիութիւն,— երբ արեւմտեան պետութիւնները չեն ուզեր ուղղամտօրէն գործակցիլ վերաքննութեան մը, անոնք որ ուղղակի շահագրգռուած են վերաքննութեամբ պիտի հարկադրուին զայն լուծել իրենց նախաձեռնութեամբ եւ գործիչնան ուժով։ Վերաքննութեան մեծ խնդիրները պիտի լուծուին Անգլիոյ հետ կամ Անգլիոյ դէմ։ Եւրոպան պիտի չհանդուրժէ գոյավիճակի պահպանումին՝ փրանքօ-անգլիական նեղ իմաստով, ոչ Արեւելքի, ոչ ալ Միջերկրականի մէջ »։

Ուրիշ թերթեր ալ կը շեշտեն թէ խաղաղութիւնը անկարելի է Եւրոպայի մէջ, ցորչափ ժողովրդավար պետութիւնները կը գործակցին համայնավարութեան հետ ։

*** Հիթլէր որ Միւնիխ կը գտնուի, իր մօտ կանչեց արտաքին նախարարը. Խորհրդակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ եւ կը վերաբերէր նախագահ Ռուզվէլթի տրուելիք պատասխանին խմբագրութեան։ Կը հաւաստեն թէ պատասխանը պիտի ըլլայ մանրամասն եւ յստակ, եւ թերեւս յանձնուի Հիթլէրի 50ամեակի տօնակատարութենէն վերջը

Իտալիոյ մէջ աւելի վերապահութիւն կը տիրէ։ Թէեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ Առաջնորդները շարունակ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, բայց տակաւին յայտնի չէ թէ ե՞րբ պիտի ղրկուի Ռուզվէլթի պատասխանը։ Իտալական թերթերն ալ կը հաստատեն թէ պատասխանը ժխտական պիտի ըլլայ։ Արտաքին նախարար կոմս Չիանօ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ, որ Հռոմ գացած էր եւ մասնակցեցաւ խորհրդարանի նիստին, ուր հանդիսաւորապէս հռչակուեցաւ Ալպանիոյ կցումը։ Մարաջախտը տեսակցեցաւ նաեւ Մուսոլինիի հետ եւ անմիջապէս Պերլին վերադարձաւ ։

Բանակցութիւններ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կիրակի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի թրքական դեսպանին հետ։ Թերթերը կը հաստատեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ հետ, եւ Անգլիա եւ Ֆրանսա ոչ միայն պիտի երաշխաւորեն Թուրքիոյ անկախութիւնը, այլեւ փոխադարձաբար օգնութիւն պիտի ստանան։ Հռոմի հետապրական գործակալութիւնը կը գրէ այս առթիւ, Փարիզէն.

— « Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, թէեւ ճշդուած եւ կարգադրուած են Հաթայի (Սանճաք) Թուրքիոյ կցման պայմանները, բայց Թուրքիա կը շարունակէ դժուարութիւններ յարուցանել Նեղուցները անգլօ-ֆրանսական տորմիղներուն առջեւ բանալու հարցին մէջ»։

Կը կարծուի թէ Պ. Չէյմպըրլէն այսօր, երեքշաբթի, երեսփ. ժողովին մէջ պիտի ծանուցանէ Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը։

Գալով Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց, Անգլիա եւ Ֆրանսա կը ջանան Խ. Միութեան աջակցութիւնը ապահովել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի, ռազմամթերքով եւ օդանաւերով։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս մասին ալ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն։ Լեհաստան եւ Ռումանիա միշտ կը մերժեն թոյլ տալ որ խորհրդային զինուորներ երեւան իրենց հողերուն վրայ ։

Մոսկուայի անգլիական դեսպանը նոր եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, օդանաւային դաշինքի մը մասին, որ պիտի կնքուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ ։

— ∞ —

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ երէկ, երկուշաբթի գրաւեցին սահմանամերձ Իզոլայի շրջանին արօտավայրերը, Իզոլայի եւ ուրիշ քանի մը գիւղերու Ֆրանսացի բնակիչները Ֆրանսա ապաստանեցան ։

ԻՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱ՞Ջ ԳԱՑԵՐ ԵՆ ԹԷ ԵՏ

«Յառաջ» այս վերնագրին տակ ամփոփած էր հարց–պատասխանին, զոր Նախագահ Իսմէթ ունեցաւ Պոլսոյ մէջ, առեւտրական եւ արհեստակցական ճիւղերու ներկայացուցիչներուն հետ ։

Լաւ կ'ուզէր թէ՝ վերջին դալուով ի՛նչ է հաշուեկշիռը, Թուրքը առա՞ջ դացած, թէ ընդհակառակն աւելի յետադիմած է, հակառակ 19 տարուան իր բոլոր ճիգերուն եւ ծախսած անհաշիւ գումարներուն ։

Ո՞ւր էր թէ կարենայինք տալ ճըշգրիտ, բոլորովին առարկայական պատասխան մը ։ Կացութիւնը մեզի համար պիտի դառնար յստակ, մեր ընելիքն ալ՝ որոշ ։ Որովհետեւ, անոնց պատասխանելու այդ կենսական հարցումին, անկարելի է բաց աչքով տեսնել իրերը եւ անոնց յորձանքին մէջէն ճամբայ բանալ մեր նաւուն, որ կը կոչուի «Հայկական Դատ» ։

Դժբախտութիւն է հաստատել որ, հակառակ խնդրին այնքան կարեւորութեան, մինչեւ հիմա լուրջ փորձ մը չկատարեցինք եթէ ոչ լուծելու զայն, գոնէ քննելու ։ Մեր ամբողջ գիտութիւնը— ըսենք քաղաքականութիւնը— հիմնուած է եղեր պարզ զրոյցներու կամ հատ ու կտոր տեղեկութեանց վրայ ։

Մինչդեռ փոքր ճիգ մը որքա՜ն մեծ յայտնութիւններ պիտի ընէր ։ Որովհետեւ, հակառակ տիրող խստութեան, մէջտեղը կան թրքական հրատարակութիւններ, լեցուն՝ ամէն տեսակ փաստերով ։ Այո՛, ընդհանրապէս քարոզչութեան (փրոփականտ) դրոշմը կը կրեն, բայց միշտ ալ կ'ունենան փախցուքներ, զոր կարելի է օգտագործել հրաշալիօրէն ։

Ցաւը հոն է որ, ո՛չ այդ հրատարակութիւնները հաւաքող եղած է, ոչ ալ կարդացող ու պրպտող ։ Այնպէս է որ, հակառակ 19 տարի անցնելուն, դեռ հայերէն գիրք մը չհրատարակուեցաւ Թուրքիոյ մասին, երբ անդին պատկառելի հատորներ կը նըւիրենք չես գիտեր ո՞ր նահանգի հինաւուրց պատմութեան ։ Այսինքն, անտես ըրած օրը, այն՝ որմէ կախուած է մեր դատը, զբաղած ենք մեռածով, հի՜ն հին դարուց յիշատակներով. . . ։

Հետեւա՞նքը ։ Ջուրի պէս գիտենք՝ թէ այսքան հարիւր տարի առաջ ի՛նչ վիճակ ունէր Կեսարիան, բայց լուր չունինք թէ ի՞նչ վիճակ ունի այսօր, ի՞նչ կը բանի նոր երկաթուղին, ի՞նչ կ'արտադրեն նոր գործարանները ։

Այնպէս որ, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար փոխել հարցումին դէմքը եւ ըսել ․

— Առա՞ջ կ'երթանք թէ ետ. . . ։

Բայց կրկնենք այս ցաւոտ կէտը եւ անցնինք բուն նիւթին ։

Անտարակոյս, նպատակս չէ տալ ուզուած պատասխանը, որ կը պահանջէ աւելի երկար ժամանակ ու մանաւանդ պրպտում ։ Ըրածս պիտի ըլլայ պարզ ուրուագիծ մը, եթէ կ'ուզէք՝ թռուցիկ ակնարկ մը ։

Թէ Թուրքը առաջդիմած է, այս մասին ոչ մէկ կասկած ։ Որովհետեւ, ի ծնէ ապուշ մը անգամ բան մը պիտի սորվէր այսքան տարուան փորձառութիւններէն ։

Օրինակ, բազմաթիւ ճիւղերու մէջ ուր նախապէս մէկ հատիկ իսկ Թուրք չկար, այսօր գրեթէ միայն Թուրքեր կը տեսնուին ։ Հայն ու Յոյնը վտարուելէ յետոյ, մնացին իրենք իրենց եւ ստիպուեցան իրենց գլխուն ճարը նայիլ, ձեռք զարնել բոլոր արհեստներուն, սկսեալ կօշկակարութենէն մինչեւ երկրաչափութիւն, խանութպանութենէն մինչեւ վաճառականութիւն ։

Ասոր համար լայնօրէն օգտուեցան մնացած քրիստոնեաներէն, ինչպէս նաեւ եւրոպացի մասնագէտներէն, զոր զրկեցին մինչեւ հեռաւոր գիւղերը ։

Միւս կողմէ, ամէն տարի բազմաթիւ ուսանողներ զրկեցին Եւրոպա, մասնագէտներ պատրաստելու համար ։ Եւ զրկեցին ամէն ճիւղի համար, սկսեալ առօրեական համալսարաններէն մինչեւ արհեստագիտական դպրոցները ։

Արդ, անկարելի է որ այսքան յարատեւ ջանքեր զուր անցնէին եւ Թուրքը մնար հինը, այն որ միայն լէպլէպի կամ համետ կրնայ շինել ։

Կը կրկնենք, աշխարհի ամէնէն ապուշ մարդերն անգամ բան մը պիտի սորվէին այս բոլորէն, քայլ մը առաջ պիտի երթային ։ Վերջ ի վերջոյ, ամէն ինչ վարժութեան խնդիր է, մէկ չես յաջողիր, երկու չես յաջողիր, երրորդին կամ չորրորդին կը յաջողիս ։ Մինչդեռ Թուրքը ցարդ հարիւր անգամ փորձեց եւ հետեւաբար կըրնար որոշ փորձառութիւն մը ձեռք ձգել ։

Այնպէս որ, չխաբենք մենք մեզ ։ Այսօր չկայ ճիւղ մը— արհեստներէն, առեւտուրէն, տնտեսական, ելմտական կամ կրթական— ուր Թուրքը չհամրէ առնուազն տասնեակներով մասնագէտներ ։

Շնո՞րհք մըն է այս ։ Անտարակոյս՝ ո՛չ ։ Բայց իրողութիւն է ։

Արեւմուտքի մէջ, յամառ վարժութեանց հետեւանքով անասուններուն անգամ ընել կուտան յաճախ զարմանալի շարժումներ ։

×

Կարեւորը, սակայն, այս չէ, այլ նորաստեղծ ճարտարարուեստը ։ Թուրքը թող ուզածին չափ ըլլայ արհեստաւոր, դրամատան պաշտօնեայ, ելմտական քննիչ, տնտեսական մասնագէտ, եւն. ։ Ասոնք՝ համեմատաբար մանր բաներ են, երկրին ապագան չեն կերտեր ։ Խականը խոշոր տնտեսութիւնն է, որ քաղաքականութեան հետ անբաժանելի զոյգ մը կը կազմէ ։

Այս տնտեսութիւնը ապահովուա՞ծ է ։

Մէկդի դնելով զգացական ամէն նըկատում, անվարան կրնանք ըսել՝ ո՛չ ։ Եւ գլխագիր «ՈՉ» ։

Ընթերցողը, որուն այլեւս պէտք է սորվեցնենք հրաժարիլ վիպականութենէ եւ գիտական ակնոցով մօտենալ իրերուն, անտարակոյս պիտի հարցնէ թէ ի՛նչ հիմեր ունինք այդ եզրակացութեան յանգելու ։

Փաստերս պիտի բաժնեմ երկու մասի ։ Առաջին՝ ընդհանուր գիտողութիւններ, հիմնուած անվիճելի իրողութեանց վրայ ։ Երկրորդ՝ բուն իսկ թրքական վկայութիւններ ։

Փակագիծի մէջ ըսեմ թէ՝ ընդհանուր դիտողութիւններս ալ հիմնուած են դարձեալ թրքական վկայութեանց վրայ, որքան ալ ի վիճակի չըլլամ մէջբերելու անոնց հին աղբիւրները ։ Ըսի, չէ՞, չկայ հաւաքածոյ մը, ուրկէ կարենամ դիմել եւ գտնել այսինչ աղբիւրը ։

×

Թրքական ճարտարարուեստի հեղինակը՝ նոյն ինքն Իսմէթն է, որ ըսկիզբէն ի վեր եղաւ երկրին գործօն ղեկավարը ։ Ճարտար ռազմագէտ դեռ ընդհանուր պատերազմին, տեսակ մը պէս նկատի առաւ նոր պատերազմի մը հաւանականութիւնը եւ աշխատեցաւ իմ ճարտարութեան զգալ ամէն տեսակէտով ։

Ահէ՝ «ազգային ճարտարարուեստի (միլլի էնտիւսթրի) բացատրութիւնը, որ կը հոլովուի 1926էն ի վեր, երբեմն « միլլի » արաբերէն բառին տեղ առնելով ուլուսալ խառնածինը, կազմուած թաթարերէն կամ չաղաթայերէն ուլուս (ազգ) խօսքէն եւ ֆրանսերէն al վերաբերական մասնիկէն (national, social, եւն.) ։

Մինչեւ 1929, ճարտարարուեստը սահմանափակ էր եւ եղածն ալ կը զայրէր պետական օժանդակութիւն, դրամական նպաստ թէ մաքսային պաշտպանութեան ձեւով

1929էն յետոյ է որ բացառիկ զարկ առաւ ձեռնարկը եւ ամէն կողմ գործարաններ բացուեցան ։

Հրապարակի պահանջի՞ն հետեւանքով ։ Ո՛չ. պարզապէս ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏԱԴՐԱՆՔՈՎ.

Ցաւկալպէս կը գլխագրեմ, որովհետեւ հո՛ս է հանելուկին բանալին ։

Ինչպէս յայտնի է, այդ թուականէն սողին սկսաւ տեսակ մը տնտեսական ընդհանուր պատերազմ ։ Ամէն երկիր ազգային պահանջներ բարձրացուց եւ աշխատեցաւ կարելի եղածին չափ գնում չընել արտասահմանէն, այլ անդլին վրայ պատրաստել ։

Ճարահատ՝ Թուրքիան ալ մասնակցեցաւ պատերազմին եւ գնումը դադրեցուց այն երկիրներէն, որոնք չէին գներ իր ապրանքները ։ Կամ գնեց հաշուով, այնքան՝ որքան կը գնէին իրմէ ։

Այսպէս է որ հիմնուեցաւ քօնթէնժանի դրութիւնը, որով կարգ մը ապրանքներու ներածումը բոլորովին արգիլուեցաւ, միւսներունն ալ սահմանափակուեցաւ ։

Արդ, բնութիւնը պարապութիւն չի սիրեր ։ Երբ ապրանք մը դուրսէն չի գար, պէտք է շինես տեղին վրայ ։

Եւ ահա հիմնուեցան բազմաթիւ գործարաններ, Թուրքիոյ մէջ շինելու համար ներածումը արգիլուած ապրանքները ։

Ինչպէս բանեցան այդ հաստատութիւնները եւ ի՛նչ վիճակի մէջ են այսօր ։

Յաջորդով յօդուածով կը քննենք ։

ԴԻՏ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԽԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ

Հայ մատենագրութիւնը եւ մասնաւորապէս պատմագրութիւնը շատոնց գրաւել են Եւրոպացի գիտնականների ուշադրութիւնը ։ Հայ պատմիչները իրաւամբ համարուել են կարեւորագոյն աղբիւրներ ոչ միայն հայկական, այլ եւ առհասարակ Մերձաւոր Արեւելքի անցեալը ուսումնասիրելու համար ։ Բիւզանդիոնի եւ մանաւանդ Իրանի, Վրաստանի, Կովկասի ու դրացի երկիրների պատմութիւնը բազմակողմանի եւ լրիւ ներկայացնել անկարելի է, առանց հայկական աղբիւրներին դիմելու ։ Եւ որովհետեւ բաղդատաբար քիչ թուով Եւրոպայի պատմագէտների միայն վիճակուած է եղել հայերէն լեզուին ուիրապետել հիմնովին, բուն իսկ բնագրերից օգտուել կարենալու աստիճան, այդ պատճառով եւ նպատակայարմար է դատուել մեզնից տասնամեակներ եւ գրեթէ մէկ դար առաջ, սկիզբը դնել հայ պատմագիրների թարգմանութեան գործին՝ եւրոպական լեզուներով ։

Այդ ուղղութեամբ շատ գործ են կատարել անցեալում մանաւանդ Ֆրանսացիները ։ Լանգլուա, Բրոսէ, Դիւլորիէ եւ ուրիշ հայագէտներ ֆրանսերէնի են վերածել հին հայ պատմագրութեան մի զգալի մասը ։ Որոշ աշխատանք կատարուած է նաեւ ռուսերէն լեզուով ։ Գլխաւոր աշխատողները այդտեղ եղած են սակայն ռուսական բարձրագոյն դպրոցներում պաշտօնավարած հայ ուսուցչապետներ եւ մանաւանդ Մկրտիչ Էմին եւ Քերովբէ Պատկանեան ։ Մեծապէս գնահատելի է նաեւ այն գործը, որ նոյն այդ թարգմանական մարզում կատարել են գերման հայագէտները— Լաուէր, Գելցեր, Հիւբշման, Սիմոն Վէբէր եւ ուրիշներ ։

Եւ սակայն, բոլոր այդ թարգմանութիւնները, կատարուած — մեծագոյն մասով — մեզնից տասնամեակներ առաջ եւ համապատասխան ժամանակի պահանջներին, կարող չեն այլ եւս նոյն այդ չափով բաւարարել ներկայիս գիտական պահանջները ։ Կայ նաեւ այն պարագան, որ այդ թարգմանութիւններից շատերը ըսպառած են արդէն եւ մատչելի են քիչերին միայն ։ Այլ եւ այն, որ ռուսերէն լեզուն, առհասարակ, Եւրոպացի տակաւաթիւ գիտնականներ միայն տիրապետում են հիմնովին ։ Նյապէս կամ այնպէս, փաստ է սակայն — որչափ եւ զարմանալի — որ մեր հին պատմիչները եւրոպացի ընթերցողներին եւ հետաքրքրուողներին աւելի մատչելի են — թարգմանութիւնների միջոցով —, քան այն հայ ընթերցողներին, որ գրաբար չգիտեն ։ Իսկ դրանք կազմում են մեզնում ահագին մեծամասնութիւն ։ Այո, աշխարհաբար հայերէնի վերածուած են շատ քիչ թուով պատմագիրներ միայն ։ Հայ ընթերցողը, մինչեւ իսկ մտաւորական ընթերցողը, մեծ մասով, ի վիճակի չէ բուն իսկ աղբիւրներին եւ բնագիրներին դիմելու, եթէ նա ցանկանում է ի մօտոյ ծանօթանալ իր ազգի անցեալին ։

Մտահուրելով խօսքը հայ պատմագրութեան եւրոպական թարգմանութեանց մասին, դրանց կարեւորութիւնը վերջերս կրկին անգամ եւ նոր առաջարկով շեշտուեցաւ գերման մասնագիտական մամուլի մէջ ։ Աւստրացի արեւելագէտ եւ հայագէտ Կարլ Մլակէր (Գրաց) այդ խնդրին մի յատուկ յօդուած է նուիրել Բեռլինի «Արեւելագիտական գրագատական թերթ» հանդէսի էջերում, «Հայաստան եւ Առաջաւոր Արեւելք» վերնագրով ։

Մլակէր առանձնապէս շեշտելով հայ պատմագիրների աւագ կարեւորութիւնը Բիւզանդիոնի եւ Արեւելքի անցեալը ուսումնասիրելու տեսակէտից, այլ եւ ցոյց տալով հին թարգմանութիւնների սպառումը եւ անբաւարար լինելը ներկայ գիտութեան համար, առաջարկում է եւրոպական գիտութիւնը օժտել հայ պատմիչների նոր թարգմանութիւններով — անգլերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով ։

Մլակէր հետեւեալ կէտերի մէջ է ամփոփում իր առաջարկը. -

1. Առաջին հերթին թարգմանել այն հայ պատմիչները, որոնց գործերը ցարդ չեն վերածուած եւրոպական որ եւ է լեզուի ։ Այդ կարգին են վերաբերում նաեւ այն պատմիչները, որոնց ռուսերէն թարգմանութիւնը միայն գոյութիւն ունի ։

2. Երկրորդ հերթին գալիս են այն պատմիչները, որոնց թարգմանութիւնները եւրոպական այս կամ այն լեզուով կան թէեւ, եւ սակայն գոհացուցիչ չեն բառ ամենայնի ։ Այդ թարգմանութիւնները կարելի է հիմնական սրբագրութեանց ենթարկել եւ այնպէս լոյս ընծայել ի նորոյ, եւ կամ պէտք կը լինի բոլորովին նոր թարգմանել տուեալ պատմիչները ։

3. Թարգմանական միանգամայն նոր գործ պիտի լինի՝ եւրոպական այս կամ այն լեզուին վերածել պատմութեան վերաբերեալ ոչ – գրական հայ աղբիւրներ՝ վիմական արձանագրութիւններ եւ այլն, որոնց թարգմանութիւնը գոյութիւն չունի, առհասարակ ։

Մլակէր բերելով իր առաջարկը՝ չի մոռանում հարկաւ նաեւ խնդրի իրագործման նիւթական կողմը ։ Անտարակոյս, եւրոպական այս կամ այն գիտական հիմնարկութիւնները չեն զլանայ երեւի իրենց աջակցութիւնը բերելու այդ գործին, եւ սակայն՝ անհրաժեշտ է հայ շրջանակների բերելիք նիւթական աջակցութիւնը եւս նոյն այդ գործում ։ Այդտեղ ալ, իրենց գործօն օժանդակութեամբ հանդէս պիտի գան կամ անհատ մեկենասներ եւ կամ կազմակերպուած հիմնարկութիւններ ։ Վերջիններիս թւում նկատի առնուիլ կարող է գրեթէ միմիայն Բարեգործականը, եւ քանի որ Մելքոնեան ֆոնդը երկու տարիէ ի վեր անգործութեան է մատնուած թ. Հայաստանի մէջ, կարելի եւ նպատակայարմար չէ՞ր արդեօք որ պատկան մարմինները նկատի առնէին յիշեալ պարագան ։ Այսպէս կամ այնպէս, Եւրոպացի գիտնականները բարոյական իրաւունք ունին Հայոց աջակցութիւնը սպասելու մի այնպիսի խնդրում, որի ամբողջական արժէքը, ինչպէս Մլակէր ինքն է գիտում, ամէնից աւելի իրենք Հայերն ի վիճակի են լաւագոյն կերպով գնահատելու ։

Այս ամէնին զուգընթաց եւ նրանցից էլ առաջ, սակայն, առաջ էլ գալիս մի ուրիշ կարեւորագոյն հարց,— հայ պատմիչների քննական հրատարակութեան խնդիրը ։ Այդ հարցը Մլակէրի յօդուածում չէ դրուած որոշ ու յստակ կերպով ։ Մի պարագա սակայն, որ, թւում է մեզ, գլխաւոր պայմանն է ոչ միայն գիտական նոր թարգմանութեանց, այլեւ՝ բանասիրական հիմնաւոր աշխատութեանց առհասարակ ։ Քանի դեռ կը պակսի այս կամ այն պատմիչի քննական հրատարակութիւնը, այնչափ ժամանակ էլ կարելի չէ, կարծում ենք, յաջողապէս լուծել նրա թարգմանութեան խնդիրը ։ Նախ մէկը, ապա միւսը, եւ կամ՝ երկուքը միաժամանակ ։

Պատերազմից առաջ Հայաստանի ու Կովկասի մեր մի շարք հայագէտներ ջանքերով սկիզբն էր դրուած «Պատմագիրք Հայոց» ընդհանուր անուան տակ, մեր պատմիչների քննական հրատարակութեան ։ Եւ մեծաջան աշխատութիւնների արդիւնքն այն եղաւ մի քանի տարիների ընթացքում, որ այդ շարքի մէջ լոյս տեսան մեր պատմիչներից Ղազար Փարպեցին, Ստեփանոս Ասողիկ եւ Մովսէս Խորենացին։ Պատերազմը եւ յեղափոխութիւնը տակնուվրայ արին եւ այդ համալսարանական գիտական ձեռնարկը ։ Արդ, եթէ կարելի լինի այժմ արտասահմանում դնել նման մի հրատարակութեան, գործօն մասնակցութեամբ եւրոպացի ու հայ գիտնականների դրանց թւում նաեւ Մխիթարեան հարց, եթէ կարելի լինի ապահովել ձեռնարկին նիւթական կողմը ու քննական հրատարակութեանց զուգընթաց լոյս ընծայել նաեւ եւրոպական նոր թարգմանութիւնները մեր պատմագիրների, դրանով իսկ պէտք որ կատարուած կը լինի մի մեծ ազգային գործ ։

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ՄԱՀ ԲԺ. ՏԻՐԱՆ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

«Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը բարեկամի մը, Բժ. Տիրան Պալաքեանի, որ յանկարծամահ եղած է Մարտ 22ին, Նիւ Եորքի մէջ ։

Հանգուցեալը եղբայրն էր Մարսէյլի առաջնորդին՝ Պալաքեան արք.ի որ նոյնպէս յանկարծամահ եղաւ. Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 25ին, նախագահութեամբ Գարեգին արք. Յովսէփեանի եւ մասնակցութեամբ Տիրայր արք.ի, Յովսէփ արք.ի եւն. ։ Դամբանականը խօսած է Գարեգին արք., վեր հանելով հանգուցեալ բժիշկին արժանիքները ։

*** Տոքթ. Տիրան Պալաքեան ծնած է Եւդոկիա, ուր զաւակը տեղւոյն ազնուական մէկ ընտանիքին ։ Իր նախնական կրթութիւնը Եւդոկիոյ ազգ. վարժարանին մէջ առնելէ վերջ իր յառաջադէմ եւ ընդունակ պատճառաւ Առաջնորդարանին կողմէ կ'ընդունուի Էջմիածնի Ճեմարանը ուր երկու տարի մնալէ յետոյ կը զրկուի Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանը ուր եւ կ'աւարտէ 1898ին ։

Իր ուսումնատենչ հոգին չի գոհանար երկրորդական կրթութեամբ եւ կը ձգտի աւելի բարձրը ։ Շուտով կը յաջողի անցնիլ Եւրոպա՝ ուսանելու առաջադրութեամբ ։ Փրենսի մէջ կ'սկսի հետեւիլ մանկավարժութեան բայց մէկ քանի ամիս յետոյ կ'անցնի Գերմանիոյ Լայփցիգ քաղաքը, 1900 թուին հայ ուսանողութեան [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Թագաւորը տեսաւ իւր հաւատարիմ զօրավարի յուսահատ դրութիւնը, չափեց նրա եւ հակառակորդի անհաւասար ոյժը եւ անօգուտ համարելով իւրայինների դիմադրութիւնը, կանչեց Մարզպետունի իշխանին եւ հրամայեց նրան «նահանջի» փող հնչեցնել ։

Այդ հրամանը կարծես կայծակի հարուած տուաւ քաջ իշխանին ։ Այն մարդը, որ միշտ աշխատում էր եղբայրասպան կռիւներն արգիլել, այժմ այլեւս նահանջի մասին չէր ուզում լսել. պատերազմի աղմուկն ու արեան զոլորշին արբեցրել էին նրա հոգին ։ Այդ վայրկեանին նա չէր մտածում թէ կռւում է եղբայրների դէմ, այլ թէ՝ պատժում է ապստամբներին, գահի եւ հայրենիքի թշնամիներին ։ Ուստի որքան էլ իւր զօրքը նուազ, որքան էլ հակառակորդը զօրաւոր, այնուամենայնիւ նրա անպարտելի ոգին չէր ընկճւում թուի մեծութեան առաջ ։ Նա պաշտպանում էր իւր թագաւորին, Հայոց գահի վեհ պայազատին եւ այդ միտքն արդէն բաւական էր, որ նրա սրտում առիւծ դարձնէր ։ Բայց երբ թագաւորը հրամայեց նահանջել, նրա մարմնով սըհանութեան դող անցաւ, հզօր բազուկը կարկամեց եւ արիւնոտ սուրը կախուեցաւ նրա ձեռքում ինչպէս մի անզօր գործի. . . ։ Նա մի ծանր հառաչ հանեց, որ նման էր աւելի խոր մռնչիւնի, եւ հեծեալների եռեւն անցնելով՝ հնչեցնել տուաւ նահանջի փողը ։

Արքայական զօրքն սկսաւ նահանջել, բայց քայլ առ քայլ եւ առանց թիկունք դարձնելու ։ Երբ Արամը ձարամէջը հասան, նկատեցին որ Եգերացիք իջնում էին բերդից իրանց օգնելու համար ։ Նիզակակից իշխանները թագաւորի սկզբի յաջողութիւնը տեսնելով, որոշել էին վերջապէս կատարել իրանց զինակցական պարտքը, բայց երբ արքայական զօրքի նահանջը տեսան, կանգ առան լեռնալանջի վրայ ։

Այս հանգամանքը պատճառ եղաւ, որ ապստամբները, երկիւղ կրելով Եգերացիների յարձակումից, յետ քաշուեն կռուից, եւ արքայական գունդը, որ բաւական նուազել էր, բանակետղը դարձաւ առանց դժուարութեան ։

— Մենք գալիս ենք ձեզ օգնելու, Տէր Արքայ, ասաց Եգերացիների առաջնորդը, երբ թագաւորը լեռնալանջը հասաւ ։

— Իզուր նեղութիւն պիտի կրէիք, իշխան. Եգերացի քաջերի համար կռուելու տեղ չէր լինել կիրճում, պատասխանեց թագաւորը դառնութեամբ ։

— Բայց մենք մեր պարտքը պիտի կատարէինք ։ Մենք ուշացանք միայն մեր զինքերը կարգաւորելու պատճառով ։

— Եւ դուք ուշանալով անօգուտ զոհ չարիք, դուք փրկեցիք ձեր զօրքի պատիւը՝ հեռացնելով նրան մեր ամօթահար պարտութեան մասնակցելու դժբաղդութիւնից ։

Այս ասելով թագաւորը հեռացաւ իշխանից՝ հեգնական ժպիտը չըրթունքներին ։

Առաջնորդ Եգերացին նայեց նրա ետեւից վայրկեան հայեացքով եւ կարծ զայրացած իւր վրանը դարձաւ ։

Բաժանման ոգին, որ հետեւում է, առհասարակ, ամէն յաջողութեան, լուծել էր արդէն թագաւորի եւ իւր նիզակակիցների միութիւնը ։ Եգերացի իշխանները, որոնք սկզբում սիրով անսալով Կոստանդին թագաւորի հրամանին՝ եկել էին Աշոտ արքային օգնելու, եւ այդ արել էին ոչ միայն երկու ազգերի դաշնակցութիւնը յարգելու մտօք, այլ եւ փայլուն յաղթութեան եւ հարուստ աւար ձեռք բերելու յուսով, այժմ արդէն յուսահատ եւ արտաքին քաշուել էին իրանց առաջնորդի վրանը եւ խորհում էին բաժանման կամ փախուստի վրայ ։

Եւ ուրիշ ի՞նչ կարող էին մտածել այդ օտարականները, քանի որ նրանց հրամայուածը եղել էր ո՛չ թէ Հայոց գահը անսասան պահելու նախանձախնդրութիւնը (որ չէր էլ կարող լինել), այլ լոկ անձնական շահը,— աւարներով հարստանալու ցանկութիւնը ։ Բայց շահու եւ աւարի փոխարէն այժմ սպառնում էր նրանց անխուսափելի կոտորած, կամ սովամահ մահ ։ Բացի այդ, զօրքի մէջ նոյնպէս սկսուել էր տրտունջ ։ Թէպէտ նրանք ունէին մի քանի օրուայ ուտեստ եւ կարող էին տանել մի շաբթուայ պաշարման, բայց վատթարն այն էր որ ջուր չունէին ։ Տարաւը հեռուհեռուն տանջում էր թէ իրանց եւ թէ ձիաներին ։ Այդ ծանրութեան տակալ չէր կարող զօրականը ։

Այս պատճառով, ահա՛, դանդաղ գալիս, խռնւում էին նրանք իշխանական կացարանների առաջ եւ պահանջում՝ որ կամ հրաման տան իրանց զինաթափ լինելու եւ բանակից հեռանալու եւ կամ հնար ցոյց տան ջուր հայթայթելու ։

Երկար խորհրդակցութիւնից յետոյ Եգերացոց իշխանապետը որոշեց դիմել թագաւորին եւ խնդրել նրանից, որ գործելու ճանապարհ ցոյց տայ իրանց ։

Նա վերցրեց ընկեր իշխաններին եւ նրանց հետ միասին մտաւ թագաւորի վրանը հէնց այն միջոցին, երբ սա նստած իւր երկու հաւատարիմների, այն է՝ Գէորգ Մարզպետունու եւ Վահրամ Սեպուհի հետ, խորհուրդ էր անում ։

— Զօրքի մէջ, Տէր Արքայ, սկսուել է տրտունջ, որ հետզհետէ աւելանում եւ սպառնական կերպարանք է առնում. ի՞նչպէս կը հրամայէ գործել դրա դէմ, հարցրեց իշխանապետը թագաւորին ։

— Անշուշտ տրտնջում են Եգերացի զօրականները, այնպէս չէ՞, հարցրեց թագաւորը ։

— Այո՛, Տէր Արքայ ։

— Ի՞նչ է նրանց պահանջը ։

— Ամենահասարակ, ամենաբնական պահանջ ։

— Այսի՞նքն ։

— Ջուր են խնդրում, Տէր Արքայ, եւ կամ. . .

— Եւ կամ ի՞նչ ։

— Եւ կամ հրաման, որ զէնքերը յանձնեն թշնամուն եւ ազատ ելնեն այս բանակից ։

Թագաւորը իւր հայեացքը շեշտակի իշխանապետի աչքերին եւ մի վայրկեան լուռ նայեց նրա աչքերին. (Շար.)

...որի կեդրոններէն մին էր: Այնտեղ ...ւէ հետեւիլ բժշկութեան, որուն ...նթացքը յաջողութեամբ կ'աւարտէ 1906ին:

...ին կ'անցնի Հայաստան, ուր ...քանի ամիս կը գործակցի Փրոֆ. ..., որ այդ միջոցին զբաղած էր ...պեղումներով: Օսմանեան Սահմանադրութենէն յետոյ կը դառնայ ...ծննդավայրը, ուրկէ կ'երթայ Պա...

...անայի ջարդին աւերները դարմանելու համար հոն զրկուած բժշկական առաքելութեան մէջ կը մտնէ իբր ... եւ մեծ օգտակարութիւն ...ունենայ: Անկէ գրկած իր նամակներուն տպաւորութեան տակ՝ Սիամանթօ գրած է իր «Կարմիր Լուրեր ...բարեկամէս» շարքը:

...առաքելութեան Պոլիս վերադարձէն ...քանի ամիս յետոյ կրկին կ'երթայ իր ծննդավայրը, ուր ժամանակ ...մը մնալէ յետոյ կ'անցնի Պոլիս: Շուտով կ'ամուսնանայ եւ կ'երթայ նախ ...Բեռլին, ապա Վիեննա՝ հետեւելու ...աչքի, քիթի, ականջի եւ կոկորդի մասնագիտութեանց: Պատերազմի միջոցին, 1915 — 1918, կը ...ծառայէ իբր զինուորական բժիշկ. ...յետոյ կրկին կ'անցնի Վիեննա, ուր ...կատարելագործէ իր մասնագիտութիւնը 1922ի Թուրքիոյ դէպքերէն յետոյ չի կրնար վերադառնալ ...Պոլիս եւ 1924ին կուգայ Ամերիկա: ...երկու տարի Ֆըլօ... եւ Հարթ... մնալէ յետոյ, 1926ին վերջնականապէս կը հաստատուի Նիւ Եորք: ...կարող ու խղճամիտ բժիշկ, ...սիրելի մարդ Հայ եւ իբր ...կարճ ժամանակուան մէջ կը ...մեծագոյն Նիւ Եորքի հայութեան համակրանքը եւ յարգանքը:

Եօթը տարի առաջ, առաւելապէս ...իր նախաձեռնութեան շնորհիւ, կը հիմնուի ...Նիւ Եորքի Հայ Բժշկական Միութիւնը, որ սերտ կապ կը ստեղծէ իր անդամներուն միջեւ, միաժամանակ ա...կու տայ պարբերական հաւաքոյթներու, որոնց միջոցին կը կարդացուին մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ:

...Հայ արուեստի սիրահար՝ Տօքթ. ...եան իր ընդունարանը զարդարած էր Մասիսի եւ Անիի նկարներով, ...գրասեղանին վրայ կը պահէր Հայաստանի քարահանքերէն բերել տուած ...քարի նմոյշները: Ամերիկայի մէջ հրատարակուած հայ պարբերականները կը կազմէին իր սիրա...ծ զարդը:

Իր ծննդավայրը, ապրած միջավայրը, ինչպէս նաեւ ստացած ազգային կրթութիւնը իրմէ կը չինեն ...գաղափարական Հայը, որ մանաւանդ ...վերջին տարիներուն կը խօսէր ...Հայաստանի կարեւորութեան մասին: ...համոզուած էր որ մեր ժողովուրդին համար միացեալ ուժերով գործելու կենսական անհրաժեշտութիւն ...կար եւ իր այս խոր համոզումի մասին ...կը խօսէր՝ ուր որ առիթ ներկայանար:

Հայ ոգին եւ ուժեղ սէրը մասը կը կազմէին իր էութեան: Գործակցական էր իր Տիկնոջ հետ, որ իր ըմբռնումներով ու ձգտումներով բնաւ տարբեր չէ ամուսինէն, ան յաջողած է փոխանցել նոյն ոգին ու սէրը իր զաւակներուն, որոնք անտարակոյս պիտի շարունակեն քալել իրենց հօր ճամբէն:

Ափսոս որ այսպիսի մէկը կորսնց...

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ազգակ» ի Բէյրութէն կը գրէ Երուսաղէմ: — Պատրիարքութեան համար ամենահաւանական թեկնածուկը ներկայանայ ներկայ Տեղապահ եւ լուսարարապետ Տ. Մեսրոպ արք. Նշանեան: Նոյնիսկ ինծի ըսուեցաւ, թէ արդէն կարելի է մեծամասնութեան ձայնը շահուած նկատել Մեսրոպ արք.ի մասին: Մեծամասնութիւնը վստահ է թէ կառավարական ո եւ է արգելքի պիտի չբախի այս ընտրութիւնը, քանի որ կառավարական շըրջանակները բարեացակամութեամբ տոգորուած են տեղապահին հանդէպ եւ իր տեղապահութեան վաւերացումը արդէն երեք շաբաթ առաջ ստացուած է:

Թէեւ աթոռակալի ուրիշ թեկնածուներու մասին որոշ բան մը չըսուեր, բայց Միաբանութեան անդամներուն մէջ Խաչատուրեան (Հարաւային Ամերիկա) եւ Յովսէփեան (Հիւսիսային Ամերիկա) Արքեպիսկոպոսները նկատի առնելու որոշ հոսանք մը կայ եղեր:

Եթէ երբեք ներկայ տեղապահը ընտրուի, այդ պարագային լուսարարապետի պաշտօնը թափուր պիտի մնայ, որուն համար հաւանական ընտրելին Կիւրեղ վրդ. Իսրայէլեանն է, կ'ըսուի: Այս վերջին պաշտօնը պիտի լեցուի այն ատեն, երբ կառավարական վաւերացումով Մեսրոպ արք. բարձրանայ պատր. գահը, մինչ այդ, ան կրնայ շարունակել լուսարարապետութիւնը:

Մօտերս արտասահմանէն քաղաքս պիտի դառնան Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան (Մարսէյլի առաջնորդական փոխանորդը, հրաժարեալ) եւ Տիրան վրդ. Ներսոյեան (Փարիզէն): Երկուքին ալ պիտի մասնակցին ընտրութեան: Զգօն վրդ. պիտի չվերադառնայ, խնդրական է նաեւ Տիրան վարդապետին վերադարձը, որովհետեւ ի նպաստ իրեն կայ նաեւ որոշ հոսանք՝ պաշտօնի կոչելու զինքը:

Միջանկեալ պիտի ուզէի ըսել, թէ Զգօն վրդ.ին ընտրութիւնը ի սկզբանէ սխալ կատարուած էր: Մարսէյլը կ'ուզէ՞ր օգտուիլ իրմէ, ինչ շահեցաւ: Թէեւ անծանօթ են բուն պատճառները իր հրաժարման, բայց առաջին իսկ օրէն մեզի պարզ էր թէ երկար պիտի չտեւէր այդ պաշտօնավարութիւնը: Առաջնորդական պաշտօնի յարմարագոյն եկեղեցականը չէ Զգօն վարդապետ, արդարօրէն պէտք է խոստովանիլ այդ:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ին մէջ կը կարդանք. —

Գալամաթայի կրթական ջանքը միշտ պայմանաժամեր տուած է Գալամաթայի դպրոցին, բայց արտօնացուց Ամերիկայի, եւ մասնաւորաբար մեծագոյն Նիւ Եորքի հայութիւնը:

Հանգիստ իր ոսկորներուն եւ միխթարութիւն իր տիկնոջ, զաւակներուն եւ մերձաւորներուն:

ՀՐԱՑԻ

տեսրոջ համար անհրաժեշտ վկայականութիւնը մինչեւ այսօր ներկայացուած չըլլալով, վարժարանը փակուած է կրթական քննիչին հրահանգով:

Միեւնոյն անհոգութեան հետեւանքով փակ կը մնան Լարիսայի եւ Վոլոյի վարժարանները: Իսկ ուրիշ վայրերու մէջ եւս, աժխներ անցած ըլլալով հանդերձ, Մայլըմեան արք.ի կողմէ ներկայացուած արտօնատէրները անտարբեր գտնուած են օրէնքի պահանջները լրացնելու եւ կարգ մը դպրոցներ եւս փակուելու վտանգին մէջ կը գտնուին:

*** Գայլմանաժամ տրուած է նաեւ Սելանիկի Կիւլպէնկեան վարժարանին, որպէսզի ուսուցիչները հելլենահպատակներ ըլլան եւ ուրիշ օրինական պահանջներ լրացուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԵԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄՈՆԹԷԼԻՄԱՐ, 12 ապրիլ — Մոնթէլիմար քաղաքը (Տրոմ) հայկական փոքր գաղութ մը ունի 35 —40 ընտանիքէ բաղկացած: Մեծ մասը 14—15 տարիներէ ի վեր հոս հաստատուած, մէկ մասը արհեստաւոր եւ մեծ մասը երկրին մեծագոյն ճարտարարուեստը կազմող Նուկայի եւ Քարթոնաժի գործարաններուն մէջ կ'աշխատին:

Ֆրանսացի հասարակութիւնը լաւ կարծիք մը կազմած է մեր մասին:

Ազգային կեանքը հաւասար է զէրոյի, հայկական դպրոց եւ եկեղեցի չունինք: Պզտիկները ֆրանսական դպրոցը կը յաճախեն եւ մեծամասնութիւնը բառ մը անգամ չի գիտեր մայրենի լեզուէն, այնպէս որ անկարելի է փոքրոցի անկիւնը դառնօք զանազանել Ֆրանսացի տղաքներէն:

Գաղութը երեք դաւանանքներու բաժնուած է, մեծ մասը հայ բողոքական, իսկ միւս մասը առաքելական եւ կաթոլիկ են:

Ապրիլ 2ին՝ նախկին նախագահ Լուպէի յուշարձանին բացման առթիւ նախագահ Պ. Լըպրէօն Մոնթէլիմար եկած ըլլալով, քանի մը երիտասարդներ որոշած էին պզտիկ Հայուհիի մը ձեռքով ծաղկեփունջ մը հրամցնել նախագահին: Անհրաժեշտ դիմումներէն վերջ, քաղաքապետ Պ. Խոսւար Թարտիէի եւ Փարիզէն եկած լուսանկարչին մարմնին հաւանութեամբ մեր առաջարկը ընդունուեցաւ ամենայն սիրով եւ կոկիկ ծաղկեփունջ մը հրամցուեցինք ութ տարեկան հայուհիի մը, Օր. Սիւզան Մոռգէրեանի ձեռքով, ինչ որ շատ լաւ տպաւորութիւն մը ձգեց հանրային կարծիքին վրայ:

Լիոնի «Փրոկրէ» թերթը 3 ապրիլ թիւով եւ տեղւոյս «Ժուռնալ տըՄոնթէլիմար» շաբաթաթերթը 8 ապրիլ թիւով մասնաւորապէս յիշեցին այս պարագան:

Եւ որովհետեւ յարգանքի այս ցոյցը կատարուած էր ամբողջ գաղութի անունով, շատ արժանաւոր էր որ բոլորը մասնակցին կատարուած հանգանակութեան: Կազմակերպող երիտասարդները ծրագրած էին ծաղկեփունջին փոխարժէքէն աւելցած գումարը ուղարկել Պէյրութի հայկական բուժարանը, պզտիկ օգնութիւն մը մատուցանելու համար մեր կարօտեալ հիւանդներուն:

Այս ծրագիրը գնահատուեցաւ ընդհանուրին կողմէ եւ ամէն ընտանիք, նոյնիսկ այլեւ կէներ յօժարակամ ուզեցին իրենց բաժինը բերել այս գեղեցիկ ձեռնարկին, ինչ որ քաջալերական է: Ցաւալի բացառութիւններ ալ եղան, բայց զանց կ'առնեմ յիշել անունները:

Հայ մը

—•—

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) — Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» խումբը Զատկի առթիւ, ընկերա–համակրական, ընտանեկան խնջոյք մը սարքած էր ապրիլ 10ին, Պ. Նաճարեաններու տղարակին մէջ:

Ճիշդ ժամանակին ընկերներ եւ համակիրներ սեղաններու շուրջ բոլորուած կ'երգէին մասնաւորապէս յեղափոխական երգեր:

Ընդհանուր ողեւորութեան հետ կ'աւելնար ներկաներու թիւը: Ընկերներ եկած էին նաեւ քաղաքէն: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Գարսամ Ցակոբեան, որ թելադրեց բլլալ կարգապահ, ընկերասէր, հաւատաւոր եւ զոհաբերող: Յոտնկայս երգուեցան «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» եւ «Մեր հայրենիք»ը: Ընկեր Մութաֆեան այս առթիւ յիշեց տըրիլեան սարսափները, եւ յոյս յայտնեց թէ յաղթութիւնը պիտի չուշանայ: Մեներգներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ ստեղծեցին տաքուկ մթնոլորտ մը:

Ապա խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Պ. Հիւսեան, որ հայ ժողովուրդին խաչելութիւնը նմանցուց Քրիստոսի չարչարանքին: «Մենք ալ յարութիւն պիտի առնենք, բայց հաւատքը բաւական չէ, պէտք է կազմակերպուիլ ու գործել: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մնայ Հայոց կազմակերպուած ուժը, բոլորուեցէք այդ ուժին շուրջը»:

Յետոյ խօսեցաւ քաղաքական կացութեան վրայ, շեշտելով միութեան եւ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Ընկեր Յ. Խանոյեան ալ իր հարցին շեշտեց.— «Եթէ չենք կրնար կուսակցութիւններու հետ միացեալ ճակատ կազմել, կ'ուզենք կազմել չէզոք հայութեան հետ, բոլոր անոնց հետ որ մեզի պէս կը խորհին, մեզի պէս կ'ուզեն գործել»:

Հանդիսականները մեկնեցան լաւ տպաւորութեամբ: Կը խորհուի մօտ ատենէն ներկայացում մը սարքել:

Ս. Գօյումեան

ԹՐՔԱՍՕՍՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

—.—

Պէյրութի քաղաքական եւ կրօնական ժողովներու մէկ խառն նիստին մէջ միաձայնութեամբ որոշուեր է արգիլել ո եւ է առիթով թուրքերէն լ'գուի գործածութիւնը դպրոցներու եւ եկեղեցիներու մէջ: Հրահանգներ զրկուած են առ որ անկ է: Հայախօս երիտասարդներէ կազմուած խումբեր պիտի լըլին թաղերը, մայրենի լեզուն տարածելու համար:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՈՋ ՄԻԱՑԵԱԼ ԶԱՐԳԱՑԱԾ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ՍՆՋԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԱՄՈՒԷԼ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԵՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Պուէնոս Այրէսի Արժէնթիան ինտելէգը խորհրդածութիւնները կ'ըթէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Մարտ).

— «Օտարախօս մեր նոր սերունդը այժմ երկու օրկան ունի— «Հայրենիք» անգլիերէն շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի Պոսթըն, եւ «Հայաստան» ֆրանսերէն ամսագիրը, որ սկսած է լոյս տեսնել Փարիզի մէջ եւ որուն առաջին թիւը արդէն ստացած ենք:

Երկու պարբերաթերթերն ալ ճոխ են՝ շահեկան բովանդակութիւն ունին եւ կը խմբագրուին բացառապէս երիտասարդ ուժերու կողմէ:

Ասիկա՝ նորօրինակ երեւոյթ մըն է մեր կեանքին մէջ, գրեթէ աննախընթաց:

Մեր քաղաքական, ընկերային եւ մշակութային անցեալ պայմանները ուրիշ արդիւնք չէին կրնար տալ: Ժամանակը մեզ շատ աղէտներ վերապահած էր, բայց աղէտներէն այս մէկը որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր:

Սեւորակ աչքերով եւ Նայիրեան քիթով սերունդ մը հրապարակ կ'իջնէ, որ անկարող է իր մայրենի լեզուով խօսիլ, գրել ու կարդալ, սակայն կ'ուզէ արտայայտուիլ, ինքզինքը շեշտել, ու տեղ մը գրաւել մեր կեանքին մէջ:

Փաստն այն է, որ օտարախօս հայութիւն մը կը ստեղծուի արտասահմանի մէջ, որ սկսած կ'անտեսէ ազգութեան առաջնակարգ մէկը, — լեզուն:

Ամերիկահայ եւ ֆրանսահայ նոր սերունդը մօտաւոր պատկերը կու տայ ա՛յն հայութեան, որ պիտի ըղձեղծուի վաղը, արտասահմանի մէջ: Առայժմ լեզուն է, որ մէկ կողմ կը դրուի, յետոյ պիտի ծալլուին ու մէկ կողմ պիտի դրուին նաեւ ազգութիւնը բնորոշող ուրիշ արժէքները: Առայժմ կրնանք մխիթարուիլ անով, որ անգլիախօս եւ ֆրանսախօս մեր նոր սերունդը իր բովանդակութեամբ հայ է, գուցէ մեզմէ աւելի մոլեռանդ: Իրենց հրատարակած պարբերականները գոնէ այդ կ'ապացուցանեն:

Ինչպէս համայնավարները պիտի ըսէին, արտասահմանի մեր նոր սերունդը բովանդակութեամբ հայկական է, իսկ ձեւով միջազգային:

Այլ խօսքով, անոնք հայկական ոգի ունին, ձգտումներով եւ գաղափարներով Հայ են, առանց սակայն հայկական կաղապար ունենալու: Եւ ասիկա, նուազագոյն չարիք մըն է, եթէ անողոք ժամանակը մեզ չհարկադրէ հաշտուելու առաւելագոյն չարիքին հետ: Բնաշխարհին մէջ ալ այդպէս չէ՞ր միթէ:

Հայկական հոծ զանգուածներ կային, որոնք թուրքերէն, քրտերէն եւ պարսկերէն կը խօսէին եւ դեռ կը խօսին, միշտ մնալով հայ–քրիստոնեայ, աւելի մոլեռանդ եւ աւանդապահ քան անոնք, որոնք հայերէն կը խօսէին եւ իրենց հոգեւոր ծարաւը կը յագեցնէին հայ մշակոյթի ակունքներէն: Տարբերութիւնը այն է, որ բնաշխարհի այլախօս Հայը համր էր, երբեմն-կարդալ չգիտէր, չէր կրնար խօսիլ, քարոզել, ազգային եւ հանրային խնդիրներ արծարծել ու լուծել եւ ինքնատպութիւնը շեշտել համահայկական համակարգութեան մէջ: Մինչդեռ մեր անգլիախօս եւ ֆրանսախօս «հայութիւնը» խօսուն է, զինուած գիտութեամբ եւ ժամանակակից զէնքերով՝ իր ազգային գոյութեան պայքարը մոլեռանդաբար մղելու համար:

Եթէ այս պարագաները արդարացուցիչ չեն, օտարախօս մեր նոր սերունդը կրնայ մեր երեսին պոռալ.

— Ամբողջ քառասուն տարի հայանպաստ քարոզութիւն կը մղենք, եւրոպական բոլոր կարեւոր լեզուներով գրքոյկներ, գիրքեր եւ պարբերականներ հրատարակելով, նուիրուած Հայաստանին ու հայ ժողովուրդին: Ահա մենք եկած ենք շարունակելու այդ գործը ոչ միայն օտարներու, այլ մեր մէջ: Առաջ հայասէր օտարներ կամ վարժուած գրիչներ էին այդ քարոզութեան մղողները, հիմա «մենք ենք գալիս», ժառանգորդները վեհապանծ Արմէններու:

Սրտի մխիթարանք է, պիտի ըսեն շատերը:

Այո՛, սրտի մխիթարանք է, մասամբ, որ հայ նորագոյն սերունդը անկարող է խօսիլ, գրել եւ քարոզել իր մայրենի լեզուով եւ անոր այս պարտադրեալ ապիկարութիւնը կը փոխարինենք բարձր առաքելութեամբ, զայն արդարացնելու համար:

Իսկ եթէ այսքանն ալ չըլլէր, ի՞նչ կրնայինք ըսել եւ ի՞նչ իրաւունքով: Ի՞նչ տուած ենք եւ ի՞նչ կը պահանջենք: Նոյն սերունդին պատկանող հոծ զանգուածներ չկա՞ն, որոնք գիշերը կը լուսցնեն պարասրահներու կամ գինետուներու մէջ, ու միանգամայն իրենց կապը խզած են մեր ժողովուրդի հետ, անծանօթ եւ անգէտ ըլլալով անոր փառաւոր անցեալին, մշակութային ճոխ գանձերուն, անոր քաղաքական, ընկերային եւ յեղափոխական անօրինակ ձգտումներուն:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ 1936էն ի վեր ամենամեծ զինարանը բռնուեցաւ Նապլուսի մօտ, անգլիական զօրքին կողմէ: Հորերու մէջ պահուած էին 69 հրացաններ, գնդացիր մը, 5000 փամփուշտ, մեծաքանակ պայթուցիկներ, զալտային հեռախօսներ եւն.: Բռնուեցան նաեւ շատ կարեւոր թուղթեր: Երկու ըմբոստներ սպաննուեցան խուզարկութեան ատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք Թրակիա գնաց, քննական պտոյտ մը կատարելու համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ 338.000 անհատական գործատէրը լայնալարւեցին: Անոնք կը պահանջեն չափաւոր 30 ժամուան աշխատանք եւ օրական 50 սէնթի յաւելում:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ազգային պարտքը 1939 յունուարի վերջը բարձրացած էր 28 միլիառ մարք:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ 361 հոգի, մեծ մասամբ հրեաներ, գլխատուեցան հայրենադաւութեան համար:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Ա. ՄԱՍ

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

—o—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

—o—

ՍՕՏՐԷԻ ԱՆՏԱՌԸ

—o—

1793 Մայիսի վերջերը, Փարիզի գունդերէն մէկը, Սանթէրի հրամանատարութեամբ զրկուած էր Պրըթանիի եւ Ասդրէի մէջ գտնուող Սօտրէի ահաւոր անտառը կը խուզարկէր: Այդ վաշտին մէջ երեք հարիւրէ աւելի մարդ մնացած չէր, որովհետեւ դաժան պատերազմը շատ պակսեցուցած էր անոր թիւը: Այժմ այնպիսի ժամանակ էր, երբ Արկօնէն, Ժէմաբէն եւ Վալմիէն յետոյ, Փարիզի առաջին վաշտին մէջ, որ բաղկացած էր վեց հարիւր կամաւորներէ՝ մնացած էին քսան եւ հինգ հոգի միայն, երկրորդ վաշտին մէջ՝ երեսուն երեք եւ երրորդին մէջ՝ յիսունհօթ հոգի: Պատմական կռիւներու ժամանակաշրջանն էր այդ:

Փարիզէն դէպի Վանտէ զրկուած վաշտերէն իւրաքանչիւրը բաղկացած էր ինը հարիւր տասներկու հոգիէ՝ զինուած երեքական թնդանօթներով: Անոնց նախապատրաստումը եւ ուղարկումը կատարուած էր շտապով:

Ապրիլ 25ին, երբ Կոհիէ դատական նախարար էր եւ Պուշօթ՝ Պատերազմի մական նախարար, Բարի-Խորհրդարանի (Bon-Conseil) մասնաճիւղը առաջարկած էր կամաւոր զօրք ղրկել Վանտէ, եւ համայնքի անդամ՝ Լիւբէն կազմած էր տեղեկագիրը, այնպէս որ Մայիս մէկին Սանթէր կազմ եւ պատրաստ էր ճամբայ հանելու տասներկու հազար զինուոր եւ թնդանօթաձիգներու վաշտ մը, երեսուն թնդանօթներով: Այս վաշտերը, հակառակ անոր որ աճապարանքով պատրաստուած էին, այնքան լաւ կազմակերպուած էին որ մինչեւ անգամ այսօր իբրեւ օրինակ կարող են ծառայել: Անոնց կազմութեան եղանակն է որ ռազմական գունդերը կը պատրաստուին: Այս վաշտերու մէջ փոխուած էր նոյնիսկ ենթասպաներու եւ զինուորներու վաղեմի համեմատականութիւնը:

Ապրիլ 28ին Փարիզի համայնքը Սանթէրի կամաւորներուն հետեւեալ հրամանը տուած էր. Չխղճալ, չխնայել: Մայիսի վերջերը Փարիզէն մեկնած տասներկու հազար զինուորներէն ութ հազարը մեռած էին արդէն:

Զինուորները Սօտրէի անտառին մէջ կը յառաջանային մեծ զգուշու

[illegible]

(Շար.)

Եւրոպայէն շատ հեռու եղած ազգի մը պետին, որպէսզի, գործելով բարեացակամ միջնորդի մը պատասխանատուութեամբ եւ պարտաւորութիւններով, կարենամ այդ յայտարարութիւնը հաղորդել ուրիշ ազգերու որոնք այժմ մտահոգ են ձեր կառավարութեան քաղաքականութեան հետեւելիք ընթացքի մասին :

Դուք պատրա՞ստ էք հաւաստիք տալու թէ ձեր զինեալ ուժերը պիտի չյարձակին կամ պիտի չարշաւեն հետեւեալ անկախ ազգերէն ո եւ է մէկուն երկրամասին կամ ստացուածքին վրայ,— Ֆինլանտա, Էսթոնիա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Հոլանտա, Պելժիա, Մեծն Բրիտանիա եւ Իրլանտա, Ֆրանսա, Փորթուկալ, Սպանիա, Զուիցերիա, Լիխթէնշթայն, Լիւքսէմպուրկ, Լեհաստան, Հունգարիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Ռուսիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Թուրքիա, արաբական պետութիւններ, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս եւ Իրան :

Այսպիսի հաւաստիք մը պէտք է բացորոշապէս պատշաճի ոչ միայն ներկայ ժամանակին, այլեւ բաւական երկար ապագայի մը, որպէսզի կարելի ըլլայ ամէն պատեհութիւն ապահովել աշխատելու տեւական խաղաղութեան մը համար, խաղաղ մեթոտներով : Հետեւաբար կը թելադրեմ որ «ապագայ» բառը նկատէք իբրեւ երաշխաւորուած ոչ – յարձակման նուազագոյն շրջան մը —տա՛ս տարի — քսանըհինգ տարի, եթէ քաջութիւնն ունինք այդքան հեռուն նախատեսելու :

Եթէ այդպիսի հաւաստիք մը տրուի ձեր կառավարութեան կողմէ, զայն անմիջապէս պիտի հաղորդեմ նշանակուած ազգերու կառավարութեանց եւ միաժամանակ պիտի քննեմ թէ - ինչ որ վստահ եմ— վերոյիշեալ ազգերէն իւրաքանչիւրը կը հաւանի՞ իր կարգին տալ նոյնիմաստ հաւաստիք մը, ձեզի փոխանցուելու համար :

Այս փոխադարձ հաւաստիքները, այնպէս ինչպէս նշանակած եմ ես, անմիջապէս որոշ սփոփանք յառաջ պիտի բերեն բովանդակ աշխարհի մէջ :

Ապա կ'առաջարկեմ, եթէ այդ հաւաստիքները տրուին, որ երկու էական խնդիրներ անմիջապէս քննութեան ենթարկուին յառաջ գալիք խաղաղ մթնոլորտին մէջ : Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը սիրայօժար պիտի մասնակցի այդ վիճաբանութեանց :

Այն վիճաբանութիւնները զոր աչքի առջեւ ունիմ կը վերաբերին հետեւեալ հարցին.— Գտնել ամէնէն ազդու եւ ամէնէն արագ եղանակը որով աշխարհի ժողովուրդները կարենան աստիճանաբար թեթեւցնել սպառազինութեանց ջախջախիչ բեռը որ ամէն օր զիրենք աւելի կը մօտեցնէ տնտեսական աղէտի մը : Միեւնոյն ատեն, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը տրամադիր է մասնակցելու հետեւեալ հարցին քննութեան,— գտնել ամէնէն գործնական եղանակը միջազգային առեւտուրի ճամբան բանալու, որպէսզի բոլոր ազգերը կարենան համաշխարհային շուկային վրայ գնել եւ ծախել հաւասար պայմաններով, ինչպէս եւ ստանալ տնտեսական խաղաղ կեանքի մը համար անհրաժեշտ նիւթերը եւ արտադրութիւնները :

Միեւնոյն ատեն բաց ի Մ. Նահանգներէն, այն կառավարութիւնները որ ուղղակի շահագրգռուած են, կրնան ձեռնարկել այս կամ այն քաղաքական վիճաբանութեան, երբ անհրաժեշտ կամ բաղձալի կը նկատեն :

Նախագահը յետոյ ընդունելով համաշխարհային հարցերու բարդ հանգամանքը, անհրաժեշտ կը գտնէ որ անոնց քննութիւնը կատարուի խաղաղութեան մթնոլորտի մը մէջ : «Այդպիսի մթնոլորտ մը չի կրնար գոյութիւն ունենալ, եթէ բանակցութեանց վրայ սաւեր անէ բռնի ուժի սպառնալիքը կամ պատերազմի երկիւղը»

— Կը կարծեմ թէ սխալ չէք հասկնար այն սրտաբաց ոգին որով ձեզի կ'ուղղեմ այս գիրը : Օրուան այս ժամուն մեծ կառավարութեանց պետերը տառապէս պատասխանատու են մարդկութեան ճակատագրին, գալիք տարիներու ընթացքին։ Անոնք չեն կրնար իրենց ականջները փակել, երբ ժողովուրդները կ'աղաչեն փրկել զիրենք պատերազմին գիւրաւ նախատեսելի քաոսէն : Պատմութիւնը զանոնք պատասխանատու պիտի նկատէ բոլորի կեանքին եւ բարօրութեան համար, մինչեւ ամենայետինը : Կը յուսամ թէ ձեր պատասխանը մարդկութեան համար կարելի պիտի դարձնէ վանել երկիւղը եւ վերստանալ ապահովութիւնը, երկար տարիներու համար» :

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլինի մէջ

Գ. Գաֆէնքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց Վարշաւայի ճամբով : Մինչեւ կայարան զինք կ'ընկերանար վարչապետը, իսկ մինչեւ Պերլին միասին պիտի ըլլայ Պուքրէշի գերմանական դեսպանը :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, քանի որ Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Սլովաքիոյ գրաւումը ծանր կացութիւն մը ստեղծած է Ռումանիոյ համար : Այս երկիրը մտահոգութեան մատնուած է նաեւ անոր համար որ Հունգարիա զօրք համախմբեց իր սահմանին վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ Գերմանիա տնտեսական դաշնագիր մը կը կնքէր Ռումանիոյ հետ : Կասկածներ կան թէ Հունգարիա եւ Պուլկարիա կրնան պատեհ ժամուն գործադրել Գերմանիոյ քաղաքական ծրագիրները Ռումանիոյ հանդէպ : Նշանակալից է որ ճիշդ այս օրերս պուլկարական պատուիրակութիւն մը տնտեսական բանակցութիւններ պիտի վարէ Պերլինի մէջ, իսկ Հունգարիոյ վարչապետը Հիթլէրի հիւրը պիտի ըլլայ այս ամսու վերջը :

Ալպանիոյ ճակատագիրը կապուեցաւ Իտալիոյ

Իտալիոյ թագաւորը ընդունած ըլլալով Ալպանիոյ թագը, ապրիլ 16ին հանդիսաւորապէս ունկնդրութեան ընդունեցաւ ալպանական պատուիրակութիւնը, որ հաւատարմութեան եւ հնազանդութեան երդում կատարեց : Թագաւորը յայտարարեց.

— «Այսօրուընէ սկսեալ Ալպանիոյ ճակատագիրը անքակտելի կերպով կապուած է Իտալիոյ հետ եւ մենք ձեր եւ ալպանական ժողովուրդին հաւատարմութիւնը կ'ընդունինք այն յանձնառութեամբ թէ մեր կառավարութիւնը պիտի երաշխաւորէ Ալպանիոյ մէջ թագաւորութեան բարեկարգութիւնը, կրօնական բոլոր դաւանանքներուն պահպանումը, յառաջդիմութիւնը եւ ընկերային արդարութիւնը, ինչպէս եւ հասարակաց սահմաններուն պաշտպանութիւնը եւ խաղաղութիւնը» :

*** Շաբաթ օր Իտալիոյ խորհրդարանը հանդիսաւորապէս վաւերացուց երկու երկիրներուն միացումը : Այս առթիւ չափաւոր ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ, պատմական փաստեր յիշելով Իտալիոյ իրաւունքներու մասին : Նախարարը չեչտեց թէ դեռ անցեալ յունուարին տեղեկութիւն հաղորդած էր Եուկոսլավիոյ, «մեր եւ Զօկուի միջեւ» ծագելիք տագնապի մը մասին : Կոմս Չիանօ յեղադրեց թէ Զօկու թագաւորը կը ջանար յետաձգել բանակցութիւնները, միեւնոյն ատեն զօրաշարժ կատարելով, թէ ոչ իսկ գնդակ մը արձակուած էր մինչեւ ապրիլ 7ի առտուն (աւագ ուրբաթ) :

Խօսելով անգլօ-իտալական յարաբերութեանց մասին, Կոմս Չիանօ դիտել տուաւ .

— « Պ. Չէյմպըլէն երկար եւ մանրամասն դեկուցում մը տուաւ դէպքերու մասին, հիմնուելով այնպիսի տեղեկութեանց վրայ որոնք աւելի ուշադիր ստուգում կը պահանջէին : Անգլիոյ վարչապետը այնքան պրադած էր դեկուցում [illegible] որ մոռցաւ պատմութիւնը :

Նախարարը յետոյ գոհունակութեամբ հաւանութիւն յայտնեց Չէյմպըլէնի որոշման թէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը պիտի չխզուի : Գալով Սպանիոյ իտալացի կամաւորներուն, հաստատեց թէ «մեր քաջարի լեգէոնականները պիտի վերադառնան յաղթականօրէն, երբ գերագոյն պատիւը վայելեն զօրահանդէս մը կատարելու Մատրիտի մէջ, Ֆրանքոյի առջեւ» :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Տիգրան Գալէան, Դ. Ասլանեան, Վ. Պալյումճեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ անձամբ, գրաւոր, հեռագրով վշտակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր եւ զաքանչին՝ Տիկին ՀԱՑԿՈՆՈՒՇ ԳՈՋԵԱՆԻ դառնակսկիծ եւ յանկարծական մահուան առթիւ. որ տեղի ունեցաւ 8 Ապրի., Շաբաթ երեկոյ ժամը 23.30ին : Թաղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Վիէնի գերեզմանատունը : Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Անրի Ապարյըքեանի իր կատարած աշխատանքին համար :

×

Պ. Ներսէս Հիւրմիւզեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քիլիմճեան եւ զաւակները, Տէր Տիկին Վիրժին Թուֆարեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով զաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր՝ Այրի Տիկին ՇԱՀՆԱՐ ՀԻՒՐՄԻՒԶԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

ՃԻԲՐԱԼԹԱՐԻ ամրացումը շոգեկինդ յառաջ կը տարուի բրիտանական իշխանութեանց կողմէ : Ականներ դրուած են նաւահանգստին առջեւ, խրամներ փորուած եւ բազմաթիւ օդանաւեր փոխադրուած են : Միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք առնուած են, քաղաքին 17.000 բնակիչներուն պաշտպանութեան համար : Ստորերկրեայ պատսպարանները կրնան տեղաւորել 12.000 հոգի :

ԼՈՆՏՈՆԻ ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ մերժեց ճանչնալ նոր կառավարութիւնը, «որ կազմուած է օտար գրաւման տակ» : Մարսէյլի ալպանական հիւպատոսը հրաժարեցաւ :

ՊԱՊԸ պաշտօնապէս շնորհաւորեց Զօր. Ֆրանքօն, ձայնասփիւռ ճառ մը ուղղելով Սպանիոյ կաթոլիկներուն : Այս ճառը զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ :

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒԱՂԻ 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի կիրակի, 23 ապրիլ, Սէն Քլուի մարզարանին մէջ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) ;-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 285 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 19 Avril 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4018 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[…]ութեամբ հրատարակելով երկու նոր հրամանագիր – օրէնքները, […] կը յանձնարարենք մեր ընթերցողներուն եւ բոլոր հայրենակիցներուն՝ […]ՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՋԱՆԱԼ ԵՒ ԿՏՐԵԼ – ՊԱՀԵԼ, Թիւրիմացու[թեանց] եւ դժուարութեանց չմատնուելու համար։

Զինուորագրութեան եւ պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքները մեկնու[մի] չեն կարօտիր։ Կառավարութիւնը նկատի առնելով միջազգային կացու[թեան] ծանրութիւնը, կ'ուզէ որ օտարականներն ալ մասնակցին ազգ. պաշտ[պանու]թեան պարտականութեանց, իբրեւ փոխարինութիւն իրենց վայելած […]սիրութեան։

Զինուորական պարտականութիւնները երեք տեսակ են.— 1. Կամաւոր, […] տարեկան, Ֆրանսական զօրաբանակներու մէջ (նախապէս կամաւոր[ներ] […] միայն Օտար Լեգէոնի մէջ).— 2. Պարտաւորիչ ծառայու[թիւն] անհատաբար, հաւաքարար, ընդհանուր կամ տեղական, ըստ ազգու[թեան] […] տարիքի կամ արհեստի, երբ կը գործադրուի զինուորեալ ազգի […]պութեան օրէնքը (1938 յուլիս 11).— 3. Պարտաւորիչ աշխատանք […] 48 տարեկան (ճամբաներու, կայաններու եւ խրամներու շինութիւն […]

[…] զինուորութեան եւ թէ պարտաւորիչ ծառայութեան եւ աշխատանքի […]թիւնը պիտի ըլլայ հաւասար՝ Ֆրանսացիներուն հետ։ Պարտաւորիչ […]անքի առթիւ հաշուի պիտի առնուի 1928 մարտ 28ի օրէնքով կա–[…] յանձնառութեամբ կատարուած ծառայութեանց տեւողութիւնը։

[…] է ըսել թէ այս պարտաւորութիւնները կը վերաբերին անոնց որ […]ութիւն չունին, կամ ունենալով հանդերձ չեն կրնար իրենց հայրե[նիքը] վերադառնալ։

Օրէնքը խստութիւն մը եւս կը հաստատէ, համաձայն օտարականներու […] կանոնագրին.— կառավարութիւնը կրնայ արգիլել օտարականներու […]ութիւնը երկրին որոշ մասերուն մէջ կամ յատուկ վայր մը նշանակել ա[նոնց] բնակութեան համար։

Յաջորդով՝ ընկերակցութեանց օրէնքի մասին։

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը համաձայնին Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւնները վերջացած են Թուր[քի]ոյ հետ, փոխադարձ աջակցութեան մասին։ Պ. Չէմպրլէն երէկ յայտարա[րու]թիւն մը պիտի ընէր այս մասին։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցու[թիւ]նները բաւական կնճռոտ եղած են։ Անգլիա եւ Ֆրանսա հիմնական կը […] Թուրքիոյ անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան պահպանումը. […] առթիւ կ'ուզեն որ Թուրքիան ալ նոյնքան կարեւորութիւն ընծայէ Ցու–[…] եւ Պալքանեան միւս պետութեանց հողային ամբողջութեան, երաշ[խա]ւորութիւն տալով եւ իբրեւ փոխարինութիւն նեղուցները բանալով ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւերուն առջեւ։

Թուրքիա 2.500.000 անգլ. ոսկիի նոր վարկ մը յատկացուց իր սպառազի[նու]թեանց։

Արդէն կը հեռագրեն թէ յունական եւ թրքական կառավարութիւնները […] մը յանգած են, զինուորական գործակցութեան մասին, ի նախատե[սու]թիւն պատերազմի մը։ Գալով Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակ[ցու]թեանց, կը կարծուի թէ բոլոր դժուարութիւնները չեն հարթուած տակա[ւին]. […] կայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ մինչեւ հինգշ. կամ ուր[բաթ], ապահովելու համար Մոսկուայի գործակցութիւնը։

Ռումանիա, Լեհաստան եւ Գերմանիա

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լեհաստան հանդիպելով, երկարօրէն խորհրդակցեցաւ իր լեհ պաշտօնակցին հետ, իրենց դիրքի մասին, այն […]ային եթէ Խ. Միութիւնն ալ միանայ անգլօ-ֆրանսական ճակատին։ Եր[կու] երկիրներն ալ հակառակ են որ խորհրդային զինուորներ երեւան իրենց [հո]ղերուն վրայ։ Միեւնոյն ատեն կը զգուշանան չեզոքի դիրք բռնել Գեր[մանի]ոյ դէմ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու նախարարները համաձայ[նած] են որ խորհրդային օգնութեան սպասեն Լեհաստան եւ Ռումանիոյ […] եթէ պատերազմ ծագի։ Անոնք քննած են նաեւ Թրանսիլվանիոյ խնդ[ի]րը սիրաշահելու համար Հունգարիան։

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց եւ այսօր իսկ ունկնդրու[թեան] պիտի ընդունուի Հիթլէրի կողմէ։ Այս առթիւ պիտի խորհրդակցի Գեր[մա]նիոյ արտաքին նախարարին հետ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ Ռումանիոյ […]ուած երաշխաւորութեան մասին։ Պերլինի մէջ պիտի ջանան համոզել [նա]խարարը որ Ռումանիա փոխադարձաբար աջակցութիւն չխոստանայ Անգ[լի]ոյ եւ Ֆրանսայի։ Նախարարը Լոնտոն ալ հանդիպելով, Փարիզ պիտի գայ, […] համար իր խորհրդակցութիւնները։

Եուկոսլավիոյ մտահոգութիւնը

Եուկոսլավիոյ մէջ կը տիրէ քաղաքական լարուած վիճակ մը։ Դժուար է [այս] երկրին համար դիմադրել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որոնք իրեն սահմա[նա]կից հզօր պետութիւններ են։ Միւս կողմէ, ան կը վարանի հետեւիլ Լեհաս[տ]անի, Ցունաստանի եւ Ռումանիոյ օրինակներուն եւ մտնել անգլօ-ֆրանսա[կան] ապահովութեան գօտիին մէջ։

Եուկոսլավիոյ մէջ զէնքի տակ առնուած են պահեստիները։ Սլովէնիոյ եւ […]թիոյ սահմանագլուխներուն վրայ ալ գերմանական զինուորական հա[ւաք]ումներ կը կատարուին։

[…]իոյ մէջ, Թրէփչայի հանքերու ճարտարագէտները, որոնք անգ[լիա]ցի են, մեկնեցան Անգլիա, իրենց ընտանիքներուն հետ, վախնալով որ […] պիտի ըլլայ իրենց համար հեռանալ պատերազմ ծագելէն ետք։

— oo —

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ գործօն աշխատանքներ կը կատարուին, […] համար Ռումանիոյ յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ հետ։ […] Թագաւորին եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին տեսակցութեան մէջ [այ]ս հարցը առաջնակարգ տեղ գրաւած է։ Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիա միջնորդի [դեր] կը կատարէ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԴԱԴԱՐ...

— oo —

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՊՐԻԼ 28ԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԻ ՀՐԱՒԻՐԵԼՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

— oo —

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԴԷՄ

— oo —

Կը թուի թէ գոնէ տասը օր լուռ պիտի քաշէ քաղաքական աշխարհը, քանի որ Հիթլէր որոշեց նախագահ Րուզվէլթի կոչին պատասխանել ապրիլ 28ին, բացառիկ նիստի հրաւիրելով խորհրդարանը։ Այս առթիւ խօսելիք ճառը պիտի տեւէ երեք ժամ, պարզելով իր տեսակէտները, յանուն գերման ժողովուրդին։

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է, որովհետեւ Հիթլէր «շատ կարեւոր» կը նկատէ ներկայ պատմութիւնը։ Մինչ այս մինչ այն, գերմանական մամուլը կը շարունակէ բուռն, մինչեւ անգամ անձնական յարձակումներ կատարել նախագահ Րուզվէլթի դէմ, «պարզմտութիւն», «յլրութիւն» եւ ուրիշ մեղքեր վերագրելով անոր։ Չորս օրէ ի վեր գերմանական թերթերը Անգլիան երկրորդ կարգի վրայ դնելով, իրենց առաջին էջերը կը յատկացնեն Մ. Նահանգներուն, անխնայ ծաղրելով Ամերիկայի վարիչները։ Նոյնիսկ պահպանողական թերթ մը, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ», Րուզվէլթը կը հռչակէ «թշնամի աշխարհի խաղաղութեան, թշնամի մը որուն շատ քիչ դիւանագէտներ հաւատարած են»։ Թերթերը բացէ ի բաց կը գրեն թէ Րուզվէլթ կ'ուզէ «համաշխարհային պատերազմ մը յարուցանել ի շահ հրեաներուն եւ պոլշեւիկներուն»։ Կարգ մը թերթեր Մ. Նահանգներու նախագահը կը կոչեն «Պատուելի Րուզվէլթ»։ Քէօլնի հիթլէրական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Ամերիկա կ'ուզէ իր թեւարկութեան տակ առնել ամբողջ աշխարհը։ «Եղբայր Չէմպըրլէնի հովանոցը բաւական լայն չի թուիր Ամերիկայի, մշտնջենական խաղաղութիւն ապահովելու համար մեր ցամաքամասի բազմաչարչար մարդկութեան»։

Այս հրատարակութիւններէն կարելի է գուշակել թէ ի՛նչ բովանդակութիւն պիտի ունենայ Հիթլէրի պատասխանը։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր վճռական լեզու մը գործածելով հանդերձ, պիտի չփակէ բոլոր դուռները, ապագայ բանակցութեանց առջեւ։ Հռոմի թերթերն ալ ձայնակցելով Պերլինի մամուլին, կը գրեն թէ Հիթլէր շարունակ յարաբերութեան մէջ է Մուսոլինիի հետ, համաձայնելով։ Միւս կողմէ մարաջախտ Կէօրինկ անձամբ տեսնուած ըլլալով Մուսոլինիի հետ, Հիթլէրի պիտի հաղորդէ անոր բոլոր մտածումները։

Գերմանիոյ Առաջնորդը Միւնիխէն Վիէննա գնաց, աչքէ անցընելու համար անցեալ տարի հիմնուած զինուորական հաստատութիւնները։ Վաղը, հինգշաբթի, անհամեմատ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին Պերլինի եւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, Առաջնորդին ծննդեան 50ամեակին առթիւ, որ ազգային տօն հռչակուած է։ Ամբողջ ազգին հրամայուած է դրօշներ պարզել եւ լուսավառութիւններ կատարել։ Այդ առթիւ կազմուած յայտագիրը կը պարունակէ արարողութիւն մը, որու ընթացքին Հիթլէր պիտի հռչակուի պատուակալ քաղաքացի Տանցիկի։ Ուրեմն այդ քաղա՞քն ալ կցուած կը համարուի։ Շատեր կը կարծեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Լեհաստանի հետ, խաղաղօրէն Գերմանիոյ վերադարձնելու համար Տանցիկը։

*** Իտալական թերթերը, որոնք բաղդատաբար վերապահ դիրք մը բռնած էին Րուզվէլթի ճառէն վերջը, սկսան արտայայտուիլ, «ծիծաղելի» եւ «ռազմաշունչ» հռչակելով նախագահին կոչը։ Այս թերթերն ալ, ինչպէս գերմանականները, կը գրեն թէ Նախագահին ճառը հետեւանք է ներքին քաղաքականութեան հոգերու եւ թէ Րուզվէլթ կ'ուզէ ապահովել իր վերընտրութիւնը, երրորդ անգամ։ Յետոյ կը մեղադրեն թէ Ամերիկա ետ կը փորձէ պաշարել Գերմանիան եւ Իտալիան։ «Փօփոլօ տի Ռոմա» նկատի առնելու կամ մերժելու անարժան կը նկատէ նախագահին ճառը, «ռէքլամի մոլեգնութեան այս նոր ցուցադրութիւնը, այս յլրութիւնը, ահարկու տգիտութիւնը, կոպիտ յաւակնութիւնը եւ ծիծաղելի գռեհկութիւնը»։ Յետոյ գիտել տալով թէ Ուիլսընի պատուհասն է որ կը հալածէ Րուզվէլթը, կ'ազդարարէ թէ «պատասխանը տրուած պիտի ըլլայ Առանցքին ոգիով, որ հետզհետէ աւելի կ'ամրանայ, քանի կը փորձեն ճանկռտել զայն։ Իտալիա դարակը պիտի դնէ այդ ճառը եւ պիտի շարունակէ յառաջ քալել շիփ-շիտակ»։

«Մեսաճէրօ», «ծիծաղելի եւ անարժէք» հռչակելով Րուզվէլթի հեռագիրը, կ'ըսէ.— «Այդ ալ մաս կը կազմէ ունեւոր ժողովրդապետութեանց սարքած ընդհանուր յարձակողականին՝ չունեւոր ազգերու դէմ, եւ պէտք է համարուի պատերազմական արարք մը։ Հռոմ գիտէ ինչ պիտի պատասխանէ, համախորհուրդ Պերլինի հետ։ Զմոռնանք այսպիսի հնարքներէ»։

Ուրիշ թերթեր ալ «ննող, գռեհիկ եւ անարգական» կը նկատեն Նախագահին ճառը, գիտել տալով թէ Րուզվէլթ Ամերիկան չի ներկայացներ։ «Իտալիա կը նախընտրէ մեկուսացնել այս մարդը զոր պատմութիւնը պիտի նկատէ իբրեւ եղեռնագործ մը, ինչպէս եւ բռնակալ մը ամերիկեան ժողովուրդին վրայ»։ Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, գիտել կուտայ թէ Նախագահը եթէ ռէքլամ չէր մուրար, կրնար դիւանագիտութեան սովորական ճամբով ուղղել իր գիրը, որպէսզի կարելի ըլլար քննել։ «Իտալիա չի կրնար ոչ եւ է բարոյական իրաւունք կամ քաղաքական օրինաւոր հանգամանք ճանչնալ Րուզվէլթի, խառնուելու համար Եւրոպայի թնճուկին»։ Եւ կ'եզրակացնէ թէ նախագահը բոլոր կողմերուն ուղղած ըլլալով իր հեռագիրը, կը ձգտի «մեկուսացնել Առանցքին պետութիւնները, զանոնք մատնանշելով իբրեւ միակ պատասխանատու Եւրոպայի խռովութեանց»։ Ու վերջապէս կ'ըսէ թէ խաղաղութենէն, զինաթափութենէն, համաշխարհային առեւտուրէն վեր կայ երրորդ հարց մը — առաջինը՝ կարեւորութեամբ — արդարութեան, բարոյական իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— oo —

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

— oo —

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք զինուորութեան եւ պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքին վեց յօդուածները։ Ահաւասիկ մնացեալ մասը, ինչպէս եւ ընկերակցութեանց կազմութեան օրէնքը՝ ամբողջութեամբ.—

ՅՕԴ. 7.— Այս տրամադրութեանց գործադրութեան պայմանները պիտի ճշդուին հրամանագրով մը։

ՅՕԴ. 8.— Ներկայ հրամանագիրը գործադրելի չէ այն օտարականներուն համար որ Ֆրանսա կը բնակին երկու ամիսէն պակաս, ինչպէս եւ անոնց համար որ զբօսաշրջիկի (թուրիսթ) տոմս մը ունին։

ՅՕԴ. 9.— Ներկայ հրամանագիրը գործադրելի է Ալժերիոյ համար եւ պարզ հրամանագրով մը գործադրելի պիտի դառնայ անդրծովեան գաղթավայրերու եւ երկրամասերու մէջ։

Հրամանագիրը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ենթարկուի համաձայն 1939 մարտ 19ի օրէնքով նշանակուած պայմաններուն։

ՅՕԴ. 10.— Վարչապետը, նախարար ազգ. պաշտպանութեան, ներքին նախարարը, արտաքին նախարարը, ծովային նախարարը, օդանաւային նախարարը, ելմտական նախարարը, գաղթային նախարարը, ելմտական նախարարը եւ աշխատանքի նախարարը պաշտօն ունին գործադրելու, իւրաքանչիւրը իրեն վերաբերեալ մասին մէջ, ներկայ հրամանագիրը, որ պիտի հրատարակուի Ֆրանսական Հանրապետութեան պաշտօնաթերթին մէջ։ (Ստորագրուած՝ հանրապետութեան նախագահին եւ վերոյիշեալ նախարարներուն կողմէ)։

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Այս հրամանագրին զեկուցման մէջ վարչապետ եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Էտուար Տալատիէ, ներքին նախարար Պ. Ալպէր Սառօ, դատական նախարար Փօլ Մարշանտօ, արտաքին նախարար Ժորժ Պօնէ հետեւեալ ձեւով կը հիմնաւորեն նոր օրէնքը.—

— «Այն օտարականները զոր Ֆրանսա ընդունած է առատաձեռնօրէն, կազմած են ընկերակցութիւններ մշակութային, գեղարուեստական, մարդասիրական, մարզական նպատակներով։

Ատենէ մը ի վեր կը հաստատուի թէ այս խմբակցութիւններէն ոմանք տարբեր գործունէութիւն մը կը կատարեն քան այն որուն համար կազմուած են։

Ակներեւ է այս ընկերակցութեանց վտանգը բարեկարգութեան եւ ազգային ապահովութեան համար, եւ ներկայ պարագաներուն մէջ, ստիպողական է շատ խիստ հսկողութիւն մը կատարել բոլոր օտար ընկերակցութեանց վրայ։

Այն զէնքերը զոր ներկայիս տրամադրելի ունի վարչական իշխանութիւնը, պայքարելու համար այս խմբակցութեանց գործունէութեան դէմ՝ անբաւական են, այդ նպատակին հասնելու համար։ Կարեւոր է հանրային իշխանութեանց տրամադրել անհրաժեշտ միջոցները եւ օտար ընկերակցութեանց կազմութիւնը ենթարկել ներքին նախարարին կանխակալ արտօնութեան, խիստ պատիժներ տնօրինելով պատահական օրինազանցութեանց դէմ։

Այս տեղեկագրին վրայ, հանրապետութեան նախագահը կը հրամանագրէ,— 1901 յուլիս 1ի ընկերակցութեանց օրէնքին վրայ աւելցնել Դ. գլուխ մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 22.— Ոչ եւ է օտար ընկերակցութիւն չի կրնար կազմուիլ, ոչ ալ գործել Ֆրանսայի մէջ, առանց ներքին նախարարին կանխակալ արտօնութեան։

ՅՕԴ. 23.— Ան Ֆրանսայի մէջ հաստատութիւններ (établissements) կրնայ ունենալ միայն այդ հաստատութիւններէն իւրաքանչիւրին տրուած անջատ արտօնութեամբ։

ՅՕԴ. 24.— Արտօնութիւնը կրնայ տրուիլ առժամապէս կամ ենթակայ ըլլալ պարբերական վերանորոգման մը։

Արտօնութիւնը կրնայ ենթակայ ըլլալ կարգ մը պայմաններու գործադրութեան։

Արտօնութիւնը կրնայ ետ առնուիլ ոչ եւ է ատեն, հրամանագրով։

ՅՕԴ. 25.— Այս օրէնքին հրատարակութեան պահուն գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնները պարտաւոր են մէկ ամսուան ընթացքին իրենց եւ իրենց հաստատութեանց իւրաքանչիւրին համար խնդրել յօդ. 22ով պահանջուած արտօնութիւնը։

ՅՕԴ. 26.— Օտար ընկերակցութիւններ կը համարուին, ինչ ձեւով ալ քօղարկուած ըլլան, այն խմբակցութիւնները որ կը ներկայացնեն ընկերակցութեան մը յատկանիշները, որոնց կեդրոնը կը գտնուի արտասահման, եւ կամ կեդրոնը Ֆրանսայի մէջ ըլլալով, իրապէս կը կառավարուին օտարականներու կողմէ, կամ օտար վարիչներ ունին եւ կամ առ նուազն մէկ չորրորդ համեմատութեամբ օտար անդամներ։

ՅՕԴ. 27.— Նախընթաց յօդուածին գործադրութիւնը ապահովելու համար, նահանգապետները կրնան, որ եւ է ատեն, որ եւ է խմբակցութեան կամ իրենց նահանգին մէջ գործող հաստատութեան վարիչները հրաւիրել գրաւորապէս ներկայացնելու, մինչեւ մէկ ամիս, ամէն տեղեկութիւն որ կը վերաբերի իրենց կապուած կեդրոնին, իրենց իրական նպատակին, իրենց անդամներուն, վարիչներուն եւ իրական ղեկավարներուն ազգութեան։

Անոնք որ չեն համակերպիր այս հրամանին կամ սուտ յայտարարութիւններ կ'ընեն, կ'ենթարկուին յօդ. 32ով նախատեսուած պատիժներուն։

ՅՕԴ. 28.— Արտօնութեան խնդրագիրները կ'ուղղուին այն նահանգապետութեան ուր կը գործէ ընկերակցութիւնը կամ հաստատութիւնը։

Խնդրագիրները ընդունելի ըլլալու համար, պէտք է յիշեն ընկերակցութեան կամ հաստատութեան անունը եւ նպատակը, անոնց գործունէութեան վայրը, օտար անդամներուն անունները, արհեստները, բնակավայրը եւ

(Շարունակութիւնը Դ. էջ)

ԻՆ՞ՉՊԷՍ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱ՞Ջ Կ'ԵՐԹԱՆ ԹԷ ԵՏ

Բ.

Ուրեմն, Թուրքիոյ մէջ բազմաթիւ գործարաններու հիմնումը հետեւանքն էր ոչ թէ երկրաբանի պահանջին, այլ պարզապէս արտաքին հարկադրանքի մը, անբնական վիճակի մը :

Ի՞նչ կը հետեւի ասկէ։ Երբ վերնայ անբնական վիճակը, ինքնին պիտի վերնայ նաեւ անոր տակ ծնած անբնական հետեւանքը։

Այդպէս ալ եղաւ մասամբ։

Նախապէս՝ գործարանատէրը չէր մտահոգուեր մրցակցութեան ճակատ պարագայով։ Այսինքն, ամէնքը մը ընել որ արտադրութիւնը կարելի է–ղածին չափ առատ ապրանք ըլլայ, արժէքինը (փոխ տը ռըվիէն) պակաս ըլլայ։ Որովհետեւ, քանի որ ուրիշն ապրանք չի գար, ժողովուրդը բռ–նադատուած է գնել, որքան ալ տեսակը գէշ ըլլայ, իսկ գինը՝ անհամեմատօ–րէն բարձր։

Օրինակ, Ալփուլլուի շաքարի գործարանը իր շաքարը ծախեց օխան 65—70 ղրշ.ի, ինչպէս հիմա կը խոստովանի նաեւ նախկին երեսփոխան Աղա օղլու Ահմէտ (Ենի Սապահ, 29 Մարտ 1939)։ Մինչդեռ հեռաւոր Ճաւայի շաքարը Պոլսոյ մէջ կ'արժէր միայն 8—9 ղրշ., մէջն ըլլալով փոխադրութեան եւ մաքսի բոլոր ծախքերը :

Կը տեսնէ՞ք հսկայական տարբերութիւնը։ Ութնապատիկ :

Իսկ հեռաւոր նահանգներու մէջ կամ շաքար չկար, կամ օխան մինչեւ 100 ղրշ.ի բարձրացած էր։

Ասիկա արդէն առասպել չէ, այլ ուղղակի կողոպուտ։ Երբ ժողովուրդը անճար է, բնականաբար կը գնէ շաքարը, հոգ չէ օխա գլուխ 50—60 ղրշ. աւելի վճարելով։

Չմոռնանք յիշեցնել կարեւոր կէտ մըն ալ։ Գործարաններուն հարիւրէն 90ը կը պատկանի նախարարներու եւ երեսփոխաններու, ուղղակի կամ անուղղակի։ Հետեւաբար, չարգիլուելիք ապրանքներն անգամ արգիլեցին, որպէսզի կարենան ջնել իրենց տեղական արտադրութիւնները։ Այն ալ ուզած գնովը։

×

Ուրեմն, այդ հաստատութեանց կը պակսէր յաջողութեան հիմնական երաշխիքը — ազատ մրցակցութիւնը : Երբ հրապարակը բաց է, երբ չկան օտար մրցակիցներ, ու երբ կրնաս ուզած գինդ դնել ապրանքին, անշուշտ ձեռք կը զարնես ամէն գործի։ Մանաւանդ որ շինողը դուն չես։ Եւրոպայէն կը բերես մեքենաներ, ինչպէս նաեւ մասնագէտներ եւ գործարանը կը բարձրանայ, առանց պէտք ունենալու ամենափոքր մէկ ջանքի։

Թող վերնան մաքսային պատուարները, թող օտար ապրանքները ողողեն հրապարակը, եւ այն ատեն կը տեսնենք «ազգային ճարտարարուեստին» պօշը, ինչպէս կ'ըսէ Թուրքը։ Բոլորը մէկէն կը փլին, իբրեւ ՈՉ–ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ, իբրեւ աւազի վըրայ հիմնուած։

Եւ այս՝ երկու հիմնական պատճառով։

Առաջինը՝ Թրքական շուկան այնքան ճոխ չէ, որ չի կրնար գոհացնել ճարտարարուեստ մը, որքան ալ կատարելագործուած ըլլայ այս վերջինը։ Կը բաւէ դիտել օտար գործարանները, բոլորն ալ միայն երկրին համար չեն, այլ ապրանք կը հայթայթեն ուրիշ պետութեանց եւս։ Օրինակ, Ամերիկայի Ֆորտը ամէն տեսակ ինքնաշարժ կը հասցնէ ոչ միայն Անատոլու, այլեւ Իրաք, Իրան, մինչեւ Ցինաստան։

Երկրորդ, Թրքականները չեն կրնար մրցիլ օտար արտադրութեանց հետ, երբ նոյնիսկ միջոց ունենան արտածուելու։ Չեն կրնար մրցիլ նոյնիսկ թրքական շուկային վրայ, որովհետեւ ԹԷ՛ ԳԷՇ ԵՆ ՈՐԱԿՈՎ, ԹԷ՛ ՍՈՒՂ։

Երրորդ, ինչ որ «Թրքական ճարտարարուեստ» կը կոչուի, իրականին մէջ օտար է, բացի քանի մը ճիւղերէ։ Որովհետեւ, ամէն ինչ դուրսէն կը բերեն, սկսեալ նախանիւթերէն մինչեւ մասնագէտները, նոյնիսկ գործաւորները (գալֆա)։ Օրինակ, Ժիլէթի շեղբերուն պողպատը արտասահմանէն կուգայ եւ Պոլսոյ մէջ միայն կը սրուի։

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ տեղական ողորմելի գործարանները մրցին օտար գործարաններուն հետ, որոնք հնարաւորութիւն ունին թէ՛ լաւ, թէ՛ աժան ապրանք պատրաստելու։

×

Հապա այլազան տուրքե՞րը։ Ինչպէս վերջերս գիտել կուտայի, միայն Ալփուլլուի լուծուած ընկերութենէն մօտ մէկ միլիոն ոսկի տուրք կը պահանջուի, անշուշտ վճարուածներէն զատ։

Եւ խորհիլ որ այդ ընկերութիւնը տեսակ մը պետական հանգամանք ունէր, սեփականութիւնն ըլլալով շատ ազդեցիկ երեսփոխաններու։ Ուրիշ խօսքով, անոր պարագը իրական է, չափէն աւելի գնահատուած չէ։ Մինչդեռ ընդհանրապէս տուրքը կը կրկնապատկեն, կը քառապատկեն, որովհետեւ ամէն ինչ թողուած է տուրքի պաշտօնեայի անձնական հայեցողութեան։ Որքան շատ գնահատես, այնքան աղէկ պետական գանձին համար։

Բայց խօսքը տանք այն Թուրքերուն, որոնք հրաւիրուեցան Տօլմա Պահչէի սուլթանական պալատը, իրենց ցաւերը յայտնելու նոր սուլթանին՝ Իսմէթ Ինէօնիւի։

Ահա Պոլսոյ չարժավարներու միութեան նախագահ Հազգը Էրտէմիր։ Երբ նախագահը կը հարցնէ թէ ի՞նչ գանգատ ունին, անվարան կը պատասխանէ.

— Տարիներէ ի վեր, փլաքայի (ինքնաշարժի նշանատախտակ) ԲԱՂԱ–ՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ԳԱՆՁԱՌՈՒ.

արհեստաւորները...

Բայց մարդուն խօսքը կը մնայ բերանը, որովհետեւ նախագահը անմիջական կ'ընդմիջէ.

— Այդ խնդիրը կը լուծէ Քաղաքապետութեան հետ։ Ըսէ ինծի, քանի՞ ինքնաշարժ կայ Պոլսոյ մէջ... (Ճումհուրիէթ, 3 Մարտ 1939)։

Կը տեսնէ՞ք։ Նախագահը հրաւիրած է մարդը լսելու անոր գանգատները, բայց առաջին գանգատն իսկ կէս կը թողու անոր բերնին մէջ, եւ կ'ընէ հարցում մը, որուն պատասխանը կրնար տալու բուն իսկ քաղաքապետութենէն, քանի որ հոն արձանագրուած են բոլոր ինքնաշարժները։

Ահա պանդոկապետ Օսման Գէլէր, որ պէտքը կը ցուցնէ մէկ–երկու շընորհքով պանդոկներու շինութեան։

— Ինչո՞ւ չէք շիներ, կը հարցնէ Նախագահը։

= Տուրքի պատճառաւ։ Շահիս թէ՝ չեահիս, երբ պանդոկ մը շինես անմիջապէս կուգայ տուրքը... (Ճումհուրիէթ, նոյն թիւը)։

Կօշկակար Ապտուլլահն ալ նոյն գանգատն ունի։ «300 ղրշ.նոց կօշիկի մը տուրքը 90 ղրշ. է, բացի անուղղակի տուրքերէն»։

Բայց Ապտուլլահ ուրիշ ցաւ մըն ալ կը պարզէ։

— Բան մը լսած էինք. կօշիկ կ'արտածուի Եւրոպա։ Ի՞նչ եղաւ, կը հարցնէ Իսմէթ։

— Էֆէնտիմ, երբ քօնթէնժան չկար, ապրանք կը ղրկէինք Ամերիկա։

— Ինչո՞ւ հիմա չէք ղրկեր։

= Մրցակցութիւն սկսաւ, ապրանքը արժէքազրկուեցաւ, կարելի չեղաւ արտածել։

— Ամերիկա լաւ աղբիւր մըն է... խնդրեմ, փախցուցիք

= Անկազմակերպութեա՛ն, փաշամ։

— Ի՞նչ կ'արտածէիք Ամերիկա։

= Սրբմայով հողաթափ (բէրլիֆ), սպալէթի հողաթափ, եւն.։ Նիւթը եւ շինութիւնը գէշցան եւ այս պատճառով մեր ապրանքը յարգէ ինկաւ Ամերիկայի մէջ։ Արդէն, գիտակից մրցակցութիւն չունինք։ Շահ կը սկսինք հեւ ի հեւ գողնալը։ Անոր համար, կօշիկ մը որ պէտք է դիմանար 6 ամիս, մէկ ամիս կը դիմանայ։Մանաւանդ գիւղացիներուն ծախուած կօշիկներէն մեր կերած հացը մեղք է։ 15 օրուան մէջ կաշի կը պատրաստեն, մինչդեռ ժամանակին մորթը առնուազն 6 ամիս կը մնար խաղախորդարանին մէջ։

×

Շատ նշանակալից է խօսակցութիւնը։

Ամերիկեան շուկային կորուստը բացատրելու համար, Ապտուլլահ յանցանքը կը նետէ իրենց վրայ։— Գէշ կօշիկ շիներ են, անոր համար Ամերիկան ալ դադրեցուցեր է եղեր գնումը։

Մինչդեռ, այս պատճառաբանութիւնը սխալ է, վերջէն շինուած, առաջին ձախաւերութիւնը դարմանելու տագնապաւորութեամբ։

Արդարեւ, խօսակցութեան սկիզբը, երբ Իսմէթ կը հարցնէ թէ ի՞նչ եղաւ կօշիկի Ամերիկա արտածումը, Ապտուլլահ կը պատասխանէ առանց այլ եւ այլի.

— ԵՐԲ ՔՕՆԹԷՆԺԱՆ ՉԿԱՐ, ապրանք կը ղրկէինք Ամերիկա։

Արդ, ասիկա կը նշանակէ իբրեւ մեղաւոր ցուցնել կառավարութիւնը, քանի որ ան հաստատեց քօնթէնժանի դրութիւնը, այսինքն արգիլեց ամերիկեան ապրանքներուն ներածումը և պատճառ դարձաւ որ Ուաշինկթընն ալ ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԷ, թըրքական սրըմալը հողաթափերը չգնելով։

Եւ որովհետեւ դիւանագիտական չէ ասիկա ըսել նախագահի մը, որ բուն նեղինակն է այդ «լաւ աղբիւրին» կորուստին, դիւանագէտ կօշկակարը կամացուկ մը կը փոխէ խօսքը եւ արտածման դադարումը կը վերագրէ «գէշ մրցակցութեան», «անկազմակերպութեան»

Այսպէս է որ, Ներածող վաճառական Սայիտ Տուրմէն, աւելի քաջ մարդ, մատը կը դնէ բուն վէրքին վրայ.

— «Եւրոպայէն մեքենաներ եւ այլ կազմածներ բերել տուի։ Վերջերս, ծանօթ պատճառներուն հետեւանքով, դժուարութիւն կը քաշենք։Բայց այս ցաւը մեզի յատուկ չէ, միջազգային է...։ Ցարը մեր ձեռքը չէ։ Դրամ, քլիրինկ եւ քօնթինժան սահմանափակեցին, ամէն ինչ։Նախապէս, ազատ ներածման շրջանին, ամէն ինչ դիւրութեամբ ներս կուգար։ Ցետոյ սկսան քօնթինժան, քլիրինկ եւ մասնաւոր հաշուակցութիւն (թաքաս)։ Առուտուրը քոմբլիքէ (բարդ) ձեւ մը առաւ։ Այսօր անկարելի է բերել ուզուած ապրանք մը։ Ստիպուած ենք ապրանք բերել անհոգ. որոնք ապրանք կ'առնեն մեզմէ»։

Ինչպէս կը տեսնուի, ամերիկեան «լաւ աղբիւրը» կորսուեցաւ անոր համար, որ առուտուրը ազատ չէ եւ Թուրք առեւտրականը ստիպուած է առաւելապէս փոխանակման ապրանք գնել եւ հետեւաբար առաւելապէս անոր ծախել տեղական արտադրութիւնները։ Եւ որովհետեւ գործնական Գերմանացին սրըմալը հողաթափ չուզեր, այս ապրանքն ալ չի կրնար «րտածուիլ»։

Բնականօրէն կը հետեւի թէ միակ դարմանն է վերահաստատել նախկին դրութիւնը, այսինքն ազատ դարձնել ներածումը։

Բայց ասիկա գործին երեւութական մասն է։ Իրականին մէջ, ներածման ազատութիւնը երկսայրի սուր մըն է, ունենալով նաեւ իր խոշոր անպատեհութիւնը, ինչպէս պիտի տեսնենք յաջորդ յօդուածով։

Դ.Ի.Տ

ՏԻԿԻՆ ՔԱՐԷՆ ԵՓԷԻ ՄԱՍԻՆ

ԳԵՐԼԻՆ.— Այս օտարուհիին անունը հանրածանօթ է մեր զինուոր շրջաններուն, բայց նաեւ մեր գաղութներուն եւ մանաւանդ հայ գաղթաշխարհին ու որբաշխարհին։ Ջաւակը հեռաւոր Հիւսիսի, փոքրիկ Տանըմարքայի, ան իր ծաղիկ հասակին մէջ կամաւորապէս ու սիրայօժար լքեց իր հայրենիքը, գրեթէ միանգամայնապէս հրաժեշտ տուաւ ծնողքին եւ հարազատներուն՝ ամբողջ կեանքը ի սպաս դնելու համար բարձր առաքինութեան մը — անձնաբերաբար ծառայել հայ որբին ու կարօտեալին։

Ու անսալով իր այդ ներքին ձայնին, 1903ին սիրով ընդառաջ գնաց հանգուցեալ Լեփսիուսի մէկ առաջարկին եւ Ուրֆա գնաց, պաշտօնի ձեռնարկելու համար այնտեղ հիմնուած հայկական որբանոցին մէջ։ Ան կատարեալ նուիրումով ծառայեց իր ստանձնած գործին, անասելի նեղութիւններ եւ տառապանքներ կրելով մանաւանդ պատերազմի ատեն, ի տես հայկական ողբերգութեան։ Պատերազմէն վերջ, եթէ վերստին անցաւ իր պարտականութեանց գլուխը, կեդրոն ունենալով Սուրիոյ եւ մասնաւորապէս Հալէպի հայկական գաղթաշխարհը եւ որբաշխարհը, այս անգամ, իբրեւ ներկայացուցիչը Տանըմարքայի հայանպաստ կազմակերպութեան, ինչպէս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթ. յանձնաժողովին։ Եւ յայտնի է թէ ինչ ատորեան օրհնաբեր եղաւ հոն եւս իր գործունէութիւնը։ Հարիւրաւոր հայ խլեակներ փրկուեցան անոր շնորհիւ անապատի աւազուտներէն եւ ստրկութեան ճիրաններէն։ Ալ աւելի մեծ եղաւ թիւը այն այրիներուն եւ լքեալներուն, որոնց աշխատանք ու ապրուստներ ճարեցին Եփէի ստեղծած կազմակերպութիւնները։

Այդպէս ապրեցաւ ու այդպէս գործեց հեռաւոր Հիւսիսի այդ զաւակը իր որդեգրած ժողովուրդին՝ հայութեան ծոցին մէջ, դառնալով անոր մէկ հարազատ անդամը, սորվելով նաեւ անոր լեզուն, իւրացնելով անոր կենցաղավարութեան ձեւերը, կեանքը իր բոլոր կողմերով։ Ու փակեց վերջ իր օրհնուած կեանքին շրջանը՝ թաղուելով ու իր մշանջենական հանգիստը գտնելով հայկական գերեզմանատան մէջ (Հալէպ), հայկական ծէսով ու արարողութեամբ։ Այո, կատարեալ իրաւունք ունէր հանգուցեալը, ինքզինքը հայ համարելով, աւելի՝ կէս–կատակ եւ կէս–լուրջ՝ «Աբէտհամայ» յորջորջելով։ Ազգականութեան ոգին չցնելով բնաւ այդ բառին մէջ, այլ շեշտել ուզելու համար միայն, թէ ուր եւ որոնց նուիրուած էր իր կեանքին գործը։

Ահա այդ կեանքն ու այդ գործն է որ, առարկայ դարձած է վերջերս Զուիցերիա լոյս տեսած գերմաներէն գրքոյկի մը։ Տարիներ առաջ, Եփէի մէկ հայրենակցուհին եւ բարեկամուհին էր որ, ընկերոջ Մարիա Ջիք, Տանըմարքցի բանաստեղծուհին, առանձին եւ սիրուն հատորի մը նիւթ դարձուցած էր Եփէի «կեանքին վէպը», իր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Ու այնչափ բարձրօրէն գնահատելով եւ վիպօրէն ներկայացնելով իր հերոսուհւոյն կեանքը եւ գործը։ Այդ մասին, ժամանակին առիթ ունեցանք խօսելու հայ մամուլին մէջ։ Այժմ, նոյն այդ նիւթը իր գրքոյկին բովանդակութիւնը դարձուցած է ուրիշ հեղինակ մը,զուիցերիացի ծանօթ Քիւնցլէր, որ առաջին իսկ օրուընէ (1903 թ.) ուղեկիցը ու գործակիցը եղած է Եփէի եւ այնուհետեւ ալ՝ երկար տարիներ, դարձեալ Ուրֆա, Լեփսիուսի հիմնարկութեան մէջ։ Ներկայիս, Քիւնցլէր կ'աշխատի Լիբանանի մէջ, իբրեւ ներկայացուցիչը Զուիցերիոյ հայանպաստ ընկերութեան։ Հանրածանօթ է նաեւ իր, Քիւնցլէրի յոյժ օգտաշատ գործունէութիւնը հայ գաղթաշխարհին մէջ։ Ան եւս իր գրքին մէջ կէս–պատմական եւ կէս–վիպական ձեւով ու հետաքրքրական ոճով մը կը ներկայացնէ Եփէի կեանքը։ Առաջին օրէն իսկ, մինչեւ մահը։

«Քու ժողովուրդդ իմ ժողովուրդս է» աւելի լաւ խորագիր դժուար թէ կարենար գտնել իր գիրքին համար հեղինակը (*)

(*) Den Volk ist mein Volk , Von Yakob Kunzler, 1938 , Basel.

Այո, իբրեւ մէկ նոր Հռութ [illegible] ...րմաքցի առաքելուհին [illegible] ... օրէն՝ հայ որբին ու հայ [illegible] ըսաւ հոգւոյն եւ ամենայն [illegible] ծութեամբ.— «Ուր որ երթաս [illegible] պիտի երթամ եւ ուր որ մնաս [illegible] պիտի մնամ, քու ժողովուրդդ [illegible] ժողովուրդս ըլլայ, ու քու Աստուածդ իմ Աստուածս ըլլայ։ Ուր [illegible] մեռնիս՝ ես ալ հոն պիտի մեռնիմ [illegible] հոն թաղուիմ» (Գիրք Հռութայ, [illegible] 16 — 17)։ Իրաւունք ունի [illegible] դարձնել, հետեւել ենթախո[illegible] կցելով իր գրքի վերնագրին [illegible] դանալիր հաղուադէպ կարգի [illegible] սուհիի մը, տանըմարքցուհի [illegible] Եփէի»

Գիրքին վերնագիրն ու [illegible] ինքնին մօտաւոր գաղափար մը [illegible] տան իր բովանդակութեան մասին [illegible] հարկ չեմ տեսներ հանգամանօրէն [illegible] ներկայացնել զայն։ Ինչպէս [illegible] Քիւնցլէր յաջողած է վարպետօրէն [illegible] ներկայացնել կեանքը իր հայր [illegible] հերոսուհիին, որ ապրեցաւ իբր [illegible] հայ եւ մեռաւ իբրեւ «հայ հայրենասիրուհի», ինչպէս կ'ըսէ իր [illegible] հեղինակը։

Այդ ամէնը լաւ, շատ լաւ [illegible] դիտողութիւն մը,— Հեղինակը [illegible] երկու տեղ, անդրադառնալով [illegible] կական Եղեռնին, անոր պատասխանատուութիւնը կարծէք թէ [illegible] ամբողջովին նետել բուն իսկ [illegible] ճին վրայ եւ ոչ ալ կը գոհանայ [illegible] ատկից հռչակելով նաեւ երրորդ [illegible] նենք եւ զազիր դիւանագիտութիւն [illegible] այլեւ հարկ դատեր է բուն իսկ [illegible] պատասխանատուութեան բաժին [illegible] հանել։ Եւ յետոյ գովասանքի խօսք [illegible] հիւսել Մուսթաֆա Քէմալի տաղերին [illegible]

Այս շեղումները ի՞նչպէս կը [illegible] տապատասխանէին գրքին բովանդակութեան եւ Տիկին Եփէի գործունէութեան ։ Չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ [illegible] այս կէտին վրայ եւ ոչ ալ մէջբերումներ ընել գիրքէն։ Եւ սակայն [illegible] վարանիր նաեւ ըսել նորէն, թէ [illegible] ամէնը բնաւ ու երբեք չէն պատշաճիր գիրքի մը,որ նուիրուած էր [illegible] Եփէի։ Այս հերոսուհին չէ՞ր որ [illegible] կախ ուրիշ նկատումներէ — [illegible] մը այն միտքը յայտնած է թէ [illegible] յազմի ատեն եթէ Հայերը [illegible] ընդհանուր ապստամբութեան [illegible] պարզած ըլլային, թերեւս [illegible] դոհեր տուած ըլլային։ Ան [illegible] լաւ կ'ըլլայ որ հայ ժողովուրդին մէջ մարդասիրական աշխատանքի նուիրուած օտար բարեկամներ հեռու կենան քաղաքական արտայայտութիւններէ, այդ ամէնը վերապահելով [illegible] րենց իսկ, Հայերուն եւ օտար [illegible] ղագէտներուն։ Մոռնալու չէ [illegible] այն պարագան, որ հայ ժողովուրդի թշնամիները յաճախ չարաչար կը [illegible] հագործեն այդպիսի արտայայտութիւնները՝ երբ անոնք լոյս կը [illegible] նեն օտար լեզուներով եւ մանաւանդ [illegible] կ'առնուին Հայերու բարեկամ [illegible] համարուած եւրոպացի թէ ամերիկեան հեղինակներու կողմէ։

ՄՈՒՇԵՂ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Զօրքի պահանջն անբնական է եւ անարդար։

— Ինչպէ՞ս, Տէր Արքայ. միթէ՞ մարդիկ իրաւունք չունին ջուր խմելու, հարցրեց իշխանապետն այնպիսի ժպիտով, որի մէջ նշմարւում էր եւ՛ զարմանք եւ՛ հեգնութիւն։

— Ո՛չ, պատասխանեց թագաւորը խիստ ձայնով։

Իշխանները աչքերնին սեւեռեցին արքայի վրայ։

— Դուցէ ձեզ զարմացնում է իմ պատասխանը, ասաց թագաւորը, բայց ես զարմանալի ոչինչ չասացի։ Ո՛վ որ անմիջի տեղը ջուր է պահանջում, անբնական պահանջ է անում. ով որ գինեթափութեան գնով ազատութիւն է որոնում, կարծ նուաստացուցիչ գործ է կատարում։

— Ի՞նչ անենք ուրեմն, կատարուե՞նք. աւելի լաւ չէ՞ նուաստանալ՝ քան մեռնիլ։

— Ո՛չ, աւելի լաւ է մեռնիլ, քան նուաստանալ, պատասխանեց թագաւորը ծանրութեամբ։

Մի վայրկեան լռութիւն տիրեց, Արքայի պատասխանը տպաւորութիւն արաւ իշխանապետի վրայ. նա գլուխը կախեց եւ սկսաւ մտածել։

Բայց իշխանների խմբից առաջ անցաւ մի երիտասարդ եւ խօսեց.

— Տէր Արքայ, զինուորականը նուաստանում է ոչ միայն այն ժամանակ, երբ միայն թերանում է քաջութեան մէջ, այլ եւ այն ժամանակ, երբ թերանում է անկեղծութեան մէջ։Աւստի աղաչում եմ չվշտանալ՝ եթէ համարձակւում եմ անկեղծօրէն խոստովանել մի ճշմարտութիւն, որի ծածկելը, ըստ իմ կարծեաց, համառօտ է դաւաճանութեան։

— Խօսի՛ր, ասաց թագաւորը։

— Մենք եկել ենք Քեզ օգնելու մեր արքայի հրամանով եւ մեր պարտքը կը կատարէինք, եթէ հնար ունենայինք։ Բայց քաղցը, կամ գուցէ մեր անհեռատեսութիւնը փակել է մեզ այժմ մի դատապարտ մէջ, որից ազատուելու ոչ մի հնար չունինք։ Ծարաւը տանջում է բազմամբոխ զօրքին, թշնամու սուրը սպառնում է ամէնքին։ Կռուել չենք կարող, որովհետեւ ասպարէզ չկայ. ելնել չենք կարող, գի ճանապարհ չունինք. իսկ մեռնել մենք, ի հարկէ, չենք կամենում։ Ի՞նչ է մնում մեզ անել՝ եթէ ոչ գինեթափ լինել եւ փրկել մեր անձը մեր ընտանեաց համար...

— Փրկել ուրեմն անպատուութեան գնո՞վ, ընդհատեց թագաւորը իշխաներին։

— Դրանից մեզ անպատուութիւն չի կարող հասնել։ Մենք հիւր ենք ձեր երկրում եւ պիտի կռուէինք ձեր մեծափառութեան համար։ Հետեւապէս, ոչ յաջողութեան փառքը եւ ոչ պարտութեան վնասը մեզ չի վերաբերում։

— Ուրե՞մն...

— Ուրեմն կամ պիտի ճանապարհ ցոյց տաք մեզ՝ մեր պատուաւոր պարտքը կատարել կարողանալու համար եւ կամ պիտի համաձայնիք մեզ հետ զէնքերը թշնամուն յանձնելու։

Թագաւորը յառեց աչքերը երիտասարդ իշխանի վրայ եւ ապա սկսաւ իւր շուրջը դիտել։ Ամէնքը լուռ էին եւ սպասում էին նրա պատասխանին։

— Դուք եկել էք այստեղ ձեր թագաւորի հրամանով եւ Եգերական դըրօշակով, սկսաւ խօսել արքան մեղմ ու հանդիսաւոր ձայնով։ Եկել էք Հայոց թագաւորին օգնելու, համաձայն ձեր թագաւորի եւ իմ հանգուցեալ հօր կնքած դաշնագրութեան։ Հետեւապէս, կատարելով ձեր պարտքը, պիտի ապացուցանէք թէ գիտէք ձեզ յարգել. եւ ընդհակառակը, փախուստ տալով այստեղից, պիտի անպատուէք ձեր թագաւորին եւ արատաւորէք Եգերական դրօշակը։ Այս է իմ կարծիքը ձեր ուղղութեան մասին։ Իսկ գալով նրան թէ՝ արդեօք ես, Հայոց թագաւորը, կարո՞ղ եմ համաձայնել ձեզ հետ թշնամուն իմ զէնքը յանձնելու, կ'ասեմ որ անկարող եմ։ Այստեղ թագաւորը շատ այդպիսի անյաջողութեանց է հանդիպել, շատ անգամ է թշնամիներով ու դաւաճաններով պաշարուել, բայց երբէք եւ ոչ իսկ մի վայրկեան չի մտածել թէ՝ պիտի անձնատուր լինի թշնամուն։ Ես կարող եմ սուրը ձեռքիս եւ աչքերը կրծքումս ընկնել եւ մեռնել. բայց նուաստանալ եւ զէնք յանձնել թշնամուն, երբէք։ Դուք պաշարման ժամանակ մտածում էք ձեր կեանքն ազատելու, իսկ ես՝ իմ պատիւը փրկելու վրայ։ Ինչպէս տեսնում էք, մենք տարբեր նպատակների ենք ձգտում։ Հետեւապէս չպիտի խանգարենք միմեանց։ Երբ մարդ կամենում է ընկնել, անկարելի է կանգուն պահել նրան։ Դուք այս վայրկեանից իսկ ազատ էք ձեր որոշման մէջ։ Հայոց թագաւորն ունի դեռ մի քանի տասնեակ քաջեր, որոնց հետ միասին կարող է մեռնել։ Բայց երբ դուք ողջամբ ձեր երկիրը հասնէք, յայտնեցէք անպատճառ ձեր կանանց ու որդոց, որ ձեր կեանքը գնել էք ձեր զէնքերի գնով։ Այդ նորութիւնն, անշուշտ, հաճոյք կը պատճառէ Եգերացի տիկնանց։

— Տէր Արքայ, դու նախատում ես քո զինակիցներին... վրդովուած ընդհատեց Եգերացի իշխանապետը։

— Դուք որ անձնատուր լինելու վրայ էք մտածում, թէ զինակիցը լինելու [illegible]

...նել չէք կարող։

— Ուրեմն եւ չենք լինել, վրդովուած պատասխանեց իշխանապետը եւ շուռ գալով ընկերներին ասաց — Իշխաններ, յուսահատ զօրականը [illegible] սպասում, գնանք մեր վերջին պարտքը կատարելու։

Այս ասելով նա տաղտկութեամբ [illegible] չունեց թագաւորին եւ առաջ անցաւ։ Ընկերները հետեւեցին նրան։

Թագաւորը որ ուշադրութեամբ [illegible] դարձրեց ոչ իշխանապետի վերջին խօսքերին եւ ոչ իշխանների [illegible] նին, աչքերը վրանի անկիւնին [illegible] ուած՝ խորասուզուել էր մի [illegible] մտածութեան մէջ։ Երբ նա գլուխը վրանում լռութիւն է տիրում, [illegible] ձաւ իւր իշխաններին եւ ասաց

— Այո՛, Եգերացիները կը [illegible] իրանց։ Ով որ յանձն է առնում [illegible] ստրկութիւնը, նա ձեռք կը բերէ այն բարիքը, որ գերադասում է պատուից։ Բայց դուք ի՞նչ էք մտածում հայ զօրականի մասին։

— Նա պատրաստ է կռուել մինչեւ վերջին շունչը, ասաց Վահրամ [illegible] սուրը, պէտք է միայն առաջնորդել նրան։

(Շար.)

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԱԼՊԱՆԻԱՅԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Զինուորական մասնագէտ մը կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— Իտալիա Ադրիականի վրայ ու — նեցած կարեւոր նաւահանգիստներուն պաշտպանութեան համար չուզեր որ Ադրիականի մէջ երկրորդ պետու — թիւն մը երեւան գայ։ Ալպանիոյ գըրաւումն ալ կը լրացնէ Ադրիականի մէջ Իտալիոյ տիրապետութիւնը։ Ինչպէս Իտալիա չուզեր որ ուրիշ ո եւ պետութիւն իր ընդծովեաներուն համար իբր խարիսխ գործածէ ալպանական նաւահանգիստները։ Այսպէս, իր բոլոր նաւային ուժերը Ադրիականի պիտի յատկացնէ։

Իտալիա անշուշտ հաշիւ մը ունի որ քանի օրերուն գրաւման ձեռնար — կած է Ատիկա կ'ապացուցանէ թէ Մուսոլինի կրօնական բաներու կա — րեւորութիւն չընծայեր։ Իտալիա հի — մա ալ աւելի տիրապետող դիրք մը ունի Ալպանիոյ մէջ։ Իտալական աղ — դեցութիւնը արդէն իսկ զգալի էր հոն, ու Ալպանացիները կ'ուզէին այդ ազդեցութենէն ձերբազատիլ. Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա դժուարութիւններու պիտի հանդիպի, Ալպանիան խաղա — ղեցնելու համար, ինչպէս Հապէշիստանի մէջ։

Ֆրանսայէն կարգ մը գաղթականներ պահանջած էր Իտալիա։ Ֆրան — սա ընդդիմացաւ։ Ասոր վրայ, իբր փոխարինութիւն, Ալպանիան գրաւեց։

Ալպանիոյ գրաւումը մեծ կարեւո — րութիւն ունի իր դրացիներուն հա — մար. Ստոյգ է որ Եուկոսլավիա դժ — գոհ պիտի մնայ, ու Պելկրատի եւ Հռոմի միջեւ բարեկամական յարա — բերութիւնները պիտի խանգարուին նորէն. Այսպէս, Իտալիա եւ Եուկո — սլավիա պիտի թշնամանան, թէեւ Ադրիականի գոյավիճակը չփոխուի. Իտալիա հոն տիրապետո — ղն համար։

Յունաստանի համար ալ մեծ կարե — ւորութիւն ունի այս գրաւումը։ Վա — սրոյի Յունաստանի ծովային ապա — հովութիւնը Անգլիոյ կապուած է։ Իթէ Իտալիա սպառնայ Յունաստա — նի, Անգլիա պիտի միջամտէ։ Միայն թէ յամաքի կողմէն Իտալիոյ դրացի ըլլալուն, Յունաստան մտահոգու — թեան պիտի մատնուի։

Ալպանիոյ գրաւումը Գերմանիոյ գործին եկած է։ Նախ որ այս պատ — ճառով՝ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութիւնները պիտի խանգար — ուին ինչ որ պիտի դիւրացնէ Պալ — քանեան պետութեանց հետ համաձայ — նութիւնը. Յետոյ, ամէնուն աչքերը, որոնք Գերմանիոյ վրայ յառած են Չեխոսլովաքիոյ անհետացումով, Ի — տալիոյ պիտի դառնան։ Գրաւումը նախապէս պատրաստուած է Պեր — լին — Հռոմ առանցքին կողմէ, ու գո — յութիւն ունեցող ծրագրին մէկ մասն է։

*** «Սօն Փօսթա»յի մէջ Մուհիտ — տին Պիրկէն կը գրէ.

— Միջազգային իրաւունքի եւ արդարութեան տեսակէտէն՝ Ալպանիա առաջին զոհը չէ։ Առաջին օրինակը եղաւ Հապէշիստան, երկրորդը՝ Չեխոսլովաքիան, երրորդը՝ Ալպանիա։ Քանի որ աշխարհ ուժի վրայ հիմ — նուած է, Իտալիա իրաւունք ունի, ու Ալպանիա անիրաւ է։

Մենք Թուրքերս կը մեղքնանք Ալ — պանացիները, մարդկօրէն խորհելով որ յանկարծական յարձակում մը կը — րած են, ու ցեղայ ազ նկատումով որ ազգի մը համար շատ զէշ բան է կա — ռավարուիլ ուրիշ ազգի մը կողմէ, որ ոչ մէկ պատմական կապ ունի իր հետ, սակայն չենք կրնար ալ մոռնալ անցեալի դէպքերը, երբ Իթթիհատ օսմ. կայսրութիւնը անդամատութե — նէ կ'ազատէր։ Ալպանիա ամէնէն կա — րեւոր դիրքը կը գրաւէր օսմ. կայս — րութեան մէջ։ Համիտի վերջին ե — պարգաները Ֆէրիտ փաշա ալպանիացի էր։ Պալատը մասամբ Ալպանիացիներ — րու կողմէ կը պաշտպանուէր։ Փոքր Ալպանիա պետական եւ զինուորական բարձր դիրքերու տէր շատ մը անձեր տուած է մեզի։ Մենք Ալպանացիները եւ Արաբները կը կոչէինք ազնիւ ազգ ու Օսմ. Թագին ամէնէն մեծ գոհարները.

Թէեւ Ալպանացիները շատ բարձր դիրք մը կը գրաւէին, Իթթիհատը իր դէմ թշնամի գտաւ Ալպանացիները։ Ինչո՞ւ. Որովհետեւ Ալպանիոյ պէյերը եւ փաշաները մերթ պալատին, մերթ Ասատրիոյ եւ Իտալիոյ հաշւոյն կը գործէին։ Առանց մէջ կային Էսատ փաշա Թօփթանի, Ավլոնիացի Իսմա — յիլ Քէմալ, Փրիշթինացի Հասան պէյ։ Բոլոր ասոնք մեր մէջ ըստ իր յարեցին կամ կայսրութեան թշնամի — ներուն գործիք դարձան, ոչ թէ Ալ — պանիոյ օգտին, այլ իրենց գրպաննե — րուն համար։ Անոնք Իսթանպուլի ու Եւրոպայի մէջ մսխեցին իրենց գրպա — նած դրամները։ Այսպիսի մարդիկ հիմնեցին Ալպանիա կոչուած 800.000 բնակչութեամբ երկիրը։ Բնաւ զար — մանալու բան մը չկայ, եթէ այդպիսի հայրենիք մը բնաջինջ ըլլայ։

Միջազգային տեսակէտէն՝ Ալպա — նիոյ գրաւումը շատ պիտի չաւելցնէ եւրոպական ճգնաժամը։ Ալպանիոյ պատճառով չէ որ եւրոպական մեծ պատերազմը պիտի ծագի։ Սակայն, ալպանական խնդիրը կը կազմէ մէկը դէպքերու այն օղակներուն, որոնք Եւրոպան մեծ պատերազմի մը պիտի մղեն։ Ուրիշ խօսք որ Անգլիա փոխէ իր քաղաքականութիւնը, ու եւրոպա — կան ազգերուն հնարաւորութիւն ըն — ծայէ իրական համաձայնութիւն մը կնքելու։

*** «Եէնի Սապահ»ի աշխատակից մը կը գրէ Ալպանիոյ դիմադրու — թեան մասին.

— «Զարմանալի չէ որ Ալպանացի — ները որոշում տուած են իրենց հայ — րենիքը պաշտպանելու եւ զէնքի փա — րելու։ Որովհետեւ իր անկախու — թեան եւ ազատութեան սիրահար ազգ մը ստիպուած է զէն ի ձեռին մեռնիլ, երբ դժուարին քննութիւն մը կ'անցը — նէ, ուր խնդրոյ առարկայ են իր ան — կախութիւնը կամ գերութիւնը։ Մենք Թուրքերս, որ ազատութեան յաւի — տենական սիրահարներն ենք, ամէնէն աւելի գիտենք թէ Ալպանացիները որքան կապուած են իրենց անկախու — թեան եւ ազատութեան, քանի որ դա — րերով անոնց հետ ապրած ենք։

Թող Մր. Ուիլսըն գլուխը վեր առնէ ու տեսնէ թէ իր մէջտեղ նետած ըս — կզբունքները ինչպէս կը գործադր — ուին իր նախկին զինակիցներունկող — մէ»։

*** «Թան»ի մէջ Զէքերիա Սէրթէլ կը գրէ.

— Իտալիա չուզեր որ ուրիշ պե — տութիւն մը դիրք գրաւէ Ադրիականի մէջ, զոր իտալական լիճ մը կը հա — մարէ։ Միայն Եուկոսլավիան կայ, ու անոր հետ հաշտ կ'ապրի։ Հռոմ — Պերլին առանցքը հիմնուած առանձ Ի — տալիա եւ Գերմանիա իրենց մէջ բաժ — նած են Միջին Եւրոպայի եւ Պալքան — ներու ազդեցութեան շրջանակները։ Չեխոսլովաքիան եւ Ռումանիան Գեր — մաններու ազդեցութեան շրջանակին մէջ կը գտնուէին, իսկ Հունգարիա, Եուկոսլավիա եւ Պուլկարիա իտալա — կան ազդեցութեան շրջանակին մէջ։ Ասոր Իտալիա սկսաւ ձգտիլ տալ այդ երկիրներու հետ տնտեսական յարաբերութեանց։ Սակայն Գերմա — նիա մէկը կը մղէր Իտալիան դէպի ղուրս (Հապէշիստան եւ Սպանիա) ու ինք կը պատրաստուէր Միջին Եւրո — պա արշաւելու։

Երբ Գերմանիա 1938ին Աւստրիան միացուց իրեն, Հռոմ չուարեցաւ, քանի որ ակիզբէն հակառակ էր այդ միացման։ Սակայն կատարուած ի — րողութեան մը առջեւ կը գտնուէր, եւ այլեւս չէր կրնար հակառակիլ. Յետոյ Հռոմի եւ Պելկրատի միջեւ շփումները եղան։ Եուկոսլավիա գեր — ման արշաւին հանդէպ Իտալիոյ բա — րեկամութիւնը շահեցաւ։

Սակայն, Մուսոլինիի ենթադրածէն աւելի արագ ընթացան դէպքերը։ Գերմանիա գրաւեց Չեխոսլովաքիան, անտեսակէս իրեն կապեց Հունգա — րիան։ Կարգը կուգար Եուկոսլավիոյ։ Իտալիա իր ազդեցութիւնը կը կոր — սնցնէր Միջին Եւրոպայի մէջ։ Գեր — մանիոյ ու Եուկոսլավիոյ միջեւ ա — րագօրէն զարգացան տնտեսական յա — րաբերութիւնները։ Միւս կողմէ, թերթերը սկսան պրգռել Եուկոսլա — վիոյ գերման փոքրամասնութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիա պիտի ան — դամատուէր։ Ասիկա կը նշանակէր թէ Գերմանիա Ադրիական պիտի իջ — նէր։

Մուսոլինի չէր կրնար աչք գոցել այդ բանին։ Ուստի անցեալ ամսուան 26ին, Մուսոլինի իր խօսած հռչակա — ւոր ճառով յայտարարեց թէ Ադ — րիականը իտալական եւ մասամբ ալ — լաւական ծով մըն է, որով օտար պե — տութեան մը թոյլ չպիտի տայ Ադ — րիականի ափերուն վրայ ոտք կոխե — լու։ Այս ճառէն վերջ Իտալիա սկը — սաւ Ալպանիան գրաւել, Միջերկրա — կանի մէջ իր տիրապետութիւնը ամ — րացնելու համար, որպէսզի Եուկո — սլավիա Գերմանիոյ ձեռքը չիյնայ։ Որքան ատեն որ ·Գերմանիա չուզէ Ադրիականի իջնել, Հռոմի հետ կապ — ուած կը մնայ։ Իտալիոյ նպատակն է Գերմանիայէն հաւաստիք ստանալ Ադրիականի մասին։ Այս խնդրին մէջ Իտալիա աւելի համաձայնած ըլլա — լով կրնայ ըլլալ որ օրին մէկը Գեր — մանիայէն բաժնուի։

ԱԼՊԱՆԻԱ

ԺԸ. դարուն էր որ Ալպանիա (Եան — եա եւ Շքոտրա նահանգները) օսմ. տիրապետութեան ենթարկուեցաւ։ Ալպանացիները 1911ին Օսմ. կայս — րութեան դէմ ապստամբելով ինքնօ — րէնութիւն ձեռք բերին։ Սակայն, Պալքանեան պատերազմին ատեն Սեր — պերը հիւսիսէն, Հելլէնները հարաւէն գրաւեցին Ալպանիան։ Իսկ այդ պա — տերազմէն ետք, Լոնտոնի դաշնա — գրով ճանչցուեցաւ Ալպանիոյ անկա — խութիւնը։

1914ի փետրուարին զահ բազմած իշխան Վիտ նոյն տարուան Սեպտեմ — բերին զահընկէց ըլլալով Տուրացցոյէն խոյս տուաւ։ Ընդհանուր պա — տերազմը սկսած ատեն, Հելլէնները գրաւած էին հարաւային Ալպանիան, իսկ Իտալացիները՝ Վալոնան։ Յետոյ Իտալացիները վտարեցին Հելլէննե — րը, ու Ալպանիոյ մէջ տեղաւորուե — լով, Սելանիկէն եկած ֆրանսական յանակին միացան։

Աւստրիական բանակն ալ հիւսիսա — կողմէն ներս մտաւ։ Այսպէս, Ալպա — նիա ռազմադաշտի վերածուեցաւ։

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ, Ալպանիա իտալական գրաման ենթարկուեցաւ։ Սակայն 1920ի Յուն — ուարին Լուշնայի մէջ գումարուած համաժողովը ըմբոստութիւն հռչա — կեց, ու նոյն տարին Թիրանա պատ — րաստուած համաձայնագրով Իտա — լիա ճանչցաւ Ալպանիոյ անկախու — թիւնը։ Յետոյ Ալպանիա Ազգաժողով մտաւ 1920ի Դեկտեմբերին։

1923ին, Ալպանիա փոխառութիւն կնքեց Իտալիայէն, ու երկրին մէջ հիմնուեցաւ իտալական դրամատուն մը, որուն բաժնետէրերուն մեծ մա — սը իտալացի էր։ 1923ին, Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ կնքուեցաւ Թիրա — նայի դաշնագիրը։

Մինչեւ 1925, Ալպանիոյ Թագաւո — րութիւնը կառավարուեցաւ խնամա — կալ ժողովի մը կողմէ։ Այդ թուա — կանին, Ահմէտ Զօկու պէյ հանրա — պետութիւն հռչակեց, ու ինք նախա — գահ ընտրուեցաւ հինգ տարուան հա — մար։ Յետոյ Թագաւոր հռչակեց ինք — զինքը։

Ալպանիոյ տարածութիւնն է 10.757 քառակուսի քիլոմեթր, [illegible] որ 1.003.124 հոգի, որոնց 562.000ը իսլամ, 169.000ը օրթոտոքս, 85.000ը կաթոլիկ։ Երկրին գլխաւոր քաղաք — ներն են Շքոտրա 21.500 բնակչու — թեամբ, Արկիրոքասթրօ՝ 12.000, մայրաքաղաք Թիրանա՝ 10.000, Էլ — պասան՝ 10 հազար, Վալոնա՝ 6000, Տուրացցօ՝ 5000։

Երկիրը հարուստ հանքեր չունի։ Ընդհանուր պատերազմին ատեն, Ի — տալացիները նաւթահոր մը [illegible] ծեցին Ավլոնայի շրջակայքը։ Յ[illegible], անոր մնացորդը քարիւղի անգլիա — կան ընկերութեան տրուեցաւ։

Ալպանիոյ բոլոր քաղաքները իրա — րու կապուած են կանոնաւոր խճու — ղիներով։ Միայն հիւսիսակողմը դեր — բուկ է։

Զարս նաւահանգիստներ ունի. Շէն — կին, Տուրացցօ, Վալոնա եւ Սարան — տօ։ Ամէնէն լաւ ամրացուած է Տու — րացցօն։ Օդային ալ կանոնաւոր բա — զմապորդութիւն ունի։

Ամէնէն աւելի իտալական ապրանք կը ներածէ Ալպանիան։ Յետոյ կու — գան Անգլիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկ — ոսլավիա, Յունաստան եւ Ամերի — կա։ Ալպանական ապրանքներուն մեծ մասը Իտալիոյ կողմէ կը գնուի։ Յե — տոյ կուգան Ամերիկա, Անգլիա, Յու — նաստան եւ Եուկոսլավիա։ Ներած — ուած ապրանքներն են բամպակեղէն հիւսուածներ, շաքար, խահուէ, բր — դեղէն ապրանքներ, փայտ, պէնզին եւ քարիւղ։ Արտածուած ապրանք — ներն են ոչխար, պանիր, հաւկիթ եւ ձուկ։

ՅՍՌԱՋ - ԿԱՐԴԱ ՈՐ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ — ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՑԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ — ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ — ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

.ՍԱՄՈՒԼ

ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԵՂԾԻՔԻ

Ասպարէզ հետեւեալ խորհրդածու — թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբ — բագրականի մը մէջ (24 Մարտ)։

«Կեղծիքի եւ սուտի վրայ հիմ — նուած երեւոյթն չէնքն է որ թաւալ — գլոր կը քայքայուի։ Յօսքը կը վերա — բերի Հանգուցեալ Հօկին, որ վերջե — րս փորձեց ծածկել իր բարոյապէս այլանդակուած դէմքը «Ամերիկահայ Ռազմական Միութիւն» շողշո — ղուն անուան տակ։

Տարի մը առաջ երբ այս դիմակա — հրումը տեղի կ'ունենար, բանք թէ՝ այլեւս անցած է ժամանակը որ դըր — [illegible]

Անշուշտ սպասելի էր անոր փլու — զումը մօտ ապագային, բայց ենթա — դրելի չէր այսքան արագ սնանկացու — մը։

Առաջին անգամ հոս՝ Քալիֆորնիոյ մէջ սկսաւ քայքայումը։ Քանի մը տարի պարբերական ձեռնարկներով եւ հանգանակութիւններով ենոր Ու — ղիղ թերթին կեանքը քաշկռտելէ յե — տոյ, երբ դէպքերը եկան բանալու միամիտներու աչքը, ան գոյքի հաշիւ կատարելու պատրաստակին տակ, դադ — րեցաւ հրատարակուելէ։

Շատ ժամանակ չանցած անոր հե — [illegible] «Բանւոր» եւ յետոյ դիմակաւոր [illegible] թերթիթ եւ յետոյ քսա երեւոյթին, հարկադրաբար, դադրեցնելով հրա — տարակութիւնը, ամուրջի գրուած [illegible]

Հրատարակութեան համար, իրրեւ Ծուղակի արձաթ, բոլշեւիկ իշխա — նութենէն տրուող նպաստը դադրե — ցա՞ւ թէ ոչ, մեզի անյայտ կը մնայ։ Շարունակուելու պարագային ալ կը թուի թէ վախճանը նոյնը պիտի ըլ — լար, քանի որ ընթերցողները բարո — յական պոյքոթի ենթարկել սկսած էին զայն ժամանակէ մը ի վեր։

Համոզուած ենք թէ դիմակաւոր — եալ Հօկի կազմակերպութիւնն ալ նոյն ճիւղով անդամալուծութեան դա — տապարտուած ըլլալու է։

[illegible] դժոխուածութեամբ կ'ողջու — նէ մասը այս չարաշուք կազմակեր — պութեան, որուն ծպտեալ վարիչներն են պատասխանատու այս պղտոր ներքին պառակտումներուն, իրրեւ արիւսուր իրենց ստացած արիւնոտ [illegible]

Տակաւին կանուխ է չարիքը ամ — բողջապէս չքացած համարելու, բայց կը հաւատանք թէ երկար ժամանակ պիտի չսպասենք տեսնելու այն օրը, երբ բոլշեւիկեան քողածածուկ դար — [illegible] ոչխար չունենան մանելու հաւատա — կութեան մէջ։

Այսքան տարիներու ողբալի փոր — ձառութենէ յետոյ, մենք կը սպա — սենք որ զաղթահայութիւնը այլեւս զոհը չդառնայ բոլշեւիկեան նոր ձե — ւի խարդախութիւններու, թոյլ չտայ որ անոնք նոր տեսակի դիմակներով մուտ գործեն մեր համրային կեանքէն ներս, այլ մանաւանդ դարմանէ պա — [illegible] որպէսզի հնարաւոր դառնայ ուժերու ամփոփում եւ ան — ասկէ ծներու համադրութիւն, այս օ — րերուն, երբ աշխարհի դրուած է հը — յութիւնի վրայ եւ փոքր անզդուշու — թիւն մը կրնայ աղետալի ըլլալ մեր [illegible]»

«ՀԱՅԵՐԸ ՏՂԱՆԱՐԴՈՒ ՊԷՍ ՁԵԻՆ ԿՌՈՒԵՐ»

Զօր. Քեազըմ Գարապէքիր կը շա — րունակէ պատմել իր յուշերը՝ 1918ի առաջին ամիսներու գործունէութեան մասին։ Տակ յետոյ կարգ մը զինուո — րական անցուդարձերը, որոնք կը վերաբերին Թրքական բանակի գիր — գերու, խօսքը նորէն կը դարձնէ Հա — յերու շուրջ։ («Եէնի Սապահ», 3 ապ — րիլ)։

— «15 Փետրուար 1918ին, Երզըն — կայի ամբողջ նահանգը ազատագր — ուած էր, որովհետեւ կը տիրէինք Սանսա կիրճին։ Այլեւս Երզրումի դաշտին մէջ պիտի տեսնէինք հաշիւը Հայերուն հետ։

Իր օրակարգերուն մէջ, բանակի հրամանատար «Թշնամի» բացա — յութիւնը կր գործածէր։ Զինուո — [illegible] մէջ ենք։ Մինչեւ մեր կառավարութիւնը տա — կաւին չէր ճանչցած Հայերու անկա — խութիւնը։

Ասկէ զատ, Հայերը տղամարդու նման չէին կռուէր, ինչպէս կը վայե — լէ պետական բանակի մը։ Իրենց ձեռքը անցած անզէն ժողովուրդը եւ նոյնիսկ կիներն ու տղաքը, մինչեւ [illegible] կամ տուները լեցնելով կ'այրէին։ Ասոր համար, բանակի հրամանատար Վէհիպ փաշային առաջարկեցի «Թշ — նամի»ի փոխարէն «հրոսակ» կոչել Հայերը, աւելցնելով որ ասիկա յա — [illegible] մը բա — [illegible]

Նախի քաղաքական կարծիքին վրայ։

Այս առաջարկը դրհնակութեամբ ընդունուեցաւ եւ Երզնկայէն վերջ օ — րակարգերու մէջ հայկական բանակի այլեւս «Թշնամի» չկոչուեցաւ, այլ «Հրոսակ»։

Միւսին թէյ խմելու հրաւիրեցի [illegible] զօր գիրի բռնած էի եր — զնկայի մէջ։ Բոլ նաեւ թէ աղատ է ուզած տեղը երթալու։ Շատ զգած — ուած այս մարդկայնական վերաբե — [illegible] վճարեց իր շնորհակալութեան տուր — [illegible] Բացի [illegible] նշանակելիք այդ տեղերը, իբրեւ պահակ կը մնա — յին միայն քանի մը ռուս սպաներ։

Այն մտածումով թէ թերեւս յեղա — փոխութեան աւելի առաջ ցատկել, [illegible] ալեւս արտօնութիւն առնե — լու [illegible] եւ Սանասյի պահակա — խումբի պետ Հայ պէյի հրամայա — ցի փետրուար 15ին յարձակիլ այդ ամբրապնդներուն վրայ։»

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՍԻՄՆ»ի բացառիկ թիւը, Մարտ — Ապրիլ, ամբողջովին նուիրուած ող — բացեալ Թորգոմ պատրիարքի յիշա — տակին։ 180 մեծադիր էջ, բազմա — թիւ յօդուածներով, ուսումնասիրու — [illegible] բով եւ հեռագիրներով։ Այս առթիւ կ'իմանանք թէ արդէն իսկ մամուլին յանձնուած է հանգուցեալ պատրիար — քին ամբողջական երկերու առաջին հատորը։

«ՅՍՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԳԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Անտառը ամայի կ'երեւար եւ վայրը կը կրկնապատկէր իր ըդ — ձայնութիւնը։ Միայնութիւն — հեռա — ւորութիւն եւ անվստահութիւն։ Ոչ ոք կ'երեւար. սակայն աւելի կը հաւա — տայիր այն կասկածը, թէ պահուը — տած մարդիկ կան։ Զէ՞ որ այս ան — տառ, որու հետ այժմ անոնք գործ ունէին, տխուր հռչակ կը վայելէր։ Շատ հաւանական էր որ իրենց հա — մար թակարդ լարուած էր։ Երեսուն հոգիներ, յիսնապետի մը հրամանա — տարութեամբ, զունդէն անջատուած, առաջէն կ'երթային շրջակայքը լըր — տեսելու համար։

Անոնց ընկերացած էր վաշտի վա — ճառուհին։ Անհաստատ բանակի վա — ճառուհիները կ'ընկերանան առաջա — պահ զինուորներուն եւ այդպէսով ամբողջ զգուշաւոր է ենթարկուիլ վտանգ — ներու, միայն թէ բան մը տեսնեն։ Հետաքրքրութիւնը կանանց մէջ քա — ջութեան տեսակ մը արտայայտու — թիւն է։

Ցանկարծ այս յառաջապահ փոք — րիկ զունդի զինուորները տեսակ մը սարսուռ զգացին, ճիշդ այն սարսու — ռին պէս, զոր կը զգան որսորդները, երբ կը մօտենան հետամուտ եղած գազանի որջին։ Մացառի կեդրոնէն ձայն մը լսուեցաւ եւ կարծես թէ տե — րեւներ ալ սկսան շարժիլ։ Զինուոր — ները նշաններով իրարու հաղորդեցին իրենց ընելիքը։ Յուղարկու զինուոր — ները հետախուզութեան ժամանակ ինքնաբերաբար իրենք կը կատարեն ինչ որ հարկաւոր է, այնպէս որ բա — ւանները պէտք չունին միջամտելու։

Դեռ վայրկեան մը անցած չէր, երբ շարժող կէտը արդէն շրջապատուած ու պաշարուած էր իր վրայ ուղղուած հրացաններու հետ օղակին մէջ. չորս կողմէ արդէն պատրաստուած էին նը — շան առնելու մացառի ճիշդ մթնած կեդրոնին եւ զինուորները, մատները հրացանի ձգանին վրայ դրած, աչքե — րը կասկածելի կէտին վրայ յառած, պատրաստ էին գնդակահարել. կը մնար յիսնապետի հրամանը միայն։

Սակայն վաշտի վաճառուհին քա — ջութիւն ունեցեր էր առաջ անցնելու եւ նայելու մացառին մէջ. եւ ճիշդ այն վայրկեանին, երբ յիսնապետը պիտի գոռար «Կրա՛կ», կինը աղաղա — կեց՝ «Սպասէ՛»։ եւ դառնալով զին — ւորներուն՝ «Մի՛ արձակէք, եղբայր — ներ», ըսաւ եւ շտապով նետուեցաւ դէպի մացառը։

Զինուորները հետեւեցան անոր։ Արդարեւ մացառին մէջ բան մը կար։ Մացառի ամենախիտ մասին մէջ կը գտնուէր ծառերէ ազատ փոք — րիկ տարածութիւն մը, որ բացուած էր ածխագործներու ձեռքով՝ ծառի արմատներէն ածուխ պատրաստելու համար. այդտեղ ճիւղերէ բաղկացած տեսակ մը խրճիթ, կամ աւելի ճիշդ, տերեւներէ հիւսուած անձուկ մը մէջ, ինչպէս կիսաբաց պահարա — նի մը մէջ, կին մը նստած էր մամու — ռի վրայ, անոր ծոցին մանկիկ մը ծիծ կ'ուտէր, իսկ ծունկերուն վրայ կը հանգչէին երկու քնացած մանուկ — ներու զոյգ խարտեաշ գլուխներ։

Ահա այս էր թակարդը։

— Այստեղ ի՞նչ կ'ընէք, աղաղակեց վաճառուհին։

Կինը գլուխը բարձրացուց։

— Խելագա՞ր էք, ի՞նչ էք, շարու — նակեց վաճառուհին մոլեգնօրէն, որ այստեղ եկեր էք։

Ապա քիչ մը հանդարտելով՝

— Քիչ էր մնացեր որ ձեր գործը վերջանա՛ր... ըսաւ։

Յետոյ երեսը դարձուց զինուորնե — րուն եւ ըսաւ.

— Ոչի՛նչ, կին մըն է։

— Ներեցէ՛ք, մենք ալ կը տեսնենք որ կին մըն է, պատասխանեց նանա — ձիգ մը։

Վաճառուհին յարեց.

— Գալ, ինչպէ՛ս այսպիսի անտառի մը մէջ, ուր ամէն վայրկեան կարող էն սպաննել. այսպիսի յիմարութիւն կ'ըլլա՞յ։

Իսկ կինը ապուշ կտրած, շլմորած, քարացած կը նայէր իր շուրջը. կը տեսնէր այս հրացանները, այս սու — րերը, այս սուիններ, այս կատաղի դէմքերը. կարծես կ'երազէր։

Քնացած զոյգ մանուկները արթնը — ցան։

— Անօթի եմ, ըսաւ մէկը։

— Կը վախնամ, ըսաւ միւսը։

Իսկ երրորդ մանկիկը դեռ կը շա — րունակէր ծիծ ուտել։

Վաճառուհին դարձաւ դէպի այս վերջինը։

— Ա՛յ քեզ խելօք տղայ, ըսաւ։

Իսկ մօրը լեզուն սարսափէն կապ — ուած էր։

Յիսնապետը, ասիկա նկատելով, դարձաւ դէպի կինը ու ըսաւ.

— Մի՛ վախնար, մենք Կարմիր-Գը — դակի վաշտէն ենք։

Կինը գլխէն մինչեւ ոտքը ամբողջ մարմնով դողդղաց։ Դիտեց յիսնա — պետին դաժան դէմքը, թաւ յօնքերը, պեխերը եւ այդ զոյգ սեւ ածուխները, որոնք աչք կը կոչուէին։

— Այս վաշտը առաջ կը կոչուէր Կարմիր — Խաչի վաշտ, շարունակեց վաճառուհին։

— Ո՞վ ես դու, տիկին, հարցուց յիսնապետը.

Կինը տակաւին կը շարունակէր սարսափահար դիտել զայն։

Նիհար էր այդ թշուառը, երիտա — սարդ, բայց աղքատ, ցնցոտիներու մէջ փաթթուած, գլուխը դրած էր Պրըդանեցի գեղջկուհիներու վեղա — րաձեւ գլխարկը եւ բրդէ վերարկու մը բարակ պարանով վզին ամրացու — ցած էր։ Կանացի անտարբերութեամբ բաց թողած էր իր մերկ կուրծքը. ա — նոր ոտքերը ո՛չ գուլպայ կար, ոչ կօշիկ։

— Աղքատ կին է, ըսաւ յիսնա — պետը։

Իսկ վաճառուհին շարունակեց իր զօրաւոր զինուորի պէս խորոխ հնչող, բայց ներքուստ կանացի մեղմ ձայնով.

— Ի՞նչ է ձեր անունը։

Կինը անորոշ թոթովանքով մը պա — տաս.

— Միշել Ֆլէշար։

Վաճառուհին սկսաւ իր կոշտ ձեռ — քերով դգուել ծծկերին փոքրիկ գը — լուխը.

— Քանի՞ տարեկան է այս պզտիկը։

Մայրը չհասկցաւ հարցումը։ Վա — ճառուհին աւելի ազդու ձայնով կրկ — նեց.

— Ասոր տարիքը կը հարցնեմ։

— Ա՛ս, մրմռաց կինը, 18 ամսու է։

(Շար.)

հպատակութիւնը, ինչպէս եւ անունները, արհեստները, բնակավայրը եւ հպատակութիւնը անոնց որոնց յանձնուած է, որ եւ է հանգամանքով, ընկերակցութեան կամ հաստատութեան վարչութիւնը կամ տնօրէնութիւնը :

Ֆրանսա բնակող օտարականները որ անդամ են ընկերակցութեան, պէտք է ունենան անձնագիր մը՝ կանոնական տեւողութեամբ :

ՅՕԴ. 29.— Այն օտար ընկերակցութիւնները որոնց արտօնութիւնը մերժուած կամ ետ առնուած է, պէտք է անմիջապէս դադրեցնեն իրենց գործունէութիւնը եւ ձեռնարկեն իրենց գոյքերու հաշուեյարդարին, մէկ ամսուան պայմանաժամի մը մէջ, սկսելով որոշման ծանուցումէն։

ՅՕԴ. 30.— Այն օտար ընկերակցութիւնները որ, ինչ ձեւի տակ ալ կարենան քօղարկուիլ, արտօնութիւն չեն խնդրեր վերոյիշեալ պայմաններով, անվաւեր են ամենայն իրաւամբ։ Այս անվաւերութիւնը կը հաստատուի Ներքին նախարարին վճռով :

ՅՕԴ. 31.— Այդ վճռով անվաւերութիւնը հաստատուած ընկերակցութեանց գոյքերուն հաշուեյարդարը տեղի կ'ունենայ դատավարութեամբ։ Նոյն գործողութիւնը կը կատարուի նաեւ այն ընկերակցութեանց համար որոնց արտօնութիւնը մերժուած կամ ետ առնուած է, եթէ գոյքերու հաշուեյարդարը չէ լրացած յօդ. 29ով նշանակուած պայմանաժամուն մէջ :

ՅՕԴ. 32.— Անոնք որ որ եւ է հանգամանքով կը ստանձնեն կամ կը շարունակեն առանց արտօնութեան գործող օտար ընկերակցութեանց կամ հաստատութեանց վարչութիւնը, կը պատժուին մէկ տարիէն հինգ տարի բանտարկութեամբ եւ 16էն մինչեւ 3000 ֆրանք տուգանքով։

Այդ ընկերակցութեանց կամ անոնց հաստատութեանց գործունէութեան մասնակցող միւս անձերը կը դատապարտուին վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 16էն 1500 ֆրանք տուգանքի :

Միեւնոյն պատիժները կը գործադրուին ղեկավարներուն, վարիչներուն եւ գործակիցներուն այն ընկերակցութեանց կամ հաստատութեանց որ կը գործեն առանց կատարելու արտօնութեան հրամանագրով դրուած պայմանները կամ անով նշանակուած տեւողութենէն անդին։

ՅՕԴ. 33.— Ներկայ օրէնքը գործադրելի չէ ոչ այն օտար ընկերակցութեանց համար որ ճանչցուած են իբրեւ հանրօգուտ, ոչ անոնց որոնց միակ նպատակն է ապահովել պաշտամունքի մը կատարումը, համաձայն հաստատուած օրէնքներու, ոչ ալ կրօնական միաբանութեանց :

ՅՕԴ. 34.— Ներկայ օրէնքին տրամադրութիւնները գործադրելի են Ալժերիոյ եւ անդրծովեան գաղթավայրերու եւ երկրամասերու համար :

ՅՕԴ. 35.— Ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց գործադրութիւնը ապահովելու համար անհրաժեշտ տնօրինութիւնները պիտի որոշուին հրամանագրով։

Այս հրամանագրով կը ջնջուի 1901 յուլիս 1ի օրէնքին 12րդ յօդուածը :

Սպանիա, Ճիպրալթար եւ Թանճէր

— oo - —

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնները ուշադրութեամբ կը հետեւին Սպանիոյ մէջ գերման եւ իտալական զինուորական ուժերու շարժումներուն։ Կ'ըսուի թէ վերջին քանի մը օրուան մէջ Գատիքս ցամաք ելած են 20 — 25.000 իտալական նոր զինուորներ, իսկ Լոկրոնոյի մէջ եւս իտալական զինուորական կեդրոնացում կը կատարուի։ Լոկրոնո կը գտնուի Ֆրանսական սահմանագլուխէն միայն 60 քիլոմեթր հեռու, Պուրկոսի եւ Սարակոսայի միջեւ։ Կ'ըսուի նաեւ թէ այժմ Սպանիոյ մէջ կան 9 — 10.000 գերմանացի հրետանիի մասնագէտներ եւ փորձագէտներ եւ 50 ծանր հրետանի :

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ծրագրած են, իբրեւ փոխադարձութիւն գերման նաւատորմին սպանիական ջուրերու մէջ մարզանք կատարելուն, գրաւել Թանճէրը, որ չէզոք շրջան մըն է, Ճիպրալթարի դիմացը, ափրիկեան ափին վրայ։

Անգլիոյ մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ճիպրալթարի եւ Թանճէրի կացութեան։ Կ'ըսուի թէ սպանիական Մարոքի 40.000 զօրքին թիւը բարձրացած է 90.000ի։

Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ Ֆրանսական նոր մարտանաւեր հասան, 16ի բարձրացնելով մարտանաւերուն թիւը։ Տարիներէ ի վեր Ֆրանսա այսքան բազմաթիւ մարտանաւեր համախմբած չէ Ճիպրալթարի մէջ։

*** Սպանիոյ օտար կամաւորները, մօտ 45.000 հոգի պիտի քաշուին մայիս 15էն վերջ, համաձայն նոր լուրերու։ Երկուշաբթի օր յաղթանակի զօրահանդէս մը կատարուեցաւ Սէվիլլայի մէջ։ Ամենամեծ զօրահանդէսը պիտի կատարուի Մայիսին, Մատրիտի մէջ, մասնակցութեամբ 500.000 զինուորներու եւ 700 օդանաւերու։ Ֆրանսական կառավարութիւնը սկսաւ վերադարձնել այն զէնքերը որոնք Ֆրանսա փոխադրուած էին Սպանիոյ հանրապետական բանակին կողմէ։— Վերջին լուրերու համաձայն 10.000 հոգի ձերբակալուած են Ալիքանթէի մէջ, որ ունի 60.000 բնակիչ։ Իսկ Պարսելոնայի մէջ, որուն բնակչութիւնը 25 անգամ աւելի մեծ է, ձերբակալուած են 35.000 հոգի։ Հարիւրաւորներ պիտի դատուին իբրեւ հայրենադաւ Ֆրանսական գնդանը պահանջեց անմիջապէս արձակել Ֆրանսական հիւպատոսը եւ բոլշեւիկ երեսփոխան մը, որոնք բանտարկուած են Ալիքանթէի մէջ։

ՀԱՆՐԱՅԱՅՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ, իտալացի, չեխ, գերման, լեհ եւն. կը դիմեն ուր որ Լիգայն, նորակազմ ընկերակցութեան մը, ծառայելու համար Ֆրանսական բանակին մէջ։ Ուրիշ միութիւն մը, որ երկրորդ հայրենիք հռչակած է Ֆրանսան, հանգանակութիւն կը կատարէ, օդատորմիղ մը նուիրելու համար Ֆրանսայի, նախաձեռնութեամբ օտար լրագրողներու։ Միութեան վարիչը, Պ. Ռաֆալովիչ, կ'ըսէ թէ 800.000 ֆրանք հաւաքած են արդէն եւ ամէն օր նուէրներ կը ստանան, 10էն մինչեւ 10.000 ֆրանք։ Լիոնի, Մարսէյլի, Կրընոպլի, Պէլֆորի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ օտարականները հաւատարմութեան ցոյցեր կը կատարեն, կամաւոր արձանագրուելով կամ դրամ հաւաքելով։ Լիոնի Ալպանացիները ժողով գումարելով, բողոքեցին իրենց երկրին գրաւման դէմ եւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին ծառայելու Ֆրանսական բանակին մէջ :

ԹԷՀՐԱՆԻ մէջ աննախընթաց խրախճանութիւններ կը կատարուին, գահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ։ Հանդիսութիւնները պիտի տեւեն տասը օր։ Հարսն ու փեսան երբ Թէհրան հասան, ողջունուեցան թնդանօթի 21 հարուածներով. Արքայական թափօրը կը բաղկանար 25 ինքնաշարժներէ։ Աշխարհի բոլոր երկիրներէն մասնաւոր պատուիրակութիւններ հասած են Թէհրան, Հոլանտայէն ղրկուած են ծաղիկներ, Չեխոսլովաքիայէն՝ երաժիշտներ, Ֆրանսայէն՝ գինի եւն.։ Մայրաքաղաքը լոյսերու մէջ կը լողայ : Փողոցները զարդարուած են յաղթական կամարներով, ինչպէս եւ փարաւոններու եւ Պարսից կայսրերու արձաններով :

ՊԷԼԺԻՔԱՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ հազիւ երեք ժամ տեւելով, լուծուեցաւ։ Վարչապետը, Պ. Փիէրլօ, վերակազմեց դահլիճը, դուրս ձգելով ընկերվարականները :

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ պարկերով աւազ կը բաշխուի տուներ։ Միեւնոյն ատեն ազդեր փակցուած են տուներու եւ խանութներու մէջ, ուր նշանակուած են այն գաւառները ուր կրնան տեղափոխուիլ Փարիզի բնակիչները, վտանգի պահուն :

ԱՊՐԻԼ 20ին Պերլինի մէջ պիտի կատարուի Հիթլէրի ծննդեան յիսնամեակի տօնակատարութիւնը։ Շքաթափօրին պիտի մասնակցին 60.000 զինուորներ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**, ՄԷԹՐՕ **Cadet**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի, կը մասնակցին՝ ծանօթ դերասանուհի Օր. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, Տիկիններ Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ե. Քիւրքճեան, Պ. Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ, ՄԱՆ ՊԱՇ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ :

Երաժշտութիւնը կը վարէ դերասան Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, մասնակցութեամբ Օր. ԱՑՏԱՑԻ (դաշնակ) եւ Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ջութակ)։ Ներկայացումէն վերջ, յայտնի պարուհի Օր. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ (որ պարած է հնդիկ-մահարաճաներու պալատներու մէջ եւ արժանացած մեծ գնահատանքի), կը պարէ դասական եւ հնդկական պարեր :

Mlle ADELIA ROMANO (Պարսէյլէնայի օփերայէն) կը պարէ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Հայկական եւ եւրոպական պարերու համար ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ նուագախումբ, իրենց տարազով, ղեկավարութեամբ ԳԱՐԻՕ – ԳԱՆԴԻԻ։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտք՝ 10, 15 եւ 20 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թ. Նալպանտեան. 43 rue Richer փարիզ (9), «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr Prince. Յ. Հալվաճեան, 4 rue Alexandrie. փարիզ (2) եւ Թանգէսին օրը կիչին։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը։

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը :

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSI (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի։

Պիտի բաժնուի քօթիյոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris

Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ

Թատերական ներկայացում

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, Sèvres, Մէթրօ Sèvres

կը Ներկայացուին՝ ԵՈՒԵԱՆ ՎԱՐԴԵՆԻ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՅՄՈՒՆ եւ ԱՍԱՒ-ՓԱԽ ՍԱՐԳԻՍԸ (զաւեշտ)

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 7 ֆր.։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՍԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ**

Հոգեւոր Հովիւ Փարիզի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ԵՒ **Frédéric FEYDIT**

(Հայերէն

Ուղերձներ երիտասարդական կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼՈՅՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, Օր. Հ. ՊԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք։

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարամեան գրատունը, 46 rue Richer։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները։

— oo —

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

22 Ապրիլ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Դպրոցի սրահը

Մասնակցութեամբ Շավիլի Հ. Յ. Դ. «Արդարութեան խումբի, Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

կը մասնակցի տեղւոյն երաժշտ. խումբը — կենդանի պատկեր

Օթօպիւսով իջնել Մէրի։

»»» · «««

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

Պօմօնի Վարանդեան սրահին մէջ

Կիրակի 23 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Կը խօսին Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ եւ ուրիշներ

Նոյն օրը առաւօտուն Պօմօնի մատրան մէջ հոգեհանգիստ եւ պատարագ։

Կը հրաւիրուին Պօմօնի եւ քաղաքի հայ հասարակութիւնը անխտիր։

ՏԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԷՕ–ՔԱՇԱՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ.ճիւղին կողմէ

23 Ապրիլ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

173 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիանի սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին — կ'երգեն՝ Տիկ. Ա. ՑԱԿՈՒԲԵԱՆ, Օր. Ա. Ֆ ԷՋԵԱՆ, Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, հայկական պարեր եւ խմբերգներ սանուհիներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Կը նուագէ թառահամ ԳԱՐԵԳԻՆ հոգի ընկերակցութեամբ։

Մասնիկ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

Հաղ. միջոց.— Մէթրօ ցանցիլէն առնել Ռօպէնսոնի ուղղութիւնը եւ իջնել Պանեէօ.

ՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Ա. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro, Alésia · Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ)

Tél. Trudaine 42 -69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու :

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր. : (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԽԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէին, Ֆ. Կ. Խաչին, Երիտասարդաց Միութեան, Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան Շատի եւ Սեւրի Մասնաճիւղերուն, Հայ, Ֆրանսացի եւ Ալպանացի բարեկամներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ժամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Վ. Բ. Խրիմեան

Սէնթ Էթիէն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

.. Ճնիկ Իզմիրցի գերձակ Միհրան Մկրեան, 67 տարեկան եւ զաւակը Մկրտիչ Մկրեան, 29 տարեկան, որոնք Փարիզ ըլլալ կը կարծուին։ Նոյնպէս Թադէոս Մկրեան (43 տարեկան) եւ Վահրամ Մկրեան, Պօ-... ըսեցի եւ նախկին պաշտօնեաներ Արեւելեան երկաթուղիի ընկերութեան կը կարծուին ըլլալ Լիոն։ Իրենց մասին գիտցողներէն կը խնդրուի գրել՝ Skon Miguirian, Pharmacie Anatolie, Drama, (Grèce)։

Aigle d'Arménie

«Հայ Արծիւ» Պ. Յովսէփեան երիտասարդութեան եւ հայրենակիցներուն որ ... իրենց հասցէները ... կեդրոն ... Mlle Chabalian, 72 rue d'Hauteville Paris, tél. Pro. 86-56.

14րդ տարեկան ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ՀԱՆՐԻ ՄԱՐԹԻի, անդամ Սկաուտական Միջազգային Կոմիտէին

Կիր. 30 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, 7 rue du Fg. Poissonnière Métro: Bonne Nouvelle Մուտք 10 եւ 7.50 ֆրանք

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damrémont — PARIS (18)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ

JEUDI 20 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4019

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջազգային կացութեան ծանրացումը եւ ընդհանուր անորոշութիւնը ամէն օր բացառիկ օրէնքներ հրատարակել կուտան այս երկրին մէջ ալ, յանուն ապահովութեան եւ բարեկարգութեան։

Արդէն կարդացիք այդ օրէնքներէն երկուքը, կամաւոր թէ ստիպողական զինուորագրութեան, զանազան ծառայութեանց եւ պարտաւորիչ աշխատանքի, ինչպէս եւ ընկերակցութեանց կազմութեան մասին։

Կառավարութիւնը հիմնական սկզբունքները ճշդելէ վերջ, գործադրութեան եղանակներն ալ պիտի սահմանէ, նոր հրամանագիրներով։ Եւ դեռ հաւանական է որ ուրիշ օրէնքներ ալ հրատարակուին, քանի ծանրանայ կացութիւնը։

Արդէն հրատարակուած օրէնքները մեզ կը դնեն բացորոշ կացութեան մը առջեւ, թէ զինուորական պարտականութեանց եւ թէ ընկերակցութեանց կազմութեան մասին։

Երէկ քանի մը բացատրութիւններ գրի առած էինք, զինուորագրութեան եւ պարտաւորիչ աշխատանքի մասին։

Աւելցնենք թէ՝ բաց ի օրինական զինուորագրութենէն, որուն սահմաններն ալ ճշդուած են, եւ կամաւոր զինուորութենէն, որ պարզապէս հայրենասիրական կոչ մըն է (18 — 48 տարեկան), օրէնքին միւս տրամադրութիւնները պիտի գործադրուին այն ատեն, երբ բուն Ֆրանսացիներն ալ պարտաւորիչ ծառայութեան ենթարկուին, համաձայն 1938 յուլիս 11ի օրէնքին։

Այս օրէնքը մշակուեցաւ անցեալ տարուան տագնապին առթիւ, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ ամբողջ ազգը շարժման մէջ դնել, ռազմական, տնտեսական թէ ճարտարարուեստական տեսակէտով, դիմագրաւելու համար վտանգը։

Այն ատեն ատիպողական պատճառներ չկային զայն գործադրելու համար, իսկ այսօր կացութիւնը շատ աւելի ծանրակշիռ ըլլալով, կառավարութիւնը կրնայ գործադրել, ե՛րբ որ յարմար գտնէ։

Նշանակալից է որ օրէնքը որ եւ է յանձնառութեան տակ չի դներ կառավարութիւնը, այս բացառիկ ծառայութեանց կոչուած օտարազգիներու հպատակութեան մասին։

Երկիրը, ինչպէս ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնը վտանգի մէջ ըլլալով, բնականաբար կառավարութիւնը չէր կրնար այդպիսի խնդիրներ քննել։ Մնաց որ, օրէնքը արդէն կը բացատրէ թէ օտարականները իրենց վայելած ասպնջականութիւնն է որ պիտի հատուցանեն, ծառայելով ազգ. պաշտպանութեան, բոլոր ճակատներուն վրայ, ինչպէս բուն Ֆրանսացիները։

Կառավարութիւնը բսել կ'ուզէ, — քանի որ այս երկիրը ապաստանած ես այս կամ այն պատճառով, արդար չէ որ ամէն իրաւունք վայելես, իսկ ազգ. պաշտպանութեան ամբողջ ծանրութիւնը կրէ երկրին զաւակը։ Դուն ալ բեր քու բաժինդ, առանց սակարկութեան։ Եթէ ոչ, երթաս բարով...

×

Աւելի բարդ է օտար ընկերակցութեանց կազմութեան հրամանագիրը։

Մեզի չիյնար պրպտել անոր ներքին շարժառիթները։ Օրէնքին հրատարակութենէն առաջ, տեղական մամուլը զարմանազան հրատարակութիւններ կ'ընէր, զանազան «բջիջ»ներու կազմութեան մասին, Ալզաս - Լոռէնէն մինչեւ հարաւային Ֆրանսա։ Կիսապաշտօնական «Թան»ն ալ պարտք սեպեց ուշադրութիւն հրաւիրել այս կասկածելի գործունէութեանց մասին, կոչելով զանոնք ֆաշական, նացիական, յեղափոխական եւն.։

Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը կ'ուզէ ձեռքի տակ ունենալ հսկողութեան բոլոր միջոցները, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ։ Մանաւանդ որ, ոչ մէկ երկրի մէջ այնքան բազմաթիւ օտարականներ կը գտնուին, որքան Ֆրանսայի մէջ (3 — 3ուկէս միլիոն, առանց հաշուելու Սպանիոյ 400,000 փախստականները)։

Ինչպէս բացատրած ենք ուրիշ առթիւ, մեր գաղութը վախնալու պատճառներ չունի, այս տեսակէտէն։ Զանազան թեթեւութիւններ, որ հրապարակը կ'աղմկէին ատեն մը, ինքնին մարած են. Մեր հանրային, ընկերային եւ մշակութային գործունէութեան համար ալ, երկրին սահմանադրութիւնը կ'ապահովէ ամէն դիւրութիւն, կը բաւէ որ ուշադրութեամբ հետեւինք նոր հրամանագիրներուն տրամադրութեանց։

Օրէնքը մէկ ամիս պայմանաժամ սահմանած է, յարմարելու համար նոր կանոններուն։

Ուրեմն, այն ընկերակցութիւնները որ ապրելու իրաւունք եւ գործելու կամք ունին, պարտաւոր են լրացնել օրինական ձեւակերպութիւնները, խնդրագիր ներկայացնելով եւ արտօնութիւն ստանալով։ Օրինազանցներուն համար նախատեսուած պատիժները այնքան խստուն են որ, աւելորդ կը նկատենք աւելի ծանրանալ այս մասին։

Կ'ուզէինք մասնաւոր ուշադրութեան յանձնել նաեւ ուրիշ կէտ մը.— «Մեր միութիւնը վաւերացուած է կառավարութենէն կամ քաղաքապետութենէն», կ'ըսեն շատեր։

Բոլորովին սխալ։ Մեր, ինչպէս եւ ուրիշ օտար միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն գրեթէ ոչ մէկը վաւերացուած է։ Ընկերութիւն մը կը կազմես, կը հաղորդես ոստիկանութեան, ան ալ կ'արձանագրէ, ի գիտութիւն։ Ուրիշ ոչինչ։ Բուն վաւերացումը ասկէ վերջն է որ պիտի կատարուի, ներքին նախարարին հաւանութեամբ, այն ալ միշտ ենթակայ ի հարկին ջնջուելու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ ԱՐԹՈՒՆ

13 ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Նախարարական խորհուրդը աճջի օր նիստ գումարելով, լսեց վարչապետին եւ արտաքին նախարարին զեկուցումները ներքին եւ արտաքին կացութեան մասին։ Պ. Տալատիէ անգամ մը եւս յստակօրէն պարզեց Ֆրանսայի դիրքը, եւ ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց անոր տեսակէտներուն։ Վարչապետը այս առթիւ շեշտեց թէ կացութիւնը կը պահանջէ արթուն մնալ աւելի քան երբեք, թէ կառավարութիւնը անընդհատ պիտի շարունակէ ազգային պաշտպանութեան զօրացումը, շարունակելով հանդերձ բանակցութիւնները օտար պետութեանց հետ։

Արտաքին նախարարին զեկուցումն ալ լսելէ վերջը, նախարարական խորհուրդը վաւերացուց 13 նոր հրամանագիրներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունին ազգ. պաշտպանութեան եւ տնտեսական վերակազմութեան հետ։ Այսպէս, հրամանագիր մը կը սահմանէ ռազմանիւթերու եւ զէնքի մատակարարութեան զօրացման եւ «զինուորեալ ազգ»ի կազմակերպութեան պայմանները, համաձայն 1938 յուլիս 11ի օրէնքին։ Ուրիշ հրամանագիր մը կը ճշդէ ճարտարարուեստական կազմակերպութեան պայմանները։ Գործադուրկները եւ օտարականները ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց մէջ օգտագործելու խնդիրը կը քննուի տակաւին եւ համապատասխան հրամանագիրները պիտի հրատարակուին մօտերս։

Հրատարակուած հրամանագիրներէն մէկը միջոցներ կը տրամադրէ երկրին հեռագրի, հեռաձայնի եւ անթելի ցանցին ընդարձակման եւ զօրացման մասին։ Ուրիշ մը յաւելումներ կը տրամադրէ բազմանդամ ընտանիքները քաջալերելու համար (բաց ի ընտանեկան նպաստներէն)։ Հրամանագիր մըն ալ հրատարակուած է կազարգել դիմակներու բաշխումի մասին։

Մասնաւոր հրամանագրի մը համաձայն զինուորներու, նաւաստիներու եւ օդաչուներու նամակները ձրի պիտի փոխադրուին։ Անոնց ղրկուելիք ծանուցականներու դրամն ալ 50 ֆրանքէն կը բարձրանայ 100 ֆրանքի։ Միջոցներ խորհուած են նաեւ զինուոր առնուած ընկերային ապահովագրեալներու մասին։

Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի բրիտական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ընդդիմադիրները հարցումներ ուղղեցին Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Պ. Չէմպըրլէն գոհացաւ յայտարարելով թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին շահակից պետութեանց հետ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը, բայց տակաւին ի վիճակի չէ բան մը աւելցնելու իր ապրիլ 13ի յայտարարութեան վրայ, որ կը ծանուցանէր Ռումանիոյ եւ Յունաստանի խոստացած երաշխաւորութիւնները։ Այս առթիւ ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց նախագահ Րուզվէլթի ձեռնարկին համար։

Վարչապետը բացատրեց նաեւ թէ կառավարութիւնը մասնաւոր յանձնառութիւններ ստանձնած չէ Հոլանտայի, Տանըմարքայի եւ Զուիցերիոյ մասին, թէեւ շատ մօտէն կը շահագրգռուի այդ երեք պետութեանց անկախութեան պահպանումով։ Անգլիա զինուորական պարտաւորութիւններ ստանձնած ըլլալով կարգ մը եւրոպական պետութեանց հանդէպ, կառավարութիւնը բազմազան միջոցներ ձեռք առած է բոլոր ասպարէզներուն եւ մասնաւորապէս ճարտարարուեստութեան մէջ, փութացնելու համար արտադրութիւնը։ Այս առթիւ կը խորհուի առանձին նախարարութիւն մը հաստատել պարէնաւորման համար, պաշտօնի կոչելով նախկին նախարար մը, Պ. Չըրչիլ։ Կառավարութիւնը տակաւին անհրաժեշտ չի նկատեր «ազգային արձանագրութիւն մը» կատարել, զինուոր ճարելու համար։

Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն ալ իր կարգին պատասխանելով զանազան հարցումներու, ըսաւ թէ կառավարութիւնը տեղեկութիւն չունի Ճիպրալթարի կամ Պիրէնեան սահմանագլուխի մօտ կատարուած ամրութեանց մասին։ Գալով Սպանիոյ օտար կամաւորներուն, կառավարութիւնը հաւաստիք ստացած է թէ անոնք պիտի քաշուին, երբ Զօր. Ֆրանգօ իր յաղթական զօրահանդէսը կատարէ Մատրիտի մէջ, Մայիս 15ին։ (Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ այս զօրահանդէսին ներկայ պիտի ըլլան Իտալիոյ արտաքին նախարարը եւ մարաջախտ Կէօրինկ)։

*** Պ. Մայսքի, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, Մոսկուա գնաց օդանաւով, զեկուցում տալու համար Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Կը հաստատուի թէ բանակցութիւնները գոհացուցիչ արդիւնքի մը յանգած են, բայց դեռ կանխահաս է անգլեւռուս օդանաւային դաշինք մը նախատեսել։

Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւններն ալ յառաջ կը տարուին։ Լոնտոնի Թրքական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ։

*** Լեհաստանի արտաքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Վարշաւայի բրիտանական դեսպանին հետ։ Լեհաստանի իրաւասու շրջանակներուն մէջ միշտ վերապահ են եւ կ'ըսեն թէ անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները կը կատարուին առանց Լեհաստանի մասնակցութեան։ Վարշաւա կը սպասէ որ բանակցութիւնները լրանան, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն որ ճիշդ այս պահուն Գերմանիա Անգարայի դեսպան նշանակած է իր ամէնէն վարպետ եւ հեղինակաւոր դիւանագէտը, Ֆոն Փափէն։ (Վիէննայի գերմանական դեսպանը, Աւստրիոյ կցումէն առաջ)։

ԱԼԳԱՆԻՈՅ գահընկէց արքան, Զօկու, մօտերս Թուրքիա պիտի երթայ, թագուհին ալ միասին տանելով։ Յետոյ պիտի անցնի Ամերիկա, շարք մը դասախօսութիւններ կատարելու համար։ — Որոշուեցաւ ֆաշական կուսակցութիւն մը կազմել Ալպանիոյ մէջ։

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈ՞Յ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն.—

Հաթայի հանրապետութեան (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն եւ վարչապետ տոքթ. Ապտիւրահման Մէլէք, որոնք վերջերս Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին անդամ ընտրուած էին, Անգարա հասան Անտիոքէն։ Այս այցելութեան պաշտօնական նպատակն է հաւատարմութեան երդում կատարել Թուրք հանրապետութեան հանդէպ։ Զրոյց կը շրջի թէ անոնք կը բանակցին Հաթայը Թուրքիոյ կցելու մասին։

Կ'ըսուի նաեւ թէ դիւանագիտական խօսակցութիւններ կը կատարուին այս մասին նաեւ Փարիզի մէջ, արտաքին նախարար Պոնէի եւ թրքական դեսպան Պ. Տավազի միջեւ։

Զգուշական միջոցներ խաղաղացիներու պաշտպանութեան համար

Ինչպէս հաղորդած էինք, Փարիզի բոլոր մեծ շէնքերուն մէջ ազդեր փակցուած են ոստիկանութեան կողմէ, պատսպարաններու եւ քաղաքացիներու տեղափոխութեան համար, ի նախատեսութիւն պատերազմի։ Այն տանտէրները որ չեն փակցներ այդ ազդերը, տուգանքի պիտի դատապարտուին։ Գարապ տեղ մը ձգուած է ազդերուն վրայ, որպէսզի տանտէրները նշանակեն ամէնէն մօտ պատսպարանին հասցէն։ Ոստիկանութեան համար դժուար է անմիջապէս ստուգել թէ 90.000 շէնքերու մէջ եղա՞ծ է այդ յիշատակութիւնը, ուստի տանտէրներուն ձգուած է այդ հոգը։ Այն Փարիզցիները որ պատսպարան չունին իրենց բնակած շէնքին մէջ, պարտաւոր են երթալ տեսնել իրենց յատկացուած պատսպարանը։ Տանտէրներուն յանձնարարուած է որ իրենց վարձակալները այժմէն այցելեն պատսպարանները, որպէսզի գիտնան թէ ուր պիտի երթան, վտանգի ազդանշանը տրուած ատեն։ Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, մասնաւոր ազդեր պիտի փակցուին իւրաքանչիւր պատսպարանի դուռին կողմը, որպէսզի անցորդները գիտնան։ Ամէն պատսպարանի մուտքը արտօնուած է ո եւ է անցորդի համար, համաձայն տրամադրելի տեղին։

Մասնագէտներ հետեւեալ պատուէրները կուտան անոնց որ կազարգել դիմակներ չունին, կազային յարձակման մը ատեն.— Թաց թաշկինակ մը դնել ռունգերուն եւ բերնին վրայ, վտանգաւոր շրջանէն անցած ատեն։ Եթէ գոց սենեակի մը մէջ կը գտնուիք, կամ պատսպարանի մը մէջ, թաց վարագոյրներ դրէք բոլոր ելքերուն առջեւ։ Կազերու դէմ պաշտպանուելու համար մանրամասն տեղեկութիւններ կը գտնուին բոլոր ոստիկանութեանց քով։ Առայժմ կազարգել դիմակները ձրի կը բաժնուին գրեթէ (օտարականները զրկուած են այս շնորհէն, ինչպէս կը հաստատեն «Փօփիւլէռ» եւ ուրիշ թերթեր)։ Յառաջիկային գին պիտի պահանջուի անոնցմէ որ ի վիճակի են վճարելու։

Փարիզը բաժնուած է բազմաթիւ «կղզեակ»ներու, կրաւորական պաշտպանութեան համար։ Իւրաքանչիւր պատսպարանի եւ կղզեակի համար նշանակուած է վարիչ մը, որ մասնաւոր մարզանք մը կը ստանայ ոստիկանական տեսչութեան մէջ։ Պատսպարաններու վարիչները այժմէն յարաբերութեան մէջ են կղզեակներու վարիչներուն հետ։ Վտանգի պարագային ձեր բնակած շէնքին մէջ փակցուած ազդը ձեզի կը ցուցնէ ձեր պատսպարանը։ Հոն պիտի գտնէք ձեր պատսպարանին վարիչը, որ բոլոր հրահանգները ստացած է կղզեակի վարիչէն, ձեր ապահովութեան մասին։

Մօտերս պիտի բաժնուի երկրորդ յայտարարութիւն մը, խմբագրուած Սէնի նահանգապետութեան կողմէ, որ կը ճշդէ Փարիզի պարպումի գործողութեան պայմանները։ Այժմէն բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են, որպէսզի ժողովուրդը առաջնորդուի դէպի քաղաքին ելքերը, կանխելու համար խճողումը։

Քաղաքը պարպուած ատեն, ղանապաններն ալ արտօնուած են հեռանալու։ Այդ պարագային շէնքերու ներքին պահպանութեան հոգը կ'իյնայ տանտէրներուն վրայ, որոնք պարտաւոր են նոր դռնապաններ գտնել։

Անգլիա պաշար պիտի ամբարէ

Անգլ. կառավարութիւնը ծրագիր մը մշակած է պատերազմի ժամանակ երկրին ուտեստեղէնը հսկողութեան տակ առնելու մասնաւոր նախարարութեան մը միջոցաւ, որ պիտի գործէ 19 շրջաններու մէջ պաշտօնատուններ բանալով եւ 1400 տեղական յանձնախումբներ կազմելով։ Ամէն կարգի ուտեստեղէն ու պաշար պիտի վաճառուի կառավարութեան նշանակած գիներով։ Նախարարութիւնը պիտի ճշդէ պաշարի բաշխումը մեծաքանակ վաճառականներու միջոցաւ, որոնք պիտի գնեն ապրանքը նախարարութենէն։ Փոքրաքանակները պիտի արձանագրուին վերոյիշեալ 1400 յանձնախումբերու մօտ եւ անոնց հրահանգներով պիտի կատարեն ամէն վաճառում։

Պատերազմ ծագելուն պէս սպառման տոմս պիտի հաստատուի եւ տոմսով կարելի պիտի ըլլայ գնել միսը, կարագը, խոզապուխտը, իւղը եւ շաքարը։

Տոմսերը ստանալու համար այժմէն պատրաստուած են տանտիկիններուն համար 19 միլիոն խնդրագիրներ եւ 60 միլիոն տոմսեր։

Ուտեստեղէնի բաշխման բոլոր մանրամասնութիւնները եւ առեւտուրի ձեւերը ճշդուած են կառավարութեան մշակած ծրագրին մէջ, այնպէս որ պատերազմը բռնկած ատեն անմիջականօրէն գործադրութեան պիտի յանձնուին։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Նոր յարձակումներ «հրեայ» Րուզվէլթի դէմ

Բովանդակ աշխարհ անհամբերութեամբ կը սպասէ Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի յայտարարութեանց, իբրեւ պատասխան նախագահ Րուզվէլթի կոչին։

Հռոմի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի պիտի անտեսէ նախագահին առաջարկը՝ տասնամեայ խաղաղութեան մը համար։ Առաջնորդին օրկանը, «Փօփոլօ տ'Իթալիա», նախագահին կոչը կ'անուանէ «կոշտ ռազմախաղ մը» եւ կը շարունակէ.

— «Րուզվէլթի անարժան ռազմախաղը պիտի ստանայ իր արժանի պատասխանը։ Ֆաշական Իտալիան ոչ միայն կը մերժէ ճանչնալ անոր հանգամանքը՝ իբրեւ անկողմնակալ միջնորդ, այլեւ չուզեր ընդունիլ թէ իր կոչը խաղաղութեան լուրջ եւ անկեղծ առաջարկ մըն էր»։

Նախագահին դէմ կատարուած յարձակումները կը սաստկանան օրէ օր։ «Իլ Թէվէրէ» կոպիտ ակնարկներ կ'ընէ նոյնիսկ նախագահին ֆիզիքական անկարութեան մասին։ Հռոմի ամերիկեան շրջանակներուն մէջ աւելի մեծ կարե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱ՞Ջ Կ'ԵՐԹԱՆ ԹԷ ԵՏ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Եթէ ներածման վերահսկողութիւնը հիմնական դարման մը ըլլար, մինչեւ հիմա շատոնց գործադրուած կ'ըլլար: Խնդիրը հոն է որ, բազմաթիւ տագնապներ պիտի ծնին անկէ:

Ամէնէն առաջ, թրքական դրամը թատալգիօր պիտի իյնայ: Բայց չըսենք ու անցնինք, որովհետեւ շատ երկար ու բարդ գործ մըն է այս կէտին վերլուծումը, հոս չէ թէ համառօտակի:

Երկրորդ, ինչ որ հիմնական է, փուլ պիտի գայ տեղական ամբողջ ճարտարարուեստը, ինչպէս ցոյց տուաւ մօտաւորի փորձը:

Օրինակ, սովորական կօշիկի եւ լաթիկ կօշիկի գործարանատէրերը աղէկ գործ կ'ընէին, քանի արգիլուած էր օտար նոյն ապրանքներուն ներածումը: Երկու տարի առաջ, քանի մը երկիրներու հետ կնքուած առեւտրական դաշնագրերուն հետեւանքով, Թուրք կառավարութիւնը ստիպուեցաւ ընդունիլ որ կօշիկ ներածուի այդ երկիրներէն:

Հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ: Տեղական բազմաթիւ հաստատութիւններ փակուեցան, միւսներն ալ ցնցուեցան լրջօրէն: Եւ մինչեւ հիմա դիմում կը կատարեն կառավարութեան, վերահաստատելու համար ներածման արգելքը:

Բայց հեռուն չերթանք: Ահա հիւսուածեղէնի գործարանատէր Ֆուատ, որ Իսմէթին կը ներկայանայ՝ ձեռքը բռնած իր շինած կերպասէն կտոր մը: Յայտնելէ յետոյ թէ առաջ «ամէն մարդ տեղական մետաքսեղէն կը գործածէր» եւ թէ «արտադրութիւնը կրկնապատկուեցաւ 5 — 10 տարուան ընթացքին», գործարանատէրը կ'ըսէ.

— «Ջորա-հինդ գործարաններ կը շինէին այս կերպասը: Մրցակցութիւնը հետզհետէ աւելցաւ: Մէթրին գինը որ 38 ղրշ. էր տարի մը առաջ, հիմա 30ի իջաւ, մրցակցութեան պատճառաւ... Ներքին մրցակցութենէն գոհ եմ, Էֆէնտիմ, անոր շնորհիւ կը բարելաւենք մեր ապրանքը: Տեղական մրցակցութիւնը չի վնասեր մեզի: ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԷՇ Է...» (Ճիւմհուրիէթ, 4 Մարտ 1939):

×

Խօսակցութիւնը կը դադրի հոս, որովհետեւ Նախագահը, ըստ իր բարի սովորութեան, կը փոխէ նիւթը, հարցնելով. — «Բոլորը դո՞ւք կը շինէք»:

Այսքանն ալ բաւական է, սակայն, հաստատելու մեր ըսածը՝ թէ եւրոպական մրցակցութիւնը ուղղակի կործանարար պիտի ըլլայ, գոցել տալով բոլոր գործարանները:

Մնաց որ գործարանատէր Ֆուատ ուրիշ տեղ մը անուղղակի կը մատնանշէ այդ վտանգը, իտալական կերպաս մը ցուցնելով Նախագահին.

— «Նայեցէք, կ'ըսէ, այս եւրոպական ապրանքը 39 ղրշ.ի կուտան, մաքսատուն յանձնելի: Մինչդեռ մերը 50 ղրշ.ի նիւթ կայ»:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ ասիկա, գիտել կուտայ Իսմէթ:

— Էֆէնտիմ, եւրոպական գործարանները կառավարութենէն փոխ կ'առնեն արտածման համար: Յետոյ, ԾԱԽՍ ԱԼ ՉԵՆ ՎՃԱՐԵՐ:

— Թող հասնինք արտածում ընելու վիճակին, մենք ալ նոյն բանը կ'ընենք, կը պատասխանէ Նախագահը:

Գործարանատէրը յետոյ կը յայտնէ թէ իտալական կառավարութիւնը հարիւրին 40 փոխ կուտայ, եւ բնաւ տուրք չառներ: Միւս կողմէ, իտալացի բանուորը «կրկնապատիկ աւելի կ'արտադրէ», որովհետեւ «մենք լաւ կը սայրեն մեքենաներուն եւ այս ձեւով շատ եռք (թէզկեահ) կը յանձնեն բանուորի մը»:

Ամէնէն վերջն ալ՝ տուրքի անխուսափելի գանգատը.

«100 ղրուշնոց բամպակէն 25 ղրուշ տուրք կ'առնուի: 130 ղրուշնոց մանածոյէն 40 ղրուշ տուրք կը գանձուի: Սպառման տուրքն ալ վերջէն կ'աւելցուի» (Ճիւմհուրիէթ, 4 Մարտ 1939):

Ջնանքանանք նոյն նիւթէն քանի մը անգամ առնուած այս պէս պէս տուրքերուն վրայ եւ նկատի ունենանք այն խոստովանութիւնը թէ իտալական կերպասին մէթրը 39 ղրշ. կ'արժէ Պոլսոյ մէջ, իսկ թրքականը 50 ղրշ.:

Արդ, նկատելով որ որակով անհամեմատօրէն աւելի լաւ է, իտալական ապրանքը բնականաբար աւելի սպառում կը գտնէ, եւ Թուրքը կը ստիպուի մէկ անգամէն 8 ղրուշ զեղչել իր գինը: Հակառակ պարագային, ինքն չի կրնար մրցիլ եւ ահա Նախագահին կը գանգատի դառնօրէն:

— «Տեղական մրցակցութիւնը չի վնասեր մեզի: Եւրոպական մրցակցութիւնը գէշ է...»:

Եւ մտածել որ ծայրն ենք ծրարոց, դեռ կայ քօնթէնժանի սեղմումը, ինչպէս նաեւ բարձր մաքսը, ի՞նչ պիտի ըլլայ, ուրեմն, երբ վաղը ջնջուի առաջինը եւ զեղչուի երկրորդը: Օտար ապրանքները պիտի ողողեն հրապարակը եւ Թուրքը գնող չպիտի գտնէ, եթէ նոյնիսկ 20 ղրուշի իջեցնէ մէթրին գինը:

Ինչպէս ըսինք, թրքական ճարտարարուեստը անբնական է, հակատնտեսագիտական է, եւ հետեւաբար ԱՊԱԳԱՅ ՉՈՒՆԻ: Թուրքիա ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ է եւ միայն այս մարզին մէջ կրնայ ծաղկիլ ու մրցիլ: Անոր ի՞նչ գործը շաքարը, ապակեղէնը, երկաթեղէնը, եւն., որոնց անմրցելի վարպետները կան արտասահմանի մէջ: Ան թող նայի իր թիֆթիկին, ծխախոտին, թուզին, կաղինին, ինչպէս նաեւ ... լէպլէպիին:

Ամէն մարդ իր մասնագիտութեան մէջ: Դուրս ելա՞ր, — կը ձախողիս: Ինչպէս ձախողեցաւ շաքարի համբաւաւոր ճարտարարուեստը, հակառակ պետական հզօր աջակցութեան: Մանաւանդ երբ անոր իբրեւ վարիչ կը գործէին Աղա օղլու Ահմէտի նման մարդիկ, որ հրապարակաւ կը խոստովանին, թէ՝ շաքարի հետ իրենց կապը՝ «զայն ուտելէն անդին չանցնիր...» («Ենի Սապահ», 29 Մարտ 1939):

Եթէ համոզուէին, պիտի ուտէին.

— «Ինչպէս նաեւ դրամ ուտելէն անդին...»:

×

Դադրեցնենք, սակայն, խորհրդածութիւնը եւ խօսքը տանք երեսփոխան Մուհիտտին Պիրկէնի, որ նոյն եզրակացութեան յանգի, այնքան ուշագրաւ խոստովանութիւններով.

— «Կասկած չկայ թէ մեր ճարտարարուեստը ուզուածին չափով պայմաններու մէջ չէ որ ձեռնարկը առնենք ու քննենք քիչ մը, կը տեսնենք թէ ունի մեծ ու փոքր կարգ մը թերութիւններ:

Այս վիճակը տեսնող կարգ մը ուշադիր մարդիկ ԿԸ ՅՈՒՍԱՀԱՏԻՆ եւ կ'ըսեն.

— «Առնենք շատ դժուար փորձեր եմ. Չունինք պէտք եղած հանգամանքները, գտնենք գլուխ հանելու համար: ԵՐԲ ՀՐԱԺԱՐԻՆՔ ՍԱ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԷՆ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԱՑՆԵՆՔ ՄԵՐ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ, անոր տրամադրենք մեր ամբողջ ուժը եւ աստիճանաբար անցնինք երկրագործական ճարտարարուեստին, ԱՆՇՈՒՇՏ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ԿԸԼԼԱՅ» («Սոն Փոսթա», 29 Մարտ 1939):

Երեսփոխանը, ինչպէս հասկնալի է, չի բացատրեր այս սխալը որ դէմ է Իսմէթի քաղաքականութեան: Բայց պատճառաբանութիւնը ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՉԷ, ԱՅԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ: Երկիր մը պէտք ունի եղեր արտադրական բոլոր ճիւղերուն, կարենալ պահելու համար իր անկախութիւնը:

«Այնպէս որ — կ'աւելցնէ — միայն երկրագործութեամբ զբաղող ազգերը կրնան այն աստիճան իյնալ, որ մէկ մէկ գաղթավայրը (քօլօնի) դառնան ճարտարարուեստական պետութեանց»

Խնդիրը քաղաքական գետնի վրայ փոխադրելէ յետոյ, արդարացումը ինքնին կուգայ: — Անփորձութեան (անճէմիութիւն) շրջանը յատուկ է բոլոր ազգերուն: Ամէն բան կարելի չէ ընել մէկ անգամէն: Նուաշ, նուաշ: Լաւ երկրաչափը ունենալու համար, «ԱՌՆՈՒԱԶՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓԻ ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴ ՅԱՋՈՐԴԵԼՈՒ Է ԻՐԱՐՈՒ»:

«Բախտաւոր սեպելու ենք մեզ, եթէ լաւ արդիւնքներ առանալու համար, օրինակ, 200 միլիոն ոսկիի կորսնցութեան ծախք մը վճարենք, ՏԵՂԻ ՉԿԱՅ ՅՈՒՍԱՀԱՏԵԼՈՒ: Կեանքի մէջ ո՞վ գործ մը սորված է, գործի չակսած: ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԻ ԵՒ ՊԻՏԻ ՇԻՆԷ»:

×

Ինչպէս կը տեսնուի, բուն իսկ իրենց Թուրքերու խոստովանութեամբ, կացութիւնը սա է.

Թուրքը բաւական բան սորված է, բայց այնքանը չի բաւեր ճարտարարուեստ ստեղծելու: Մասնագէտներ ունենալու համար, հարկ է որ ՔԱՆԻ ՄԸ ՍԵՐՈՒՆԴ ԱՆՑՆԻ: Միայն յուսահատելու չէ, սպասելու է որ այդքան ժամանակ անցնի եւ Թուրքիան ալ ունենայ սեփական ճարտարարուեստը, օտար գաղթավայր մը չդառնալու համար:

Կատարելապէս համաձայն եմ: Աշխարհի ամէնէն անտաշ ցեղերն անգամ կրնան մարդ ըլլալ, երբ միլիոնաւոր ոսկի եւ սանկ 60 — 70 տարի վատնեն՝ անփորձութեան շրջանը բոլորելու համար:

Բայց այս է արդէն խնդիրը: Թուրքը պիտի կարենա՞յ գտնել այդքան վատնուելիք դրամ եւ մանաւանդ այդքան երկար ժամանակ:

Եթէ այո, բնաւ կասկած մի ունենանք որ մարդ պիտի դառնայ: Հակառակ պարագային, բոլոր այս ջանքերը պիտի մնան ապարդիւն եւ «հովին բերածը՝ հովը պիտի տանի», ինչպէս կ'ըսէ թրքական առածը:

Որ պարագան հաւանական է: Զվճռենք, միայն հաստատենք թէ 19 տարին բաւական չեղաւ մարդ ըլլալու համար, եւ հակառակ լեզուներու կապանքին, փորձառու Թուրքեր կ'առաջարկեն վազ անցնիլ էնտիւսթրիի սէվտայէն...:

ԴԻՏ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՁԱՅՆԸ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Հիանալի անցեալի մը հետ, լեզու մը եւ հանճար մը անմահ, հնադարութիւն մը եւ հլութիւն մը հրաշապատում ... Ի՞նչ է ուրեմն Հայը, ո՞վ է ան: Ունի՞ ան նկարագիր մը, որ անհատական ըլլայ եւ տարբերի ուրիշ որ եւ է մէկ օտարէ: Այո, Հայը ունի իւրայատուկ նկարագիր մը: Նկարագիր մը վսեմ բոլորէն, որ միայն իրենը կրնայ ըլլալ, որովհետեւ ան էակ մըն է դժբախտ ճակատագրով, որուն վրայ գերութեան դարերը բերին դառն սովորութիւն մը, վարժութիւն մը տանջուելու:

Կարգ մը օտար գրողներ, Փիէր Լոթիի գլխաւորութեամբ, վատօրէն, աւելի լոյսի մը տակ ներկայացուցին մեզ: Հայերը դարձան «անբաղձալիներ»: Բաւական է միայն կարդալ Փիէրի մը հայրենամոլ, գաղափար մը կազմելու համար այս մասին: Հայերը նկատուած են, «ինքնադով», «նենգաւոր», «սադրիչ», «վախկոտ», եւ այլն... այլ խօսքով Հայը ժողովուրդ մըն է, որ ոչ հաւատք ունի, ոչ հոգի կամ բարոյական եւ պէտք է ամէն գնով ոչնչացնել զայն...

Հայերը նախ էապէս ընկերային են, այսինքն անոնք ընկերութեան մէջ ապրելու իրենց մասնաւոր եղանակը ունին: Բնական հակում մը դէպի իրենց նմանը եւ իրենց ընտանեկան առաքինութիւնները: Կանոնը, խնայողութիւնը, խոհեմութիւնը կ'աւելցնեն անոնց ընկերային յատկութիւնները եւ կը զարգացնեն անոնց անկեղծութիւնը, բնականութիւնը եւ միտքը: Հայերը կը չէզոքեն մանաւանդ իրենց արդարամտութեամբ եւ վճիտ հասկացողութեամբ: Նաեւ հրաշքը մեր աշխատանքին, մեր անժխտելի տոկալութիւնը արուեստի որոշ մարզերու մէջ, մեր հին ու նոր գրականութիւնը բարձրօրէն կ'ապացուցանեն մեր ստեղծագործական յատկութիւնները:

Բայց մենք ունինք ուրիշ յատկութիւններ ալ, որոնք պատիւ կը բերեն մեր ցեղին: Անոնք են քաջութիւնը եւ զոհողութիւնը:

Քաջ մարդը այն է, որ ոչ մահէն կը վախնայ եւ ոչ ալ վտանգէն, որ արիաբար կը կռուի պատերազմի դաշտին վրայ, որ հաճութեամբ կը զոհէ իր կեանքը, պաշտպանելու համար իր պատիւը եւ հայրենիքը: Հայը միշտ այս մարդը, զոհողութեան մարդը եղած է: Հազար տարի առաջ, քաջ էր ան, եւ է այսօր: Ինչ որ կը ցուցնէ, թէ քաջութիւնը իր արեան մէջ էր եւ մաքուր արիւնը երբեք չի ստեր: Մենք հպարտութեամբ կարդացած ենք քաջագործութիւնները մեր Մամիկոնեան շրջանի ազնիւ կտրիճներուն: Մենք նկատած ենք, թէ ինչ քաջութեամբ կը դիմագրաւէին մահը պատերազմի դաշտին վրայ, եւ ինչ որ աւելի վսեմ կը դարձնէր զանոնք, ասպետական յանդգնութիւնն էր, որով չէին վախնար անոնք, դիտելու համար թշնամին ճակատէն, հակառակ իրենց իշխանական դիրքին:

Հայը նաեւ արդարամիտ է: Զանազան անիրաւութիւններ, աւելի հեռատես դարձուցած են զինք: Նուազագոյն անարդարութիւնը կ'ըմբոստացնէ զայն: Երկար ժամանակ, նոյնիսկ այսօր, Հայը ապրեցաւ եւ կ'ապրի ճնշող եւ անհաւասար վարչաձեւի մը տակ: Թրքական բռնատիրութեան ժամանակ, ի՜նչ ցաւեր չկրեց եւ կորուստներ չողբաց ան, լսուած արիւնարբու վայրենիներու եւ ցայտագամներու քմահաճոյքին:

Սակայն վեց հարիւր տարուան գերութենէ մը վերջ, հայ ժողովուրդը չուզեց կրել օտարին լուծը:

1918 ՄԱՅԻՍ 28ին հայաստանը, այն պահուն, երբ ամբողջապէս ոչնչանալու վիճակին հասած էր, ընդվզեցաւ եւ հռչակեց իր ազատութիւնը եւ անկախութիւնը: Բայց, աւաղ, անգամ մը եւս որդը թէ ներսէն եւ թէ դուրսէն կրծելով մեր համախմբուած ուժը, զրկեց մեզ այդ երջանիկ օրերէն: Ինչ որ կը մնայ այսօր այս հերոսական դէպքերէն, սրբազան երդումն է, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը սանի դէպի անցեալը, երբեք չդաւելու համար անոր եւ փոխանցելու այս երդումը մեր զաւակներուն:

Անշուշտ մենք ալ թերութիւններ ունինք: Ո՞ր ազգը չունի: Եթէ մեր յանցանքները աւելի ծանր կ'երեւին, պատճառը այն է որ մեր կամքէն անկախ ու նեղ պարագաներ մեզ առաջնորդած են դժբախտութեան:

Զմոռնանք որ Հայերը տարագիր են իրենց երկրէն, հալածական, խոշտանգուած վայրագ ուժերէն, զրկուած իրենց հաւասարութեան իրաւունքներէն,: Հայերը եկան Ֆրանսա, ուր ամէն ինչ անծանօթ էր իրենց եւ տնտեսական տագնապը պաշարեց զիրենք: Անոնք չդադրեցան պայքարելէ վտանգաւոր ձգտումներուն դէմ: Երիտասարդները, որոնք կեանքի ոչ մէկ փորձառութիւն ունէին, մանաւանդ պէս անոնք, որ իրենց աչքերը օտարութեան մէջ կը բանային, ինկան յոռի եւ վնասակար բարքերու մէջ ... Ի՞նչ ճիգ թափեցինք, դրամական ի՞նչ միջոցներու դիմեցինք, կրթելու համար այս «անիծեալ դասը Հայերուն»... Ոչինչ բացարձակապէս ոչինչ: Ծնողները որդիներ կորսնցուցին, պատասխանատու են իրենց յանցանքին, եթէ տեսնելով հիւանդութիւնը, ճշմարիտ դարմանը չառաջարկեն: Ֆրանսացի վարիչները անտարբերօրէն դիտեն այն հիւանդութիւնը որ ծնունդ տուաւ Հայերու այս դասին: Բայց դարմա՞նը:

Դժբախտութիւն է նաեւ հաստատել թէ հակառակ այն հսկայ գումարին զոր Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յատկացնէ հանրային կրթութեան, միշտ ալ կան Ֆրանսացի այլասերածներ, գողեր եւ մարդասպաններ, յաճախ բարձր դասէն: Կարդացէք օրուան թերթերը:

Սեպտեմբեր 25ին, երբ հրամանատար Պրնուա տ'Ազի Մարսէյլ եկած էր, Ֆրանս. բանակի Հայ կամաւորներուն հրաւէրով, ես, ալ պատիւ ունեցայ զայն ընդունող պատգամաւորութեան մէջ գտնուելու: Ան ատեն հրամանատարը ըսաւ մեզի

— Հայերը այնքան խելացի եւ այնքան յատկանշականօրէն աշխոյժ են, որ կը բաւէ որ երկու հոգի քով քովի ըլլան, երրորդ քննադատութիւն մը գտնելու համար»:

Այս չէ՞ ամբողջ յատկութիւնը նկարագրական մեր ցեղին: Այս է մեր յատկութիւնն ու մեր յանցանքը: Այո, որովհետեւ այս ձգտումը հոն ըրաւ միայնգամայն թէ երջանիկ եւ թէ դժբախտ, որովհետեւ ան ուղղակիօրէն կ'ըմբռնէ իր դժբախտութիւնները:

Բայց գէշ կողմերը, մեծագործ կողմերը, դժբախտութիւններն ու երջանկութիւնները ժողովուրդի մը տարիներու լաւ կամ գէշ կարծիքները չեն կրնար սրբել Հայոց պանծալի վեհացնողութիւնը եւ ապագայի յոյսերը:

Լ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն յօդուածներ խմբագրականներ հրատարակել օրուան տագնապին առթիւ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

Զէքէրիա Սէրթէլ կը գրէ իր թերթին՝ թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— «Վերջին թղթաբերով հասած իտալական թերթերու մէջ մեր հասցէին ուղղուած գրութիւնները, պահանջներն ու արտասովոր սպառնալիքները, մեր մօտ խոր զարմացում մը եւ ցաւ առթած են: Այս միամիտ եւ նախայարձակ թերթերուն համաձայն, որոնք բացորոշ է թէ կլլուած ու ուղղակի կերպով կը գործածեն իրենց գրիչները, Թուրքիա, եթէ ռուս ձեւով ոչ-սակար հանդիսանայ անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմերուն, Սեւ ծովու եւ Եգէականի ծովեզերեւ ալ Անդրիոյ ծովեզերքներուն պիտի վերածուին եղեր:

Երբ մէջտեղը չկայ դէպք մը, նոյն իսկ խնդիր մը որ կարենայ կարծել Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութեան կապը, ի՞նչու ծածկենք թէ, իտալական մամուլէն բարձրացած այս խորթ ձայնը կեղեքեց մեր սիրտերը:

Անոնք որ իտալական թերթերու էջերը այս անտեղի, անիմաստ եւ արտառոց մտածումներով կը մրոտեն պէտք է գիտնան թէ, երբ Թուրքիա սուսեր կը խօսի, երբ Թուրքիա կ'ուղղուի խօսքը, գործածելի անհրաժեշտ լեզուն այն յարգելի լեզուն պէտք է ըլլայ որ պայման է գործածել ազնուական ու պատկառելի ազգի մը հանդէպ, որ իր զօրութեան հաւատքին հակառակ, պատերազմ դաշտի վրայ ցոյց տուած իր յանդգնութեան եւ պատմական քաջութեան հակառակ, մինչեւ որ չհարկադրուի խաղաղութիւնը պաշտել չհրաժարելու ուխտ ըրած է:

Իտալական մամուլը, երբ այս լեզուն չգործածելով, անավարժ, յարձակողական եւ չափազանց լեզուով կը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Մենք նրան կ'առաջնորդենք, բայց ի՞նչ չար այդ կռուից, նկատեց Մարզպետունի իշխանը, — մերոնք այնքան սակաւաթիւ են որ թշնամին մի քանի վայրկեանում կը ջնջէ նրանց:

— Ասում ես որ պատրաստ են մինչեւ վերջին շունչը կռուե՞լ, հարցրեց Թագաւորը:

— Այո՛, Տէր, պատասխանեց Սեպուհը:

— Պէտք է ուրեմն օգուտ քաղել այդ պատրաստականութիւնից: Այս գիշեր մենք ամենախիստ թափով կ'ընկնենք թշնամու վրայ:

— Ընդհարմա՞ն դիտումով, հարցրեց Սեպուհը զարմացած:

— Ո՛չ, բանակը ճեղքելու եւ անցնելու նպատակով:

Իշխանի դէմքը պայծառացաւ: Փրկութեան այդ միջոցը արդարեւ ամենահեշտը եւ պատուաւորն էր Մարզպետունին նոյնպէս համակիր էր այդ մտքին: Պէտք էր միայն գաղտնի կերպով պատրաստուել, որպէսզի Եղերացիք արգելք չլինէին նրանց:

Թագաւորի հրամանով իշխանները դուրս գացին, որպէսզի հաւատարիմներին հարկ եղած հրահանգները տան:

Երեկոյեան դէմ մի քանի Եղերացի գնդեր բերդի պարիսպներից իջնելով՝ դէպի խորաձորն իջան: Այդ շարժումը Գէորգ իշխանի ուշադրութիւնը գրաւեց: «Ուրեմն համաձայնութիւն է կայացել թշնամու եւ Եղերացիների մէջ», մտածեց նա ինքն իրան՝ ենթադրելով թէ՝ վերջինները, երեւի, սկսում են արդէն թշնամու բանակն իջնել:

Դեռ այդ մտքի մէջ էր նա, երբ Եզնիկը մօտենալով իրան՝ շնչելով ասաց.

— Տէ՛ր իմ, Եղերացոց իշխանները դաւաճանութեան խորհուրդ են յղացել, պէտք է աշխատել Թագաւորին փրկել:

— Ի՞նչ խորհուրդ, Եզնիկ, հարցրեց իշխանը վախենալով:

— Գայլերն են դրել Ցլիկ-Ամրամի հետ, որ Թագաւորին բռնեն եւ նրա ձեռքը յանձնեն: Իսկ Ամրամը դրա փոխարէն խոստացել է ազատել Եղերացիներին առանց զինաթափ անելու:

— Ի՞նչպէս իմացար այդ լուրը:

— Խորաձորն իջնող գնդերի ամէն մի զօրական այդ գիտէ: Իշխանները նրանց պատուէր են տուել՝ հսկել կիրճի անցքերին ամենայն զգուշութեամբ, սպառնալով որ եթէ Թագաւորը ձեռքից հանեն, այլեւս այս բանակից ողջ չպիտի դուրս ելնեն: Այժմ իրանք զօրականները, ամէն հնար գործ պիտի դնեն մեր ճանապարհը փակելու, որպէսզի իրանց խոստացուած ազատութիւնը չկորցնեն:

Եզնիկի բերած նորութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց արքայի հաւատարմին: Նա պարզ տեսաւ, որ փրկութեան ամէն յոյս կտրել է, ուստի նորէն Սեւադայի խօսքը յիշեց.

— «Նա ասաց որ այս անգամ Աստուած պիտի պատժէ յանցաւորին, — հա՛ նրա գուշակութիւնը կատարուեցաւ: Մի՞թէ թշուառ ծերունին կարող է յուսահատականի բարկութիւնից փախչել...

Այս մտածմունքներով նա գնաց Վահրամ Սեպուհի մօտ եւ նրա հետ միասին արքայի վրանը մտաւ՝ այս տխուր նորութիւնը նրան յայտնելու:

Բայց որքան մեծ եղաւ իշխանի զարմանքը, երբ Թագաւորը այդ նորութիւնը լսելուց յետ անհոգ կերպով ծիծաղեց:

— Այդ թշուառականն, ուրեմն, իմ ուրեմն է ծառայել, ասաց նա հանգիստ ձայնով: Վաղուց ճանաչում եմ ես Ցլիկ-Ամրամին, նա վստահութիւն չունի: Ուրեմն եւ չէր կարող փառասիրական նպատակներով ազատել իր թագաւորից: Նրան հարկաւոր է անշուշտ իմ անձը... Այժմ ուրեմն հանգիստ ընդունում եմ:

— Քո ա՞նձը, Տէր Արքայ. ի՞նչ թշնամութիւն ունի Ամրամը քո անձի հետ, զարմացած հարցրեց Վահրամ Սեպուհը:

Թագաւորը կարծես շփոթուեցաւ: Նա զգաց իւր խօսքերի անզգուշութիւնը եւ աշխատեց խօսք տալ բացատրութիւններից:

— Այդպէս ուրեմն, մեր փախչելու պունգը նոյնպէս փրկուած է: Ինձանից յետոյ թշնամին հանգիստ կը թողնէ թէ՛ նրան եւ թէ՛ Եղերացիներին, ասաց Թագաւորը, առանց Վահրամի հարցին պատասխանելու:

Գէորգ իշխանը Թագաւորի խօսքը չհասկացաւ. ուստի խնդրեց բացատրել իրան թէ՝ ի՞նչ է կամենում անել:

— Այս գիշեր ես պիտի հեռանամ այստեղից, ասաց Թագաւորը:

— Դո՞ւ, միայնա՞կ, հարցրեց իշխանը:

— Այո՛:

— Ի՞նչ ճանապարհով:

— Եղերացոց պահնորդ գնդերի եւ թշնամու բանակի միջով:

Սեպուհն ու իշխանը զարմացած աչքերնին յառեցին Թագաւորի վրայ:

— Պիտի հասկացնեմ Եղերացոց եւ Սեւորդեաց իշխաններին, որ Աշոտ Երկաթին բռնելն ու Ցլիկ-Ամրամին յանձնելն իրանց ուժերից վեր գործ է:

Իշխանի սիրտն ուրախացաւ, իսկ Սեպուհի խոշոր դէմքի վրայ փայլեց գոհունակութեան ժպիտ:

— Ես մինչեւ այժմ հաւատարիմների պահպանութեան համար էի մտածում, շարունակեց Թագաւորը, բայց այժմ տեսնում եմ, որ հէնց իմ անձն է եղել նրանց վտանգը: Ես, ուրեմն, կը հեռանամ այստեղից, որ պէտք մեր ճանապարհի արգելք լինի:

— Դու հեռացիր միայն քո թագաւորին անձը փրկելու համար, որովհետեւ աշխարհը սպասում է իւր թագաւորին: Իսկ մենք կարող ենք մինչեւ անգամ մեռնել՝ Հայոց երկիրը շատ բան չի կորցնիլ, եթէ մահ հասնէ մեզ, ասաց Սեպուհը անկեղծօրէն:

— Բայց Հայոց Թագաւորը կը կորցնէ... յարեց իսկոյն արքան:

(Շար.)

...մի համբոյն հետեւի, այդ օրը ...չէք կարմրցնող առաջին ծանր ...ակը, սուինը չափ սուր դրիչնե- ...պիտի ուտէ։

...ական ժամուլին մեր յանձնա-...րին է, չամալ քիչ մը եւս ...ութիւն եւ իմաստութիւն ...ալ ճանչնալու համար այն ազ-...որուն անունը անդիտակցաբար ...ակ։ Միմիայն այս պարա-...է որ, ինքզինքը պիտի կրնայ ...խօսելեւթուքը բարեկամու-...ակառակ գլորումներ կատա-...խիստ ծանր պատասխանատու-...ներն։

...խօսական թերթերուն մէջ ...ած գլխով սպառնալիք փրս-...երը, իրենց մտածումներուն եւ ...ներուն մէջ անկեղծ են ու ...կը յուսան թէ պառատախօ-...ներով պիտի կրնան ...Թուրք ազգին պոռպատեալ ...մեր զգալիք զգացումը զար-...եւ գուցէ միայն պիտի բաղ-...

...ական ժամուլին այս երկրին ...ներուն Իտալիոյ Հանդէպ ...բարեկամական զգացումնե-...ասուրեան անգլիատակից լե-...ը պահանջէ, ո՛չ ...մեր պարզ իրաւունքը, այլ ...ութիւնն ալ է։

×

...պ գրող Պ. Աղա Կիւմուշ ալ ...թիւր ... [illegible]

...թերթերուն մէջ ազգին ...պիտի պատճառէ հետեւեալ ...

...մէկ խօսական թերթեր, ...խուսաւութեննէն եւ ուժէն ...մը, Թուրքիոյ սպառ-...ներ են։ Անգլարան պէտք է ...որ, եթէ անգլիական ու ...ներուն երեւ ...ըլլայ, ...Ալվանիայի ծովեզերքէն ... եւ Ծղէկանին ե-...կը փոխադրէն եղերս։

...երբ երկու պետու-...իւնն ...երկիրներու մինչեւ գետ չա-...ոչ մէկ դէպք ...բարեկամական ...կը չարունակեն ու մա-...Թուրքիոյ վարչապետին իր ...Ճառը խօսելէ ...Աթէնքի ...մտահոգութիւն տալէն ...թերթերուն ... ...իրենց հա-...ըլլալու չենք ...Բայց մեզի ...կը թուի։

...ացումը մեծապէս կախուած-...ներուն արժէքէն ու ի-...եթէ այդ թերթերը չեն գի-...մենք բացմաթիւ փորձառու-...ով գիտենք։

...Անգլարայի եւ պաշ-...Հռոմի միջեւ հրձիգութեան ...վրայ կանգ առնելու եւ ...ճանճրոյթը իրենց կը ...

...անկարգ (պաշըլպօզուք) թեր-...իրենց մտածումներովն ու բա-...փոխանակ ծիծաղե-...մէջ իյնալու, պէտք է քաջ ...թէ.—

...հրամանի ենթակայ պե-...մը չէ։ Ներկայ համաշխար-...գէպերուն մէջ ալ ո՛չ ոքի ...է։ Եւ եթէ ուէ օր կապ-

ուիլ հարկ ըլլայ, իր կապուելիք կամ չկապուելիք կողմն ալ միայն եւ ա-ղակի ինքն է որ պիտի ճշդէ։

Պատմութիւնը չատերուն դարերով առանց անկախութեան ապրելը կ'ար-ձանագրէ. բայց երբեք չարձանագրեր որ Թուրքը վայրկեան մը առանց ան-կախութեան եւ հպատակութեամբ ապրած ըլլայ։

Մենք ո՛չ մէկուն ո՛ր ծովը իյնե-լուն, ո՛ր երկիրը փոխադրուելուն չենք խառնուիր. մենք պարզապէս մեր անկախութիւնը, ազատութիւնը եւ հողը կը ճանչնանք։ Թող գործը հոն զայ։

Երբ երկու կառավարութեանց կա-պերուն դեռ ոչ մէկ կէտին վրայ Թու-րքիան առաջ եկած չըլլալով հան-դերձ, այդ կարգի թերթերուն այս-պէս բարձրէն ճառելը ամենաթեթեւ [illegible] ինքզինքը չգիտնալէ տարբեր բան մը չէ։

Իտալիոյ այս կարգի թերթերէն ժայթքող այս ամօթալի չարժումը, մեր եղբայրներու ազնիւ արիւնին ամ-բողջ պաղարիւնութեամբն ու հպար-տութեամբը կը դիմաւորենք։ Ո՛չ թէ միայն սա Եւրոպայի, այլ սա ափ մը աշխարհին մէջ քառասուն հոգի ենք, գիտար կը ճանչնանք։

Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն խմբա-գրական մը վերջացնէ իր մէկ խմբագրականը, «Սպառնալի՜ք», «Եէնի Սապահ»ի մէջ, մեջադրելով Անգլիոյ թուլութիւնը։

— «Ինչպէս կը տեսնուի, ծեր Եւ-րոպան հանդուսացողի մը երեւոյթը ցոյց կուտայ, թմրուկի ձայնին ա-կանջ չի տար։ Թուրքերէնի մէջ փոքր ստամութիւն մը կայ որ սատ խիստ պատշաճելուն, կոչունեթիւնը պատ-ճառով մեր ընթերցողներուն ներո-ղութիւնը խնդրելով, չեմ կրնար չյի-շել— Էչուն փայտի հարուածներ կուտան եղեր։ Ահ, անտարբեր իր ճամբան կը չարունակէ եւ «դրացիին մօտ կռիւ կայ կարծեմ» կ'ըսէ եղեր։ Փայտի հարուածներէն մէկը գլխուն հանդիպած պարագային է որ «կռիւը մեր տունն ալ եկաւ» ըսեր է։

Երբ ըսենք թէ այսօր Եւրոպան այս հոգեկան վիճակին մէջ կը տեսնենք, չատ սխալ գործած չենք ըլլար։ Ամէն մարդ, իր հանդիստը չխանգարելու համար, գործը գլուխէն նետել ուզե-լու ընթացքով մը, Ալպանիոյ գրա-ւումին իր չահուն չդպիլը յայտնելով, ինքզինքը մխիթարելու ձեւ մը գտած ըլլալ կ'երեւայ։ Բայց փայտալէն թա-ղի մը մէջ ծագած հրդեհը կարելի՞ է դ'առհասարակ թէ ո՞ւր կանգ պիտի առ-նէ։ Եւ այս հրդեհին այսօր մեր տու-նէն հեռու ըլլալը՝ բոցերը մինչեւ մեզի չհասնիլը կ'ապահովէ՞։ Այսպիսի դէպքի մը ի տես, հրդեհը հեռուն է ըսելով քունի՞ մէջ կը թաղուինք, թէ ոչ հրդեհը մարելու կ'օգնենք։

Այսօր, հրդեհին առաջին բոցերը Պալքաններուն մէկ անկիւնէն բարձ-րանալ սկսած են։ Այս կէտին վրայ, կրնայ ըլլալ որ Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, Միացեալ Նահանգները ազ-դակի չահ մը չունենան։ Բայց երբ մտքը Քորֆու կղզին գրաւուի եւ Եու-կոսլավիոյ հետ մեղրալուսինը խիստ լնական անհասկացողութեան փոխ-ուելով, Եուկոսլավիոյ մէջ գործուած կեղեքումներուն եւ բռնակալութեան վերջ տալ փաչական քաղաքականու-թեան համար մարդկային պարտա-կանութիւն մը դառնայ, Պալքանները

ամբողջովին Պերլին-Հռոմ առանցքին հրամանին տակը մտնեն, դարձեալ կարելի՞ է որ Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, նոյնիսկ Միացեալ Նահանգ-ները կարենան միեւնոյն անտարբե-րութիւնը պահել։

Այսպիսի հասանականութեան մը ի-րականացած օրը, բացարձակ է որ, Ռուսիա, արեւմտ. Եւրոպայի հետ, արեւմտ. Քաղաքակրթութեան հետ ամբողջովին [illegible] կապ կտրելով, [illegible] է դէպի Ասիոյ ներ-սերը նետուելու եւ ասիական պետու-թեան մը կացութեան մէջ մնալու, Ֆրանսա, արեւելեան Միջերկրականի հարիւրամեներուն իր աչքերը յաւիտե-նապէս փակելով, ո՛չ միայն Թունուզին, այլ եւ ամբողջ հարաւային Մի-ջերկրականի եզերքներէն ալ իրա-ժեշտ առնելով, նոյնիսկ Մայր Արե-ւելքի իր գաղթավայրերն ալ ձեռքէն վտտելով իրեն ուրիշ գործ պիտի չմնայ ըսելիք, բայց եթէ «Մաժինօ»ի գիծին ետին իր ճակատագրին սպա-սել։ Անգլիա, պիտի զրկուի Միջերկ-րական Արեւելքէն, զոր, Հնդկաստանը պահպանելու համար, իբր յառաջա-պահ եւ զօրաւոր բերդ մը կ'օգտա-գործէր։

Այսօրուան համաշխարհային կա-ցութեան բանալին Պալքաններն են եւ Պալքանները ահաւասիկ վտանգի մէջ կը գտնուին»։

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Մի-ութեան Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւ-նը, ինչպէս նաեւ կարգ մը բարեկամ-ներ, ի մէջ այլոց Պ. Ջօպանեանը, Տիկին Շահմուրատեանին առաջար-կած էին անյապաղ բուժարան մը փո-խադրել հիւանդը, քննելու հասկնա-լու համար բուն հիւանդութիւնը։

Տիկինը որ Ֆրանսուհի մըն է, հա-կառակ իր կամքին 1938, 17 օգոստո-սին հաւանեցաւ որ իր սիրելի հիւան-դը փոխադրուի Ֆոնթենէ, քլինիք Փիչար։ Հոն դժբախտաբար հիւանդին վիճակը վատթարացաւ, պարզ այն պատճառաւ որ ինք չէր ուզեր արգե-լափակուիլ։ Բայց բժիշկները հար-կադրեցին 17 օգոստոս, 15 սեպտեմ-բեր, զամուիլ անկողնին։ Այն ատեն փորձած ըլլալով պատուհանէն վար [ն]ետել, մահճակալին կապած էին գին-քը, ինչ որ կատաղութիւն յառաջ բե-րաւ հիւանդին մէջ։ Զորս չաբաթ վերջ երբ տուն փոխադրուեցաւ, այլ-եւս իր վստահութիւնը խախտած էր իր խեղճ կնոջը վրայ, եւ անոր երե-սին կը գոռար.

— «Գիտեմ, գիտեմ»...

Ըսել կ'ուզէր թէ զինքը արգելա-փակեր պիտի առաջնորդէ, եւ ամէն ան-գամ դուռ բացուելուն ոտքի վրայ էր, զուրս ցատկելու եւ անհետանալու համար։ Մէկ խօսքով, մինչ այդ մի-ւոյն համբացած, եւ յիշողութիւնը կորսնցուցած Շահմուրատեանը, յի-մարացած ճիչը հանդուցեալ հայի-տատ վարդապետի օրին հասած էր։ Սովորեցանք այս անգամ փոխադրել Սէնթ Անի յիմարանոցը, 19 սեպտ.ին ուր մնաց մինչեւ 19 մարտ 1939։

Ֆոնթենէի բուժարանին մէջ հաս-տատուեցաւ որ հիւանդը սիֆիլիզի որ եւ է հետք չունի։ Իսկ Սէնթ Անի աէջ վեց ամիս խնամուելէ ետք, նոյն եզրակացութեանը եկան։ Ուրեմն յա-ռաջացած տարիքին հետ չափազանց յոգնութիւնն ու յանկարծակի ցնցա-

մը այդ վիճակին հասցուցած են գըժ-բախտ երգիչը։ Այս առթիւ Տիկինը կը պատմէ որ Օփերայի իր վկայա-կանները, կարգ մը զարդանիշերը վը-րայէն գողցուած են ճամբորդութեան մը ընթացքին, թերեւս ուրիշ փոր-ձանքներ ալ անցած են գլխէն, նկատի ունենալով իր վերջին երկու տարիներու ճամբորդութիւնը, Հնդկաստան, Ամերիկա եւն.։

Կիրակի օր, 16 ապրիլ, երեք հայ-րենակիցներ, Խաչիկ Մկրտիչեան, Տիգրան Տէրոյեան եւ ես յատուկ ժա-մադրութեամբ այցելեցինք հիւան-դին նոր բնակարանը, 42 Ave. V. Raspail, Arcueil։ Ներս մտած ատեն Տի-կին Շահմուրատեանը արտասուա-խառն աչքերով, եւ տրցակ մը բանա-լիներ ձեռքը դիմաւորեց մեզ, առաջ-նորդելով հիւանդին մօտը։ Շահմու-րատեան գիշերազգեստով եւ հողա-թափներով, գլխաբաց ոտքի վրայ, պատուհանին փոքրիկ պարտէզի տ-ծառները եւ հեռուէն երեւցող պըտ-ղատու ծառերու նորարողբոջ ծաղիկ-ները կը դիտէր։ Բոլորովին դեղնած էր եւ յոգնած։

Երբ յանկարծ մեզ տեսաւ, հարցա-կան ակնարկով մը կնոջը դառնալով կ'ուզէր իմանալ թէ ատոնք ուրկէ՞ց ե-կան։ Ցետոյ դառնալով մեզի, փոր-ձեց արտայայտուիլ, բայց լեզուն դաւաճանեց.—

Ուզումը պատեց բոլորս, բայց կը փորձենք անտարբեր երեւալ, գէշ չազդելու համար, Խաչիկ փորձեց խօսիլ հետը.

— Շահմուրատեան, Ռուբէն Զար-դարեանի տղան, եւ մեր լաւագոյն արուեստագէտներու հետ յոբելեանդ պիտի տօնենք մայիս 7ին։

— Ի՞նչ Ռ...Ռու... Զա՞րդ...

— Ոչ, իր տղան, Հրաչը, աստմ-նաբոյժը։

Գլխու չարժումով կը հաստատէ մեր ըսածը ու կը լալ։ Տիկինը մեզ պտտցուց բնակարանը, ցոյց տալով յարմարութիւնը, — երեք սենեակ, մէկ խոհանոց, եւ երկու փոքր պար-տէզ, տան առջեւ եւ ետեւի կողմը։ Սենեակներէն մէկը իրենց է, մէկը փե-սին եւ աղջկան, իսկ երրորդը որ փոքր սենեակ մըն է, կը մտածեն տալ աշակերտ մը, բոլորովին ձրի, որ պէտք երբեմն Շահմուրատի հետ հա-յերէն խօսի եւ հիւանդին սիրտը բաց-ուի։

Երբ Տիկինը ատրճ եւ անուշեղէն կը հրամցնէր, Շահմուրատեանը եւս մասնակցեցաւ, բայց կնոջը օգնու-թեամբ էր որ իր պատառը կ'առնէր, դանակը ձեռքին մէջ։ Ցանկարծ յու-զումը պատեց զինք եւ մերժեց երկ-րորդ պատառը... Կ'ուզենք որ «Հա-յաստանը» երգէ։

«Ձէ, չէ, չէ, — Քիչ, քիչ երգէ։ Կը սկսի առանց առարկութեան, միշտ մնալով առաջին երկու քառին վրայ, քիչ մըն ալ աղաւաղելով իր սփիւռքեան եղանակը։

Բաւական զուարթացաւ դիմացի-ծը մեր այցելութեամբ, բայց երբ կը մեկնէինք, վշտացաւ, կռնակը դար-ձնելով մեզի։ Տիկինը պատմեց թէ իր օրն ու գիշերը կ'անցընէր երգելով, անշուշտ միայն եղանակով, առանց բառի։ Ուրիշ օր անցուցած է նոր տագնապ մը, աչքերը դարձած եւ բե-րանը փրփրած, ամօնիաքի քացախի եւ մարմնամարզի շնորհիւ տագնապը փա-րատած է։

Նիւթական վիճակը խիստ անձուկ է։ Ցիշեցնե՞նք թէ խոստացուած իր

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Օր. Գ. Ղազարոսեանի Շոփէնը ե-ղաւ բացումը Թորգոմ պատրիարքի յիշատակին նուիրուած սրահանդէ-սին, զոր կազմակերպած էր Փարիզի հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը։

Նախագահը, Պ. Ջօպանեան, ող-բաց մեծ մարդուն, բազմերախտ հայ գործիչին, մատենագրականի բարձր ձիրքերով օժտուած մեծ եկեղեցակա-նին, մեծ գրագէտին, մեծ բեմբասա-ցին եւ կարող ուսուցչապետին կո-րուստը։ Կորուստ մը որուն համար հայութիւնը անմխիթար կսկիծ ունի։

Տիրան վարդապետ Ներսոյեան մտերմաբար պատմեց կեանքը զոր եղաւ Թորգոմ պատրիարք ընդմէջ անցեալի եւ ներկայի։ Անցաւ ան ազդին անդին ու խրմով անցաւ, վերջացաւ եկեղեցա-կաններու սերունդը, Արմաշական-ներու սերունդը։ Պատրիարքը Երու-սաղէմի մէջ նոր հոգի մը հագած է։ Հոն՝ անիկա աւելի լայնցած է, աւե-լի խորացած է, աւելի բարձրացած։ Հոն՝ գտած է լուսաւոր ճամբան եւ առէջ առաջնորդած՝ եկեղեցականնե-րու բանակ մը։ Աստուծոյ հոգին։ Ա-հա միակ ապաւէնը հայ ժողովուր-դին։

Օր. Ալպանի ձայնը կարծես օժ-տուած ըլլայ յատկապէս մեր զմայլե-լի շարականներուն համար։ Իր «Խոր-հուրդ խորին»ը եւ «Տէր ողորմեա»ն խորունկ սարսուռով մը համակեցին ունկնդիրը։

Պ. Մալէզեան երկու էջով կսկծաց հայ կրօնի եւ հայ մշակոյթի մեծա-գոյն իշխաններէն մէկն։

Պ. Օննիկ Գէրպէրեան ընդգծեց պատրիարքի կեանքին ասորեանական վերելքը։ Կեանք մը որուն յաջորդա-կան շրջանները եղած են իրագործու-մը միակ իտէալի մը — Հայոց եկեղե-ցին։ Այդ եկեղեցիին բարձրացումը հայ սիրտերուն մէջ, այլապէս անկա-րելի պիտի ըլլար հայկական վերա-կանգնումը։

Պ. Ջօպանեանի համով – հոտով ըն-թերցումը հետաքրքրութեամբ լսուե-ցաւ։ Նախագահը կարդաց պատ-րիարքին «կոչումին զգացումը» ու «կեանքի եւ մահուան խորհուրդնե-րուն վրան»։

Պ. Կիրակոսեան սգաց անհունօրէն շնորհալի ուսուցիչը, մեծ եկեղեցա-կանը, բեղուն գրիչը, հարուստ սիր-

տը եւ անկեղծ հայրենասէրը, որուն միակ իտէալն էր ազգը եւ անոր ծա-ռայելն ալ՝ միակ նպատակը։ Քիչեր կը խանդավառուէին մեր անցեալով նոյնքան որքան ինք։ Ու չէր հանդուր-ժեր որ քննադատէին մեր անցեալը։ Կը հաւատար մեր ապագային։ Եւ չէր ընդուներ որ մեր ժողովուրդը ան-կումին եզերքը հասած ըլլայ։ Նիւ-թը իրեն համար ոչինչ էր, իսկ ազգը ամէն ինչ։ Իր եսը գոյութիւն չունէր։ Վանքի, կար ազգային մեծ եսը։

Ա.

ՕՆՆԻԿ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆԻ ԳԱՏԱՐԱԳԸ

— • —

Անցեալ աւագ ուրբաթ օր, Փասիի Ֆրանսացի բողոքականներու եկեղե-ցիին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներ-կայութեան, երգուեցաւ Օննիկ Գէր-պէրեանի պատարագէն՝ «Տէր ողորմ-եա»ն, ֆրանսերէն բառերով եւ վե-րածուած չորս ձայնի եւ երգեհոնի։

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերէ-ին. Օր. Վիքթօր՝ (սօփրանօ), Օր. Տօյէ՝ (ալթօ), Պ. Տեռէն՝ (թէնօր), Պ. Շթէանպէրկ՝ (պաս)։ Իսկ Տիկին Պռաքըժօն՝ հանրածանօթ արուես-տագէտը, երգեհոնը կը նուագէր։

Պ. Օ. Գէրպէրեանի պատարագին այս գեղեցիկ էջը, նուրբ եւ խորունկ սրտուեռով մը կերտուած, զատուած խաթարումներէն եւ աւելորդ զար-դարանքներէն, արտայայտու-թիւնը եղաւ, ֆրանսական միջավայ-րի մը մէջ, մեր եկեղեցական երաժշ-տութեան իրական արժէքին։ Եւ այս ձեւին մէջ տրուած՝ նոր ոճ մը կը ստեղծուէր։

Փասիի եկեղեցին կը ծրագրէ Պ. Գէրպէրեանի ամբողջական պատա-րագը տալ մօտերս, եկեղեցական նը-ւագահանդէսի մը ձեւին տակ։

 Է. Մ.

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ

— • —

Վերջերս Ռուսաստանի մէջ ձերբա-կալուած հայ բոլշեւիկներուն մէջ կան հետեւեալ Հայերը որոնք գրաւոր զղջում յայտնած են.—Սիրական Սէլ-եան, Խաչիկ Ցակոբեան, Կարապետ Կարապետեան, Սարգիս Ջիլինկիր-եան, Ցարութիւն Գալուստեան, Եր-ուանդ Տատուեան, Փանոս Ալիքսան-եան, Գրիգոր Ալթունեան, Անդրանիկ Պաղտիքեան եւ Խաչատուր Աւետիս-եան։

չափով պէտք է օգնէ վաստակաւոր երգիչին, տառապանքը մեղմա-ցնելու համար։ «Ցառաջ»ը սիրով կ'արձանագրէ նուէրները։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՃԱՂՐԷՅԻ մէջ վարչապետ Սվէթքովիչ եւ խրուաթ ղեկավար Մաչէք կը բանակցին խրուաթական հարցին չուրջ։ Զաղրէպի կայարանը զինուորական հսկողութեան տակ առնուած է։ Զինուորական համախմբում կը կատարուի հարաւային Սերպիոյ մէջ եւ ալպանական սահմանագլուխին վրայ։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նախագահ տը Վալերա յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի կազմէ բանակի օժանդակ նոր զօրամասեր, պաշտպանելու համար երկ-րին հողային ամբողջութիւնը։ Բանակի եւ օգնական զօրամասերու զինուորնե-րու թիւը պիտի բարձրանայ 100.000ի։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը Պրէյլիոյի մէջ ձերբակալեց հինգ իտա-լացի լրտեսներ, որոնց վրայէն գտնուեցան Նիսի շրջանի ամրութեանց նկար-ները։

26 ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ մարտանաւեր մեկնեցան Քիլէն դէպի սպանիական ջու-րերը, ռազմափորձ կատարելու համար։ Ատոնց երկուքը զրահաւորներ են՝ 10.000 թոն տարողութեամբ, երեքը՝ յածանաւեր 6000 թոննոց, միւսը՝ թոր-փիլահալածներ եւ 15ը՝ սուզանաւեր։

ՕՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

— Արդէն մեծ երախայ է, այլեւս ...է որ ծիծ ուտէ. եւ զայն ծի-... կը կտրեմ եւ այսուհետեւ ապու-... կը կերակրենք զանոնք։

...Մայրը կը սկսէր հեռզհետէ հան-... արթնցած երկու փոքրիկնե-... աւելի հետաքրքիր էին դարձեր ...թէ սարսափահար։ Հիացած՝ ա-...կը դիտէին այժմ զինուորներու ...պճնազգեստները։

— Ո՛հ, հասաչեց մայրը, ասոնք ...անօթի են, եւ քիչ մը յետոյ յա-...

— Այլեւս կաթ չի մնաց ծիծերուս

— Զանոնք կը կերակրեն խեղոն. ...ալ անոնց հետ, աղաղակեց յի-...նապետը, բայց առիկա դեռ բոլորը ...դուն սա ըսէ թէ քաղաքական ...համոզումներդ ի՞նչ են։

...Կինը պատասխանի փոխարէն աչ-քերը յիսնապետին վրայ դարձուց։

— Կը հասկնա՞ս ըսածս։

— Թէեւ չատ փոքր հասակիս մէջ գիւ վանք դրին, Թոթովեց կինը, բայց ես վանական չեմ, ես ամուս-նացած եմ։ Վանքին մէջ կոյսերը ին-ծի ֆրանսերէն սորվեցուցին։ Մեր գիւղը այրեցին եւ ես այնպէս չատ-պով փախայ, որ ժամանակ չունեցայ մինչեւ անգամ կօշիկներս հագնելու։

— Ես քեզի կը հարցնեմ թէ ի՞նչ քաղաքական համոզումներ ունիս։

— Ցեմ հասկնար ձեր ըսածը։

— Ես կ'ուզեմ ըսել, պնդեց յիսնա-պետը, որ լրտեսուհիներ չատ կան. այդպիսի լրտեսուհիները՝ հրացանի կը բռնեն։ Այժմ տեսնենք քեզ, խօսէ՛. դուն թափառական գնչու չե՞ս, ո՞րն է հայրենիքդ։

Կինը կը չարունակէ աչքերովը չա-փել յիսնապետը, կարծես թէ ոչինչ չէր հասկնար։

— Ո՞րն է հայրենիքդ, կրկնեց յիս-նապետը։

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց կի-նը։

— Ի՞նչպէս, չե՞ս գիտեր թէ ո՞րն է քու երկիրդ։

— Ա՛, ա, իմ երկի՞րը. այդպէ՛ս, ուրեմն ըսեմ։

— Լաւ, այդպէս, ուրեմն ո՞րն է քու երկիրդ։

— Իմ երկիրս, պատասխանեց կինը, Սիսքօնիարի ագարակն է, որ կը գտնուի Ազէի համայնքին մէջ։

Այժմ ապշելու կարգը յիսնապետին եկաւ. վայրկեան մը լուռ մտածելէ յետոյ՝ չարունակեց։

— Ի՞նչպէս ըսիր։

— Թէ Սիսքօնիարէն եմ։

— Բայց ատիկա հայրենիքի անուն չէ։

— Բայց ատիկա իմ երկիրս է։

Կինը այս պատասխանէն յետոյ վայրկեան մը մտածեց եւ նորէն չա-րունակեց։

— Հասկցայ, պարոն, դուք Ֆրան-սայէն էք, ես Պրըթանիէն եմ։

— Լաւ, միթէ միեւնոյնը չէ՞։

— Ո՛չ, միեւնոյն երկիրը չէ։

— Բայց չէ՞ որ միեւնոյն հայրե-նիքն է։

Կինը բաւականացաւ միայն կրկնելով, թէ ինքը Սիսքօնիարցի է։

— Թող այդպէս ըլլայ, յարեց յիս-նապետը, քու ընտանիքդ այնտեղէն է, այնպէս չէ՞։

— Այո՛։

— Ի՞նչ կ'ընէ։

— Իմ ընտանիքէս ո՛չ ոք մնացած է, բոլորը մեռած են։

Ցիսնապետը, որ չատ կը սիրէր խօ-սիլ, չարունակեց հարցաքննութիւնը։

— Տէ՛ս, տատանմ ալ ծնողներ ու-նի կամ ունեցեր է. ո՞վ են դուն, խօսէ՛։

Կինը չփոթած լսեց յիսնապետին յոխուռն խօսքերը, որոնք աւելի կը նը-մանէին վայրենի գազաններու մռն-չիւններուն, քան թէ մարդկային բառերուն։

Վաճառուհին զգաց, որ պէտք էր միջամտել եւ սկսաւ փայփայել մա-նուկը, որ դեռ ծիծ կ'ուտէր, իսկ միւս երկուքին երեսները մեղմ տա-տակով չոյեց։

— Այս ծծկերին անունը ի՞նչ է, հարցուց ան, կ'երեւայ որ աղջիկ է։

— Ժորժէթ, պատասխանեց մայրը։

— Իսկ անդրանի՞կը, սա չարաճճի պարոնը ի՞նչպէս կը կոչուի։

— Ռընէ-Ժան։

— Իսկ կրտսե՞րը, սա գիրուկ թու-չով տղա՞ն։

— Կրօ-Ալէն, պատասխանեց մայրը։

— Այս փոքրիկները, չարունակեց վաճառուհին, սիրուն տղաք են, ար-դէն իսկ լաւ մարդերու երեւոյթ ու-նին։

Ցիսնապետը դեռ կը չարունակէր հարցաքննել։

— Խօսէ՛ ուրեմն, տիկին, տուն ու-նի՞ս։

— Այո՛, տուն մը ունէի։

— Ո՞ւրտեղ։

— Ազէի մէջ։

— Ինչո՞ւ տանդ մէջ չմնացիր։

— Որովհետեւ այրեցին։

— Ո՞վ այրեց։

— Չեմ գիտեր, ճակատամարտ ե-ղաւ։

— Ո՞ւրկէ կուգաս։

— Այնտեղէն։

— Ո՞ւր կ'երթաս։

— Չեմ գիտեր։

— Դուն խօսէ թէ՛ ո՞վ ես դուն։

— Չեմ գիտեր։

— Չե՞ս գիտեր թէ ո՛վ ես։

— Մենք փախչող մարդիկ ենք։

— Դուն ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիս։

— Չեմ գիտեր։

— Կապոյտներո՞ւ կուսակցութեան, թէ ճերմակներու, դուն որո՞ն հետ ես։

— Ես իմ որդիներուս հետ եմ։

Կարճ լռութիւն տիրեց։

— Իսկ ես, ընդհատեց վաճառու-հին, ոչ որդիներ ունեցեր եմ եւ ոչ ժամանակ։

Ցիսնապետը վերսկսաւ.

— Բայց քու ծնո՞ղքդ, է՛հ տես-նենք, տիկին, ճիշդ տեղեկութիւններ տուր քու ծնողքիդ մասին...։ Ես, օ-րինակի համար, կը կոչուիմ Ռատուպ, ծննդավայրս Շէրշ-Միտի փո-ղոցն է, ուր կը բնակէին ծնողներս, ինչպէս որ ես կը խօսիմ ծնողներուս մասին, այնպէս ալ դուն քու ծնող-ներուդ մասին խօսէ. ըսէ, ի՞նչ տե-սակ մարդիկ էին քու ծնողներդ։

— Անոնց անունը Ֆլէչար էր, ահա բոլորը։

(Շար.)

-ւորութիւն կ'ընծայէն «Մէսսաճէրօ» թերթին, որ աւելի պատասխանատու դիրք մը ունի։ Արդ, այս թերթը դիտել տալով թէ Նախագահ Ռուզվելթ «աւելի շատ արդահատանքի արժանի էր քան արհամարհանքի», Ռուզվէլթի համար կ'ըսէ թէ «ամէնէն խորամանկ եւ աղուէս քաղաքագէտն է որ երբեք դուրս ելած ըլլայ Ամերիկայի քաղաքական ողուէսներու որջէն»։

Ուրիշ թերթ մը, «Ռէժիմէ ֆաշիստա»/«Թէվերէ», կը գրէ թէ Ռուզվէլթ իր դիմակը վար նետեց.

— «Այդ անպատիւ պաշտօնագիրը, կատարելապէս հրէական, ներշնչուած է վճռապէս յարձակողական առաջադրութեամբ։ Պատերազմական արարք մըն է այդ կոչը։ Հրեայ Ռուզվէլթը կրնայ նետել իր դիմակը։ Այս անգամ ան բռնուեցաւ արիւնաթաթախ ձեռքերով»։

Պապական օրկանը նկատի առնելով Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վճռապէս թշնամական դիրքը՝ Ռուզվէլթի ձեռնարկին հանդէպ, կ'եզրակացնէ թէ միջազգային կացութիւնը աւելի ծանրացած է, գոնէ հոգեբանօրէն։

*** Պերլինի մէջ ալ յարձակումները կը շարունակեն Մ. Նահանգներու նախագահին դէմ, սպասելով Հիթլէրի յայտարարութեան (28 ապրիլ)։ Այսօր, հինգշաբթի, ամբողջ Գերմանիա զբաղած է Հիթլէրի յիսնամեակին տօնակատարութեամբ, որ պիտի վերածուի դղրդագին ցոյցերու։ Այս առթիւ զօրահանդէս մըն ալ պիտի կատարուի, որուն ներկայ պիտի ըլլան բոլոր պետութեանց պատուիրակութիւնները։ (Բազմանդամ պատուիրակութիւններ ղրկած են նաեւ Թուրքիա, Ճափոն, Ռումանիա, Հունգարիա եւն.)։ Իտալական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի արտաքին նախարարը, կոմս Չիանօ, որ այս առթիւ պիտի խորհրդակցի Ռոզվէլթի առուելիք պատասխանի մասին։

Կ'ըսուի թէ տօնակատարութէնէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէր Միւնիխ երթալով, իր դղեակը պիտի քաշուի, որոճալու համար խօսելիք ճառի մասին։ Այդ պարագային արտաքին նախարարը երեք օր պիտի հիւրասիրէ օտար պատուիրակութիւնները, մասնաւորապէս Թուրքերը, Պուլկարները եւ ուրիշ Պալքանեան ներկայացուցիչներ։

Իրազեկներու կարծիքով, Հիթլէր որքան ալ խաղաղասիրութիւն ցուցնէ, որեւէ զիջում պիտի չկատարէ իր պահանջներու մասին, մասնաւորապէս հարաւային – արեւելեան Եւրոպայի տիրապետութեան համար։

*** Մօտերս ընտրութիւններ պիտի կատարուին, երեսփոխաններ ընտրելու համար Պոհեմիայէն, Մորավիայէն եւ Մէմէլէն, որոնք Գերմանիոյ կցուեցան։ Մորավիոյ եւ Պոհեմիոյ (Նախկին Չեխիա) երեսփոխանները գերմանածին պիտի ըլլան։

Դիւանագիտական կարգան կ'եռայ

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Հռոմ գացին, խորհրդակցելու համար կեդր. Եւրոպայի կացութեան մասին։ Յետոյ պիտի երթան Պերլին.

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարն ալ Վենետիկ երթալով, երկու օր պիտի մնայ։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կայարանին մէջ ընդունուեցան Մուսոլինիի եւ կոմս Չիանոյի կողմէ, յետոյ ճաշի հրաւիրուեցան Թագաւորին կողմէ։ Իտալական թերթերը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան, զայն ցոյց մը համարելով անգլօ-ֆրանսական միացեալ ճակատին դէմ։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ, արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հետ։ Թերթերը կը գրեն թէ տեսակցութիւնները շատ սիրալիր էին եւ թէ երկու երկիրները կատարելապէս համաձայն են շատ մը կէտերու մասին։ Գերմանիա կը ջանայ իր տիրապետութեան տակ պահել Ռումանիան, հակառակ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խոստացած երաշխաւորութեան։

*** Հակասական լուրեր կը շրջին Տանցիկի մասին։ Լեհական կառավարութիւնը վճռապէս հերքեց այն զրոյցները թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ հետ, խաղաղօրէն լուծելու համար այդ քաղաքը։ Իսկ ուրիշ աղբիւրներ կը պնդեն թէ ճամբան հարթուած է, խաղաղօրէն լուծելու համար Տանցիկի խնդիրը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԿԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐ կատարուեցան Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, Ֆրանսայի հանդէպ։ Լիբանանի երեսփ. ժողովին մէջ նախկին նախարար Համիտ Ֆրանժի ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն ձաղկեց հոգատար իշխանութեան դէմ կատարուած օտար քարոզութիւնները եւ յայտարարեց թէ Լիբանանի ճակատագիրը եւ կապուած է Ֆրանսայի հետ։ Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ ալ բողոքի ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ նախագահ Ռուզվէլթի կոչը նախապէս հաղորդուած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 150ամեակին առթիւ, 15.000.000 ֆրանք տրամադրուեցաւ կրթական նախարարութեան, հանդէսներ կազմակերպելու համար։ Գլխաւոր տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 5ին, Վերսայլի մէջ։

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՓԱՌԱՒՈՐ ՆԱՒԸ, «Փարիզ» (37198 թոն)։ Բռնկեցաւ եւ ընկղմեցաւ Հավրի առջեւ, երէկ առտու։ Հրդեհը արագօրէն ծաւալեցաւ գիշերանց, մեծ մտահոգութեան մատնելով կառավարութիւնը, մանաւանդ որ չոգենաւը Ն. Եորք պիտի փոխադրէր 25 միլիոն ֆր. արժողութեամբ գեղարուեստական գանձեր, ամերիկեան ցուցահանդէսին առթիւ։ Հրդեհը ծագեցաւ շոգենաւին փուռէն։ Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ իտալացի նաւաստի մը։ Երեք ոստիկաններ բոցերէն շրջապատուելով ուշաթափ ինկան, բայց կարելի եղաւ փրկել երեքն ալ։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Պ. Զ. ԻՆՃԷԵԱՆ իր փեսին, նոյնպէս ատամնաբոյժ Մ. Լ. Հովեանի հետ պտոյտի կ'երթան դէպի Գապուր։ Վերադարձին Լիզիէօյի մօտ, օձապտոյտ ճամբու մը վրայ կառքը կը շրջի եւ փոսի մը մէջ կ'իյնայ։ Տիկին Հովեան (Տոքթ. Ինճէեանի զաւակը) վայրկենական կը մեռնի, իսկ ամուսինը ինչպէս նաեւ Տիկին Ինճէեան եւ Օր. Ինճէեան ծանրապէս կը վիրաւորուին եւ կը փոխադրուին հիւանդանոց։ Տոքթ. Ինճէեան եւս վիրաւորուած է թեթեւապէս։

ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ Ալզասցի լրաես մը, Հէլմութ Կրունպէրկ, որ Գերմանիոյ տեղեկութիւններ հաղորդած էր Ֆրանսայի զինուորական շարժումներու մասին։ Գնդակահարութիւնը տեղի ունեցաւ Նանսիի մէջ։ Առաջին քաղաքացին է այս որ մահապատիժ կը կրէ, համաձայն 1938 յունիս 27ի օրէնքին։

ԵՐԵՔԱԿԱՆ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցան երեք բանուորներ (բոլշեւիկ), որոնք աշխատաւորները դրդած էին ընդդիմանալ յաւելուածական աշխատանքի, ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց մէջ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ջերմապէս կը գնահատէ նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկը, իբրեւ ազդու միջոց մը, խաղաղութեան ճակատը զօրացնելու եւ յարձակումները կասեցնելու համար։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար անգլիական նոր զօրագունդեր փոխադրուեցան արեւմտեան սահմանին վրայ։ Սուէզի ջրանցքին առջեւ ալ նոր օդանաւեր եւ թնդանօթներ տեղաւորուեցան։

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տիրատուրեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մանիշակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կեսար Մանիշակեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Զարուհի Գէորգեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Արաքսի Տիրատուրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Փոյաճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արշակ Քէօսէեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Տէմիրճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Զարեհ Մութաֆեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սիմքէշեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նշան Տիրատուրեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տիրատուրեան, Այրի Տիկին Թագուհի Ճանազեան ինչպէս նաեւ Մապլըմեան, Մօզեան, Շամլեան, Երզնկեան եւ Ալանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՑ'Ա ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 74 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 20 Ապրիլ Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին իր բնակարանին մէջ, 10, Bld. Carnot, Villemomble (Seine), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ. — Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Մէտրօ Մօնթրէօյէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Gare de Villemomble կամ կառ. տը լ'Էսթէն շոգեկառք՝ ժամը 11·35 եւ 1·05։

ՀՅԴ

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Ռոստոմ Գէւօ» խումբի վիճարանական ժողովը 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 281 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը հրաւիրուին «Գայլ Վահան» եւ «Մուսա լեռ» խումբերու ընկերները։ Նիւթ՝ «Հայ յեղափոխութիւնը»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի երկրորդ ընկերական դասախօսական ժողովը՝ 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Եաղրիկեան սրահին մէջ, կը դասախօսէ ընկ. Ա. Քէօսէեան։ Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կուսակցութիւններու ծագումը»։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Մարզպետ» խումբի ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական ճաշարանին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուա Լիւզիի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Արապեաններու բնակարանին մէջ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Դպրոցի սրահը

Մասնակցութեամբ Շավիլի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի, Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի

Կը խօսի Պ. Վ. ՌՇՏՈՒՆԵԱՆ

կը մասնակցի տեղւոյն «Րաֆֆի» խումբը — պէնգալի պատկեր

Օթօպիւսով Իշնել Մէրի։

ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ եւ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղին

23 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Բագրատ Եանիկեան» ակումբին մէջ, Սրճարանի Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ։ Կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը Ընդհ. Անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր մասնաճիւղերը 26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ. Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը 21 Ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9,30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 rue Petit St. Jean։ Կը խօսի Պ. Մարտիրոս Կիւմիւշեան։ Նիւթը՝ «Ձանշնանք մեր տպված գաղթը՝ Մարսիլիան»։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376 286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Cheque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ — VENDREDI 21 Avril 1939

15 ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4020

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

...կացութիւնը միշտ կը մնայ երերուն եւ այեկոծ։ Անստուգութիւն մը, որուն առջեւ օրուան հզօրներն անգամ չեն համարձակիր ...ական խօսք արտասանել։

Այսպէս, թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ մէջ արտաքին նախարարները ստիպուեցան բացատրութիւններ հաղորդել, դէպքերու ընթացքի մասին։ Երկուքն ալ, շեշտելով հանդերձ իրենց խաղաղասիրական ճիգերը, խոստովանեցան թէ «կարելի չէ նախատեսել ...ապան»։

Ուրեմն, [illegible] կը շարունակուին սպառազինութիւնները, ...ամ եւ պատրաստ գտնուելու համար որ եւ է պատահականութեան առջեւ։

Զինուորները կը բանին գիշեր-ցերեկ։ Մարտանաւերը ...ներ կը կատարեն ներքին թէ արտաքին ջուրերու մէջ։ Օդանաւեր, գինուորներ, հրասայլեր եւ թնդանօթներ կը դիզուին ռազմագիտական կէտերուն վրայ։ Միեւնոյն ատեն բոլոր երկիրներու սպայակոյտները քարտէսներ կ'ուսումնասիրեն, մինչ ...ային իշխանութիւնը իր կարգին կը բազմապատկէ կրաւորական պաշտպանութեան միջոցները,— կազմակերպել դիմակ, ապաստարաններ, պարենաւորում, [illegible]։

Այս տենդագին, անօրինակ պատրաստութեանց հետ զուգընթաց հետ ի հետ կը բանի դիւանագիտական մեքենան, սպասելով Հիթլերի եւ Մուսոլինիի պատասխաններուն։

Ինչպէս հաղորդուեցաւ, առաջինը Ռուզվելթի կոչին պիտի պատասխանէ հանդիսաւոր յայտարարութեամբ մը, խորհրդարանին մէջ, Ապրիլ 28ին։ Իսկ միւսը, Մուսոլինի, տակաւին չէ որոշած իր պատասխանին ձեւը։ Կարգ մը թերթեր գրեցին թէ ճառ մը պիտի խօսի։ Ուրիշներ կը կարծեն թէ պիտի ընտրէ դիւանագիտական ճամբան, մասնաւոր ծանուցագիր ղրկելով։

Ամէն պարագայի մէջ, այս անստուգութիւնն ալ շատ ծանր կը կշռէ հանրային կարծիքին վրայ, որ չափազանց զգայուն դարձած է այս միջոցին, բոլոր երկիրներուն մէջ։

Կը թուի թէ երկու Առաջնորդները, Հիթլեր եւ Մուսոլինի, ... է պատասխանել կամ յայտարարութիւն առաջ, պիտի ջանան դիւանագիտական յաղթանակ մը եւս շահիլ, ճեղքելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծրագրած միացեալ ճակատը։

Այսպէս, ուրիշ բան չեն ապացուցաներ Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի վարիչներուն այցելութիւնները դէպի Պերլին եւ փոխադարձաբար։

Այսպէս, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց Վարշաւայի ճամբով, եւ շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ վարիչներուն հետ։ Եթէ հաւատանք օրուան լուրերուն, Պերլին իր նպատակին հասած է, ապահովելով Ռումանիոյ չէզոքութիւնը, հակառակ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընծայած երաշխաւորութեանց։

Գերմանիա դեռ ուրիշ յաջողութիւններ ալ կը սպասէ, քանի որ Հիթլերի 50ամեակի տօնակատարութեան առթիւ, Պերլին հաւաքուած են բազմանդամ պատուիրակութիւններ՝ Պալքանեան երկիրներէն եւ Թուրքիայէն։

Այդ պատուիրակութեանց կազմն անգամ ուշադրութիւն գրաւած է արեւմտեան երկիրներու մէջ։ Անոնց շարքին մէջ կը գտնուին հին եւ նոր նախարարներ, զօրավարներ, երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ, սպայակոյտի նախագահներ եւն.։ Հիթլերական Գերմանիան գեղեցիկ ծրագիր մը պատրաստած է այս առթիւ, անոնց ներկայացնելու համար Գերմանիոյ քաղաքական եւ մանաւանդ զինուորական յարաճուն ուժը։

Այլին, Հռոմի մէջ եւս կ'եռայ դիւանագիտական կաթսան։

Ճիշդ այն պահուն երբ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին կ'երթար, Իտալիա կը հիւրընկալէր Հունգարիոյ վարչապետը ու արտաքին նախարարը։ Յետոյ, Վենետիկ հրաւիրուած է Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը, տեսակցելու համար իր իտալացի պաշտօնակցին հետ։ Այս վերջինը խորհրդակցութիւններէն վերջ պիտի անցնի Պերլին, իր եզրակացութիւնները հաղորդելու համար, միեւնոյն ատեն ծանօթանալով Հիթլերի ճառին բովանդակութեան։

Դիւանագիտական այս իրարանցումին մէջ, ռումբի մը տպաւորութիւնը ձգեց Ֆոն Փափէնի անուանումը՝ իբրեւ գերմանական դեսպան Անգարայի։

Անցեալ տարի ալ կատարուեցաւ այս անուանումը, Աւստրիոյ գրաւման անմիջապէս վերջը, միեւնոյն տպաւորութիւնը ձգելով։ Աւստրիոյ, ներքին թէ արտաքին պատճառներ հարկադրեցին փոխել որոշումը, ուրիշ դեսպան մը ղրկելով։

Հիմա որ անուանումը վերջնական է, կը նշանակէ թէ Պերլին պարագային ճիգ մըն ալ Անգարայի մէջ պիտի փորձէ, Թուրքիան ... մեկուսացնելու համար։ Եւ Ֆոն Փափէն բուն գործին մարդը կը համարուի, ոչ միայն իբրեւ խորամանկ դիւանագէտ, այլեւ իբրեւ հարցի դաւադիր, ինչպէս հաստատեց Մեծ պատերազմին եւ Աւստրիոյ կցումին ատեն։

Դիւանագիտական կաթսան կ'եռայ նաեւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, ուր ամէն միջոց կը փորձեն, Պալքանները եւ Թուրքիան իրենց շրջագծին մէջ առնելու համար, գործակցութեամբ Խ. Միութեան։

Ճակատամարտ մըն ալ այս, ուր թէեւ թնդանօթներ չեն գոռար ...արիւն չի հոսիր, բայց որ եւ է վրիպում կամ ընդհարում կրնայ ...ոնք մը յանգիլ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ԱՊԱՀՈՎԻՉ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը առջի օր նիստ գումարելով, լսեց արտաքին նախարար Պ. Պոնէի մանրամասն զեկուցումը՝ միջազգային կացութեան մասին։

Նախարարը ամէնէն առաջ խօսեցաւ Սպանիոյ մասին, շեշտելով թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ արագօրէն լուծել բոլոր առկախ հարցերը։ Ընդդիմադիրները գոհ չմնացին զեկուցման այս մասէն, զանազան մեղադրանքներ ուղղելով իբրեւ թէ գաղտնի դաշնագրի մը մասին։

Անցնելով անգլօ-ֆրանսական յարաբերութեանց, նախարարը գոհունակութեամբ յիշեց թէ երկու կառավարութիւնները բոլորովին համաձայն են փոխադարձ օգնութեան ծրագրի մասին, ապահովելու համար խաղաղութիւնը։ Յետոյ պարզելով կառավարութեան զանազան ձեռնարկները, շեշտեց թէ Լեհաստանի հետ կնքուած զինակցութիւնը կը կազմէ Ֆրանսայի քաղաքականութեան էական հիմերէն մէկը։ Այս առթիւ գոհունակութիւն յայտնեց նաեւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի տրուած երաշխաւորութեանց մասին։ Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ, փոխադարձ ապահովութիւն ընծայելու համար։

Գալով Թուրքիոյ, նախարարը շեշտեց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ ամենայն բարեկամութեամբ եւ վստահութեամբ տոգորուած յարաբերութիւններ հաստատել այդ երկրին հետ։ Միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կը կատարուին Խ. Միութեան հետ, որպէսզի այդ երկիրը յանձն առնէ օգնութեան հասնիլ, եթէ կարգ մը սահմանակից երկիրներ յարձակման ենթարկուին։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Պոնէ շեշտեց միջազգային կացութեան ծանրակշիռ անստուգութիւնը։ Կառավարութիւնը ձեռք առած է զգուշական բոլոր միջոցները, ապահովելու համար կայսրութեան բոլոր մասերուն պաշտպանութիւնը։ Այս առթիւ բացատրեց թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին կատարուած դիւանագիտական բանակցութիւնները ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չեն, այլ կը ձգտին պահպանել խաղաղութիւնը։ Նախարարը ջերմապէս գնահատեց նախագահ Ռուզվելթի ձեռնարկը։

Զեկուցումէն վերջը, շատ մը հարցումներ ուղղուեցան նախարարին, որ պատասխանեց ամէնուն ալ։ Այդ հարցումները կը վերաբերէին Տանժէի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Սպանիոյ, Խ. Միութեան եւն.։ Այս վերջին պետութեան հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ, նախարարը պատասխանեց թէ առ այժմ չի կրնար վերջնական բան ըսել արդիւնքի մասին, եւ թէ ծրագրուած օդանաւային դաշինքը մասնաւոր հանգամանք չունի, այլ ընդհանուր։

Պ. Ռօլէն կարգ մը հարցումներ ուղղեց ֆրանքօ-թրքական յարաբերութեանց, մասնաւորապէս Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին։ Յանձնաժողովը որոշեց մասնաւոր նիստ մը գումարել, յատկապէս ուսումնասիրելու համար սուրիական խնդիրը։ Բայց նախարարը այժմէն յայտարարեց թէ ապահով հաւաստիքներ ստացած է թրքական կառավարութենէն, Սանճաքի մասին։ Ուրիշ խօսքով, Թուրքիա խոստացած է բռնութեան չդիմել, այդ շրջանը կցելու համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լորտ Հալիֆաքս, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, իր կարգին յայտարարութիւններ ըրաւ Լորտերու ժողովին մէջ, քաղաքական կացութեան մասին։ Կարգ մը լորտեր եւ մասնաւորապէս աշխատաւորական մը, լորտ Փոնսոնպի, դիտել տուին թէ պէտք չէ որ Գերմանիա պաշարողական քաղաքականութեան մը ենթարկուի, եթէ կ'ուզենք իսկապէս փրկել խաղաղութիւնը։ Լորտ Փոնսոնպի, որ արտաքին նախարարութեան խորհրդականն էր աշխատաւորական առաջին դահլիճին մէջ, այս առթիւ քննադատեց նախագահ Ռուզվելթի հեռագիրը՝ Հիթլերի եւ Մուսոլինիի։ Լորտը դիտել տուաւ թէ այդ հեռագիրը «քիչ մը մարտահրաւէրի հանգամանք ունի»։ Ու վերջապէս քննադատեց զինարշաւի մոլեգնութիւնը, նախընտրելով մերձեցման քաղաքականութիւնը։

Արտաքին նախարարը պատասխանելով այս քննադատութեանց, բացատրեց թէ կառավարութիւնը փորձեց Եւրոպայի ընդհանուր խնդիրները կարգադրել բարեկամական բանակցութիւններով.

— «Դժբախտաբար այդ յոյսերը ի դերեւ ելան։ Բայց, հակառակ ծագած դժուարութեանց, մենք պատրաստ էինք շարունակելու այդ ճամբան, երբ Գերմանիոյ գործողութիւնը Չեխոսլովաքիոյ մէջ հաստատեց թէ փոխադարձ քաղաքականութեան հիմը գոյութիւն չունի։ Բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը կանգ պիտի չառնէ որ եւ է ճիգի առջեւ, պայմանաւ որ միւս կողմէն ալ յօժարութիւն յայտնեն։ Անկարելի է հաւատալ թէ կատարուած միջազգային խորհրդակցութիւնները եւ Անգլիոյ կողմէ տրուած երաշխաւորութիւնները յարձակողական նպատակ ունին։ Մեր ջանքերը չեն խափաներ ուրիշներու օրինաւոր տենչերը։ Եթէ վստահ ըլլայի թէ իմ ձայնս կրնայ ուզածիս չափ հեռուն հասնիլ, ես պատրաստ էի յանուն կառավարութեան հանդիսաւոր յանձնառութիւն ստանձնել թէ այդպիսի յարձակողական ծրագիր մը երբեք տեղ պիտի չունենայ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ»։

Նախարարը յաջողութիւն մաղթելով նախագահ Ռուզվելթի ձեռնարկին համար, անցաւ Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց.

— «Այսօր որ եւ է բան չեմ կրնար ըսել, բայց եթէ այն թէ խօսակցութիւնները կը շարունակենք եւ յոյս ունինք թէ տեսակէտներու փոխադարձ հասկացողութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ցանկալի յառաջդիմութեան հասնիլ։ Մենք ոչ միայն կ'ուզենք վերջ տալ օտար երկիրներու դէմ կատարուած անակնկալ յարձակումներուն, այլ եւ պաշտպանութեան կատարեալ ցանց մը հաստատել նախայարձակման դէմ։ Դժուար է նախատեսել ապագան, բայց եթէ գտնուինք այն կացութեան առջեւ զոր Կլէտսթոն կը կոչէր «ընդարձակման ակներեւ քաղաքականութիւն», վտանգուած պետութիւնները

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ միաձայնութեամբ պատրիարք ընտրուած է Մեսրոպ արք. Նշանեան, վանքին լուսարարապետը, որ տեղապահութիւնը կը վարէր Թորգոմ պատրիարքի մահէն վերջ։

Նորընտիր պատրիարքը հին վանական մըն է, բաւական ծեր, եւ իր բազմազան պաշտօնավարութեանց ընթացքին գնահատուած թէ ժողովուրդէն եւ թէ հոգաւոր իշխանութենէն։

Ինչպէս յայտնի է, Պաղեստինի գրաւումէն ի վեր, պատրիարքը միշտ կ'ընտրուի Միաբանութեան կողմէ, միաբաններէն, եւ կը վաւերացուի Անգլիոյ Թագաւորին հրովարտակով։

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

«ՓԱՌԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒՄԸ

«Նորմանտի»ն օ՞դը պիտի հանեն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անդրատլանտեան մեծ շոգենաւը, «Փառի», գիշերանց բռնկելով ընկղմեցաւ Հավրի նաւահանգստին մէջ։ Լուրջ կասկածներ կան թէ այս աղէտը հետեւանք է ոչ թէ արկածի, այլ դաւադրական արարքի մը։ Ապահովութեան տեսչութիւնը խիստ քննութիւն մը բացաւ, երեւան հանելու համար ճշմարտութիւնը։

Հրդեհին հետեւանքով մեռան երկու ազատարարներ։ Շոգենաւին մէջ կը գտնուէին գեղարուեստական գանձեր, ինը սնտուկ, որոնք Նիւ Եորք պիտի փոխադրուէին, ամերիկեան ցուցահանդէսին առթիւ։ Կարելի եղաւ փրկել այս գանձերը, բաց ի մէկ սնտուկէ, որ կը պարունակէր թանկագին ձեռագիրներ Ազգ. Մատենադարանէն։ Փրկուեցան նաեւ տասը օդանաւեր, որոնք Մ. Նահանգներէն եկած էին, ինչպէս եւ 75.000.000 Ֆրանքի գոհարեղէն։ Հրկիզուած շոգենաւին բեռները եւ ճամբորդները տեղաւորուեցան «Շամփլէն» շոգենաւը, Նիւ Եորք փոխադրուելու համար։ Հրդեհը, որ ծագած էր երեքշաբթի գիշեր ժամը 10.30ին, հետզհետէ տարածուելով տեւեց ամբողջ տասը ժամ։ Կ'ըսուի թէ շոգենաւը բռնկած էր քանի մը տեղէ միաժամանակ։

«Փառի» ապահովագրուած էր 96.000.000 Ֆրանքի։ Եթէ հարկ ըլլայ վերաշինել, պիտի արժէ 400 միլիոն Ֆրանք։ Շինուած էր 1921ին, եւ կը համարուէր անդրատլանտեան ամէնէն մեծ շոգենաւերուն 12րդը։ Ունէր 44.000 ձիու ոյժ, 224 մեթր երկայնութիւն, 36.558 թոն տարողութիւն։ Կ'առնէր 1112 ճամբորդ։ Նաւաստիներուն թիւն էր՝ 758։ Մասամբ վնասուեցաւ 1929ին, հրդեհի մը հետեւանքով եւ նորոգուեցաւ անմիջապէս։ Երեք տարի առաջ ուրիշ հրդեհ մըն ալ ծագեցաւ, անկարեւոր։ Այս շոգենաւին մէջ էր որ անձնասպան եղաւ անգլիացի հեղինակ — դերասան մը, Ֆրէնք Վոսփըր։

Այս չորրորդ անգամն է որ կը կորսուի ֆրանսական մեծ շոգենաւ մը։ 1932 մայիս 17ին, Կարմիր ծովուն մէջ ընկղմեցաւ «Ժորժ — Ֆիլիփար», 225 ճամբորդներով։ Ութ ամիս վերջը, «Աթլանթիք» շոգենաւը վառեցաւ Գուասոյի առջեւ եւ 17 նաւաստիներ մեռան բոցերուն մէջ։ Անցեալ տարի մայիս 5ին «Լաֆայէթ» շոգենաւն ալ բռնկեցաւ եւ կաթսաները պայթելով, շոգենաւը փճացաւ։

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ատենէ մը ի վեր լուր առնուած էր որ օտար կազմակերպութիւն մը ահաբեկչական արարքներ պիտի կատարէ, Ֆրանսայի առեւտրական նաւատորմին դէմ։ «Փառի» շոգենաւը մասնաւորապէս աչքի զարկած էր իր արագութեամբ եւ մեծութեամբ, մանաւանդ որ օդանաւեր կը փոխադրէր Ամերիկայէն կամ գաղթային զինուորներ կրնար փոխադրել պատերազմի պարագային։

Հավրի ոստիկանութիւնը հերքեց այն զրոյցը թէ ռումբ մը գտնուած է «Նորմանտի» շոգենաւին մէջ։ Ապահովութեան տեսուչը խոստովանելով հանդերձ թէ հրաման տրուած էր Հավրի ոստիկանութեան՝ աւելցնել իրենց հսկողութիւնը, կանխահաս կը համարի դաւադրութեան պարագան։ Իսկ առեւտրական նաւատորմի նախարարը յայտարարեց թէ սպառնալիք ստացած էին թէ «Նորմանտի» շոգենաւը օդը պիտի հանուի։ «Մենք հրամայեցինք զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, ինչ որ անհրաժեշտ է այսպիսի պարագաներու մէջ»։ Նախարարը աւելցուց.

— Այո, սպառնալիքներ եղած են։ Եւ խիստ հսկողութիւն հաստատուեցաւ այն օրէն ի վեր երբ Ապահովութեան Տեսչութիւնը իմացաւ այդ սպառնալիքները, որոնք ուղղուած էին «Նորմանտի»ի դէմ։

*** Քանի մը օր առաջ, Նիսի ոստիկանութիւնը խորհրդաւոր նամակ մը ստացած էր, որ կը հաղորդէր թէ պանդոկի մը մէջ կին մը լսած է թէ դաւադրութիւն մը կը սարքուի ֆրանսական շոգենաւի մը դէմ։ Անմիջապէս լուր տրուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան, որ զգուշական միջոցներ ձեռք առաւ։

Խ. Միութեան պատրաստութիւնները

Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ Խ. Միութեան սպայակոյտը նկատի առնելով հաղորդակցութեանց դժուարութիւնները, զանազան շրջաններու բաժնած է երկիրը, Պալթիկէն մինչեւ Սեւ Ծով։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, այդ շրջաններուն առաջինը ունի 7 — 800.000 զինուոր, կազմ եւ պատրաստ պաշտպանութեան։ Երկրորդ շրջանը, որ առաջինին թիկունքը պիտի կազմէ, գրեթէ նոյնքան զօրք ունի, երրորդը՝ նոյնպէս։ Օտար իրազեկներու վկայութեամբ, ամէնէն աւելի զինուոր համախմբուած է Քիէվի եւ Օտէսայի մէջ։ Դարձեալ, նոյն աղբիւրներուն համաձայն խորհրդային ռմբաձիգ օդատորմիղը ամէնէն արագընթացն է աշխարհի մէջ, եւ անոր օդանաւերը կրնան փոխադրել թեթեւ հրետանիի մը բոլոր կազմածները։ Սպանիոյ գրաւման ատեն, իտալական օդանաւերն էին որ փոխադրեցին թեթեւ թնդանօթները։ Օտար իրազեկներ 8 — 9000 կը հաշուեն խորհրդային օդանաւերուն թիւը, բոլորովին կազմ եւ պատրաստ, կէսը՝ արեւմտեան ճակատին, միւս կէսն ալ արեւելեան ճակատին վրայ համախմբուած։

ՀԻԹԼԵՐԻ ծննդեան 50ամեակը տօնուեցաւ երէկ, դղրդագին ցոյցերով։ Ամբողջ Գերմանիան կը լողար լոյսերու եւ դրօշներու մէջ։ Այս առթիւ կատարուեցաւ շնորհալից զօրահանդէս մը, որուն կը մասնակցէին բազմանդամ պատուիրակութիւններ՝ բոլոր պետութիւններէն եւ մասնաւորապէս Պալքանեան երկիրներէն, գլուխն ըլլալով Թուրքիա։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԴ.

ՄԵ՞Ծ ԹԷ ՓՈՔՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ.— ՆՈՐ ՅԵՏՈՅ ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՆԱՀԱՆՋ

Պօղոս Նուպարի պատասխաններէն միայն հատ ու կտոր մէջբերումներ ընելէ վերջ, Լոյտ Ճորճ դրի կ'առնէ հետեւեալ ամբաստանութիւնը.—

— «Ոչ մէկ վկայութիւն կրնար աւելի անողորմաբար երեւան հանել Հայկական Հարցին յուսահատական վիճակը, ինչպէս նաեւ այն հարեւանցի, թոյլ ու վրայ-ձգոց վերաբերումը զոր վերին աստիճանի խելացի այս ժողովուրդին գլխաւոր ախոյեանները երեւան բերին՝ լուսաբանելու համար այնպիսի երեւոյթներ որոնց ենթակայ էր իրենց ցեղին ապագան իբրեւ անկախ ազգութիւն»:

Յաջորդ օրը Գերագոյն Խորհուրդին կը ներկայանայ Աւետիս Ահարոնեան: Նիթթի իր պաշտօնակիցներուն անունով կը բացատրէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահին թէ «ինչպէս ինքն ալ տեղեակ է արդէն, Դաշնակիցները զինուորական օժանդակութիւն չեն կրնար հասցնել Հայաստանին, բայց կ'ուզեն որ ան լուսաբանէ կարգ մը կէտեր: Ենթադրելով որ Մեծ պետութիւնները հաւանեցան ընծայել, ռազմամթերք ու զինուորական պիտոյք հայթայթել Հայաստանի բանակներուն, այդ պարագային այս վերջինները պիտի կրնա՞ն Կարինէն վտարել Թուրքերը եւ հաստատուիլ բերդաքաղաքին մէջ ու ապահովել պետութեան սահմանները: Յետոյ, հայ ժողովուրդին լաւագոյն շահերուն տեսակէտէն, Ահարոնեանի կարծիքով որո՞նք են ամէնէն յարմար սահմանները զորս Դաշնակիցները կրնան որոշել»:

Լոյտ Ճորճ կը պնդէ դարձեալ թէ «Ահարոնեանն ալ այնքան ինքնավստահ էր որքան իր հայրենակից փաշան, բայց եւ այնպէս նոյնքան չփոթ ու հակասական իր բացատրութիւններուն մէջ: Իր (Ահարոնեանի) համոզումով Քէմալի բանակը խեղճուկ բազմութիւն մըն էր՝ կարծուածէն շատ աւելի տկար, Թուրք զինուորը լաւ մարզուած չէր, ո՛չ ալ պէտք եղածին չափ սպառազինուած: Մինչդեռ Հայերը ունէին 25—30,000-նոց բանակ մը՝ Ռուսերուն կողմէ մարզուած: Երկու երեք ամիսէն այդ համրանքը պիտի բարձրանար 40 հազարի: Եթէ Դաշնակիցները Հայերուն տան ռազմանիւթ, զինուորական հանդերձանք, պաշար ինչպէս նաեւ իրենց դրօշին տակ յառաջանալու իրաւունքը, այն ատեն Ահարոնեան «յոյս ունի որ հայկական բանակը յուռով պիտի գրաւէ Կարնոյ նահանգը ամբողջութեամբ: Աւելին, ինք բոլորովին վստահ է որ եթէ վերոյիշեալ միջոցները տրամադրուին իրենց՝ Հայերը ի վիճակի պիտի ըլլան գրաւելու միացեալ նահանգներն ալ, թէեւ կը խոստովանի թէ մեծ դժուարութեանց կրնան բախիլ Վանի մէջ: Ահարոնեան յետոյ կը բացատրէ թէ Թուրքերը մեծամասնութիւն ունին Կարնոյ մէջ, քանի որ 40 հազարնոց զօրաբաժին մը կը պահեն այնտեղ: Իսկ Թըրքական բանակներուն համրանքին եւ ուժին մասին ինչ որ եւ է գաղափար չունի»:

Ինչպէս կրնանք վստահիլ այս անտեղեկութիւններու, կը հարցնէ Լոյտ Ճորճ, որ բառ չարտասաներ Դաշնակիցներու ապիկարութեան ու սխալներուն մասին ու անխնայ կը հեգնէ հայ վարիչները: Ըստ իրեն Պօղոս Նուպար փաշայի կամ Ահարոնեանի «տեղեկութիւններն» էին որ պիտի փրկէին կացութիւնը Անատոլուի լեռներուն վրայ՝ եւ ո՛չ թէ Դաշնակից մեր ապահովական բանակցութիւններուն: Դաշնակից պետութիւնները յոգնա՛ծ ու սպառա՛ծ, կը գլանային մեզի ամէնէն անմիջական ու անհրաժեշտ օգնութիւնն իսկ, բայց կը սպասէին որ մենք առանձին յաղթանակենք կռիւը մեր մինակ: Պզտիկ ազգերու ազատագրութեան համար կը կռուէին Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան ու միւսները...

Ահարոնեանի պատասխանն ալ լսելէ վերջ, Գերագոյն Խորհուրդը ճարահատ օգնութեան կը կանչէ մարաջախտ Ֆօշը որ «համակրական խօսքեր կ'արտասանէ դարերէ ի վեր չարչարուած հայ ժողովուրդին մասին», բայց կը յայտնէ միեւնոյն ժամանակ թէ անոնք իրենց միջոցներով չեն կրնար ապահովել իրենց ազատութիւնը: Մարաջախտը յետոյ կը խորհրդակցի զինուորական մասնագէտներու հետ որոնք իրենց կարգին կը յանգին հետեւեալ եզրակացութեան.

— «Նկատի ունենալով որ կառավարութիւնները որոշած են Դաշնակից ոչ մէկ ուժ ղրկել Հայաստան, Հայերը ստիպուած պիտի ըլլան ապաւինիլ միմիայն իրենց սեփական միջոցներուն: Այդ պայմաններուն մէջ անոնք ի վիճակի չեն գրաւելու Թրքահայաստանը ու մասնաւորաբար Կարինը»:

Լոյտ Ճորճ կը խոստովանի թէ ինքն ալ չէր հաւատար որ կարելի էր ստեղծել ու պահպանել անկախ հայկական պետութիւն մը:

— «Ես չեմ կրնար ընդունիլ Մեծ Հայաստան մը հիմնելու պատասխանատուութիւնը, կը յայտարարէ վարչապետը խորհրդարանին մէջ: Խորհրդակցութիւն ունեցայ Պալֆըրի հետ եւ կը տեսնեմ որ ան ալ միեւնոյն կարծիքը ունի: Կ'ենթադրեմ թէ բրիտանական դահլիճն ալ համաձայն է մեզի: Լորտ Քըրզըն, որ Լոնտոնի խորհրդաժողովին նախագահն էր, հաւատարիմ կը մնայ դեռ այդ խորհրդաժողովին որոշումներուն: Ես անձնապէս կը խորհիմ թէ մեծ Հայաստանի մը ծրագիրը գէշ տպաւորութիւն պիտի գործէ Հնդկաստանի ինչպէս եւ բովանդակ աշխարհի Մահմէտականներուն վրայ: Լաւագոյն միջոցն է առկախ ձգել այս խնդիրը, մինչեւ որ Ամերիկան վերջնական որոշում մը տայ հոգատարութեան մասին: Եթէ Ուիլսըն մերժէ այդ հոգատարութիւնը, կրնայ ըլլալ որ յաջորդ նախագահը ընդունի: Իսկ այն պարագային երբ Ամերիկան հոգատար նշանակուի, կասկած չկայ թէ ան արգելքներու պիտի չհանդիպի այնտեղ: Ես չեմ ընդունիր Մեծ Հայաստանի մը առաջարկը որ անհատակ կը ձգձգէ դաշնագրին ստորագրութիւնը: Յոյս ունիմ թէ Միլրան պիտի կրնայ թելադրել նոր ծրագիր մը, մինչեւ որ ստանանք Միացեալ Նահանգներու պատասխանը»:

Միլրան կը զարմանայ որ Անգլիոյ վարչապետը շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն կուտայ Կարինի հարցին: Կ'ընդունի իր պաշտօնակցին բացատրութիւնները եւ պատրաստ է համաձայնութեան մը գալու: Ինք աւելի առաջ երթալով յարմար կը գտնէ որ խորհրդաժողովը Միացեալ Նահանգներուն ներկայացնէ հետեւեալ երկու առաջարկները.—

Ա.— Կ'ընդունի՞ք Հայաստանի հոգատարութիւնը:

Բ.— Եթէ հոգատարութիւնը չէք ստանձներ, կ'ուզէ՞ք իրաւարարի դեր կատարել. կրնա՞ք ըսել մեզի թէ Կարինը պէ՞տք է Հայաստանի մաս կազմէ թէ ընդհակառակն պէտք է վերածուի չէզոք շրջանի մը: Բայց ինչո՞ւ այս իրարանցումը: Որովհետեւ, կը բացատրէ երբեմնի վարչապետը, Դաշնակից ժողովականները կը զգային որ շատ դաժան հարուած մը տուած պիտի ըլլային հայ ժողովուրդի խլեակներուն, եթէ պատեհութիւն չընծայէին Ամերիկացիներուն՝ յայտնելու համար թէ իրենք ինչ չափով տրամադիր էին օժանդակելու Հայերուն, որպէսզի անոնք վերատիրանային իրենց հայրենիքը և պաշտպանուէին Քէմալի բանակներուն դէմ: Ուստի, որ ժամանակին յանձն առած էր Հայերը ազատագրել, ասպարէզէն հեռացած էր այժմ: Նախագահ Ուիլսընի անձնական յուշանիւթը ցոյց կուտար թէ Ամերիկան սակաւին կը հետաքրքրուէր Հայաստանի ճակատագրով: Ուրեմն այդ պաշտօնական համակրանքէն քաջալերուած, խորհրդաժողովը Ուիլսընին կ'ուղարկէ նոր յուշագիր մը: Կը քաղեմ հիմնական մասերը.—

Թրքական դաշնագրին առթիւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւններուն ընթացքին Գերագոյն Խորհուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, հասկնալու համար թէ այդ Մարմինը ինչ օժանդակութիւն կրնար բերել երաշխաւորելու համար Հայաստանի անկախութիւնն ու ապահովութիւնը: Մենք նպատակ չունէինք Հայաստանի հոգատարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկելու, քանի որ «այդ հիմնարկութիւնը պետութիւն մը չըլլալով, ո՛չ բանակ ունի, ո՛չ ալ ելմտական միջոցներ: Ժընեւի խորհուրդը պատասխանեց թէ խնդիրը լաւագոյնս կը կարգադրուի եթէ հոգատարութիւնը ստանձնէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւն մը: Գերագոյն Խորհուրդն ալ եկած էր այն համոզումին թէ Մեծ պետութիւններէն միայն Ամերիկան էր որ կրնար ստանձնել այդ հոգը «յանուն մարդկութեան»: Բացի այդ, Գերագոյն Խորհուրդը գիտակից է այն իրողութեան թէ երբ Հայաստանի ազատագրութիւնն ալ մաս կազմեց այն նպատակներուն որոնց համար Դաշնակիցները կռուեցան եւ յաղթեցին, այդ որոշումը ոչ մէկ տեղ այնքան խանդավառութիւն առթեց որքան Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Հետեւաբար, կը շարունակէ յուշագիրը, Դաշնակիցները կը դիմեն Ամերիկայի, որպէսզի ան ընդունի Հայաստանի հոգատարութիւնը: Անոնք ոչ մէկ կերպով կ'աշխատին խուսափիլ իրենց պարտականութիւններէն, բայց արդէն ծանր պատասխանատուութեանց տակ մտած են Օսմ. կայսրութեան հաշուեյարդարի պատճառով եւ ի վիճակի չեն նոր հոգեր ստանձնելու: Մնաց որ Ամերիկայի նման հզօր պետութեան մը երեւումը մեծ ազդեցութիւն յառաջ պիտի բերէ եւ աւելի հաստատ կերպով պիտի երաշխաւորէ կացութեան ապահովութիւնը:

Յուշագիրը յետոյ կը բացատրէ թէ որո՛նք են այն պարտականութիւնները զորս Միացեալ Նահանգները պիտի կատարեն Հայաստանի հանդէպ: Նախ սահմաններու խնդիրը, որուն մասին որոշում մը կրնայ տալ միայն Ամերիկան: Դաշնակիցները ամէնէն աւելի զբաղած են այդ հարցով իրենց խորհրդակցութեանց ընթացքին եւ կ'ընդունին թէ շատ աւելի դժուար է լուծել զայն, եթէ նշանակուելիք սահմանները պիտի ըլլան համապատասխան հայ ժողովուրդին շահերուն: Ամերիկայի նախագահը միշտ պաշտպանած է Մեծ Հայաստանի մը գաղափարը: Ինչպէս ան ալ գիտէ, կարգ մը նկատումներ կը ստիպեն որ այդ պահանջները մասամբ կրճատուին: Դաշնակիցները շատոնց հրաժարած են այն ծրագրէն որուն համաձայն Հայաստանը պիտի իջնէր մինչեւ Միջերկրական: Այժմ խնդիր է թէ Կարինի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներէն ո՛րքան տարածութիւն հնարաւոր ու տրամաբանական է կցել Երեւանի հայկական հանրապետութեան եւ ծովային ո՛ր ճամբան կարելի է տալ այդ նոր պետութեան, որպէսզի ան ունենայ ապահով ու ինքնաբաւ միջոցներ, իր գոյութիւնը պահպանելու համար: Աւելին, ի՞նչպէս պէտք է գծել սահմանները արեւմուտքէն ու հարաւէն: Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան, հիւսիսային ինչպէս նաեւ հիւսիս-արեւելեան սահմանները կրնան կարգադրուիլ դրացի Վրաստանին ու Ատրպէյճանին հետ հասկացողութեան մը գալով: Անհրաժեշտ է որ սահմանները ճշդուին անկախ եւ բացարձակօրէն անկողմնակալ իրաւարարի մը միջոցաւ եւ ահա Դաշնակիցները յոյս ունին որ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը պիտի ընդունի կատարել այդ պարտականութիւնը՝ յանուն Հայաստանի շահերուն եւ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԴԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այժմ, երբ «երկինքը աւելի եւս մթագնած է եւ ծովը աւելի եւս փոթորկոտ», Պուլկարիոյ կարեւորութիւնը՝ պալքանեան դիւանագիտական ու ռազմագիտական թնճուկին մէջ՝ աւելի եւս կը զարնէ աչքերու: Ան պիտի հետեւի վերաքննական քաղաքականութեա՞ն մը, թէ պիտի բաղձայ պալքանեան համերաշխութեան ու անկախութեան պահպանման:

Կը թուի թէ Պորիս թագաւորը համամիտ է վերջին քաղաքականութեան, մանաւանդ որ զինուորական տեսակէտէն պալքանեան միութեան խախտումին անմիջապէս պիտի յաջորդէ Թուրքիոյ հարուածը՝ Պուլկարիոյ թիկունքին: Բայց ան կոչուած է դիմագրաւելու իր տաքգլուխներուն, իր ազգայնականներուն եւ Առանցքի պետութիւններուն պարգեւած խայծին ճնշումին:

Պուլկարիոյ արտաքին քաղաքականութեան նպատակը եղած է միշտ վերագրաւել «կորսուած» հողամասերը երեք սահմանագլուխներու վրայ: Ոչ մէկ պուլկար կառավարութիւն կրնայ բացէ ի բաց անտեսել այս նպատակը եւ միանալ Պալքանեան Ուխտին, որուն հիմնաքարն է սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը:

Պուլկարական վերաքննական տենչերը երեք են.— առաջին՝ Հարաւային Տոպրուճան, երկրորդ՝ Տէտէաղաճը եւ Եգէականի վրայ ելք մը, եւ երրորդ՝ Մակեդոնիոյ մէկ մասը, որ այժմ գրաւուած է Եուկոսլավիոյ կողմէ:

Բացի ծայրայեղներէ եւ մակեդոնական խմբակցութիւններէն, ամէն Պուլկարի համար վերջին երկու պահանջները քանի մը տարիէ ի վեր մարած հրաբուխի վիճակին էին, մանաւանդ այն օրէն ասդին երբ Պուլկարիա Եուկոսլավիոյ հետ կնքեց յաւիտենական բարեկամութեան ուխտը: Ո եւ է մեծ պետութիւն կրնայ [illegible] յեղափոխական շարժում մը Մակեդոնիոյ մէջ, բայց Պուլկարիա յօժար չէ կոյր գործիք դառնալու Առանցքին ձեռքը, այդպիսի դաւի մը մէջ:

Յունաստանի հետ յարաբերութիւնները աւելի բարդ են, քանի որ հնարաւոր էր Պուլկարիոյ տալ ոչ թէ հողամաս մը, այլ ազատ ելք մը դէպի Եգէական ծով: Պատերազմէն ի վեր Պուլկարիա զարգացուց Պուրկասի նաւահանգիստը Սեւ ծովուն վրայ, եւ այժմ՝ թէ Պուրկասի եւ թէ Վառնայի շահերը կը հարկադրեն, որ առեւտուրը դէպի հարաւ չտեղափոխուի:

Հարաւային Տոպրուճան, որ մէկ կողմէ Սեւ ծովուն վրայ կը հանդչի եւ միւս կողմէ Դանուբի, եւ ցորենի շտեմարան է, կը պատկանէր անկախ պուլկար իշխանապետութեան, 1878ի դաշնագրով: Այս հողամասը գրաւեց Ռումանիա 1913ին, իբրեւ հետեւանք Պալքանեան երկրորդ պատերազմին: Ժողովուրդը այնտեղ խառն է եւ ազգագրական ամէն վիճակագրութիւն թեական կը թուի, բայց որոշ է որ Պուլկարի, Ռումանացիի, Թուրքի, Գագաուզ-Վալաքի եւն. այս խառնիճաղանճին մէջ ոչ մէկ ցեղ բացարձակ մեծամասնութիւն ունի: Այնտեղ Պուլկարները կը դժգոհին, թէ ոչ միայն զրկուած են իրենց երկրէն, այլ նաեւ ճնշումի կ'ենթարկուին ռումէկանութեան կողմէ. Արդէն հէքեաթի կարգ անցած է սահմանային տեղափոխութիւններու պատճառած տառապանքը: Հարիւրաւոր գիւղացի ընտանիքներ, որոնց կեանքը իրենց հողն է եւ որոնց հորիզոնը՝ իրենց գիւղը, պարտաւորուած էին կամ մնալ իրենց տեղերուն մէջ եւ տեսնել թէ ինչ կը նշանակէ փոքրամասնութիւն ըլլալ եւ կամ ապաստանիլ փախստականներու յատուկ կազմակերպութեանց մօտակայ կայանը, շալկելով եւ իրենց հետ տանելով ինչ որ կրնան:

Ցեղագրական եւ պատմական պատճառներուն վրայ աւելցուցէք այն, որ Պուլկարիա կը կարօտի արտաքին առեւտուրի, բայց աղբիւրներ չունի որ նիւթ արտածէ: Պալքաններու մէջ Եուկոսլավիա, կ'ըսեն անոնք, ունի ցորեն, ատաղձ եւ հանքեր, Ռումանիա՝ ցորեն եւ քարիւղ, Յունաստան ծխախոտ, նաեւ եւ զբօսաշրջիկներ. Պուլկարիա ունի միայն ծխախոտ, որ կը ղրկուի Գերմանիա եւ քիչ մըն ալ ցորեն:

Պուլկար անհաշտները կը յաւելուն, թէ Միւնիխէն ետք Հունգարիոյ վերաքննական բաղձանքներուն գոհացումը ճամբայ պիտի հարթէ, որ իրենց ալ պահանջները իրականանան, բայց կառավարութիւնը պատճառներ ունէր այդ պահուն ոչ շարժելու, ոչ ալ պահանջներ առաջադրելու, թէ բացարձակապէս վստահ չէր իր անկախութեան մասին դիրքէն աւելի ապահով երաշխիքի մը վրայ քան Գերմանիան կրնար տալ: Պետութիւնը, նոյնիսկ Պալքանեան չափանիշով, գէշ զինուած է, թէեւ Պուլկարը լաւ կռուող է զինք շրջապատող ազգերուն մէջ եւ Թագաւորն ալ բաւականաչափ բարուոքած է բանակին վիճակը եւ վստահ է անոր հաւատարմութեան վրայ:

Ի հարկէ, Պուլկարիա գաղտնապէս զինուելու վրայ էր նոյնիսկ Նէօյիի դաշնագրին փոփոխութենէն ալ առաջ, անցեալ տարի Սելանիկի մէջ երբ իրեն իրաւունք տրուեցաւ բացէ ի բաց զինուելու, բայց ան միջոցներ չունի եւ բացարձակապէս կախում ունի Գերմանիայէն: Գանգատներ կան թէ գերման ապսպրանքները ուշ կը հասնին եւ ստացուած նիւթերն ալ [illegible] են: Բայց դուրսը ազատ առեւտուր ընելու միջոց չունի:

Նոյնիսկ Տոպրուճայի յանկարծական վերագրաւումը չի կրնար լուծել անոր տնտեսական անձկութիւնը: Ցորենը Պուլկարիոյ մէջ պետական մենաշնորհ է, որուն համար գիւղացին կը ստանայ որոշ գումար մը: Այս պահուս պետութիւնը ունի ցորենի ամբարք, զոր գնած է շուկայի գինէն շատ աւելի բարձր գինով մը եւ կրնայ արտածել միայն ծանր կորուստով: Գալ տարուան ցորենի բերքը ոչ թէ առատութիւն մը պիտի բերէ, այլ բեռ մը պիտի ըլլայ, իսկ Տոպրուճայի ցորենէն դուրս աղքատ հողամաս մըն է:

Ասոնցմէ զատ, Պուլկարիա իր կարճ պատմութեան ընթացքին ձախող վիրք բռնած է, միշտ կորսնցնելով խորհրդաժողովներու մէջ այն ինչ որ շահած է ռազմադաշտերու վրայ: Այժմ շատ քիչ կը բաղձայ կրկնել անցեալի սխալները: Ոչ ալ կ'ուզէ մասնակցիլ կամ հակառակիլ, զգացական [illegible], ո եւ է մեծ պետութեան. Պալքաններու ամէնէն տոկուն կռուիչ եւ անկեղծ այս ժողովուրդը Անգլիա եւ Ֆրանսա իր թշնամիներն էին մեծ պատերազմին, բայց Պուլկարը ատոր համար ոչ ոխ պահած է ոչ ալ առանձին [illegible] կը տածէ: [illegible] է որ Սոֆիա ամէնէն [illegible] տրամադիր է ունկնդրելու բրիտանական դահլիճին հետեւած քաղաքականութեան: Եւ եթէ ուշադրութեամբ մը [illegible] պիտի ընէին այն մարդիկ, որ բացատրէր իրենց թէ ինչպէս [illegible] կրնան ծախել Անգլիոյ:

Նոյն վերապահ դիրքը ունին Գերմանիոյ հանդէպ: Տնտեսական [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հասաւ երեկոն: Թագաւորի դիտաւորութիւնը յայտնի էր միայն Մարզպետունի իշխանին եւ Վահրամ Սեպուհին: Արքայի առած հրահանգի համաձայն նրանք կանչեցին իրանց մօտ Թագաւորի թիկնապահներից երկու երիտասարդների, որոնց հաւատարմութեան ու քաջութեան վրայ վստահութիւն ունէր ինքը Թագաւորը եւ հրամայեցին նրանց պատրաստ լինել Թագաւորին հետեւելու:

Երբ մութը կոխեց եւ գիշերուայ մի քանի ժամերն անցան, Թագաւորն ելաւ իւր վրանից՝ ոտից գլուխ պողպատով զրահաւորուած: Երկու քաջամարտիկ թիկնապահները, որոնք նոյնպէս զրահաւորուած էին երկաթով, մօտեցրին արքային իւր աշխէտ նժոյգը:

Թագաւորը [illegible] երիտասարդի թեթեւութեամբ թռաւ ձիու վրայ. Թիկնապահները նոյնպէս աշտանակեցին իրանց նժոյգները:

— Պէտք է անցնենք ինչպէս փոթորիկ: Ոչ մարդ եւ ոչ դեւ մեզ չպիտի զգան: Զէնքը պիտի ճեղքենք, վաշտերը կոխոտենք, կանգնածը գլորենք... Մի քառորդ ժամից յետ Կուրի հովտում պիտի լինենք... հրամայեց Թագաւորը եւ սուրը բռնելով՝ «Ո՛ն ուրեմն, քաջերս», գոչեց ցած ձայնով եւ նժոյգի կողերը խթելով՝ թռաւ դէպի [illegible]:

Թիկնապահները սրարշաւ հետեւեցին նրան:

Մի քանի վայրկեանից յետ երեք հեծեալներն անյայտացան խաւարի մէջ:

Արքայի բախտից երկինքն ամպամած էր եւ [illegible]

Հեռուից ոչ ոք չէր կարող նշմարել նրանց:

Զօրակի մէջ միայն ձիանների քառատրոփը զարթեցրեց պահնորդ Եգերացիներին, որոնք խմբովին հեծեալների առաջը բռնեցին: Բայց Թագաւորի նժոյգը եւ ահարկու սրի հարուածները ճեղքեցին խումբը, իսկ թիկնապահների գոռոցը եւ նիզակների թափը ցրուեցին դիմադրողներին: Հանդիպող շարքերից անցան նրանք ինչպէս հողմ եւ մտան կրճի բերանը: Եգերացիք նոր իմանալով, որ իրանց զօրքը ճեղքողը ինքը Թագաւորն էր, սկսան վայրենի աղաղակներով նրա ետեւից ընկնել: Թագաւորը եւ իւր թիկնապահները նոյնպէս սկսան գոռալ, երբ հասան ապստամբների դրնակներին: Վերջիններս յանկարծակիի գալով այս բազմաստեակ աղաղակներից, կարծեցին թէ Եգերացիք են յարձակւում իրանց վրայ. ուստի շփոթուած եւ իրար կոխկրտելով՝ [illegible] դէպի բանակը փախչել:

Թագաւորն օգտւեց [illegible] այդ խառնակութիւնից: Թիկնապահների հետ միասին աջ ու ձախ հարուածելով եւ [illegible]

բոլոր երկարութիւնը, ճեղքեց վերջին պահնորդ խումբը եւ ընդարձակ դաշտը դուրս գալով՝ նոյնիսկ Ամրամի բանակի առջեւից՝ սլացաւ ինչպէս կայծակ եւ անյայտացաւ հովիտի մթութեան մէջ:

Հազիւ մէկ ժամից յետ յայտնի եղաւ ապստամբներին Թագաւորի փախուստը: Սեւորդեաց եւ Եգերացոց իշխանները մնացին ամօթահար. իսկ Ցլիկ-Ամրամը եւ Ափխազաց Բէր իշխանը զայրոյթից գրեթէ կատաղեցին:

Հետեւեալ առաւօտ ապստամբների զօրքը խուժեց դէպի աւերակ բերդը: Եգերացիներից խլեցին նրանք բոլոր զէնքերը եւ միայն ձիաներն իրանց տալով՝ արձակեցին: Իսկ առաւօտեան հայ հեծեալներին ձեռնամուխ չեղան, որովհետեւ Գէորգ Մարզպետունին եւ Վահրամ Սեպուհը խնդրեցին Ամրամին՝ թշնամաբար չվարուել իւր եղբայրակիցների հետ: Ամրամը, թէպէտ Թագաւորի դէմ զայրացած, այնուամենայնիւ յարգեց նրա իշխանների խնդիրը եւ նրանց [illegible]

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա.

ԱՅՐԻՎԱՆՔՈՒՄ

Այն հրաշակերտ վկայարանը, որ ամփոփւում էր իւր մէջ հայազգի կռապաշտական եւ քրիստոնէական կենաց բազմադարեան յիշատակարաններ եւ որ երկար ժամանակ յարգւել էր այդ ժողովրդից թէ՛ իբր դիցական պաշտաման վեհավայր եւ թէ ինչպէս քրիստոնէական կրօնի սրբարան, գտնւում էր ժայռապատ Գեղարդաքարի լանջին, Գառնոյ ամրոցի հիւսիս-արեւելեան կողմը: Նրա առջեւից հոսում էր Ազատ գետի երկրորդ վտակը, որ հսկայակերպ դարեւանդներից իջնելով՝ շառաչում էր քարերից քարեր եւ իւր սփոփաւոր աղմուկով ահաւոր ձայն ու [illegible] ցնցում: Նախաքրիստոնէական [illegible] երկրի ծոցից հերանոսական հեղեղներ ժայթքելով՝ կազմակերպել էին այստեղ խուչեր, քարակերտ բլուրներ, ահաւոր ամրութիւններ, միապաղաղ ժայռերի [illegible] գանգուածներ, [illegible]

[illegible] յաջորդելով կամ իրար վրայ ամբառնալով՝ շրջապատում էին այդ բերդանը եւ անհարազատ այցելուի համար դարձնում նրան անմատչելի: Բնութիւնը կարծես իւր զօրաւոր ձեռքով՝ տիտանական լեռների բեկորներ ի մի ժողովելով՝ [illegible] էր այստեղ [illegible] եւ ահաւոր [illegible] իւր ամենազօրութիւնը ցոյց տալու համար:

Այստեղ, հսկայակերպ լեռան ծոցում, միապաղաղ ժայռերի մէջ փորուած էին հին ժամանակներից բազմաթիւ այրեր, խուցեր ու [illegible] շրջապատուած պարիսպներով եւ հզօր աշտարակներով. [illegible] ոմանք ծառայում էին մի օր [illegible] իբր արքայական [illegible], իսկ ոմանք իբրեւ [illegible] կամ զոհաբերութեանց տաճար:

Քրիստոնէութեան սուրբ [illegible] այստեղ առաջին անգամ [illegible] Լուսաւորիչը, խափանելով [illegible], հեթանոսական պաշտամունքը. [illegible] Այդ նշանի հովանու ներքոյ [illegible] ժողովուրդ բազմաթիւ [illegible] կաններ, որոնք Այրիվանքը [illegible] խաղաղութեան ու [illegible]

(Շար.)

ութիւնները իրենց առաւելու– ան հետ թերութիւններ ալ ին։ Պուլկարը իր արտահանած ին համար, փոխանակու– ն, բարձր գին կը ստանայ, բայց սար չուզեր միացնել գինակցութեան զգացական Ահա թէ ինչ կ'ըսէ պուլկար մը իր հրատարակած մէկ ին մէջ.

Նոյնիսկ մեծ պատերազմի ըն– Պուլկարները ծանր տարա– թիւններ ունեցան Գերմաննե– Տայրուհայի շուրջ, զոր Գեր– հակառակ իրենց խոստու– կամակեցան տալ Պուլկա– ազգային ժողովուրդը, ինչ– անակը, մեծ նեղութեան մէջ հակառակ իր երկրագործական արտադրութեանց, Պուլկա– անց պաշարի մնաց, որովհե– կեդրոնական պետութիւնները ցին եւ տարին, իրենց ժո– կերակրելու… Գեր– Պուլկարիոյ մէջ շարժեցան տէր–տիրական»։

կեդրոնական պետութիւն– չացանահարեցին Պուլկարիան կարները մոռցած չեն ասիկա։ Պուլկարիա լուծեց նացի կցութիւնը, որ մեծ շարժում արդէն. Կառավարութիւնը ա– թիւը կը հաշուէր առաւաւելն մասամբ Սոֆիայի մէջ։ անոնց ղեկավարը՝ փրոֆ. Թարակէֆ յայտնի դէմք մըն էր հանրային կեանքին մէջ։

կար արտաքին քաղաքականու– ակը իրապէս Պորիս Թագաւորն կարողութեան եւ ռազմագնա– մեծ համբաւ կը վայելէ։ Ան ըլլալ պատուած է նախարարու– մէջ իր զինուորական գործա– եւ բարեկամներով։ Ասոնց ամէնէն ազդեցիկն է, նոյնիսկ իմամագիրներու յարգանքին ար– ժանացած, Գակրիանով՝ երկրագոր– նախարարը։ Վարչապետ Քէօ– վանով կոչումով դիւանագէտ մըն ցանապահ եւ նոյնքան սակաւա– որքան նախագահ Թոլիճ։ Նա– րարներու մէջ միւս կարեւոր դէմ– ն են Սոպրանիէի նախագահ Մու– ով եւ «Պուլկարիոյ տոքթ. Շախ– Գոժիլով։

երկիրը կը մնայ յուսահատօրէն Գիւղացիին տարեկան միջին է 14 սթերլին, որով գըլ– կը գնէ քարիւղ եւ շա–

Գակրիանով փորձ կը կատարէ բազ– նելու երկրին արտադրութեան ները, որպէսզի թէ գիւղացիին չատցնէ և թէ արտածումի ունենայ եւ չկարօտի միայն Գերմանիոյ, որ կը գնէ անոր ծխախո–

938ին Գերմանիա գնեց Պուլկարիոյ ածումին 58.8 առ հարիւրը (937ին 47.1), փոխարէնը տալով Պուլկարիոյ ներածումներուն 51.9 առ հարիւրը. Այսպէս Պուլկարիոյ օգտին մնաց 720.8 միլիոն լեւայի մը. Առոր դիմաց՝ Անգլիա գնեց Պուլկարիոյ ներածումին 4.8 առ հարիւրը եւ արտածեց 7 առ հարիւր։ Պուլկարիա օտար ազատ այնքան պէտք ունի եւ միայն է որ կրնայ առեւտուր ընել ար– ին շուկայի մէջ։

Անհերեւ է որ Գերմանիա տնտեսա– տիրական ոյժ է այս փոքրիկ երկրին մէջ։ Ցարդ նշաններ չկան թէ ան պիտի գործածէ այս ոյժը իբրեւ քաղաքական լծակ։ Ցարդ՝ այս ոյժը չարաշահելու պէտք զգացուած չէ։ բայց եթէ այդպիսի անհրաժեշտու–թիւն ծագի եւ տարակարծութիւն ա–ռաջ գայ երկու երկիրներու միջեւ, Գերմանիա կրնայ հրաժարիլ պուլկա–րական ծխախոտէն, բայց Պուլկարիա միջազգային առեւտուրի կրակէն շա–ղանակ հանելու ո եւ է ունելի չունի։

ԷՆԹԸՆԻ ՌՈՒՆ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ԽՈՒՃԱՊ ԵՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

—o—

Պէյրութի Առաւօտը կը գրէ (15 ապրիլ)․

— «Արտագաղթը Ալէքսանտրէթի Սանճաքէն տենդոտ կերպով կը շա–րունակուի, հարուստ թէ աղքատ, անկախ գործի տէր թէ վարձկան, իւ–րաքանչիւրը, որ ինքզինքը այդ հո–ղամասէն դուրս նետելու հնարաւո–րութիւն ունի, գաղթականի ցուպը ձեռք առած է արդէն։

Երէկ, կիներ, փոքրիկներ ու քիչ թէ շատ ներկայ գոյավիճակին չհան–դուրժողներն էին որ կը մեկնէին, բայց այսօր, զանգուածային կերպա–րանք է առած արտագաղթը։ Իրական խուճապ մըն է որ առաջացած է, ար–դէն շատեր անցած են սահմանը, իսկ ոմանք կազմ ու պատրաստ՝ արտօ–նութեան կը սպասեն։ Այսօրուան կա–ցութեան երէկուան ջատագովները մէկիկ մէկիկ կը հեռանան, ու իրենց հաւատարմութեան պաշտօնական երդումներն ալ է զօրու չեղան Թուր–քին հանդէպ Հայուն ունեցած ար–դար հոգեբանութեան մէջ փոփոխու–թիւն մտցնելու։ Արբազան պատգամ է, Հայն ու Թուրքը, հանդարտ խղճով չեն կրնար միեւնոյն կաղապարին մէջ ապրիլ։ Վերջերս, Սանճաքի մէկ կեդրոնի հայ վարժարանին մէջ, եղ–ծելի ոտնաքարծու մը հարցուց կուտայ աշակերտի մը.— «Ի՞նչ»ս թէ մեր հայրը ով է»— «Թահսանն» կը պա–տասխանէ աշակերտը, «կաթողիկո–սը» կ'աւելցնէ քիչ յետոյ, ու փոքրիկ հայորդիին պատասխանները միշտ ծաղրով կ'ընդունուէին։ Ու դիտէ՞ք թէ ով է եղեր մեր հայրը.— «Աթա–թիւրքը»։ Ահա թէ ինչպէս կը դաս–տիարակուէին մեր փոքրիկները Սան–ճաքի մէջ այնպիսի պահու մը, երբ տակաւին վերջակէտը չէ դրուած Սանճաքի ճակատագրին։

Այս մթնոլորտին մէջ, ինչ խօսք որ կարելի չէ շնչել ու ապրիլ։ Եւ անար–դար կը գտնենք սկզբի օրերու այն ստավախութիւնը, որով կը կար–ծուէր թէ Հայը, եկլելով վտանգուած շրջանէն, դատապարտուած պիտի ըլ–լար ստոյգ անօթութեան։ Մինչ մենք կը տեսնենք, որ շնչին բացառու–թեամբ, բոլոր անոնք որ կրցած են Սանճաքէն դուրս գնել իրենց ոտքը, յաջողած են որոշ չափով գործ մը տնօրինել ու համեմատաբար անկաշ–կանդ մթնոլորտի մը մէջ հանգիստ քուն մը քաշել։

Սանճաքի զանազան շրջաններէն ար–դէն բաւական մեծ թիւով Հայեր հե–ռացան։ Մեզ կը մտահոգէ առաւելա–բար Ճէպէլ Մուսայի եւ Քեսապի շր–ջանի հայութիւնը, որովհետեւ այդ կողմերէն շնչին թիւով Հայեր միայն կրցած են հեռանալ։ Ապահով չենք ամբողջովին թէ այդ արծուեբոյնե՞րն ալ պիտի ենթարկուէին դաշտաբնակ–ներու ճակատագրին, թէ նպաստա–ւորեալ դիրքին մէջ պիտի գտնուէին։ Եթէ մինչեւ այսօր լեռներէն իջնող Հայերու թիւը խիստ սահմանափակ է. տոոր պատճառը պէտք է վերա–գրել նիւթական պայմաններու չգո–յութեան։ Կանխահաս կը նկատենք ո եւ է վճռական խօսք ըսել այս առթիւ, սակայն ինչ որ ճակատն է, ազգային մարմինները պէտք է որ առաջ պարտ ու պատշաճը տնօրինեն, անհրաժեշտ պարագային դիւրացնելու համար ա–նոնց արտագաղթը եւ յարմար վայրի մը վրայ հաստատելու համար անոնց րոյները։ Դաշտային կեանքին անհա–ղորդ այս լեռնականները, դժուարու–թեամբ պիտի կարենան իրենց կեանքը ապահովել շուկաներու մէջ եւ հրա–պարակներու վրայ, ուր առեւտրա–կան խմոր է պէտք յաջողելու համար։

Օրէ օր յուսահատական կը դառնայ կացութիւնը։ Ցապաղումը կրնայ ճակատագրական ըլլալ, մանաւանդ որ բռնութեան դէպքերը օր ըստ օրէ կը շատնան ու հաւանաբար Սանճա–քի մէջ ոչ մէկ շրջան զինուորական այնքան խիստ հսկողութեան տակ է, որքան Ճէպէլ Մուսան ու Քեսապը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

—

Ռումանիոյ Ազգ. Միութեան կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հը–րատարակած է.

Ծանօթ են եղած դիմումները հպա–տակութեան խնդրին եւ Նանսէնեան–ներու նոր տարեսակներուն մասին։ Հետապնդելով հանդերձ հրատապ այդ երկու հարցերը՝ ձեռնարկներ պի–տի ըլլան ընդհանուր Հայոց համար աշ–խատանքի աւելի դիւրատար պայման–ներ ապահովելու նպատակով, ինչպէս նաեւ մեղմել տալու համար փիրմայի մասին ծագած ինչ ինչ դժուարու–թիւնները։

Ռումանահայ Միութիւնը ուրախ է հաստատելու որ իր ամէն մէկ դիմու–մին բարեացակամ ընդունելութեան մըն է որ կը հանդիպի գրեթէ բոլոր օրկաններուն կողմէ, ինչ որ մեծա–գոյն չափով արդիւնք է հայ տարրին հանդէպ սնուցուած վստահութեան մը։

Մեզի կը մնայ անվթար պահել այդ վստահութիւնը մեր ամէն մէկ քայ–լովը։ Եթէ պետական իշխանութիւն–ները վստահութիւն ցոյց կուտան Ռումանահայ Միութեան վկայական–ներուն, կամ անոր կողմէ տրուած չքաւորութեան հաստատագիրներուն, ջանալու ենք չարաչար չգործածել այդ վստահութիւնը։ Մէկ կամ երկու անհատի փորձը չքաւորութեան վկա–յական ստանալու եւ ներկայացնելու ան որ անկ է՝ զերծ ըլլալու համար տուրքէ մը կամ տակէ մը, զոր կրնա–յին վճարել առանց արտակարգ դժ–ուարութեան մը, կրնայ կասկած հը–րաւիրել Միութեան կողմէ տրուած վկայաթուղթերուն իրականութեա–նը վրայ։

Այնպէս որ, անոնք որ նման վկայա–թուղթի մը կը կարօտին Միութենէն կամ անոնք որ կ'ուզեն վկայել խնդ–րարկուին մասին Միութեան մօտ՝ պէտք է նախանձախնդիր ըլլան սխա–լանքի մէջ չձգելու համար Միութիւ–նը, եւ այս՝ թէ ի շահ իրենց, եւ թէ տոհմապահ Միութեան մէջնոր–դութեանը պէտք ունեցողներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ապրիլ 9ին, Զատկի գիշերը Շահբէկեան սրահին մէջ տե–ղի ունեցաւ Բարձր Հայքի Հայր. Մի–ութեան խնջոյքը, հոծ եւ շնչող բազ–մութեան մը ներկայութեամբ։

Օրուան նախագահը հանդէսը բա–ցաւ, ոգեկոչելով կէս դարէ ի վեր Բարձր Հայքի տուած զոհերը ազգա–յին–յեղափոխական ճակատի վրայ, — 90ին եկեղեցիի ցոյցը, 95 եւ 96ի ջարդերը, Արամեանցի կախա–ղանը, եւ մանաւանդ 1915ի տարա–գրութեան եղերական նախճիրը իր բոլոր յայտնի ու անյայտ տառապա–լով,— հրաւիրեց որ ներկաները, վայրկեան մը յոտնկայս իրենց յար–գանքը մատուցանեն անոնց անմոռա–նալի յիշատակին։

Այնուհետեւ առաւ պատշաճի ու–ղերձներ եղան քանի մը հայրենակից–ներու կողմէ։

Գ. Հ. Սէնբէնկիւլեան զգայուն ճա–ռով մը ի վեր հանեց Բարձր Հայքի եւ մանաւանդ Կարնոյ ազգաբնակչու–թեան քաջոյական դիմագիծը եւ ա–նոր յեղափոխական անցեալը.

— «Եթէ ըմբոստութեան շեփորը Ն. կուրի ձայնը առաջին անգամ Հնչեց Էրզրումի լեռներէն, ատիկա ժողովուրդի սրտէն ինքնաբեր բխած բողոքի ահազանգ մըն էր եւ ոչ թէ դուրսէն թելադրուած հրահանգ մը։ Բարձր Հայքցին, իր խորխու սարե–րուն մէջ պէտք չունէր յեղափոխու–թեան դասը դուրսէն առնելու, կամ եւրոպական տեսութիւններով իր պա–հանջը արդարացնելու։ Յեղափոխա–կան կուսակցութիւններու կազմութե–նէն առաջ, Կարինը 80ական թուա–կաններէն իսկ իր ծոցէն ծնած էր անդրանիկ ըմբոստները, որոնք ժողո–վուրդի զաւակներ, տիրող պայման–ներէն իսկ ներշնչուած, ինքնաբուխ յեղափոխականներ եղած են։ Եւ այդ ոգին մնացած է մինչեւ վերջն ալ։ Կարնեցիին յեղափոխութեան նպատա–կը նոյնացած է անկախութեան իտէ–ալին հետ, եւ զարմանալի չէ որ այն պահուն, երբ Կարնոյ հարազատ զա–ւակը Վարդգէս, բանտէն ազատա–գրուած, Կարին կը վերադառնար, խուռներամ բազմութիւնը դիմաւո–րելու կ'երթար եւ Թուրքերն իսկ չէին վարաներ զայն անուանել «Էր–մէնիլէրին Թօփալ փատիշահը»։

Խօսք առաւ այնուհետեւ հայրենա–կից մը եւս, որ վերլուծեց Զատի–կին ազգային նշանակութիւնը, իբրեւ խորհրդանշանը՝ տանջուած եւ հալա–ծական ցեղի մը հրեաներու՝ անիծեալ երկրէն, Եգիպտոսէն ելքին ու ազա–տագրութեան։

— «Ինչպէս անոնք, Հրեաները Մովսէսին ու անապատէն անց–նելով քառսուն տարի Աւետեաց եր–կիրը ուղեւորելու, մաղթենք, որ զէթ մեր նորահաս սերունդը օր մը նոյն բախտին արժանանայ, վերագտնելով իր մայր հայրենիքը։ Այդ օրը պիտի ըլլայ մեր իրական Զատիկը»։

Եղան նաեւ ուղերձներ, հրաւիրեա–լով ներկաները, որ իրենց մէջ բարձր պահեն հայրենասիրական ոգին, իրա–րու հանդէպ զոհողութիւնը, եւ միու–թեան ոգին, ու միշտ կենսունակ պա–հեն Հայրենակցականը, որ կոչուած է ապրեցնելու Բարձր Հայքի յիշատակը մնայուն գործերով։

Այնուհետեւ խնջոյքը սկսաւ ոգեւոր–ուիլ աստիճանաբար։ Վարչութիւնը ոչինչ խնայած էր, որպէսզի խնջոյքը անցնի կենսուրախ մթնոլորտի մը մէջ եւ մնայ յիշատակելի օր մը ներկա–ներու համար։

Սկիզբէն մինչեւ վերջ հաւաքոյթը պահեց իր հայրենակցական, կարնե–ցիական հանգամանքը։ Սեղաններուն վրայ աւանդական զաթան, բաղար–ջը, կարմիր հաւկիթն ու ապուխտը պատուոյ տեղը ունէին. Օվայի կան գիւղէն Համբարձումեան եղբայրները իրենց ջութակով ու դափով, հայրե–նակից Գ. Փանոսեան հրանդը իր «Ժամնոլիներով» փայլ տուին հանդէ–սին։ Հանդէսին ամբողջ տեւողու–թեան, մինչեւ առաւօտ անոնք վերա–կենդանացուցին Կարնոյ երբեմնի «գէյֆ»ի գիշերները, նուագելով ա–ւանդական պարերը, կամ երգելով կարնեցիներուն սիրական երգերը։

Անընդհատ կազմուեցան շուրջպա–րեր, տարեցներն ու նորահասները, տիկիններ ու պարոններ ձեռք ձեռքի, երեւան բերին մեր անզուգական պա–րերուն՝ «Թամզարան ու «Գոճա–րին», «Համչինն ու «Ծառաւառը», «Մարօն» ու «Հէքերին», «Շավալ–լըն ու «Գոճպիլէզիքը», եւ առնական «Ծըրընկին» — ծնծղուն շնորհը եւ հրայրքոտ աշխոյժը։

Աւանդական հաւկթախաղի ընթաց–քին ընտանեկան սեղանները աւելի եւս ոգեւորուեցան։ Այդ պահուն մի–ճակախաղի դրուեցաւ կարմրցուած գառնուկ մը եւ նապաստակ մը, ինչ որ աւելի եւս բարձրացուց տրամա–դրութիւնները։

Սեղանէ սեղան կը թռէին երգեր, քրքիջներ, զուարթ կատակներ։ Մոռ–ցուած էին օրուան հրատապ հարցե–րը, ամէն ոք ինքզինքը փոխադրուած կը զգար կարօտալի ծննդավայրը։ Ե–րիտասարդացած ըլլալու տպաւորու–թիւնը ունէին մանաւանդ տարեցնե–րը։

Ազրի վարչութիւնը, որ գիտցած էր իսկապէս կարնեցիական ջերմ ու վայելուչ խնջոյք մը սարքել։ Ցաջո–ղութիւն իր բոլոր ձեռնարկներուն։

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

« ԲԱԶՄԱՎԷՊ» Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

Անցեալ շաբաթ իրիկուն Թորգոմ պատրիարքի սգահանդէսէն վերա–դարձիս առաջայ «Բազմավէպ»ի վեր–ջին թիւը որուն մէջ կարդացի այն խմբագրական տեսութիւնը որ գըր–ուած էր ողբացեալ Թորգոմ պատ–րիարքի մահուանը առթիւ։

Սոյն գրուածքին մէջ խմբագրու–թիւնը Թորգոմ պատրիարքի համա–ռօտ կենսագրութիւնը տալէ վերջ, ա–նոր աշխատութիւնները կը թուէ եւ յետոյ ամբողջ էջ մը գրելով, բա–ւական խիստ ոճով կը քննադատէ պատրիարքին՝ Հայ Եկեղեցւոյ մա–սին յայտնած մէկ տեսութիւնը։

Ցաւելով կարդացի խմբագրութեան գրած այդ յօդուածը եւ հարց դրի թէ կարելի չէ՞ր որ պատրիարքին ողջու–թեանը գրուէին այդ դիտողութիւն–ները։ Միթէ՞ պատշաճ էր թարմ գե–րեզմանի մը շուրջ այդպիսի խիստ դիտողութիւն մը՝ որուն իրաւացի կամ անիրաւ ըլլալը կը ձգեմ որ կրօ–նական հարցերու մասնագէտները քն–նեն։

Յօհ. Ալլահվէրտի Որդի

ՅԱՌԱՋ.— Մենք ալ ցաւով կար–դացինք այդ գրութիւնը, ոչ թէ անոր համար որ պատրիարքին մահէն վեր–ջը կը հրատարակուի, այլ մանաւանդ վրդովիչ գտնելով անոր ծուռ եւ մո–լեռանդ ոգին։ Ուրեմն ժամանակները բան չեն փոխած աստուածաբանական–դաւանական բիւզանդաբանութիւն–ներէն։ Ոչ իսկ այսօր, օրուան այս ժամուն…

Ինքնավարութիւն Խրուաթներուն

Եուկոսլաւիոյ վարչապետ Սվէթքովիչ եւ խրուաթական ղեկավար տոքթ. Մաչէք կատարեալ համաձայնութեան յանգած են Խրուաթիոյ ինքնավարու–թեան մասին, հետեւեալ հիմերով.—

Սահմանադրութիւնը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի, որպէսզի ինք–նավարութեան ծրագիրը ներմուծուի։ Պէլկրատի մէջ պիտի կազմուի խառն դահլիճ մը, որուն մէջ պիտի մտնեն Խրուաթներ եւս։ Տոքթ. Մաչէք կը պա–հանջէ, որ նոր դահլիճին մէջ առնուին նաեւ ընդդիմադիր Սերպեր, քանի որ Խրուաթիա միայն կառավարութեան հետ չէ որ համաձայնութիւն կը կնքէ, այլ ընդհանուր սերպ ժողովուրդին հետ։

Վարչապետը խորհրդակցութիւններ կատարեց նաեւ Սլովէններու ղեկա–վար Հայր Քորոշէցի եւ Պոսնիայի մահմետականներու վարիչ տոքթ. Սփա–հոյի հետ։ Պոսնայի իսլամները, որոնց թիւն է 750.000, չեն ուզեր այժմ փոք–րամասնութիւն կազմել սերպ–խրուաթական պետութեան մէջ եւ վարչական նոր կարգադրութիւն կը պահանջեն։ Պոսնայի մէջ կան 1.100.000 Սերպեր եւ 650.000 Խրուաթներ։ Կը կարծուի թէ Պոսնա պիտի բաժնուի Խրուաթիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ։ Խրուաթիոյ մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ որ տակաւին ա–պահովութիւն չկայ որ Գերմանիա բաղձանք չունի գրաւելու նախկին աւս–տրիական կայսրութեան հողամասերը այս շրջանին մէջ, մինչեւ Թրիէսթ, թէեւ անմիջական չեն նկատեր գերմանական ներխուժում մը։

———

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը պատասխանելով հարցումի մը, յայ–տարարեց թէ նպատակայարմար չի գտներ վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ, երկրին ապահովութեան տեսակէ–տէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

— Այդ այդպէս է, Ֆէլէշարները ի– տեղը մնան, ինչպէս Թատուլ– իրենց տեղը, բայց չէ՞ որ մարդ պարապմունք մը պէտք է ունե– ուրեմն ի՞նչ էր քու ծնողներուդ պարապմունքը, անոնք ի՞նչ կ'ընէին, ի՞նչ կ'ընէին քու Ֆէլէշարները, չոր ու մար բաներով կը պա– ւէին։

— Անոնք երկրագործներ էին։ Իմ տկարացեր եւ աշխատանքի ընդունակ դարձեր էր այն օրէն, իր տիրոջ հրամանով զաւազանի կերաւ. մենք դեռ շատ ե– խատաւոր ենք մեր տիրոջ բարե– րութեան, որովհետեւ հայրս ճա– մը բռնած էր, իսկ ճագար բռնե– պատիժը մահ է, բայց մեր տէրը հօրս կեանքը եւ բաւ թէ համար միայն զաւազանի հա– հարուած տուաւ։ Այն օրէն հայրս խեղանդամ դարձաւ։

— Յետո՞յ։

— Մեծ հայրս Հիւկընօ (բողոքա–կան) էր եւ Գ. երեցը զայն թիապար–տութեան դատապարտած էր։ Այն ժամանակ ես դեռ շատ փոքր էի։

— Յետո՞յ։

— Իմ ամուսինիս հայրը ալդ մաք–սանենգ էր, ուստի Թագաւորը կախել տուաւ զայն։

— Իսկ քու ամուսինդ ի՞նչո՞վ կը զբաղի։

— Այս օրերս անիկա կը կռուէր։

— Որո՞ւ համար։

— Թագաւորին համար։

— Եւ յետո՞յ։

— Յետոյ, ի հարկէ իր տիրոջը հա–մար։

— Յետո՞յ։

— Յետոյ մեր Գ. երեցին հա–մար։

— Աղուէս սպառած քեզի, պոռաց Նոնաժիդ զինուոր մը։

Կինը սարսափէն ուժգին ցնցում–ցաւ։

— Կը տեսնէ՞ք, տիկին, ըսաւ վա–ճառականին, չնորհալիօրէն, մենք Փա–րիզցիներ ենք։

— Տէր Աստուա՜ծ, Ցիսուս Քրիս–տո՜ս, պոռաց կինը եւ ձեռքերը իրա–րու միացուց։

— Սնապաշտութիւններ պէտք չեն, ըսաւ յիսնապետը։

Վաճառականին նստեցաւ կնոջ մօտ եւ ծունկերուն մէջ առաւ անդրանիկ որդին, որ դժկամակութեան ոչ մէկ նշան ցոյց չէր տար։ Մանուկները ինչպէս առանց պատճառի կը մօտեց–նին, նոյնպէս ալ առանց պատճառի կը հանդարտին։ Անոնք տեսակ մը ներքին նախազգացում ունին, որ ու–րիշներուն անծանօթ է։

— Խե՜ղճ կին, այս երկրացի բարի կին, դուք սիրուն զաւակներ ունիք, ատիկա ճիշդ է, կարելի է անոնց տա–րիքը գուշակել։ Մեծը չորս տարեկան է, եղբայրը՝ երեք տարեկան, իսկ այն չարաճճին որ այժմ ծծն կ'ուտէ, ի՞նչ ապաշխելի չաղակեր է. փոք–[illegible] պիտի ուտես հացդ։ Կը տեսնէ՞ք, տիկին, երբեք պէտք չէ վախնալ. լաւ է որ ընդունուիք վաշտին մէջ, ճիշդ ինծի պէս։ Իմ անունս Հուզարտ է, աւելի ճիշդ՝ ատիկա անուն չէ, այլ ծածկագրի մականուն մը։ Բայց չնա–խելով ասոր, ես կ'ուզեմ որ զիս Հու–զարտ կանչեն, քան թէ օրիորդ Բի–կորնօ, ինչպէս կը կանչէին իմ մայ–րը։ Ես ըմպելիք կը ծախեմ բանա–կին մէջ, ն'ս եմ, որ խմելիք կուտամ զինուորներուն, երբ անոնք զիրար կը կոտորեն, զիրար կը սպաննեն։ Իմ ոտքերս՝ ձեռքերէն հետ համեմա–տելով՝ գրեթէ նոյն մեծութիւնն ու–նին, ես ձեզ կուտամ իմ կօշիկներս։ Ցգասոսի տասնին Փարիզ էի եւ Վեստերմանին խմելիք տուի, այդպէս ալ ամէն բան յաջող էր։ Ես տեսայ Լուի ԺԶ.ի, կամ ինչպէս կը կոչէին զայն, Լուի Քափէի գըլ–խատումը. պատմեմ։ Կ'ըսէին, որ Ցունուար 13ին ան չագանակներ խա–շել կուտար ու իր ընտանիքին հետ միասին կ'ուրախանար։ Երբ զայն բռնի պառկեցուցին գլխատութեան տախտակի կամ, ինչպէս կ'ըսեն պատճառի վրայ, ոչ զգեստ ունէր եւ ոչ կօշիկ. վրան մնացած էին միայն [illegible] կերպասէ անդրավարտիկը, եւ դուրս մետաքսեայ գուլպաները։ Այս բոլո–րը ես ինքս անձամբ տեսայ։ Կառքը, որուն մէջ դրած բերին զայն, կանաչ ներկուած էր։ Կը տեսնէ՞ք, այսպէս ուրեմն, եկէ՛ք մեզ հետ։ Մեր վաշ–տի մէջ շատ լաւ տղաքներ կան, դուք կ'ըլլաք ըմպելիքի վաճառուհի թիւ 2։ Ես ձեզ կը սորվեցնեմ, թէ ինչ պէտք է ընել. ո՜հ, շատ պարզ է այդ. կ'առնես սափոր մը եւ փոքրիկ զան–գակ մը, կը մտնես մխոցի մէջ, կ'անցնիս զնդակներու, կրակներու, թնդանօթներու հարուածներու, զա–ռամ–գոչումի մէջէն եւ կը կանչես. «Տղա՛ք, ո՞վ կ'ուզէ կոնծել»։ Ահա քեզ բոլորը. ուրիշ դժուարութիւն մը չկայ։ Գալով ինծի, ես բոլորին ըմ–պելիք կուտամ. Աստուա՛ծ վկայ, բո–լորին, թէ սպիտակներուն եւ թէ կա–պոյտներուն, թէեւ ես կը պատկանիմ կապոյտներուն, մինչեւ անգամ բուռն կապոյտներէն եմ, սակայն ես բոլորին կուտամ խմելիք, որովհետեւ վիրաւորը անպատճառ կը ծարաւնայ եւ ամէնքը կը մեռնին առանց համոզ–մունքի խորութեան։ Օ՜հ, ինչ ան–ձնութիւն է կռուիլը։ Եկէք մեզ հետ. եթէ զիս սպաննեն, այն ժամանակ դուք իմ փոխանորդս կ'ըլլաք։ Նայե–ցէք ինծի, ես թէպէտ քիչ մը խիստ դէմք ունիմ, բայց լաւ կին եմ եւ միեւնոյն ժամանակ քաջ զինուոր։ Եր–բեք մի վախնաք։

Երբ վաճառուհին վերջացուց իր խօսքը, կինը մրմռաց.

— Մեր դրացին անունը Մառի–ժանն էր, իսկ մեր աղախինը՝ Մառի–Քլօտ։

Սակայն յիսնապետ Ռատուպ կը յանդիմանէր նոնաժիդը։

— Լա՛ւ, կ'ըսէր, դուն տիկինը վախցուցիր։ Գիտցիր որ տիկիններու ներկայութեան անվայել է հայհոյել։

— Հապա ի՞նչ, ընդդիմախօսեց նոնաժիդը, խեղճը զլուխը պատուա–ւոր մարդը միթէ կարո՞ղ է կատաղու–թենէ չխելագարուիլ, երբ կը տեսնէ այս չինական անմիտ արարածները, որոնց կեսրայրը խեղանդամ դարձեր է տիրոջ հրամանով, մեծ հայրը սա–ժանակիր աշխատանքներու է դատա–պարտուած երէցին ձեռքով եւ հայրը կախուեր է Թագաւորին վճիռով, իսկ անոնք այսօր կը կռուին, կ'ապստամ–բին եւ իրենց կաշին կը վտանգեն… եւ որո՞ւ համար,— այդ միեւնոյն իշ–խանի, այդ միեւնոյն երէցին եւ այդ միեւնոյն Թագաւորին համար։

(Շար.)

պիտի համախմբուին, պահպանելու համար իրենց անկախութիւնը եւ Մեծն Բրիտանիա անոնց պիտի ընծայէ իր կրցած աջակցութիւնը: Մեր քաղաքականութիւնը հիմնուած է սա սկզբունքին վրայ,— փոքր պետութեանց իրաւունքները պէտք չէ խախտուին զօրաւորներուն կողմէ, բռնութիւնը պէտք չէ դառնայ վճռական ազդակը ժողովուրդներու յարաբերութեանց, պէտք չէ տիրապետէ բանակցութեանց վրայ: Եթէ երբեք նորէն պատերազմ ծագի, կը նշանակէ թէ այլեւս ուրիշ միջոց չէ մնացած, պաշտպանելու համար ամէնէն կարեւոր դատերը եւ արժէքները, աւելի կարեւոր քան կեանքը»:

Կարգ մը լրատեր փափաք յայտնեցին որ յարուցին առնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Նախարարը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը այդ հաստատութեան մէջ կը տեսնէր հաւաքական ապահովութեան երաշխիքը, բայց պատրաստ մըն է այդ յոյսը: Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, լորտը յայտարարեց թէ պէտք չէ մեծ կարեւորութիւն ընծայել կարգ մը զրոյցներու, որոնց համաձայն իտալական զինուորները Սպանիա պիտի մնան, կամ նոր զինուորներ ղրկուած են եւ ամրութիւններ կը շինուին Ճիպրալթարի շուրջը եւայլն: Իբրեւ վերջաբան, յայտնեց թէ շուտով Պերլին պիտի վերադառնայ բրիտանական դեսպանը, որ Լոնտոն կը գտնուի առնէ մը ի վեր: Այս լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց:

Ռումանիա չէզոքութի՞ւն պիտի պահէ

Գերմանեւռումէն առեւտրական դաշնագիրը, որ վերջերս կնքուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ, պիտի վաւերացուի միաժամանակ Պերլինի ու Պուքրէշի մէջ, արտաքին նախարար Գ. Կաֆէնգուի Պերլին այցելութեան առիթով: Դաշնագրին գործադրութիւնը պիտի սկսի վաւերացումէն մէկ ամիս ետք: Կարգ մը գերման թերթեր պայքար բացած են եւ կը պահանջեն, որ մարքին արժէքը Պուքրէշի մէջ բարձրացուի, ինչ որ ընդդիմութեան կը հանդիպի Ռումանացիներուն կողմէ: Անոնք կ'առարկեն, թէ մարքը աճելով Գերմանիա ի վիճակի պիտի ըլլայ աժան ապրանք գնելու Ռումանիայէն եւ սուղ ծախելու: Ասոր անմիջական հետեւանքը այն պիտի ըլլայ, որ Ռումանիոյ արտածումը աւելնայ դէպի Գերմանիա, բայց ներածումը Գերմանիայէն պակսի, ինչ որ պիտի խանգարէ Ռումանիոյ տնտեսական կացութիւնը:

*** Հավասի թղթակիցը կը հաստատէ թէ՝ իբրեւ հետեւանք Պերլինի մէջ կատարուած խօսակցութեանց, Ռումանիա որոշած է չէզոքութիւն պահել, հակառակ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ տրուած երաշխաւորութեանց: Ուրիշ խօսքով, Ռումանիա պիտի չմտնէ անգլիաֆրանքեւռուս որ եւ է խմբակցութեան մէջ:

Պերլինի քաղաքական շրջանակները շատ գոհ կ'երեւան այս խօսակցութիւններէն: Կ'ըսուի թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լեհաստանի ալ հաղորդած է իր կառավարութեան որոշումը: Ռումանիա կ'ուզէ ամրապնդել իր տնտեսական յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ: Բոլոր [illegible] թեանց ընթացքին, Գերմանիոյ վարիչները, Հիթլէր, Ռիպպէնթրոփ, Կէօրինկ եւ Հէս, բացէ ի բաց հասկցուցեր են Ռումանիոյ արտաքին նախարարին թէ Գերմանիա վճռական դեր պիտի բռնէ, եթէ Ռումանիա միանայ հակագերման ճակատին:

Միւս կողմէ, կը հաստատեն թէ Հունգարիա հանգստացուցիչ հաւաստիքներ տուած է Ռումանիոյ: Մուսոլինի եւ Կոմս Չիանօ հասկցուցեր են Հունգարիոյ վարիչներուն թէ փոքրամասնութեանց եւ սահմանագլուխի (Թրանսիլվանիա) խնդիրները պիտի լուծուին գերմանեւիտալական մականին տակ, երբ կոմս. Չիանօ ու Ռիպպ. ամբողջովին մտնէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շրջանակին մէջ: Միւս կողմէ Լեհաստան ալ կ'աշխատի որ Ռումանիա պահէ իր չէզոքութիւնը, առանց բոլորովին ենթարկուելու այս կամ այն հոսանքին:

Իտալիա, Հունգարիա եւ Թրանսիլվանիոյ խնդիրը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հռոմի մէջ կատարուած հունգարեւիտալական բանակցութիւններուն գլխաւոր առանցքը կը կազմէ Թրանսիլվանիոյ հարցը, զոր Հունգարիոյ վճռած է ի նպաստ իրեն լուծել, Իտալիոյ աջակցութեամբ: Հռոմի մէջ կը մտածեն, թէ Ալպանիոյ գրաւումով Իտալիոյ ազդեցութիւնը մեծապէս աճած է Պալքաններու մէջ, եւ Հունգարիա կը յուսայ թէ Իտալիա գործնապէս պիտի աջակցի իրեն, որպէսզի Ռումանիա տեղի տայ եւ յանձնէ Թրանսիլվանիան: Հռոմի մէջ նշանակալից կը գտնեն կոմս Չիանոյի տեսակցութիւնը Եուկոսլաւիոյ վարչապետին հետ, որ տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր, Վենետիկի մէջ: Կ'ըսուի թէ կոմս Չիանօ ամէն հաւաստիք պիտի տայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ անունով, թէ Եուկոսլաւիա վտանգուած չէ եւ թէ անոր մտահոգութիւնները անտեղի են:

Իտալիոյ ծերակոյտը, դահաճառի պատասխանին մէջ, պղպարարեց Ֆրանսայի թէ անհրաժեշտ է դոհացնել իտալական պահանջները Ճիպութիի, Սուէզի եւ Թունուզի մասին, այլապէս երկու երկիրներու միջեւ ճեղքուածքը անդարմանելի կը դառնայ: Այս ձեւով [illegible] ղովի իր պատասխանը դահաճառին:

Նոր յարձակումներ Բոզվէլթի դէմ

Գերման մամուլը կը շարունակէ նախատական լեզու գործածել Մ. Նահանգներու նախագահի դէմ [illegible] Ազգային Զայթունիկ կը բաղդատէ Բոզվէլթը Ուիլսընի հետ եւ կը յիշեցնէ թէ Ուիլսընի 14 կէտերէն ոչ մէկը գործադրուեցաւ:

«Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» իր յօդուածին խորագիրը կը դնէ «Բոզվէլթի եւ Սթալինի հետ» եւ Բոզվէլթի հեռագիրը կ'անուանէ «ոչ թէ դիւանագիտական ծանուցագիր մը, այլ խռովայոյզ, ամբոխավարական ցուցատախտակ մը, որ երեւան կը հանէ խորամանկութիւն եւ նախամարդու ամարդութիւն»: Թերթը կը գրէ թէ Մեծն Բրիտանիա յաջողեցաւ միահեծան պետութեանց դէմ ճակատող խմբակին գլուխը դնել Ամերիկան եւ Ռուսիան եւ այսպէսով ապահովել անգլիական շահերը:

«Նախթաուսկապէ» կը գրէ.— «Բոզվէլթին հեռագրին անդրադարձումը ժողովրդապետութեանց մէջ պիտի ըլլայ հետեւեալը.— Եթէ Գերմանիա եւ Իտալիա մերժեն, պատասխանատու պիտի ըլլան պատերազմին: Եթէ ընդունին, պիտի իյնան մեր ծուղակին մէջ»:

ՅԱՆ ԼԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ գործօն բանակին թիւը կրկնապատկուեցաւ: Այժմ զէնքի տակ են 250—300.000 զինուոր: Մայիս 1ին զէնքի տակ կանչուած է 1919ի դասը:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը կը խորհի զօրացնել դահլիճը, պարենաւորման նախարարութիւն մը հաստատելով եւ նոր անդամներ առնելով: Մասնաւորապէս կը յիշուին նախորդ նախարար Իտըն եւ Չըրչիլ անունները:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ փաշական թերթը կը հրաւիրէ քաղաքին 60.000 Իտալացիները՝ սլոյճօք հաշակել ինքնաշարժներուն դէմ, գանգատելով թէ տեղական իշխանութիւնը պաշտօնեաներէն յանձնարարած է միայն երկու լեզուներ խօսիլ, ֆրանսերէն եւ արաբերէն:

ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ արձանագրելու համար միութիւն մը կազմուած էր բնէ տր Լիպպոնի մէջ: Գանգատներ եղած ըլլալով թէ Միութիւնը 50էն 200 ֆրանք անդամավճար կը դանձէ, ներքին նախարարը քննութիւն բացաւ: Միութիւնը փակեց իր գրասենեակը, արտօնութիւն առնելու համար, համաձայն ինկերակցութեանց նոր օրէնքին (12 ապրիլ):

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ նաւարաժին մը կը պաշտպանէ Սպանիոյ ջուրերը, միանալու համար գերմանական եւ իտալական մարտանաւերուն:

ՀԱՅ Դ[illegible]

Փարիզ

ՐԱՖՖԻ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը. մէթրօ Գատէ: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի նիւթին:

Գ[illegible]

ԻՍՈՆ[illegible] «Ապիւձ Դեւօ» խումբի վիճարանական ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հարդա. Եանի» գրադարանին մէջ, 281 Rue Lafayette կը հրաւիրուին «Գայլ Վահան» եւ «Մուսա լեռ» խումբերու ընկերները. Նիւթ՝ «Հայ յեղափոխութիւն»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի երկրորդ ընկերական դասախօսական ժողովը՝ 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Շաճրիկեան սրահին մէջ. կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔէՕՍԷԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կուսակցութիւն [illegible]»

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Մարգպետ» խումբի ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական ճաշարանին ներկայանալ անպատճառ:

ՃԱՐՃԵՍԼԻ Գուա Լիւզիի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Արապեանները բնակարանին մէջ.

Վ[illegible]ԻԼԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը 23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Արամ Գետիկեանի բնակարանին մէջ. ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կայծ» խումբի յնդհ. ընդհանուր ժողովը 23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, ը Կոր Սարգիս Գօյաճեանի ագ[illegible]ակը.

ՕԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 23 Ապրիլ, Կիրակի ժամը 2ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ. կը խնդրուի լորէթի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ

[illegible]ԻԷՆԻ «Անի» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Աւաժակ» Ակումբին մէջ:

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 rue Pasquier: Կը խօսի Պ. ՍԱՄ[illegible]ՈՒՐ:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Դիւրոյի սրահը

Մասնակցութեամբ Շավիլի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի, Համազգայինի եւ Յ. Կ. Խաչի

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի տեղւոյն «Րաֆֆի» խումբը — կենդանի պատկեր

Օթեպիւսով իջնել Մէթր:

ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ եւ Յ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղին

23 Ապրիլ, Կիրակի ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Է Ճապագ» կումբին Սրահը — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան

23 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտ տեղւոյն Մատուռն մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ նահատակաց յիշատակին, կէսօրէ վերջ հանդէս միեւնոյն տեղը.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը Ընդհ. Անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր մասնաճիւղերը 26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Rue Lafayette.

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15-70

Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.

Սուրիա եւ Լիբանան .... 285 ֆրանք 140 ֆրանք

Ուրիշ երկիրներ .... 310 ֆրանք 110 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 22 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4021

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԳՈՒԻ ԽՕՍՔ

ԱՄՓՈՓՈՒԻՆՔ

Օտար ընկերակցութեանց հրամանագիրը – օրէնքը, որ հետեւանք է տագնապալի կացութեան մը, անշուշտ պիտի դառնայ օրինապահութեան նոր առաջնորդ մը մեզի համար։

Ուրիշ խորհրդածութիւն մը, այս առթիւ։

Այդ հրամանագիրը չի՞ կրնար ծառայել նաեւ իբրեւ ազդակ՝ մեր ներքին կեանքի վերակազմութեան եւ կարգապահութեան։

Բաց խօսինք.— Հրամանագիրը կը տրամադրէ նախապէս արտօնութիւն առնել հին թէ նոր ընկերակցութեանց համար։

Արդ, համրանք չունին մեր Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները։ Տարի մը տարի առաջ, իրաւասու իշխանութիւնը մինչեւ 150 — 200 հայկական միութիւն կը հաշուէր, միեւնոյն ատեն զարմանք յայտնելով։

Շատերը այդ միութիւններէն ծիւրեցան եւ լուծուեցան ժամանակի ընթացքին։ Ուրիշներ կը հիւծին եւ կ՚երկրան ինչպէս աշնան տերեւները։ Բազմաթիւ սակաւաթիւ են անոնք որ աճելու եւ գործելու զօրաւոր հիմքեր կը ներկայացնեն։

Այս կացութեան առջեւ, կը կարծենք թէ նոր հրամանագիրը կրնայ օգնել բարենպաստ մը կատարելու մեր հանրային կեանքին մէջ։ Ուրիշ խօսքով՝ ամփոփուելու եւ համախմբուելու։

Օրինակ, դժուա՞ր է միեւնոյն միութեան մէջ համախմբել համանման մարմինները, թէ զօրանալու եւ թէ աւելի գործօն աշխատանքներ կատարելու համար։

Նոյնպէս, եթէ անհրաժեշտ է որ Հայր. Միութիւններ գոյութիւն ունենան, անհա պատեհութիւն մը գտնենք ամփոփելու նահանգային շրջանի մէջ, օրինակ աւաններու եւ գիւղերու, նոյն իսկ վերի կամ վարի թաղերու եւ զոյգերու բաժնելու։

Չե՞ք ընդունիր թէ ի վերջոյ տաղտկալի կրնանք դառնալ, դատ – դատ ծրագիրներ ներկայացնելով իւրաքանչիւր մեծ եւ փոքր, յաճախ աննշան միութեան համար։

Օրէնքին խստութիւնները մասնաւորապէս մտածել պէտք է տան երիտասարդական – լսարանական կազմակերպութեանց։ Անոնց բազմազանութիւնը պատճառ կեդրոնականութիւն չի նշմարեր։ Յաճախ անմէջ յաւակնութիւն – ներ կամ ցաւալի թիւրիմացութիւններ են որ իրարմէ կը բաժնեն միեւնոյն սերունդին ներկայացուցիչները։

Մեր այս թելադրութիւնը կը վերաբերի նաեւ ուրիշ հանրօգուտ հաստատութեանց, «կրթասիրաց» եւ «ուսումնասիրացներէն մինչեւ խնամատարութիւնը։

Հարկ է անսալ։ Շատ ժամանակ չէ մնացած օրինական ձեւակերպութեանց կատարման համար։

Շ.

«ՓԱՌՔ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒՄԸ

Քննութիւնները կը շարունակուին երեք ուղղութեամբ, երեւան հանելու համար «Փառք» շոգենաւին հրկիզման պատասխանատուները։ Մասնաւոր պաշտօններ կը կատարուին Նիսի մէջ, ուր անծանօթ մը գրաւոր տեղեկութիւն հաղորդած էր ոստիկանութեան, դաւադրութեան մը մասին։ Վարչական եւ արհեստագիտական տեսակէտով ալ քննութիւն կը կատարուի, ստուգելու համար թէ 3 տարբեր կէտերէ միաժամանակ ծագած հրդեհը միեւնոյն պատճառէ՞ն յառաջ եկած է, եւ կամ թէ կարելի՞ էր դուրսէն կրակ ձգել։ Ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ «Լաֆայէթ»ի, «Փառք»ի եւ ուրիշ նաւերու հրկիզումը գործն է մասնաւոր կազմակերպութեան մը, հաւանաբար օտար։

Մինչ այս մինչ այն, խիստ հսկողութեան տակ առնուած են բոլոր նաւերը։ Զինուորներ կը պահպանեն «Փառք»ի կմախքը, որ խրած է նաւահանգիստին առջեւ։ Բացարձակապէս արգիլուած է մօտենալ ծովափին։ Երեք հրդեհներէն մէկը ծագած է փուռին մէջ, որուն դուռը փակ ըլլալով, հրշէջները պարտաւորուեցան խորտակել, երկրորդը՝ սափրիչի խանութին մէջ, իսկ երրորդը՝ թէյարանին մէջ։

Մասնագէտներ կը յուսան նորէն ջուրին երեսը հանել խորտակուած նաւը, բայց գործողութիւնը երկար ժամանակի կը կարօտի։

*** Ծերակուտական Հաշէթ նամակ մը գրելով ծերակոյտի նախագահին, յայտնեց թէ հարցապնդում պիտի ուղղէ «Փառք»ի հրկիզման մասին.

*** Մեծ ու շքեղ անդրովկիանեան «Փառք» շոգենաւին աղէտքին մէջ ազգային պատիւ հնարաւորութիւն տեսնելով, հետեւեալ խիստ եւ դառն տողերը կը գրէ «Մաթէն».

— Կը հասկցնեն կամաց կամաց թէ մեր առեւտրական նաւատորմին ամենագեղեցիկ նաւերէն մին փճացած է եղեռնագործ չարամտութեան մը հետեւանքով։ Կարելի է։ Ամէն բան կարելի է։ Սակայն ի՞նչպէս կրնանք գիտել թէ Ֆրանսական մեծ փոխադրանաւերը միւսներէն շատ աւելի յաճախ կ՚այրին, եւ ի՞նչպէս կրնանք չհարցնել մենք մեզի, թէ ինչո՞ւ համար չարամտութիւնը, եթէ կայ, աւելի մեր նաւերուն շուրջ կը յածի քան անգլիական եւ ամերիկեան մեծ փոխադրանաւերուն շուրջ։ Արդեօք պատճառը այն չէ՞ որ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ չարագործութեան դէմ կայ վերին հսկողութիւն կոչուած բանը։ Դուրսը թշնամի ունինք, հասկցանք։ Բայց ներսն ալ թշնամի ունինք, եւ ամէն թշնամի մարդկային կերպարանքով չէ։ Անոնք կը կոչուին Անճարակութիւն, Անհոգութիւն, Ջանցառութիւն, Անկարգապահութիւն, հեղինակութեան կամ ազդեցութեան պակասութիւն, ղեկավարութեան պակասութիւն։ Վերի խաւերուն մէջ ամէն ոք կը խորհի, թէ ինչպէս ընէ որ դափնիներ, պաշտօններ դիզէ իր անձին շուրջ։ Վարի խաւերուն մէջ, ամէն ոք կը խորհի, թէ ինչպէս ընէ որ աւելի բարձր թոշակ ստանայ քիչ աշխատելով։ Պատասխանատուութեան գաղափարը մեր մէջ վտանգաւոր կերպով տկարացած է։ Ամէն ինչ դէպի խորը կ՚անցընենք մինչեւ ձեռք մը ձեռք բերելու համար, ու երբ ձեռք կ՚առնենք, մեր ձեռքերը ծալլած կը նստինք, մեր ուղեղն ալ չի գործեր։ Խնդիրը խորտակուած շոգենաւը վերաշինելուն վրայ չէ միայն, այլ հարկ է մանաւանդ վերաշինել բոլոր մեր նաւերը վարդապետներուն եւ քաղցնողներուն պատասխանատուութեան զգացումը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՃԱՌԷ ՀԵԳՆԵԼՈՎ ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԸ

ՀԱԿԱՌԱԿ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ հինգշաբթի օր, անուղղակի պատասխանելով նախագահ Ռոզվէլթի կոչին։ Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Կապիտոլի մէջ, ի ներկայութեան օտար պատուիրակներու որոնք յայտնեցին թէ պիտի մասնակցին 1942 ապրիլ 21ի իտալական ցուցահանդէսին։

Ահաւասիկ ճառին ամփոփումը.

— «Մեծ զօրաշարժի մը առաջին գործողութիւնն է որ կը կատարենք այստեղ։ Թող այս բառէն իրար չանցնին այն տկարամիտ կամ չափէն աւելի բազմաթիւ մարդիկը որ վայրկեանի ջղագարութեանց մատնուած են այս պահուն, սահմանէն անդին։ Եղածը քաղաքացիական, խաղաղ, զօրաշարժ մըն է, անզէն՝ բաց ի աշխատանքի զէնքէն, սկսած 15.000 բանուորներու կողմէ։ Եղածը սկիզբն է ծրագրեալ ճիգի մը եւ բոլոր ազգային ուժերու համակարգութեան, որպէսզի 1942ի համաշխարհային ցուցահանդէսը արժանի ըլլայ Հռոմի, Ֆաշական Իտալիոյ եւ քաղաքակրթութեանց ոլիմպիականի տիտղոսին։ Եթէ մենք միտք ունենայինք պատերազմը վառելու, եթէ մենք յարձակողական ծրագիրներ թխէինք, պիտի չնուիրուէինք այսքան ընդարձակ ձեռնարկի մը,— կազմակերպում տիեզերական ցուցահանդէսի մը։ Ոչ ալ մասնակցելու պիտի հրաւիրէինք ազգերը։ Հետեւաբար գերազանցօրէն անարդար է եւ անարդարանալի՝ բոլոր տեսակէտներով՝ անձնատուր ըլլալ Ատլանտեանի ափերէն եկող տեսութիւններու ամբաստանելի աթոռին վրայ նստեցնելու փորձութեան։ Նոյնքան անհեթեթ է փոխադարձ երաշխաւորութեանց տասնամեայ դրութիւնը, առանց հաշուելու այն աշխարհագրական բազմաձեւ սխալները ուր ինկած են կարգ մը անհատներ, որոնք չափազանց տարրական ծանօթութիւններ ունին եւրոպական խնդիրներու մասին։ Գալով թելադրուած մեծ խորհրդաժողովին, որուն մէջ Մ. Նահանգները պիտի սահմանափակուէին հեռաւոր հանդիսատեսներու դերով, փորձառութիւնը այս մասին դառն դասեր տուած է մեզի. մենք գիտենք թէ անյաջողութիւնը այնքան ապահով է որքան շատ անդամներ կը գտնուին։ Ծանօթ հեռագրին որ եւ է պատասխան տրուի թէ ոչ, ես չեմ ուզեր փախցնել այս պատեհութիւնը, նորէն հաւաստելու համար թէ Հռոմի եւ Առանցքին քաղաքականութիւնը կը ներշնչուի խաղաղութեան եւ գործակցութեան կանոնէն։ Գերմանիա եւ Իտալիա չօշափելի ապացոյցներ տուած են այս մասին։ Հետեւաբար ժամանակ է լուռթեան դատապարտելու անոնք որ խուճապ կը սերմանեն, անոնք որ զգուշութիւններ կը կատարեն դղրդալի աղէտներու վրայ, արհեստով ճակատագրապաշտները որ մեծ դրօշով մը կը ծածկեն իրենց վախը կամ անմիտ ատելութիւնը, եւ կամ աւելի կամ նուազ անխոստովանելի շահերու պաշտպանութիւնը։ Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք չենք ազդուիր լրագրական պայքարներէն, հացկերոյթներէ վերջ արձակուած կանչերէն, մեսիական պատգամներէն, որովհետեւ կը գտնենք թէ մեր խիղճը հանգիստ է եւ մենք ունինք մարդ եւ միջոց՝ պաշտպանելու համար ինչպէս մեր նոյնպէս բոլորին խաղաղութիւնը»։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ 1913Ի ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Պուլկարիոյ վարչապետը, Գ. Քէօսէիվանով, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ։ Վարչապետը յայտնեց թէ Պուլկարիա որ եւ է յանձնառութիւն չունի ո եւ է երկրի հետ եւ թէ կը շարունակէ բացարձակ չէզոքութիւն պահել։ Յետոյ խօսելով դրացի երկիրներու մասին, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, Պուլկարիան վերահաստատելու համար 1913ի սահմաններուն մէջ, խաղաղասիրական միջոցներով։ Պուլկարիա այս պայմանով միայն կրնայ մտնել Պալքանեան համաձայնութեան մէջ։

Վարչապետը շեշտելով Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութեանց կարեւորութիւնը, բացատրեց թէ միւս պետութիւնները չեն հետաքրքրուիր պուլկարական շուկայով։

Միւս կողմէ, վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին Պուլկարիոյ դիտաւորութեանց մասին։ Եուկոսլավիա եւ Պուլկարիա տրամադիր չեն այս կամ այն ճակատին յարելու։ Սոֆիայէն Լոնտոն հասած լուրերը անստուգութիւն կը բուրեն, բայց անմիջական վտանգ չի տեսնուիր։

ՅԱՌԱՋ.— 1913ի սահմաններուն մէջ կը գտնուին Տոպրուճա, Մակեդոնիա, Տէտէ-Աղաճ, Գավալա եւ Էտիրնէ։

Ի՞նչ պիտի պատասխանէ Հիթլէր

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ, թէ Հիթլէր ապրիլ 28ին չոնդալից պահանջներ պիտի դնէ, նախագահ Ռոզվէլթին պատասխանելու առիթով։ Այս պահանջները պիտի պարունակեն նախկին գաղթավայրերու Գերմանիոյ վերադարձը։

Ֆրանսական ծերակոյտի նաւային յանձնախումբին առջեւ մանրամասն զեկոյց տուաւ ծովային նախարար Գամփէնքի եւ ըսաւ.— «Միջերկրականը անառիկ է թէ՛ ծովէն եւ թէ՛ ցամաքէն։ Թանժէրի կացութիւնը այնքան ծանր չէ, ինչպէս կը ներկայացնեն թերթերը»։

Կոմս Չիանօ յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը Պերլին։ Կ՚ըսուի թէ ան ներկայ պիտի ըլլայ Ալպանիոյ Ազգային Ժողովի նիստին, շաբաթ մը վերջ, եւ կարեւոր բանակցութիւններ պիտի կատարէ Գերմանիոյ հետ։ Այսօր ան պիտի տեսակցի Վենետիկի մէջ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Այս խորհրդակցութեան մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Կ՚ըսուի թէ Իտալիա պիտի առաջարկէ ուժեղացնել իտալա-եուկոսլաւ դաշինքը, գործակցիլ աւելի ընդարձակ սահմանի մը վրայ եւ ի հարկին զինակցիլ։ Եուկոսլավիան Առանցքին մէջ առնելու ո եւ է հարց գոյութիւն չունի, ընդհակառակն՝ կ՚ըսուի թէ Իտալիա այժմ ինքզինք կը նկատէ բոլոր պալքանեան պետութիւններու դաշնակիցը։ «Թէլէկրաֆ», որ արտաքին նախարարութեան օրկանն է, կը գրէ.— «Իտալիոյ հաստատուիլը Ալպանիոյ մէջ, անոր ս—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Պ. Պ. ԿՈԹԸՌՕ ԵՒ Փ. ՏԻՒ ՎԷՌՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ծանօթ ծերակուտական Գ. Հիւպէրդ Կոթըռօ եւ «Կիլիկիոյ խաչելութիւնը» գրքին հեղինակը՝ Փօլ տիւ Վէռու, որոնք Միջերկրականեան Կոմիտէին կողմէ Սուրիա գացած էին, Անթիլիաս այցելեցին, փափաք յայտնած ըլլալով տեսնելու Ծերունազարդ Կաթողիկոսը։

Ականաւոր հիւրերը ընդունուեցան Կաթողիկոսարանի ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան եւ առաջնորդ Կարոյեան սրբ.ներու կողմէ։ Հիւրասիրութենէն վերջ առաջնորդուեցան Կաթողիկոսին մօտ եւ աջը առին, իրենց համակրանքը յայտնելով հայ ազգին ու երկար կեանք մաղթելով Ծերունազարդ Հայրապետին։

Սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ խիստ բարեկամական խօսակցութիւններ տեղի ունեցան։ Գ. Փօլ տիւ Վէռու կը ճանչնար կաթողիկոսը, 18 տարի առաջ տեսած ըլլալով Աղեքսանտրէթի մէջ։ Հայրապետը ընդունեց այցելուները հիւրասրահին մէջ եւ օրհնեց զիրենք ու յաջողութիւն մաղթեց։

*** «Լ'Օրիան» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Գ. Կոթըռոյի մասին.— Գ. Կոթըռօ առաջին Ֆրանսացի սպան է որ Պէյրութ ցամաք ելաւ 1918ին, իբրեւ հրամանատարը 29րդ վաշտին։ Ականատեսներու մէջէն անցնելով է որ հարիւրապետ Կոթըռօ անգլիական շոգենաւով մը կուգար Գրէնապլէն, ծառայելու համար Պաղեստին — Սուրիա, Ֆրանսական զօրաբանակին մէջ, հրամանատարութեամբ գնդապետ Փիէփափի։

Այդ ժամանակ կանաչ դրօշը կը ծածանէր Պաստայի վրայ... արաբական կառավարութիւն մը կը գտնուէր Պէյրութի Սէրայի մէջ։ Փողոցները լեցուն էին անօթութենէ մեռած տղոց դիակներով։

Հարիւրապետ Կոթըռօ Լիբանան եւ Սուրիա մնաց մինչեւ 1919 յուլիս, իբրեւ սպայ. Գ. Դիւանին։ Այս ձեւով մասնակցեցաւ Մերձաւոր Արեւելքի եւ Կիլիկիոյ գրաւման ու կազմակերպութեան գործին։

Ֆրանսա վերադարձին, քաղաքական ժիր գործունէութիւն մը ունեցաւ, առաւելապէս աշխատելով Ֆրանսական ազդեցութիւնը պահել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ 1932էն ի վեր Ծերակոյտին մէջ կը ներկայացնէ Լուար Էնֆէրիէօրի շրջանը։

«Նահար» կը գրէ (Ապրիլ 13).— Մարզպանի փոխանորդ ընդհանուր քարտուղար Գ. Մէյրիէ հացկերոյթ տուաւ ի պատիւ ծերակուտական Գ. Կոթըռոյի։ Կոթըռօ տեսակցեցաւ ընդհանուր քարտուղար Գ. Մէյրիէի հետ, ի ներկայութեան մարզպանութեան բարձրաստիճան անձնաւորութեանց։ Հանրապետութեան նախագահը հացկերոյթ տուաւ ի պատիւ Գ. Կոթըռոյի։

Այս առաւօտ, ծերակուտականը պիտի մեկնի Աղեքսանտրէթ, ուր պիտի մնայ երկու օր։ Ապրիլի վերջը Ֆրանսա պիտի վերադառնայ սաւառնակով։

Գ. Կոթըռօ Պէյրութ հասաւ երկուշաբթի իրիկուն, սաւառնակով։ Տեսակցեցաւ վերջ Ֆրանսական եւ լիբանանեան իշխանութեանց հետ, ուրբաթ օր պիտի մեկնի Պէյրութէն, երկու շաբաթի չափ քննական պտոյտ մը ընելու համար սուրիական նահանգներուն մէջ։ Ապրիլ 26ին նաւ պիտի նստի, հաւաքելէ վերջ անհրաժեշտ տեղեկութիւնները Սուրիոյ եւ Լիբանանի կացութեան մասին։

Իրեն կ՚ընկերանայ յայտնի օրագրող Գ. Փօլ տը Վէռու, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ արաբական խնդիրներու մէջ։

Դիւանագիտական բանակցութիւններ

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսային, զօրացնելու համար եւրոպական ճակատը նախայարձակման դէմ։ Այս առաջարկները, որոնք Խ. Միութեան պատասխանն են երկու պետութեանց կողմէ եղած թելադրութեանց, այժմ կը քննուին անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ.

Ամէն պարագայի մէջ, բանակցութիւնները կը շարունակուին Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ, ելքի մը յանգելու համար։ Պոլսոյ թերթերը կը ծանուցանեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Պերլինէն Պրիւքսէլ մեկնեցաւ, Լոնտոն պիտի հանդիպի կիրակի օր, իսկ չորեքշաբթի պիտի գայ Փարիզ, բանակցութիւններ վարելու համար։

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մեկնեցան Հռոմէն։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը մեծ գոհունակութեամբ կ՚արձանագրէ ձեռք բերուած արդիւնքը, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով։

*** Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Գերմանիա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Լեհաստանի, զայն չէզոքացնելու համար։ Հիթլէր առաջարկած է Գերմանիոյ յանձնել միայն Տանցիկը եւ ծովեզերեայ նեղ շերտ մը, որպէսզի արեւելեան Փրուսիան կապուի արեւմտեան Փրուսիոյ հետ։ Ասոր փոխարէն, Հիթլէր յանձն կ՚առնէ ապահովել «լեհական նորանցքը» եւ երկարաձգել երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած բարեկամութեան դաշնագիրը։

Առջի օր միջադէպ մը պատահեցաւ Տանցիկի մէջ։ Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ չարագործներ քարուքանդ ըրին Գերմանի մը ագարակը։ Գերմանացին ինքնապաշտպանութեան համար զէնք պարպած ըլլալով, եօթը Լեհեր սպաննուեցան, իսկ ութերորդ մը մեռաւ։ Գերման ընտանիքին բոլոր անդամները ձերբակալուեցան։

*** Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը Վենետիկ պիտի երթայ այսօր, բազմանդամ պատուիրակութեան մը հետ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս առթիւ պիտի փորձուի նաեւ Եուկոսլավիան հակաբոլշեւիկ ուխտին միացնելու, ինչպէս եւ Հռոմ – Պելկրատ – Սոֆիա – Պէշթա ճակատ մը կազմելու։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքու տեսակցութիւններ ունեցաւ, Հիթլէրէն զատ, Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, Հէսի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ։ Կը հաւաստուի թէ այս առթիւ քննած են Ռումանիոյ փոքրամասնութիւններու հարցը։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ Գ. Գաֆէնքու հաւաստիք տուած է գերման վարիչներուն թէ Ռումանիա չէզոքութիւն պիտի պահէ եւ տրամադիր է անգլօ-ֆրանսական երաշխիքին նման երաշխիք մըն ալ ընդունելու Գերմանիայէն։ Ասոր փոխարէն՝ ուզած է իմանալ թէ ինչ է Գերմանիոյ իրական մտադրութիւնը կեդրոնական եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Երկու կողմերէ տրուած լուսաբանութիւնները գոհացուցիչ նկատուած են փոխադարձաբար։ Կ՚ըսուի թէ Գերմանները վստահեցուցած են Գ. Գաֆէնքուն, թէ Գերմանիա այժմ պիտի չսատարէ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հողային պահանջներուն։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԴԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եւրոպական ընդհանուր հրդեհը կրնայ բռնկիլ ոեւէ կէտէ մը։ Բայց մինչեւ այժմ՝ վառօդի գլխաւոր կէտը Յունաստանն է։

Զօր. Մէթաքսասի դիկտատորութեան տակ, որ իշխանութեան գլուխ անցաւ 1936 Օգոստոս 4ի պետական հարուածով, Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը եղած է Եուկոսլաւիոյ քաղաքականութեան նման պղտոր, թէեւ աւելի շատ հակամէտ՝ չէզոքութեան ուղիղ, հաւանքին մէջ-տեղէն քնթանալու գծէն։

Ամէնէն մեծ ազդակը, որ կայունութիւն տուած է այս քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հետ 1930ին կնքուած բարեկամութիւնն է,— մեծ պատերազմէն ի վեր դիւանագիտական ամէնէն ուշագրաւ յեղափոխութիւնը, Առանցքին ստեղծումէն վերջ։ Վեց տարի, 1924էն 1930, երկու երկիրները վիճեցան 1922ի փոքրասիական պատերազմէն ծագած մոլորդներու փոխանակութեան հարցին շուրջ։ Այս հարցին կարգադրութենէն ի վեր, որ պսակուեցաւ Անգարայի մէջ Գ. Վէնիզէլոսի վայելած ծափերով, երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը մթագնած չէ ոեւէ ամպով։

Աւոր առաջին հետեւանքը այն եղած է որ Յունաստան եւ Թուրքիա 1934էն ի վեր ընթացած են Պալքանեան Ուխտին մէջ իբրեւ լծակիցներ, թողլով որ Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա ալ կազմեն երկրորդ լծակից բարեկամ ուժերը։ Միւսն այն է որ Թուրքիա Աթաթիւրքի տիրական ազդեցութեան տակ, ղեկավարն էր միացեալ այս քաղաքականութեան։ Արդարեւ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Սարաճօղլու ի վիճակի է եւ կարող է նոյն ընթացքը շարունակելու։

Անկէ կը հետեւի թէ՝ պալքանեան դիւանագիտութեան առիպողականութեան լաբիւրինթոսին մէջ, արտաքին նախարար Գ. Քաֆէնչուի եւ Տոքթ. Կէօպէլսի Պոլիս այցելութիւնները խիստ կարեւոր են։ Պալքանեան Ուխտին երբեւէ չէնքը կարելի է ամուր պահել կամ փլցնել առաւել ազդու կերպով Անգարայի մէջ քան Աթէնք ու այլուր. բայց Գ. Քաֆէնչու աւելի շատ հաստատ այնտեղ. եւ եկող լուրերը ապահովիչ են, թէ Թրքական դիւանագիտութիւնն ալ քիչ անգամ մանուածապատ է։ Թուրքիոյ վրայ է որ իր բարեկամներու աչքերը յառած են որպէսզի հսկէ որ Պուլկարիա դուրս չելլէ պալքանեան միութեան քաղաքականութենէն։

Բայց մինչ Թուրքիա կ'ամրապնդէ, ուրիշ ուժեր կը ջանան զայն դէպի Առանցքը կամ դէպի անոր հակառակ։ Գերմանիոյ տեսակէտով՝ Յունաստանի մէջ կազմած են հակահամայնավարութիւնը, գերման անտեսական թափանցումը եւ ոգեկան այն կապակցութիւնը, զոր կը զօդեն զօր. Մէթաքսասը գերման մշակոյթին եւ մէթոտներուն։

1936ի պետական հարուածէն ետք բոլոր ընդդիմադիրները որակուեցան իբրեւ համայնավարներ, եւ այժմ երկրին մէջ գոյութիւն ունի բոցավառ ռուսատեցութիւն մը, որուն ի տես դժուար թէ ոեւէ կառավարութիւն համարձակի մտնել այնպիսի մեծ դաշնակցութեան մը մէջ, որուն կ'անդամակցի նաեւ Ռ. Միութիւնը։

Նոյնիսկ, մինչեւ անցեալ յարաբերութեամբ, անտեսական գերակայութիւնը պալքանեան ու Յունաստան, պալքանեան միւս երկիրներու նման, բարի յարաբերութիւններ պահպանէ Գերմանիոյ հետ։ Այս անտեսական գերակայութեան գլխաւոր զէնքը այն է, որ Գերմանիան կը գնէ Յունաստանի գլխաւոր արտածումի նիւթը, ծխախոտը (եւ մեծ մասով դարձեալ կ'արտածէ, Համպուրկէն)։ 1937ին Յունաստանի ընդհանուր արտածումէն (42.000 թոն) 18.000 թոնը գացած է Գերմանիա եւ 2,000 թոնը Աւստրիա ու Չեխոսլովաքիա։ Մ. Նահանգները գնած է 9,300 թոնը, փոխարէնը տալով ազատ դրամ, որուն շատ պէտք ունի Յունաստան։

Այս կացութեան առջեւ՝ անգլիական կուսակցութիւնը Աթէնքի մէջ կ'առարկէ.

— «Մենք ամուր դաշնակցութեան մը կը բաղձանք Անգլիոյ հետ, որ միջազգայնօրէն աւազակ չէ, եւ որ ռազմագիտական տեսակէտէ պէտք ունի մեզ կենսականօրէն։ Բայց շատ դժուար է դաշնակցիլ, երբ մենք կապուած ենք Գերմանիոյ անտեսապէս, եւ մանաւանդ չունինք սթերլիններ, որպէսզի Անգլիայէն կարենանք զէնք ու մեքենականութիւն գնել։ Գնեցէք մեր ծխախոտը։ Առիթ մեզ պիտի տրուի ազատելու գերման տիրակալութենէն»։

Ես լուր ունիմ, որ այս առաջարկը փոխանցուած է ծխախոտի մեծ ընկերութիւններէն մէկուն, բայց ան մերժած է այն առարկութեամբ թէ այդ գնումը պիտի հարկադրէ հաստատել ծխախոտի նոր մեքենականութիւն, բոլորովին տարբեր տեսակ մը համար, ինչպէս է յունական ծխախոտը։ Այդ առեւտուրը կրնայ լաւ քաղաքականութիւն ըլլալ, բայց ընկերութեան բաժնետէրերուն շահերէն չէ եւ մերժումի չի դիմանար։

Գալով երկրորդ ազդակին՝ զօր. Մէթաքսասի համակրանքին Առանցքին հանդէպ, անիկա անորոշ տարրութիւն մըն է միայն՝ մինչեւ որ կործանարար դարնուի։ Այս համակրանքը կ'ենթադրուի այն իրողութենէն, թէ զօրավարը իր ուսումը առած է Պերլինի զինուորական ակադեմիային մէջ, թէ ան հաստատած է դիկտատորական իշխանութիւն մը եւ թէ միշտ հիացող մը եղած է Գերմանիոյ։ Բայց տարբեր է հեռուէն հիանալ լավխաթանին, տարբեր՝ անոր փորին մէջ մտնելու հեռանկարին առջեւ գտնուիլ։ Զօր. Մէթաքսասի անձնական տրամադրութիւններուն հանդէպ վաղաժամ է դատաստան ընել։

Առանցքին կրտսեր ընկերակիցին՝ Իտալիոյ հանդէպ, 1923ին Քորֆուն գրաւելէն ասդին, կը տիրէ անվստահութիւն եւ երկիւղ։ Թուղթի վրայ՝ Իտալիա աւելի չարիք մը գործած չէ Յունաստանին քան Թուրքիա. բայց Իտալիոյ հանդէպ միշտ ալ անվստահութիւն տիրած է եւ այդ անվստահութիւնը անուցանողները այսօր կը հաւատան թէ իրենք իրաւացի էին։ Երկիւղը կրնայ ներհակ հակազդեցութիւններ առաջ բերել, բայց Ալպանիոյ գրաւելու լուրը Յունաստանի մէջ առեղծուած գայթակղութեան եւ արհամարհանքի, ոչ թէ համակրութեան պատճառ։

Յոյն ժողովուրդին մէջ Գերմանիան ալ տիրուած է։ Անոր առջեւ տեղի տալ՝ պիտի նշանակէ գերազանց ուժին առջեւ խոնարհիլ միայն, որովհետեւ Աթէնքի մէջ Գերմաններու մըղած մշակութային ընդարձակ քարոզութիւնը «պարզապէս» ծիծաղը կը շարժէ Յոյներուն, որոնք սրամիտ, ըրթուն, զուարթ ու քաղաքակիրթ ժողովուրդ մըն են։

Ասոնց հակառակ, Անգլիան սիրուած է եւ անգլիական դաշինքին քայլերը յաջողութիւն կը գտնեն։ Թէ՛ կառավարութիւնը եւ թէ ընդդիմադիրները համակիր են. թէ՛ Առանցքին ընկերակցիլ կը նշանակէ վաղուին վրայ հենիլ, մինչ Անգլիոյ հետ ընկերանալու մէջ այսպիսի վտանգ չէ տեսներ։ Ուրիշ կարեւոր կէտ մըն է նաեւ այն, որ անգլիական նաւային պատուիրակութիւնը կը փոխէ տնտեսական եւ կը մարզէ յունական նաւային ուժերը, դրաւելով մինչ այն կառուցուած դիրքը, որ ունէր Չեխոսլովաքիոյ մէջ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնը։

Ինչո՞ւ Յունաստան կենսական կէտ մըն է բրիտանական ռազմագիտութեան մէջ, եւ ինչքան հզօր է ան։

Յունաստան կենսական է, որովհետեւ արեւելեան Միջերկրականի մէջ նաւային կայանները սակաւաթիւ են։ Քորֆուն թէեւ այժմ դժուար պաշտպանելի կէտ մըն է, բայց ծովեզերքին դէպի արեւմուտք, Քէֆալոնիա եւ ուրիշ վայրեր խիստ արժէքաւոր են, իսկ շատ աւելի էական են իբրեւ կայաններ Նաւարինօն եւ Կրէտէն։

Հիւսիսի ամրութիւններուն վրայ, միւս կողմէ, առատ դրամ ծախսուած է. թէեւ այդ ամրութիւնները ծրագրուած տեղ աղքատական սահմանագլուխը այժմեանին նման իբրեւ տկար կէտ մը նկատի առնուած չէր։ Բանակը իր ժամանակին մեծ մասը յատկացուցած է բանակին եւ նաւատորմին բարւոքման, եւ բանակին գիւղացիները ու նաւատորմին ձկնորսները (նաւատորմը կը բաղկանայ գլխաւորապէս Թորփիլահալածներէ եւ սուզանաւերէ) տոկուն են եւ հաւատարիմ։

Պէտք չէ անտեսել նաեւ կառավարութեան ներքին քաղաքականութիւնը։ Վերջին երեք տարիներուն Յունաստան ունեցած է ճշմարտօրէն աղէկ, գործօն ու յառաջադէմ կառավարութիւն մը։ Գիւղացիներու պարտքերը ջնջուած են, արտադրութիւնը աճած է, ճամբաները շինուած են եւ անձրեւի հողերը ոռոգուած, անտառամշակութիւնը զարգացուած, գործաւորներու աշխատավարձը բարձրացուցած, աշխատանքի ժամերը կրճատած, ճամբաներու շինութեան եւ առողջապահական – բըժշկական ծառայութեանց զարկ տրուած։

Այսուհանդերձ, սակայն, դիկտատուրան ծանր կը ճնշէ բոլոր դասակարգերուն վրայ, իր պարտադրած գրաքննութեամբ, գաղտնի ոստիկանութեամբ եւ բռնի աքսորներով։ Զօրավար Մէթաքսասի մեթոտները իբարու մօտեցուցած են ձախակողմեան ու չափաւոր ընդդիմադիրները, եւ դժգոհութիւնը կը ծաւալի երկրին մէջ։

Ի՞նչ կապ ունին վարչական ձեւը եւ ժողովրդական ըլլալը կամ չըլլալը Մեծն Բրիտանիոյ հետ Յունական կառավարութեան. մօտաւորները կը պատասխանեն — «ոչ մէկ կապ», եւ երբեմն ալ կ'աւելցնեն — «Հապա Լեհաստա՞ն»։ Բայց եթէ հաւանական դաշնակցի մը կառավարութեան ներքին նկարագիրը մեր գործը չէ, անոր հաստատուն վիճակը կը շահագրգռէ մեզ։ Ցախերը դիզուած են իրարու մօտ դէզ առ դէզ եւ նուրբ ծուխի զոլորշիներէն կարելի է կռահել բռնկելու պատրաստ կրակին ծաւալը։ Ուրեմն, Յունաստան ունեցած է կատաղի ներքին անցեալ մը, եւ միշտ ալ կան մարդիկ որ պատրաստ են ըլլալ թէ՛ Թէնքուրմէն օգտուիլ քաղել իրենց անձնական փառասիրութեանց համար։

ԷՆԹԸՆԻ ՌԻՒՆ

(ԾԷՅլի Թէլէկրաֆ)

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Դիւրին մէջտեղ չեկաւ այս հայակական ձեռնարկը։ Առաջին իսկ պահէն, Տիկին Բուդաղեան կը բախէր չկաւութիւններու, չափազանցեալ պահանջներու եւ չէլ հաշիւներու, որոնք միշտ աղխտաբեր եղած են հայկական կեանքին մէջ։ Եւ որ յաղթողն է, ցեռ ներկայացումէն մէկ ամիս առաջ, Ա. Շահխաթունի եա կը կենար էր յանձնառութենէն, որուն կը հետեւէր գլխաւոր դերակատարուհիին հրաժարումը։ Տիկին Բուդաղեան կը զգար անզօր յուսահատութեան մը յաղթող թանուրթիւնը։ Արդէն իսկ կը մտածէր թանթի շուրջ ... երկը բեմադրել, նոյնիսկ բոլորովին ձեռք քաշել գործէն...։ Եւ ահա, բուռ մը կրակոտ աղջիկ, «վճռական» կը խոստանային յաջողցնել՝ գլխաւոր գլուխ հանել ծրագրուած ներկայացումը։ Մնացեալը ծանօթ է։

«Օշին Պայլ»ի հրատարակութիւնը, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, ժամանակին բուռն վէճերու դուռ բացած եւ մինչեւ այսօր ալ մնացած է լրագրական էջերուն մէջ։ Փարիզի հանդուցեալ «Գրական Ակումբ»ը իրեն նուիրած է քանի մը նիստեր, ուր Կ. Սասունի կարդաց շահեկան ուսումնասիրութիւն մը։

Շանթի այդ երկը կարդացած եմ «Նուպարեան մատենադարան»ը, ուր գացեր էի պատմական աղբիւրները վերստուգելու մէկ թատերախաղիս, որ կը շօշափէր Կիլիկիոյ թագաւորութեան վերջին օրերը։ Այս շրջանը միակ պատմագրութեան մը ճանչցած է, կարդինալ Ժան Տարտէլը,— խոստովանահայր եւ շրջուն վարչապետ Լեւոն Ե.ի— որ ամենայն հաւանականութեամբ տուն տուած է իրեն։ Կիլիկիոյ վերջին արքան խիստ դատապարտուած էր հայ նախարարներու դաւաճանութիւններէն, հետեւաբար յանձն կրօնաւորին վկայութիւնը անկողմնակալ չի նկատուիր շատերու կողմէ։

Շանթի երկը իր մեկնակէտ ունի հայեցակէտին պայքարը։ Հայոց եւ Տաճարականներուն միջեւ երբայէս պախումներ տեղի ունեցած են, հողային եւ կրօնական վէճերու համար, բայց անոնք երբեք չարաշէտ հետեւանք չեն ունեցած։ Հայերն ու լատիններ միշտ գիտցած են իրարու հետ միանալ մահմեդական վտանգին առջեւ։ Կը թուի թէ Հռոմ չէ ձգտած Կիլիկիան կործանել, այլ միայն իր հոգեւոր մականը տարածել Հայոց վրայ։ Մեր հանճարեղ Թագաւորը՝

Լեւոն Մեծագործ երկար ատեն ի զուր բանակցելէ ետք բիւզանդացիներուն հետ, արդէն յօժարակամ ընդունած է Պապէն ստանալ իր թագն ու օծումը, իբրեւ ամենազօրեղ եւ ամենատիրական իշխանութիւնը։ Այն օրէն ի վեր Հայերը տեսակ մը հովանաւորեալներն էին Ս. Պետրոսի գահակալներուն։

Ուրիշ կերպ ալ կարելի չէր։ Մոնկոլ դաշնակիցները շատ հեռու էին, իսկ մահմէտական հարեւանները ուժի օրէնքը միայն կը ճանչնային, ինչպէս հիմա բոլշեւիկները եւ Փաշական տեսութիւնները։ Հայոց համար, ընդհակառակն, չարաշէտ հետեւանք ունեցած է Հռոմի ազդեցութեան տարածումը, կրօնական երկպառակութիւններու երեսէն։ Պապերը միշտ աշխատած են «խաչ առել» յանդուգն ասպետներուն, նոր խաչակրութեամբ մը Սուլթաններու ձեռքէն փրկելու համար Երուսաղէմն եւ Քրիստոնեայ իշխանապետութիւնները։ Ժան լը Պոնէն վերջ, Ուրբանոս Ե. այդ պաշտօնը յանձնած է Կիպրոսի Պետրոս Ա. արքային, որ թեկնածու էր Կիլիկիոյ գահին։ Օրուան հզօր իշխանութիւններէն Ճենովան եւ Վենետիկը, իբրեւ առեւտրական դաշնակիցները Եգիպտոսի, շատ ալ ականջ չէին կախեր քահանայապետին խաչակրութեան յորդորներուն եւ բանադրանքի սպառնալիքներուն։ Սոսրեւ կը գնեմ պատմական վաւերագիր մը, որ շատ պերճախօս կերպով ցոյց կու տայ պապերուն գգացումները Հայոց հանդէպ։

— «Հայոց Մարան Դիւան, Տարենտոնի Փիլիպպոսին քրոջ դուստրը կը խնդրէ որ Պապը իրեն օգնութեան հասնի ընդդէմ Միսիսլմաններուն, որոնք մեծ վտանգի կ'ենթարկեն իր թագաւորութիւնը ...։ Պապը կը հրաւիրէ Անտիոքի իշխան Ժանը, խնամակալ Կիպրոսի, Վենետիկցիները, Ճենովացիները եւ Հռոդոսի ասպետները օգնութեան հասնիլ Հայոց»։ (Ռէյնալտի, «Տարեգիրք 1372»ի, գլուխ Է.)։

Ո՛րքան հնարաւոր էր հայրենասէր գործիչի մը խոյալը մարմնացնող յարմարագոյն հերոս մը ընտրել, քան այդ անձնական Օշին Պայլը, որուն անուանը թշնամիներուն ձեռքը պիտի մատնէր Տաւրոսեան Հայաստանը։

Դաժան խնամակալն իր առաջնութեան քարոզները կը վերապահէ միմիայն Ալիսի, բայց երբեք միւս որդիներուն՝ Աշոտի եւ Մարունի ...։ Ժան տ'Անժուէն ունեցած այդ հաւատափոխ զաւակը՝ Եգիպտոսի Սուլթանին մօտ ապաստանելով, ճշմարիտ պատուհաս մը կը դառնար Կիլիկիոյ գլխուն։ Գալով Մարուն թագուհիին, այն ալ գլխաւոր դէմքը կը հանդիսանար այն եռապետութեան, որ հրամէր կ'ուղղէր Հայէպի Ամիրապետ Ս. Ըշկը – Թիմուրի, որպէսզի բարեհաճի գրաւել Սիսը ...

Լ. Շանթ կէտ առ կէտ ճշտուած է պատմական վաւերաթուղթերուն, բայց անոնց տուած իր մեկնաբանութիւնը ճշմարտական չի թուիր։ Օշին Պայլ չարդարացներ իրեն վերագրուած հերոսի նկարագիրը։ Քանիցս հաճոյքն ունեցած եմ ունկնդրելու Փրոֆ. Ն. Ծորկան, Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ։ Մեր մեծանուն բաւելեանը բան գործ ըրած էր լայնօրէն Կիլիկիոյ հայ ականաւոր դէմքերը փնտռել եւ գտնել, միջնադարեան յաղթութիւններուն առջեւ պանծացընելու համար զանոնք։ Զարմանալի է որ ոչ մէկ յիշատակութիւն կ'ընէր Լեւոն Դ.ի խնամակալի մասին, իսկ եր՝ հեղինակած պատմութեան մէջ, ... թէ կ'անդրադառնայ անոր գոյութեան։

1320ին, հազիւ տասը տարեկան Լեւոն Դ. յաջորդ կը կարգուի հօրը Օշին արքային։ Իրեն խնամակալ կ'ընտրուի Կոռիկոսի Օշին կոմսը։ Պատանի թագաւորը մեծ դժուարութեամբ ... արտօնութիւն ձեռք կը բերէ ... ։ Պատմութիւնը խիստ ... Օշին Պայլի գործունէութիւնը ... տակելու համար, բայց ... ներկայացնել փաստեր ... ։ Երբ դաժան բանտը ... հետապնդէ կ'առնէ ... մակալը խեղդել կու տայ թագուհին հօրաքոյրը՝ Իզապէլ թագուհին, կին խաչակիր իշխանապետի ... Ամորի արքային։ ... Հիւկ եւ Հենրիկոս որդիները ... Միւսները՝ Պոհեմոն եւ Ժան ... Հայոց վերջին թագաւորը ... կ'ապաստանին Հռոդոս, իսկ ... կ'երթայ Բիւզանդիոն, ուր ... իր հօրաքրոջ Թեոֆիա թագուհին, Սերէցի կառավարիչ կը կարգուի։

Կիլիկիոյ գահը չափազանց ... էր, հրապուրիչ խայծ մը ըլլալու համար խաչակիր ազգատոհմին ... ժուան տարիներ վաստած է հաշտելու համար իր Բիւզանդիոնի եղբայր ... որ աղազայ Կոստանդին Բ.ը պիտի դառնար։ Ցեղապայծին իր կրտսեր որդին Լեւոն «Լուսինեան», նոյնպէս ... մամբ պիտի սահմանէր Կիլիկիոյ թագը։ Օշին Պայլն իսկ ... խոստովանի թէ՝ «Ֆրանկ իշխանի դէմ յուրջ ամբաստանութիւն մը գոյութիւն չունի»։ Ապա ուրեմն ի՞նչ այդ հալածանքը Ամորիի որդոց դէմ, ինչո՞ւ մեռաասներորդ պահել ... շալը իր «պարզելի» գործերուն համար ...

Կիլիկիան շատ ծանր օրեր կ'ապրէր այդ շրջանին։ Ցաճախ ասպարէզ կը դառնար Լարանտայի եւ Բերիոյ Մոնկոլներու արշաւանքներուն, որոնք ... փոխ կը թալլէին եւ կը կողոպտէին ազգաբնակչութիւնը։ Հայ իշխանները կ'ապաստանէին իրենց բերդերը, բայց վտանգն անցնելուն պէս, ուրիշ կուսակցին իրենց պատերազմէն, այս անգամ իրարու դէմ կռուելու համար ...։ Խնամակալը ... հետեւի այն շաւիղին, որ Օշին արքային եղած էր, ու ... պիտի Լեւոն Դ.ի, երեք Կոստանդին ... եւ Կիլիկիոյ վերջին թագաւորին ... մասնաւոր Նաւպոլիի միապետին ... րոջ՝ Ժան տ'Անժուի հետ, եղբայրական ... դաշնակցութիւն ձեռք բերելու համար։ Ավինեոնի Յովհաննէս ԻԲ Պապը, որ քանիցս օգնած էր Հայերուն ... եւ բարոյապէս, այս անգամ ... կը դիմէ Ֆրանսայի Փիլիպպոսին ... րայլին եւ Մոնկոլներուն։ Պարսկաստանի խաքանը քառասուն հազար ... նէր, կը ճամբէ Օշին Պայլի օգնութեան։ Իկոնիոյ Մալէք – էն – Նասր Սուլթանը կը ստիպուի ... տարուան խաղաղութիւն կնքել ... հետ (4 յուլիս 1322)։ Դաշինքին ... մաձայն մերոնք պէտք է ... տարեկան 50 հազար ոսկի ... ութի հասոյթը եւ Այասի մաքսատան ... կէսը։ Վալուայի Փիլիպպոս ... թագաւորը, միշտ քահանայապետին յորդորներուն վրայ, Հայոց կը ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այստեղ հանդիպեց որոնց Հայաստանեայց բարեբար Մեծն Ներսէսը, անշուշտ, հայրենիքի բարօրութեան համար գործ դրած երկարամեայ աշխատութիւններից յետոյ։ Այստեղ աւանդեց նրա արժանաւոր որդին՝ Մեծն Սահակ՝ իւր վերջին խաղաղասէր աշակերտներով, ազգի լուսաւորութեան գործը ժայռերի ծոցում ցարունակելու համար։

Մեր նկարագրած ժամանակում նոյնպէս գտնւում էր այստեղ հոգեւոր հայրերի հոյակապ միաբանութիւն, որ բարեկարգել ու ծաղկեցրել էր Այրիվանքը ։ Այստեղ էր եւ այդ ժամանակ Հայոց Հայրապետը, Յովհաննէս կաթողիկոսը, որ Արարատեան դաշտից վտանգներից փախչելով՝ թողել էր Դուինայ կաթողիկոսարանը եւ իւր համասարծում ապաստանել ... տեղեանքով ու հայրապետական գանձերով ապաստանել Այրիվանքի ամրութիւններին։

Երկու օր էր ինչ լուր էին բերել Հայրապետին թէ՝ Ներսէ Ռամիկանը, որ Յուսուֆից յետոյ տեղական էր կարգուած եւ որ մինչեւ այն նստում էր Ատրպատականում, հասել է արդէն Նախիջեւան եւ յառաջանում է դէպի Դուին։ Ռամիկանին, յայտնի էին Հայոց թագաւորի անյաջողութիւնները, հայ իշխանների խռովութիւնները եւ երկրի անտէրունջ դրութիւնը։ Եւ ահա նա շտապել էր օգտուել յաջող հանգամանքից։

Կաթողիկոսն իմացաւ որ Ներսէն հետամտում է կաթողիկոսարանը եւ նրա կալուածները գրաւելու, իսկ այդ նպատակին համար նախ կը յանձնէր ձեռք ձգել իրեն կաթողիկոսին եւ հայրապետական գանձերը յափշտակել եւ սրա թէ յանցանքներ բարդելով նրա վրայ՝ կաթողիկոսարանը գրաւել։

Այս պատճառով Հայրապետը, որ մինչեւ այն ապրում էր Այրիվանքի ներքին այրերում, այն է՝ անտապատականների միաբանութեան մէջ, ուր վիմափոր եկեղեցիներն ու ընդհանուր կացարանները էին, ելաւ, ջաշուեցաւ իւր հաւատարիմներով դէպի Վերին Վանքը, ուր անտառականներն էին պահւում։

Այդտեղ անհնար ու խաւարչտին այրերի մէջ թաքնուելով՝ կաթողիկոսը յոյս ունէր ազատ մնալ Ներսէի հետապնդութիւնից եւ փրկել իւր հետ բերած հայրապետական հարստութիւնները, որոնք մեծ մասամբ սրբութեան ժողովածուներ եւ նախնի գահակալներից ժառանգած ընծաներն էին։

Կաթողիկոսի կարծիքով՝ Ներսէին ... ...

Բայց երբ հետզհետէ հասնող լուրերից երկիւղը փարատւեց, Ներս մեր – ... մօտաւորապէս ... սահմանել Այրիվանքից եւ ապաստանել Գառնայ ամրոցին, ուր այդ ժամանակ ապրում էր թագուհին։

Կաթողիկոսին հաճելի էր հետեւել այդ խորհրդին, բայց երբ Դրան եպիսկոպոս Սահակը, որ լուրջ եւ իմաստուն մարդ էր, հակառակեց ընթացքով։

— Ժողովուրդն արդէն բամբասում է Քեզ, Վեհափառ Հայր, թէ դու անաէր ես թողել Դուինայ կաթողիկոսարանը եւ քո անձի ապահովութեան համար ապաստանել Այրիվանքի ամրութիւններին։ Այժմ էլ եթէ Գառնի փոխադրուես, կը գրգռես Քո դէմ նոյնիսկ կղերի զայրոյթը։

— Եթէ մի անգամ արդէն հեռու եմ կաթողիկոսարանից, կարող եմ լինել եւ Գառնիում, ինչո՞ւ այս աւելի պէտք-կղերը գրգռուի, հարցրեց կաթողիկոսը եպիսկոպոսին։

— Այստեղ մնալու համար դու պատրաստ ունէիր, Վեհափառ Տէր, այդ այն է, որ գուցէ հալածանքից եւ Այրիվանքի հաշտութեան եւ բազմամարդ՝ ... իսկ Գառնիում ապրում են թագուհին եւ պատանի կանայք, որոնք պէտք չունեն քո հովանաւորութեան։

Կաթողիկոսը գլուխը կախեց եւ լռեց մտածել։ Եպիսկոպոսի առարկութիւնը արդարեւ բանաւոր էր։ Կաթողիկոսը պարտաւոր էր իւր ուխտի հետ լինել եւ ոչ թէ ամրոցաբնակ տիկնանց։ Բայց մօտալուտ վտանգի երկիւղը ճնշում էր նրա սիրտը։ Նրա բարեկամ, յաղթանդամ եւ արտաքուստ զօրաւոր մարմնի մէջ ապրում էր մի տկար սիրտ ու երկչոտ հոգի։ Նա թէպէտ արտաքին սիրում էր իւր հօտը եւ միշտ աշխատում նրա բարւոյն համար, բայց դրա հետ միասին սիրում էր իւր անձը եւ հետեւապէս վտանգի չէր ենթարկում նրան, եթէ հօտի շահը պահանջում էր այդ։ Նա հայրենիքի հարազատ որդին եւ նրա երջանկութեան անկեղծ բարեկամն էր։ Բայց եթէ երջանկութիւնը ձեռք բերելու համար պէտք էր լինում զոհել թագաւորը անձի կամ զօրեղ իւր խանի դէպի ինքն ունեցած բարեկամութիւնը, նա մտածում էր մինչ վերջ ի վերջոյ, այդ բարեկամութեան կորուստը խնայելու։ Նա ապրի օգտին գործում էր բարիքներ երբեմն միայն վտանգը փարատելու համար. իսկ շատ անգամ էլ՝ որպէսզի իւր փառքը չստուերէ, նա մերժում էր դիմել հօտ – ... ։

Նոր չարիքներին։ Նա չունէր ոչ քաջ կամք, ոչ հաստատ բնաւորութիւն եւ այդ պատճառով էլ նրա վրայ հաստատ ազդեցութիւն ունէր ... թէ՛ մեծը եւ թէ փոքրը, թէ՛ տկարը եւ թէ զօրաւորը, թէ՛ թագաւորի ... սարկաւն եւ թէ իմաստուն խորհրդական։ Զօրաւոր մարդու կամ չէր ... իւր վրայ արած ազդեցութիւնը ... զում էր միշտ զօրաւորագոյնը՝ ... շատ անգամ էլ պատճառում էր հակ ... ջանքը, նայելով թէ ո՛րն է վերջին ... գամ իւր ոտքը փորձել նրա վրայ։

Իսր Դրան եպիսկոպոսի վրայ ... կային կաթողիկոսի մեծ համարում ... ունէր. Նա յարգում էր նրան ... առաջինի եւ իմաստուն մարդու ... այդ պատճառով, ընդունելով որ ... փորձերի մասին հաւանող լուրերն ... հանգստացնում էին նրան, ... մենայնիւ որոշեց լռել նրա խորհրդին եւ մնալ Այրիվանքում, իւր ... ուխտի հետ։

Բայց ահա՛ հասաւ այցելու ... դիկոսի Գէորգ անձամբ ... եր հաղորդեց Վեհափառին ... պատմական նորութիւններ։

(Շար.)

ԽՆՋՈՅՔԸ ՊՈՒՐԿԱՋԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿԱՋ, 13 ապրիլ.— Մանօթ գործիչ Պարօ Սասունի, ընկերակցութեամբ «Վէմ» ի խմբագիր Ռն. Մխիթարեանի, այցելեց Պուրկազ։ Ապրիլ 9ին, միութեան ազգ. վարժարանի մէջ գումարուեցաւ «Վարանդեան» Միութեան ընդհանուր ժողովը, ուր ներկայ եղան բազմաթիւ անդամ – անդամուհիներ։ Պ. Սասունի, հանգամանօրէն խօսեցաւ ներկայ քաղաքական անցուդարձերու մասին, լուսաբանելով ներկաները։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ ընտրութիւն մը, «Վարանդեան» ի բոլոր անդամներուն։ Նոյն ժողովին խօսեցաւ նաեւ ընկեր Ռն. Մխիթարեան։

Ընկերը քանիցս հաւաքեց «Վարանդեան» երիտասարդութիւնը եւ անոնց հետ ունեցաւ խորհրդակցութիւններ։

Երիտասարդութիւնը, ի պատիւ հիւրերուն, սարքեց պատուոյ ճաշ մը, ուր եղան զանազան զրոյցներ եւ ուրախութիւն։

Ապրիլ 11ին, երեկոյեան ժամը 9ին, Թուսերու սրահին մէջ, «Վարանդեան» Մ. Միութիւնը կազմակերպեց հրապարակային բանախօսութիւն, ուր ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, ժողովուրդի բոլոր խաւերէն։ Բանախօսն էր Պ. Սասունի, նիւթը՝ «Հայ ժողովուրդի ներկայ կացութիւնը եւ ապագան»։ Բանախօսը մանրամասնօրէն պարզելով միջազգային տագնապին զանազան ծալքերը, բացատրեց անոր վտանգները, որ կը սպառնան անոր։ Ցետոյ թուեց այն պայմանները որ կրնան ծառայել մեր ազգային բաղձանքներու իրականացման, եթէ սակայն մենք գիտնանք օգտուիլ պատմութեան դասերէն եւ պատրաստ գտնուիլ։ Այս առթիւ սրտագին կոչ ըրաւ որ հայութեան, մեր ազգի եւ հայրենիքի այս լինել – չլինելու օրերուն ըլլալ համերաշխ եւ միակամ, որպէսզի հայկական դատին նուիրուած կազմակերպութիւնները յաջողին իրենց պատմական մեծ առաքելութեան մէջ։

Ներկաները լաւ տպաւորութեամբ եւ գոհունակութեամբ բաժնուեցան սրահէն։

Թղթ. Թէքէլեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԳՐԻՆԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ԼԻՈՆ, 17 ապրիլ.— Համազգային եղեռնի 24րդ տարելիցը տօնուեցաւ Լիոնի մէջ, այս տարի եւս՝ Զօմի նախաձեռնութեամբ, ապրիլ 15ի գիշերը, Պ. Բաղ սրահին մէջ։ Հանդէսին հովանաւորութիւնն ստանձնած էր Ազգ. Միութիւնը։ Կը մասնակցէին զանազան կազմակերպութիւններ եւ Հայր. Միութիւններ։

Զօմի տղաքը ջանք չէին խնայած այս սպասուածին տալու համազգային բնոյթ եւ գեղարուեստական բաժին մը՝ պատշաճ օրուան տօնակատարութեան։

Օրուան նախագահը՝ Պ. Ց. Վարժապետեան, Ծօփէնի մահերգը նուագուած միջոցին անհանդստութիւն մը պզալով հեռացաւ իր պաշտօնէ չարու –

...

ղարուեստական վայելք մը եղաւ մեր գաղութին համար, այլ եւ կոկիկ հասոյթ մը ապահովեց ձեռնարկողներուն։

Գ. Ց. Պօյաճեան

Ս. ԷԹԻԷՆ, 14 ապրիլ.— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէն օգտուելով ընկեր Իշխանեանի այցելութենէն, ապրիլ 10ի կէս օրէն վերջ՝ ունեցաւ ընկերական ժողով, իսկ իրիկուան ժամը 8.30ին հրապարակային բանախօսութիւն մը Փլաս Պրընէթի սրահին մէջ, որ լեցուած էր հայրենասէրներով։ Ընկեր Իշխանեանի նիւթն էր «Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները»։ Բանախօսը մանրամասնօրէն լուսաբանեց մեր կրած յուսախաբութիւնները. Ն. Հայաստանէն՝ Քրէմլին նստողները ով ով ալ ըլլան եւ ինչ գոյնի ալ որ պատկանին, մէկ ուղղութիւն ունին, անոնց համար արժէք չունի Հայաստանի մը գոյութիւնը, եթէ պէտք ըլլայ դայն զոհել Թուրքիոյ բարեկամութեան։ Ընկերը յետոյ պարզեց լաւ օրերու հեռանկարները։ Մեզի համար կենսական է պատրանքներու ետեւէն չերթալ եւ միանալ ազգային քաղաքականութեան շուրջ։ Ընկերը այս առթիւ լիշեց Ֆրանսայի հետ մեր ունեցած մշակոյթի կապերը ըսելով. «Այսօր Ֆրանսան մեր երկրորդ հայրենիքն է եւ անոր հանդէպ մեր պարտականութիւնը պէտք է սիրով կատարենք, ըլլալով օրինաւոր քաղաքացիներ»։

...

ՏԱՐԱԶ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վիքթոր Հիւկօ — Թարգմ. Ս. Զ.

...

(Շար.)

դանուայի ուժը եւ ժողովուած բանակը մեծ ազդակներ են պալքան – դանուբեան շրջանի երկիրներուն համար»։

Լոնտոնի պուլկար դեսպան Պ. Մոմչիլոֆ Սոֆիա մեկնեցաւ, հաղորդելու համար իր խօսակցութիւններու արդիւնքը անգլիական կառավարութեան հետ։ Մեկնելէն առաջ դեսպանը երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Հալիֆաքսի հետ։

Կէօպէլս կ'ըսէ կը սկսի

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Հիթլէրի յիսնամեակին առթիւ, անլուր նախատինքներ տեղաց ժողովրդապետութեանց հասցէին։

— « Ատոլֆ Հիթլէրի անունը աշխարհին համար կը նշանակէ քաղաքական ծրագիր մը։ Ան կը շարժի երկրագունդի վրայ լեգէոնի մը նման։ Ոմանց համար ան կը նշանակէ լոյս, հաւատք եւ ապագայ։Ուրիշներու համար՝ առարկայ է ատելութեան, ստախօսութեան եւ վատոգի զրպարտութեան։ Ո եւ է մէկը, որ Գերմանիան տեսած է անցեալին մէջ, ընենք նոյնիսկ 1938ին, այսօր անճանաչելի պիտի գտնէ զայն։ Տարի մը առաջ էր որ Առաջնորդը լուծեց Աւստրիոյ կցումի խնդիրը։ Այսօր ,Հիթլէրի ծննդեան50ամեակին առթիւ,մենք երջանիկ ենք, որ Եւրոպայի քարտէսը փոխուած է ի նպաստ Գերմանիոյ։ Եւ այս գործը գլուխ հանուած է առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, ինչ որ աննախընթաց է պատմութեան մէջ։ Այժմ ստեղծուած է Մեծն Գերմանիան, բառին ամենալայն առումով։ Աւելին։ Առաջնորդը խաղաղութիւն պարգեւած է կեդրոնական Եւրոպային։ Ճիշդ է, այս իրողութիւնը գործին չի գար ժողովրդապետութեանց, որոնք նախանձով առզորուած են նացի Գերմանիոյ հանդէպ։ Ատոր համար է որ զայրացած են։ Բայց ի զուր։ Գերմանիոյ թշնամիները անզօր են, ժողովրդապետութիւնները պարզապէս ծիծաղելի դարձած են։ Գերմանիա ապահով է գերման սուրին պաշտպանած»։

*** « Ճիօռնալէ տ'Իթալիա»ի մէջ Պ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, կը պնդէ, թէ նախագահ Րուզվելթ խորհրդակցած է Լոնտոնի եւ Փարիզի հետ, նախ քան իր հեռագիրը ղրկելը Պերլին ու Հռոմ։ «Ցղայական է պնդել, որ Հռոմ եւ Պերլին հակաառաջարկներ ներկայացնեն։ Հակաառաջարկներ կ'ընեն այն կողմերը, որոնց միջեւ կը տիրէ հաւասարութիւն, վստահութիւն եւ փոխադարձ յարգանք։ Րուզվելթ անվստահելի է եւ բանակցութիւն վարելու ընդունակութիւնը չունի։ Իտալիոյ, ինչպէս Գերմանիոյ, համար հարցը կը վերաբերի արդարութեան եւ հաւասարութեան։ Րուզվելթին ըրածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Անտանթի պետութիւնները մեկուսացնել յօգուտ ծաւալականութեան եւ հակաֆաշականութեան»։ Այս տողերը գրելով հանդերձ, Պ. Կայտա կ'ըսէ, թէ այս գիրքը չի նշանակեր թէ Մուսոլինի անպատասխանի պիտի թողու Րուզվելթին հեռագիրը։

*** «Նիւ Եորք Թայմզ» վերլուծելով Մուսոլինիի փառասիրութիւնները Միջերկրականի մէջ, կը գրէ թէ պատմութիւնը ցոյց տուած է որ այդ փառասիրութեան զոհ գացին Փիլիփ Բ., Լուդովիկոս ԺԴ. եւ Նափոլէոն, եւ Մուսոլինիին ալ վիճակուած է նոյն ճակատագիրը։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՀՈԳԵԻՈՐ ՏԵՍՈՒՉԻ փոխանորդ Տէրան վարդ. Ներսոյեան հինգշաբթի առաւօտ յանկարծակի հիւանդացած ըլլալով, փոխադրուեցաւ Սէն Ժոզէֆ հիւանդանոցը, ուր ստիպողաբար գործողութեան ենթարկուեցաւ (ստամոքսի կող)։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, գործողութիւնը անցած է յաջող եւ հիւանդին վիճակը լաւ է։

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԵԾ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, որ տեղի պիտի ունենար մայիս 2ին, բայց յետաձգուած էր 17ին, նորէն յետաձգուեցաւ, այս անգամ մայիս 30ին։ Կը նշանակէ թէ իտալական զօրքը աւելի դեռ մէկ ամիս ալ պիտի մնայ Սպանիա։

ՀԻԹԼԷՐԻ 50ամեակին առթիւ, Անգլիոյ թագաւորը շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց, համաձայն միջազգային սովորութեան։ Տօնակատարութեան ամէնէն յատկանշական մասը կը կազմէր զօրահանդէսը, որուն կը մասնակցէին 50—60.000 զինուորներ։ Այս առթիւ Հիթլէր Տանցիկի պատուակալ քաղաքացի հռչակուեցաւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վերակազմութեան ձեռնարկելով, արտակարգ ներկայացուցիչը իր ձեռքն առաւ ամբողջ ոստիկանութիւնը, քաղաքապետութիւնը եւ քաղաքին ելեւմուտքը։ Վեց ամիսը անգամ մը տեղեկագիր պիտի ներկայացնէ կառավարութեան։ Ֆրանսայի երկրորդ մեծ քաղաքը այնպիսի վիճակի մը մատնուած է որ, քաղաքապետութեան բացը 3.200.000էն (1934) 47.000.000 ֆրանքի բարձրացած էր 1937ին։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ ալ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան, ի նախատեսութիւն պատերազմի, մասնաւորապէս պաշտպանելու համար բազմամարդ կեդրոնները։ Կազարգել դիմակը կ'արժէ 7 սուրիական ոսկի։

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ երկու հոգի գլխատուեցան լրտեսութեան յանցանքով։ Կեդրոնացման երեք նոր կայաններ պիտի հաստատուին, ի նախատեսութիւն պատերազմի։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կարգ մը հրամանագիրներ ալ վաւերացուց, ի խնդիր ազգային պաշտպանութեան։ Այս առթիւ երէկ գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը։ Նոր հրամանագիրները կը տրամադրեն տուրքեր՝ վճարումներու վրայ, ներքին փոխառութիւն մը, շաբաթական 45 ժամ աշխատանք՝ պետական պաշտօնեաներու համար եւն.։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութիւնը որոշեց տօնել մայիս 1ը, համաձայն աւանդութեան։ Այս առթիւ Կեդր. Կոմիտէն քննեց նաեւ միջազգային կացութիւնը եւ գոհունակութեամբ արձանագրեց որ ընկերվարականները հաւանութիւն յայտնած են միացեալ ճակատ կազմելու։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը պատերազմական պիտոյքներու նախարարութիւն մը հաստատեց, անոր գլուխը դնելով եռանդուն նախարար մը, Պըրճին, որ 52 տարեկան ազատական մըն է եւ քանի մը լեզուներ գիտէ։ Պատերազմի միջոցին կը ծառայէր Անգլիոյ Ապահովութեան տեսչութեան մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Պոնէ առջի օր ճառ մը խօսելով Փարիզի ամերիկեան ակումբին մէջ, ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց նախագահ Րուզվելթի ձեռնարկին առթիւ եւ փառաբանեց ֆրանքօ-ամերիկեան բարեկամութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆ ճամբորդական սաւառնակ մը, որ 12 ճամբորդ կը տանէր Փարիզէն Պերլին (11ը գերմանացի եւ 1ը ֆրանսացի լրագրող մը), Պերճիքայի վրայէն անցնելու ատեն հետապնդումի ենթարկուեցաւ պելժ սաւառնորդներու կողմէ։ Գերման սաւառնակը վար իջաւ եւ խուզարկութեան ենթարկուեցաւ։ Ետքը թոյլ տրուեցաւ, որ շարունակէ իր ճամբան։

ՔԱՆԹՈՆԻ վերագրաւման համար չինական բանակը կատաղի յարձակումներ կը գործէ։ Տեղի կ'ունենան արիւնահեղ կռիւներ։ Ճափոնցիները առած են մեծաքանակ օդնական ուժեր։ Կ'ըսուի թէ Չինացիները ետ առած են 500 քաղաքներ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Ղեկավարութեամբ գեղասէր Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, կը մասնակցին՝ ծանօթ գեղասանուհի Օր. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ Տիկիններ Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ե. ՊԻՒՐՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՃԱՆ ՄԱՆՊԱՇ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ։

Երաժշտութիւնը կը վարէ գեղասէր Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, մասնակցութեամբ Օր. ԱՑՏԱՃԻ (դաշնակ) եւ Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ջութակ)։ Ներկայացումէն վերջ, յայտնի պարուհի

ՕՐ. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

(որ պարած է հնդիկ-մահարաճաներու պալատներու մէջ եւ արժանացած մեծ գնահատանքի), կը պարէ դասական եւ հնդկական պարեր։

Mlle ADELIA ROMANO (Պարսէլոնայի օփերայէն) ԿԸ ՊԱՐԷ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Հայկական եւ եւրոպական պարերու համար ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ նուագախումբ, իրենց տարազով, ղեկավարութեամբ ԳԱՐԻՕ – ԳԱՆԴԻԻ։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտք՝ 10, 15 եւ 20 ֆ.

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թ. Նալպանտեան, 48 rue Richer Փարիզ (9), «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr. le Prince, Ս. Հալվաճեան, 4 rue Alexandrie, Փարիզ եւ հանդէսին օրը կիչէն։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը։

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը։

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSIC (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone)։

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի։ Պիտի բաժնուի քոթիյոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ,Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պօսիւէ կը խօսի Պ. ԱՄԻՐՈՒՐ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ.-ճիւղին կողմէ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՅԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ եւ իր ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

173 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիանի սրահին մէջ

կը խօսի ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Կ'երգեն՝ Տիկ. Մ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. Ա. ԳԱՎԷՔՃԵԱՆ, Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, հայկական պարեր եւ խմբերգներ սաներուհիներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Կը նուագէ Թափոտ ԳԱՐԵԳԻՆ ճազի ընկերակցութեամբ։

Մասնաւոր պիւֆէ. Մուտք 6 ֆրանք

Հաղ. միջոց.— Մէթրօ ցանկերէն առնել Ռոպէնսոնի ուղղութիւնը եւ իջնել պանեէօ

Թատերական ներկայացում

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՀԵԱՑԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Sèvres

կը ներկայացուին՝ ՇՈՒՇԱՆ ՎԱՐԴԵՆԻ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ եւ ՌՈՒՍ-ՓԱՐԱԻ ՍԱՐԳԻՍԸ (զաւեշտ)

Տոմսերու գինը՝ 10 եւ 7 Ֆր.

Այց մը ընկերներու գերեզմանին

Անիէռ-Պուաքոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն կազմակերպած է այց մը Ապրիլ 11-24ի առթիւ մեռած ընկերներու գերեզմաններուն, կիրակի 23 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ համակիրներէն ներկայ ըլլալ։ Հաւաքատեղի՝ Դաթրը-ռուբի հրապարակը։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ընկերները եւ համակիրները ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ կողմէ ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբի սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԳՆԴ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պուլվար Օտոսի Սէն Լուիի հոգաբարձու ինը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի 23 Ապրիլ, Թաղիս Մ. Ցակոբ մատրան մէջ պիտի մատուցուի պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն, 1915ի մեծ եղեռնի նահատակաց յիշատակին։

Կը հրաւիրուին թաղիս բոլոր հայրենակից ազգայինները։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Դպրոցի սրահը

Մասնակցութեամբ եկեղեցական ընկերութեան, Շավիլի Հ. Յ. Դ. «Երզրումի խումբի, Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի Մ.-ճիւղերուն

կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ տեղւոյն «Րաֆֆի» խումբին կողմէ եւ կենդանի պատկեր (Ալիշան-Րաֆֆի)

Օթօպիւսով իջնել Մէրի։

ՊՕՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ եւ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղին

23 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» կումբին մէջ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան

23 Ապրիլ, կիրակի առաւօտ տեղւոյն մատրան մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ նահատակաց յիշատակին, կէսօրէ վերջ հանդէս միեւնոյն տեղը։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

Պօմօնի Վարանդեան սրահին մէջ

կիրակի 23 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

կը խօսին Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՕՍԿԱՆԵԱՆ եւ ուրիշներ

Նոյն օրը առաւօտուն Պօմօնի մատրան մէջ հոգեհանգիստ եւ պատարագ. Կը հրաւիրուին Պօմօնի եւ շրջակայ հայ հասարակութիւնը անխտիր։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Daguerre :. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ -
Ֆրանսա եւ Գաղութներ
Անգլիա եւ Իտալ.
Ուրիշ երկիրներ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
150 փրանք 75 փրանք 40 փր.
[illegible] փրանք 140 փրանք
[illegible] փրանք [illegible] փրանք

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 23 Avril 1939

ԺԵ. ՏԱՐԻ – 15e Année No. 4024

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

Ամփոփուելու անհրաժեշտութիւնը կը բացատրէինք երէկ, աչքի առջեւ ունենալով օտար ընկերակցութեանց կազմութեան օրէնքը (հրամանագիր ապրիլ 12ի)։

Անշուշտ այդ հրամանագրին սպասելու ստիպուած չէինք, [illegible] գնելու համար մեր ներքին կեանքը, որ շատոնց կը կարօտի լուրջ վերակազմութեան մը, չըսելու համար վերագնահատում։

Նոր հրամանագիրը չի կաշկանդեր սահմանադրական ազատութիւնները, — ընկերակցութիւն, ժողով, մամուլ եւն։ Այդ մասին ալ բացառիկ օրէնքներ կրնան հրատարակուիլ, եթէ խելապէս պայթի պատերազմը, զոր կանխելու համար գերագոյն ճիգեր կը թափեն օրուան վարիչները։

Թողո՛ւնք մօտաւոր կամ հեռաւոր ապագան, գալիքը, եւ մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնենք եղածին, անմիջականին վրայ։

Եւ այդ անմիջականն ալ ամփոփենք մեր նեղ սահմանին մէջ, — այն ինչ որ կը կոչուի հայկական կեանք։

Ինչո՞ւ անհրաժեշտ է համախմբել, ամփոփել մեր ճիգերը, թէ հաւաքական գործունէութեան եւ թէ ընկերակցութեանց կազմութեան մէջ։

Նախ՝ անոր համար որ խելապէս ցիրուցան վիճակ մը կը ներկայացնէ մեր հանրային կեանքը, այս երկրին մէջ, կամ այլուր։

Եռանդ չի պակսիր, ոչ ալ ձեռներէցութիւն։ Կազմակերպուելու, գործելու տենդը միշտ ալ զօրաւոր է եղած այս ժողովուրդին մէջ։ Մանաւանդ հիմա որ ոչ միայն հեռու ենք սեփական հողէ, այլ կորսուած՝ մեր մինուճար հայրենիքէն։ Թերեւս օտարականներ լուր ունին Երեւանի անցուդարձէն, մենք ոչ իսկ բարեւագիր մը, թերթ կամ գրականութիւն կրնանք ստանալ, առանց բացառիկ միջոցներու։

Պետական հրամանագիրներէն առաջ, միայն այս պարագան բաւական էր արթնցնելու մեզ։ Մղելու կեդրոնաձիգ եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց։

Այո, խանդավառանքի արժանի են այն բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները որ կը գործեն այս գաղութին մէջ, 1922էն ի վեր (նախապէս եղածները աժգոյն բաներ էին, եկեղեցի, Աղքատախնամ եւն.)։

Բայց, ահա օրուան կացութիւնն ալ, միջազգային թէ հայկական, կուգայ յիշեցնել թէ եղածը կիսկատար է եւ անբաւական։

Այսպէս, բազմաթիւ եւ զոյգոյգ միութիւններ եղանք կը վտանեն համանման գործերու համար, Երիտասարդականներէն մինչեւ Հայրենակցականները։ Եւ առ հասարակ բոլորն ալ թոյլ ոյժով, իրենց նիզակը կը տապկուին։

Միւս կողմէ, հաւանական է որ նոր հրամանագիրը վնասեցնէ շատերը, եւ իրարու խառնէ լուծուին զանազան հանրօգուտ կազմակերպութիւններ։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է քով քովի գալ, եւ կեդրոնացնելով ճիգերը, փրկել, աւելի հաստատուն վիճակի մը մէջ դնել այն կազմակերպութիւնները որ ապացուցած են իրենց գոյութեան իրաւունքը։

Տեսակէտի կամ գաղափարի տարբերութիւններ միշտ ալ կրնան գոյութիւն ունենալ։ Մեր տարագիր եւ ցիրուցան բազմութիւնները աշխարհի հօտ չեն, որպէսզի համախմբուին միեւնոյն փարախին մէջ, իբրեւ բարի քրիստոնեաներ։

Բայց, մենք վստահ ենք թէ շատ մը տարբերութիւններ ինքնին կը հալին, կանխակալ կարծիքներն ու թիւրիմացութիւններն ալ դիւրաւ կը հարթուին, եթէ ուզենք լրջօրէն ըմբռնել կացութեան պահանջները։

Օրինակ, ի՞նչ բանի կը ձգտին Երիտասարդական Միութիւնները, անոնք որ կանգնած են ազգային գետնի վրայ, — վառ պահել ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարը, սերտել Հայոց պատմութիւնն ու գրականութիւնը, պատրաստուիլ դառնալու արժանաւոր քաղաքացիներ եւն.։

Դժուա՞ր է 25 – 30 հոգինոց տասը միութիւններ վերածել երկու երեքի, այս գետնին վրայ, երկու – երեք, նոյնիսկ հինգ անգամ բազմապատկելով անդամներուն թիւը։

Նոյն հարցումը, նաեւ, Հայրենակցականներու մասին։ Ինչո՞ւ անոնք չհամախմբուին վեց նահանգներու վրայ, առանձին շրջաններ համարելով նաեւ Կիլիկիան եւ Սեւ Ծովը, եթէ [illegible] գրուած է որ սակաւին պիտի շարունակենք ծննդավայրերու կապել ազգային ամբողջութիւնը։

Դարձեալ, ունինք բազմաթիւ եւ բազմազան հաստատութիւններ եւ միութիւններ՝ նոր սերունդին փրկութեան [illegible] — ինչպէս եւ դժբախտներու, հիւանդներու, աղքատներու հոգածութեան համար — խնամատարութիւն։

Վերակազմելով, ամփոփելով հանրային գործունէութեան այս ճիւղերը եւ դեռ ուրիշ ցիրուցան ձեռնարկներ ու ճիգեր, կը կարծենք թէ ճամբան հարթած կ'ըլլանք նաեւ հիմնական հարցին [illegible] վարութեան համար, — Ազգ. Խորհուրդ։

[illegible] է այս խնդիրը, որ ձեւերը երկրորդական [illegible] այդ նորաձեւութեան, քանի որ [illegible] եւ նոր անակնկալներ միշտ ալ [illegible]

[illegible] ծ չէ ու պատերազմի [illegible] ոչ ալ օր- [illegible] նոյն իսկ այս պարագաները կը հար- [illegible] մենք, այս երկրին մէջ, մեր ատենը [illegible] դնելու եւ սերունդին [illegible] թիւնը ամբողջացնե- [illegible]

Ինչո՞ւ չէ, որ մը կառավարութիւնը ինք կրնայ պահանջել [illegible] մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

15 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ԵՒՍ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՄԷԿ ՏՈՒՐՔ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ
բաց ի հացէն, կաթէն եւ լրագիրէն

Պաշտօնաթերթը երէկ առտու հրատարակեց 39 նոր հրամանագիր – օրէնքներ, որոնք սահմանուած են նիւթական աղբիւրներ ճարելու ազգ. պաշտպանութեան, միեւնոյն ատեն կանոնաւորելով աշխատանքը եւ բազմապատկելով ռազմական արտադրութիւնները։ Հրամանագիրները կը տրամադրեն նաեւ կարգ մը խնայողութիւններ, կրճատումներ եւ տուրքի զեղչեր։

Նոր հրամանագիրները մեծ մասով խմբագրած է ելմտական նախարարը, Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ, ուրբաթ գիշեր, նոր զոհողութեանց հրաւիրելով ժողովուրդը, յանուն Ֆրանսայի շահերուն, ազատութեան եւ խաղաղութեան։ Նախարարը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ 17 միլիառ փրանք ճարել, գոցելու համար այն ծախքերը որ եղած են նոյեմբերէն ի վեր, ազգ. պաշտպանութեան համար։ Միեւնոյն ատեն կ'ուզէ ամրապնդել պետական գանձին վիճակը։

Իբրեւ եկամուտի աղբիւր, հաստատուած է սպառողութեանց տուրք մը հարիւրին մէկ, առեւտրական վճարումներու վրայ, ամէն ամիս, նման գործառնութեանց կամ արտադրութեան տուրքին։ Այս տուրքը պիտի գանձուի մայիս 1էն սկսեալ։ Նոր տուրքին ենթակայ են յաճախորդին կողմէ եղած բոլոր վճարումները, բաց ի հացէն, կաթէն եւ լրագիրներէն։

Յետոյ, խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, հարկային խարդախութիւնները սանձելու համար, մանաւանդ ստուգելով եկամուտի սխալ յայտարարութիւնները։

Ուրիշ հրամանագիրներ կը տրամադրեն. —

1. — Ապահովել բազմազաւակներու պաշտպանութիւնը [illegible]
2. — Ապահովել կայարդել գիւղակներու բաշխումը։
3. — Խափանել կասկածելի քարոզութիւնները՝ օտար դրամով։
4. — Ազգ. վիճակահանութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1942 յունուար 1 (նախապէս պայմանաժամ որոշուած էր մինչեւ 1940 յունուար 1)։

Գործառնութեանց տուրքը 9 առ հարիւրէն 3ի կը վերածուի այն գործառնութեանց մէջ որոնց համար 9 առ հարիւրը շատ ծանր եղած է, օրինակ երկրագործական արտադրութիւնը եւն.։

Ուրիշ հրամանագիր մը նկատելով որ Փարիզ քաղաքը եւ Մ[illegible] [illegible] կ'անջատէ խորհրդակցական իշխանութիւնը եւ գործադիր [illegible] զօրացնելու համար ժողովներու եւ նախանդամներուն իրաւասութիւնները։

Հրամանագիր մըն ալ շնորհել կը հաշուէ կարգ մը հանրօգուտ շինութիւններ (ճամբաներ եւն.), 500 միլիոն փրանք խնայելով քաղաքային շինութիւններէն եւ 150 միլիոն՝ ճամբաներու բարեկարգութեան գլուխէն։

[illegible] գանձին ծախքերէն, խաղաղութեան ատեն. Այսպէս, կը ջնջէ [illegible] կան նպաստները (տարեկան երկու միլիառ փրանք), որ յատկացուած էին ալքոլի գերարտադրութեան բեռը թեթեւցնելու համար։ (Այս շինքին մէջ 1200 միլիոն փրանքի բաց մը յառաջ եկած է)։ Կը ջնջէ նաեւ ցորենի գերարտադրութեան համար սահմանուած նպաստը, իբր երեք [illegible]

Պիտի կրճատուի նաեւ պետական պաշտօնեաներու թիւը [illegible] երկաթուղիներու պաշտօնեաները։

Առժամապէս պիտի կախակայուի շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը, սովորական աշխատանքը սահմանելով 45 ժամ։ [illegible] վճարումը պիտի ըլլայ աւելցած հինգ ժամուան վրայ. Այս կարգադրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ կրճատել շատ մը պաշտօնեաներ՝ թէ պետական ասպարէզէն եւ թէ կարգ մը ճարտարարուեստութեանց մէջ. Յիւրութիւններ պիտի ընծայուին յաւելուածական աշխատանքի համար, մանաւանդ ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց եւ հիմնական ճարտարարուեստութեանց մէջ։ Միւս կողմէ, միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի գործատէրերը չկարենան իրենց քմահաճոյքին համաձայն գործ տալ կամ բանուոր արձակել։

Մասնաւոր հրամանագիր մը կը տրամադրէ սահմանափակել սպառազինութեանց ճարտարարուեստութեան մէջ եղած շահերը։ Այս առթիւ ալ տուրքեր պիտի հաստատուին, 50, 80 եւ նոյնիսկ 100 առ հարիւր, տարապայման շահերու վրայ։ Ազգ. պաշտպանութեան համար գործ [illegible] որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չկրնան անցնիլ 10 առ հարիւրը։

Պիտի զեղչուի արտօնագրի (փաթանթ) տուրքը։ Հրամանագրով մը, այն հարկատուները որ ենթակայ են ճարտարարուեստական եւ առեւտրական շահերու տուրքին, ի հարկին նաեւ արհեստաւորները (արթիզան) արտօնագրի տուրքին վրայ զեղչ պիտի ստանան 10 առ հարիւր՝ 1940ի համար, իսկ 20 առ հարիւր՝ յաջորդ տարիներուն համար։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ

Ելմտական նախարարը իր ճառին մէջ բացատրելով նոր հրամանագրին պարտադրած զոհողութիւնները, յայտնեց թէ կացութիւնը կը պահանջէ աւելցնել Ֆրանսական ուժը։ Այս առթիւ յայտնեց թէ շնորհիւ հինգ ամիսէ ի վեր ձեռք առնուած միջոցներու, Ֆրանսա պատրաստ է դիմագրաւելու կացութեան.

— « Տասներկու ամիսէ ի վեր, մեծ յաղթանակներ տարուեցան Եւրոպայի սրտին վրայ։ Այդ յաղթանակները տարուեցան շնորհիւ մեր հակառակորդներու զինագործարաններուն արտադրութեան։ Մենք տեսանք ամբողջ երկիրներ որ պատմութեան նկուղներուն մէջ իյնան։ Զինարչաւի թափը կ'աճի ամէն օր։ Անոնք որ յառաջխաղացութիւն մը ստացան, ըսին, — « Մենք պիտի աւելցնենք այդ յառաջխաղացութիւնը, պիտի ամրապնդենք այդ գերազանցութիւնը»։ Ֆրանսա, ինչպէս իր դաշնակիցը՝ Անգլիա, պատասխանեցին որոշելով մեծ ճիգ մը փորձել. Այդ ճիգը 15 միլիառ պիտի արժէ մեզի։ Հարկ է 15 միլիառ —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ 1913Ի ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանով յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ 1913ի սահմանները։ Այս հողային պահանջները հետեւեալներն են. —

Ռումանիայէն՝ հարաւային Տոպրուճան, 3000 քառ. մղոն տարածութեամբ։

Յունաստանէն՝ Մէսթա եւ Մարիցա գետերու միջեւ ինկած հողամասը, 3250 քառ. մղոն, եւ ելք դէպի Եգէական ծով (Տէտէ Աղաճ–Քավալա)։

Եուկոսլավիայէն՝ Սթրումիցայի շրջանը, 1000 քառ. մղոն։

Վարչապետը շեշտեց թէ Պուլկարիա այն ատեն միայն պիտի մտնէ իր դրացիներուն՝ Թուրքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ պալքանեան դաշինքին մէջ, երբ իր պահանջները գոհացում գտնեն։ Միայն Տոպրուճայի վերադարձը չի գոհացներ Պուլկարիան։

*** «Թան ԴԻ Թայմզ» թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ Պուլկարիոյ վարչապետին արտասանած խօսքերը, սահմաններու մասին. —

Խօսելով դրացի երկիրներու հետ եղած յարաբերութեանց մասին, վարչապետը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, խաղաղ համաձայնութիւններով Պուլկարիան «վերահաստատելու համար իր նախկին սահմաններուն մէջ, ընդգրկելով մանաւանդ հարաւային Տոպրուճան եւ Թրակիան»։ Այդ պայմանով միայն Պուլկարիա կրնայ մտնել Պալքանեան համաձայնութեան մէջ։

*** Զրոյց շրջած ըլլալով թէ Պուլկարիա կարգ մը հողային պահանջներ ներկայացուցած է Ռումանիոյ, Պուքրէշէն կը հաղորդեն թէ այդպիսի պահանջ մը ներկայացուած չէ։

Անգլօ-թուրք բանակցութիւնները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը կ'ըսէ, թէ Մեծն Բրիտանիա այժմ ի վիճակի է իր երաշխաւորութեան տակ առնելու նաեւ Թուրքիան։ Անգարայի մէջ անգլօ-թուրք բանակցութիւնները գոհացուցիչ կերպով կը շարունակուին, եւ կը մնայ այժմ կարգադրել միայն քանի մը փոքր խնդիրներ։

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ երկու երկիրներուն միջեւ եղած տարակարծութիւնը աւելի շատ երեւութական է քան իրական։ Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ Թուրքիա երկու հիմնական նպատակներ կը հետապնդէ, իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Թուրքիա ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ որ կացութիւնը ամրապնդուի Պալքաններու մէջ, յետոյ կ'ուզէ որ ներկայ զօրավիճակը պահպանուի Մօտաւոր Արեւելքի եւ արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Անգլիա կը ջանայ այս երկու նպատակներուն հասնիլ հնարաւորութեամբ եւ յամառութեամբ, այսպէս մեծ դեր մը կատարելով Եւրոպայի բարեկարգութեան պահպանման մէջ։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները բանակցութիւններ չեն, այլ խորհրդակցութիւններ, ճշդելու համար ապագայ գործակցութեան մը մանրամասնութիւնները, այն պարագային երբ ընդհարում մը սպառնայ Մօտաւոր Արեւելքի եւ արեւելեան Միջերկրականի։

*** Թուրք մամուլը կը շարունակէ լարուած ուշադրութեամբ եւ մտահոգութեամբ հետեւիլ Եւրոպայի մէջ կատարուած բանակցութիւններուն։ Հիւսէյին Ճահիտ երկար խմբագրականի մը մէջ պարզելով միջազգային տագնապը եւ մանաւանդ Պալքաններու կացութիւնը, կ'եզրակացնէ.

— « Ռումանիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը խիստ հիմնական յանձնառութիւն մըն է։ Գերմանիա նիւթական մեծ շահեր կ'ապահովէ եւ երկու երկիրներուն միջեւ հաստատուած տնտեսական շահագրգռութեանց կարգին, կրնայ քաղաքական մերձեցում մը եւ բարեկամութեան աղբիւր մը յառաջ բերել։ Մինչդեռ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի երաշխիք տուող արեւմտեան պետութիւնները, փոխարէնը ոչ մէկ շահ ձեռք չեն բերած։ Գիտենք թէ ասիկա իբր բարեգործութիւն չեն ըրած, այլ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի անկախութիւնն ու յարատեւութիւնը անոնց ալ շահերուն համապատասխանելուն համար է որ այսպիսի յանձնառութեան տակ մտան։ Բայց միթէ յանցանք մը կրնա՞յ համարուիլ երկու երկիրներու կենսական շահերուն իրարու պատշաճիլը։

Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու երաշխիքը, Պերլին – Հռոմ առանցքին երեւութապէս յայտարարած ուղղութիւնն ու նպատակը խանգարելու հանգամանք չունի։ Ընդհակառակն, Պալքաններու մէջ անդորրութիւն ու ամրապնդում ստեղծելու պիտի ծառայէ։ Պերլին – Հռոմ առանցքը, որ կը հաստատէ թէ նոյն նպատակին, այսինքն խաղաղութեան եւ անդորրութեան պահպանման կողմնակից է, եթէ այս խնդրին մէջ դժգոհութեան ապացոյց մը ցոյց տայ, աշխարհը պիտի գտնուի հանելուկի մը առջեւ զոր կարելի չէ բացատրել տրամաբանութեամբ»։

*** Ուրիշ թուրք հրապարակագիր մը կը գրէ «Սօն Փօսթա» թերթին մէջ, «Պատերազմի խիթը» խորագրին տակ.

— « Պատերազմը, յօդացաւի խիթի մը նման, Եւրոպայի մէկ կողմը թողլով միւս կողմին կը կառչի։ Պալքաններու մէջ չկրցաւ տեղ բռնել, հիմա Միջերկրականի մեզմէ հեռու անկիւնները կը թափառի։ Եթէ Սպանիա գտնուած խտալական զօրքերուն Ճիպրալթարի ամրութեանց մօտենալը, գերման փոքր նաւատորմին սպանիական ջուրերուն մէջ ռազմափորձ կատարելը՝ վերջին երաշխաւորութեան հրովարտակներուն դէմ ցոյց մը չեն, Եւրոպայի վախը դարձեալ գլխուն պիտի գայ։

Դպրոցական տղաքն իսկ սորված են թէ, Անգլիոյ բազկերակը Թանկային է։ Ճիպրալթարի, Մալթայի, Սուէզի, Ադէնի եւ Սինկափուրի նման հինգ կէտերը, «Կայսրութեան ճամբայ» կոչուած այս երակը առողջ վիճակի մէջ պահելու համար միլիառներ ծախսուած են։ Միմիայն Սինկափուրի ամրութեանց 10 միլիոն անգլ. ոսկի ծախսեցին։ Երկու մեծ պետութեանց ծովային ուժէն գերակշիռ նաւատորմն ալ, պահակի դերը կը կատարէ այս ճամբուն վրայ։ Աւստրալիոյ հանքերը, Հնդկաստանի ոսկիները, Եգիպտոսի գանձերը այս ճամբով Լոնտոն կը հասնին։ Այս պատճառաւ, Մանշէն մինչեւ Դեղին ծով երկարող ճամբուն վրայ անգլիական կարաւաններուն ճամբան կտրողներուն դէմ ինքզինքը ապահոված է։ Հակառակ այս ապահովութեան, եթէ Իտալիա եւ Գերմանիա Ճիպրալթարին սպառնալու ձեռնարկեն, պատերազմը կայծակի արագութեամբ եւ իր ամբողջ սարսափովը պիտի պայթի »։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՆԴԸ ԳԵՐՄԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Պիզմարք, Գերմանիոյ երկաթեայ վարչապետը 1871ի շլացուցիչ յաղթանակներէն վերջ կը յայտարարէր․ — «Այս յաղթութիւնները կը պարտինք մեր նախակրթարաններու ուսուցիչներուն»։

Պէտք չխաբէր կարծեմ, եթէ իր վճիռը ամբողջացնէր աւելցնելով — «․․․ Կը պարտինք միանգամայն գերման բանաստեղծներուն։»

Արդարեւ, գերման գրականութեան յատկանշական գիծերէն մին ալ իր ժողովրդական, ազգային շունչն է։ Երկու հարիւր տարիէ ի վեր գերման գրականութիւնը կը ծաղկի երկրի քաղաքական վերելքին հետ զուգընթաց, ազգային լարը ամէնէն հնչեղ եւ կենսական լարն է եղած տեւտոնեան քնարին։

Ամէն գերման բանաստեղծ,—ու ամէն գրագէտ հոն բանաստեղծ է նախ եւ առաջ եւ մինչեւ վերջն ալ,— ինքզինքը սահմանուած կը զգայ ազգային կոչումի մը, գրեթէ պարտականութեան մը,— հրահրել, միշտ վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը եւ հպարտութիւնը ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։

Հրաշալի տաղերու եւ հայրենասիրական բոցավառ ռազմերգներու երկիրն է Գերմանիա։ Երկիր մը ուր ցեղային բոլոր աւանդութիւնները, պատմական բոլոր յիշատակները շահագործուած են գրականօրէն, ազգային զգացումի հրայրքը միշտ տենդի աստիճանին վրայ պահելու համար։

Պատմական որոշ շրջաններու մէջ, գրական այդ միտումը աւելի սուր շեշտ մը կ'առնէ եւ կը յանգի աւելի կրքոտ արտայայտութիւններու։ Ամէն անգամ որ քաղաքական դէպքեր,— արտաքին սպառնալիք, ներքին ճնշումներ,— կը մթագնեն հորիզոնը, գերման բանաստեղծը մրրկահաւի նման կը բարձրանայ վեր, կը հնչեցնէ ահազանգը, կը ջանայ յարուցանել հանրային խղճմտանքը, սուր երգերով, զօռ շեշտերով արթնցնել բարոյական կորովի բոլոր թաքուն ակերը։ Երգեր՝ որոնք կը թնդան շեփորի նման, կը շառաչեն ինչպէս դրօշը փոթորիկին դիմաց։ Երգեր՝ որոնք խրախոյս են կամ բողոք, դաժան կամ խանդավառ՝ պարագային համաձայն։ Գերման հայրենասիրական քնարերգութիւնը ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին ներշնչած է նաեւ ուրիշ ազգեր, ինչպէս և մեզ։ Կը բաւէ յիշատակել Դուրեանեան սերունդը։

Գրական այս աւանդութեան ծագումը փնտռելու համար հարկ է ետ երթալ մինչեւ Շիլլէր։ «Երիտասարդութեան» այս բանաստեղծը ու թատերագիրը, որուն գործերը տոգորուած են հայրենիքի, անկախութեան, ազատութեան, մարդկային եւ անբռնաբարելիութեան խոյալով, մինչեւ այսօր ալ իրենց թարմութիւնը պահած են։

ԺԹ. դարու առաջին տասնամեակը մանաւանդ ամէնէն մոլեգին շրջանն է գերման մարտական, ազգաշունչ գրականութեան։ Երկիրը ինկած Նափոլէոնի կրունկին տակ, գերման ժողովուրդին արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր։

Առաջին հակազդեցութիւնը սկսաւ գրականութենէն։ Ընդվզումի, մաքառումի տենչէն մղուած հոյլ մը հայրենասէր երգիչներ, որոնք ի վերջոյ «Ազատութեան բանաստեղծներ» անունը պիտի կրէին։ Առոնք՝ Արնտ, Քեօրնըր, Ռիւքքէրթ թողած են բազմաթիւ երգեր, որոնք դար մը վերջն ալ տակաւին կրնան սառած ոսկորներ տաքցնել։ Այդ շրջանէն կը մնայ «Գերմաններու հայրենիքը» (Տէա Տօյչըն Ֆաթէրլանտ) հանրածանօթ երգը, որ մարգարէական նախազգացումն է կարծես գերման ցեղի այսօրուան տիրապետութեան ձգտումներուն։ Հոդ բանաստեղծը կը հարցնէ․

— «Ո՞րն է աշխարհի Գերմանիա․․․

Եւ ըսելէ վերջ թէ Գերմանիան միայն Փրուսիան, Սաքսոնիան, Դանուբէն մինչեւ Պալթիք փռուած երկիրը չէ, չէ նաեւ Աւստրիան, Զուիցերիան կամ Թիրոլը, այլ այդ ամէնը միասին, ու առոնցմէ վեր բան մը, կը շարունակէ․

«Ո՞րն է աշխարհի Գերմանիա․․․
Ես այդպէս կ'անուանեմ այն մեծ երկիրը
Ուր, որքան հեռու որ կը հնչէ գերման լեզուն,
Եւ երկինք կ'ուղղուին իր երգերը,
Այդ է որ ըլլալու է․․․
Ու այդ, ով խրոխտ Գերման, քուկինդ անուանէ․․․

Արնտ, այս տողերուն երգիչը, իր քերթուածով արդէն աւելի քան մէկ դար առաջ նախատեսած էր այսօրուան նացի Գերմանիոյ երեւակայած քարտէսը։

Այդ շրջանի բնորոշ գիրքէն՝ «Զրահակուռ հնչեակներ», ահաւասիկ կտոր մը․—

«Ի՞նչ կը կռես դարբին» — Կը կռենք շղթաներ, շղթաներ»․
— Այդ շղթաներուն մէջ դուք ինքներդ պիտի կալանուիք։
«Ի՞նչ կը ներկես, մշակ» — «Արտը՝ հունձքի համար»։
— Այո, բերքը թշնամիիդ, իսկ տատասկն ալ՝ քեզ համար»։
«Ինչի՞ նշան կ'առնես, որսորդ» — Եղջերուին։
— «Այո, քեզ ալ պիտի որսան այդ եղջերուին նման»։
«Ի՞նչ կը հիւսես, ձկնորս» — Ուռկան ձուկերուն համար»։
— «Բայց մահուան ցանցէն ո՞վ պիտի ազատէ քեզ»։
«Ի՞նչ կ'օրօրես դուն, անքուն մայր. — «Զաւակս»։
— «Այո՛, որպէսզի օր մը մեծնայ ու թշնամիին դրօշին տակ իր հայրենիքը հարուածէ»։
«Եւ ի՞նչ կը գրես, դո՛ւն, բանաստեղծ․— Հրավառ գիրերով,
— Ես կ'արձանագրեմ ամօթը իմ, եւ իմ ժողովուրդիս,
Որ չուզեր խորհիլ իր սեփական ազատութեան մասին»։

Գերման բանաստեղծներու հայրենասիրական աւիւնը նորէն ռազմաշունչ նոպայ մը անցուց 1840 թուականներուն, երբ անգամ մըն ալ խանգարուեցան Ֆրանսայի եւ Փրուսիոյ յարաբերութիւնները։

1840ին, Մէհմէտ Ալի, Եգիպտոսի արկածախնդիր փաշան, ըմբոստացած էր Բ. Դրան դէմ։ Ան պաշտպանութիւնը կը վայելէր Ֆրանսայի, մինչ Անգլիա դէմ էր փաշային անջատողական այդ շարժումին։ Արդ, Մեծն Բրիտանիա յաջողեցաւ ցարը, Փրուսիան եւ Աւստրիան իր կողմը շահիլ եւ Լոնտոնի մէջ դաշնագիր համաձայնութիւն մը գումարել տալ, ուրկէ Ֆրանսան մեկուսացուած էր։ Այս լուրը վիրաւորեց Ֆրանսայի արժանապատուութիւնը։ Կիրքերը արթնցան, Թիէր, օրուան վարչապետը, զինուորական միջոցներ ձեռք առաւ եւ կը յուսացուէր թէ այս առիթով Ֆրանսա պիտի կարենայ վերագրաւել Հռենոսեան ափերը, զոր կորսնցուցած էր 1815ի պարտութենէն վերջ։

Գերագրգռուած այդ մթնոլորտին մէջ գերման բանաստեղծները անգամ մըն ալ հնչեցուցին իրենց բոցահեւ շեփորը, անոնք արտայայտութիւնը եղան հանրային ցասումին։ Նիքոլաս Պէքըր հրատարակեց իր «Տօյչըն Ռայն» գիրքը (Գերման Հռենոսը), ուր կ'արձակէր պատմական կարգախօսը․— «Զի զօլըն ին նիխթ հապըն, աէն Ֆրայըն տօյչըն Ռայն» — «Անոնք պիտի չունենան ազատ, գերման Հռենոսը»։ Ալֆրէտ տը Միւսէ պատասխանեց․— «Մենք ունեցած ենք, ձեր գերման Հռենոսը»։ Այդ պահուն է որ Շնէքընպուրկէ յօրինեց իր նշանաւոր քերթուածը, «Վախթ ամ Ռայն», որ երգի վերածուած,— «Պահակը Հռենոսի վրայ» — դարձաւ Գերմաններու զինուորական քայլերգը 1870ին եւ 1914ի պատերազմի օրերուն։

Ահա այդ ռազմաշունչ երգին առաջին տունը․—

«Ահա կը հնչէ մարտակոչ մը, գոռ՝ որպէս ոռնում, ձման զէնքի շաչիւնի, ձման ալիքներու մռնչիւնին։

— Դէպի Հռենոս, դէպի գերմանական Հռենոսը․․․ Ո՞վ կ'ուզէ ըլլալ Պահակը Հռենոսի ափին։

— Անփոյթ եւ անդորր եղիր, սիրելի հայրենիք, ամուր եւ օրգապանծ կեցած է Պահակը Հռենոսի ափին»։

Երկար պիտի ըլլար թուել հայրենասիրական այն նոպաները զոր գերման գրականութիւնը ապրեցաւ ԺԹ. դարուն ընթացքին։ Գերման բանաստեղծութիւնը ծանրաչափի նման գիտցած է արձանագրել, նախատեսել ազգային խռովքի ելեւէջները։

1871ի յաղթանակներէն շլացած, գերման գրականութիւնը պահ մը գինովութեան տագնապ մը անցուց, որ երկար տեւեց, ի վնաս ճշմարիտ արուեստին։ Այդ շրջանին ամէնէն հռչակաւոր ու ժողովրդական գրողը կը նկատուէր Վիլտընպրուխ, որ պահ մը իր պատմական դրամաներով մագնիսացուց հանրային կարծիքը եւ ուշադրութիւնը։ 1881ին իր առաջին դրաման —«Կարոլինգեանները»— բեմական յաղթանակ մը եղաւ եւ քաջալերեց զինքը շարունակելու իր մտքած հայրենասիրական այդ սեռը։

Պատմական այդ դրամայով Վիլտընպրուխ կը ջատագովէր այն գաղափարը թէ գերման նոր կայսրութիւնը 10 դարու ճիգերու արդիւնքը եւ եզրակացութիւնն է, թէ անոր ներկայ վիճակը հիմնուած եւ հիմնաւորուած է պատմական իրաւունքով մը եւ թէ միակ բանաւոր իրաւունքը, որ կը գերազանցէ միւսները պատմական իրաւունքն է, հաստատուած անցեալի փառաբանութեանց, ուժերու յարաբերութեանց վրայ։

Վիլտընպրուխի դրաման պատկերացումն էր Պիզմարքեան հայեցողութեան,— «Ուժը գերադաս է իրաւունքէն» եւ կը ցոլացնէր Գերմանիոյ տիրական ոգին։

Անհրաժեշտ է մեր օրերուն գալ, անգամ մը եւս ականատես ըլլալու գրականութեան ցեղապաշտ խմորումին։ Հիթլէրականութիւնը ճշմարիտ սեւեռում մը տուաւ գրական կեանքին։ Գիրք, այլամերժ հակակշիռ մը ձեռք առած է տարիէ։ Գերման գրագէտը կամ պէտք է նուիրուի տիրող վարչաձեւի աշխարհահայեացքին, կամ պէտք է լռէ։ Բոլոր ըմբոստ կամ անկախ դէմքերը այսօր աքսորուած են արտասահման։

Գրական աշխարհի մէջ ազդակը պատկերացնելու տեսակէտով չափազանց պերճախօս է պատմական դրամաներու այն սեռը, որ ներկայիս կը տիրապետէ գերման բեմին։

Այդ սեռի վարպետն է Հանս Յոհստ, որուն դրամաները կ'օգտագործեն շարժանկարի արհեստը,— այսինքն կարճ տեսարաններու շարունակութիւն մը ուր կարուկ, շեշտ առումս մը կը զօրանայ լոյսի եւ յարդարանքի համապատասխան կիրարկումով։ Հանս Յոհստ չափազանց տինամիք թատերագիր մըն է, որ կը համարուի արդի Գերմանիոյ խորհրդանշական դէմքը։

Իր ամէնէն յատկանշական գործն է իր պատմական դրաման «Շլակէթըր» մէկը գերման արդի բեմի յաղթանակներէն, զոր կարելի է նկատել ազգային թատերախաղը։

Շլակէթըր գերման երիտասարդ մըն էր որ Ֆրանսական զինուորական իշխանութեան կողմէ գնդակահարուեցաւ, որովհետեւ կամուրջի մը վրայ ռումբ դրած էր, պատճառ ըլլալով ծանր պայթումի մը. (26 մայիս, 1923)։ Հիթլէրական Գերմանիան զայն բարձրացուց ազգային հերոսի մը աստիճանին։

Հանս Յոհստի դրամային մէջ Շլակէթըր կը ներկայանայ ապստամբական առաքինութեանց մարմնացումը, բայց կը ներկայանայ նաեւ իր նշանաբանը — Սրբազանութեան — որ վերջին վարագոյրին դուրս կը խոյանայ, կոչ ուղղելով միլիոնաւոր վրիժառուներու, որոնք Գերմանիոյ պատիւը պիտի վերականգնեն։

Այս գործը, որ ձօնուած է Հիթլէրի, ոչինչ կ'աւելցնէ անշուշտ գերման հանճարի իրական գանձերուն վրայ, բայց վճիթարի է իր դերը, իբրեւ ազդակ մը հանրային կարծիքը բոցավառելու։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՀԱՅԿԱԿ, ԱՐՄԵՆԱԿ

Ապրիլ։ Անուշ ու կապոյտ երկինքի գաղջ ծոցէն՝ արեւը սէրով կը թափէր։ Երկիրը թեւերը բացած կ'ողջագուրէր զայն հուր տենչանքով։ Եւ գարնան անոյշ հովիկը կուգայ կեանքի երգերով։

Դիւթական ամայութիւնը՝ որ արեւին կը հոսէր՝ կը տիրէ լռութեան հետ։ Երդիքներ կան՝ որ իրենց տեղը իջած են, անտէրուն եւ ձիւնէն անխնամ մնալէն։ Միայն կանգուն շէնքեր՝ ուր աղաստանեց են թուրք գաղթականներ։ Անոնք՝ լեցուն ժառանգներու ասոտ պաշարները հատցնելէ վերջ՝ կը քակեն տուներ տախտակեայ ճակատը, ու կը գործածեն իբր վառելափայտ։ Եւ յաւիտենական աւերակներու կը վերածեն հայկական անուէր թաղերը։

— Հայկակ, Արմենակ․․․

Լսելի եղաւ կանացի ձայն մը, Հռոմէոյ փողոցի ներքին դրիհներէն։ Եւ երկու մանուկներ՝ որ փլատակներու նորարոյս կանանչութեան մէջ արեւուն տակ կը խաղային, իրենց գլուխները ձայնին կողմը դարձուցին։

Քանի մը հայ արհեստաւորներ, ընտանիքներով մնացած են հոն, ուր արդէն կը բնակին սակաւաթիւ Ցայներ ու Քաղդէացիներ, որոնք ազատ հռչակուած են, 1915ի ահաւորէն։

Պզտիկները քիչ առաջ դուրս ելան։ Այնքան սպառելի է ներսը։ Շատոնց, ամբողջ է վեր բանտարկուած են, տուներ չորս պատերուն մէջ, օդի եւ արեւի կարօտ։ Ընկերներ ալ չկան։ Բոլոր քաղկած մանուկ դէմքերը մոռցուցան արդէն։ Եւ հետզհետէ անհնարին անձկութիւն մը երկաթէ օղակներով կը սեղմէ անոնց հոգեկան աշխարհը։

Մեծ Եղեռնին յաջորդող առաջին գարունն է։

Քաղաքէն դուրս՝ ծաղկած ծառեր, երգեցիկ թռչուններ, դալարագեղ մարմանդներ։ Զառիվայրներէն վազվզող ջուրերուն խոխոջը, խայտաբղէտ միջատներու տենդոտ եռուզեռը մարգին վրայ, անծեղներուն, ծիծառներուն պլպլիկ առուինը ճիւղէ ճիւղ՝ բնութեան վերածնունդը կը փառաբանեն։

Սակայն, բոլոր այս շքեղութիւններուն դէմ յանդիման, տեղ տեղ՝ ուր արեւը չի թափանցեր, ծառաստաններու մութ ու խոր անկիւնները, ժայռերուն, ժամոտ քարերուն տակ, արիւնը թաց է տակաւին։ Եւ հոգմավար ոսկորներուն խրխտուքներ կը լսուին, կէս գիշերին․․․․

Կնոջական ձայնը, դարձեալ կրկնուեցաւ, երկար ու զօրավոր շեշտով։

— Արմենակ, Հայկակ։

Առոնց մեծը, որ հազիւ վեց տարեկան կար, փոքրիկին ձեռքէն քաշելով՝ կը թախանձէր․

— «Երթանք, մաման մեզ կը կանչէ»։

Կրտսերը կը դժկամակէր։ Հագուած էին միատեսակ, — Կապոյտ գոգնոցներ, նարնջագոյն երիզներով։ Փրաշան ու դուրդուրոտ մօր մը կաթոգին խնամքը կը փայլէր անոնց ճնգոյշ անձերուն վրայ։ Առատ մազեր կը ծածկէին իրենց պայծառ ճակատները, ուր անմեղութիւնը հրեշտակօրէն կը սաւառնէր։ Անհոգ ու զուարթ՝ ինչպէս երկինքի թռչունները, ծաղիկներու մէջ մոլորած թիթեռնիկները կը հալածէին, ապրիմ մեռնիմներու փունջեր կը կապէին։

Աշխոյժ ու թրվառուն՝ անոնք կը նմանէին զոյգ մը այծեամի ձագերուն։

Նոյն պահուն, դաժան մարդ մը կը դիտէր այդ տեղերը։

Հասակը բարձր, դէմքը թուխ ու անգոյն, փոսը ինկած աչքերը խոլացին ու անգութ էին։ Հագուած էր պարզ, առօրեայ վայելչութեամբ։ Պաշտօնական ո եւ է հանգամանք չէին ներկայացներ իր ընդհանուր արտաքին ձեւերը։ Միայն հեռուէն դիտող մը պիտի նկատէր որ, բաւական առատնէ ի վեր հոն էր ան, եւ մանրակրկիտ ուշադրութեամբ, պզտիկներու շարժումներուն եւ խօսքերուն կը հետեւէր։ Հետզհետէ մօտեցեր էր անոնց երբ այս վերջինները մանրաքայլ քայլերով դէպի դուռը կը յառաջանային։

Շրթունքներուն վրայ կեղծ ժպիտ մը, ձայնին մէջ ընտանի շեշտ մը զրած՝ մաքուր հայերէնով մը խօսակցեցաւ անոնց հետ։ Հարցուփորձ ըրաւ․

— Եղբայրներ էին։ Մեծը՝ Հայկակ, պզտիկը՝ Արմենակ։ Հայր ունէին, սիրող, ներող։ Իսկ այն ձայնը տուող կինը իրենց մայրն էր, որ այնքան անձկութեամբ կը հսկէր։

Խօսողը Հայկակն էր, քաջալերուած անծանօթին համակրական հետաքրքրութենէն՝ մանկական յստակ շաղակրատութեամբ կ'ըսէր, կը կրկնէր․

— «Աղբարիկս կուլայ․․․ ամէն առտու դուրս ելլել կ'ուզէ, մաման չի ձգեր։ Կը վախնայ․․․ կը վախնայ որ կը յափշտակեն, կը տանին մեզ, եւ ինչպէս եղան դրացի Տիրանն ու Վահանը․․․ կը մեռցնեն․․․»

Հոս կանգ առաւ Հայկակը, եւ տխրութեամբ՝ իր պզտիկ ցուցամատովը մատնանշեց դուռ մը, որ գոց էր եւ դուռին մուտքին բերանը կը մնար։

Եւ վայրկեան մը վերջ դարձեալ շարունակեց, աւելի աշխոյժով․

— Տունին մէջ դպրոց կը խաղանք։ Ես սորվեցայ հեգել, գրել։ Արմենակը ծոյլ է․․․ մինակ ա եւ բ գիրերը կը ճանչնայ․․․ ես շատ բան գիտեմ հայրիկին անունը․․․ մամայիս անունը․ իմս․․․ ամբողջը կը գրեմ։

Իր մեծախօսիկութենէն գոհ ու երջանիկ, թեւը երկարեց ու զրկեց եղբայրը, եւ երկուքը մէկ ցատկեցին ու դուռին վերջին տանը առջեւ կեցան։ Դուռը կիսաբաց էր։ Օտարականին աչքերը կարմրեր, այլայլուեր էին։ Եւ վայրագօրէն կատաղի ակնարկով մը կը նմանէր անօթի գայլի մը, որ բնազդն ունէր փախցնելու փարախէն դուրս մնացած միայնակ գառները։

Պզտիկներու խօսակցութեան ձայնը մօրը ականջը ինկաւ։ Սարսռաց, Եւ նախազգացում մը լլկեց հոգին։ Եւ մէկ շունչով վազեց, ու դրան սեմին վրայ կանգ առաւ։

Իր շփոթ եւ ահարեկ նայուածքը հանդիպեցաւ պիրկ անծանօթին։ Եւ սարսափի ճիչ մը արձակեց։

— Միլլի հազարապետ Շէվքի պէյն էր, Տիգրանակերտի հայութեան ոճիրներու դահիճներէն, թուրք վարժապետանոցի հայերէն լեզուի նախկին ուսուցիչը, եւ վերջերս քաղաքապետը։

Ի՛նչ չարաշուք հանդիպում․․

Իր ծնողքը, ազգականները, հազարներով ժողովուրդ անոր հրամանով սպանդ քշուեր էին։ [illegible] հնարքներով մատնութիւններ ձգած էր խուճապահար, հալածական [illegible] մէջ, ենթարկելով զանոնք դժոխային, նուրբ տանջանքներու․․․

Իր ամուսինը՝ վարպետ զինագործ, ողջ պահուեր էր, աշխատելու համար զինուորական արհեստանոցին մէջ ինչպէս նաեւ ուրիշ հայեր՝ զանազան արհեստներով։ Դաւանափոխ, անուանափոխ ըլլալէ վերջ՝ ընտանիքներով ապահովուած էին մահուան վտանգէն։

Մայրութեան զգացումէն շանթահար, տարաբախտ կինը գրկեց իր զոյգ առոյգ զաւակները, եւ կուրծքին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ներսեհը եկել է արդէն Դուին, կապած բերելով իւր հետ Սիւնեաց Սահակ եւ Բագրէն մեծ իշխաններին, որոնց եւ դրել է բանտում։ Նա կալանաւորել է նոյնպէս Դըւնայ [illegible] իշխաններին՝ թուով քառասուն հոգի, ասաց սարկաւագը։

Կաթողիկոսը երկիւղից այլայլուեց։ Կապեալները յայտնի եւ նշանաւոր իշխաններ էին։ Ինչպէս կարող էր Ներսեհը կալանաւորել նրանց, մանաւանդ Դըւնայ իշխաններին, որոնցից ոմանք Ամիրապետի սիրելիներն էին։ Այդ նշան էր թէ Ոստիկանը հրահանգներ ունի սաստիկ հալածանքներ յարուցանելու։

— Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս կալանաւորեց նա Սիւնեաց իշխաններին, հարցրեց կաթողիկոսը սարկաւագին։

— Ոստիկանի Նախիջեւան եղած ժամանակ, ասաց սարկաւագը, Բագրէն իշխանն ընծաներով եկել էր նրա մօտ եւ բողոքել իւր եղբօր Սահակի դէմ, իբր թէ վերջինս զրկել է իրան ժառանգութիւնից եւ խնդրում էր Ներսեհին օգնել, վերադարձնել իրան հայրենի ժառանգութիւնը։ Ոստիկանն ուրախութեամբ ընդունում է Բագրէնի խնդիրը եւ հրաւէր ուղարկում Սահակ իշխանին՝ գալ իրան այցելութեան։ Վերջինս կասկած չունենալով Ներսեհից, ընծաներով գալիս է նրա մօտ։ Ոստիկանը երկու եղբօրն էլ սիրով պահում է Նախիջեւանում մի քանի օր եւ ապա առաջարկում նրանց հետ միասին գնալ Դուին, որպէսզի այնտեղ վերջացնէ նրանց ժառանգութեան գործը։ Իշխանները համաձայնւում են։ Բայց հէնց որ ելնում են Սիւնեաց [illegible] եւ [illegible] Դուին, այդտեղ Ոստիկանը, փոխանակ ժառանգութեան գործը վերջացնելու՝ երկուսին էլ կալանաւորում եւ բանտարկում է։

— Անշուշտ նրանց երկիրը գրաւելու նպատակով, այդպէս չէ՞, Սահակ սրբազան, դարձաւ կաթողիկոսը դէպի Դրան եպիսկոպոսը, որ կանգնած լսում էր սարկաւագի բերած նորութիւնները։

— Այդպէս է, Վեհափառ Տէր. Ոստիկանը չէր կարող գրաւել Սիւնիքը, եթէ նրա իշխաններին չկալանաւորէր։

— Հարկաւ. չէ՞ որ ազատ իշխանը կարող է զօրք ժողովել, պատերազմել․․․ Բայց նրանք զրկուեցան այժմ ազատութիւնից. սա մի մեծ դժբաղդութիւն է մեր երկրի համար․․․ նոյնիսկ թագաւորի եւ ինձ համար․․․

— Իսկ Ձեզ համար, Վեհափառ Տէր․․ կցեց սարկաւագը։

— Հա՛, ինձ համար ի՞նչ, շտապով ընդհատեց կաթողիկոսը։

— Ձեզ համար էլ Ոստիկանը որոգայթներ է լարում։

— Այսի՞նքն։

— Կամենում է կալանաւորել։

— Ի՞նձ․․․

— Այո՛, Վեհափառ Տէր։

— Ի՞նչպէս իմացար այդ, հարցրեց կաթողիկոսը երկիւղագին։

— Ոստիկանը կանչեց իւր մօտ կաթողիկոսարանի վերակացուին եւ պատուիրեց նրան հրաւիրակ ուղարկել այստեղ․․․

— Իմ ետեւից, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, Վեհափառ Տէր, Ձեզ հրաւիրելու համար։

— Ի՞նչ ունի ինձ հետ Ոստիկանը, Սահակ սրբազան, կասկածաւոր եղանակով դիմեց կաթողիկոսը եպիսկոպոսին։

— Աստուծուն է միայն յայտնի, Տէր, պատասխանեց սրբազանը։

— Վերակացուին ասել է թէ՝ կաթողիկոսը իւր կաթողիկոսարանում պիտի նստէ եւ ոչ թէ լեռներում ամբանայ, յարեց սարկաւագը։

— Նա ուրեմն գիտէ՞, թէ ես այստեղ եմ գտնւում։

— Այո՛, Վեհափառ Տէր։

Կաթողիկոսի գոյնը թռաւ։

— Եթէ ես այստեղից չհեռանամ, նա այսօր կամ վաղը զօրք կ'ուղարկէ իմ ետեւից, ասաց Հայրապետը դիմելով եպիսկոպոսին։

Վերջինս լուռ էր։

— Դու այդպէ՞ս չե՞ս կարծում, սրբազան եղբայր, հարցրեց կաթողիկոսը։

— Նա զօրք կ'ուղարկէ եւ այն ժամանակ, երբ հեռացած կը լինես, Տէր։

— Բայց այդ ժամանակ նա չի կարող կալանաւորել ինձ։

— Կը կալանաւորէ եւ կը կոտորէ Այրիվանից միաբանութիւնը․․․ ծանրութեամբ յարեց սրբազանը։

Կաթողիկոսը հասկացաւ եպիսկոպոսի դիտողութեան նշանակութիւնը եւ լռեց։

— Բայց դու, սրբազան, մի վայրկեան առաջ ասացիր թէ Ոստիկանը չէր կարող գրաւել Սիւնիքը, եթէ նրա իշխաններին չկալանաւորէր, խօսեց կաթողիկոսը բողոքական լռութիւնից յետոյ։

— Այո՛, Վեհափառ Տէր, ասացի։

— Ուրեմն նա մեր կաթողիկոսարանն էլ կը գրաւէ, եթէ ինձ ձերբակալէ։

— Անշուշտ։

— Եւ երբ ես այստեղ մնամ, այդ միեւնոյնն է թէ մատնեմ ինձ Ներսեհի ճանկերին։

Եպիսկոպոսը չպատասխանեց։

Այդ միջոցին հասաւ կաթողիկոսարանի նուիրակը, որ Ներսեհի կողմից հրաւիրում էր կաթողիկոսին մայրաքաղաք։

Վեհափառն այլեւս երկար խորհուրդների չսպասեց։ Նա որոշեց հեռանալ Դուինից։ Ուստի հրամայեց Գէորգ սարկաւագին ձի նստել իսկոյն եւ շտապել ամրոցը՝ բերդակալին եւ թագուհուն իւր գալուստը յայտնելու, Նա մտածում էր երթալ վանքից հէնց միեւնոյն գիշերը, որովհետեւ համոզուած էր թէ Ոստիկանը, նուիրակի վերադառնալուց յետոյ, զօրք կ'ուղարկէ անշուշտ իրան կալանաւորելու համար։

Գէորգ սարկաւագը փութաց Վեհափառի հրամանը կատարելու։

Այդ լուրը յուզեց Այրիվանքի միաբանութիւնը։ Շատերն սկսան տրտմել, բայց կաթողիկոսին դժգոհութիւն յայտնել չհամարձակուեցան, որովհետեւ տեսնում էին որ Դրան եպիսկոպոսը նոյնպէս լուռ է։ Այդ նշան էր թէ՝ նա յոյս չունի այլեւս Հայրապետի վրայ ազդելու, որովհետեւ երկիւղն ամէն կողմից պաշարել էր նրան։

(Շար․)

ԹԱՆԳԻՏԱԿԱՆ

…եր որեւէ խնդիր կը յուզէ հան–…թիւնը, երբ չանդալից նորութիւն …, եւ կամ ժամանակ երբ քա–…յ … տագնապ մը խռոված է …, ահա այդ ժամանակ մըթ–…ները, հողը, հովը եւ հոսանքնե–…ը … են մեծագլուխ սուն–…ն … համար :

… մեծագլուխ սունկերը ամէն … ու ձախ, մեր մէջ ալ կ՚ա–… կը բազմանան առասպելական ա–…թեամբ :

…յ սունկերը թանգէտներն են : …գէտը գրականագէտ է, տնտե–…գէտ է, գեղեցկագէտ է, բարոյա–…է, պատմագէտ է, ցամաքագէտ …ագէտ, օդագէտ, բայց մանա–…ղաքագէտ է :

…գետութեան փշրանք մը, ծանօ–…եան կտոր մը, հմտութեան մը … բաւական են որ թանգէտը, …բար լեզուահմայ, կառուցանէ իր … մասնագիտական կարողու–…ւ օրերով խօսի այս կամ այն … մասին, հիացնելով զինքը չըր–…րողները :

… ալ ունիմ բազմաթիւ թանգէտ …ներ : Անոնց մէջ սակայն … գործոց սունկ մըն է Գ. Աբեղ–…:

… իր նախադասութիւնները …, ճաշակ մը պիտի տա–… կարծիքներէն : Աբեղնազով սա–… հինգ վայրկեան խօսած ատեն … մէկ անգամ վերջակէտ կը դոր–… : Իր նախադասութիւններուն … միայն կը նշանակեմ :

…կիմպըլէն քանի մը չարաթէն … գիտնայ որ…

– Հիթլէր քանի մը օրէն նոր պի–… որ…

Մուսոլինին դեռ չի գիտեր որ…

– Բուզվէլթը հազիւ լուր առնէ … որ…

– Լորտ Հալիֆաքսը Թերեւս կարե–… որ…

— Տոլստոյէն պիտի տեսնէ որ…

– Ժորժ Գոնէն քէշ առնէն պիտի … որ…

— Կէօրինկը հաւանաբար ըմբռնէ որ…

— Կէօպէլսը չի գուշակեր որ…

— Ֆրանքօն եթէ վերահասու կա–րենայ ըլլայ որ…

— Կոմս Չիանօն, եթէ խելքը տուն … ուշադրութիւն պիտի ընէ որ…

— Չըրչիլ պիտի համոզուի որ…

— Ըստծներս պիտի կատարուին, քանի որ…

Ամէն բան գիտէ Աբեղնազովը, սորված է, լուր ունի (դէպք մը պա–տահելէն ալ առաջ), կը հասկնայ, կը տեսնէ, կը լսէ, կը գուշակէ, կ՚ըմ–բռնէ : Վերահասու է, ուշադիր, հա–մոզուած, լուրջ, վճռական, անսխա–լական : Թանգէ՛տ է, թանգէ՛տ :

Հոգ չէ թէ մէկ օրէն միւսը, եր–բեմն նոյնիսկ մէկ ժամէն միւսը կը յայտնէ հակասական կարծիքներ :

Կեանքը ինքնին հակասութիւն մըն է :

Հոգ չէ թէ պահ մը կ՚ըլլայ հանրա–պետական, պահ մը միապետական, նորէն ձախակողմեան, դարձեալ ա–ջակողմեան :

Երբ հաւաքուած ենք խումբ մը բա–րեկամներ եւ խօսք կ՚ըլլայ փիլիսո–փայութեան, քիմիագիտութեան, գե–ղարուեստի ու գաղանի գիտութեանց մասին՝ Աբեղնազով միշտ ունի հե–դինակաւոր կարծիքներ : Թեր է կամ դէմ, սակայն միշտ թանգէտ :

Անգամ մը, տաղանդաւոր ստախօս բարեկամի մը հետ, նստած էի սրճա–րան մը. երկուքս ալ ժամադրութիւն ունէինք Գ. Աբեղնազովին հետ :

Ստախօս բարեկամս, ժամացոյցին նայելէ վերջ, առաջարկեց խաղ մը խաղալ Աբեղնազովի գլխուն

Ուզեցի հասկնալ խաղին ինչ ըլլա–լը : Ու բարեկամս ըսաւ.

— Հիմա ուր որ է պիտի երեւի մեր թանգէտը : Եկուր քեզի հետ սկսինք սաք վիճաբանութիւն մը՝ գերման անգոյ փիլիսոփայ Հերման Շփիգել–պերկի վերջին տեսութեանց, վերջին գիրքին ու ճառին մասին, երբ թէ կայացած Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ : Ես թեր ըլլամ, դուն ալ դէմ :

Հինգ վայրկեան չանցած երեւցաւ Աբեղնազովը : Սկսանք վիճաբանու–թիւնը, փքոցները փչելով, կրակ թա–փելով, ամբողջ սրճարանը չէկցնե–լով :

Աբեղնազով եկաւ նստաւ, բարե–ւեց, սուրճ մը ապսպրեց եւ մեր խե–լայեղ վիճաբանութեան ունկնդրելով անհամբեր ու այլայլած հարցուց.

— Կրնա՞յի գիտնալ ձեր վիճաբա–նութեան նիւթին ինչ ըլլալը…

— Կը վիճինք գերման փիլիսոփայ Շփիգելպերկի վերջին տեսութեանց եւ Սորպոնի մէջ ըրած դասախօսու–թեան մասին…

Ու շարունակեցինք վիճաբանու–թիւնը

Քանի մը վայրկեան հազիւ անցած, Աբեղնազով, ոտքով գլխով նետ–ուած էր վիճաբանութեան դժոխքին մէջ : Կոդմ բռնեց խնծի ու վճռապէս յայտարարեց.

— Շփիգելպերկ՝ Նիցչէի կապիկն է : Իր ամբողջ տեսութիւնը յոռեր ցիլուխ անբարոյականութիւն է :

Ստախօս բարեկամս հարցուց Ա–բեղնազովին.

— Ներկա՞յ էիր իր դասախօսու–թեան :

— Անշուշտ : Առկէ զատ իր ամբողջ գործերը կարդացած եմ : Իր մասին յայտնուած կարծիքներն ալ կարդա–ցի, Սորբոնի շարլաթաններին մէկն է :

Ու մեր հնարած նիւթերը մեր բեր–նէն խլելով, նոր ձեւերով, կը հրամ–ցնէր մեզի :

Վիճաբանութիւնը այնքան յառաջ–ացեր էր որ ստախօս բարեկամս եւ թան–գէտ ու ստահօս Աբեղնազովը սկսան իրար նախատել :

Ես զուար կ՚ընէի :

Հայհոյութեան փայլակներ լոյս կը սփռէին կարծիքներու այս փոխանա–կութեան մէջ :

Աբեղնազով ինքնիրմէ ելած էր ու այս անգամ փիլիսոփայէն աւելի ա–նոր պաշտպանին կը հայհոյէր :

Ցանկարծ խաղը սարքող բարեկամս յոխ, ձեռքիր խաչաձեւեց կուրծքին վրայ ու ըսաւ.

— Ինչի՞ մասին կը խօսիս, Աբեղ–նազով :

— Բայց Շփիգելպերկի մասին :

— Ո՞վ է որ…

— Գերման փիլիսոփայ մը, իմաս–տակ մը աւելի :

— Վստա՞հ ես իր գոյութեան :

Աբեղնազով փոքրիկ չփոթութեան մը մատնուելով ըսաւ.

— Ինչ ըսել կ՚ուզես : Գոյութիւն չունի՞ : Կը ստես : Դուն ես որ գոյու–թիւն չունիս : Աւելի ճիշդը՝ Շփիգել–պերկ իրաւ է որ գոյութիւն չունի իբրեւ փիլիսոփայ. որդէն այդ էր որ կ՚ու–զէի ապացուցանել Շփիգելպերկը սակայն գոյութիւն ունի, իբրեւ սո–փեստ, իմաստակ…

— Եղբայր, քեզի կ՚ըսեմ որ բա–ցարձակապէս այդ անունով գերման փիլիսոփայ գոյութիւն չունի :

— Իսկ ես կը պնդեմ որ գոյութիւն ունի : Կրնա՞ս հաստատել թէ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ չկայ սոփեստ մը, Շփիգելպերկ անունով…

Քիչ մնաց որ ես ալ հաւատայի սո–փեստ փիլիսոփայ Շփիգելպերկի գո–յութեան : Նախընտրեցի սակայն հա–ւատալ Աբեղնազով բարեկամիս թան–գիտութեան…

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

… բազուկներուն մէջ պահեց : … կ՚ընէ մայր հաւը, երբ կը նըշ–… ուրուրը :

… սրտաիեղեք ձայնով մը, որ ա–… բաղոք մըն էր, գոչեց աստ–…ուրին երեսն ի վեր.

– Ի՞նչ կ՚ուզէք մեզմէ »…

… պաշտօնատարը չնականօրէն …անցաւ :

…րուր հայհոյչներ, քստմնելի լու–…ներ լսուեցան, եւ… խուժդուժ …ան մը …:

…պրիլի գով ու հանդարտ իրիկունը …նելի դաւերով, անվերջ սուկում–… կը հըջապատէր հայկական … աւերակները : Գիշատիչ լռու–… կը ճնշէր Հռոմէոնցի հայ եւ …բնակիչները, որոնք՝ ահ … մատնուած՝ գուժկանը հա–…եցին իրարու, տանէ տուն …, եւ քանի մը օրեր վերջն ալ, … Թաղերու ցանցառ Հայե–…ն

…ցրեցին, այլայլեցին անլոյ–…, անխոհեմ Արմէնուհին, որ … ունեցեր էր ծածկօ–… գիր ու լեզու սորվեցնելու իր զա–…ներուն, եւ հայ անունով կոչելու …:

…րունը գեղեցկացաւ : Դաշտերը … գոյն նարօտ կապեցին : Թռչուն–… հնչեցուցին օրհնութեան ալէ–լուներ : Ծաղիկները խունկով բոյրով լեցուցին միջոցը : Բուսականութիւնը իր պերճ ծածկոյթին տակ պահեց զանկերն ու կմախքները անհամար : Եւ հովիկն անոյշ բերաւ կեանքի ու մահուան երգեր… :

Ի՛ էջն առաւօտ արեգակը երկնցուց իր բարերար թեւերը : Իջաւ խոնար–հաբար գուհէին պատերէն վար, լոյսի շիթեր թափեց : Հոն վերջին դրանը առջեւ սպասեց երկար եւ ի զուր : Փակուած կը մնար :

Այլեւս դուրս չերեւցան կապոյտ հագուած, առատ մազերով, աղամբի նայուածքներով սիրուն հայորդին–րը : Փլատակներու նորաբոյս կանան–չութեան մէջ՝ ինչքան նման էին եղ–նիկի ձագերու :

Ամբողջ ընտանիքով անհետացուցեր էին զանոնք…

Սահեցան տարիներ : Եւ սակայն չանհետացան անոնց պաշտելի անուն–ները : Ահա դարձեալ կը հնչուին օ–տար պողոտաներու վրայ, աւելի քաղցր, աւելի հոգեպարար, սուրբ վան–քերով : Քանզի, արիւնով մկրտուե–ցան Հայկակներն ու Արմենակները, եւ կրակէ տառերով քանդակուեցան Սրմէն հոգիներու մաքրամաքուր ան–մեղութեան վրայ :

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

(Թ. եւ վերջին մաս)

Լ. Շանթ վարպետը կը հանդիսա–նայ բարդ հանգոյցներ ստեղծելու, իր յղացած տիպարներու կուրծքին տակ դնելու ստեղծուածային յոյզեր : Հոս եւս լիովին յաջողած է իր առա–ջադրութեան մէջ : Ռիթթան չոր պատ–մութեան մը միօրինակութենէն կը փրկէ թատերախաղը, զայն կը դար–ձնէ մոլեգին կիրքերու հնոց մը : Նե–րելի է այս յաւելումը, ինչպէս եւ իշ–խանուհիին սպանութիւնը սիրած կա–կին հետ, դղեակի մը պատշգամին առջեւ, քանի որ միշտ Լեւոն Դ.ի գի–տութեամբ տեղի կ՚ունենայ :

Օշին կոմսը, Կոռիկոսի իր խաղա–ղասէր ամրոցը քաշուած, կը զբաղի Հայոց պատմութեան ուսումնասի–րութեամբ : Դժուարաւ կը հաւանի հրաժարիլ իր գրական աշխատանքնե–րէն, Լեւոն Դ.ի Պայլը (խնամակալ) դառնալու համար : Պատգամաւորնե–րուն հետ է Սմբատի աղջիկը՝ Ռիթթա իշխանուհին, որ կը սիրէ կոմսը եւ կը սիրուի փոխադարձաբար : Բայց պե–տական շահերու թերուեռով, Օշին իր կեանքը կը կապէ Ժան տ՚Անժուի, ալ–րին Տիւրոսի կոմսին : Ռիթթայի սիրտը փուլ կուգայ : Անմիջապէս կը պսակ–ուի Ժուան տ՚Ամորիի հետ, այլ չի հեռանար անոր դէպի Հռոդոս, զայն նա բերելու եւ խնամակալէն վրէժ լուծելու համար : Իշխանուհին Լեւոն Դ.ի ուսուցիչէն՝ Հալկամի մեղսակ–ցութեամբ, ժամադրութիւն մը կ՚առ–նէ մատուռի մը բակը, կը համոզէ պատանի արքան որ հօր քերէ իր ա–մուսինը : Օշին Պայլ վրայ կը հասնի, բուռն կերպով կը պարսաւէ Թագաւո–րին ընթացքը եւ պալատէն կը վռնտէ իր ուսուցիչը : Ռիթթա բարձրաղաղակ կը պոռայ իր ատելութիւնը խնամա–կալի երեսին : Այս վերջինը սակայն չի դադրիր զայն նկատելէ իր լաւա–գոյն բարեկամը… : Իշխանուհին կը շարունակէ իր դաւերը, ըստ ոմանց դէպի յաղթանակ եւ փառքի գնիթին հասցնելու խնամակալը, բայց իրա–կանին մէջ զայն դէպի կործանում ա–ռաջնորդելու համար : Ռիթթա կը յու–սայ այսպէս վերստին տիրանալ իր սիրածին : Օշին Պայլ չկամութեան միայն կը բախի իր ծրագիրներու գործադրութեան մէջ : Զօրս կողմէ լքուած, յուսահատ, ան կ՚արձակէ նաեւ իր հաւատարիմ Հեթումը, կ՚իյ–նայ արքայազօրքի հրամանատար Հալկամի ձեռքը : Կալանքի տակ կը մտնէ նաեւ Ալիս Թագուհին, որ կը յանդգնէ իր մասին տեղեկութիւն հարցնել : Ցոյցը չէ խուսափած սա–կայն Ռիթթայի ստեղծուածային հո–գիէն : Հալկամի կը խոստանայ իր սիրտը, կը յաջողի Պայլին ճակատա–գիրը իր ձեռքերուն մէջ առնել, կը ցանկայ զայն փախցնել այլուր : Օշին Հպարտօրէն միայն մեռնիլ կը վճռէ. Զգածուած իշխանուհին կը վե–րակոչէ երանելու անցեալի մը յիշա–տակները, խնամակալին պատրուղը գլխին կը նետէ : Գնդ. Արտակի ջո–կատը նետերու տարափ մը կը տեղա–ցնէ իր վրայ, երբեւ Օշին Պայլ : Ռի–թա կ՚իյնայ խոցուած ի մահ : Եհա–տակալին ակամայ մեղսակցութիւնը այս եղերական վախճանին, գալըոյ–թը կը հրաւիրէ գնդապետին, որ կը հրամայէ զօրքերուն դաշունահարել դժբախտ իշխանը :

Օշին Պայլի դերին մէջ, դերասան Ա. Գոմքեթեան սկիզբէն մինչեւ վերջ հետեւեցաւ հեղինակին գծած շաւի–ղին, որ հայրենասէր պետական գոր–ծիչինն է : Դասական ուսումնասիր–ուած խաղարկութիւն մը, ծանր ու մռայլ, բայց ամեհի զայրոյթի պոռթ–կումներով : Հեղինակին բերնով կը ներկայացնէր ճշմարիտ հայ մարդը : Հիանալի էր զանձապահին դերկուց–ման պահուն, երբ ուժասպառ եւ լոռտակուած, փուլ կուգար օեղանին վրայ :

Տիկին Ա. Արզումեան յաջողապէս արտայայտեց մոլեգին հրայրքները ստեղծուածային իշխանուհիին, մէ–ս ինչինայէս տարբեր սիրոյ եւ ատե–լութեան միջեւ, որուն խռովայոյզ հոգին խաղաղութիւն կը գտնէ միայն մահուան գիրկը : Երկար տարիներ սպրած ռուսական շրջանակներու մէջ, տաղանդաւոր երգչուհին կը պա–հէր իր օլաւական շեշտը, ինչ որ բո–լորովին զուրկ չէր հրապոյրէ : Վեր–ջին եղերական պահերուն, մասնաւո–րապէս ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կազմեց Գոմքեթեանի հետ :

Մեր արժէքաւոր ուժերէն Գ. Տեր–վիշեան, կորովի խաղարկութեամբ մը տուաւ փառասէր նկարագիրը Հալ–կամի, որ սակայն անզօր կը մնայ կը–նոջ մը հրապոյրներուն առջեւ :

Հ. Տարօնեան, ընդունակ թեթեւ–սոլիկ տիպարներ անձնաւորելու, Լե–ւոնԴ.ի դերին մէջ երեւան բերաւ ան–կենդան խաղարկութիւն մը, որ եւս աւելի անհրապոյր դարձաւ իր բացա–սական ձայնով :

Երիտասարդ դերող Ռ. Զարգարեան, Ռէյմոնի եւ Սիր–Աւոմի կրկնակ դե–րերուն մէջ, լիովին ցոյց տուաւ թէ նոյնքան լաւ դերասան մըն է : Երբ լմրոնում, բեմական յստակ առոգա–նութիւն եւ վայելուչ խաղարկու–թիւն :

Ալիս Թագուհիի դերին մէջ, Տիկին Կլնիա բոյնէն խլուած հէք թռչնիկ մըն էր, ինկած կամշոտ եւ բռնաւոր արքայի մը ճանկերուն մէջ, որ ի վեր–ջոյ զառանկիքը պիտի դնէր իր գըժ–բախտ կեանքին :

Համակրելի կատակերգակ Մ. Ման–պաշ,— խեղական պատկերը բիւզան–դական սուրբի մը — այս անգամ զարտուղած իր ճամբէն, սահման–ուած էր տանելու Հեթումի ապե–րախտ դերը, զոր լիովին արժեցուց իր իմաստալից արտայայտութիւն–ներով :

Տիկին Վ. Խաչատուրեան (Ժան տ՚Անժու), ծանր եւ պատկառելի խա–ղարկութեամբ մը ուրուագծեց Տիւ–րոսի այրի կոմսուհիին սիլուէթը : Ցաջող էին նմանապէս Գ. Վահան (Մխիթար վրդ.), Ա. Սարաֆեան (Ե–պիսկոպոս եւ Գոհմօն), Ս. Սարգիս–եան (Աբել եւ Սարգիս), Ց. Մինէյ–եան (գործակատար – գնդ. Արտակ), Գ. Կարապետեան (Կոստանդին) եւ Սողոմոնեան (Բակուր) :

Այս բոլոր յաջողութիւններուն մէջ, ոչ նուազ կարեւոր դեր մը կատարեց Գ. Ց. Առաքելեան, որ իր ճարտար վրձինով մոգական կենդանութիւն մը տուաւ այլազան տիպարներուն :

*** Լրագրական անձուկ սիւնակ–ներն անշուշտ թոյլ չեն տար մանրա–մասն կանգ առնել Շանթի լեզուական եւ արուեստագիտական թերութիւն–ներուն վրայ : Վերապահելով իմ դի–տողութիւններս գեղարուեստական պարբերաթերթի մը, այսօր կը գոհա–նամ յիշելով թէ՝ ան «Օշին Պայլ »ի մէջ աւելի շատ կը ցուցադրէ իր կարգ մը ունակութիւնները.— միօրինակ շեշտ, արտայայտութեան ձեւերու մոլութիւն, այլ մանաւանդ չափա–զանց միսթիքականութիւն, Ցաճախ իր ոճը շնչատ եւ թեւաբեկ է : Բարե–բախտաբար իր քնարը չունի միանե–րուն լալկան շեշտը : Ամէնէն ողբեր–գական տեսարաններուն կը պահէ իր խրոխտ կեցուածքը եւ ազնուական հպարտութիւնը. Այն կարճ տեսարան–ները, որոնց մէջ համեմատաբար յա–ջող դուրս եկած է, դժբախտաբար չեն կրնար փրկել գործը այն ահաւոր pathosէն, որ երեւան կուգայ անոր ամբողջականութեան մէջ : Շանթի թատերախաղը ընդհանրապէս յամ–ւընթաց, ենթարկուած էր կարգ մը կրճատումներու Տիկին Բուդաղեանի կողմէ ,ժամանակի խնայողութեան եւ ցնդարուեստական դժուարութեանց պատճառով : Այս յապաւումները սար–սած են սակայն խաղին կառուցման հիմերը : Զնջուած է, օրինակի հա–մար, պապական նուիրակին տեսակ–ցութիւնը խնամակալին հետ, ինչ որ կրնար բարձրացնել թատերախաղին հմայքը :

« Օշին Պայլ»ի գործողութիւնը կը խուսափի բեմական անձուկ սահման–ներէն : Տարուած իր սեփական ներ–շնչումէն ,հեղինակը անընդհատ հոսու–հոն կը թռչի, առանց նկատի առնե–լու մեր խեղճուկրակ պայմանները :

ԱՐԱՄ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԷՔԻԱԹ

Մեր շրջանում մի երիտասարդ կար աշխոյժ, կորովի, միշտ զուարթ ու ժպտերախոս : Ոչ մի տխրութիւն նրա սրտի վրայ չէր իջնում եւ նրա շըր–թունքները ծիծաղից երբեք չէին փակւում :

Երկար ժամանակ էր, որ մենք ի–րար չէինք տեսել, երբ հանդիպեցայ, արդէն ամուսնացել եւ երեխաների տէր էր դարձել : Նրա աշխուժութեան արժատը կտրել եւ զուարճութեան վարդը թառամել էր :

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, հարցրի ես :

— Այն ժամանակւանից, երբ ես ե–րեխաներ ունեցայ, դադարեցի երե–խայութիւն անելուց, պատասխանեց նա :

Երբ հեռանաս, մանկան յատուկ ա–
 րարքներից հեռացիր,
Խաղ ու կատակ երիտասարդ աղամե–
 րին յանձնիր.
Մի ծերունի անկարող է նախկին աշ–
 խոյժն ունենալ,
Հոսող ջուրը երբեւիցէ իր տեղը յետ
 չի դառնայ :
Երիտասարդ օրերն ուրախ անցան
 շուտով – գնացին,
Աւաղ, ափսոս, նրանք այնքան մօտիկ
 էին իմ սրտին.
Զըզացել է առիւծաման բազկի ոյժն
 մի առնական,
Ցովազի պէս այժմ պիտի պառկեմ լի–
 նեմ բաւական :

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ. Ա.

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳՏՆԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ–ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՔՐՔՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ :

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

…գրեց՝ ՎԻԿԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

…, երեք որբիկներո՛վ, փա–…, բոլորովին անօգնակա՛ն, …թի՛ւն, պատերազմի դըր–…, որ լեցուցած էր աշխարհը, …, ծարա՛ւ, խռով– միակ ու–… բաց երկինքը—կտուրի տե՛ղ : …պետը մօտեցաւ կնոջը եւ իր … ուղղեց ծծկեր մանուկին …, որ խեղոյն թողուց ծիծը, գը–… մեզմիկ դարձուց եւ իր կա–… աչքերը ուղղեց այդ ցից ցից … չէկ մազերուն ու անոնցմով … բրդոտ դէմքին, որ իր վրայ …, երեն կը նայէր, եւ սկսաւ ծի–…:

… յիսնապետը շոկուեցաւ, ար–… խոշոր կաթիլ մը սահելով … այտերէն, կախուեցաւ անոր … ծայրէն, մարգարիտի պէս :

— Տղա՛ք, ըսաւ զինուորներուն …, այս բոլորը տեսնելէ յե–… կ՚եզրակացնեմ, որ մեր վաշ–տը հայր պիտի դառնայ. որդեգրենք այս երեք մանուկները. այսպէս լաւ կ՚ըլլայ, այնպէս չէ՞ :

—Կեցցէ՛ հանրապետութիւնը, գո–չեցին նռնաձիգները :

— Ուրեմն վճռուեցաւ, ըսաւ յիս–նապետը եւ ձեռքը երկնցուց մօրը եւ անոր որդիներուն վրայ՝ ըսելով, ա–հա «Կարմիր գասակ» վաշտի որդի–ները :

Վաճառուհին ուրախութենէն վեր վեր ցատկեց եւ աղաղակեց. «Երեք գլուխ գտակի մը մէջ» : Ետոյ սկսաւ յարձրաձայն հեկեկալ եւ խելագարի նման գրկելով թշուառ այրին, աւել–ցուց. «Այս փոքրիկ աղջիկը ինչ չա–րաճճի դէմք ունի» :

— Կեցցէ՛ հանրապետութիւնը, կրկնեցին զինուորները :

Եւ յիսնապետը դարձաւ դէպի մայրը.

— Եկէ՛ք, տիկին քաղաքացի :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«ԿԼԷՅՄՕՐ» ՄԱՐՏԱՆԱՒԸ

Ա.

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԻՐԱՐՈՒ ԴԷՄ

1793ի գարնան մէջ, երբ Ֆրանսայի բոլոր սահմանագլուխները ենթարկ–ուած էին յարձակման, երբ Ժիրօնտ–եաններու անկումը յուզած ու գրա–ւած էր բոլոր մտքերը, այդ բոպէին ահա թէ ինչ կ՚անցնէր կը դառնար Մանշի Արշիպեղագոսին մէջ :

Ցունիս 1ի իրիկունը, Ճէրսէյ կըղ–զիին մօտ, փոքրիկ ամայի ծովախոր–շին մէջ, որ կը կոչուի Պոննիւի, ա–րեգակին մայրամուտէն մօտաւորա–պէս ժամ մը առաջ, նաւ մը՝ առա–գաստները բացած՝ կը մեկնէր մա–ռախլապատ օդով մը : Մառախուղը թէեւ վտանգաւոր է նաւարկութեան համար, բայց կ՚օգնէ փախուստին : Այս նաւը, որ կեցած էր կղզիին արեւելեան ծայրը եւ կը հսկէր, պահա–կած զինուորի մը պէս, թէեւ կը պատկանէր անգլիական նաւատորմի–ղին, բայց նաւաստիները Ֆրանսացի–ներ էին : Լա Թուր տ՚Օվէրնի իշխանը, Պուլյոններու ընտանիքէն, այն ժամա–նակ անգլիական այս փոքրիկ տորմի–ղի հրամանատարն էր եւ այս մար–տանաւը անոր հրամանովը կը մեկնէր յատկապէս մասնաւոր ու շատ կարե–ւոր գործի մը համար : Անունը Կլէյ–մօր էր, ինչպէս արձանագրած էին Թրինիդի – Հաուզի նաւացուցակին մէջ : Արտաքուստ բեռնատար նաւի տեսք ունէր, բայց իսկապէս մարտա–նաւ էր : Թէեւ ծանր եւ խաղաղ գը–նացք ունէր, ինչպէս առհասարակ բո–լոր առեւտրական նաւերը, բայց սա–կէ պէտք չէ խաբուիլ, որովհետեւ զայն շինած ատեն երկու նպատակ ունէին— խորամանկութիւն եւ ոյժ : Խաբել, եթէ կարելի է, եւ կռուիլ, եթէ հարկաւոր է : Այսօր անոր միջ–նայարկը, բեռներու տեղ, զետեղած էին մեծ գնդաշափներ ունեցող նաւա–յին թնդանօթներ, որպէսզի մարտա–նաւը կազմ եւ պատրաստ ըլլայ այն գործին, որուն համար նշանակուած էր : Այս թնդանօթները երեքական շըղ–թաներով ամուր կապուած էին, ռմ–բանները դարձուած դէպի նաւի շամ–բարանի զոցուած մուտքը : Դիտմամբ այդպէս եղած էր, որովհետեւ ծովի վրայ փոթորիկ կը սպասուէր կամ, աւելի ճիշդ, որպէսզի մարտանաւը բոլորովին խաղաղ նաւի տեսք ունե–նար : Եւ արդարեւ այդ դրութեան մէջ դուրսէն ոչինչ չէր կարելի նշմա–րել : Թնդանօթի ծակերը բոլորովին գոցուած էին : Գոցուած էր նաեւ մար–տանաւին չտեմարանի բերանը, որ առհասարակ սպառազինուած կ՚ըլ–լայ : Մարտանաւը, կարծես, դիմակ հագած էր : Այս թնդանօթները՝ հաս–տատուած շարժուն անիւներու վրայ, շինուած էին արոյրէ եւ կը պատկանէին հին ձեւին, որ կը կոչուի շարժական անիւներու ձեւ : Մար–տանաւերու մէջ սովորաբար սպառա–զինուած կ՚ըլլայ նաւախամուրջը, իսկ այս նաւը՝ շինուած յատկապէս թըշ–նամին յանկարծակիի բերելու եւ դա–րան մտնելու համար՝ նաւախամուր–ջին վրայ ոչինչ ունէր, այլ, ինչպէս վերը բացատրեցինք, իր միջնայարկի մէջ թնդանօթներու ամբողջ մարտ–կոց մը կը պարունակէր : Քինդ ու ամ–բարձ եւ, ըստ երեւոյթին, թէեւ ճիշ մը ծանրաշարժ, բայց շատ լաւ գնացք ունէր. իր հաստատուն կազ–մով ամբողջ անգլիական նաւատոր–միղի մէջ իր նմանը չունէր, եւ չնա–յելով որ մեծ կայմի փոխարէն ունէր սպրիկայիծ նաւերու յատուկ փոքրիկ կայմ, բայց եւ այնպէս պատերազմի մէջ ամբողջ փրէկաթ մը կ՚արժէր : Անոր ղեկը շինուած էր շատ հանճա–րեղ եւ հազուագիւտ ձեւով. անոր կորագիծ կողերը, որոնց նմանը չէր կարելի գտնել Սաութէմբթընի նա–ւարանին մէջ, արժած էին յիսուն անգլիական ոսկի :

Նաւի զինուորական մարմինը կազ–մուած էր ամբողջովին Ֆրանսացինե–րէ եւ յեղափոխութեան պատճառով հայրենիքէ գաղթած սպաներէ եւ դա–սալիք զինուորներէ : Բոլորը զատ–ուած, ընտրուած էին, բոլորը, ա–ռանց բացառութեան, պատուական նաւաստի, քաջ զինուոր եւ թագաւո–րի թունդ կուսակից, բոլորը զրահա–նաւի, սուրի եւ թագաւորի անձնուէր, մոլեռանդ թիկներ :

Նաւաստիներու հետ նաւ դրած էին կէս վաշտ ծովային հետեւակազօրք, որոնք կարող էին օգտակար ըլլալ ցա–մաք ելած ժամանակ :

(Շար.)

(երականին մէջ 17) ճարել։ Ուժի փորձ մըն է որ կը պարտադրուի մեզի, ուժի փորձ մը՝ միահեծան կարգուսարքին եւ ազատութեան կարգուսարքին մէջ որ մերինն է»։

Ճառին մնացեալ մասը յուսաբանութիւնն էր նոր օրէնքներուն։ Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանքը դարձած է Եւրոպայի առաջին դրամը։ «Դեռ երէկ երեք թոն ոսկի աւելցաւ այն հարիւրաւոր թոն ոսկիներուն վրայ որ երկիր վերադարձած են հինգ ամիսէ ի վեր։ Ֆրանքի երաշխաւորութեան վարկը այնքան զօրաւոր է որ որաշեցի 5 միլիառ Ֆրանք փոխադրել Պանք տը Ֆրանս։ Հակառակ նոր տուրքերուն, որ կը գանձուին անցեալ նոյեմբերէն ի վեր, ճարտարապործական արտադրութիւնը աւելցած է 12 առ հարիւր համեմատութեամբ»։

Նախարարը ճառը վերջացուց ջերմ կոչ մը ուղղելով միութեան եւ աշխատանքի, շահելու համար խաղաղութիւնը։

Զախակողմեան թերթերը դառնօրէն կը քննադատեն նոր հրամանագիրները, գործադրկութեան յաւելում, ապրուստի սղութիւն եւ ուրիշ չարիքներ նախատեսելով

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԿԸ ԲԱՆԻ

Անգլօ-ռուս բանակցութիւններ

Ինչպէս գրած էինք, Մոսկուա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, իր գործակցութեան մասին։ Այդ առաջարկները կ՚անցնին մինչեւ հիմա ծրագրուած ապահովութեան դաշինքի սահմանը, ինչ որ յղլքօէն մտածել կուտայ Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց։

Փարիզ Մոսկուայի առաջարկած էր օգնել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի, մնալով Ֆրանքօ-ռուս դաշինքի սահմաններուն մէջ։ Իսկ Լոնտոն աւելի լայն առաջարկներ ներկայացուցած էր Մոսկուայի։ Այս վերջինը հակառաջարկներ ներկայացուցած է երկուքին ալ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքելու Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ. Դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին։ Նախապէս ծրագրուած էր ապահովութեան դաշինքը սահմանափակել Եւրոպայի մէջ, իսկ Մոսկուա կ՚ուզէ որ երաշխաւորութեան տակ առնուի նաեւ Մերձ. Արեւելքը։

Փարիզի անգլիական դեսպանը երկու կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Տալատիէի եւ Պ. Պոնէի հետ։

Կը թուի թէ լեհական խնդիրը երկրորդական աստիճանի վրայ դրուած է այժմ եւ գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձած դէպի Թուրքիա եւ արեւելեան Միջերկրական, մանաւանդ հիմա որ Գերմանիա Անգարայի դեսպան նշանակած է Ֆոն Փափէնը։

Զրոյցներ կը շրջին թէ Հիթլէր իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ ծանրակշիռ պահանջներ պիտի դնէ, հաստատելով թէ Առանցքին արշաւը պիտի շարունակուի դէպի ի Սեյանիկ, Ուկրայնա, Ափրիկան եւ Միջերկրական։

*** Երէկ, շաբաթ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, Վենետիկի մէջ։

Կը հաստատուի թէ Կոնտ Չիանօ ամէն ջանք պիտի թափէ, Եուկոսլավիան ալ խառնելու առանցքին կապելու համար։ Կ՚ըսուի թէ այս ծրագրին մէջ յաջողելու համար Հունգարիան պիտի համոզէ որ հրաժարի հողային ... մէն պահանջէ Եուկոսլավիայէն, ինչպէս նաեւ Պերլին եւ Հռոմ երաշխաւորեն Եուկոսլավիոյ հողային ամբողջութիւնը։

Վերջին լուրերու համաձայն, Եուկոսլավիա մտահոգութեան մատնուած է, հաւանելով հանդերձ Ալպանիոյ գրաւման։ Այս միջոցին 200.000 իտալական զինուորներ կը գտնուին Եուկոսլավիոյ սահմաններուն վրայ, ինչպէս եւ 100 հազար սեւ շապիկաւորներ, յետոյ գերմանական երեք զօրաբանակներ՝ Շթիրիոյ մէջ։ Ուրեմն այս երկիրը պաշարուած է ցամաքէն, իսկ ծովէն իտալական նաւատորմը միշտ պտոյտներ կը կատարէ։

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը հրաւիրուած է նաեւ Պերլին, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ հանդամանք մը կուտայ Պալքաններու կացութեան։ Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 25ին։ Գերմանիա ամէն միջոց կը փորձէ, իր թաթին տակ պահելու համար Ռումանիան, Հունգարիան եւ Եուկոսլավիան

*** Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շրջած զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր հարցում ուղղած է Րոզվէլթի յիշած բոլոր պետութիւններուն, «թէ զգուշ ձեզ մտադրուած կը նկատէ՞ք»։ Ստացած պատասխանները պիտի յիշէ իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է ճանչնալ Ալպանիոյ գրաւումը, յանձնարարելով Հռոմի դեսպանին՝ այս պարագան հաղորդել Մուսոլինիի։ Դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ Արտ. Նախարարին հետ, իր հրաժեշտի այցելութեան առթիւ։ Ուրեմն բրիտանական դեսպանը իր յանձնարարագիրը պիտի ներկայացնէ «Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ Թագաւորին, կայսր Եթովպիոյ»։

ՔԱՆ...ՉԱՆ ..ԹԻԲԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՒՐԻԱՅ ընդդիմադիրները դիրք բռնած ըլլալով նոր դահլիճին դէմ, խորհրդարանի նիստերը յետաձգուեցան մէկ ամիս։ Այս առթիւ պառակտում ծագեցաւ ազգայնական խմբակցութեան մէջ։ Կացութիւնը թաւուքած կը մնայ. Շատ մը խանութներ, որոնք փակուած էին աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր, վերաբացուեցան Դամասկոսի մէջ ... բացուած է ... կը շարունակուին ... մէջ ... ծանր պարտութիւն մը կրեցին։ Ֆրանսական զօրքէն սպաննուած են երկու զինուոր եւ ենթասպայ մը։

« ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՄԲ պիտի պայթին Օփերային մէջ»,— ազդարարուած ոստիկանութեան, հեռաձայնով։ Անմիջապէս 30 ոստիկանական պաշտօնեաներ գացին Օփերա, հրշէջներու հետ, եւ սպասեցին մինչեւ մէկ ժամ, բայց ոչինչ պատահեցաւ եւ «Ֆաուստ»ի ներկայացումը տեղի ունեցաւ ... պէս։

ՀԻԹԼԷՐԻ 50ամեակին առթիւ Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղելով, փառաբանեց խաչեղբրման գործակցութիւնը եւ յայտնեց թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը «չի կրնար խանգարուիլ մեր հակառակորդներուն ծիծաղելի փորձերով»։

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց պետական հսկողութեան տակ առնել անթելի ամբողջ կազմակերպութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՒԹ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ, որոնք Ծիպրալթար գացեր էին շաբթուան մը ... դէպի արեւելք։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ նահանգային ընտրութիւն ... կորանցուցին. նախապէս ունէին 44 ... միայն 23ը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ բոլոր կողմերէն ... Թաքսասի, գոհունակութիւն կը ... քականութեան համար։ ... ինչ որ կը նշանակէ թէ ... նական ազգային դրամատունը ... ցնել 1.300 000 սթերլին

...ԱՓՈՆԻ մէջ ... երկու ... ամբաստանուած են ... թեան մասա։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ
MARDI 25 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4023

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՎԱՆՈՑԻՆ ՏԱԿ, ՀՈՎԱՆՈՑԷՆ ԴՈՒՐՍ

Անգլերէն թերթ մը հետեւեալ ծաղրանկարը հրատարակած է.—

Չէյմպրլէն լայնօրէն բացած է իր հովանոցը, — «Եւրոպական պաշտպանութեան համար»։ Դիմացէն կ'երեւան նախ-ընտրուած ամպերը, իբրեւ սպառնալիք։ Հովանոցին կողէն ու տակ բռնած են Չէյմպրլէն, Տալատիէ եւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը։ Անոնց ետին կեցած են, իբրեւ հետաքրքիր մանուկներ, Տանիմարքա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Պելճիա։ Իսկ հեռուէն ձեռքերը կը դիտէ Ամերիկան։

Աւելի հեռուն, հովանոցին հասողութենէն անդին, զատ-զատ կեցած են Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Խ. Միութիւնը (Սթալին), Յունաստան, իւրաքանչիւրը իր արտայայտիչ կերպարանքով։ Իրարմէ առանձին, հաստ վերարկուի մը եւ գլխարկի մը մէջ փաթթուած, կը դիտէ նաեւ Թուրքիան։

Պատկերին տակ դրուած արձանագրութիւնը կ'ըսէ,— «Ճակատ կը յարդարուի նախայարձակման դէմ»։

Այս բացատրութիւնը ո՛րքան աղուոր պակաս մը կ'ուտայ ծաղրանկարի մասին, որ իսկական արտայայտութիւնն է մէջազգային կացութեան, իւրաքանչիւր պետութեան բռնած շատ տարբեր դիրքով։

Արդարեւ, հետաքրքիր հանդիսատեսներու վիճակն ունին բոլորն ալ,— այն պետութիւնները որ մտահոգութեան մատնուած են, Հռոմ-Պերլին առանցքին սպառնալիքին անաչառ եւ սպառնալիքներուն առջեւ։

Դիւանագիտական ճակատամարտը կը շարունակուի երկու կողմէն ալ, կարելի եղածին չափ շատ կուսակիցներ ճարելու եւ միացեալ ճակատ կազմելու համար, փոխադարձաբար։

Անգլիոյ վարչապետը ձեռնարկած է յանդուգն փորձի մը, որ իբրեւ գործնական ելք՝ յանգած է երկու որոշ արդիւնքներու,— 1 Փոխադարձ աջակցութիւն Լեհաստանի հետ։ 2. Երաշխաւորութիւն Յունաստանի եւ Ռումանիոյ։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ, «գոհացուցիչ եղանակով», ինչպէս կ'ըսեն դիւանագիտօրէն։

Այս երկու երկիրները Չէյմպրլէնի ծրագրին համաձայն ըլլալով հանդերձ, լուրջ վարանումներ կը ցուցնեն։

Խ. Միութիւնը շատ աւելի լայն ծրագիր մը կ'առաջարկէ, քան Ֆրանսան եւ Անգլիան։ Ան կը պահանջէ հաւաքական ապահովութեան ձեռնարկ մը, որ ձախողեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ (Մոսկուայի համար այդ հաստատութիւնը, երբեմնի «աւազակներու որջը» դարձած է թանկագին յենարան մը...)։

Իսկ Թուրքիա պաշտպանութեան կարօտ ըլլալով հանդերձ, կը վարանի լայնօրէն բանալ Նեղուցները։ Հապա եթէ Գերմանիա փորձանք մը սարքէ Իտալիոյ հետ, ինչպէս ըրաւ 1914ին, «Կէօպէն» եւ «Պրէսլաւ» մարտանաւերը փութացնելով Սեւ ծով։ Մանաւանդ հիմա որ Փափէնի պէս վարպետ մը նշանակած է, իբրեւ դեսպան Անգարայի։

Այս առթիւ զարմանազան բաներ կը պատմէ «Թան»ի Պերլինի թղթակիցը։

Ըստ անոր վերջ թէ այս միջոցին արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպան առաջին տեղը կը գրաւէ Պերլինի մէջ, թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ Գերմանիոյ դիւանագիտական գործունէութեան ձգտումը,— Հաշտեցնել Եուկոսլաւիան եւ Հունգարիան, Իտալիոյ միջոցաւ։ Ետքը Պուլկարիան ալ ցանցին մէջ առնել։ Այն ատեն, միւս երկու պալքանեան պետութիւնները, Ռումանիա եւ Յունաստան, որոնցմով մասնաւորապէս շահագրգռուած է Անգլիա, պիտի բաժնուին իրարմէ եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնը պիտի վտանգուի։ Այս ծրագիրը մասնաւորապէս ուղղուած է Ռումանիոյ դէմ, եւ Պերլինի մէջ կ'ենթադրեն թէ այդ երկիրը ինալով սպառնալիքի տակ՝ իր բոլոր սահմաններուն վրայ եւ խուսելով բոլշեւիկ Ռուսաստանի աջակցութենէն, պիտի հարկադրուի միանալ իր դրացիներուն։ Այդ պարագային, հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի ճակատագիրը կարգադրուած պիտի ըլլայ եւ Թուրքիոյ պիտի մնայ խեղճ կենալ։ «Ֆոն Փափէն պիտի ստանձնէ անոր հասկցնել իր պարտականութիւնը...»։ Գալով Լեհաստանի, այլեւս կղզիացած ըլլալով, Գերմանիա պիտի կրնայ իր հողային պահանջները դնել անդիմադրելի ուժով մը։

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները — «Թան»ի թղթակիցները սերտ կապ ունին դիւանագիտական շրջանակներու հետ — կը նշանակէ թէ քաղաքական ճակատամարտը մտած է վճռական փուլի մը մէջ։

Մնաց որ, արեւելեան Եւրոպայի վարիչներուն անընդհատ երթեւեկներն ալ կը հաստատեն թէ աննախընթաց տագնապ մը կը փորձուի, եղած դիրքերը պահելու կամ նոր դիրքեր ապահովելու համար, առանց պատերազմի։

Մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը փորձեն միացեալ ճակատ կազմել, Իտալիա եւ Գերմանիա բոլոր միջոցները կը փորձեն, խափանելու համար այդ փորձը, զատ-զատ իրենց կապելով կամ ահաբեկելով փոքր պետութիւնները։

Այսպէս, Եուկոսլաւիան արդէն առած են իրենց ազդեցութեան տակ։ Պուլկարիան միշտ կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը, լաւագոյն պատեհութիւնը գտած ըլլալով իր հողային պահանջներուն գոհացման համար։ Միւսներն ալ, Յունաստան եւ Ռումանիա, թէեւ երաշխաւորութեան տակ առնուած, միշտ կը խուսափին շեշտակի դիրք բռնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ։ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ մասին խօսեցանք արդէն։

Դիւանագիտական այս ճակատամարտին ե՞լքը։— Հարկ է սպասել անգլեւռուս եւ անգլեւթուրք բանակցութեանց արդիւնքին, ինչպէս եւ Հիթլէրի ճառին (ուրբաթ, 28 ապրիլ)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻ՞Ա՞Ն ԱԼ ԱՌԱՆՑՔԻՆ ՅԱՐԵՑԱՒ

Դիւանագիտական ճակատամարտը կը շարունակուի ուժգնօրէն, երկու խմբակցութեանց միջեւ։ Իբրեւ արդիւնք Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարներու տեսակցութեան, կը հաւաստուի թէ Եուկոսլաւիա յարած է կամ շուտով պիտի յարի Հռոմ — Պերլին առանցքին, որուն գոհացում տուած ըլլալով։ Այդ պարագային պիտի ստորագրէ նաեւ հակաբոլշեւիկ ուխտը՝ Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Հունգարիոյ, Սպանիոյ եւ Ճափոնի հետ։ Արդէն իսկ ծրագիր մը մշակուած է, ոչ — յարձակման դաշինք մը կնքելու համար Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, Իտալիոյ միջնորդութեամբ։ Կ'ըսուի թէ այս վերջինը համոզած է Հունգարիան որ մէկդի դնէ իր հողային պահանջը՝ Եուկոսլաւիայէն։ Միւս կողմէն փոխադարձաբար Եուկոսլաւիա պիտի երաշխաւորէ հունգարական փոքրամասնութեանց ազատութիւնը։

Հռոմի թերթերը ձախողած կը նկատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի փորձերը Եուկոսլաւիան ալ պաշտպանողական ցանցին կապելու համար։

Մեծ նշանակութիւն մը կու տան այն բանին որ Հռոմ հրաւիրուած է Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանը, յառաջիկայ մայիսին։ Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմի թերթերը կը հաւաստեն թէ երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները աւելի ամրապնդուած են շարաթ օրուան տեսակցութեան շնորհիւ, որ ճշդուեցաւ նաեւ խնամակալ իշխանին այցելութեան ծրագիրը։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա յանձն առած է ... պակսեցնել Ալպանիոյ մէջ համախմբուած զօրքը, որ 150—200.000ի կը հասնի։ Ետքը, մտադիր Պէկիրոս պիտի այցելէ Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, վերջնապէս խմբագրելու եւ ստորագրելու համար ոչ — յարձակման դաշինքը։ Այս ձեռնարկներուն վերջնական ելքը պիտի ըլլայ միացեալ ճակատ մը կազմել Հունգարիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Ալպանիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, գլխաւորութեամբ Իտալիոյ։ Այդ պարագային, Հունգարիա աւելի զօրաւոր դիրք մը պիտի ունենայ, արծարծելու համար իր հողային պահանջները Ռումանիայէն։ Հռոմի թերթերը բացէ ի բաց կը գրեն թէ Հունգարիա կարգադրելով իր յարաբերութիւնները Եուկոսլաւիոյ հետ, պիտի կրնայ աւելի ապահովութեամբ ճակատ ճակատի նայիլ Ռումանիոյ։

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը Վենետիկէն մեկնեցաւ երկու ժամուան ... տեսակցութենէ մը վերջ։ Այս առթիւ հրատարակուած ... ղեկոյցը կ'ըսէ թէ քննուեցան բոլոր խնդիրները եւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ սիրալիր յարաբերութիւններ եւ համերաշխութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ։ «Այս առթիւ համաձայնութիւն գոյացաւ խորագոյնս երկու պետութեանց, ինչպէս եւ Եուկոսլաւիոյ եւ Գերմանիոյ գործակցութեան, քաղաքական թէ տնտեսական ասպարէզի մէջ»։ Երկու նախարարները միեւնոյն ատեն քննելով Հունգարիոյ խնդիրը, գոհունակութեամբ հաստատած են թէ ճամբան հարթուած է, երկու երկիրներուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացնելու համար։

Հիթլէր գերմանական արծուի մեծ խաչը նուիրեց Եուկոսլաւիոյ պատերազմական նախարարին։

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն գնաց, եւ երէկ իսկ շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ։ Ըստ ... Փարիզ պիտի գայ ... Անգլիոյ մէջ արտաքին ... փոխադարձ աջակցութեան մը վերածելու Ռումանիոյ խոստացուած երաշխաւորութիւնը։ Այս առթիւ կը խօսուի 450 միլիոն ֆրանքի փոխառութեան մը ... Ռումանիոյ, թէեւ Լոնտոնի մէջ կը խոստովանին թէ այդ երկիրը աւելի շատ Գերմանիոյ հետ առեւտուր ունի, քանի որ Անգլիա չի կրնար մեծ քանակութեամբ գնել ռումանական արմտիքը։ Անգլիական կառավարութիւնը պիտի ջանայ զօրացնել Պալքանեան Միութիւնը, թէեւ շատ յոյս չունի Եուկոսլաւիայէն։

Անգլիական պատուիրակութիւն մը գնաց Պուքրէշ, տնտեսական բանակցութիւններ կատարելու համար։

«Յարձակման վախ ունի՞ք»

Կը հաստատուի թէ Հիթլէր բազմաթիւ հարցարաններ ուղղած է դրացի եւ Պալքանեան պետութեանց, ստուգելու համար թէ վախ ունի՞ն յարձակումէ, ինչպէս հասկցուցած էր Նախագահ Րուզվէլթ, իր ծանօթ հեռագրով։

Այդ պետութիւններէն Զուիցերիա պատասխանած է թէ տեղեկութիւն չունէր որ Նախագահ Րուզվէլթ կոչ մը պիտի ուղղէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, եւ թէ զուիցերիական բանակը պիտի պաշտպանէ երկրին չէզոքութիւնը, զոր բացորոշապէս ճանչցած են Գերմանիա, ինչպէս եւ միւս դրացի երկիրները։

Հոլանտա ժխտական պատասխան տուած է երեք հարցումներուն, աւելցնելով թէ պատերազմի պարագային երկիրը պատրաստ է դիմադրելու որ եւ է պատահականութեան։

Լիթուանիա իբրեւ պատասխան յիշած է 1939 մարտ 22ի դաշնագրին 4րդ յօդուածը, որով Գերմանիա յանձն կ'առնէ «այլեւս բռնի ուժի չդիմել Լիթուանիոյ դէմ»։ (Այդ դաշնագիրը կնքուեցաւ Մէմէլի գրաւումէն վերջը)։

Յունաստանի վարչապետը հաստատեց թէ Գերմանիա հարցարան մը ուղղած է, իմանալու համար թէ իր երկիրը որ եւ է ատեն վտանգուած կը համարուի՞ Գերմանիոյ կողմէ։ «Երեւէ դժուարութիւն չկրցի պատասխանելու թէ Յունաստան երբեք սպառնալիքի տակ եղած չէ այդ մեծ պետութեան կողմէ եւ թէ ան համոզուած է որ երկու երկիրներուն միջեւ տիրող բարեկամութիւնը երբեք թոյլ պիտի չտայ այդպիսի պատահականութեան»։

Տանիմարքա եւս պատասխանած է թէ որ եւ է սպառնալիքի տակ չզգար ինքզինքը

Ինչպէս կ'երեւայ, Հիթլէր այս պատասխանները եւ ուրիշներ պիտի օգտագործէ, իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ, մերժելու համար Րուզվէլթը։ Գերմանական թերթերը արդէն կը յուզեն այս խնդիրը, դիտել տալով թէ Մ. Նահանգներու նախագահը պատերազմի հոգեբանութիւն կ'ուզէ ստեղծել։ Այս առթիւ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ սպայակոյտները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն եւ կամ թէ զինուորական խորհրդակցութիւն մը սարքուած է Պերլինի մէջ, մասնակցութեամբ գերման, իտալացի եւ սպանիացի զօրավարներու.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԴԻՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրք մամուլը լուրջ մտահոգութեամբ կը հետեւի Եուկոսլաւիոյ բռնած դիրքին։ Այսպէս, Հիւսէյին Ճահիտ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ երկար խմբագրականի մը մէջ.

Եուկոսլաւիա պարզապէս Պալքաններու բանալին եւ իր յառաջապահ բերդը զօրաւոր պետութիւն մըն է։ Ամենօրեայ քաղաքական դէպքերու ընթացքին իր անունը չյիշուի իսկ, այն պահուն երբ Պալքաններու ճակատագիրը խնդրոյ նիւթ կը դառնայ, շատ բնական է որ Եուկոսլաւիոյ ընելիք մէկ խօսքը, կատարելիք մէկ դերը, պաշտպանելիք մէկ տեսակէտը պէտք է ըլլայ։ Պալքաններու կացութիւնը աչքէ անցընող մէկը ամէնէն առաջ Եուկոսլաւիոյ մէջտեղէն հեռանալուն կը զարմանայ. Արդարեւ եթէ Եուկոսլաւիա դէպքերուն չխառնուելով հանդիսատես մնալու փափաքով լռէ իսկ, դէպքերը իրենց պիտի միջամտեն եւ անոր օձիքէն կառչելու բնոյթը պիտի առնեն։ Անգլիա եւ Ֆրանսա, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի մասին երաշխիք տուած ատեն, երբեք չխօսեցան Եուկոսլաւիոյ մասին։ Ֆրանսական թերթերէն մէկը բացատրեց այս լռութիւնը։ Եուկոսլաւիայէն աւելի Եուկոսլաւիա չենք կրնար ըլլալ, ըսաւ։ Այսպիսով յայտնած թէ Եուկոսլաւիա Ալպանիոյ գրաւումին պատճառաւ ոչ մէկ մտահոգութիւն արտայայտած է.

Արդէն, ի տես գերմանական եւ իտալական յարձակումին ու սպառնալիքին, Եուկոսլաւիա միայն իր ուժին կռթնելով, առանձին մնացածի պէս կացութեան մը մէջ կ'երեւայ։ Ասիկա մեզի բոլորովին շահեկան եւ դաս առնելիք պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Պալքաններու մէջ երկու պետութիւն, Յունաստան եւ Ռումանիա, իրենց ուժերէն զատ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի երաշխիքին ալ կը վստահին ու միեւնոյն ժամանակ Պերլին – Հռոմ առանցքին բարեկամութեան ապահովութիւնն ալ գոհացում առած դիրքի մը մէջ կը գտնուին։ Մինչ Եուկոսլաւիոյ միմիայն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դաշնանի կամ յոյսերի ապահովութիւններուն հաւատալով, ոչ միայն դուրսէն երաշխիք մը փնտռելու պէտքը չէ զգացած, այլ այս ապահովութիւնը վրդովող մտահոգութիւն կամ յուզում մըն ալ ցոյց չէ տուած։ Ասոր մէջ դաս առնելիք կէտը այն է թէ՝ Ռումանիա եւ Յունաստա՞ն խելացի շարժած են, թէ ոչ Եուկոսլաւիան է որ ճիշդ տեսած է։ Ասիկա ապագայ դէպքերն է որ ցոյց պիտի տան։

Եթէ Եուկոսլաւիա, Պերլին – Հռոմ առանցքին խօսքերուն հաւատալուն պատիժը օր մը իր սահմաններուն մէջ Փաշականութեան քաղաքականութեան ու արդարութեան հաստատուելուն վրայ կրելու ըլլայ, ատոր համար իբրեւ իր Պալքանցի դրացիները, իբրեւ իր անկեղծ բարեկամները, խիստ պիտի ցաւինք։ Իսկ միւս կողմէ, Պերլին – Հռոմ առանցքն ալ այլեւս ոչ մէկ կողմ բարոյական արժէք մը պիտի ունենայ։ Պերլին – Հռոմ առանցքը եթէ կ'ուզէ արժէք կամ կարեւորութիւն մը ապահովել իր դիւանագիտութեան, ստիպուած է երբեք չդպիլ Եուկոսլաւիոյ։

Զենք գիտեր թէ, Ադրիական ծովուն մէջ փակուած Եուկոսլաւիա մը ինքզինքը ազատ ծով մը եղած կրնա՞յ ընդունիլ։ Ետքը, իտալական թերթերու գրութիւնները, ուր կ'ըսուի թէ Ալպանիան իբրեւ կամուրջ մը պիտի գործածեն, ամէն պարագայի մէջ այժմէն բացորոշապէս կը հասկցնեն թէ Եուկոսլաւիան ցամաքէն ալ քիչ շատ պիտի նեղուի։ Շատ կը վախնանք որ հիւսիսէն Պերլինի եւ Հունգարիոյ, վարէն Իտալացիներուն ամէն վայրկեան ճնշումին ենթակայ մեր եուկոսլաւ բարեկամները շնչահեղձութեան նման նեղութիւն մը զգան։ Մանաւանդ Եուկոսլաւիոյ ներքին գործերուն ներկայացուցած դժուարութիւնը՝ երբ նկատի առնենք թէ միշտ կրնայ աւելնալ դուրսէն փչելիք հովերով, այնպէս կ'երեւայ որ Եուկոսլաւիոյ հանգիստ կարենալ ապրիլը՝ Հռոմ Պերլին առանցքին քմահաճոյքին եւ շնորհին մնացած պարագայ մըն է»։

Զինուորագրութեան խնդիրը Անգլիոյ մէջ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը լրջօրէն կը ճնշէ Անգլիոյ վրայ, որպէսզի պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատէ։ Պ. Տալատիէ շաբաթ առտու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, իսկ կէսօրուն ալ արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ դեսպանին հետ։ Կիսապաշտօնական «Թան»ը կը գրէ թէ երկու տեսակցութիւններն ալ կապ ունէին զինուորագրութեան հարցին հետ։ Ֆրանսա կ'ուզէ որ Անգլիան ալ բաւականաչափ զինուոր ունենայ կազմ եւ պատրաստ, ի հարկին ամբողջ ուժով դիմադրելու համար Գերմանիոյ յարձակման։ Այս առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, «Թան» դիտել կու տայ թէ վստահութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ միայն այն ատեն երբ Անգլիոյ զինուորական ուժը կարենայ լրացնել Ֆրանսականը։ «Անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմակերպուած է, կը տրամադրէ ապարէզ նետել երկու մեծ ազգերուն բոլոր ուժերը, պաշտպանելու համար ազատ ժողովուրդները»։ Թերթը յոյս կը յայտնէ թէ միջազգային կացութեան տեսակէտով «հիմնական կարեւորութիւն» պիտի ունենայ, եթէ անգլիական կառավարութիւնը ընդունի պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը։

Այլեւս գաղտնիք չէ թէ անգլեւֆրանսական խօսակցութեանց ընթացքին, մասնաւորապէս քննուած է Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը, որ այժմ կը գտնուի Լոնտոնի դահլիճին օրակարգին վրայ։ Ֆրանսայի երեսփոխանական ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին մէջ, անցեալ օր մեծ դժուարութեամբ համոզեցին ժողովական մը որ ետ առնէ իր բանաձեւը՝ Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան մասին։

Ըստ յայտնի կայ որ անգլիական դահլիճը բանաձեւ մը քուէարկէ, գոնէ կիսովին ընդունելով պարտաւորիչ զինուորութեան ծրագիրը, որուն համաձայն են շատ մը նախարարներ, անկլիքան կղերը եւ ուրիշ երեւելիներ։

Կամաւորներու արձանագրութիւնը արգիլուեցաւ

Պատերազմական նախարարութիւնը դադրեցուց օտար կամաւորներու արձանագրութիւնը՝ մասնաւոր կազմակերպութեանց կողմէ, ցնոր անօրինութիւն։ Կառավարութիւնը գնահատելով հանդերձ կազմակերպիչներուն զգացումները, կանխահաս կը գտնէ օտար կամաւորներու արձանագրութիւնը, մանաւանդ որ գործը կարգ մը դժուարութիւններ ալ կը յարուցանէ։

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս ընկերակցութիւն մը կազմուած էր նաեւ մը Լիզպոնի մէջ, օտար կամաւորներ արձանագրելու համար։ Հազարաւորներ գացին արձանագրուեցան, բայց կարգ մը տրտունջներ յայտնուած ըլլալով, ոստիկանական տեսչութիւնը փակեց ընկերակցութեան գրասենեակը, ցնոր անօրինութիւն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԲԱՆԻԱՅԷՆ

ԻՏԱԼԵՒԱԼՊԱՆԱԿԱՆ «ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Մինչեւ երէկ բաղդատաբար ան-ծանօթ Ալպանիան՝ վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին դարձաւ աշխարհահռչակ։ Թերթերը եւ անթել կայանները ականջ կը խլացնեն, առան ու իրաւը իրար խառնելով։

Ալպանիա՝ նեղ ու երկայն պետութիւն մըն է Ադրիականի արեւելեան ափին վրայ, 30 հազար ք. ք. տարածութեամբ եւ աւելի մէկ միլիոն բնակիչով։ Անկախ հռչակուեցաւ 1912ին, Պալքանեան պատերազմէն ամիջապէս վերջ, օժանդակութեամբ Իտալիոյ։ Առաւելապէս երկրագործական երկիր մը, որուն ընդարձակ դաշտերն ու արտերը դարերէ ի վեր երկրագործին եւ արօրին կարօտը կը քաշեն։ Մեծ պատերազմի ընթացքին Ալպանիան դարձաւ գրաւեցուց օտար պետութիւններ։ Հոն հաստատուեցան յաջորդաբար Ֆրանսա, Իտալիա, Սերպիա, Աւստրիա, եւ բոլորն ալ ձգեցին հեռացան, այնպէս ինչպէս Համաձայնականները թողուցին Գոլիսը։ Բաւական տարիներ ներքին խռովութիւններէ վերջ, 1924 Դեկտեմբեր 24ին Ա. Զօկու իր գիւղացիներու օժանդակութեամբ եւ ընկերակցութեամբ սերպիական եւ վրանկէլեան ուժերու կը մտնէ Ալպանիա, ուրկէ վտարուած էր վեց ամիս առաջ։

Կարճ ժամանակի մէջ Զօկու ինքզինքը կը հռչակէ հանրապետութեան նախագահ։ Յետոյ, 1928 սեպտեմբեր 1ին թագաւոր կ'ընտրուի։

Ինչպէս կը հաստատեն օրուան թերթերը, նոր արքան աստիճանաբար կը չէզոքացնէ «կասկածելիները»։ Ալպանիան դեռ մինչեւ հիմա կ'ողբայ կորուստը Luigi Gurakuqiի, որ միակ մտաւորականն էր եւ հայրենասէրը, քաւին միջազգային ըմբռնումով։

1930էն մինչեւ 1938 տեղի ունեցան հինգ խլրտումներ եւ յեղափոխութիւններ։

1930ին Ծաղեցու Վլոնայի դէպքը, ուրուն զոհ գացին 50է աւելի մտաւորականներ։

1935ին Ֆիէրի դէպքը, աւելի քան հարիւր բանտարկեալ։

1937ին Տէլվինայի դէպքը, անհամար զոհերով եւ կախաղանի պատիժներով։

Վերջինը եղաւ 70ի չափ 15 — 25 տարեկան երիտասարդներու դատապարտութիւնը։ Ասոնք ամբաստանուեցան իբրեւ համայնավար, որովհետեւ գործ եւ հաց կ'ուզէին։ Ղըրկուեցան Պէրաթ, ուր ձմրան ցուրտին քար կը կտրէին, ճամբայ չինելու համար։

Բոլոր դատավարութիւններու ընթացքին մէկդի դրուեցան օրէնքն ու արդարութիւնը ու կատարուեցան հաւատաքննական չարչարանքներ։ Դատաւորներն եւ դատախազները առաւելապէս Զօկուի հօյլ երկրպագուներն էին։

Ըստ 1927ի դաշնագրին, Իտալիա տարեկան 10 միլիոն կը վճարէր միայն հանրօգուտ շինութեանց եւ երկրագործութեան համար։ Այս դրամներուն միայն հարիւրէն տասը կը ծառայէր իր նպատակին, համաձայն ֆաշական թերթերու վկայութեանց. Բայց սոսկումով Քումաւորէ մթնոլորտը թոյլ չէր տար որ հրապարակաւ քննադատուէին եւ աղքատ ժողովուրդը դիմեց անյաջող յեղափոխութեան։ Ընդվզեցաւ նոյնիսկ թագաւորին աջ բազուկը, Մուհարրէմ Պայրաքտարը եւ հեռացաւ երկրէն։ Այս բոլոր դէպքերը արձագանգ գտան նաեւ «Յառաջ»ի մէջ։ Այնքան ծանր էր կացութիւնը որ միշտ խնդրած եմ «Յառաջ»էն անտպատ ձգել Ալպանիոյ մասին։

Իտալական կառավարութիւնը, անշուշտ իր շահերէն դրդուած, միշտ ալ ուշադրութիւնը դարձուց թագաւորին, տիրող կացութեան վրայ։

Մինչ գիւղացին ու քաղաքացին եգիպտացորենէ հացը և սոխը չէին կրնար գտնել իրենց փորը կշտացնելու համար, արքունիքը կը լողար ճոխութեան մէջ։ Թագուհիին հարսնութեան շրջազգեստը այս ժողովուրդին արժեց 2000 ոսկի եւ կարուեցաւ Ծան վ'էլիզէի ամէնէն նշանաւոր տան մէջ։ Թագաւորին մօր գերեզմանին վրայ շինուած դամբարանը արժեց 9000 ոսկի։ Իր թոշակը աւելի շատ էր քան Նախագահ Ռուզվէլթի թոշակը։ Իր կնոջ զարդեղէնները ողանաւով Փարիզէն եկան, թէ որքան գնած էր՝ չեմ գիտեր, բայց յայտնի է որ վաճառականը երբ մնացորդներով Փարիզ կը վերադառնար, այդ քանի մը կտորները ապահովագրած էր 10 միլիոն ֆրանքի։ Ճամբան, արկածի մը հետեւանքով, օդանաւը այրեցաւ, 10 հոգի զոհ տալով։

Իր կէս մնացած պալատը միլիոններ արժեց այս ժողովուրդին։

Թիրանայի մէջ ամբողջ փողոցներ, տուներով եւ խանութներով թագաւորին սեփականութիւններն էին, որոնց վարձքերը կը հաւաքէր Ապտուրահման Քրոսի անուն մարդ մը, որ թագաւորին հօրը տեղը բռնած էր։

Ագարակները, արտերը եւ ընդարձակ հողերը անհաշուելի են եւ կը շահագործուէին իր արբանեակներուն կողմէ։ Կաշառակերութիւնը հասած էր առասպելական չափերու։ Տգէտ եւ անդրադէտ մարդիկ երեսփոխան ընտրուած էին, որովհետեւ իրենց ամսականին կէսը կուտային Քրոսիին։

Ու վերջապէս պիտի պատահէր անխուսափելին։ Մարտ ամսու վերջերը (Մուսակոնը ճիշդ չի գիտցուիր, որովհետեւ Զօկու ամէն բան իր վրայ առած էր) իտալական կառավարութիւնը վերջին ու խիստ ազդարարութեամբ մը կ'իմացնէ Զօկուին թէ իր շահերը վտանգուած են։ Զօկու նուրբ դիւանագիտութիւն մը փորձելով, իր պալատը կը հաւաքէ բոլոր օտար ներկայացուցիչները, բացի իտալականէն։ Քանի մը օր վերջը, լուր կը տարածուի թէ Զօկու ընդունած ըլլալով իտալական պայմանները, իտալական կառավարութիւնը որոշեր է զինուոր ցամաք հանել։

Արտաքին նախարար Կոմս Չիանո եղելութիւնը չծածկեց Հռոմի անգլիական դեսպանէն։ Ապրիլ 6ին բանակցութիւնները խզուած ըլլալով, Զօկու կ'որոշէ պատերազմիլ, յաղթելու յոյսով։ Մեզի համար վտանգը պարզ էր, 15 օրէ ի վեր զինուորական եւ կամաւորական պատրաստութիւններ կ'ըլլային։ Անթել բոլոր կայաններ իտալեւալպանական հարցը կը հոլովէին։ Բան գործ ձգած անթելին առջեւ նոր լուրի մը կը սպասէինք։

Ապրիլ 7ի առտուն, 40ի չափ օդանաւեր կը շրջէին Ալպանիոյ երկինքին վրայ ու կը ցրուէին թղթիկներ, հետեւեալ պարունակութեամբ. — Ալպանացի, այսօր Ն. Վ. Իտալիոյ թագաւորին եւ կայսեր զինուորները քու հողդ պիտի մտնեն։ Անոնք կուգան քու երկիրդ մէջ մտցնելու կարգ ու կանոն եւ վերջ տալու համար աղքատութեան եւ հալածանքին։ Մի փորձեր ի զուր ընդդիմանալ մեր ուժին, որ կրնայ քեզ ճզմել յաւիտեան, մենք չենք ուզեր արիւն թափել, մտիկ մի ըներ քու մեծաւորներուդ որ մինչեւ հիմա քու հոգիդ քամելով, այժմ կ'ուզեն արիւնդ թափել։ Մենք կուգանք քեզի շնորհելու ազատութիւն եւ խաղաղութիւն»։

Այլեւս հարցը պարզ էր, ժողովուրդը սկսաւ ահ ու դողի մատնուիլ, ոչ այնքան վախնալով իտալական յարձակողականէն, այլ Ահմէտ Զօկուի չէքէներէն։ Վախը զուր չէր, որովհետեւ օր մը վերջը պիտի լսէինք որ Զօկու արձակած է բոլոր ոճրագործները, բանալով բանտերու դռները։

Թագաւորը հրովարտակ մը հրատարակեց, որով ժողովուրդը կը հրաւիրէր կռուիլ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը, քանի որ ինքն ալ պիտի կռուէր, ձգելով պալատը եւ հագնելով իր նախկին տրեխները։

Թագաւորին այս վերջին յայտարարութիւնը ու խոստումը իսկապէս խանդավառեցին ալպանացի ժողովուրդը։ Ու կռիւը սկսաւ ապրիլ 7ի առտուն, ժամը 5.30ին։ Ալպանացի զինուորները քաջաբար կռուեցան։ Զօկու նախ ապահովեց իր կինը եւ քոյրերը, կանոնք ղրկելով Յունաստան։ Յետոյ ինքը իր նախարարներուն հետ ճամբայ ելաւ դէպի Էլպասան, յայտարարելով թէ որպէսզի պատերազմը յաջողութեամբ շարունակուի, կառավարութիւնը պէտք է հեռանայ մայրաքաղաքէն եւ հաստատուի Էլպասան։ Ջէ՞ որ ընդհ. պատերազմին Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ Պորտօ փոխադրուեցաւ, բայց վերջ ի վերջոյ շահեցաւ պատերազմը

Իտալացիները գրաւեցին, քանի մը ժամ վերջը, Տուրացցօն, Վալոնան, Սարանտան եւ Շէն — Կինը։ Երբ բանակը գաղաթնակէտին հասած էր, բանակին մէջ լուր տարածուեցաւ թէ թագաւորը եւ նախարարները Յունաստանի ճամբան բռնած են։ Յուսահատութիւնը եւ անէծքները աւելի սաստկացան քան պայքարը։ Սպաները թողուցին զինուորները եւ փախան։

Բոլորովին ճիշդ չէ թէ Իտալացիները անխնայ ռմբակոծեցին Ալպանացիները։ Մենք ամէն օր հարիւրաւոր զինուորներ կը տեսնենք որոնց ճակատէն կը վերադառնան եւ կը խոստովանին թէ «Իտալացիները չէին ուզեր մեր վրայ կրակ բանալ եւ կը պոռային «մի՛», մի՛ չենք ուզեր ձեզ վնասել»։ Օդանաւերը մեր գլխուն վրայ շատ ցածէն կը թռչէին եւ չէին ռմբակոծեր, բայց մենք կը կռուէինք հայրենիքին համար եւ ռմբակոծուեցանք այն ատեն երբ մենք յարձակեցանք։ Քանի մը թնդանօթ եւ ուժանակ բաւական եղան որ մենք խուճապահար ցրուինք»։

Քառասնչորս ժամ վերջը ամէն բան վերջացած էր ու իտալական զինուորները սկսան աստիճանաբար գրաւել բոլոր ներքին քաղաքները, առանց որ եւ է դիմադրութեան հանդիպելու։

Թագաւորը, իր քոյրերը, նախարարները եւ հաւատարիմները փախան Յունաստան։ Փախչիլ ուզեց նաեւ Պէրաթի նահանգապետ Պօտինարուն, որ ինծի կը յիշեցնէր Սեբաստիոյ վալին՝ հէքէ Մուամմէրը, ճիշդ անոր տեղ կարճ եւ գաղան, բայց, ազանուեցաւ Քօրչայի մէջ, պանդոկի սենեակին մէջ, որովհետեւ Պէրաթէն լուր տրուեցաւ թէ պետական գանձը կողոպտած եւ փախած է։ Ան ալպանական պետութեան վճարել կուտար չորս մատնիչի ամսական, որպէսզի մեր քայլերուն հետեւին...

Իտալական բանակը ամէնէն վերջը մտաւ Պէրաթ և Քօրչա, ուր իտալական քարիւղի ձեռնարկներ կան, 500ի չափ հօրերով։

Քօրչայի մէջ, բանակի հրամանատարի ներկայութեամբ Վալոնայի իտալական հիւպատոսը, Comte Salvo Salvonճառ մը խօսեցաւ եւ յանձնարարեց իր ազգակիցներուն որ Ալպանացիներու հետ վարուին բարեացակամութեամբ, «որովհետեւ անոնք այսօր մեր եղբայրներն են ու մեր ընկերներն»։

Կեանքը վերսկսաւ իր բնական ընթացքը։

Յ. ՊՕՒՐՆԱԶԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՐԸ

ԽՄԲ. — Թայմզ մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը նուիրած է Թուրքիոյ, ինչ որ շատ նշանակալից է Եւրոպայի պարագաներուն մէջ։ Կը քաղուածենք առողջութեամբ

Երբ Աթաթիւրք մեռաւ Նոյեմբերին, քաղաքական դիտողներուն պատեհութիւն ներկայացաւ հետեւելու դիկտատորական երկրին վիճակին՝ դիկտատորին մահէն ետք։ Ոմէ այս դիտողները կ'ակնկալէին թէ քայքայումը ծայր պիտի տայ, յուսախաբ եղան։ 24 ժամ չանցած՝ Կազիին բարեկամն ու գործակիցը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ դրաւեց անոր աթոռը եւ յայտարարեց, թէ պիտի շարունակէ իր նախորդին քաղաքականութիւնը։ Ցուցանիշները քանի մը օր եւս կանխագուշակեցին, թէ Իսմէթին համար անկարելի պիտի ըլլայ այդ համբան ընել, թէ երկու պետական մարդոց միջեւ կայ ակներեւ հակադրութիւն։ Թուրքիան, ըսին անոնք, տակաւին կը կարօտի Կազիին ներշնչեալ թատեբականութեան եւ արագաթռիչ կերպերուն, ան պատրաստ չէ Ինէօնիւի մեղմ ձեւերուն։ Բայց տակաւին տարին չլրացած՝ սկսան խոստովանիլ թէ այս մեղմութիւնը իր մէջ ունէր պողպատեայ հզօրութիւն։ Այսպէս՝ թրքական դիկտատորութիւնը կը շարունակուի, խիստ ու գաժան ինչպէս երբեք։ Թերեւս ուրիշ երկրի մէջ դիկտատորի մը մահուան եկած փոփոխութիւնը այնքան խաղաղ ու հանդիստ չանցնի, բայց Թուրքիա տարբեր տեսակի դիկտատուրա մըն է։ Անոր առաւելութիւնը միւս դիկտատորական երկիրներէն այն է, որ թուրք ժողովուրդը լիակատար կերպով տեղեակ պահուած է այն վերջնական նպատակին, որուն կը ձգտին իր իշխանաւորները։ Աթաթիւրքի բացայայտ նպատակն էր Թուրքիան ինքնաբաւ դարձնել՝ յետամնաց երկրագործական երկիր ըլլալու վիճակէն դուրս բերելով ու վերածելով զայն արդիական ճարտարարուեստական երկրի մը։ Անոր երկարամեայ ծրագիրները վստահութիւն կը ներշնչէին ժողովուրդը, վստահ անոր նպատակին վրայ, վախ չունէր թէ ան կը վտանգէ հայրենիքին ապագան մեծ արկածախնդրութեան մը մէջ իյնալով։ Ժողովուրդը պատրաստ էր հետեւելու անոր յաջորդին, որովհետեւ ան գիտէր թէ ի՛նչ՛ը կան ընելիք տակաւին։

Թուրքիոյ ազգային ուժերը դրեթէ ամբողջովին կեդրոնացած են ներքին յառաջդիմութեանց վրայ։ Դուրսը՝ ան կը բաղձայ միայն եւրոպական երկարատեւ խաղաղութեան մը, որ թոյլ տայ իրեն բացառապէս նուիրուելու իր առանին խնդիրներուն։ Այս ծրագրին մէջ կրնայ յաջողիլ ան, որովհետեւ ունի բնական հարստութեան աղբիւրները։ Նախ եւ առաջ՝ ան ի վիճակի է ինքզինք կերակրելու. կրնայ արտահանել հացահատիկ։ Անատոլուի լեռնադաշտերը կը հայթայթեն բաւարար չափով միս ու կաթնեղէն եւ հաւկթեղէն, իսկ շաքար ու պտուղ՝ Իզմիրի ու Հալէպի շրջանները։ Ան տէր է նաեւ ճարտարարուեստական նախանիւթերու, ինչ որ ինքնաբաւ դառնալու ամէնէն կենսական ու հազուագիւտ միջոցն է։ Ան կ'արտադրէ առատ հանքածուխ Սեւ ծովի եզերեայ հանքերէն, մետաղի տեսակէտով՝ հարուստ է քրոմով, զոր կ'արտածէ Եւրոպա. իսկ այժմ արդէն սկսած է պղնձի եւ մանկանէզի արդիւնաբերութեան։ Կ'արտածէ բուրդ ու բամպակ եւ կրնայ իր պէտքերուն բաւարարել յետոյ այնքան մըն ալ մնացքը արտածել։ Թէեւ քարիւղ չարտադրեր, բայց զայն ձեռք ձգելու նեղութիւնը չունի, որովհետեւ ռումանական, կովկասեան եւ իրաքեան քարիւղներէն միշտ կրնայ իրեն պէտք եղածին չափ ստանալ։ Միակ նիւթերը որ կը պակսին իրեն, կաուչուկ ու թիթեղն են։

Գլխաւոր նախանիւթերը ունի ուրեմն։ Բայց ճարտարարուեստ կառուցանելը դանդաղ գործ է, իսկ նախանիւթերը ճարտարարուեստական ապրանքի վերածելը շատ աւելի դանդաղ՝ երբ պետական նախաձեռնել ծրագրով տեղի կ'ունենայ։ Արդէն այժմ կը բանին հիւսուածեղէնի, շաքարի, թուղթի եւ չաղախի գործարանները, եւ շինուելու վրայ է երկաթի ու պողպատի պետական գործարան մը, բայց երկրին ճարտարարուեստականացումը տակաւին սաղմնային վիճակի մէջ է։ Տարօրինակ ճէպընթացով անցնող օտար ճամբորդը իր պատուհանէն իսկ դուրսը դիտելով կրնայ տեսնել, թէ գիւղացին տակաւին ողբալի կերպով յետամնաց է ու աղքատ։ Այսուհանդերձ ամէնէն խուլ անկիւններուն մէջ անգամ նըշմարելի է, որ նշաններ կան թէ նոր կեանք մըն է որ կը զարթնուի հինին տեղ։ Կոզմնակի կայարանի մը մէջ կը սեւնէք տախտակէ սնտուկներու մէջ համպուրէէն եկած արդիական մեքենաներ. անդին անգլիացի նաւաղ մը իր գաւազանին ծայրովը հրամաններ կուտայ թուրք բանուորներուն։ Թուրքերը վարանած չեն փորձագէտներ բերել վարպետ Եւրոպայէն։ Վերջապէս, երբ կը հասնի ճամբորդը Անգարա, կը տեսնէ յեղաշրջուած ազգի մը կեանքը պատկող խորհրդանշաններ, ամբակառոյց դրամատուններ եւ նախապատրաստական պաշտօնատուններ առանց մնալէ քաղաքի մը մէջ, որ պուլին, եւ աղբիւր մըն է ներշնչումի ու կազմակերպութեան։

Սկեպտիկները Անգարան ողակառ են իբրեւ շէնքի մը զարդարանք յառաջմասը, բայց իրականին մէջ միջուկն է ան։ Անոնք որ կը տարակուսին, պէտք է կանգ առնեն վայրկեան մը Անատոլուի Թուրքին պատմութեան վրայ։ Դարերով անոր հարբնիքը վարած են օտար դրամատէրները, յոյն դրագիրները եւ հայ պատոնեաները, մինչ ինք՝ Թուրքը գիւղացի ու զինուոր, միայն սորված է բեռ քաշել եւ հնազանդիլ։ Ուստի ան գիտէ ինչ ընելը, երբ իր կարգին իրեն հրամայէ վար դնել իր նիգակը եւ ըլլալ երկաթուղիի աշխատաւոր, ապահովագրիչ կամ երկաթբանուոր։ Ինչ որ աւելի կարեւոր է ան բաւականաչափ օժտուած է այդ գործերը կատարելու յաջող կերպով իր շարքաշութեան ու ամբողջութեան մասին օրինակ մը տալու համար յիշենք թէ պետական ծրագրին մէկ կէտը կը տրամադրէր նախկին երկաթուղիներու առանձին ձեռնարկները միացնել ու լուծել մէկ ազգային ամբողջական երկաթուղային դրութեան մը մէջ։ Այժմ 15 տարուան աշխատանք մը ետք՝ ոչ միայն Թուրքիոյ բոլոր գլխաւոր քաղաքները իրարու կը միանան մէկ երկաթուղային դրութեամբ, այլ երկու կարեւոր գիծեր ալ կը տարածուին դէպի արեւելք՝ մինչեւ Իրան ու Իրաք։

Ազգ մը որ այսքան մեծ ներքին լայնութիւն կը վայելէ, ի վիճակի է վարելու յառաջընթաց արտաքին քաղաքականութիւն մը. 1933էն ի վեր Թուրքիա եղած է Պալքանեան Ուխտին ամէնէն յայտնի անդամներէն։ 1937էն ի վեր ան մըէջ ողին է Իրանի, Իրաքի ու Աֆղանիստանի հետ կնքուած միջին — արեւելեան ուխտին։ Ուստի իրաւամբ կրնայ նկատուիլ Միջնաւոր Արեւելքի (Պէլ ու Արարիոյ) առաջնորդող ուժը։ Բայց միջազգային այն կարեւորութիւնը, զոր կը ստանայ Թուրքիա իր դրացիներուն հետ ունեցած այս կապերէն, շատ աննշան է բաղդատմամբ այն մեծ առաւելութեան, զոր Գերմանիա ձեռք ձգեց, այն է՝ Սեւ ծովեան նեղուցները ամրացնելու իրաւունք

Իտալեւեթովպական պատերազմը այն ատեն ցոյց տուած էր թէ Ազգաժողովը անզօր է պաշտպանելու անզէն պետութիւնները, մինչ Գերմանիան, վերամրացնելով Ջռենոսեան շրջանը, փաստ տուած էր թէ ազգ մը նման ենթարկուած շրջաններ յաւիտենական չեն։ Թուրքիա ամրացուց իր տեսակէտը՝ ներգայացնելով իր պահանջը աղջամբ կերպով մը, եւ ոչ ոք ի վիճակի էր իրեն ոչ ըսելու։ Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսիա, անխուսափելին իրենց օգտին ծառայեցնելու նպատակով, առաջ մղեցին անոր պահանջը։ Նոր դաշնագրութիւններ բարձրացան Վոսփորի եւ Տարտանէլի բարձունքներուն վրայ եւ ուժեղացուցին Թուրքիոյ դիւանագիտական ու ռազմագիտական դիրքը։ Մոնթրէօյի դաշնագիրն կը վերահսկէ Նեղուցներէն ռազմանաւի անցնիլը ոչ միայն պատերազմի ժամանակ, այլ երբ իսկ կը նկատէ թէ պատերազմի սպառնալիքի մը առջեւ կը գտնուի ան, Թուրքիոյ բարեկամութիւնը այնքան բաղձալի է միջերկրականեան

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Կաթողիկոսի ձեռնարկութիւնը քաջալերում էին միայն Նրա ժերձաւորները, որոնք հոգում էին նաեւ իրանց ապահովութեան համար։ Նրանք գիտէին, որ Հազարացիք Այրիվանքը գալով ամէն ինչ պիտի աւերեն եւ գուցէ սրի անցնեն միաբանութիւնը եւ, ահա այդ պատճառով աշխատում էին հեռացնել այդտեղից կաթողիկոսին, որպէսզի իրանք էլ նրա հետ հեռանային։

Երբ երեկոյացաւ, Հայրապետը իր հաւատարիմներով իջաւ Ներքինվանքի տաճարում աղօթելու եւ միաբաններին իւր հրաժեշտը տալու համար։

Տեղւոյն վանահայրը խնդրեց այստեղ կաթողիկոսին յետաձգել իւր ուղեւորութիւնը, գէթ մի ժամով, որպէսզի վերջին անգամ ընթրիք վայելէ իր միաբանութեան հետ։ Կաթողիկոսը սիրով համաձայնուեցաւ եւ սեղան նստաւ վանքի միաբանութեան ուխտի հետ։

Ըստ սովորութեան՝ սեղանատան ամբիոնը բարձրացած կարդում էր Սուրբ Գիրքը Մովսէս անունով մի երիտասարդ վարդապետ։ Նա ընթերցում էր առաքելոց գործերը։ Երբ ընթրիքը մօտեցաւ իւր վախճանին, Նա բացաւ Յովհաննու Աւետարանը եւ բարձր ձայնով կարդաց հետեւեալը.

«Ես եմ Հովիւն քաջ. Հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ ի վերայ ոչխարաց։ Իսկ վարձկանն, որ ոչ է հովիւ, որոյ ոչ իւր են ոչխարքն, իբրեւ տեսանէ զգայլն զի գայ՝ թողու զոչխարսն եւ փախչի. եւ գայլն յափշտակէ զնոսա եւ ցրուէ։ Քանզի վարձկան է, եւ ոչ փոյթ նմա վասն ոչխարացն»։

Դեռ վերջին խօսքերն չէր արտասանել վարդապետը, երբ կաթողիկոսը զինչակը ձգելով այլայլուած բարձրացաւ աթոռից եւ բացականչեց.

— Ո՛ն եւ ո՛ն, թէ վարձկան լինեմ ես, ո՛վ Այրիվանից հարք։ Գայլից փախչում էի, այո՛, բայց ոչ թէ ձեզ Նրա ձեռքը մատնելու, այլ ինձ յանձնուած սրբութիւններն ազատելու համար։ Որովհետեւ այդ զգուշութիւնը վարձկանի տեսն պիտի վաստակէ ինձ համար, ապա ուրեմն այս վայրկենից իսկ թողնում եմ ես այդ սըբութիւնները բաղդի կամքին և յանձնում եմ այն ձեր երաշխաւորութեան։ Ես այլեւս չեմ հեռանում այս ուխտից։

Բարի վանահայրը, որ երիտասարդ վարդապետի կողմից չէր սպասում իրեք այդպիսի նախամտածուած եւ համարձակ քայլ, մնաց բոլորովին ապշած։ Հայրապետի խօսքերն աւելի եւս շփոթեցրին նրան եւ խեղճը վախելով ծունկ չոգեց Վեհափառի առաջ։

— Առաւածարեալ Տէր, բացականչեց նա, այս վարդապետը իմ միաբանների մէջ յայտնի էր իւր համեստութեամբ եւ առաքինութեամբ։ Բայց փորձիչը երեւի դայթակղել է նրան։ Հրաման տուր այս վայրկեանին իսկ կարգալոյծ անել նրան եւ արտաքսել այն յարկից, որ նա անպատուեց իւր անպարկեշտութեամբ։

— Ջէ, սիրեցեալ եղբայր, պատասխանեց կաթողիկոսը։ Այդ վարդապետն անպարկեշտ ոչինչ չասաց. Նա կրկնեց Աւետարանի ճշմարիտ խօսքերը։ Նա յիշեցրեց ինձ իմ պարտքը, հնչեցնելով իմ ականջին Անմահ եւ Բաջ Հովիւի պատուէրը...։ Իւրայն յանցաւոր առաջնորդներին Աստուած կոչում էր ուղղութեան ճանապարհը մարգարէների բերանով։ Գուցէ նա կամեցաւ մարգարէ յարուցանել եւ մեր մէջ։ Զգաստացարանք այն մարդուն, որ ճշմարտութիւնը խօսելու չափ քաջութիւն ունեցաւ։

Մովսէս վարդապետը կանգնած էր այդ վայրկեանին ամբիոնի առաջ լուռ եւ անշարժ. Նրա դէմքը խաղաղ էր եւ հայեացքը հանդիստ։ Բոլոր միաբանութիւնը, որ ոտքի վրայ էր այդ միջոցին, նայում էր նրան ասես թէ մի ոչք դարձած. բայց երիտասարդ հայրը բնաւ չէր խռովում այդ հայեացքներից։ Նա գիտէր թէ ինչու համար կարդաց Յովհաննու Աւետարանը եւ համոզուած էր որ դրանով իւր պարտքը կատարեց։ Իսկ թէ այնուհետեւ վա՞րձք թէ պատիժ կը շահէին իրան, բնաւ հոգը չէր։

Բայց վանահայրը կաթողիկոսի խօսքերովն անգամ չհանդստացաւ (որովհետեւ վախենում էր թէ գուցէ Վանահայրը իւր ներողամտութեան մէրադրէ այս դիպուածը). Նա հարցրեց վարդապետին բարձրաձայն.

— Եղբայր իմ, ո՞վ պատուիրեց քեզ կարդալ այդ Աւետարանը։

— Նա, որ աներեւութաբար բազմած է այս բոլէին մեր մէջ եւ որ կառավարում է մեր սիրտն ու հոգին, պատասխանեց վարդապետը խաղաղ ձայնով։

— Անշուշտ Նա է պատուիրողը, յարեց Դրան եպիսկոպոսը. — Եթէ ճշմարիտ է որ ծառի տերեւը չի շարժւում առանց Նրա կամքին, ապա այս սրբազան ակմբի մէջ խօսողը ներշնչուած է Նրա զօրութեամբ։ Աստուած կամենում է, որ Վեհափառ Հայրն ապրէ իւր ուխտի հետ եւ մասնակցէ Նրա ուրախութեան ու վշտերին։ Ո՞վ կարող է հակառակել Նրա կամքին։

— Ես չեմ հակառակում, ամմա կաթողիկոսը։ Ես կամենում էի արդէն գիշերն օգնութեան առնել ինձ ու թշնամուց անտեսանելի կերպով հեռանալ. բայց հէնց այդ գիշերուայ շնորհիւ իմ ուղեւորութիւնն արգելուեցաւ։ Ուրեմն ես կը մնամ։ Այն սրբութիւնները, որոնց ես կամենում էի թշնամու յափշտակութիւնից ազատել, իրանք ուրեմն թող պաշտպանեն իրանց։ Եւ եթէ Աստծուն հաճելի լինի իմ հեռանալը, Նա պայման արեւի ժամանակ էլ գիշեր կը ստեղծէ ինձ համար։

Այս ասելով կաթողիկոսը հեռացաւ իւր հանգստարանը։ Իսկ Դրան եպիսկոպոսը նոր բանբեր ուղարկեց Գառնի՝ յայտնելու համար բերդապահին՝ չսպասել այլեւս կաթողիկոսի գալստեան։

Հետեւեալ առաւօտ, շատ վաղ կաթողիկոսը խորհրդի հրաւիրեց իւր մօտ միաբանութեան գլխաւորներին, որպէսզի նրանց հետ միասին Հազարացիների յարձակման դիմադրելու կամ յարձակողների յափշտակութիւնից վանական ու հայրապետական հարստութիւններն ազատելու համար խորհրդակցէ։

(Շար.)

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԸ

...ֆրանքոյի վերջնական յաղթանա– ...ւ վերջ, կը կարծուէր թէ Սպանիոյ ...ը կը վերնայ Եւրոպայի վրայէն ։ ... Ճիշդ հակառակը պատահե– ... մարմնէն ներս գտնուող վէրքի ... որ փակուեցաւ . այժմ ...ուած է մարմնին վրայ ։ ...պերխը վերջացաւ, ու սկսաւ ...ալթարը ։

...անգլիացիները Ճիպրալթարը Սպա– ...նիացիներէն առին 1704ին ։ Սպանիոյ ...ժառանգական պատերազմներու ս– ...էին ։ Այդ պատերազմները կը ...էին մէկ նպատակով,— Սպա– ...գահը պարապ կը մնար . կ'ու– ...ն նստեցնել Աւստրիացի մը, ...ազգայնութիւնը ։ Անգլիական եւ ...ական նաւատորմերուն կը ...կը անգլիացի ծովակալ Ռու– ...ն բաւ . Ճիպրալթարի պա– ...պանողութիւնը եւ կը ստանձ– ... ու անգլիական դրօշը քաշեց՝ ...ելով Ճիպրալթարի բերդը՝ յա– ...Անգլիոյ Աննա Թագուհիին ։

...պատերազմէն ինը տարի վերջ, ... Ֆրանսա եւ Սպանիա, ի– ...դաշնակիցներուն հետ, ժողով մը ...արեցին, դուրս ձգելով Աւս– ...ն եւ 1713ի Ութրէխթի դաշ– ..., Ճիպրալթարը Անգլիոյ ու– ...Այդ ժամանակէն ի վեր Անգլիա ...ին կերպով փարած է այդ ափ ...ին, որ կը գտնուի Սպանիոյ ...ային ծայրը ։

...Սպանիացիները անդադրումէ վերջ ... միայն մէկ անգամ նոր–վիճակի ...ժամանեցան ։ Ամերիկայի մէջ ...ած էր անկախութեան պատերազմ ... անգլիական գաղթավայ– ...որոնք Ֆրանսայէն օգնութիւն [illegible] 1779–1783 [illegible]

[illegible] 2000 [illegible]

տարբերեայ անցքերով ։ Հոն կան նա– եւ նեղ երկաթուղիներ ։ Արեւմտեան կողմը, երկար ալերեկի մը եւրին, կայ նաւահանգիստ մը, շատ արդիա– կան, որ կրնայ մեծ տորմիղ մը ըն– դունիլ ։

Ճիպրալթարը պաշտպանուած է նաեւ օդէն ու ցամաքէն ։ Միայն, հի– մա բաւական վտանգուած կը թուի, քանի որ Սպանիոյ հաւանութեամբ Իտալիա եւ Գերմանիա լուրջ պատ– րաստութիւններ կը տեսնեն անոր շուրջ ։ Ճիպրալթար ունի հենգ քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, ուր կը բնակին 21.000 հոգի ։ Անգլիական այս պզտիկ գաղթավայրը, ուրեմն, աշխարհի ամէնէն հոծ բնակչութիւն ունեցող վայրերէն մէկն է (մէկ քա– ռակուսի քիլոմեթրին՝ 4274 հոգի...) ։ Բնակչութեան 17.000ը քաղաքացիներ են ։ Անոնք անգլիական հպատակ են, բայց ծագումով գրեթէ ամէնքն ալ Ի– տալացիներ եւ Սպանիացիներ են, բա– ցի մաս մը Հրեաներէ եւն. ։ Շատերը կաթոլիկ են ։ Կը տարբերին նաեւ լեզուով ։ Այս պարագան անպատեհու– թիւն մըն է անշուշտ ։ Սպանիացիները հին գէշ սպաներէն մը կը խօսին, բայց անգլերէնը կը սորվին իբր օ– տար լեզու մը ։ Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ կը կիրարկէ որ քա–

ղաքային բնակչութիւնը չաւելնայ ։ Աղքատները հանեցին քաղաքէն ու տարին բնակեցուցին սպանիական սահմանին մէջ՝ բայց քաղաքին մօ– տիկ վայր մը, Լա Լինէա ։ Անոնց մեծ մասը ամէն օր Ճիպրալթար կ'երթան՝ աշխատելու համար՝ ու երեկոյեան, աշխարհի հօտի նման կը վերադառնան տուն ։ Երբ անոնք դուրս՝ ելլեն, բեր– դին դռները կը գոցուին ։ Ներսը օրեւէ օտար չի մնար ։ Նոյնիսկ զբօսաշրջիկ– ները դուրս կը հանուին, եթէ մաս– նաւոր արտօնութիւն չունին Ճիպ– րալթարի մէջ գիշերելու ։

Անգլիացիներ Ճիպրալթարի մէջ. կը նմանին ռսոտիկանի մը որ քառու– ղիի մը վրայ կը հսկէ ։ Հիմա շատցեր են այդ ոստիկանները ։ Գերմանիա, Իտալիա, Սպանիա.... ։ Այժմ կը պարզուի թէ Հռոմ ու Պերլին ինչ հե– ռաւոր նպատակներ կը հետապնդէին՝ օգնելով Ֆրանքոյին ։

Առենօք, Անգլիացիները կ'ըսէին, Ցորչափ Ճիպրալթարը մեր ձեռքն է, Միջերկրականի բանալին մեր գըր– պանն է...

Այսօր կացութիւնը չի տար այդ ա– պահովութիւնը ։ Որովհետեւ, թէ բա– նալը եւ թէ փակիլը, դժուարացած է հիմա ...

Ք.

...ական, իսկ կենսականերէն ... Այսքան չէ ամէնը ։ ...երեւոյթ, իր ծաւալին ու ծանրու– ...թեան պատճառով, միշտ կը նախընտ– ...ր ծովէն ճամբորդել ուր որ հնարա– ...ւոր է ։ Թրքական թնդանօթները կը– ...ուին այն անցքերուն, ուրկէ պիտի ...անցնին ռուսական ու՞ ռումանական ...ովի մը արտածումները, գրեթէ ...ամբողջապէս ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

—

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Անցեալ հինգշաբթի դասախօսելու հրաւիրուած էր Պրդ. Տ. Բաղտա– սարեանը, որ նիւթ ընտրած էր «Վաս– պուրականի Ապրիլեան հերոսամար– տը» ։

Նախագահուհին այս առթիւ քանի մը ծանօթութիւններ հաղորդեց իր մասին, Պ. Բաղտասարեան աւելի հե– տաքրքրական դարձուց նիւթը, պատ– մելով այն դէպքերը որոնց ինքը ա– կանատես է եղած ։

Ընդունուած է որ պատերազմը ժո– ղովուրդներու ֆիզիքական չափանիշն է ։ Դժբախտաբար վերջին պատերազ– մը Հայերուն նպաստաւոր չեղաւ, ո– րովհետեւ հայ ժողովուրդը աւելի կրաւորական դեր բռնեց քան գոր– ծօն ։ Սակայն պատերազմի մռայլ եւ տխուր էջերը զարդարուած են մեր ժողովուրդի հերոսական ճիգերով ։ Աշապէս, Շ. Գարահիսար, Ձէյթուն– Մուսա, Այնթապ, Տարօն, Բադու, Վասպուրական մէկ մէկ ոսկեղրուագ էջեր են մեր տխուր պատմութեան մէջ ։ Կարեւոր է որ երիտասարդու– թիւնը սորվի կատարուած ռազմական աշխատանքը, կարենալու համար իր կարգին դաստիարակել յաջորդ սե– րունդը ։ Եթամիտ մարդիկ կամ հայ– կական դատին թշնամիներ կ'ըսեն թէ Ջուրդները հետեւանք էին մեր ազատա– գրական պայքարին, օրինակ, Վաս– պուրականին ։ Ոչ միայն հայկական, այլ եւ օտար աղբիւրները կը հաստա– տեն թէ Թրքական կառավարութիւնը շատոնց որոշած էր բնաջնջել հայու– թիւնը ։

Երբ պատերազմը սկսաւ, հայ ժո– ղովուրդը հաւատարմօրէն պատաս– խանեց զօրակոչին. Հ.Յ.Դաշնակցու– թեան ներկայացուցիչները ժողովներ սարքեցին, ուղղելու համար երիտա– սարդութիւնը դէպի զօրանոցներ,— ո– րով ակիզբներ կառավարութիւնը դժգոհելու ո եւ է պատճառ չունէր ։

Բայց յետագային երբ Թուրքերը մասնակցեցան պատերազմին, օգտա– գործեցին առիթը՝ բոլորովին բնա– ջնջելու համար հայութիւնը ։

Մեծ պատերազմի նախօրեակին, այսինքն, Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Թուրքերը առիթում էին բն– դունիլ հայկական բարենորոգումնե– րը եւ երկու օտար մարզպաններ նշա– նակուեցան ։ Անոնց մէկուն կեդրոնը պիտի ըլլար Էրզրում, միւսինը Վան ։ Այս վերջինին մարզպանը՝ Հօֆ, հա– զիւ պաշտօնին ձեռնարկած էր, երբ Թուրք կառավարութիւնը հեռացուց զայն Վանէն, ջուրը ձգելով բարենո– րոգումներու ծրագիրը ։ Հայերը բնա– ջնջելու եւ հայկական դատը ի սպառ մեռցնելու ծրագիրը հետեւողականօ– րէն գործադրուեցաւ Թուրքերուն կողմէ, որոնք հայ զինուորներէն նախ կազմեցին 200, 300, 500 հոգինոց խումբեր, աշխատցնել տալով զանոնք դերիներու պէս, յետոյ սկսան հայ ազգայնութիւնը հեռացնել բանակէն ։

1915 յունուարին Վասպուրականի հայութիւնը զգաց թէ Թուրքերը խա– քուն ծրագիրներ կը պատրաստեն ։ Այս լեռնային երկրին մէջ կառավարու– թեան հեղինակութիւնը տկար էր. Քուրդ իշխանութիւնները զինուոր տեղաւորեցին այս լեռներուն մէջ, որպէսզի սպառնան Հայերուն, մանա– ւանդ այդ լեռներուն վրայ կը գտ– նուէր յայտնի յեղափոխական մը՝ Իշխանը ։ Ապրիլէն առաջ, Թուրքերը բնաջինջ բրին երեք գիւղեր ուր անդի ունեցան հերոսական կռիւներ ։ Ցե– ղասպանական կռիւները շարունակուեցան ուրիշ վայրերու մէջ ։ Թուրքերը բռն փոխադրելու պատրուակին տակ քա– ղաքէն դուրս տարին այդ մարդիկը եւ կոտորեցին ։ Ցետոյ կարգը եկաւ կի– ներուն ու մանուկներուն որոնք եւս խարմէ բաժնելով կոտորեցին ։ Տէր Վահանը չարչարելով սպաննեցին ու մարմինն ալ այրեցին, եւ յետոյ ե– րեցկինը առին Քիւրտ աղայի ծառա– յին ։ Այնուհետեւ պատահեցան ուրիշ բազմաթիւ ոճիրներ ալ ։ Կառավարու– թիւնը կը գործէր նախապէս պատ– րաստած ծրագիրի մը համաձայն ։

Առաջին առթիւ Շատախը նկատի ունէին ։ Շատախի գայմագամը կ'ը– սէր . անպայման դէպքեր պիտի պա– տահին, բայց չափազանց զգոյշ պէտք է ըլլալ ։ Միւնդամայն ծրագրուած էր կառավարչատուն հրաւիրել գեկա– վար տարրը, յետոյ զինուորները եւ բանտարկել զանոնք ։ Երբ ժողովու– րդը կը մնար առանց ղեկավարի ու առաջնորդի, պիտի բնաջնջուէր մին– չեւ վերջինը

Մարտ 21ին կառավարութիւնը կ'ո– րոշէ բանտարկել 5 — 6 հոգի, որոնց մէջ Յովսէփը, յաւագոյն գործիչ մը որ ենթակայ չէր զինուորական ծա– ռայութեան ։ Մարտ 30ին տեղի ունե– ցաւ ժողով մը, ուր որոշուեցաւ կըռ– ուիլ եւ մեռնիլ հերոսաբար ։

Դիրքեր գրաւեցինք եւ կազմեցինք տասը հոգինոց խումբեր ։ Հետեւեալ օրը մեր հրամանները տուինք եւ Վան դրկեցինք սուրհանդակ մը, բացատրե– լով մեր որոշումները եւ ըսելով թէ այս պատերազմը չի նմանիր նախորդ– ներուն ։ Այդ առթիւ կարդացինք հե– ռագրական թելերը, որպէսզի Իշխանն ու Արամը աւելի շուտ տեղեկանան կացութեան քան Թուրք կառավարու– թիւնը

Վանի կուսակալ Ճէվտէթ հրամա– յեց որ Վասպուրականցիները ամէն շաբաթ 500 զինուոր տան, որով ամի– սէ մը պիտի մնային միայն անպաշտ– պան ծերունիներն ու մանուկները ։ Վանի մէջ շատ կանխահաս գտան Շա– տախի դէպքերը եւ կ'ուզէին հոն ղը– կել Իշխանը՝ որպէսզի հանդարտեցնէ եւ միջոցով մը վերջ տայ այն կան– խահաս կռիւներուն

Կը խորհէին թէ Շատախցիները շատ դիւրութեամբ մտիկ պիտի ընեն Իշխանին խօսքը, քանի որ ան յար– գուած էր գիւղին մէջ ։ Իշխանը ճամ– բայ կ'ելլէ ապրիլ 1ին իր հետ առնե– լով երեք յաւագոյն հայդուկներ եւ Թուրք ոստիկան զինուորներու ընկե– րակցութեամբ կը հասնի Արճ գիւղը, ուր կը հիւրասիրուի. Բայց Ճէվտէթ անոնց մեկնումէն վերջ ե– տեւէն Չերքէզներ կը ղրկէ, հրամա– յելով որ յարմար առիթ մը ստեղծեն եւ սպաննեն Իշխանը ։ Եւ իրապէս կը սպաննեն վաւօրէն ։ Անոնց քնացած ժամանակ կը պաշարեն գիւղը, կը ջարդեն եւ աւարի կուտան ամէն ինչ ։

Շաբաթը 500 զինուորի տեղ Հայերը կ'առաջարկեն միայն 200 տալ, բայց Ճէվտէթ անդրդուելի կը մնայ եւ կը մերժէ ամէն համաձայնութիւն ։ Վը– ռամեան կ'ըսէ թէ կռիւը անխուսա– փելի է, սակայն կը յորդորէ համբե– րել քիչ մը եւս, որպէսզի ռուսական բանակը ժամանակին կարենայ հաս– նիլ, իրաւունք ունէր, սակայն մեր զինուորները կ'առարկէին թէ այս պայմաններուն յետոյ կռիւը շատ դըժ– ուար պիտի դառնայ ։ Սպերի մէջ բա– նակցութիւններ տեղի կ'ունենան Ճէվտէթի հետ ։ Հայկական պատուի– րակութեան մէջ էր նաեւ գերման միսիոնար մը ։ Ապրիլ 5ին Թուրքերը այնքան անընդունելի առաջարկներ կը բերեն որ անկարելի է համաձայնիլ ։ Օրինակ, կը պահանջեն 24 ժամուան մէջ յանձնել բոլոր զէնքերը, ու այս ձեւով բանակցութիւնները կը խըզ– ուին ։ Ժողովը կուգայ այն եզրակա– ցութեան թէ իրենց ուրիշ բան չի մը– նար ընել եթէ ոչ կռուիլ ։

Գուլկարացին, Արմ. Եկարեան, Կայծակ Առաքել այս երեք հերոս– րը կը նշանակուին զինուորական

Մարմին, պատրաստելու համար ինչ որ պէտք է բանակին ։ Կ'որոշեն դիր– քեր, 5 շրջանակ 50 դիրքերով եւ 50 խմբապետ ։ Փոթորիկը կը պայթի հե– տեւեալ ձեւով —

Շրջակայ գիւղերէն մազապուր ճո– ղոպրած կիներ կը վազեն դէպի Վան ։ Ապրիլ 7ին գիւղէ մը խումբ մը կիներ կ'աշխատին մտնել Վան ։ Թուրք սպա– ներ կ'աշխատին արգիլել հանդիսա– նալ ։ Մեր տղաքը չկրնալով համբերել կը կրակեն ։ Առաջին ազդանշանը տը– րուած էր, կռիւը կը սկսի ։

Փոթորիկը կը տեւէ 30 օր, մեր տղ– ղաքը այնքան հոգիով կը կռուին որ կը յաղթեն ամէն տեղ ։ Միայն թէ դըժ– ուար էր ամէն կողմ զինուոր հասցը– նել ։ Կը խորհին ուրիշ միջոց մը փըն– տռել եւ կ'որոշեն կրակի տալ կարե– ւոր դիրքերը ։ Գուլկարացի Գրիգոր ձեռներէց ոգին կը հանդիսանայ, կը յաջողի կրակի տալ անգլիական հիւ– պատոսարանը եւ ուրիշ վայրեր ։ Բայց ամէնէն նշանաւոր ռազմաճա– կատը կը հանդիսանայ Համուտ աղա– յի զօրանոցը, որ թրքական դիրքերու գլխաւորն էր ։ Մինչ հոս կռիւները կը շարունակուին, գաւառի մէջ եւս հանդարտ չեն,— Թիմար, Վանի հիւ– սիսային կողմը, Այգեստան, Արճակի շրջան, Շատախ եւ այլն ։ Մանրա– մասնութիւնները զանց առնելով, մի– այն ըսեմ թէ ժողովուրդը կռուեցաւ անձնման հերոսութեամբ, միշտ յար– ձակելով եւ երբեք տեղի չտալով, մինչեւ որ ռուսական բանակը եկաւ Վան ։

Մայիսին Ճէվտէթ ստիպուած տե– ղի տուաւ հայկական զէնքին առջեւ եւ հեռացաւ, ինչպէս նաեւ Թուրք ժո– ղովուրդը ։ Նաւ նստելով անցան Պիթլիս ։

Մայիս 6ին կամաւորական գունդե– րը հասան Քէչոյի հրամանատարու– թեամբ, եւ հայկական դրօշը 5 — 6 դարու ստրկութենէն վերջ, կրկին ծածանեցաւ Շամիրամակերտի վրայ ։

Դասախօսը եզրակացուց.

— Մաղթենք որ չստիպուինք ուրիշ հերոսամարտներ մղելու, բայց եթէ պատահի մեր կամքէն անկախ պատ– ճառներով, գիտնանք նոյն ձեւով դի– մագրել ։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱՋԱՋԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՌՉ ՄԻԱՅՆ ՋԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ– ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ– ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ– ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ։

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 18 ապրիլ.— Գաղութիս տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունե– ցաւ ապրիլ 7ին, նախագահութեամբ Տօքթ. Ա. Արեղեանի եւ քարտուղա– րութեամբ Շաւարշ Յարութիւնեանի ։ Կարդացուեցաւ վարչութեան տեղե– կագիրը ։ Վարչութիւնը կատարած է մեր ազգային տօները,— ապրիլեան սգահանդէս, անկախութեան տարե– դարձ, Մշակոյթի Օր, ինչպէս նաեւ սանկական հանդէս մը սարքուած է ամանորի առթիւ եւ տարեկան մեծ ե– րեկոյթ– պարահանդէս մը ։ Այս հանդէսները անցած են յաջող եւ ա– նոնց ներկայ եղած են գաղութիս գը– րեթէ բոլոր անդամները ։

Գաղութս 1938 — 39 շրջանին ունե– ցած է մուտք 4690.50 մարք, իսկ ծախք 3954.95, պատրաստի գումար 735.55 մարք ։ Այս շրջանին գաղութին կողմէ իբրեւ նուէր գրենական պի– տոյքներ ղրկուած են Սուրիա եւ Յունաստան 448.84 մարքի ։ Ընդհա– նուր ժողովը որոշեց պատրաստի գումարէն երկու հարիւր մարք յատ– կացնել դպրոցական ֆոնտին ։ Ինչպէս յայտնի է, այդ ֆոնտը ստեղծուած է անցեալ տարի, նախաձեռնութեամբ Պ. Միհրդատ Համբարձումեանի, որ սիրայօժար կերպով տարեկան երկու– հարիւրական մարք կը նուիրէ անոր ։ Նոյնքան ալ կը տրամադրէ գա– ղութս իր միջոցներէն ։

Ընդհ. ժողովը իր գոհունակութիւ– նը յայտնեց հրաժարուող վարչու– թեան, անոր բեղմնաւոր եւ ազգօ– գուտ գործունէութեան համար ։ Այս առթիւ ուրախութեամբ հաստատեց, որ երբեմնի թիւրիմացութիւնները հարթուած են ստեղծելով շատ սիրա– լիր մթնոլորտ ։ Վարչութիւնը նպաս– տած է Հ.Ն.Մ.ի թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս ։ Այս առթիւ եւս ընդհ. ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտ– նեց վարչութեան ։

Ժողովը միաձայնութեամբ ընտրեց վարչութեան հետեւեալ կազմը.— Դ. Դաւիթխանեան, Գեղամ Տէր–Յարու– թիւնեան, Ե. Արեղեան, Ալֆրէտ Մու– րատեան, Ա. Տէր–Մինասեան, Ա. Մա– լայեան եւ Յ. Գույումճեան ։ Հաշուե– քննիչ մասնախումբի անդամ ընտրուե– ցան Մ. Համբարձումեան, Ա. Տարա– ճեան եւ Շաւարշ Յարութիւնեան ։

Նորընտիր վարչութիւնը կազմեց իր դիւանը Դ. Դաւիթխանեան (նախա– գահ), Գ. Տէր– Յարութիւնեան (փոխ նախագահ եւ գանձապահ), Ե. Արեղ– եան (քարտուղար) ։

Հ.

Լրագրական ձախատանաբ

*** Ճափոնական մամուլը կ'ընդունի թէ նախագահ Րուզվէլթ ներշնչուած է բարձր գաղափարաբանութեամբ ի խնդիր խաղաղութեան, բայց իր հեռա– գիրը հիմնուած չէ շօր իրականութեան վրայ ։ «Ասահի» կը գրէ, թէ Րուզվէլթի կոչը ձայն բարբառոյ յանապատի պիտի մնայ, եթէ Մ. Նահանգները եւ ժողո– վրդապետական Եւրոպան չըմբռնեն, թէ անհրաժեշտ է գոհացնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հողային ու տնտեսական պահանջները ։ Ուրիշ թերթ մը կ'ըսէ թէ Րուզվէլթ դուրս ելած է Մընրոյի վարդապետութեան սահմաններէն, իսկ «Նիչի Նիչի» կ'ըսէ, թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի շահագործեն Րուզվէլթի նա– խաձեռնութիւնը ։

*** «Ժուռնալ տը Մոսկու » կը դուշակէ, թէ լաւագոյն պարագային Պեր– լինի ու Հռոմի պատասխանները կրնան ըլլալ խուսափողական ու անորոշ ։ Միահեծան պետութիւնները պիտի փորձեն այս անգամ ալ խաբել աշխարհը եւ առաջ քշել իրենց ծաւալական նպատակները ։ Ռուսական թերթերը գոհու– նակութիւն յայտնած էին Րուզվէլթի դիմումին առթիւ, բայց վերջերս կը նախընտրեն լռել ։ Յատկանշական է նաեւ որ ռուս մամուլը դադրեցուցած է իր յարձակումները Չէմպըրլէնի դէմ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

...ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

...մերի նաւապետն էր Սէն–Լուի ...ի առաջնորդ Պուա – Պեր– ... Ֆրանսական հին նաւազօրքի ...ական սպաներէն մէկը ։ Ա– ...ի փոխանորդն էր առպետ Լա Վի– ...ի, որ հրամանատար եղած էր ...ական թիկնապահ զինուորնե– ...այն դասակին, ուր Հօշը յիսնա– ...էր եւ Ճէրսէյ կղզին ամէնա– ...ծովագնացը՝ Ֆիլիփ Կաքուալ, ...մէջ կը ծառայէր իբրեւ ...ղեկավար ։

...չէր գուշակել, որ այս նա– ...արտաքոյ կարգի գործ մը պիտի ...եւ արգարեւ՝ անով կ'ուղե– ...մարդ մը, որ, ինչպէս կ'ե– ...պատրաստ էր բախտախնդիր ...մը խաղալու ։ Այս մարդը ծե– ...մըն էր, ուղղաձիգ եւ ամրա– ...դէմքի խիստ արտայայտու– ...անպէս որ դժուար էր որո–

շել անոր տարիքը, որովհետեւ անոր դէմքը ծերունիի եւ երիտասարդի տը– պաւորութիւն կը թողուր միաժամա– նակ ։ Այն մարդերէն էր, որոնք իրենց ճակտին վրայ սպիտակ մազեր, իսկ նայուածքի մէջ կայծակ ունին ։ Քա– ռասուն տարեկան մարդու առոյգ դէմք ունէր, բայց իր պատկառելի արտաքինով ութսուն տարեկան ծե– րունի էր ։

Այն րոպէին, երբ ան կը մտնէր նաւ, անոր ծովային վերարկուն բաց– ուեցաւ եւ տակէն երեւցան լայն անդ– րավարտիկը, զոր տեղացիները «պրա– կուպրաս» կ'անուանեն. բարձր, մին– չեւ սրունքները քաշուած կօշիկներն եւ այծի կաշիէ պատրաստուած բաճ– կոնակ մը, որուն դուրսի երեսը բան– ուած էր մետաքսեայ ժապաւէններով, իսկ ատասար՝ պատած էր կոշտ ու կոպիտ մազով ։ Գիւղացիի զգեստի

խակական զգեստ ։ Այս հին ձեւի բաճ– կոնները միանգամայն երկու նպա– տակի կը ծառայէին, իբրեւ տօն օրե– րու եւ իբրեւ հասարակ օրերու զգ– գեստներ նայելով թէ որ երեսը կը գործածուի, մետաքսա– պա՞տ թէ մազոտ երեսը. առաջինը տօնական զգեստ էր կիրակի օրերու, իսկ երկրորդը՝ անտառի հասարակ մորթ՝ գիւղացիի լուր օրուան հան– դերձ ։ Նմանութիւնը կատարեալ

դարձնելու համար աւելցնենք որ ծե– րունիի հագած գեղջկական զգեստի ծունկերը եւ կարերը արդէն մաշած էին. կ'երեւար որ երկար ատեն հագ– նուած էր ։ Իսկ ծովային վերարկուն, կարուած կոշտ կտորէ, աւելի կը նը– մանէր ձկնորսի ցնցոտիներու ։ Գլու– խը դրած էր այն ժամանակները գոր– ծածուող կլոր գլխարկը՝ բրգաձեւ եւ

լայնեզր ։ Այս գլխարկը կը դնեն գիւ– ղացիները՝ եզրերը ցած թողած, իսկ զինուորականները, ընդհակառակը, կը բարձրացնեն եզրերը յամրակին ամրացուած օղակով ։ Ծերունիի դը– րած գլխարկին եզրերը ցած թող– ուած էին առանց օղակի եւ առանց յամրակի ։

Ճէրսէյ կղզիի կառավարիչը՝ Լորտ Պալքարա եւ իշխան տը լա Թուր տ'Օ– վէրնեը անձամբ առաջնորդեցին ծե– րունին դէպի նաւը եւ հոն տեղաւո– րեցին զայն, իսկ իշխաններու գաղտ– նի գործակալը՝ կոմս տ'Արդուայի հին թիկնապահը՝ Ժէլամպր, ան– ձամբ պատրաստել տուած էր անոր նաւախցիկը ու թէեւ վերին աստիճա– նի ազնուական, բայց յարգանքն ու հոգատարութիւնն այնտեղ հասցու– ցած էր որ ծերունիին պայուսակը ա– ռած՝ անոր ետեւէն մտեր էր նաւը եւ եր գարձած ժամանակ՝ խոնարհու– թիւն մը ըրեր էր ։ Բաժնուած ատեն լորտ Պալքարա անոր ըսեր էր. «Յա– ջողութիւն, զօրավա՛ր», իսկ իշխան տը լա Թուր տ'Օվէրնեը՝ «Ցտեսու– թի՛ւն, սիրելի հօրեղբօրորդի» ։

Նաւաստիները իսկոյն սկսեր էին «գիւղացի» անունով որոշել այդ ծե– րունի ճամբորդը եւ այդպէս ալ կը կոչէին զայն ծովի մարդու յատուկ կարճ խօսակցութիւններու մէջ. ու թէեւ աւելի ոչինչ չգիտէին, բայց անոնք կը զգային որ այդ գիւ– ղացին հասարակ գիւղացի չէր, այն– պէս, ինչպէս որ այս մարտանաւ ալ հասարակ ապրանքանաւ չէր ։

Թեթեւ հով կը փչէր ։ Կլէյմոր հե–

ռացաւ Պոննիւէյէն, անցաւ Պուլէ–Պէյի առջեւէն եւ քանի որ ծովեզրէն շատ հեռացած չէր, դեռ կ'երեւար. յետոյ կամաց կամաց աղօտեցաւ հետզհետէ աճող գիշերային խաւարին մէջ եւ վերջապէս բոլորովին անյայտացաւ ։

Իսկ Ժէլամպրը, նաւէն դէպի իր բնակարանը՝ Սէնդ–Էլիէ՝ վերադառ– նալէ ժամ մը յետոյ, Սաութէմբթընի յատուկ թղթատարով, Եորքի դուքսի կեդրոնական բնակավայրը, կոմս տ'Արդուային ղրկեց նամակ մը, բաղ– կացած չորս տողէ. «Տէր իմ, անի– կա արդէն մեկնեցաւ. յաջողութեան մասին կասկած չկայ. ութ օր չանց– ցած, ապստամբութեան հրդեհը կը բռնկի ամբողջ ծովեզրի վրայ Գրան– վիլէն մինչեւ Սէն–Մալօ» ։

Առաջ չորս օր առաջ Մարնի նե– րկայացուցիչ Բրէկօր, որ կառավա– րութեան կողմէ ղրկուած էր ծովեզ– րի բանակավայրը՝ Շէրպուրկ եւ որ ներկայ րոպէին մէջ կը գտնուէր Կը– րանվիլ, նոյնպէս ստացեր էր իր գաղտնի գործակալէն նամակ մը՝ գրուած նոյնպիսի ոճով. «Պարոն քաղաքացի եւ ներկայացուցիչ ։ Կլէյ– մօր նաւը իր ծածկուած թնդանօթա– յին մարտկոցով, յունիսի մէկին, մա– կընթացութեան ժամանակ, պիտի

մեկնի եւ ֆրանսական հողը պիտի փոխադրէ մարդ մը, որ հետեւեալ նշանները ունի.— բարձրահասակ, ծեր, մազերը սպիտակ, զգեստները գիւղացիի, իսկ ձեռները ազնուակա– նի. միւս մանրամասնութիւնները կը հաղորդեմ վաղը ։ Առտուն երկուքին ալ ֆրանսական ցամաք պիտի ելլէ ։ Մարտանաւերը պատրաստ պահեցէք, բռնեցէք նաւը եւ գլխատեցէք այդ մարդը» ։

Բ.

ՃԱՄԲՈՐԴԸ ԵՒ ՆԱՒԸ՝ ԳԻՇԵՐՈՎ

Մարտանաւը Ֆրանսա մեկնելու համար պէտք է իր ճամբան բռնէր դէպի հարաւ, ուղղակի դէպի Սէն – Քաթէրին, բայց ընդհակառակն իր գլուխը դարձուցեր էր դէպի հիւսիս, ապա ուղղութիւնը փոխեր էր դէպի արեւմուտք եւ թափով մտեր էր Սէրք եւ Ճէրզի կղզիներու մէջտեղը, ուր ծովը նեղնալով կը կազմէ բազկաձեւ անցք մը, որ յայտնի էր «Փախուստի ճամբայ» (Passage de la Déroute) ա– նունով ։ Այդ ժամանակ ծովանցքի այս երկու ափերն ալ ոչ մէկ փարոս չէր լուսաւորեր ։

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԷՆ ԱՒԵԼԻ ԹՈՒՐՔ

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին անդամ վերընտրուեցաւ նաեւ Գեբօ Թիւրքէր (Գէրէքսէթէճեան), որ միեւնոյն ատեն անդամ է տնտեսական յանձնաժողովին: «Ուլուս» կը գրէ թէ Գեբօ Թիւրքէր այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «մեր երջանկութիւնը կը սկսի թրքութեամբ» եւ շարունակեց.

— Մեր հայրենիքէն դուրս անհաշուելի պատահարներ տեղի ունեցած պահուն, անվստահութեան ու փոթորիկի շունչ մը կը փչէ եւ ամէն օր մենք մեզ կը գտնենք խաղաղութիւնը խանգարող դէպքերու դէմ: Բացի այն մտահոգութենէն որ այս կացութիւնը կրնայ ընդհ. պատերազմ մը ստեղծել, արտասահմանի ապահովութիւնը եւ սպառազինման տեւական արշաւը, տնտեսական տեսակէտով ալ ազգերը սնանկութեան առաջնորդող ազդակ մըն է: Առաջ Ասուած ամէն կողմ ոյժմուսթիւնը կը յաղթանակէ եւ կը բարւոքի աշխարհի վիճակը: Թուրք ազգը ամբողջ աշխարհի ծանուցած է թէ խաղաղասէր է: Տասնրուեթ միլիոն Թուրքեր, դարերու ամենամեծ մարդուն՝ մեր յաւերժական պետ Աթաթիւրքի կերտած փառապանծ յեղաշրջումին եւ Հանրապետութեան դրօշին տակ, մեր նուիրական Հանրապետութեան նախագահի կողքին, յաղթապանծ Թուրք բանակին հետ, միակտուր մարմին մը կազմած կը սպասեն կազմ ու պատրաստ: Հետեւաբար քաջարի Թուրք ազգը իր ուժին վստահ՝ պարզաբերութեամբ կը հետեւի արտասահմանի խառնակ կացութեան եւ ծանրակշիռ դէպքերուն: Միայն թէ, ամբողջ աշխարհ պէտք է գիտնայ որ միշտ բարձրացող եւ յառաջդիմող, արդարասէր Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը յաւիտենական եւ անյողդողդ գոյութիւն մըն է: Կեցցէ՛ փառապանծ Թուրք ազգը, անոր նուիրական ազգ. ղեկավարը, կեցցե՛ն ցամաքային, օդային եւ ծովային դիւցազն Թուրք ուժերը: (Երկարատեւ ծափեր):

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի գիշեր, Թուպէրթէնի մարզարանին մէջ, Փարիզ: Հինգ միլիոն Ֆր.ի մեծ պարգեւը շահեցաւ 459,390 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն Ֆրանք.— 1,199,704 737,942 012,647 647.397 :

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 Ֆրանք.— 1.081.646 572.815 961.195 300.315 182.517 1.374.812:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200000 Ֆրանք.— 190.836 598.180 998 530 406.460 492.489 653.950:

38848 42635 33032 04728 34100 եւ 92644 վերջացող թիւերը շահեցան 100 հազար Ֆրանք :

66260 82433 65888 74825 87677 եւ 90763 վերջացող թիւերը շահեցան 50 հազար Ֆրանք :

4549 1549 8195 9761 6713 եւ 0221 վերջացող թիւերը շահեցան 20000 Ֆր..

981 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 Ֆրանք :

618 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 Ֆրանք:

271 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 Ֆրանք:

83 վերջացող թիւերը շահեցան 220 Ֆրանք :

2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 Ֆրանք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ անգլիական դեսպանը իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ: Ֆրանսականն ալ պիտի վերադառնայ: Այս վերադարձը բարենշան կը համարուի եւ կը կարծեն թէ որոշ ազդեցութիւն պիտի գործէ Հիթլէրի խօսելիք ճառին վրայ:

*** Անգլօ-խորհրդային բանակցութիւնները կանգ առին, սպասելով Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին վերադարձին: Դեսպանը Լոնտոն կը վերադառնայ նոր հրահանգներով:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ մասին հրատարակուած նոր հրամանագրին համաձայն,— շաբաթը 45 ժամ — աշխատավարձի յաւելումը պիտի ըլլայ 5 առ հարիւր, սկսելով 46րդ ժամէն: Ուրեմն յաւելուածական վարձք պիտի չվճարուի 41 — 45 ժամերուն համար:

ՍՈՒՐԻՈՅ կացութիւնը երթալով կը բարւոքի, համաձայն վերջին տեղեկութեանց: Դամասկոս վերագտած է իր սովորական գործունէութիւնը եւ շուկան կը բանի: Քաղաքացիներու պաշտպանութեան համար յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Դամասկոսի մէջ ալ, մասնակցութեամբ Ֆրանսացի բարձրաստիճան սպայի մը:

ՄԵՐԱԿՈՅՑԻՆ արտաքին գործերու յանձնաժողովին ալ առջի օր լսեց արտաքին նախարարին յայտարարութիւնները՝ քաղաքական հարցերու մասին: Նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւններու մասին, յոյս յայտնելով թէ գոհացուցիչ ելքի մը պիտի յանգին անոնք: Նախարարը մօտերս նորէն պիտի ներկայանայ յանձնաժողովին:

ՔՍԱՆ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ զոհ գացին երեք օդանաւային արկածներու: Առաջին արկածը պատահեցաւ Գովէի մօտ, երբ ռմբաձիգ օդանաւ մը վար ինկաւ: Հինգ օդաչուները, որոնց մէկը տեղակալ, մեռան վայրկենապէս: Շաբաթ առտու ինը օդաչուներ վառեցան, երբ երկու ռմբաձիգ օդանաւեր իրարու ընդհարեցան Թուլի մօտ: Երկու օդանաւերը բռնկեցան երբ ռազմափորձեր կը կատարէին: Երրորդ մահացու արկածը պատահեցաւ Ուաճայի մօտ, Մարոք, ուր դարձեալ զինուորական օդանաւ մը ջախջախուելով, վեց օդաչուներ մեռան:

ԱԼԳԱՆԻՈՅ գահը Իտալիոյ թագաւորին յանձնուած ըլլալով, ընդհ. տեղակալ նշանակուեցաւ Թիրանայի իտալական նախորդ դեսպանը, Ֆրանչէսքօ Եաքոմէնի: Արգէնեալ Ալպանիա հասած են Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Իտալիոյ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ, երկիրը վերակազմելու համար Ֆաշական դրութեամբ: Մասնաճիւղեր կը հաստատուին ամբողջ երկրին մէջ եւ Ֆաշական բարեւը պարտաւորիչ հռչակուած է: Ալպանիոյ նախարարական խորհուրդը Մուսոլինին պատուաւոր քաղաքացի հռչակեց բոլոր քաղաքներուն, իսկ կոմս Ցիանօն՝ Թիրանայի: Ժողովը որոշեց նաեւ փոխել շատ մը փողոցներու անունները, յարմարցնելով նոր պարագաներուն: Տարիներէ ի վեր փողոց մը կը գտնուի արդէն Մուսոլինիի անունով: Մաքսային եւ դրամական միութիւն հաստատուեցաւ երկիրներուն միջեւ:

90 ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ վրայ կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 1938ին մահերը ծնունդներէն աւելի են եղած 34741, մինչդեռ 1937ին յաւելումը միայն 11,740 էր: Ամուսնութիւններու թիւն ալ պակսած է, իսկ ամուսնալուծումներու թիւը՝ աւելցած:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ միակ Ֆրանսերէն շաբաթաթերթը, «Ժուռնալ տը Մոսկու» պիտի դադրի յառաջիկայ ամսու: Մէկ տարի առաջ խմբագրապետին՝ Վ.Քէնի յաջորդած էր Միխայլով: Երկուքն ալ «անհետացած են», ինչպէս իրենց նախորդը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ ինքնաշարժի արկած մը անցուց շաբաթ օր: Մինչ իր կառքը կը սուրար 40 մղոն արագութեամբ, զիմացէն երեւցաւ ուրիշ ինքնաշարժ մը շատ աւելի արագ: Ընդհարումը անխուսափելի էր, բայց վերջին պահուն նախագահին կառավարը յաջողեցաւ խուսափիլ, վարպետ շարժումով մը:

« ՓԱՐԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ սպասաւորներէն Սէզար Ֆրանք ձերբակալուեցաւ, հակասական յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով ծանօթ հրդեհի մասին: Սպասաւորը եթէ ոչ հրձիգ, գոնէ մեղսակից կը համարուի, առ այժմ: Քննութիւնները յառաջ կը տարուին խստօրէն:

ՖՐԱՆՔԵՒԼԵՀԱԿԱՆ բարեկամութեան ցոյց մը կատարուեցաւ Վարշաւայի մէջ, ուր կը գտնուի Ֆրանսայի հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, երկաթուղիի մը բացման առթիւ: «Մենք ձեր կողքին ենք», ըսաւ նախարարը, իր բացման ճառին մէջ:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Լիոնի մէջ, ասպիտականական աւլուրքի մը հետեւանքով: Այս առթիւ բռնուեցան նաեւ 20 հոգի, որոնք փախչելով Արժէլէսի սպանիական կայանէն, կը թափառէին փողոցներուն մէջ:

ԱՆԳԼ. 32 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ վաղը, չորեքշաբթի, ճամբայ կ'ելլեն դէպի Արեւելեան Միջերկրական, պտոյտ մը կատարելու համար:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ Մատրիտ պիտի մտնէ մայիս 15ին, համաձայն վերջին որոշման:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը:

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSK (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի

եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երգիչ SOULIO FALCONի: Գիշերային բաժնի քոթիլիոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է Կազմակերպիչը շանք չի խնայեր պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. ՆԻԿՈՂՈՍ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ, իրաւագէտ: Նիւթ՝ «Վերջին հրամանագիրօրէնքները»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 26 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին. Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Դանիէլ Վարուժան»:

Ընտանեկան թէյասեղան

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ. յառաջիկայ 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ

Ցեղի կ'ունենան երգ, նո ագ, արտասանութիւն եւ ծայրենի ֆանելի վերյիշումներ: Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆրանք:

(Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները):

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 11 Square Alboni, Փարիզ

Կը նախագահէ Փրոֆ. ԼԷՆԵԷԼ-ԼԱՎԱՍԹԻՆ

Կը խօսի Տիկ. ՕՏԵԹ ԹԷՍԻԷ ՏԻՒ ՔՐՕ (ծնեալ Օտէթ Պօլօլեան):

Նիւթ՝ «Դուշակութեան մասին»: Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Արտաշէս Մուրատեան, Տէր եւ Տիկ. Արսէն Քէլրէթինճեան եւ զաւակունք, Պր. Սրմենակ Աւետեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հօրաքրոջ՝ Այրի Տիկին ԹՈՒԳՈՒՀԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի (ծնեալ Աւետեան, Կարնեցի) մահուան առթիւ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 10 Ապրիլ, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

Գէյմօն-Շավանեզ (Իզէր)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ

Փարիզի հայ Սափրիչներու Միութեան Վարչութիւնը կազմակերպած է արհեստագիտական շարք մը հրապարակային դասախօսութիւններ՝ ցուցադրութիւններով (démonstration) միասին: Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեան առժամեայ կեդրոնը 1, Quai de Conti, Paris (6) Metro St. Michel et Pont Neuf. Պ. Պ. Մ. Նազարեան եւ Կ. Թինանեան (Միջազգային արհեստագիտական մրցանակներու արժանացած), պիտի յարդարեն (coiffer) կիներու մազեր եւ պիտի տան հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ արհեստակիցները ներկայ գտնուիլ եւ օգտուիլ մասնագիտական նորութիւններէ:

Թատերական ներկայացումներ Մարսէյլի մէջ

Սիրուն Թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ղազարեանի կը ներկայացնէ ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ:

29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Վարանդեան սրահին մէջ, Գօմօն:

30 Ապրիլ, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Շահրիկեան սրահին մէջ, Մարսէյլ:

7 Մայիս, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Պառ Ինթէռնասիոնալի մէջ, Գօմօն:

Գիները ժողովրդական

14ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՈՄՍ ՀԸՆՐԻ ՄԸՐԹԻԻ

Անդամ Սկաուտական Միջազգային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի անգլիացի, յոյն լեհ եւ ռուս սկաուտներու

Կիր. 30 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Salle Poissonnièreի մէջ

7 rue du Fg. Poissonnière Métro: Bonne Nouvelle

Մուտ 10 եւ 7,50 ֆրանք

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ջ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, Մեթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՔԹ. ՎՐԴ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Հոգեւոր Տեսուչ Փարիզի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ԵՒ Frédéric FEYDIT

(Հայերէն)

Ուղերձներ երիտասարդական կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, Տիկին Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ, Օր. Հ. ԴԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԳԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ): Կ'արտասանեն Պ. Պ. Մ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ:

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները: Դիմել «Յառաջ» խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարսամեան գրատունը, 46 rue Richer:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Պերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՑՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը. գեղարուեստական տպագրութեամբ.

Գին՝ Ֆրանսա 20 Ֆր.

Արտասահման 25 Ֆր.

Նոյն հեղինակէն

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Ֆր

Արտասահման 50 Ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԽԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

Մեթրօ Cadet, Սդուար Մոնթոլոնի եւ Ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թէյ, բրինձ եւայլն, ամենաաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:

Կ'ուղարկենք գրամեքենայ (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով:

Դիմել American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 – 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՏԱՆՕԹ ԻՄԱՍ ԱՐԳԱՐԻ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու:

Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 26 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4024
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԱՐԱԾ ՀՐԱԲՈՒԽԸ»

Դիւանագէտները վճռական, մինչեւ անգամ ճակատագրական կը նկատեն այս շաբաթը, խաղաղութեան համար։

Հասկնալի է։ Այն տենդագին բանակցութիւնները որ կը կատարուին օրերէ ի վեր, վերջնական ելքի մը պիտի յանգին այս շաբթու, Հիթլէրի ճառէն առաջ կամ վերջը։

Երբեք այսքան իրար հրմշտկած չէին օրուան վարիչները, իրենց թաթին տակ առնելու համար մեծ թէ փոքր պետութիւններ։ Եւ երբեք ալ այսքան ուշադրութիւն գրաւած չէր պալքանեան թերակղզին,— մարած հրաբուխ մը, որ կրնայ բռնկիլ մէկ օրէն միւսը, ինչպէս 1914ին։ Այն ատեն Սերպիայէն պայթեցաւ փոթորիկը, Աւստրիա-Հունգարիոյ եւ ցարական Ռուսաստանի մրցակցութեամբ։ Այս անգամ Պուլկարիայէն կրնայ պայթիլ, իբրեւ հետեւանք ժողովրդավար եւ միահեծան պետութեանց շահերու ընդհարման։

Կացութեան այս ելքը խորունկ մտահոգութեան մատնած է ոչ միայն Անգլիան ու Ֆրանսան, այլեւ Թուրքիան, ինչպէս կ՚աստացուին Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւնները։

Նախկին իթթիհատական Հիւսէյին Ճահիտի չափ մտահոգ է ուրիշ թուրք տրամաբանագիր մը, Զէքէրիա Սէրթէլ, որ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ նոյնքան երկար խմբագրականի մը մէջ.

— «Բացորոշ է որ Իտալիա պարզապէս Ալպանիան ձեռք անցնելու համար չէ որ զայն գրաւելու ձանձրոյթը յանձն առաւ։ Ալպանիան գրաւելուն առաջին նպատակը եթէ Ադրիականը իտալական լճի մը վիճակին մէջ դնել էր, երկրորդ նպատակակէտն ալ Պալքաններու մուտք գործել եւ Պերլին-Հռոմ գծին մէջ իրեն Պալքաններուն մէջ ինկած բաժինին ձեռք դնել էր»։

Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրապետը կացութիւնը կը դատէ ճիշդ այնպէս ինչպէս Լոնտոնի եւ Փարիզի թերթերը, մասնաւորապէս ծանրանալով Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ կացութեան վրայ.

— «Դալով Դանուբի ճամբուն, այս ճամբէն Եուկոսլավիոյ կառանալ օգնելու համար, պէտք է որ Նեղուցները բաց ըլլան եւ Սեւ ծովուն եւ Միջերկրականի միջեւ հաղորդակցութիւնը ապահովուած ըլլայ։ Նեղուցները բաց իսկ ըլլան, այս ճամբով Եուկոսլավիոյ օգնութեան ձեռք երկարել բաւական դժուար է։ Ասոր համար է որ, Անգլիացիները Յունաստանի եւ Ռումանիոյ սահմանները երաշխաւորելով հանդերձ, Եուկոսլավիոյ այսպիսի ապահովութիւն մը տալու չեն համարձակած»։

Արդ, Հռոմ եւ Պերլին խաղաղասիրութեան հաւաստիքներ ընծայելով հանդերձ, չեն ծածկեր իրենց հիմնական առաջադրութիւնը.— Գրոհ դէպի Արեւելք (Տրանկ նախ Օսթէն)։

Երէկ յիշեր էինք «Թան»ի Պերլինի թղթակիցին մէկ նամակը, որ կը բացատրէր թէ Առանցքը կ՚ուզէ երկուքի բաժնել Պալքանները, աւստրիական ազդեցութեան տակ պահելով Ռումանիան եւ մինակ ձգելով Թուրքիան։

Նոյն թերթին Հռոմի թղթակիցը, Փոլ Ժանթիզոն, աւելի ծանրակշիռ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին, իսկ խմբագրութիւնն ալ լուրջ անձկութիւն կը ցուցնէ, ապաւինելով Պուքրէշի, Պելկրատի, Աթէնքի եւ Անգարայի վերջնական դիրքին.

Հռոմի թղթակիցը հաստատելով թէ Առանցքը իսկապէս դէպ ի Արեւելք ուղղած է իր աչքերը, կը բացատրէ թէ Իտալիա այս անգամ չեշտակի ուժ կուտայ Գերմանիոյ, Դանուբի հարաւային մասի բոլոր երկիրներուն մէջ.

— «Այն ժողովուրդները որ կ՚ընդունին գերմանօ-իտալական այս գերակայութիւնը, մեծ առաւելութիւններ կը ստանան բացէ ի բաց, ինչպէս Հունգարիան։ Եթէ կը մերժեն հարկատու պետութիւններ դառնալ, յանուն իրենց անկախութեան, ոչնչանալու վտանգին կ՚ենթարկուին։ Այս տեսակէտէն ակներեւ է կարգ մը պետութեանց դժուարին կացութիւնը, ինչպէս Եուկոսլավիա։ Ինչ որ ալ ըլլայ, «գրոհ դէպ ի Արեւելք»ը Առանցքին ցանցը կը հասցնէ Ռումանիոյ սահմանները»։

Թղթակիցը յետոյ բացատրելով թէ այս քաղաքականութեան նպատակն է ձեռք անցնել ռումանական քարիւղը, որ կենսական կարեւորութիւն ունի պատերազմի պարագային, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար, կ՚եզրակացնէ.

— «Անշուշտ իր աջ կողը մինչեւ Սեւ ծով ապահովելէ վերջն է որ Գերմանիա պիտի վերսկսի իր յառաջխաղացութիւնը դէպ ի Ուքրայնա եւ Կովկաս։ Չմոռնանք թէ դաշնակիցները Սելանիկէն մեկնելով, 1918 սեպտեմբերին Տոպրուճայի մէջ տարած յաղթանակին շնորհիւ էր որ, ջախջախեցին Գերմանիոյ վիթխարի յառաջխաղացութիւնը դէպի Արեւելք։ Կարճ խօսքով, եթէ Պալքանեան թերակղզին իյնայ Առանցքին տիրապետութեան տակ, Գերմանիա պիտի կրնայ դիւրաւ վերսկսիլ 1918ի իր հսկայական ծրագիրը եւ Իտալիա պիտի կրնայ նոր դիրքեր գրաւել Միջերկրականի մէջ, առանց դժուարութեան»։

«Թան»ի թղթակիցը պարզելով այս հեռանկարը, դիտել կուտայ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա իրարու պիտի չընդհարին, քանի որ առաջինը պիտի քալէ դէպ ի Արեւելք, իսկ երկրորդը՝ դէպ ի Միջերկրական եւ անոր ներքնաշխարհը։

Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ, ինչպէս եւ գերմանական եւ իտալական թերթերուն հրատարակութիւնները տարբեր եզրակացութիւն չեն տար։

Ուրեմն, հարցը նորէն կը դառնայ մարած հրաբուխին շուրջը։ Պիտի յաջողի՞ն մարել, թէ պիտի փութացնեն բռնկումը, վեր ի վայր շրջելով աշխարհի ճակատագիրը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱ՞Յ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պերլինի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն կը գտնուէր շաբաթներէ ի վեր, յանկարծ վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին. Ֆրանսական դեսպանն ալ կը վերադառնայ այսօր։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ նշանակութիւն կ՚ընծայեն այս վերադարձին, որ տեղի կ՚ունենայ Հիթլէրի խօսելիք ճառէն առաջ (ուրբաթ)։ Լրաբերներ կը հաւաստեն թէ անգլիական դեսպանը շատ կարեւոր հրահանգներ ստացած է, որոնք խստօրէն գաղտնի կը պահուին։ Հրատարակուած լուրերու համաձայն, դեսպանը պիտի ազդարարէ Հիթլէրի թէ իր կառավարութիւնը հարիւրին հարիւր համաձայն է նախագահ Ռուզվէլթի առաջարկին՝ խաղաղութիւն տասը տարուան համար։ Դեսպանը պիտի խնդրէ որ Գերմանիա ընդունի այս առաջարկը, այլապէս «միջազգային կացութեան ծղումը պիտի ծանրանայ փրթելու, պայթելու աստիճան»։

Միեւնոյն աղբիւրներուն համաձայն, դեսպանը պիտի ազդարարէ նաեւ թէ Անգլիա ի հարկին պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի հաստատէ, խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար։

Մետասաներորդ ժամուն ըլլալիք այս ազդարարութեանց նպատակն է ազդել Հիթլէրի ճառին վրայ, որպէսզի կացութիւնը անդարմանելի չդառնայ։

Բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ վճռական, նոյնիսկ ճակատագրական կը համարուի այս շաբաթը։ Հիթլէր ետ կեցած է իր պատմական դղեակը՝ Պէրխթէսկատէն երթալու ծրագրէն եւ գիշեր ցերեկ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ Պերլինի մէջ։ Երկու-երեք օրէ ի վեր անընդհատ կը խորհրդակցի օդանաւային մարաջախտին՝ Կէօրինկի, արտաքին նախարարին եւ բանակի եւ նաւատորմի վարիչներուն հետ։ Ամբողջ աշխարհ անձկութեամբ կը սպասէ ուրբաթ օրուան ճառին, ուր պիտի պարզուի Գերմանիոյ քաղաքականութեան ընթացքը։ Այս առթիւ Պերլինի մէջ դիտել կուտան որ եթէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները իրենց դեսպանները վերադարձնելով կ՚ուզեն ազդել Հիթլէրի ճառին վրայ, ի զուր յոգնութիւն կրած են։

Հիթլէրի ճառին կարեւորութիւնը շեշտելու համար, թերթերը կը գրեն թէ Առաջնորդը զայն գրի առնել կուտայ ոչ թէ ոստգրի մը, այլ արձանագրիչ մեքենայի մը։ Իր վաղեմի եւ ամէնէն վստահելի քարտուղարը, Տիկին Միւլլէր, ճառը կ՚ընդօրինակէ թերթ առ թերթ, այնպէս որ Հիթլէր աչքի առջեւ կ՚ունենայ անոր իւրաքանչիւր էջը, յաջորդը պատրաստած ատեն։ Նախապէս Հիթլէրի ճառերը տուն կը տրուէին ոստգրի մը։

Նշանակալից պարագայ մը եւս,— այս օրերս Հիթլէրի այցելուներուն մէջ կը գտնուին սովորականէն աւելի շատ մասնագէտներ՝ ճարտարագործական ասպարէզէն։

Զինուորութեան խնդիրը եւ վիթխարի վարկեր

Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը մեծապէս կը զբաղեցնէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը։ Անոր ամէնէն կատաղի ախոյեանը, նախկին նախարար Չըրչիլ, որուն համար կ՚ըսեն թէ դահլիճին մէջ պիտի առնուի, առջի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Հետզհետէ աւելի հաւանական կը դառնայ թէ պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի ունենանք շատ չանցած։ Մեր տկարութիւնը այն է որ մենք երաշխաւորութիւններ տուած ենք բազմաթիւ երկիրներու, եւ սակայն մինչեւ հիմա ձեռք առած չենք անհրաժեշտ միջոցները, բաւականաչափ զօրաւոր բանակ մը կազմելու եւ մեր խօսքին ուժ տալու համար։ Այս երկրին զինուորական տկարութիւնը կը քաջալերէ հաւանական թշնամիները եւ կը վհատեցնէ մեր զինակիցները կամ հաւանական դաշնակիցները, միեւնոյն ատեն ուշացնելով խաղաղասէր ազգերու մեծ ընկերակցութեան կազմութիւնը»։

Լոնտոնի թերթերուն տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը հետեւեալ ծրագիրները ունի աչքի առջեւ, պարտաւորիչ զինուորութեան մասին.

1.— *Չորս ամիս պարտաւորիչ մարզանքի ենթարկել 18էն 20 տարեկան բոլոր երիտասարդները, որոնք յետոյ չորս տարի ալ կանոնաւոր մարզանք մը պիտի ստանան երկրապահ բանակին մէջ։*

2.— *Պարտաւորիչ զինուորութիւն 18էն 20 տարեկան երիտասարդներու համար, երկրապահ բանակին մէջ, հինգ տարի տեւողութեամբ եւ տարին մէկ ամիս մարզանքով։*

3.— *Ծառայութիւն երկրապահ բանակին մէջ՝ 18էն 30 տարեկան երիտասարդներու համար։*

4.— *Ֆիզիքական պարտաւորիչ մարզանք 17էն 20 տարեկան բոլոր երիտասարդներու համար։*

Աշխատաւորականներու վարիչը յօդուած մը հրատարակելով, ազդարարեց թէ իր կուսակցութիւնը կը մնայ միշտ հակառակ՝ պարտաւորիչ զինուորութեան որ եւ է ծրագրի։

**** Ելմտական նախարարը երէկ երեսփ. ժողովին ներկայացուց 1939—40ի ելմտացոյցը, որ վիթխարի գումար մը կը ներկայացնէ,— ամենամեծը՝ խաղաղութեան ատեն, եւ Անգլիոյ ազգ. եկամուտին 25 առ հարիւրը։ Պատկառելի գումար մը կը կազմէ ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած վարկը, որուն մէկ մասը պիտի ճարուի փոխառութեամբ։ Այս առթիւ նոր տուրքեր ալ պիտի հաստատուին։*

ՍՈՒՐԻՈՅ մասին կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարը՝ մարզպանին հետ, որ այցելեց նաեւ վարչապետին։ Կառավարութիւնը մօտերս պիտի ճշդէ իր ուղեգիծը Սուրիոյ հանդէպ, որուն հետ կապուած է նաեւ Սանճաքին ճակատագիրը։ *Արտաքին նախարարը այս մասին զեկուցում պիտի տայ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին։*

ՌՈՒՄԱՆԻԱ եւս պատասխանելով Հիթլէրի հարցումին, տեղեկացուցած է թէ «սահմանակից չըլլալով Գերմանիոյ, իրեն համար դժուար է ըսել թէ յարձակման ենթակա՞յ է Գերմանիոյ կողմէ։ Այս հարցումին լաւագոյն պատասխանը կրնայ տալ Գերմանիան ինքը»։ Պուլկարիա ժխտական պատասխան տուած է։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԲՌՆԵԼԻՔ ԴԻՐՔԷՆ

ԹԷ ԿԸ ՇՈՅԵՆ, ԹԷ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ լարուած ուշադրութեամբ հետեւիլ Պալքանեան պետութեանց բռնելիք դիրքին։

Երէկ ամփոփեր էինք Եուկոսլավիոյ մասին յայտնուած մտահոգութիւնները։ Անգարա շատ աւելի վրդովիչ կը գտնէ Պուլկարիոյ դիրքը։ Հիւսէյին Ճահիտ երկար խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, դիտել կուտայ թէ «Պուլկարիա Պալքաններուն մէջ կը նմանի մարած հրաբուխի մը որ ընդունակ է օրին մէկը բռնկելու»։ Ու կը շարունակէ.

— «Պերլին-Հռոմ առանցքը, Պալքաններու մէջ Պուլկարիան իբր ամէնէն բնական, ամէնէն լաւ ռազմափորձի զէնքը կը նկատէ։ Պալքանները անզգամելու, պալքանցի զինակիցներուն միանալուն արգելք ըլլալու համար ինչպէս որ կարելի է օգտուիլ Պուլկարիայէն, նոյնպէս մինչեւ Սեւ ծով երկարիլ ուզող Իտալիայի մը համար ամէնէն առաջ ձեռք տալիք զինակից մը Պուլկարիան կրնայ ըլլալ։ *Եթէ խնդրոյ առարկայ է Ռումանիոյ դէմ Պերլինի կողմէ ղեկավարուած յարձակում մը, Պուլկարիա կրնայ մասնակցիլ այս յարձակումին։ Արդէն նոր փառասիրութեամբ մը իսկ չտարուի, մէջտեղը Տոպրուճայի հարց մը կայ։*

Եուկոսլավիոյ վրայ կատարուած շարժումի մը պարագային Պուլկարիոյ աչքին կարելի է փայլեցնել Մակեդոնիոյ հողերը։ Յունաստանի նգմուելը Պուլկարիան Եգէական ծով կրնայ հասցնել։ Այս պատճառաւ, այն օտար բանակներուն որ պալքանեան արշաւանքի մը բաղձանքը կը սնուցանեն, խիստ բացորոշ է թէ Պուլկարիա զօրաւոր եւ հիմնական յենակէտ մը կը կազմէ։ Այսօր իր սահմաններուն մէջ հանդարտօրէն ապրելու դատապարտուած Պուլկարիոյ համար որքան քաղցր երազներ եւ ինչ գրաւիչ հորիզոններ։

Բայց վստահ ենք մեր պուլկար բարեկամներուն գործնական մտածողութեան եւ ողջամիտ դատողութեան վրայ։ Անոնք այս երեւութական գրաւչութիւնէն յանկարծ չտարուելու եւ խնդիրը ամէն կողմէ խորապէս դատելու աստիճան փորձառութեան, տեսողութեան եւ տրամաբանութեան տէր են։ Պալքանեան Ուխտը այսօր ամէնէն աւելի կենսունակ եւ զգայուն է։ Մասնաւորաբար Թուրքիա իր բոլոր բարեկամներուն, խոստումներուն եւ զինակցութիւններուն հաւատարմութիւնը իրեն համար առաջնագոյն պարտականութիւն կը նկատէ։ Թուրքիոյ քաղաքականութեան այսքան վստահելի եւ զօրաւոր ըլլալուն ազդակներէն մէկն ալ այս հաւատարմութեան ոչ մէկ ատեն կասկածելի չըլլալն է։ Հետեւաբար մեր պուլկար դրացիները գիտեն որ ինչ պատճառ ալ ըլլայ, Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ կամ Ելլէնական հողերուն դէմ Պուլկարիոյ կողմէ տեղի ունենալիք յարձակում մը, անմիջապէս թուրք ուժերուն բուռն միջամտութիւնը պիտի հրաւիրէ։ *Ասիկա մեր Պուլկարիոյ դէմ մէկ թշնամութենէն կամ պուլկարական հողերուն մեր աչք ունենալէն չէ որ առաջ պիտի գայ։*

Բայց, եթէ Թուրքիոյ կողմէ այսպիսի միջամտութեան մը հաւանականութիւնը գոյութիւն չունենար, Պալքանեան Ուխտը չըլլար իսկ, Պուլկարիա ի՞նչ շահ կրնար ունենալ Պալքաններու մէջ Պերլին-Հռոմ առանցքին տիրապետութիւնը ապահովելու օժանդակելուն մէջ։

Պուլկարիա արշաւող մեծ պետութեանց օգնելով ինչ շահիլը մէկէն կ՚երեւայ.— Տոպրուճան կայ, Մակեդոնիա կայ, Արեւմտեան Թրակիա կայ։ Ընենք թէ բոլորը եղաւ։ Գերմանիա եւ Իտալիա այս բոլորը առին եւ Պուլկարիոյ տուին։ Պուլկարիա ասով բա՞ն մը շահած պիտի ըլլայ։ Պուլկար ազգը գիտէ թէ ինչ է անկախութիւնն ու ազատութիւնը։ Ասոր համար պայքարած ատեն որքան խանդավառութիւն, յարատեւ ջանք եւ խստութիւն ցոյց տուած ըլլալն ալ աշխարհ գիտէ։ Այժմ ազատութիւնն ու անկախութիւնը ճաշակած եւ ինչ ըլլալը ճանչցող այս ազգը միթէ ինքզինքը օտար լուծի մը տակ կը նետէ՞։ Որովհետեւ այն օտարները որոնք Պալքաններու մէջ Ռումանիան ու Եուկոսլավիան պիտի կոխատեն, Պուլկարներու ապրելու իրաւունքը պիտի ճանչնա՞ն։ Այսպիսի բանի մը կարելիութիւն կա՞յ։ Եթէ Պուլկարիա իր Պալքանցի դրացիներուն փճացումին օժանդակելու ըլլայ, իր հողը փորելէն տարբեր բան մը ըրած պիտի չըլլայ։ *Մինչդեռ երբ այդ դրացիները ողջ մնան, զօրաւոր ըլլան, Պուլկարիա ապահով է որ, իր սահմաններուն մէջ, միշտ ազատ եւ անկախ պիտի ապրի։ Թէեւ այս սահմանները այսօր չեն գոհացներ Պուլկարիան, բայց երեւութապէս ընդարձակ սահմանի մը մէջ, իսկ իրականին մէջ պատուէ, անկախութենէ զուրկ ապրիլը միթէ աւելի՞ լաւ է։*

Պուլկարիա փոխանակ իր կեանքին համար այսքան վտանգաւոր ճամբէ մը ընթանալու, իր դրացիներուն եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ իրեն հանդէպ սնուցած բարի դրացնութեան զգացումներէն օգտուելով, աւելի լաւ կեանքի մը պայմանները ձեռք բերելու միջոցները կրնայ գտնել։ Մէկ կողմը՝ մեծ երազներ, փայլուն յոյսեր, բայց հետեւանքը բացարձակ աղէտ, միւս կողմը՝ գուցէ դժուարին բանակցութիւններ, սահմանափակ շահեր, բայց բացարձակ ապահովութիւն մը եւ անկախութիւն։ Մենք, առանց վարանումի, կը գնահատենք թէ մեր պուլկար բարեկամները ո՛ր ճամբան պիտի նախընտրեն»։

Չէմպըրլէնի խուսափողական պատասխանները դիւանագիտական բանակցութեանց մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ շարք մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղուեցան վարչապետին, որ մերժեց որոշ տեղեկութիւններ հաղորդել դիւանագիտական բանակցութեանց մասին։ Առաջին հարցումը կը վերաբերէր Պերլինի դեսպանին վերադարձին առթիւ շրջած զրոյցներու։ Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց թէ դեսպանը Լոնտոն կանչուած էր Չեխոսլովաքիոյ կցման հետեւանքով, տեղեկագիր մը ներկայացնելու համար, յետոյ արձակուրդ ստացած էր եւ այժմ իր պաշտօնատեղին կը վերադառնայ սովորական եղանակով։ Այս բացատրութիւնները ընդունուեցան թերահաւատութեամբ։

Երկրորդ հարցումը կապ ունէր Չեխոսլովաքիոյ եւ Ալպանիոյ գրաւման հետ։ Ընդդիմադիրները կ՚ուզէին իմանալ թէ Անգլիա հաւանա՞ծ է այդ գրաւումներուն։ Չէմպըրլէն գոհացաւ չոր «ոչ»ով մը։

Երրորդ հարցում,— Ի՞նչ վիճակի մէջ են Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները։ Վարչապետը պատասխանեց թէ խորհր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

18րդ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բոլշեւիկեան կուսակցութեան 18րդ համագումարը տեղի ունեցաւ 10—21 Մարտին, Մոսկուայի մէջ։

Հակառակ կանոնագրի նախատեսութեան, համագումարը քանի մը տարի ուշացաւ, որովհետեւ կուսակցութիւնն ու վարչախումբը անցուցին լուրջ տագնապներ։

Այսպէս, 1936 Օգոստոսին տեղի ունեցաւ Զինովիեւ — Քամենեւ խմբակին «մաքրագործումը». 1937 Յունուարին՝ 17 ձախերը կերան թակը։ 1937 Յունիսին՝ հրամանատարներէն մաս մը՝ Թուխաչեւսքիի գլխաւորութեամբ։ Իսկ 1938 Մարտին՝ «աջ» խմբակը, 21 հոգի՝ Ռիքով — Բուխարինի գլխաւորութեամբ։

Կուսակցութեան գլխաւորին վերջ, անխնայ «մաքրագործում» մը կատարուեցաւ նաեւ շարքերուն մէջ, խմբական կամ զանգուածային ձեւով։ «Ժողովրդավարներ», «անջատողականներ», «դաւաճաններ»,— այս էր օրուան կարգախօսը՝ անխտիր շարունակ։

Այս պայմաններուն մէջ, կարելի չէր, բնականաբար, համագումարի մասին մտածել։ Սթալին կ'ուզէր « պայծառացնել մթնոլորտը », եւ կուսակցութենէն հեռացնել իրեն անհարազատ բոլոր տարրերը, հրաւիրել համագումար՝ պաշտօնապէս եւ օրինական ձեւով արձանագրելու համար այլեւս ապահովուած իր գերիշխանութիւնը։

18րդ համագումարը, ուրեմն, նոր շրջան մը կը բանար թէ՛ կուսակցութեան, եւ թէ՛ վարչախումբին համար։

Արդ, այս համագումարին կը մասնակցէին 2040 պատգամաւորներ, որոնցմէ 1574ը իրաւասու ձայնով, իսկ 406ը՝ խորհրդակցական,— իբրեւ ներկայացուցիչները 85 ազգութեանց։ Կուսակցականօրէն՝ անոնք ներկայացուցիչներն էին 2.477,666 համայնավարներու, որոնց 1,588,852ը «կուսակցութեան անդամներ», իսկ 888,814ը՝ «թեկնածուներ»։

Ուրեմն, համայնավար կուսակցութիւնը, որ 1917էն ի վեր «կը վարէ» 170 միլիոննոց երկիր մը, աննշան փոքրամասնութիւն մըն է։ Ուրիշ խօսքով՝ ամբողջ բնակչութեան հազիւ մէկուկէս առ հարիւրը։ Այս տեսակէտէն, Սթալինեան դիկտատուրան կը տարբերի Հիթլերեան և Մուսոլինեան դիկտատուրաներէն, որովհետեւ՝ մինչ Լէնին ու Սթալին գոհացած են հարիւրին 1—2 համեմատութիւն մը ունենալով իրենց շարքերուն մէջ, եւ իշխանութիւնը հիմնելով այդ չնչին փոքրամասնութեան վրայ, Հիթլէր ու Մուսոլինի, ընդհակառակն, հարիւրին մէկ քանի համեմատութիւն միայն դուրս ձգած են իրենց շարքերէն, իրենց իշխանութիւնը տեղաւորելով բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութեան վրայ։

Բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, սակայն, իր 18րդ համագումարին պարզեց ուրիշ ուշագրաւ իրողութիւն մը։ Այսպէս, մինչ 17րդ համագումարին (1934), համայնավար կուսակցութեան թիւը, խորհրդային սահմաններէն ներս, 2,806,666 էր, հինգ տարուան ընթացքին իջած է 2,477,666ի, որով 329,000 անդամներու նուազում մը ունեցած է։

Անշուշտ, այս նուազումը կամաւոր չէ, ինչպէս կամաւոր չէ, մեծ մասով, անդամագրումը։ Բայց այդ ակամայ հեռացումը կամ մաքրագործումը իսկ ցոյց կու տայ թէ օրուան իշխանաւորները կուսակցութենէն ներս որքա՛ն կասկածելի անդամներ գտեր են։ Անիկա ցոյց կու տայ նաեւ զանգուածային մաքրագործումներու ծաւալը, Եժովի եւ Եագոդայի օրով, երբ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ բոլշեւիկը աւելի վտանգուած էր, քան հակառակորդը...

Լրացուցած ըլլալու համար կազմական մասը այս համագումարին, աւելցնենք, թէ պատգամաւորներուն աւելի քան ութսուն առ հարիւրը երիտասարդներ են եղած, 40էն՝ ու նոյնիսկ 30էն վար,— ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս 1917ին, երբ յեղափոխութեան փոխարէն տաք ու անհաշիւ տարրեր հարկաւոր էին «պրոլետարական հայրենիք»ին համար։ Համագումարին իբրեւ պատգամաւորներ մասնակցեցան նաեւ 484 վարձատրեալներ՝ իրենց շքանշաններով, ինչպէս նաեւ 23 «սովետական հերոսներ»։ Եւ, վերջապէս, համայնավար կուսակցութեան 18րդ համագումարը իր մէջ ունէր, այս անգամ, մեծ թիւ մը կին պատգամաւորներու (143), ինչ որ խորհիլ կու տայ թէ Խ. Միութեան մէջ...ֆեմինիզմը յաջորէն կը յառաջդիմէ, եւ թէ՝ Սթալինի գնդակահարութիւնները բաւական մեծ համակրանք գրաւեցած են իրենց հանդէպ՝ զգայուն սեռին մօտ...։

Հեռագիրները առեղին հաղորդեցին արդէն թէ համագումարը բացագանչութիւններով ու փառաբանանքներով սկսաւ եւ անոնցմով ալ վերջացուց իր նիստերը։ Խօսուեցան ճառեր, ու կատարուեցան «քուէարկութիւններ»՝ բոլորն ալ միաձայնութեամբ, անշուշտ։ Գրեթէ ոչ մէկ վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ...

Քանի որ համագումարը հրաւիրուած էր միայն քուէարկելու համար, ի՞նչ հարկ պատգամաւորներէն մաս մը «իրաւասու», իսկ մնացեալը «խորհրդակցական» նկատելու։ Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, նաեւ 18 օր համագումարը գիտցաւ անձայն ու անշշուկ մարսել ընել, խելայեղ կերպով ծափահարել «հանճարեղ՝ առաջնորդը», նզովել անոնք որ պատժուած էին «վերին հրամանաւ», յոտնկայս ողջունել «վոժտը» (Սթալին), եւ օրուան մէջ անուազն քանի անգամ կոկորդալից «հուրրա» պոռալ։

Երկրին մէջ համատարած սարսափէն, կուսակցութեան ներքին մեծցումէն, եւ կուսակցականներու տարած խոր վախէն վերջ՝ համագումարին այս պատկերը անտարակոյս որ ձեւին մէջ կրկնութիւնն էր իր նախորդներուն, բայց իր էութեան մէջ ճիգ մըն էր վերահաստատելու նախկին հոգեկան անդորրութիւնը շարքերուն մէջ, ու փորձ մը՝ կուսակցական միասնականութիւնը վերահաստատուած, ինչպէս նաեւ՝ երկրէն ներս ու երկրէն դուրս, կուսակցութիւնը Սթալինին ուժգնօրէն կապուած ցոյց տալու։

Առով պէտք է բացատրել, անշուշտ, նաեւ այն իրողութիւնը, որ Սթալին այս անգամ աւելի մեծ ցայցերու առարկայ եղաւ, քան 17րդ համագումարին (1934)։ « Հանճարափայլ հայրը », իր կարգին, իր իշխանութեան հզօրութիւնը փորձեց ցոյց տալ՝ համագումարի ամբողջ տեւողութեան խնդումերես ու գոհունակ, նոյնիսկ «լաւատեսութեան» դէմքով լուսանկարուելով...

Համագումարին օրակարգը ունէր երկու կարեւոր հարցեր։

Առաջին,— նոր կանոնագիրը, որ հիմնական փոփոխութիւններ կը դնէ կուսակցութեան կազմակերպական կանոններուն մէջ։

Այսպէս, համաձայն այդ կանոնագրին, Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան մէջ կ'արգիլուի այլ եւս խմբական կամ հաւաքական մաքրագործումը։

Անշուշտ, տարօրինակ է այս կէտը։ Տարօրինակ, որովհետեւ, նախորդ կանոնագիրը չէր ըսեր թէ հաւաքական մաքրագործումներ պիտի ըլլան։ «Մաքրագործումը», որ, Խ. Միութեան մէջ, մահ կը նշանակէ, պետութեան մը իրաւասութեանց մէջ կ'իյնայ։ Իսկ կուսակցութեան մը գերագոյն պատիժը կրնայ ըլլալ հեռացում իր շարքերէն։ Կամ, դաւաճանութեան մը պարագային, ահաբեկում։

Ուրեմն, նոր կանոնագրին այս ճշդումը ապահովութիւն մը չէ թէ՝ պետութիւնը, Խ. Միութեան մէջ, նոյնացած ըլլալով կուսակցութեան հետ, իր օրէնքները չկիրարկէ վաղը ալ՝ կեդր. կոմիտէի կամ Սթալինի ու իր հետեւորդներուն կարգադրութեամբ, ինչպէս ըրաւ չորս յաջորդական ու մեծ դատավարութիւններուն, ու բազմաթիւ փոքր դատավարութեանց առեն, ընդհ. դատախազը քշելով առաջ։

Սթալին, սակայն, այս նոր յօդուածը առիթ ունեցաւ դնել կանոնագրին մէջ, որովհետեւ հաւաքական մաքրագործումները խոր անվստահութիւն յառաջ բերած էին կուսակցութենէն ներս, ու շարքերը, փաստօրէն, գրեթէ ջլատուած էին։ Քաղաքական անհրաժեշտ դէպքերը կը ստիպէին զինքը որ անմիջապէս վերահաստատէ ներքին – կուսակցական վստահութիւնը, արտաքին հաւանականութեան մը առեն ներքին փլուզում մը կանխելու մտահոգութեամբ։ Միեւնոյն պատճառներէն թելադրուած է որ նոր կանոնագիրը կը նախատեսէ իրաւունք մը՝ ամէն մէկ կուսակցականի՝ «քննադատելու կուսակցական մարմիններն ու վարիչները՝ ժողովներու մէջ»։ Այս «իրաւունքը», որ, ինչպէս ըսինք, կը շնորհուի նոր կանոնագրով, կը մատնէ արդէն թէ Խ. Միութեան մէջ ո՛ր աստիճան կաշկանդուած էր կուսակցականին խօսքը։ Եւ, սակայն, 18րդ համագումարը, որ ամէն շարքայինի քննադատելու տարրական իրաւունքը «հանդիսաւորապէս» կը հաստատէր, իր ամբողջ կազմով ինքն իսկ չկրցաւ կիրարկել զայն, քանի որ համագումարի ամբողջ տեւողութեան մէկ հատիկ պատգամաւոր՝ մէկ հատիկ քննադատութիւն չըրաւ՝ անցնող հինգ տարիներու գործունէութեան շուրջ...

Նոր կանոնագիրը կը նախատեսէ նաեւ ուրիշ նորութիւն մը,— բանուորներէն զատ՝ մտաւորականներ ու գիւղացիներ կրնան յայտօրէն անդամագրուիլ կուսակցութեան։ Ուրեմն, դասակարգային խտրութեան տեսակ մը վերացում, գոնէ թուղթի վրայ, առանց, անշուշտ, այն հաւատքը ներշնչելու թէ՝ որ եւ է մտաւորական կամ գիւղացի պիտի կրնայ անդամ ըլլալ ու քննադատել՝ օգտուելով նոր կանոնագրին մէկ ուրիշ յօդուածէն, որ անդամագրուելու համար բաւական կը նկատէ երեք ընկերներու վկայութիւնը։

Կանոնագիրը կը նախատեսէ նաեւ, ամէն տարի պարտաւորիչ գումարումը, սակէ վերջ, կուսակցական համագումարներուն, որոնք, բնականաբար, պիտի ունենան միեւնոյն օրակարգը, յոտնկայս ու բարձրագոչ դիմաւորումը Սթալինին, հլու-հնազանդ ունկնդրութիւնը տեղեկագրին, խելայեղ ծափահարութիւններ եւ միաձայն քուէարկութիւն։

ՎԱՀՐԻՃ

ՆՈՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԹԻՒԵՐՈՎ

Ընդհանուր պատերազմին հետեւանքով պարտուած Գերմանիան կորսնցուց ոչ միայն իր բոլոր գաղութները Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ, այլեւ բաւական ընդարձակ տարածութիւններ՝ իր իսկ բուն երկրէն։ Պատերազմէն անմիջապէս առաջ, 1914ին, գերմանական կայսրութիւնը կը գրաւէր 540 հազար քառակուսի քիլոմ. տարածութիւն մը, իսկ իր բոլոր գաղթավայրերը՝ 2 միլիոն 900 հազար քառակուսի քլմ. տարածութիւն։ Բուն իսկ կայսրութեան բնակիչներուն թիւն էր 1910ին 58ուկէս միլիոն։ Պատերազմէն անմիջապէս վերջ, գերման կայսրութիւնը ունէր միմիայն 469 հազար քառակ. տարածութիւն, ուրեմն իր յաղթական դրացիներուն ձգած էր 71 հազար քառակ. քիլոմ.-էն աւելի ընդարձակ հողամաս մը։ Առնէ բաժին առած էին՝ Ֆրանսա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ մինչեւ իսկ Տանիմարքա ու Պելճիքա։

Այս վերջին մէկ տարուան ընթացքին հիմնովին կերպարանափոխուեցաւ Գերման կայսրութեան քաղաքական քարտէսը։ Աւստրիոյ կցումով Գերմանիա ընդարձակուեցաւ շուրջ 84 հազար քառակ. տարածութեամբ մը, եւ իր բնակիչներու թիւը աւելցաւ մօտ 7 միլիոնով։ Ետոյ, Չեխոսլովաքիոյ կազմալուծումով եւ Պոհեմիոյ ու Մորավիոյ հռչակումովը իբրեւ հովանաւորեալ երկիրներ՝ Գերմանիան մեծցաւ եւս 48947 քառակ. քիլոմ. տարածութեամբ մը, իր բնակիչներու թիւն ալ աւելցաւ նորէն, այս անգամ՝ 6.795.000ով։ Վերջապէս կարգը հասաւ Մէմէլին, որուն կցումովը Գերմանիա եւս առաւ 2848 քառակ. քիլոմ. երկրամաս մը, 153 հազար բնակիչներով։ Աւելի առաջ, տեղի ունեցած էր Սարի շրջանին կցումը, իր 1910 քառակ. քլմ. տարածութեամբ եւ շուրջ 800 հազար բնակչութեամբ։

Այսպէս, Մեծն Գերմանիոյ տարածութիւնն է ներկայիս, համաձայն ամենավերջին վիճակագրական տեղեկութեանց, 635.000 քառակ. քիլոմեթր, իսկ բնակիչներու թիւը՝ 86 մէկ չորրորդ միլիոն։ Բաղդատելով նախապատերազմեան տուեալներուն հետ, կը տեսնենք ուրեմն որ Գերմանիա շահած է 95 հազար քառակ. քմ. ընդարձակութեամբ նոր հողամասեր, իսկ 1919ի բաղդատութեամբ՝ մինչեւ իսկ 166 հազար քառակ. քլմ.։ Ուրիշ խօսքով՝ յետպատերազմեան Գերմանիան մեծցած է, ըլլայ տարածութեամբ թէ բնակիչներու թիւով, գրեթէ մէկ – երրորդի համեմատութեամբ։ Եթէ մէկդի թողունք գաղթավայրերու խնդիրը, ընդհանուր պատերազմի ընթացքին պարտուած Գերմանիան կարճ ժամանակի մը ընթացքին վերակազմուեցաւ հիմնովին, ոչ միայն ետ առնելով իր կորսնցուցած հողերուն մեծ մասը, այլեւ գրաւելով նորանոր տարածութիւններ։

Գերմանիոյ վիճակագրական պաշտօնատունը քանի մը մանրամասնութիւններ կու տայ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մասին։ Պոհեմիան, առանձին ունի 32167 քառակ. քլմ. տարածութիւն մը եւ 4,473,000 բնակիչ, իսկ Մորավիան՝ 16,780 քառակ. քլմ. հողամաս մը, 2,321,000 բնակիչներով։ Բնակչութեան խտութեան կողմէ՝ Պոհեմիան եւ Մորավիան գրեթէ կը հաւասարին նախկին Ռայխին։ Միջին հաշիւով՝ հոս մէկ քառակ. քլմ.ի վրայ կ'ապրին 140 հոգի, իսկ հոն՝ 139 հոգի։ Չմոռնանք աւելցնել, որ Պոհեմիոյ վերաբերեալ թիւերուն մէջ չեն մտներ Զուտէթեան շրջանի մասը։ Այս վերջին երկրամասը, որ աւելի կանուխ կցուեցաւ Գերմանիոյ, քան Պոհեմիան եւ Մորավիան, կը հաշուէ մօտաւորապէս 3ուկէս միլիոն բնակիչ, որոնց 300 հազարը Չեխեր են, իսկ մնացեալները՝ բուն Գերմաններ։

Պոհեմիոյ գլխաւոր քաղաքը, Փրակա, կը հաշուէ 928,000 բնակիչ, իսկ Մորավիոյ գլխաւոր քաղաքը, Պրիւն 284,000 բնակիչ։ Մեծ քաղաքներ են նաեւ՝ Մերիշ — Օստրաուն իր 128,000 եւ Փիլզենը՝ իր 117,000 բնակիչներով։ Հսկայական է նոր կցուած երկրամասերուն տնտեսական նշանակութիւնը, առանց հաշուելու քաղաքականը եւ ռազմագիտականը։ Գերմանիա ձեռք կը բերէ հանքային նորանոր հարստութիւններ Աւստրիոյ եւ Պոհեմիոյ մէջ, վերջին երկրէն ան[illegible] զարգացած ճարտարարուեստը իր զանազան ճիւղերով, գիւղատնտեսական եւ անտառային շրջաններ եւ այլն։ Եթէ աւելցնենք նաեւ Սլովաքիան, որ այժմ թեւարկեալ երկիր մըն է Գերմանիոյ համար եւ անոր [illegible]սապէս ու ամէն կերպ անոր ենթակայ, պատկերը աւելի լրիւ պիտի դառնայ։ Եւ տակաւին ծայրն ենք ծրարոց...

ԵՂԻՇԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թրքական բանակը լաւ սպառազինուած է եւ վստահելի է։ Սկիզբէն ի վեր կազմած է ան Հանրապետութեան հպարտութիւնը. չէ՞ որ անոր հիմնադիրը Կազին էր— յաղթականը, եւ չէ՞ որ Կազիին յաջորդն ալ զօրավար մըն է։

Անատոլուի Թուրքը միշտ ալ լաւ զինուոր եղած է։ Այսօր ան ունի իր իսկ ջանքերով Հանրապետութիւնը հիմնած ըլլալու աւանդութիւնը (Թուրքիոյ մէջ երբ դուք «պատերազմ»ի անունը կու տաք, մեծ պատերազմը չէ որ կը հասկնան, այլ 1921–22ի պատերազմը, որ վտարեց Յոյները Փոքր–Ասիայէն)։

Թուրքերը աւելի քիչ կը խօսին իրենց նաւատորմին ու օդային ուժին մասին, որովհետեւ երկուքն ալ պատերազմի դաշտին վրայ թրծուած անցեալ մը չունին, ինչպէս բանակը։ Բայց երկուքն ալ պետական նախահաշիւին մէջ կարեւոր տեղ գրաւած են։ Նաւատորմը ունի սքանչելի նաւակայաններ. Նաւաբաժինը թէեւ փոքր է, բայց առաջնակարգ առաւելութիւն մը կը վայելէ,— ան կրնայ պահպանել Փոքր Ասիոյ ծովեզերքին եւ Կղզիներու երկայնքին, քանի որ այդ ափունքը խորապէս առանձնաւորուած է։

Կարճ՝ քիչ երկիրներ կան, որ այսքան տիրական դիրք մը գրաւած են։ Զարմանալի չէ ուրեմն, որ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը որոնած են մէկէ աւելի պետութիւններ, անոր վերազարթնումէն եւ նախկին ուժին մէջ վերահաստատուելէն ի վեր։ Ասոնց մէջէն ամէնէն հետեւողականը եղած է Ռուսիա։ Երկու երկիրները իրարու մօտեցան մեծ պատերազմէն անմիջապէս վերջ, երբ երկուքն ալ, Դաշնակիցներէն խեցեմճիռի ենթարկուած, իրենքզիրենք աշխարհակալութեան զոհեր նկատեցին։ 1921ի Թուրք-խորհրդային դաշնակցութիւնը դեռ թէ խախտուած չէ. միակ տարբերութիւնը այն առնուած եւ հիմնական մինչեւ այն է որ Թուրքիա այժմ անհրաժեշտ չի նկատեր բացառապէս մէկ թեւի վրայ կռթնիլ։ Յաջորդն եղաւ նացի Գերմանիան, որ սկսաւ գրաւել թրքական շուկաները՝ տոքթ. Շախթի հիմնած մեթոդով, այսինքն պալքանեան արտադրութիւնները գնելով վարկով եւ համաշխարհային շուկայի գիներէն քիչիկ մը աւել, փոխարէնը տալով սառած մարքեր, ու այլ կերպ գերմանական ճարտարարուեստական ապրանք։ 1936ին գերման թափանցումը թրքական շուկային մէջ հասած էր այնքան տիրական աստիճանի մը, որ կը սպառնար քաղաքականութեան վրայ ազդել։ Թուրքերը, խիստ զգայուն ըլլալով իրենց տնտեսական անկախութեան նշոյլին հանդէպ իսկ՝ որ քայքայած էր Օսմ. կայսրութիւնը, ցցուեցան գերման այս ներթափանցումին դէմ եւ այլուր փնտռեցին նոր առեւտրական յարաբերութիւններ։

Այս փնտռտուքին գլխաւոր արդիւնքը եղաւ անգլօ-թրքական մերձեցումը, որ ծաղկեցաւ 1936էն ասդին։ Այս շարժումը ժողովրդական էր Թուրքիոյ մէջ, մասամբ որովհետեւ Թուրքը կը համակրէր անգլիական կերպերուն եւ մանաւանդ որովհետեւ համոզուած է, թէ այն երկարատեւ խաղաղութիւնը, որուն կը բաղձայ, կրնայ ձեռք ձգել միայն Անգլիոյ կռթնելով։ Վերջին քանի մը տարիները նշանակալից եղած են երկուստեք բարեկացակամութեան բազմաթիւ արտայայտութիւններով։ Եդուարդ թագաւորը խանդավառութիւն առաջ բերաւ իր այցելութեամբ փոքրասիական նաւահանգիստները. անգլիական նաւատորմիղներ նշանակուեցան թուրք կառավարութեան մօտ իբրեւ խորհրդականներ՝ հանրային շինութեանց ասպարէզին մէջ. [illegible] տան արուեցաւ թրքական երկաթի ու պողպատի ճարտարարուեստի կա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Որոշուեցաւ նախ բոլոր մեծագին իրեղէնները, եկեղեցական սպասներն ու սրբութիւնները եւ մանաւանդ Սուրբ Գրոց ու այլ մատեններ ժողովածուները ծածկել հեռաւոր եւ խաւարչուտ այրերի մէջ։ Երկրորդ՝ բոլոր միաբանութեան մասնակցութեամբ կատարել թափօր եւ ապա մնացորդ օրը անցնել աղօթքով ու հսկումով, որպէսզի Աստուած խնայէ անպաշտպան միաբանութեանը եւ չմատնէ նրան իւր թշնամու ձեռքը։

Եւ, արդարեւ, անպաշտպանների այս ընկերութիւնը թաղչելուց ու աղօթելուց զատ չունէր պաշտպանութեան մի այլ զէնք։ Թագաւորն բղջագուած էր ապստամբ իշխանների հետ կռուելով, իսկ զօրք ունեցող իշխաններն ամրացած էին իրանց բերդերում։ Այդ պատճառով վանքերն ու միաբանութիւնները մնացել էին անպաշտպան։ Թշնամու երեսից փախչող խուժանը, որ չէր վայելում արքունական զօրաց կամ սեւէ իշխանի պաշտպանութիւնը, խուճապելով խռնւում էր դարձեալ այդ վանքերի մէջ եւ այդպիսով աւելի եւս ծանրացնում միաբանութեան դրութիւնը։ Որովհետեւ վերջինս ստիպուած էր լինում ոչ միայն նրանց պաշտպանել, այլ եւ կերակրելու հոգն ստանձնել, որ շատ անգամ կապուած էր լինում մեծամեծ դժուարութիւնների հետ։

Աշնանային գեղեցիկ առաւօտ էր։ Վճիտ եւ անամպ երկնակամարի վրայ ահռում էր արեւի հրափայլ գունդը, կարծես, աւելի լուսաւոր եւ աւելի ճառագայթարձակ, քան ուրիշ օրերը։ Գեղոյ լեռան լանջերն ու բարձունքները, որոնց վրայ թռչնել ու դեղնել էին արօտն ու թաւուտը՝ վառւում էին արդէն երփներանգ գոյնով։ Այրիվանքից ժայռերը, բուրգերն ու ամբարտակները, որոնք իբանց քարեղէն կրծքում տեղաւում էին, կարծես, տխուր մենաստանը, ազատւում էին հեռահետէ ժայռապատ լեռան ստորոտներից, եւ առաւօտեան անուշ հովերը, որոնք Գեղայ լեռան լանջերը քերելով՝ մտնում էին Այրիվանից ձորը՝ Ազատի ալիքները համբուրելու համար, մեղմում էին արեւի տապը, որ սկսում էր արդէն զգալի դառնալ այդտեղ։ Մենաստանի շուրջը բուսած ծառերի եւ կարկաչահոս գետի ափունքը հովանաւորող լ'ուփերի մէջ սկսել էին թռչունները իրենց վաղորդեան ճռուողիւնը, որ խառնուելով գետի քաղցր խոխոջի հետ, լցնում էր շրջապատը մի անօրժալուր աղմուկով։

Եւ ահա վիմափոր տաճարի դռներից դուրս եկան սպիտակազգեստ դպիրները անդաստանի քաղցրանուագ շարականը երգելով։ Նրանց հետեւում էին ուրարակիրները, սարկաւագները, սպասաւորների խումբը, վարդապետները եւ վերջապէս բարձրաւոխեան եպիսկոպոսները, շրջապատած Վեհափառ Հայրապետին։ Նրա առջեւից դէմ առ դէմ գնում էին երկու սարկաւագներ, արծաթէ բուրվառներ ձեռքերնին, որոնք եւ շարունակ խնկարկում էին կաթողիկոսին։ Սկսած աբեղաներից մինչեւ եպիսկոպոսները՝ ամէնքն էլ ծածկած էին սեւ փիլոններ, որովհետեւ ոսկեթել շուրջառները եւ այլ թանկագին զգեստները թաղցրել էին արդէն այրերի մէջ։ Միայն կաթողիկոսն էր կրում սպիտակ, ոսկեթել շուրջառ, որ մի առանձին շուք ու վայելչութիւն էր տալիս նրա բարձր ու վայելչակազմ հասակին եւ քաղցր ու բարի դէմքին, որ զարդարուած էր սպիտակափառ եւ կուրծքը հովանաւորող մօրուսով։

Հասնելով վանքի պարսպապատ մէջտեղը, շրջան կազմեց միաբանութիւնը թափօրն սկսելու համար։ Բայց հազիւ սկզբնական աղօթքները կատարեցին եւ գրքերի ընթերցումն սկսան, ահա՛ երկնքի վրայ կատարուելիք մի հրաշքի նշանները երեւացին։ Լուսաւոր երկնակամարը գորշկանաչագոյն մառախուղ առաւ իւր վրայ։ Նրա մէջ, [illegible], ռեան սաղաւեր նշմարուել։ Օդի մէջ յանկարծ ցրտութիւն տիրեց եւ քամին ընդհատ կերպով սկսաւ շառաչել։ Թռչունները, որոնք մինչեւ այն ուրախ ու զուարթ ճռուողում էին, ձայները կտրեցին եւ սկսան վախեցած այս ու այն կողմն ընկնել։ Թափօր կազմող միաբանութիւնը պաշարուեց ընդհանուր մի երկիւղով եւ գիրք կարդացող վարդապետն զգաց, որ իւր աչքերի տեսութիւնը նուազում է։

Յանկարծ կաթողիկոսը ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով բացականչեց.

— «Ո՛վ ահաւոր եւ ամենակարող Աստուած, ի՞նչ հրաշք է այս, որ ցոյց ես տալիս Դու Քո արարածներին»...։

Բոլորը կարծես այդ ձայնից զարհուրած դէպի վեր նայեցին եւ սարսափելով տեսան, որ արեւի պայծառ գունդը կիսով չափ ծածկուել է բոսորով եւ հրափառ սկաւառակը խաւարում է արդէն *)։

Մի քանի րոպէից տուընջեան պայծառ լոյսը խաւարեց բոլորովին եւ ամէնքը մնացին սառած եւ միայն երկիւղի ու զարմացման բացականչութիւններ էին, որ լսւում էին չորս կողմից։

Յանկարծ Դրան եպիսկոպոսն առաջ գալով բարձրաձայն աղաղակեց.—

*) «Եւ իբրեւ խաւար գիշերին ի բաց եղեալ եւ լոյս առաւօտին ծագեցաւ, յանկարծակի յանկարծ [illegible] խաւար գիշերային [illegible] սրկաւ. ընդ որս առաւօտեան [illegible] մեր՝ տեսաք զի խաւարի էր [illegible] արեգակն յառաւօտին [illegible] ըստ ընտրողութեան իւրն [illegible] եթէ ոչ է ժամանակ խաւարելոյ արեգականն՝ իմացաք [illegible] նշանն բացերեւակի Տեառն Աստուծոյ ցուցեալ։ Եւ [illegible] տագնապի [illegible] րութեանն հասարակաց [illegible] ի բաց գնալ ի [illegible] նոց փորձութեանն առտի»։

Յովհ. կաթ. պատ. եր. 8.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

...ւմն 3 միլիոն սթերլինոց պայ-մանագրութիւնը։ Այս յարաբերու-թիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ անցեալ Մայիսին, երբ անգլիական կառավարութիւնը Թուրքիոյ բացաւ 16 միլիոն սթերլինի վարկ մը, որմէ 6 միլիոնը պիտի յատկացուէր պատերազմական պիտոյքներ գնելու՝ անգլիական տուներէն։ Հոն, ուր Մեծն Բրիտանիա այսքան յաջողութիւններ կը ձգէր, իր դաշնակիցը՝ Ֆրանսան չէ որ ետ պիտի մնար։ Այսպէս է բացատրութիւնը 1938ի ֆրանս-թրքական համաձայնութեան, որ ...եցաւ, այս տարուան Յունուա-րին Աղեքսանդրէթի սանճաքին մաս-ին կայանները թրքական սահման-ին սուրիական սահմանը փոխա-ձելուն։

Ցցեալ աշնան, հաւատարիմ իր ...վան, թէ պիտի չնենթարկուի ոեւէ պետութեան մը տիրակալու-թեան, Թուրքիա հաւասարակշռու-թիւնը վերահաստատեց՝ վերանորո-գելով փոխումը Գերմանիոյ հետ։ Հոկ-տեմբերին, ան պայմանագիր կնքեց Ֆունքին հետ 12,500,000 ըս-ակի փոխառութեան մը համար, ...րձեալ սպառազինման եւ ճարտա-րարուեստական նպատակներով։ Երբ ...ամաձայնեցաւ որ աւելի մեծ քա-նակութեամբ գերման ապրանքներ ...ամնք քննադատեցին եւ ըսին ...volte face (դիմադարձութիւն) կ՚ը-...

Բայց այս ընթացքը չէր նշանա-կեր թէ Թուրքիա իր համակրանքը կը ...ոխէ, այլ պարզապէս ներկայացող ...ութիւն կ՚օգտուէր։ Առանց իրեն ո-...ւ տանոց արժելու՝ ան կը հարս-տանար 28,500,000 սթերլինով եւ Ա-...յանադրէթի նաւահանգիստով. իսկ ...ւնքին ալ մէջ մէկ բան առանալով՝ ...մէջուն քաղաքական ազդեցու-թեան տակ մտած չէր ըլլար։ Բայց ...ւոք է յիշատակել, թէ իր առեւ-տուրը Գերմանիոյ հետ, որ 1937ին ...ւն չափերով պակսած էր իբրեւ հե-տեւանք գերման տիրակալութեանց ...ստաճիկու ճիգին, 1938ին աւելցաւ ...ան հարիւր։

Այսպէս ուրեմն, Թուրքիա տրա-մադրութիւններով կը հակի դէպի Բերլին, չահերով՝ դէպի Գերմա-նիա։ Երբ երկու ազդակները կը ի-րարու համապէս է դրուած, կարելի է ը-սել որ ամենաթեթեւ մղումն իսկ կըր-նայ զայն թեքել մէկ կամ միւս կող-մին։ Ուրիշ ի՞նչ ազդեցութիւններ դեր կրնան խաղալ։ Յաջողութիւնը յառ-աջ բերին միշտ, որոնց Արեւելքի ժո-ղովուրդները միշտ հիացումով կը նային։ Դիկտատորները, հետեւա-բար շահած են բազմաթիւ հիացող-ներ, իրենց յաջող ու հարուածային ...ութիւններով, մինչ յարգանքը անգ-լիական եւ ֆրանսական կառավարու-թեանց հանդէպ նուազած է ամէն ան-գամ որ այս վերջինները տեղի տուած են ...աւելին առջեւ։ Շատ մը Թուրքերու ...երկով, ոչինչ այնքան արագօրէն պիտի վերահաստատէ յարգանքը եւ ...ը պիտի ծռէ, որքան պարտադիր ...ուորական ծառայութեան հաստա-տումը Անգլիոյ մէջ։ Երկրորդ ազ-դակ, որ կրնայ փոխել տրամադրու-թիւնները, Թուրքիոյ յարաբերու-թիւնն է անգլո-ֆրանքօ-գերման ...րդութեանց դուրս միւս պետու-թեանց հետ. Արդէն յիշեցինք իր եր-կարատեւ դաշնակցութիւնը Ռուսիոյ ... Այսպիսի զգացում չտածելով Իտալիոյ հանդէպ, Թուրքերը կը գար-...

րանան ամէն անգամ որ Իտալացինե-րը կը խօսին իրենց պատմական ա-ւանդութեանց մասին Աւրիոյ եւ Մեր-ձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն հանդէպ։ Թուրքիա մոռցած չէ, թէ մեծ պատերազմի առեն Անատոլուի մէջ գօտի մը յատկացուած էր Իտա-լիոյ, ոչ ալ կ՚արհամարհէ Երկոտասան կղզիներու մէջ, որոնք իր ծովեզեր-ներուն դէմ յանդիման կը գտնուին, իտալական թնդանօթներու եւ օդա-չուներու ներկայութենէն.

Կեդրոնացուցած ըլլալով իր ուշա-դրութիւնը իր ներքին զարգացման վրայ, Թուրքիան կարելի է հաշուել իբրեւ գոյավիճակի պահպանման կողմնակից պետութիւն մը։ Անոր նը-պատակն է՝ խուսափիլ բարդութիւն-ներէ։ Ուստի կայունացնող ազդակ մըն է ան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, մանաւանդ երբ նկատի առնենք իր կը-շիռը՝ իր դրացիներու մէջ։ Եւ քանի որ այսքան կարեւոր դիրք մը կը գը-րաւէ, միխիթարական է տեսնել որ իր կառավարութեան ղեկը կը գտնուի առաջնակարգ քաղաքագէտի մը ձեռք, իսկ ինքը հաւասարակշիռ է, ամուր, տոկուն եւ ինքնավստահ։ Երբ Թուրք մը քեզ ցոյց կուտայ իր նորա-կառոյց գործարաններէն մին, կ՚ըսէ. «Գասիքա ոչինչ տակաւին. սպասէ որ տեսնես 10 կամ 20 տարիէն»։ Արեւ-մտեան Եւրոպայի մէջ ո՞վ այսքան հեռուները կը դիտէ։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

Վերջերս փարիզահայ մամուլին, մշակութային միութեանց եւ գրող-ներու միջեւ կատարուած խորհրդակ-ցութենէ մը վերջ, որոշուեցաւ հան-դէս մը սարքել ի պատիւ Ազգ. տա-ղանդաւոր երգիչ Արմենակ Շահմու-րատեանի։

Այս յարգանքի ցոյցը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մայիս 7ի կիրա-կի օրը, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Պլէյելի մէջ։

Շահմուրատեան անունը անբաժան մասնիկն է Կոմիտասեան արուեստին։ Մին կերտեց, միւսն ալ՝ տարածեց։ Շահմուրատեանի երգը երաժշտա-կան վարդապետութիւն մըն է։ Այդ էր պատճառը, որ 1913ին, Կոմիտաս վարդապետ, Կ. Պոլսոյ Փըթի-Շանի հանրածանօթ նուագահանդէսին քանի մը օր առաջ, անընդհատ մէկ ժամ կը բանաձեւէր խորաթափանց դասախօ-սութեամբ մը Շահմուրատեանի ար-ուեստը։ Այդ օրէն ասդին սահեր է քառորդ դար։ Շահմուրատեանի գոր-ծին ու դերը ալ աւելի ուռճանալով ձեզի ժառանգ յանձներ է արդէն «Ա-րօր Տատրակ»ի, «Հայրիկ-հայրիկ»ի, «Ծարհուրդ-խորին»ի նման չընաքա-կիրտ երգեր։ Այլեւս չենք յիշատա-կեր իր հայրենապաշտ շունչն ու երկ-րէ երկիր պտըտցուցած հայրենակա-րօտ բոցը։

Եւ այժմ, «Հայաստանի Սոխակը», — ինչպէս կը սիրէ կոչել ժողովուր-դը՝ իր այդ հայրենակարօտ բոցը տա-րածած ամէնուն, իր կեանքի վերջա-լոյսին ինկեր է վիրաւոր այն միջա-վայրին մէջ՝ ուր երկար տարիներ Կո-միտասը բանտուած մնաց ...

Սարքուած հանդէսը պիտի բաղկա-նայ չորս մասերէ,— 1. Բուն յար-գանքի մասը՝ ուր խօսք պիտի առնեն երաժշտագէտներ, գրագէտներ եւ ժամուլի ներկայացուցիչներ։ 2. Մեր

լոլոր անուանի արուեստագէտներուն եւ ստար երգիչներուն յարգանքի մասնակցութիւնը (երգիչ-երգչու-հիներ, դաշնակ, ջութակ)։ 3.— Ըլ-լաս պիտի փոխադրուի Ա. Շահմու-րատեանին ձայնը (սկաւառակ) ձայ-նասփիւռի օժանդակութեամբ պիտի լսուին իր ժողովրդական եւ եկեղե-ցական երգերը։ Վերջապէս Դ. բա-ժինով՝ երգչախումբ։

Տոմսերը այժմէն հրապարակ հան-ուած են։ Վստահ ենք թէ հայ հասա-րակութիւնը խուռներամ պիտի գայ իր ջերմ պատասխանը տալու յար-գանքի այս ցոյցին, ի պատիւ վաս-տակաւոր եւ վիրաւոր երգիչին։

ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լիոնի Ուսուցչական Սէնտիքային Խմունեալ յայտարարութիւնը հրա-տարակուած է տեղական Փռոկրէ ի թերթին մէջ.—

1.— Սէնտիքան կը ցաւի որ Ռոզ-վէլթի առաջարկութիւնը ակարացած է Մ. Նահանգներուն Նախագահին կողմէ ասկէց առաջ նոյն միահեծան պետութիւններուն դէմ բռնած դիր-քերուն պատճառաւ։

2.— Սէնտիքան կը ցաւի որ ներկայ առաջարկութիւնը կարծել կուտայ, թէ պատերազմի վտանգը նոյն միա-հեծան պետութիւններուն դիրքէն մի-այն առաջ կուգայ, մինչդեռ Եւրո-պայի ընդհանուր անապահովութեան պատճառներն են մեծ մասով 1919ի ...րատարաց դաշնագիրները, չահակ-ցական պայմանները, որոնց միակ նպատակն էր ամուր բռնել յաղթա-կան դաշնակիցներուն գերակայու-թիւնը։

3.— Հետեւաբար, Սէնտիքան կը ...ինդէ, թէ խաղաղութեան հաստա-տութիւնը միահեծան պետութիւննե-րուն գլխաւորներուն որոշումէն մի-այն կախում չունի, այլ, նոյնքան ալ, ժողովրդապետական կոչուած պե-տութիւններուն կամքէն, որոնք հը-նարաւորութիւն ունին ճշմարիտ խա-ղաղութիւնը հաստատելու նախնական նիւթերու եւ գաղթաշխարհի նոր բա-ժանումով մը։

4.— Ռոզվէլթի առաջարկը այն ա-տեն միայն օգտակար կ՚ըլլայ խաղա-ղութեան, երբ ճշդիւ մէջտեղ կը հա-նէ միջոցները՝ վերահաստատելու համար միջազգային վաճառականու-թիւնը, որ պարսաւելի հղումներու կըր-ճատում առաջ կը բերէ։ Սէնտիքան անգլիական եւ ֆրանսական կառա-վարութիւններէն կը խնդրէ՝ այս ի-մաստով եւ այս ուղղութեամբ բա-ցորոշ առաջարկներ բերել։ Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական արդի կացութիւնը չէ որ խաղաղութեան ա-...յեան պիտի ըլլայ։

5.— Նոյնիսկ այն պարագային երբ միահեծան պետութիւնները անմիջա-պէս եւ ամբողջովին չընդունին Ռոզ-վէլթի առաջարկութիւնը, Սէնտիքան չի կրնար ընդունիլ որ ասոր հետե-ւանքով անխուսափելի կ՚ըլլայ ընդ-հարումը։ Խաղաղութիւնը չի հաս-տատուիր վերջնագիրներով, այլ տն-տեսական հարցերու վրայ ճշգրիտ ա-ռաջարկներով։ Սէնտիքան կը պա-հանջէ որ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գեր-մանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ բանակցու-թիւններ վերսկսին, ինչ որ ալ ըլլայ Ռոզվէլթի առաջարկին արդիւնքը, մէն մի երկրի պահանջումները ճըշ-

դրտօրէն բանաձեւուին, եւ անոնց լուծումը գտնուի առանց պատերազ-մի։

Պատերազմով ոչ մէկ բան կը լուծ-ուի։ Այլ պատերազմը աւելի կը դըժ-ուարացնէ վէճերու լուծումը ազգե-րուն միջեւ։ Պատերազմը եւրոպական ազգերուն միասնական կործանումը պիտի ըլլայ։

ԽԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Յապաղած) — Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միու-թեան մասնաճիւղը ապրիլ 2ին կազ-մակերպած էր ներկայացում մը, Սալ Մուրատեան վարժարանի մէջ։

Հանդէսը բացաւ ընկեր Ա. Գօյա-ճեան։ Յետոյ խօսք առաւ գնդ. Բաղ-տասարեան որ պարզեց հայ մարտիկ-ներու զոհաբերութիւնը անցեալի մէջ եւ յիշեց բազմաթիւ հերոսամարտներ, որոնց յիշատակին, ամէն տարի օր մը կը նուիրուի Միութեան կողմէն։ Մասնաւորապէս յիշեց Մուլինոյի կա-մաւորական մասնաճիւղի եռանդուն գործունէութիւնը։

Ապա ներկայացուեցաւ Զ. Դանիէլ-եանի «Արիւնին մէջէն», արեւի ցոլքը տրամը, 5 արար, ուր հեղինակը պարզ եւ ժողովրդական լեզուով կը պատ-կերացնէ Թրքահայաստանի տխուր ի-րականութիւնը, ցուցադրելով Քիւր-տի, ոստիկանի տխուր տիպարներ եւ հայ ֆէտայիներու պարզունակ կեան-քըն ու ըմբոստութիւնը։

Իրենց դերերը յաջողութեամբ կա-տարեցին տիկնայք Գէնեան, Խէչոյ-եան, օրիորդներ Տէրտէրեան եւ Գա-լիկեան, ընկերներ Ե. Նազարեան, Օ. Մինասեան, Ա. Ներկարարեան, Հ. Գալեան, Ա. Գօյաճեան, Զ. Գալա-ւյանեան, Ն. Բօյաճեան եւ Գ. Շա-հինեան։

Ամբողջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, որ եկած էր սի-րայօժար, խանդավառելու եւ քա-ջալերելու իր մարտիկները։

Կամաւոր

Ալֆորվիլահայ Միութիւնը առա-ջին հանդէսով մը բացումը կատարեց Ապրիլ 10ին, իր սեփական սրահին մէջ։ Կը նախագահէր Պ. Ա. Գալեան, որ կարճ ճառով մը բեմ հրաւիրեց Միութեան պատուոյ նախագահը Պ. Փ. Տէչիլեան։ Պարոնը գըրաւոր ճառ մը կարդաց, յորդորելով հա-ւաքուիլ միութեան շուրջը, հայ փոք-րիկը ռուսէն փրկելու համար։

Իսկ երկրորդ խօսողն եղաւ Միու-թեան ատենապետը Պ. Մ. Տէր Ե-ղիաեան որ նոյնպէս թելադրեց զարկ տալ փոքրիկներու հայեցի դաստիա-րակութեան։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մի մեծա-գանչ դու լեզու» խմբերգով, որ եր-գուեցաւ աշակերտներու կողմէ։ Այ-նուհետեւ փոքրիկները կարդալ ար-տասանեցին զանազան հայրենաշունչ կտորներ։ Յետոյ բեմադրուեցաւ «Թիւ 5 խելագարը»։ Դերակատար-ները Պ. Գալեան, Ց. Գէտէչեան, Ս. Զավուշեան, Ս. Գարապանեան, Հ. Աճառեան, Դ. Ղարիպեան, Խ. Զօ-հրապեան, Ց. Տարաքճեան, Դ. Կոճեան, Եփ. Գալեան, Տ. Ք. Գոճամանեան, օրիորդներ Գ. Գալեան, Ա. Դավա-ճեան, շատ յաջող էին իրենց դերե-րուն մէջ։ Կը մաղթենք բոլորին ալ յարատեւութիւն եւ նոր յաջողու-թիւններ։

Մ. Մոսեան

Ի՞ՆՉՔԱՆ ՏԵՒԱԾ ԵՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՄԷԿ ԴԱՐՈՒՆ

Վերջին 100 տարուան պատերազմ-ներուն մէջ ամէնէն կարճատեւը ե-ղած է իտալեւալպանականը, որ տե-ւեց միայն երեք օր։

1849ին Աւստրեւիտալական պատե-րազմը տեւեց վեց օր։

1866ին աւստրեւփրուսիական պա-տերազմը՝ մէկ ամիս։

1849ին Ֆրանքեւիտալեւաւստրիա-կան պատերազմը՝ երկու ամիս։

1864ին Փրուսեւդանիական պատե-րազմը՝ (Շլեզվիկ) 100 օր։

1871ին Ֆրանքեւգերման պատե-րազմը՝ վեց ամիս։

1883ին ռուսեւչինական պատերազ-մը՝ ehoթը ամիս։

1935ին Եթովպիոյ նուաճումը տե-ւեց եօթը ամիս։

Մէկ տարիէն պակաս տեւած են ռուսեւթրքական պատերազմը (1877-78), իտալեւհապէշական առաջին պա-տերազմը (1896), հնդկար-չեխ-...ռումէն եւ սերբ պատերազմը (1919), ռուսեւլեհական պատերազմը (1919-20), Թուրքեւյունական երկու պա-տերազմները (1922-23), պալքան-եան պատերազմը (1912-13), իտալ-եւթրքական պատերազմը (1911-12)։

Մէկ տարիէն աւելի տեւած են արժեան չինեւճափոն պատերազմը (1937էն ի վեր), Սպանիոյ քաղաքա-ցիական պատերազմը (1936-39), Ղրիմի պատերազմը (1853-56), պո-էրական պատերազմը (1899-1902) եւ համաշխարհային պատերազմը (1914-18), որ տեւեց 51 ամիս։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՇԱԼԷԹ.— Մեր գաղութը տասնեակ մը տարիներ բոլորելէ վերջ, 1937 Նոյեմբերին հիմնեց «Ուսումնասիրաց Միութիւն» մը, որուն նպատակն է պարզապէս ձուլման վտանգին դէմ, եւ զարկ տալ փոքրիկներու դաստիարա-կութեան։

Մեր հայրենակիցները մեծ մասով կ՚աշխատին ձգախէժի գործարանը։ Միութիւնը անմիջապէս դիմեց գոր-ծարանի վարչութեան, որպէսզի մե-զի հող մը տրամադրէ, ինչ որ սի-րայօժար կատարուեցաւ եւ ձրի։

Շինեցինք խոշոր սրահ մը, 16 մեթր երկայնութեամբ եւ 7 մեթր լայնու-թեամբ։ Նախահաշիւներու արժէքն էր 20-25 հազար ֆրանք, իսկ աշխա-տանքը եղաւ ժողովուրդին կողմէ։ Ունինք 60-70 աշակերտ եւ երկու ուսուցիչ, Պ. Ս. Զավուշեան եւ Պ. Ց. Գէտէչեան, որոնք չեն խնայեր իրենց ջանքերը փոքրիկներու ուսման հան-դէպ։

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԷՐԸ

Թէհրանէն կը գրեն.—

Ամբողջ Իրանի հայութեան կող-մէ՝ ժողովրդական մասնակցու-թեամբ պատրաստուիլ է մի խորհր-դաւոր եւ յիշատակելից ու պատմաբ-մէջ նուէր, որ յանուն Իրանի հայու-թեան, յատուկ յանձնախումբի ձեռ-քով, հարսանիքին պիտի մատուցուի Բարձրաշնորհ Իշխանին եւ Իրանի ա-պագայ Թագուհուն՝ Իշխանուհի Ֆաւզիային։ Ռսկի ափսէի վրայ պատրաստուած է Իրանի եւ Եգիպտո-սի քարտէսը՝ թանկագին քարերով եւ ադամանդներով զարդարուած։ Այս նուէրի համար մօտ 400.000 րիալ (այսինքն 800 հազար ֆր. ֆրանք) նախահաշուած է։ Թող չկարծուի թէ այս հսկայ գումարը տուել են միայն Ի-րանի մէկ քանի հայ հարուստներ։ Ցետին գիւղացին անգամ իր դրամա-կան սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է։ Ինչո 1938 Թուի ամառը՝ մեր Առաջնորդարանի կողմից շրջա-կայութեան գացի Ատրպատականի Սալմաստ, Ուրմի, Սոլդուզբուլաղ, Միանդաբ, Մարաղա գաւառները եւ գիւղից գիւղ, տունից տուն շրջելով հաւաքեցի մօտ 3000 րիալ (6000 ֆր. ֆրանք) յիշեալ նուէրի համար։ Այս-պէս եւ ուրիշ շրջաններն։

Ո՞Վ Է ՏԷՐԸ

Լիոնէն կը գրեն մեզի ապրիլ 20 թուով.— Գրեթէ երկու շաբաթէ է մեր Դպրոցասէրի անունով Տիկին մը քաղաքս եկած է հանգանակութեան համար։ Եւ իր գործը կամ, ինչպէս ինք կ՚ըսէ, իր առաքելութիւնը կը կատարէ եռանդով։ Ասկէց պիտի եր-թայ նաեւ մօտակայ հայաբնակ քա-ղաքներ եւ գիւղեր։ Կրթական գործը սրտատաշման մէջ արդարեւ ազգա-պահպանումի գլխաւոր ազդակը կը նկատուի, բայց, ինչ որ ալ ըլլայ նը-պատակը, ո եւ է դիմում, ո եւ է հանգանակութիւն բարձրագոյն սարմինի մը կամ հեղինակութեան մը խողովակով պէտք է կատարուի։ Հարց կուտանք, թէ ո՞վ է հիմա Դպր-րոցասէրի հոգատար մարմինը, քանի որ ժամանակին գրուեցաւ, թէ Խնա-մակալութիւնը հրաժարած է կամ ցրուած է։ Ուրեմն, ո՞վ կը հակակշ-ռէ հիմա Դպրոցասէրը կամ անոր ա-նունով կատարուած հանգանակու-թիւնները, հոս Եւրոպա, թէ Ամերի-կայի մէջ։ Անհրաժեշտ եւ զանցա-ռութիւն մեզի պէս բազմակարօտ ար-տասահմանեան համայնքի մը մէջ չատ սխալ դեր կրնան կատարել։ Ամենափոքր մէկ սանթիմը անգամ քննութեան եւ հակակշռի կը կարօտի։ Ո՞վ կը վարէ հիմա Դպրոցասէրը, քանի որ խնամակալութիւն չկայ։ Բարեգործականը գոնէ պէտք է ըս-տանձնէ ղեկը, քանի այդքան մօտիկ է անոր, թէեւ դժուար թէ յաջողի, քանի որ, կ՚ըսուի թէ խիստ ինքնա-հաւան կամք մը բոյն դրած է նոյն հաս-տատութեան մէջ, եւ որուն առջեւ ո եւ է պատուար, մին միւսին ետեւէն, ինկած կործանած է....

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Արեւը ...տանց մարը մտած էր։ ...կեւ ամառնային գիշերները սովո-րաբար լոյս կ՚ըլլան, բայց այն գի-շեր բացառաբար մութ էր, չնայելով ...ուսին կար. լոյն ու խիտ, աւելի ...ձմեռնային, քան թէ ամառնային ամ-պեր իրենց հոծ խաւերով պատած ...երկինքը, այնպէս որ լուսինը մի-...ան բոլորին պիտի երեւար, երբ ...հորիզոնի եզերքին խոնարհէր մարը ...սնելու. Ամպերու քանի մը խաւեր ...իջնուած էին մինչեւ ծովի մակերե-...սը եւ իրենց մառախուղով պա-...ծ էին զայն։

Այսպիսի մթին գիշեր մը շատ նը-պաստաւոր էր նաւորդներուն։

...նաւակին կառավարիչ Կաքուալ ա-...նցած էր Ճէրսի կղզին ձախ կողմը, ...նէ կերնսէ կղզին աջ կողմը թող-...ով եւ համարձակ շարժումով մը ...անցնելով Հանուայի եւ Ցոնվիլի մէջ-

տեղէն մտնել Սէն-Մալոյի ծովախոր-շէրէն մէկը։ Այս ճամբան քիչ մը ա-ւելի երկար էր, քան թէ Մէնքիէինը, բայց անոր փոխարէն աւելի ապահով էր, որովհետեւ ֆրանսական մարտա-նաւերը իրենց ստացած հրամանի հա-մաձայն՝ միշտ կը պատէին այս ափե-րը եւ կը հսկէին մասնաւորապէս ծո-վափի այն մասին վրայ, որ կ՚երկարի Սէնդ-Էլիէէն մինչեւ Կրանվիլ։

Եթէ յաջող հով փչէր, եթէ անակն-կալ պատճառ մը չխանգարէր, Կա-քուալ յոյս ունէր, առաւօտները բացած միւս օրը առտուն կանուխ, Ֆրանսական եզերքը հանդիպիլ։

Ամէն բան յաջող կ՚երթար։ Մար-տանաւը արդէն անցած էր Կրօ-Նէ հրուանդանը։ Ժամը ինն էր, երբ օ-դը, ինչպէս կ՚ըսեն ծովի մարդիկ, դէմքը աւրեց եւ ծովի քամին սկսաւ փչել։ Բայց քամին նպաստաւոր էր

եւ ծովը ալեկոծուած, առանց սա-կայն մոլեգնած ըլլալու։ Երբեմն ա-լիքները, զարնուելով նաւախելքին, իրենց փրփուրով կը թրջէին զայն։

«Գիւղացին», զոր լորտ Գոլմպրա զօրավար անուանած էր, իսկ իշխան տը լա Թուր տ'Օվէրնը՝ «իմ սիրելի հօրեղբօրորդիս», նաւաստի հաս-տատուն ոտներ ունէր եւ այդ պահուն տեսակ մը հանդարտ վեհութեամբ կը պտտէր նաւակամուրջին վրայ, կարծես երբեք չէր զգար որ նաւը ուժգին կ՚օրօրուէր։ Երբեմն միայն իր բաճկոնակի գրպանէն կը հանէր շոքոլայի կտորներ, եւ կ՚ուտէր, չնա-յելով անոր ալիտակ մազերուն՝ անոր բոլոր ակռաները առողջ էին։

Ոչ ոքի հետ չէր խօսեր ան, միայն երբեմն վայրկեանաբար ցած ձայնով կարճ հարցումներ կ՚ընէր նաւապե-տին, որ մտիկ կ՚ընէր մեծաւոր յար-գանքով. կարծես այդ մարդը նաւի մէջ աւելի մեծ հրամանատար ըլլար քան ինքը նաւապետը։

Կլէյմօր իր ճարպիկ ղեկավարի շը-նորհիւ մառախուղի մէջ անձանօթելի կերպով կ՚անցնէր Ճէրսի կղզիի հիւ-սիսային զառիվեր ափի առջեւէն, որ-քան ծիածոն իր ծովիզերին մօտիկ,

որպէսզի խուսափի Բէէր տը Լիւք կոչուած ահաւոր խութէն, որ Ճէր-սէյի եւ Սէքի մէջտեղը, ծովանցքի կեդրոնը, ջրի տակ ցցուած է։ Կաք-ուալ ոտքի վրայ, ղեկի մօտ կանգնած, իրարու ետեւէ որոշելով Կրէվ տը Լիւք, Կրօ-Նէ, Բլէմօն խութերը, ընդծովեայ ապառաժներու այս շըղ-թաներու մէջէն կ՚ուղղէր մարտանա-ւը։ Այստեղ անիկա կը գործէր կար-ծես քիչ մը խարխափելով, սակայն այնպիսի ճշգութեամբ եւ այնպիսի վստահութեամբ, որ կարծես թէ իր սեփական տունը կը գտնուէր եւ թէ ամբողջ ովկիանոսը անոր ծանօթ էր։

Նաւը իր առաջամասին մէջ ճրագներ չունէր, որովհետեւ այնպիսի ծովե-րու մէջ, ուր ֆրանսական մարտա-նաւերը կը հսկէին, ճրագը կարող էր մատնել զանոնք. այստեղ, ընդհակա-ռակը, մեծ բախտաւորութիւն էր մա-ռախուղը։ Այժմ նաւը հասած էր Կը-րանտ Էթար։ Բնական ծովամայրի շրջադիծը հազիւ կը ծրագրուէր թան-ձըր մառախուղի մէջէն։ Այստեղ նա-ւի մէջէն լսեցին, որ Սէնդ-Ուէնի զանգակատան ժամացոյցը ժամը տա-սը զարկաւ։ Անիկա կ՚ազդարարանէր

որ հովը ետեւէն կը փչէր, քանի որ ժամացոյցի ձայնը այդպէս որոշ կըր-նալով կը հասնէր նաւին։ Ամէն բան կը շարունակէր այսպէս յաջող կերպով առաջ երթալ եւ որքան նաւը աւելի կը մօտենար Կորպիէրին, այնքան ծովը աւելի կ՚ալեկոծուէր։

Ժամը տասը քիչ մը անցած էր, երբ կոմս Պուապէրթըլօ եւ ասպետ տը լա Վիէօվիլը գիւղացիի զգեստ հա-գած մարդը կրկին առաջնորդեցին իր նաւախցիկը, որ նաւապետի սեփա-կան նաւասենեակն էր։ Նոյն բոպէին, երբ անիկա նաւախուցը կը մտնէր, դարձաւ դէպի իր ուղեկիցը եւ ցած ձայնով ըսաւ.

— Պարոններ. դուք գիտէք կարե-ւոր գաղտնիքը. իմ անունս միայն ձե-զի յայտնի է. մինչեւ վերջնական բո-պէն անպայման լռութի՛ւն։

— Այդ գաղտնիքը մենք մեզ հետ գերեզման կը տանինք, պատասխա-նեց Պուապէրթըլօն։

— Իսկ ես, եթէ մինչեւ անգամ մեռնելու ըլլամ, ոչ ոքի չեմ ըսեր։

Անիկա ըսելէ ետք մտաւ իր խցիկը։

Գ.

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆ ՈՒ ՇԻՆԱԿԱՆԸ ԻՐԱՐ ԽԱՌՆՈՒԱԾ

Նաւի հրամանատարը եւ իր փոխա-նորդը նաւակամուրջին վրայ հանդի-պեցան իրարու եւ միասին սկսան պը-տտիլ ու խօսիլ։ Յայտնի էր որ ի-րենց խօսակցութեան առարկան նոյն ճամբորդն էր, եւ ահա մօտաւորապէս անոնց խօսքերը, որոնք հովէն ցըր-ուած կը մարէին մութ տարածու-թեան մէջ։

— Շուտով կը տեսնենք, թէ աս ի՛նչ տեսակ առաջնորդ պիտի ըլլայ, ըսաւ ցած ձայնով Պուապէրթըլօն Վիէօվիլի ականջին։

— Ինչ տեսակ ալ որ ըլլայ, պա-տասխանեց Վիէօվիլ, ամէն պարա-գայի մէջ իշխան մըն է։

— Գրեթէ իշխան։

— Ֆրանսայի մէջ ան սոսկ ազնը-ւական է, իսկ Պրըթանիի մէջ իշխա-կան իշխան։

— Այո՛, այնպէս, ինչպէս Լա Տրէ-մուալները, Ռօհանները, որոնց դաշ-նակիցն է ան։

(Շար.)

դակցութիւնները կը շարունակուին, բայց չուզեց ճշդել թէ որ եւ է յառաջդիմութիւն եղա՞ծ է Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց մէջ։

— «Նոր բան չեմ կրնար ըսել։ Ցանկալի չէ կանխահաս յայտարարութիւններ ընել կատարուած բանակցութեանց մասին։

*** Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին, նոր հրահանգներով։ Կը կարծուի թէ Լոնտոնի մէջ է որ պիտի ճշդուի անգլիառուս բանակցութեանց ելքը։

*** Զրոյցի մը համաձայն, Պ. Փոթէմքին, Խ. Միութեան արտաքին գործոց փոխանորդը, Անգարա մեկնած է։ Այս պաշտօնատարը նախապէս Անգարա կը գտնուէր եւ ներկայ ըլլալով Աթաթիւրքի յուղարկաւորութեան, կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Իսմէթ Ինէօնիւի հետ։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը երէկ ալ շարունակեց իր տեսակցութիւնները անգլիական կառավարութեան հետ եւ այսօր Փարիզ կը սպասուի։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, նախարարը պնդած է թէ իր կառավարութիւնը յարմար չի գտներ որ խորհրդային զինուորներ մտնեն Ռումանիոյ մէջ։ Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը մերժած ըլլալով անգլիական ծրագիրը, կը սպասէ որ Անգլիա ինք առնէ յաջորդ քայլը։

Իրազեկներու կարծիքով, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոնի մէջ այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ չուզեր ճակատ կազմել Գերմանիոյ դէմ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ռումանիոյ Թագաւորը սրտաշարժ նամակ մը ուղղած է Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին, խնդրելով որ դաշնագիր չկնքէ Հունգարիոյ հետ, մինչեւ որ ինքն ալ կնքէ, որովհետեւ կը վախցուի որ Հունգարիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորները ճամբ մը շաբաթէն գրաւեն Թրանսիլվանիան։

*** Նոյնքան հակասական լուրեր կը հրճին Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը օդանաւով Պերլին գնաց երէկ, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ։ Իտալիա եւ Գերմանիա կը պնդեն որ Եուկոսլավիա միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին եւ զինակցութիւն մը կնքէ Իտալիոյ հետ, այլապէս երկիրը կրնայ բաժան – բաժան ըլլալ։

Երեք հակազգային միութիւններ լուծուեցան Ալզաս-Լորէնի մէջ

Կառավարութիւնը արդէն սկսած է գործադրել ընկերակցութեանց նոր օրէնքը։ Երկուշաբթի օր պաշտօնապէս լուծուեցան երեք ընկերակցութիւններ՝ Ալզաս-Լորէնի մէջ, իբրեւ հակազգային միութիւն։ Այս կազմակերպութեանց գերմանախօս «Առաջնորդ»ները ոստիկանութենէն հրաման ստացան անմիջապէս հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ընկերակցութիւնները, վերադարձնել անդամավճարները եւ դադրեցնել այն բոլոր ժողովներն ու քարոզութիւնները որ կը ձգտին Ալզասը անջատել Ֆրանսայէն։

Կառավարութիւնը այս որոշումը տուաւ համաձայն 1936 յունուար 10ի օրէնքին, լսելէ վերջ Պ. Շոթանի ընդարձակ զեկուցումը։ Միեւնոյն ատեն նախարարական խորհուրդը որոշեց հանրապետութեան նախագահին վաւերացման ենթարկել երկու հրամանագիրներ։ Այդ օրէնքներէն մէկը կ'արգիլէ որ եւ է կապակցութիւն օտար պրոպագանտի կազմակերպութեանց հետ եւ ծանր պատիժներ կը սահմանէ անոնց որ դրամ կը ստանան արտասահմանէն, հակազգային քարոզութիւններ կատարելու համար Ֆրանսայի մէջ։ Երկրորդ հրամանագիրը կ'արգիլէ եւ կը պատժէ այն գրութիւնները որ կը ձգտին ատելութիւն եւ անհամաձայնութիւն սերմանել Ֆրանսացիներու միջեւ, ցեղի կամ կրօնի չարժառիթներով։ Այս երկու հրամանագիրները երէկ իսկ հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ։

Լուծուած ընկերակցութեանց վարիչներէն Տոքթ. Պիքլէր բողոքեց թէ որ եւ է կապ չունի Հիթլէրի հետ, բայց իրազեկներ դիտել կուտան թէ իր երիտ. ընկերակցութիւնը կազմուած է հիթլէրական թուխ շապիկաւորներու դրութեամբ, իր 500 անդամները թուխ շապիկներ կը հագնին, հիթլէրական բարեւ կուտան եւ իրենց առաջնորդը կ'ողջունեն «Կեցցէ Պիքլէր» կոչականով։

Երկրորդ ընկերակցութիւնը կը բաղկանայ մտաւորականներէ,— ուսուցիչ եւ ուսանող, Սթրազպուրկի համալսարանէն։ Երրորդ ընկերակցութիւնն ալ մշակութային էր եւ կը ձգտէր կենդանի պահել գերմանական լեզուն, աւանդութիւնները եւ մշակոյթը, փոխանակ թոյլ տալու որ Ֆրանսերէնը տարածուի։

Լուծուած ընկերակցութեանց վարիչներէն Սփայզէր խորհրդաւոր մարդ մըն է, ամուսնացած՝ գերման կնոջ մը հետ, կոմսուհի։ Իսկ Պիքլէր, նոյնպէս գերմանածին, գերմանական մշակոյթին ամէնէն գործօն քարոզիչը եղած է Ալզասի էջ, եւ իր նպատակները կը հետապնդէր թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական գետնի վրայ, սիրաշահելով գիւղացիները։ Իր շարժումները գաղտնի կը պահէր, բայց վերջերս Ֆրանսական ոստիկանութիւնը միջամտեց, արգիլելով իր երիտասարդ «զինուորներուն» մարզանքներ կատարել Մաժինոյի ամրութեանց շուրջը։

Լեհաստան պիտի ընդդիմանայ Տանցիկի կցումին

Լեհական կառավարութիւնը կը ծրագրէ հրատարակել յայտարարութիւն մը, Հիթլէրի ապրիլ 28ի ճառէն առաջ, որով պիտի յայտնէ թէ Տանցիկը Գերմանիոյ կցելու ո եւ է վճռական պահանջք մը Լեհաստանի պատասխանն է կարճ ու ազդու «ոչ» մը։ Արդէն Լեհաստան դիւանագիտական խողովակով ազդարարած է, թէ Տանցիկը բռնութեամբ կցելու որ եւ է գործողութեան պիտի հակառակի՝ նոյնիսկ պատերազմելու գնով։ Լեհ մամուլին տուած լուրերուն համաձայն՝ Տանցիկի մէջ կցում պահանջողները միայն Նացիներն են, որոնք բնակչութեան հազիւ մէկ երրորդը կը կազմեն։ Ժողովուրդին երկու երրորդը հակառակ է Գերմանիոյ։ Կը հաղորդուի նաեւ թէ Շլեզիոյ եւ արեւելեան Փրուսիոյ մէջ, Տանցիկի սահմանագլուխին վրայ, Գերմանիա ետ – պատրաստ է իր սահմանապահ ուժերը։ Անցեալ շաբաթուան ընթացքին Լեհաստան անցած են 180 գերման զինուորական դասալիքներ Շլեզիայէն, իսկ 300 արեւելեան Փրուսիայէն։

ԱՆՑԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, յայտարարեց թէ կը մնայ միշտ հաւատարիմ՝ Անգլիոյ հետ կնքուած զինակցութեան, ուշադրութեամբ կը հետեւի կացութեան եւ միշտ կը խորհրդակցի իր զինակցին հետ։ Խորհրդարանը ջերմապէս շնորհաւորեց այս յայտարարութիւնները։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Հրեաները գործադուլ հռչակեցին Հայֆայի մէջ, անգլիական ոստիկանութիւնը մերժած ըլլալով ընդունիլ 270 հրեայ տարագիրներ։ Այս առթիւ կռիւներ ալ ծագեցան եւ ամբոխը քարկոծեց ոստիկանները։

ԵՐԿՈՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ կախաղան հանուեցան Լեհաստանի մէջ, մահափորձեր կազմակերպած ըլլալով։

ՄԱՏՐԻՏԻ զօրահանդէսին պիտի մասնակցին 120—140,000 զինուորներ, հրամանատարութեամբ զօր. Ֆրանքոյի, Իտալիոյ արտաքին նախարարը յետաձգեց իր այցելութիւնը Պերլին, եւ պիտի երթայ Մատրիտ, ներկայ ըլլալու համար զօրահանդէսին, որ պիտի կատարուի մայիս 15ին։

ՊՐՈՒՍԱՅԻ մէջ (Թուրքիա) 12 գիւղացի կիներ մեռան, հողաբլուրի մը տակ մնալով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ անթեւի գործիքներուն թիւը 4,957,886ի հասած էր, Մարտի վերջը։ Տուրքերու ստուգման առթիւ կատարուած քննութեանց շնորհիւ երեւան հանուած են 70,000 նոր գործիքներ։

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ հետ կատարուած բանակցութիւնները ընդհատուեցան յանկարծ, մինչդեռ համաձայնութիւնը մօտալուտ կ'երեւար։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Av. d'Italie սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

Դուալա

Սէն Լուիի (Մարսէյլ) «Ակնունի» խումբի ժողովը 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ, ծանօթ ճաշարանին։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ, ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊՈՂՊՈՐԱՆ (?)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Սէն Լուիի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տքթ. Լ. Համբարձումեանի, Օր. Պ. Գէորգեան եւ Տիկ. Վարժապետեան, կ'արտասանեն՝ Օր. Գասպարեան, ընկ. Ս. Բրուտեան, Կ. Թիւթիւլեան։ Կը նուագէ ընկ. Ղեւոնդեան (ջութակ), կենդանի պատկեր ընկ. Վ. Տէր-Վարդանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ կարող ուժերու։

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Րիւ Գոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ, իրաւագէտ։ Նիւթ՝ «Վերջին հրամանագիր-օրէնքները»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 26 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Րիւ Գոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Դանիէլ Վարուժան»։

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մեթրօ Cadet։

Կը խօսի Պ. Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ, նիւթ շահեկան նիւթի շուրջ։

Ընտանեկան թէյասեղան

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, յառաջիկայ 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ

Տեղի կ'ունենան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ ծայրենի ջաներ վերյիշումներ։ Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆրանք։

(Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները)։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի հայ Սափրիչներու Միութեան Նախնական վարչութիւնը կազմակերպած է արհեստագիտական շարք մը հրապարակային դասախօսութիւններ՝ ցուցադրութիւններով (démonstration) միասին։ Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեան ժամանակաւոր կեդրոնը 1, Quai de Conti, Paris (6) Métro St. Michel et Pont Neuf, Պ. Պ. Տ. Նազարեան եւ Կ. Օհնանեան (Միջազգային արհեստագիտական մրցանակներու արժանացած), պիտի յարդարեն (coiffer) կանանց մազեր եւ պիտի տան հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ արհեստակիցները ներկայ գտնուիլ եւ օգտուիլ մասնագիտական նորութիւններէ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

29 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈՒԻԶԻԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Արժանթինեան նուագախումբ եւ հայկական «Ճազ-Պանտ»

Պարերը պիտի ղեկավարէ փրոֆ. ՄԻՀՐԱՆ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

Պարերու ցուցադրութիւն՝ հայ, ֆրանսացի եւ սպանիացի արուեստագէտներու կողմէ։ Մուտք՝ 10 Ֆր.։

ԱՊՐԻԼ ՔՍԱՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ձ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մեթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԺԻՒԼԻԷՆ (?) ՆԵՐԳՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Frédéric FEYDIT (Հայերէն) եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, երիտ. կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԻՆՑԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ'երգէ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ, ընկերակցութեամբ երգեհոնի. Օր. Հ. ԴԷՐԼԱՆԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները։ Դիմել «Յառաջ» խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Գարասեմեան գրատունը, 46 rue Richer։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ ֆուտ. արինները (?)

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ձ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր, Չորեքշաբթի, ծանօթ հասցէատեղին, երեկոյեան ժամը 9ին։ Կարեւոր օրակարգ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame .. Paris (3)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Daguerre, PARIS (14e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 27 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. [redacted]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶՔԻ ԼՈՅՍ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Նախ ծաղկեփունջ մը Թուրք մամուլէն.

— «Թուրք հայրենակից, հանգիստ քնացիր: Որ եւ է պատճառ չկայ իրար անցնելու: Թուրքիա վստահ է իր ուժին եւ բոլոր պետութիւնները կը փնտռեն իր բարեկամութիւնը: Կրնաք գիշերը հանգիստ քնանալ ձեր անկողնին մէջ, ցերեկն ալ զբաղիլ ձեր գործերով: Նիւթապէս թէ բարոյապէս չեն քնանար մեր վարիչները: Արթուն կ'ըսեմ երեսփոխանի հանգամանքովս (Մուհիտտին Պիրկէն, *Սօն Փօսթա*):

— «Եթէ Իտալացիները իրապէս կ'ուզեն ցատկել մինչեւ Եգէականն եւ Սեւ ծով, հրապարակը բաց է: Միայն թէ մոռնալու չէ որ ատիկա կրնայ ըլլալ նաեւ ոստում մը Տարպեան ժայռէն վար. Իտալացիները կ'ուզէին Թունուզը, Նիսը եւ Սավուան: Ինչո՞ւ չյարձակեցան Ֆրանսայի դէմ եւ խոյացան Ալպանիոյ վրայ: Որովհետեւ Ֆրանսա երկաթէ *լէպլէպի* մըն է, իսկ Ալպանիա *լօքում*»: (Հիւսէյին Ճահիտ, *Եէնի Սապահ*, 14 ապրիլ):

— «Աշխարհ թող իմանայ թէ Թուրքը ինչպէս որ գիտէ սեղմել բարեկամական ձեռքը, գիտէ նաեւ կոտրել թշնամական ձեռքը երբ գտնուին տխմարներ որ ուզեն փորձել, անգամ մըն ալ պիտի ցուցնենք մեր հերոսութիւնը: Թուրքը միայն Աստուծոյ առջեւ կը խոնարհի: Աթաթիւրքի երկիրը աշխարհի ամէնէն ապահով երկիրն է: Թուրքը չէ գիտցած վախը եւ պիտի չգիտնայ, քանի կ'ապրի իր բանակը»: (*Հալքըն Սէսի*, Իզմիր):

— «Ներկայ լարուած վիճակը չի կրնար երկար տեւել: Ազգերը ստիպուած են կամ ծաղովի նստիլ եւ համաձայնիլ, կամ կրուիլ Լեզուն կամ խրամը... (երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆքի, *Ուլուս*):

Տակաւին կան երեսփոխաններ: Այսպէս, էմին Սազաք խօսք առնելով Ազգ. Ժողովին մէջ, վարչապետին յայտարարութենէն վերջը, կ'աղաղակէ.

— «Ընկերնե՛ր, ուզեցի ցաւիլ գրաւման ենթարկուած այդ ազգերուն, բայց չկրցայ ցաւիլ, որովհետեւ մեռնիլ չգիտցող ազգ մը չի կրնար ապրիլ: Շատ փորձանքներ անցան մեր գլխէն: Տրիփոլիս (Լիբիա) տեսանք, Հիճազը գիտենք: Ամէն տեղ եւ ամէն կացութեան մէջ, ափ մը Թուրքեր աշխատեցան, արհամարհելով մահը եւ չքաւորութիւնը: Այսպէս կը շահուի, կը հիմնուի անկախութիւնը: Ապա թէ ոչ, եթէ ազգ մը երկիր մը մտնէ ինչպէս պիտի մտնէք իր պարտէզը եւ ընդդիմութիւն չգտնէ, չընդդիմացողները կը զրկուին անկախութեան իրաւունքէն:

Ատոր համար, ճիշդը խօսելով, չկրցայ ցաւիլ: Ալպանիա գոնէ մէկ քառորդը ընելու էր Տրիպոլսոյ մէջ մեր ըրածին. *որովհետեւ անոնց խառնուած էր նաեւ Թրքական արիւնը:* Ձեւի համար (*եւ ատոնք*) *երկու հրացան պայթեցուցին, յետոյ մնաք բարով ըսին: Ամբողջ աշխարհ գիտէ թէ Թուրքը այսպէս կլլուելիք պատառ չէ»:*

Ահա ուրիշ մը, Րասիհ Քափլան.

— «Մենք անկախութեամբ կ'ապրինք մեր երկրին մէջ: Խաղաղութիւն կ'ուզենք ամբողջ աշխարհի համար եւ երբեք միտք չենք անցըներ յառաջանալ ուրիշներու հողը եւ անկախութիւնը կոխոտելու համար: Բայց երբ ամենափոքր յարձակում մը զգանք մեր հողին ու անկախութեան դէմ, ամբողջ թուրք ազգը պիտի դիմադրէ եւ Ազգային Մեծ Ժողովը ազգին հետ պիտի վազէ սահմանները՝ հայրենիքը պաշտպանելու համար: Վա՜յ անոնց, որ աչք կը տնկեն Թուրքին բնակարանին՝ այս հողին»:

Դեռ ուրիշ կանչեր, չանթեր եւ սպառնալիքներ ալ՝ իրենց կարգին: Այսքանով բաւականացէք այսօր, իմանալու համար Թուրքիոյ տրամադրութիւնները, ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը ամէն միջոց կը փորձեն, Թուրքիան ոչ միայն իրենց ապահովութեան ցանցին կապելու, այլեւ անոր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը պաշտպանելու համար:

Դիւանագիտական այս ձեռնարկին ելքը յայտնի կ'ըլլայ քանի մը օրէն, երբ Խ. Միութեան արտաքին գործավարին փոխանորդը, Պ. Փոթէմքին, լրացնէ իր խորհրդակցութիւնները Անգարայի մէջ:

Արդարեւ, քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս անակնկալ այցելութեան, որ կը կատարուի Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս առաջ, եւ այն պահուն երբ Անգլիա պարտաւորիչ զինուորութիւն կը հաստատէ:

Մոսկուա եւ Անգարա դաշնակիցներ ըլլալով, կ'ուզեն ճշդել իրենց դիրքը, քանի որ Մեծն Բրիտանիա այս միջոցին բանակցութիւններ կը կատարէ երկու պետութեանց հետ ալ:

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Խ. Միութիւնը Թուրքիոյ տեսակէտները իմանալէ վերջն է որ վճռական եզրակացութեան մը պիտի գայ, ընդունելով կամ մերժելով Անգլիոյ առաջարկները:

Ուրեմն, առաջնակարգ դեր մը վերապահուած է Թուրքիոյ, ներկայ ճգնաժամին մէջ, խաղաղութեան թէ պատերազմի համար: Ինչ որ զոր երբեմնի «Հիւանդ Մարդը» կը պարտի Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցներուն տիրապետութեան:

Դարձեալ, այս տիրապետութեան շնորհիւ է որ, Թուրքիան «աչքի լոյս» դարձած՝ միշտ նոր պահանջներ կը դնէ, եւ առաջին առթիւ կ'ուզէ կցել Ալեքսանտրէթի շրջանը:

Ամէն պարագայի մէջ, վեր ի վայր շրջած է Մօտաւոր Արեւելքի կացութիւնը, բաղդատելով 1914ի հետ:

Այժմ համաձայնական պետութիւնները առնելիք չունին Թուրքիայէն, եւ կ'ուզեն անոր զինակցութիւնը ապահովել, ճակատելու համար Թշնամիներու նոր կազմին դէմ,— Գերմանիա եւ Իտալիա:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ ՀԱՆԵԼ 750.000 ԶԻՆՈՒՈՐ

Պերլինի անգլիական դեսպանը իր պաշտօնատեղին վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, տեսակցութիւն մը խնդրած էր Գերմանիոյ արտաքին նախարարէն: Այս վերջինը յետաձգած է, «շատ զբաղած ըլլալով»: Այս տեղեկութիւնը հեռաձայնով հաղորդուեցաւ Լոնտոն, ճիշդ այն պահուն երբ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարած էր, քննելու համար զինուորագրութեան խնդիրը: Երկու ժամ խորհրդակցելէ վերջ, ժողովը որոշեց սկզբունքով ընդունիլ պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը եւ նոր նիստ մը գումարել, մանրամասնութիւնները ճշդելու եւ անոր համեմատ յայտարարութիւն մը ընելու համար խորհրդարանին մէջ:

Աւելորդ է բացատրել թէ այս որոշումը կը կազմէ տեսակ մը ազդարարութիւն՝ Հիթլէրի վաղուան ճառին առթիւ: Հաւանական է որ պարտաւորիչ զինուորութիւնը օրէնքի կարգ անցնի այդ ճառէն առաջ, հասկցնելու համար թէ Անգլիա վճռած է իր ամբողջ ուժով ընդդիմանալ նոր յարձակումներու: Միեւնոյն ատեն Պերլինի անգլիական դեսպանը պիտի փորձէ տեսակցիլ ուղղակի Հիթլէրի հետ:

Կը կարծուի թէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը աստիճանաբար պիտի գործադրուի Անգլիոյ մէջ: Առաջին առթիւ զինուորութեան պիտի ենթարկուին 18 — 21 տարեկան բոլոր Անգլիացիները, չորս ամսուան մարզանք մը կատարելով: Այս ծրագրին համաձայն կը յուսան պատրաստել 750.000 զինուորներ, առանց հաշուելու երկրապահ բանակը: Նախապէս ծրագրուած էր զինուոր առնել 18 — 25 տարեկան բոլոր երիտասարդները, բայց նախարարական խորհուրդը յարմար չէ դատած, առարկելով թէ միջոցներ կը պակսին մարզելու համար 2,750.000 – 3 միլիոն զինուորներ:

Կառավարութիւնը վստահ է որ պարտաւորիչ զինուորութեան օրինագիծը պիտի քուէարկուի մեծամասնութեամբ: Աշխատաւորականները հակառակ են, բայց եթէ կառավարութիւնը որոշէ նաեւ զօրաշարժի ենթարկել անհատական հարստութիւնները, հաւանական է որ տեղի տան:

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա կը գտնուի աննախընթաց կացութեան մը առջեւ, ճնշում կրելով ոչ միայն ներսէն, այլեւ դուրսէն (Ֆրանսա, Լեհաստան, Ռումանիա եւն.): Բանակին վարիչներն ալ ուրիշ ելք չեն տեսներ, անբաւական համարելով կամաւորներու արձանագրութիւնը:

Տրտունջներ զինուորագրութեան յապաղման մասին

Ֆրանսական մամուլը միաբերան կը պահանջէ, որ Անգլիա ընդունի պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը: «Դրամը բաւական չէ, զինուոր պէտք է», կ'աղաղակեն բոլորն ալ: Թէեւ վարչապետ Տալատիէի դիրքը շատ ամուր է եւ ամէնքն ալ կը գնահատեն անոր անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան քաղաքականութիւնը, բայց ազդեցիկ փոքրամասնութիւն մը կայ, որ կը դժգոհի թէ Անգլիա կը շահագործէ Ֆրանսան:

«Ֆիկարօ» կը գրէ.— «Ոչինչ այնքան կը վնասէ Անգլիոյ հմայքին եւ խաղաղութեան քաղաքականութեան, որքան իր բանակին այսօրուան վիճակը»: «Լը Ժուր» կ'ըսէ.— «Եթէ վաղը Պերլին վերջնագիր տայ Վարշաւայի, չէ՞ որ ֆրանսական բանակին է որ պիտի վիճակուի արեւմտեան ճակատի վրայ հակակշռել Գերմանիոյ ոյժը: 1915ին Անգլիա մեզի տուաւ 1,500,000նոց պանծալի բանակ մը, բայց ուշ տուաւ: Այսօրուան մեքենայացած բանակները ժամանակ չեն տար այդքան ուշանալու: Փարի Սուար» կը գրէ.— «Խաղաղութեան պատերազմը շահելու համար Անգլիա կը վերապահէ վերջին զէնքը,— պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը: Բայց այս վերապահումը չափէն աւելի է»: «Էնթրանսիժան» կ'ըսէ, թէ Անգլիոյ կողմէ պարտաւորիչ զինուորութեան ընդունելութիւնը յանկարծ պիտի յեղաշրջէ տրամադրութիւնները եւ բաւական պիտի ըլլայ պատերազմին առաջքը առնելու»:

Փարիզ եւ Մոսկուա կը բանակցին Թուրքիոյ հետ

Վերջին օրերու քաղաքական ամէնէն նշանակալից երեւոյթը Խորհրդային Միութեան արտաքին փոխ-գործավար Փոթէմքինի Անգարա մեկնիլն է: Պ. Փոթէմքին Թուրքիա գնաց Ռումանիոյ ճամբով: Երկուշաբթի օր հասած էր Պուքրէշ: Ռումանական կառավարութիւնը սահմանագլուխի վրայ անոր տրամադրած էր մասնաւոր կառախումբ մը: Պ. Փոթէմքին հանդիպեցաւ նաեւ Սոֆիա:

Թուրքերէն «Թան» այս առթիւ խմբագրական մը գրելով, կ'ըսէ թէ Պ. Փոթէմքինի այցելութիւնը անհրաժեշտ էր, քննելու համար երկու երկիրները շահագրգռող հարցերը: Այցելութիւնը աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ, կատարուելով Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս առաջ, եւ ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա բանակցութիւններ կը կատարեն Ռումանիոյ հետ: Այս վերջինը հարկադրուած է վերջնապէս ճշդել իր դիրքը, ապահովելու համար իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

Միեւնոյն ատեն բանակցութիւնները յառաջ կը տարուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Փարիզի մէջ, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն եւ կը մնայ ճշդել փոխադարձ աջակցութեան շրջանը: Այս ճակատին վրայ պիտի գործակցին, բացի Ֆրանսայէն եւ Թուրքիայէն, Անգլիա, Խ. Միութիւնը, Յունաստան եւ Ռումանիա:

Ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները կապ ունին նաեւ Սուրիոյ խնդիրներուն հետ. (*Սանճաք*): *Երէկ այս մասին խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ վարչապետութեան գրասենեակին մէջ, Սուրիոյ մարզպանին հետ որ Փարիզ կը գտնուի այժմ:*

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Ն. Եօնը մէկ միլիոն նոր անդամներ պիտի հաւաքէ, պատրաստ գտնուելու համար ամէն պատահականութեան առջեւ: Ն. Եօնը այժմ ունի 5,300,000 անդամ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՏԷՐ-ՏԻՐԱԿԱՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

«Ազդակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, քաղելով խիստ արժանահաւատ աղբիւրէ մը.—

Ապրիլ 12ին, Թուրք ոստիկան-զինուորներ խուզարկութիւն կատարած են Գալատուրանի մէջ: Յակոբ Փափազեան անուն գիւղացիի մը բնակարանին մէջ կատարուած խուզարկութեան միջոցին, գտած են երկու հրացան եւ գրաւած: Թուրք զինուորները շատ խիստ վերաբերում մը ցոյց տուած են, յուզում պատճառելով գիւղին բնակչութեան մէջ: Միաժամանակ Յակոբը ձերբակալելով Օրտու տարած են:

Խուզարկութեան լուրը Քէսապ հասնելով, խոր յուզում պատճառած է:

Միւս կողմէ, աւելի խոր մտահոգութիւն պատճառած է Օրտուի Թրքական իշխանութեան գործունէութիւնը: Քանի մը օր առաջ, մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրուած է Գայլըր եւ Գուճաք, որոնք Լաթաքիոյ պատկանող Թրքաբնակ գիւղեր են: Երկու գիւղերու Թուրք բնակիչները զինուած են ոտքէն մինչեւ գլուխը եւ գրեթէ ապստամբ վիճակ ունին:

Յայտնի են Թուրքերու դիտաւորութիւնները: Շատոնց արդէն վէճի նիւթ դարձուցած էին այդ շրջանը եւ կը պահանջէին որ անպայման Սանճաքի կցուին այդ գիւղերը:

Սանճաքի Թուրքերը այս օրերս չափազանց անհանդուրժելի դարձած են եւ ամէն տեղ կը յայտարարեն թէ վերջնական համաձայնութիւն գոյացած է արդէն կցումի շուրջ եւ գործադրութիւնը օրերու խնդիր է: Կը պնդեն նաեւ թէ գոյացած համաձայնութեամբ Գայլըր Գուճաք եւ այլ շրջաններ կը կազմեն Սանճաքի մաս: Այս լուրերը աւելի անտանելի կը դարձնեն կացութիւնը Սանճաքի մէջ:

**** Գնդապետ Քոլէ, որ շաբաթէ մը ի վեր Էնկիւրի կը գտնուէր, քանի մը օր առաջ վերադարձաւ Անտիոք: Իրեն այցելող լրագրողներուն յայտարարած է թէ շատ լաւ մթնոլորտի մը մէջ տեղի կ'ունենան Էնկիւրիի բանակցութիւնները եւ թէ մարզպան Պ. Փիւօ, Փարիզ գացած ժամանակ, ո եւ է տեսակցութիւն չէ ունեցած Թուրքիոյ վարիչներուն հետ:*

Գնդապետը քանի մը օրէն դարձեալ Էնկիւրի պիտի երթայ, շարունակելու համար բանակցութիւնները:

**** «Էքլէր տիւ Նօր» կը հաղորդէ թէ Հալէպ հասած են ծերակուտական Պ. Կոթըռօ եւ Պ. Փօլ Վէու, աւելցնելով թէ անոնք յաջորդաբար պիտի այցելեն Սանճաք, Քիւրտ Տաղ եւ Ճէզիրէ:*

Թերթը երկու անձնաւորութեանց այցելութիւնը կը նկատէ նշան մը այն շահագրգռութեան զոր Ֆրանսա կը ցուցնէ հիւսիսային սահմաններու պահպանութեան համար:

Փութացէք արտօնութիւն առնել

Ընկերակցութեանց հրամանագիր-օրէնքը, որ հաստատուեցաւ ապրիլ 12ին, մէկ ամիս պայմանաժամ սահմանած էր, արտօնութիւն առնելու համար ներքին նախարարութենէն: Ուրեմն պայմանաժամը կը լրանայ մայիս 12ին:

Կը յանձնարարենք բոլոր հայկական կազմակերպութեանց ժամանակ չկորսնցնել, օրինական ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար: Փարիզի ամերիկեան թերթն անգամ կը յիշեցնէ այս պարագան, գրելով թէ 80 ամերիկեան կազմակերպութիւններ, նոյնիսկ Փարիզի առեւտրական սենեակը եւ ամերիկեան լեգէոնը դիմում պիտի կատարեն, արտօնութիւն ստանալու համար: Ամէն կազմակերպութիւն պարտաւոր է յայտարարութիւն մը ուղղել ոստիկանական տեսչութեան, բացատրելով իր նպատակը, երկու պատճէն ներկայացնելով իր կանոնագրէն, ինչպէս եւ տեղեկութիւններ՝ իր սատացուածքի եւ կահաւորումներու մասին: Այս յայտարարութեան վրայ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը քննութիւններ պիտի կատարէ, եւ երբ արտօնութիւն տրուի, վաւերացուած ընկերակցութեան անունը, կեդրոնը եւ նպատակները պիտի հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ:

1939 ապրիլ 12ի եւ 1911 օգոստոս 8ի ընկերակցութեանց օրէնքներու, ինչպէս եւ 1901 յուլիս 1ի սկզբնական օրէնքի մասին մանրամասնութիւններ կարելի է ստանալ դիմելով ոստիկանական տեսչութեան, թիւ 41 սենեակը, Porte C. B, *յարկ:*

Նոր օրէնք մամուլի մասին եւ օտար խառնուրդներու դէմ

Պաշտօնաթերթը ապրիլ 25ին հրատարակեց երկու նոր հրամանագիր-օրէնքներ, մէկը՝ մամուլի մասին, միւսը՝ օտար քարոզութեանց դէմ:

Մամուլի վերաբերեալ հրամանագիրը լրացնելով 1881 յուլիս 29ի օրէնքը, հետեւեալ նոր տրամադրութիւնները կ'աւելցնէ.—

ՅՕԴ. 32.— *Անհատներու դէմ կատարուած անուանարկութիւնը (յօդ. 23 եւ 28) պիտի պատժուի հինգ օրէն վեց ամիս բանտարկութեամբ եւ 25էն մինչեւ 2000 ֆրանք տուգանքով, կամ այդ երկու պատիժներէն միայն մէկով: Միեւնոյն միջոցներով կատարուած անուանարկութիւնը (diffamation) խումբ մը անձերու դէմ որոնք նշանակուած չեն ներկայ օրէնքին 31րդ յօդուածին մէջ, բայց իրենց ծագումով կը պատկանին որոշ ցեղի մը կամ կրօնի մը, պիտի պատժուի մէկ ամիսէն մէկ տարի բանտարկութեամբ եւ 500էն 10,000 (տասը հազար) ֆրանք տուգանքով, եթէ անուանարկութեան նպատակն է ատելութիւն գրգռել քաղաքացիներու կամ բնակիչներու միջեւ:*

ՅՕԴ. 33.— *Միեւնոյն միջոցներով կատարուած թշնամանքը (injure) 30 եւ 31րդ յօդուածներով նշանակուած մարմիններու (corps) կամ անձերու դէմ պիտի պատժուի վեց օրէն երեք ամիս բանտարկութեամբ եւ 18էն 500 ֆրանք տուգանքով, կամ այդ երկու պատիժներէն մէկով:*

Միեւնոյն եղանակով մասնաւորներու դէմ կատարուած թշնամանքը, եթէ նախապէս գրգռում տեղի չէ ունեցած, պիտի պատժուի հինգ օրէն երկու ամիս բանտարկութեամբ եւ 16էն 300 ֆրանք տուգանքով, կամ այդ պատիժներէն մէկով: Բանտարկութեան առաւելագոյն չափը պիտի ըլլայ վեց ամիս, իսկ տուգանքը՝ 5000 ֆրանք, եթէ թշնամանքը գործուած է խումբ մը անձերու դէմ որ իրենց ծագումով կը պատկանին որոշ ցեղի մը կամ կրօնի մը, ատելութիւն գրգռելու համար քաղաքացիներու կամ բնակիչներու միջեւ: Եթէ թշնամանքը հրապարակային չէ, պիտի պատժուի միայն պատժական օրէնքին 47րդ յօդուածին տրամադրութեամբ:

ՅՕԴ. 2.— 1881 *յուլիս 29ի օրէնքին 60րդ յօդուածին Բ. հատուածը փո–*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԵ.

«ՔԱՐՏԷՍԸ ԿԸ ԳՏՆԵՆՔ, ՄՆԱՑԵԱԼՈՎ ՁԵՆՔ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻՐ»...

Յուշագիրը յետոյ կը յայտնէ Միացեալ Նահանգներու նախագահին թէ Խորհրդաժողովը հիմնուելով ցոյց տրուած պատճառաբանութիւններուն վրայ, յանգած է հետեւեալ որոշումին.—

Ա.— Կոչ մը ուղղել Նախագահ Ուիլսընին, խնդրելու համար որ Ամերիկան ստանձնէ Հայաստանի հոգատարութիւնը՝ համաձայն այն արձանագրութեանց որոնք յիշատակուած են Թրքական դաշնագրին հինգերորդ հատուածին մէջ:

Բ.— Խնդրել որ Ամերիկան հոգատարութեան առաջարկին առթիւ իր աւելի դրական կամ բացասական պատասխանէն անկախաբար, ընդունի իրաւարարի դեր կատարել Հայաստանի սահմաններուն հարցին մէջ:

Գ.— Թրքական դաշնագրին մէջ դնել հետեւեալ յօդուածը՝ Հայաստանի մասին.—

Թուրքիա, Հայաստան եւ պայմանադիր Մեծ պետութիւնները կը հաւանին Միացեալ Նահանգներու Նախագահին իրաւարարութեան յղել Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Բիթլիսի նահանգներէն Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ գծուելիք սահմաններու խնդիրը, ինչպէս նաեւ այն բոլոր պայմանները զորս նախագահը կրնայ բանաձեւել անկախ Հայաստանին ծովային ճամբայ մը տալու հարցին առթիւ: Մինչեւ որ Ամերիկան իր որոշումը տայ, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանները կը մնան այնպէս ինչպէս ներկայիս: Գերագոյն Խորհուրդը, ինքը, կը նշանակէ նաեւ Հայաստանի հիւսիսային եւ արեւելեան (Վրաստան եւ Ատրպէյճան) սահմանները, այն պարագային երբ Կովկասի երեք պետութիւնները ձախողին համաձայնութիւն մը գոյացնել իրենց միջեւ՝ սահմաններու հարցին շուրջ:

Միայն Հայաստանի հոգատարութեան կամ սահմաններու հա՞րցն է որ միտք կը զբաղեցնէ խորհրդաժողովին մէջ: Ո՛չ, մեր անզուգակա՛ն բարեկամները կ'ուզեն որ ապագայ Հայաստանը ինքնաբաւ միջոցներ ունենայ, զինուորական եւ նիւթական, իր սահմանները պաշտպանելու եւ ոտքի բարձրանալու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա հնարաւորութիւններ չունին այդ օժանդակութիւնը ընծայելու նորածին Հանրապետութեան, բայց կ'արժէ կոչ մը ուղղել Միացեալ Նահանգներու մարդասիրական զգացումներուն— անտես մի՛ առնէք... Եւ ահա յուշագիրը Ուիլսընի բարեացակամ ուշադրութեան կը յանձնէ շարք մը կարեւոր խնդիրներ:

Ով ալ ստանձնէ Հայաստանի ճակատագիրը վարելու պարտականութիւնը, անխուսափելի է որ երկար ժամանակաշրջանի մը համար նոր պետութեան ապահովութիւնը կամ նոյնիսկ գոյութիւնը վտանգի ենթակայ են առանց արտաքին աջակցութեան, կը հաւաստեն Սան Ռեմոյի ժողովականները: Հայաստան պէտք ունի զինուորական ուժի մը յարձակումի դէմ պաշտպանուելու համար ու պէտք ունի մանաւանդ տնտեսական օժանդակութեան մը, որպէսզի ի վիճակի ըլլայ երկիրը կազմակերպելու եւ իր սեփական աղբիւրները հետզհետէ արդիւնաւորելու:

Զինուորական օժանդակութեան խնդիրը այնքան ալ ահաւոր չէ, ինչպէս կը կարծուէր նախապէս: Հայաստանի հանրապետութեան բանակները մինչեւ հիմա շատ լաւ աշխատած են, որովհետեւ կռիւներ տեղի ունեցան Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի հետ: Եթէ այդ վէճերը կարգադրուին — յոյսեր կան այդ տեսակէտէն քանի որ վերջերս համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Կովկասի երեք հանրապետութիւններուն միջեւ— այն ատեն ո՛չ մէկ բան կ'արգիլէ որ Հայաստան իր ուժերը հաւաքէ, նուիրուելու համար սահմաններու պաշտպանութեան գործին: Դաշնակիցները անձկութեամբ քննած են այն հարցը թէ իրենք ի՛նչ չափով կրնան զինուորական օգնութիւն հասցնել Հայաստանին՝ դաշնագրին հողային հարցին վերաբերեալ յօդուածները անմիջապէս գործադրութեան դնելու համար: Զէնք ու ռազմանիւթ ղրկուած են արդէն, բայց «Հայերն ու իրենց բարեկամները բովանդակ աշխարհի մէջ պէտք չէ ամբողջ յոյսեր սնուցանեն՝ խորհելով թէ Դաշնակիցները կրնան զինուորական ուժ տրամադրել իրենց»: Անոնք այնպիսի ծանր պատասխանատուութիւններ ունին ուրիշ տեղերու վրայ որ բացարձակօրէն անկարելի է իրենց համար զինուորական նոր հոգերու տակ մտնել: Ուրեմն եթէ Հայաստան անմիջական օժանդակութիւն չստանայ ուրիշ աղբիւրէ մը, հարկադրուած պիտի ըլլայ ապաւինիլ միմիայն իր բանակներուն որոնց կարելի է տրամադրել, ի հարկին, պէտք եղած սպաներն ու ռազմամթերքը: Միւս կողմէ, սակայն, եթէ հնարաւոր ըլլայ կամաւորական գունդ մը կազմակերպել Ամերիկայի կամ որ եւ է օտար երկրի մը մէջ, յանուն Հայաստանի պաշտպանութեան, այդ տեսակ ձեռնարկ մը անկասկած գոհունակութիւն պիտի պատճառէ ամենուրեք եւ թանկագին խրախոյս մը պիտի ըլլայ Հայերուն համար: Իսկ զինուորական ու նիւթական կազմակերպուած աջակցութիւն մը քաղաքակիրթ պետութեան մը կողմէ, շատ աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլայ եւ թոյլ պիտի տայ որ Հայերը ուժգնօրէն պաշտպանեն իրենց հայրենիքը: Դաշնակիցները ջերմօրէն կը փափաքին իմանալ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը կամ Ամերիկայի ժողովուրդը տրամադի՞ր են արդեօք այդ ծառայութիւնը մատուցանելու:

Վարկերու խնդիրը աւելի սակարկական է, կը շեշտէ յուշագիրը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը մտադրութիւն ունի, կ'ըսեն, յանձնարարելու իր անդամներուն որ փոխառութիւն մը ընեն Հայաստանի: Գերագոյն Խորհուրդը տակաւին չի գիտեր թէ դիմումը ինչ արդիւնք կրնայ ունենալ: Բայց եթէ նոյնիսկ պետութիւններուն պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ, պարզ է որ ժամանակ պիտի անցնի մինչեւ որ ծրագիրը շօշափելի արդիւնքի մը յանգի: Բայց, յայտնի չէ թէ փոխառութեան արդիւնքը որքա՛ն կրնայ համապատասխանել պէտքին: Ամէն պարագայի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար, ծանօթ պատճառներով, կոչ ուղղել Միացեալ Նահանգներու նիւթական օժանդակութեան: Հետեւաբար կարելի չըլլար աջակցութիւն ստանալ այն երկրէն ուր ապագայի հայկական պետութիւնը կը վայելէ ամէնէն անկեղծ եւ գործօն համակրութիւնը, ուր պատերազմին յառաջ բերած հոգերը աւելի թեթեւ կը կշռեն քան պատերազմիկ ուրիշ երկիրներուն մէջ, ուր, վերջապէս, պետութիւնն ու ժողովուրդը աւելի նուազ վնասի ենթարկուած են քան որեւէ ուրիշ տեղ»: Գերագոյն Խորհուրդը չուզեր թելադրութիւններ ընել Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան՝ Հայկական Հանրապետութեան տրամադրելիք փոխառութեան ձեւին մասին:

Քանի մը միլիոն սթերլինի ամերիկեան փոխառութիւն մը կրնայ անմիջապէս ոտքի հանել Հայաստանը: Կը խուի թէ ամերիկեան զանազան կազմակերպութիւններ եւ ընկերակցութիւններ հաճոյքով պիտի ուզեն իրենց մասնակցութիւնը բերել այս նուիրական գործին: Հայերը, իրենք ալ, եա պիտի չմնան անշուշտ իրենց հայրենիքին այս ճակատագրական պահուն: Անոնք ո՛չ իրաւունք ունին, ոչ ալ ի հարկէ փափաք՝ միմիայն օտարներու կարեկցութեան և ողորմածութեան ապաւինելու: Խորհրդաժողովը համոզուած է որ մեծահարուստ Հայեր պիտի չզլանան իրենց օժանդակութիւնը հայրենիքին վերածնունդին, *որուն սպասած են այնքան համբերութեամբ, կրելով անվերջ ու ահաւոր տառապանքներ: Բացի այդ, բովանդակ աշխարհը հետեւանք պիտի տայ թերեւս Հայաստանին օգնութիւն ընծայելու կոչին: Խորհրդաժողովը իրաւունք չի տար ինքնիրեն՝ անտեղի կերպով առաջարկելու, բայց եւ այնպէս ջերմօրէն կը փափաքի որ ամերիկեան կառավարութիւնը կարելի եղածին չափ փութացնէ իր վերջնական որոշումը այս շատ կարեւոր խնդրին մասին, որոնք եթէ յետաձգուին պատճառ պիտի ըլլան որ հայ ժողովուրդը մատնուի անօրինակ անձկութեան մը: Դաշնակիցները յոյս ունին միեւնոյն ժամանակ թէ նախագահին որոշումը պիտի ըլլայ դրական:*

×

Արդարեւ, *Նախագահ Ուիլսըն կը փութացնէ իր պատասխանը—* Կ'ընդունէր իրաւարարի պաշտօնը, բայց չէր կրնար աւելի հեռուները երթալ: Ոչ զինուորական ուժ կրնար տրամադրել, ո՛չ ալ դրամ. քարտէսին վրայ կը գծէր Հայաստանի սահմանները, մնացեալով չէր կրնար ժամավաճառ ըլլալ:

Ուրեմն Ամերիկայի հետաքրքրութիւնն ալ դէպի հայ ժողովուրդին դատը, պիտի չանցնէր պղատոնական համակրութեան մը սահմանէն անդին: Ո՛չ մէկ յանձնառութիւն, ո՛չ մէկ շօշափելի խոստում՝ տանուտն արդարացնելու համար չռայլուած մարդասիրական — հայասիրական — ճառերուն գոնէ կէսը: Սան Ռեմոյի խորհրդաժողովէն յետոյ մենք կը մնայինք գրեթէ առանձին, իսկ մեր հայրենիքին սահմաններուն վրայ դարանակալ կը սպասէր արիւնարբու թշնամի մը:

Երբ Ամերիկան մերժեց հոգատարութեան առաջարկը, ես այլեւս յոյս չունէի որ կարելի էր, կամ փորձանակն էր, ստեղծել ու պահպանել անկախ հայկական պետութիւն մը՝ մէկ ծովէն մինչեւ միւսը, *կը խոստովանիր երբեմնի վարչապետը: Ես համոզուած էի որ դաշնակիցները երբեք համաձայնութիւն պիտի չտային այն տեսակ լուծումի մը որուն գործադրութիւնը կը պահանջէր զինուորական ուժի մը առաքումը դէպի Անատոլու: Անոնք պիտի չուզէին կռուիլ մանաւանդ այն շրջաններուն մէջ ուր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը հակառակ էր իրենց: Պարագան տարբեր էր սակայն ծովեզերեայ շրջաններուն համար, որովհետեւ այնտեղ բնակչութիւնը դէմ էր թրքական տիրապետութեան:*

Թուրքերը զինուորական ուժ չունէին Պոլսոյ մէջ: Մայրաքաղաքին մէջ տեղաւորուած էր Դաշնակիցներու գրաւման բանակը, որ ո եւ է ապստամբական շարժում շուտով կրնար ջախջախել: Բրիտանական նաւատորմը կը հսկէր Վոսփորի ջուրերուն մէջ: Անդին Թրակիոյ բնակչութեան մեծամասնութիւնը հակառակ էր Թուրքերուն: Մ. Քէմալի համար անկարելի էր զինուորական օգնութիւն հասցնել այդ նահանգին: Հելլէնական բանակը կրնար անմիջապէս զսպել ամէն դիմադրութիւն կամ ըմբոստութիւն Թրակիոյ մէջ: Ուրեմն զինուորական տեսակէտէն, եւրոպական Թուրքիան դժուարութիւններ չէր ներկայացներ: Եթէ որ եւ է ապստամբութիւն ծագէր, հաւանաբար Թուրքերը միանգամ ընդ միշտ պիտի կորսնցնէին իրենց մայրաքաղաքը: Քէմալ շատ լաւ գիտէր որ այլեւս ետ պիտի չստանար արաբական նահանգները:

Բայց Իզմիրի խնդիրը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր Դաշնակիցներուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՅԺԸ

Լեհաստանի զինուորական ոյժին գլխաւոր աղբիւրը իր շատ զինուորցու ունենալն է: Մեծ պատերազմին՝ սովորական մահացութենէ զատ, աւելի քան մէկ միլիոն Լեհեր մեռան զրկանքի պատճառաւ: Ասոնց մեծագոյն մասը բնականաբար ծերունիներ էին, այնպէս որ ժողովուրդին տարիքի բնականոն հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ: Այսօր, Լեհաստանի բնակչութեան 50 առ հարիւրը կը բաղկանայ 25էն վար տարիք ունեցողներէ, իսկ 66 առ հարիւրը՝ 30էն վար տարիք ունեցողներէ:

Այս թիւերը պերճախօս են: Կը նշանակէ, թէ Լեհաստան, որ 34 միլիոն բնակիչ ունի, կրնայ զօրաշարժի ենթարկել աւելի ստուարաթիւ բանակ մը քան Ֆրանսան, որ ունի 41 միլիոն բնակիչ: Աւելին, այսօր զէնքի տակ կանչուելու ընդունակ զինուորցուներու թիւը նոյնքան մեծ է գրեթէ որքան Գերմանիայինը:

Նկատի առէք մեծ պատերազմին անմիջապէս յաջորդող տարիներու կացութիւնը,— պարտուած Գերմանիա մը, յուսահատութեան անդունդը հասած, սնանկ եւ վհատ, անոր դիմաց՝ վերածնեալ Լեհաստան մը, խանդավառ եւ լաւատեսութեամբ կենսունակ: 1920 — 25ին միջին հաշուով Լեհաստանի մէջ ծնած են 515 հազար մանչեր, իսկ Գերմանիոյ մէջ, որ Լեհաստանի երկու անգամը բնակչութիւն ունի, միայն 675.000:

Յետագայ տարիներու թիւերը աւելի նշանակալից են: Լեհերը բնականէն աւելի բազմածին են քան Գերմանները: Վերջին տասը տարիներու ընթացքին Լեհաստանի մէջ ծնող մանչերու միջին թիւը եղած է 511000, մինչ Գերմանիոյ մէջ միայն 595.000: Զինուորցուի կամ մարդկային ոյժի տեսակէտէ Լեհաստան շատ աննշան չափով ետ կը մնայ Գերմանիայէն:

Այսպէս՝ լեհական բանակը կը հանդիսանայ կարեւոր ազդակ մը: Այսօր Լեհաստան աշխարհի հինգերորդ զինուորական պետութիւնն է: Անոր մնայուն բանակին թիւն է 300.000, որուն 45000ը սպաներ, իսկ մարզուած ու պատրաստ պահեստիներու թիւը երկու միլիոնէն աւելի է: Պատերազմի ժամանակ Լեհաստան կրնայ զօրաշարժի ենթարկել չորս միլիոն զինուոր, առանց երկրին տնտեսական կեանքը խանգարման մատնելու:

Մնայուն բանակը ունի հետեւակազօրքի 30 զօրաբաժին, որոնց երկուքը լեռնային հետեւակազօրքէ կը բաղկանայ: Ասոնք լաւ պարենաւորուած եւ լաւ մարզուած են եւ ի վիճակի են, իւրաքանչիւր զօրաբաժին առանձին, իբրեւ անկախ կռիւներ մղելու: Լեհաստանի սահմանները խիստ ընդարձակ են — 3438 մղոն — այնպէս որ անհնարին է խրամներու միջոցաւ պատերազմ մղելու դրութիւնը ընդունիլ: Լեհական Մաժինոյի գիծ մը բոլորովին անգործնական է: Այս պատճառով ալ՝ իւրաքանչիւր զօրաբաժին ունի իր մեքենաշարժ եւ զրահապատ վաշտերը: Լեհական հրասայլը աշխարհի [illegible] որակ ունի եւ այժմ կ'արտադրուի մեծ քանակութեամբ: Վերոյիշեալ երեսուն զօրաբաժինները ունին 30 դաշտային հրետանիի վաշտեր, 10 ծանր հրետանիի վաշտեր, ընդհանուր պահեստ ուժերու համար մասնաւոր գունդեր, մեքենայարժ ջոկատներ, հակաօդային հառաւածներ եւ զրահապատ կառախումբեր:

Սակայն լեհական բանակին ամէնէն մեծ պարծանքը հեծելազօրքն է: Եւրոպայի ամէնէն լաւ հեծելազօրքն է ան: Մէկէ աւելի անգամներ ես ականատես եղած եմ արեւելեան Կալիցիոյ մէջ ասոնց մարզանքներուն եւ հիացած միայն ունիմ: Լեհ հեծելազօրքը աշխարհի [illegible] ձեւ ունի ձի նստելու, ան ոչ միայն սովորական եղանակով, այլ նաեւ կողմնակի կը խաղցնէ ձին, առանց ընդհանուր ներդաշնակութիւնը մազաչափ խանգարելու:

Հեծելազօրքը թերեւս իր արժէքը կորսնցուցած է արեւմուտքի համար, բայց արեւելեան Եւրոպայի ընդարձակ տարածութեանց մէջ անոր դերը առաջնակարգ է: Լեհաստանի նման աղքատ եւ ճամբաներէ զուրկ երկրի մը մէջ մեքենաշարժ ուժերը մեծ գործ չէին կրնար տեսնել, որովհետեւ պարենաւորման դժուարութեան մատնուին եւ չէին կրնար արագ շարժումներ կատարել, մինչ լեհական հեծելազօրքը կրնայ պարենաւորուիլ երկրին ամէնէն խորունկ անկիւններուն մէջ անգամ եւ դիւրութիւն ունի ամէն կողմ շարժելու:

Հեծելազօրքը կը բաղկանայ թիւ[illegible] հեծեալներու երեք զօրաբաժինէ, [illegible] վաշտ Ուհլաններէ, 10 վաշտ հրաձիգներէ եւ 10 ջոկատ յատուկ [illegible] խոյզներէ: Բոլորն ալ սպառազինուած են միատեսակ զէնքերով, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնէ արագահարուածը:

Լեհերը զարգացուցած են արագահարուածը թէ՛ իբրեւ յարձակողական եւ թէ իբրեւ պաշտպանողական զէնք: Ես ականատես եղած եմ ասոնց առամափորձերուն եւ տեսած եմ, որ [illegible] ասոնց հետեւակազօրքի, հրետանիի [illegible] հրասայլի աջակցութեան, հեծելազօրքի մէկ մասը յաջողած է արագահարուածի կրակով պաշտպանել իր մէկ թեւը եւ միւս թեւը յարձակողական մղել՝ նոյնպէս արագահարուածի մահացու կրակ տեղացնելով:

Լեհական զէնքերը նոյնպէս լաւ են իբրեւ որակ, եւ չեն մնար եւրոպական ո եւ է զէնքէ: Շատերը կը շինուին Լեհաստանի մէջ՝ օտար զէնքերու օրինակին վրայ, ուրիշներ ալ լեհական գիւտ են:

Լեհաստան այժմ կը շինէ նաեւ իր օդանաւերը՝ անգլիական օրինակներու վրայ: Վերջերս Փարիզի մէջ տեղի ունեցած օդանաւային ցուցահանդէսին մէջ լեհական ցուցադրութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւեցին: Ճանչնալի է որ այսօր անգլիական սաւառնակներու մեծ մասին մէջ զետեղուած արագահարուածները լեհական գիւտ են:

Լեհական առաջին գծի սաւառնակներու թիւն է այժմ 1250, նոյնքան ալ՝ պահեստի: Ռմբաձիգ սաւառնակներու թիւը շատ մեծ է, որովհետեւ Լեհաստանի դրացի երկիրները աւելի յարմար են ռմբաձգութեան համար քան Լեհաստանը: [illegible] ռմբաձիգ սաւառնակը կրնայ սաւառնիլ [illegible] 1200 մղոն 3880 լիպրա բեռով մը եւ ժամը 260 մղոն արագութեամբ: Ուրիշ օդանաւը, որ ամբողջովին մետաղեայ է, կը կրէ երկու [illegible] բազմահարուած եւ մէկ թնդանօթ ու կը սաւառնի 800 մղոն անընդհատ ժամը 290 մղոն արագութեամբ: Աւելի հետաքրքրականն է Մէվա խումբի կոչուած սաւառնակը, որ կը նմանի անգլիական Հայրքէնորին, բայց աւելի թեթեւ է ու արագաթռիչ: Այս բոլորն ալ իրենք կը շինեն Լեհաստանի մէջ եւ մեծ մաս մըն ալ կ'արտածեն [illegible]րաւ-արեւելեան Եւրոպայի երկիրները:

Լեհաստանի միակ դժուարութիւնը պատերազմի ժամանակ՝ պարենաւորումն է: Ծովի առաջին քանի մը [illegible]րերուն դիւրաւ կրնան փակել [illegible] Պալթիկեան ծովեզրը, իսկ միւս ճամբան — Ռումանիոյ եւ Սեւ ծովի վրայով — երկար է եւ դժուար: Այսուհանդերձ Լեհաստան կրնայ պարենաւորուիլ բաւարար չափով մը: Իր դժուարութիւններէն մէկն ալ այն է, որ [illegible]տաղը եւ հանքածուխը կը ստանայ գլխաւորաբար վերին Շլեզիայէն, որ [illegible]կից է Գերմանիոյ սահմանագլուխին եւ կրնայ գրաւուիլ առաջին իսկ [illegible]թիւ:

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Վեհափառ Տէր. Աստուած ահա՛ բացայայտ կերպով ցոյց է տալիս իւր կամքը Այրիվանից ուխտին, որ ցանկացաւ պահել քեզ իւր մօտ եւ իւր զրկում պատսպարել Հայ եկեղեցւոյ սրբազան հարստութիւնը: Դու չընդդիմացար եւ ասացիր՝ «Եթէ Աստուծուն հաճելի լինի իմ հեռանալը, Նա այժմս արեւ ժամանակ էլ գիշեր կը ստեղծէ ինձ համար»: Եւ ահա Աստուած լսեց քո խօսքը, Նրա ամենակարող աջն ստեղծեց ցանկալի գիշերը, խաւարելով տուընջեան պայծառ լուսատուն: Նա ուրեմն կամենում է, որ դու հեռանաս այս ուխտից եւ քու անձն ու Հայրապետական սրբութիւնները փրկես վերահաս վտանգից: Հեռացի՛ր, Վեհափառ Տէր, հեռացի՛ր այստեղից, որովհետեւ այդ է Աստուծոյ անքննելի կամքը:

— «Հեռացի՛ր, հեռացի՛ր, մենք օրհնում ենք քո ճանապարհը», գոչեցին ամէն կողմից միաբանները:

— Հնազանդում եմ Աստուծոյ կամքին, ասաց կաթողիկոսը եւ ծունկ չոքելով սկսաւ աղօթել:

Բոլոր միաբանութիւնը հետեւեց իւր Հայրապետի օրինակին:

Երբ արեւի խաւարումն անցաւ, նրանք ջերմեռանդ սրտով թափօրի կարգը շարունակեցին եւ աւարտելով վերադարձան տաճարը:

Այստեղ Մովսէս վարդապետը, որ ընթրիքի ժամանակ կարդացել էր Յովհաննու Աւետարանը եւ դրանով կաթողիկոսի ուղեւորութեան արգելք դարձել, սարսափահար ու վշտաբեկ ներս ընկաւ Հայրապետի առջեւ՛ թողութիւն խնդրելու.

— Ես յանցանք գործեցի քո դէմ, Վեհափառ Տէր, ասաց նա արտասուելով. ինձ թւում էր թէ Աստուած է ներշնչել ինձ Քո ուղեւորութիւնն արգիլելու միտքը. բայց այժմ տեսնում եմ որ ես գործել եմ սատանայի թելադրութեամբ: Ներէ՛ր ինձ եւ աղօթիր որ Քո նուաստ ծառան ազատուի փորձչի կապանքներից:

— Դու գործել ես Աստուծոյ թելադրութեամբ, սիրելի որդի, ասաց նրան կաթողիկոսը մեղմ ձայնով. Աստուած ինքն է ներշնչել քեզ այն՝ ինչ որ դու արիր, որպէսզի ցոյց տայ մեզ այսօր իւր ահաւոր զօրութիւնը: Գնա՛ եւ գոհունակութեան աղօթք կարդա՛ Նրան, որ արժանի արաւ քեզ այդ շնորհին:

Վարդապետը հոգւով չափ մխիթարուելով այս խօսքերից, գլուխ խոնարհեց եւ հեռացաւ:

Քիչ ժամանակից յետոյ կաթողիկոսը իւր հաւատարիմներով ու հետեւորդներով ելաւ Այրիվանքից եւ ուղղուեցաւ դէպի Գառնի:

Հայրապետի հեռանալուց յետ միաբանութեան երկիւղն աւելի սաստկացաւ: Նրանք հաւատում էին, որ Աստուած, երկնքի վրայ ցոյց տուած այդ հրաշքով, [illegible] թշնամինների մօտալուտ յարձակումը: Ուստի բոլոր այն անապատականները, որոնք թշնամու յարձակման կամ նրանցից չարչարանք կրելու չափ քաջութիւն չունէին, խոյս տուին լեռները եւ կամ պատսպարուեցան հեռաւոր այրերում: Նրանց հետեւից եւ Այրիվանք ապաստանած խուժանը:

Մենաստանում մնացին ծերունի վանահայրը եւ մի քանի կորովամիտ եւ անձնուէր վարդապետներ, որոնք աւելի լաւ համարեցին մեռնել վանքի սարփաններին մէջ, սրբազան տաճարի դրան առաջ, քան թէ իրանց անձի ազատութիւնը որոնելով՝ թողնել վանքը բարբարոսների ձեռքում:

Թէպէտ նրանք հաղարացիներին դիմադրել չէին կարող եւ դրա համար չէին իսկ երազում, բայց որովհետեւ գիտէին, որ այդ խուժադուժները եթէ ամայի եւ անմարդաբնակ գտնէին վանքը, չարաչար պիտի պղծէին ու աւերէին նրան, որպէսզի փախչողների սիրտը կսկծացնելով՝ վրէժ լուծէին նրանցից, ուստի կարեւոր համարեցին մնալ վանքում, գուցէ թշնամու բռնութիւններն իրանց վրայ դարձնելով, ազատէին վանքը նրա բարբարոսութիւններից:

Մնացողների թւումն էր եւ երիտասարդ Մովսէս վարդապետը, որ փախչողներին ու թաքչողներին զանազան ճանապարհներ ու թաքստներ ցոյց տալուց եւ նրանց տեղաւորելուց յետ, վերադարձաւ վանահօր եւ նրա ընկերների մօտ, գալիք հարուածներից իւր բաժինն ստանալու համար:

Երեկոյեան դէմ գուժկան հասաւ վանքը թշնամիների յարձակման լուրը գուժելու:

— Ոստիկանք մի քանի գունդ զօրք ճանապարհից այստեղ կաթողիկոսին կալանաւորելու եւ միաբանութեանը սրի անցնելու համար, առաջ նա վանահօրը. կաթողիկոսարանի վերակացուն գրկեց ինձ այս տխուր նորութիւնը ձեզ հաղորդելու համար:

— Աստուած երկնքից աւելի շուտ լուր հասցրեց մեզ, որդի, պատասխանեց վանահայրը — կաթողիկոսը եւ միաբանութեան մեծ մասն ազատուած են արդէն. իսկ մենք մնացինք այստեղ վանքի դրանը մեռնելու համար:

Գուժկանի հեռանալուց յետ վանահայրը ժողվեց իւր հետ եղողներին եւ մտաւ տաճարն աղօթելու եւ [illegible] կատարելու համար:

Նրանք դեռ ծնկաչոք աղօթում էին, երբ մի զարհուրելի աղաղակ [illegible] տաճարի կամարները թնդացրեց:

Վանահայրը վեր թռաւ տեղից եւ մեղմ ձայնով Քրիստոսի խօսքերն արտասանեց.

— «Արի՛ք, երթիցուք, զի հասեալ է ժամ...»: Եւ նա այլեւս չկարողացաւ շարունակել, բայց առաջացաւ խրոխտ քայլերով:

Բոլորը հետեւեցին նրան: Երբ [illegible] դուռը հասան, նա նորէն դարձաւ միաբաններին եւ յուզուած ձայնով ասաց.

— Մենք նուիրուած ենք մեր [illegible] ու սուրբ տաճարի ազատութեան եւ դրա համար [illegible] ունենք դրած նախ Աստուծոյ եւ ապա մարդկան առաջ. այդ ուխտին դրժելու իրաւունք չունենք. գնանք ուրեմն դէպի զոհի այն սեղանը, [illegible] ողջակէզը մեր անձը պիտի լինի. [illegible]նանք ուրախ եւ անտրտունջ եւ [illegible]տանք, որ զոհելով մեր կեանքը այս անցաւոր աշխարհում, պիտի վերստանանք նրան անանց եւ յաւիտենական թագաւորութեան մէջ:

(Շար.)

Բայց այս հարցը լուծած է լեհ կառավարութիւնը հեռատեսութեամբ եւ որոշ քաղաքականութեամբ մը: ...ծրանայէն երկու տարի առաջ ստացած 25 միլիոն սթերլինի փոխառութեամբ հրաշքներ գործած է: Մինչ ուրիշ երկիրներ անընդհատ բարբառած են հնգամեայ ծրագիրներու մասին, լեհ մամուլը արձանագրած է C. O. P.ի գործունէութիւնը:

C. O. P. կազմուած է Centralny Okręg Przemyslowy բառերուն առաջին տառերէն եւ կը նշանակէ Կեդրոնական Ճարտարարուեստական Շրջան: Այս շրջանակը կը գտնուի Վիսթուլա եւ Սան գետերու գետախառնուրդին միջեւ, Սանդոմիէրժ քաղաքին շրջականները, որ վերածուած է ճարտարարուեստական կեդրոնի մը: Այդ շրջանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն բնակիչները աւելցած են 1000 առ հարիւր, վերջին մէկ տարուան մէկ ընթացքին կառուցուած է 30000 բնակչութեամբ քաղաք մը: Տասնեակներով հրասանի գործարաններ կը բանին: Հիմնական նախանիւթերու մեծաքանակ պաշարներ կառուցուած են, իսկ Կարպաթեան լեռներու ջրաբաշխ հոսանքները կը հայթայթեն առատ ելեկտրական ոյժ: Նոյնիսկ լեհական հանքերէն դուրս ժայթքած են բնական գազ: Այնպէս որ, եթէ Սիլեզիան պատերազմի մը առաջին օրերուն գրաւուի իսկ, Լեհաստանի կեանքը պիտի չանդամալուծուի, ան պիտի կրնայ ինքզինք պաշտպանել մինչեւ որ դուրսէն աջակցութիւն ստանայ կամ հարաւի դարձածիկ ճամբով կամ ուղղակի Ռուսիայէն:

Լեհաստան մէկ տկարութիւն ունի, իր բնակչութեան մօտ մէկ երրորդը ոչ-Լեհեր են: Լեհաստանի մէջ կան մօտաւորապէս 900000 Գերմաններ (Գերմանիոյ մէջ ալ կան աւելի քան 900000 Լեհեր), 3,250,000 Հրեաներ, 5 միլիոն Ուկրայնացիներ եւ 2 միլիոն Ռուսեր: Ասոնք բոլորն ալ, բացի Գերմաններէն, շատ հաւանաբար կը կռուին Գերմանիոյ դէմ կատաղօրէն.— այսպէս Գերմանիա հանդիսացած է Լեհաստանի մէջ միութեան ու ներդաշնակութեան ազդակ մը անկախ իր կամքէն: Նշանակալից է որ Լեհաստանի Ուկրայնացիները ոչ մէկ խանդավառութիւն ցոյց կուտան Հիթլէրի յառաջ մղած Մեծն Ուկրայնայի ծրագրին հանդէպ:

Լեհաստանի տրամադրութեան մասին ոչ մէկ տարակոյս: Եթէ յարձակուի կը կռուի: Անկախ հարցեր կարելի է կարգադրել անոր հետ համաձայնութեամբ, բայց ոչ վերջնագրով: Նոյնիսկ Տանցիկի հարցը անլուծելի չէ:

Գալով Լեհական Նրբանցքին, բոլորովին տարբեր է խնդիրը այստեղ: Ժողովուրդը երբեք այն աչքով չի նայիր, թէ Նրբանցքը իրեն տուած են որպէսզի իրեն գէշ ծով ելք մը ունենալու համար: Նրբանցքը եղած է ամենահինօրէն լեհական հողամաս, զոր Պրուսիա գրաւած է 1772ին, մեծ ուժով Նրբանցքի բնակիչները ալ եղած են Լեհեր: Այսօր բովանդակ Լեհաստանի մէջ ամենէն շատ Լեհեր կը գտնուին Նրբանցքին մէջ: Անոր մէջ է Կոտինիա նաւահանգիստը, վերածնեալ Լեհաստանի առաջին արդիւնագործութիւնը, հպարտութեան աղբիւր մը, զոր Լեհերը կը պաշտպանեն ամէն գնով:

ՖԵՐՆԸՐՑ ՆԻՒՄԷՆ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԱՆԿԷՆ, (յապաղած) — Ապրիլ 16ի կիրակին Անկէնի մասնաճիւղը կատարեց Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի հիմնարկութեան տասնամեակը: Ներկայ էր լաւ բազմութիւն մը ոչ միայն տեղացիներէն, այլ Փարիզէն եւ ուրիշ արուարձաններէ: Ներկայացուցիչներ ղրկած էին Գաննէօ—Բաշար, Սօնթբէօյեր եւ Սարսէլի մասնաճիւղերը, Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ ներկայացուցիչ մը, «Րաֆֆի» լսարանական միութիւնը եւայլն:

Սրահ հիւրերուն մէջ կը նշմարուէին Անկէնի քաղաքապետին տիկինը, Ֆրանսական կարմիր Խաչի ատենապետուհին (տիկին, ներկայացուցիչ տիկին մը, «La Santé Cést le Bonheur»ի ատենապետուհին եւ «La Tribune» թերթի թղթակից Mme Avenal:

Շնորհակալութեան եւ քաջալերանքի սրտագին ուղերով նամակներ ղրկած էին Գ. Ա. Չօպանեան, Գ. Վ. Փափազեան, Անկէնի եւ Մօնմօրանսիի քաղաքապետները, Անկէնի քաղաքապետին ընդհ. քարտուղարը, ոստիկանութեան ընդհ. քարտուղարը եւայլն.

Հանդէսին կը նախագահէր Գ. Ս. Տէր Թովմասեան, որ Կ. Խաչի տասնամեայ գոյութիւնը Ֆրանսայի մէջ նկատելով որպէս լաւագոյն ապացոյցը այս կազմակերպութեան օգտակարութեան եւ չահած ժողովրդականութեան՝ ըսաւ.— «Այս փաստը միեւնոյն ժամանակ նշան է թէ Կ. Խաչը անհրաժեշտութիւն մըն էր մեր ժողովրդին համար: Իսկ ժողովուրդը, մանաւանդ իր խոնարհ եւ համեստ դասը գիտէ միշտ պահել եւ ապրեցնել իր ծառայութեան կոչուած բոլոր կազմակերպութիւնները: Երկրորդ փաստը այս միութեան զարգացումին մէջ՝ մեզի կը ներկայանայ իր անդամներու — հայ աշխատաւոր եւ համեստ կնոջ տեւական յամառ աշխատանքի կամքը, հաւատքով եւ ջերմութեամբ լեցուն»:

Բանախօսը մասնաւոր գնահատանքով չեշտեց այն կարեւոր աշխատանքը որ տարած է Անկէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը՝ սերտ կապ մը ստեղծելով տեղական կազմակերպութիւններու հետ:— «Պարտաւոր ենք այս առթիւ մեր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնել Անկէնի քաղաքային իշխանութեան, հանրային կազմակերպութիւններուն, մասնաւորապէս քաղաքապետին որ իր համակրանքը կ՚արտայայտէ ամէն առիթով — երբ իրեն կը դիմենք: Վերջին ապացոյցը տուաւ մեզի տրամադրելով քաղաքապետարանի սրահներէն մէկը, ուր մեր մանուկները ամէն հինգշաբթի հնաւորութիւն կ՚ունենան իրենց մայրենի լեզուն սորվելու: Այս բարեկամական վերաբերմունքին հանդէպ, երկրի այս բացառիկ շրջանին, մեր պարտականութիւնն է աւելի քան կրկնապատկել Կ. Խաչի եւ օգնութեան գործը: Իւրաքանչիւր անհատ, եթէ կատարէ իր քաղաքացիական պարտականութիւնը լրիւ եւ անվերապահ, իւրաքանչիւրը մեզմէ եթէ խորհի իրերօգնութեամբ նուազեցնել երկրի իշխանութիւններու հոգերը՝ այս ձեւով կատարած կ՚ըլլանք գործ մը, որմէ ոչ միայն մենք պիտի օգտուինք, այլ եւ գոհ պիտի ըլլայ մեզի 5 հիւրընկալող երկիրը»:

Միհրան—Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Արտ Պարթեւեանի, «Մարտիկներով եւ «Մեր հայրենիքով» սկսաւ երաժշտական բաժինը: Բոլոր ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին: Ետքը քանի մը հայ ժողովրդական քաղցրալուր երգեր:

Անկէնի վարչութեան անդամներէն Տիկին Էլիզ Ազարեան ֆրանսերէն գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց երախտագիտութիւն յայտնելով Անկէնի քաղաքապետին եւ իշխանութեանց, իրենց շատ բարեացակամ վերաբերումին համար: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ֆրանսական միւս ընկերութիւններուն:

Օր. Աղնիւ Պոյիկճեան, հազիւ 12 տարեկան, դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագեց Մօցարթի 12րդ Սօնաթը, Պախի 14րդ Inventionը եւն.:

Օր. Այտա Զարիճեան սքանչելի արտասանեց Լամարթինի «Le dernier chant du pélérinage» d'Haroldի մեծ մասը:

Գ. Գ. Բալայեան, օրուան բանախօսը, գեղեցիկ բացատրութեամբ մը սկսաւ գրուածքը հիւսել Հ. Կ. Խաչին: Պարման հիանալի այս վերանորոգումին, կեանքի եւ հմայքներու այս պոռթկումի օրերուն, երբ Հայը ամէն ժամանակէ աւելի կ՚ապրի իր մեծ որբերգութիւնը, ապրելեան ահռելի եղեռնի յիշատակը (ներկաները բոլորն մը ոտքի կեցան ի յարգանս մեր բիւրաւոր նահատակներուն)՝ բայց ըսպանդէն ճողոպրած ցիրուցան բեկորները գիտակից իրենց կատարելիք գերին՝ ամէն տեղ ալ կը ջանան, յաճախ գերմարդկային ճիգով մը՝ իրենց պարտքը կատարել յանուն սերունդի, լեզուի, մշակոյթի պահպանման ներքին գործին, միեւնոյն ատեն օգնութեան ձեռք կարկառելով նաեւ հիւանդին եւ թշուառին: Այս գեղեցիկ նպատակներուն շուրջ հաւաքուած է ահա Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչը, որ այս տարի Ֆրանսայի մէջ իր տասնամեակը կը տօնեն բոլոր մասնաճիւղերը:

Բանախօսը պատկերալից ամփոփումով մը ընդհ. ակնարկ մը նետեց մեր Միութեան կեդրոնին, Ամերիկայի Կ. Խաչի 29 տարիէ ի վեր կատարած հսկայ գործին վրայ, որ կ՚ամփոփուի հայ իրականութենէն բխած՝ խնամատարական թէ կրթական ամէն տեսակ ձեռնարկներուն մէջ: Լայնօրէն ներկայացուց Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի ընդգրկած եւ գործադրած բոլոր օգտակար նպատակները, մանաւանդ հայերէնի դասընթացքները որոնք փրկութեան իրական ազդակներ են մեր հայ մանուկներուն համար գաղթաշխարհի մէջ, ուր ամէն քայլի հայ սերունդը կորուստի մատնուած է ազգային տեսակէտով, եթէ կարգի ձեռքեր չյծուին ազատարարական այսգործին, որուն գլխաւոր սիւնը հայ կինն է: Հայ կինը, որ հայ պատմութեան ընթացքի բոլոր դժբախտ եւ ծանր շրջաններուն՝ անվեհեր զօրավիգը եւ օժանդակը եղած է իր եղբօր եւ ամուսնոյն: Եւ հիմա, մեր այս սեւ օրերուն եւս ցոյց կուտայ իր մեծ եւ զոհաբերող ոգին, ճշմարտապէս ազգային այս գործին մէջ գինուորագրուելով եւ բարձրացնելով թէ գաղափարին արժէքը, եւ թէ ինքը ամէն բոլէ բարձրանալով, իբրեւ մարդկային արժէք:

Եւ կոչ ըրաւ ամէն կերպով խրախուսել այս ազգօգուտ աշխատանքը:

Տիկին Ա. Պարթեւեան իր ջութակով, որուն դաշնակի վրայ կ՚ընկերանար իր արուեստագէտ ամուսինը՝ քանի մը դասական եւ գեղեցիկ կտորներով՝ երաժշտական ճշմարիտ վայելք պարգեւեց ներկաներուն: Օր. Մելինէ Օտմանեանի «Անուշ»ը Թումանեանէն, եւ «Հերոսները»ը Վարանդեանէն, այնքան հնչեղ եւ արտագրաւ արտասանութեամբ մը՝ մեծ խանդավառութիւն պատճառեցին:

Օր. Մայտա Մարգարեան, տաղանդաւոր դաշնակահարուհին, Chopin Balladeով եւայլն հիացումի մթնոլորտ մը ստեղծեց եւ տիրող ոգեւորութիւնն աւելի եւս բարձրացուց:

«Միհրան Կոմիտաս» երգչախումբը հայկական հարազատ եւ գրաւիչ երգերով փակեց հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:

Ժամը 6էն մինչեւ կէս գիշեր տեւող սարահանդէսը իր կարգին խանդավառ մթնոլորտ մը եղաւ պարող զոյգերուն եւ հաճելի ժամանցավայր մը բարեկամներու եւ ծանօթներու համար, որոնք նոր կազդուրով մը համախմբուած՝ պահ մը կը մոռնային դուրսը, իրական կեանքը, իր հեւքովը ու հոգերովը:

Հակառակ տիրող կացութեան, սրահը մեծ մասամբ լեցուն էր: Անկէնի այս հանդէսը պէտք է իրական յաջողութիւն մը համարել:

Բոլոր մեկնողները շնորհակալութեան անկեղծ խօսք մ՚ըրին մասնաճիւղին հանդէպ:

Հայը սիրով կը փութայ ամէն տեղ ուր կենդանի գործ մը կը տեսնէ, իբրեւ ճշմարիտ բալասան իր ծով ցաւերուն:

ՍԵԴԱ

ՋՈՒՐԸ ՀՈՎԵՐԸՆ

Մ. Նահանգներու ծովային նախարարութիւնը յայտարարեց, որ ըստ ամերիկեան նաւատորմի կատարած խուզարկութեան եւ սորուգման, Ատլանտեան ովկէանոսի ամէնէն խորունկ կէտը կը գտնուի Հիւրոնիա—լայի արեւելեան կողմը: Այս կէտին խորութիւնն է 29.135 ոտք:

Փորթօ Րիքոյի մօտ ովկէանոսի խորութիւնն է 27.972 ոտք: Իսկ Խաղաղականի մէջ ամէնէն խորունկ կէտըն է Փիլիպեան կղզիներու մօտ, որ ունի 35,400 ոտք խորութիւն:

Ցարդ ծովերու խորութիւնը չափելու խնդիրը մեծապէս զբաղեցուցած է գիտունները եւ աշխարհագէտները, գործածուած են այլազան մօրծիքներ: Վերջերս ամէնէն ընդհանրացած եւ ապահով ձեւը՝ ծովերու խորութիւնը չափելու, ռուզանած է: Սուզանաւի թնդանօթները կը գործածեն այս նպատակին: Թնդանօթը կը լարեն ելեկտրականութեամբ:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑ Դ-ԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ. ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 Ապրիլ).

— «Այս ամսու սկիզբը լրացաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.ի սպանութեան առաջին տարին: Եւ հակառակ առոր, Խորհրդային կառավարութիւնը ցարդ չբարեհաճեցաւ սեւէ լուսաբանութիւն տալ Էջմիածնի մէջ գործուած այդ ահաւոր ոճիրի մասին:

Ժամանակին Դաշնակցական մամուլի մէջ բազմաթիւ հարցումներ եղան այս առթիւ: Հարցումներ ըրին նաեւ Երուսաղէմի պատրիարքարանն ու Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը: Արտասահմանի հանրութիւնը վրդովուեցաւ ծայր աստիճան: Զանազան թեմերէ հեռագիրներ ուղղուեցան Էջմիածին՝ անկէ հայցելով տեղեկութիւններ, որոնք գէթ չափով մը լուսաբանէին եղածը եւ կամ փարատէին եղած չարաշուք կասկածները:

Եւ, սակայն, այս մասին Էջմիածին ուղղուած բոլոր հարցումները անպատասխան մնացին: Այնպէս որ, արտասահմանի հայութիւնը մութին մէջ մնաց ոչ միայն կաթողիկոսի ըսպանութեան պարագաներու մասին, այլ եւ այն մասին թէ՝ «Էջմիածնի եպիսկոպոսներէն որո՞նք ողջ են եւ որոնք վախճանած», ինչպէս մեզմ կերպով կ՚արտայայտուի Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթ «Հասկ»ը»:

Մենք, որ տարիներէ ի վեր կ'ըսենք թէ՝ Էջմիածինը այժմ Խորհրդային կառավարութեան գաղտնի ոստիկանութեան հոգեւոր մէկ բաժանմունքն է փաստօրէն, չենք զարմանար, հարկաւ, որ ան յամառ լռութիւն կը պահէ Խորէն Ա. կաթողիկոսի սպանութեան մասին: Չէ՞ որ Խորհրդային կառավարութեան հրամանով էր կատարուած այդ սպանութիւնը: Այդ կառավարութեան ամբողջովին ենթակայ Էջմիածինը, որ այդ ոճիրէն յետոյ մասնաւորապէս, կատարեալ սարսափի է մատնուած, ինչպէ՞ս կրնար ձայն ծպտուն իսկ հանել, չէ՞ որ ասով վտանգած պիտի ըլլար դեռ ողջ թողուած երկու երեք եպիսկոպոսներուն եւ վարդապետներուն կեանքը:

Ուշագրաւ է, սակայն, որ Էջմիածին նոյն արտառոց դիրքը բռնեց հակադաշնակցական հատուածի կողմէ Ամերիկայի թեմի իբր առաջնորդ ընտրուած Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանի վաւերացման խնդրի համար:

Հակառակ եղած բոլոր դիմումներուն, Էջմիածին ցարդ ոչ բարեհաճեցաւ հաստատել Գարեգին արքեպիսկոպոսի ընտրութիւնը եւ ոչ ալ սեւէ բացատրութիւն տուաւ այն մասին թէ՝ «կաթողիկոսական տեղակալը» ինչո՞ւ այդքան յամառ եւ այդքան արտառոց կերպով խուսափեցաւ վաւերացնելէ Ամերիկայի թեմի առաջնորդի պաշտօնին վրայ մէկը, որ, որքան յայտնի է, ցարդ դժգոհելու սեւէ առիթ չտուաւ ոչ Էջմիածնին եւ ոչ ալ զայն իրեն գործիք դարձուցած Խորհրդային կառավարութեան:

Կ'երեւի թէ՝ Գարեգին արքեպիսկոպոսը առաջնորդ ընտրող Թամկաւարները, վերջապէս յուսահատած են բարի լուր մը ստանալէ Էջմիածնէն եւ, առանց հանրութեան սեւէ բացատրութիւն տալու իրենց վերաբերումի մասին գէշպի Էջմիածնի անարդարանալի լռութիւնը՝ որոշեր են իրենց համար Առաջնորդական նոր փոխանորդ մը ընտրել, Գալֆայեան եպիսկոպոսի փոխարէն, որ հրաժարական տուեր է յանկարծ՝ «իրեն վերապահելով պատճառները»:

Եւ, ինչ որ ոչ նուազ խորհրդաւոր է, «կաթողիկոսական տեղակալը», որ Գարեգին արքեպիսկոպոսի ընտրութեան առթիւ 7—8 ամիսէ ի վեր յամառօրէն լուռ կը մնայ, փութացեր է անմիջապէս վաւերացնելու Առաջնորդական փոխանորդին ընտրութիւնը: Պարզ է, որ ամերիկահայութեան անծանօթ այս վարդապետը, որուն անունն է Սիոն վրդ. Մանուկեան, շատ լաւ ծանօթ է Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան, առանց որուն հաւանութեան «կաթողիկոսական տեղակալը» երբեք չպիտի յանդգնէր վաւերացնելու այդ ընտրութիւնը»:

Ալպանիոյ նոր կարգուսարքը

Նախապէս կը կարծուէր թէ Ալպանիոյ համար փոխարքայ պիտի նշանակուէր Իտալիոյ արքունիքէն իշխան մը: Այս ծրագիրը մէկդի դրուեցաւ սակայն, եւ նշանակուեցաւ ընդհ. տեղակալ մը, նախորդ դեսպանը, որ ուղղակի կապուած է Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ: Կը նշանակէ թէ Իտալիա պարզապէս իր կայսրութեան լրացուցիչ մասը կը նկատէ Ալպանիան, տնտեսական, զինուորական եւ ուրիշ ամէն տեսակէտով: Այս առաջադրութեամբ, նոր զինուորներ պիտի ղրկուին Ալպանիա, զօրացնելու համար նոր կարգուսարքը, իսկ ալպանական զօրամասերը պիտի փոխադրուին Իտալիա: Ալպանացի զինուորներ պիտի մասնակցին մայիս 9ի զօրահանդէսին, կայսրութեան հաստատման Գ. տարեդարձին առթիւ: Ալպանացի սպաներ պահակ նշանակուեցան իտալական արքունիքին: Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ նախարարի աստիճան ունի, այժմ Թիրանա կը գտնուի եւ ֆաշական մասնաճիւղեր պիտի կազմէ ամբողջ երկրին մէջ: Իտալիոյ բոլոր քաղաքային եւ պատժական օրէնքները ամբողջութեամբ պիտի գործադրուին Ալպանիոյ մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԳԻՐ, Ծոամսեայ հանդէս ըլրականութեան եւ արուեստի: Նոր շրջան. Ա. տարի թիւ 1: 1939, 60 էջ, այլազան բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ: Հրատարակիչներն են Սուրէն Մանուէլեան, Բենիամին Նուրիկեան եւ Մարտիրոս Սարգիսեան: Տարեկան բաժանեգին 1,50 տոլար: Հասցէ.— P. Nooriqian, 730 Bergenline Ave. West New York, N. J. (U. S. A.):

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ֆրանսայի մէջ՝ Թագաւորի կառքերուն մէջ, ընդհատեց Գուալմէրդը— անկեա մարգիկ է այնպէս, ինչպէս եւ կամս եմ, ինչպէս դուն ասվէր:

— Այժմ անոնք շա՛տ հեռու են, այդ կառքերը, ըսաւ Վիէօվիլ, մենք պատական կառքերէն իջանք ցամաքերը:

Ղալլեան մը լռութիւն տիրեց:

— Եղբայր, մեզ կը պակսի խաղաղ Ֆրանսայէ իշխան մը, ընդհատեց Գուալմէրդը, հիմա մենք պատենք ընդունելու Պրըզօն իշխան ...:

— Ճիշդ այդպէս. երբ չկայ տարեկէ, ո՛չ, աւելի ճիշդ, երբ չկայ արդար ժամանակ ազատն ալ տարեկէ է:

— Բայց ես աւելի կը սիրէի անոր ...եղերու մը տեսնել, ըսաւ Գուալմէրդը:

— Թող այդպէս ըլլայ, բայց անպատճառ կառեցով եւ ճերմակներով:

— Տեսնե՛նք, տեսնենք:

— Այո՛, շարունակեց Վիէօվիլ, վերջապէս հասած է ժամանակը՝ որ առաջնորդ մը ըլլայ: Ես ալ Դէնդէնացի պէս կ'ըսեմ՝ «hapkuiտp է առաջնորդ մը եւ վառօ՜դ»: Տեսէք, պարոն հրամանատար, բոլոր հնարաւոր եւ անհնար առաջնորդները, դրբէ առանց բացառութեան, ինծի ծանօթ են, եւ լաւ կը ճանչնամ զանոնք, ինչպէս երէկուանները, այսօրուանները, այնպէս ալ վաղուանները: Անոնցմէ ոչ մէկը չունի ռազմական մարդու գլուխ, ինչ որ հարկաւոր է ներկայ բոպէին:

Այս անիծուած Վանտէի մէջ կը պահանջուի այնպիսի զօրավար մը, որ միեւնոյն ժամանակ հարկիչ դատախազ ըլլայ, որ կարողանայ թշնամին ձանձրացնել, անոր դէմ անվերջ մաքառիլ ամէն բանի համար. ջրաղաց ըլլայ, մացառ կամ փոս, մինչեւ անգամ քարի կտոր, անվերջ կռիւներով յոգնեցնէ զայն, օգտուի քաղէ ամէն հանգամանքէ, հսկէ ամէնուրեք, կանգ չառնէ ամէն զոհաբերութեան առաջ եւ անձամբ օրինակ տայ ուրիշներու, չունենալով երբեք ոչ աչքին մէջ քուն եւ ոչ սրտին մէջ գութ: Ներկայ բոպէին Վանտէի մէջ, գիւղացիներէ բաղկացած այս զօրքի մէջ, ո՞րքան հերոսներ կան, բայց ո՞ւր են զօրավարները: Տ'Էլպէն ոչինչ չարժեր, Լէքիւրը հիւանդ է, Պօշանը շատ կը խնայէ. ան բարի սիրտ ունի, ներկայ բոպէին առաւել հաւասար է անմտութեան. Լա Ռօշ ժագըլէն հիանալի է, բայց կարող է լաւ տեղակալ ըլլալ եւ ոչ զօրավար: Զիւց լաւ սպայ կը դառնար՝ եթէ պատերազմը հարթ դաշտավայրի մէջ ըլլար, բայց ան այժմ անպէտ է, Քաթէլինօ անմիտ սայլապան մըն է, Սթօֆլէ խորամանկ է, միայն իբրեւ որսորդ զինուոր, Պէյար անընդունակ մէկն է, Գուլէնվիլիէ՝ ծաղրածու, Օէյըխա տարօրինակ մարդ մը, իսկ սափրիչ Կաթօնի մասին չարժեր մին մինչեւ անգամ խօսիլ: Առաւօտ վկայ. ալ մենք ինչո՞ւ կը կռուինք յեղափոխութեան դէմ եւ ինչ տարբերութիւն մեր եւ հանրապետականներու մէջ, երբ ալ սափրիչները ազնուականներու գլխին հրամանատար կը կարգենք:

— Գատճառը այն է, որ այս չուն յեղափոխութիւնը մեզ ալ կը հրապուրէ, մե՛զ:

— Յեղափոխութի՛ւն, տակաւ Ֆրանսայի վէրքն է:

— Այո՛, երրորդ դասակարգի վէրքը, պատասխանեց Գուալմէրթըլօն, և միայն Անգլիան կարող է այս վէրքը կարել ու նեռել:

— Եւ անպատճառ Անգլիան պիտի ընէ ատ, մի՛ կասկածիք, նաւապետ:

— Բայց առայժմ այժմ, ո՛հ, տակաւ դժուար է:

— Արդարեւ ամէնէ չինականները որդէն ամէն տեղ դրուած են, եւ ինչո՞վ այժմ կը զանազանուի այս միապետութիւնը, ուր ընդհանուր հրամանատար նշանակուած է Սթօֆլէն՝ իշխան Մօլիվրիէի որսի վերակացուն, այն հանրապետութենէն, ուր Պաշը՝ դուքս Փաթրիի դռնապանի որդին, նախարար եղած է: Ի՞նչ զուգադիպութիւն Վանտէի այս պատերազմի մէջ,— մէկ կողմէ հրամանատար է՝ գարեջուր ցնող Սանդէր, միւս կողմէ՝ սափրիչ Կաթօն:

— Սիրելի Վիէօվիլ, ես Կաթօնը այնքան գէշ չեմ գտներ. անիկա լաւ լաւ կատարեց իր գործը, երբ Կէմէնէի հրամանատարն էր. երեք հարիւր կապոյտներուն իրենց փոսը իրենց սեփական ձեռքով փորել տալէ յետոյ՝ մինչեւ վերջին մարդը գեղեցիկ կերպով հրացանի բռնել տուաւ:

— Հիանալի բան ըրեր է, ես ալ այդպէս կ՚ընէի եթէ անոր տեղը ըլլայի:

— Առաւօտ վկայ, ես ալ անտարակոյս այդպէս կ՚ընէի:

— Այդ այդպէս է. պատերազմական մեծ գործողութիւններու համար հարկաւոր է մարդ, հարկաւոր է խելական ազնուական, այդպիսի հանգամանքներու մէջ հարկաւոր են խելական տաղանդ մարդիկ եւ ոչ սափրիչներ:

— Սակայն այդ երրորդ դասակարգի մէջ, յարեց Գուալմէրդըլօ, կան խելական յարգանքի արժանի մարդիկ. օրինակի համար, ... ժամագործ Ժոլին: Անիկա առաջ Ֆլանտրական գունդին մէջ յիսնապետ էր, իսկ այժմ՝ Վանտէցիներու գլուխն անցած՝ իր խումբով կը հսկէ ծովեզերքի վրայ: Որդի մը ունէր՝ որ հանրապետական էր: Մինչ ինքը՝ հայրը կը պատկանէր սպիտակներու, որդին կը ծառայէր կապոյտներու մէջ, յետոյ անոնք կը հանդիպին իրարու, կը պատերազմին, հայրը որդին գերի կը բռնէ եւ գնդակահար կ՚ընէ:

— Շատ լաւ ըրեր է, ըսաւ Վիէօվիլ:

— Ահա քեզի արքայական կուսակցութեան մէջ Բրուտոս մը, յարեց Գուալմէրդըլօ:

— Բայց աս արդէն չէ, որ այդ սարքը այսօր գտնուի այնպիսի մարդերու հրամանատարութեան տակ, ինչպէս են զանազան Քօքըրօները, Ժան-Ժանները, Մուլէնները, Ֆօքարները, Պուժինները, Շուպերը, անտանելի՛ է աս:

(Շար.)

փոխուած է այսպէս .—

Երբ անհատներու դէմ անուանարկութիւն կատարուի համաձայն 32րդ յօդուածին, եւ թշնամանք՝ համաձայն 33րդ յօդուածին Բ. հատուածին, դատական հետապնդումը կը կատարուի միայն անուանարկութեան կամ թշնամանքի ենթարկուած անձին բողոքին վրայ: Սակայն, ընդհ. դատախազութիւնը կրնայ ի պաշտօնէ հետապնդում կատարել, երբ իրենց ծագումով որոշ ցեղի մը կամ կրօնի մը պատկանող մարդոց խումբի մը դէմ կատարուած անուանարկութեան կամ թշնամանքին նպատակն է ատելութիւն գրգռել քաղաքացիներու կամ բնակիչներու միջեւ» :

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՈՎ ԵՂԱԾ ՔԱՐՈԶՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Ահաւասիկ երկրորդ հրամանագիրը, որ կը վերաբերի օտար դրամով եղած քարոզութեանց .—

ՅՕԴ. 1.— Ո՛վ որ քարոզութեան (պրոպագանտ) դրամ կը ստանայ օտար աղբիւրէ, ուղղակի կամ անուղղակի, ի՛նչ ձեւով կամ հանգամանքով ալ ըլլայ եւ կը ծառայէ քաղաքական քարոզութեան մը, կ՚ենթարկուի վեց ամիսէն հինգ տարի բանտարկութեան եւ 1000էն 10,000 ֆրանք տուգանքի :

Այս օրինազանցութեան ծառայող բոլոր միջոցները պիտի գրաւուին. դատարանը կրնայ, պարագային համեմատ, հրամայել պետական գրաւում (confiscation), ջնջում կամ ոչնչացում :

Դատարանը կրնայ նաեւ, առնուազն հինգ եւ առ առաւելն տասը տարուան համար, արգիլել քաղաքացիական, քաղաքային եւ ընտանեկան իրաւունքները ամբողջութեամբ կամ մասամբ, համաձայն պատժական օրէնքի 42րդ յօդուածին :

ՅՕԴ. 2.— Ո՛վ որ արտասահմանէն դրամ կը ստանայ ծանուցումի համար, ուղղակի կամ միջնորդի մը միջոցաւ, պարտաւոր է, վճարման թուականէն սկսելով մինչեւ ութ օր յայտարարել իր բնակավայրի նահանգապետութեան, իսկ Փարիզի մէջ՝ ոստիկանական վերատեսչութեան, այլապէս կ՚ենթարկուի 100էն հազար ֆրանք տուգանքի, վերապահելով, եթէ հարկ ըլլայ, ներկայ հրամանագրին Ա. յօդուածով նախատեսուած պատիժները :

Հրամանագրով մը պիտի ճշդուին այս յօդուածին գործադրութեան պայմանները :

*** Ալզասի երեք հակազգային կազմակերպութեանց լուծման առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ վարիչներէն Փրից Շփայզէր գերմանական մշակոյթը կը փառաբանէր մասնաւոր հրատարակութիւններով: Ֆարոզչական տետրակ մը ծաղկելով ձուլման վտանգները, կ՚ըսէ թէ «ձուլումը պիտի անհետացնէ Ալզասցիները ինչպէս օձը կը կլլէ մուկը»: Միւս կազմակերպութեանց հրատարակութիւններն ալ կը ջանային ապացուցանել թէ Ալզասցիներու մայրենի լեզուն կէօթէի մէկ լեզուին նմանակն է, թէ ֆրանսերէնի գործածութիւնը տեսակ մը դաւաճանութիւն է իրենց բնական ձգտումներուն դէմ են» :

Տեղական մամուլը կը պահանջէ խափանել նաեւ այս ընկերակցութեանց օրաթերթը :

630,000,000 ոսկի վարկ Անգլիոյ պաշտպանութեան համար

Անգլիոյ ելմտական նախարարը երեքշաբթի օր երեսփ. ժողովին ներկայացուց նոր ելմտացոյցը, որ կը ներկայացնէ 1,322,000,000 ոսկիի հսկայական գումար մը եւ որ կրնայ դեռ աւելնալ: Նախարարը յայտնեց թէ վերջացող տարեշրջանին կառավարութիւնը 400 միլիոն ոսկի ծախսած է միայն ազգ. պաշտպանութեան համար, բայց առնուազն 630 միլիոն պիտի ծախսէ յառաջիկայ տարեշրջանին, որ կը սկսի ապրիլ 1էն: Ուրեմն աւելի քան 57 առ հարիւր յաւելում: (Նախորդ տարեշրջանին գումարն էր 265 միլիոն ոսկի):

Այս ահռելի գումարին 380 միլիոնը պիտի ճարուի ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեամբ, իսկ մնացեալ 942 միլիոն ոսկին լրացնելու համար պիտի աւելնան կարգ մը տուրքեր (ինքնաշարժ, ծխախոտ, շաքար, շարժանկար եւայլն): Անկէ զատ, եկամուտի տուրքին վրայ 5 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 2000 — 8000 ոսկիի համար, եւ 10 առ հարիւր՝ 8000էն վեր եղած եկամուտներու համար: Ժողովը ծիծաղեցաւ, երբ նախարարը յայտնեց թէ 1853ին Կլէտսթոնի ելմտացոյցը կը հասնէր 53 միլիոն ոսկիի :

Ռումանիա դրամ կը ստանայ, բայց ոչ զէնք

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Լոնտոն կը գտնուէր կիրակի օրէն ի վեր, Փարիզ եկաւ երէկ, չորեքշաբթի: Լոնտոնի մէջ շատ գոհ չեն երեւար նախարարին տուած բացատրութիւններէն: Կ՚ըսուի թէ նախարարը նոյն ինքն Հիթլէրի թելադրութեամբ անգլիական կառավարութեան յայտնած է իրեն հետ եղած խօսակցութեանց մէկ մասը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Հիթլէր կը մեղադրէ Անգլիան եւ Ֆրանսան թէ պատերազմ կ՚ուզեն սարքել, իրենց առեւտրական շահերուն համար :

Անգլիական կառավարութիւնը հաւանած է 2,500,000 ոսկի փոխ տալ Ռումանիոյ, բայց ոչ զէնք, ըսելով թէ Անգլիա ինք պէտք ունի զէնքի :

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը կը գրէ .—

Անգլիոյ նախարարները ուզեցին իմանալ թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆենքու ինչ տպաւորութիւն ստացած է Պերլինի մէջ ունեցած խօսակցութիւններէն, եւ թէ որոշ գաղափար մը կազմա՞ծ է Հիթլէրի մտադրութեանց մասին Ռումանիոյ հանդէպ: Կը թուի թէ Հէր Հիթլէր չափազանց արհամարհական վերաբերում ունի Մեծն Բրիտանիոյ կարողութեան հանդէպ օգնելու ուրիշ երկիրներու, քանի որ, ըստ Հիթլէրի, ան ինքզինքն իսկ պաշտպանելու ի վիճակի չէ: Կ՚ըսուի թէ Առաջնորդը հրահանգ տուած է ամենուրեք իր աջակիցներուն, որ այս լարին վրայ նուագեն: Չեխոսլովաքիոյ կցումը Գերմանիոյ ծանր հարուած մը եղաւ Ռումանիոյ համար, որ ցարդ իր ռազմական պիտոյքները կը ստանար Շքոտայի զինագործարաններէն: Այժմ Պուքրէշ կը դժկամակի ուղղակի գերմանական զէնք գնել, որովհետեւ նախկին պատերազմի փորձառութիւնը չուզեր կրկնել :

*** Կ՚ըսուի թէ Պերլին առաջարկած է Ռումանիոյ 12 միլիոն ռայխմարքի վարկ բանալ, զէնք ու ռազմամթերք գնելու Գերմանիոյ մէջ, բայց Պուքրէշի կառավարութիւնը կը վարանի :

ՑԱՆՑԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄՈՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ սպաներ եւ զինուորներ ձերբակալուած են կարգ մը սահմանային քաղաքներու մէջ, զօրաշարժի արձանագրութիւնները անհետացած ըլլալով: Գաղտնի կազմակերպութեան մը 27 անդամները դատապարտուեցան 8—10 տարի բանտարկութեան :

ՀԻԹԼԷՐ իր վաղուան ճառը պիտի խօսի կէս օրին, ժամը 12, փոխանակ գիշերուան, ինչպէս կ՚ըլլար մինչեւ հիմա, խորհրդարանին բացման առթիւ: Հրամայուած է աշխատանքը դադրեցնել ամբողջ Գերմանիոյ մէջ եւ լսել Առաջնորդին ճառը, զոր ձայնասփիւռը պիտի տարածէ բոլոր լեզուներով :

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը հրատարակեց հրամանագիր մը, որով սպանիական պետութիւնը նախկին թագաւոր Ալֆոնսի կը վերադարձնէ այն բոլոր կալուածները, զորս հանրապետական կառավարութիւնը գրաւած էր: Կը կարծուի թէ Ալֆոնսօ թագաւորին հարստութիւնը կը հասնի աւելի քան 10 միլիոն տոլարի :

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ բերուած են Լոնտոնէն, բաժնուելու համար Ֆրանսայի անգլիական հպատակներուն, որոնց թիւը կը հաշուեն 7—10000: Առաջին երկու հազար դիմակները ծախուեցան հատը 40 ֆրանքի:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ տառապեալ է այժմ ծանր կացութեան մէջ:

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը :

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSK (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ նուագածուներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երգիչ SOULIO FALCONի:

Պիտի բաժնուի քոթիյոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ։ Կազմակերպիչը չունի ինկած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris

Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԵՊՏՈՒՆԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 Av. d'Italie սրճարանին վերնայարկը, կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» խումբի ժողովը 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ, ծանօթ ճաշարանին

ԱՊՐԻԼ ՔՍԱՆԸՄԷԿ

Ն՚ՉԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, **Frédéric FEYDIT** (Հայերէն) եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, երիտ. կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՏԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ՚երգեն Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԹԱՆ, ընկերակցութեամբ երգեհոնի Օր. Հ. ԳԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ, եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), կ՚արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՈՒԼԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԵԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ:

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ աթոռակները: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Քարտամեան գրատունը, 46 rue Richer:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ, ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տքթ. Լ. Համբարձումեանի, Օր. Պ. Գէորգեան եւ Տիկ. Վարժապետեան, կ՚արտասանեն՝ Օր. Գասպարեան, ընկ. Ս. Բրուտեան, Կ. Թիւթէլեան, կը նուագէ ընկ. Ղեւոնդեան (ջութակ), կենդանի պատկեր ընկ. Վ. Տէր-Վարդանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ կարօղ ուժերու:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ կը դասախօսէ՝ Պ.ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ, իրաւագէտ: Նիւթ՝ «Վերջին հրամանագիր-օրէնքները»:

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet: կը խօսի Պ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ, նիւթ շահեկան նիւթի շուրջ:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ի ՊԱՏԻՒ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ ԱՐՄԵՆՈՒՔ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ **Salle Gaveau**ի մէջ

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ՏԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆի (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԹԱՆ, ԻՐԻՍ ԳԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի:

Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆի հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տիսք):

Մուտքի գիները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ եւ Ապագայի խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տավիլէն ՊԱՊԷՌԵԱՆ եւ ՖԸՉԸՃԵԱՆ ընտանիքները եւ իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր այն բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն, որոնք անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԵԱ ՊԱՊԷՌԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,45ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՍԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՑՈՂՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՖԵՃԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ ԱՒՔՍԱՆԵԱՆ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիլայի Յաջարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒՆԵՐԱԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

29 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈՒԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Արժանթինեան նուագախումբ եւ հաջակաւոր «Հաթ-Ճազ»

Պարերը պիտի ղեկավարէ փրոֆ. ՄԻՀՐԱՆ ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

Պարերու ցուցադրութիւն՝ հայ, ֆրանսացի եւ սպանիացի փրոֆեսորներու կողմէ, Մուտք՝ 10 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է արհեստակցական շարք մը հրապարակային դասախօսութիւններ ցուցադրութիւններով (demonstration) միասին: Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեան ատենական կեդրոնը 1, Quai de Conti, Paris (6) Métro St. Michel et Pont Neuf. Պ. Պ. Մ. Նազարեան եւ Կ. Ալիմեան (Միջազգային արհեստակցական մրցանակներու արժանացած), պիտի յարդարեն (coiffer) կանանց մազեր եւ պիտի տան հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ արհեստակիցները ներկայ գտնուիլ եւ օգտուիլ մասնագիտական նորութիւններէն:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ

VENDREDI 28 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4026

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Եթէ ուրիշ որ եւ է փաստ նկատի չառնէինք, հաստատելու համար կացութեան ծանրութիւնը, բաւական էր միայն Անգլիոյ աննախընթաց որոշումը,— պարտաւորիչ զինուորութիւն :

Եւ այժմ այս որոշումը կը վերաբերի 20 — 21 տարեկան երիտասարդներու. Բայց պարզապէս մանրամասնութիւն մըն է այդ : Հիմնականը այն է որ Մեծն Բրիտանիա կը խախտէ երկու հարիւր տարուան աւանդութիւն մը, ընդունելով պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը, հակառակ հանրային կարծիքին չկամութեան :

Այսինքն, Անգլիան ալ կը հետեւի Եւրոպայի միւս պետութեանց օրինակին, ճակատագրական պահու մը, երբ հիմէն խախտած է խաղաղութեան պահպանումը :

Այս որոշումը տալով Հիթլէրի ճառէն երկու օր առաջ, Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը գերագոյն ճիգն է որ կը փորձէ, արժեցնելու համար իր խօսքը :

Պ. Չէմպըրլէն պարտաւորիչ զինուորագրութեան որոշումը յայտնած ատեն պատասխանելով աշխատաւորական երեսփոխանի մը հարցումին, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ է մասնակցելու միջազգային խորհրդաժողովի մը, ինչպէս թելադրած էր նախագահ Րուզվէլթ :

Կը նշանակէ թէ Անգլիա կանգ պիտի չառնէ որ եւ է միջոցի առջեւ, ապահովելու համար իր աշխարհակալութեան շահերը, որոնց համար աննախընթաց յանձնառութիւններ ստանձնեց Եւրոպայի մէջ,— երաշխաւորութիւն Լեհաստանի, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ :

Անգլիական որոշումը պիտի օգնէ՞ ապահովելու խաղաղութիւնը :

Դժուար է պատասխանել այս հարցումին, գոնէ Հիթլէրի ճառէն առաջ, որ պիտի արտասանուի այսօր, ուրբաթ :

Ամէն պարագայի մէջ, եւ հակառակ Պերլինի եւ Հռոմի թերթերուն հեգնութեանց, կը թուի թէ բրիտանական վճիռը որոշ ազդեցութիւն պիտի գործէ երկու առաջնորդներուն վրայ, անոր համեմատ վարելու համար իրենց յաջորդ քայլերը :

Մինչ այս մինչ այն, դիւանագիտական ճակատամարտը կը շարունակուի նոյն ուժգնութեամբ, բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ, Փարիզէն մինչեւ Անգարա :

Այս պայքարին մէջ, խիստ կարեւոր դեր մը կ'իյնայ Թուրքիոյ, մանաւանդ հիմա որ Անգարա կը գտնուին Խ. Միութեան արտաքին գործավարին փոխանորդը եւ գերմանական նոր դեսպանը, Ֆոն Փափէն :

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Փոթէմքինի պաշտօնը շատ աւելի կարեւոր է քան կ'ենթադրուէր : Մոսկուա կատարեալ զինակցութիւն մըն է որ կ'առաջարկէ Անգարայի, անոր տրամադրութեան տակ դնելով իր բանակը եւ նաւատորմը, Վոսփորի եւ Տարտանէլի պաշտպանութեան համար :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Թրքական կառավարութիւնը պիտի աջակցի Մոսկուայի, Իրանի եւ Իրաքի հետ կատարուած բանակցութեանց մէջ, ամուր պատուար մը հաստատելու համար Մօտաւոր Արեւելքի պետութեանց միջեւ :

Այս առթիւ կ'ըսուի նաեւ թէ Պ. Փոթէմքին յաջողած է ապահովել Պուլկարիոյ չէզոքութիւնը, պատերազմի պարագային :

Այսպէս կամ այնպէս, դէպքերը առաջած են վճռական, եթէ ոչ բացառիկ, ճակատագրական ընթացք :

Չէն ու զրահի եւ դիւանագիտական ճարտարութեան մրցահանդէս մըն է որ կը կատարուի, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, որուն կարօտը երբեք այսքան սուր եղած չէր, տարիներէ ի վեր.

Շ.

ՑԵՏ ՔԱՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԻՐՔԵՆ

ՓՈԹԷՄՔԻՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆԳԱՐԱ ԳՆԱՑ

Խ. Միութեան արտաքին փոխ-գործավարը՝ Պ. Փոթէմքին Անգարա կը գտնուի այս միջոցին : Թերթերը զանազան մեկնութիւններ կուտան այս այցելութեան : «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Փոթէմքին պիտի առաջարկէ թրքական կառավարութեան. —Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա իրենց բարեկամութեան դաշնագիրը պիտի վերածեն քաղաքական եւ զինուորական դաշնակցութեան : Խորհրդային բանակը եւ նաւատորմը պիտի դրուին Թուրքիոյ տրամադրութեան տակ, եթէ յարձակում կատարուի Թուրքիոյ դէմ : Այդ պարագային, Խ. Միութիւնը թրքական սպայակոյտին պիտի յղէ գործողութեանց ղեկավարութիւնը :

*** Ֆոն Փափէն, Անգարայի գերմանական նոր դեսպանը, Պոլիս հասաւ յորեքշաբթի օր

** «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Թուրքիոյ դիրքը էական կարեւորութիւն ունի հաւաքական պաշտպանութեան քաղաքականութեան համար, նկատի առնելով իր ռազմագիտական դիրքը Եւրոպայի եւ Փոքր Ասիոյ միջեւ : Փոթէմքինի այցելութեան նպատակն է ճշդել Թուրքիոյ բռնելիք դիրքը, «թէեւ Թուրքեւ-խորհրդային բարեկամութիւնը վերահաստատելու պէտք չունի» : Այս ճշդորդութիւնը մաս կը կազմէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած դիւանագիտական բանակցութեանց : Թուրքիոյ մասնակցութեան եղանակը անշուշտ պիտի ազդէ Ռումանիոյ դիրքին վրայ :

*** «Էքսէլսիօր» մասնաւոր յօդուածի մը մէջ կը բացատրէ թէ Թուրքիա կը գտնուի անկիւնադարձի մը առջեւ, ստիպուած ըլլալով ընտրութիւն մը կատարել Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի միջեւ :

« Արեւմտեան պետութիւնները ուղղակի օգնութիւն խոստացած ըլլալով Ռումանիոյ, մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ Թուրքիոյ բռնելիք դիրքը : Մարմարա ծովը, որ 1914ին հանգստաւէտ ապաւէն մը ընծայած էր «Կէօպէնի» եւ «Պրէսլաու»ի, Գերմանիոյ երկու ծովահէն յածանաւերուն, այս անգամ պիտի բացուի՞ Համաձայնութեան ռազմական եւ առեւտրական տորմիղներուն առջեւ. Ֆոն Փափէն Անգարա գացած է, որպէսզի ապահովէ անոր չէզոքութիւնը ի նպաստ Գերմանիոյ» :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

20—21 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՀԱՂՈՐԴԵՑ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օր, Անգլիոյ վարչապետը պաշտօնապէս Երեսփ. ժողովին հաղորդեց պարտաւորիչ զինուորութեան որոշումը, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան : Այս յայտարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ, քանի որ կը հակասէ Անգլիոյ դարաւոր աւանդութեանց, միեւնոյն ատեն ապացուցանելով կացութեան ծանրութիւնը :

Ահաւասիկ տրուած որոշումին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. Քսանէն քսանեւմէկ տարեկան բոլոր երիտասարդները զինուորական մարզանք պիտի կատարեն վեց ամիս : Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուի կամաւոր զինուորագրութիւնը, ցամաքային, ծովային թէ օդանաւային ծառայութեան համար : Թէեւ այս գրութեամբ զինուորագրութեան ենթակայ կ'ըլլան 310,000 հոգի, բայց մէկ տարուան մէջ վեցամսեայ ծառայութեան հրաւիրուած նորագիրներու թիւը պիտի ըլլայ միայն 200,000 :

2. Ոչ մէկ բացառութիւն պիտի ընդունուի այս որոշման առթիւ, բաց ի անոնցմէ որ ֆիզիքապէս տկար են, ինչպէս եւ այն դասէն որ խղճով հակառակ է զինուորութեան (Քուէյքըրներ եւն.) : Այս վերջին պարագան պէտք է հաստատուի դատական վճռով :

3. Վեցամսեայ մարզանքէն վերջ, նորագիրները ազատ են մտնելու երկրապահ բանակին մէջ, Յուկէս տարուան համար, կամ ծառայելու կանոնաւոր բանակի պահեստի զօրամասերուն մէջ :

4. Կառավարութիւնը կրնայ, առանց յայտարարութեան, հիփեւարար գաղտնի զէնքի տակ առնել երկրին պահեստները եւ օժանդակ ուժերը :

Օրինագիծը կը պարունակէ նաեւ տրամադրութիւն մը՝ սահմանափակելու համար սպառազինութիւններ արտադրող հաստատութեանց շահերը : Եթէ իսկապէս պատերազմ ծագի, աւելի խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, չարաշահութիւնները սանձելու համար :

Օրինագծին քննութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ շաբթու, բայց վիճաբանութիւնները սկսան երէկ իսկ, Չէմպըրլէնի յայտարարութեան հիման վրայ, որուն դէմ պարսաւանքի բանաձեւ մը խմբագրած էին աշխատաւորականները : Վարչապետը իր յայտարարութենէն առաջ տեսակցած էր ընդդիմադիր վարիչներուն հետ, զանոնք համոզելու համար, բայց ի զուր :

Վարչապետը իր յայտարարութեան մէջ շեշտեց թէ կառավարութիւնը վերջերս նորէն քննեց ազգ. պաշտպանութեան եղանակները, բայց նկատելով որ ներկայ միջոցները գանգաղ կ'ընթանան, որոշեց անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին :

— « Այս օրինագիծը առժամեայ հանգամանք ունի, եւ կը յուսանք թէ պիտի քուէարկուի անյապաղ, որպէսզի ամէն իրաւասութիւն ունենանք անմիջապէս գործելու, համաձայն այս օրէնքին : Եւրոպայի միւս բոլոր երկիրները ունին այն իրաւասութիւնները զոր մենք կը ջանանք ձեռք բերել համաձայն այս օրինագծին եւ այդ երկիրներէն իւրաքանչիւրը կ'օգտագործէ տրուած իրաւունքները, մասնակի զօրաշարժ կատարելու համար : Կառավարութիւնը քննեց նաեւ այն նոր յանձնառութիւնները զոր խորհրդարանին միաձայն հաւանութեամբ ստանձնեց վերջին ամսուան ընթացքին, Եւրոպայի մէջ եւ իր տրամադրելի միջոցները՝ յարգելու համար զանոնք : Հարկ չեմ դատեր կրկնել թէ կարգ մը պետութեանց տրուած ապահովութիւններուն, ինչպէս եւ ուրիշ կառավարութեանց հետ կատարուած խօսակցութեանց նպատակն է ոչ թէ պատերազմի մտնել, այլ կանխել պատերազմը : Այս առաջադրութեամբ, չենք կրնար անտեսել ուրիշ ժողովրդավար երկիրներու եւ մասնաւորապէս մեր Եւրոպայի բարեկամներուն տեսակէտները : Արդարեւ, հակառակ Մեծն Բրիտանիոյ ահագին ճիգերուն՝ սպառազինութեանց ճամբուն մէջ, ոչինչ կրնար աւելի խոր ազդեցութիւն գործել աշխարհի մէջ, ապացուցանելու համար մեր վճռականութիւնը՝ դիմադրելու ընդհանուր տիրապետութեան որ եւ է փորձի, քան պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքին ընդունելութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, դրութիւն մը որ տիեզերական օրէնք է ամբողջ Եւրոպայի մէջ : Ակներեւ տկարութիւն մը կը ներկայացնէ կամաւորական դրութիւնը, որուն շնորհիւ մարդ մը կրնայ անձնատուր ըլլալ իր հաճոյքներուն եւ շահերուն, մինչ իր դրացին իր արձակուրդը կը նուիրէ մարզուելու, որպէսզի պատերազմի ատեն պատրաստ ըլլայ իր կեանքը եւ ընտանիքին ապագան փրկելու իր երկրին համար : Բոլորդ ալ կ'ընդունիք թէ պատերազմի ատեն զինուորութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ անդրէն իսկ : Բայց մինչեւ հիմա մենք անհրաժեշտ չենք դատած այդպիսի տնօրինութիւններ հաստատել խաղաղութեան ատեն, եւ ես անձամբ կրկնեցի իմ նախորդներուս խոստումը թէ պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի չհաստատուի ներկայ խորհրդարանի ընթացքին : Մենք պատերազմի մէջ չենք այժմ, բայց այն պահուն երբ բոլոր երկիրները կը լարեն իրենց բոլոր միջոցները պատրաստ ըլլալու համար պատերազմին, այն պահուն երբ խաղաղութեան պահպանման վտանգը հիմէն խախտած է եւ ամբողջ աշխարհ գիտէ որ եթէ պատերազմը պայթի մենք անոր մէջ պիտի խրինք ոչ թէ քանի մը շաբաթէն, այլ քանի մը ժամէն, ոչ ոք կրնայ պնդել թէ իբրեւ ներկայ վիճակը խաղաղութեան շրջան կը ներկայացնէ, բառին իրական իմաստով : Կառավարութիւնը այն եզրակացութեան յանգած է թէ այս պահուն անհրաժեշտ է դարձած պարտաւորիչ մարզանքի դրութիւն մը, դիմագրաւելու համար նոր եւ բացառիկ պայմաններ » :

Վարչապետը եզրակացնելով, բացատրեց թէ պահանջուած իրաւասութիւնները երեք տարուան համար են, բայց, եթէ այդ պայմանաժամին լրանալէն առաջ կառավարութիւնը տեսնէ որ կացութիւնը բարւոքած է, կրնայ վերջ տալ այդ իրաւասութեանց : Միւս կողմէ, կարելի է տարուէ տարի երկարաձգել այդ իրաւասութիւնները, խորհրդարանին հաւանութեամբ :

*** Մասնագէտներու կարծիքով, պարտաւորիչ եւ կամաւոր զինուորութեան շնորհիւ Անգլիա շուտով պիտի կրնայ ունենալ աւելի քան մէկ միլիոն զինուոր : Անգլիա այժմ ունի 531.353 զինուոր, առանց հաշուելու Հնդկաստանի զօրքը : Այս բանակին 206300ը կը կազմեն երկրապահ զինուորները, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել նոր արձանագրուածները, 250000 հոգի : Պարտաւորիչ զինուորութեան շնորհիւ ալ պիտի աւելնան 200—250,000 հոգի, որով ընդհ. գումարը պիտի ըլլայ մէկ միլիոն 31,355 : Հնդկաստանի զօրքին թիւն է 45,383 :

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Մարքովիչ երեքշաբթի օր Պերլին հասաւ եւ ընդունուեցաւ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփի կողմէ : Յաջորդ օրն ալ ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ : Անշուշտ խօսակցութիւնները կը դառնան Եուկոսլաւիան Պերլին — Հռոմ առանցքին կապելու խնդրին շուրջ : «Լոքալ Անցայկէր» կը գրէ թէ «Եուկոսլաւիա դիւրաւ պիտի կրնայ խզել զինք Դաշնակիցներուն կապող հին բարեկամութեան կապանքները եւ այսուհետեւ սերտօրէն գործակցիլ կեդրոնական Եւրոպայի մեծ պետութեանց հետ» : Քաղաքական շրջանակներ կը մտածեն, թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ ամէն ջանք թափած է համոզելու Պելկրատի կառավարութիւնը, որ մտնէ հակաբոլշեւիկ ուխտին մէջ :

** Ռումանիոյ արտաքին նախարար Կաֆէնքուի եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց առթիւ, կը կարծուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է, որ Լոնտոնի կառավարութիւնը լիակատար գոհացում տայ Ռումանիոյ բաղձանքներուն : Ռումանիա կ'ուզէ որ Անգլիա աջակցի կազմակերպելու իր տնտեսական եւ նիւթական ուժերը, որպէսզի կարենայ յաջողապէս դիմագրաւել օրեւէ յարձակում : Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ Պ. Կաֆէնքուի հետ խորհրդակցութիւն ունեցան Լոնտոնի լեհական, ամերիկեան եւ յունական դեսպանները :

*** Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան արտաքին փոխ-գործավար Փոթէմքին մեկնեցաւ Անգարա, առանց պաշտօնական ո եւ է խօսակցութիւն ունենալու ռումէն կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ : Կ'ըսուի թէ Պ. Փոթէմքին նոյն ճամբով պիտի վերադառնայ Մոսկուա, եւ այս անգամ, վերադարձին կանգ պիտի առնէ Սոֆիայի ու Պուքրէշի մէջ եւ որոշ առաջարկներ պիտի ներկայացնէ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ, ռուսեւթուրք կառավարութեանց անունով : Մինչեւ այդ՝ վերադարձած պիտի ըլլայ նաեւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պ. Կաֆէնքու, որ այժմ կը գտնուի Փարիզ :

*** Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը եւս մեկնեցաւ իր պաշտօնատեղին, անգլիական դեսպանին վերադարձին զուգընթաց, ցոյց տալու Գերմանիոյ թէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ կը տիրէ կատարեալ գործակցութիւն : Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ տեսակցութիւններ ունեցաւ ռուսական դեսպանին հետ : Մոսկուայի մէջ կը կասկածին թէ Անգլիա սակարկութեան մտնելու փորձ կը կատարէ Պերլինի հետ : Եթէ այսպիսի քայլ առնուի, Խ. Միութիւնը իր բովանդակ ուժով արգելք պիտի հանդիսանայ : Ֆրանսական կարգ մը թերթեր գիտել կուտան թէ դեսպան Հէնտէրսընի վերադարձը Պերլին անիմաստ քայլ մըն է եւ միայն պիտի ծառայէ Հիթլէրի այն կասկածը ներշնչելու, թէ ժողովրդապետութիւնները տկար են :

Կարեւոր խորհրդակցութիւններ Սուրիոյ մասին

Առջի օր շատ կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ նախագահութեամբ Պ. Տալատիէի եւ մասնակցութեամբ Սուրիոյ մարզպանին, արտաքին նախարար Պ. Պոնէի եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու : Այս առթիւ քննուեցաւ մարզպանին ընդարձակ տեղեկագիրը : «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, Սէն - Պրիս այս առթիւ կը գրէ թէ ժողովը քննած է նաեւ Սուրիան միապետութեան մը վերածելու խնդիրը, յարեւմտան Իրաքի եւ Անդրյորդանանի :

Սէն - Պրիսի կարծիքով, երկու նպաստաւոր պարագաներ կը ներկայանան Ֆրանսայի համար, — առաջին՝ Իտալիոյ վախը, քանի որ այդ երկիրը չի ծածկեր Ֆրանսայի տեղը բռնելու տենչը : Երկրորդը՝ Թուրքերու վախը : Այս վերջինները « ֆաշալերուելով Ալեքսանտրէթի վերստացումէն, մեծ փորձութիւն կը ցուցնեն Հալէպի եւ Ճէզիրէի մէջ, եւ նոյնիսկ տրամադիր են Դամասկոս վերադառնալու : Այս հեռանկարը ուժգնօրէն կը քաջալերուի Գերմաններուն կողմէ որոնք շատ կարեւոր աջակցութիւններ կը վայելեն թրքական շրջանակներուն մէջ : Գիտե՞նք որ թրքական բանակին մէջ կը գտնուին եօթը գերման զօրավարներ, մինչդեռ Ֆրանսա ունի միայն քանի մը երկրորդական մարզիչներ : Սուրիոյ բանիմաց տարրերը կ'ըմբռնեն թէ Ֆրանսայի աջակցութիւնը կենսական կարեւորութիւն ունի իրենց համար : Ցեղոյ հարկ է շինարար քաղաքականութեան մը օժանդակութիւնն ընծայել անոնց : Ցեղաձգումներու ժամանակը անցած է : Անհրաժեշտ է որ վճռենք հաստատուն հիմերու վրայ դնել Սուրիոյ կարգուսարքը » :

Ֆրանսա կը ծափահարէ, Գերմանիա եւ Իտալիա կը ծաղրեն

Պարտաւորիչ զինուորութեան յայտարարութիւնը ջերմ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ ուրիշ բարեկամ երկիրներու մէջ :

Ֆրանսա մասնաւորապէս գոհ է, որովհետեւ երկար ատենէ ի վեր կառավարութիւնը կ'աշխատէր համոզել Անգլիան որ ընդունի պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը : Այս խնդիրը արծարծուեցաւ հանրապետութեան նախագահին Լոնտոն այցելութեան առթիւ ալ : Վարչապետ Պ. Տալատիէ մասնաւորապէս անհրաժեշտ կը գտնէր պարտաւորիչ զինուորութիւնը : Կարգ մը թերթեր այս առթիւ կը գրեն թէ Պ. Տալատիէ չէր ուզեր Պերլին վերադարձնել Ֆրանսական դեսպանը, տկարութեան նշան մը համարելով այդ քայլը, բայց ի վերջոյ տեղի տուաւ Անգլիոյ ճնշումին, որպէսզի Գերմանիա այն տպաւորութիւնը չկրէ թէ ճեղք մը բացուած է երկու երկիրներուն միջեւ : Սակայն, Պ. Տալատիէ այս առթիւ նորէն պնդեց որ ընդունուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Հիթլէրի ճառէն առաջ, որպէսզի Գերմանիա հասկնայ թէ Անգլիա վճռած է գործել : Փարիզի մէջ կ'ընդունին թէ պարտաւորիչ զինուորութեան յայտարարութիւնը աւելի շատ հոգեբանական արժէք ունի քան նիւթական, եւ կրնայ խոր ազդեցութիւն գործել Ֆրանսայի հանրային կարծիքին վրայ :

*** Պարտաւորիչ զինուորութեան որոշումը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ եւս հաղորդուեցաւ անգլիական կառավարութեան կողմէ : Լուրը հազիւ Պերլին հասած, թերթերը վերսկսան յարձակումը Անգլիոյ դէմ, տրուած որոշումը կոչելով «Անգլիոյ [illegible] մարդական խաղերը» : Գերման մասնագէտները կ'ըսեն թէ երկու տարի պէտք է անցնի, մինչեւ որ արժէք ունենայ Անգլիոյ տուած որոշումը, մանաւանդ նկատի առնելով արդիական զինարաններին պահանջները.

Թերթ մը գլուխ [illegible] Անգլիոյ [illegible] 920ին, [illegible]

Անգլիոյ զինուորական տկարու[illegible] [illegible]

(Շարունակութիւնը կարդ[illegible])

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ի ՆԱԽԱՏԵՍՄՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Խ. Միութեան 18րդ Համագումարի երկրորդ գլխաւոր օրակարգն էր 3րդ հնգամեայ ծրագրին վաւերացումը։ Այդ ծրագիրը պատրաստուած է 1938—1942 տարիներուն համար։ Զեկուցաբար, Կ. Կոմիտէն զայն համագումարին բերած է՝ «առ ի վաւերացումն» գործադրութեան դնելէ շատ վերջ։ Նախորդներուն նման՝ Գ. հնգամեակի ծրագիրը եւս կը ձգտի «նոր թափ մը տալու՝ ազգային—սեփական գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն»։ «Թայմզ», խօսելով այս մասին, «ճարտարարուեստութեան շրջան մը» կ'որակէ զայն։ Եւրոպական ուրիշ թերթեր «նոր շրջան մը» նկատեցին զայն, անշուշտ ակնարկելով, տրամաբանօրէն, կուսակցութեան կանոնագրի «փոփոխումներուն», որոնց մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածով։

Խորհրդային նոր հնգամեակի գլխաւոր գիծերը կը մատնանշեն կարեւոր պարագայ մը։ Մոսկուա, պատրաստելով այդ ծրագիրը, ունեցած է մէկ հիմնական նշանակէտ, — յառաջիկայ պատերազմը։

Անկէ առաջ, մանաւանդ առաջին հնգամեակի արդիւնքէն վերջ, Խ. Միութեան մէջ խուլ դժգոհանք մը ծայր տուաւ։ Նոյնիսկ տարօրինակ ծութիւններ ծագեցան։ Որովհետեւ, իշխանութիւնը առաջին եւ երկրորդ հնգամեայ ծրագիրներուն մէջ նկատի ունեցած էր գլխաւորաբար ծանր ճարտարարուեստութիւնը։ Այսինքն՝ արտադրութիւններ որոնք արտածումի կրնային ծառայել եւ կամ սպառազինումի։ Իսկ տեղական սպառումի յատուկ արտադրութիւններու պահանջը խիստ զգալի եղաւ։ 1917էն ի վեր, Խ. Միութեան բնակչութիւնը աքնաջան կ'աշխատի, բայց իր այդ աշխատանքին արդիւնքէն չի նպաստաւորուիր։ Առաջին տարիներուն՝ «համաշխարհային յեղափոխութեան» ցնորքը ծծեց անոր քրտինքը։ Աւելի վերջ՝ «արտաքին միջամտութեան» սարսափը։ Ինչպէս նաեւ՝ միշտ պատերազմական նպատակներով՝ ելեկտրակայաններու, գործարաններու, ճամբաներու, ջրանցքներու եւ մետաղային արտադրութեանց (օդանաւ, հրասայլ, զէնք, թնդանօթ) պահանջը։

Այս բոլորը թերեւս կ'ապահովէին «խորհրդային հայրենիքին» սահմանները, բայց, չէին կշտացներ զայն, ոչ ալ՝ կը հագուեցնէին։ Եւ, ինչպէս ըսինք՝ օրէ օր դժգոհանքը կ'աճէր։ Խ. Միութեան վարիչները խոստացած էին Գ. հնգամեակի ծրագրով յառկացնել փոքր ճարտարարուեստութեան,— հագուստ կապուստ, ուտելիք։ Եւ սակայն, այն տեղեկագիրը որ, 13 ամսուան յապաղումով, կարդացուեցաւ 18րդ համագումարին մէջ, պարզեց թէ Քրէմլ ստիպուած է իր Գ. ծրագիրը եւս յառկացնել մեծ ճարտարարուեստութեան եւ պատերազմական նիւթերու։

Միշտ համաձայն նոր տեղեկագրին, ընդհանուր արտադրութիւնը պէտք է աւելնայ 13.5 առ հարիւր, իսկ 1942ին համար կը նախատեսուի 88 առ հարիւրի յաւելում մը՝ բաղդատմամբ 1937ին։ Տեղեկագիրը չըսեր, սակայն, թէ այդ յաւելումը ո՞ր թիւերուն համեմատութեամբ պիտի ըլլայ, քանի որ առաջին ու երկրորդ հնգամեակներու նախատեսած արտադրութիւնները երբեք ամբողջովին չիրականացան, եւ խորհրդային բազմալեզու ժամուլը ամէն մէկ «հանրապետութեան» արտադրութիւններուն թերացումը մատնանիշ տեւականօրէն։

Գ. հնգամեայ ծրագրին մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւեն տարրաբանական արտադրութիւնները, պղինձի արտադրութիւնը, նաւաշինութիւնը եւ ելեկտրական ուժերու յաւելումը։ Կը նախատեսուի նաեւ յաւելումը վառելանիւթերու պահեստին։

Ուշագրաւ է որ, Քրեմլ վերջ կը դնէ «ճարտարարուեստական նոր նախաձեռնութեանց՝ եւրոպական Ռուսիոյ մէջ»։ Նոր գործարաններ պիտի շինուին միայն Ուրալեան սահմաններուն մէջ եւ Ծայր. Արեւելք։

Պարզ է, որ Խ. Միութիւնը, իր այս նոր որոշումով, իր ճարտարարուեստութիւնը կը փոխադրէ թշնամի օդանաւերու հասողութեան սահմաններէն հեռու։ Տեղեկագիրը կը պարզէ նաեւ ուրիշ նորութիւն մը,— «Երկաթուղագիծը երկրորդ Բագուի մը՝ Վոլկայի եւ Պալթիկի միջեւ»։ Ցետոյ՝ Հիւսիսի ծովային ճամբուն կազմակերպումը՝ Լէնինկրատը կապելով Վլատիվոսթոքի՝ Բեւեռային ովկիանոսի միջոցաւ։ Կառուցումը երկու ջրաելեկտրակայաններու՝ անդրվոլգեան անբերրի հողամասերուն ոռոգման համար։

Հակառակ այս մեծ ձեռնարկներուն, որոնք կը մատնեն, ինչպէս ըսինք, նախկին ուշադրութիւնը՝ մեծ ճարտարարուեստութեան մասին, տեղեկագիրը մոռցած չէ կրկնել հին յանկերգը, հնաւոր «պլիտիզն» տեղ գործածելով մերձաւոր «պլիտ» մը՝ թեթեւ ճարտարարուեստութեան և սպառումի նիւթերու մասին խոստումներ շռայլելով եւ նոյնիսկ դանոնք իբրեւ մաս ցոյց տալով նոր ծրագրին։

Տեղեկագիրը կը խոստովանի միանգամայն թէ Խ. Միութեան «արտադրողական վիթխարի յառաջդիմութեանը հակառակ՝ մարդ գլուխ աւելի քիչ է եղած այդ արտադրութիւնը՝ քան ուրիշ երկիրներու մէջ»,— օրինակ՝ Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ամերիկայի կամ Ֆրանսայի մէջ։

Համագումարի ընթացքին,— հակառակ «նոր» կանոնագրի ընծայած իրաւունքներուն՝ ըստ որոնց «ձեւական ժողովրդապետութիւնը կը վերածուի փաստական ժողովրդապետութեան» (Նիւզ Քրոնիքլ), եւ «ամենապարզ անդամ մը կրնայ քննադատել Սթալինն անգամ»,— ոչ մէկ պատգամաւոր փորձեց որեւէ քննադատական խօսք ուղղել տեղեկագրի այս մասին ալ։ Եւ, կարծես 170 միլիոն ժողովուրդը կիսամերկ ու կիսաանօթի չըլլա՛ր, ամէնքը միաբերան համաձայնեցան որ նոյն մերկութիւնն ու քաղցը չարունակուին՝ ի խնդիր օդանաւերուն եւ թնդանօթներուն։ Բայց, համագումարը ակիրքէն մինչեւ վերջ պոռպռաց թէ «Խ. Միութիւնը պէտք է արթուն մնայ եւ միշտ նկատի ունենայ թշնամի դրամատիրական օղակումը», ինչպէս եւ հակէ՝ ֆաշական երկիրներուն քայլերուն»։

Համագումարը առաջին վայրկեանէն պատերազմաշունչ էր, ու հեռու՝ բնակչային պահանջները նկատի առնելու տրամադրութենէն, քանի որ Սթալին իր բացման ճառին մէջ կը շեշտէր թէ «աշխարհի բաժանումին երկրորդ համաշխարհային պատերազմը սկսած է Արեւմուտքի՝ ինչպէս Արեւելքի մէջ»։

Այս պայմաններուն մէջ, բնականաբար անհրաժեշտ էր որ իր լաւատես եւ յուսադրիչ ճառը արտասանէր նաեւ Վորոշիլով, խօսելու համար բանակին անխորտակելի զօրութեան մասին։ Համագումարին ամէնէն շատ ծափահարուած անձերէն մէկն եղաւ ան՝ երբ մանաւանդ բարձրաղաղակ յայտարարեց թէ «կարմիր բանակը պատրաստ է ամէն վայրկեան միակ մարդու մը պէս իր պարտականութիւնը կատարելու», ինչպէս եւ յայտնեց իր՝ «դիցականաբուն թիւններուն եւ դաւաճաններու մաքրագործումը աւելի զօրացուցին՝ ոչ թէ տկարացուցին բանակը»։

Այս վերջին պարագան շատ վիճելի է, անշուշտ, քանի որ Խ. Միութեան բարեկամ երկիրներու զինուորական մասնագէտներն անգամ այն կարծիքէն են թէ «ռուսական բանակը իր տարրողութեան համապատասխան գիտակից տարրեր չունի»։ Պարզ է, որ կարմիր բանակին ուժը տեխնական է տակաւին։ Նոյնիսկ եթէ անտես առնենք անոր պարտութիւնները՝ սկզբնական օրերուն՝ լեհական եւ ուրիշ ճակատներու վրայ, իր քանակական արդիւնքը դեռ փորձուած չէ ռազմադաշտին վրայ, ու կարելի չէ ըսել թէ զինուորն ու մեքենան տոկալու ինչ կարողութիւն երեւան պիտի բերեն։ Այսուհանդերձ, ան, պատերազմի պարագային, 11 միլիոն հասնող հօկայ ուժ մըն է՝ ինչպէս կը գրէր գերմանական թերթ մը՝ եւ կրնայ ծանրացնել հակաֆաշական մեծ ուժերու կշիռը, եթէ՝ սակայն, Լեհաստանն ու Ռումանիան համաձայնին որ իրենց հողերէն անցնի ու կռուի ճակատը իջնէ։

Զմոռնանք, միւս կողմէ, որ 17րդ համագումարին (1934), Ծայր. Արեւելքի ուժերու հրամանատար Պլիւխէր եւս նոյնքան վստահ չեչտով խօսեցաւ՝ ճափոնական հաւանական յարձակումի մը դէմ, ու նոյնքան շատ ծափահարուեցաւ։ Բայց Քաասան լիճի շուրջ պատահած բախումները ուրիշ բան ապացուցին, եւ Պլիւխէրը առատ մը անհետացաւ հրապարակէն ...

Համագումարը, լրացնելէ վերջ իր օրակարգը, ընտրեց նոր Կ. Կոմիտէն, որուն կազմը հաղորդեցին, անոնք, հեռագիրները։ Ցիշեցնենք թէ նոր Կ. Կոմիտէն կազմուած է 71 անդամներէ եւ 68 թեկնածուներէ (փոխանդամ)

Նոր Կ. Կ.ին մէջ կան, հին կազմէն միայն 16 հոգի։ Վեց հոգի մեռած են, իսկ 49 հոգի՝ «մաքրագործուած»՝ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ»։

Իսկ նոր կազմին մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ զինուորականներէ, ինչ որ կը փաստէ թէ Խ. Միութեան գլխաւոր ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ազգային պաշտպանութեան գործին վրայ։

Ուրիշ խօսքով, Խ. Միութիւնը լըրջօրէն մտահոգ է արտաքին վտանգէն։

ՎԱՀՐԻՃ

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓ

Վենետիկի դարմանատուներէն մէկուն մէջ, Թրիալթոյի մօտ, վախճանեցաւ Հ. Յովսէփ վրդ. Մարգարեան, միանձն Մխիթարեան։

Ձեզմէ քիչեր, ու թերեւս ո՛չ ոք լսած է իր անունը։

Այո՛, երեւելի մատենագիր չէ եղած, պատասխանատու պաշտօններ չէ վարած, շնորհալից գործունէութեամբ հանրային ուշադրութեան առարկայ չէ հանդիսացած։ Բայց մի՞թէ սա՞նք են որ մարդս արժանի կը կացուցանեն ապրողներու սրտին մէջ անթառամ յիշատակ ունենալու։

Հ. Յովսէփ վրդ. Մարգարեան հայ էր եւ քահանայ, եւ մինչեւ խոր ալեւոյթ հաւատարիմ մնաց իր ազգութեան եւ կոչումին։

Պատուանշան չէր կրեր իր կուրծքին վրայ, ի՛նչ փոյթ, բայց կուրծքին տակ սիրտ մը ունէր, որ ինծի համար աւելի կ'արժէր քան իշխանի մը գահը։

Վեհանձն է այն մարդը՝ որ ի տես լարձրացող գեղեցկութեան՝ կը խանդավառուի անխախանձ, ի՛նչ դէրքի մէջ ալ գտնուի ինք։

Հ. Յովսէփ վրդ. Մարգարեան՝ ուսերուն վրայ իր ամբողջ ութսուն տարիներով՝ կը յորդէր խանդավառութեամբ երբ լսէր, օրինակի համար, տաղանդով գրուած քերթուած մը, մանաւանդ երբ հայերէն ըլլար այդ քերթուածը։ Իրեն համար հայ գրականութիւնն էր՝ որ կը ճոխանար, նշանակութիւն չունէր թէ որո՛ւ անունով։ Եւ այդ գրականութիւնը ճոխացնողներուն հանդէպ սէր ունէր, հիացում ունէր, եւ եթէ ի վիճակի ըլլար՝ ոչինչ պիտի զլանար անոնց, օրպէսզի շկորսուէին անոնք։

×

Ի՞նչ, կը պայծէք որ նատիմ եւ կենսագրութի՞ւն պատրաստեմ։ Չեմ կըրնար։ Երբեք չէի երեւակայեր թէ այդ յաղթանդամ ծերունին, յանկարծ, պիտի զգետնուէր անողոք մահէն, հետեւաբար գրքերու մէջ լոյս տեսած ոճով կենսագրականի մը պայմանք ինծմէ։ Իր ուր ծնած ըլլալն իսկ չեմ գիտեր։ Թերեւս զարմանաք։ Հո՛գս։ Մարդու մը ուր ծնած ըլլալը չէ կարեւորը, այլ ինչ տեսակ մարդ եղած ըլլալը։

Գիտէի միայն թէ Հայր Յովսէփ արեւելահայ էր, թէ քահանայ ձեռնադրուելէն առաջ՝ դարձեր էր Արեւելք իբրեւ առաքեալ, իբրեւ հայ եւ քրիստոնեայ առաքեալ, թէ հիմներ էր դպրոց, եկեղեցի, սիրուեր էր շատ իր ժողովուրդէն, թէ Մեծ Եղեռնէն ետք դարձեր էր մայրավանք, ալեւոր եւ վաստակաւոր, թէ հոն եւս վարեր էր կարգ մը պաշտօններ, տեռուած էր իր յոբելեանը, եւ թէ թարգմանիչն էր Վալերի Պրիւսովի «Հայ Գրականութիւն» անուն գործին։

«Բազմավէպ» իր յառաջիկայ թիւով պիտի զուժէ Հայր Յովսէփի մահը։ Անուններ եւ թուականներ պիտի երեւին անշուշտ այնտեղ։ Ես հոս միայն անձնական յուշերս եւ տպաւորութիւններս կ'արձանագրեմ։

Հայր Յովսէփ շատ բնելիքներ ունէր ինծի, կը ցաւիմ՝ որ թաղուեցան ընդմիշտ, նաեւ անոնք։

Երբ շոգեմակոյկը կը մերձենար Հայոց կղզեակին, կը ցառքէի կամրջակին վրայ եւ շուտափոյթ կը դիմէի դէպի ընթերցարան։ Նաճիներուն տակ ոմանք կ'երթեւեկէին ներամփոփ, ուրիշներ՝ պարտիզակին մէջ կը խնամէին ծաղիկներ։ Հեռուէն, ծովահայեաց լուսամուտին մէջ, կը նշմարէի Հայր Յովսէփի ալեփառ գլուխը։

Եթէ տեսնէք որ մուտքի դրան առջեւ կը խօսակցիմ ուրիշ հայերու հետ, կ'իջնէր ու մտանկից կ'ըլլար, եթէ տեսնէր որ առանձին եմ, անմիջապէս կը փափաքէր որ իր մօտը երթամ։

Իր սեղանին առջեւ, դէմ առ դէմ, կը խօսակցէինք առաւելապէս հայ գրականութեան մասին։ Սեղանին վրայ միշտ «Յառաջ» կար։ Խանդ եւ ջերմութիւն կը գտնէր այդ օրաթերթին մէջ։ Եւ հիմա, երբ մտաւոր քանի մը հարուածներով կը փափաքիմ իր դէմքը գծագրել, զայն հաւատարիմ կերպով վերարտադրելու համար՝ ստիպուած եմ ըսել թէ «Յառաջ»ի մէջ քրիստոնէական կրօնքին հանդէպ — զոր առաւելապէս հայկական կրօն կը նկատէր — երբեմն երեւցող զանազան գաղափարներ ցաւ կը պատճառէին իրեն։

Ով որ մաքուր սրտով կապուած է իր հաւատքին՝ յարգանքի արժանի է միշտ։ Հայր Յովսէփի մէջ՝ ճշմարիտ հաւատացեալն էր՝ որ կը վշտակրէր, կարդալով այդ գաղափարները։ Բայց ոչ մէկ առեն մեղադրանք լսած եմ իրմէ՝ այդ գաղափարներու հեղինակներուն դէմ։ Անգամ Եւրոպայի կը վերագրէր «Հայ ազգին սիրասուն զաւակներուն ուծացումը իրենց տոհմիկ կրօնքէն»։ Եւ յաճախ «Յառաջ»ը գոտիին վրայ անցուցած կը շրջէր ճեմելիքի կամարներուն տակ։

Ջէր հանդուրժեր տարագիր հայ կազմակերպութեանց դէմ ալքէն, ձախէն եկած որեւէ քննադատութեան, «բու հաւնած մարդիկդ ի՞նչ բրեր են, նայինք», կը հարցնէր։

Ու շարունակ կը կարդար։

Անոնցմէ չէր՝ որոնք միայն դասական հեղինակներէն համ կ'առնեն, եւ նորերուն գործերը ուշադրութեան արժանի չեն համարիր, ոչ թէ չարութեամբ, այլ նախապաշարումով։ Ահաւասիկ թէ Նաւթանդեան թէ Բակունց, հաւասարապէս սիրելի էին իրեն. Անունը, կամ թուականը, կամ դիրքը չէր՝ որ վինք կը հետաքրքրէր, այլ տաղանդը, հայ տաղանդը, զոր կը պաշտպանէր ծեր եւ քաջ զինուորի մը պէս, ուր որ ալ ըլլայ, որու դէմ որ ալ ըլլայ։

Կը յիշեմ, երկու տարի առաջ, եկեղեցահայ արհեստ ժամանած էին Վենետիկ։ Ընկերացայ անոնց դէպի Ս. Ղազար։ Երբ այդ հայախօսիկ երիտասարդութիւնը ներս խուժեց Հայր Յովսէփի սենեակէն, ալեփառ ծերունին վեր կանգնեցաւ, Այրարատեան աշխարհի դարունը ողջունելու պէս, թեւատարած, ու մենք տեսանք թէ իր սիրտը կը խնդար, ինչպէս կը խնդար իր դէմքը, քաղցրօրէն։

Այդ օրերուն՝ ի լոյս ընծայեցի տըպաւորութիւններս «Յառաջ»ի մէջ։ Քանի մը տող նուիրեր էի Հայր Յովսէփին։ «Որդեակ» ըսաւ՝ երբ գիրս տեսաւ, «ի՞նչ բարիք ըրեր եմ քեզի, որ այնքան համակրանքով խօսեր ես իմ մասին»։

— Ոչ մէկ նիւթական բարիք, Հայր Յովսէփ վարդապետ, ոչ ուսուցիչ եղած ես ինծի, ոչ մեծաւոր, ոչ բարերար։ Բայց հիմա՛ երբ դուն ալ սիրելի ծեր գլուխդ հանգչեցուցեր «հողէ բարձին», հիմա՛ երբ դուն ալ ակամնինդ փակեցիր ընդմիշտ, խարհի խօսքին, թող տուր որ ձայնով, յուզմամբ թրթռուն, ըսեմ յայտնեմ, երեք անգամ յայտնեմ ինչ որ չըսի կենդանութեանդ առեն։

— Համակրանքով խօսեր եմ, որովհետեւ կը սիրէիր ամէն անոնք, քերթուած մը ունէին իրենց հոգւոյն մէջ, մանաւանդ հայերէն քերթուած մը, ու կը մտահոգուէիր անոնց ապագայով։

Գրութիւն մը ունիմ՝ որ մնաց ապագայ, «Հայերը Վենետիկի մէջ» նագրով։ Հոն նկարագրած էի Հայր Յովսէփը, իր երկու հոգեկից ներուն՝ Հայր Արիստակէս Քաջազնունեանի եւ Հ. Գարեգին վրդ. Նահապետեանի հետ։

Կը յուսայի հաճելի անակնկալ մը ընել այդ երեք նահապետներուն, կը կորսուէր, Հայր Յովսէփ ինկաւ, անոնք ալ չկանգնեցան։

Մահուանէնքէն չորս օր առաջ գացի զարմանացուցած, իր մօտ։

Ինչ սրտայոյզ տեսարան պիտի ըլլար ու զուեցաւ իմ առջեւ։

Հայ վարդապետը միայնակ էր սենեակին մէջ, եւ ինք որ ամբողջ կեանքին մէջ սորված էր հայերէն կարդացեր էր հայերէն, իր մայրենի լեզուէն տարբեր լեզու չէր ուզեր գործածել նոյնիսկ իրեն այցելող իտալացիներուն հետ։

Հայերէն բառեր վերջապէս, ցաւած, վար կը կախուէին շրթունքներէն եւ, անիմանալի, կ'իյնային, կը կորսուէին ի սպառ։

Որքան խայտաց արցունք իր հոգիէն երբ իր եղբայրակիցները եկան ու այս սպառ յարկին տակ, իր անդամներուն շուրջ՝ հոծեցին զարմանք հայ շարականները եւ փոխադրեցին զինք սուրբ Ղազար, սիրելիներուն սարերէն։

Ու պիտի զարմանաք՝ եթէ ըսեմ որ Հայր Յովսէփ մեռաւ, որովհետեւ չէր ուզեր զրկուիլ իր հայ ընթերցումներէն։

Մէկ աչքը գործողութեան մը ենթարկել տուած էր, երկու տարի առաջ, յաջողութեամբ, նոյնը կը խորհէր միւսին համար ալ, անդարձ ըսկզբնալու ցանկութեամբ հայ գրականութեան մէջ, եւ այս՝ հակառակ ութսունօր արգելքին։

Մովսեսնեաց լուսամուտին մէջ պիտի չանսնեմ իր ալեփառ գլուխը։

Լոյսերո՛ւ մէջ պառկիս, Հայր Յովսէփ վարդապետ։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԶԱՐԵԱՆ

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻ պատուիրակութիւնը գնաց Պերլին, բանակցելու համար առեւտրական դաշնագրի ժամանակաւորութիւններուն շուրջ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ վերին Շլէզիոյ մէջ գերման նացիական քարոզչութիւնը արգելուած է այս օրերս։

ՉԻՆԱԿԱՆ բանակը 1500 մղոն տարածքի մը վրայ կը շարունակէ իր յարձակողական յառաջխաղացութիւնը, Քեանկցիի, Հոնանի, Շանսիի եւ Հուփէի շրջաններուն մէջ։ Ապրիլ 1էն ի վեր ճափոնացիներու կորուստները եղած են 48670 սպաննուած, 20.000 վիրաւոր եւ 780 գերի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ԳԷՂԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Գնանք մեր սրբազան պարտքը կատարելու, յարեց եռանդով Մովսէս վարդապետը։ — Մենք ոչինչ չենք զոհում այստեղ եւ ոչինչ էլ չենք կորցնում։ Վաղ թէ ուշ պիտի մեռնէինք. յաւիտենական չէր լինելու մեր կեանքը։ Օրհնենք Աստծուն, որ արժանի արաւ մեզ չնորհաւոր կերպով մեր մահկանացուն կնքելու։ Եթէ այս տաճարի հիմերը մեր արեամբ ներկելով աւելի պիտի ամրանան, եւ թէ գալոց սերունդները՝ չէն գտնելով այս կամարները՝ պիտի աղօթեն նրանց մէջ եւ այդ աղօթքը երկնքից պիտի իջեցնէ հայ երկրի վրայ Ցաւիտենականի օրհնութիւնը, ապա ուրեմն երջանիկ ենք մենք, որ դարձանք «ընտրութեան անօթ» եւ այս անգամ աշխարհում ապրեցինք առանց [illegible] յաւիտենական բարիքը անցաւորից գերադասելով։

— Գնա՛նք, գնա՛նք. թշնամին մեզ չի ահաբեկել. գնանք մեր պարտքը կատարելու, բացականչեցին միւս վարդապետները եւ խմբովին բակը դուրս եկան։

Հազարացիք հասել էին արդէն վանքի պարիսպներին եւ շրջապատել նրան։ Դռները փակ գտնելով՝ նրանք զայրացել, կատաղել էին։ Այդպիսի յանդգնութիւն չէին սպասում մի խումբ հոգեւորականներից։ «Ուրեմն այդտեղ պաշտպանող զօրքեր կան», մտածում էին նրանք եւ իրանց գոռում-գոչումով վանքի այրերը թընդացնում։ Նրանք հրամայում, հայհոյում, սպառնում էին։ Ահագին ծայրեր գալիս, զարկում էին պարսպապատի դրանը՝ նրան ջախջախելու համար։ Պարսպապատները վանքի բարձրացող ժայռերի վրայ ելլելով՝ քարեր էին գլորում այդտեղից, իսկ նախայարձակները պարսպին սանդուխները յենելով՝ պատրաստւում էին ելնել նրանց վրայ, կամ իջնել վանքի բակը

Վանականների խմբակը կանգնած էր այդտեղ անզէն, անպաշտպան, ինչպէս անմեղ երէների մի խումբ՝ արիւնռուշտ որսորդներով ու բարակներով շրջապատուած։ Հրոսակների վայրենի աղաղակները եւ երկաթապատ դրան բոմբիւնը դող ու թունդ էր հանում նրանց սրտերը. եւ որքան էլ նրանք պատրաստուած՝ կամաւոր հոգւով իրանց անձը զոհելու, այսուամենայնիւ նրանք դողում, սարսափում էին։ Մարդ ու արիւնից կազմուած մարդը՝ ընկճւում էր նրանց մէջ. բնազդը գործում էր աւելի քան հոգեկան կարողը. եւ նրանցից ամէն մինն աղօթում էր Աստծուն՝ անցնել իրանից դառնութեան այդ բաժակը։ Միայն Մովսէս վարդապետը կարծես խրացել, անզգայացել էր. զօրքի առաջակը, դրան ճարճատիւնը, լեռնալանջից գլորւող քարերը նրան ոչ շփոթում, ոչ սարսափեցնում էին. Նա անվրդով նայում էր այդ ամէնին կարծես սպասելով, որ հասնէ շուտով կատարման ժամը։

— Մենք ի զուր ենք կատաղեցնում այդ մարդկանց, դարձաւ նա վանահօրը,— աւելի լաւ է բանանք պարսպի դռները եւ ընդունենք նրանց. վաղ թէ ուշ պիտի ներս խուժեն նրանք։

— Ոչ, ոչ. գուցէ Աստուած դեռ կամենում է մեզ փրկել. գուցէ անցնում է փորձութեան ժամը... պատասխանեց վանահայրը, որ երկիւղից գունաթափուել էր արդէն։

Այդ ժամանակ պարսպի եւ աշտարակների վրայ բարձրացան զօրքերը եւ զարմանալով տեսան որ բակի մէջ կանգնած էին միայն մի քանի խումբ վարդապետներ։ Ջկային այդտեղ դիմադրող զօրքեր եւ ոչ էլ կռուի կամ պաշտպանութեան պատրաստութիւն. Այդ անակնկալ յայտնութիւնն իջեցրեց նրանց կատաղութեան եռանդը։ Մի քանիսը միայն իրանց սուրերը ձգեցին դէպի խմբակը, այն էլ կարծես ոչ թէ հարուածելու, այլ վանականներին վախեցնելու համար։

Բայց երբ պարսպապատի դուռը ժայռերի հարուածին չդիմանալով ահագին ճարճատիւնով գլորուեցաւ, ընկաւ եւ զինեալ բարձրացող խուժը բակը, վանականները խմբով փախան դէպի գաւիթը։

Վայրենի հրոսակներն ընկան նրանց ետեւից եւ մի ակնթարթում պաշարեցին բոլորին։ Սրերն ու սուինները սկսան շողալ։ Մի վայրկեան եւս՝ եւ ամէնքը պիտի ջնջուէին։ Բայց խմբապետներից մինն առաջ անցնելով զօրաւոր ձայնով գոռաց.

— Ոչ ոքին չսպանէք. այս է զօրապետի հրամանը։

Կարծես կատաղի գայլերի բերանից յանկարծ որսը խլեցին։

— Ինչո՞ւ չէք թողնում սատակել բոլորին, գոռացին նրանք միաբերան եւ սկսան մրմռալ, սպառնալ եւ անյուր հայհոյանքներ թափել վանականների գլխին։

Բայց շուտով այդտեղ հասաւ թէ՛ զօրապետը, նստած արաբական ամեհի նժոյգի վրայ, եւ վերջ տուաւ չարական վայրենի եռանդին։

Դա մի յաղթանդամ եւ զօրաւոր մարդ էր, խոշոր եւ թուխ դէմքով, հրացայտ աչքերով, հարուստ, զարշախած մօրուքով, որ իջնում էր մինչեւ գօտին. գլխին փաթաթած էր սպիտակ ապարօշ, որի մէջ ծածանում էր մի ոսկէ ցցունք։ Հագած էր թանկագին ասուի, եւ նրա վրայ պէտ դնէ զրահ. կողքից կախած ոսկեզարդ, աղեղնաձեւ թուր, իսկ ձեռքին բռնած փոքրիկ, փայլուն վառնակ։

— Ո՞րն է ձեր մեծը, հարցրեց նա վանականներին, յառաջանալով դէպի նրանց։

— Ես, խոնարհ ծառադ, առաջ անցաւ վանահայրը։

— Ո՞րտեղ է ձեր կրօնապետը, հարցրեց Բէշիրը։

— Նա գնաց Գառնի։

— Գառնի՞։

— Այո՛, Տէր։

— Ի՞նչպէս համարձակեցաւ։ Մի՞թէ Դուինից հրաման չեկրի՞ն նրան մեծ ոստիկանի առջը գալու։

Վանահայրը չպատասխանեց. նա ատամնում էր եւ չգիտէր ի՞նչ ասել։

— Ի՞նչպէս չէ, բերին, յառաջ անցաւ Մովսէս վարդապետը.

— Ինչո՞ւ ուրեմն նա այդ հրամանը անտեսեց։

— Նրան կարելի էր խնդրել, բայց երբեք՝ հրամայել։

— Դու համարձակւում ես այդ լեզուով խօսե՞լ ինձ հետ։

(Շար.)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

ԻՐԱՔ.— Քարիւղի արտադրութիւ–նը 1938ի տարուան մէջ բարձրացած է ... միլիոն տակառաչափի (թոնօ), 1937ին 4,02 միլիոն տակառաչափ էր։

...ՔԻՆ.— Թէհրանի մօտ աղակիի շաքարան մը կը շինուի։

... քաղաքի մէջ վերջացած է շինու–թիւնը մանարանի մը, որ 10 ժամ–ուան մէջ 1100 քիլօ հում բամպակ պիտի բանի։ Մանարանին պիտի կից ըլլայ հիւսուածեղէնի գոր–ծարան մը եւ ներկատուն մը։

ԿԻՊՐՈՍ.— Հրաքարի (Pyrit – եր–կաթի եւ ծծումբի բնական բաղա–դրութիւն մը) հանքային արտադրու–թիւնը եղած է 1938ի մէջ աւելի քան ... միլիոն տակառաչափ, մինչ 1937–ին ...000 տակառաչափ էր միայն։ Կիպրոսի մէջ կան 53 գինետուններ։ Կղզիի ծախսելու մասնաւոր սահմա–նափակումներ չկան, բացի «Վտան–գաւոր դեղերէն», ինչպէս թմրեցու–ցիչ ... Ցանախ սպառահող հիւան–դութիւններն են՝ թիֆիւս, մալա–րիա, ... սեռային հիւանդու–թիւններ, բորոտութիւն, թանչք։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ.— «Փէյլասին Փատաշ–կրէրեան», որ Մեռեալ ծովու աղերը կ'շահագործէ, բարձրացուցած է քա–լիումի աղերու (փոթասիում) արտա–դրութիւնը 47,500 տակառաչափի (1937ին ... տակառաչափ)։ Բրոմի արտա–դրութիւն ալ բարձրացած է 1938ին

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆ.— Այս ... շրջանը մաքսային առան–ձին միութիւն կազմած է։ Մաքսի ... պիտի խմբագրուին Թուրք ... պաշտօնեաներու օգնու–թեամբ։ Թրքական կառավարութիւ–նը ... ներածուած ապրանքնե–րը ... պիտի չառնէ, նոյնպէս այն ապրանքները որոնց ... սահմանափակուած է, ... պիտի կրնան ... (Սանճաք)։

... 200,000 բնակիչ ունի։ ... անտեսական արժէքը Ալեք–սանտրէթի նաւահանգստին մէջ կը ... որ արագօրէն պիտի ընդար–ձակուի եւ կազմակերպուի, որպէսզի ... կարենան նաւահան–գիստ մտնել։ Թրքական օգնութեամբ ... մը պիտի կազմուի որ ... վաճառականութեան եւ ճար–տարարուեստին զարկ պիտի տայ։ ... կը խօսուի Ամըքի ճահիճնե–րու ... եւ երկաթուղիի մը շի–նութեան մասին որ Ալեքսանտրէթը պիտի կապէ Անտիոքի։

Այրութէն հասած նոր լուրերու համաձայն կազմուած է արդէն «Հա–... Անոնիմ ... Շիրքէթի» անունով ընկերութիւն մը որ պիտի զբաղի երկ–... անտեսական եւ արտածումի գոր–ծով եւ մանաւանդ հանքային հա–րստութիւններու շահագործումով։ ... ընկերութեան դրամագլուխը յայտնի չէ։

ԹՈՒՐՔԻԱ.— Քէօթահիայի մէջ ... ջուրի եւ ջրանտարի գործա–րանին շինութեան աշխատանքները ... յառաջ կը տարուին, որով – ... Իզմիրի թուղթի եւ սէլիւլոզի ... որ պէտք ունի այդ նիւ–թերուն 1939ի կէսին արդէն վերջա–ցած պիտի ըլլայ։

ՏԻՐԱՑՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԼՈՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Մինչ մեծ պետութիւնները ահաւոր նոր պատերազմի մը երկիւղէն կը սպառազինուին եւ փոքր ազգերը կը դողան մեծերու ծաւալապաշտութեան վտանգին առջեւ, Լիւքսէմպուրկի մեծ դքսութիւնը կը տօնէ իր անկախու–թեան 100ամեակը։ Այս երկիրը ունի 300,000 բնակիչ եւ անկախութիւն ըս–տացած է Լոնտոնի դաշնագրով, 1839 ապրիլ 19ին, այսինքն հարիւր տարի առաջ։

Լիւքսէմպուրկի պատմութիւնը կը սկսի 11րդ դարէն։ 1060ին այս փոքր հողամասը կը կառավարուէր Կամսե–րու կողմէ։ 1354ին վերածուեցաւ դքսութեան, որ տեւեց չորս դար, մինչեւ որ անցաւ Հապսպուրկներու տիրապետութեան տակ

1914ին Վիլհէլմ կայսեր բանակները գրաւեցին Լիւքսէմպուրկը ինչպէս Ֆրանսական յեղափոխութեան ատեն Հանրապետութեան բանակները գրա–ւած էին զայն 1795ին եւ պահած Ֆը–րանսական դրօշին տակ մինչեւ նա–փոլէոնական պատերազմներուն վեր–ջաւորութիւնը։ Անկէ առաջ ալ Լիւք–սէմպուրկին տիրապետած է Սպանիոյ Փիլիպպոս Բ. թագաւորը, իսկ Ուտ–րէխթի դաշնագրով բաժնուած է Ֆը–րանսայի եւ Կարոլոս Զ. կայսեր մի–ջեւ։

Լիւքսէմպուրկի մեծ դքսութիւնը արդի ժամանակներու մէջ կը սկսի Վիէննայի խորհրդաժողովէն, որ վե–րածեց զայն մեծ դքսութեան եւ տը–ւաւ Հոլանտայի Վիլհէլմ Ա. թագա–ւորին։ Երբ 1830ին պելճիքական նա–հանգները անջատուեցան Հոլանտա–յէն, փոր... կատարուեցաւ առնելու Լիւքսէմպուրկը Պելճիքու նորաստեղծ թագաւորութեան մէջ։ Վիէննայի խորհրդաժողովը որոշեց սակայն, որ մեծ դքսութեան մէկ մասը պատկանի Հոլանտայի։ Հոլանտայի թագաւորը մերժեց այս կարգադրութիւնը, ուս–տի ամբողջ Լիւքսէմպուրկը մնաց Օրանժ-Նասաու թագաւորին իշխանութեան տակ, մինչեւ որ 1839 Ապրիլ 19ին, Լոնտոնի դաշնագրով, վերածուեցաւ անկախ մեծ դքսութեան։ Ահա այս անկախութեան հարիւրամեակն էր որ տօնուեցաւ այս փոքրիկ երկրին մէջ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

Ռումանահայ Միութեան Կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ որոշումնե–րը տուաւ.—

Ա.— Նկատի ունենալով որ բազ–մաթիւ անտարական հայրենակիցներ կան՝ որոնց թէեւ հարկային իշխա–նութեանց կողմէ 50000 լէյէն աւելի տարեկան եկամուտ գնահատուած է, ի վիճակի չեն սակայն 10,000 լէյի նոր տարեկան վճարել, որոշեց նոր դիմում մը կատարել պատկան իշ–խանութեանց մօտ՝ որպէսզի 10,000 լէյի տարեկանը զեղչուին նաեւ այն փոքր առեւտրականներուն համար ո–րոնք Ը. եւ Թ. դասակարգերուն մէջ կ'իյնան, այսինքն որոնց համար մին–չեւ 100,000 լէյ եկամուտ նախատեսու–ած է։ Այս առթիւ որոշեց որ այդ դասակարգերուն մէջ գտնուողներուն ցանկը եւս պատրաստուի Միութեան դրասենեակին կողմէ ներկայացնելու համար առ որ անկ է՝ առանց սակայն որեւէ յանձնառութիւն առանձնելու նպաստաւոր կարգադրութեան մը մասին։

Բ.— Պաշտօնական իշխանութեանց ներկայացնելու համար՝ որոշեց պատրաստել ցանկը այն բացառիկ ըն–քաւորներուն, որոնց ըքաւորութիւնը կը հաստատուի Ազգ. Խնամատարու–թեան կողմէ եւ որոնք զերծ պիտի ըլ–լան տարեկանէ ըստ նոր Ելեւմտից նախա–գծին օրէնքին։ ... րութեան որոշման։

Գ.— Իսկ անոնք որ առանց ըքաւոր ըլլալու՝ համեստ պայմաններու մէջ կ'ապրին եւ որոնք կրնան նուազա–գոյն տուրք մը վճարել տարեկան, ա–նոնց ցանկը առանձին պիտի պատ–րաստուի Միութեան դրասենեակին կողմէ։

ՀԱՅԵՐԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Պոսթընէն կը գրեն.— Նիւ Եորքի մէջ Գարեգին արք. Յովսէփեանի գըլ–խաւորութեամբ կազմուած յանձնա–խումբ մը արագ կերպով յառաջ կը տանի իր պատրաստութիւնները, որ–պէսզի հայ մշակութային արուեստ–ներու ամենագեղեցիկ ընտրութիւն–ները ըլլան ցուցահանդէսին մէջ։

Հայկական յանձնախումբին կազմը հետեւեալն է.— Մարտիկ Գալէօզեան, նախագահ, փաստաբան Տիգրան Ամ–սարեան, քարտուղար եւ 8 անդամ–ներ։

Ցայտնի երգահան Գրիգոր Սիւնիի յանձնուեցաւ երաժշտութեան մասը, Աւետիս Տէրունեան նշանակուեցաւ հրատարակութիւններու տնօրէն, որ ... պատրաստութիւնը ... ունի Ցիշատակի Գրքի պատրաստու–թեան։

Ըստ Պիրաւէյիֆայէն ստացուած տեղեկութիւններուն, երաժշտու–թեան բաժնի տնօրէն Սիւնի արդէն իսկ ձեռնարկած է յարմար մասնա–ւոր եղանակներ պատրաստելու։ Ան նոյնպէս կը մարզէ 150 հոգինոց երգ–չախումբ մը։ Հայկական Օրը ցու–ցադրութեան պիտի դրուին, հայկա–կան պարը հին ձեռագիրներ, ճար–տարապետութիւնը եւ ժողովրդական արուեստի նմոյշներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԳՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 23 Ապրիլ.— Մենք ալ տօնեցինք ապրիլ 11 — 24ի Մեծ Ե–ղեռնի տարեդարձը, նախաձեռնու–թեամբ Զօմի մասնաճիւղին եւ մաս–նակցութեամբ Հ. Ե. Դ. Եօթնեղ–լարեան ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին։ Հանդէսը բաց–ուեցաւ երգչախումբի «Մեր Հայրե–նիքով», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Բեմին խորքը տեղաւորուած էր, միլիոն զոհերու խորհրդանշող դագա–ղը, ծաղկունքով ծածկուած։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, ընկեր–ներ Մարալեան (Սեւ խաւարը), Աստոնեան (Ափ մը մոխիր), Տիկին Բորոսեան (Հայրենի տուն), Պ. Վար–դան՝ Թալէաթի սպանութեան շուրջ։ Երգեցին Օր. Տէրկոմեան, ջութակի ընկերակցութեամբ եւ Տիկին Մու–րատեան Միհրանեան Երգչախումբի «Մայր Արաքսիէն վերջ նախագահը, Դ. Թորոսեան բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Թ. Այվազեան։

Ընկերը երկարաշունչ իր ճառովը պարզեց հայ ժողովուրդին ձեռներէ–ցութիւնը, աշխատասիրութիւնը, ա–մէն մարզի մէջ, արհեստական, ճար–տարապետական, գեղարուեստական, գրական եւայլն։ Ամէն բանի մէջ գե–րազանցօրէն յառաջդիմող եւ ազա–տութեան ձգտող այս անատարկելի վաստակը չվրիպեցաւ բռնակալ իշ–խանութեան ուշադրութեներէն։ Եւ կազմակերպուեցան հայաջինջ ջար–դերը, որոնց նմանը չէ արձանա–գրած պատմութիւնը։ Բանախօսը եզրակացուց համերաշխութեան կոչ մը ուղղելով նահատակներու յիշա–տակին առջեւ։

Հանդէսը փակուեցաւ երգչախում–բի «Յառաջ նահատակ»ով։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ քաղաքա–պետարանի սրահին մէջ։

Այս առթիւ Անթիլիասի յիշատա–կարանին համար հանգանակուեցաւ 125 ֆր. որ պիտի ղրկուի «Յառաջ»ի։

Տ. Սողոմոնեան

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

Ս. ՇԱՄՈՆ, (յապաղած).— Ինչ–պէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր Կ. Խաչի օրը, որ կը զուգադիպէր իր տասնամեակին։

Հակառակ Զատկի տօներուն, ժողո–վուրդը փութացած էր գալ տօնը միասին անցընելու։ Տիկին Հ. Գու–յումճեան՝ օրուան նախագահուհին՝ քանի մը խօսքով ցերեկոյթը բաց–ուած յայտարարելով, հրաւիրեց երգ–չախումբը՝ երգելու «Փամ Փորոտա–նը»։ Ցետոյ Կ. Խաչի դպրոցի աշա–կերտները կարդալ արտասանութիւն–ներ բրին, փոքրիկն Ս. Գույումճեան, Ռօզա, քոյր եւ եղբայր Ժագլին Գեա–րաճեանները, (վերջինը երգեց հայ–րենական կտոր մը)։ Ա. Տէմիրճեան երգեց երկու կտոր, Պ. Ց. Աճէմեան կարդաց ուղերձ մը, որուն յաջոր–դեց պարմանի Խաչատուր Աղօյեանի արտասանութիւնը։ Քառորդ ժամ դադար մը տալով՝ վաճառուեցան շրջ. վարչութեան կողմէ ղրկուած Զատկի բաց–նամակները։ Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Վ. Իշխանեան, որ պարզեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը, սկսելով Ֆրանսայի շրջանէն եւ անց–նելով մինչեւ Ամերիկա, ուր հիմը դրուեցաւ կազմակերպութեան։ Այս առթիւ, յիշեց պատմական փաստեր եւս։ Օրինակ, Տիգրան Մեծի օրով պատգամաւորներ կը ներկայանան հայոց օրիորդ՝ Տիգրան Մեծի քրոջ Տիգրանուհիին եւ կը յայտնեն թէ Սպանաց թագաւորը կը ցանկայ որ օրիորդը անոր կինը դառնայ, եւ Տիգ–րանուհին առանց նկատի ունենալու Կուր գետի միւս ափը եղած ճոխու–թիւններու իրեն վերապահուած պա–տիւները, հայ կնոջ հպարտութեամբ կը պատասխանէ.— Ես կը նախընտ–րեմ ըլլալ հայ հասարակ մշակի մը կինը, քան օտար՝ Ալանաց թագաւո–րինը։ Այսպիսի մէջբերումներով բա–նախօսը համեմեց իր խօսքերը ան–ընդհատ մէկ ժամ, ապացուցանելով հայ կնոջ հանրօգուտ գործունէու–թիւնը, դարերու ընթացքին։

Յաջորդ հինգշաբթի օր ընկեր Վ. Իշխանեանը, «Վարուժան» խումբը հրաւիրեց դասախօսական ժողովի մը, Կրթասիրացի սրահին մէջ։ Իշ–խանեան խօսեցաւ աւելի քան մէկու–կէս ժամ, պարզելով օրուան հրա–տապ հարցերու հաւանականութիւն–ները։ Իբրեւ եզրակացութիւն, հրա–ւիրեց բոլորը ըլլալ պաղարիւն եւ ...

Այս առթիւ եղան կարգ մը հար–ցումներ, որոնք լուսաբանեցին սխալ ... ըմբռնումներ։

Սօս Պարէտ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ԱՆՎԵՐՋ ԱՐՏԱԳԱՂԹ

«Առաւօտ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Սանճաքի կա–ցութեան մասին.—

Ներկայիս Սանճաքը դժոխքի վերածուած է, ամէն կողմ անօթութիւն։ Ոչ միայն քրիստոնեաները, այլ Թուրքերն իսկ յուսախաբ՝ մեծ մասամբ դժգոհ են կացութենէն եւ իրենց այս դժգոհութիւնը չեն պահեր, կ'արտայայտուին հրապարակաւ, հաւաքատեղիներու եւ սրճարաններու մէջ, երանի տալով հին օրերուն։

Բարձր պաշտօնները տեղացի Թուրքերուն չեն վստահուիր, վերապահ–ուած են Անգարացիներուն։ Անոնց իշխանական թուղթերը պէտք է ապահովէ հաթայի կառավարութիւնը, իսկ այս վերջինը արդէն սնանկացած, որպէսզի կացութիւնը փրկէ, ժողովուրդին վրայ ծանր տուրքեր դրած է։ Տուրքերու գանձումը կ'ըլլայ շատ խիստ միջոցներով։ Թուրքերու ներքնապէս աչքով կը նայուի, իսկ քրիստոնեաները եւ Արաբները կը ճնշուին եւ կը հիծին։ Ամենէն շատ ծեծի եւ նախատինքի ենթակայ եղողները Ալէվիները եւ Արաբներն են, իսկ Հայերու հանդէպ առ այժմ հրապարակաւ նախատինք չկայ, բայց մեթո–տիկ հարուածներ կը ստանան։

Հայ երեսփոխանները լռութեան մատնուած են։ Անտիոքի երեսփոխան–ներէն Յակոբ Դաւիթեան արդէն Կիպրոս գաղթած է եւ չուզեր պաշտօնին վե–րադառնալ, իսկ միւսը, Եսայի Գազանճեան շատ հաւանական է որ ժողովի չկանչուի։ Ալեքսանտրէթիններն ալ իրենց «ծուխը» կորսնցուցած ըլլալով — հազիւ մի քանի տասնեակ հայ ընտանիքներ մնացած են — անշարժութեան դատապարտուած են եւ աւելի լաւ օրերու կը սպասեն։

Երեսուն հազար հայութենէն ներկայիս կը մնան 18 հազար, 12 հազարը գաղթած ըլլալով։ Այս թիւէն 13 հազարը կը գտնուին Քէսապ, Ճէպէլ Մուսա եւ շրջակայքը։ Իսկ քաղաքներու մէջ 5000։ Երիտասարդութեան 70 առ հարիւ–րը մեկնած են, մանաւանդ Ճէպէլ Մուսայէն ուր կը մնան միայն ծերունիներ եւ մանուկներ։ Եթէ մինչեւ օրս այս պատկառելի թիւը մնացած է, պատճառը միջոցներու չգոյութիւնն եղած է։ Գաղթը կը շարունակուի եւ դեռ պիտի շա–րունակուի։ Հայուն համար այլեւս անհնար է Հաթայէն ներս ապրիլ։

Այս տարի ինչպէս բոլոր դպրոցները, հայկականներն ալ հիմնական փո–փոխութեան ենթարկուած են, թրքական լեզուն պարտաւորիչ է, իսկ ֆրանսա–կանը արգիլուած, պետական նպաստ ստացողները մանաւանդ շատ մը դասեր Թուրքերէն պէտք է դասաւանդեն։ Յառաջիկայ տարի աւելի խստութիւն պիտի ներմուծուի եւ դպրոցը իր հայկական հանգամանքը պիտի կորսնցնէ։

... Դամասկոսի երիտասարդութիւնը նամակ մը ուղղելով ծերակուտա–կան Կոթըրոյի, շնորհակալութիւն կը յայտնէ անոր թափած ջանքերուն հա–մար եւ կ'ըսէ թէ Սանճաքը դարձած է թրքական նահանգ մը, ուր ոչ մէկ ե–րաշխաւորութիւն կայ ոչ – թուրք տարրերուն համար։ «Ալեքսանտրէթի երի–տասարդութիւնը, հայ թէ արաբ», այս առթիւ ջերմ շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ Պ. Փօլ տիւ Վէօոււի, որ այնքան կորովի կերպով կը պաշտպանէ Սանճաքի դատը։

»»» . «««

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՅ խնամակալ իշխանը Հռոմ պիտի այցելէ մայիսի կէսե–րուն։ Այս առթիւ «Իլ Թելեկրաֆօ» կը գրէ թէ Յուկոսլավիա այսօր – վաղը պիտի միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին եւ պիտի վարէ Պերլին – Հռոմ առանց–քին քաղաքականութիւնը։ Ուրիշ ֆաշական թերթ մը կ'ըսէ թէ Հունգարիա, Յուկոսլավիա եւ Պուլկարիա պիտի կազմեն խմբակցութիւն մը՝ իտալական հովանաւորութեան տակ։ Պուլկարիա պահանջներ ունի Ռումանիայէն եւ Յու–նաստանէն, բայց ոչ Յուկոսլավիայէն։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին Նիւ Եորքի ցուցահանդէ–սը բանալու համար ապրիլ 30ին, կի–րակի։ Բացման արարողութեանց ներկայ պիտի ըլլայ նախագահ Ռոզ–վէլթ։ Կը յուսան որ առաջին օրն իսկ մէկ միլիոն հոգի պիտի այցելեն ցու–ցահանդէսը, որ կը գրաւէ 1200 ար–տավար տեղ, Նիւ Եորք քաղաքին մօտ։

Կարգ մը տաղաւարներ տակաւին կազմ ու պատրաստ չեն։ Աշխատանք–ները առաջ կը տարուին գիշեր ցե–րեկ. Անցեալ շաբաթ ցուցահանդէսի մէջ աշխատողներու թիւն էր 16,000, այս շաբաթ կ'աշխատին 25,000 բան–ուորներ։ Ետ մնացած են ռուսական եւ ֆրանսական տաղաւարները։

Թէեւ Մ. Նահանգներու Խաղաղա–կանի նաւատորմիղը մեկնած է, բայց Նիւ Եորքի ջուրերուն մէջ կը գըտ–նուին 38 մարտանաւեր, ընդամէնը 12,000 սպաներով եւ ծովային զին–ուորներով, որոնք պիտի մասնակցին բացման արարողութիւններուն։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ–ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ–ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ–ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԻՆՆ ՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վիպակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Բայց միւս կողմն ալ նոյնչափ ... է, որչափ մենք, սիրելի ... մեր մէջ կը վխտան ռամիկ–... իսկ անոնց մէջ, ընդհակառա–կը ազնուականները. այդ անվարժ ... պետականները կարծես չա՞տ ... են իրենց դրութենէն, երբ այսօր ... զոնուին կոմս Քանթլոյի, դեր–... Միրանտայի, դերկոմս Պոհար–... կոմս տը Վալանսի, մարքիզ ... եւ դուքս Պիրոնի հրամա–նատարութեան տակ։

... տարօրինակ խառնակութիւն։ ... իսկ դուքս տը Շա՞րոոը։

Ո՛րը. Ֆիլիբ տ'Տէկալիդէի որ–... , այդ Ֆիլիբը, արդեօք ե՞րբ ... պիտի դառնայ։

— Երբե՛ք.

— Անիկա աչքը անկեր է զահին եւ ... ունի իր ոճիրներու օգնութեամբ ... բարձրանալ։

— Բայց իր մոլութիւններու օգ–նութեամբ ան պիտի դահավիժէ։

Վայրկենական լռութիւն տիրեց. ապա Գուապէրդըլօ շարունակեց.

— Սակայն այդ Ֆիլիբը կ'ուզէր հաշտուիլ թագաւորի հետ եւ ատոր համար եկած էր զայն տեսնելու, այն ժամանակ երբ Վերսայլ էի՝ երբ թա–գին անոր նետեց։

— Ո՞րտեղ, այն մեծ սանդուղի գը–լո՞ւխը։

— Այո՛, այնտեղ։

— Ես շատ լաւ ըրեր են։

— Մենք զայն կը կոչէինք Պուրպոն ցեխոտ

— Ա՜ն, այդ ճաղա՞տը, այդ բըշ–տիկներով ծածկուած դէ՞մքը, այդ արքայազա՞նը. փա՛ւ։

— Ես անոր հետ ծովի վրայ էի Ուասանի մէջ։

— Սուրբ Հոգի նաւին վրա՞յ։

— Այո՛։

— Եթէ ան ծովակալ Օրվիլիէի տը–ւած նշանին համաձայն քամիի ուղ–ղութիւնը բռնէր, այն ժամանակ Անգ–լիացիներու անցնիլը անպատճառ կ'արգիլէր։

Անշուշտ

— Իրա՞ւ է որ անիկա պահուըտե–ցաւ նաւին մէջ։

— Ո՛չ, բայց գրեթէ այդպէս բան մըն էր։

Այս խօսքին վրայ Վիէօվիլ քրքիջ մը արձակեց։

— Բայց կան յիմարներ, շարունա–կեց Գուապէրդըլօ, օրինակի համար սա Պուլէնվիլիէն, որու մասին դուք այժմ կը խօսիք. ես զայն շատ մօտե–կէն տեսած եմ եւ լաւ կը ճանչնամ։ Սկիզբէն գիւղացիները տէգերով բա–ռապատուած էին, այդ ապուշը չէ՞ր, որու գլխին փչեց գիւղացի–ներէն խակական տէգաւոր զինուոր–ներ պատրաստել եւ զանոնք վարժե–ցնել տէգերու զանազան դժուար եւ բարդ գործողութիւններու մէջ. անի–կա կ'երեւակայէր այդ վայրենիները կանոնաւոր զինուորներ դարձնել, ա–նոնց կը սորվեցնէր թէ՝ ինչպէս պէտք է ճնշել զունդերու քառակուսե–րու անկիւնները, թէ ինչպէս պէտք է կազմել դատարկ կեդրոնով փաղ–անքը։ Ծուռ մուռ լեզուով անոնց հրա–մաններ կու տար, հին զինուորական բառերով. օրինակի համար զինուո–րական դասակի յիսնապետը փոխա–նակ նոր լեզուով կոչելու կը կոչէր այնպիսի անունով մը՝ որ գործածա–կան էր Լուի ԺԴ.ի ժամանակ միայն։ Անիկա կ'աշխատէր այդ դող եւ աւա–զակ գիւղացիներէն անպատճառ կա–նոնաւոր գունդեր պատրաստել եւ ար–դէն կարգի բերած էր քանի մը դա–սակներ, որոնց յիսնապետները ամէն իրիկուն կարգով կը շարուէին եւ հը–րաման կամ հակահրաման կ'ընդու–նէին առաջ յիսնապետէն, որ շատ ցած ձայնով կը հաղորդէր իր օգնա–կանին, ան ալ՝ երրորդին, երրորդը՝ չորրորդին եւ այսպէս ականջէ ա–կանջ հրամանը կը հասնէր մինչեւ վերջին սպային։ Սպայ մը, որ իր յիսնապետի հրամանը ընդունելու ժամանակ գլուխը չէր բացած, անի–կա պաշտօնանկ ըրաւ։ Երեւակայե–ցէք, թէ գործը ո՛ւրտեղ հասած էր։ Այս անմիտը կարող չէր հասկնալ, որ գիւղացիները կ'ուզեն գիւղացի պէս ալ զինուոր մնալ, թէ անտառի մար–դը կարելի չէ զօրանոցի մարդ դար–ձնել։ Այո՛, ես կը ճանչնամ այդ Պու–լէնվիլիէն

Սկսան հանդարտ քալել, իւրաքան–չիւրը իր մտածումներուն մէջ խո–րասուզուած, ընդհատուած խօսակ–ցութիւնը չուզելով վերսկսել սակայն

— Բայց դուն սա ըսէ, ճի՞շդ է որ Տանթիէքը սպաննուած է։

— Այո՛, հրամանատար։

— Քոնդէի առա՞ջ։

— Բամարի բանակատեղին, թըն–դանօթի ռումբով։

— Կոմս Տանթիէք, ահա մերիննե–րէն մէկը որ անոնց կողմը անցած է։

— Աստուած հոգին լուսաւորէ, ը–րաւ Վիէօվիլ։

— Իսկ թագաւորի քոյրերը հիմա ո՞ւրտեղ են։

— Թրիէսթէ։

— Տակաւին հո՞ն են։

— Այո՛։

— Օ՜հ, այս հանրապետութիւնը, բացագանչեց Վիէօվիլ ցած ձայնով, ինչքա՜ն աւերում չըրին քանի մը հա–մար. երբ կը մտածեմ թէ ինչի՛ հա–մար երեւցաւ այս յեղափոխութիւնը, ամօթ է ըսել... քանի մը միլիոննե–րու համար։

— Եւ այդպիսի չնչին պատճառնե–րով այդքան լարուիլ ճիշդ պէտք չէ։

— Մեր գործը ամէն կողմէ գէշ կ'երթայ

— Այո՛, այդպէս է, Լա Ռուարի մեռած է. Տիւ Տրէնէ ապուշին մէկն է. իսկ եպիսկոպոսները, իբրեւ ժո–ղովուրդի առաջնորդներ, ինչքան աղէտ մարդիկ են, ահա քեզ օրինակ–ներ. Քուտ՝ Լա Ռոշի եպիսկոպոսը, Գօրուալ – Սէնդ – Օլէրը՝ Բուաթիէի եպիսկոպոսը, Մերսին՝ Լիւսոնի ե–պիսկոպոսը, տիկին Էչասըրիի սիրա–կանը։

— Այսինքն Տիկին Սէրվանդոյի, ա–րովհետեւ Պ. հրամանատար, դուք կ'երեւի գիտէք, որ Էչասըրի տեղի ա–նուն է։

— Եւ Ակրայի այս կեղծ եպիսկո–պոսը, որ չեմ գիտեր դեռ ո՞րտեղի թեմակալն է։

— Տօլի թեմակալը, անոր անունը Կիյօ տը Ֆօրվիլ է, բայց քաջ մարդ է եւ լաւ կռուիլ գիտէ։

— Քահանանե՜ր՝ երբ զինուորներ են հարկաւոր, եպիսկոպոսնե՜ր՝ ո–րոնք եպիսկոպոսներ նշոյլ չեն, զօրա–վարնե՛ր՝ որոնք զօրավարի չեն նմա–նիր։

(Շար.)

բնական ընդունակութիւնն ալ շատ վար կը մնայ ուրիշ » ու ներու ժողովուրդի ընդունակութեններ »։

Ուրիշ թերթեր ալ տեսակ մը սպառնալիք նկատելով Անգլիոյ առած որոշումը, կ'ըսեն թէ Անգլիա կ'ուզէ համոզել Ֆրանսացիները, Լեհերը եւ Ռուսերը թէ միայն ոսկի եւ չաւլ խօսքեր չունի, այլեւ մէս եւ ոսկոր։ « Այժմ Փարիզի, Վարշաւայի եւ Մոսկուայի մէջ պիտի կրնան աւելի բարձր փչել իրենց փողերը »։

Իտալիոյ մէջ ալ հեգնութեամբ ընդունեցան Անգլիոյ որոշումը, թէեւ թերթերը աւելի վերապահ լեզու մը կը գործածեն, բացատրելով թէ Փարիզ եւ Լոնտոն կորսնցուցած են իրականութեան զգացումը։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ անգլիական որոշումը պիտի չկրնայ խախտել ուժերու յարաբերութիւնը։ Հռոմի քաղաքական շրջանակներն ալ սպառնալիք մը կը նկատեն պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը, մինչդեռ առեն ձախողանք՝ պաշարման քաղաքականութեան եւ հետեւանք՝ Ֆրանսայի ճնշումին։

*** Գերմանական կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ, զօրացնելու համար պարտաւորիչ աշխատանքի ճակատը։ Առաջին անօրէնութիւնը կը տրամադրէ պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկել գրեթէ բոլոր գերման աշխատաւորները, ժամանոր տեսրակներ բաժնելով։ Այս պարտաւորութեան ենթակայ են ոչ միայն ճարտարարուեստական բանուորները, այլ եւ արուեստագէտները, գրագէտները, անկախ արհեստաւորները եւն.։ Ուրիշ անօրէնութեամբ մը, 1,500,000 Թուխ շապիկաւորները (Հիթլերեան մարտական խումբեր) նոր մարզանքներ պիտի կատարեն մայիս 1էն յունիս 15,— Նշանառութիւն, ձեռնառումբ նետել, արգելարշաւ 1500 մեթրի վրայ եւն.։

*** Պերլինի անգլիական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ընդունուեցաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի փոխանորդին կողմէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ յայտարարութիւն մը պատրաստելով Մայիս 1ի առթիւ, մասնաւորապէս կը ծանրանայ քաղաքական կացութեան վրայ եւ կ'ըսէ թէ «պիտի օգնեն այն ժողովուրդներուն որ յարձակման զոհ կը դառնան եւ կը կռուին իրենց երկրին անկախութեան համար»։

ԵՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ կառավարութիւնը վճռած է երկիրը պաշտպանել բոլոր վտանգներուն դէմ, դիւանագիտական ճամբով եւ ի հարկին զէնքով։ «Մեր քաղաքականութեան նպատակն է ամէն բանէ առաջ պաշտպանել մեր երկիրը, բոլոր արտաքին վտանգներուն դէմ։ Մենք վերազինեցինք երկիրը եւ ապահովեցինք մեր սահմանները, ամրապնդեցինք պալքանեան զինակցութիւնը, բոլորովին պարկեշտ եղանք մեր զինակիցներուն հանդէպ եւ պահեցինք մեր բարեկամութիւնները ուրիշ երկիրներու հետ»։

• ԹՈՒՐՔԻԱ եւս պատասխանելով գերմանական հարցարանին, յայտնած է թէ ոչ ոք եւ է վտանգի ենթարկուած չէ եւ թէէ իր դիրքը անհաւանական կը դարձնէ որ եւ է սպառնալիք։ Այս պատասխանը հաղորդուած է նաեւ պալքանեան պետութեանց։

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ թերթերուն մինչեւ հիմա արգիլուած էր տեղեկութիւններ հրատարակել հողային պահանջներու մասին։ Այս արգելքը վերցաւ եւ հիմա թերթերը ազատօրէն կ'արտատպեն արտասահմանի մամուլին հրատարակութիւնները Պուլկարիոյ պահանջներու մասին։

՝Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարար Հըլ ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ ամերիկեան ժողովուրդը այս անգամ գիտէ թէ պատասխանատուն ո'վ է, եթէ պատերազմ ծագի։ Նախարարը կոչ ըրաւ որ դիկտատորները ընդունին նախագահ Րոզվէլթին առաջարկը, այլապէս պէտք է սպասեն Մ. Նահանգներու ընդդիմութեան։ «Զէկայ վէճ մը, որ կարելի չըլլայ կարգադրել բանակցութեամբ եւ բարեկամական խորհրդակցութեամբ։ Այն ազգերը որ այս կերպէն կը խուսափին, պատերազմի կը ձգտին, պատերազմ մը, որմէ պիտի տուժեն ինչպէս մարդկութիւնը, նոյնպէս իրենց ժողովուրդները»։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնն ալ կազմակերպել դիմակներ պատրաստած է, ի նախատեսութիւն պատերազմի։ Այդ դիմակները, որոնք նման են ֆրանսական բանակի դիմակներուն եւ հայթայթուած են նոյն գիներով, ապահովութեան ամէն յատկութիւն եւ առաւելագոյն տեւողութիւնը ունին։ Դիմակի արժէքն է 700 ս. ղ. որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ապարանքի ծախքը։ Կառավարութիւնը դիմումներ կատարած է նաեւ ուրիշ ընկերութեանց, ապահովելու համար աւելի աժան գնով դիմակներ։

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ուշագրաւ համեմատութիւններ առայած են Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, համաձայն տեղական թերթերու հրատարակութեանց։ Ոստիկանութիւնը հայու մը վարած ինքնաշարժին մէջ գտած է երկու գերմանական զէնքեր եւ 50է աւելի փամփուշտներ։ Վարիչը յանձնուած է պատերազմական ատեանին։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ պաշտպանութեան համար խորհրդակցութիւններ կատարած է Զօր. Վէկան, Եգիպտոսի եւ Դամասկոսի մէջ։ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնն ալ ձեռք առած է անհրաժեշտ միջոցները, խորհրդակցելով մարզպանին եւ ուրիշ ձեռնհաս անձերու հետ։

ՀԱԼԷՊԻ փոխ-կառավարիչ Հասան Ճապպարայի դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ։ Դաւադիրները ռումբ մը պայթեցուցին ճիշդ այն պահուն երբ Ճապպարա տուն կը վերադառնար։ Անցորդ մը վիրաւորուեցաւ։ Տան ապակիները ջարդուփշուր եղան։

« ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵԳԻՊՏՈՍ » կուսակցութենէն քանի մը ուսանողներ մահափորձ կը պատրաստէին դահլիճի մէկ անդամին դէմ։ Անմիջապէս մատնուած երիտասարդները ժամանոր հսկողութեան տակ առնուեցան եւ հինգ ուսանողներ ձերբակալուեցան։ Մէկուն վրայէն գտնուած է ատրճանակ մը՝ հինգ գնդակով եւ ուրիշի մը վրայէն պրաունինկ մը չորս գնդակով։ Տուներն ալ խուզարկուելով, բազմաթիւ փաստաթուղթեր բռնուած են։ Ձերբակալուածները զատ զատ վայրերու մէջ բանտարկուեցան։ Առաջին քննութիւնները ցոյց տուած են որ այս խմբակը իբրեւ զոհ նկատի ունէր ներքին նախարար Նօքրաշի փաշան, Տօքթ. Ալի Մահիր փաշան եւ վարչապետ Մոհամէտ Մահմուտ փաշան։

ՉԵԽՈՒԹ Փիլզէն քաղաքին մէջ անծանօթներ արշաւ թափեցին գերման զինուորներուն վրայ։ Ձերբակալուեցան 50 Չեխեր եւ 50 Հրեաներ։ Հանրակառքերու եւ փողոցներու մէջ ալ յաճախ ժողովրդական յարձակումներ կը կատարուին գերման զինուորներու վրայ, կ'ըսեն թերթերը։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ֆրանսացի զարբին մը, Նանսիի մէջ, զինուորական տեղեկութիւններ հաղորդած ըլլալով Գերմանիոյ, անցեալ սեպտեմբերի տագնապին առեն։ Ուրիշ երկու մեղսակիցներ ալ դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան։— Շէրպուռի մէջ բռնուեցաւ թռուցիկ մը որ ապստամբութեան հրաւէր կը կարդար, յանուն բանուոր – գիւղացիական կուսակցութեան (Մարսօ Փիվէր, նախկին ընկերվարական)։

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՍԱՑԻ առեւտրականներ վտարուեցան Գերմանիայէն։ Պատճառները գաղտնի կը պահուին։

ՊԵԼՃԻՔՈՅ վարչապետ Պ. Փիէրլօ, խօսելով նորընտիր խորհրդարանին առջեւ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը լիազօրութիւններ պիտի պահանջէ ա) պահպանելու երկրին անկախութիւնը, բ) բարեփոխելու սահմանադրութիւնը եւ գ) բարելաւելու տնտեսական ու ելմտական կացութիւնը։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԵՆՐԻ-ՊԵՏԱՍԻ ԿԱ ՄՏԵՒ ընկերուհին ժողովի կը հրաւիրէ իր ցուցանի թոյն որ ընկերոխոր 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 3օին, 6 Av. d'Italie սրճարանին վերնայարկը, կարեւոր օրակարգ

Գուայլ

ՍԵՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Անոուն» խումբի ժողովը 28 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ, ծանօթ ճաշարանին։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

ԼԻՈՆ, 24 Ապրիլ.— Բնիկ Մարզուանցի Օհանեան Յակոբ 30 տարեկան հայ երիտասարդը Մարտ 18ին ազնուալի արկածի մը հետեւանքով մեռաւ։ Այս սուրբախառ երիտասարդը նախկին ճէպէլի որբանոցէն է եւ Լիոնի մէջ ո եւ իցէ մօտիկ կամ հեռաւոր ազգական չունի, որ իբրեւ դատախազ պահանջէ արեան գինը ապահովագրական ընկերութենէն որ արդէն ճանչցած է իր յանցաւորին պատասխանատուութիւնը։ Ազգ. վարչութիւնս կը վարէ խորհրդակցութիւնները մինչեւ ազգականի մը գտնուիլը։ Կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ որ կը ճանչնան յիշեալ սարգաւախ Ցանորը, բարի ըլլան վարչութեանս հասցէին ուղարկել անմիջապէս անոր ազգականաց անունները, անշուշտ հասցէներով։ Արտասահմանեան բոլոր թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս փնտռտուքը Union Nationale Arménienne, 69 rue Louis-Blanc Lyon (Rhône)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի Ց. Հ. Կ. ... Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ... պերեանի եւ իր պարագաներուն ... րենց հօր եւ աներոջ՝ Պ. ՔԷՐՈՎԲԷ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի դառնաշխամահուան ... առթիւ։ Եւ փոխան ծաղկեպսակի ... ֆրանք կը նուիրէ Ճանճուրեան ... ֆոնտին։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈ-Ի Հ. ... մասնաճիւղին եւ Մարտիկեան ... ժողովրդներու ... թեան ընդհ. ժողովը 29 Ապրիլ ... բաթ երեկոյ ժամը ... ին ... եան սրահին մէջ։ Օրակարգ ... ուսումնական ... ներկայացման ... գաղտանանդէսի պատրաստ... եւ այլն։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER TAGOPIAN
17, Rue Dauntone .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Բոլոր երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 29 Avril 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4027 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

1,500,000 ՀՈԳԻ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր 145ի դէմ 376 ձայնով քուէարկեց պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը: Այս առթիւ 143ի դէմ 380 ձայնով մերժուեցաւ ընդդիմադիրներուն պարսաւանքի բանաձեւը: Այս որոշման եւ նախորդ օրէնքներու շնորհիւ, Մեծն Բրիտանիա տրամադրելի պիտի ունենայ 1,500,000 հոգի, 25էն 50 տարեկան, զինուորական եւ քաղաքային ծառայու–թեան համար, եթէ պատերազմ ծագի: Այդ պարագային հսկողութեան տակ պիտի առնուին նաեւ անհատական հարստութիւնները եւ պատերազմական շահերը, մասնաւոր օրէնքներով:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, իրաւատու նախարարը բացատրեց թէ Անգլիոյ 14 միլիոն գործի մարդոց դրեթէ կէսը շարժման մէջ պիտի դրուի, այսինքն ազատ պիտի համարուի իր սովորական զբաղումէն, նուիրուելու համար ազգ. պաշտպանութեան: Այս հաշուառուած քաղաքացիներէն 630000 հոգի 25 — 38 տարեկան են, հետեւաբար տրամադրելի՝ երկրապահ բանակին համար: Մնացեալ 870,000ը, 38 — 50 տարեկան, տրամադրելի պիտի ըլլան հակօդային, ծովեզերեայ եւն. ծառայութեանց համար:

Աւելի շատ զինուորներ ճարելու համար, պատերազմական նախարարու–թիւնը կոչ մը ուղղեց 45էն վեր եւ 51էն վար նախկին սպաներուն, որպէսզի մտնեն ազգ. պաշտպանութեան զօրամասերուն մէջ: Ասոնք պիտի ծառայեն բուն երկրին մէջ եւ 5 ոսկի պարգեւ պիտի ստանան:

«ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ»

Վարչապետը ներկայացնելով պարտաւորիչ զինուորութեան օրինագիծը, կը շեշտէր թէ անհրաժեշտ է այս տնօրինութիւնը, նախ երկրին պաշտպանու–թիւնը ապահովելու, յետոյ յարգելու համար ուրիշ երկիրներու խոստացուած յանձնառութիւնները: Պատասխանելով ընդդիմադիրներու քննադատու–թեանց, որ գիտել կու տային թէ վարչապետը խախտած է իր հանդիսաւոր խոստումը, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— «Մարտ 29ին աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը հարցուց ինծի թէ պիտի պահե՞մ կամաւոր զինուորութեան սկզբունքը, ես ալ հաստա–տական պատասխան տուի: Անձնապէս կը կարծէի թէ կամաւոր դրութիւնը կը համապատասխանէ մեր պէտքերուն: Սակայն պայմանները նոյնը չեն այսօր: Բայց եւ այնպէս կը խոստովանիմ թէ խոստում տուած էի ես, եւ հիմա ժողո–վին կը մնայ վճռել թէ պէ՞տք է պահեմ զայն: Մարտ 29էն ի վեր կացութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ»:

Այստեղ վստահութեան խնդիր յարուցանելով, Պ. Չէմպըրլէն պարզեց այն խառնաշփոթ կացութիւնը որուն պիտի մատնուէր երկիրը, եթէ ընդդի–մադիրներուն տեսակէտը յաղթէր: Եւ սպառնաց նոր ընտրութիւններ կա–տարել.

— «Ի՞նչ ծանր պատասխանատուութեանց տակ պիտի իյնային անոնք որ նոր ընտրութիւններ պիտի պարտադրէին մեզի: Եթէ ընդունէինք ընդդիմա–դիրներուն առաջարկած դիրքը, պիտի չկրնայինք ձեռք առնել այն միջոցները զոր կենսական կը նկատէինք: Իսկան տնօրինութիւններ պիտի ուշանային շա–բաթներով, որ կրնային տաղնապալի ըլլալ եւ ռազմական արտադրութիւնները պիտի դանդաղէին:

Վարչապետը յետոյ բացատրեց այն պատճառները որ խիստ սահպողական դարձուցած էին պարտաւորիչ զինուորութիւնը.

— «Անհրաժեշտ էր որոշումը ծանուցանել այս շաբթու, որովհետեւ եթէ յառաջիկայ շաբթուան ձգէինք, պիտի ըսէին թէ կապ ունի Հիթլէրի ճառին հետ: Մենք որ եւ է տեղեկութիւն չունինք Պ. Հիթլէրի ընելիք յայտարա–րութեանց մասին եւ մեր առաջադրութիւնները կապ չունին անոր հետ: Հարկ է որ ամբողջ աշխարհ գիտնայ այս պարագան: Ցետոյ, անհրաժեշտ է փա–րատել այն բոլոր կասկածները որ կրնան տիրել Մեծն Բրիտանիոյ վճռակա–նութեան մասին: Ներկայ ժամանակաշրջանը անբնական է, ոչ պատերազմի շրջան է, ոչ ալ խաղաղութեան: Կառավարութեան որոշումները սահպողական դարձան իբրեւ հետեւանք մեր պատասխանատուութեանց յարաճուն ծանրու–թեան, իբրեւ հետեւանք վերջերս Լեհաստանի, Ցունաստանի եւ Ռումանիոյ հանդէպ մեր ստանձնած յանձնառութեանց: Կառավարութեան որոշումը կազ–դուրեց, սփոփեց եւ խրախուսեց Եւրոպայի մեր բոլոր բարեկամները»:

Պատասխանելով ուրիշ դիտողութեանց, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— «Սխալ է կարծել թէ մեր նորագիրներու տարեկան զօրաժողովը շատ մեծ չըլլալով, զինուորական տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն չունի մեր տուած որոշումը: Ամբողջ աշխարհ պիտի հասկնայ թէ ինչ մեծ առաւելու–թիւն կը ներկայացնէ որոշ թիւով մարզուած զինուորներ ունենալ զինուորա–կան իշխանութեանց տրամադրութեան տակ: Բայց եւ այնպէս, պէտք չէ այն տպաւորութիւնը գործել թէ մօտալուտ է ընդհանուր պատերազմ մը: Ես կը կարծեմ թէ կացութիւնը այնպէս է որ կչիռը այս կամ այն կողմ հակելով, կարելի է խափանել պատերազմը»:

Վիճաբանութեանց առթիւ խօսք առին աշխատաւորական եւ ազատական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, որոնք մերժեցին կառավարութեան ծրագիրը, նախկին նախարար Չըրչիլ, որ ջերմապէս գնահատելով պարտաւորիչ զինուորութիւնը, անբաւական գտաւ նշանակուած թիւը (20 — 21 տարեկան) եւ ուրիշ պահպանողական երեսփոխաններ, բոլորն ալ կուսակից պարտաւորիչ ծառայութեան:

Նոյն օրը Լորտերու ժողովն ալ ձեռամբարձ քուէարկեց պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՅՈՅՍ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՉԷ ՏԱԿԱՒԻՆ

Երկու բացառիկ դէպքեր, պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը Անգլիոյ մէջ եւ Հիթլէրի շռնդալից ճառը, նոր կացութեան մը առջեւ կը դնեն քաղաքական աշխարհը:

Անգլիական որոշումը, թէեւ առժամեայ եւ սահմանափակ, տեսակ մը յե–ղափոխութիւն կը կազմէ այդ աւանդապահ երկրին մէջ: Եւ քանի որ առաջին քայլը առնուած է արդէն, մնացեալը կախում ունի դէպքերու ընթացքէն, — կրնայ ընդարձակուիլ եւ դառնալ տեւական, եթէ այսպէս լարուած մնայ մըթ–նոլորտը:

Բայց պարտաւորիչ զինուորագրութեան որոշումը չէ որ աննախընթաց դէպք մը կը բանայ Մեծն Բրիտանիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ: Այդ որոշումը ինքնին հետեւանք է նոյնքան ծանրակշիռ դէպքի մը՝ Անգլիոյ ըն–դունած յանձնառութեանց՝ Եւրոպայի մէջ, — երաշխաւորութիւն Լեհաս–տանի, Ցունաստանի եւ Ռումանիոյ: Երաշխաւորութիւն մը որ կրնայ տա–րածուիլ նաեւ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ վրայ, եթէ յաջող ելքի մը յանգին բանակցութիւնները:

Երկրորդ մեծ դէպքը, Հիթլէրի հրապարակային պատասխանը Ռուզվէլթի նամակին, տեսակ մը պատասխան է նաեւ Անգլիոյ տուած որոշման:

Այս տողերը գրած ատեն աչքի առջեւ չունէինք Գերմանիոյ Առաջնորդին ճառը: Հարկ է սպասել անոր բնագրին հրատարակութեան, ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար:

Բայց, ինչպէս կը հաւաստէին լաւատեղեակ աղբիւրներ, Հիթլէր մինչեւ վերջ առեն պատասխանած եղաւ Անգլիոյ վարչապետին, աւելի երկար քան Ռուզվէլթի. Ուրեմն, մարտահրաւէր մը չէ որ կ'ուղղուի, այլ տեսակ մը յար–աբերութիւն, որմէ խորաքանչիւրը կրնայ հանել իր եզրակացութիւնը:

Դարձեալ այդ աղբիւրներուն համաձայն, Նախագահ Ռուզվէլթ չուզելով անկէ զինքը զրկել Հիթլէրի ճառը (Ամերիկայի մէջ ժամը 6), լսելու համար:

Քանի որ ոչ Գերմանիա եւ ոչ ալ Իտալիա տրամադիր են այրելու բոլոր կամուրջները, հակառակ իրենց սպառնալից արտայայտութիւններուն, հա–ւանական կը համարուի որ Ռուզվէլթ եւ Չէմպըրլէն նոր փորձ մը կատարեն, ժողով մը շուրջը հաւաքելու համար երկու Առաջնորդները:

Այս վերջինները միշտ կը խուսափին միջազգային լայն խորհրդակցու–թիւններէ, տաղտկալի ժամավաճառութիւն համարելով զանոնք: Բայց եթէ նորէն սահմանափակ ժողով մը սարքուի, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրան–սայի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ վարչապետներուն, անկարելի չէ որ տեղի ուն ինչպէս եղաւ անցեալ սեպտեմբերին, Միւնիխի մէջ:

Հակառակ ընդհանուր յոռետեսութեան, դեռ ամէն յոյս կորսուած չէ, խաղաղութիւնը փրկելու համար, գոնէ մինչեւ... ամեհի, աննախընթաց պատրաստութեանց լրացումը:

Մանաւանդ որ, ամէնէն ռազմաշունչ երկրին մէջ ալ, հանրային կարծիքը իրապէս կը խորշի նոր արիւնահեղութիւններէ:

Շ.

ՖՐԱՆՍԱՆ ՍԻՐԵԼԸ՝ ՈՃԻՐ...

20 հայեր ձերբակալուած Սանճագի մէջ

Հալէպէն կը գրեն Ազգակի ապրիլ 20 թուականով.—

Ինչպէս յայտնի է, ծերակուտական Պ. Կոթըռօ եւ գրագէտ Փօլ տիւ Վէու Սանճագ այցելեցին, քննական առաքելութեամբ.

Ամենուրեք, ժողովուրդը խանդավառ ընդունելութիւն ըրաւ ժնծանուն հիւրերուն եւ յուզիչ ցոյցերով յայտնեց իր հաւատարմութիւնն ու հաւատքը՝ հանդէպ Ֆրանսական դրօշին եւ ուժին: Շատ բնական էր որ այդ անկեղծ զե–ղումներուն մասնակից ըլլային նաեւ Հայերը, որոնք անյիշատակ ժամանակ–ներէ ի վեր ունեցած են խորունկ հիացում մը՝ հանդէպ Ֆրանսական մեծ ազ–գին:

Արդ, համակրանքի նման արտայայտութիւն մը տեղի ունեցած է նաեւ Գորլէնի մէջ, ուր հիւրերը ընդունուած են «Մարսէյյէզ»ով:

Հիւրերուն մեկնելէն վերջ (երէկ) Թուրքերը ձերբակալած են 20 ՀԱՅԵՐ, որոնք մասնակցած էին ընդունելութեան:

Ուրեմն, այնքան ամարդի հալածանքներէ ետք, Հաթայի բարեխնամ կա–ռավարութիւնը սկսած է այլեւս ոճիր համարել Ֆրանսան սիրելն անգամ...

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտերը կը խորհրդակցին

Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս վերջը, կարեւոր խորհրդակցութիւն մը սարքուեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտներու վարիչներուն միջեւ: Իտալիոյ սպայակոյտին նախագահը եւ ելմտական նախարարը նախապէս տե–սակցութիւն մը ունեցան Մուսոլինիի հետ: Գերմանիոյ սպայակոյտին նա–խագահը Հռոմ կը սպասուի այսօր, շաբաթ: Պիտի այցելէ Թագաւորին եւ Մուսոլինիի: Կը կարծուի թէ պիտի հանդիպի նաեւ Լիբիա (Ափրիկէ), ուր Մարշալ Պալպօ, իբր ծանօթ, պիտի մասնակցի կայսրութեան հռչակման տարեդարձին տօնա–կատարութեանց:

Այս առթիւ իտալական թերթերը նորէն կ'արծարծեն Թունուզի, Ճիպութիի, Սուէզի եւ Քորսիքայի խնդիրները: Ծայրայեղ թերթ մը, «Թէլէկրաֆօ», արհամարհելով Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան հաստա–տումը, զայն կը վերագրէ տարապայման վախի: «Աչ թէ զօրութեան, այլ վախի ապացոյց մըն է այդ»: Եւ կը շարունակէ.

— «Իտալիա եւ Գերմանիա վերջին դէպքերէն կը հանեն միակ կարելի եզրակացութիւնը,— անոնք պիտի շարունակեն յառաջ երթալ: Մենք կը պա–հանջենք Թունուզը, Ճիպութին եւ Սուէզը, այն ստուգութեամբ թէ Ֆրանսա–ցիներու «երբեք»ները մեզի պիտի բերեն նախ իտալական Քորսիքան, ինչպէս եւ Նիսը, որբանը երկու աշխարհներու հերոսին».

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ բարձրացած է 1,798,000 ոսկիի, համա–ձայն Անգլիոյ նոր ելմտացոյցին, որ երեսփ. ժողովին յանձնուեցաւ քանի մը օր առաջ: Եթէ չենք սխալիր, մայր գումարը 800,000 ոսկիէն աւելի չէր...

ՀԻԹԼԷՐ ԽՕՍԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

Երէկ, ուրբաթ, ճիշդ կէս օրին Հիթլէր խօսեցաւ իր ճառը, իբրեւ պա–տասխան նախագահ Ռուզվէլթի ծանօթ կոչին: Ճառը տեւեց երկու ժամէն ա–ւելի: Գերմանական ձայնասփիւռը զայն տարածեց վեց լեզուներով: Ֆրան–սերէն թարգմանութիւնը հաղորդուեցաւ չորս մասով:

Խորհրդարանի նիստին կը նախագահէր մարաջախտ Կէօրինկ, որ անմի–ջապէս բեմ հրաւիրեց Առաջնորդը: Հակառակ ընդհանուր մտավախութեան, Հիթլէր նորէն կրկնեց թէ Գերմանիա պատերազմ չուզեր, բայց վճռած է ար–ժեցնել իր պահանջները: Այս առթիւ մեղադրեց թէ Ռուզվէլթ ինքն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան հետ, ջախջախելու հա–մար Գերմանիան: Ցետոյ փառաբանեց նոր Գերմանիոյ ուժը, ինչպէս եւ Ա–ռանցքին հետ կապուած պետութեանց սերտ գործակցութիւնը:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԽՈՒՃԱՊ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ վերջերս կատարեալ խուճապ մը ծագած է Թուրքիոյ եւ մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ: Վախնալով թէ պատերազմը անխուսափելի է եւ Իտալիա շուտով պիտի յարձակի Անատոլիոյ վրայ, ժողովուրդը խուժած է դրամատուններուն եւ պահանջած է իր աւանդ գումարները: Միւս կողմէ ժողովուրդը սկսած է մեծ քանակութեամբ պարէն գնել եւ մթերել, ինչ որ կատարեալ տագնապ մը ստեղծած է առեւտրական հրապարակին վրայ:

Թուրք թերթերն ալ անուղղակի կը հաստատեն այս պարագան:

Այսպէս, երեսփոխան Ազա Կիւնտիւզ հետեւեալը կը գրէ «Թան»ի մէջ (16 ապրիլ), ըսելէ յետոյ թէ Թուրքիա հինգերորդ ուժեղ պետութիւնն է.—

— «Թուրքիոյ ելմտական, տնտեսական, քաղաքական ու խաղաղութիւնը պաշտպանող հաստատութեանց մասին վայրկեան մը անգամ կասկածիլը՝ եթէ բարոյական թշնամութիւն մը չէ, առնուազն տխմարութիւն է (անմաքրբե): Մեր հրապարակը բաց է ուզուած փորձերուն առջեւ, մասնաւորաբար ելմտական տեսակէտով, մեր ազգային դրամատունները եւ մեր երկրին առջեւ առաւելագոյն ապահովութեամբ աշխատող օտար ելմտական հաստատութիւնները ծայրի չափ ամուր են: Միամիտ մա'րդ, որ կը մտահոգուիս դրամատան մէջ քու ունեցած երեքուկէս դրշ.ով: Ով ալ ըլլաս, կ'աղաչարարեմ քեզի.

— Երբ Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը կը վստահուի հին–գերորդ կարողութեամբ խօսքի իրաւատու Թուրքիոյ, ասանկ եա (հայտէ հայտէ) ապահովութեան մէջ է ոչ միայն քանի մը դրուշդ, այլեւ քանի մը միլիոնդ: Ուժեղ եւ ձայնը լսելի թուրք ազգին կը յանձնարարենք աչալուրջ գտնուիլ ջուրերու հանդէպ, զոր հաւանաբար ուզեն քալեցնել յարդի տակէն: «Ի՞ՆՉ ԿԸ ՎԱԽՆԱՔ, ԱՄՕԹ Է, ՄԵՂՔ Է...»

Ծանօթ հրապարակագիր Էքրէմ Թալու, նախկին գեսպան եւ մամուլի նախկին վերատեսուչ, յօդուած մը ստորագրած է «Սօն Փօսթա»յի մէջ (15 ապրիլ), «Զրոյցներ» վերնագրով: Կը թարգմանենք ամէնէն յատկանշական մասերը.

— «Մենք ալ գիտենք թէ կացութիւնը խաղաղ եւ հրապարակը վարդա–տան չէ: Աշխարհակալութեան դեւը տակաւին չէ լռած: Մէկ կողմէն կլլածը մարսած ժամանակ, միւս կողմէ անյագ ակնարկներով կը նայի աջ ձախ:

Այո, տարօրինակ օդ մը կայ: Կայ, բայց տակաւին խուճապ առաջ բերե–լու հանգամանք չունի: Մանաւանդ մեզի համար բաւական հեռու է վտանգը: Հետեւաբար, կրնանք բարձր պահել մեր բարոյականը եւ պահելու ենք: Հայ–րենասիրութիւնը եւ հաւատքը կը պահանջեն ականջ չկախել տարած–ուած զրոյցներուն: Բերանացի թերթերը, ըսի ըսաւի գործակալութիւնները մազաչափ արժէք ունենալու չեն ինքզինքը յարգող ազգի մը համար:

Այս տեսակ ժամանակներու մէջ շատ կ'ըլլան սուտեր թօթնող ողորմելի գլուխներ եւ ինքնութիւնը անծանօթ քալքալիչներ (պօզկունճու): Այսօր կը խօսին զօրաշարժի, վաղը՝ ելմտական տագնապի մը, միւս օրը՝ քաղաքական լարումի մասին: Կառավարութիւնը չի հրապարակեր ամէն բան, թերթերը չեն գրեր իրողութիւնը: Այսպէս կ'ըսեն եւ կ'ուզեն որպէս թէ փաստել իրենց խօսքերը: Սխալ է այս պնդումը, մեղք է թէ կառավարութեան, թէ թերթե–րու դէմ: Կարգ մը թշուառական հոգիով մատրապազներուն, հայրենիք եւ ազգութիւն չունեցող տարբեր սովորութիւն ըրած են առեւտրական մեքենա–յութիւններ բանեցնել, պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ, պետութեան վարկը կոտրել: Ասոնց եթէ հաւատանք, արդիւնքը ամօթաբեր պիտի ըլլայ մեզի հա–մար: Ասիկա միաժամանակ կը նշանակէ չվստահիլ մեր պետութեան, մեր բա–նակին եւ նոյնիսկ մեզի: Ի՞նչ կը վախնանք, ինչէ՞ն կը վախնանք: Երբ մէջտե–ղը բան մը չկայ, ինչո՞ւ ունենանք ինչքի եւ անձի մտահոգութիւնը: Ամօթ է, մեղք է: Հաստուն ազգ մը չիկրնար կարեւորութիւն տալ «պազիրկեան»ներու վիլվլուկին: Ճիշդ է, ընդհանուր պատերազմի տառապալից օրերը դեռ չեն ջնջուած յիշողութեանց մէջ: Մեր բերանը այրած է կաթէն, բայց տխմար զգուշութիւն մըն է սառը համար փչելով ուտել մածունը:

Ականջ չկախենք պազիրկեաններու զրոյցներուն, մասնաւորաբար «Բերա–յի շրջանակներու քալքալիչ, վարակիչ քարոզութեանց»:

Լեհաստան եւ Տանցիկ

Տանցիկի մասին լեհ կառավարութեան յայտարարութիւնը հրատարակ–ուեցաւ «Կազէթա Փոլսքա»յի մէջ եւ բոլոր թերթերը արտատպեցին զայն մեծ վերտառութիւններով: Այդ յօդուածին մէջ կ'ըսուի.— «Մենք Գերմանիոյ հանդէպ ցոյց տուած ենք մեր բաղձանքը՝ համաձայնութեան մը գալու եւ իրարու բարի դրացիներ ապրելու, բայց կը մերժենք միակողմանի ո եւ է որոշում, որ կը բռնաբարէ մեր շահերը: Մենք երբեք չենք կրնար հաւանիլ որ մեր «կենսական տարածութիւնը» դառնայ Գերմանիոյ «կենսական տարածու–թեան» մասը: Չենք կրնար հաւանիլ նոյնպէս, որ մեր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ հիմնուին միակողմանի գիջումի, քաղաքական մեկուսացման եւ մեր անկախութիւնը զոհելու սկզբունքներուն վրայ:

ՔԷՕԼՆԻ (Գերմանիա) շրջանին մէջ գերման հետեւակազօրքի եւ զօրքերու շարժումներ նշմարուած են: Կեդրոնացումները մասնաւորաբար ուժեղ են պելժիական սահմանագլուխին վրայ:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը նոր տուրքեր պիտի դնէ գոցելու համար նախահաշուի 4,800,000 ոթերլին բացը: Անկէ զատ, շուտով հրապարակ պիտի հանուի 18 միլիոն ոթերլինի փոխառու–թիւն մը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԶ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԶՈՀՈՒԵՑԱՒ, ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒԹԵԱՆ

Իտալիա անտարբերութեամբ չէր որ կը հետեւէր Փոքր Ասիոյ հողերէն Յունաստանին ալ բաժին հանելու քաղաքականութեան: Իսկ Փարիզի կառավարութիւնը— մինչեւ Վերսայլի դաշնագրին կնքումը— այնքան համաձայն էր Անատոլուի հարաւ-արեւմտեան շրջանները Յունաստանի կցելու ծրագրին որքան Անգլիան ու Ամերիկան: Բայց Յոյները կրնայի՞ն պաշտպանել այդ հողամասերը Քըրքական յարձակումի մը դէմ: Դաշնակիցները հաշիւ ըրած էին որ Մ. Քէմալ 80,000էն աւելի զինուոր չունէր: Զինադադարէն վերջ Թուրքիոյ բանակները ո՛չ ռազմամթերք ունէին, ո՛չ ալ թնդանօթ: Մնաց որ, բոլոր զինուորները կը գտնուէին գրաւման բանակին հսկողութեան տակ: Գերմանիա եւ Աւստրիա ի վիճակի չէին իրենց բարեկամին օգնութիւն հասցնելու. կարելի չէր նոյնպէս յոյս դնել Ռուսերու օժանդակութեան վրայ: 80,000նոց այդ բանակն ալ արդէն ընդունակութեան տեսակէտէն չէր կրնար բաղդատուիլ Իզմիրի յունական զօրագունդերուն հետ: Վէնիզէլոս 90 հազար զինուոր համախմբած էր Անատոլուի արեւմտեան ափերուն վրայ, իսկ, անդին, Յունաստանի մէջ ունէր աւելի ստուարաթիւ բանակ մը: Դաշնակիցները ճարած էին անհրաժեշտ ռազմանիւթը եւ պարենաւորումը: Մօտաւոր հաշիւով հելլենական բանակներուն համրանքը կը հասնէր 300,000ի, բայց Վէնիզէլոս հաւաստիքներ տուած էր թէ կրնար ի հարկին մէկ միլիոնի բարձրացնել այդ թիւը: Իր բանակները Անատոլուի խորքը յառաջանալու նպատակ չունէին. պաշտպանողական դիրքի վրայ մնալով կրնային դիւրաւ ետ մղել Թրքական որեւէ յարձակում: Մ. Քէմալ չէր կրնար մեծ բանակ մը համախմբել իր սահմաններուն վրայ՝ ռազմամթերքի պակասին պատճառով:

Ուրեմն դաւաճանական արարք մը միայն կրնար յունական բանակները վտարել Իզմիրէն, կը յայտարարէ Լոյտ Ճորճ: Այս ենթադրութեան վրայ հիմնուելով է որ, Գերագոյն Խորհուրդը միանգամընդմիշտ կ՚որոշէ Թուրքիայէն անջատել արաբական երկիրները, Թրակիան եւ Իզմիրը:

Երբեմնի վարչապետը— մինչ մը տահոգ ինքզինքը արդարացնելու— կրկին կը յիշեցնէ իր ընթերցողներուն թէ տարակոյսներ յայտնած էր ինք Մեծ Հայաստանի մը ծրագրին դէմ:

— «Մեր ամբողջ ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնէինք այնպիսի ծրագրի մը վրայ որուն իրագործումը խելքի մօտ էր: Գերագոյն Խորհուրդը մէկ կողմ չպրտեց իմ տեսակէտները. տակաւին այն կարծիքը ունիմ թէ որքան ալ գովելի ըլլար նպատակը, դարձեալ մեծ սխալ մըն էր որ կը գործուէր: Ֆրանսացիները Կիլիկիա մնացին մինչեւ այն վայրկեանը երբ արդէն ուշ էր չարիքէն խուսափելու համար: Ասալիոյ խնդրին մէջ, իտալական կառավարութիւնը անհոգութեամբ վարուեցաւ, որովհետեւ յոյս չունէր որ այդ արկածախնդրութիւնը կը յաջողէր»:

×

Դաշնագրին պատճէնը Թուրք պատուիրակութեան կը ներկայացուէր 1920ի Ապրիլ 24ին, իսկ ստորագրութիւնը տեղի կ՚ունենար Սէվրի մէջ, Օգոստոս 10ին: Ինչպէս յայտնի է, Հայաստանի կողմէ կը ստորագրէր Աւետիս Ահարոնեան:

Համաձայն այս պատմական վաւերաթուղթին տրամադրութեան, Թուրքիա մայրաքաղաք կ՚ունենար Պոլիսը իր անմիջական արուարձաններով, Նեղուցները կ՚ենթարկուէին միջազգային Մարմնի մը հսկողութեան, Յունաստան կը ստանար Իմպրոս եւ Թենէտոս կղզիները, ինչպէս նաեւ Եւրոպական Թուրքիան, Հայաստան կը դառնար անկախ պետութիւն մը— սահմանները պիտի ճշդէր Միացեալ Նահանգներու նախագահը—, Սուրիան, Միջագետքը եւ Պաղեստինը կը յանձնուէին օտար հոգատարութեանց. Հիճազը նոյնպէս կը ստանար իր անկախութիւնը: Ցեւոյ, Թուրքիա կը հրաժարէր Եգիպտոսի, Սուտանի եւ Լիբիոյ վրայ ունեցած իրաւունքներէն եւ կը ճանչնար բրիտանական խնամակալութիւնը Եգիպտոսի, իսկ ֆրանսականը Մարոքի եւ Թունուզի վրայ: Կը ճանչնար միեւնոյն ատեն Կիպրոսի կցումը եւ Իտալիոյ կը ձգէր Տոտեքանեան կղզիները: Իզմիրն ու արեւմտեան Փոքր Ասիան կը մտնէին հելլենական իշխանութեան տակ: Քիւրտիստան կը ստանար տեղական ինքնավարութիւն, ինչպէս նաեւ մէկ տարուան ընթացքին Թուրքիայէն անջատուելու իրաւունքը:

Նոյնքան խիստ էին տնտեսական յօդուածները: Թուրքիան սնանկ պետութիւն մը ըլլալով իր ամբողջ ելեւմուտքը կը յանձնուէր միջազգային Յանձնաժողովի մը վարչութեան եւ հսկողութեան: «Քափիթիւլասիոն»ներու օրէնքը կը վերահաստատուէր:

Լոյտ Ճորճ, Դաշնագրին գլխաւոր հեղինակը, այս ամփոփումը տալէ վերջ, կ՚ողբայ որ յետագային Սէվրը Լօզանով փոխարինուեցաւ: Ու այդ սրտառուչ ողբին կը կապէ խոստում մը

— «Ինչո՞ւ համար թրքական յոռի վարչութենէն եւ հալածանքներէն ազատագրուած ոչ-թուրք ժողովուրդները դարձեալ յանձնուեցան տիրապետութեանը այնպիսի ցեղի մը որ երբեք չսորվեցաւ պատշաճ ու իմաստուն կերպով կառավարել ուրիշ ազգութիւններ: Այդ արդէն առանձին պատմութիւն մըն է զոր կը յուսամ պատմել օր մը, երբ գրի առնեմ թէ պետութիւնները ինչպէ՞ս դաւաճանեցին իրենց ձեռքով պատրաստուած դաշնագիրներուն»:

Բայց նախկին վարչապետը անհրաժեշտ կը նկատէ վերյիշել կարգ մը ծանօթ դէպքեր, որոնց հետեւանքը եղաւ Թուրքիոյ քաղաքական յաղթանակը բոլոր ճակատներուն վրայ:

Հայ ժողովուրդին անկախութիւն տուող ծրագիրը յուսախաբուած էր այն վայրկեանէն երբ Ամերիկան մերժեց իր հոգատարութեան տակ առնել այդ երկիրը, կը բացատրէ Լոյտ Ճորճ: Ֆրանսացիները մէկ կողմէն կը զլանային զինուորական որ եւ է օժանդակութիւն, միւս կողմէ կ՚աշխատէին Հայաստանին կցել Թրքական մեծամասնութիւն ունեցող հողամասեր: «Մ. Քէմալի բանակը ջարդուփշուր ըրած էր Պօղոսի խնձորկրակ բանակները»: Միայն Փոքր Ասիոյ հելլենական ուժերն էին որ պիտի դիմադրէին Թուրքիոյ յարձակողութեան: Պատերազմէն յետոյ Սլաւները, Ռումանացիները, Չեխերը, Լեհերն ու Արաբները կրցան այս կամ այն ձեւով ազատագրուիլ: Ինչո՞ւ համար Յոյներն ալ չյաջողեցան իրականացնել իրենց երազները: Պատճառը, դիտել կու տայ Լոյտ Ճորճ, մասամբ այն քաղաքականութիւնն էր զոր Յունաստանի թագաւորն ու իր յետադիմական շրջապատը վարեցին պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն յետոյ, ինչպէս եւ այն անձեռնհասութիւնը զոր անոնք երեւան բերին, երբ իշխանութիւնը յանկարծ իրենց ձեռքը անցաւ: Ուրիշ պատճառ մըն էր նաեւ, կը շարունակէ նախկին վարչապետը, այն դաւաճանութիւնը զոր Դաշնակից պետութիւններէն ոմանք գործեցին՝ գաղտագողի Թուրքերը քաջալերելով ու անոնց զէնք հասցնելով: Բայց ամէնէն կարեւոր պատճառը Յունաստանի ներքին պառակտումներն էին:

Երբ Սէվրի դաշնագրին ստորագրութենէն վերջ, Վէնիզէլոս հայրենիք կը վերադառնար, միտքին կը շոյէր երկու կարեւոր փաստաթուղթեր— առաջինը բուն դաշնագիրն էր, իսկ երկրորդը այն համաձայնագիրը որով Իտալիա Յունաստանի կը յանձնէր Տոտեքանեան կղզիները: Հելլէն ժողովուրդը առաջին անգամն էր որ կը ստանար Եւրոպայի երկու ամէնէն հզօր պետութեանց երաշխաւորութիւնը իր սահմաններուն ապահովութեան համար: Վէնիզէլոս կ՚արժանանար իր ժողովուրդին երախտագիտութեան: Քաղաքական բոլոր հոսանքները կը ծափահարէին զինքը իբր հայրենիքին ազատարարը: Բայց յանկարծ, անյայտ արկած մը վերիվայր պիտի շրջէր կացութիւնը: Զարմանալի կապիկ մը կը խածնէր երիտասարդ թագաւորը եւ քանի մը օրուան մէջ Աղեքսանդր կը մեռնէր, սարսափելի տանջանքներէ վերջ: Իր մահէն յետոյ կը սկսէր նոր շարժում մը ի նպաստ Կոստանդին թագաւորին: Վարչապետը, որ բացարձակօրէն դէմ էր գահընկէց արքային վերադարձին, ջախջախիչ պարտութիւն մը կը կրէր խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ զոր իր հակառակորդները փութացուցեր էին, զինքը խորտակելու համար:

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ թէ ինքը համոզուած էր որ հելլենական քաղաքականութեան վերադարձումը Փոքր Ասիոյ ափերուն վրայ, մեծ չափով պիտի նպաստէր խաղաղութեան պահպանումին: Բայց կը խոստովանի միեւնոյն ատեն որ կը զգար թէ Վէնիզէլոսի պարտութիւնը շատ աւելի ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար, որովհետեւ իր յաջորդները անընդունակ էին երկիրը կառավարելու:

Այդ օրերուն Ֆրանսա, Քլէմանսոյի հրաժարումէն անմիջապէս ետք, բացէ ի բաց կը հակառակէր Յունաստանի պահանջներուն եւ կ՚առաջարկէր նոյնիսկ Սէվրի դաշնագրին վերաքննութիւնը: Իտալիան նոյնպէս ծուռ աչքով կը հետեւէր դէպքերուն:

Կոստանդին պիտի փորձէր «բարեկարգել» իր բանակները: Իր առաջին գործը եղաւ ճամբել այն սպաները որ հետեւէին մօտէն համակիր էին նախորդ վարչապետին: Հելլենական բանակը հիմնովին կորսնցուց իր ամէնէն ստանդաւոր ուժերը: Ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ Հաճի Անէսթի անուն զօրավար մը որ կարծես մտային խանգարման նշաններ ցոյց կու տար: Թագաւորը յետոյ հա կը կանչէր Իզմիրի բանակին գլխաւոր մէկ բաժինը եւ Քէմալի դիմացը կը ձգէր թափթփած զօրամաս մը որ շուտով պիտի ջախջախուէր Էնկիւրիի ճամբուն վրայ ու լեղապատառ պիտի փախչէր Իզմիրի ափերէն: Այս պարտութենէն վերջ Դաշնակից պետութիւնները պիտի փորձէին նոր հողամասեր ապահովել Յոյներուն՝ Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ: Անգլիական ու Ֆրանսական տորպիլները դեռ բաւական ուժով էին, կը հաւաստէ Լոյտ Ճորճ, Մ. Քէմալը Թրակիայէն ու Նեղուցներու շրջանէն ետ մղելու համար:

Եւ սակայն, օրուան յաղթականներու միացեալ ճակատն ալ ճեղքուած էր. Նոյնիսկ բրիտանական դահլիճէն ներս տարակարծութիւններ կը տիրէին: Այդ ներքին անհամաձայնութիւններուն պատճառաւ էր որ Քէմալ նուաստացուցիչ անձնատուութիւն մը պիտի պարտադրէր Մեծ պետութիւններուն

— «Այս անցուդարձերուն ընթացքին Դաշնակիցները դաւաճանական արարքներ գործեցին, կը գրէ նախկին վարչապետը: Իտալացիները զէնք ծախեցին Մ. Քէմալին, որպէսզի ան կարենայ կռուիլ Յոյներուն դէմ. վճարումները կը կատարէր Մոսկուան: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ գաղտնի դաշնագիր մը կը ստորագրէր Քէմալի հետ՝ առանց բրիտանական դահլիճին գիտակցութեան: Այս կերպով Քէմալ ետ քաշեց իր բանակները Հայկական ու Սուրիական ճակատներէն ու ամբողջ թափով խոյացաւ Կոստանդինի վհատած զինուորներուն վրայ: Մեծն Բրիտանիա հաւատարիմ մնաց այն դաշնագրին զոր ստորագրած էր իր դաշնակիցներուն հաւանութեամբ ու իր բանակը մինչ պահեց Նեղուցներուն վրայ: Երբ Մ. Քէմալ սկսաւ յառաջանալ, Փուանքարէ ետ կանչեց Անատոլուի Ֆրանսական զօրամասերը: Անգլիացիները միս մինակ պիտի պաշտպանէին ճակատին ամէնէն կենսական մասը: Նոր ուժեր հասան Անգլիայէն: Միջերկրականեան նաւատորմը շոգեփինդ ափերուն մօտեցաւ, զինուորները ցամաք հանելու համար: Մեծ թիւով օդանաւեր ղրկուեցան դէպի Կէլիպոլու եւ ծանր թնդանօթներ զետեղուեցան Տարտանէլի բարձունքներուն վրայ:

Լոյտ Ճորճ այս մանրամասնութիւնները արձանագրելէ վերջ, վկայութեան կը կանչէ «Փորչ Պայլ»ին հեղինակը՝ Արմսթրոնկ, բացատրելու համար թէ Թուրքերը պէտք եղածին չափ ապաստանեալ չէին ու եթէ յարձակումի ձեռնարկէին, անպատճառ պիտի պարտուէին:

— «Թրքական բանակները իրենց յաղթանակներով հպարտ ու խանդավառուած ըլլալով հանդերձ, յոգնած ու թափթփած վիճակ մը ունէին, կը գրէ Արմսթրոնկ: Ո՛չ ռազմանիւթ կար, ո՛չ ալ թնդանօթ: Մինչդեռ անգլիացի զինուորը ամէն ինչ ունէր, իր սպաները փորձառու էին, իր դիրքը շատ զօրաւոր էր: Իր թիկունքին կանգնած էր բրիտանական նաւատորմը հսկայ թնդանօթներով, օդանաւերով, իսկ այդ բոլորին ետին կար բրիտանական կայսրութեան անսպառ ուժը: Եթէ Անգլիա ուզէր կռուիլ, Թուրքերը պիտի յաղթուէին, բայց Անգլիան ուզե՞ց կռուիլ. արդեօ՞ք պլըֆ էր իր ըրածը»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Ամերիկայէն դուրս, անգլիագիր երիտասարդ գրող Ուիլեըմ Սարոյեան կարծեմ թէ Գերմանիոյ մէջ գտած է շարք ամէնէն աւելի մեծ յաջողութիւնը: Այդ գործին մէջ, նախաձեռնութիւնը կը պատկանի գերման երիտասարդ գրագէտ Կուրտ Ուլրիխի: Տակաւին երկու տարի առաջ, ան Պերլինի մեծ թերթերէն մէկուն՝ «Տօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ի մէջ գրական յօդուած մը գրած էր Ամերիկայի երիտասարդ գրողներու մասին, մասնաւորապէս վեր հանելով Սարոյեանի տաղանդը եւ նախատեսելով փայլուն ապագայ մը այդ հայազգի գրողին համար: Այն ատեն, հրապարակի վրայ էին Սարոյեանի երկու հատորները միայն:

Մէկ տարի առաջ, Ուլրիխի խմբագրութեամբ գերման լեզուով լոյս տեսաւ «Նոր Ամերիկա» անունով ընդարձակ հատոր մը, ուր քով-քովի բերուած էին Ամերիկայի քանի մը երիտասարդ արձանագիրներու կարճ պատմուածքներէն մէկ-մէկ հատ, իսկ Սարոյեանէն, բացառաբար երկու հատ:

— «Սարոյեան, կ՚ըսէ Ուլրիխ իր այդ հատորին մէջ, «վաստկեցաւ յաղթական յաջողութիւն մը ամերիկեան հասարակութեան եւ գրական քննադատութեան քով, առաջին իսկ անգամ հանդէս գալով իբրեւ պատրաստի գրող»:

Ու կը շարունակէ.

— «Հարուստ երեւակայութեամբ ու զուարթօրէն պատմելու, կախարդիչ դիւրութեամբ արտայայտուելու կարողութիւնը, այլեւ իր կարճ պատմուածքներու թախծապայծառ կենսազգացումը՝ նոր գիծ մը մտցուցին գրական արդի ստեղծագործութեան մէջ, իրենց ազդեցութիւնը թողլով պատմուածքներ գրող երիտասարդ հեղինակներէն ոմանց վրայ»:

«Նոր Ամերիկա» ժողովածուն լաւ ընդունելութիւն մը գտաւ գերման մամուլին եւ գրագէտներուն կողմէ: Անոնցմէ մէկը, ընդգծելով Սարոյեանի հայկական ծագումը, կ՚ըսէր թէ գիրքին, ամերիկեան կարճ պատմուածքին սեռը կը միացնէ արեւելեան յատուկ պատմելու ծաղկազարդ եղանակին հետ»: Ուրիշ գրագէտ մը կը գրէր «Պերլինէր Թակէպլաթթ»ի մէջ— «Ամէնէն արտասովոր ծանօթութիւնը, որ կը ստացուի «Նոր Ամերիկա» հատորին ընթերցումովը, Սարոյեանի ծանօթութիւնն է: Ծառանց է որ մարդ հանդիպած չէ այդպիսի ինքնատիպ, ուղղակի արեւելեան պատմաբանի մը: Եւ զուր չէ որ Սարոյեան հայ ծնողքի զաւակ մըն է:

«Սափրիչը, ինչպէս նաեւ «Փիլիպեաններու մեր փոքրիկ, Թուրքաբարներ» պատմուածքները, որոնց երկուքն ալ ամէն կենդանի բանի եղերական լրումի մասին կը խօսին, ու կարող է մինչեւ վերջ կարդալ մէկ չունենալով, մարդ ստիպուած է շարունակ գիրքը մէկդի նետել եւ կոկորդը ծիծաղել եւ կամ գաւառօրեայ լալ»:

«Նոր Ամերիկա» հատորը գտաւ յաջողութիւն գերման ընթերցողներու մէջ: Եւ դարձեալ իր հրատարակիչին, Ուլրիխի թելադրութեամբ էր որ, անկից առաջ, ուրիշ հրատարակչական տուն մը հրապարակ հանեց առանձին հատոր մը ամբողջապէս Սարոյեանի գործերէն նուիրուած: Հատորը կը կրէ «Մէկը եւ միւսը» վերնագիրը (Das eine und das andere) եւ կը պարունակէ թերեւս տասնեւհինգ պատմուածքներ ամերիկահայ անգլիագիր հեղինակէն, Նոյնպէս ներկայանալի, ամէն կողմով, ինչպէս էր— «Նոր Ամերիկա» ժողովածուն:

Այս նոր հատորն եւս գոհացուցիչ ընդունելութիւն մը գտաւ գերման մամուլին կողմէ: «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» ընդարձակ գրախօսականով մը անդրադարձաւ այդ գիրքին եւ ջերմապէս գնահատեց զայն: Միւս կողմէ, նոյն այդ առթիւ Ուլրիխ նոր յօդուած մը լոյս ընծայեց «Տէօյչէ Ալկ. Ցայթունկ»ին մէջ, ուր աւելի հանգամանօրէն կ՚անդրադառնայ Սարոյեանի ստեղծագործութեան եւ գնահատութեան: Միեւնոյն ատեն, յօդուածագիրը կը ծանուցանէ «Կարճ պատմուածքներ» անունով ծանօթ գրական այդ նոր, յատկապէս Ամերիկայի մէջ լայն տարածում ստացած սեռին վրայ: Ու կը թուի թէ գրագէտը ըստ ամենայնի կը բաժնէ նոյն այդ խնդրի մասին այն իսկ տեսակէտը, զոր Սարոյեան ինք յայտնած է, պատասխանելով այն հարցին թէ՝ «ի՞նչ է կարճ պատմութիւն» ըսուածը:

— «Մատանեան տանի, ինծի համար բնաւ կարեւորութիւն չունի թէ ի՞նչ անուն կու տան մարդիկ իմ պատմուածքներուս: Գլխաւորն այն է որ ընթերցողը անոնց մէջ զգայ բաբախող կեանքին հոսանքը: Այդ է արդէն էականը եւ անհրաժեշտը»:

ԵՂԻՇԷ

ՄՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիները իրենց գեղեցկութեան հետ կը խաղան իրենց դանակի հետ խաղացող տղոց պէս, յաճախ իրենք զիրենք կը վիրաւորեն:

Վ. Հիւկօ

**Կեանքը երբեք չի յիշեր թէ ինք ալ ժամանակին հարս եղած է:

Կիները կենդանիներու նման, յանկով ամենահլու արարածը կը դառնան, իսկ խառնութեամբ ամէնէն յամառ կ՚ըլլան:

Կնոջ մը, իր ամուսնոյն հանդէպ ունեցած առանց սիրոյ հաւատարմութիւնը, մուրացիկի տրուած ողորմութեան հաւասար է:

Սպանիական առած

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ամէն լեզու իրաւունք ունի ճըշմարտութիւնը խօսելու:

— Եւ չե՞ս վախենում, որ այդ ճըշմարտախօս լեզուն արմատից կը հանեմ:

— Մենք սպասում էինք արդէն մեռնելու համար:

— Կեանքը երեւի շատ է ձանձրացրել քեզ, Թշուառական:

— Ոչ միայն ձանձրալի, այլ եւ նըւաստացուցիչ է այն կեանքը, որ մարդ վայելում է իւր թշնամու առաջ խոնարհելով. մահն այդպիսի կեանքից աւելի գերադաս ենք համարում մենք:

— Հրամայեցէ՛ք, Տէր, որ այս ապերասանի կառափը ջախջախեմ, գոռաց մի զօրական, սուրը երիտասարդի գլխին շողացնելով:

— Թո՛ղ միայն նա [illegible] կերներից, որպէսզի կեանքի նուաստութիւններից չարաչար տանջուի, պատասխանեց զօրապետը եւ ապա վանահօր դառնալով հարցրեց.

— Ո՞րտեղ են գտնւում ձեր վանքի եւ կրօնապետի գանձերը:

— Մենք գանձեր չունենք, պատասխանեց վանահայրը:

— Մի՛ համարձակուիր ստել իմ առաջ:

— Ես չեմ ստում՝ ոչ թէ նրա համար, որ վախենում եմ, այլ որ մեր կրօնն արգելում է այդ: Մենք գանձեր չունենք, որովհետեւ անապատականներ ենք. իսկ անապատականը սեփականութիւն չի կարող ունենալ: Մենք պահում ենք միայն մեր ժողովրդի մեզ տուած աւանդները եւ այն վերադարձնում ենք դարձեալ նրան այն ժամին, երբ [illegible] պահանջում է:

— Դէհ ուրեմն, յայտնի՛ր ինձ այդ աւանդների տեղը, հրամայեց զօրապետը:

— Ես իրաւունք չունեմ, պատասխանեց վանահայրը:

— Ես հրամայում եմ քեզ:

— Ես պիտի անտեսեմ քո հրամանին:

— Կապեցէք դրանց բոլորին եւ ձըգեցէք մի անկիւն, հրամայեց զօրապետը.— իսկ դուք մտէք դրանց կացարանները, աղօթարանները, փնտռեցէք, որոնեցէք ամէն տեղ, քրքրեցէք ամէն անկիւն, հանեցէք ծածկած իրերը, դուրս քաշեցէք թաղնուածները:

Զօրապետը դեռ չէր աւարտել իւր խօսքը, որ զօրքերն իրար անցան: Կարծես ուղէ բաներ յափշտակելու հրամանն տրուեցաւ իրանց: Բայց Բէշիրը թոյլ չտուեց, որ ամէն ցանկացող ներս մտնէ վանքը: Նա գիտէր որ զօրականը խիղճ ու օրէնք չունի. հետեւապէս գտած թանկագին իրերը պիտի ծածկէր եւ սեփականացնէր: Ուստի ընտրեց մի քանի խումբ խուզարկուներ եւ նրանց ուղարկեց դէպի ծածկարանները:

Զօրքերը խուժեցին դէպի վանքի [illegible] փոր տաճարը, փոքրիկ մատուռները, սրբարանական խուցերը. եկան լեռան լանջերում փորուած այրերը. մտան բանիւ թափանցեցին ամէն տեղ, ուր որ մի ծածկուած յարկ կամ գաղտնի անկիւն գտան: Նրանք տենդային եռանդով խուզարկում էին այդ տեղերը, քրքրում էին ծածկամուտները, փորում էին գետինը, թափում էին փայտերի կոյտը կամ ցրւում աղիւսը, կարծելով թէ նրանց տակ թաղուած պիտի գտնեն մեծամեծ գանձեր: Բայց երբ մեծապէն ոչինչ գտան, դուրս բերին եւ ժողովեցին բակի մէջ եկեղեցու հասարակ շապիկներ, դանազան հնոտիք եւ խուցերից հաւաքուած ցնցոտիներ ու կարպետներ:

Բէշիրն այդ տեսնելով սկսաւ կատաղել: Խուզարկուները մինչեւ անգամ չէին գտել վանքի մէջ գործածուող պղնձեղէնները, որ, իբր իմանալով, ահագին քանակութեան էր հաւաքում: Հարուստ Այրիվանքում, ուր մի քանի հարիւր միաբաններ կային, ուր ինքը կաթողիկոսն էր ապրել, չգտան մինչեւ անգամ մի պղնձէ զաւաթ, մի սկուտեղ: Բակի մէջ ընկած էին միայն մի քանի հատ փայտեայ խաներ, ափսէներ եւ հողէ ամաններ:

— Եւ այդպէս դուք ուրեմն ամէն ինչ ծածկե՞լ էք, զայրացած հարցրեց զօրապետը դիմելով վանահօրը:

— Ծածկել ենք այն ամէնը, ինչ որ այս մենաստանին եւ ոչ թէ ձեզ է պատկանում, պատասխանեց ծերունին:

— Այս բոպէին պիտի յայտնես տեղը, գարշելի ծերուկ, գոռաց Բէշիրը եւ մտրակի ծանր հարուած իջեցրեց վանահօր գլխին:

Արջառի ջիղը, որից հիւսուած էր մտրակը, գալարուելով դղալ ծերունու դէմքին, որից նրա դալկահար երեսի վրայ կապեց զոլ կապոյտ պալար: Ծերունին երերաց եւ յենուեցաւ եկեղեցու պատին:

Մի երիտասարդ աբեղայ սաստիկ գրգռուելով այդ բանից, առաջ անցաւ եւ աներկիւղ ձայնով գոչեց.

— Դո՛ւ, որ զառամեալ ծերունուն խնայելու չափ խիղճ չունիս, արժանի չես զօրապետի անուան: Աստուած կը պատժէ քեզ մի օր, վախեցիր նրա բարկութիւնից:

Բէշիրը դեռ չէր պատասխանել, որ մի ծանր սրի հարուած իջաւ աբեղայի գլխին եւ նա արիւնաթաթախ գլորուեցաւ գետին:

Գազան զօրականը, որ այդ հարուածն իջեցրեց, արժանացաւ զօրապետի գովութեան:

— Այդպիսի հարուած կը ստանայ ամէնքդ, եթէ կը յամառէք գանձերի տեղը ծածկել, սպառնաց Բէշիրը: Յայտնեցէք ինձ ամէն ինչ ճշդութեամբ, եւ դուք կ՚ազատուիք մահից:

— Մենք չենք մատնիլ ձեզ՝ ո՛չ մեր եղբայրներին ու ո՛չ մեր սրբութիւններին. արէք մեզ հետ ինչ որ հաճելի է ձեզ, պատասխանեց մի ուրիշ վանական:

— Դո՞ւ էլ նոյնն ես կրկնում, երիտասարդ կրօնաւոր, դարձաւ Բէշիրը Մովսէս վարդապետին:

— Այո՛, Տէր, մատնութիւնը գարշելի գործ է եւ մեզանից ոչ ոք չի մատնիլ ձեզ ոչինչ: Ծածկուած մարմինները մեր եղբայրներն են, ծածկուած իրերը՝ մեր սրբութիւնները կամ մեր ժողովրդի գոյքը: Մենք նրանց մեզ յանձնելու իրաւունք չունենք. իսկ մարմինն է սեփականը, ահա՛, այս մարմինն է, դուք կարող էք դրան անշնչացնել, բայց ընկճել մեր հոգին՝ երբե՛ք:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Յայտնի է, թէ մ… յաճախ, մանաւանդ խօսակցու… ընթացքին, միեւնոյն բառին … թեան առեն, անոր աղբիւրը կը … ինչպէս՝ հին ու մին, խօսք … այլովքն համդերձ։ Նոյն ձեւն է … յարմար, հալւամաշ (հալիլ, … նոյնարմատ)։ Այնքան շատ են … այսպիսի բառեր որ մէկ-երկու … իմաստի եւ սկզբունքի բացատրու… բառական կը համարինք։ Հին … մանկին յիշենք նաեւ նոյն կազմու… աղխամաղխ, որ կը նշանակէ … մանաւանդ նաւի գոյք)։ Աղխ է … բառը, որ կրկնուելով այսպէս … է Աւելորդ չէ յիշել, թէ հաղ… բառին արմատ նկատուած է … աղխ բառը, այսինքն՝ զուրկ, … ատ, համ) ռ եւ է գոյքէ, … Չէ՞ որ կ՚ըսենք — ընչազուրկ, … վերջինը շատ հարուստ)։ … — գոյաւոր, որ կը նշանակէ … Այդ ձեւով է նաեւ եղծու — … չէ՞ որ եղծ է նաեւ պիղծին ար…

…փոփոխութեան բայց ի — … գրեթէ նոյնութեան իբրեւ օ — … անք նաեւ փարագոյր — չա — … երկրորդը գիրքի կողք նշա… թեամբ

…առաջանշով գրագողները գիտեն, … արմատներուն ծանօթու… Թանկագին է՝ լեզու մը … գործածելու համար, մանա — … արիական լեզուներուն մէջ, … իբրեւ աթափում, կարգ մը բա… իրենց արմատականներով.— Լե… (ից. լի), լրանալ, լրացնել … գացել (փակ կամ խից)։ Միւս… անցնիլ առաջ, հոս ահա յայտ… գիտալիք մը, որուն դէմ … վէշ կերպով կը մեղանչեն շա… տկարացնելով եւ անճաշակ … իրենց — հայ — լեզուն։ … կրկնած ենք, թէ մեր մէջ … կամ ածանց բառերը կը կազ — … հին գրականին մէջ գործած — … արմատներով եւ մասնիկներով։ … կայինք ուրեմն, հին գրականին … կայ «գոյնել», որուն արմատով … բարդ կամ ածանց չինենք — … կրնար ըսել… ամբազոց, այլ … ոչ ամբազոց, այլ անփակ, … եւն. եւն.։ Խուզել, խուզարկել … հետախոյզ), խզել — քակել— … անխզելի); մզել (մուզ, ճը — … մխել (մուխ, բայց ոչ թէ … խմաստով, այլ գամել, արձակել … ու խիառ)։ Հոս ալ գիտել … թէ «միալ» չկայ հին գրակա… մէջ, հետեւաբար չենք կրնար … «անմուխ», քանի կայ անծուխ։ … նաեւ տեղն է մէջ բերել կարգ մը … յաւակնութիւնը, թէ ի՞նչ … երբ ըսենք — անմուխ, կամ … կամ ամբազոց…։ Այս շատ … յաւակնութիւններուն … բաղալ չէ մեր գործը, մեր գոր… անոնց հետ է, անոնց ուղղուած է, … գիտակ են մեր կամ ո եւ է լե… ներքին բնութեան եւ պահան — … որոնք յաճախ անտեղի — … են զուտ գիտական անհերքելի … ներու նման։ Լեզուն կը գոր… անով կը գրեն՝ զայն կարգով … գրագողները, մտավարժնե — … Այո, ներելի են նորութիւններ, … իսկ յանդգնութիւններ, երբ … հիմնուած են լեզուին անկիւ — … վրայ և ճաշակի ալ բով… րէն յաջողութեամբ անցած։ Ամէնն ալ վայ ու չարէն է։

Թխել (թուխ, որ երբեմն զուտ գոյական կը գործածուի։ Կարիք չկայ ըզէն անով բարդ կամ ածանց կազմելու)։ Նդել (նիգ, փականք), գառնալ (գարծ), վառնել (վառեն, որ գործածուած է շատ վայելուչ կեր-պով վայրավատին — ընդ վայր վառ-նեալ — այսինքն՝ պարապ տեղը առ-դըն անդին ցիրուցան եղած, ինչպէս հիմա մեր ցեղը վայրավատին)։ Կրկ-տել (կրկտա, փայտի չոր կտոր-ուանք), կտել — կէտ կէտ ընել, կամ կոտոր ձեւով — (կէտ, որմէ կէտ-ուած), կտտել — չարչարել — (կը-տտա), լլկել (լլուկ), մրկել (մուրկ, հին գրականով լէպլէպին ըսուած է ամըկեալ սխանող), սփռել սփիւռ, նմանութեան մեր վիճակին համար ալ շինուած է Սփիւռք, գլխագիրով), մրել (մուր, որմէ մրայօն — բարակ, եւս յօնքերով, կամ քսուած), բղխել (բուղխ, կամ բուխ, որմէ բուխերիկ – ծխնելոյզ)։

Մեր զանազան թերթերուն մէջ կ՚ա-ճին, փոխանակ նուազելու, օրէն օրէ մաս-նիկով յամպէտս կազմուած բառեր— ինչպէս՝ ցաւագինօրէն, խստօրէն, ստորէն, եւ տասնըմէկ աւելի տխրե-րանք բառեր։ Այս ու այսպիսիներ-րուն ածական ձեւը կարելի է գործա-ծել նաեւ իբրեւ մակբայ։ Լաւ է ընել, զոր օր. ցաւագին կամ ծիծաղելի սա-սիճան, փոխանակ ցաւագինօրէն, ծիծաղելիօրէնի, որովհետեւ ըստ կա-նոնի պէտք է ըսուի … ցաւագնօրէն, ծիծաղելօրէն, եւն. եւն.։ Ըրէք վարուեցէք, ինչպէս պիտի ընէք կամ վարուիք, երբ օտար լեզու մը, զոր օր. Ֆրանսերէնը գործածէիք գրելու համար։ Ուկի կանոններու պատը օ-տար լեզուներուն չուրջ հիւսուած չէ միայն, պարոններ։

Սթափում մը — նմայշ — յայտնի է, թէ ան նմանիլ բայէն է, այլ քնքշա-կան մասնիկով, եւ իրաւ ալ այս կեր-պով կը համապատասխանէ այդ բա-ռը իր կոչումին։ Ծախել հին գրակա-նով հատցնել, նոր գրականով ծախել՝ հին գրականով վաճառել, որուն եղ-բայրակից է վճարել, վճռել, վերջա-ցնել։ — Խարբերդցիի մը հետ խօ-սակցութեան պահուն, լսեցի կորդ բառը։ Հետաքրքրուեցայ, եւ իմա-ցայ որ կորդ կ՚ըսեն չմշակուած հո-ղին։ Այո, բայց իմ գիտցածս, ցարդ, հին գրական բառ մըն էր ան։ Բանի քանի բառեր, որոնք սա կամ նա ձե-ւով զանազան գաւառներու մէջ կը գործածուէին ճիշդ իբրեւ ռամկօրէն, բայց հին գրականին ալ նոյնքան սե-փական։ Եւ խզոյն յիշեցի Բագրա-տունիին թարգմանութիւնը Մշակա-կանք Վիրգիլեայ, ուր կայ ցելու։ գկորդ (կոչա անմշակ հողը պատռել, արօրել, մշակել)։— Ցելուլ։ Չէ՞ որ Աւետարանին մէջէն ալ կը լսէք միա-միտ երկիւղածութեամբ — եւ ցելւ նարագոյր տաճարին…

Սիրելի Արազ, ինչ կնճռոտ հան-գոյց է սա կծիկը՝ որ մարդկութիւն կը կոչուի արեւուն տակ։

ՏԱՐԱԶ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՔԱՇԱՆ, 25 Ապրիլ.— Պանթէօ-նաշանի Յ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ցերեկոյթ-պարահանդէսով մը տօնեց Յ. Կ. Խաչի տասնամեակը, եւ իր հնգամեակը.

Սրահը լեցուած էր ծայրէ ծայր, աթոռները չէին բաւեր եւ ուշ մնա-ցողները ոտքի վրայ մնացին։ Երբ բացուեցաւ վարագոյրը, սան-սա-նուհիներու խումբը ղեկավարու-թեամբ Ս. Յովհաննէսեանի երգեց «Մեր հայրենիքը, որ ունկնդրուե-ցաւ յոտնկայս։ Յետոյ խօսք առաւ Տիկին Խոնդկարեան, եւ համառօտա-կի պարզեց Յ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը.—

«Մեր դրամագլուխը հայ կնոջ զո-հաբերութիւնն էր որ չդաւաճանեց մեզ երբեք։ Հայ կինը ցոյց տուաւ թէ ինքն ալ գիտէ գործել եւ զոհաբերել։ Շնորհիւ հայ կնոջ ջանքերուն այսօր մեր կազմակերպութիւնները այնքան ընդարձակուած է որ հայկական իրա-կանութեան մէջ ամենամեծն է, իբ-րեւ կանացի կազմակերպութիւն»։

Եզրակացնելով, Տիկինը հրաւիրեց ներկաները միանալ եւ ուժ տալ Կա-պոյտ Խաչին, որպէսզի կարենայ ա-ւելի լայնօրէն ծառայել իր նպատակ-ներուն։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Ա. Դաւիթեան (երգ), Օր. Օսմանեան (երկու արտասանութիւն, մէկը նը-ւիրուած Կապոյտ Խաչին, միւսը, կը-տոր մը Դ. Վարուժանէն)։ Գեղեցիկ անակնկալ մը եղան Իսի-լէ-Մուլի-նոյի սանուհիներէն Օր. Յ. Գուբոյ-եանի երգած երգերը։ Գեղեցիկ էին սան-սանուհիներու պարերը հայ-կական տարազներով։ Խանդավա-ռութիւնը կրկնապատկուեցաւ Թա-ռիստ Գարեգինի կովկասեան պա-րով։

Օրուան բանախօսն էր Գ. Հ. Զար-դարեան որ կուռ բանախօսութեամբ մը սրահը լարուած պահեց։ Ոգեկո-չելով մեր անցեալը, բանախօսը թե-լադրեց ատարութեան մէջ վառ պա-հել ցեղային ոգին, եւ ուժ տալ մշա-կոյթին, ծառայելու համար հայրե-նիքին։

Բանախօսութենէն յետոյ սկսան եւ-րոպական եւ հայկական պարերը։ Պիւֆէն կազմուած էր խաչուհիներու նուէրներով։

Սրահին մէջ յանկարծ կը հնչէ Օր. Աստղիկ Առաքելեանի շնորհալի ձայ-նը, որուն կը յաջորդէ Տիկին Արմե-նուհի Ցակոբեան, աշուղական երգե-րով (Սայաթ-Նովա, Աշուղ Ջիւանի եւայլն)։ Յետոյ Տիկին Սէլթէկեանն է որ իր «Գնդակ որոտացող» կը փո-խադրէ մեզ Տարօնի աշխարհը։ Սե-ղաններու շուրջ ճառեր, ցանկու-թիւններ, մաղթանքներ, եւ հայկա-կան երգեր։

Ապրիք խաչուհիներ, միշտ գործի վրայ։

Ներկայացուցիչներ կային Շրջ. վարչութենէն, Փարիզի վարչութե-նէն եւայլն։

Կ. Ցակոբեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս. ՄԵՍՐՈՊԻ 1500ԱՄԵԱԿԸ

ՏԷՍԻՆ, 24 ապրիլ.— Հայ-ուսա-նողական եկեղեցին գովելի գա-ղափարը ունեցած էր տօնելու Ս. Մեսրոպի ծննդեան 15րդ դարադար-ձը, երգահանդէս-բանախօսու-թեամբ մը։

Շաբաթ երեկոյ, այլազան բազմու-թիւն մը լեցուցած էր Հ. Ե. Դ. Տան սրահը։ Հոն կարելի էր գտնել ոչ մի-այն զանազան գաւառներու ու գաղա-փարի ներկայացուցիչներ, այլեւ այն-պիսիներ որոնք առաջին անգամ մուտք կը գործէին մեր սրահէն ներս։ Հերպով մը ուրախալի էր այդ երե-ւոյթը.

Օրուան նախագահը բանալով երե-կոյթը, խօսք տուաւ երիտասարդ յարգելի Գ. Գարասեմեանի, որ պար-զեց հանդէսին նպատակը։ Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։

Երկար ու յարատեւ փորձերէ վերջ, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակ կուգար Գ. Գարասեմեանի ղեկավա-րած երկսեռ երգչախումբը որ իր եր-գացանկը սկսաւ զօվարանական եր-գով մը՝ շատ յաջող։ Արտասանեց Օր. Ղազարեան (Ս. Գրքէն հատուած մը)։ Զուգերգեցին օրիորդներ Ղա-զարեան եւ Տ. Թաթավլաճեան՝ դաշ-նակի ընկերակցութեամբ (տիկին Տօ-րիա)։

Օր. Մարիցա Գասմաճեան իր քաղ-ցր ձայնով երգեց Սիամանթոյի «Ա-ղօթքի երգը», նոյնպէս Տիկին Տօրիսի դաշնակի ընկերակցութեամբ։ Տիկին Թամէլա Քիւչիւկեանի (Լիոնէն) երե-ւումը մեր բեմին վրայ, յայտնու-թիւն մը եղաւ։ Տիկինը արուեստա-գէտի ճարտարութեամբ դաշնակի վը-րայ նուագեց դասական կտորներ Պէթհովէնէն եւ ուրիշ յայտնի երա-ժշտագէտներէ, արժանանալով ջերմ ծափերու։

Երգչախումբը յաջորդաբար երգեց Կոմիտասի «Տէր ողորմեա»ն, որ կրկ-նութեան արժանացաւ, «Լռեց ամպե-րը», որ աւելի յաջող կ՚ըլլար եթէ երկսեռ երգուէր, «Ով մեծասքանչը», որ նոյնպէս կրկնուեցաւ։

Դիտողութիւն մը.— հանդէսը չա-փազանց երկար, կրօնական դրոշմ կը կրէր, փոխանակ ըլլալու աւելի ազ-գային ու անկաշկանդ։ Կազմակերպիչ մարմինը եւ մանաւանդ Գ. Գարասեմ-եան, որ ղեկավարն էր երգչախումբի, կրնար երգացանկին վրայ աւելցնել քանի մը ժողովրդական երգեր, աւելի փայլ տալով հանդէսին։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, փրոֆ. Խայիկեանի, որ ներկայացուց Մեսրոպ Մաշթոցի կեանքն ու կարեւոր դերը ազգապահ-պանման մէջ։ (Գրերու գիւտ, լեզուի զարգացում, քաղաքական ազատ ալ-խարհահայեացք եւն.)։ Վերջիշում-նէր ըրաւ Մեսրոպի ժամանակակից Հայաստանի պատմական անցքերէն, վիպլութեան կանչելով մեր պատմա-հայրերէն Կորիւն, Եղիշէ, Խորենացի եւն.։ Յետոյ պարզեց հայերէն գրե-րու գիւտին հետեւանքով առեղծուած յեղաշրջումը՝ գրական, մատենագրա-կան մարզերու մէջ եւ ժողովրդա-կան բանահիւսութեան տեսակէտով։ Ապա Աստուածաշունչի հայերէնի թարգմանութիւնը եւ անոր ունեցած երբ յաջորդ սերունդներու զարգաց-ման տեսակէտով։

Իմբախօսարար փրոֆէսէօրը որքան լաւ սկսաւ իր բանախօսութիւնը, նոյնքան լարուած մթնոլորտ մը ըս-տեղծեց իր շուրջը՝ վերջաւորու-թեան։ Իր տեսակէտները եթէ չըսենք ծիծաղելի, գէթ անհեթեթ էին։ Զու-գելով հանդերձ վիրաւորել զինքը, անհրաժեշտ է սակայն քանի մը դի-տողութիւններ արձանագրել։ Փրոֆ. Խայիկեան ճգնած մը ունէր մեր պատմական անցեալը անպայման կրօ-նական ակնոցներով դիտելու։ Կրօնա-սիրութիւնը իրեն համար համազօր է հայրենասիրութեան, ազգասիրու-թեան։ Մեծ մարդիկ են միայն անոնք որ կրօնաւորներ են եղած։ Արդարա-ցանք մը՝ կուսակցական բանախօս-ներու հանդէպ, ասոր սլաքներ աջ ու ձախ, վերջապէս հեղնանք մը՝ ժողո-վուրդի ազատութեան համար։

Հանդիսականները իրմէ չէին սպա-սեր յեղափոխական ճառ մը եւ սա-կայն անպատշաճ էր իր բանախօսու-թեան վերջին մասը՝ կուսակցու-թեանց դէմ եւ ուրիշ անուղղակի ար-տայայտութիւններով, որոնք կրնային անախորժութեանց պատճառ դառ-նալ.

Բարեբախտաբար երգչախումբին «Հայր մերը» (Եկմալեանի) եկաւ խաղաղեցնել յուզուած հոգիները։

Գ. Ց. Պօյաճեան

ԱԳՐԻԼ 11/24

ՓՈՒՏՕ, 25 ապրիլ.— Մեծ Եղեռնի 24րդ տարեդարձը տօնուեցաւ ինչպէս միշտ, այս տարի ալ «Արարատ» մի-ութեան նախաձեռնութեամբ եւ մաս-նակցութեամբ Հ. Ե. Դ. Մուրատ խումբի ու Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի, 23 ապրիլ կիրակի օր ժամը 3.30ին, Հ. Ե. Դ. «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբի մէջ, Սընօն։

Օրուան նախագահ Գ. Շ. Սուքիաս-եան քանի մը խօսքով բացատրեց Սգատօնին ահաւոր իմաստը, յայտ-նեց թէ տարին մէկ օր մենք պարտա-կանութիւն ունինք մեր մեռելները այցելու, քանի որ չունինք դամբան մը կամ յիշատակարան մը, որպէսզի մե-ռելոցի օրը բոլորս միասին հոն եր-թանք, հաղորդուելու համար մեր նահատակներու հետ։ Ներկաները հը-րաւիրեց որ վայրկեան մը յոտնկայս յարգեն մեր մէկ միլիոն զոհերու յի-շատակը։

Մեներգեց Գ. Վ. Ս. Գաղտասար-եան «Վարդը» Թ. Մելիքեան, «Գան-գուխտ ծառը» Ա. Գարթեւեան, որուն դաշնակով կ՚ընկերանար Ա. Գ. Մե-սումենց։ Արտասանեցին օրիորդներ Լ. Բարսեղեան «Գիւղս հայրենի», Ե. Վարդանեան «Հսկումի գիշեր», եր-կուքն ալ Ս. Թափառականի։ Ա. Գ. Մեսումենց նուագեց «Լռեց ամպերը» ջութակով։

Արարատ միութեան կողմէ խօսե-ցաւ Կ. Վարդանեան, որ ապրած ըլ-լալով այդ տեւ օրերը, կարգ մը սրտաճմլիկ դրուագներ պատմեց։ Ցայտնեց թէ Թուրքը իր հրէշային ծրագրով հայութիւնը կ՚ուզէր խեղ-դել իր արեան մէջ։ Բայց չյաջողե-ցաւ, ապացոյց՝ Հայաստանի Հանրա-պետութեան հաստատումը։ Այս առ-թիւ յիշեց քանի մը դահիճներու ա-հաբեկումը Պոլսոյ եւ Պերլինի սալա-յատակներու վրայ։ Բայց, դեռ հա-յոցինը սարսափներու հատուցումը չենք ստացած, ուստի անհրաժեշտ է որ բոլորս միանանք մեր դատին պաշտպան մեծ կազմակերպութեան, որպէսզի աւելի ամրապնդուած գործէ եւ արժեցնէ իր գոյութիւնը։ Առանց համերաշխութեան դժուար պատրաս-տելու մեր մեռելներէն անէծք պիտի ընենք։ Հ. Ե. Դ. եւ Յ. Կ. Խաչի կող-մէ խօսեցաւ (գրաւոր) ընկեր Կ. Տօ-նէրեան։

Թղթակից

ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած).— Մալա-թիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Մար-սէյլի մասնաճիւղը Զատկի առթիւ կազմակերպած էր խնջոյք մը որ տե-ղի ունեցաւ 16 ապրիլ կիրակին, Շահ-րիկեան սրահին մէջ։

Այդ առթիւ հրաւիրուած էին հայ-րենակիցները իրենց ընտանեկան պա-րագաներով։ Օրուան նախագահ Գ. Նովհ. Պէննէեան իր բացման խօսքե-րով բացատրեց խնջոյքին նպատակը եւ Կրթ. ընկերութեան դերը՝ չեշտե-լով անոր անհրաժեշտութիւնը տարա-գիր Մալաթիացիներու ազգապահ-պանման մէջ։ Յետոյ ատենապետը Գ. Կ. Ճօշկունեան հրաւիրեց շատ մը հայրենակիցներ, որոնք խրախուսիչ յորդորներով վեր առին Կրթասիրացի կարեւորութիւնը, ուրիշներ ալ զուար-ճախօսութեամբ ուրախացուցին ներ-կաները։ Ուշադրութեան արժանի էին փոքրիկներու կողմէ եղած հայե-րէն արտասանութիւնները, նաեւ հայ-րենաշունչ երգերը (անունները մի առ մի թուել երկար պիտի ըլլար)։ Խըն-ջոյքի տեւողութեան Գ. Յովհ. Ճօշ-կունեան ձեւքի երգեհոնով (ակօրտէօն) նուագեց հայկական եւ եւրոպական գեղեցիկ կտորներ։ Իբրեւ աւանդա-կան սովորոյթ ունէինք հաւկթախա-ղը որ պահ մը յիշել տուաւ ծննդա-վայրի անցեալի կենսուրախ օրերը։ Այս առթիւ կատարուեցաւ վիճակա-խաղը որ կոկիկ շահ մը ապահովեց, շնորհիւ անդամներու տրամադրած նուէր առարկաներուն։ Ահաւասիկ շահող թիւերը—

15, 18, 59, 82, 83, 112, 121, 137, 310, 346:

Ստանալու համար դիմել վարչու-թեան, A. Kévorkian (Tailleur) 38, Rue de la République, Marseille։ Մինչեւ 31 Մայիս չստացուած առարկաները ըն-կերութեան կը մնան։

Կ. Տէր Կարապետեան

ՄԻՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կնոջ բարեկամութիւնը իր սէրէն վերիվեր է։ — Պալզաք

** Կեանքը ծաղիկ մըն է, սէրն ալ անոր մեղրը։— Թէօդիկ

** Կիները կը ջանան իրենց դէմքը եւ մարմինը զարդարել միշտ եւ հաս-տատուօրէն իրենց միտքը։

Կնոջ սիրտը ծովուն յատակը գըտ-նուող աւազի կը նմանի։ Փնտռէ ինչ-քան կ՚ուզես, պիտի չգտնես երբեք։

Կինը աւելի ուրախութիւն կը զգայ ծըռտելով բաներ որոնք երբեք իրա-կանութիւն չեն դառնար, քան երիկ մարդը՝ որ կ՚ուրախանայ միայն ը-րած բանին վրայ։

Կին մը որ դէմքին վրայ ծիծաղ չունի՝ գեղեցիկ չէ։ Ինչ որ գեղեցիկ չէ, կին չէ։

Կնոջ ուժը.— իր լեզուն։

Ց. Պարոնեան

ԿՐՆԱՍ ԱԹՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԽԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ԳՐԳՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՁԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ-ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ՍՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ-ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ-ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Այստեղ Լա Վիէօվիլ ընդմիջեց խօ-սակցութիւնը։

— Պարոն հրամանատար, հարցուց, արդեօք ծովին մէջ Մօնիբէօր թերթը կ՚…։

— Այո՛։

— Այս րոպէիս Փարիզի մէջ ի՞նչ ներկայացումներ կան։

— Լոկլ եւ Փոլէն ու Քարայրը։

— Ես կը փափաքէի տեսնել։

— Կը տեսնէք, ամիս մը յետոյ ար-դէն Փարիզ կ՚ըլլանք։

Այստեղ Գուապէրդըլօ կանգ առաւ վայրկեան մը մտածելէ յետոյ յա-…

— Գուցէ աւելի ուշ. այդպէս բաւ… Ուիլինհէմը միլորտ Հուտին։

— Բայց այն ժամանակ եւ յոյս ու-նի որ գործերը յաջող ընթացք կը …

— Անտարակոյս, այս ամէնը լաւ … ծրածի այն պայմանով՝ …

Պրըթանիի պատերազմը լաւ առաջ տարուի։

Լա Վիէօվիլ այս խօսքին վրայ գը-լուխը ցնցեց եւ դառնալով իր խօսակ-ցին.

— Պարոն հրամանատար, ըսաւ, մենք ծովային հետեւազօրքը ցամաք պիտի հանե՞նք։

— Այո՛, եթէ ծովափը մեր կողմը ըլլայ, ու ոչ, եթէ ծովափը թշնամի ըլլայ մեզ։ Պատերազմի մէջ վայր-կեաններ կ՚ըլլան երբ պրձակ համար-ձակ պէտք է դռները կոտրել, իսկ եր-բեմն ընդհակառակն՝ անզգալի կերպով պէտք է սահիլ։ Քաղաքական պատերազմի առեն գրպանի մէջ միշտ պէտք է կեղծ բանալի մը ունենալ. ինչ որ հնարաւոր է մենք ալ կ՚ընենք. ինչերը այստեղ մեր գլխաւորն է։

— Պարոն Լա Վիէօվիլ, յարեց Գուա-պէրթըլօ մտածկոտ, ի՞նչ է ձեր կարծիքը ասպետ Տիէօֆի մասին։

— Ո՞ր Տիէօֆին, երիտասա՞րդը։

Այո՛

— Այսինքն թէ ի՞նչպէս հրամանա-տար է։

— Այո։

— Ոչինչ, տափարակի վրայ շար-ուած բանակի համար լաւ սպայ է ան, բայց մացառները կը պահանջեն գիւ-ղացի։

— Այն ժամանակ ձեր կարծիքով ասպ. Սթոֆլէ եւ զօր. Քաթէլինօ լաւ մարդիկ են։

Վիէօվիլ վայրկեան մը մտածեց եւ ըսաւ.

— Հարկաւոր է իշխան մը, իսկա-կան ֆրանսական իշխան, զուտ ար-քայական արիւնէ ծնած իշխան, մէկ խօսքով՝ ճշմարիտ իշխան։

— Բայց ի՞նչու միշտ անպատճառ իշխան. չէ՞ որ իշխաններ կան, որ…

— Այո՛, կան երկչոտներ, սակայն գիտեմ, բայց ռամիկ մարդու եզի ա-պուշ աչքերուն վրայ ազդեցութիւն ընելու համար հարկաւոր է անպատ-ճառ իշխան մը։

— Բայց, սիրելի ասպետ, իշխան-ները չեն ուզեր այստեղ գալ եր-թալ։

— Այն ժամանակ մենք կը գործենք առանց անոնց։

Գուապէրդըլօ մեքենայական շարժում մը ըրաւ, ձեռքերով ամուր վերջ ճակատը, կարծես այնտեղէն միտք մը ուզէր հանել, յետոյ շարու-նակեց.

— Փորձենք վերջապէս մեզ ուղեկ-ցող զօրավարը։

— Մեծ ազնուական մըն է։

— Բայց դուք կը կարծէ՞ք որ այն միայնակ բաւական է։

— Միայն թէ յարմարաւոր մարդը ըլլար, ըսաւ Գուապէրդըլօ։

Կոմսը եւ ասպետը փոխադարձա-բար իրարու երես նայեցան։

— Այո՛, Գ. Գուապէրդըլօ, դուք շիտակ ըրիք, ներկայ րոպէին ճիշդ այդպէս կատաղի մարդ մը պէտք է։ Այս պատերազմին մէջ կարելի չէ խնայել, արիւնահեղ ժամանակ է այժմ, արքայասպանները գլխատե-ցին Լուի ԺԶ.ը, ասոր փոխարէն մենք այդ արքայասպաններու չորս անդամները մարմիններէն պիտի բաժնենք։ Այո՛, այս րոպէին յարմա-րը՝ զօրավարն է։ Ահա քեզի օրինակ Սնմուր եւ Վերին Բուաթուայի մէջ զօրավարները վեհանձն կը ձեւանան, կ՚աշխատին այնպէս ցոյց տալ, որ իբր թէ վեհ հոգի ունին. հետեւանք— ոչինչ։ Բայց տեսէք, Մարէի եւ Ռէցի մէջ զօրավարները գթալ չեն գիտեր եւ ամէն բան լաւ կ՚երթայ, որովհե-տեւ այնտեղ եթէ Շարէտ կատաղի չըլլար, չէր կրնար վարբացած Բա-ւէյի հետ գլուխ գալ։ Վագրի դէմ վագր պէտք է։

Գուապէրդըլօ ժամանակ չունեցաւ Վիէօվիլի պատասխանելու, որովհե-տեւ նոյն ակնթարթին յուսահատա-կան ճիչ մը ընդհատեց խօսակցու-թիւնը Վիէօվիլի բերնին մէջ. Ճիչի հետ միաժամանակ լսուեցաւ աղմուկ մը, որու նման ոչ ոք դեռ լսած չէր եւ որ, ինչպէս այս ճիչը՝ կուգար նաւի մէջէն։

Նաւապետը եւ տեղապահը նետուե-ցան դէպի նաւի միջնայարկը, բայց չկրցան ներս մտնել։ Բոլոր թնդանօ-թաձիգ զինուորները սարսափած՝ դուրս կը փախչէին։

Սոսկալի բան մը պատահած էր։

Գ.

TORMENTUM BELLI

Նաւուն մէջ թնդանօթ մարտկոցէն քանի եւ չորս թնդանօթ ամրացած …

Թնդանօթներէն մէկը արձակուած էր։ Ծովի վրայ սա գուցէ ամենա-վտանգաւոր արկածն է, իսկ պատե-րազմական նաւի մը համար մանա-ւանդ, քանի ծովի վրայ արագ գը-նացքի ժամանակ, ասկէ աւելի սար-սափելի վտանգ չկայ։

Իր կապերը կտրած թնդանօթը յանկարծ, Աստուած գիտէ, ի՞նչ տե-սակ տարօրինակ գազանի կը փոխ-ուի։ Մեքենայ մըն է, որ բոպէապէս հրէշի կը փոխակերպուի. իր ամ-բողջ զանգուածով կը գլորուի անիւ-ներու վրայ՝ գնդախաղի յատուկ գնդակներու նման. նաւուն կողերուն օրօրումը անոր մէկ կողմը կը ծռէ, իսկ երկայնքի թնդումը միւս կողմը. թնդանօթը կ՚երթայ, կուգայ, կը կանգնի, կարծես շուարած կը մտածէ, յետոյ նորէն կը վերսկսի իր արագ վազքը, նետի նման կ՚անցնի նաւին մէկ ծայրէն միւսը, արագ շրջաններ կը կատարէ, կը պահուըտի, կը յար-ձակի, կը կատղի, կը բախի, կ՚աւե-րէ, կը սպաննէ, կ՚ոչնչացնէ.

(Շար.)

*** Հռոմի եւ Պերլինի թերթերը կը շարունակեն ծաղրել Անգլիոյ առած որոշումը, չեշտելով թէ 200—300,000 զինուորներու մարզումը չի կրնար փոխել ուժերու հաւասարակշռութիւնը։ Գերմանական թերթ մը կը գրէ թէ Անգլիա պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուի, որովհետեւ յանձնառութիւններ ստանձնած է աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ։

Խորհրդային թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը, թէեւ չատ հաւատք չունին որ Անգլիա եւ Ֆրանսա մինչեւ վերջը վճռական մնան։

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Խ. Միութեան արտաքին փոխ–գործավար Պ. Փոթէմքին, Անգարա այցելելու առիթով, կանգ առաւ Սոֆիայի մէջ։ Պուլկար կառավարութիւնը անոր արամադրութեան տակ դրած էր մասնաւոր կառախումբ մը։ Պ. Փոթէմքին տեսակցութիւն ունեցաւ վարչապետ Քէօսէիվանովի հետ, մէկուկէս ժամ։ Յետոյ մեկնեցաւ Անգարա։ Մեկնելու առեն իր գոհունակութիւնը յայտնեց «Պուլկարիոյ եղբայրական երկրին մէջ» իրեն եղած ջերմ ընդունելութեան առթիւ։ Մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս այցելութեան եւ կ'ըսէ թէ Փոթէմքինի այցելութիւնը Անգարա առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի ոչ միայն Թուրքիոյ, այլեւ Պալքաններու եւ Միջերկրականի համար։ Յարաբերութիւնները ցարդ Պուլկարիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ պաղ էին, եւ ռուսական գործերը կը վարէր գործակատար մը։ Այժմ կը յուսան թէ Խ. Միութիւնը դեսպան մը կը ղրկէ Սոֆիա։ Ասկէ զատ՝ առեւտրական բանակցութիւններ կը կատարուին երկու երկիրներու միջեւ։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը չատ կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի մէջ, ներկայանալով ոչ միայն վարչապետին եւ արտաքին նախարարին, այլեւ հանրապետութեան նախագահին։ Նախարարը մանրամասնօրէն պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները, չեշտելով թէ Պերլինի խօսակցութիւնները չատ սիրալիր հանգամանք ունէին։ Ռումանիա երախտապարտ է արեւմտեան պետութեանց, բաւական է իր յարաբերութիւնները՝ Լեհաստանի հետ, եւ կը յուսայ լեզու գտնել նաեւ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ։ Ամէնէն փափուկ խնդիրը կը ներկայացնէ Խ. Միութեան աջակցութեան պարագան։ Ֆրանսա եւ Անգլիա կը շարունակեն բանակցիլ այդ պետութեան հետ։ Միակողմանի կամ փոխադարձ աջակցութեան խնդիրն է որ ամէնէն աւելի դժուարութիւններ կը պատճառէ։ Եթէ համաձայնութիւնը փոխադարձ ըլլայ, Խ. Միութիւնը մեքենաբար օգնութեան պիտի հասնի Ռումանիոյ, յարձակման պարագային, իսկ եթէ միակողմանի ըլլայ Ռումանիոյ տրուելիք երաշխաւորութիւնը, Մոսկուա օգնութեան պիտի հասնի միայն երաշխաւորեալ երկրին բացորոշ պահանջին վրայ, եւ անոր յարմար դատած եղանակով։ Ամէն պարագայի մէջ, Ռումանիա եւ Լեհաստան իր դժկամակին երկրին դուռները բանալ խորհրդային զօրքին առջեւ։

ՍԵՒ ԾՈՎԵԱՆ ԴԱՇԻ՞ՆՔ

Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ անգլօ-ֆրանսական ճակատին՝ ապահովելու համար Մոսկուայի եւ Պալքանեան պետութեանց աջակցութիւնը։ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ նաեւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին հետ, որ Փարիզ եկած է։ Պ. Պոնէ երէկ մասնաւորապէս զբաղեցաւ խորհրդային աջակցութեան հարցով, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։

*** Խ. Միութեան արտաքին փոխ–գործավարը Անգարա հասնելով, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, միացեալ ճակատ կազմելու համար։ Պաշտօնական շրջանակները լռութիւն կը պահեն այս բանակցութեանց մասին։ Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Պ. Փոթէմքինի ծրագիրն է Սեւ ծովու դաշինք մը կնքել, փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ, Ռումանիան ալ յառաջ քաշելով։ Արդ, Պուլկարիան եւս Խ. Միութեան, Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ կապելու համար, անհրաժեշտ է որ Ռումանիա զիջումներ կատարէ Տոպրուճայի մասին։ Որովհետեւ Ռումանիա այդպիսի տրամադրութիւն չունի, թերահաւատութիւն կը տիրէ Սեւ ծովեան դաշինքի մասին։

*** Թուրք թերթերը կը շարունակեն պայքար մղել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, պաշտպանելով միւս պետութեանց միացեալ ճակատը։

Վերջին լուրերու համաձայն, ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագրին վաւերացման օրինագիծը Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնուած է, երկու երկիրներու հաւաքական յայտարարութեան հետ։

« Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր», Պերլինի պաշտօնաթերթը, Պոլսէն հեռագիր մը հրատարակած է, որուն մէջ Թուրքիան կը մեղադրուի թէ ինկած է ժողովրդավար պետութեանց ռազմաշունչ հոգեբանութեան մէջ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ժողովուրդը դրամատուններ խուժած է, իր աւանդները ետ առնելու համար եւ թէ ցոյց մը կատարուած է գերմանական դրատան մը դէմ։ Թուրք ուսանող մը պահանջած է վար առնել Մեծն Գերմանիոյ քարտէսը, որ դրուած էր ցուցափեղկին մէջ։

Եուկոսլավիա չէզո՞ք է

— ∞ —

Ինչպէս գրած էինք, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Ընդունելութեան ներկայ եղան արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ եւ Եուկոսլավ դեսպանը։ Յետոյ Պ. Մարքովիչ ընդունուեցաւ մարաջախտ Կէօրինկի կողմէ։ Թէեւ գերման մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ ձեռք բերուած արդիւնքին հանդէպ, բայց կը կարծուի թէ Եուկոսլավիա որ եւ է յանձնառութեան տակ մտած չէ Առանցքին հանդէպ։ Գերմանիա կը բաղձար որ Պելկրատի կառավարութիւնը անդամակցի հակաբոլշեւիկ ուխտին, բայց այս կէտին մէջ անտեղիտալի դիրք բռնած է Պ. Մարքովիչ եւ յայտարարած է թէ Եուկոսլավիա կը նախընտրէ մնալ չէզոք եւ շարունակել իր գործակցութիւնը Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի՝ Պալքանեան Ուխտին մէջ։ Ամէն կարգադրութիւն եղած է սակայն, որ կնքուի ոչ–յարձակման դաշինք մը Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ։ Այս նպատակով ալ Պ. Մարքովիչ յառաջիկայ մայիսին պիտի այցելէ Փէշթա։ Միւս կողմէ՝ երէկ Պերլին հասան Հունգարիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, կարգադրելու համար երկու երկիրներու միջեւ կարգ մը դժուարութիւններ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ խորհրդային դեսպան Մայսքի վերադարձաւ Մոսկուայէն Դեսպանը յայտարարեց թէ խորհրդային կառավարութիւնը խիստ կարեւոր հակառաջարկներ ներկայացուցած է Անգլիոյ եւ այժմ պատասխանի կը սպասէ։ Պ. Մայսքի Փարիզ եկաւ օդանաւով, խորհրդակցելու համար Փարիզի խորհրդային դեսպանին եւ ֆրանսական կառավարութեան հետ։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը եւ Թագուհին մայիս 6ին Գանատա պիտի երթան չոգենաւով մը, փոխանակ մարտանաւի, ինչպէս որոշուած էր անցեալ տարի։ Կառավարութիւնը չուզեր մարտանաւ մը պակաս ունենալ ներկայ տագնապին մէջ։

ՃԻԲՐԱԼԹԱՐ հասան անգլիական եւ գերմանական մարտանաւեր։ Այս վերջինները սովորական ողջոյնը փոխանակեցին քաղաքին հետ։ Ուրիշ գերմանական մարտանաւեր ալ Թանճէր գացին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանը 153 միլիոն տոլար (վեց միլիառ Ֆր.) քուէարկեց, սպառազինութիւններ գնելու եւ ամրութիւններ շինելու համար։

ՃԱՓՈՆԱՍՏԱՆ կը հերքէ այն լուրը թէ Ջօր. Կամէյէն եւ ուրիշ զօրավար մը մարաջախտի, ծովային հրամանատար մըն ալ ծովակալի աստիճան պիտի ստանան։

Mlle ADELITA ROMANO (Danses Espagnoles)

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Վարանդեանի մահուան հնգամեակի երեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ ...ին Մարսէյլի մէջ։

Սերաստացի ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԱՀՃԷՃԵԱՆ Փարիզ արտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր որդւոյն ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ Արժալ ...ամենայն մասր, որ տեղի ունեցաւ ինքնաշարժի արկածի հետեւանքով ապրիլ 23ին Աէն Տրնի գիւղին մէջ, 33 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 29 Ապրիլ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 rue Bossuet։ Կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ։

Ըն տանիքն թէյասեղան

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, յառաջիկայ 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ։ Ընդհանուր ... արտասանութիւն, իր ճաշակին հանգոյն վերյիշումներ։ Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆ անդ։ (Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները։)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստահայերու Նահանգային Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, 8 rue Bossuet, մէթրօ Բուասօնիէռ։ Օրակարգ՝ Նամակայ հաշուետուութիւն, ընթացիկ հարցեր, նոր օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն միութիւ վաւերացնելու խնդիր։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

ՌՈՄԷՆՎԻԼ – ՊՈՒՍԻԷՌ Յ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Տ. Ս. Աղապալեանի բնակարանը, 213 rue de Romainville, Montreuil։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme . . Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 30 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4028

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տարի Հայաջինջ Սարսափներու տարեդարձը կը զուգադիպի այնպիսի շրջանի մը, ուր Եւրոպան դարձեալ նստած է հրաբուխի մը վրայ, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք: Հրաբուխ մը շատ աւելի վտանգաւոր եւ ծաւալուն, քան 1914ին:

Բուն հայկական տեսակէտէն, մէկ հիմնական տարբերութիւն կը ներկայացնէ կացութիւնը՝ բաղդատելով երէկուան հետ:

1914ին, աւելի քան երկու միլիոն ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, եւ Կովկասն ալ կը կազմէր տարբեր ամբողջութիւն մը:

Այսօր ժողովուրդ չունինք Թուրքիոյ մէջ, բաց ի Պոլսոյ 50-60.000 Հայերէն եւ Անատոլուի խորերը մնացած, գրեթէ օտարացած 30-40.000 բեկորներէն:

Մնացեալը, ինչ որ հրաշքով մը փրկուեցաւ քանդումէն, փռուած է աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, նոյն երկրէն մինչեւ Հեռաւոր Ամերիկաները:

Եւ, կը թուի թէ գաղթը կանգ չէ առած տակաւին, 25 տարի վերջ, քանի որ պարբերաբար խումբեր ճամբայ կ'իյնան դէպի Հարաւ. Ամերիկա, իբրեւ հետեւանք տնտեսական եւ քաղաքական դժուարութիւններու:

Ուրեմն, հիմնովին փոխուած է մեր գոյութեան խարիսխը, — մէկ միլիոն ժողովուրդ Արարատեան Հայաստանի մէջ, աւելի քան կէս միլիոն ալ ցիրուցան՝ Կովկասի եւ Ռուսաստանի զանազան վայրերուն մէջ, իսկ մնացեալը, 800-900,00 հոգի, խարխափող աշխարհէ աշխարհ:

Այս նոր դասաւորումը աւելի՞ լաւ է, բաղդատելով երէկուան հետ:

Այդ հարցը չէ որ պիտի քննենք այսօր:

Մեւ է ժողովուրդի համար, երբեք ալ օրհնութիւն մը չէ բոյն դնել իր հայրենի հողերէն դուրս, իբրեւ ցիրուցան տաշեղներ, որոնք ի վերջոյ դատապարտուած են փոշիանալու:

Մէկ միխիթարութիւն միայն, եղած կացութեան մէջ, — ապահովութեան խնդիրը:

Արդ, այս ապահովութիւնը եթէ իրական է խաղաղութեան օրերուն, նոյն արժէքն ունենալ ընդհանուր փոթորիկի մը պարագային:

Այս հարցումը ինքնին կուգայ մեր գրչին տակ, երբ այնքան խախտած են խաղաղութեան հիմերը:

Անշուշտ անխուսափելի չէ պատերազմը, ոչ ալ ճակատագրական, եթէ աշխարհակալ պետութիւնները ուզեն հաշտեցնել իրենց հակընդդէմ շահերը, գոնէ զանոնք ստորադասել բուն մարդկութեան շահերուն:

Բայց եւ այնպէս, այնքան պայթուցիկ նիւթեր դիզուեցան տարիէն միւսը, եւ քաղաքական հակամարտութիւնները այնքան սաստկացած են, որ դժուար է բացարձակապէս հաւատալ տեւական խաղաղութեան մը:

Հրաշք մը միայն պիտի կրնայ խափանել զինեալ ընդհարումը, որ եւ է ատեն, եթէ այս թափով շարունակուին զինարշաւը, ...ողովները եւ մանաւանդ քաղաքական խաղերը:

Մարդկութիւնը արեան ծարաւ չունի, բայց աշխարհակալները ... ունին աւարի, միշտ պատրաստ՝ կրակին մէջ նետուելու ... պահելու կամ նորը ձեռք ձգելու համար: Մանաւանդ որ, ... գրուած է նոր բանաձեւ մը, — «կենսական տարածութիւն»:

Ո՞վ պիտի համարձակէր գծել այս բացատրութեան սահմանը, ... պահուն երբ հինգ-վեց կայսրութիւններ ճակատ կազմած են, յանուն իրենց կենսական շահերուն, կամ արդարութեան ... ...պատութեան ...

Այս վերջին երկու բառերը քի՞չ լսեցինք 1914—1915ին, երբ ... ալ կրակը նետուեր էինք: Եւ այսօր իսկ, նոյն պետութիւն... ...որքն չե՞ն հեգեր պզտիկ ժողովուրդներու անունը, ճակատ ...պարելով իրարու դէմ:

Ուրեմն նորէն Ապրիլ Տասնըմէ՞կ:

Լսինք արդէն, — կացութիւնը փոխուած է հիմնովին: Եւ սակայն, համբանքի պահպանումը նոյնքան վրդովիչ հարցական մը կը ներկայացնէ այսօր ալ:

Նախ կայ Հայաստանի պարագան, — միակ խարիսխը այսօր ... եւ փրկութեան համար:

Դիպքերու ներկայ ընթացքով, առ այժմ վտանգ չի տեսնուիր ...ակատին վրայ, քանի որ ոչ միայն Մեծերը, այլեւ Թուրք... իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պալքաններու մէջ: ...կողմէ, լուրջ բանակցութիւններ կը կատարուին, պաշտպա... ճակատ մը կազմելու համար Արեւմուտքէն Արեւելք, ...անելով Մոսկուան:

Իսկ ապա՞ն, եթէ իրապէս փոթորիկ մը պայթի:

Հիմնովին հրջուած կացութիւնը կը ներկայացնէ նաեւ ուրիշ ...ական իրականութիւն մը, — հազարաւոր հայ երիտասարդներ ... են գրեթէ ամէն երկրի մէջ, ապա ուրեմն թնդանօթի միս, ... վասյու ոչխար, ինչպէս երէկ:

Արդ, ո՞ր որուն դէմ պիտի կռուի, ընդհանուր ալեկոծու... մը պահուն:

Զինուորական իշխանութիւնները շատ բարակը չեն նայիր, ...ստիպուած են ճակատ յարդարել թշնամիներու դէմ: Բայց եւ ..., երբեմն կը բարեհաճին քննել բացառիկ պարագաներ:

...ինք չե՞նք այդ բացառիկներուն բացառիկը: Եւ կարելի՞ է ...թէ չունինք որ եւ է պարտականութիւն, պատասխանատուութիւն, այս հեռանկարին առջեւ:

...մ թէ ինչ խորհրդածութիւններ կը թելադրէ Ապրիլ Տասնըմէկի տարեդարձը, այս տարի, այս փոթորկաձայն օրերուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՌՈԶՎԵԼԹԻ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՋՆՋԵԱԼ ՀՌՉԱԿԵՑ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԱԾ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԱՌՆԵԼԻՔ ՉՈՒՆԻ. ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԻՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հիթլէր ամէն դուռ չի փակեր իր ուրբաթ օրուան ճառով, որուն անհամբերութեամբ կը սպասէր քաղաքական աշխարհը: Ճառը կը պարունակէ շատ սուր, երբեմն կծու բառեր եւ բացատրութիւններ, սակայն եւ այնպէս կը ներկայացնէ պատեհութիւններ՝ խաղաղութեամբ լուծելու կարգ մը հարցեր:

Ճառը տեւեց երկու ժամ 15 վայրկեան: Ֆրանսերէն եւ անգլերէն թարգմանութիւնները կը բռնէին հարիւր մեքենագիր էջ: Կ'ըսուի թէ ճառին պատճէնը նախապէս հաղորդուած էր անգլիական կառավարութեան, իսկ նախագահ Ռուզվէլթ, որ գիշերանց (ամերիկեան ժամով 6) պիտի լսէր ճառը, նախընտրեց քնանալ եւ յաջորդ օրը կարդալ բնագիրը:

Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը. —

1. Գերմանիա ջնջեալ կը համարի 1935ի նաւային համաձայնութիւնը, որով Գերմանիոյ նաւային ուժը պիտի ըլլար Անգլիոյ տորմիղին 35 առ հարիւրը: Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ անգլիական կառավարութեան:

2. Գերմանիա եւս կը պահանջէ իր գաղթավայրերը Անգլիայէն, առանց պատերազմի պատճառ մը համարելու այս խնդիրը:

3. Գերմանիա ջնջեալ կը նկատէ Լեհաստանի հետ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքը (1934):

4. Գերմանիա կը պահանջէ վերադարձնել Տանցիկը եւ ճամբայ մը բանալ Լեհական Նրբանցքին մէջ, փոխարէն նաւահանգիստ մը տրամադրելով Լեհաստանի եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելով 25 տարուան համար, — «աւելի երկար քան իմ կեանքիս տեւողութիւնը»:

5. Գերմանիա անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ հողային պահանջներ չունի Ֆրանսայէն, «ոչ թէ վախնալով, այլ ի սէր խաղաղութեան»:

6. Գերմանիա պատրաստ է ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու նախագահ Ռուզվէլթի կոչին մէջ յիշուած բոլոր պետութեանց հետ, պայմանաւ որ անոնք խնդրեն եւ համաձայնութիւնը կնքուի փոխադարձաբար:

7. Գերմանիա նոր լուսաբանութիւններ կը խնդրէ առաջարկուած միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին, բայց կը մերժէ նկատի առնել զինաթափութիւնը, այդ ժողովէն առաջ:

«ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԵԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Հիթլէր իր ճառը սկսաւ խստօրէն ծաղկելով Վերսայլի դաշնագիրը, «որ յուսախաբութեան մատնեց միլիոնաւոր մարդիկ: Միայն Գերմանացիները եւ անոնց զինակիցները չէին որ զգետնուեցան հաշտութեան դաշնագիրներով: Ո'չ. դաշնագիրները աղետալի հետեւանք մը ունեցան նաեւ յաղթականներուն համար, որովհետեւ քաղաքականութիւնը վարած էին մարդիկ որոնք չէին կռուած պատերազմի ատեն: Արդարեւ, զինուորները առելութիւն չունէին, այլ սա հին պոլիտիկաները որոնք խնամով իրենց թանկագին կեանքը խնայած էին, խուսափելով պատերազմի արհաւիրքներէն, եւ հիմա իրենց կատաղութիւնը կը թափէին մարդկութեան վրայ, մոլեգնած՝ վրէժխնդրութեան ոգիէն: Անելութիւնը, չարութիւնը, անմտութիւնը եղան մտաւոր հայրերը Վերսայլի վճիռին: Հազարամեայ պետութեանց կենսական տարածութիւնները ժխտաձօրէն խորտակուեցան եւ լուծուեցան: Իբր 115 միլիոն մարդիկ զըրկուեցան իրենց ինքնորոշման իրաւունքէն ոչ թէ յաղթական զինուորներուն կողմէ, այլ անմիտ քաղաքագէտներու միջոցաւ: Եւ հետեւանքները եղան սարսափելի: Ուժը մը ազէտ անբաններ խորտակեցին մօտ երկու հազար տարուան կարգուսարք մը, կենսական տարածութիւններու մէջ ուր իւրաքանչիւր քիլոմեթրի վրայ 140 քաղաքացիներ ստիպուած են ապրելու»:

Առաջնորդը այստեղ երկարօրէն բացատրելէ վերջ դաշնագրին հետեւանքով ծագած թշուառութիւնները, Գերմանիոյ պարտադրուած հատուցումները, որոնք պիտի տեւէին 60—70—100 տարի, պարզեց իր քանամեայ ճիգերը, վերակենդանացնելու համար գերման ազգը եւ նոր կարգուսարք մը հաստատելու համար: «Սակայն եւ այնպէս ես երբեք կասկած չեմ ձգած սա իրողութեան մասին թէ Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութիւնը սահման մը պիտի ունենայ»:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հիթլէր շատ կարճ խօսեցաւ Ֆրանսայի մասին, առանց վիրաւորական խօսքեր ուղղելու:

— «Ես անհանդուրժելի չորակեցի Ալզաս-Լօռէնի յանձնումը, ինչպէս ըրաւ Ֆրանսան 1870—71ին: Ես զանազանութիւն մը դրի Սարի շրջանին եւ այն երկու երկիրներուն միջեւ որ Գերմանիոյ կը պատկանէին երբեմն: Ես չեմ փոխած իմ տեսակէտս եւ պիտի չփոխեմ: Ես մէկ անգամ իսկ թոյլ չտուի որ խախտեն այս դիրքը Գերմանիոյ մէջ, կամ վիճելի դարձնեն զայն մեր մամուլին մէջ եւ այլուր: Սարի շրջանին վերադարձը միանգամ ընդ միշտ փարատած էր բոլոր հողային խնդիրները Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Եւրոպայի մէջ: Ճիշդ է, ես միշտ ցաւած եմ որ Ֆրանսայի քաղաքագէտները այս դիրքը նկատած են շատ բնական բան մը: Այս կը նշանակէ ծուռ հասկնալ կացութիւնը: Ես այդ տեսակէտը ջատագոված չեմ Ֆրանսայէն վախնալով:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԼՐՏԵՍՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն. —

Միջազգային կացութեան ծանրացման պատճառով, Ֆրանսական կառավարութիւնը նախազգուշական միջոցներ ձեռք առաւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ եւ սկսաւ ամրութիւններ շինել: Սակայն, այդ պատրաստութիւնները պատճառ եղան որ լրտեսութիւններն ալ շատնան:

Այսպէս, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին երեւան հանուած են լրտեսական կարեւոր պարագաներ:

«Թէօֆիլ Կօթիէ» շոգենաւին հրամանատարը, Աղեքսանդրիայէն մեկնած միջոցին նշմարեց որ մարդ մը կը պտտի շոգենաւի արգիլուած մասերուն մէջ: Իսկոյն հսկողութեան տակ պահեց անծանօթը, Պէյրութ հասնելուն պէս ձերբակալելու համար զայն: Սակայն նաւը դեռ նաւամատոյց չմտած, Ռաս Պէյրութի մօտերը այդ մարդը նետուեցաւ ծով եւ հասաւ ցամաք: Նաւապետը լուր տուաւ Ընդհ. Ապահովութեան եւ փախստականը ձերբակալուեցաւ, որ Փանաեօթ Թէոտոր Մավրօմաթի անուն յունահպատակ մըն է:

Քննութիւնները ցոյց տուին որ Փանաեօթ յայտնի լրտես մըն է եւ կը գործէ ուրիշ պետութեան մը հաշւոյն:

Ռաս Պէյրութի Ռօշայի շրջանին մէջ գտնուեցաւ Արիք Ցէնօմէ անուն հունգարացի մը, արիւնլուայ վիճակի մէջ: Հասկցուեցաւ որ ան անձնասպանութիւն փորձած է կտրելով իր բազկերակը:

Արիք նախապէս Ֆրանսայի հաշւոյն գործող լրտես մըն էր, սակայն վերջերս իմացուած ըլլալով որ ուրիշ պետութեան մը հաշւոյն ալ կը գործէ գաղտնի կերպով, պաշտօնազուրկ եղած էր եւ ենթարկուած հետապնդումի: Վախնալով քննութեանց արդիւնքներէն, մարդը որոշեց անձնասպան ըլլալ:

Երրորդը նախորդներէն աւելի կարեւոր է: Նինօ Մաստա անուն իտալահպատակ հարուստ մը տարիներ առաջ հաստատուած էր Լիբանան եւ տէր դարձած կարեւոր հարստութեան: Իր բոլոր կալուածները քանի մը տարի առաջ նուիրած էր իտալական կառավարութեան:

Վերջերս Ընդհ. Ապահովութեան կասկածը հրաւիրած էր անոր ընթացքը, որովհետեւ յաճախ կարեւոր ժողովներ կը գումարէր: Անմիջապէս խուզարկութիւն կատարուեցաւ անոր բնակարանին մէջ, ուր գտնուեցան կարեւոր փաստաթուղթեր: Անմիջապէս ձերբակալուեցան Նինօ Մաստա եւ ուրիշ երեք կասկածելիներ:

Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ նախկին զինուորական մը, որ պատրաստած էր քարտէսներ, զինուորական շրջաններու ամրութեանց մասին:

Մոսկուան ալ երաշխաւորութիւն կը պահանջէ

Լոնտոնի խորհրդային դեսպան Պ. Մայսքի տեսակցեցաւ Փարիզի դեսպան Պ. Սուրիցին հետ եւ ծանօթացուց իր կառավարութեան պայմանները՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Խ. Միութիւնը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի երաշխաւորութեան ցանցին մէջ մտնելու համար, դրած է հետեւեալ պայմանները. — Առաջին՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս իրենց կողմէ պէտք է որ ապահովեն Խ. Միութեան հողային ամբողջութիւնը: Երկրորդ՝ անոնք պէտք է ապահովեն Էսթոնիոյ եւ Լաթվիայի հողային ամբողջութիւնը: Ռուսական դիւանագիտութիւնը կը պնդէ թէ՝ քանի որ Ռուսիայէն կը խնդրուի պատերազմ յայտարարել Գերմանիոյ դէմ, անմիջապէս որ այս վերջինը յարձակի Պելճիքայի, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, փոխարէնը Ռուսիան իրաւունք ունի պահանջելու որ անոնք ալ իր ծովեզերեայ շրջանները պաշտպանեն: Ռուսիա կը սպասէ նաեւ, որ փոփոխութեան ենթարկուին անգլեւհական եւ լեհեւռումանական դաշնագիրները, մանաւանդ վերջինը, որ հակառուսական է: Ռուսիա չի պահանջեր սակայն որ Ծայր. Արեւելքի մէջ եւս երաշխիք տան իրեն:

Ոչ, Ֆրանսայի հանդէպ մեր բռնած այս դիրքը պարզապէս հետեւանքն էր անհրաժեշտութեան մը, — Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւն հաստատել այսպէս կամ այնպէս եւ երբեք չսերմանել անապահովութեան մը, տեւական ձգտումի մը սերմերը, անվերջ պահանջներ դնելով եւ յաւիտենապէս դաշնագիրներ վերաքննելով: Եւ եթէ, հակառակ ամէն բանի, ձգտումներ ծագեցան, պատասխանատուն Գերմանիան չէ. պատասխանատուները այն միջազգային տարրերն են որ մեթոտիկ եղանակով մը կ'արծարծեն զանոնք, իրենց դրամատիրական շահերուն համար»:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Հիթլէր աւելի երկար խօսեցաւ Անգլիոյ մասին, նախ գնահատելով անոր գաղթային կայսրութեան մեծութիւնը եւ արժէքը, յետոյ յանգելու համար նաւային համաձայնութեան խզման.

— «Իմ քաղաքական ամբողջ գործունէութեանս ընթացքին ես ջատագոված եմ սերտ բարեկամութիւն մը եւ գործակցութիւն մը Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Եթէ ես կ'ուզեմ որ իրականանան անգլեւգերման այս բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը, պատճառը միայն այն չէ որ այս բաղձանքը կը համապատասխանէ իմ անփական զգացումներուս որոնք կը ներշնչուին մեր երկու ժողովուրդներուն ծագումէն, այլեւ անոր համար որ ես կ'ըմբռնեմ բրիտանական համաշխարհային կայսրութեան կարեւորութիւնը բովանդակ մարդկութեան համար: Ես այդ կայսրութեան գոյութեան մէջ կը տեսնեմ անգնահատելի տարր մը ամբողջ մարդկային քաղաքակրթութեան եւ համաշխարհային տնտեսութեան: Ինչ եղանակով ալ Մեծն Բրիտանիան ձեռք բերած ըլլայ իր գաղթային տարածութիւնները (ես գիտեմ որ այդ բոլորը կատարուած են բռնութեամբ եւ շատ յաճախ վայրագութեամբ), ինծի համար անծանօթ չէ թէ ուրիշ որ եւ է կայսրութիւն չէ կազմուած մինչեւ հիմա տարբեր միջոցներով եւ թէ ի վերջոյ պատմական պատմութիւնը այնքան նկատի չառներ մեթոտը որքան յաջողութիւնը, եւ երբ կը խօսիմ յաջողութեան մասին, ըսել չեմ ուզեր մեթոտին յաջողութիւնը, այլ այդպիսի մեթոտէ մը ելած ընդհանուր օգուտը: Արդ, ոչ ոք կրնայ ժխտել թէ անգլեւսաքսոն ժողովուրդը գաղթային վիթխարի գործ մը կատարած է աշխարհի մէջ: Ես անկեղծ հիացում ունիմ այդ գործին հանդէպ: Եթէ իրերը նկատի առնուին մարդկային աւելի բարձր տեսակէտէ մը, այդպիսի աշխատանքի մը արդիւնքին ոչնչացման միտքը պիտի ըլլայ Երոստրատոսի մը վայել յիմարութիւն: Սակայն եւ այնպէս, եթէ ես

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՂՕԹՔ ՄԸ ՄԵՌԵԼՈՑԻ ԱՌԹԻՒ

Ո՜վ Աստուած,

Թէեւ այնքան հեռու ես ինծի, թէեւ անչափ հեռու ես ինձմէ, քանի որ կը սուզիս անհաշուելի անհուններու մէջ եւ կը թափառիս աբեւուղիներու հեռաստաններուն մէջ,

Սակայն այսօր, օր մեծաշուք Մեռելոցի, երեւակայութեանս առաջնորդութեամբ կը մերձենամ քեզի, հեղքելով ներդաշնակ լաբիւրինթոսը լուսաբոյլ ամպերուն, ըսելու համար որ երկիր կոչուած գեղեցիկ ու թշուառ մոլորակին վրայ փոքր եւ տարօրինակ ժողովուրդ մը կայ Արմէն անունով։ Բազմաչարչար եւ բազմաշնորհ ժողովուրդ մը որ իր իւրաքանչիւր մեղքին քով ունի սրբութեան եւ մեծութեան կնիք մը։ Ես ալ մէկ զաւակն եմ այդ հնադարեան ժողովուրդին, մեղապարտ ու յանձնառու անարժան իր անունով կոչուելու։

Այս ժողովուրդը, ո՜վ Տէր, բազմաթիւ չէ իր ողջերով, սակայն բազմամիլիոն է իր մեռելներով, իր բոլոր մեռելներով, որոնց մեծ մասը հերոսներ են ու նահատակներ։ Ժողովուրդ՝ որուն ողջերը ազատ հայրենիքի մը մէջ չեն եւ որուն մեռելները գերեզմաններու մէջ չեն։ Ու ամենէն ցաւալին՝ իր մեռելներն ու ողջերը կը հեռանան իրարմէ, գծտուածներու նման եւ այսպէսով կը փտին ողջերուն արմատները եւ կը խռովին մեռելներուն հոգիները։ Յիշատակները որոնց արմատները պէտ են եւ մարդը ծառի նման կանանչ կը պահեն, այդ յիշատակները կը տկարանան մեր մէջ։ Ու մեր ծառերուն վրայ կը փչէ աշունը։ Իւրաքանչիւր ողջի վիզէն մեղքի տապար մը կախուած է եւ իւրաքանչիւր մեռելի հոգիին մէջ դառնութեան ալիք մը կ'ելեւէջէ։

Ո՜վ Տէր, հանդարտութեան եւ ներողութեան ամբրոսիան դիր մեր մեռելներուն հոգիներուն մէջ ու ջերմութիւն դիր մեր անցեալէն պաղած սրտերուն մէջ։

Ըրէ՛ որ չլքեն մեզ մեր մեռելները մեր դաւաճանութիւններուն եւ անտարբերութիւններուն համար։

Բոլոր ողջ Արմէնները որբեր են առանց իրենց մեռելներուն հայրութեան։

Բոլոր ողջ Արմէնները թշուառականներ են առանց իրենց մեռելներուն հսկեան ժառանգութեան։

Ու բոլոր մեռեալ Արմէնները իրենց հարազատներուն կողմէ դաւաճանուած են առանց ողջերուն աղաչութեան։

Ո՜վ Տէր, մեր մեռելներուն բազմամիլիոն հոգիները ցրուէ ողջերուն շուրջը, իբրեւ առաջնորդ, պահակ, խորհրդատու եւ արդար դատաւոր։

Մեր յիշատակներուն եւ երեւակայութեան մէջ գեղեցկացուր մեր մեռելները, պսակէ անոնց գլուխները լուսապսակներով։

Զինէ զանոնք զրահներով եւ զէն ու զարդով։

Ըսէ՛ անոնց որ փակեն մեր բերանները, երբ մենք կը ժպրհինք նախատել որեւէ ազգային սրբութիւն։

Ըսէ՛ անոնց որ անդամալուծեն մեր ձեռքը, երբ մենք ազգակործան գործի կը լծուինք։

Ըսէ՛ անոնց որ բորոտութիւն տան մեզի, երբ մենք ոսկիին համը առած՝ անտարբերութեան մեղապարտ պալատներուն մէջ կը յօրանջենք։

Ըսէ՛ անոնց որ մեզ ծանրապէս պատժեն, երբ մոռնալով իրենց կտակները՝ որեւէ ձեւով կը դաւաճանենք իրենց յաւիտենական ինքնիշխան յիշատակին։

Ըսէ՛ անոնց որ մեծ սիրտ չըլլան այլ մեծհոգի ու հակառակ ամէն դժգոհութեան, հակառակ մեր թըլլամտութեան, հակառակ մեր չարութեանց, մեր թեթեւութեանց, մեր վատ ընդօրինակութեանց, մեր հոգեկան անանկութեանց, մեր ամէնօրեայ լեզուադարձութեանց, մեր բազմաբաժանութեան՝ չհեռանան մենէ, չլքեն մեզ, չխռովին մենէ, չամչնան մեզ։

Ըսէ, ո՜վ Տէր, մեր մեռելներուն, որ ապրողները զօրաւոր են, ամէն բանէ առաջ իրենց հերոսներուն եւ նահատակներուն հոգիներով, որ ապրողները տկար են եւ հազարապատիկ կը տկարանան, ինչպէս նաեւ երկպառակութիւններ կ'ունենան, առանց զիրենք անցեալին միացնող հոգեկան կապերուն։

Ու առանց մեռելներուն ու ողջերուն համերաշխ հաւատութեան՝ Ապագան իր տեսքերը կը ծալլէ ու անապատ է որ կը բանայ երկին իր սեւ թեւերը։

Ո՜վ Տէր, ծաղկեցուր հրաշք մը, Մեռելոցի եւ զարունի օրով, եւ թող մեր մեռելները ողջերովս հպարտանան եւ ողջերս հպարտանանք մեր մեռելներով։

Ղրկէ, Աստուած իմ, բոլոր մեր մեռելները մեզի ղրկէ, առաջնորդութեամբ մեր աստղագիր Մեսրոպին, հրամայող Վարդանին ու հովանաւորութեամբ մեր հայրապետներուն, զօրավարներուն եւ մատենագիրներուն։

Ղրկէ՛ մեր մեռելները մեզի, անհուն կարօտ մը բռնկած ու ալեկոծուած է հոգիիս մեղքի ծովուն մէջ։

Ղրկէ՛ մեր մեռելները մեզի, անոնց հոգիին մէջ դնելով կռունկ մը, ծիծեռնակ մը ու արծիւ մը՝ իբրեւ նուէր ողջերուս։

Մեր բոլոր մեռած հայրիկները, իրենց բարի աչքերով, մեր բոլոր մեռած մայրիկները, իրենց աստուածամայրի վշտահար դէմքերով, մեր բոլոր սրբաշուշան քոյրիկները, մեր բոլոր գանգրավարս ու սեւաչուի եղբայրիկը մեզի ղրկէ։

Թող գան անոնք, մեր հայրենիքէն անցնելով, թող գան անոնք, երամ երամ, թող գան անոնք, մտնելով մեր դռներէն, թող գան անոնք սրբազան փոթորիկի մը պէս, թող գան անոնք իրենց տաք թեւերը բացած, փաթթուին մեզի, հեռու երկիրներէ եկած սիրելիներու պէս, ու պահ մը խնդացնեն մեզ արցունքներու մրրիկի մը մէջ։ Թող գան անոնք ու մեր սրտասուքներուն մէջ ծաղկեցնեն ժպիտներ, յոյսի, հաւատքի ու սիրոյ։

Թող գան մանաւանդ մեր մարտիկները ու չիտակ մեր աչքերուն մէջ նային եւ սեղմեն մեր ձեռքերը։

Ու այնպէս ըրէ, Տէր, որ մեր մարտիկներուն նայուածքը ա՛լ երբեք չխորտակուի մեր տեսողութեան առջեւէն։

Ահա իմ աղօթքս քեզի, ո՜վ Տէր, Մեռելոցի, զարունի եւ հրաշքի օրով։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՅ ԲԱՆՏԸ

Դարձեալ գործի վրայ է Հազգը էֆէնտի։ Անագորոյն ոստիկանը, զոր ամէն Ակնցի կը ճանչնայ, վատահամբաւ հայահալած մըն է, միշտ պատրաստ, միշտ փութաջան եւ վերջին հայր խղճմտօրէն իր այդ մենաշնորհեալ աշխատանքին համար։

Ամէն ոք գիտէ թէ ան մասնաւոր է ներողութեան, կարեկցութեան եւ բարութեան։ Ու մասնաւոր տարապայմանութիւնը կ'անդրադառնայ ժպիտը։ Իսկ դէմքին ներքեւ սիրտն անոր, առողջական մը առելութիւն, մահ կը ջամբէ իր դժոխային աչքերուն։

Տեսէ՛ք, ահաւասիկ կը մօտենայ եւ յուսով քաղաք կը մտնէ, հպարտ կուրծքով, յոխորտ ու բարձրավիզ, ինչպէս զօրապետ մը յաղթական։ Բայց զաժանագէմ։ Եւ անոր մէկ քայլ մը ետեւէն։ Հազգը էֆէնտի հայկականներու հետ մէկն է ծնած իր առջին։

Ակնայ ծայրագոյն թաղամասերէն կուգան անոնք։ Կամարակապէն, Ապուշեղէն, Կերուլլայէն, Առեքէն։ Իսկ տարի մը առաջ, շա՛տ աւելի հեռուներէն էին եկած։ Մշոյ գաւառէն, Ճապաղջուրէն, Երզրումէն, Երիզայէն, Բաբերդէն, Տրապիզոնէն, Թիքէպոլուէն, Կիրասոնէն, Գարահիսարէն, Գուրունլայէն, Աղուանիսէն։

Տարագիր կարաւաններու մնացորդներն են անոնք, Եփրատի ափունքէն հաւաքուած, Խաղնատար օղլուի պատսպարանը ապաւինած եւ յետոյ Թուրք աղաներու քով տեղաւորուած։

Խաղնատար օղլուի պատսպարանը երկարատեւ չէր կրնար ըլլալ։ Թուրք կառավարութիւնը զայն հիմնած էր լո՛կ հայորդիներու մարմին վրայ կործանելու համար թէ՝ իրօք Ակնայ բնիկները Բուռնաբաշ՞ էին մատնուած աւերիլները, իրենց տարագրութեան նախօրեակին։ Հայորդիները չէին մեռած եւ ընդհակառակն, սրբա՛ն սերտադրուած էին դուրս աղջկիներու կողմէ լքուած ձաւարը, կորկոտը, սալը, ձեղունները եր-կաթ ձողերէն կախ չոր հացը, կաղամարը, պտուղները, ռուպը, պաստեղը, չոր թութը։

Ինչո՞ւ սակայն, ոստիկանին այս նոր կանչը։ Ինչո՞ւ դարձեալ այս հաւաքանքը։ Հարց չէ կրնար տալ անտէրը։ Պէտք չէ որ հարց տայ անպաշտպանը։ Լուռ՝ ան պիտի ենթարկուի հրամանին եւ պիտի քալէ դըլխիկոր։

Ու հայկակները բաժնուեցան իրենց սիրելի այծերէն, ոչխարներէն, ուլերէն, զառնուկներէն, հովուական ցուպէն, եւ հակառակ զամբռներու սրտաճմլիկ բողոքին, սարերէն վար՝ ճամբայ իջան։

Ու հայկակները ա՛լ չթօթուեցին թթենին։ Ու ճիւղերէն կախ ուղղաձիգ քանի մը հեղ ճօճեցան, սաւանները մարգարտաման թութերուն անկնկալոյց։ Եւ անպարբառ, այգեստաններէն դուրս՝ ճամբայ իջան։

Ու հայկակները վերջին անգամ մըն ալ մաքրեցին իրենց բարեկամ ձիերը, աղբիւրի զով ջուրէն տարին զանոնք, փոխեցին պարկերու յարդը, դարին գրին լեցունակ երեք ափով, համբուրեցին անոնց ճակատները եւ ախոռներէն դուրս՝ ճամբայ իջան։

Քաղաքին վերնամասը, Քառուղի-ներու Թերթանն են հասած հիմա։ Հազգը էֆէնտիի կամքը արժանանալու է արդէն աճեցուրեք։ Վա՜յ այն տիրոջ կամ տիրուհիին որ չի յանձներ իր հայ ծառան։ Մահ է պատիժը։ Թող լուռ լան տուները, խանութները, սրճարանները եւ փուռերը։

Ու կը մեծնա՜յ եւ կ'երկարի հայկակներու կանոնաւոր եւ կարգապահ բանակը, ուր զոյգերը տխուր են, ըլլալիքին անգիտակ, բայց մեծերու փորձառութեամբը զրահուած՝ բոլորովին անտարբեր։ Դպրոցականներու կարգ մը կարծես, բայց անկենդան, առանց երգի, անհամարձակ եւ դըլխահակ։

Շուկայէն վար, զառիթափին մէջքին վրայ, Հազգը էֆէնտի կանգ կ'առնէ եւ մեծ խանին կը պտտի։

— Խօմէ՛ր էֆէնտի։

Վանդոկապետը մուտքի սեմէն կը կատակէ.

— Օ՜, հրամմեցէք, էֆէնտիս, բարի ըլլայ։ Սուրճ մը առէք։

Անդին, հայկակները Գզրիկ Աղբիւրին քաղցր նուագին ունկնդիր՝ նորուածքները արձակած են օճաղալաբ սառուկ հետքին։

— Խօմէ՛ր էֆէնտի, նայեցէք հոն։ Տեսա՞ք։ Կռահեցի՞ք։ Ի՜՜նչ լաւ։

— Ո՞ւր կը տանիք այդ խեղճերը։

— Բարեկա՛մ, անցեալին մէջ, կըրցայ քանի մը տարիներով խնայել ձեր երկու ծառաներուն։ Բայց, այսօր, զանոնք պիտի յանձնէք։

— Ձեան...

— Կը տեսնեմ որ չէք ըմբռներ լըրջութիւնը կացութեան։ Կը փտտեցէք ձեր իսկ կեանքը։ Վերջն եկած է հըրամանը։ Մէկ հատ սրու պիտի չապրի։

— Ի՞նչ կ'ըսէք։ Բայց...

Ու ճարահատ՝ Խօմէր էֆէնտի կ'երթայ մարագ եւ դրան ծակէն կը մըրմնջէ.

— Ալիշա՛ն, Շէվքէ՛թ։

Ցարդերուն տակ, երկու եղբայրնե-րը կը խլրտին։ Եւ գլուխները դուրս՝ երկար չունչ մը կը քաշեն։

— Էֆէնտի՞։

— Բացէ՛ք դուռը։

Ալիշան եւ Շէվքէթ կը հետեւին իրենց տիրոջ, շրթունքները կծկուած։

— Ահաւասի՛կ, Հազգը էֆէնտի։ Եւ սակայն, պիտի վերադառնան անոնք, կ'ըսէ Խօմէր էֆէնտի։

Երկու եղբայրները, նոյն սրբին լծկանները անբաժան, կը միանան միւսներուն։

— Հանձ՛ ուստա, վազէ եկուր, տես կը տանին, ձայնեց անագազործին աշկերտը, զոհ եւ ուրախ չըլլալով մը։

Հանճի ուստա, երբեմնի վարպետ Գալուստը, զոր կառավարութիւնը բանի խլամեցուցած եւ պահած էր, որովհետեւ քաղաքը առանց անագագործի չէր կրնար իր գոյութիւնը արդարացնել, արթաթափայլ տապակը ձեռքին՝ դուրս նայեցաւ եւ խռովքով ու զզուանքով ներս քաշուեցաւ։

— Մուսթաֆա՛, անցիր փըոցիդ գլուխը։ Այս ամէնը պիտի կլլյնկենք լմնցնենք այս իրիկուն, յանդիմանեց մտամոլոր վարպետը։

Թուրք աշկերտը տեղի տուաւ։ Բայց ինք իր մէջ կը զայրանար վարպետին դէմ, որուն վարմունքը, քիչ առաջ, բողոքի ցոյց մըն էր կառավարութեան ուղղուած։ Մինչ փքոցը հեւասպառ՝ խաղի հանած է կայծերը, որոնք կ'երթան անհետանալ աստառագին սեւին մէջ, վայրկեանի մը կեանքէն վերջ։

Ահաւասիկ բանտին բակը բացօթեայ։ Կարծես երկինքը հալած տաք կապար կը թափէ վար։ Ու երբ կը դառնան կրակի կտոր Ակնայ քարերը, զովարար բիւր առուակները երակ-երակ, առատաձեռն Դաւանցորի Լերին ուկերէն ուղարկուած, ի զուր պիտի այցի երթան քաղաքին ամենայետին անկիւնն անգամ։

Կծկտած են հայկակները։ Գլուխները ուսերէն ներս քաշած են։ Կը խորհի՞ն անոնք։ Միթէ կը զգա՞ն։ Ոչ մէկ չարժում։ Լուռ են անոնք։ Կենդանութեան ոչ մէկ նշան։ Անքանո՞ց են արդեօք։ Հրացանակիր ոստիկաններու աչալուրջ օղակը կը հսկէ անոնց վրայ։ Իսկ վերեւը, բոլորակի պատերուն վրայ, ծոյլ եւ անդրադարձ թուրքերը տեսարանին վայելքովը դանդաղ ժամերը կը սպաննեն։ Խօմէր էֆէնտի կը սրտապնդէ հայրաբար Ալիշանն ու Շէվքէթը։

Հոն, վարը, այգեստաններու ամփիթատրոնին մէջէն անոնցմէ վերջ, անդունդին խորը, կը մռնչէ Եփրատը, որուն սպիտակ փրփուրները ճառագայթներու չողովը ոսկեզօծ հեղուներէն են կարծես։ Գետէն վեր ու անոր երկայնքին, երկնասլաց լերկ սարերը, կ'իջնեն հպարտ ու կը տեսնեն ինչպէս Աստուած։

Սուինաւոր երկու ոստիկաններու հետ եւ անոնց մէջեւ, բանտէն մարդ մը դուրս եկաւ։ Հսկայ մը թիկնեղ, արտայայտութեամբ անվեհեր, երկար եւ ճոխ պեխերով։ Անցնելու ատեն, անոր կորովի նայուածքը չէչ ոստիկ ինկաւ տղոց վրայ։ Հայկակները սարսափեցան։ Տաք սարսուռ մը գրգռեցին։ Կ'ուզեն ապրի՛լ։ Փսփսացին իրարու.

— Տիվրիկցի Հայ յեղափոխակա՛ն է։ Մատներ են։ Միւս ընկերները արդէն տեղին վրայ սպաններ են։ Զինքը կը տանին դատելու...

Կը տեսնէ՞ք։ Նայեցէք դիմաց։ Գաւառահանին առջին, Հազգը էֆէնտին է ստիկա։ Միւսը, հանդարտ նստած, հարբած ու թոյլ ոստիկանապետն է, մինչ պալտօնին անտարբեր, բայց մատանք կեր ու խումով, անյաղօրէն հետաքրքիր պորտապարին եւ կենսաբուռ հեշտանքին։ Ի՜նչ փոյթ սակայն։ Հազգը էֆէնտի ներկայ է։ Սեղանին մօտ, Տիվրիկցի հայը կանգնած է։

— Ձե՞րն է այս երկսայրի դանակը, կը հարցնէ ոստիկանապետը խստադէմ։

— Ո՛րը, տեսնեմ, թոյլ կուտա՞ք, կը հարցնէ ինք եւս, բայց պաղարին եւ մեղմաձայն, հրաբորբոք Տիվրիկցին, ու արագ եւ ուժգին՝ իր դանակը կը մխէ գինեմոլին սրտին մէջ։

Կարգը պիտի գար Հազգըին։ Ափսո՜ս սակայն։ Անողորմին վեց փամփուշտները վերջացուցին Հայուն կեանքը։

Խորտակուեցան պատուհաններ եւ աթոռներ ու դռներ։ Գազանացած է Թուրք ամբոխը։ Արիւն կ'ուզէ անիկա։ Հայկակները հոն բակին մէջ սարսափահար կը սպասեն։

Գահապանները մերկացուցին սուրերը եւ Հայերը ամբոխին ճիրաններէն բանտին խուցերը փախցուցին։

Իրարու կպած են հայկակները։ Ոչ մէկ շարժում կարելի է։ Բանտերու յատուկ անտանելի, զարշ հոտը ռունգերէն ներս կը վարանի։

Իրիկնամուտին, խուցերուն դռները ճռնչեցին։

— Կարգով եւ մէկիկ-մէկիկ, հրամայեց բանտապահը։

Նրբանցքին մէջ կեցած է հանրաքննիչ ձեռնարկներու... ... ծանօթ հաղարապետը, հայոց հոգեկոյ զօրավարից։

Սպայ մը, պատին տակ, ա՛լ թէ՛ պարզած է հորիզոնական, ամէն անցնող հայիկը պիտի վերած-ուպրի։

Կարճահասակները վերադարձան Թուրք տէրերուն։ Ոմանք քանի մը սանթիմ կրճատեցին արմունքները ու համբուրեցին հազարապետին ձեռքը։ Հազարապետը աչք գոցեց։

Եւ Եփրատը առաւ տարաւ մնացեալ հայկակները, որոնց հասակները ա՜, սպայն հորիզոնական թէլ իրենց կուրծքերուն կը քսէին։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԵԱՆ

«ԱՐՄԻՆԷ»Ն

Նուէր Հ. Կ. Խաչի Էպլրկեան

Ամէն անգամ երբ տխուր պատահական թիւնը կ'ունենամ զանձ մէջիս...-կիններ թարմացնելու, մեր զարհուրելի Գողգոթային 3—4 տարուան ապրումներէն, աչքիս կը պատկերանայ հայ կինը, իր աննկարագրելի թշուառութեամբ, ինչպէս եւ երեւակայելի... տաժանելի քաջութեամբ ու առաքինութեամբ։

Ոչ, պէտք է միանգամընդմիշտ վերցնել այն սխալ կարծիքը թէ, հայ տարագրութիւնը միայն ջարդ, թալանի եւ առեւանգումի կամ արտաքին համակերպութեան պատմութիւն է։ Եթէ հերոսութիւն է արհամարհելով բոլոր վայելքները, գիտակցաբար դէպի մահ երթալը, ու ըսեմ մեր բոլոր հերոսամարտերուն կարգին, չատ արդար կերպով պիտի աւելցնենք նաեւ հայ կնոջ հերոսամարտը։ Ա՜հ, որքան կը բաղձայի ունենալ անհրաժեշտ կարողութիւնը կարենալ արտայայտելու համար այն ամէն հերոսական դէպքերը, որոնց ականատես եղայ այն սարսափելի ճամբու ընթացքին Ռէս-իւլ-Այինէն մինչեւ Մուսուլ։

Սակայն այսօր ճիշդ 23 տարի վերջ սա մէկը անկարող եմ այլեւս պահել մտքիս եւ եթէ կ'ուզէք ըսեմ նաեւ սրտիս մէջ։

Շիտակը խոստովանիմ.— անունն ալ ճիշդ չեմ գիտեր, Արմինէ՞ էր, Արփինէ՞ էր, Անգինէ՞ թէ Արփիկ։

Ռէս-իւլ-Այինի մէջ ճանչցայ զինք, աւելի ճիշդը ինք եկաւ ինծի ճանչնալու։ Թուրքերէն նամակներ կը գրէի Պոլիս, ազգական կամ բարեկամ ունեցողներու, փոքրիկ վարձքի մը փոխարէն։ Օր մըն ալ աղջիկ մը, գեղեցիկ, շատ երիտասարդ եւ շատ գեղեցիկ, եկաւ նամակ մը գրել տալ Պոլիս մէկ ծանօթին։ Երբ նամակը լրացուցի կէս բերան շնորհակալութեամբ մը առանց որեւէ վարձք վճարելու հեռացաւ, իր քարտուղարին նամակ գրել տալու վաճառականի պէս։ Ընկերը քիչ մը զարմացայ, սակայն քիչ վերջ ես ինծի խոստովանեցայ թէ գեղ... Հազար հատ ալ նամակ կը գրէի առանց վարձատրութեան, այդ տեսակ աղջկան մը միայն մէկ շնորհակալութեան փոխարէն։ Մէկ քանի օր վերջ եւ ալ գեղ... չատ երիտասարդ էր եւ երիտասարդի հետաքրքրութեամբ կամաց կամաց տեղեկացայ որ Պոլսոյ Սաֆրա Ծովեզերեայ քաղաքի մը բաւական ազգեցիկ ընտանիքներէն մէկուն մէկ հատիկ աղջիկն է, թէ իր ընտանիքի բոլոր անդամները Ռէս-իւլ-Այինի մէջ ժանտատենդի հիւանդութեան զոհ գացած են, թէ ինք մինակ մնացած է իր հպարտութեան...

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Տարէք, տանջեցէք այս մարդկանց ամենասոսկալի տանջանքներով, մինչեւ որ նրանք կը յայտնեն ձեզ ծածկուած գանձերի տեղը, հրամայեց զօրապետը եւ հեռացաւ։

Նրա գլխում չարունակ պտըտում էր այն միտքը թէ՝ Այրիվանքը մեծ գանձեր ունի եւ ինքը պիտի յափշտակէ նրանց։ Վանականների յամառութիւնն էլ աւելի էր գրգռում նրա ախորժակը։

Բայց վերջինները յամառում էին գլխաւորապէս այն պատճառով, որ այն ծածկարաններում, ուր վանքի եւ կաթողիկոսի գոյքերն էին պահուած, պատսպարուած էին եւ չատերը իրանց կարգակիցներից։ Իրեղէնների տեղը յայտնելով պիտի մատնէին նրանց եւ թողնուած մարդկանց, որոնց եւ թշնամու ձեռքն անխնայ պիտի ընկնէր։ Այս պատճառով աւելի լաւ համարեցին միայն իրանք զոհուել, քան իրանց եղբայրներին էլ մատնել մահուան։

Անխիղճ զօրքերը քաշկռտեցին միաբաններին այս ու այն կողմը։ Նրանցից մինին ծառի վրայ պրկելով, սկսան հարուածել։ Միւսին ձեռը պոչից կապելով, քաշքշեցին գետնի վրայ, երրորդին մերկացնելով՝ սեւ սուր խարաններով այրել։ Չորրորդի մարմինը սուիններով ծակծկեցին. հինգերորդինը՝ աքցաններով պոկեցին, եւն., եւն.։ Բայց եւ այնպէս այս միաբաններից ոչ ոք յանձն չառաւ զօրապետի հրամանը կատարելու։

Այն ժամանակ Բէչիրը նորէն եկաւ տանջուողների մօտ։ տեսաւ թէ ինչպէս տեսած տանջողներին ... տել, այլանդակել էին թշուառ զոհերին. կարծես խիղճը զարթեցաւ բարբարոսի մէջ եւ նա հրամայեց, նրանց տանջանքները կարճելու համար, միանգամայն սրի անցնել բոլորին։

Զօրապետի հրամանը մի ակնթարթում կատարուեցաւ. բոլորն էլ միանուագ գլխատեցին։ Կենդանի մնաց միայն Մովսէս վարդապետը, որին Բէչիրը, ըստ իւր խոստման, հրամայեց ողջ պահել, որպէսզի նա իւր վերջին տանջանքի չարունակ։ Բացի այդ, զօրապետը հրամայեց նրան ըշտապել Դառնի եւ խարաններով ու աքցաններով կեղեքած իւր մարմինը կաթողիկոսին ցոյց տալով յայտնել նրան, որ իրան էլ զօրապետը այդ օրին պիտի հասցնէ, եթէ իւր կամքով չկամենայ Դուին վերադառնալ եւ Ոստիկանին հնազանդութիւն երդուել։

Այնուհետեւ Բէչիրը հրամայեց զօրականին աւերել վանքը, չթողնելով այդտեղ նոյնիսկ խցերի մի կտոր։

Զօրքերը յափշտակեցին ինչ որ գըտան. թէ հաւաքած իրեղէնները, թէ հաւ ու ճիւղ, թէ մեղուի փեթակները, որոնք խիստ բազմաթիւ էին, եւ թէ միմիայն անոնց ամենաանհրաժեշտ հանդերձը։ Այրեցին՝ մար ամբարած խոտն ու պաճառը։

Միաբանների նահատակութեամբ զօրքերը իրենց զրկանաց վրէժը հանած լինելով, ուրիչ աւերումներ չարին տաճարի կամ մատուռների մէջ։ Այդպիսով անապատականների անձնուիրութիւնը իր օգուտը բերաւ։ Արբիվանից ճարտարապետական բարեզարդութիւնը մնաց անաղարտ։

Բ.

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ

Արեւի խաւարումը ծանր տպաւորութիւն էր թողել Դառնայ դղեակում։ Իշխանուհիները Թագուհու մօտ ժողովուած՝ զանազան զուշակութիւններ էին անում բնութեան այդ խորհրդաւոր երեւոյթի մասին։ Նրանք հաւատացած էին, որ արեւի խաւարումը նշան է մօտալուտ մի պատուհասի կամ ծանր դժբաղդութեան։ Բայց թէ ինչ պատուհաս կամ դժբաղդութիւն պիտի լինէր այդ, չգիտ՛էին եւ գուշակութիւններն աւա՛ դրա մասին էին։

— Թագաւորը պիտի յաղթուի եւ այդ պատուհասն ինք անխուսափելի, — թեան դուռ պիտի բանայ մեզ համար, այս է արեւի խաւարման նշանակութիւնը, որոշեց վերջապէս Թագուհին։

Բայց իշխանուհիներից ոմանք չհամաձայնուեցան նրա հետ։ Եւ այդ ոչ թէ նրա համար, որ չէին հաւատում այդ գուշակութեան, այլ նրա համար որ Թագուհու սիրտը վշտացնել չէին կամենում։

— Արեւը ծագում է չատ երկրների վրայ, բայց բոլոր այդ երկիրները միաժամանակ չեն դժբաղդանում, նկատեց Սիւնեաց Մարիամ իշխանուհին.— եթէ արեւի խաւարումը դուշակ է դժբաղդութեան, ինչո՞ւ ուրեմն միւնոյն երկրում Թագաւորը պիտի յաղթուի, իսկ Ցլիկ-Ամրամը յաղթէ, մինը դժբաղդութեան եւ միւսը՝ յաջողութեան հանդիպէ։ Այդ ապացուցանում է ուրեմն թէ՝ արեւի խաւարումը միայն չարիք չէ բերում մարդկանց, այլ երբեմն բարիք։

— Եւ, գուցէ, այս անգամ բարիքը մեզ վիճակուի, յարեց Մարզպետունի իշխանուհին։

— Գուցէ, պատասխանեց Թագուհին։ Բայց նա այդ յոյսը չունէր։ Նա գիտէր, որ Աստուած չարիքը չակինում է յանցաւորին, իսկ բարիքը՝ արդար մարդուն. գիտէր, որ իւր Թագաւոր ամուսինը յանցաւոր էր Ամրամի առաջ, եւ հետեւապէս պիտի յաղթուէր նակէր վերջինը։ Բայց նա այդ մասին ոչինչ չխօսեց, որովհետեւ չէր կարող խօսել։

Մի քանի ժամից այստեղ հասաւ Ամրամի Յովհաննէս կաթողիկոսը։ Ամրամի Գառնին իւր հոգեւորականներով ընդառաջեց Հայրապետին։ Մուշեղ բերդակալը, որ օգտուում էր ամէն դէպքից իւր յարգանքը Վեհափառին յայտնելու համար, դուրս հանեց մարտկոցներից ու աշտարակներից բոլոր ամբողջական զօրքերը եւ կատարեալ պատրաստութեամբ ու դրօշակներով առաջնորդեց նրանց կաթողիկոսի առաջ։ Թագուհին իւր իշխանուհիներով դիմաւորեց Հայրապետին ամրոցի դռների մօտ եւ նրա հետ միասին մտան եկեղեցի։

Երբ կաթողիկոսը իւր աղօթքները կարդաց եւ մուտքի մաղթանքներն աւարտեցին, Թագուհին, հրաւիրեց նրան իւր Դղեակ, ուր Հայրապետի եւ իւր հետեւորդների համար պատրաստուած էր օթեվան։

(Շար.)

[illegible]

ԶԱՐՀՈՒՐԱՆՔԻ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Անոնք որ տարագրութեան ահար-կու կեանքը ապրեցան՝ կրնան ըսել Երեմիա Մարգարէին պէս. — «Ես այն մարդն եմ որ տառապանքը տեսայ»։
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հայ տառապանքի եւ մարտիրոսու-թեան օրն է այսօր։

Հայութեան փշալից ու արիւնոտ գողգոթան գրի առնել, կը նշանակէ երկրորդ անգամ տարագրութեան ապրիլ։

Երբ արիւնի տարիները երբ կը յի-շենք, արիւն կը վազէ մեր սիրտերէն եւ անկարող ենք զսպելու մեր ար-ցունքները։

[illegible]

այրեցին։ Փախչիլ փորձողները սուր-նահար ընելով սպաննեցին»։ Այս ան-մեղներու սրտաճմլիկ աղաղակներէն, երեք ոճրագործներ խենթեցած են։ Կարապետ Թեքեան, փաշան, ա-ռանց խղճալու եւ գթալու ջարդուփշուր ընելու, ելեր է կրկին Հայոց ա-րիւնը կը հեղնէ։ Մեծ ու փոքր ջար-դարարները թող կարդան եւ իրենց յուշերուն մէջ արձանագրեն նաեւ հետեւեալը որ մեծ ամօթով եւ ատե-լութեամբ կ'արձանագրենք հոս։ Վերա-յիշեալ ոճրագործը Գայմագամ Զէ-քին, տասը հայ աղջիկներու ճերմա-կեղէններուն մէջ կատուներ կը լեցնէ եւ մեծ զուարճութիւնով կը սպաննէ բոլորը։ Այս տեսարանէն խենթեցած են հայ մայրեր։

[illegible]

Շրջապատուած ենք նահատակնե-րու ուրուականներով, անոնք իրենց արիւնոտ չապիկները կը նետեն մեր ունեցածին վրայ։

— «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող աղջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»։

Հայոց վշտի երգչին՝ Ա. Ահարոն-եանի կտակը պիտի մնայ յաւէտ յի-շատակելի։

Ամէն բոպէ մեր կեանքի ու գործու-նէութեան բոլոր մարզերուն մէջ ա-հաւոր բոց մը կը զգանք։

— «Այնքան շատ են մեր հերոսները ու նահատակները որ հնար չկայ բո-լորը թուել։ Ես կ'ուզենայի, որ ըն-բանց ազին մեր մէջ լինէր։ Այս սր-բին մենք չկորցնենք մեզ»։

1917 Ապրիլ 9ին մեր պաշտելի ըն-կերը՝ Թոռոսը, կ'ուզէր թուել մեր բոլոր նահատակները։ Ուզեց որ ա-նոնց ոգին մեր մէջ ըլլայ եւ սեւ ու կարմիր օրերու մէջ մենք մեզի չկոր-սնցնենք։

Գամառ — Քաթիպան ալ, տարիներ առաջ մարգարէացած ամէն բան, կու-հար խըախուսել մեր ժողովուրդը. —
«Մի տըրտմիլ դու, երբ մէգ ու խաւար
Երբեմըն պատեն երկինքըդ պայծառ,
Դու ունես Մեսրոպ, Ներսէս սուրբ
գիրը
Միշտ կը լուսաւորէ Հայոց երկիրը»։

Մահը պիտի չփնացնէ մեզ. մեր ստամոքութիւնը եւ բարոյականը աղա-հակող վկաներ են ատոր։

Ազգին խաչուած եւ թափուած ա-րիւնէն հոգի պիտի առնենք մենք։

Մէկ միլիոն նահատակներու մա-սունքները՝ մեր կեանքը, յոյսը եւ յարութիւնն են։

Մէկ միլիոն նահատակ [illegible]

[illegible]

Խեղճը պիտի ապրի դարձեալ,
Վայն է եկել քու օրին»։ (Ց. Թու-մանեան)։

Գ. Գ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

Օր. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԱՖԱՐԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ տէր եւ տիկին Օնպաշեանի։

Կրընոպլը, 22, Ապրիլ 1939

ԱՆՈՆՑ՝ ՈՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Ինչո՞ւ հոգիս կը ճնշուի ու կը յուզ-ուի ամէն անգամ, երբ ընդհականակն բնութիւնն կը զարթնու ու կը հագնի իր զգեստները ստնական, կը ժպտի ծառերուն մէջէն դեղձի, ծիրանի, ու ծաղիկներուն՝ չահոքրամին ու լե-ղակին…

[illegible]

Ի՞նչպէս մնալ անհոգ ու թոյլ, չէ-զոք, քաշուած մեր պատեանին մէջ։

Մենք յարգած կ'ըլլանք, անոնք որ գացին ու կրեցին մահերուն են սար-սափելին, անտանելին, քստմնելին, այն ատեն միայն, երբ հետեւինք ա-նոնց շաւղին ու կատարենք այն պար-տականութիւնը։

Անթառամ կը մնայ անոնց յիշատա-կը, երբ շարունակենք այն վսեմ ու նուիրական գործը զոր սկսան անոնք երթալէ առաջ, փոխանցելու համար նորերուն եւ նոր սերունդին որ է, իր-րեւ ժառանգորդը Մեծ Կտակին…

ՄԷՆ - ՍԷ

Որ վաղուց մեռած
Երազներս յանկարծ
Ասնե՞ն յարութիւն …։

Աստղիկներ եղէք
Ու կեա՛նք բաշխեցէք
Հոգւոյս կարեվէր …։

Աստղիկնե՛ր եղէք
Ու հոգիս տարէ՛ք
Աստղիկներէն վե՛ր ։

Ցանկալի պիտի ըլլար որ «Հայ Նա-հատակ գրագէտներու» Բարեկամնե-րու Միութիւնը իր ծրագրած հրա-տարակութիւններուն մէջ չի մոռնար նաեւ այս տաղանդաւոր բանաստեղ-ծը, որ առանց իր այնքան եղերական վախճանին, ամենայն իրաւամբ կըր-նար արժանաւոր տեղ մը գրաւել։

ԱՐԱՄ ԹԵՐԶԵԱՆ

[illegible]

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ը.

ՑԱՍՈՒՄ

Երբ սլացաւ Դաւիթ արագ՝
Իր շուրջ ելաւ հուր ու կայծակ.
Հեռուն մարդիկ վախով համակ՝
«Երկինք փուլ գայ – ըսին – հիմակ»։
Լուրը գնաց համապարփակ՝
Դուինէն դուրս, օտար աշխարհք
Ջանդիկ, Ալան, Վիրք ու Աղուանք
Ու ամէն տեղ տիրեց զարմանք։
Դաւիթ ծագեց իրենց տան բակ,
— Պուչան եղած էր բրիշակ.
Օտար մարդիկ կեցած պահակ.
Խաղին, բաղին ու չար … սատա՞կ
Թէ՝ Ջարխադին հոս հոն անկարգ.
Մէկզի հրեց անցաւ շիտակ
Լօր զանձատուն վար գետնին տակ
Գտաւ նանէէն իննք գիտակ։
Ջէնով Օհան հոն գլխահակ՝
Ոսկի չափէր եօթ տարուան հարկ,
Ու քիտնաթոր իննը միննակ՝
Կը ծագուորէր խուրճեր դատարկ։
Պարկերու մէջ ապրանքներ թանգ,
Ջարդարանքներ տեսակ տեսակ,
Լիցուած էին դարերուն տակ
Ջէն ու զրահ շարուած կարգ կարգ։
Օհանին դէմ հսկայ մի մարդ
Դլխին դրած ցից սաղաւարտ՝
Մինչեւ ոտքն էր զրահապատ.
Կանգնած հանդեպ արծան երկաթ՝
Տինկ տիկ փորով իր անաշխատ,
Կարծես ըլլար տան հարազատ,
Հրամաններ կուտար ազատ
Իր խորք լեզուով անտաշ, աղնատ։
Կոզբադինն էր ամբարտաւան
Որ զմռսէր խուրճին բերան
Իր կնիքով մատնեմատ
Ի՞նչքն էր արդեօք Սասմայ Արքան։

. . . .

Կարասին մէջ շատ հին գինին
Ինչպէս կ'եռայ փրփրածին
Երբ որ բանաս խուփը բերնին՝
Այնպէս արիւն ժայթքեց ուժգին
Դաւթի աչաց արեգնային։

Խոլոխտ, եպարտ մեր Կոզբադին՝
Մ'ոայլ, մշուշ տեսաւ չորս դին,
Զգաց որ շուտ պայթի գլխին՝
Փոթորիկ մը տարերային։
—Կոտր հնձ տուր հօրեղբա՛յր, դուն՝
Հանգչիր քիչ մը քուն կամ արթուն
Ես կը չափեմ ոսկին հեչուն՝
Իմ հօր գանձէն այսքան բեղուն։
Ու առաւ չափ դարձուց ենկուն,
Վրան դիզեց՝ ոսկին փայլուն
Բայց պարապ կոտ օդով լեցուն
Ծաղրով համրեց մէջ պարկերուն։
Կոզբադինը Մըսրայ դեսպան՝
Սպառնացայտ կշտամբական՝
Ըսաւ. —«Ուշ դիր, ծէնով Օհան,
Ու կատարէ իմ հրաման,
Դուրս վռնտէ՛ շո՛ւտ այս տղան՝
Ու ինձ յանձնէ դուն անվարան
Բոլոր հարկը եօթը տարուան,
Պատրաստէ մեր կարաւան։
Ճամբայ իյնան լոյսէն առաջ
Քառսուն քառսուն թարմ կոյս ուռանչ
Քառսուն կնտիք թեկնեղ ու կարճ
Երկանք աղցող ու խոնարհ հարճ,
Քառսուն ուրիչ արագաշարժ,
Բեռներ բեռցող երկար ու վարժ,
Հնարագործ վրան ու կան,
Մըրայ զօրաց դժուարահան.
Թէ՝ չէ, կուգայ Մըրամէլիք՝
Կ'աւրէ Սասուն մինչեւ իր հիմք
Մըրայ կողքին շինէ չէնլիք
Քան զՄըսր առատ ու լիք,
Գերի վարէ դեռ մանկտիք
Շղթայակապ կնիկ, աղջիկ.
Ձեր արիւնով առնէ բաղնիք.
Լաւ է իրեն հպատակիք …
Խօսքը մնաց քիմքին փակած,
Երբ կտոն եղաւ բերնին դիմաց
Նստած տեղէն Դաւթի հարուած
Շըթունք, ակռայ փշրեց յանկարծ
Գաւեց ճակտին՝ չափն անցաւ բաց
Շեղքեց գերան, տանիք, գնա՛ց։
Ան է կ'երթա՛յ, դէպի Աստուած
Արդարադատ ու ողորմած …։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

Տեղի անձկութեան պատճառով կարգ մը նիւթեր պիտի հրատարակ-ուին հետզհետէ։

[illegible]

ՑՈՒՑՈՒԱԾՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ՅՈՎՍԷՓ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Ապրիլեան եղեռնի այս օրերուն, նոր կրկին կ'ուրուագծուի աչքիս յանդիման պատկերը այս խոնարհ տղուն, որ ինչպէս մեր բոլոր նշա-հատակ բանաստեղծները, աւաղ կեանք մը միայն ապրած էր։

[illegible]

իջեցուելու իր երեւակայութեան, թէեւ առեն չունենար արուեստը կա-տարելութեան հասցնելու բոլորովին։ Արտասովորական երիտասարդներու հա-մարումը կը շահի, Պոլսոյ մամուլին դուռները կը բացուին իր առջեւ։ Կ'աշ-խատակցի «Շանթ»ի, «Արազած»ի եւ մանաւանդ «Վերջին Լուր»ի։ Ե. Օտ-եան, Լ. Շանթեան, Գ. Կաւաֆեան, Ն. Պէշիկթաշլեան եւ դերասան Վ. Փափազեան իր մտերիմ բարե-կամները կը դառնան։ [illegible]

[illegible]

Ի՛նչ է — Մի՛ երգեր։ Կինն ի՛նչ է — Մի՛ սիրեր» եւն.։

Եղերաբախտ բանաստեղծին քնարը ամէնէն աւելի թեւ կ'առնէ, երբ կ'ո-ղբերգէ հայկական գողգոթան։ Մար-գարէական շունչ մը ունի նահատակ մտաւորականներուն նուիրուած իր մէկ քերթուածը, որ կը կրէ «Զոհե-րուն Միրոսը» խորագիրը։

Ու երգն Հայուն, Հայ սրտին պէս կ'արիւէր,
Կը բախէ դուռը դո՛ւռ սրտին այս դարուն,
Որ մեղքով լի բաժակն ոսկի շրթներուն՝
Մեծ զոհերուն հուր արիւնը կ'ըմպէ դեռ։
… Ո՛վ դար, կարմիր արքաներու լա՛յն սեղան՝
Բիւր զոհերու սիրտէն այդ երգը թե-ւաւ,
Գիտ՝ օր մը՛ ալ սիրտդ այրէ շանթի մը նման։

Անհատակ վերջին տողը «Վրէժի Հրեշտակին», ստորագրուած [illegible]

[illegible]

հայուհիի մը, ուր վաղամեռիկ բա-նաստեղծը կը պահէ իր խորհուրդ եւ ատենական չեղջը։

Մի՛ ծածկեր դէմքդ, թո՛ղ երէշներն ամաչեն,
Անցի՛ր եղա՛րտ ու յաղթական ու ան-մահ…
Վկայուհի մ'ես ազատեալ դո՛ւժ խա-չէն,
Կ'երահզօր՝ քան Մուհամմէտն ու Ալ-լահ …։

Ուրիշ մը, «Ցոյսերուս»ը, որուն ներքեւ անտարակոյս պիտի չվարա-նէր ստորագրել Զարիֆեան մը.

Ինչո՛ւ տխուր էք,
Ու մահ կը բուրէք,
Նորածին յոյսեր.

Մանուկ օրերուս
Լացն իսկ ունէր լոյս,
Ձեզ ո՞վ է օրրեր …։

Խաղի տեղ մահե՞րգ,
Համբոյրի տեղ վէ՞րք
Ըրծեց ձեր հոգին,
Որ ձեր մանկունակ
Դէմքը շարունակ
Հակեր է հողին …։

Ժըպտեցէ՛ք, յոյսեր,
Ըրփերէ՛ք, յոյսեր,
Հոգւոյս կարօտեալ.

անկեղծօրէն կը յարգեմ այդքան բարձր գործ մը, այդ չի նշանակեր թէ կը հրաժարիմ իմ սեփական ժողովուրդիս կեանքը ապահովելէ։ Ես անկարելի կը գտնեմ տեւական բարեկամութիւն մը գերման ժողովուրդին եւ անգլօ-սաքսոն ժողովուրդին միջեւ, եթէ միւս կողմէն ալ չընդունին թէ ոչ միայն բրիտանական շահեր կան, այլեւ կան գերմանական շահեր եւ թէ եթէ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքացիներուն համար բրիտանական կայսրութիւնը կը ներկայացնէ կեանքի իմաստը եւ նպատակը, նոյնն են Գերմաններուն համար ազատութիւնը եւ պետութեան պահպանումը։ Կարելի չէ երեւակայել իրական եւ տեւական բարեկամութիւն մը երկու ազգերուն միջեւ առանց փոխադարձ յարգանքի։ Անգլիացի ժողովուրդը կը տիրապետէ համաշխարհային հսկայ կայսրութեան մը։ Ան այդ կայսրութիւնը հիմնեց այնպիսի ժամանակ մը երբ գերման ժողովուրդը կորսնցուցած էր իր ուժը։ Նախապէս Գերմանիան համաշխարհային մեծ կայսրութիւն մըն էր եւ կը տիրապետէր Արեւմուտքին»։

Այստեղ Հիթլէր յիշելով Գերմանիոյ երեք հարիւր տարուան պայքարները, շարունակեց.

— «Սակայն եթէ Անգլիա չըմբռնէ մեր տեսակէտը եւ Գերմանիան նկատէ հարկատու պետութիւն մը, այդ պարագային կը խոստովանիմ թէ մենք ի զուր մեր սէրը եւ բարեկամութիւնը ընծայած կ'ըլլանք Անգլիոյ։ Բայց ատոր համար պիտի չյուսահատինք մենք, ոչ ալ պիտի կորսնցնենք մեր քաջութիւնը, այլ տոգորուած մեր սեփական եւ մեր բարեկամներու ուժին գիտակցութեամբ, պիտի գտնենք այն ճամբաները որ պիտի ապահովեն մեր անկախութիւնը, առանց վնասելու մեր արժանապատուութեան։ Իմացայ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ չի կրնար որ եւ է վստահութիւն ընծայել Գերմանիոյ կողմէ տրուած հաւաստիքներուն։ Այս պարագաներուն մէջ կը կարծեմ թէ տրամաբանական է իրեն եւ անգլիացի ժողովուրդին չպարտադրել կացութիւն մը որ կրնայ ենթադրուիլ, միայն վստահութեան մէջ։ Երբ Գերմանիան ազգային – ընկերվարական եղաւ եւ սկսաւ իր վերականգնումը, ես ինքս առաջարկեցի կամաւորապէս սահմանափակել Գերմանիոյ նաւային ստորադրութիւնը։ Այդ սահմանափակումը սակայն կ'ենթադրէր այն կամքը եւ համոզումը թէ այլեւս կարելի պիտի չըլլայ որ եւ է պատերազմ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Ես այսօր ալ ունիմ այդ կամեցողութիւնը եւ համոզումը։ Հարկ է խոստովանիլ սակայն թէ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը, պաշտօնապէս թէ անպաշտօն, որ եւ է կասկած չի ձգեր թէ այդ համոզումը չունին Լոնտոնի մէջ, թէ ընդհակառակն այնտեղ սա կարծիքը կը տիրէ թէ ինչ որ ալ ըլլայ օր մը Գերմանիոյ հետ ծագելիք ընդհարումը, Մեծն Բրիտանիա միշտ դիրք պիտի բռնէ Գերմանիոյ դէմ։ Ուրեմն այնտեղ Գերմանիոյ դէմ պատերազմը կը նկատեն անխուսափելի բան մը։ Ես խորապէս կը ցաւիմ ատոր համար, որովհետեւ ես միայն մէկ պահանջ ունիմ Անգլիայէն,— վերադարձնել մեր գաղթավայրերը։ Բայց ես միշտ բացորոշապէս յայտարարեր եմ թէ այս պահանջը երբեք պատճառ պիտի չըլլայ զինեալ ընդհարումի մը։ Արդ, քանի որ Անգլիա իր մամուլին եւ պաշտօնական հրատարակութիւններուն մէջ այն տեսակէտը կը յայտնէ թէ պէտք է Գերմանիոյ ընդդիմանալ բոլոր պարագաներուն մէջ եւ այս տեսակէտը կը հաստատէ իր պաշարողական քաղաքականութեամբ, ինքնին կը քանդուի նաւային համաձայնութեան հիմքը։ Ուստի որոշեցի այսօր իսկ այս պարագան հաղորդել բրիտանական կառավարութեան։ Նիւթական խնդիր մը չէ այս — որովհետեւ ես միշտ կը յուսամ թէ պիտի կրնանք զինարշաւէ մը խուսափիլ Անգլիոյ հետ — այլ յարգանքի պարագայ մը մենք մեզի հանդէպ։ Եթէ անգլիական կառավարութիւնը կը փափաքի նորէն բանակցութիւն վարել մեզի հետ, այս հարցի մասին, ոչ ոք ինծի չափ երջանիկ պիտի ըլլայ, բացորոշ եւ յստակ համաձայնութեան մը յանգելու համար»։

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Խօսելով Լեհաստանի հետ եղած յարաբերութեանց մասին, Հիթլէր շեշտեց թէ Տանցիկը գերմանական քաղաք մըն է եւ կ'ուզէ պատկանիլ Գերմանիոյ։

— «Քանի մը ամիս առաջ, ես լեհական կառավարութեան ներկայացուցի հետեւեալ առաջարկները —

1. Տանցիկ գերմանական պետութեան կը վերադառնայ իբրեւ ազատ քաղաք։

2. Լեհաստան կը ստանայ ազատ նաւահանգիստ մը Տանցիկի մէջ, իր ուզած տարածութեամբ եւ բոլորովին ազատ ելքով դէպի ծով։

3. Գերմանիա Լեհական Նրբանցքին մէջ կը ստանայ ճամբայ մը եւ երկաթուղի մը։

4. Գերմանիա կը ճանչնայ Լեհաստանի բոլոր անտեսական իրաւունքները Տանցիկի մէջ։

5. Գերմանիա միեւնոյն ատեն կը ճանչնայ երկու երկիրներուն ներկայ սահմանները, իբրեւ վերջնական։

6. Գերմանիա պատրաստ է Լեհաստանի հետ կնքելու ոչ – յարձակման դաշինք մը 25 տարուան համար, ուրեմն աւելի երկար քան իմ կեանքիս տեւողութիւնը։

7. Գերմանիա, Լեհաստան եւ Հունգարիա կ'երաշխաւորեն Սլովաքիոյ անկախութիւնը։

Լեհական կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկները, յայտնելով թէ պատրաստ է միայն քննելու Ազգերու Դաշնակցութեան վերատեսուչին տեղ ուրիշ մը նշանակելու խնդիրը եւ փոխանցումի (թրանզիթ) դիւրութիւններ ընծայելու Նրբանցքին մէջ։ Անգլիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ կնքուած փոխադարձ երաշխաւորութեան դաշինքը հակառակ է իմ եւ մարաջախտ Փիլզուտսքիի միջեւ կնքուած համաձայնութեան։ Հետեւաբար ես այդ համաձայնութիւնը բռնաբարուած համարելով Լեհաստանի կողմէ, այլեւս չեղեալ կը համարիմ զայն։ Այս պարագան հաղորդեցի լեհական կառավարութեան։ Եթէ Լեհաստան կ'ուզէ նոր կարգադրութեան մը յանգիլ Գերմանիոյ հետ, յօժարութեամբ կ'ընդունիմ, պայմանաւ որ այդ կարգադրութիւնը հիմնուի բացարձակապէս յստակ պարտաւորութեան մը վրայ, հաւասար չափով։

ՉԵԽԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՄԻՒՆԻԽ

Հիթլէր երկարօրէն պարզեց Միւնիխի մէջ կնքուած համաձայնութեան ոգին, անոր խզման պատասխանատուութիւնը ձգելով միւս պետութեանց [illegible]։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Չեխոսլովաքիան դարձած էր հսկայական [illegible] մը Կեդր. Եւրոպայի մէջ, ուղղուած՝ Գերմանիոյ դէմ։

— «Ըսածներս հաստատելու համար, ձեզի կը ներկայացնեմ կարգ մը [illegible]՝ պայթուցիկներու այդ միջազգային շտեմարանի մասին։ Այդ [illegible] գրաւումէն ի վեր, բռնուած են հետեւեալ ստացութիւնները,— 1582 օդանաւ, 501 հակօդային թնդանօթ, 2175 բանակի յատուկ թնդանօթ, 785 թորփիլարձակ, 468 հրասայլ, 43876 գնդացիր, 114000 ատրճանակ, 1.000.000 հրացան, աւելի քան մէկ միլիառ ռազմամթերք հետեւակազօրքի [illegible], երեք միլիոն ալ՝ հրետաձիգ զօրքին համար։ Տակաւին կան կամուրջի կազմածներ, չափագիտական գործիքներ, հեռաձայն, լուսարձակ, մեքենաշարժ կառքեր եւն., արտասովոր քանակութեամբ։ Կը կարծեմ թէ բարեբախտութիւն մըն է, միլիոնաւոր մարդկային էակներու համար, որ շնորհիւ [illegible] անձերու իմաստութեան, ես յաջողեցայ խափանել այդպիսի [illegible]այթիւն մը եւ գտնել լուծում մը որ միանգամ ընդ միշտ վերջ կը դնէ վտանգի [illegible] կեդր. Եւրոպայի մէջ»։

[illegible] այս առթիւ ալ փառաբանեց Առանցքին քաղաքականութիւնը, [illegible] Իտալիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը, օրինաւոր [illegible] Ալպանիոյ գրաւումը եւ ազդարարեց.

— «Չի կրնար քանդուիլ այն կապը որ կը միացնէ երկու ժողովուրդները։ [illegible] համար ծիծաղելի է որ եւ է փորձ որ կը կատարուի, խորտակելու [illegible] այդ միութիւնը։ Ոչ ոք պէտք չէ զարմանայ, եթէ մենք միեւնոյն զգացումներն ունինք Գերմանիոյ կենսական անհրաժեշտութեանց մասին»։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ք. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil — ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, **Frédéric FEYDIT** (հայերէն) եւ Գ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, երիտ. կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, երգիչ՝ ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ, ընկերակցութեամբ երգէոնի, ՕՐ. Հ. ՏԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ եւ Գ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Կը նուագէ Գ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)։ Կ'արտասանեն Գ. Գ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ։

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք։

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանդ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Գարաման երկ գրատունը, 46 rue Richer։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ ծոյ արիները։

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ **Salle Gaveau**ի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, մէթրօ Miromesnil

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱՐԱՑԵԱՆ, Գ. Գ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՓԷՐՓԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, Գ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ, ԻՐԻՍ ՓԻՓԻԼԵԱՆ, Գ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Գ. ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Գ. ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։ Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տիսք)։

Մուտքի գիները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Յառաջի Աստղային խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Գ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Գ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՓՈՐԹ ՍԻԹԷԼԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ. Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեակին եւ Մանուշ[illegible] գին տարեդարձին առթիւ

7 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը [illegible] մինչեւ կէս գիշեր Salle des Douches[illegible] մէջ, Rue Jules Ferry. Ժանթիյի

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷ ԲՈՒ ԶԱՆԴ

ԱՅ ԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՓԻՓԻԼՓԻՓԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenne[illegible] Irène Aïtoff

Գիներ՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք [illegible] rue Mr. le Prince եւ Salle Chopin։

ՍԻՆՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՅՈՒՆԻՍ 7ԻՆ

14ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԿՈՄՍ ՀԸՆՐԻ ՄԸՐԲԻԻ**

[illegible] Միջազգային կոմիտէի

եւ մասնակցութեամբ ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս կազմերու

Կիր. 30 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Salle Poissonnièreի մէջ 7 rue du Fg. Poissonnière Metro: Bonne Nouvelle

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՒՍԵԱՆԻ

Յայտագիր.— ՏՈՂԱՆՑՔ Սկաուտներու եւ Գայլիկներու

Բացման խօսք՝ Ք. ՖԱՐՇԵԱՆ (ընդհ. քարտուղար)

ԱՆԶՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ (Ներկայացում սկաուտներու կողմէ)

ԽԱՂԱԼԻԿՆԵՐՈՒ ԽԱՆՈՒԹԸ (Ներկայացում գայլիկներու կողմէ)

Խօսք Տոքթ. Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԷ (ընդհ. պետ)

ԾՈՎԱՀԷՆՆԵՐԸ (ֆրանսերէն ներկայացում սկաուտներու կողմէ)

Խօսք՝ Կոմս ՀԸՆՐԻ ՄԸՐԹԻԻ

ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ (կատակերգութիւն սկաուտներու կողմէ)

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ԿՐԱԿԸ։ Միջնարարին նուագախումբ եւ պիւֆէ

Մուտք 10 եւ 7.50 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,45ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԵԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՅԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԹՍԱՆԵԱՆ, Գ.Գ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ԳԵՏԻԿ, ԱԼԹՍԱՆԵԱՆ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լէյլայի ճաշարանը, 24 rue [illegible] Լագար, Հրանդ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr-Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges

ԿԸ ԳՆԵՄ

կարի մեքենաներ 31 է 15 կամ 96ի հեռաձայնել Etablissements DAVIS. Ségur 53-27, (Փարիզ).

Առաջնորդը համակրական խօսքեր ուղղեց նաեւ Ճափոնի եւ ազգայնական Սպանիոյ։

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառաւ, ստիպուած եղանք յետաձգել բուն Բոզվէլթի վերաբերեալ մասը, որ կը բաղկանայ 21 կէտերէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ երկու զրահաւորներ, միջերկրականեան նաւատորմիղէն, այցելեցին Յունաստանի նաւահանգիստները եւ պիտի մնան մինչեւ Մայիս 5։ Յաջորդ օրը ինը թորփիլանաւեր պիտի այցելեն Կրետէ։

ՃԻԲՐԱԼԹԱՐԻ, Սպանիոյ եւ Մարոքի ջուրերուն մէջ այժմ կը գտնուին 53 անգլիական, ֆրանսական ու գերմանական մարտանաւեր։ Գերմանական մարտանաւերը ռազմափորձեր կը կատարեն Միջերկրականի մէջ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը Զագրէպէն վերադարձաւ Պելկրատ։ Խրուաթական ինքնավարութեան շուրջ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է։ Մանրամասնութիւնները հրատարակուած չեն տակաւին։

ԿԱԹԸ 1.80էն պիտի ծախուի մայիս 1էն սկսեալ (երկուշաբթի)։

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ

24 Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑՕԹԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ ԱԼԷՇԱՀԻ

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ։

Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

"ՇԻՐԱԿ"

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) — **Tél. PROV. 78-14**

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անթերի օդի, առատ պատուհաններով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԵՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԵՊԱՊ ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչէ)	(Ուտ)	(Քանոն)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme : Paris (13)